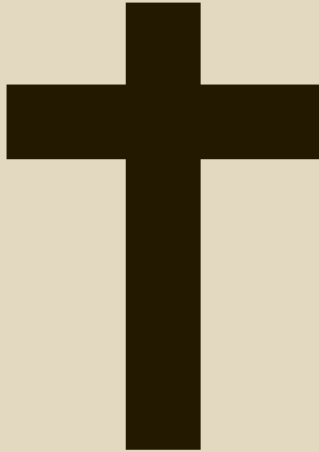

Uumeleembaa Buḡa
Tere Soomongo Gbilia

The New Testament and portions of the Old Testament in the
Borong Language of Papua New Guinea

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilial
The New Testament and portions of the Old Testament in the
Borong Language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47

Contents

.....	1
Introduction	2
Jenesis	3
Ruut	78
Joona	84
Matyuu	88
Maak	147
Luuk	182
Jon	241
Aposol	285
Room	342
1 Korint	370
2 Korint	396
Galesia	415
Efesus	425
Filipai	435
Kolosi	442
1 Tesalonaika	449
2 Tesalonaika	455
1 Timoti	459
2 Timoti	467
Taitus	473
Filemon	477
Hibruu	479
Jeims	500
1 Piito	507
2 Piito	516
1 Jon	522
2 Jon	529
3 Jon	531
Juuda	533
Aisisaaj	536
Read the New Testament	565
Diksenari	577

Uumeleembaa Buja Tere Soomonjo Gbilja

The Scriptures in the Borong (Kosorong) language of Papua New Guinea

Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long Niugini
[ksr]

Translation by Wycliffe Bible Translators

Copyright © 2002, 2011, The Bible Society of Papua New Guinea

Print publisher: The Bible Society of Papua New Guinea

Web version
2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to Wycliffe Bible Translators, Inc. (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**. Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Qaa mutuya

Anutuwaa qaanonj asuganonj asugiro mondomondonana kuuya tegoja. Torogon yangiserj aninj Anutunonj mananan mende mewaa. Uume-leembaa Buja Terewaa ku-usunja ii uuta. Ii laaligonana utegowaatiwaa so.

Bonj motomotoombaa uutanonj geenjo jawo motoonjo meweengonj goo qaa kota kombombanja (*memory verse*) koloowa. Kaanjiadeen jawo tosia geenjaaonj meweengonj kirifinonj oowa (underline). Ii 1) geenjaa praiwet Baibel stadi gawonj.

2) Famili diwousen: Miri motoongowaa uutanonj ejuti, onjo mono kamban so ajoroonj Buja qaa batuya weengonj aminj moma qama koolinj laligowu. 3) Baibel stadi ii ejemba 2-10 yonononj ajoroonj stadi gawonj menj batugianonj aminj mobu. 4) Baibel lesan ii kokaenj: Monjonj kuma onono tosianonj ajoroonj qaa moma uu wombogianonj ambu. 5) Baibel konferens me Baibel kemp kanonj Baibel lesan mamaga ambonja. 6) Baibel momo jake (Baibel akademi) ii tere miri qaita monj.

Sundu motomotoonj iikawaa qaa alia (*referens*) tosia ii sundu tetegoyanonj me sunduwaa qaa wanjaa baatanonj eja. Iikanonj saanonj buk qata torodaamonj, bonj ano jawo janggoya mokoloowa.

Soomonjo Gbiliala uutanonj bonj (*chapter*) 260 eja. Kaenj kolooro weenj motoongowaa uutanonj bonj motomotoonj weengowaati eenj, Soomonjo Gbiliala qaaya kuuya ii saanonj gbani so weengonj laligowa. Jawoya (*verse*) 7957 ero weenj so jawo 23 weengowaati eenj, ii saanonj gbani motoonj-gowaa uutanonj weengodaborowa.

Melenmeleenj gawombaa jenjkootoya (translation principles)

Jenjkooto (*rule*) wanja ii kokaenj: Qaa je (*word*) motomotoonj mende meleenkejonto, qaawaa kania (*meaning*) motomotoonj ii meleenkejonj. Qaa je (*word*) motomotoonj otaanj meleembonaga, mono sisau kolooro osinj amamaawonaga. Ananaanonj qaa ii Inklis me Koonj qaawaa tanijaanj qaago. Kawaajonj Boronj qaawaa sii arenja (*grammar*) otaaninj kania dingowaa (*natural*).

Qaawaa kania moma asarinjo “Ii ananaanonj qaanonj nomaen ambonja?” jenj kana monjgamakejonj. Qaa siminja tosia ii Boronj qaanonj mende eja. Kawaajonj kambanj tosaanja ii jenj asarininj korija koloowaa. Inklis qaanonj qaa motoondeenj kolooro Boronj qaanonj qaa korija mindiriinj jejonj. Iikawaa sareya monj ii ‘selfish’. Ii ananaa qaanonj: Iyanjaajonjadeen romongonj kiririnjaba laligoja me buuju.

Qaa lombotawo (*key terms*) tosia iikawaa kaniagia (*diksenari, glossary*) ii buk tetegoyanonj anjonja saanonj iima weengowa. Qaa monj ii holy. Ii Boronj qaanonj nomaen, ii iikanonj kema iiba. Qaa tosaanja ii momalaari, uujopa, Farisii ano kaan kaan.

Qaawaa kania (*meaning*) kitia mende mesaonkejonj ano qaawaa kania (*meaning*) tosaanja ii mende torogonj amakejonj (*streit tru, accurate*). Qaawaa kania kitia tosaanja ii aasanjgoyanonj eju (*implied information*). Ii osiqosinj qaganonj osonj mokoloonj asuganonj amakejonj. Kaenj aninj kanianonj asuganonj koloonjeja (*kilia, clear*).

Qaa tosia ii ambosakonj yonoo kambanonj mende ero jegi iwui ii kanagenj kolooro qata kaanjiadeen karo kambanj kokaamba qamakejonj. Iikawaa sareya tosaanja ii kantri, gawman, prowins, gawana, zioz, bisop, pasto, maaket, monej ano kaan kaan. (*Loan word*) ii kambanj kokaamba ananaa qaaga koloowa.

Qaa tosia ii kambanj kokaamba sopa () uutanonj aninj kanagenj kuuyanonj iikawaa kania mogigo ii saanonj mesaawonja. Iikawaa sareya monj ii meme (noninj), farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj).

Yanjaboronj onjoononj qaa tosia morota jenkejuto, kilenj kuuya koi ii saanonj moma asariwonja.

Jenesis (Letoqeto) Anutunon jero iwoi kuuya letongi. Jenasa-asari

Buk koi kanonj sundu koi kaanja jeja: Anutunonj siwe, namo, iikawaa iwoiya kuuya ano ejemba mokoloonj orono singisongononj kamaanj ururo lombo siimboboloyawo ii balonj so ananaa qanananonj uro. Kaenj kamaanj nunuro Anutunonj oyanjboyanj mokoloonj laligowombaaajonj kana nomaanja ii arenjgonj ano. Letoqeto (Jenesis) buk kokawaa uutanonj bakaya woi kokaenj ejao:

1) Bonj 1-11 Sundu kanakanaiya: Anutunonj siwe ano namo mokoloonj orono ejemba yonjoo laaligogianonj wala eenjanonj nomaenj kolooro. Aadam ano Iiw, Kein ano Aabel yonjoo sundugia. Nooawaa kambanjonj gboulu somata waama namo tururo. Babilon kanonj taua koriga totoonj megii.

2) Bonj 12-50 Israel yonjoo bemunjaleurgia yonjoo sundugia: Wala Aabrahamnonj Anutu moma laarinj qaaya tenj koma laligoro qaaya jenj tegoro solanjaniro. Iwaa gematanonj meria Aisak, esia Jeikob qata monj Israel ano iwaa merauruta 12 yonjoo sundugia kania kania. Eja 12 ii Israel kanagesowaa tuunj 12 yonjoo bemunjalegiaga koloogi. Bemunjale Joosefwaa sundu ii qaita monj. Nomaenj kolooro Joosefnonj wala Iijipt keno iwaa gematanonj manja Jeikob ano daremunjuruta kuuya yonjononj kanagenj kaanagadeenj sumanjurugia iyonjowo Iijipt kantrinonj kema waba laligogi.

Buk koi kanonj ejemba yonjoo laaligogiaa sunduya mamaga jejato, Anutunonj nomaenj ama onjonoti, iikanonj sundu iikawaa bakaya wanja kolooja. Laaligowaa sundu kuuya iikawaa nanamemenj eja wanja ii Anutu. Kanakanaiyanonj siwe, namo ano iyoroo iwoigara kuuya mokoloonj onjono singisongononj kamaanj ururo pondanj Manjia onja laligonj kilenjagia gosinj qaagia jenj tegonj ironjia meleema onjono qagianonj uro laligogi. Tosianonj Anutu waa qaa baatanonj kengiti, ii awaagadeenj kalanj koma unjano laaligogianonj iikawaa so utegonj asugiro. Nooawaa kambanjonj sumanjuruta 8 yonjononj qaagoto, ejemba tosaanja kuuya yonjononj komugi. Kanagenj soomonggo qaaya ii Aabraham ano gbiliuruta kanagenj koloogiti, ii onjono. Soomonggo qaa iikawaa so Anutunonj kanagesouruta oyanjboyanj mokoloowutiwaajonj galenj koma onjono laligonj kouma laligonj kougi. Ejembanonj wala eenjanonj nomaenj Anutu moma laarinj mugiti, sundu towoya iikanonj kambanj kokaamba kaanagadeenj momalaarinananonj kotiinj gbilia ewaatiwaajonj ilaanj nonomakeja.

Buk kokawaa bakaya wanja 10 ii kokaenj:

- 1) Siwe, namo ano iwoi kuuya mokolooro. 1.1-2.25
- 2) Singisongowaa lombo siimboboloyawo kanairo. 3.1-24
- 3) Aadambaa kambanjonjga kanainj Nooawaanonj kouro. 4.1-5.32
- 4) Nooawaa kambanjonj apu gboulu somatanonj waaro. 6.1-10.32
- 5) Babilon miri koriga totoonj megii. 11.1-9
- 6) Seembaa kambanjonjga kanainj Aabrahamonj kouro. 11.10-32
- 7) Bemunjale karonj Aabraham, Aisak ano Jeikob 12.1-35.29
- 8) Iisowaa gbiliuruta ii kokaenj: 36.1-43
- 9) Joosef ano iwaa daremunjuruta 37.1-45.28
- 10) Israel kanageso yonjononj Iijipt laligogi. 46.1-50.26

Anutunonj jenj kotooro iwoi kuuya letoma koloogi.

- 1) Kanakanaiyanonj Anutunonj Siwe ano namo mokoloonj orono.
- 2) Mokoloonj orono namo ii gbamenja ano kijikajuyawo ero. Ero apu anjgonj dusiitawo ii pangamanonj esuuro ero. Kaenj ero Anutu waa Unja Toroyanonj apu iikawaa qaganonj kema kanj laligoro.
- 3) * Kaenj laligoro Anutunonj kokaenj jenj kotooro: "Asasaga mono asugiwa." Kaenj jenj kotooro gomanj mono asariiro.
- 4) Asariiro iiro awaa kolooro asasaga ano pangamanj mendeema orono.
- 5) Asasagaa qata weenj ano pangamambaa qata gomantiinja kaenj orono. Kaenj orono weemboria mutuya tegoro gomanj tiinj ano.
- 6) * Ano Anutunonj kokaenj jenj kotooro: "Mono apu batugianonj sombimbaa jawo kotiga asuginj apu mendeeno eugenj ano emugenj ewao."

⁷ Kaen jej kotonj sombimbaa jawo kotiga mokoloonj iikanonj apu mendeeno deema jawo qaganonj eugenj ano jawo baatanonj emugenj eri. Kaenj kolooro.

⁸ Anutunonj sombimbaa jawo kotiga eugenj qata sombinj qarō. Kaenj qarō weemboria woiya tegoro gomanj mombo tiinj ano.

⁹ Ano Anutunonj kokaen jej kotooro: “Apu sombinj baatanonj ejuti, ii mono menj kululuugi tuunj motoonjo kolooro namo toboga asugiwa.” Kaen jej kotooro mono kaenj asugiro.

¹⁰ Kaen asugiro tobogaa qata namo qama apu tuunj somata kululuugiti, iikawaa qata kowe oroono. Orooma iriiro iikanonj mono awaa kolooro.

¹¹ Awaa kolooro kokaen jej kotooro: “Namo qaganonj mono iwoi tonjonja kuuya kokaenj asuginj waabu: Loloo gbojoja iwoi kogiawo ii mono asuginj waama kuunj sogonkebu. Gere kasa tanigia kania kania mono namononj asuginj honjgia kogiawo kuunj sogonkebu.” Kaen jej kotooro mono kaenj asugiro:

¹² Namo qaganonj iwoi tonjonja kuuya asuginj waagi. Loloo gbojoja iwoi kogiawo tanigia kania kania ii asugigi. Gere kasa tanigia kania kania ii namononj asuginj honjgia kuunj sogogi. Kaen asugiro Anutunonj injiuro iikanonj mono awaa kolooro.

¹³ Weemboria karoonja tegoro gomanj mombo tiinj ano.

¹⁴ Ano Anutunonj kokaen jej kotooro: “Sombimbaa jawo kotiganonj mono asasaga asuginj weenj ano gomantiinja ii mendeema oroma nama (yara) yambu, konjuru kambanj ano weenj kambanj, gbani kambanj ano weemboria motomotoombaa aiweseyaga ewu.

¹⁵ Iikanonj mono sombimbaa jawo kotakota kanonj asasaga ano namo menj asariwu.” Kaen jej kotooro mono kaenj asugigi:

¹⁶ Anutunonj asasaga somata woi mokoloonj orono: Asasagaa galenja weenj jaaya nano iikawaa kamakamaata koinj ii gomantiinja galenjaga nama ej ubao. Serjelaō ii kaanjadeen mokoloonj onono.

¹⁷ Anutunonj ii sombimbaa jawo kotiga iikanonj namo menj asariwutiwaajonj onono.

¹⁸ Ii namo menj asarinj weenj ano gomantiinja galenjgiaga nama asasaga ano pangamanja mendeema orombutiwaajonj onono. Kaen asugiro Anutunonj injiuro iikanonj mono awaa kolooro.

¹⁹ Weemboria 4:ya tegoro gomanj mombo tiinj ano.

²⁰ Ano Anutunonj kokaen jej kotooro: “Apu kowe iikawaa uutanonj mono iwoi isinonjgiawo asuginj sokoma apu qej kondondonjonj lanj kema kanj laligowu. Kaanjadeen koonja koonja namo qaganonj kanakeewanj elelaonj kotonj kema kanj laligowu.”

²¹ Kaen jej kowewaa oroya somasomata ano iwoi isinonjgiawo tanigia kania kania apu qej kondondonjonj qeqelala kema kanjkejuti, ii mokoloonj onono. Kaanjadeen koonj tanigia kania kania enjanjgiawo ii mokoloonj onono. Mokoloonj onoma injiuro iikanonj mono awaa kolooro.

²² Awaa kolooro kotuegonj onoma qaa kokaen jej kotooro: “Onjo mono ko meragiawo juma seinj apu kowe sokoma laligowu ano koonj onjo mono kaanjadeen namo qaganonj koloonj seiwu.”

²³ Qaa kaen jej kotooro weemboria 5:ya tegoro gomanj mombo tiinj ano.

²⁴ Ano Anutunonj kokaen jej kotooro: “Namo qaganonj mono iwoi kuuya laaligogiawo tanigia kania kania asugiwu. Miriwaa oroya, iwoi bagianonj koma kondondonjonjkejuti ano duuyaa oroya tanigia kania kania, ii mono asugiwu.” Kaen jej kotooro mono kaenj asugigi:

²⁵ Anutunonj duuyaa oroya tanigia kania kania ii mokoloonj onono. Miriwaa oroya tanigia kania kania ii mokoloonj onono ano iwoi kuuya bagia namononj koma kondondonjonjkejuti, tanigia kania kania ii mokoloonj onono. Mokoloonj onoma injiuro iikanonj mono awaa kolooro. Kianj.

Anutunonj eja ano emba mokoloonj orono.

²⁶ * Kawaa gematanonj Anutunonj kokaen jej kotooro: “Ayo, anana mono eja ananaa tani kaanja meninj iwoi kuuya galenj koma onoma laligowa. Iwoi kuuya ii kowewaa soraya, sombimbaa koonja ano miriwaa oroya, namo kuuya ano iwoi kuuya bagia namononj koma kondondonjonjkejuti, mono iyonjoo galenjgiaga koloonj laligowa.”

²⁷ * * Kaen jej kotonj iyanjaa kaitaniaa so eja mokolooro. Anutuwa kaitania kaanja laligowaatiwaajonj ii mokoloonj muro. Eja ano emba laligowaatiwaajonj ii mokoloonj orono.

²⁸ Mokoloonj oroma ii kotuegonj kokaen jej kotonj orono: “Oro mono gbili mokoloori koloonj seinj ama balonj sokoma laligowu. Kaenj laligonj balonj toya koloowu. Kaenj koloonj

* 1:26: 1 Kor 11.7

* 1:27: Mat 19.4; Maak 10.6

* 1:27: Jen 5.1-2

kowewaa soraya, kanakeewambaa kooŋa ano oro mokolen lagiso buubuu namonon kema kankejuti, mono ii kuuya galeŋ koma poŋgia koloon laligowu.”

²⁹ Kaen jen koton qaa kokaen irijoro: “Mobu, niinon monjan logoya kania kania balon kuuya sokoma asugin waama kogia kuun sogonkejuti ano gere kasa kuuya hon kogiawo kuun sogonkejuti, iikanon nembanenegia koloowaatiwaajon anjen.

³⁰ Duuyaa oroya kuuya, kanakeewambaa kooŋa kuuya ano iwoi kuuya namonon kema kankejuti ano tosia kuuya sewan aason horonkejuti, iyonoojon loloo gbojoja tongona kania kania ii nenegia koloowaatiwaajon anjen.” Qaa kaen jero mono kaen asugiro.

³¹ Asugiro Anutunon iwoi kuuya mokoloroti, ii iiro awaa totoon kolooro keraqeeŋgo moro. Weemboria 6:ya tegoro gomanj mombo tiin ano. Kianj.

2

Anutunonj kendonj raro.

¹ Gomanj ano siwe jakeya jakeya ano namo yoroo iwoigara akadamugarawo kuuya ii mono mokoloon onjondabororo.

² * Anutunonj gawoŋa ii mero tegoro weemboria 7 iikanonj kendonj raro. Gawoŋa kuuya merotiwaajon weemboria 7 kanonj haamo mero.

³ Mokomokoloo gawoŋa kuuya merotiwaajon ama weemboria iikanonj haamo mero. Kawaaŋonj weemboria 7:ŋa ii kendonj jen kotuegonj jen kobooro. Kianj.

Oyanboyonj gawonj qata Eeden

⁴ Anutunonj siwe namo mokoloro asugiritiwaawo sunduya ii kianj. Poŋ Anutunonj siwe namo mokoloon oronoti, kamban iikanonj

⁵⁻⁶ Poŋ Anutuwaawo uuainjaajon namo qaganonj konj mende kiro gawonj komakoomowaajon eja monj mende laligoroto, namo uutanonja bedu iikanonjadeen kouma namo qaga sokoma menj samoriro. Kawaaŋonj duuyaa gere kasa monj me sombembaa loloo gbojoja iwoi monj ii namononj mende asugin ero.

⁷ * Kamban kanonj Poŋ Anutunonj balonj sububunj menj iikanonj eja menj yagonj laaligowaa buu aasonja sewanjononj upipiuro kemero horonj gbilin laaligowaa unayawo kolooro.

⁸ Kaen kolooro Poŋ Anutunonj weenj koukoutanonj baagenj gomanj qata Eeden kanonj oyanboyonj gawonj (paradais) komoma eja mokoloroti, ii iikanonj oono laligoro.

⁹ * Oono laligoro jen kotoŋa namononja gere tanigia kania kania asugin waagi. Gere ii iimasiiŋsiŋgiawo kolooro hongia neneya ii naangiawo. Oyanboyonj gawonj biiwianonj laaligo kotigaa geria ano momakootowaa geria ii motoon jen kotoŋa asugiri. Momakootowaa geriaa kania ii kokaen: Honja nenj iikanonj awaa ano bologa iikawaa kania ii moma kotowaobo.

¹⁰ Gere kaen waagi apu monj ii Eedenonja kanainj oyanboyonj gawonj kotonj kelekele menj iikanonjadeen kamaŋa juma apu boria gowoya 4 koloonj kenji.

¹¹ Apu gowoya mutuyaa qata Piison, ii Hawila balonj kuuya liligonj enj kenja. Balonj kanonj goul eja. *

¹² Balonj iikawaa goulya ii awaa soro kolooja. Selemoronj unkoowayawo qata bedelion ano jamo honjowo qata oniks ii kaanagadeen iikanonj ejao.

¹³ Apu gowoya woiyaa qata Giilhon. Ii (Mesopotemiawaa) balonj qata Kuus ii kuuya liligonj kenja.

¹⁴ Apu gowoya karonja qata Taigris. Ii Assiria balonj batanonj weenj koukoutanonj baagenj kemen kenja. Apu gowoya jango 4 iikawaa qata ii Yufreitit.

¹⁵ Kaen kolooro Poŋ Anutunonj eja wama oyanboyonj gawonj Eeden koma komoma galenj kombaatiwaajon jenj oono.

¹⁶ Ooma kokaen jenj kotonj muro: “Oyanboyonj gawonj uutanonj gere kuuya nama kenjuti, iyonoo hongia ii saanonj afaanjonj menj nenj laligowa.

¹⁷ Kaento, momakootowaa gere honja ii mono mende newa. Ii nenj awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowagati eenj, gii mono weemboria iikanonjadeen koomu kotiga komuwaga. Kawaaŋonj ii mono mende newa.”

¹⁸ Kaen jenj Poŋ Anutunonj jero: “Eja anodeen laligoro awaa mende kolooja. Kawaaŋonj nii mono iyanja kaanja ala-ilailaaya mokoloomanja.”

¹⁹ Kaen jenj duuyaa oro kuuya ano kanakeewambaa koonj kuuya ii namononj mokoloonj onjoma ejawaa kosianonj unuama ejanonj qagia nomaenj qabaati, ii iima mobaatiwaajonj

* 2:2: Hib 4.4, 10 * 2:2: Eks 20.11 * 2:7: 1 Kor 15.45 * 2:9: Ais 2.7; 22.2, 14 * 2:11: Hawila: ii Babilonia balombaa jawo kosianonj eja.

iwaa baatanon onjoono. Onjoono ejanon iwoi laaligogiawo kuuya iyonoo qagia motomotoon qaro Anutunon kaen ewaatiwaajon jen kotiiro.

²⁰ Kaen kolooro ejanon miriwaa oro kuuya, kanakeewambaa koon kuuya ano duuyaa oro kuuya ii qagia qadabororo. Qadaboroto, iyanja kaanja ala-ilailaaya laligowaatiwaajon monj mende mokolooro.

²¹ Mende mokolooro Pon Anutunon kaen iima koton eja menj bimooro komunagbiili gaonj ero. Ero maronj siita monj horonj siitaa dunja busuyanon menj kojangjiro.

²² Kojangjin maronj siita ejawaanonja meroti, iikanonj emba mero. Menj nama ejawaanonj wama karo.

²³ Wama karo ejanonj ii iima kokaenj jero: "Yai! Koi neenaa taninaga. Iwaa sii busuya ii neenaa sii busunonja asugija. Anutunonj ii ejawaa sele kitianonja mero letoma eja tani kaanja laligojiwaajon qata emba (= ejawaa alia) qabu." †

²⁴ * Kaen jero Anutunonj jenj kotonj orono: "Kaen kolooro ejanonj mono nemunjanja oromesaonj embiawo qokotaanj selemotoonjo koloonj laligowao."

²⁵ Eja iikanonj embiawo opo surugara qaa bombolanj laligorito, kilenj iyanggaraajon gamugara mende moma laligori. Kianj.

3

Aadam ano Iiw Anutuwaanonj qaa qotogonj kamaanj ururo.

¹ * Pon Anutunonj namowaa oro laaligogiawo kuuya mokolonj onjototi, iyonoo batugianonj mokolononj osonkakale momononj oro kuuya unjuugunj uro. Kaenj uma emba kokaenj ijoro: "Oyanboyonj gawononj gere kuuya nama kenjuti, iyonoo honjia monj mende newaotiwaajon Anutunonj onjanonj jenj kotonj orono me qaago?"

² Kaenj ijoro embanonj meleema mokolenj kokaenj ijoro: "Oyanboyonj gawononj gere tosia nama kenjuti, iyonoo honjia ii saanonj newotiwaajon jero.

³ Jeroto, gawonj biiwianonj gere monj nanji, iikawaa honja ii nenj komuwobotiwaajonj mono kokaenj jero: 'Ii mono mende newao. Ii mende oosiriwao.' Kaenj jenj kotonj norono laligojo."

⁴ Kaenj meleema jero mokolononj emba kokaenj ijoro: "Ii awawi totoonj! Oro mende komuwaota.

⁵ Kaento, gere iikawaa honja neri weemboria iikanondeenj mono jaagaranonj tooro Anutu kaanja koloonj awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowaota. Anutunonj kaenj kolowobotiwaajonj moma qaa kaen jero."

⁶ Kaenj ijoro embanonj gere ii uunj iigigiuro honja awaa nenetaa so kolooro. "Ii iima-ainjainjawa nano momakooto somata afaanjkota nombaa," kaenj romonjonj honja monj metogonj nero. Nenj loya iwo laligoroti, ii kaanjiadeenj muro nero.

⁷ Nero jaagaranonj mono iikanondeenj tooro bombolanj laligori, ii iima kotonj aori. Kaenj iima kotonj aonj nama fig gerewaa senja memburatinj opo suru kaanja uunj lama rari.

⁸ Rari weenj jaaya kemero gomanj gooriro Pon Anutunonj oyanboyonj gawononj riinj karo kana otonja mori. Ii moma loemba yorononj Pon Anutu waa jaasewanjonja kokomomola menj oyanboyonj gawombaa gere uugianonj kema asanjgori.

⁹ Asanjgorito, Pon Anutunonj Aadambaajonj kokaenj qaro, "Gii dakanonj laligojanj?"

¹⁰ Kaenj qaro kokaenj meleeno: "Gii oyanboyonj gawonj uutanonj riinj kana goo kana otonja moma selena bombolanj rajenjiwaajonj toroko mojenj. Kawaaajonj kokomomola menj asanjgojenj."

¹¹ Kaenj meleeno kokaenj ijoro: "Gii bombolanj laligojanj, ii morononj gijoro mojanj? Nii gere mombaa kota newaboti waa songo ama gombeti, gii iikanonja monj nejanja me qaago?"

¹² Kaenj ijoro ejanonj jero: "Emba niwo laligowaatiwaajonj nonati, iinonj gere iikawaa kota nono nejanja."

¹³ * Kaenj ijoro Pon Anutunonj emba kokaenj qisinj muro: "Gii mono naambaajonja kaen anjanja?" Qisinj muro kokaenj meleeno: "Mokolononj niijonjgoro nejanja."

Anutunonj ironja meleema onjombaatiwaajonj jero.

¹⁴ Kaenj meleeno Pon Anutunonj mokolenj kokaenj jenj muro: "Kaenj anjanjiwaajonj ama gii mono miriwaa oro kuuya ano duuyaa oro kuuya yonoo batugianonj kokaenj jenj qasuaanj gombe laligowa: Gii mono namononj laligowagatiwaa so baganonj kondondonjonj kema kanj sububunj uutanonj laligonj kikisi iwoi nenjkeba.

† 2:23: Ejawaa alia: Inklus qaa iiba: man ano woman qaa woi ii ororonj tani koloojao. * 2:24: Mat 19.5; Maak 10.7-8; 1 Kor 6.16; Ef 5.31 * 3:1: Isa 12.9; 20.2 * 3:13: 2 Kor 11.3; 1 Tim 2.14

15 * Kaen nej embawo batugaranonj kere ama orombe ii moma laligowaga. Kere ii goo gbiliuruga ano iwaa gbiliuruta yonjoo batugianonj toroqen ej uro kokaenj koloowaa: Yonjooonnga eja moñonj goo wanja rinjanjgoro gii iwaa kana gbakoyanonj kinjkebaga.”

16 Toroqenj emba kokaenj nej muro: “Gii koro ama laligona masu guro siimbobolo somata gombe ii moma merabora onjomakebaga. Ii kilenj naanga mono logaagenj ej gono iinonj galenja koloonj laligowaa.”

17 * Toroqenj eja kokaenj nej muro: “Nii gere mombaa honja newabotiwaajonj ‘Ii mende newa,’ nej songo ama gombeto, giinonj kilenj embagaanonj qaa otaanj nejanja. Kawaajonj nii namo ii goojonj ama seigowe ewaa. Kaenj ero gii namononj laligowagatiwaa so mono urenj aonj siimbobolo moma gawonj mamaga menj nenea mokoloonj laligowa.

18 Gawonj menj laligona goo nene gawononj jonj kowororo iwoi ii kouro duuyaa logoya iwoi nej laligowa.

19 Kaenj laligonj nogo arinj gawonj mena gbamo yakaga honja kolooro nej laligowa. Kaenj laligowagato, namononj menj gombetiwaajonj namo iikanondeenj mombo eleema kemeba. Selega sububunonj menj gombeta laligonj umago mono mombo sububunj koloowaga.” Kaenj nej muro.

20 Ejanonj embia iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, iyonjoo nemungia kolooro ejanonj qata Iiw (Eewa) qaró. *

21 Ponj Anutunonj oro selianonj opo suru menj Aadam embiawo lama orono laligori.

Anutunonj Aadam Iiw Eeden jolonjtowononja konjoma orono.

22 * Kaanja laligori Ponj Anutunonj kokaenj jero: “Yai! Ejemba ii nonoononnga mombaa so koloonj awagaa kania ano bologaa kania mendeema orombaotiwaajonj mojado. Kaenj kolooro laaligo kotigaa gere kota mende newaotiwaajonj songo ambeto, yorononj kambanj kokaamba toroqenj borogara boraama ii kaanagadeenj menj nej iikaanononj mende komunj tetegoya qaa kotiin laligonj ubaobo.”

23 Kaenj nej kawaajonj oyanboyanj gawonj Eeden iikanonja konjoma oroma namononja menj oronoti, mono namo iikanonjadeenj komakoomo gawonj mewaotiwaajonj wasinj orono seleengenj kemenj keni.

24 Ejemba kaenj konjoma oroma oyanboyanj gawonj Eedembaa leegenjanonj weenj kouk-outanonj baagenj zerubim gajoba tosaanja kuunj onono laaligo kotigaa gere iikawaa kania utunj galenj konji. Yonjoo borogianonj manjawaa sooya somata ano iikanonj gere bolanj kaanja bilibiliawo menj batanonj gematanonj liligonj bilisikwaa so kolooro nama galenj koma laligogi. Kianj.

4

Keinonj Abel qero komuro.

1 Aadamnonj embiawo laligonj agiminj aori Iiwnonj (Eewa) koro ama Kein (Kain) mero. Menj Kein qawaajonj kokaenj jero: “Anutunonj ilaanj nono merana mejenja.”

2 Iiwnonj kanagenj Aadambaa meria Abel, Keimbaa koga mero. Aabelnonj laligonj somariinj lama galenjiaga kolooro Keinonj komakoomo ejaga koloonj laligoro.

3 Kaenj laligori kambanj moñonj Keinonj gawononja nene tosia menj kanj Pombaajonj siimolonj oonj muro.

4 * Aabelnonj kaanagadeenj lama tuujanonja mutu kolokolooya monj menj kanj qenj kitia kelegawononj Pombaa siimolonj ooro. Ooro Ponjonj Aabel anja ano iwaanonj siimolonj iima moro naanawo kolooro.

5 Naanawo kolooroto, Ponjonj Kein ano iwaanonj siimolonj ii iima togoro. Kaenj kolooro Keimbaa irinja soono uuta katitigoro jaasewanonj bosoleero.

6 Bosoleero Ponjonj Kein kokaenj ijoro. “Iringa mono naambaajonj soono jaasewanonj bosoleeja?”

7 Gii iwoi awaa ana menj anjalinj gombe saanonj jaasewanja hak otaambaga me qaago? Iwoi awaa mende ana singisonjgowaa Toyanonj mono uugaa naguyanonj nama kounambaajonj awelegonj embomakeja. Kaenj embomakejato, gii mono iikawaa songo ama galenj menj haamo emb.”

8 * Ponjonj Kein kaenj ijoroto, Keinonj kilenj koga Abel kokaenj ijoro: “Mono kana anorodeenj gawononj kembo.” Kaenj ijoro gawononj kema Keinonj lugunj koga Abel qelanjinj menj qero komuro.

* 3:15: Isa 12.17 * 3:17: Hib 6.8 * 3:20: Iiw: qaa iikawaa kania ii 'Jaawo laligojuti, iyonjoo nemungia.' * 3:22:

Ais 22.14 * 4:4: Hib 11.4 * 4:8: Mat 23.35; Luuk 11.51; 1 Jon 3.12

⁹ Komuro Poŋnoŋ Kein kokaen qisin muro: “Koga Aabel ii dakanon laligoja?” Qisin muro kokaen meleeno: “Nii mende mojen. Nii konaa galenja qaago.”

¹⁰ * Kaen meleeno Poŋnoŋ ijoro: “Gii naa iwoiga anjanja? Moba, kogaa sayanon mono namononga asuginj qaro mojen.

¹¹ Namu kokawaa qaa oota aantama kogaa saya borongannga meji, niinonj mono kokanonja konjoma gombe kamba. Joramoraa anjonjora ii mono goo qaganonj ambe uja.

¹² Konjoma gombe komakoomo gawonj mena namononj morianjaa honja anjonj koma gono balonj so momolagonj keqelenj ama oloŋ koma lanj kema kanj laligowa.”

¹³ Kaen jero Keinonj Poŋ kokaen ijoro, “Qaanaa ironja meleena qananonj uji, iikanonj mono esujna uugunj bimooro bosimambaajonj amamaamaŋa.

¹⁴ Moba, gii kete nii gawonjeqe balononja notaana jaasewanganonja momolagonj balonj so keqelenj ama oloŋ koma lanj kema kanj laligomaŋa. Kawaajonj moŋnoŋj nii niima afaanjonj nuro komumambo.”

¹⁵ Kaen ijoroto, Poŋnoŋ kokaen jero moro: “Kaen qaago! Moŋnoŋ Kein qero komuwaati een, iikawaa ironja mono iwaa qaganonj uro ambeŋa 7 koloowaa.” Kaen jenj moŋnoŋ Kein mokolonj qero komuwabotiwaajonj selianonj aiwese tere moŋ ano.

¹⁶ Kaen ano Pombaa jaasewanja mesaonj kema kema balonj qata Lansan ewaewanj (Nood) kanonj keuma laligoro. Balonj ii Eeden weenj kookoutanonj baagenj eja. Kianj.

Keimbaa gbiliuruta

¹⁷ Keinonj embiawo laligonj agiminj aori koro ama Henok mero. Keinonj taonj moŋj menj meriaa qata Henok qaro.

¹⁸ Henokwaa meria qata Irad. Iradwaa meria Mehujael. Mehujaelwaa meria Metusael. Metusaelwaa meria Lamek. Kaen koloogi.

¹⁹ Lameknonj emba woi orono: Moŋ qata Ada, moŋ qata Zila.

²⁰ Adanonj koro ama Jaabal mero. Iinonj ejemba opo sel kuungianonj enj laligonj bao bulmakao galenj koma onjoma laligojuti, iyonoo benjisigia kolooro.

²¹ Jaabalwaa kogaa qata Juubal. Iinonj ejemba gita kulele qen awelo uunj laligojuti, iyonoo benjisigia kolooro.

²² Zilanonj kaanagadeen meria qata Tuubal-Kein mero. Iinonj somariinj gawombaa tulsya ano manjaqeqewaa iwoiya kania kania ii braas ano ainonj ooro bolbolgoro qokotaan menjero. Tuubal-Keimbaa naanja qata Nama.

²³ Lameknonj kamban moŋnoŋj embawoita ii kokaen irijoro, “Ada ano Zila embawoina, oro mono geja ama qaana koi mobao: Moŋnoŋj nii nunj qijiriro iikawaa ironjaajonj

mono eja moŋ qewe komuwaa.

Moŋnoŋj nii gbilibuurun nuro sa iikawaa

ironjaajonj mono eja gbaworo moŋ qewe komuwaa.

²⁴ * Moŋnoŋj Kein qero ironja iwaa qaganonj uro ambeŋa 7 koloowaato, moŋnoŋj Lamek nii nuro iikawaa ironja mono iwaa qaganonj uro ambeŋa 77 koloowaa.” Kianj.

Seet ano Enos

²⁵ Eja mutuya Aadam iinonj mombo embiawo laligonj agiminj aori meragara moŋ kolooro kokaen jero: “Keinonj Aabel qero komurotiwaajonj Anutononj Aabelwaa kitianonj merana moŋ nonja.” Kawaajonj qata Seet (Nonja) qaro.

²⁶ Seetwaa meria kaanagadeen kolooro qata Enos qaro. Kianj.

Kamban iikanonj ejemba yonjononj kanainj Pombaa qata qama koolinj laligogi. Kianj.

5

Aadambaa gbiliuruta yonoo qa arengia

1 Hist 1.1-4

¹ * Aadambaa esameraanja ano amboisiuruta yonoo qa arengia koi. Anutononj eja mokoloroti, iinonj ii iyanjaa kaitaniaa so mero.

² * Kaen menj eja ano emba laligowaotiwaajonj mokolonj oroma kamban kanonj qagara ejemba * qama kotuegonj orono.

³ Aadamnonj laligoro yambuya 130 tegoro meria moŋ kolooro. Ii Aadam iyanjaa kaitaniaa so laligoro qata Seet qaro.

* 4:10: Hib 12.24 * 4:24: Mat 18.22 * 5:1: Jen 1.27-28 * 5:2: Mat 19.4; Maak 10.6 * 5:2: Aadam: ii Hibruu qaanonj ejemba.

⁴ Seet kolooro kambaŋ iikanonjadeen Aadamnonj toroqen yambu 800 laligonj kouma laligoro kambaŋ batuya kanonj meraboraanaŋ tosaanaŋ koloonj ugi.

⁵ Aadamnonj kaenj laligonj uro yambuya mindirinj 930 motogonj komuro.

⁶ Komuro meria Seet iinonj yambuya 105 tegoro meria Enos kolooro.

⁷ Enos kolooro kambaŋ iikanonjadeen Seetnonj toroqen yambu 807 laligonj kouma laligoro kambaŋ batuya kanonj meraboraanaŋ tosaanaŋ koloonj ugi.

⁸ Ugi Seetnonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 912 motogonj komuro.

⁹ Komuro meria Enos iinonj yambuya 90 tegoro meria Keinan kolooro.

¹⁰ Keinanonj kolooro kambaŋ iikanonjadeen Enosnonj toroqen yambu 815 laligonj kouma laligoro kambaŋ batuya kanonj meraboraanaŋ tosaanaŋ koloonj ugi.

¹¹ Ugi Enosnonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 905 motogonj komuro.

¹² Komuro meria Keinan iinonj yambuya 70 tegoro meria Mahalalel kolooro.

¹³ Mahalalel kolooro kambaŋ iikanonjadeen Keinanonj toroqen yambu 840 laligonj kouma laligoro kambaŋ batuya kanonj meraboraanaŋ tosaanaŋ koloonj ugi.

¹⁴ Ugi Keinanonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 910 motogonj komuro.

¹⁵ Komuro meria Mahalalel iinonj yambuya 65 tegoro meria Jared kolooro.

¹⁶ Jared kolooro kambaŋ iikanonjadeen Mahalalelnonj toroqen yambu 830 laligonj kouma laligoro kambaŋ batuya kanonj meraboraanaŋ tosaanaŋ koloonj ugi.

¹⁷ Ugi Mahalalelnonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 895 motogonj komuro.

¹⁸ Komuro meria Jared iinonj yambuya 162 tegoro meria Enok kolooro.

¹⁹ Enok kolooro kambaŋ iikanonjadeen Jarednonj toroqen yambu 800 laligonj kouma laligoro kambaŋ batuya kanonj meraboraanaŋ tosaanaŋ koloonj ugi.

²⁰ Ugi Jarednonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 962 motogonj komuro.

²¹ Komuro meria Enok iinonj yambuya 65 tegoro meria Metusela kolooro.

²² Metusela kolooro kambaŋ iikanonjadeen Enoknonj yambu 300:waa so uuta Anutuwo somonjonj kema kanj laligoro kambaŋ batuya kanonj meraboraanaŋ tosaanaŋ koloonj ugi.

²³ Ugi Enoknonj laligonj uro yambuya mindirinj 365 motogoro.

²⁴ * Motogonj uuta Anutuwo somonjonj kema kanj laligoro Anutunonj eenj jaa seliawo mero.

²⁵ Mero meria Metusela iinonj yambuya 187 tegoro meria Lamek kolooro.

²⁶ Kolooro kambaŋ iikanonjadeen Metuselanonj toroqen yambu 782 laligonj kema kema uro kambaŋ batuya kanonj meraboraanaŋ tosaanaŋ koloonj ugi.

²⁷ Ugi Metuselanonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 969 motogonj komuro.

²⁸ Komuro meria Lameknonj yambuya 182 tegoro meria moŋ kolooro.

²⁹ Kolooro qata Nooa (ulunjkolenj) qama kokaenj jero: "Anutunonj balonj seigoro nono boronananonj gawonj koma komoma seleqeqa ama siimbobolo moma laligonjinj mera koi kanonj mono saanonj ulunjkolenj nonomakebaa."

³⁰ Nooa kolooro kambaŋ iikanonjadeen Lameknonj toroqen yambuya 595 tegoro kambaŋ batuya kanonj meraboraanaŋ tosaanaŋ koloonj ugi.

³¹ Ugi Lameknonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 777 motogonj komuro.

³² Lameknonj komuro meria Nooa iinonj yambuya 500 tegoro merauruta karoonj qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Kianj.

6

Namo ejembanonj bolinj anjonjoragiawo koloogi.

¹ * Ejemba namo qaganonj laligogi janjogianonj kanainj somariiro boraurugia ii kaanagadeen koloogi.

² Koloogi kambaŋ kanonj Anutuwaa merauruta yonjononj ejemba yonoo boraurugia injosoroogi. Injisosoroogitiwaa so ii onjonji embaurugia koloogi.

³ Kaenj koloogi kambaŋ iikanonj Poŋnonj qaa kokaenj jero: "Namo ejembanonj jaa selewo kambaŋ tetegoya qaa laligonj ubuto, yonjononj mono komuwu. Arengia kaenj ama onjonjenj. Kambaŋ kokaamba kanainj laaligogia mono yambu 120 janjo ii mende uugunj laligonj ubuya."

⁴ * Anutuwaa merauruta yonjononj balonj ejemba yonoo boraurugia onjonji embaurugia koloonj merabora onjonjgiti, kambaŋ iikanonj ano kanagenj kaanagadeen aja damubiribirigiawo koloonj somariinj namononj laligogi. Monowaa monoyanonja bejurugia qabunawo laligogiti, iyonjononj mono ii koloogi.

* 5:24: Hib 11.5; Juud 14 * 6:1: Job 1.6; 2.1 * 6:4: Jan 13.33

⁵ * Balon ejemba yonoo kilen'agia ii somata qatawo kolooro uugiaa momo arengia kuuya ii kambaŋ so bologagadeen suulan (pororo) ama laligogiti, ii Poŋŋonj iiro.

⁶ Ii iima ejemba mokoloon oŋono namononj laligogiti, iikawaajonj Anutunonj moma bolinj wosobirinonj uuta saa qero siimbobolo moma laligoro.

⁷ Kaenj moma laligonj qaa kokaenj jero: "Ejemba mokoloonj oŋombeti, niinonj mono ii balononja unuj tiwilaan oŋomaŋa. Ejemba, miriwaa oroya, iwoi bagianonj koma kondondonjonjkejuti ano kanakeewambaa koonja mokoloonj oŋombetiwaajonj moma bolin aonj ii mono unuj tiwilaan oŋomaŋa."

⁸ Kaenj jeroto, eja Nooa iinonj Pombaa jaanonj kiankoomuya mokoloonj laligoro.

⁹⁻¹⁰ * Noowaa gbiliuruta yonoo sundugia ii kokaenj: Merauruta karoonj qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Nooanonj ejemba batugianonj eja solanja koposowaa qaaya qaa laligonj uuta Anutuwo somonjonj kema kanj laligoro.

¹¹ Nooanonj kaenj laligoroto, ejemba tosaanja kuuya ii Anutuwaa jaanonj dogonj bolidaborogi. Kawaajonj ejemba pororo unuj tiwilaan oŋonji, iikanonj balonj kuuya sokoma ero.

¹² Ejemba kuuya namononj kema kanj laaligogia menj bolidaborogi gomanj balonj kuuya yonoo nanamemengia ii dogonj anjonjorayawo kolooro Anutunonj namononj unj tanigia kaanja ii iiro.

Wanjo memewaa areŋa

¹³ Kaenj iima Anutunonj Nooa qaa kokaenj ijoro: "Ejemba yonoojonj ama unuj tiwitiwilaan aoao ii namo kuuya sokoma eja. Kawaajonj niinonj ejemba kuuya menj komuj oŋomambaajonj qaana somonjgowe. Moba, niinonj apunonj balonj meleembe kemero iwoi kuuya isinjonjiawo ii komudaborowuya.

¹⁴ Kawaajonj gii mono geenjo reenj gere koma kanonj wanjgoga mewa. Iikawaa uuta kotona uuta melamelaa koloowa. Wanjgowa uuta ano selia ii qandononj kuuj mokotaadaborowa.

¹⁵ Wanjo ii kokaanja mewa: korigaya 133 miita (450 fiit), aaregenja 22 miita (75 fiit) ano konjaya 13 miita (45 fiit) kaenj mewa.

¹⁶ Waarenja mejugonj sopa ano waaren batugaranonj liligonj jengenonj tintinja 44 sentimiita (18 ins) ii kotonj mesaowa. Wanjgowa uuta mosona uuta qaga, batuya ano dusiita karoonj koloowu. Wanjo naguya ii nemujaagenj amba.

¹⁷ Moba! Niinonj mono jewe gboulu somatanonj kouma balonj kuuya qenj tururo ejemba ano iwoi laaligowaa aasonjiawo kuuya sombinj baatanonj laligojuti, iyonononj mono apu nemotonj komuwu. Kaenj komugi namowaa iwoiya kuuya ii mono qaondaborowuya.

¹⁸ Kaenj asugiwaato, niinonj giwo soomonjo areŋ kokaenj anjenj: Gii mono wanjononj uba. Gii, embaga ano mera enjarouruga oŋononj mono motoonj wanjononj ubu.

¹⁹ Uma laligogi iwoi laaligogiawo kuuya ii qaondaborowubotiwaajonj yonoononja woi woi eja ano embia ii sogianonj unjuana giwo motoonj wanjononj ubu.

²⁰ Koonj tanigia kania kania, miriwaa oroya tanigia kania kania ano namowaa mokolen, loloonj iwoi tanigia kania kania kuuya yonoononjga woi woi ii mono komuwubotiwaajonj otana goononj kagi wanjononj ubu.

²¹ Kaanagadeen oŋononja ano koonj, oro iwoi kuuya yonononj newutiwaa so mono nembanene kania kania mokoloonj korama menj kululuunj wanjononj ana kalanj konjonja ewaa."

²² * Anutunonj Nooa kaenj ambaatiwaajonj jenj kotonj muroti, iikawaa so mono tenj koma ii kuuya ama medabororo.

7

Ejemba ano oro kuuya ii wanjononj ugi.

¹ Nooanonj wanjo medabororo Poŋŋonj qaa kokaenj ijoro: "Gii ejemba tuunj koi yonoo batugianonj solanja koloonj laligojanj. Niinonj goo kanaga kaenj mokoloonj. Kawaajonj gii ano sumanjuruga kuuya oŋo mono wanjononj ubu.

² Oro neneya, donqizizingia qaa ii kuuya yonoononja sewen sewen, eja 7 ano embia 7:baa so oŋoona goononj koubu. Kaanagadeen oro anjogoragiawo kuuya yonoononjga woi woi eja ano embia kaanja oŋoona goononj koubu.

³ Toroqenj koonj kania kania kuuya yonoononjga kaanagadeen sewen sewen, eja 7 ano embia 7 ii oŋoona giwo wanjononj ubu. Kaenj ana oro ano koonj tanigia kania kania kuuya ii mende qaombuto, toroqenj namononj koloonj seisei ama laligowuya.

⁴ Ugi weemboria 7 tegoro jen kotowe kon rombuñ somatanonj mono namononj kamaaro gomantiinja weemboria 40:waa so toroqen kon kiwaa. Kaen kiro iwoi isinjosongiawo kuuya namononj mokoloon onjombeti, ii mono motoon jen tegowe qaombuya.”

⁵ Pononj Nooa kaen ambaatiwaaonj jen kotonj muro iikawaa sogadeen mono tenj koma ii kuuya andabororo.

⁶ Kaen ama mero Noowaa yambuyanonj 600 kolooro gboulu somatanonj namo qaganonj kouro.

⁷ * Koubaatiwaaonj ano Nooa embiawo ano mera enarourugara yonononj motoonj gboulunonj komuwubotiwaajonj olonj koma wanjononj ugi.

⁸ Kaanagadeen oro neneya, donqizizinja ano oro angojoragiawo ano koonj ano iwoi kuuya bagianonj koma kondondonjonkejuti,

⁹ ii woi woi kuuya ejia ano embia ii sogianonj kanj wanjononj Nooawaanonj ugi. Anutunonj Nooa jen kotonj muroti, ii mono iikawaa so kolooro. Kianj.

Gboulunonj ejemba turunj onono komugi.

¹⁰ Kaen kolooro weemboria 7:baajonj jeroti, ii tegoro gboulu somatanonj balonj qaganonj kouro.

¹¹ * Noowaa yambuyanonj 600 kolooro yambu iikawaa koinja 2 kawaa weemboria janjo 17 kanonj apu jaaya kuuya, apu diinggiawo iikawaa nemungia kuuya ii emugerja somariinj bonjonj waagi. Kaanagadeen eukanonj kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii aantanj.

¹² Kon rombuñ somata ii balononj kamaanj kinj ero kema gomantiinja asaga 40 keno.

¹³ Konjonj kanainj kimambaajonj ano weemboria kanonj Nooa ano merauruta Seem, Haam ano Jaafet, Nooa embiawo ano enarourugara karoonj yonononj motoonj wanjononj udaborogi.

¹⁴ Toroqen duuyaa oroya ano miriwaa oroya kuuya, iwoi kuuya bagianonj koma kondondonjonkejuti, koonj kuuya ano iwoi enganggiawo kuuya ii ejemba yonowo motoonj wanjononj udaborogi.

¹⁵ Anutunonj iwoi kuuya mokoloon onono laaligowaa aasonj horonkejuti, iyonoononjga woi woi (2-2) ii Nooawaanonj kouma wanjononj udaborogi.

¹⁶ Anutunonj Nooa jen kotonj murotiwaa so iwoi isinjosongiawo kuuya wanjononj udaborogiti, ii ejia ano embia koloori. Kuuyanonj udaborogi Ponj anjo Noowaa gematanonj wangowaa naguya kono.

¹⁷ Naguya kono iikanondeen gboulu somatanonj kanainj gomantiinja asaga 40:waa so toroqen namononj waaro. Apunonj somariinj waama balonj koma turunj uma wanjo namononja metaano uro.

¹⁸ Uro apunonj balonj qaganonj somariinj saa qen ugi wanjononj apu qaganonj anjodeen eej lanj kema karo.

¹⁹ Kaen kolooro apunonj balonj qaganonj mombo somariinj uro. Baanja koriga koriga sombinj baatanonj nama kenjuti, ii kuuya musulunjonj onono.

²⁰ Musulunjonj onoma uma baanja kuuya koma turunj 8 miita (25 fiit) kawaa so unjuugunj ero.

²¹ Kaen ero iwoi isinjosongiawo kuuya namo qaganonj kema kanj laligogiti, iyonononj apu nemotonj komudaborogi. Iwoi kuuya ii koonj me miriwaa oroya me duuyaa oroya me mokolenj, lagiso ano iwoi kuuya tuunj menj balononj qeqelala kema kankejuti ano ejemba kuuya ii motoonj qaondaborogi.

²² Iwoi kuuya balonj toboganonj laligonj laaligowaa aasonja sewanjanonj horonj laligogiti, ii koreyanonj komudaborogi.

²³ Iwoi laaligogiawo kuuya namononj laligogiti, ii Anutunonj unjudabororo. Iwoi kuuya ii ejemba, oro me iwoi bagianonj koma kondondonjonkejuti me kanakeewambaa koonja koonja ii mono Anutunonj unjudabororo. Nooa ano sumanjuruta wanjo uutanonj laligogiti, iyonogadeen mono injiima koboonj anjonj koma gou gajogia kono.

²⁴ Apu gboulu kanonj balonj qen turunj mende horonj kemeroto, weemboria 150:waa so ero.

8

Gboulunonj horonj kamaaro namononj toboriro.

¹ Weemboria 150 ii tegoro kanonj Anutunonj Noowaa ano duuyaa oroya ano miriwaa oroya ano iwoi kuuya iwo wanjononj laligogiti, ii romonjonj onoma haamo somata ano namo qaganonj qero apunonj kanainj horonj kamaaro.

² Anutunonj emugenj apu diingiwawo iyonjoo jaagia ano eukanonj kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii kojanginj sonjgo ano kononj riima toborinj sombinonjga mombo mende kamaaro.

³ Mende kamaaro apu somatanonj kanainj namo qaganonj erotinonja eleema horonj kamaanj kemero. Weemboria 150:waa so apunonj horonj kamaanj kemenj egi.

⁴ Kaenj egi wanjononj koinj 7 kawaa weemboria 17 kanonj baanja qata Ararat kawaa wanjononj mokotaanj kotiinj raro.

⁵ Kanonj raro apu kanonj toroqenj horonj kamaanj kamaanj keno. Kema koinj 10 kawaa weenja mutuya kanonj baanja iikawaa wanjgia ii asuganonj asugigi.

⁶ Asugigi weemboria 40 tegoro Nooanonj wanjgowaa jenjenanja wala memeta ii metano.

⁷ Metama aoao koonj monj wasiro kanakeewanj lanj elelaonj kema kanj mende eleema laligoro balombaa apuya kanonj juguro.

⁸ Kawaa gematanonj Nooanonj kewo monj wasiro keno. Namu qaganonj apunonj horonj kemeja me qaago, iikawaa kania momambaajonj ii wasiro keno.

⁹ Kewononj kema kanj apunonj toroqenj balonj sokoma turunj erotiwaajonj haamo memeyaa raranja mende mokolonj wanjononj eleeno Nooanonj boria boraama menj wanjo utanonj oono.

¹⁰ Oono weemboria 7:baa so toroqenj mamboma laligonj kanonj kewo ii mombo wanjononjga wasiro keno.

¹¹ Kema mare kanonj eleema oil gere senja gbiligibili monj ii motogonj jetanonj kisama Nooawaanonj karo. Kaenj karo Nooanonj ii iima kokaenj moma asariro: Apunonj mono horonj kamaaro namononj asugidaboro.

¹² Kaenj moma asarinj mombo weemboria 7:baa so mamboma nama kewo ii mombo wasiro elelaonj keno. Kenoto, kambanj iikanonj ii iwaanonj mombo mende eleema karo.

¹³ Nooawaa laaligo yambuya 601 kawaa koinj mutuyaa weemboria mutuya kanonj apunonj namo qaganonj jugunj toborinj ero. Kaenj kolooro Nooanonj wanjgowaa waarenja mero keno kokaenj uunj iiro: Namu qaganonj mono toborinj ero.

¹⁴ Ii iiroto, mombo mambonjgi toborinj koinj woiyaa weemboria 27 kanonj toboridaboronj ero.

¹⁵ Anutunonj Nooa qaa kokaenj ijoro:

¹⁶ “Gii embagawo ano mera enjarouruga, onjo mono wanjo mesaonj kamaawu.

¹⁷ Kamaanj oro iwoi laaligogiawo kuuya giwo wanjononj laligojuti, ii koonja koonja, miriwaa oroya ano mokolenj iwoi kuuya bagia namononj koma kondondonjonkejuti, ii mono kuuya unjama kamaawu. Kaenj ana saanonj balononj koloonj seisei ama deema balonj sokoma laligowuya.”

¹⁸ Kaenj ijoro Nooa embiawo ano mera enjarouruta yonjononj motoonj wanjo mesaonj kamaagi.

¹⁹ Kamaagi duuyaa oroya kuuya, mokolenj iwoi kuuya, koonj kuuya ano iwoi kuuya namononj kema kankejuti, iyonjononj mono kaanjadeen isigiaa so wanjo mesaonj awanjonj kanj kamaadaborogi. Kianj.

Nooanonj Anutuwaajonj siimolonj onj dangisenj jero.

²⁰ Kamaadaborogi Nooanonj Pombaajonj siimolonj alata monj menj miriwaa oroya donqizizingiawo ii kuuya ano koonj donqizizingia qaa ii kuuya yonjononja tosia onjoma alatanonj ama Anutuwaajonj siimolonj ooro.

²¹ Ooro Ponjonj moronj unjkoowaya ainhawo ii moro sokono utanonj qaa kokaenj jero: “Ejemba yonjoo uugiaa momo arenjgianonj mono meraboraangjianonjga kanainj bologa koloojuto, kilej namo ii kambanj monjonj ejemba yonjoojonj ama mombo mende gasuaamanja. Iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, niinonj ii unjodoroweto, iikawaa so kambanj monjonj mombo mende jenj tegonj unjumanja.

²² Namononj enj ubaatiwaa so mono namononj koma komogi honja kolooro megij iikanonj mono mende qaondaborowaa. Gomanj olomooro sanjonja momakebu ano geriawo kolooro gere tooro momakebu. Konjuru kambanj ano weenj kambanj, gomantiinja ano asasaga ii kambanja kambanja ewaewanj ama awanjonj enj kembao. Ii kuuya tetegoya qaa enj uro laligowu. Kaanjanonj mono kaenj toroqenj ewaa.” Kianj.

9

Anutunonj Nooawo soomonjgo arenj ano.

¹ * Kaenj jenj Anutunonj Nooa ano merauruta kokaenj jenj kotuegonj onjono: “Onjo mono koloonj seisei ama gomanj sokoma laligowu.

* 9:1; Jen 1.28

² Kaen anji balombaa oroya kuuya, kanakeewambaa koonja kuuya, iwoi kuuya bagianonj namo koma kondondongonjkejuti ano kowewaa soraya kuuya ii mono onjo borogianonj onjoombe onjononj ii galenj koma onjoma laligogi yonjononj onjoonj keegia moma jenenjia ororo laligowuya.

³ Iwoi kuuya isinjonjiawo kema kanj laligojuti, ii onjo nenega koloonj ewaa. Wala logoya iwoi tonjonja nenegiaga onjombeta kete iwoi kuuya koi kaanjagadeen onjonjen.

⁴* Motoonjo ii mono mende newu. Ii oro sayawo. Sa ii laaligowaa sareya koloojiwaajonj ama sonjo koi ama onjonjen.

⁵ Onjoanjiiaa sagia ii mojnjonj monj mende maaba. Mojnjonj sa ii maabaati, iikawaa ironjononj mono iyanjaa qaganonj ubaa. Oro mojnjonj me ejemba mojnjonj ejemba monj qero laaligoyaa sareya maabaati, iikawaa ironjononj mono iyanjaa qaganonj uro komuwaa.

⁶* Anutunonj ejemba iyanjaa kaitania kaanja merotiwaajonj ama monj morononj ejemba monj qero komuwaati, mojnjonj mono ii kaanjiadeen qero komuwaa.

⁷* Onjo mono koloonj seinj laligowu. Kaenj namo qaganonj koloonj seigi jangogianonj somariinj ubaa.”

⁸ Anutunonj toroqenj Nooa ano merauruta iwo laligogiti, iyonjoonj qaa kokaen jero:

⁹ “Niinonj kete onjo ano onjo kerasuru-urugia kanagenj kolooiwuti, onjowo soomonjo arenj anjenj.

¹⁰ Kaanjiadeen iwoi laaligogiawo kuuya, ii miriwaa me duuyaa koonj oroya kuuya giwo laligonj wanjononja kamaajuti, mono balombaa ilawoila laaligogiawo kuuya yonjowo soomonjo arenj kokaenj anjenj:

¹¹ Niinonj soomonjo arena ii onjowo kokaenj ama kotiijenj: Niinonj apu gboulunonj ilawoila isinjonjiawo kuuya ii mombo mende unjuwe qaombuya. Apu gboulu ii namo tiwilaawaatiwaajonj mombo mende ambe kawaa.”

¹² Anutunonj toroqenj qaa kokaen jero: “Niinonj mono soomonjo arenj koi ii neenaa ano onjo ano ilawoila laaligogiawo kuuya onjowo laligojuti, ananaa batunananonj ambe tetegoya qaa kotiijenj enj ubaa. Soomonjo arenj iikawaa aiweseya ii kokaenj:

¹³ Niinonj marilolona ii koosunonj ambe ewaa. Niinonj neena ano namononj laligojuti, ananaa batunananonj soomonjo arenj anjenj, marilolonj kanonj mono iikawaa aiweseya koloonj ewaa.

¹⁴ Niinonj kambanj mojnjonj koosuya namo qaganonj horonj onjombe kamaanj ajoroogi marilolonjanonj koosunonj asugiwaati,

¹⁵ kambanj iikanonj niinonj soomonjo arena ii romonjomanja. Ii neena ano onjo ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania ananaa batunananonj ambeti, mono ii romonjomanja. Kawaaajonj apu yonjononj mombo kaan mende somariinj iwoi isinjonjiawo kuuya tiwilaawutiwaajonj gboulu somata mende koloojaa.

¹⁶ Kambanj mojnjonj marilolonjanonj koosunonj asugiwaati, niinonj ii iima iikanondeen soomonjo arena ii romonjomanja. Ii tetegoya qaa neena ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania namo qaganonj laligojuti, ananaa batunananonj ama menj kotiwe ewaa.”

¹⁷ Anutunonj Nooawaajonj kaen jenj toroqenj kokaen ijoro: “Niinonj soomonjo arenj koi ii neena ano namowaa ilawoila laaligogiawo kuuya ananaa batunananonj ama menj kotiijenj. Soomonjo arenj iikawaa aiweseya ii mono kianj.”

Nooawaa merauruta

¹⁸ Nooawaa merauruta wanjononja kamaagiti, iyonjoo qagia ii Seem, Haam ano Jaafet.

* Haam ii Keinambaa manjaga.

¹⁹ Yonjononj Nooawaa merauruta karonj koloogi. Ejemba kuuya deenjeema balonj sokoma laligojonj, ananaa iyonjoononja kolooninj.

²⁰ Nooanonj komakoomo ejaga koloonj wain apu kasa gawonj mutuya komoro.

²¹ Ii komoroto, kambanj mojnjonj wain apu menj nero uuta enkalolonj koloooro iyanjaa opo sel kuunj uutanonj opoqiisia qetegonj bombolanj ero.

²² Keinambaa manja Haam iinonj manjononj bombolanj eroti, ii iima seleejenj kemenj darenunjoita irijoro moriti, iikanonj manja gamu qenj muro.

²³ Seem ano Jaafet yorononj ii morito, maleku monj menj sawinjgaranonj ama gemagama uma manjaranonj bombolanj eroti, ii esuuri. Jaagara monjenj uuritiwaajonj ama manjaranonj asuganonj eroti, ii mende iiri.

²⁴ Nooanonj enkalolonja qaono uuta tororo moma waama meria meraanonj sili ama muroti, ii moro.

* 9:4: Lew 7.26-27; 17.10-14; Lew 19.26; Dut 12.16, 23; 15.23 * 9:6: Jen 1.26; Eks 20.13 * 9:7: Jen 1.28 * 9:18: Jaafet: = seija

²⁵ Ii moma uuta duuro Haambaajon kokaen jero: “Keinan ii jen qasuaan mujen. Iinon mono daremunwoita yoroo welenqeqeurugara yonoo welenqeqegia omaya koloon laligowaa.”

²⁶ Toroqen kokaen jero: “Anutu, Seembaa Ponja, ii mono mepeseijen. Keinanon mono Seembaa welenqeqeya omaya koloon laligowaa.

²⁷ Anutunon mono Jaafetwaa balonja men somariiro Seembaa opo sel kuunon laligowuya. Keinan yononon mono Seem yonoo welenqeqeurugia omaya koloon laligowu.”

²⁸ Gboulou somatanon tegoro Nooanon toroqen yambu 350:waa so laligon uro.

²⁹ Laaligoyaa yambuya ii mindirin 950 kawaa so laligon kouma komuro. Kianj.

10

Noowaa merauruta yonoo kerasuru tuun arengia

1 Hist 1.5-23

¹ Noowaa merauruta Seem, Haam ano Jaafet yonoo gbiliurugia gboulou tegoro koloogiti, iyonoo qa arengia kokaen:

Jaafetwaa gbiliuruta

² Jaafetwaa merauruta yonoo qagia ii Goomer, Maagog, Maadai, Jaawan, Tuubal, Mesek ano Tiiras.

³ Goomerwaa merauruta yonoo qagia ii Askenas, Riifat ano Togarma.

⁴ Jaawambaa merauruta yonoo qagia ii Elisa, Tarsis ano Saiprus kanageso ano Rodos kanageso.

⁵ Yonoo esameraurugia ii juma deenqeema (gomanj leelee) Batugaranon Kowe goraayanon ano kowe iikawaa watoya watoya kanon iyanjiaa balongianon kema laligoju. Yononon isigia so, tuungia so ano qaagia so iyanjiaa gomangianon kema laligogi. Jaafetwaa kanagesouruta kianj.

Haambaa gbiliuruta

⁶ Haambaa merauruta yonoo qagia ii Kuus, * Iijipt, Libia ano Keinan.

⁷ Kuuswaa merauruta yonoo qagia ii Seba, Hawila, Sabta, Raama ano Sabteka. Raamawaa merawoita yoroo qagara ii Saba ano Dedan.

⁸ Kuuswaa meria mon qata Nimrod kolooro. Iinon somariinj waama manjaqeqewaa kawali eja kotiga totonon koloon namonon laligoro.

⁹ Iinon Pombaa jaasewananon borojan eja kotiga laligorotiwaajon ama qaa saanja kokaen jenkeju: “Mononon Pombaa jaasewananon Nimrod kaanja borojan eja kotiga kolooja.”

¹⁰ Nimrodwaa bentotonja ii balon koi kaananon kanaigi: Baabel, Ereka, Akad ano Kalne. Taon 4 ii Babilonia (Sinar) gomanon eju.

¹¹ Nimrodnon Babilonia balon mesaon Assiria kema goman somasomata qagia Niiniwe, Rehobotir ano Kala ii mero.

¹² Kaanagadeen Resen ii Niiniwe ano siti somata qata Kala yoroo batugaranon mero.

¹³ Iijiptwaa gbiliuruta yononon Libia (Luud) kanageso, Anam kanageso, Lehab kanageso ano Naftu kanageso koloou.

¹⁴ Kaanagadeen Patrus, Kaslu ano Kriit. Kriit ii Filistia kanageso yonoo benjisigia kolooro.

¹⁵ Keinambaa meria mutuya ii Saidon. Iwaa gematanon Keinanon kanageso koi kaanja yonoo benjisigia kolooro: Hit kanageso,

¹⁶ Jebus kanageso, Amor kanageso, Girgas kanageso,

¹⁷ Hiwi kanageso, Arka kanageso, Siini kanageso,

¹⁸ Arwad kanageso, Zemar kanageso ano Hamat kanageso. Keinanon korebore yonoo wanjale benjisigia kolooro yononon kanagen juma deenqeenji.

¹⁹ Kaen deenqeenji Keinan kanageso yononon balon goraaya ii goman qata Saidon iikanonja kanainj kema Gerar gomanon kema Gaza kanon tegoja. Kaanagadeen Sodom baagenj kema Gomora kema Adma ano Zeboim kema Lasa kanon tegoja.

²⁰ Haambaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balongia so ano kanageso tuungia so kaen laligogi.

Seembaa gbiliuruta

²¹ Jaafetwaa data Seem iwaa merauruta kaanjadeen koloogi. Seemnon kaen Eberwaa merauruta kuuya yonoo wanjale benjisigia kolooro.

* **10:6:** Kuus ii Sudan kantriwaa qata.

²² Seembaa merauruta yoŋoo qaagia ii Elam, Asur, Arfaksad, Lidia (Luud) ano Aram.

²³ Arambaa merauruta yoŋoo qaagia ii Uuz, Huul, Geter ano Mas. Kaenŋ laligogi.

²⁴ Arfaksadwaa meria Sela kolooro Selawaa meria Eber kolooro.

²⁵ Eberwaa merawoita woi koloori. Moŋnoŋ koloonŋ laligonŋ kouroti, kambanŋ iikanonŋ namo ejembanonŋ juma deenŋqeengi. Kawaajonŋ iwaa qata Peleg (Siinŋsererenŋ) qagi. Kogaa qata ii Joktan.

²⁶ Joktambaa merauruta kokaenŋ koloogi: Almodad, Selef, Hazarmawet, Jera,

²⁷ Hadoram, Uuzal, Dikla,

²⁸ Oobal, Abimael, Saba,

²⁹ Oofir, Hawila ano Joobab. Eja kuuya ii Joktambaa merauruta.

³⁰ Yoŋoo rama laaligo balonŋia ii gomanŋ qata Meesa iikanonŋa kanainŋ gomanŋ qata Sefar kanonŋ baagenŋ kema weenŋ koukoutaa balonŋ baanŋyawo kanonŋ tegoja.

³¹ Seembaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balonŋia so ano kanageso tuunŋia so kaenŋ laligogi.

³² Nooawaa esameraanŋuruta ii isigia so, kanagesogia ano balonŋia so kaenŋ koloogi. Yoŋononŋ juma seinŋ deenŋqeema kanageso tuunŋa tuunŋa koloogi gboulu somatanonŋ tegoro kema balonŋ sokoma laligogi. Kianŋ.

11

Anutunonŋ ejemba qaagia mendeeno.

¹ Wala eerŋanonŋ balonŋa balonŋa kuuya yoŋononŋ qaa motoonŋgo jegi iikanonŋ mindirinŋ onŋono laligogi.

² Kaenŋ laligonŋ mesaonŋ weenŋ koukoutanonŋ baagenŋ kema Babilon uutanonŋ balonŋ koria somata monŋ mokolonŋ kanonŋ mirigia menŋ ragi.

³ Kanonŋ rama iyanŋiodeenŋ kokaenŋ aminŋ mogi: “Mono kawu. Anana mono gbakonŋ menŋ mozozonŋonŋ gerenonŋ ooninŋ kotakota koloowaa.” Kaenŋ jenŋ miri sopaya mewombaaonŋ jamo kowonŋinŋ qaagoto, birik ama batugianonŋ namo saposapo qandonŋ kaanŋa anŋi iikanonŋ birik ii mokotaanŋ onŋono.

⁴ Gawonŋ kaenŋ menŋ toroqenŋ kokaenŋ jegi: “Mono kawu. Anana mono ananaajonŋ siti monŋ menŋ iikanonŋ miri koriga totoonŋ (taua) meninŋ waarenŋanonŋ sombinŋ oosiriwaa. Kaenŋ oosiro mende deenŋqeema balonŋ kuuya sokoma lanŋ kema laligowombotiwaajonŋ mono anana qabuŋananawo koloowonŋa.”

⁵ Kaenŋ jenŋ gawonŋ megito, Poŋnonŋ ejemba siti ano miri koriga megiti, ii iimambaaonŋ kamaaro.

⁶ Kamaanŋ ii iima kokaenŋ jero: “Yoŋononŋ siinŋsererenŋ qaagoto, kanatuuru arenŋia motoonŋgo qaagia motoonŋgo jenŋ nama iwoi koi kanainŋ mejuti eenŋ, kanagenŋ ii me woi mewombaa arenŋia ambuyati, ii mono iikawaajonŋ mende amamaanŋ osiwuya.

⁷ Ayo, anana mono balononŋ kemenŋ qaagia menŋ sooninŋ tuunŋ monŋ yoŋononŋ tuunŋ tosia yoŋoo qaagia mende moma asarinŋ laligowu.”

⁸ Poŋnonŋ kaenŋ jenŋ ejemba kanonŋ mendeqendeema onŋono gomanŋ kuuya sokoma kema kanŋ siti memewaa gawonŋa somonŋonŋ mesaogi.

⁹ Poŋnonŋ ejemba kuuya yoŋoo qaagia menŋ sooroti, iikawaajonŋ gomanŋ iikawaa qata Baabel (enŋkalolonŋ sisau) jegi. Iikanonŋa Poŋnonŋ ii mendeqendeema onŋono deema balonŋ kuuya sokoma kenŋgi. Kianŋ.

Qa arenŋ Seembaanonŋa kanainŋ Abrambaanonŋ kenja.

1 Hist 1.24-27

¹⁰ Seembaa gbiliuruta yoŋoo qa arenŋia koi. Gboulu gematanonŋ yambu woi tegoro Seemnonŋ yambuya 100 tegoro kambanŋ kanonŋ meria Arfaksad kolooro.

¹¹ Arfaksadnonŋ kolooro kawaa gematanonŋ Seemnonŋ toroqenŋ yambu 500 laligoro kambanŋ batuya kanonŋ meraborauruta tosaanŋa koloogi.

¹² Arfaksadnonŋ yambuya 35 tegoro meria Sela kolooro.

¹³ Selanonŋ kolooro kawaa gematanonŋ Arfaksadnonŋ toroqenŋ yambu 403 laligoro kambanŋ batuya kanonŋ meraborauruta tosaanŋa koloogi.

¹⁴ Selanonŋ yambuya 30 tegoro meria Eber kolooro.

¹⁵ Ebernonŋ kolooro kawaa gematanonŋ Selanonŋ toroqenŋ yambu 403 laligoro kambanŋ batuya kanonŋ meraborauruta tosaanŋa koloogi.

¹⁶ Ebernonŋ yambuya 34 tegoro meria Peleg kolooro.

¹⁷ Pelegnonŋ kolooro kawaa gematanonŋ Ebernonŋ toroqenŋ yambu 430 laligoro kambanŋ batuya kanonŋ meraborauruta tosaanŋa koloogi.

¹⁸ Pelegnonŋ yambuya 30 tegoro meria Reu kolooro.

¹⁹ Reunonj kolooro kawaa gematanonj Pelegnonj toroqenj yambu 209 laligoro kambañ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁰ Reunonj yambuya 32 kolooro meria Serug kolooro.

²¹ Serugnonj kolooro kawaa gematanonj Reunonj toroqenj yambu 207 laligoro kambañ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²² Serugnonj yambuya 30 tegoro meria Naahor kolooro.

²³ Naahornonj kolooro kawaa gematanonj Serugnonj toroqenj yambu 200 laligoro kambañ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁴ Naahornonj yambuya 29 kolooro meria Tera kolooro.

²⁵ Teranonj kolooro kawaa gematanonj Naahornonj toroqenj yambu 119 laligoro kambañ batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁶ Teranonj yambuya 70 tegoro meria Abram, Naahor ano Haran koloogi.

Terawaa gbiliuruta.

²⁷ Terawaa gbiliuruta yonoo qa arengia koi. Terawaa merauruta Abram, Naahor ano Haran koloogi. Harambaa meria Loot kolooro.

²⁸ Haranonj Kaldia yonoo balononj laligonj iyanjaa kolokoloo gomañ qata Uur iikanonj komuro Harambaa maña Teranonj toroqenj laligoro.

²⁹ Abram ano Naahor yorononj ororonj emba meri. Abrambaa embia qata Saarai kolooro Naahorwaa embia qata Milka. Milkanonj Harambaa borataga kolooro. Haranonj Milka ano Iska yoroo manjaraga.

³⁰ Saarainonj emba arunjaga meria qaa eenj laligoro.

³¹ Teranonj meria Abram, esia Loot Harambaa meria ano enaroya Saarai, meria Abrambaa embia ii unjuano motoonj Kaldia balombaa gomañ qata Uur mesaonj Keinan balononj kembombaajonj kenji. Kaenj kenjgito, Haran gomañ balononj kanj nama kanonj mirigia menj ragi.

³² Ragi Teranonj yambuya 205 kolooro Haran gomañ kanonj rama komuro. Kianj.

12

Anutunonj Abram oono.

¹ * Poñnonj Abram kokaenj ijoro: “Gii gomañga, kanatuuruga ano manjaanonj miri iwoi mesaonj balonj qendeema gomañati, mono iikanonj kema.

² Niinonj koloonj seisei gombe gbiliuruganonj kanageso somata koloowuya. Niinonj kotuegonj nanjonj gombe qabuñaganonj somariin somata koloowaa. Kaenj kolooro Anutu niinonj goojonj ama kanageso tosaanja kotuegonj onjoma laligowaa.

³ * Daenj yonononj gii kotuegonj gombuti, niinonj mono ii kotuegonj onjoma laligomañ. Daenj yonononj gii menj qasuaan gombuti, niinonj mono ii kaanagadeen menj qasuaan onjoma laligomañ. Goojonj ama noo kotumotuenanonj mono namowaa kanageso tuunj kuuya yonoo qagianonj uro oyanboyay mokoloowuya.”

⁴ Kaenj ijoro Abramnonj Poñnonj jerotiwaa so Haran gomañ mesaonj keno Lootnonj iwo keni. Abramnonj yambuya 75 kolooro kanonj Haran gomañ mesaonj keno.

⁵ Kemanj menj embia Saarai, beeta Loot, esuhinaya kuuya menj kululuugi seiroti ano welenqeqe ejemba Haran gomañ laligonj onjngiti, ii unjuama gomangia mesaonj Keinan balononj kembombaajonj kema kema iikanonj keugi.

⁶ Abramnonj balonj kanonj kema laligonj gomañ qata Sekem kanonj kouma juuu gere somata qata More kawaa kosianonj kuunj menj raro. Kambañ kanonj Keinan ejemba yonononj balonj iikanonj laligogi.

⁷ * Kaenj laligogi Poñnonj Abram asuginj munj kokaenj ijoro: “Balonj koi ii mono goo gbiliuruga bunja qen onjomañ.” Kaenj ijoro Abramnonj Poñ iwaanonj asugiroti, iwaajonj siimolonj oonjoombaa alata monj mero.

⁸ Iikanonjadeen mesaonj toroqenj Beetel gomambaa weenj koukoutanonj baagenj balonj baarjowo kanonj kema opo sel kuunja mororonjonj mero nano. Kaenj nano Beetel gomañ kanonj weenj kemekemetanonj baagenj raro Ai taonjonj weenj koukoutanonj baagenj raro. Kaenj rari batugaranonj nama Pombaa siimolonj alata monj iikanonj menj Pombaa qata qama koolinj muro.

⁹ Kawaa gematanonj balonj ii mesaonj toroqenj Saut waagenj kema distrik qata Negew kanonj rama laligogi. Kianj.

Abramnonj Iijipt kantrinonj kema laligoro.

¹⁰ Kamban kanon Keinan balonon bodi kolooro. Bodi iikanon kotiin binawo kolooro Abramon Iijipt kantrinoj tawayagadeen laligowombaaajon kenji.

¹¹ Kananon kema Iijipt dodowigi Abramnon embia Saarai qaa kokaen ijoro: “Moba, giinon emba iimasiinsingawo koloojani, ii mojen.

¹² Kawaajon Iijipt eja yononon gii giima kokaen jewuya: ‘Koi iwaa embiaga.’ Kaen jen nii nugi komunanato, gii giima koboogi laligowaga.

¹³ * Kawaajon gii mono kokaen jewa: ‘Nii iwaa naanaga.’ Kaen jenago goojon ama awaagadeen ama noma noo laaligona gou gajona konji laligomanja.”

¹⁴ Abramnon Iijipt keuro Iijipt ejemba yononon Saarai iigi emba iima-ainainawo awaa soro kolooro.

¹⁵ Iikanondeen Faarao kin pombaa pon qerewenja jawinjuruta yononon ii iigitiwaaajon Faarao kimbaanon kema Saaraiwaa selia mepeseegi moro. Ii moma jero Saarai wama kin pombaa jinkaron miri uutanon ugi.

¹⁶ Ugi Faarao kinjon Saaraiwaaajon ama Abram awaagadeen ama muro. Kaen ama muro iwoi koi kaanja ii Abrambaa bunja kolooro: lama, bulmakao, dongi ejia ano embia, welenqege eja ano emba ano kamel jaasoonjgoya ii Abram muro bunja qen aoro.

¹⁷ Ii bunja qen aoroto, Ponjon Abrambaa embia Saarainon Faarao kimbaa mirinon laligorotiwaajon ama jero ji bologa kotiganon Faarao kin ano ejemba iwaa jinkaron mirinon laligogiti, iyonoo qagianon uro.

¹⁸ Kaen uro Faarao kinjon Abram koma hororo karo kokaen qisin muro: “Gii mono naa terega ama nona? Naambaajon ‘Ii embanaga,’ kaen mende jena mobe?

¹⁹ Naambaajon ‘Ii noo naanaga,’ jena? Kaen jena niinon ii embanaga kolootiwaajon oombe? Embaga koi. Mono ii wama kembao.”

²⁰ Kaen jen ejauruta menj koton onono Abram wama kananon kema onoonji embia ano ilawoilaya kuuya enj meroti, ii menj unjuama kenji. Kian.

13

Loot ano Abram yoronon deeni.

¹ Abramnon Iijipt balon mesaon embia ano bao hina iwoiya kuuya menj unjuama Lootwo motoon eleema kema Keinan balombaa leeya Saut waagen qata Negew kanon kougi.

² Abrambaanon lama bulmakao ano goul silwa ii ambembo enj muro eja kindinjiriawo laligoro.

³ Kaen laligon Negew distrik uutanon rama mesaon tawayagadeen roonjpeqegianon enj waama kema laligon Beetel gomanon kougi. Opo sel kuunja wala Beetel ano Ai goman ijoro batugaranon kuun mero nanoti, mono iikanon kougi.

⁴ Wala siimolon alata meroti, mono iikanon kouma Pombaa qata qamago qama kooliro.

⁵ Lootnon Abrambo rama mesaon laligoroti, iinon kaanjadeen lama bulmakao tuunja tuunja ano opo sel kuunja kuunja ii mamaga menj laligoro.

⁶ Kaen laligon oro esuhina iwoigara mamaga enj orono balonon mende sokono. Ii motoon unjuagiwaatiwaa so mende kolooro kilen motoon rama laligowotiwaajon amamaari.

⁷ Amamaan Abram ano Loot yoronon oro galenjurugara yonoo batugianon balombaa anjowowoya asugiro. Kamban kanon Keinan kanageso ano Periz kanageso yononon balon iikawaa toya koloogi yonowo motoon laligogi.

⁸ Kaen laligon Abramnon beeta Loot kokaen ijoro: “Anara mono manj mera laligojo. Kawaajon nii ano gii batunaranon me oro galenjurunara yonoo batugianon andoruru mono mende ewa.

⁹ Kawaajon saanon deembo. Balon kuuya mono goo jaasewanganon asuganon enj kenji, ii saanon iijan. Kaen ano giinon qaninaraagen kemaña jewagi een, niinon saanon dindinaraagen kemaña. Me giinon dindinaraagen kemaña jewagati een, niinon saanon qaninaraagen kemaña.”

¹⁰ * Kaen ijoro Lootnon Jordan balombaagen uun balon koria somata kuuya iiro Anutonon ii awaa bedu mero Pombaanon oyanboyan urukisi kelegawo kaanja kolooro. Ii Iijipt yononon balon kaanja enj Zoar goman baagen keno. Wala Ponjon Sodom ano Gomora mende tiwilaan orono kamban kanon balon ii kaanja ero.

¹¹ Kaen ero Lootnon ii iima gosinj Jordambaa balon koria somata kuuya ii meweengon weenj koukoutanon baagen keno. Kaen ama deeni.

¹² Deema Abramnonj Keinan balononj kema laligoroto, Lootnonj balonj koria somataa taonja taonja yonoo batugianonj kema kanj laligoro. Kaenj laligonj opo sel kuunja metogonj menj kuunj kema nama tetegoyanonj Sodom kosianonj keuma laligoro.

¹³ Kanonj laligoroto, Sodom kanatuuru yonononj kanageso bologa koloonj Ponj qetama sinjisonjgo jekania booronjgia ama menj laligogi.

Abramnonj Hebron gomanonj kema rama laligoro.

¹⁴ Lootnonj Abram ooma keno kambañ kanonj Ponjonj Abram qaa kokaenj ijoro: “Mono jaaga hak ataama bagaagenj uunj waama eleema gemagaagenj uunj kaanagadeenj weenj koukoutanonj ano weenj kemekemetanonj baagenj uuwa.

¹⁵ * Balonj kuuya koi iijani, ii mono gii ano goo gbiliuruga onjoo bunja qewe kambañ tetegoya qaa bunjagiaga enj ubaa.

¹⁶ Niinonj gbiliuruga koloonj seisei mamaga onjombe janngogianonj somariinj namowaa sakasinja kaanja koloowaa. Morononj sakasinj janngoya weenjonagati, iinonj saanonj gbiliuruga yonoo janngogia mewaa.

¹⁷ Niinonj balonj koi mono goo bunjaga qenj gonjen. Kawaajonj saanonj waama kema kanj balonj kuuya koi bakabaka eugenj emugenj iima kotonj laligowa.”

¹⁸ Kaenj ijoro Abramnonj waama opo sel kuunja qetegonj menj kuunj kema Hebron gomanonj kanj Mamre gomanonj juuju gere somata nama kengiti, iikawaa kosogianonj raro. Kanonj rama Pombaajonj siimolonj alata monj mero. Kianj.

14

Abramnonj Loot ii kere yonoo borogianonja metogoro.

¹ Kambañ kanonj Babilombaa (Sinarwaa) kinja qata Amrafel, Elasarwaa kinja qata Ariok, Elambaa kinja qata Kedorlaomer ano Goimbaa kinja qata Tidal laligogi.

² Yonononj kinj koi yonowo kanainj manja aogi: Sodom taombaa kinja qata Bera, Gomora taombaa kinja qata Birsaa, Adma taombaa kinja qata Sinab, Seboim taombaa kinja qata Semeber ano Bela (qata monj Zoar) taonj kawaa kinja.

³ Kinj kuuya koi yonononj dondoonja qata Sidim kanonj ajoroonj ku-usunjgia mindirinj soomonggo angji. Sidim dondoonjonj kambañ kokaamba Sii Kowe Koomuya ii eja.

⁴ Yonononj yambu 12:waa so Kedorlaomerwaa jenjkoto baatanonj laligonj kouma yambu 13:ija kanonj iwaa qaa baatanonj kembombaaajonj qotogonj karenj motonj manja qegi.

⁵ Kaenj angji yambu 14:ija kanonj Kedorlaomer ano kinj tosaanja iwo soomonggo ama laligogiti, iyonononj kanj kanageso koi kaanja yonowo manja qenj haamo angji: Refa kanageso ii Asterot Karnaim gomanonj unjij haamo angji. Zuzi kanageso ii Haam gomanonj ano Eme kanageso ii Kiriataim gomanonj unjij haamo angji.

⁶ Hoor kanageso ii Seir balonj baanjawo kanonj unjij onjotaan kema kema El Paran gomanonj kanonj keuma haamo ama onjogji. El Paran ii balonj qararankonjonja goraayanonj eja.

⁷ Haamo ama onjoma iikanondeenj eleema En Mispata (qata monj Kaades) kanonj kanj Amalek kanageso haamo ama onjoma balonjgia kuuya anjonj konjgi. Amor kanageso Hazezon Taamar balononj laligogiti, ii kaanjiadeenj unjij haamo ama onjogji.

⁸ Kaenj kolooro Sombaa kinja, Gomorawaa kinja, Admawaa kinja, Zeboimbaa kinja ano Bela (qata monj Zoar) kawaa kinja yonononj waama asasa riinj Sidim dondoonjonj keuma kinj koi kaanja yonowo manja qewombaa jawoya ama aronj qenj nanjgi:

⁹ Elambaa kinja Kedorlaomer, Goimbaa kinja Tidal, Babilombaa (Sinarwaa) kinja Amrafel ano Elasarwaa kinja Ariok. Kinj 4 yonononj kinj 5 yonowo aronj qegi.

¹⁰ Kaenj aronj qegito, Sidim balonj dondoonja kanonj ronj resa saposapoyawo kanonj saa qenj raro. Kaenj raro Sodom ano Gomora taonj yoroo kinj ponjgiononj manjaqqe ejaurugara yonowo unjurama kemaligi eja tosianonj ronj iikanonj ritoonj kemenj unjuro. Kaenj unjuro alaurugia tosaanja kuuya yonononj oloñ koma unjurama balonj baanjawo kanonj ugi.

¹¹ Ugi kinj 4 yonononj Sodom ano Gomora kema esuhinagia ano nembanenegia kuuya ii leinj qenj menj togonj kenjgi.

¹² Abrambaa beeta Lootnonj Sodom laligorotiwaajonj ama ii kaanjiadeenj esuhinayawo wama kenjgi.

¹³ Kaenj kenjgi eja monjonj oloñ koma misinjonj kanj iikawaa buzu qaaya ii Hibruu (waba) eja Abram ijoro. Kambañ kanonj Abramnonj Amor eja qata Mamre iwaanonj juuju gere somasomata iikawaa kosogianonj laligoro. Mamrenonj kowoita qagara Eskol ano Aner yorowo motoonj Abrambo soomonggo ama laligogi.

* 13:15: Apo 7.5

¹⁴ Abramnonj beeta Loot wama kenjiti, iikawaa qaaya moma ejauruta 318 anja mirinonj koloonj momo moma manjaqege koma gbilinjaliligogiti, ii onjoono ajoroonj kere tuunj onjotaanj Noot waagenj kema laligonj Dan gomanonj keugi.

¹⁵ Abramnonj ejauruta mendeema onono yonjononj gomantiinja kanonj konjoma kere tuunj qelanjinj unuj haamo ama onjongi. Haamo ama onjoma onjotaanj kema laligonj Damaskaswaa Noot leegenj gomanj qata Hoba kanonj keugi.

¹⁶ Kanonj keuma esuhina kuuya leinj qer menj kenjiti, ii mokoloogi. Beeta Loot ano iwaanonj ilawoila ii menj wama eleema kagi. Sodom ano Gomora yonjoo emba meraanjurugia ano ejemba tosaanja ii kaanjiadeenj kuuya unjuama kagi.

Melkizedeknonj Abram kotuegoro.

¹⁷ Abramnonj kaenj Kedorlaomer ano kinj tosaanja iwo soomonggo ama laligogiti, ii unuj haamo ama onjoma eleema karo Sodombaa kinja iinonj Sawe dondoonja (qata monj Kimbaa dondoonja) kanonj mokoloonj iimambaaonj keno.

¹⁸ * Kambanj kanonj Melkizedek Saalembaa kinja iinonj bered ano wain apu menj karo. Iinonj Anutu uuta jigo gawonj galenja kolooro.

¹⁹ Kaenj ama Abram kotuegonj muj qaa kokaenj ijoro: "Anutu uuta Siwe namo mokoloonj oronoti, iinonj mono Abram gii kotuegonj gono laligowa."

²⁰ Anutu uutanonj kereuruga goo borononj ama onjototi, mono ii mepesejonj." Kaenj ijoro Abramnonj ilawoilaya kuuya mendeeno tuunj ten kolooro iikanonjga motomotoonj (10%) menj mamatewooya muro.

²¹ Ii muro Sodombaa kinjononj Abram kokaenj ijoro: "Ejembauruna ii nombagato, esuhina ii mono geenjaa buja koloowa."

²² Kaenj ijoroto, Abramnonj Sodombaa kinjaonj kokaenj jero: "Qaana kotiiwaatiwaajonj niinonj borona Ponj Anutu uuta Siwe namo mokoloonj oronoti, iwaanonj baagenj menj waama jojopanj qaa kokaenj jejenj:

²³ Nii goononj iwoi monj ii mende totoonj memanja. Beweso kasagaa kitia me kana esugaa kasia ii kaanjiadeenj mende memanja. Kaenj ambe giinonj kanagenj kokaenj jewabo: 'Niinonj Abram iwoi mube iinonj eja esuhina qaqabunayawo koloonj laligoja.' Gii mono kaenj jemambaaonj amamaanj laligowa.

²⁴ Nii iwoi monj mende toroqenj memanja, ejaurunanonj naa iwoiga negiti, ii meleema nononjgi sokondaboroja. Kaanjagadeenj eja alauruna Aner, Eskol ano Mamre niwo kagiti, iyonjononj mono tawagia soya jejeja mewu." Kianj.

15

Anutunonj Abrambo soomonggo arej ano.

¹ Kaenj ama Abrambaa jaaya meleeno jaamelenj unja iiro Ponjonj qaa kokaenj jenj asugiro, "Abram, gii toroko mende moba. Niinonj goo reenj koloojenj. Goo tawaga mono somata qatawo koloonj enj ubaa."

² Qaa kaenj ijoroto, Abramnonj kokaenj jero, "Oo Ponj somatana, nii meraborana qaa laligowego tawa nona iikanonj mono nomaenj ilaaj nonaga? Niinonj komuwe Damaskas eja Eliezer iinonj noo esuhinanaa toya koloowaa."

³ Kaenj jenj toroqenj kokaenj jero, "Giinonj gbili monj mende nonatiwaajonj gawonj ejana wanja noo mirinonj laligoji, iinonj mono noo ilawoilana kuuya buja qer aowaa."

⁴ Kaenj jero Pombaanonj qaa je monj ii iwaanonj kokaenj asugiro moro, "Eja iikanonj esuhinagaa toya mende koloowaato, geenjaa seleganongga mera monj koloowaati, iinonj mono goononj ilawoila kuuya buja qer aowaa."

⁵ * Qaa kaenj asugiro Anutunonj Abram wama seleenjenj kemenj qaa kokaenj ijoro, "Mono sombinonj uuna uro senjelao weenjonj onjombaatiwaa so koloowaati eenj, ii mono saanonj weenjonj onjomba." Kaenj ijonj kokaenj toroqenj jero, "Goo gbiliuruga yonjoo janjogianonj mono iikawaa so koloowaa."

⁶ * Kaenj jero Abramnonj Ponj moma laarinj muro momalaaria iiro sokono qaaya jenj tegoro solanjaniro.

⁷ Ponjonj toroqenj qaa kokaenj ijoro, "Niinonj Ponj koloojenj. Gii Kaldia balombaa gomanj qata Uur kanonj laligona guambe koi kari. Balonj koi gombe buja qer aowaatiwaajonj ama gii guama koi kawee."

⁸ Kaenj jeroto, Abramnonj kokaenj ijoro, "Oo Ponj somatana, balonj koi kanonj noo bujaga koloowaati, ii mono naa aiwesega iima moma kotomanja?"

⁹ Kaen jero Poŋnon iwaajon kokaen jero, “Gii mono kema bulmakao embia kowinŋa yambuya karoon, meme (nonin) embia yambuya karoon ano lama ejia yambuya karoon ano kewo mon ano kewo susu gbilia mon ii men noonon kawa.”

¹⁰ Kaen jero Abramnon kema ii korebore men kan oro ii biiwianon qosoma onjoma leegen leegen ii arenjoro kana leelee arenon egi. * Kaen anoto, koon ii mende qosono.

¹¹ Mende qosoma qamogia lee lee arenjon onjono koon kawalia yonjonon kan qamo yonoo qagianon kamaan konjito, Abramnon ii konjoma onjono kenji.

¹² * Ween jaaya tegon kememambaaon anoti, kamban iikanon Abrambaa jaayanon kamaan mero gaon binjowo ero. Kaen ero pangaman ziwiziwiwaa kanjan kanon kan turuj muro.

¹³ * Turuj muro Poŋnon kokaen ijoro, “Qaa honja koi mono geja ama moba: Goo gbiliuruganon mono balonja mesaon kantri monjon kema wabaga laligon ubuya. Kaen laligon yonoo welenqeqeurugia omaya koloogi ii yambu 400:waa so melunjon onjoma laligowuya.

¹⁴ * Kaen laligowuyato, niinon kantri welenqeqeurugia omaya koloon laligowuyati, iyonoo qaagia kaanagadeen jen tegon ironja meleembe qagianon ubaa. Kaen uro isama onjoni kantri ii mesaon esuhinagia mamaga men eleema kawuya.

¹⁵⁻¹⁶ Niinon Amor kanageso ii balon kokanon uulanjowo mende onjotamaanja. Wala sinjisonjogoya sinjisonjogoya ama bolidaborogi i ironja tororo meleema onjomanjatiwaa kambananon koloowaati, kamban iikanon mono ii onjotamaanja. Kawaaon goo esauruga yonoo esaurugia koloon laligowuyati, † kamban kanon goo gbiliuruganon mono eleema koi kawuya. (15) Yonjonon kaen kawuto, geenjo wala yambugaa kambananon waziin kumuro luanon manasauruga yonjonon kena ron koma gombuya.”

¹⁷ Poŋnon kaen jero ween jaayanon tegon kemero pangaman mero iwoi kokaen kolooro iiro: Monjon mombaa uitanon gere bolananon kokobilibiliawo jen asariro kowa kondunjonon pumpunjonoro. Iwoi iikanon asugin oro koomuya qosona iyonoo batugianon nama kema karo.

¹⁸ * Poŋnon oro leelee iikawaa batugianon kema kan somana kanon Abrambo soomongo aren ama (kaisareyanon ii men kotiin) qaa kokaen ijoro, “Niinon balon koi ii goo gbiliuruga ii bunja qen onjomanja. Iikawaa jawoya ii Iijiptwaa apu gowoya (Nail) iikanonja kanain kan koi uugun kema apu berenja somata qata Yufreitis iikanon tegowaa.

¹⁹ Kamban kokaamba ii kanageso koi kaanja yonoo balon eja: Kin kanageso, Kenas kanageso, Kadmon kanageso,

²⁰ Hit kanageso, Periz kanageso ano Refaim kanageso,

²¹ Amor kanageso, Keinan kanageso, Girgas kanageso ano Jebus kanageso. Yonjonon balon kuuya ii mono men sokoma laligowu.” Kian.

16

Haagar ano Ismael

¹ Abrambaa embia Saarinon arunja laligon merabora mende meroto, Saariwaa welen embia qata Haagar laligoro. Ii Iijipt embaga.

² Iinon laligorotiwaajon Saarinon Abram kokaen ijoro: “Poŋnon songo somonjon nono merabora mende mewetiwaajon gii mono welen embana mena koro ama merabora mon mero noo bunjaga koloonaga.” Kaen ijoro Abramnon Saariwaa qaayaajon uumotoonjo ano.

³ Abramnon Keinan balonon yambu 10 laligoro tegoro kamban kanon Abrambaa embia Saarinon Iijiptga welen embia Haagar men loyawo motoon ewaotiwaajon muro.

⁴ Kaen muro men laligoro koro ano. Koro anjen, kaen moma galen embia Saari ii kanain jejewili ama muro.

⁵ Kaen ama muro Saarinon Abram kokaen ijoro: “Uunanon boliro siimbobolo momakejenji, iikawaa qaayanon mono goo qaanon uma ewaa. Niinon welen embana goo boronganon ambe koro ama ii moma iikanondeen kanain jejewili ama noma laligoga. Kawaaon Poŋnon mono nii ano gii anaraa batunaranon qaa gosin jen tegowa.”

* **15:10:** Soomongo: Kamban kanon soomongo aren ama ii sili kaanja kanon men kotiinjenji. Ejanon oro leeya woi iikawaa batugaranon nama mindirin oroma soomongo ii doonjon galen kono. * **15:12:** Job 4.13, 14 * **15:13:** Eks 1.1-14; Apo 7.6 * **15:14:** Eks 12.40-41; Apo 7.7 † **15:15-16:** Yambu 430 kamban ii kokaen jen weenjogi: Liwainon laaligo yambuya 137 iikanonadeen yambu 80 ii Iijipt laligoro. Iwaa gematanon eja koi kaananon yambugia kokaen Iijipt laligogi: Kehat 133, Amram 137, Mooses 80. (Iikawaa gematanon Mooseson Iijipt mesaon toroqen yambu 40 laligoro.) Ii mindirin yambu 430 kolooro. Eks 6.16, 18, 29 Dut 34.7 * **15:18:** Apo 7.5

⁶ Kaen ijoro Abramnonj kokaen jero: “Welen embaganonj mono geengaa boroganonj laligojiwaaonj nomaen mona sokonji, mono iikawaa so ii ama muba.” Kaen jero Saaraionj Haagar lanj horonj ureen ama muro mesaonj togonj olonj koma keno.

⁷ Keno Pombaanonj gajoba monjonj balonj qararanjonkjonononj apu jaaya mombaa kosianonj mokoloonj muro. Apu jaaya ii Suur gomanonj kekembaa kana goraayanonj eja.

⁸ Iikanonj mokoloonj munj kokaen jero: “Haagar, Saaraiwaa welenj embia, gii mono daenkaya kajanja dakanonj kembaga?”

Kaen jero kokaenj meleeno:

“Nii galenj embana Saaraiwaanonjga asanjonj olonj koma kajenj.”

⁹ Kaen jero Pombaa gajobanonj Haagar kokaen jej kotonj muro: “Gii mono mombo Saaraiwaanonj kema welenja qen iwaa qaa baatanonj laligowaa.”

¹⁰ Qaa ii toroqen kokaen jero moro: “Haagar, nii mono goo gbiliuruga koloonseiseigia onjombe jangogia mende weenweenjgoyaa so kaanja laligowuyaa.”

¹¹ Pombaa gajobanonj mombo toroqen Haagar kokaen ijoro:

“Gii kokowo koloojanja meraga mewaga.

Dologo koi tapekokoro moma saana

ii mono Pombaa gejianonj kemero moja.

Kawaajonj merawaa qata Ismael qaba.*

¹² Iinonj eja donji bao kombo kaanja koloonj (anja jaajaa lanj kema kanj) laligowaa. Iinonj borianonj ejemba kuuya qetaama onono ejemba kuuya yonononj ii qotogonj munj laligowuyaa. Iinonj kouruta kuuya yonowo kerekere anodeen ama kanawaen qen laligowaa.”

¹³ Kaen ijoro Haagarnonj kokaen jero: “Niinonj mono keteda koi monjonj nii niimakeji, ii iijenj.” Kawaajonj Ponj iwaajonj qaa jeroti, iwaa qata kokaen qama muro: “Gii Ponj nii niimakejanj, ii koloojanj.” Qata kaen qaror.

¹⁴ Kania kawaajonj ama apu ronj iikawaa qata ii Beer Lahai Roi (Laaligoyawo laligonj niimakejiwaa apu ronja) qagita eja. Apu ronj ii toroqen gomanj woi qagara Kaades ano Bered iyoroo batugaranonj eja.

¹⁵* Haagarnonj Abrambaa meria mero. Abramnonj iyanjaa meria Haagar meroti, iwaa qata Ismael qaror.

¹⁶ Abramnonj yambuya 86 kolooro Haagarnonj Ismael mera ii Abrambaanonja mero. Kianj.

17

Soomonjgo arembaa aiweseya ii selekooto.

¹ Abramnonj yambuya 99 kolooro Ponjonj asuginj munj qaa kokaen ijoro: “Niinonj Anutu ku-usunj kuuyaa Toya koloojen. Kawaajonj gii mono noo qaana tenj koma pondan nanamemenj dindinja otaanj laligowa.

²* Nii soomongo arenj gii ano nii anaraa batunaranonj ambeti, ii menj kotiin koloonseisei gombe gbiliuruga yonoo jangogianonj mono somata totoonj koloowaa.”

³ Kaen ijoro Abramnonj siminj kuma usugoro Anutunonj iwaajonj qaa kokaen jero:

⁴ “Moba, niinonj soomonggo arenja giwo kokaen anjenj: Giinonj kanatuuru mamaga yonoo wanjale benjisigiaga koloowaga. Qaa kaen jenj somongowe ewaa.

⁵* Goo qaga Abram ii mende toroqen qagi ewaato, giinonj kanatuuru mamaga yonoo benjisigiaga koloowaatiwaaonj kuun gonjenj, iikawaajonj ama qaga mono Aabraham qagi ewaa.*

⁶ Niinonj koloonj seisei gombe gbiliuruga ii hononja qaa koloowuyaa. Yonononj juma deema kanageso tuunja tuunja mamaga koloowuyaa. Goo gbiliuruga yonoononja tosianonj kinj ponja ponja koloowuyaa.

⁷* Niinonj mono soomonggo arenja ii neena ano gii ano gbiliuruga goo gemaganonj toroqen koloonj ubuti, ananaa batunananonj ambe kotiin tetegoya qaa enj uma ewaa. Niinonj goo Anutuga ano gbiliuruga goo gemaganonj koloonj ubuti, mono iyonoo Anutugiaga koloonj laligomanja.

⁸* Gii Keinan balononj wabaga laligojanj, niinonj balonj ii jinonja qaa gii ano goo gbiliuruga onoo bunaga qen onjombe bunagia tetegoya qaa enj uma ewaa. Kaen ero niinonj mono onoo Anutugiaga koloonj laligomanja.”

* **16:11:** Ismael: = Anutunonj gejianonj moja. * **16:15:** Gal 4.22 * **17:2:** Hib 13.2 * **17:5:** Room 4.17 * **17:5:** Abram: ii manj uuta. Aabraham ii kanatuuru mamaga yonoo benjisigia. * **17:7:** Luuk 1.55 * **17:8:** Apo 7.5

⁹ Anutunonj Aabrahambaajonj kaen jenj toroqenj qaa kokaenj ijoro: “Kaenj laligomanjato, giinonj mono noononj soomonggo arejnnaa qaaya ii tenj koma otaanj laligowa. Goo gbiliuruga goo gemaganonj toroqenj koloonj ubuti, iyonononj mono kaanjadeenj ii tenj koma otaanj laligonj ubu.

¹⁰ * Gii ano goo gbiliuruga onjowo soomonggo arejnna ama ii otaawutiwaajonj jejenj, iikawaa aiweseya ii kokaenj: Onjoo batugianonj eja kuuya yonjoo selegianonj mono noo aiwesena kotowu.

¹¹ Noo aiwesena mono selegianonj kotowu. Iikanonj soomonggo arejn nii ano onjoo batunananonj ambe eji, iikawaa aiweseyaga enj ubaa.

¹² Kambanj koi kanoonja kanainj eja kuuya onjoo batugianonj toroqenj koloonj ubuti, iyonjoo selegianonj mono gomanj boria 8 kolooro kanonj noo aiwesena kotonj laligowu. Onjonganjaa gomanj uutanonj onjonganjaa ano welenjqqeurugia yonjoo meraurugia koloowuti, ii mono ororonj ama onjoma laligowu. Welenjqqe tosaanja ii waba yonjooonngga monenonj sewangja megi yonjoo meragia koloowu. Yonjooonj iyanjgiaa gbiliurugia mende koloojuto, ii kilenj noo aiwesena ii mono yonjoo selegianonj kaanjadeenj kotonj laligowu.

¹³ Welenjqqe tosianonj onjonganjaa gomanj uutanonj koloogi welenjqqe tosaanja ii monenonj sewangja megi yonjoo meragia koloowu. Noo aiwesena ii mono yonjoo selegianonj kaanjadeenj kotonj laligowu. Noononj soomonggo arejnnaa aiweseya selegianonj kotowuti, ii mono soomonggo arejn tetegoya qaa enj ubaatiwaajonj jenj kotiijenj.

¹⁴ Eja monj morononj noo aiwesena selianonj mende kotogi eenj laligowaati, iinonj mono noo soomonggo arejnna uugunj qetamakeja. Kawaaajonj eja kaanja ii mono ejemba tuunj onjoo batugianonjga yakarinj mugj seleenjenj kamaanj laligowaa.”

¹⁵ Anutunonj toroqenj Aabraham kokaenj ijoro: “Gii embagaa qata Saarai ii mende toroqenj qama laligowato, iwaa qata mono Saara (jawiinj emba) qama laligowa. †

¹⁶ Niinonj Saara kotuegonj mube iinonj goojonj mera monj mewaa. Niinonj kotuegonj mube iinonj ejemba tuunja tuunja mamaga yonjoo nemunj benjisigiaga koloowaa. Iwaa gbiliuruta yonjooonngga tosianonj kanageso tuunj yonjooononj eja ponja ponja koloowuya.”

¹⁷ Ponjooonj kaenj ijoro Aabrahamonj ii moma siminj kuma usugonj uutanonj kokaenj romonjonj kawaaajonj jomoro, “Eja yambuna 100 kolooro mera mono nomaenj mokoloowenaga? Kaanagadeenj Saaranonj yambuya 90 kolooro mono nomaenj mera menaga?”

¹⁸ Aabrahamonj kaenj romonjonj waliinjonj Anutu kokaenj qisinj muro: “Gii saanonj Ismael kuunj muna qaga bosino noo gbiliuruna ii iwaanongga koloowu.”

¹⁹ Kaenj qisiro Anutunonj kokaenj meleeno, “Embaga Saaranonj mono geengaa mera dindinja mewaa. Ii mero qata Aisak (jomoja) qaba. Niinonj Aisakwo ano iwaa gbiliuruta yonjowo soomonggo arejnna ambe kotiiinj tetegoya qaa enj ubaa.

²⁰ Ismael kotuegonj mumambaajonj qisinj nonjanj, ii kaanjadeenj saanonj moma goma kotuegonj mumanja. Iiinonj eja ponj 12 iyonjoo nemunj benjisigiaga koloowaa. Niinonj koloonj seisei mube gbiliuruta yonjoo janngogianonj mono somata totoonj koloowaa. Yonjooonj seinj kanageso tuunj somata koloowuya.

²¹ Kaenj koloowuyato, Saaranonj geengaa meraga Aisak ii yambu eugenjanonj kambanj kokaamba mewaati, niinonj mono neenaa soomonggo arejnna ii iwo ama menjj kottiimaanja.”

²² Anutunonj Aabrahamba qaa kaenj amiri tegoro ii mesaonj waama uro.

²³ Weemboria iikanonjadeenj Aabrahamonj Anutuwaanonj qaa tenj koma anjaa meria Ismaelwaa selianonj Anutuwaawaa aiweseya kotoro. Kaanagadeenj welenjqqeuruta anjaa miri uutanonj koloogi tosaanja monenonj sewangja mero laligogiti, eja kuuya ii iwaa miri uutanonj ragiti, ii mono kuuya kaanjadeenj ama onjono.

²⁴ Aabrahamonj yambuya 99 kolooro selianonj aiwese ii kotogi.

²⁵ Meria Ismael ii yambuya 13 kolooro selianonj ii kotogi.

²⁶ Aabraham ano meria Ismael yoroo selegaranonj aiwese ii somanja motoonjgo iikanondeenj kotogi.

²⁷ Eja kuuya Aabrahambaa miri uutanonj ragiti, tosianonj iyanjaa miri uutanonj koloogi tosaanja ii waba yonjooonngga sewangja mero laligogiti, kuuya iyonjoo selegianonj aiwese ii kaanjadeenj kotogi. Kianj.

18

Saara mera mewaatiwaa qaaya Anutunonj jero.

* **17:10:** Apo 7.8; Room 4.11 † **17:15:** Saarai: Qata kokaembaajonj utegoro: Iiinonj ejemba tuunja tuunja mamaga ano kinj ponj tosaanja yonjoo nemunj benjisigiaga koloowaa.

¹ Aabrahamnonj Mamre gomanonj jujuu gere somasomata iyonjoo batugianonj laligoro Pojnonj asuginj muro. Weemboria monj iikanonj ween jeta kotakota qero Aabrahamnonj opo sel kuunqaa qaayanonj raro.

² Rama ataama uunj iiro eja karonjanonj bataagenj nangi. Nangi injiima opo sel kuun qaayanongaa alanzan waama joujolonjgia jenj unjuamambaajonj sararagonj bobogarinj keno. Kema waegia menj siminj kuma namononj usugonj kemero.

³ Kemej kokaenj jero: “Oo pojnuruna, niinonj onjoo welenjeqegia koloonj onjoo jaagianonj kalej morianj mokoloonj laligojenj eenj, onj mono nii mende nuugunj kembu.

⁴ Nii onjoo welenjeqegia koloonj saanonj apu monj menj kanj onjombe kanagia songbama gere kokawaa umuganonj rama haamo mewu.

⁵ Nii saanonj nene melaa monj menj kanj onjombe newuya. Iikanonj menj kotiinj onjonoo saanonj kana mombo toroqenj kembuya. Niinonj koi kaandiaga laligowe onj nii goda qenj noma kajutiwaajonj saanonj welenj qenj onjomanja.” Kaenj jero meleema kokaenj jegi: “Dangisej, dejaniwaa so kaenj saanonj ambonja.”

⁶ Kaenj jegi Aabrahamnonj uulanawo bobogarinj sel kuunj uutanonj kema uma Saara kokaenj ijoro: “Gii mono uulanawo flaua awaa totoonj gomba (sapalanj) karoombaa so menj meleema yonjoojonj bered oowa.”

⁷ Kaenj jenj uulanawo bulmakao tuunjonj kema bulmakao donja busuya loota meweenjonj welenjeqeqeya monj muro kanainj uulanawo qenj kojonjonj ooro.

⁸ Ii ooro tegoro ii, kele kosiga ano aju apuya tosia menj kema eja ragiti, iyonjoo bagianonj ano. Bagianonj ano nenj ragi iyanja kambanj kanonj kosogianonj gere kanianonj galenjgia nano.

⁹ Nano kokaenj qisinj mugij: “Embaga Saara ii dakanonj?” Qisinj mugij jero: “Ii opo sel kuunj uutanonj endu raja.”

¹⁰ * Kaenj jero eja yonjooonjgia monjonj kokaenj ijoro: “Yambu motoonjgowaa so tegoro niinonj onjanonj eleema koi kawee embaga Saaranonj mono meriawo koloonj laligowaa.” Kaenj ijoroto, Saaranonj opo sel kuumbaa qaa ootayanonj loyaa gematanonj nama qaa ii gejianonj kemero moro.

¹¹ Aabraham ano Saara yorononj ejemba wanja koloori yambugaraa jangoyanonj somata kolooro laligori. Saaranonj koimbaa aima laligoroti, iikawaa kambanjanonj mono uugudabororo.

¹² * Kawaajonj Saaranonj ii moma uutanonj kokaenj romonjonj jomoro: “Niinonj mono emba wanja soosooliya kolooewe lona eja pojnanonj kaanjiadeen eja wanja kolooro iwo ewotatiwaa naanjanonj mombo asuginj nonaga me qaago?”

¹³ Kaenj romonjgoro Pojnonj Aabraham qisinj muj kokaenj ijoro: “Saaranonj naambaajonj jomoma kokaenj romonjoja: ‘Nii emba wanja totoonj koloonj onjanonj merabora mewenaga me?’

¹⁴ * Pojnonj iwoi mombaajonj mende totoonj osinjeja. Kawaajonj jejenj, ‘Yambu motoonjgowaa so tegoro niinonj onjanonj eleema koi kawee Saaranonj mono meriawo koloonj laligowaa.’ ”

¹⁵ Saaranonj keeta moma ii qaloweenj kokaenj ijoro: “Nii mende jomojenj.”

Kaenj jeroto, Pojnonj kokaenj ijoro: “Qaago, gii mono onjanonj jomojanja.” Kaenj.

Aabrahamnonj Sodom taambaajonj qama kooliro.

¹⁶ Kaenj jero eja karonj yonjononj waama oromesaonj Sodom taanonj baagenj eleema kembombaajonj angij. Aabrahamnonj kaanjiadeenj ii onjoomambaajonj yonjowo motoonj kenjgi.

¹⁷ Pojnonj iyanjaajonj kokaenj jero: “Nii iwoi amambaajonj mojenj, qaa ii alana Aabrahambaa jaanonj saanonj mende mesangomanja.

¹⁸ Kokaembaajonj ii mesangomambaajonj amamaajenj: Aabrahamnonj noo alana qaita monj. kolooja. Iinonj koloonj seisei kondooro kanageso somata ku-usunggiawo koloonj laligowuya. Noo kotumotuenanonj mono iwaajonj ama namowaa kanageso tuunja kuuya yonjoo qagianonj uro oyanjboyanj mokoloowuya.

¹⁹ Niinonj ii kokaembaajonj meweenjonj muwe: Iinonj meraborauruta ano gbiliuruta iwaa gematanonj koloonj laligonj ubuti, ii mono Pombaanonj kana injisaama nanamemenj dindinja sokomakeji, ii otaawutiwaajonj jenj kotonj onjoma laligowaa. Kaenj laligoro qaaya tenj koma otaanj laligowuti eenj, Poj niinonj Aabrahambaajonj iwoi asugiwaatiwaajonj jenj somongoweti, iikanonj mono kuuya honjawa koloonjkebaa.”

²⁰ Pojnonj anjodeenj kaenj jenj toroqenj Aabraham kokaenj ijoro: “Sodom ano Gomora yonjononj singisonggo lombotawo binjawa ama laligogi kakasililinj somata uuta asugiro

mamaganonj iikawaajonj qama saamakeju. Kawaajonj yonoo singisonjogioaa qaayanonj mono somariinj uuta tootoj koloaja.

²¹ Kawaajonj nii mono yonoononj kemej kaniagia iimaña. Kakasilinj angitiwaajonj ama mamaganonj noo jaananonj qama saama laligogiti, ii kuuya onjanonj anji me qaago, niinonj ii gosinj momambaajonj mojenj.”

²² Kaenj jero eja woiyanonj eleema Sodom baagenj kenito, Aabrahamnonj toroqen Pombaa jaasewanonj nano.

²³ Nama Pombaa kosianonj kema kokaenj qisinj muro: “Gii ejemba solanja ano ejemba anjonjoragiawo ii motoonj tiwilaanj onomambaajonj jejanj me?”

²⁴ Taonj iikanonj ejemba solanja 50 laligojuti eenj, gii ii onjanonj menj kileenj onomambaajonj jejanj me? Taonj ii yonoojonj ama injiima koboonaaga me qaago?

²⁵ Gii mono kaenj amambaajonj amamaanaga. Ii yamagenj! (qaago tootoj!) Giinonj ejemba solanja ii ejemba anjonjoragiawo yonowo motoonj mindirinj ununa mende sokombabo. Iyonowo motoonj komuwubo. Giinonj namo ejemba kuuya nonoo qaanana jenj tegonjkejanj, iikawaajonj mono geengaa kanaga dindinja otaana sokombaa.”

²⁶ Aabrahamnonj kaenj ijoro Ponjonj meleema kokaenj jero: “Niinonj Sodom taononj ejemba solanja 50 mokoloonj onomanjati eenj, iyonoojonj ama taonj kuuya ii saanonj injiima koboomanja.”

²⁷ Kaenj jero Aabrahamnonj mombo kokaenj ijoro: “Ponj, nii kikisi sububunj omaya kaanja kolojento, kilenj qaa kotiga Ponjna goononj kuunj jejenj. Ii mende sokonjato, ii kilenj moma nomba.”

²⁸ Taonj iikanonj ejemba solanja 50 qaagoto, 45 laligowuyagati eenj, giinonj ejemba 5 yonoojonj ama taonj kuuya ii kilenj tiwilaanj onombaga me qaago?” Kaenj ijoro Ponjonj kokaenj jero: “Niinonj ejemba solanja 45 iikanonj mokoloonj onomanjati eenj, taonj ii mono mende menj kileemanja.”

²⁹ Aabrahamnonj dunanonj mombo qaa kokaenj ijoro: “Ejemba solanja 40 taonj iikanonj mokoloonj onombagati eenj, mono nomaenj anaga?” Kaenj ijoro kokaenj meleeno: “Ejemba 40 yonoojonj ama taonj ii mende menj kileemanja.”

³⁰ Kaenj ijoro jero: “Oo Ponj, uuga waababoto, niinonj mombo qaa gijomambaajonj mojenj. Ejemba solanja 30 taonj iikanonj mokoloonj onombagi eenj, mono nomaenj anaga?” Kaenj ijoro kokaenj meleeno: “Ejemba solanja 30 taonj iikanonj mokoloonj onomanjati eenj, niinonj mono taonj ii mende menj kileemanja.”

³¹ Aabrahamnonj toroqenj kokaenj ijoro: “Ponj, nii qaa kotiga Ponjnaajonj kuunj jejenj. Ii mende sokonjato, ii kilenj moma nomba. Ejemba solanja 20 ii taonj kanonj mokoloonj onombagi eenj, gii mono nomaenj anaga?” Kaenj ijoro kokaenj meleeno, “Ejemba 20 iyonoojonj ama taonj ii mende menj kileemanja.”

³² Kaenj jero Aabrahamnonj mombo kokaenj qisiro: “Oo Ponj uuga waababoto, niinonj mombo somanja motoonjgo koi qaa gijomambaajonj mojenj. Ejemba solanja 10 iikanonj mokoloonj onombagi eenj, mono nomaenj anaga?” Kaenj ijoro kokaenj meleeno, “Ejemba 10 iyonoojonj ama taonj ii mende menj kileemanja.”

³³ Kaenj aminj mori tegoro Ponjonj Aabraham mesaonj keno iinonj mombo eleema mirianonj karo. Kianj.

19

Sodom ano Gomora yonoo anjonjora laaligogia

¹ Siwe gajoba woi ii Aabraham mesaonj kema mare kolooro Sodom keuri. Keuri Lootnonj taombaa kiropo naguyanonj raro. Rama iriima waama joujolonjgara jenj uruamambaajonj kema namononj siminj kuma usugonj kemero.

² Kemej kokaenj jero: “Oo eja ponjwaina, oro saanonj welenjqqegara noo mirinonj kanj kanagara songbambe niwo motoonj ewonja. Enj waama saanonj umugawodeenj kana toroqenj kembao.” Kaenj jeroto, yorononj kokaenj ijori: “Qaago, noro saanonj qenjaaro sombenj mojonj kema ewota.”

³ Kaenj ijorito, Lootnonj kotinj kaparanj koma uruama anjaa mirianonj kema ugi. Uma welenjqqeuruta jenj kotonj onono bered yiistya qaa oogj. Kaanagadeenj nembanene naanjawo meagonj onj oronj neri.

⁴ Ii nenj gaonj ewowaa ani iikanondeenj Sodom ejembanonj kanj miri ii liligogi. Sodom taombaa bakaya kuuya iikanonja ejemba wanja ano sagbili ii dononj dononj ambembo horonj kougi.

5 * Kouma Lootwaajon kokaen qagi: “Eja woi mare goonon kajaoti, ii daengen? Eja nono yorowo serowilin ambombaaajon mojon. Kawaajon mono ii uruama nonoonon kamaawu.”

6 Kaen qagi Lootnon nagu metama yonoonon kemej gematanon nagu kono.

7 Nagu koma kokaen injjoro: “Alauruna, kaen qaago. Sili kilega ii mono mende ambu.

8 Mobu. Noo borawoina woi sarañ laligon kambañ moñon ejawo mende eri. Ii saanon onjoonon uruama kamaawe naa iwoiga ambombaaajon moñuti, ii saanon siingia metogowu. Kaento, noo miri waareñanon eja woi urualeema sopa somonjon oronji, iiga mono iwoi kilega moñ mende totoon ama orombu.”

9 Kaen injjoroto, yononon kokaen meleema tereema qagi: “Mono togowa. Giinon koi kañ wabaya laligon geengaaajon moroga jen mona uro nonoga pondañ jen koton nonomambaaajon mojan? Yoronon mende kamaawaoti een, mono geengo nonoonon kana kakasililin tokoronkota ama gomboña.” Kaen jen Loot utangi gemagama keno uma miri naguya qosombombaaajon ama nanji.

10 Kaen ama nanjito, eja woi yoronon borogara boraama Loot horon giliri miri uutanon uro nagu koni.

11 * Nagu koma nama eja somata melaa miri naguyanon seleenjen nanjiti, ii qaagaranon jeri jaagia gooro jibujabu qen nagu mokoloowombaaajon koromojoron ama mongama amamaagi. Kianj.

Lootnon Sodom gomañ mesaoro.

12 Eja woi yoronon Loot kokaen ijori: “Gii merauruga, qegaborauruga ano tintosauruga tosaña kuuya taon kokanon laligojuti, ii mono unuana taon koi mesaon kembu.

13 Nono taon koi menj kileen kondemondeembona. Kanageso koi yonoo kakasililimbaaajon mamaganon Pombaa jaanon honoña qaa qama saama laligogi. Kawaajon iinon wasin norono gomañ koi menj kileen kondemondeembojon koi kajo.”

14 Kaen ijori moma Lootnon kema qega bunawoita borawoita orombaotiwaajon jero laligoriti, ii kokaen irijoro: “Oro mono alanzañ waari gomañ koi mesaon kembon. Pohnon taon koi tiwilaan kondemondeemambaaajon anja.” Kaen irijoro yoronon qaa ii mori gonjeegee tani kolooro.

15 Gomañ wenjeran suluro Siwe gajoba woi yoronon Loot horon kuun mun kokaen jeri: “Anutunon Sodom yonoo singisongogiaa irona meleema taongia kondemondeembaa. Giinon yonowo motoon tiwilaawabotiwaajon mono uulanawo waama embaga ano borawoiga giwo rajaoti, ii unuama taon koi mesaowu.”

16 * Kaen jeri Lootnon toroqen ezelobezelo ano eja woi yoronon Lootwaa boria qelanjin menj embia ano borawoita yonoo borogia kaanjadeen qelanjin menj unuama taon seleenjen kenji. Pohnon kaen kiankomun onono.

17 Taon seleenjen kenji eja woi iyorononnga moñnon qaa kokaen jero: “Laaligogia añjon kombutiwaajon onjo mono uulanawo misingjon kemaliwu. Gemagianon mende eleema uun dindinagadeen kema balon korianon endu keuma kanon kaanagadeen doron mende ambu. Tiwilaawabotiwaajon mono baañanon eu uma misingjon kemaliwu.”

18 Kaen jeroto, Lootnon kokaen jero mori: “Oo Pohna, gii mono kaen ambombaaajon mende jewa.

19 Gii wanj taraana somonjon kiankoomu somata qendeena goo jaanon onanon kalen morianj mokolonj welenjeqeqega koloojento, moba, niinon baañanon eu misingjon kemalimambaaajon amamaamaña. Kondemondeen koinonj noo qananon uro komumambotiwaawo toroko mojenj.

20 Moba, taon melaa moñ endu ero iijani, iikanon koriga qaagoto, saanon kembonjatiwaa so kolooja. Kawaajon saanon jena iikanon misingjon kemalinj qeangon laligowonja. Gomañ melaada ii iina kosere ero iikanon saanon kema wanj taraanana somongowonja.”

21 Kaen jero moma moñnon kokaen meleenon: “Ii awaa! Qaa jejani, iikawaajon kaanagadeen saanonj wambelaan gomaña. Taon melaa iikawaajon jejani, ii mende menj kileemaña.

22 Ii mende menj kileemañato, onjo mono uulanawo iikanon misingjon kemaliwu. Iikanon mende keugi kambañ batuya kokaamba niinon iwoi moñ amambaaajon amamaamaña. Onjo wala iikanon keugi iikawaa gematanon saanon jenj kotowe kondemondeen asugiwaa.” Lootnon taombaajon ‘melaada’ jerotiwaajon ama taon iikawaa qata ii Zoar (melaada) qagita eja.

Pojnon Sodom ano Gomora kondemondeeno.

²³ Weej kouro Lootnon Zoar taonon keuro.

²⁴ * Keuro Pojnon jero sombinonja salfa jamo geriawonon ii koj kaanja Sodom ano Gomora yonoo qagianon kamaan turun onono.

²⁵ Turun onoma kanon taon woi ii ano goman koria kuuya kosogaranon eji, ejemba kuuya iikanon laligogiti ano gere kasa iwoi tonjonon balon iikanon eroti, ii menj kileen onjondabororo.

²⁶ * Lootwaa embianon loya otaanj kema mombo eleema gematanon uuj iikanondeen letoma sii jamo koloon tando kaanja nano.

²⁷ Aabrahamnonj umugawodeen waama wala Pombaa jaasewanonon nama qaa amin moriti, iikanonj keno.

²⁸ Iikanonj kema nama Sodom, Gomora ano gomanj koria somata kuuya kaambaagenj uuro keno balon iikanonj kaaso injanja somatanonj kululuunj waaro iiro. Ii gere somata jenj kaaso somata waamakeji, iikawaa so kolooro.

²⁹ Anutunonj balonj koria iikawaa taonja taonja menj kileen kondemondenoti, kambanj iikanonj Aabraham romonjonon muro. Beeta Lootnonj taonj iikanonj laligoro ii meleen kembombaaonj anji Anutunonj kambanj iikanonjdeen jenj kotooro Loot kondemondenj iikawaa uutanonja wama kagi. Kianj.

Moab ano Amon kanageso yonoo kanagia

³⁰ Lootnonj Zoar taononj laligomambaa toroko moro. Kawaaonj borawoita uruama Zoar mesaonj balonj baanawo kanonj kema raji. Borawoita woi yorowo kobaa uutanonj enj waama laligogi.

³¹ Iikanonj laligonj borata somatanonj kambanj monjonj kogaajonj kokaenj jero: “Anaraa manjanaronj eja wanja kolooja. Ejembanonj gomanj so agiminj aon merabora mokoloon onjomakejuto, balonj kokanonj eja monj norombaatiwaaonj mende laligoja.

³² Kawaaonj saanonj kana manjana wain apu muri nenj uuta enjalolonj kolooro iwo enj koro ama gbili mokoloori kanagesonananonj toroqen laligowuya.”

³³ Kaenj jenj gomantiinja iikanonjdeenj manjara wain apu muri nero. Nenj uuta enjalolonj kolooro datanonj kema iwo ero. Naa kambanonj kooronjononj karoti ano naa kambanonj waaroti, ii manjanonj mende moro.

³⁴ Enj waama borata somatanonj koga kokaenj ijoro: “Niinonj woranj gomantiinja manjawa ejena. Saanonj kete gomantiinja kaanagadeenj wain apu mombo muri nenj uuta enjalolonj kolooro giinonj mono kema iwo ewao. Kaenj enj manjanaanonja koro ama gbili mokoloori kanagesonananonj toroqen laligowuya.”

³⁵ Kaenj jenj gomantiinja iikanonj kaanagadeenj manjara wain apu muri nero. Nenj uuta enjalolonj kolooro koganonj kema iwo ero. Naa kambanonj kooronjononj karoti ano naa kambanonj waaroti, ii manjanonj mende moro.

³⁶ Kaenj anitiwaaonj motoonjara manjaraa koro ani.

³⁷ Borata somatanonj mera ejaga menj qata Moab (manjanaanonja) qaro. Moab iwaa gbiliurutanonj koloonj seisei ama kougi kambanj kokaamba kaanagadeenj qagia Moab kanageso qamakejonj.

³⁸ Borata gosoganonj kaanjadeenj mera ejaga menj qata Ben Ami (kanagesonaa meria) qaro. Eja iikawaa gbiliurutanonj koloonj seisei ama kougi kambanj kokaamba kaanagadeenj qagia Amon kanageso qamakejonj. Kianj.

20*Aabraham ano Abimelek.*

¹ Aabrahamnonj Mamre gomanj mesaonj toroqen Saut waagenj distrik qata Negew kanonj kema gomanj qagara Kaades ano Sur iyoroo batugaranonj laligoro. Kawaa gematanonj toroqen taonj qata Gerar kanonj kema tawagadeenj laligoro.

² * Kanonj laligonj ejemba ii kokaenj injjoro mogi: “Saara ii naanaga.” Kaenj injjoro Gerarwaa kinj Abimelek iinonj qaa ano keno Saara wama injkaronj mirianonj kagi.

³ Kaenj anjito, Anutunonj gomantiinja monjonj Abimelekwaanonj kanj gaononj kokaenj ijoro: “Emba bunja qenj aojanj, ii eja mombaa embiaga. Kawaaonj giu mono iwaaonj ama koomuwaa bujaga koloowaga.”

⁴ Kaenj ijoroto, kinj Abimeleknonj Saara mende merotiwaaonj ama kokaenj jero: “Ponj, nii singisonjowaa qaana qaa. Kawaaonj giinonj nii ano kanagesouruna nono eenj totoonj tiwilaanj nonombabo.

* 19:24: Mat 10.15; 11.23-24; Luuk 10.12; 17.29; 2 Piito 2.6; Juud 7

* 19:26: Luuk 17.32

* 20:2: Jen 12.13; 26.7

⁵ Aabrahamnonj mono anjo kokaenj nijoro: ‘Emba ii naanaga.’ Embanonj kaanagadeenj kokaenj nijoro: ‘Aabraham ii naanaga.’ Kawaajonj uunanonj gbingbaonj mende ero emba ii jewe karo boronanonj kaamaa monj mende anjenja.”

⁶ Kaenj jero Anutunonj gaononj kitia kokaenj ijoro: “Qaa jejanji, ii onjanonj. Goo uuganonj gbingbaonj monj mende ero goononj karoti, ii mojenj. Kawaajonj giinonj emba ii oosirinj noo jaananonj singisonjo ambabotiwaajonj sopa somonjonj goma laligowe.

⁷ Kawaajonj emba ii mono mombo meleema loya muba. Eja ii gejatootoo ejaga. Ii saanonj goojonj qama kooliro mende komuwaga. Ii mombo mende mubagi eenj, qaa koi mono onjanonj moba: Gii ano tinitosauruga onjo mono kuuya komuwuya.”

⁸ Qaa kaenj ijoro kinjonj moma umugawodeenj waama ponj jawinuruta kuuya onjoono ajoroogi Ponjonj qaa kuuya jeroti, ii injijoro moma aaruj lalanjaninj toroko mamaga mogi.

⁹ Kaenj moma kinj Abimeleknonj Aabrahambaaajonj qaa ano uro kokaenj jenj qisinj muro: “Gii mono naa terega ama nonona? Niinonj naa bologa monj ama gombe giinonj kondoono singisongowaa qaa lombotanonj mono nii ano kanagesona noo sopa totonj uutanonj laligojuti, nonoo qanananonj umambaaajonj anja? Giinonj iwoi mende aanjaa so ii sonjgo waleema ama nona.

¹⁰ Giinonj mono kania naambaaajonj sili ii anjanj?” Kinj Abimeleknonj Aabraham kaenj qisinj muro.

¹¹ Qisinj muro kokaenj meleeno: “Niinonj qaa ii kokaenj romonjonj jewe: ‘Balonj kokawaa kanageso onjononj Anutuwaajeta uuguwubotiwaajonj toroko mende mobuyaga. Kawaajonj nii embanaajonj ama nugi komumambo.’

¹² Iinonj onjanonj naanaga, majnaa borata koloaja. Nemunaa borata mende koloojiwaajonj ii embana mewe.

¹³ Anutunonj majnaanonj miri mesaonj mongenj kemaajiwaajonj nijoroti, niinonj kambanj iikanonj Saara kokaenj ijowe: ‘Anara daenj daenj kemboti, iikanonj noojonj naanaga jewa. Kaenj ama iikanonj nii uujoga qendeema noma laligowa.’”

¹⁴ Kaenj ijoro moma Abimeleknonj Aabrahambaa embia Saara meleema muro. Kaanjiadeenj lama bulmakao ano welenjeqe ejemba ii kaanjiadeenj muro.

¹⁵ Muuj qaa kokaenj jero: “Moba. Noononj balonj koi wosoganonj eji, iikanonj mono geengaa naangaa so laligowa.”

¹⁶ Kaenj jenj Saara kokaenj ijoro: “Moba. Niinonj monenj silwa jamo 1000:baa so naangaa mube kanonj tawaga koloaja. Tawa kanonj kaniaga qendeeno ejemba kuuya giwo laligojuti, iyonjononj ii iima kokaenj jenj moma yagowu, ‘Singisongowaa qaaya ii Saarawaanonj mende eja.’” Kaenj jero.

¹⁷⁻¹⁸ Aabrahambaa embia Saarawaajonj ama Ponjonj emba kuuya kinj Abimelekwaaw miri uutanonj laligogiti, iyonjononj mera memewaa kania somonjoro. Kawaajonj Aabrahamnonj Anutuwaajonj qama kooliro Abimelek menj qeangoro. Kaanagadeenj embia ano welenjeqe embauruta menj qeangonj onjono mombo meraboragiawo koloaji. Kianj.

21

Aisak kolooro.

¹ Ponjonj Saara kalenj morianj mumambaa qaaya jenj somonjoro eroti, iikawaa so ii galenj koma muro laligoro. Qaa jeroti, iikawaa so ii kokaenj ama muro:

² * Saaranonj koro ano Aabrahamnonj eja wanja kolooro kilenj iwaa meria ejaga mero. Anutunonj mera koloowaatiwaa qaaya walawala jenj somonjorotiwaa so ii mono kambanj iikanonjadeenj kolooro.

³ Saaranonj Aabrahambaa meria mero qata Aisak (jomoja) qaror.

⁴ * Qaro Aisaknonj weenja 8 kolooro kambanj kanonj Anutuwaaw aiweseya selianonj kotoro. Anutunonj qaa jenj kotoro erotiwaaw so ii kotoro.

⁵ Aabrahamnonj yambuya 100 kolooro meria Aisak kolooro.

⁶ Kolooro Saaranonj qaa kokaenj jero: “Anutunonj jomo mokolonj nono. Kawaajonj daenj yonjononj noo sunduna mobuyati, iyonjononj mono niima jomowuya.”

⁷ Kaenj jenj toroqenj kokaenj jero: “Saaranonj mera galenjonkonjaga koloowaati, morononj qaa ii walawala moma Aabrahambaaajonj jenaga? Kaenj qaagoto, kambanj kokaamba iinonj eja wanja kolooro niinonj kilenj iwaa meria mejenj.” Kianj.

⁸ Aisaknonj somariinj aju mesaoro weemboria iikanonjadeenj Aabrahamnonj nene lombanj somata ano.

Saaranonj Haaggar ano Ismael konjoma orono.

⁹ Iijipt emba Haagarnon Aabrahambaa meria Ismael meroti, iinon kamban monjon koga Aisak mepaegon gongeegee ama muro Saaronon ii iiro.

¹⁰ * Kaen iima Abraham kokaen ijoro: “Welen embawaa merianon mono noo merana Aisakwo goonon ilawoila ii mende mendeema bunj qen aowaota. Welen emba ii ano meria ii mono konjona kembao.”

¹¹ Saaronon qaa ii jeroti, iikanon Aabrahambaa uuta qero Ismael ii meria kolooroti-waajon ama uukamakamaa moro uuta kaambogawo kolooro.

¹² * Kaen kolooro Anutunon ii qaa kokaen ijoro: “Meraga ano welen embaga Haagar yorooson mono uugoojon somata mende moba. Aisakwaa gbiliuruta yononondeen mono goo qabunaga bosima laligowuya. Kawaajon Saaronon qaa gijoji, ii kuuya mono moma tenj komba.

¹³ Welen embagaa merianon goo gbiliga koloojiwaajon niinon ii kaanjadeen koloon seisei mube gbiliurutanon kanageso somata koloowuya.”

¹⁴ Kaen jero moma Abrahamnon enj gomaamba totoonanon waama nene tosia menj apu jua lama selianon memeta kanon apu koson kanj Haagarwaa sawinanon ama meriawo wasinj orono mesaon keni. Kema Beerseba balon qararankonkonanon keuma liligon laligori.

¹⁵ Laligori lama selianon apu menj kenoti, iikanon qaono meria ii bamban mombaa baatanon ano ero.

¹⁶ Ano ero nama kokaen romongoro: “Merananon jaana qaganon komuwaati, ii iimambaajon amamaan doomorona mojen.” Kaen romonjon mou motogi kenjiwaa so sigensigen kema rama silama saaro.

¹⁷ Mera saaroti, ii Anutunon moro gajobayanon siwenonga Haagarwaajon qama kokaen jero: “Haagar, gii naa lombowaa uutanon laligojan? Keega mono mende moba. Meranon endu enj saaji, Anutunon saaya ii moja.

¹⁸ Mono waama meraga balononga kobibiina waaro borianon menj migigiinj muba. Niinon ii kanagen koloonseisei mube gbiliurutanon seinj kanageso somata qabunagiawo koloowuya.”

¹⁹ Siwe gajobanon kaen jero Anutunon jaaya metooro uunj apu ronj monj iiro. Ii iima lama selia menj kema kanon apu koson kanj meria muro nero.

²⁰ Anutunon Ismaelwo nano somariinj balon qararankonkonanon laligon idon nene ejaga kolooro.

²¹ Balon gbangbarasia qata Paran kanon laligoro nemunanon Iijipt kantrinonga emba monj menj embiaga muro. Kianj.

Abraham ano Abimelek yoronon uusoomonjo ani.

²² * Kamban kanon Abimelek ano iwaa manjageqe tuunaa kawali galenja qata Fikol yoronon Aabrahambaajon kokaen jero: “Giinon ilawoila kuuya ama menkejanj, Anutunon mono iikanon giwo namakeja.

²³ Kawaaajon giinon mono kete kokaamba Anutuwaajaanon jojopan qaa kokaen jengo jen kotiiwa: ‘Niinon gii, merauruga ano gbiliuruga onjowo osonkakale monj mende ama laligomanja.’ Kaen jen kotiiinj niinon kiankomunj goma laligoweti, iikawaa so giinon mono kaanjadeen balon koi ano nii kiankoomu noroma laligowa. Gii goman kokanon wabaga koloon laligojan.”

²⁴ Kaen jero Aabrahamnon kokaen jero: “Niinon jojopan qaa ii saanon jengo jen kotiiamanja.”

²⁵ Kaen jeroto, Abimelekwa welenqequeurutanon apu ronj monj iyangiaajon anjon kongiti, Aabrahamnon iikawaajon Abimelek menj muro.

²⁶ Jen muroto, Abimeleknon kokaen meleema jero: “Moronon sili ii anoti, ii niinon mende mojen. Geenjo iikawaa qaaya monj wala mende jena moma laligon keteda koi qaa ii mojen.”

²⁷ Kaen meleema jero Aabrahamnon kema lama ano bulmakao menj kanj Abimelek muro kamban iikanondeen batugaranon soomongo ani.

²⁸ Iikaen ama Aabrahamnon lama tuungianonggaga lama embia melaa 7 metogon mendeema onono yangiodeen nanji.

²⁹ Kaen nanji Abimeleknon Aabraham kokaen qisij muro: “Lama embia melaa 7 gosinj endu ama onjona yangiodeen nanjuti, ii kania naambaajona?”

³⁰ Qisij muro kokaen meleeno: “Niinon apu ronja koi osowetiwaa qaaya jeweti, ii moma laarijanj i eenj, lama melaa 7 koi mono noo boronanonga bunj qen aona noo qaanaa dangunuya koloowaa.”

* 21:10: Gal 4.29-30

* 21:12: Room 9.7; Hib 11.18

* 21:22: Jen 26.26

³¹ Kaen meleema eja woi ii balon kanon nama jojopon qaagara jenjo jen somonjon aori. Kawaajon goman iikawaa qata Beerseba qamakeju.*

³² Beerseba gomanon soomonjo kaen ani tegoro Abimelek ano iwaa manjaqeqe tuunja kawali galenja Fikol yoronon waama eleema Filistin yonoo balonon keni.

³³ Keni Aabrahamnon berej gere mon Beerseba goman iikanon komoma Pon Anutu ben kombombanja iwaa qata qama kooliro.

³⁴ Qama koolin nama Filistin yonoo balonon kamban koriga wabaga koloon laligoro. Kianj.

22

Anutunon Abraham angotete menj muro.

¹* Iwoi ii kolooro kamban tosia tegoro Anutunon Abraham angotete menj muro. Qata "Aabraham!" qaro iinon "Nii koi nanjen," jen meleeno.

²* Kaen meleeno kokaen ijoro: "Motoon mera soroga Aisak uganon jopagon munkejanj, ii mono wama Moorja balonon kema baanja mon qendeema gomanjati, iikanon uma ii noo siimolon oowa."

³ Kaen ijoro Aabrahamnon enj gomaamba totoonjon waama dongi qaganon dun raraya meagon welenqeqeya woi ano meria Aisak unuano. Siimolombaa geria soyanon kondaboron boranjon ama unuama Anutunon balon ijoroti, iikanon keno.

⁴ Kema laligon weemboria karonja kanon jaayanon unj waama balon ii iiro koriganon ero.

⁵ Ii iima welenqeqewoita ii kokaen irijoro: "Oro dongiwo koi rari nii ano mera noronon endu kema Anutu waeya menj mepeseen mombo eleema oronon kawota."

⁶ Aabrahamnon kaen irijon siimolon oonjoombaa gere boranjawo menj meria Aisakwaa sawijanon ano uro anjo gere jo ano soo mero. Kaen mero motoongara keni.

⁷ Kaen kema Aisaknon doron ama manja Aabraham kokaen ijoro: "Ama!" Kaen ijoro kokaen meleeno: "Wae, merana naama?" Kaen meleeno kokaen qisiro: "Gere jeta ano gere ii koi menj kajoto, siimolon oonjoombaa lamaya ii dakanon?"

⁸ Kaen qisiro manjon kokaen meleeno: "Merana, Anutu anjo mono siimolon oonjoombaa lamaya mon mokolon norombaa." Kaen meleeno toroqen motoongara keni.

⁹* Kema Anutunon balon jeroti, iikanon keuma nama siimolon oonjoombaa alataya mon menj gere iikawaa qaganon ama arengoro. Arengon meria Aisak somonjon alatanon gere qaganon ano.

¹⁰ Ama meria uumambaajon boria boraama soo kopijanona horomambaajon ano.

¹¹ Soo horomambaajon ano iikanondeen Pombaa gajobanon Siwenona Aabrahambaa-jon kokaen qaro: "Aabraham, Aabraham!" Kaen qaro "Nii koi nanjen," jen meleeno.

¹² Kaen meleeno kokaen ijoro: "Boroga mono merawaa qaganon mende amba. Iwaa qaganon iwoi mon mende amba. Giinon meraga motoonggo soro ii noonon mende anjon konjanjwaajon kanaga kete kokaen moma yagojen: Gii Anutuwa qaa jeta uguwabotjwaajon keega momakejanj."

¹³ Kaen ijoro iikanondeen ataama unj iiro lama ejia mon ilianon gere bambanawonon giliro kemero nano. Ii iima kema menj kan meriaa kitianon lama iikanon siimolon ooro.

¹⁴ Kawaajon Aabrahamnon balon iikawaa qata ii 'Ponjon mokolon norombaa,' jen qaro. Kamban kokaamba kaanjadeen qaa kokaen qamakeju: "Ponjon ii baanjon mokolon norombaa."

¹⁵ Pombaa gajobanon Aabrahambaa-jon Siwenona mombo kokaen qaro indija woi kolooro:

¹⁶* "Pon niinon kokaen jejen: Neeno neenaa qananon qama jojopon qaa kokaen jenjo jen kotijen: Giinon sili koi ama meraga motoondago ii noonon mende anjon konjanj,

¹⁷* iikawaajon niinon onanon gii kotuegon goma kolonseisei gombe gbiliuruga yononon honombonona qaa seiwuya. Seigi janogianon mono sombin kanakeewambaa sengelaoya kaanja koloowaa ano kowe goraayanon sakasin en kenjuti, iikawaa so koloowaa. Goo gbiliuruga yononon mono kotijn kereurugia unj haamo ama siti balongia unuama anjon koma laligowuya.

¹⁸* Giinon noo qaana ten konjanj, iikawaajon goo gbiliuruga yononon goma mombaajon ama noo kotumotuenanon mono namowaa kanageso tuun kuuya yonoo qagianon uro oyanboyan mokoloowuya."

* **21:31:** Beerseba: qaa iikawaa kania woi: jango sewembaa apu ronja ano jojopon qaawaa apu ronja. * **22:1:** Hib 11.17-19 * **22:2:** 2 Kor 3.1 * **22:9:** Jei 2.21 * **22:16:** Hib 6.13-14 * **22:17:** Hib 11.12 * **22:18:** Apo 3.25

¹⁹ Pombaa gajobanonj kaen ijoro Abraham meriawo eleema welenqeqewoita yoroononj kema aitonjonj motoonj Beerseba gomanonj kenji. Abrahamnonj Beerseba gomanj kanonj opo sel kuunja mororonjonj laligoro. Kianj.

Naahorwaa gbiliuruta

²⁰ Kambanj tosia tegoro buzu qaa monj kokaen anji Aabrahambaanonj karo: “Milkanonj kaanjadeen nemunja kolooja. Iinonj koga Naahorwaa merauruta tosaanja onono.”

²¹ Meria mutuyaa qata ii Uz, iwaa koga Buz ano iwaa kanaanonj Kemuel, Arambaa manja.

²² Kemuelwaa kanaanonj Kesed, Hazo, Pildas, Jidlaf ano Betuel.

²³ Betuelnonj Rebekawaa manja kolooro. Milkanonj Aabrahambaa koga Naahorwaa merauruta 8 ii onono.

²⁴ Naahorwaa embia sewanja mende memeta qata Reuma iinonj kaanjadeen merauruta tosaanja onono. Yonoo qagia ii Tebe, Gaham, Tahas ano Maaka. Kianj.

23

Saaranonj komuro.

¹ Saaranonj laligonj uro yambuya 127 kolooro. Saaranonj yambu iikawaa so laligoro.

² Laligonj Keinan balanonj gomanj qata Kiriath Arba, qata alia Hebron qamakejuti, iikanonj komuro. Komuro Abrahamnonj iikanondeen embiaajonj jinjenj qama saambaaajonj keno.

³ Kema saaro tegoro waama embiaa qamoya mesaonj kema nama Hit ejemba ii qaa kokaen injjoro:

⁴ * “Nii onoo batugianonj waba kanj tawatawa laligojenj. Kawaaajonj onjo mono balongiaa bakaya monj kokaamba nonji sewanja mewe qasirina kolooro alauruna yonoo qamogia iikanonj ama ronj koma onjomakemana.”

⁵ Qaa kaen injjoro Hit yonononj meleema kokaen jegi:

⁶ “Oo eja ponj, gii saanonj nonoononj qaa koi moba. Gii nonoo batunananonj Anutuwaa eja jawinja laligojanjwaajonj ama qasiriga ainganonj daenjkaya iima sororogonj mewaati-waajonj mojanj, iikanonj mono saanonj qamoga ronj komba. Giinonj qamoga osonj ronj komanja jena nonoononja monjonj ii mende anjonj koma gombaa.”

⁷ Kaen jegi Abrahamnonj waama balonj toya Hit ejemba yonoo wosogianonj kemenj usugonj onono.

⁸ Usugonj onoma nama yonoojonj qaa kokaen jero: “Niinonj qamona osonj ronj komanjwaajonj saanonj jewuti eenj, mono noononj qaa koi moma Zoharwaa meria Efron iwaanonj kema qaa jena koi toroqen jenj kuuj mubu.

⁹ Kuuj mugi moma kobaa qata Makpela iwaa bunja koloonj gawonja jaanjaagenj eji, mono ii jenj tegoro sewanja memanja. Mono qisigi sewanja dawi jenj tegoro sewanja kuuya mewe noononj qasirina onoo batugianonj ewaa.”

¹⁰ Kaen jero Efrononj alauruta Hit kanageso kuuya taongiaa kiropo naguyanonj kanj sombenonj ajoroogiti, iyonoo batugianonj raro qaa geja ama mogi Efrononj Abraham kokaen meleema muro:

¹¹ “Oo eja ponja, kaen qaagoto, mono jewe geja ama moba. Niinonj balonj koria ii ano kobaa iikanonj nanji, ii kalenaga gonjenj. Neenaa kanagesouruna yonoo jaagianonj nama ii gombe iiju. Qamoga ii saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹² Kaen jero Abrahamnonj balonj toya yonoo wosogianonj mombo kemenj usugonj onono.

¹³ Usugonj onoma nama yonoo jaagianonj Efron kokaen ijoro mogi: “Noononj qaa koi mono geja ama moba. Giinonj saanonj kaen anagato, niinonj mono balonj koria iikawaa sewanja ii gomanja. Ii saanonj jenj tawa mena niinonj qamona iikanonj osonj ronj komanja.”

¹⁴ Kaen ijoro mogi Efrononj Abraham kokaen meleema muro:

¹⁵ “Oo eja ponja, noononj qaa koi mono geja ama moba. Balonj iikawaa sewanja ii 400 silwa kota (50 kilogram). Ala-ala koloojotiwaajonj ama kanonj mono anaraa batunaranonj iwai omaya kolooja. Kawaaajonj qamoga saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹⁶ Kaen meleema muro moma Abrahamnonj balonj sewanja jaangoya Efrononj Hit kanageso yonoo jaagianonj jero mogiti, iikawaa uumotoonj ano. Jaangoya silwa kota 400 ii konkororo ejembanonj kambanj kanonj sewanja soya jegi eroti, iikawaa so monenj ii gosinj muro.

¹⁷ Kaen muro Efrombaanonj balonj koria Mamre kosianonj Makpela kanonj eroti, kobaa iikanonj nanoti ano gere kuuya balonj kawaa jawo uutanonj nanjiti, iikawaa qaaya jenj tegoro.

* 23:4: Hib 11.9, 13; Apo 7.16

¹⁸ Qaaya jen tegoro Aabrahambaa bunja kolooro. Hit kanageso kuuya taongiaa kiropo naguyanon kan sombenon ajorogiti, iyononon tawa ii iigi bunjaya kolooro.

¹⁹ Kawaa gematanon Aabrahamon embia Saarawaa qamoya ii Keinan balombaa kobaayanon oson ron kono. Kobaa ii Mamre qata alia Hebron kawaa kosianon balon koria qata Makpela kanon eja.

²⁰ Kaen kolooro balon koria ano kobaa iikanon nanji, ii Hit kanageso yononon Aabrahambaa bunja qen mugi qasiria kolooro. Kian.

24

Aisakwaa embia Rebeka ii wama kagi.

¹ Aabrahamon eja waja kolooro Anutunon iwoi kuuya ama meroti, iikanon ii kotuegon muro laligon kouro.

² Kaen ama kamban monon miriaa welenqeqe jawina waja, miria uutanon ilawoila en muroti, iikawaa galerja iwaajon qaa kokaen jero, "Gii mono qaaga jen kotiiwaatiwajon boroga noo tawonaa baatanon amba.

³ Kaen ama Ponj, Siwe ano namo yoroo Anutugaraa qatanon jojopan qaa kokaen jewa: Niinon Keinan kanageso yonoo batugianon koi laligojento, giinon mono meranaa embia ii yonoo naan boragiaga mon mende menj muba.

⁴ Kaen qaagoto, gii mono neenaa kantrinon kema tinitosauruna yonoononga merana Aisakwaa embiaga wama kawa."

⁵ Kaen jero welenqeqe jawinanon kokaen qisin muro: "Kema jewe emba kanon niwo balon kokanon kamambaaajon togowaati een, niinon mono nomaen amaja? Meraga Aisak wama kantri kanati, iikanon mombo eleema kembota me qaago?"

⁶ Kaen qisin muro Aabrahamon kokaen meleeno: "Qaago totoon! Gii noo merana wama kanon mombo mende kembao.

⁷ Siwewaa Ponja Anutunon nii mannaa mirinon ano kolokoloo kantrinanon qaa kokaen jero mobe jojopan qaanon somonjon nuano kawe: 'Niinon balon koi mono goo gbiliuruga yonoo bunja qen onomanja.' Kawaajon iinon mono Siwe gajabaya wasiro wala keno giinon saanon meranaa emba ii iikanonja wama kawa.

⁸ Kema jena emba kanon giwo kamambaa togowaati een, jojopan qaaga koi kanon mono mende toroqen somonjon gombaa. Noo merana ii mono mende totoon wama iikanon eleema kembaoa."

⁹ Kaen jero welenqeqe jawinanon qaa ii jen somonjon mun jojopan qaanon jen kotiiambaajon boria somataya Aabrahambaa tawo baatanon ano.

¹⁰ Kaen jen kotiin nama somatayanon kamel 10 ano iwaa kowianonja iwoi akadamu-giawo kania kania motoon mero. Ii menj mesaon Noot Mesopotemia (Aram Naharaim)* kantrinon kema Naahornon taon laligoroti, iikanon keuro.

¹¹ Keuma taon seleengen apu ronja eroti, iikawaa kosianon kameluruta onoono simingia misigon kemen haamo megli. Ween jaaya kememambaajon ano taanonja emba yononon apu kosowombaajon apu ronjonon kaka kambanja ii kolooro.

¹² Iikanon nama kokaen qama kooliro: "Oo Ponj, somatana Aabrahambaa Anutuya, gii mono kete toomorijan noma somatana Aabrahambaaajon qaa jen somonjonati, iikawaa honanon asugiwaa.

¹³ Moba, nii apu ron kosianon kokanon nambe taombaa emba saranjurugia yononon apu kosowombaajon kawuya.

¹⁴ Kagi kokaen koloowaatiwajon qama koolijen: Niinon emba saran mombaajon kokaen jemanja: 'Gii saanon koworanenga meeranagona apu newenaga.' Kaen jewe iinon kokaen meleema nijowaa: 'Saanon nena kameluruga kaanagadeen apu unuagimaja.' Kaen nijowaati, emba saran iikaya giinon welenqeqe ejaga Aisakwaa bunja qenati, iinon mono ii koloowaa. Kaen kolooro giinon somatanaajon qaa jen somonjonati, iikanon honawo koloaja, kaen momanja."

¹⁵ Qamakooli ii qama kooliro mende tegoro iikanondeen emba mon qata Rebeka iinon koworanen sawinanon anjon apu ronjonon karo. Iinon Aabrahambaa koga Naahor ano embia Milka, yoroo meragara qata Betuel iwaa borataga.

¹⁶ Emba iikawaa kaitania ii iima-ainainawo totoon kolooro emba saran jumunja ejanon mende memetaga laligoro. Iinon kamaan apu ronjonon kemen apu koson kouro.

¹⁷ Kouro iikanondeen welenqeqe jawinanon uulanawo iwaa kosianon kema kokaen jero: "Gii saanon koworanenganonja apu mon nona newenaga."

* **24:10:** Aram: qa ii kamban kokaamba Siria qamakeju. Naharaim = apu gowoya woi (Yufreitis ano Taigris) iyoroo batugaranon.

¹⁸ Kaen jero kokaen meleeno: “Oo ponja, saanon newa.” Kaen jen uulanawo koworanjena borianon menj kamaan meerangoro apu nero.

¹⁹ Ii nero kokaen jero: “Niinonj kameluruga yonoojon kaanagadeen apu koson onjombe nenj kema negi unjuro mesaowu.”

²⁰ Kaen jen uulanawo koworanjenanona apu molaaro kuuya juunonj kemero mombo qikqigonj kema apu rojnonj apu kosomambaajon kemenj kameluruta kuuya yonoojon apu sogianonj kosoro.

²¹ Kaen ano welenqege jawinanonj goronj nama ii tororo iima kokaen moma romongoro: “Onjanonj, Ponjonj kana koriga koi kajenatiwaa morianja ii mono kokaen kondooro asugija me nomaenj?”

²² Kaen romongonj nano kamel yonononj apu nedaborogi welenqege jawinanonj moponj (pinjonj) goulonj memeta monj lombota 5 gram ii menj emba sarambaa sewanjanonj ama borojenjenj goulonj memeta woi lombogara 110 gram ii borianonj kotogoro uro.

²³ Kotogoro uro kokaen qisij muro: “Gii morowaa borataga? Manjaa miri uutanonj nonononj gomantiinja ewonagatiwaa titinja monj nanja me qaago, ii saanonj jena mobenaga.”

²⁴ Kaen qisij muro kokaen meleema muro: “Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.”

²⁵ Kaen jen torojenj kokaen jero: “Nonoononj lolo hai ano kamel yonoo loloo qaqanonj neneya ii mamaga raja ano gomantiinja gaonj ewutiwaa titinja ii kaanagadeen saanonj nanja.”

²⁶ Kaen jero welenqege jawinanonj namononj kemenj usugonj Pombaa waeya menj mepeseero.

²⁷ Mepeseen kokaen jero: “Oo Anutu, somatana Aabahambaa Ponja, niinonj gii mepeseen gonjenj. Giinonj somatanaajon kalej moriambaa qaaga jenj somongonati, ii tororo otaana mende looriro. Iikawaa so Ponj giinonj nuana kana koriga koi kanj laligonj somatanaa tinitosauruta yonoo mirinonj koujenj.”

²⁸ Kaen asugiro emba sarajnonj uulanawo qiqigonj kema iikawaa sunduya ii nemunjaa sumanjuruta mirinonj laligogiti, ii injjoro mogi.

²⁹ Rebekawaa naanja qata Laban laligoro. Iinonj ii moma Aabahambaa welenqege jawinaja iimambaajon uulanawo seleenjenj apu rojanonj qiqigonj keno.

³⁰ Naanja borianonj goul borojenjenj ano sewanjanonj goul moponj raro iiro naanja Rebekekanonj welenqege jawinanonj qaa jero moroti, iikawaa sunduya jero moma iwaanonj keno. Kema apu rojanonj keuma eja ii iiro kanonj kameluruta yonoo kooronjianonj nano.

³¹ Nano kokaen jero: “Ponjonj kotuegonj gono laligojanj, gii mono kana mirinonj kembo. Seleenjenj kokanonj mende nambla. Niinonj onjoangia ewutiwaa miria ano kameluruga yonoo duj kaanjadeen meweengojenj.”

³² Kaen jero welenqege jawinanonj mirinonj karo kamel qagianonj esuhina raroti, ii Labanonj mesuma mero kamaaro jero kamel yonoojonj loloo hai ano qaqanonj nene menj kanj ononji. Welenqege jawinj ano iwaa ejaurutanonj kanagia songbambutiwaa apuya ii kaanjadeen motoon kosonj kanj ononji.

³³ Kawaa gematanonj nene welenqege jawimbaa batanonj kongito, iinonj kokaen jero: “Wala qaa menj kajenji, ii jewe mogigo mono nene koi nemanja.” Kaen jero Labanonj kokaen jero: “Ii saanonj jena mobonja.”

³⁴ Kaen jero kokaen injjoro: “Niinonj Aabahambaa welenqege ejaga koloojenj.

³⁵ Ponjonj somatana hononja qaa kotuegonj muro eja uuta esuhinawo koloonj laligoja. Ponjonj lama ano bulmakao, silwa ano goul, welenqege eja ano emba ano kamel, donji ii mamaga muro laligoja.

³⁶ Somatanaa embia Saara iinonj emba wanja totoonj koloonj kambanj kanonj somatanaajonj meria monj mero. Manjanonj esuhinaya kuuya ii meriaajonj bunja qenj muro laligoja.

³⁷ “Somatananonj niinonj jojopanj qaa kokaen jemambaajonj jenj kotonj nono: ‘Niinonj Keinan yonoo balononj koi laligojento, giinonj mono meranaa embia ii Keinan yonoo naamboragiaga monj mende menj muba.

³⁸ Kaen qaagoto, gii mono manjaa gomanj mirinonj neenaa tinitosauruna yonoononj kema meranaa emba ii iikanonja wama kawa.’

³⁹ “Kaen nijoro somatana ii kokaen qisij mube, ‘Niinonj kema jewe emba kanonj niwo mende kawaati eenj, niinonj mono nomaenj amanja?’

⁴⁰ Kaen qisij mube kokaen meleeno: ‘Niinonj Pombaa jaanonj kema kanj ama menj laligoweti, iinonj mono Siwe gajobaya wasiro giwo keno kana kembagi, iikanonj toomorjanawo koloowaa. Kaen neenaa manjaa gomanj mirinonj kema tinitosauruna yonoononja meranaa emba ii menj kawa.

⁴¹ Noo tinitosauruna yonoononj kema jojopanj qaa noojonj jenati, iikanonj mono kawaa gematanonj mende toroqenj somonjonj gombaa. Emba monj mende gombuti eenj, giinonj kilenj jojopanj qaa iikawaa kasanonga loloowaga.'

⁴² "Kaenj jero kete apu rojanonj kouma nama kokaenj qama koolijen: 'Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Ponja, nii kana koriga kajeni, ii mono uuaingaa so mona toomorianawo koloowaa."

⁴³ Iiba, niinonj apu roj kokawaa kosianonj nanjen. Kokaenj nambe emba saranj monjonj apu kosomambaajonj karo niinonj ii kokaenj ijomanja: "Gii saanonj koworanjenjanonga apu melaa monj nona newenaga?"

⁴⁴ Kaenj jewe iinonj kokaenj meleema jewaa: "Saanonj nena kameluruga yonoo apu kaanjiadeen kosonj onjomanja." Kaenj meleema jewaati eenj, niinonj iikawaaajonj kokaenj momanja: Ponj giinonj ii somatanaa meriaa embiaga koloowaatiwaaajonj meweenggojan.'

⁴⁵ Uunanonja qamakooli ii mende qama koolidaborowe iikanondeen Rebeka iinonj koworanjen sawinanonj anjonj iikanonj kajaa. Kanj apu rojanonj kemenj apu kosoro niinonj iwaajonj kokaenj jejenja: 'Saanonj apu monj nona newenaga.'

⁴⁶ "Kaenj jewe iinonj uulanawo koworanjenja sawinanonja mero kamaaro kokaenj jejaa: 'Saanonj nena kameluruga yonoo apu kaanjiadeen onjombe newuya.' Kaenj jero newe kameluruna ii kaanjiadeen apu unuagija."

⁴⁷ Unuagi ro kokaenj qisinj mujen, 'Gii morowaa borataga?' Qisinj mube kokaenj meleenja: 'Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.' Kaenj meleenonj niinonj moponj sewanjonj mondonj borojenjen borianonj mewe uja.

⁴⁸ Kambanj iikanondeen namononj kemenj usugonj Pombaa waeya menj mepeseenja. Anutu somatana Aabrahambaa Ponjanonj mono kana dindinja nuano somatanaa kogaa mirinonj kanj esia meriaa embiaga koloowaatiwaaajonj mokoolojen. Kawaaajonj Ponj mepeseen mujen.

⁴⁹ "Kaenj kanj koi nanjen. Kawaaajonj onjo somatana isosoronj sakitiuruta koloojutiwaa qaaya pondanj otaanj kiankomunj mujuti eenj, ii mono qendeema jegi momanja. Kaenj mende ambuti eenj, qaa ii kaanjiadeen jegi momanja. Ii moma monjenj eleema kemambaajonj romonjgomanja."

⁵⁰ Kaenj jedabororo Laban ano Betuel yorononj kokaenj meleema jeri, "Qaa koi Pombaanonja kaja. Kawaaajonj norononj qaa kaenj me kaenj jewotiawaa so qaago."

⁵¹ Moba, Rebekanonj koi nanja. Ponjonj jenmindinj anjiwaa so saanonj ii wama kema somatagaa meria muna embia koloowaa."

⁵² Kaenj jeri qaagara moma Aabrahambaa welenjeqe jawinjonj kamaanj Pombaa jaanonj namononj kemenj usugoro.

⁵³ Usugoro tegoro waama gesianonja goul ano silwa akadamyua iima-ainainjiawo ano opo maleku teregiawo unjuma Rebeka muro. Kaanjiadeen kalenj iwoi tosia sewanji somata ii nemunj naanja orono.

⁵⁴ Oroma ii ano ejauruta iwo kagiti, iyonjononj nene qaanj nenj rama rama gomanj tiiro egi. Egi gomanj ano waagi welenjeqe jawinjonj kokaenj jero: "Saanonj wasinj nongji somatanaanonj kemaña."

⁵⁵ Kaenj jeroto, nemunj naanja yorononj kokaenj meleenonj, "Saanonj naamboranara mesaona toroqenj kambanj tosaanja weemboria ten kaenj nonowo laligowaa. Kawaa gematanonj saanonj ii wama kembu."

⁵⁶ Kaenj meleenonj, welenjeqe jawinjonj kokaenj meleema jero mogi, "Welenj kanana kajeni, ii Ponjonj kotuegoro toomorianawo koloowa. Kawaaajonj kambana mono mende qenj koriiwu. Mono wasinj nongji saanonj eleema kema somatanaanonj keumanja."

⁵⁷ Kaenj jero moma kokaenj jeri, "Saanonj emba saranj ii qaji karo iyanja qisinj mubonja."

⁵⁸ Kaenj jenj Rebeka qari karo kokaenj qisinj muri, "Gii eja kokawo kemambaa mojanj me qaago?"

Qisinj muri "Saanonj kemaña," jero.

⁵⁹ Kaenj jero nama naamboragara ii welenj embiawo wasinj oronji Aabrahambaa welenjeqe jawinj ano iwaa ejauruta yonjononj ii uruama kembombaa anji.

⁶⁰ Kembombaa anji kanonj nemunjanj naanj koanjurutanonj Rebeka kotuegonj munj kokaenj jegi,

"Oo naanj boranana, Ponjonj saanonj koloonseisei gono giinonj

gbiliuruga milyonja milyonja yonoo bemunjalegiaga koloowa.

Yonjononj mono kottiinj kereurugia ununj haamo ama

siti balongia unuama anjonj koma laligowu."

⁶¹ Kaenj jegi tegoro Rebekanonj welenjeqe embauruta yonjowo waama kamel qagianonj uma rama welenjeqe jawinja otaanj kenji. Jawinj iinonj Rebeka wama galenj kono eleema kana kenji.

⁶² Kema kema Keinan balononj kougj. Aisaknonj balonj kawaa Saut leegerj distrik qata Negew kanonj laligonj kamban iikanondeen apu ronj qata Ber Lahai Roi † ii mesaonj balonj qararanjonkonjononj kanj laligoro.

⁶³ Kanj laligonj gomanj tiimambaa ano kanonj kuunja mesaonj balonj koria somata kanonj kema liligonj qaa romonjonj jaa rinj waama iiro tosianonj kamel qagianonj rama iwaa kosianonj kawombaajonj kagi.

⁶⁴ Kaenj kagi Rebekanonj jaa rinj waama Aisak iima kamel qaganonj raroti, iikanonjadeenj uulanjawo lugunj namononj kamaaro.

⁶⁵ Kamaanj welenjeqe jawinaajonj qisinj kokaenj jero, “Eja balonj korianonj endu nama jaasewanj qen nonoma kaji, ii morononj?” Kaenj jero kokaenj meleeno, “Iinonj mono somatanaa meriaga.” Kaenj meleeno moma wanj kawasenja horonj jaasewanja esuuro.

⁶⁶ Esuuro aitonjonj welenjeqe jawinanonj iwoi kuuya ama menj laligoroti, iikawaa sunduya ii Aisak jero moro.

⁶⁷ Moro tegoro Aisaknonj Rebeka wano nemunja Saarawaa opo sel kuunjonj uma laligoro kanagenj mero embia kolooro uutanonj jopagonj munj laligoro. Aisakwaa nemunjonj komuro wosobiri uutanonj laligorotiwaajonj ama ulunkolenja kaenj mokolooro. Kianj.

25

Aabahambaa esa ambouruta tosaanja

1 Hist 1.32-33

¹ Aisaknonj emba mero manja Aabrahamnonj embia monj qata Ketura mero.

² Mero Keturanonj Aabahambaa merauruta kokaenj onono: Zimran, Joksan, Medan, Midian, Isbak ano Suua.

³ Joksanonj merawoita qagara Seba ano Dedan yoroo mangaraga kolooro. Dedan iinonj Asur kanageso, Letus kanageso ano Leum kanageso yonjoo benjisigiaga kolooro.

⁴ Midiambaa merauruta ii Efa, Efer, Hanok, Abida ano Elda. Ii kuuya Keturawaa esauruta koloonj laligogi. Kianj.

⁵ Aabrahamnonj esuhinaya kuuya ii meria Aisak burja qenj muro.

⁶ Ii muroto, embauruta wanjgia mende memeta yonjoo meraurugia yonjoojonj kalenj iwoi janj qenj mendeema onono. Mendeema onoma jaawo laligonj wasinj onono dagia Aisak mesaonj balonj monj weenj koukoutanonj baagenj kanonj kenjgi. Kianj.

Aabrahamnonj komuro ronj konjgi.

⁷ Aabrahamnonj laligonj kouro mindimindiri yambuya 175 kolooro komuro.

⁸ Laaligo yambuyaa janjgoyanonj uuta koloonj sokono waziinj eja wanja koloonj sewanj aasonj konoga horonj goronj qenj komuro Anutunonj wano tinitosauruta komugiti, iyonjooononj kema toroqero.

⁹ Komuro merawoita Aisak ano Ismael yorononj mangaraga qamoya menj kema Makpela kobaanonj ronj koni. Kobaa ii Hit eja Efron Zoharwaa meria iwaa balonj korianonj Mamre gomanj mirinonja weenj koukoutanonj baagenj eja.

¹⁰ * Aabrahamnonj balonj koria ii Hit kanageso yonjooononjga sewanja meroti, iikanonj ii ano embia Saara ii ronj koma oronjgi.

¹¹ Aabrahamnonj komuro Anutunonj meria Aisak kotuegonj munj laligoro. Iinonj Negew balononj apu ronj qata Ber Lahai Roi (Laaligoyawo laligonj niimakejiwaa apu ronja) iikawaa kosianonj rama laligoro. Kianj.

Ismaelwaa kanagesouruta

1 Hist 1.28-31

¹² Iijipt emba Haagar iinonj Saarawaa welenj embia laligoro Aabrahamnonj mero koro ama meria Ismael mero. Ismaelwaa merauruta yonjoo qa arengja kokaenj:

¹³ Ismaelwaa merauruta yonjoo qagia ano koloogitiwaa arengja ii kokaenj: Meria mutuya qata Nebaiot. Iwaa gematanonj Kedar, Adbel, Mibsam,

¹⁴ toroqenj Misma, Duma ano Masa,

¹⁵ Hadad, Tema, Jetur, Nafis ano Kedema.

¹⁶ Ismaelwaa meraurutanonj kaenj koloonj asa tuungja 12 koloonj laligonj kougj. Asa qagia qagiti, iikawaa so opo kuunj tambogia ano jigo mirigja kaanagadeenj qama menj laligonj kougj.

¹⁷ Ismaelnonj laligonj kouro yambuya mindirinj 137 kolooro komuro. Kaenj eja wanja koloonj sewanj aasonj konoga horonj goronj qenj komuro Anutunonj wano tinitosauruta komugiti, iyonjooononj kema toroqero.

† 24:62: Apu ronj: Laaligoyawo laligonj niimakejiwaa apu ronja * 25:10: Jen 23.3-16

¹⁸ Ismaelwaa gbiliuruta yononon koriganon deema kema laligon balon qagara Hawila ano Suur yoroo batugaranon goman menj laligogi. Gomangia ii Iijipt kantriwaa jawoyanonga kanain weenjoukoutanon Assiria waagen kengiti, kana iikawaa kosianon kanon eja. Ismaelwaa gbiliuruta yononon Aabrahambaa gbiliuruta tosaanja kuuya ii kerekere ama onjoma laligogi. Kian.

Iisoo ano Jeikob yoronon koloori.

¹⁹ Aabrahambaa meria Aisak iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen: Aabrahambaa meria Aisak.

²⁰ Aisaknon yambuya 40 kolooro Mesopotemia (Padan Aram) kantrinonja Aram eja qata Betuelwaa borata Rebeka embia mero. Rebekawaa naanja ii Aram eja qata Laban.

²¹ Aisakwaa embianon arunja laligorotiwaajon ama Ponj qama koolinj muro. Qama koolinj muro qamakoolia moro Rebekanonj koro ano.

²² Koro ano merawoi yoronon nemungaraa goron uutanonj utama aori. Ii moma kokaen jero: “Iwoi koi kaanja ii mono naambaajon asuginj nonja?” Kaen jenj kema iikawaajon Ponj qisinj muro.

²³ * Qisinj muro kokaen ijoro:

“Goo goronj uuganonj tuunj woi yonoo benjisigiaga ejao.

Iyoroononga kanageso woi asuginj deema laligowuya.

Ejemba tuunj monjonj tuunj alia unjuugun ku-usungia kotakota koloowuya.

Datanonj koga welenj qenj muj laligowaa.”

²⁴ Mera meme kambananonj kanj kuuro goronj uutanonj mera sunesune woi eri.

²⁵ Wala goronononga asugiroti, iwaa selianonj jejegbili kolooro sele juyanonj selia kuuya sokoma ero. Kawaaajonj qata Iisoo (juyawo) qagi.

²⁶ Iwaa kanianonj koganonj Iisoo waa kana gbakoyanonj borianonj menj asugiro. Kawaaajonj iwaa qata Jeikob qagi. (Jeikob qaa kawaa kania woi: gbako ano tiligoja.) Aisaknonj yambuya 60 kolooro kambanj kanonj Rebekanonj merawoita woi ii orono. Kian.

Iisoononj borosamo mewaatiwaa qabunjaya qewagoro.

²⁷ Mera woi iyorononj asuginj somariiri Iisoononj boronjanj gawombaa kania tororo moma yagonj pondanj jolononj laligomambaajonj moroto, koganonj eja bonjonja koloonj kaparanj koma mirinonj laligoro.

²⁸ Aisaknonj duuyaa oroya nemambaa moma laligoro. Kawaaajonj uutanonj Iisoo mamaga jopagonj muj laligoro, Rebekanonj uu womboyanonj Jeikob mamaga jopagonj muj laligoro.

²⁹ Kambanj monjonj Jeikobnonj kozinj menj iyanjaajonj nene qaanj oonj raro datanonj jolononja kanj selia bimooro wosoya mamaga kiro.

³⁰ Kaen kiro Jeikob kokaen ijoro: “Selena bimooro wosona mamaga nijjwaajonj mono uulanj woi kozinj qaanja nejonjgala ii nona nemanja.” Kawaaajonj qata Edom (nejonjgala) qagi.

³¹ Kaen ijoro Jeikobnonj jero: “Dana, gii wala asuginagi, qabunjaya ii mono wala togonj nona nene qaanj ii saanonj gombe newa.” *

³² Kaen jero qaa kokaen meleema muro: “Kona moba, nii komumambaajonj anjenj. Kawaaajonj wala asugiweti waa qabunanonj mono nomaenj ilaanj nonaga?”

³³ * Kaen meleema muro kokaen ijoro: “Iikawaa qaaya ii mono wala joponj qaanonj jenj kotiina momanja.” Kaen ijoro ii joponj qaanonj jenj kotiinj muj wala asugiroti waa qabunjaya ii Jeikob togonj muro nenenonj sewanja mero.

³⁴ Sewanja menj bered ano kozinj qaanja Iisoo muro nenj waama nama mesaonj keno. Iisoononj wala asugiroti waa qabunjaya ii iikawaajonj moro kamakamaata kolooro. Kian.

26

Aisaknonj Gerar taanonj laligoro.

¹ Wala Aabrahambaa kambananonj bodi kolooro. Kaanagadeen Aisakwaa kambananonj bodi mombo koloonj gomanj sokoma ero. Bodi kolooro Aisaknonj mesaonj Filistin yonoo kinj ponjia qata Abimelek iwaa gomanonj Gerar kanonj keno.

² Kema laligoro Ponjonj asuginj muj kokaen jero: “Gii Iijipt balononj mende kema. Gomanj koi bunjaga koloowaatiwaajonj jenj kotoweti, mono kokanonj rama laligowa.

* 25:23: Room 9.12 * 25:31: Mutu mera ii wangia: Wala kolooroti, iinonj kouruta yonoo batugianonj wangia kolooro goda qenj qabunja muj kalenja kalenja muj laligogi. Nemunj mangianonj komuri bunjagara mendeengiti, kambanj iikanonj wala kolooroti waa borosamoya ii somanja woi toroqen mug. * 25:33: Hib 12.16

³ * Niinon mang'a Aabrahambaajon soomongo qaa mun' ii jopopon qaanon' jen kotiiweti, ii mono galej kombe hon'awo koloowaa. Niinon balon' kuuya koi ii gii' ano goo gbiliuruga on'oo bun'aga qen on'oman'a. Kawaa'jon saanon' balon' kokanon' rama waba laligona niinon giwo laligon' kotuegon' gombe laligowaga.

⁴ Niinon gbiliuruga koloon'seisei on'ombe jang'ogianon' sombinon' sengelao rama kenjuti, mono iikawaa so koloowuya. Kaen' angi balon' kuuya koi ii on'oo bun'aga qen on'oman'a. Goo gbiliuruga yon'oononga mombaa'jon ama noo kotumotuenanon' mono namowaa kanageso tuun' kuuya yon'oo qagianon' uro oyan'boyon' mokoloowuya.

⁵ Niinon' kokaembaa'jon kaen' aman'a: Aabrahamnon' noo qaana ten' koma laligoro. Jopopon' qaana, jen'kotoo qaana ano kana qaana muweti, iinon' ii kuuya otaan' laligoro."

⁶ Anutunon' kaen' jero Aisaknon' toroqen' Gerar taonon' rama laligoro.

⁷ * Laligoro goman' iikawaa eja yon'onon' embiaa'jon qisin' mug' kokaen' jero, "Ii naanaga." Kaen' jen' uutanon' kokaen' romon'goro: "Rebekawaa kaitanianon' iima-ain'ain'awo koloojiwaa'jon eja iyon'jonon' mono iwaa'jon ama nii mug' komumambo." Kaen' romon'gon' "Ii embanaga," kaen' jemambaa'jon keeta moma laligoro.

⁸ Aisaknon' iikanon' kamban' koriga laligon' kouma kamban' mon'on' embiawo suun'gon' an'gon' aori Filistin' yon'oo king'ia Abimelek' iinon' jen'genanon'ga seleen'gen' jaa riro kemero ii iri'iro.

⁹ Iri'ima Aisak oono karo kokaen' ijoro moro: "Moba, iinon' mono goo embaga kolooja. Mono naamba'jon 'Ii naanaga,' jena?" Kaen' moma kokaen' meleema muro: "Nii iwaa'jon ama mug' komumambotiwa'jon romon'gon' kaen' jewe."

¹⁰ Meleema muro kin' Abimeleknon' kokaen' ijoro: "Gii mono naa terega ama nonon-ja'na? Noo eja'uruna yon'oonon'a mon'on' mono afaan'gon' goo embagawo enaga. Kaen' kolooro giinon' kondoon'a sij'gison'gowaa qaa lombotanon' mono nonoo qananon' unaga."

¹¹ Kaen' jen' kanageso tuun'a kuuya yon'oojon' jen'kotoo kokaen' ama on'ono: "Mon'on' mon' eja koi me iwaa embia men' bolin' orombaati, ii mono koomuwaa bun'aga jen' tegon'in' komuwaa." Kian'.

¹² Aisaknon' balon' iikanon' nene gawon' koma komoro Pon'on' kotuegon' muro yambu iikanon' hon'a komoroti, ii 100:waa so sein' kolooro.

¹³ Kaen' kolooro toomorian' somasomata mokolon' laligoro esuhinayanon' toroqen' somariin' uro kindin'biri eja qaqabun'ayawo kolooro.

¹⁴ Iwaanon' lama, meme (nonin') ano bulmakao tuun'a tuun'a ii koloon' seigi. Kaan'jadeen' welen'qeeqeuruta mamaga on'ono laligogi. Kawaa'jon Filistin' yon'onon' ii iima kanain' goron'kiki ama gemaqeqe qaa jegi.

¹⁵ Gemaqeqe qaa jen' man'a Aabrahambaa welen'qeeqeurutanon' apu ron' iwaa kambanon' osogiti, ii kuuya balonon' qen' turudaborogi.

¹⁶ Kaen' kolooro kin' Abimeleknon' Aisak kokaen' ijoro: "Gii ku-usun'gawo koloon' mamaga nunuugujan'iwaa'jon mono kololon' nonomesaon' mon'gen' kema."

¹⁷ Kaen' jero moma balon' ii mesaon' Gerar doon'anon' kema keme'j opo sel kuun' mororon'gon' kuun' kanon' rama laligogi.

¹⁸ Rama laligon' apu ron' man'a Aabrahambaa kambanon' osogito, Aabraham komuro Filistin' yon'onon' qen' turugiti, ii Aisaknon' jero mombo oson' luluuma meagogi. Meagogi man'onon' apu ron' qagia qaroti, Aisaknon' ii iikayadeen' mombo qaro.

¹⁹ Kaen' qaro welen'qeeqeurutanon' dondoon'anon' apu ron' oson' laligon' apu ron' mon' apuya soraaya ujun'gon' kouroti, ii mokoloogi.

²⁰ Ii mokoloogito, Gerar yon'oo lama bulmakao galen'gianon' Aisakwaa lama bulmakao galen'uruta yon'owo kanain' an'gowowo ama qaa kokaen' jegi, "Oo ii nonoonon'ga!" Iyan'awo an'gowowo qaa kaen' jegitiwaa'jon ama Aisaknon' apu ron' iikawaa qata Esek (An'gowowo) qaro.

²¹ Iikawaa gematanon' apu ron' mon' mombo osogi iikawaa'jon kaan'agadeen' an'gowowo an'gi. Kaen' an'gitiwaa'jon ama apu ron' iikawaa qata Sitna (Kerekere) qaro.

²² Kaen' qama balon' ii mesaon' kema apu ron' mon' mombo jero osogi. Apu ron' iikawaa'jon an'gowowo qaa mende kolooro kawaa'jon qata Rehobot (Tintin'a awaa) qama qaa kokaen' jero: "Kete Pon'on' tintin'a awaa nonono saanon' balon' kokanon' laligon'koloon' seisei ambon'a."

²³ Kaen' jen' kanon' laligon' mesaon' Beerseba gomanon' keno.

²⁴ Beerseba keno gomantiin'a iikanon' Pon'on' asugin' mun' kokaen' ijoro: "Niinon' mang'a Aabrahambaa Anutuya koloojen'. Niinon' giwo laligon' kotuegon' goma laligoman'a.

Kawaajon toroko mende moba. Niinon gawon ejana Aabrahambaajon ama goo gbiliuruga koloonseisei onjombe jangogianonj uuta koloowaa.”

²⁵ Kaen ijoro Aisaknonj siimolonj alata monj iikanonj menj Pombaa qata qamago qama kooliro. Qama koolin opo kuunja mororonjon menj rama laligogi. Laligonj jero welen ejaurutanonj apu ronj monj iikanonj osogi. Kianj.

Aisak ano Abimelek yorononj batugaranonj soomonggo ani.

²⁶* Aisaknonj Beerseba laligoro kamban monjonj kinj Abimelek iinonj Gerar taonj mesaonj iwaanonj karo. Goro qaa jeje alia Ahuzat ano manjaqeeqee tuunjaa kawali galenja Fikol yorononj iwo motoonj kagi.

²⁷ Kagi Aisaknonj kokaenj qisinj onjono: “Onjo kere moma noma balongianongga konjoma nonjgito, kilenj mono naambaajonja noononj koi kaju?”

²⁸ Qisinj onjono kokaenj meleengji: “Ponjonj giwo nanji, nono ii asuganonj iima moma kotojonj. Kawaajonj kokaenj romongjonj: ‘Nonononj giwo soomonggo ambombaaajonj aijnana mojonj. Saanonj gii ano nonoo batunananonj soomonggo ama ii jojopanj qaanonj jenj kotiininj kokaenj ewaa:’

²⁹ Nono kakasililinj monj mende ama goninto, kamban so awaa ama goma gomesaoninj luaenonj miriga mesaonj kema kanj laligona. Iikawaa so giinonj kaanjadeenj nono iwoi bologa monj mende ama nonoma laligowa.’ Kambanj kokaamba Ponjonj kotuegonj gono laligojanj.”

³⁰ Kaen jegi Aisaknonj jejelombanj mozozongonj oonj ano nene qaanj nenj ragi.

³¹ Rama enj gomaamba umugawo waama soomonggogia somongjonj aonj ii jojopanj qaanonj jenj kotiigi. Jenj kotiigi Aisaknonj ii wasinj onjono luae qaganonj mesaonj kengji.

³² Kengji weenj iikanonjadeenj Aisakwaa welenj eja yonononj kanj apu ronj monj osogiti, iikawaa sunduya kokaenj ijogi:

³³ “Nono apu mokolojonj.” Kaen ijogi moma apu ronj iikawaa qata Siba qarō.

* Kawaajonj taonj iikawaa qata ii kambanj kokaamba kaanjadeenj toroqenj Beerseba qamakejonj. Kianj.

Iisoononj waba emba woi orono.

³⁴ Iisoononj yambuya 40 kolooro Hit emba woi orono. Qagara Judit, manja qata Beerri ano Basemat, manja qata Elon.

³⁵ Emba iyorononj Aisak ano Rebeka uukondunj ano wosobiri somata totoonj mokoloonj oroma laligori. Kianj.

27

Aisaknonj Jeikob kotuegonj muro.

¹ Aisaknonj laligonj kouma eja wanja kolooro jaaya umunj kono iwoi mombo iima kotomambaaajonj amamaaro. Kaen amamaanj mutu meria iisoo koma horonj muro karo kokaenj ijoro: “Merana moba.” Ii moma kokaenj meleema muro: “Amana, nii koi nanjenj.”

² Meleema muro kokaenj ijoro: “Moba, nii eja wanja koloojenj. Naa kambanonj komumanjati, ii mende mojenj.

³ Kawaajonj gii saanonj tiwo wasaga ano kisare gesoga menj jolononj kema orowaa borojanj menj qenj noononj kawa.

⁴ Kanj nene naanjawo aijnjaa so oonj mozozongonj menj kanj nona nemanja. Ii nenj nama kotumotue gomanja. Ii wala gombe tegoro niinonj iikawaa gematanonj saanonj komumanja.”

⁵ Aisaknonj meria iisooawaajonj qaa kaen jero Rebekanonj ii geja ama moro. Moro Iisoononj mesaonj tiwojunj menj oro qenj manja mumambaaajonj junjonj keno.

⁶ Keno Rebekanonj meria Jeikob qaa kokaenj ijoro: “Merana moba, manjanjonj daga iisoo qaa kokaenj ijoro mojenja:

⁷ ‘Gii mono oro menj kanj noma nene naanjawo oonj mozozongonj nona nemanja. Nenjgo Pombaa jaasewanjonj kotumotue gomanja. Ii wala gombe tegoro iikawaa gematanonj saanonj komumanja.’

⁸ Kawaajonj merana, mono geja awaagadeenj ama moba. Qaa dologo koi jenj kotonj gomanjati, gii mono iikawaa so amba.

⁹ Mono meme tuunjonj kema iikanonja meme (noninj) donja kelegawo woi menj kanj nona niinonj iikanonj manjaa aijnjaa so nembanene naanjawo oonj mozozongomanja.

¹⁰ Oonj mozozongowe menj kema amaga muna nenj kotumotue gonaga. Iikawaa gematanonj saanonj komuwaa.”

* **26:26:** Jen 21.22 * **26:33:** Siba qaa: iikawaa kania woi: jojopanj qaa ano jango sewen. Jen 21: 31

11 Kaerj jero Jeikobnoj moma nemunja Rebeka kokaerj ijoro: “Nemuna moba, dana Iisoonoj sele juyawo koloojato, noo selenanonj solanja kolooja.

12 Manjanonj nii noosirinj monagati eerj, nii iwaa jaasewananonj tiliqili eja kaerj koloowe moma nombabo. Kaerj moma nono kotumotue qaagoto, qasumasuaa horowe neenaa qananonj ubabo.”

13 Kaerj ijoro nemujanonj kokaerj jero moro: “Merana, qasuaanj gonagati eerj, iikanonj mono saanonj noo qananonj ubaa. Giinonj mono kilerj qaa jejenj, ii moma terj koma kema iwoi ii mejj kawa.”

14 Kaerj jero kema meme (noninj) woi mejj kanj nemunja muro. Muro nene ainjawo manjanonj naanja moroti, iikawaa so oonj mozozonjgoro.

15 Oonj mutu meria Iisoo waa opoqiisi malekuya awaa totoonj opo kowianonj galen konoti, ii mejj meria kanagenja Jeikob muro mouro.

16 Mouro meme (noninj) selia ii mejj boria kokosiinj aroya solanja esuuro.

17 Esuuj nene ainjawo ano bered ooroti, ii mejj Jeikobwaa borianonj ano.

18 Ano mejj manjanonj kema “Ama!” jero.

Jero kokaerj meleeno: “Oo merana, gii morononj?”

19 Kaerj meleeno manja kokaerj ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo. Jerj kotonj nonjanj, nii mono iikawaa so andaborojenj. Saanonj waama rama orona mejj kajenji, ii nej kotuegonj nomba.”

20 Kaerj ijoro moma meria kokaerj qisinj muro: “Merana, ii mono nomaerj uulanjawo mokoloojanja?” Qisinj muro kokaerj meleeno:

“Anutu, goo Ponjanonj mono ilaerj nono ii uulanjawo mokoloojanja?”

21 Kaerj meleeno Aisaknoj Jeikob kokaerj ijoro: “Merana, gii onjanonj merana Iisoo koloojanj me qaago, ii momambaajonj mono saanonj kosonanonj koi kana goosirimanja.”

22 Kaerj ijoro manja Aisakwaa kosianonj keno oosirinj moma kokaerj jero: “Qaa aroganonj Jeikobwaa aroya koloojato, boroganonj Iisoo waa boria kaerj.”

23 Boria juyawo data Iisoo waa boro tani kaerj kolooroti waaajonj Aisaknoj ii mende moma kotonj muj kotuegonj mumambaajonj ano.

24 Kilerj mombo kokaerj qisinj muro: “Gii onjanonj merana Iisoo ga me qaago?”

Qisinj muro kokaerj meleeno: “Nii mono Iisoo ga.”

25 Kaerj meleeno kokaerj ijoro: “Merana saanonj oroga tosaanja nona nej kotumotuenta gomanja.” Kaerj ijoro ii muro nero. Nero wain apu tosaanja motoonj maama muro nero.

26 Nej nama meria kokaerj ijoro: “Gii saanonj kosonanonj kanj buuna kitorj newa.”

27 * Kaerj ijoro kosianonj kema buta kitorj nero. Nero opoqiisi malekuyaa moronja moma kotuegonj muj kokaerj jero:

“Aha merana, Ponjanonj junj kotuegoro eji, noo meranaa selianonj unkoowa awaa soro kaerj kolooro mojenj.

28 Anutunonj mono siwewaa bedu unjjiya ano namowaa toomoriana togonj gono yaka logoyaga, yagonj dumunj kota ano wain apu iwoiga ii hononja qaa asuginj seiwu.

29 * Kantria kantria yonjononj mono welenj qerj goma laligowu.

Kanageso tuunja tuunja yonjononj mono siminj kuma goma laligowu.

Giinonj mono geengaa daramunuruga yonoo eja ponggia koloonj laligowa.

Nemungaa merauruta yonjononj mono siminj kuma goma laligowu.

Monjononj qasuaanj gombaati, qasumasuaanonj mono iwaa qaganonj ubaa.

Monjononj kotuegonj gombaati, kotumotuenonj mono iwaa qaganonj ubaa.” Kiarj.

Iisoononj manjanonj kotuegonj mubi waaajonj weleno.

30 Aisaknoj Jeikob kotuegonj mudabororo manjanonj miri uuta mesaonj seleengenj keno alanzanj iikanonj adeenj data Iisoononj tiwojunj laligoro tegoro mirinonj karo.

31 Kanj iinonj kaerj gadeenj nene naanjawo oonj mozozonjgoronj mejj kanj manja muj kokaerj ijoro: “Amana, saanonj waama rama orona tosaanja nej kotumotuega nomba.”

32 Kaerj ijoro manja Aisaknoj kokaerj qisinj muro: “Gii morononj?” Qisinj muro kokaerj meleema ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo.”

33 Kaerj ijeroti waaajonj Aisaknoj aarunj lalanjaninj jenenja mamaga ororo kokaerj ijoro: “Gii mende kana iikanonj tiwojunj eja monjononj oro mejj kanj nonjaati, ii mono morononj? Iinonj ii nono nej kotumotuenta mono mudaborojenja. Ii mudaborojenjaati waaajonj iikanonj mono onjanonj iwaa qaganonj erj ubaa.”

34 Iisoononj manja qaa jeta ii moma uukondunj ama amburerej mejj silama saama manjaajonj kokaerj weleno: “Amana, nii mono kaerj gadeenj kotuegonj nomba.”

³⁵ Kaen welenoto, mananon meleema ijoro: “Koganon mono tiliqili qaganon kan goonon kotumotue tagon men kenja.”

³⁶* Kaen ijoro Iisoonon kokaen jero: “Konanon mono indina woi tiligon nono laligojen: Iinon wala asugiwetiwaa qabunaya ii wala nuandabororo ano kete noonon kotumotue ii kaanagadeen tagon nuama meja. Kawaaon qata Jeikob (tiliqili eja) gamakejoni, ii mono soyanon koloaja. Kotumotue mon mono noojon en gonja me qaago?”

³⁷ Kaen jero mananon Iisoowaajon kokaen meleeno: “Moba, niinon koga goo eja pongga laligowaatiwaaon kuun mujen. Tinitosauruta kuuya yononon ii welen qen muj laligowutiwaaon jen koton onjonjen. Yaka logoya, yagon dumuj kota ano wain apu iwoi ii mono jedaborojen Anutunon ii muj laligowaa. Oo merana, naa kotumotuena mon toroqen en nonagi, ii gombenaga? Ii mono amamaajen.”

³⁸* Kaen meleeno manaaon kokaen jero: “Oo amana, kotumotue motoonggo iigadeen mono en gonja me nomaen? Oo amana, mono nii mon kotuegon nomba.” Kaen jen kanain silama saaro.

³⁹* Saaro mananon kokaen meleema ijoro:

“Moba, giinon mono balon toomorijanwo mesaon koriganon kema laligowa. Iikanon sombimbaa bedu unjijiya ii kanakeewanga mende kamaankebaa.

⁴⁰* Gii manjawaa soo somatanon ejemba lan unuj

laaligoga anjon koma kogaa welenqegeya kamakamaata koloon laligowa.

Kaen laligowagato, kanawaen qen koga utama muj kamban iikanon

karen moton iwaa galen konkonja unuj yakarin geengaa nanan laligowa.”

⁴¹ Mananon Jeikob kotumotueya muroti, Iisoonon iikawaajon ama kanain koga uukazi moma muj laligoro. Anja uutanon kaen moma alia mombaajon kokaen jero: “Manaraa koomuyaa kambananon mono torija. Iinon komuro jinjen qama saama kamban iikanon saanon kona Jeikob qewe komuwaa.”

⁴² Iisoowaa momoyanon kaanja kolooro mononon iikawaa buzuya moma Rebekawaanon kema jero moma meria kanagenja Jeikobwaaon qaa ano kema wama karo kokaen ijoro: “Moba, daga Iisoonon mono ironja meleeno qaganon uro guro komuwagatiwaaon romonjoja.

⁴³ Kawaaon merana, niinon qaa gijomanjati, ii mono ten komba. Mono keteda koi waama oloj koma Haran gomanon naana Labambaanon kemba.

⁴⁴ Kema iwo kamban tosaanja toroqen laligona dagaa uduuduuyanon olomoowaa.

⁴⁵ Uduuduuya olomoon kamaaro iwoi ama munati, ii duduurogo niinon kawaa gematanon goojon qaa ambe karo guama kawu. Iinon guro komuna mononon ii qero komuwabo. Mono naambaajon kamban motoonggo iikanondeen ororon qaoni oromesaon saamambo.” Kiaj.

Aisaknon Jeikob wasiro Labambaanon keno.

⁴⁶ Rebekanon loya Aisakwaanon kema kokaen ijoro: “Niinon enjarowoina Hit emba yorojon ama toroqen laligomambaajon mojona tiro siimbobolo momakejen. Jeikobnon kaanagadeen Hit yonoo boraugia yonoononga mon enjarowoinara kaanja embiaga mewabo. Balon kokanon koloogiti, iyonoo siligia mono kaanagadeen eja. Kaanja mon men kawaboti een, niinon mono laaligona naambaajon toroqen laligowenaga? Siimbobolonanon mono toroqen hononja qaa koloowabo.” Rebekanon kaen jero.

28

¹ Kaen jero Aisaknon Jeikob koma hororo karo kotuegon kokaen jen koton muro: “Merana, gii Keinan yonoo naamboragia yonoononga mon embaga mende mewa.

² Kaen qaagoto, mono waama Mesopotemia (Padan Aram) balonon kema nemungaa manja Betuelwaa mirinon keuma owaga Labambaa borauruta yonoononga mon embaga mewa.

³ Embaga mena Anutu, ku-usun kuuyaa Toyanon mono gii kotuegon koloonseisei gono gbiliuruga yonoo jangogianon seiro kanageso tuun mamaga yonoo man benjiaga koloowa.

⁴* Anutunon mono gii ano gbiliuruga onjo Aabrahambaa kotumotueya ii toroqen onombaa. Kaanagadeen balon asaga Aabraham muro giinon iikanon waba koloon laligojanj, ii bunja qen aowaga.”

⁵ Kaen jey Jeikob wasiro mesaon Mesopotemia (Padan Aram) balonon Labambaanon kemambaajon keno. Laban ii Aram eja Betuelwaa meriaga, Jeikob ano Iisoo yoroo nemungara Rebekawaa naanaga. Kian.

Iisoonon ala-ala emba mon mero.

⁶ Aisaknon Jeikob kotuegon mun embia mewiwaaajon Mesopotemia balonon wasiroti, ii lisoonon moro. Kotuegon mun kokaen jey koton muro: “Gii Keinan yonoo naamboragia yonoononga mon embaga mende mewa.”

⁷ Kaen jey kotoro nemunmanja yoroo qaa jegara ten koma mesaon Mesopotemia (Padan Aram) balonon kenoti, Iisoonon ii kaanagadeen moro.

⁸ Ii moma manja Aisaknon Keinan emba togon moma bolin aon laligoroti, Iisoonon ii iima moma kotoro.

⁹ Ii moma koton manja jaanon sokombaatiwaaajon asia Aabrahambaa meria Ismaelnon komuro iwaa mirinon kema borata Malahat, Nebaiotwaa naanja ii mero embauruta karoon koloogi. Kian.

Jeikobnon Siwewaa doya gaanon iiro.

¹⁰ Jeikobnon Beerseba goman mesaon Haran gomanon kemambaajon keno.

¹¹ Kema laligon balon mononon keuma ween jaaya kemerotiwaajon ama iikanon jamo ragiti, iikanonja mon menj waj qembonja qen gomantiinanon gaonj ero.

¹² * Gaon ej iikanon gaon kuku mon kokaen iiro: Do mombaa kitia namonon kuugi kema qaga ii Siwenon uma kuuj nano Anutuwaa gajobauruta yononon iikanon riinj uma kamaanj anji.

¹³ * Kaen anji Pononon iwaa kosianon nama qaa kokaen ijoro: “Niinon Pon, asaga Aabrahambaa Anutuya ano manja Aisakwaa Anutuya koloijen. Balon koi ejanj, niinon ii gii ano goo gbiliuruga onoo bunaga qen onomanja.

¹⁴ * Goo gbiliuruga yononon koloon seisei anji jangogianon namowaa sububun kaanja koloowaa. Kaen kolooro juma deema balon ween koukoutanon ano kemekemetanon, Saut ano Noot lee lee, eu ano emu iikanon baagen sokoma kema laligowu. Goojon ama goo gbiliuruga yonoononga mombaajon ama noo kotumotuenanon mono namowaa kanageso tuun kuuya yonoo qagianon uro oyanboyon mokoloowuya.

¹⁵ Moba, niinon giwo laligon daen daen kema kan laligowagati, iikawaa so mono sopa somongon goma laligon uma guambe balon kokanon mombo eleema kawaga. Niinon gii mende gomesaon qaa jey somongon gambeti, iikawaa so ambe honja koloodaborowaa.”

¹⁶ Kaen ijoro Jeikobnon gaon uutanonga uuta tooro moma waama kokaen jero: “Pononon mono onanon balon koi kanon laligojato, niinon ii wala mende mojena.”

¹⁷ Kaen jero jenenja ororo qaa kokaen jero: “Balon koi mono kowoga ano keemomoyawo koloaja. Koi kanon mono onanon Anutuwaanon dun raraya ano Siwewaa naguya koloaja.”

¹⁸ Kaen jey goman ano umugawodeen waama jamo qembonja qen eroti, ii menj waama jawo toon onon kuuj qaganon kele apuya maama moriro.

¹⁹ Morinj goman iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri) qaro. Wala taon iikawaa qata ii Luz qama laligogi.

²⁰ Jeikobnon balon iikawaa qata dongoga Betel qama qaa kokaen jey somongon jojopan qaanon jey kotiuro: “Oo Anutu, giinon niwo laligon kana koi kemaajati, iikanon nii galen koma noma nembanenena ano selenea esuya mokolon nona

²¹ saanon luae qaganon manjana mirinon mombo eleema kemaajati een, niinon mono goo uuaingja ten koma laligowe giinon noo Pon Anutuna koloon laligowa.

²² Jamo koi menj waama jawo toon onon kuujenji, iikanon mono goo dun raraga ero iwoi kuuya togon noma laligowagi, niinon ii onanon mendeembe tuun 10 koloogi iikanonja motomotoon menj leun goma laligomanja.” Kian.

29

Jeikobnon Labambaa mirinon keuro.

¹ Jeikobnon kaen jey mesaon kana toroqen kema ween koukoutaa kanageso yonoo balonon keuro.

² Kanon keuma balon korianon apu ron mon iiro. Miri toya yononon lama tuungia unjama iikanon apu onoma laligogi. Kamban kanon apu ron kawaa kosianon lama tuun karoon egi apu ron qaa ootanon jamo somata ii mende metanji.

³ Lama galen yononon wala lama tuungia kuuya iikanon menj kululuun onoma jamo ii apu ron qaa ootanongga gbillingogi kenogo lamaurugia apu onjongi negi jamo ii mombo dunanon komakegi.

⁴ Jeikobnon lama galen ii kokaen qisin onono: “Eja alauruna, onjo dakaya?” Qisin onono “Nono Harambaajona,” kaen meleema mugi.

⁵ Meleema mugi kokaen qisin onono: “Onjo Naahorwaa esia Laban moma muju me qaago?”

Qisin onono “Saanon moma mujon,” jegi.

⁶ Jegi kokaen qisin onoma jero: “Ii saanon laligoja me qaago?”

Kaen jero kokaen ijogi: “Ii saanon laligoja. Iiba, iwaa borata Reizelnon mono endu lama unuama kaja.”

⁷ Kaen ijogi Jeikobnon jero: “Iibu, ween somata ero lama ii gomantiinajon kululuun onombombaa kambananon mende torija. Kawaaajon saanon lamagia apu onjongi negi mombo unuama laaligogianon kema onjongi nenegia newu.”

⁸ Kaen jero kokaen meleengi: “Kaen saanon mende ambonja. Wala lama tuun kuuya kululuun onoma jamo ii apu ron qaa ootanongga gbilingonin kenogo mono lamaurunana apu onjonin newuya.”

⁹ Jeikobnon yonowo qaa kaen amin moma nanji iikanonadeen Reizelnon manaanon lama tuun unuama karo. Reizel iinon lama galen gawon menj laligoro.

¹⁰ Karo Jeikobnon owayaa borata Reizel ano owayaanon lama tuun injiima apu ron qaa ootanon kema jamo ii metaama owaya Labambaanon lamauruta apu unuagi.

¹¹ Unuagidaboron Jeikobnon Reizel buuta kitor nen kanain kotakota qama saaro.

¹² Saama Reizelwaaajon jero: “Nii goo manjaa tinitosaya koloojen. Nii Rebekawaa meriaga.” Kaen jero Reizelnon moma uulanawo bobogarin manaanon kema buzu ii jero moro.

¹³ Labanon naanaja meria Jeikobwaa buzuya moma ii uulanawo mokoloomambaaajon keno. Kema mokoloon iima suunjon argomon buuta kitor nen wama mirianon uri. Uma iwoi kuuya kolooroti, Jeikobnon iikawaa sunduya jero moro.

¹⁴ Ii moma kokaen jero: “Saanon, giinon neenaa saktina koloojan.” Kaen jero koin motoongowaa so iwo rama laligoro. Kian.

Jeikobnon Lea ano Reizel embawoitaga orono.

¹⁵ Kaen laligoro Labanon Jeikob kokaen ijoro: “Gii tinitosana laligojanwaaajon tawaga qaa een welen qen nombabo. Ii mende sokombaa. Kawaaajon tawaga dawi mewagiwaaajon mojan, ii saanon jena momanja.”

¹⁶ Labambaa borawoita woi laligori. Somataa qata Lea. Kogaa qata Reizel.

¹⁷ Leawaa jaayanon iima-ainainawo kolooroto, Reizel seliaa kaitania ano jaasewanja ii kuuya iima-ainainawo totoon kolooro.

¹⁸ Jeikobwaa uunaanja ii Reizelwaanon erotiwaajon ama qaa kokaen jero: “Niinon boraga kanagenja Reizel memambaaajon saanon yambu 7 welen qen goma laligomanja.”

¹⁹ Kaen jero kokaen ijoro: “Ii eja morota mon mube mende sokombaboto, gii gombe sokombaa. Kawaaajon saanon niwo koi laligowa.”

²⁰ Kaen jero Reizel memambaaajon yambu 7 welen qen mun laligoro. Uunaanjon Reizelwaaajon erotiwaajon ama yambu iikawaajon moro ween afaanja tani kolooro. Kian.

²¹ Yambu 7 tegoro Jeikobnon owaya Laban kokaen ijoro: “Noo gawon meme kambananon mono tegojiwaaajon saanon embana Reizel nona iwo en laligomanja.”

²² Labanon qaa ii moma miri toya kuuya horon kululuun onoma lomban ano nen korisoro anji.

²³ Ii anji tegoro goman tiiro Labanon borata Lea wama kema Jeikob muro miri uutanon uma motoon eri.

²⁴ Labanon welen embia qata Zilpa ii borata Leawaa welenqeqeyaga laligowaatiwaaajon muro.

²⁵ Motoon eri goman ano Jeikobnon embia iima moro Reizel qaagoto, ii Lea kolooro yooyaanon kema kokaen jero muro: “Gii mono naa terega ama nonjanate? Nii Reizel memambaaajon welen qen goma laligoweto, gii mono naambaaajon tiligon nonjan?”

²⁶ Ii moma meleema kokaen ijoro: “Goman kokanon data een laligoro konganon eja mewaatiwaa nanamenja ii nonoonon mende eja.

²⁷ Kawaaajon saanon maran korisoro ii Leawo sonda motoongowaa so laligon aisoona tegoro koga kaanagadeen gomanja. Ii mewaatiwaaajon mono kaanagadeen yambu 7 toroqen welen qen noma laligowa.”

²⁸ Kaen ijoro uumotoonggo ama Leawo maran korisoro kamban ii sonda motoongowaa so laligoro tegoro Labanon borata Reizel kaanagadeen embia kolooawaatiwaaajon muro.

²⁹ Labanonj welen embia qata Bilha ii borata Reizelwaa welenqeqeyaga laligowaatiwaaajon muro.

³⁰ Jeikobnonj Reizel ii kaanagadeen embiaga mero. Uunaananonj Reizelwaaajon erotiwaajon ama Reizel ii Lea ugunj jopagonj munj laligoro. Kawaajonj yambu 7 toroqen Laban welenq qen munj laligoro. Kianj.

Jeikobwaa merauruta koloogi.

³¹ Jeikobwaa uutanonj Leawaajonj mamaga mende ero zizi togoro Poñnonj iiro mende sokono Lea koro ambaatiwaaajonj ilaaj muroto, koga Reizelnonj arunja laligoro.

³² Leanonj korowo koloonj laligonj mera ejaga menj qaa kokaen jero, “Poñnonj tapekokorona iiro lonanonj saanonj kanainj jopagonj noma laligowaa.” Kaen menj qata iikawaa so Ruuben qaró. (Ruuben = Tapekokorona iiro.)

³³ Kanagenj mombo koro ama mera eja monj menj qaa kokaen jero: “Lonanonj melaada jopagonj nono Poñnonj ii moma mera koi kaanagadeen nonja.” Kaen menj qata iikawaa so Simeon qaró. (Simeon = Gejianonj moro.)

³⁴ Kawaa gematanonj mombo koro ama mera eja monj menj qaa kokaen jero: “Nii merauruta karoonj lonaajonj onjonjenjwaaajonj iinonj mono kanainj uuta niwo somonjgowaa.” Kaen menj qata iikawaa so Liwai qaró. (Liwai = Uuta somonjgowaa.)

³⁵ Kawaa gematanonj duñanonj mombo koro ama mera eja monj menj qaa kokaen jero: “Nii kambanj kokaamba Poñj mepeseenjenj.” Kawaajonj qata iikawaa so Juuda (mepemepesee) qaró. Kawaa gematanonj mera mombo mende mero. Kianj.

30

¹ Reizelnonj arunja laligonj Jeikobwaaajonj merabora monj mende menj iyanjaa kania kaen iima data Lea gema qenj uutanonj motoqoto moma Jeikobwaaajonj qaa kokaen jero: “Gii mono mera mokoloowa. Ii mende mokoloona niinonj mono laligomambaaajonj amamaanj komumanja.”

² Kaen jero Jeikobnonj irinja soono uuduudu moma munj kokaen ijoro: “Nii mono mera nomaenj mokoloowenaga? Anutunonj gii mera mewagatiwaaajonj somonjgonj goma laligojanto, niinonj Anutuga qaago.”

³ Kaen jero Reizelnonj kokaen ijoro: “Noo welenj embana Bilha ii koi. Saanonj iwo ena noo mera monj mewaa. Iinonj nemunj kono niinonj kaanagadeen iwaanongga merabora mokoloonj onjoma nemungia koloonj laligomanja.”

⁴ Kaen menj welenj embia Bilha muro embiaga menj iwo ero.

⁵ Ero Bilhanonj koro ama Jeikobwaa meria mero.

⁶ Meria mero Reizelnonj kokaen jero: “Anutunonj gosinj nono sokombe qamakooli qaana moma mera ejaga nonja.” Kawaajonj qata Dan qaró. (Dan = Gosinj nono sokonjenj.)

⁷ Reizelwaa welenj embia Bilhanonj mombo koro ama Jeikobwaa meria monj mero woi kolooro.

⁸ Kaen mero Reizelnonj kokaen jero: “Danawo mamaga aonjoronj haamo anjenj.” Kaen menj iikawaa so mera qata Naftali (Aonjorowe) qaró.

⁹ Leanonj mombo koro mende ama ii iima kawaajonj iyanjaa welenj embia qata Zilpa menj Jeikob muro embiaga kolooro.

¹⁰ Embiaga koloonj Jeikobwaa mera ejaga mero.

¹¹ Mero Leanonj “Simbawonjowo!” menj qata Gad (simbawonjowo) qaró.

¹² Zilpa, Leawaa welenj embia kanonj Jeikobwaa meria monj mombo mero woi kolooro.

¹³ Kaen kolooro Leanonj qaa kokaen jero: “Niinonj kerageeango somata mojenj. Emba yonjononj mono noojonj oyanboyanj qama laligowuya.” Kaen menj iikawaa so mera qata Aser qaró. (Aser = Oyanboyanj qabu.)

¹⁴ Wiitnonj masu qero kotoo kambananonj somanja monjnonj Ruubenonj seleenjenj kema balonj korianonj asagbalej hamo * mokolooro. Hamo ii mokoloonj menj kanj nemunja Lea muro. Muro Reizelnonj data kokaen ijoro: “Goo meraganonj hamo menj kaji, iikawaa tosaanja mono nona nemanja.”

¹⁵ Kaen ijoro Leanonj kokaen jero: “Giinonj lona nuana sokombaatiwaaajonj romonjgoweto, gii mono meranaanonj asagbalej hamo koi ii kaanjadeen nuamambaaajonj mojanj. Ii mende sokonja.” Kaen jero Reizelnonj kokaen ijoro: “Saanonj! Meragaanonj hamo ii nombaati eenj, mono saanonj Jeikobwo gomantiinja koi ewao.”

¹⁶ Kaen jero Jeikobnonj mare iikanonj gawonj mesaonj karo Leanonj kema mokoloonj munj kokaen ijoro: “Niinonj meranaanonj asagbalej hamo kanonj mono goo sewanja mejenja. Kawaajonj mono niwo ewota.” Kaen ijoro Jeikobnonj gomantiinja iikanonj iwo eri.

* 30:14: Asagbalej: Emba yonjononj asagbalej hamo nenj afaanjonj koro ambombaaajonj angiti, iikaan moma laarigi.

17 Iwo eri Anutunonj Leawaanonj qaa qamakoolia moro koro ama Jeikobwaa meria 5:ya mero.

18 Ii menj qaa kokaen jero: “Niinonj welenj embana ii lona muwetiwaajonj Anutunonj iikawaa tawaya koi nonja.” Kaen jenj iikawaa so qata Aiskar (tawa) qaro.

19 Kawaa gematanonj Leanonj mombo koro ama Jeikobwaa meria 6:ya mero.

20 Ii menj qaa kokaen jero: “Anutunonj kalenj awaa soro nonja. Lona Jeikobwaa merauruta 6 mewetiwaajonj iinonj mono pondanj niwo laligonj qabuŋa noma laligowaa.” Kaen jenj iikawaa so mera qata Zebulun qaro. (Zebulun = qabuŋa)

21 Kambanj tosia tegoro Leanonj bora menj qata Daina qaro.

22 Anutunonj mombo Reizel kaanagadeen romonjonj muŋ qaa qamakoolia moma koro ambiwaajonj ilaanj muro.

23 Ilaanj muro koro ama mera monj menj qaa kokaen jero: “Anutunonj gamuna metogaja.”

24 Kaen jenj toroqenj kokaen jero: “Ponjonj mono merana monj toroqenj nombaa.” Kaen jenj iikawaa so mera qata Joosef (= Toroqenj nombaa.) qaro. Kianj.

Jeikobwaanonj lama tuuŋanonj sei-ro.

25 Reizelonj meria Joosef mero iikawaa gematanonj Jeikobnonj Laban kokaen ijoro: “Nii neenaa gomanj mirinanonj kemambaajonj mojen. Kawaaajonj saanonj wasinj nona eleema kemaŋa.

26 Emba meraanuruna koi yonjojonj ama goo welenja qenj laligoweti, mono ii nona motoonj kemonja. Nii gawonj somata totoonj menj laligoweti, ii geenjo saanonj mojanj.”

27 Kaen ijoro Labanonj kokaen jero: “Gii moma qeangonj nonjanj eenj, mono saanonj koi laligowa. Ponjonj goojonj ama nii kotuegonj noma laligoroti, nii unju qewe qaa kaenj kolooro mojenj.”

28 Kaen jenj toroqenj kokaen jero: “Mono gawonj qaa tawayaa jangoya jena sewanja ii saanonj gomaŋa.”

29 Kaen jero Jeikobnonj kokaen ijoro: “Nii goo welenj nomaenj qenj laligonj goo gomanonj miriwaa oro tuuŋa tuuŋa galenj koma onjombe somariigiti, ii geenjo saanonj mojanj.

30 Wala nii koi mende kawe iikanonj oro iwoiga mamaga mende enj gonoto, iikanonj mono nii kawe kambanj kanonj seinj jaasoonjo kolooju. Nii daenjenj daenjenj kema kaweti, iikanonj Ponjonj kotuegonj gono laligona. Kaenj laligonato, nii mono naa kambanonj saanonj neenaa kanagesouruna nanjonj onjomambaajonj ama gawonj iwoi kanainj mewenaga?”

31 Kaen ijoro Labanonj kokaen qisiro: “Nii mono naama gombenaga?” Kaenj qisiro Jeikobnonj meleema kokaen jero: “Iwoi monj mende nombato, iwoi motoonjo koigadeenj noojonj ambagati eenj, nii saanonj toroqenj goononj lama tuuŋa tuuŋa ii kalanj koma jaagalenj menj onjoma laligomaŋa.

32 Nii saanonj goononj lama ano meme tuuŋa kuuya ii kete injiima gosimaŋa. Ii gosinj lama meria baronj kuuya ano meme (noninj) donja titogiawo ano teregia diriwenj, sojinjiri me korombonji ii kuuya mendeema iyangia menj kululuunj onjomba. Iyonjonj saanonj gawonj menj laligowetiwaa tawana kolooju.

33 Kanagenj gawonaa tawana, lama ano meme ii injiima gosimambaajonj kawagati, kambanj iikanonj uuna dindinja kania ii afaanjonj kokaenj mokoloowa: Meme (noninj) titogia qaa ano diriwenj, sojinjiri me korombonja qaa ii kuuya ano lama baronja qaago kuuya noo tuuŋanonj nambutii, ii niinonj yonjoro mejenj, kaenj moma kotowa.”

34 Kaen jero Labanonj kokaen meleeno: “Nii saanonj uumotoonjo anjenj. Qaa jejanj iikaanj kana ii ewaa.”

35 Kaen meleema weemboria iikanondeen Labanonj meme (noninj) ejia teregia jirinjooronj ano diriwenj sojinjiri me korombonja ano meme embia kuuya teregia titogiawo ano diriwenj sojinjiri me korombonji me sele jugianonj iwoi taanja raroti, ii kuuya ano lama meria baronj kuuya ii gosinj metogonj onjoma anja merauruta yonjo borogianonj ama onjono.

36 Labanonj ii ama onjoma yonjowo Jeikobwaanonj lama ano meme tuuŋa ii unuama weemboria karonj kekembaa so kema kanonj laligogi. Koriganonj kaenj laligogi Jeikobnonj toroqenj Labambaanonj lama ano meme tuuŋa tuuŋa ii galenj koma onjoma laligoro.

37 Kaen laligonj komonj, wakato ano gou gere iikawaa boria gibilibili kotonj menj selegia jinjororonj kombolatiro biiwianonj taaliro jirinjooronj kolooro. †

† 30:37: Gere boria: ii sopawaajonj mende ano. Kaanagadeenj tiriqoonjonj me jenanj amambaajonj qaago. Anutunonj njaawawenj ano owenjenanj ambambaajonj mende jeroto, Jeikobwaa uutanonj dingoro tenj koma laligorotiwaajonj toomoriambaa kania kaenj kuma muro.

³⁸ Kaen kolooro gere borogia koombolatia ii men oro yonoo apu juugia kuuya kanon ano apu newombaaajon kagi wosogianondeen ero. Kaen ero lama ano meme tuuj yononon ejianon unjualembutiwaa ain geriawo moma apu newombaaajon kan mokoloon iigi.

³⁹ Kaen iima meme ejia yononon gere boria iikawaa kosogianon embia unjualeengi. Kaen unjualeengi koro ama laligogitiwaaajon meraboraurugia kawentetere, titogiawo ano diriwen, sojoiinjiri me korombongi ii onoma laligogi.

⁴⁰ Kaen laligogi Jeikobnon lama ano meme (nonin) meria kaanja ii gosin mendeema onoma anja anja tuungia so ononoto, oro somata ii arengon onono jaagia Labambaanon oro baron ano teregia titogiawo yonoonon baager uuj nanji. Kaen ama anjaajon lama ano meme (nonin) tuuja tuuja metogon mokoloon onono. Ii mokoloon somongon onono Labambaa lama tuujanon mende kema toroqen ononji.

⁴¹ Oro embia kotakota yononon ejianon unjualembutiwaa ain geriawo mogi Jeikobnon kamban so iikanon gere boria ii apu juunon ano. Kawaajon oro ejia yononon kan ii wosogianon mokoloon iima kosianon kanon embia ii unjualeema laligogi.

⁴² Kaen laligogito, oro embianon esungia kamaanqegeta koloogiti een, iinon gere boria ii iyonoo wosogianon mende ama laligoro. Kaen ama laligoro oro esungia kamakamaata yononon Labambaa tuujanon toroqegi esungia kotakota yononon Jeikobwaa tuujanon kema toroqegi.

⁴³ Jeikobnon kaen ama kindinbiri eja qaqabunayawo koloon toomorion mokolooro. Lama ano meme tuuj mamaga bunja qen aon welenqege ejemba unuano kamel ano donji tuuja tuuja asugin seigi togia kolooro. Kian.

31

Jeikobnon Laban mesaon oloj koma keno.

¹ Labambaa meraurutanon qaa kokaen jegi Jeikobwaa gejianon kemero moro: “Manjananon iwoi bunja qen laligoroti, Jeikobnon ii kuuya kalugon konjoratin anjon kono. Manjanaa esuhinaya galen koma iikawanon hinaya kuuya ii iyanajon mokoloon kindinbiri koloaja.”

² Qaa ii moro ano looyaa jaasewana iima kokaen moma asariro: “Labanon wala ala awaa koloon noma laligon kouroto, kaanja mende toroqen ama laligoja.”

³ Kaen moma asariro Ponon Jeikob kokaen ijoro: “Gii mono eleema manjasauruga yonoo balonon kema tinitosauruga yonowo laligowa. Kema laligona niinon giwo nama laligomanja.”

⁴ Jeikobnon qaa ii moma Reizel ano Lea yorojon qaa ano keno balon korionon lama tuuja tuuja galen koma ononoti, iikanon kari.

⁵ Kari kokaen irijoro: “Niinon mangaraa jaasewana iima kokaen moma asarijen: Iinon wala ala awaa ama noma laligon kouroto, iikaanja mombo mende ama laligoja. Manjaa Anutyanon mono kilen niwo nama laligon kouro.

⁶ Nii ku-usuna kuuya kululuun iikawaa so mangara welen qen mun laligon koubeti, oro ii saanon mojado.

⁷ “Kaen laligoweto, iinon angomokolon qaganon ama noma laligon gawonaa tawaya ii somana 10:baa so utequte ama laligoro. Kaen ama noma laligoroti, Ponon anjon koma muro tiwitiwilaa mon mende ama nono laligowe.

⁸ Kamban monon kokaen jero, ‘Lama ano meme (nonin) titogiawo koloowuti, ii mono goo gawon tawaga koloowu.’ Kaen jero oro tuuj kuuya yononon meraboraangia titogiawo ononji. Kamban monon kokaen jero, ‘Lama ano meme (nonin) kawentetere koloowuti, ii mono goo gawon tawaga koloowu.’ Kaen jero oro tuuj kuuya yononon meraboraangia kawentetere ononji.

⁹ Anutonon kaen ano asugiro mangaraa tuujanongga oro konjoratin unuama nono seigi.

¹⁰ “Oro ejianon embia unjualeema laligogiti, kamban iikanon gaon iima jaana uuj waama iibe meme (nonin) ejianon embia unjualeema nanjiti, iyonoo selegia ii kawentetere, titogiawo ano diriwen, sojoiinjiri me korombongi kuuya koloogi.

¹¹ Nii gaon iibe kanon Anutuwa gajoba monon nojon ‘Jeikob!’ qaro. Kaen qaro ‘Koi nanjen,’ jen meleembe.

¹² Meleembe kokaen toroqen nijoro: ‘Labanon iwoi kuuya ama gomakeji, niinon ii iima mojen. Kawaajon saanon jaaga otaama uuj iiba: Meme (nonin) ejia kuuya embia unjualeema nanjiti, iyonoo selegianon kawentetere, titogiawo ano diriwen, sojoiinjiri me korombongi koloaja.

¹³ * Niinon Betel kanon asugin gombe jamo dangunu mon kuuj kele morin niwo qaa somonjon jojon qanon jen kotiina. Niinon Anutu ii ano gojon qaa kokaen jejen:

* 31:13: Jen 28.18-22

Gii mono keteda koi waama kantri koi mesaonj geengaa kolokoloo gomanganonj momba eleema kema.”

¹⁴ Jeikobnonj qaaya kaen jero Reizel ano Lea yorononj kokaenj meleema munj ijori: “Manjaraa mirinonj borosamowaa bakaya monj ii noroononj mende toroqen raja.

¹⁵ Iinonj eja norono sewanaranonj karo ii anjaajongadeen menj gilidabororo. Kawaajonj noro mono waba tani ama norono laligonj kouri.

¹⁶ Kawaajonj Anutunonj manjaraa tuunjanonja esuhina ilawoila konjoratinj wano seiroti, ii kuuya mono onjanonj anana ano meraboraaurunana ananaa bunjaga kolooja. Kawaajonj Anutunonj jenj kotonj gonoti, giinonj mono ii kuuya tenj koma otaawa.”

¹⁷ Kaen ijori waama menj mozozongonj menj embamerauruta kobibiinj onono kamel qagianonj ugi.

¹⁸ Miriwaa oro tuunja kuuya konjoma onono wala kenji. Eshuhina iwoiya kuuya Mesopotemia (Padan Aram) balononj laligonj mokoloooro seiroti, ii korebore kololoonj manja Aisakwaanonj kembombaaajonj Keinan balononj baagenj kenji.

¹⁹ Kambanjanonj Labanonj lama jugia motomambaaajonj keno Reizelnonj manja mirinonj donjlopionj bubuga yongoro mero.

²⁰ Yongoro mero Jeikobnonj toroqen looya Aram eja Laban ii kokaenj tiligonj muro: Kembombaa qaaya ii mende jero moroto, mono oloj mesaonj kenji.

²¹ Kaen oloj kenji kamel yonononj ilawoilaya kuuya menj bosingji. Kema Yufreitis apu gowoya kotonj Gilead balonj baanjawo iikanonj baagenj kenji. Kianj.

Labanonj Jeikob otaanj keno.

²² Kengito, weemboria karoona koloooro kanonj qaa kokaenj jegi Labanonj moro, “Jeikobnonj mono togon oloj koma keno.”

²³ Ii moma waama tinitosa ejauruta unjama weemboria 7:baa so onjotaan kema kema Gilead balonj baanjawo kanonj mokolooonj onjngi.

²⁴ Onjngiti, gomantiinja iikanonja Anutunonj Aram eja Laban ii gaononj asuginj qaa kokaenj ijoro: “Gii Jeikobwaaajonj kotumotue me qasumasuaa qaa monj jewabotiwaaajonj mono moma kotonj galen menj aowa.”

²⁵ Unjuaaji Jeikobnonj opo sel kuunja Gilead balonj baanjawononj mororonjngonj kuuro Laban ano ejauruta yonononj kaanagadeenj opo sel kuunja iikanonj kuunj egi.

²⁶ Eij waama qegia Jeikobwaanonj kema kokaenj jero moro: “Gii mono naa terega ama nona? Gii tiligonj nonjanj. Kere yonononj manja qerj emba yongoro horonjkejuti, mono iikawaa tani noo borawoina oloj uruama koi kana.

²⁷ Gii naambaajonj anjomokolonj ama noma uulanjawo oloj koma nomesaonj kana? Gii mono naambaajonj qaa monj mende jena mobe lanj kana? Ii mobenagati eenj, nii saanonj rii gbawe ambe komanj koma gita kulele qegi korisoro qaganonj onjoombe kawuyaga.

²⁸ “Ii mobenagati eenj, mono saanonj esauruna ano borawoina buugia kitorj nenj yeizozogia jewenaga. Gii mono uuga qaawaa tere kaanja anjanja.

²⁹ Niinonj ku-usunawo kanj saanonj tiwilaanj gombenagato, gomantiinja ewe manjaa Anutuyanonj qaa kokaenj nijojaa: ‘Gii Jeikobwaaajonj kotumotue me qasumasuaa qaa monj jewabotiwaaajonj mono moma kotonj galen menj aowa.’

³⁰ Kawaajonj mesaowa, geengaa manjaa gomanj mirinonj eleemambaa uuaingja somata moma laligonjgo mesaodaboronj kananonj kanj laligojanj. Kawaajonj saanonj kembato, noononj donjlopionj uruna ii mono naambaajonj yongoro menj kana?”

³¹ Labanonj kaen ijoro Jeikobnonj kokaenj meleema muro: “Giinonj borawoiga manjageqe ku-usunj qaganonj nuambabotiwaaajonj romonjngonj keena moma oloj koma kaninj.

³² Kaninto, monjonj donjlopionj bubuga mero mokolooowagi, ii saanonj qena komuwaa. Ilawoila kuuya menj laligojenji, ii saanonj tinitosaurunara yonoo jaanonj iima gosinj nama goononj iwoiga monj mokolooonj iima ii saanonj mewa.” Jeikobnonj kaen ijoroto, embia Reizelnonj donjlopionj ii yongoro meroti, loyanonj ii mende morotiwaaajonj ii hanqanjenj jero.

³³ Kaen jero qegia Jeikobwaa opo sel kuunjanonj uma qengama mongama Leawaa opo sel kuunjanonj uma toroqenj welenj embawoi yoroo opo sel kuunjaranonj uma qengama mongama iwoi monj mende mokoloooro. Leawaanonj kuunj mesaonj kawaa gematanonj Reizelwaa kuunjanonj uro.

³⁴ Uroto, Reizelnonj donjlopionj bubuga ii menj gesononj mouma kamel qaganonj dunj rarawaa uutanonj ama qaganonj uma qelanjinj raro. Kaen raro manjanonj opo kuunjaa uuta kuuya qengganoto, ii mende mokoloooro.

³⁵ Reizelnonj manja kokaenj ijoro: “Somatana, nii koinonj niiro rajenjawaaajonj ama goo jaasewanjanonj saanonj mende waamanja. Kawaajonj uuduudu mende moma nomba.” Kaen ijoro miriwaa donjlopionj bubuga iikawaajonj mongganoto, ii mende mokoloooro.

³⁶ Mende mokolooro nama Jeikobnoŋ iriŋa soono temboma Laban kokaen jey qisin muro: “Niinoŋ naa kanaga ama soŋgiwe? Mono naa sili bologa ama gombetiwaajon kakasililinoŋ tiwowaŋanoŋ tigon nonjan?”

³⁷ Noo esuhinana kuuya qeŋgan daboroŋgo mono naa iwoiga moŋ mokoloona goo miri uutaa bunaga koloonaga? Ii saanoŋ meŋ koi kaŋ tinitosaurunara yoŋoo jaagianon ana iigi batunaranon qaa lombo enagati, ii gosin jey teŋon madingon norombuya.

³⁸ “Niinoŋ giwo yambu 20 laligon waabe. Kambaŋ iikawaa uutanon gawoŋga mewe goonoŋ lama ano meme (nonin) yoŋonoŋ mende jaŋgon qaonŋgito, awaagadeen koloon seisei ama laligogi. Kaanagadeen lama eja moŋ goo oro tuuŋnoŋa mende qeŋ newe.

³⁹ Kambaŋ tosaanoŋ oro kawalianon lama qeŋ kitomitooroti, ii mende meŋ kaŋ goma laligoweto, iikawaa kitia ii neenaa tuuŋnoŋga meŋ kitianoŋ ama laligowe. Lamaga gomantiinanoŋ me asasaganon yoŋgoro meŋ laligowuyagati, kilen iikawaa kitia amambaajon jenkooto ana ii otaan laligowe.

⁴⁰ “Ween biwianoŋ gomaŋ gerianoŋ nooro gomantiinanoŋ memetotoŋanoŋ nuro saŋgonoŋ moma laligowe. Kambaŋ mamaŋ gaon gbiligbili laligowe.

⁴¹ Yambu 20:waa so iikaŋ goo gomanon laligon waabe tegoja. Yambu 14 ii borawoiga oromambaajon welen qeŋ goma laligowe. Iikawaa gematanoŋ yambu 6 ii lama bulmakao mokoloomambaajon goonoŋ gawon meŋ laligowe. Kaen laligoweto, giinoŋ gawon memewaa tawana ii somaŋa 10:bba so utequte ama laligona.

⁴² “Asana Aabrahambaa Anutuya amana Aisaknoŋ waeya meŋ mepeseŋkeji, iinoŋ gemananoŋ aworo koloon mende kotinon nonagi een, giinoŋ mono bobora wasin nona kawenaga. Kaen ama nonagato, Anutunoŋ noonoŋ siimbobolo kakasililin iiro gawon boronanoŋ selegeqe ama meŋ laligoweti, ii iima kete gomantiinanoŋ noo qaana gosin jey tegoro mojan.” Kian.

Jeikob ano Laban yoronoŋ soomongo ani.

⁴³ Jeikobnoŋ kaen jero Labanoŋ kokaen meleema muro: “Emba woi koi mono noo borawoinaga. Yoroŋ meraboraurugara ii noonoŋa. Lama bulmakao tuuŋa tuuŋa koi ii noonoŋa. Iwoi kuuya koi iijaŋi, ii kuuya noo bunagadeen kolooja. Kaento, mesaowa niinoŋ kete borawoina koi ano meraboraurugara ononiti, yoŋonoŋ kembutiwaa qaagia jegi ii qewagomambaajon moma bimoojen.

⁴⁴ Kawaajon saanoŋ kaŋ gou koma aon batunaranon soomongo ambo. Ii qendeembotiwaajon romoŋonj noroma danŋunu kaanŋa batunaranon ewaa.”

⁴⁵ Kaen jero Jeikobnoŋ jamo moŋ meŋ kuuro moroalimban danŋunu kaanŋa sodogara koloon nano.

⁴⁶ Iikanon nano Jeikobnoŋ tinitosauruta yoŋoojon jamo meŋ kululuwutiwaajon jero. Kaen jero jamo meŋ qanon qanon ama kululuugi uro iikawaa kosianoŋ nene lomban oon negi.

⁴⁷ Labanoŋ jamo tuuŋ kawaa qata Jegar Sahaduta qaro Jeikobnoŋ qata Galed qaro. *

⁴⁸ Kaen qama looyanoŋ qegia Jeikob kokaen ijoro: “Jamo tuuŋ koi mono kete anaraa batunaranon moroalimban danŋununara qaa ewaa.” Kawaajon Jeikobnoŋ iikawaa qata Galed qaro.

⁴⁹ Labanoŋ qaa toroqen kokaen jero: “Poŋnoŋ deema laligowoti, kambaŋ iikanon batunaranon jaayanoŋ niriima riin galer meŋ noroma laligowaa.” Kawaa so balon iikawaa qata moŋ Mizpa qaro. (Mizpa = Galen meme miri koriga.)

⁵⁰ Labanoŋ qaa ii toroqen kokaen ijoro: “Giinoŋ borawoina horon ureen aon ama oromba me toroqen emba tosaanŋ onombagati een, mono qaa koi moma laligowa: Balon eja moŋnoŋ kosonaranon mende laligon niriuro Anutunoŋ noo kilen saanoŋ niriima batunaranon soomongo ejiwaa qaaya ii nanŋon jey laligowaa.”

⁵¹ Kaen ijor mombo toroqen kokaen jero: “Qegana moba, jamo tuuŋ koi ano toon koi kuujeni, iikanon mono anaraa batunaranon danŋunu kaanŋa rama ubao.

⁵² Jamo tuuŋ koi mono danŋununara koloon rama ubaa ano toon koi ii kaanagadeen danŋununara koloon rama ubaa. Iikanon soomongonaraajon kokaen romoŋonj noroma rama ubao: Niinoŋ meŋ bolin gomambaajon moma jamo tuuŋ koi mende uugun goonoŋ kamaŋa. Giinoŋ kaanjadeen meŋ bolin nomambaajon moma jamo tuuŋ ano toon koi mende uruugun noonoŋ kawa.

⁵³ Aabraham, Naahor ano yoroŋ mangaraa beŋgia Anutu iinoŋ mono qaa batunaranon kolooro ii gosin jey teŋon norombaa.” Labanoŋ kaen ijoro Jeikobnoŋ qaa ii somoŋonj Anutu waa qanon jojopan qaanoŋ jey kotiuro. Maŋa Aisaknoŋ Anutu iikawaa waeya meŋ mepeseŋ laligoro.

* 31:47: Danŋunu jamo tuuŋ: ii Hibruu qaanoŋ Jegar Sahaduta.

⁵⁴ Jeikobnonj kaenj ama balonj baanjanonj oro qenj iikanonj siimolonj oonj tinitosauruta horonj onono lombanonj kagi. Kanj nene nej gomantiinjanonj rii oronj baanjanonj kanonj egi.

⁵⁵ Egi gomanj asariro Labanonj umugawodeenj waama esauruta ano borawoita buugia kitorj nej kotuegonj onoma yeizozogia jero. Ii jej onjomesaonj eleema gomanjanonj keno. Kianj.

32

Jeikobnonj Iisoowo aitonjgowowaajonj joronjqoronj ano.

¹ Looyanonj keno Jeikobnonj kaanagadeenj kananonj keno Anutuwaawaa gajobauruta tosianonj mokoloonj mugi.

² Mokoloonj mugi injiima kokaenj jero: “Ii Anutuwaanonj manjaqeqe tuunj kolooju.” Kawaaw so gomanj iikawaa qata Mahanaim (manjaqeqe tuunj woi) qaro.

³ Jeikobnonj kananonj kema laligonj qele ejauruta tosaanja wala wasinj onono Edom kantrinonj balonj qata Seir kanonj data Iisoo iibombaajonj kenji.

⁴ Wasinj onoma kokaenj jej kotonj onono: “Onjo mono kema da ponjna Iisoo kokaenj jegi moba: ‘Somatana moba, nii welenj ejaga Jeikob. Nii owanara Labambo laligonj kouma laligodaboronj kambanj kokaamba ii mesaonj kajenj.’”

⁵ Iikanonj laligonj bulmakao, donji, lama, meme (noninj) tuunja tuunja ano welenj qeqe ejemba mokoloonj unjuama kananonj kajenj. Oo eja ponjna, niinonj goo jaanonj kiankoomu mokoloomambaajonj moma qaa buzuna koi wala ambe goononj kaja.’”

⁶ Kaenj jej kotonj onono kema eleema kanj kokaenj jegi moro: “Nono daga Iisoowaanonj keninj. Iiinonj mono ejauruta 400 unjuama kananonj kanj giwo aitonjgowombaajonj jorinj laligoju.”

⁷ Kaenj jegi moma awawalinj konjilinj somata moro. Kaenj moma nama kanagesouruta iwo kagiti, ii ano lama meme tuunja tuunja, bulmakao tuunja tuunja ano kameluruta ii mendeema onono tuunj woi kolooji.

⁸ Kokaenj romonjonj kaenj ano: “Iisoononj kanj manja qenj tuunj monj unjunj tiwilaawaati eenj, tuunj monj yonjononj mono saanonj olonj koma kembuyaga.”

⁹ Kaenj romonjonj kokaenj jej qama kooliro: “Oo Anutu, asana Aabraham ano manjna Aisak yoroo benggara, gii saanonj moma nomba. Ponj, gii geenjo qaa kokaenj nijona mobe: ‘Gii mono waama geenjgaa balononj eleema geenjgaa tinitosauruga yonjononj kema. Endu kena niinonj toomorianj gombe laligowa.’ Kaenj nijona mobe.”

¹⁰ Wala eenjanonj neena taa gbarunanondeenj menj Jordan apu gowoya koi kotonj kembeto, saanonj koloonj seinj kete eleema tuunj woi koloonj koi kajenj. Nii welenj ejaga kamaanqeqeta koloonj laligoweto, giinonj kilenj qaaga pondanj otaanj kiankoomuga kuuya qendeema noma laligona. Nii kamakamaata koloonj uujopaga ii bunja qenj aomambaa so mende koloonj laligowe.

¹¹ “Dana Iisoononj kananonj kanj neena, nemunj ano meraboraurunana nono nununj tiwilaanj nonombabotiwaajonj nii keena mojenj. Kawaajonj giinonj mono ilaanj nonoma iwaaw borianonjga metogonj nonomba.”

¹² * Gii geenjo qaa kokaenj nijona: ‘Niinonj toomorianj goma gbiliuruga koloonjseisei onjombe janjogianonj somariiro kowewaa sakasiija ejiwaa so koloowu. Ii kelemalelenj ewaatiwaajonj ama weenjweenjgoyaa so qaago. Qaa ii onjanonj.’”

¹³ Kaenj qama koolinj gomantiinja ii balonj iikanonj ero. Enjgo oro tuunja tuunja yonjononjga data Iisoo kalenj mumambaajonj oro kokaenj gosinj mendeema onoma anjatitiga onjono:

¹⁴ Meme (noninj) embia 200, ejia 20, lama embia 200, ejia 20,

¹⁵ kamel 30 meraboraurugia ajunonj, bulmakao embia 40, ejia 10, donji embia 20, ejia 10.

¹⁶ Tuunj kaenj kaenj gosinj mendeema tuunj anja anja ii welenj qeqeuruta yonjo borogianonj ama onoma kokaenj injjoro: “Onjo saanonj wala kema oro tuunja tuunja koi yonjo batugianonj tirinj kotonj unjuama awanjonj kembu.”

¹⁷ Kaenj injjonj tuunj mutuya kembutiwaa galenja kokaenj jej kotonj muro: “Kananonj kenji dana Iisoononj mokoloonj onoma kokaenj qisinj gombaa: ‘Gii morowaa welenj qeqe ejaga koloojan? Gii dakanonj kemanj jej kajanj? Oro baganonj kajuti, ii morowaanonja?’”

¹⁸ Kaenj qisinj gono kokaenj jewa: ‘Ii welenj ejaga Jeikobwaanonga. Ii somataya Iisoo kalenj mumambaajonj ano kaju. Anjo mono gemanananonj kananonj kaja.’”

* 32:12: Jen 22.17

¹⁹ Kaen jen koton mun oro tuun 2:ya, tuun 3:na ano oro tuun tosia kuuya yonoo galengia gemagianon kagiti, ii kaanagadeen jen koton onono mogi: "Ono dana iisoo mokolowuti, mono qaa tania iikayadeen jegi mobaa."

²⁰ Kaen jen koton onoma kokaen romongoro: "Niinon batogon uuta men kamaan ala kalen mumambaajon oro tuuna tuuna wasin onombe wala kembu. Dananon ii injiima uuta bonjon kono olomoonaga. Uuta olomoooro saanon neeno iwaa jaasewananon oson keube singisongona mesaon ala men nonaga." Kaen romongon torogon kokaen jegi mobaatiwaajon jero: "Goo welen ejaga Jeikobnon mono gemanananon sosooda kaja."

²¹ Kaen jen kalena onono wala kananon kenigito, anjo gomantiina ii opo kuunjon raman jen iikanon raro. Kian.

Jeikobnon Siwe gajobawo aon orori.

²² Gomantiina kanon Jeikobnon waama embawoita, welen embawoita ano merauruta 11 ii unuano kema Jabok apu sakasina qeleqeleeya ii kotowombaajon anji.

²³ Unuano apu koton kema esuhina iwoiya kuuya bunaya eroti, ii kaanagadeen men kendaborogi.

²⁴ * Kendaborogito, Jeikobnon anodeen apu leegen kanon mombo raro. Anodeen raro eja monjon karo iwo gomantiinanon aon oron nani goman ano.

²⁵ Eja iikanon haamo ama mumambaajon amamaan iima kawaajon Jeikob ii kupu siitanon qero. Qero motoon aon oron laligori iikanon Jeikobwaa kupu siitanon suno.

²⁶ Siitanon suno eja iikanon kokaen ijoro: "Goman amambaajon anjiwaajon mono saanon nomesaona kema." Kaen ijoroto,

Jeikobnon kokaen meleema muro:

"Nii mende kotuegon nombagi een, nii mono mende gomesaowe kembaga."

²⁷ Kaen meleema muro "Gii qaga moro?" jen qisin muro "Jeikob," jero.

²⁸ * Kaen jero qaa kokaen ijoro: "Gii Anutu ano ejemba nonowo aon oron laligon haamo ama nonona. Kawaajon goo qaga mono torogon Jeikob qaagoto, Israel qabu." (Israel = Anutuwo aonjororo.)

²⁹ * Kaen ijoro kokaen jero: "Gii saanon qaga qana moman." Kaen jeroto, gajobanon kokaen meleema muro: "Gii nomaambaajon noo qanaajon qisijan?" Kaen meleema mun iikanon nama kotuegon muro.

³⁰ Kotuegon muro Jeikobnon kokaen jero: "Nii Anutuwo jaasewan qen aon jaaya tororo iijento, kilen niima kobooro jaawo laligojen." Kaen jen kawaajon balon iikawaa qata Penuel qaro. (Penuel = Anutuwaa jaasewan)

³¹ Ween jaayanon kouro Jeikobnon Penuel goman ii mesaon uugun kan kupu siita sunotiwaajon ama riin korinkorin keno.

³² Eja kanon Jeikobwaa kupu sii toroqeqetaa tokotokoyanon qerotiwaajon ama Israel kanatuuru yononon kamban kokaamba kaanagadeen oro nen kanon kupu sii toroqeqetaa tokotokoya ii togon mende nenkeju. Kian.

33

Jeikobnon Iisoowo aitonjori.

¹ Jeikobnon jaaya uun waama Iisoonon ejauruta 400 yonowo motoon kananon kagiti, ii injiro. Kawaajon meraborauruta mendeema onoma Lea, Reizel ano welen embawoita yonoo borogianon onono.

² Kaen ama onoma kokaen arengon onono: Welen embawoita yoronon meraboraurugara unuama wala kenji. Yonoo gemagianon Leanon meraborauruta yonowo kenji Reizel ano meria Joosef yoronon daandaan keni.

³ Suman kaen arengon onoma anjo yonoo wosogianon wala kema simin kuma namonon usugon waoro indina 7 kolooro kema dataa jaasewananon keuro.

⁴ Keuroto, Iisoonon koga iimambaajon uulanawo bobogarin kan suunjon mun bori-anon aroyanon giliro kemero buuta kiton nero urusaan aori.

⁵ Iisoonon jaaya uun waama Jeikobwaa embamerauruta injiima koga qisin muro: "Koi daen yononon giwo kaju?" Qisin muro kokaen meleeno: "Anutunon kalen moriana qaganon merabora koi welen ejaga nii nonota kajan."

⁶ Kaen meleeno welen embawoita yoronon meraboraurugara yonowo kosere kouma simin kuma namonon usugogi.

⁷ Kawaa gematanonj Lea ano meraborauruta yonononj kaanjiadeen kosere kouma siminj kuma namononj usugogi. Tetegoyanonj Joosef ano Reizel yorononj kosere kouma siminj kuma namononj usugori.

⁸ Kaenj anji Iisoononj kokaenj qisinj muro: “Eja ano oro tuunj kuuya kanaanonj mokoloonj onjonjenj, ii kania naata wasinj onona kajuya?” Kaenj qisinj muro kokaenj ijoro: “Oo eja ponjna, niinonj ii goo jaaganonj kiankoomu mokoloombaajonj ama wasinj onombe.”

⁹ Kaenj jeroto, Iisoononj qaa kokaenj ijoro: “Oo kona, ii noononj mamaga sonanonj rajua. Kawaajonj ii saanonj toroqenj geengaa bunja koloonj ewaa.”

¹⁰ Kaenj ijoro Jeikobnonj kokaenj jero: “Kaenj qaago. Giinonj niimanaanj ama ala awaa menj nona goo jaasewanja iibe Anutuwaajaasewanja kaanja kolooja. Kawaajonj nii goo jaaganonj kiankoomu mokoloonjenj eenj, mono kalena koi saanonj bunja qenj aowa.”

¹¹ Anutunonj kalenj morianj qendeema nono laligonj koube iwoi kuuya amamaankejenj, ii kuuya saanonj enj nonja. Kawaajonj keraqeeangjo kalena menj kagiti, ii saanonj mewa.” Kaenj ijonj kaparanj koma nanotiwaaajonj Iisoononj keraqeeangjo kalenja ii bunja qenj aoro.

¹² Bunja qenj aonj kokaenj jero: “Mono saanonj toroqenj kembonja. Niinonj koipugia kolooewe onjo saanonj niwo kagi kembonja.”

¹³ Kaenj jeroto, Jeikobnonj kokaenj ijoro: “Eja ponjna, moba. Meraborauruna yonononj esungia kamakamaata kolooju ano lama nemunja ano bulmakao nemunja meraboragia aju onjomakejuti, niinonj ii kalanj koma onjomakejenj. Kaenj koloooro ii kana kembuwaajonj weemboria motoongowaa so molanjkota onjotaawonagati eenj, yonononj mono esungia kamaaro korebore komuwuyaga.”

¹⁴ Kawaajonj eja ponjna, gii saanonj wala kena welenj ejaga niinonj sosooda gemaganonj gotaanj kamanja. Oro onjotaawe wosonanonj wala kembuti ano meraborauruna esungiaa so osojosoj kanj kanj era Seir gomanonj somatana goononj koubonja.”

¹⁵ Kaenj ijoro Iisoononj kokaenj jero: “Kaenj koloooro nii saanonj ejauruna tosaanja onjomesaowe giwo onj kawu.” Kaenj jero Jeikobnonj kokaenj qisiro: “Gii mono naambaajonj kaenj anaga? Oo eja ponjna, nii goo jaanonj kiankoomu mokoloowe mono sokoma nono tegoja.”

¹⁶ Kaenj jero Iisoononj weemboria iikanonjadeenj eleema kema Seir gomanonj keuro.

¹⁷ Jeikobnonj Sukot gomanonj kema iikanonj anjaa miria ononj orouruta yonoojonj kuunja kuunja mero. Kawaajonj gomanj miri iikawaa qata Sukot (Halihali) qamakeju. Kianj.

¹⁸ Jeikobnonj tani kaanjanonj Mesopotemia (Padan Aram) balonj mesaoro. Mesaonj kanj Keinan balombaa taonj qata Sekem kanonj awaagadeenj kouro. Kouma opo sel kuunja taonj kosianonj balonj korianonj mororonjonj kuunj ragi.

^{19*} Opo sel kuunja balonj korianonj kuuroti, iinonj gomanj kitia ii Sekembaa manja Hamor iwaa merauruta yonoononja silwa kota 100 kanonj sewanja mero.

²⁰ Sewanja menj kanonj jiwowonj alata monj menj qata “El, Israelwaa benj Anutuuya,” kaenj qaroro. (El = benj)

34

Sekem yonononj Daina menj bolinj mugj.

¹ Leanonj Jeikobwaa borata Daina meroti, iinonj kamanj monjonj Keinan emba saranj injiimambaajonj keno.

² Keno balonj iikawaa eja ponja Hamor iinonj Hiwi kanagesowaa ejaga laligoro. Iwaa meria Sekem iinonj Daina iima iikanondeenj iimanaanjnaanj moma horonj menj kileenj muro.

³ Sekemnonj wombota Jeikobwaa borata Dainawaajonj pororogonj somonjonj uukalenanjonj jopagonj munj kele qaayanonj jenj tutugonj munj laligoro.

⁴ Tutugonj munj laligonj manja Hamor kokaenj ijoro: “Ama, gii saanonj emba saranj koi noo embanaga kolooawaatiwaajonj qaa gawonj mewa.”

⁵ Kamanj kanonj Jeikobwaa meraanjuruta yonononj balonj korianonj kema miriwaaja orourugia galenj koma onjoma laligogi Sekemnonj Daina menj kileero manja Jeikobnonj borataa buzu qaa ii kaenj moro. Ii moroto, ii mesanjonj merauruta mirinonj koubutiwaajonj qaaya bogoro mamboma raro.

⁶ Mamboma raro Sekembaa manja Hamor iinonj qaa gawonj memambaajonj Jeikobwaanonj karo.

⁷ Kanj raro Jeikobwaa meraurutanonj balonj korianonja kougi. Kouma iikanondeenj iwoi asugirotiwaa sunduya ii kokaenj mogi: Sekemnonj Jeikobwaa borata menj kileero Israel kanatuuru batugianonj sili gamuyawo koloooro. Sili ii mende aanjaa so koloooro. Ii moma uagianonj kobooro wosobiri moma goronjoso anji.

* 33:19: Joos 24.32; Jon 4.5

⁸ Goronjooso mokoloogito, Hamoronj kokaen injjoro: “Merana Sekembaa uuwombotaa naanja ii onjo naamboragiaajon mokotaan raja. Kawaajon saanon jen tegogi Dainanon iwaa embia koloona.

⁹ Saanon nonowo naamboraaurunana utequte ama aonij kema karo laligowonja. Kaen saanon qenaqena koloon laligowonja.

¹⁰ Kaen ama saanon nonoo batunananon rama laligowu. Nono balonana koi ii mende anjonj kombonjato, onjo saanon iikanon lanj kema kanj aingiaa so balonj kitia kitia bunj qen aonj mirigia menj nonowo anjunen-qanjunen ama laligowonja.”

¹¹ Kaen jero Sekemnonj Dainawaa manjaanjuruta ii kokaen injjoro: “Niinon onjo jaanon kiankoomu mokoloomambaajon moma qisij onjonjen. Kawaajon ii me woiwaa qisij nombuti, nii saanonj ii onjomanja.

¹² Emba sewanja ano kalen menj kanj onjomanjati, iikawaa janggoya ii saanonj aingiaa so menj ubu. Ii me woiwaa qisij nombuyagati, niinonj ii saanonj onjomanja. Qaana kota koi: Onjononj mono menj tegonj naamboragiaa nonji noo embanaga koloowaa.”

¹³ Sekemnonj naanjia Daina menj kileerotiwaajon ama Jeikobwaa merauruta yonononj osonkakale qaganonj Sekem ano manja Hamor meleema oroma

¹⁴ qaa kokaen jegi mori: “Eja mombaa selianonj Anutuwwa aiweseya mende kotogiti, nono naamboranana eja iikaanja saanonj mende mubonja. Kaen anij gamugamu qanananonj ubabo. Kawaajonj nono ii mubombaaajon amamaajonj.

¹⁵ Onjo sili motoonjgo kokaen anji nono uumotoonjgo ambonja: Wala Anutuwwa aiweseya ii ejaurugia kuuya onjo selegianonj kotogi tegoro nono laligojonj kaanja koloowuti eenj, mono naamboranana saanonj onjombonja.

¹⁶ Kaen anji saanonj onjowo naamboraaurunana utequte ama aonij kema karo laligowonja. Kaen saanonj onjo batugianonj rama kanageso tuuj motoonjgo koloon laligowonja.

¹⁷ Kaen laligowonjato, Anutuwwa aiweseya selegianonj kotowombaaajonj uumotoonjgo mende ambuti eenj, nono mono naamboranana wama mongerj kembonja.”

¹⁸ Qaa kaen jegi Hamor ano meria Sekem yorononj qaa kaanja kawaajonj mori sokono.

¹⁹ Kaen mori eja gbaworo Sekemnonj manja sumanjuruta yonjo batugianonj tosaanja unjuugunj gabunja somata menj laligoro. Iwaa uunaanjatonj Jeikobwaa borataajonj mamaga erotiwaajonj ama qaa jegiti, ii otaamambaajonj isinabisina mende ama kambanj mende qen koriro uro.

²⁰ Kaen kolooro Hamor ano meria Sekem yorononj Sekem taombaa eja alauruta yonjowo qaa jewombaaajonj taombaa nagu kosianonj ajoajoro sombergianonj kema kokaen jeri:

²¹ “Eja koi yonjononj ananawo ala awaa menj aonjeju. Kawaajonj anana saanonj jen tegonij yonjononj ananaa balononj rama lansanj kema kanj mirigia menj ananawo anjunen-qanjunen ama laligowonja. Yonjononj balonj kitia mewuwaajonj titinja mamaga eja. Anana saanonj yonjowo naamboraaurunana utequte ama aonij kema karo laligowonja.

²² Anana sili motoonjgo kokaen anij eja yonjononj ananawo laligowombaaajonj uumotoonjgo ambu: Anutuwwa aiweseya ii eja yonjo selegianonj kotogi eji, iikawaa so ii wala kuuya ananaa selenananonj kaanjagadeenj kotonij tegoro anana saanonj yonjowo kanageso tuuj motoonjgo koloon laligowonja.

²³ “Kaen anij yonjononj miriwwa oro tuungia ano esuhina iwoigia kuuya ii mono ananaa bunja koloowuya. Kawaajonj qaa ninijogiti, ii saanonj moma wambelaanij yonjononj ananaa batunananonj rara dundungia mokoloon laligowu.”

²⁴ Kaen injjori taombaa kiropo naguyanonj kanj ajoroogiti, iyonjononj kuuya Hamor ano meria Sekem yoro qawaajonj uumotoonjgo ama jegi Anutuwwa aiweseya ii Sekem taombaa eja kuuya yonjo selegianonj kotodaborogi.

²⁵ Kotodaborogi weemboria 3:a kolooro kanonj wijigia siimboboloya ii kaanjiaadeenj toroqen moma ragi Jeikobwaa merawoita woi Simeon ano Liwai, Dainawaa naanjwoita yorononj manjawaa soogara somata menj taonj iikanonj sangabanga kema toogia mende moma ragi alanzanj manja qen eja kuuya japalelenj unjuri komudaborogi.

²⁶ Hamor ano meria Sekem ii kaanjiaadeenj manjawaa soo somatanonj ururi komuri. Komuri Sekembaa mirinonja naanjara Daina ii horonj kamaanj wama keni.

²⁷ Kaen ani Jeikobwaa meraurutanonj Sekemnonj naanjia menj kileenj murotiwaajonj ama taononj sararagonj kema eja qamogia injiima taombaa esuhina iwoiya luluuma qen yonjoro megj.

²⁸ Lama, meme, bulmakao ano donji tuunja tuunja ano ilawoilagia kuuya taonj utanonj ano balonj korianonj egiti, ii kuuya kalugonj medaborogi.

²⁹ Eshina iwoigia kuuya korama emba meraboraurugia kuuya unjuama mirigianonj iwoigia tosaanja eroti, ii kololoonj luluuma qen yonjoro menj togonj kenji.

³⁰ Kaen anji Jeikobnonj Simeon ano Liwai kokaen irijoro: “Oro kaen ani kakasilin somataa qaayanonj mono noo qananonj uro laligomanja. Balonj kokawaa toya Keinan kanageso ano Periz kanageso yonononj mono kazi moma noma laligowu. Nii onjoo kanatuuruna nono afaanjonj laligojonj. Kawaaonj yonononj manjaqeqe ejaurugia kululuunj onjoma qotogonj nonoma manja qen nombuti eenj, yonononj mono saanonj japalelenj nuñ nii ano kanatuuruna tiwilaan nonombuya.”

³¹ Jeikobnonj kaen irijoroto, iyorononj qaa kokaen ijori: “Moñnonj nonoo naanjanana kana somata emba tani ama muroti, nono mono iikawaa ironja meleema onjonij sokonja.” Kianj.

35

Jeikobnonj Betel keno Anutunonj kotuegonj muro.

¹ * Anutunonj Jeikob qaa kokaen ijoro: “Gii mono waama Betel gomanonj kema rara dundunga mokoloonj kanonj Anutuwaajonj siimolonj alata monj mewa. Daga Iisoowaajonj oloñ koma kena Anutunonj kamban iikanonj asuginj gonoti, mono iwaajonj alata ii mewa.”

² Kaen ijoro Jeikobnonj sumanja ano ejemba kuuya iwo laligogiti, ii kokaen jenj kotonj onono: “Benj donjloñonj iwoi towoya batugianonj ejuti, ii mono qetegonj giligi keno koma konjoratinj menj aonj selegia songbama opo malekugia utegowu.

³ Nii konajilinj uutanonj laligonj Anutu qama kooliwe meleema nono ano daen daen kema kanj laligoweti, iinonj iikanonj niwo laligonj kouro. Kawaaonj onjo mono kagi Betel gomanonj kembonja. Nii iikanonj Anutuwaajonj siimolonj alata monj memanja.”

⁴ Kaen jenj kotonj onono borogianonj donjloñonj iwoi towoya kuuya egiti ano gejagianonj manju sulugiti, ii qetegonj kololoonj Jeikob mugi. Mugi kema jujuu gere monj Sekem gomanonj nanoti, iikawaa kaniaonj namononj osonj ronj kono.

⁵ Kaen ama waama kenji taonja taonja liligonj ragiti, Anutunonj kanatuurugia iyonjoo uugia kuuro sombugia kanjanawo moma elengia kamaaro Jeikob ano merauruta ii mende onjotaagi.

⁶ Kaen kema laligonj Jeikobnonj ano kanatuuruya kuuya iwo laligogiti, ii unjuaama Luz gomanonj keugi. Luz qata monj Betel ii Keinan balononj eja.

⁷ Kanonj keuma Jeikobnonj siimolonj alata monj mero. Dataajonj oloñ koma kenoti, kamban iikanonj Anutunonj balonj iikanonj asuginj muro. Kawaaonj Jeikobnonj gomanj miri iikawaa qata El Betel qaro. (El Betel = Betelwaa Benja)

⁸ Betel kanonj laligogi Rebekawaa welen embia Debora ii komuro. Komuro Betel gomanj baatanonj jujuu gere mombaa kaniaonj ronj kongi. Jijnjen qama saagitiwaajonj ama jujuu gere iikawaa qata ‘Jijnjen saawaa jujuu’ kaen qagi.

⁹ Jeikobnonj Mesopotemia (Padan Aram) balononja eleema karo Anutunonj mombo asuginj munj kotuegonj muro.

¹⁰ * Kotuegonj munj kokaen jero moro: “Goo qaga Jeikob (tiliqili eja) qamakejuto, iikaanja torogonj mende qama laligowu. Kete kanainj uma qaga mono Israel ewaa.” Ponjonj kaen jenj qata Israel qaro. (Israel = Anutuwo aonj orori.)

¹¹ * Qata kaen qama torogonj Jeikob kokaen ijoro: “Nii Anutu ku-usunj kuuyaa Toya koloojenj. Gii saanonj koloonj seisei ana gbiliuruga yonjoo janngogianonj somariinj ubaa. Goononja kanatuuru mamaga koloonj kanageso tuunja tuunja asugiwu. Gii kinja kinja yonjoo bemunjalegiaga koloowaga.

¹² Niinonj balonj Aabraham ano Aisak bunja qen orombeti, ii mono goo bunja qemana ano goo gemaganonj gbiliuruga yonjoo bunjagia kaanagadeen koloowaatiwaajonj ii qemana.”

¹³ Anutunonj qaa kaen ijonj Jeikob mesaonj gomanj miri iikanonja kanakeewanj uro.

¹⁴ * Anutunonj qaaya ijoro moroti, Jeikobnonj balonj iikanonj jamo monj menj waama toonj kuunj ii wain ooyanonj mamatewooya menj morinj iikawaa qaganonj oil gerewaa kelega maaro kemero.

¹⁵ Anutunonj qaa ijoroti, Jeikobnonj gomanj miri iikawaa qata Betel (Anutuwaama miri) qaro. Kianj.

Reizelonj komuro.

¹⁶ Kawaa gematanonj Jeikobnonj sumanjuruta unjuaama Betel gomanj mesaonj kema laligonj Efrata gomanj dodowigi Reizelonj mera meme kambanjonj kanj kuuro masu jekania booronjgia qero.

¹⁷ Masu genjen-mamjenawo somata qeroti, kamban iikanon koipu embanon qaa kokaen jero moro: “Oo Reizel, toroko mende moba. Gii mono kamban kokaamba kaanagadeen mera ejaga mon mombo mewaga.”

¹⁸ Kaen jero mera men komumambaajon ama tomoya men kuuro en qata iikawaajon Benoni qaro. (Benoni = siimbobolonaa merana) Kaen qaroto, mananon qata Benjamin qaro. (Benjamin = Simbawon merana)

¹⁹ Reizelnon kaen komuro Efrata kana goraayanon Betlehem kanon ron konji.

²⁰ Ron konji Jeikobnon toon jamo mon men Reizelwaa qasiriron kuuro. Reizelwaanon toon jamo ii kamban kokaamba kaanagadeen toroqen nanja.

²¹ Kaen kolooro Israelnon goman ii mesaon toroqen kema laligon Eder miri * korigaa teegen keuma opo sel kuunja iikanon mororonon kuuro. Kianj.

²² Jeikobwaa sumanjuruta yononon balon iikanon rama laligon mutu meria Ruuben iinon manaa embia sewanja mende memeta Bilha iwaanon kema motoon eri manja Israelnon iikawaa buzuya moro. *

Jeikobwaa merauruta

1 Hist 2.1-2

²³ Jeikobwaa merauruta 12 ii kokaen: Leawaa merauruta Ruuben ii Jeikobwaa meria mutuya. Iwaa gematanon Simeon, Liwai, Juuda, Aiskar ano Sebulun.

²⁴ Reizelwaa merawoita qagara Joosef ano Benjamin.

²⁵ Bilha Reizelwaa welen embawaa merawoita ii Dan ano Naftali.

²⁶ Zilpa Leawaa welen embawaa merawoita ii Gad ano Aser. Jeikobwaa merauruta kaan ii Mesopotemia (Padan Aram) balonon koloogi. Kianj.

Aisaknon komuro.

²⁷ * Jeikobnon kema laligon Kariat Arba (qata mon Hebron) kawaa kosianon Mamre gomanon manja Aisakwaanon keuro. Asia Aabraham ano manja Aisak yoronon wala balon iikanon waba koloon laligori.

²⁸ Manja Aisakwaa laaligo kambaña ii yambu 180 kolooro komuro.

²⁹ Eja waja kolooro yambuyanon momogoro goron qen komun ambosakonuruta yononon toroqero. Merawoita Iisoo (Eesau) ano Jeikob yoronon qamoya ii ron koni. Kianj.

36

Iisowaa gbiliuruta

1 Hist 1.34-37

¹ Iisoo qata mon Edom iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen:

² * Iisoonon Keinan emba karonon ononoti, iyonoo qagia ii kokaen: Ada ii Hit eja Elon iwaa borataga, Oholibama ii Hiwi eja Zibeombaa meria Ana iwaa borataga.

³ * Basemat ii Ismaelwaa borata Nebaiotwaa naanja.

⁴ Adanon Iisowaa meria Elifaz mero Basematnon iwaa meria Reuel mero.

⁵ Oholibamanon Jeus, Jalam ano Kora onono. Iisowaa merauruta kaen ii Keinan balonon koloogi.

⁶⁻⁷ Jeikob ano Iisoo yoroonon miriwaa oro tuunja tuunja mamaga egitiwaaajon balon wabaga laligori, iikanon mende sokono. Eshinagaranon somata totoon kolooro motoon rama laligowombaajon amamaagi. (6) Kawaaajon Iisoonon embauruta, merab-orauruta ano kanagesouruta kuuya iwaa mirinon laligogiti, ii unuano. Ii unuama lama bulmakao tuunja tuunja, donji kameluruta ano esuhina iwoiya kuuya Keinan balonon laligon mokoloroti, ii men koga Jeikob mesaon balon mononon keno.

⁸ Iisoo qata mon Edom iinon kaen ama Seir balon baanayawo kanon kema laligogi.

⁹ Iisoonon Seir balon baanayawo kanon laligon Edom kanageso yonoo bemunjalegia koloroti, iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen:

¹⁰ Iisowaa merauruta yonoo qagia ii kokaen:

Embia Ada iwaa meria qata Elifaz. Embia Basemat iwaa meria qata Reuel.

¹¹ Elifazwaa merauruta 5 ii

Temam, Omar, Zefo, Gatam ano Kenaz.

¹² Iisowaa meria Elifaz iwaa embia sewanja mende memeta qata Timna iinon Elifazwaa meria Amalek mero. Iisowaa embia Ada iwaa esa ejauruta ii kianj.

* 35:21: Eder: = lama tuumbaa jaagalenj meme miri koriga * 35:22: Jen 49.4 * 35:27: Jen 13.18 * 36:2: Jen

- ¹³ Reuelwaa merauruta 4 ii
 Nahat, Zera, Sama ano Miza. Iisoowaa embia Basematwaa esauruta eja ii kian.
- ¹⁴ Iisoowaa embia Oholibama iinonj Iisoowaa merauruta
 karoon onjotoni, ii qagia Jeus, Jalamano Kora qagi.
 Oholibama ii Zibeombaa meria Ana iwaa borata kolooro.
- ¹⁵ Iisoowaa gbiliuruta tuunja tuunja yonjoo eja ponggia
 ii kokaenj: Iisoowaa meria mutuya Elifaz iwaa merauruta
 eja ponj koloogiti, ii qagia Teman, Omar, Zefo, Kenaz,
- ¹⁶ Kora, Gatam ano Amalek. Elifazwaa gbiliuruta eja ponj Edom balononj koloogiti, ii
 kianj. Ii Iisoowaa embia Ada iwaa esaurutaga koloogi.
- ¹⁷ Iisoowaa meria Reuel iwaa merauruta eja ponj koloogiti,
 ii qagia kokaenj: Nahat, Zera, Sama ano Miza. Reuelwaa gbiliuruta eja ponj Edom
 balononj koloogiti, ii kianj. Ii Iisoowaa embia Basemat iwaa esaurutaga koloogi.
- ¹⁸ Iisoowaa embia Oholibama iwaa merauruta eja ponj koloogiti,
 ii qagia kokaenj: Jeus, Jalamano Kora. Eja ponj ii Iisoowaa embia Oholibama, Anawaa
 borata iwaa merauruta koloogi.
- ¹⁹ Iisoo (Esau) qata monj Edom iwaa merauruta kianj ano yonjoo kanagesourugia ano eja
 ponggia ii kianj.

Seir kanagesowaa qa arenja
1 Hist 1.38-42

- ²⁰ Hoor kanagesowaa eja Seir iwaa merauruta wala Edom balononj laligogiti, iyonjoo
 qagia ii kokaenj:
 Lotan, Sobal, Zibeon, Ana,
²¹ Dison, Ezer ano Disan. Seirwaa merauruta ii wala Edom balononj Hoor kanageso
 yonjoo eja ponggiaga laligogi Iisoononj kanagenj karo.
- ²² Lotambaa merawoita woi ii qagara
 Hori ano Heman. Lotambaa naanja qata Timna.
- ²³ Sobalwaa merauruta qagia ii kokaenj:
 Alwan, Manahat, Ebal, Sefo ano Onam.
- ²⁴ Zibeon iwaa merawoita woi qagara Aiya ano Ana. Anawaa sunduya ii kokaenj: Iinonj
 manja Zibeombaa dongia balonj qararankonjonanjon galenj koma onjono nene monjgama
 negi iikanonj apu jaaya jaaya geriawo mokolooro.
- ²⁵ Anawaa meraborawoita woi ii
 meria Dison ano borata Oholibama.
- ²⁶ Disombaa merauruta qagia ii kokaenj:
 Hemdan, Esban, Itran ano Keran.
- ²⁷ Ezerwaa merauruta qagia ii kokaenj:
 Bilhan, Zaawan ano Akan.
- ²⁸ Disambaa merawoita woi ii qagara
 Uuz ano Aran.
- ²⁹ Hoor kanagesoya kanagesoya yonjoo eja ponjuria yonjoo qagia ii
 Lotan, Sobal, Zibeon, Ana,
- ³⁰ Dison, Ezer ano Diisan.

Hoor kanagesoya kanagesoya yonjoo eja ponjuria ii arenjiaa so Seir balononj kaenj
 laligogi. Kianj.

Edom yonjooonj kinj ponj arenj
1 Hist 1.43-54

- ³¹ Israel kanageso yonjooonj kinj ponj monj mende galenj koma onjono walawala kamban
 kanonj kinj ponj kokaenjanonj Edom balonj kanonj galenj koma onjoma laligogi:
- ³² Beorwaa meria Bela iinonj Edom yonjoo kinj ponggia kolooro. Iwaa sitiaa qata Dinhaba.
- ³³ Belanonj komuro Bozra gomambaa eja qata Jobab, Zerawaa meria iinonj Belawaa
 dujanonj kinj koloonj laligoro.
- ³⁴ Jobabnonj komuro Teman balombaa eja qata Husam iinonj dujanonj kinj koloonj
 laligoro.
- ³⁵ Husam komuro Hadad, Bedadwaa meria iinonj dujanonj kinj koloonj laligoro. Hadad-
 nonj Moab balononj kema Midian eja yonjowo manja qenj unjnj haamo ano. Iwaa sitiaa
 qata ii Awit.
- ³⁶ Hadadnonj komuro Masreka gomambaa eja qata Samla iinonj dujanonj kinj koloonj
 laligoro.
- ³⁷ Samlanonj komuro Saul iinonj kitianonj kinj koloonj laligoro. Iwaanonj gomanj miri
 Rehobot ii Yufreitisi apu gowoyaa kosianonj ero.

³⁸ Saulonj komuro Baalhanan, Akborwaa meria iinonj Saulwaa kitianonj kinj koloonj laligoro.

³⁹ Akborwaa meria Baalhanan komuro Hadarnonj kitianonj kinj koloonj laligoro. Iwaa sitiaa qata ii Pau. Embiaa qata Mehetabel. Ii Matredwaa borata ano Mezahabwaa esiaga laligoro.

⁴⁰ Iisoowaa gbiliuruta yonoo eja ponj qa arengiaa ii isigiaa so ano gomanj miri balongiaa so kokaenj kolooro:

Timna, Alwa, Jetet,

⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon,

⁴² Kenaz, Teman, Mibsar,

⁴³ Magdiel ano Iram. Eja ii Edom kanagesowaa eja ponjurugiaga laligogi qagiaa so gomanj miri balongiaa qagia qagi.

Edom qata monj Iisoo iinonj wala balonj menj rama laligonj Edom kanagesowaa bemunjaleya kolooro. Kianj.

37

Joosef ano daremunjuruta

¹ Aisaknonj Keinan balononj waba koloonj laligoro meria Jeikobnonj iikanonj toroqen laligoro.

² Jeikobwaa gbiliuruta iyonoo sundugia kokaenj:

Joosefnonj eja gbaworo yambuya 17 kolooro daremunjuruta, manaa embawoita sawangara mende memeta Bilha ano Zilpa yoroo merauruta yonowo lama ano meme (noninj) tuunja tuunja galenj koma onoma laligogi. Kaen laligonj daremunjurutanonj sili angiti, iikawaa sunduya bologa bologa ii manja ijoro moma laligoro.

³ Jeikobnonj eja wana kolooro meria Joosefnonj kolooroti, iikawaajonj manjanonj ii merauruta tosaanja kuuya unjuugunj uutanonj jopagonj munj laligoro. Kambanj monjonj maleku koriga iima-ainjainjawa boria koriga ii menj Joosef muro.

⁴ Manjanonj ii daremunjuruta kuuya unjuugunj uutanonj jopagonj munj laligoroti, iwaa daremunjurutanonj ii iima kanainj kazi ama munj iwo ala-alawaa qaaya monj mende aminj moma laligogi.

⁵ Gomantiinja monjonj Joosefnonj gaonj monj iima iikawaa sunduya ii daremunjuruta injjoro mogi. Ii mogi uugianonj waaro kazi mamaga moma munj laligogi.

⁶ Sunduya ii kokaenj jero mogi: "Mobu, nii gaonj monj iijenj, ii kokaenj:

⁷ Anana gawononj laligonj wiit padi boranana somongowombaa tani anjon. Kaen aninj noononj wiit padi borana iikanonj waama konja nano onjoononj boranj kanonj mono noononj boranj liligonj sigonj nanjuya."

⁸ Kaen injjoro moma daremunjurutanonj Joosef kokaenj ijogi: "Gii nonoononj kinj ponja koloonaga me? Gii onjanonj galenj koma nonomambaajonj mojanj me?" Joosefnonj gaonja iima kawaa sunduya injjoroti, iikawaajonj yonoo uugianonj mombo toroqen waaro kazi somata totoonj moma munj laligogi.

⁹ Kawaa gematanonj gaonj monj mombo iima iikawaa sunduya daremunjuruta kokaenj injjoro mogi: "Niinonj gaonj monj iibe iikanonj weenj, koinj ano senjelao 11 kanonj noononj usugogi."

¹⁰ Sunduya ii manja ano daremunjuruta injjoro mogi manjanonj temboma kokaenj jenj muro: "Gii gaonj tania kaanja ii nomaembaajonj iijanja? Nii, nemunja ano daremunjuruga nono mono nomaenjanonj goononj kanj jaasewanganonj siminj kuma namononj usugowonaga?"

¹¹ * Kaen kolooro daremunjurutanonj uugianonj motoqoto moma munj laligogito, manjanonj qaa ii uu kononjanonj ano ero romonjonj laligoro. Kianj.

Joosef sawanja menj wama Iijipt balononj kenji.

¹² Kambanj monjonj Joosefwaa daremunjuruta yonononj mangiaanonj lama tuunjuruta galenj koma onjombombaaajonj Sekem gomanj kosianonj kema laligogi.

¹³ Iikanonj laligogi Israelonj Joosef kokaenj ijoro: "Merana, goo daremunjuruganonj Sekem kosianonj lama tuunjanaga galenj koma onjoma laligojuti, ii mojanj. Saanonj koi kana wasinj gombe yonjoononj kamba." Kaen ijoro "Saanonj kemaanja," jero.

¹⁴ Jero kokaenj ijoro: "Gii mono kema daremunjuruga ano lama tuunana injiima nomaenj laligojuti, iikawaa qaa sunduya ii menj eleema kanj jena momanja." Kaen jero moro Hebron dondoonjanonja wasinj muro kema kema Sekem balononj keuro.

* 37:11: Apo 7.9

¹⁵ Sekem balononj keuma balonj korianonj kana monggama lanj kema laligoro eja monjonj mokoloonj iima kokaenj qisinq muro: “Gii naa iwoiga monggama laligojanj?”

¹⁶ Qisinq muro kokaenj meleeno: “Nii daremunuruna yonjoonj monganjenj. Yonjononj dakanonj liligonj lamaurugia galej koma onjonjuti, ii saanonj jena momanja.”

¹⁷ Kaenj meleeno kokaenj jero: “Yonjononj mono gomanj koi mesaonj kenji. Dotan gomanonj kembombaajonj jegi mobe.” Kaenj jero moma daremunuruta yonjoonj kanagianonj onjotaanj kema Dotan gomanj kosianonj kema mokoloonj onjono.

¹⁸ Mokoloonj onjoma kosogianonj mende keuroto, sigensigenj endu karo daremunanonj ii iima ajoroonj Joosef qewombaajonj anjonanj angji.

¹⁹ Anjonanj ama iyanjgiodeenj kokaenj aminj mogi: “Iibu, gaonj ii-ii eja iikanonj mono endu kaja.

²⁰ Ayo, mono kagi kema qeninj komuro qamoya apu ronj monjonj giliniinj kemero kokaenj jewonja: ‘Oro kawalianonj mono ii qero komuro.’ Gaonjaa honjanonj nomaenj kolooaati, ii mono iikawaa gematanonj iibonja.”

²¹ Kaenj aminj mogi Ruubenonj ii moma Joosef borogianonjga metogonj laaligoya somongomabaajonj moma kokaenj jero: “Ii mono mende qeninj komuwaa.”

²² Toroqenj kokaenj jero mogi: “Saya mono mende maabu. Balonj qararanjonkjonanonj apu ronj koi nanji, ii saanonj iikanonj giligi kemewaato, borogianonj mono iwaa selianonj mende oosirinj qewu.” Ruubenonj Joosef borogianonjga metogonj anjonj koma wama manjanonj eleema kembojonj moma qaa kaenj jero.

²³ Kaenj jero moma nanji Joosefnonj daremunuruta yonjoononj kouro. Kouro malekuya koriga iima-aijaijawo boria koriga mouma karoti, ii lanj horonj menjuqenjurangji.

²⁴ Ii menjurama kogia qelanjinj menj kema apu ronjonj giligi kemero. Apu ronj ii apuya qaa gbamerjaga nano.

²⁵ Kaenj ama nene newombaajonj kamaanj ragi. Kamaanj rama jaagia uugi keno Ismael kanagesowaa komahooro eja tosianonj Gilead gomanj mesaonj kamelgia dononj dononj kuunj onjoma awanjao kagi injiigi. Yonjononj kamel qagianonj dane rombo, sele morimoriwaa kelega ano marasinj gere tokoya qata mor bala ii angji bosima Iijipt kantrinonj kembombaajonj kagi.

²⁶ Kaenj injiima Juudanonj daremunuruta kokaenj injjoro: “Anana konana qeninj komuro sayaa qaaya kolatinj asanjgowonjati eenj, iikanonj mono nomaenj ilaanj nononaga?”

²⁷ Iinonj ananaa konana koloonj ananaa sakitinana koloojiwaaajonj mono boronananonj selianonj mende oosirinj qewonjato, saanonj kagi kema Ismael eja yonjononj ii sewanja mewutiwaaajonj onjombonja.” Kaenj injjoro daremunurutanonj ii moma uumotoonjgo ama wambelaagi.

²⁸ * Kaenj angji Midian balombaa Ismael kanagesowaa komahooro eja yonjononj kanj kouma unjuuguwombaajonj angji. Kaenj angji kogia Joosef ii apu ronjonjga horogi kouro silwa kota 20:nonj sewanja mewutiwaaajonj onjonji. Onjonji Ismael eja yonjononj ii sewanja menj wama Iijipt kantrinonj kenji.

²⁹ Kenji Ruubenonj mongenjga eleema apu ronjonj karo Joosef iikanonj mombo mende nano iima wosoya junosobiria qendeema malekuya menjurano.

³⁰ Malekuya menjurama kouruta yonjoononj eleema kanj kokaenj injjoro: “Mera gbaworononj mono daenjenj alinj sooja? Yei, manjaa siita! Iikawaa qaaya ananaa qananonj uro mono nomaenj ambenaga?”

³¹ Kaenj injjoro meme (noninj) ejia monj menj gegi komuro Joosefwaanonj maleku menj meme iikawaa sayanonj qendunjonj menj boligi.

³² Menj bolinj malekuya koriga iima-aijaijawo boria koriga ii menj mirinonj kema manja qendeema kokaenj ijogi: “Nono koi mokoloojonj. Ii meraga Joosefwaanonjga me qaago, ii saanonj iima gosiwa.”

³³ Kaenj jegi iima gosinj kokaenj jero: “Koi ii meranaanonj malekuga. Oro kawalia monjonj mono japalelenj qero komuro gogoro. Onjanonj, Joosef ii kitomitoro borombooronj kolooro.”

³⁴ Kaenj jenj amburerej ama wosobiria qendeema malekuya menjurama selia namononj menj bolinj meriaajonj kambanj koriga jinjenj qama saama laligoro.

³⁵ Kaenj laligoro meraborauruta kuuya yonjononj kanj ulunjolenj menj mubombaajonj anjgito, iinonj ii qetama togonj uukundungadeenj moma kokaenj jero: “Qaago! Niinonj mono jinjenj qama saama laligonj komunj koomu gomanonj meranaanonj kememanja.” Kaenj jenj Joosefwaajonj saama laligoro.

³⁶ Kaenj laligoro kambanj kanonj Midian balombaa komahooro eja yonjononj Joosef wama Iijipt kantrinonj keuma sewanja mewutiwaaajonj angji Faarao kimbaa jawinja monj qata

* 37:28: Apo 7.9

Potifar, kimbaa laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaga laligoroti, iinon ii sewanja mero welenqeqeya omaya kolooro. Kian.

38

Juuda ano Taamar

¹ Kamban kanon Juudanon daremunuruta onomesaon yagomanon Adulam gomanon kemej eja mon qata Hira iwo rama laligoro.

² Kanon laligon Juudanon Keinan eja mon qata Sua iwaa borata iima embiaga mero motoon eri.

³ Motoon eri embianon koro ama mera mej qata Er qaro.

⁴ Kaen qama mombo koro ama mera mon mej qata Oonan qaro.

⁵ Kawaa baatanon mombo toroqen mera mon mej iwaa qata Sela qaro. Mera ii Kezib gomanon laligon kanon mero.

⁶ Kaen laligogi Juudanon meria mutuya Er iwaajon emba mon qata Taamar muro embiaga kolooro.

⁷ Embiaga kolooroto, Juudawaa meria mutuya Er iinon Pombaa jaanon kilega meme koloon laligoroti, iikawaajon Pononon jen tegon muro komuro.

⁸ Komuro Juudanon meria Oonambaaajon kokaen jero: "Gii saanon dagaanon malo menj qambota koloajanwaa kana qaaya otaan iwo en dagaajon gbili mekolooowa."

⁹ Kaen jeroto, Oonanon gbili ii iwaa bunja mende koloowaati, kaen moma sili kokaen ama laligoro: Dataajon gbili mekolowabotiwaajon iwaa emba maloyowo en laligori, kamban iikanon kamban so mera mekomekolooowa sele apuya ii een namonon maama laligoro.

¹⁰ Sili kaan ama laligoroti, ii Pombaa jaanon kilegamon kolooro. Kawaajon Pononon ii kaanagadeen jen tegon muro komuro.

¹¹ Komuro Juudanon enaroya Taamar kokaen ijoro: "Gii mono mangaa miri gomanon eleema kema maloya laaligo laligona merana Selanon somariin somata koloongo gii gombaa." Keeta kokaen romonjon kaen ijoro: Selawaa dawoita komuri iinon iikawaa so laligon kaanagadeen komuwabo. Kaen romonjon Taamar ijoro mangaa gomanon eleema kema kanon rama laligoro.

¹² Kanon rama laligoro kamban koriga tegoro Suawaa borata, Juudawaa embia iinon komuro. Komuro jinjen qama saama laligoro tegoro Juudanon goman balon qata Timna kanon eja tosianon iyanjaa lamauruta yonoo jugia motogiti, ii injimbaajon ura. Adulam gomambaa eja alia Hira iwo motoon iikanon uri.

¹³ Uri Taamar buzu qaa kokaen jegi moro: "Moba, goo eja enaroganon mono lamauruta yonoo jugia motomambaaajon ama Timna goman balonon kenja."

¹⁴ Kaen jegi moro. Juudawaa meria Selanon mono somariin somata kolooro kilen ii embia koloowaatiwaajon mende muro. Kawaajon Taamarnon malo laligomambaa malekuya qetegon wan kawosesenon wan jaaya esuuj turuj aoro. Kaen ama Timna kekembaa kananon kema taon qata Enaim kanon keuma kiropo nagu kosianon raro.

¹⁵ Raro Juudanon kan iima jaasewanja esuurotiwaajon ii mende iima koton ii kana somata embaga kaen romongoro.

¹⁶ Enaroyaga raroti, ii mende moma kotorotiwaajon ama kana goraayanon iwaanon kema kokaen ijoro: "Saanon kana niinon giwo ewota."

Kaen ijoro moma kokaen qisiro: "Niwo ewagatiwaa tawaya mono naa iwoiga nomba?"

¹⁷ Kaen qisiro kokaen ijoro: "Nii neenaa tuunonja meme meria gbaworoya mon ambe goonon kawaa." Kaen ijoro kokaen qisiro:

"Ii wala mende kan kouro qaagaa hona koloowaatiwaa iwoi mon ii nomba me qaago?"

¹⁸ Kaen qisiro kokaen jero: "Noo qaanaa hona koloowaatiwaa iwoi mon ii mono naa iwoiga gombenaga?"

Kaen jero kokaen meleeno: "Munjen aasoganon qaga mokotaankejani, ii ano iikawaa kasa wota ano gbaruga boroganon menj nanjani, mono ii nomba." Kaen meleeno iwoi ii mun iwo ero koro ano.

¹⁹ Iwo en waama mirianon kema wan kawosesenja luluuma qetegon malo laligomambaa malekuya ii mombo mouma laligoro.

²⁰ Kaen laligoro Juudanon kamban mononon Adulam gomambaa eja alia Hira wasin kokaen ijoro: "Gii mono meme (nonin) meria gbaworoya menj kema emba ii muna noo qaanaa hona koloowaatiwaa iwoi ii meleema gono menj kawa." Gawon kaen mewaatiwaajon Hira wasiro kenoto, Hiranon emba ii mende mokolooro.

²¹ Mende mokoloon Enaim eja tosaanja kokaen qisin onoma jero: "Siimolon jigowaa kana somata embanon Enaim kokaamba kana goraayanon raroti, ii dakanon?"

Kaen jero kokaen meleema ijogi: “Emba kaanja monj ii kokanonj mende laligoro.”

²² Kaen jegi Hiranonj eenj eleema Juudawaanonj kanj ijoro: “Niinonj kema emba ii mende iibe. Gomanj iikawaa toya yonononj kaanagadeen qaa kokaen jegi mobe: ‘Siimolonj jigowaa kana somata embia monj ii kokanonj mende laligoro.’”

²³ Kaen ijoro Juudanonj kokaen jero: “Oo alana, mesaowa! Iinonj iwoi ii saanonj menj laligowaa. Iwoi monj amborawa, mono jomoma noronji gamunonj turuj norombabo. Niinonj meme meria gbaworoya koi ii saanonj ambe kenoto, giinonj emba ii mende mokoloona.”

²⁴ Kaen jero koinj karoombaa so tegoro tosianonj Juuda buzu qaa kokaen ijogi moro: “Goo enaroga Taamarnonj mono serowilinj ama koro ama laligoja.”

Kaen ijogi Juudanonj ii moma Mooseswaa kana qaawaa so jenkooto kokaen ano: “Ii mono wama ororaanj gerenonj giligi kemenj jewaa.”

²⁵ Ii wama ororaanj kengji enaroyanonj Juudawaajonj qaa kokaen ano keno: “Oo enarona, iwoi kokawaa toyanonj mono nono koro ama laligojen. Kawaaajonj mungerj aaso koi, iikawaa kasa wota ano gbaru koi mono iima gosinj toya mokoloowa.”

²⁶ Qaa kaen ano keno moma anjaa iwoiya ii iima gosinj kokaen jero: “Iinonj qaa ii onja jeja. Niinonj ii merana Selawaa embia koloowaatiwaaajonj mende mube. Kawaaajonj iinonj mono nii nuugunj emba dindinja koloonj qaa ii jeja.” Kaen jenj emba iikawo mombo mende ero.

²⁷ Kanagenj merabora memambaa kambanjonj kanj kuuro mera gesoyaa uutanonj sunesune eja meria woi rari.

²⁸ Rari mera memambaaajonj ano monjonj boria suluro kamaaro. Kamaaro koipu embanonj ii iima moma kasa oso popolanj menj borianonj somonjonj kokaen jero: “Iinonj wala asugija.”

²⁹ Kaen jeroto, mera kanonj boria mombo hororo uro alianonj wala asugiro. Iinonj asugiro koipu embanonj kokaen jero: “Oo mono iikaanja ama kanaga menjurama asugijan.” Kaen jero qata Perez qagi. (Perez = Kania menjuranja.)

³⁰ Kawaa gematanonj aliaa borianonj beweso kasa oso popolanj eroti, iinonj asugiro qata Zera qagi. (Zera = oso popolanj) Kianj.

39

Joosef ano Potifarwaa embia

¹ Kambanj batuya kanonj Ismael kanagesowaa komahooro eja yonononj Joosef wama Iijipt kantrinonj keuma sewanja mewutiwaaajonj anggi. Angi Iijipt eja monj qata Potifar, Faarao kimbaa jawinja monj ano laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galenjiaga laligoroti, iinonj ii sewanja mero welenj qeqeya omaya kolooro.

² * Kaen ama laligoro Potinonj Joosefwo nano iwoi kuuya ama menj laligoroti, iikanonj toomorianj mokolooro. Iinonj toya Iijipt eja iwaa mirinonj laligoro.

³ Kaen laligoro Potinonj Joosefwo nama kondoonj muro iwoi kuuya borianonj menj laligoroti, iikanonj toomorianjawo kolooro. Kaen kolooro toyanonj ii iiro.

⁴ Toyanonj ii iiro awaa sokono iwaa jaanonj iima-ainj mokolooro ijoro anjaa laaligoyaa galenja kolooro. Potifarnonj Joosef kuuj muro miriaa iwoi kuuya galenj kono esuhina bunaya kuuya iwaa borononj ano kalanj koma laligoro.

⁵ Miriaa iwoiya ano esuhina bunaya ii kuuya Joosefnonj galenj kombaatiwaaajonj borianonj ano laligoroti, Potinonj kambanj iikanonj adeen kanainj Iijipt eja iwaanonj miri iwoiya ii Joosefwaajonj ama kotuegonj laligoro. Potifarwaa mirianonj ano gawonjonj ilawoilaya kuuya eroti, ii kotumotue qaganonj ero.

⁶ Kaen ero Potifarnonj ilawoilaya enj muroti, ii kuuya Joosefwaaw borianonj andaboronj nama anjo ii me woi iikawaa majakakaya monj mende moro. Iinonj nene nemambaaajonj kaanagadeen motoqoto mende moma siiseweweya qaa laligoro. Joosefwaaw selia onjonbonjonj somariiro kaitanianonj iima-ainjanjawo ero laligoro.

⁷ Kaen laligoro kambanj tosia tegoro Potifarwaa embianonj Joosef iima iimanaanja moma kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.”

⁸ Kaen ijoroto, iinonj ii togonj toyaa embia kokaen ijoro: “Qaago! Moba, tona anjo mirianonj ilawoila ejiwaa majakakaya mende momakejato, esuhina bunaya kuuya ii mono niinonj galenj koma laligomambaaajonj noo borononj andabororota eja.

⁹ Kaen ero miri kokawaa uutanonj ii ano nii noroo ku-usunaranonj mono ororonj eja. Giinonj iwaa embia koloojanjwaaajonj gii anjonj koma nonoto, iwoi tosia monj ii noojonj mende anjonj kono. Kawaaajonj nii nomaembaajonj ama nanamemenj bologa totoonj kaanja ii ama iikanonj Anutu qotogonj singisonjgo ambenaga? Awawi totoonj”

* 39:2: Apo 7:9

¹⁰ Kaen ijoro moma qaa kaanja ii weemboria so Joosef ijor laligoroto, iinon kilen ii qotogon kema iwaa dun eenon kema iwo ewotiwaajon mende wambelaaro. Kaen iwo motoon laligowotiwaajon kaanagadeen togoro.

¹¹ Kaen togon laligoro weemboria monon miriwaa welenqequeuruta yonoononga monon miri uutanon mende laligoro Joosefnon gawonja jejeta memambaajon miri uutanon uro.

¹² Uro emba iikanon Joosefwaa malekuyanon qelanjin menj kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.” Kaen ijoroto, Joosefnon malekuya ii iwaa borianon mesaon olon koma qiqigon kema sombenon seleengen kamaaro.

¹³ Malekuya iwaa borianon mesaon olon koma sombenon kamaaroti, emba iikanon ii iiro.

¹⁴ Ii iima miriwaa welenqequeuruta onoono kagi ii kokaen injjoro: “Mobu, lonanon Hibruu eja ii wama mirinananon karoti, iinon mono gongiso gongeege ama nonoma laligoja. Iinon niwo ewojon noonon koujato, niinon qama gigilaajen.”

¹⁵ Qama gigilaawe moma malekuya noo wosonanon mesaon olon koma qiqigon kema seleengen kemeja.”

¹⁶ Kaen injjon Joosefwaanon maleku kosianon ano ero Joosefwaa toyanon eleema kawaatiwaajon mamboma raro karo.

¹⁷ Karo sundu ii kaanagadeen ijoro: “Hibruu welenqeque eja ii wana ananaa mirinon karoti, iinon mono niwo gongangole amambaajon noonon koujaa.

¹⁸ Koujaato, niinon qa gigilaawe malekuya noo wosonanon mesaon olon koma qiqigon kema seleengen kemeja.”

¹⁹ Kaen ijoro Joosefwaa toya ii embianon sundu kaen jero moro kokaen ijoro: “Goo welenqepeganon mono kaen ama nonja.” Kaen ijoro irina soono uuta gere jero.

²⁰ Uuta gere jero menj kotooro Joosef menj Faarao kimbaa kapuare mirinon eja galen koma onoma laligogiti, mono kapuare miri iikanon oonggi kemen en laligoro.

²¹ * Joosefnon kapuare miri iikanon laligoroto, Ponon Joosefwo nama kotuegon kiankoomu mun laligoro kapuare miriwaa galen wanjon ii iima iwaajon iima-ainain moro.

²² Iima-ainain morotiwaajon eja kuuya kapuare mirinon ragiti, ii Joosefnon galen koma onombaatiwaajon iwaa boronon onoono. Iwoi kuuya kanon ama menj laligogiti, ii Joosefnon menj koton ononotiwaa so otaan ama menj laligogi.

²³ Ponon Joosefwo nama kotuegon mun kondooro iwoi kuuya ama menj laligoroti, ii toomorjanawo asuginj ero. Kawaajon kapuare miriwaa galen wanjon Joosef iwoi kuuya nomaen galen koma menj koton onoma laligoroti, iikawaa majakakaya menj mende toton moma laligoro. Kianj.

40

Joosefnon eja woi yoroo gaongaraa kania jero.

¹ Kamban tosia tegoro Iijiptwaa kin ponja wain apu qambiwa galeja ano bered onjoombaa galeja yoronon somatagara Iijiptwaa kinja qotogon kana songiri.

² Kaen ani Faarao kinjon jawina woi, wain oo qambiwa galeja wana ano bered onjoombaa galeja wana iyorojon irina soono.

³ Irina soono menj kotooro uruama kimbaa laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaa kapuare mirinon iwaa borianon oronngi kemeri. Joosefnon kapuare miri iikanonadeen laligoro.

⁴ Sikiriti yonoo kawali galengianon Joosef menj koton muro ii welen qen oroma laligoro. Kaen laligoro kamban tosaanj toroqen kapuare mirinon en waama laligogi.

⁵ Kaen en waama laligogi Iijipt kimbaa wain apu qambiwa galeja ano bered onjoombaa galeja yoronon gomantiina motoonggo iikanonadeen gaongara iyanja iyanja iiri. Gaongaraa kania ii anja anja.

⁶ Ii iiri Joosefnon umugawodeen yoroonon uma iriuro uukamakamaa ama bosoleen rari.

⁷ Kaen rari Faarao kimbaa jawinwoita iyoronon Joosefwaa somatayaa kapuare mirinon iwo motoon rari, ii kokaen qisin orono: “Oro kete nomaembaajon jaasewanjara wosobiri jaajaa uu rajao?”

⁸ Qisin orono kokaen meleema ijori: “Noro gaonjara anja anja iijotato, iikawaa kanagara ii moronon jero moboraga?” Kaen ijori Joosefnon kokaen jero: “Anutonon mono gaon kanagaja jejetaa Toya koloojato, saanon kilen gaongara nijori momanja.”

* 39:21: Apo 7.9

⁹ Kaen jero wain apu qambiwaawaa galeŋ waŋaŋonj gaonja iiroti, iikawaa sunduya ii Joosef kokaen qero moro: “Nii gaonaa uutanonj wain apu gere monj ii noo wosonanonj nano iijen.

¹⁰ Wain apu gerewaa boria karoonj nanji kanaiŋ sota juma kouma kuuji, kamban iikanonjadeen juraya kouma tuno kanjenja kanjenja asuginj momogogi honja kota osajuya.

¹¹ Osaagi nii Faarao kimbaa qambia boronanonj menj nama honja kota menj mejejaawe apuya Faarao kimbaa qambinonj kemero kimbaa borianonj anjenja.”

¹² Kaen qero moma Joosefnonj kokaen ijoro: “Gaonjaa kania ii kokaen: Gere boria karoonj ii mono weemboria karoombaa sareya kolooja.

¹³ Weemboria karoonj tegoro Faarao kinjonj goo wanja metaama isama goma mombo gawonjonj goombaa. Gii wala iwaanonj wain apu qambiwaawaa galeŋaga laligonj qambi Faarao kimbaa borianonj ama laligonati, iikawaa so mono mombo ama laligowaga.

¹⁴ Kaen laligowagato, siiseweweya qaa laligowagati, kamban iikanonj mono nii romonjonj kiankoomu noma sunduna Faarao kin ijona moba. Kaen ama ilaanj nona kapuare miri koi mesaonj kamaabenaga.

¹⁵ Moba, nii Hibruu kanagesowaa balononja esunmumu qaganonj yongoro nuangi kanj kokaamba kaanagadeen iwoi bologa monj kapuare miri koikawaa dutanonj noonjitiwaa so ii mende ambe.”

¹⁶ Joosefnonj kaen jero moro bered oonjoombaa galeŋ waŋaŋonj aliaa gaonja kania awaa jenj asariroto, ii iima kokaen jero moro: “Niinonj kaanagadeen gaonj iibe iikanonj bered konde karoonj noo waŋnanonj qindiinj kajeŋa.

¹⁷ Niinonj kawe konde qaganonj eu raji, iikanonj bered iwoi naangiawo kania kania Faarao kimbaaonj ejato, koonja koonja yonjononj kouma konde qindiinj kajeŋati, iikanonjadeen ii nedaborojuya.”

¹⁸ Kaen jero moma Joosefnonj kokaen meleema ijoro: “Gaonjaa kania ii kokaen: Konde karoonj ii weemboria karoombaa sareyaga.

¹⁹ Weemboria karoonj tegoro Faarao kinjonj jenj kotooro wasanonj guunj qetoonj goma wanja ano qamoga metaama gere talonawononj mondonji koonja koonja yonjononj kouma busuga nedaborowuya.”

²⁰ Kaen meleema jero weemboria karoonj tegoro Faarao kimbaa kolokoloo kambanjonj kanj kuuro jawinuruta kuuya ii nene lombanj oonj onjoono. Ii oonj onjooma wain apu qambiwaawaa galeŋ wanja ano bered oonjoombaa galeŋ wanja iyoroo wanjara ii jawinuruta yonjo jaanonj metaano.

²¹ Wain apu qambiwaawaa galeŋanjonj wala gawonja menj laligoroti, ii toroqenj mewaatiwaaonj kuunj muro mombo toroqenj qambi ii Faarao kimbaa borianonj ama laligoro.

²² Kaen laligoro, kinjonj bered oonjoombaa galeŋ wanja qaaya jenj tegoro Joosefnonj gaonjaraa kania jero moritiwaa so ii wasanonj uunj qetoonj wanja ano qamoya ii metaama mondonji nano.

²³ Iikawaa gematanonj wain apu qambiwaawaa galeŋ wanja iinonj Joosef mende romonjonj muroto, ii duduunj qemasologenj laligoro. Kianj.

41

Kinjonj gaonj iiro Joosefnonj kanagara jenj asariro.

¹ Yambu woi tegoro Faarao kinjonj gaonj monj kokaen iiro: Iinonj Nail apu gowoyaa goraayanonj nano

² bulmakao donja 7 awaa soroya kele busugiawo ii apu gowoya iikanonja kouma bowololoo batugianonj nama tembanj kegbanj negi.

³ Iyonjo gemagianonj bulmakao tosaana 7 sii gbaranjiagadeen kaitanigia kaapironja ii apu gowoya iikanonja kouma bulmakao mutuya iyonjo kosogianonj kema apu gowoyaa goraayanonj nanji.

⁴ Bulmakao kaapironja sii gbaranjiagadeen iyonjononj bulmakao donja awaa soroya kele busugiawo 7 ii gogonj onjonji. Faarao kinjonj gaonj ii iima iikanondeenj uuta tooro moma waaro.

⁵ Waama gaonjaonj mombo moma kemenj kema enj gaonj monj kokaen iiro: Wiit dumunj kota gowoya motoonjowaa batuyanonj honja kota somasomata kanjenjiawo 7 awaa totoonj ii tonjbama giliro kamaanj nanji.

⁶ Iyonjo gemagianonj honja kanjenjiawo 7 ii mombo tonjbama giliro kamaanj nanji balonj qararanjonkonja haamo gerianonj onjooro soolinj gipeya (auta) koloogi.

⁷ Honja boloboolo kanjenjiawo yonjononj honja kanjenjiawo kogia somasomata kuukuuya ii gogonj onjonji. Faarao kinjonj iikanondeenj uuta tooro moma poranj ama waama moro honja qaagoto, ii gaonja kolooro.

⁸* Goman asariro Faarao kiñnoñ gaonaañon motoqoto moma Iijipt kantriwaa tiriqoonjon ano momakooto eja kuuya horon onono iwaa jaasewanonon kougi. Kougi gaon iirotiwaa sunduya ii jero mogito, kuuya yononon gaonaa kanagara ii Faarao kimbaañon jen asariwombaañon amamaagi.

⁹ Amamaagi wain apu qambiwaa galen wananon nama Faarao kiñ kokaen ijoro: “Oo kiñ, nii kana songiweti, iikawaa qaayanon keteda koi uunanon kouro romongojen.

¹⁰ Kamban moñnoñ Faarao kiñnoñ jawiñwoita norooñon ama iriña soono noma laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galenaa kapuare mirinon noono rabe. Nii ano bered oonjoombaa galen wanña ii niwo iyanaa kapuare mirianon noroono rari.

¹¹ “Iikanon rama laligon noronon gomantiña motoonngo iikanonadeen gaonñara anña anña iiri. Gaonaraa kania ii iyanña iyanña.

¹² Gaonara iiri Hibruu eja gbaworo moñnoñ iikanon norowo laligoro. Iinon sikiriti yonoo kawali galenaa welenqegeya laligoro noro gaonara ii ijori. Iinon gaonaraa kanagara ii iyanña iyanña jen asariñ norono.

¹³ Kanagara jero moritiwaa so honña mono tororo kokaen asugiro: Niinon gawona wala menj laligoweti, Faarao kiñnoñ nii gawon iikanon mombo noonoto, alana bered oonjoombaa galenaa qaaya jen tegoro wasanon idon qetoon wanña ano qamoya ii metaama mondongi nano.”

¹⁴ Kaen jero Faarao kiñnoñ moma Joosefnoñ jaasewanonon koubaatiwaañon jen koton tosaanña wasiñ onono kema kapuare miriwaa dutanonña uulanawo wama kagi. Kagi jero wan juya motogi opoqiisi malekuya utegon Faarao kimbaa jaasewanonon kouro.

¹⁵ Kouro Faarao kiñnoñ Joosef kokaen ijoro: “Niinon gaon moñ iibe kuuyanon iikawaa kania jewombaañon amamaajuto, moñnoñ goo kanaga kokaen nijoro mojen: ‘Moñnoñ gaonña gijoro moma giinon iikawaa kania saanon jen asariñkeñ.’”

¹⁶ Kaen jero Joosefnoñ Faarao kiñ kokaen meleema muro: “Oo Faarao kiñ, niinon qaagoto, Anutunon mono gaongaa kania jen asariñ qaa awaa gono uuganon qeangowaa.”

¹⁷ Kaen meleema muro Faarao kiñnoñ kokaen jero: “Nii gaon iijenñ, iikawaa utanon neeno Nail apu gowoyaa goraayanon nanjen.

¹⁸ Kanon nambe bulmakao donña 7 awaa soroya busugia omakelegagiawo ii apu gowoya iikanonña kouma bowololoo batugianon nama temban kegban nejuya.

¹⁹ Iyonoo gemagianon bulmakao tosaanña 7 sii gbaranñiagadeen kaitanigia kaapironña totoon ii apu gowoya iikanonña koujuya. Niinon bulmakao bologa totoon kaanña ii kamban moñnoñ Iijipt balon kuuya kokanon mende injiibe.

²⁰ Bulmakao sii gbaranñiagadeen kaitanigia kaapironña iyononon bulmakao donña busugia omakelegagiawo 7 wala koujuti, ii gogon ononju.

²¹ “Ii gogon ononjuto, ii kilen kaitanigianon gogon ononjutiwaa so utequte mende kolooro injiijento, wala kaitanigianon kaapironña totoon kouma nanjuyati, iyononon kaanñiadeen toroqen nanjuya. Nii gaon kaen iima uuna tooro poran ama waajenja.

²² Waama mombo en gaon moñ kokaen iijenña: Wiit dumun kota gowoya motoonngowaa batuyanon honña kota somasomata kanjenñgiawo 7 awaa totoon ii tongbama giliro kamaan nanjuya.

²³ “Iyonoo gemagianon honña kanjenñgiawo tosaanña 7 ii unjuta juma kouma tongbama giliro kamaan nanñi namo qararanñkonñonña haamo gerianon ii onoooro soolin melaada ano gipeya (auta) koloojuya.

²⁴ Honña boloboolo gipeya kanjenñgiawo ii honña kanjenñgiawo awaa soroya ii gogon ononjuya. Niinon gaon woi ii iima tiriqoonjon ejauruna injiijento, kuuya yononon iikawaa kanagara jen asariñ nombombaa amamaaju.”

²⁵ Faarao kiñnoñ kaen jero Joosefnoñ qaa kokaen ijoro: “Oo Faarao kiñ, goonon gaonwoi iikawaa kanagara ii motoonngo koloojao. Anutunon iwoi kanagen amambaañon moji, iinon ii Faarao kiñ gii gisaanña.

²⁶ Bulmakao donña 7 awaa soroya ii yambu 7:baa sareya koloou. Wiit dumun kota honña kanjenñgiawo awaa totoon 7 ii kaanñagadeen yambu 7:baa sareyaga. Kanagara ii ororon ano motoonngo koloojao.

²⁷ “Bulmakao sii gbaranñiagadeen kaitanigia kaapironña 7 kanagen koujuti, ii yambu 7:baa sareyaga koloou. Wiit dumun kota honña kanjenñgiawo 7 balon qararanñkonñonña haamo gerianon onoooro soolin gipeya (auta) kolooujuti, ii bodi laaligowaa yambu 7 iikawaa sareyaga koloou.

²⁸ Anutunon iwoi kanagen amambaañon moji, iinon ii gi gisaama qendenja. Faarao kimbaañon qaa keteda koi kaen jejenñ, ii mono iikawaañon ama jejenñ.

²⁹ Oo kiñ, yambu 7:baa so nene morian somata qatawo asugin Iijipt balon kuuya sokoma ewaa.

³⁰ “Ti ewaato, yambu 7 iikawaa gemagianon bodiwaa yambu 7 koloon tiwitiwilaa somata kondooro Iijipt kantrinon boliwaa. Iikanon asugiro nene morian wala Iijipt balonon eroti, ii balon so yononon duduudaborowuya.

³¹ Bodi ii kotakota totoon ewaatiwaajon ama goman so ejemba yononon nene mori-ambaa yambuya 7 wala Iijipt balonon eroti, iikawaa qaaya ii mombo mende romonjon laligowuya.

³² Anutunon gaon kania motoongo ii ambera woi gono iijanji, ii kania kokaembaajon: Anutunon qaa ii mono somonjon jen kotiin anota raja. Ii jen kotiin anoti, kawaajon iikanon mono uulanawo asugiwaa.

³³ “Kawaajon Faarao kin gii saanon momakooto eja mon qaa tororo gosinjeji, ii meweengon kuuna Iijipt kantri koi galen koma laligowaa.

³⁴ Kaanjiadeen kia waja waja kuun onona goman sokoma galengiaga laligowu. Yononon nene moriambaa yambuya 7 iikaan^{aa} uugianon nene honggiawo Iijipt balonon asugiwuti, iikawaajon jero mendeengi bakagia 5 koloogi yonoononga motoongo mo-^{toon}go men gawmambaa kowinon men kululuun laligowu.

³⁵ “Yononon nama mono jen^{kooto} angi yambu awaa 7 koloowuti, iikaan^{aa} uugianon nene hongia korebore men kululuun gosin laligowu. Kaen ama wiit dumun kota ii Faarao kimbaa kowi miria miria kanon men kululuun laligowu. Ii taon so gawmambaa kowi miria miria kanon men kululuun galen koma laligogi kanagembaa neneyaga ewaa.

³⁶ Nene kaen men kululuun laligowuti, ii mono gawmambaa kowi miri so galen kongi mawosusunon ero kanagen bodiwaa yambu 7 Iijipt balon so koloowaati, kambaⁿ iikanon ii saanon men mendeema nen laligowuya. Kaen angi kantriwaa kanatuuru nononon bodi iikawaa kambaⁿan^{on} nenewaa mende komun gororongowon^a.” Kian.

Faarao kinjon Joosef Iijiptwaa eja pon^a kuuro.

³⁷ Joosefnon qaa kaen jero Faarao kin ano jawinuruta kuuya yononon aren iikawaajon mogi sokono ain^a mogi.

³⁸ Kaen mogi Faarao kinjon jawinuruta kokaen injjoro: “Eja kokawaa uutanon ben yonoo un^{ayan}onⁿ nano laligoji, nono ii kaan^a eja mon saanon mende mokoloowon^a.”

³⁹ Kaen injjoro mogi Joosef kokaen ijoro: “Anutunon qaa aren kuuya koi gisaanji, iikawaajon gii kaan^a momakooto eja qaa tororo gosinagati, ii mon mende laligoja.

⁴⁰ * Kawaajon gii mono naa jin^{karon} mirinaa galen^a waja koloon laligowa. Giinon noo kanagesouruna kuuya jen koton onona yononon mono goonon qaa ten koma qaagaa baatanon laligowu. Niinon jin^{karon} dun raranon ramakejenji, iikayadeen romonjon kawaajon ama gii guugun somataga koloon laligoman^a.”

⁴¹ Kaen ijon toroqen kokaen ijoro: “Moba, niinon gii Iijipt kantri kuuya kokawaa eja pon^{gia} laligowagatiwaajon kuun gonjen.”

⁴² * Kaen ijon boro susuyaa jenjen kanon aaso munjen kaan^a qata mokotaan laligoroti, ii qetegon Joosefwaa boro susuyan^{on} mouro. Opoqiisi maleku iima-ain^{ain}awo opo taan^{an}on memeta ii mouma mun soron goul^{on} memeta mon ii men Joosefwaa aroyan^{on} kono kemero.

⁴³ Kaen ama hoos kare qabo soroya an^{aa} kareyaa qerewen^a ii iwaajon jen tegoro iikanon uro hoos^{on} horogi kema kan laligoro. Kaen kema laligoro kimbaa sikiriti manjaqeqe eja mon^{on} wala qele kema goda qen mubombaajon kokaen qaro qagi laligoro: “Geja! Mono kesaambu!” Kaen ama mun Iijipt kantri kuuyaa eja pon^{ga} kuun muro.

⁴⁴ Faarao kinjon Joosef kokaen ijoro: “Niinon Faarao kin kolo^oento, Iijipt kantri kuuya kokaamba monjon mon mono goo jega qotogon boria me kania mende metaambaa.”

⁴⁵ Kaen ijon Joosefwaa qata gbilia (Iijipt qaanon) Zafenat-Panea qaro. Kaen qama Heliopolis taombaa jigo gawon galen qata Potifera iwaa borata Asenat ii embiaga koloowaatiwaajon muro. Kaen kantriwaa eja pon^{ga} koloon Iijipt kantri iimambaajon kema laligoro.

⁴⁶ Joosefnon yambuya 30 kolooro kanon Faarao Iijiptwaa kin^a iwaa jin^{karon} gawon^a kanain mero. Ii men Faarao kimbaa sitia mesaon Iijipt uutanon sokoma lilion laligoro.

⁴⁷ Nene moriambaa yambuya 7 iikawaa kambaⁿan^{on} balon^{gian}on nene honombonon^a qaa asugin onono.

⁴⁸ Nene moriambaa yambuya 7 kan kuugiti, iikawaa kambaⁿan^{on} Joosefnon jen koto^{ro} nene kania Iijipt balonon asugigiti, ii men kululuun taon^{gia} so kema gawmambaajon angi. Nam^o koria taon so lilion rama kengiti, iikanon nene hon^a asugigi ii men taon^{gia} so kema qenjaaro kowi mirigianon angi.

⁴⁹ Joosefnon jen koto ro wiit padia ano dumuŋ kota tosia ii qenjaaro kowi mirigianon honoŋa qaa meŋ kululuuŋ anŋi. Ii sakasiŋ kowe goraayanon ejiwaa so uma nano. Nene morian kelemalesen asugin toroqen erotiwaajon nene tarugia ii toroqen weenjon bimbimgogi bimooro amamaan mesaogi.

⁵⁰ Bodi kambananon mende kan kuuro walawala kanon embia Asenatnon Joosefwaa merawoita woi orono. Asenat ii Heliopolis taombaa jigo gawon galen qata Potifera iwaa borataga.

⁵¹ Meria mutuya kolooro Joosefnon qaa kokaen jero: “Anutunon ilaan nono kakasilin majakakana kuuya ano amanaa gomambaa iwoiya kuuya ii duduun laligojenj, iikawaajon.” Kaen jen meriaa qata Manase (Duduujen.) qaro.

⁵² Meria kanagenŋa kolooro Joosefnon qaa kokaen jero: “Nii siimbobolonia balonanon laligowe Anutunon koloonseisei nonji, iikawaajon.” Kaen jen qata Efraim qaro. (Efraim = Koloonseisei nonja.)

⁵³ Nene morian somataa yambuya 7 Iijipt balon sokoma kan kuugiti, ii en kougi tegoro.

⁵⁴ * Yambu 7 ii tegoro Joosefnon qaa jerotiwaa so bodiwaa yambuya 7 ii kanain kan kuugi. Bodi ii balon tosia kuuya sokoma koloon eroto, Iijipt balonan nene ii goman so kowigianon ero.

⁵⁵ * Iijipt kanageso korebore yononon kanain bodi moma Faarao kimbaa qama nene onombaatiwaajon welengi. Welengi moma Faarao kinon ii kuuya kokaen injjoro: “Ono mono Joosefwaanon kenji iwoi ii me ii ambutiwaa jen koton onombaati, ii mono ten koma otaan amakebu.”

⁵⁶ Bodinon kantri kuuya sokoma en Iijiptwaa gomanŋa gomanŋa kuuya kanon toroqen mamaga bimooro. Kaen kolooro Joosefnon jen koto qenjaaro kowi miria miria iyonoo nagugia horon nene ii Iijipt yononon sewanŋa mewutiwaajon anŋi.

⁵⁷ Bodi ii balon kuuya sokoma bimoon erotiwaajon ejembanon goman so kanonŋa Iijipt kan Joosefwaanon kouma nene sewanŋa meŋ laligogi. Kian.

42

Joosefwaa dauruta Iijipt balonon kenji.

¹ Iijipt kanon nene eroti, qaa ii Keinan balon kanon jegi tuno Jeikobnon moma merauruta kokaen injjoro: “Ono mono naambaajon silemale ama kuru jaa aimo laligoju?”

² * Iijipt kanon wiit dumuŋ kota eji, niinon qaa kaen mobe. Anana mende komun laaligo toroqen laligowombaa onjo mono waama Iijipt kemeŋ kanon nene tosia sewanŋa meŋ kagi nen laligowonŋa.”

³ Kaen injjoro moma Joosefwaa dauruta 10 ii mirigia mesaon nene sewanŋa mewombaaajon Iijipt balonon kembombaa anŋi.

⁴ Manŋa Jeikobnon Joosefwaa koga Benjamimbaa qaganon tiwitiwila moŋ ubabotiwaaajon toroko moro. Kawaajon ii dauruta yonowo mende wasin muro kenji.

⁵ Keinan balonon bodi ii kaanjadeen erotiwaajon Israelwaa merauruta yononon Keinan eja tosanon kenjiti, iyonoo batugianon wiit dumuŋ kota sewanŋa mewombaaajon motoon kenji.

⁶ Kenjito, Joosefnon Iijipt kantriwaa eja ponŋa rama laligoro. Iinon wiit dumuŋ kota ii kanagesoya kuuya yononon sewanŋa mewutiwaajon ano iwaanon kouma laligogi. Kawaajon dauruta kagiti, iyononon kouma iikanonjadeen iwaa batanon simin kuma namonon usugogi.

⁷ Kaen usugogi Joosefnon dauruta injiima moma koton ononoto, iyanŋa kania kolatin onoma waba eja tani ama onoma horon ureen onoma qaa geriawo jen kokaen qisin onono: “Ono mono dakaya naambaajonŋa kajuya?” Qisin onono kokaen meleengi: “Nono Keinan balononŋa nene sewanŋa mewombaaajon kajon.”

⁸ Kaen meleengi Joosefnon dauruta injiima moma koton ononoto, yononon ii mende moma koton mugi.

⁹ * Mende moma koton mugi Joosefnon eenanon gaonŋa yonoojon iiroti, ii momoyanon kouro romonon son jaa susugia moton kokaen injjoro: “Yei, manŋaa siita! Ono kike kakasilin ejaga kolooju. Nono kantrinana dakanon baagen loolooria ero aworo (defence) ama manŋa qewombaaajon bimoononj, ononon ii iima gosin mobombaaajon koi kajuya!”

¹⁰ Kaen injjoro kokaen meleengi: “Oo eja ponnana, kaen qaago. Welenqeqeuruga nono nene sewanŋa mewombaaajon kajonŋa.

¹¹ Nono kore eja motoongowaa merauruta koloojon. Nono eja dindiņa laligon qolomolon mende jenkejon. Goo welenqequeuruga nononon balon iimagoosiwaa manjaqege ejaga mende koloojon.”

¹² Kaen meleengi totoronkota “Qaago totoon!” qama kokaen toroqero: “Nono kantrinana dakanon baagen aworo (defence) ama manja qewombaa bimoojonj, onjo ii iima gosij mobombaajon koi kajuya!”

¹³ Ii moma kokaen meleengi: “Welenqequeuruga nono Keinan balombaa eja motoongowaa meraurutaga, daremun 12 koloojon. Konana konoganon kambaņ kokaamba mannanawo mirinon raro moņnon mende toroqen laligoj.”

¹⁴ Kaen meleengi kokaen jen onono: “Kaen koloorogo onjo onanon goman iimagoosiwaa manjaqege ejaga koloojuti, ii mono injodaborowe tegoja.

¹⁵ Kaen laligojutiwaajon niinon kokaen angotete meņ onomanja: Faarao kiņnon jaawo laligoji, niinon qaa honj toontoonja iikawaa so jojopan qaa kokaen jen kotiijen: Kogia konoganon koi mende kawaati een, onjo mono balon koi mende mesaon kembuya.

¹⁶ Onjo qaa honja jeju me qaago, niinon ii angotete memambaajon kokaen jejen: Onjo mono batugianonga monj wasigi kema kogia konoga wano koi kawao. Tosaanja onjo mono koi mamboma kapuare mirinon rama laligowu. Kaen mende ambuti een, onjo onanon balon iimagoosiwaa manjaqege ejaga koloju. Faarao kiņnon jaawo laligoji een, niinon qaa honja toonj iikawaa so jojopan qaa ii jen kotiijen.”

¹⁷ Kaen jen onoma jero kapuare mirianon onjoonji weemboria karoombaa so ragi.

¹⁸ Weemboria karonj koloorogo Joosefnon kanj qaa kokaen injjoro: “Jaagiawo toroqen laligowombaajon mobuti een, onjo mono iwoi jemanjati, ii angi niinon saanon laaligogia somongomanja. Niinon kaanjagadeen onjo kaanja Anutuwwaa jeta uugumambotiwaajon keena momakejen. Kawaajon onjo mono kokaen ambu:

¹⁹ Onjo eja dindiņa qolomolonja qaa laligojuti een, daremun onjoononga mono moņnon kapuare mirinon toroqen raro toosaanja onjo saanon wiit dumuj kota meņ gomangianon eleema kembu. Iikanonj kema mirigianon kanagesourugia bodi qaganonj laligojuti, ii nene onjombu.

²⁰ Onjo mono kaenj kema kogia konoga wama noononj kawu. Kagi qaagiaa honjanonj kaen asugiro iima moma kotonj mende unjuwe komuwuya.” Qaa kaen injjoro mono iikawaa so anji.

²¹ Yonjonon Hibruu qaagianon batugianonj qaa kokaen amij mogi: “Nono konana sili ama munij, iikawaa ironja kileganonj mono onanon qanananon uja. Iinon laaligoya somongonj kiankoomu mubombaajonj welema kuuj nonono kakasililija somata iininto, iwaa qaaya moma ii tondu mende otaanij. Kawaajon kakasililij lombotawo koi kanon ananaa qanananonj uja.”

²²* Kaen amij mogi Ruubenonj kokaen jero: “Nii kambaņ kanon kokaen injjowe: ‘Onjo eja gbaworo ii mono sili bologa mende ama mubu.’ Kaen injjoweto, onjo noononj qaa ii qewagonj silemale anji. Mobu, kambaņ kokaamba iwaa sayaa ironjanonj mono qanananonj uro kakasililij mojonj.”

²³ Kaen amij mogi Joosefnonj yonjowo Iijipt qaanonj qaa jero moņnonj meleeno. Kawaajon yonjononj qaagia jegi saanonj moma asariroti, ii daurutanonj mende moma kotogi.

²⁴ Joosefnonj qaagia moma asarinj eleema saaro. Saama mombo eleema injiima yonjowo qaa jero. Yonjowo qaa jenjo Simeon batugianonja meņ jero yonjoo jaagianonj somongogi. Kian.

Joosefwaa dauruta Keinan balononj eleengi.

²⁵ Joosefnonj jenkooto kokaen ano: “Welenqege onjo mono eja iyonjoo taru gesogianonj wiit padi mougi qaa ootanonj kouro motomotoonj yonjoononj monen esugia ii totogianonj anja anja tarugianonj moubu ano kana kekembaa nene samonja ii kaanjadeen onjombu.” Kaen jenj kotonj onono iikawaa so otaanj anji.

²⁶ Kaen otaanj anji wiit padi tarugia ii donji qagianonj somonjonj mesaonj kenji.

²⁷ Kema kema gaonj ewombaajonj miri moņnonj keuma daremunj yonjoononja moņnonj donjgia wagimambaajonj ama taru kasia isama monen esuya ii taru qaa ootanonj nene qaganonj raro iiro.

²⁸ Ii iima daremunja kokaen injjoro: “Hei! Iibu, noononj monen koi mono meleema tarunanonj mougi rajaa.” Kaen moma wosogia junoo aarunj tililingonj aima aonj kokaen jegi: “Anutunonj koi mono naa iwoiga ama nononja aan?”

²⁹ Kema kema Keinan balononj mangia Jeikobwaanonj keuma iwoi koloonj onjototi, iikawaa sunduya ii kuuya kokaen ijogi moro:

* 42:22: Jen 37.21-22

³⁰ “Kantri iikawaa eja ponja iinonj horonj ureenj qaa molaḅkota jeḅ gomanj iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga koloowonagati, iikawaa tani kaanja ama nonono.

³¹ “Kaenj ama nononoto, nono ii kokaenj ijoniḅ: ‘Nono eja dindiḅa qolomolonana qaa laligonj balonj iima gosiwombaaḅonj ama mende kajonj. Qaago totoonj!

³² Nono eja motoongowaa meraurutaga, daremuḅ 12 koloonj laligoḅonj. Moḅḅonj mende toroqenj laligoro konana konoganonj kambanj kokaamba Keinan balononj maḅḅanawo mirinonj raja.’

³³ “Kaenj ijoniḅ balonj iikawaa eja ponjanonj nonooḅonj qaa kokaenj jero: ‘Onjo eja dindiḅa me qolonj molonjgoya laligojuti, ii kokaenj gosinḅ oḅoma momaḅa: Onjoononga daremuḅḅia monj ii mono mesaogi niwo koi raro tosaanja onjo saanonj wiit padi menj eleema kembu. Kema mirigianonj kanagesourugia bodi laligojuti, ii nene oḅombu.

³⁴ Onjo gomanj iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga qaagoto, eja dindiḅa qolomolonjgia qaa laligojuti, ii kokaenj gosinḅ oḅoma momaḅa: Onjo mono kema kogia beju ii wama noononj kawu. Kaenj kagi daremuḅḅia meleema oḅombe saanonj balonj kokanonj anḅḅuney-qanḅunerj ama laligowu.’”

³⁵ Kaenj jeḅ taru gesogianonḅa nene kowigianonj maagi monenḅ esugia monenḅḅiawo ii tarugianonj motomotoonj totogianonj raro mokoloogi. Monenḅ esugia mokoloonj iima ii ano mangia motoonj aarunḅ lalanjaninḅ toroko mogi.

³⁶ Kaenj mogi mangia Jeikobnḅonj kokaenj injjoro: “Onjo merauruna korebore nuambombaaḅonj moju: Joosefnḅonj mende laligoja. Simeon ananawo mende laligoja. Benjamin ii kaanḅadeenḅ nuama wama kembombaaḅonj jeju. Siimbobolo kuuya kanonj mono noo qananonj uja.”

³⁷ Kaenj injjoro moma Ruubenonj maḅa qaa kokaenj ijoro: “Nii Benjamin mende wama eleema kanj gomaḅati eenj, gii saanonj neenaa merawoina woi ii uruna komuwao. Benjamin ii saanonj noo boronanonj ana ii mono galenḅ koma kema laligonj wama eleema kanj gomaḅa.”

³⁸ Kaenj ijoroto, Jeikobnḅonj meleema jero: “Merawoina konoga woi iyoroononḅa datanonj komuro koganonj motoongoo laligoja. Onjo kananonj kembombaaḅonj mobuti, iikanonj tiwitiwilaa moḅḅonj iwaa qaganonj ubaati eenj, onjo mono kondooḅi wosobiri uutanonj mono noo qananonj uro komuḅ waḅ juna lanḅḅonḅawononj koomu gomanonj kememaḅa. Kawaajonj noo merananonj mono nomesaonj oḅowo mende kembaa.” Kiaḅ.

43

Joosefwaa daremuḅḅuruta eleema Iijipt kenḅi.

¹ Keinan balononj bodi lombotawo ii toroqenḅ ero.

² Jeikobwaa kanagesourutanonj wiit padi Iijipt kantrinonḅa menḅ kagiti, ii kuuya nedaborogi qaono mangianonj merauruta kokaenj injjoro: “Onjo mono mombo eleema kema nenenana tosaanja sewanḅa mewu.”

³ Kaenj injjoro Juudanonj kokaenj jero: “Eja ponj iinonj kaparanḅ koma nonoo galenḅ meme qaa kotakota kokaenj jero: ‘Kogianonj oḅowo mende kawaati eenj, onjo mono noo jaasewananonj mombo koubombaaḅonj amamaawu.’

⁴ Kawaajonj giinonj konana wasina nonowo kawaati eenj, nonononj saanonj gomesaonj nenenana sewanḅa mewombaaḅonj kembraḅa.

⁵ Eja iikanonj qaa kokaenj ninijoro: ‘Kogianonj oḅowo mende kawaati eenj, onjo mono noo jaasewananonj mombo koubombaaḅonj amamaawuya.’ Kawaajonj giinonj Benjamin anḅḅonj kombagati eenj, nono mende kembraḅa.”

⁶ Juudanonj kaenj jeḅ Israelnḅonj kokaenj jero: “Onjo mono naambaaḅonj kogia monj laligojiwaa qaaya eja ii ijogi morotiwaajonj nii uulombo somata nonju?”

⁷ Kaenj jero kokaenj meleema jegi: “Eja iikanonj anana ano kanagesourunana ananaajonj tororo qiqisi kania kania nonoma kokaenj ninijoro, ‘Mangianonj jaawo laligoja me qaago? Daremuḅḅia monj laligoja me qaago?’ Kaenj jerotiwaajonj qiqisiya ii nonononj onjanondeenḅ jeḅ meleeniḅ. Iinonj kanageḅ konana wama kawutiwaajonj jenagati, ii mono wawalaa kambanḅ kanonj nomaenḅ mobonaga?”

⁸ Kaenj jegi Juudanonj maḅa Israel kokaenj ijoro: “Kawaajonj eja gbaworo ii mono noo boronanonj ama wasina motoonj kembraḅa. Kaenj ana afaanḅonj uulanḅawo gomesaonj kananonj keninḅ nono, gii ano embameraurunana anana mende komuḅ gororonḅowonḅa.

⁹ Benjamimbaa laaligoyaa doweya iikawaa qaaya mono noo borononj ero eleema kanj gomambaaḅonj jeḅ kotiiḅenḅ. Niinonj ii mende wama eleema koi kanj goo jaasewananonj mende oomaḅati eenj, iikawaa ironḅanonj mono noo qananonj uro goo jaanonj bosima laligowe namononj laaligona tegowaa.

¹⁰ Kamban koriga ezelobezelo ama mende mambombonagati een, nonononj mono endu kema eleema koi kaninj ambenja woi koloona.

¹¹ Kaenj jero amagia Israelnonj kokaenj jero mogi: “Kaenj kolooji een, onjo mono kokaenj ambu: Goman kokawaa toomorianja awaa totoonj tosia koi kaanja ii menj taru gesogianonj mouna kema eja ii kalenj mubu: Sele morimoriwaa kelega tosia, moronj apuya, danje riki, marasinj gere tokoya qata mor gipi, komonj, gou ano seu wakato iikawaa hongia.

¹² Silwa monenj walaga taru gesogiaa qaa oogianonj mougi menj kagiti, ii ano iikawaa so qaganonj toroqenj ama mindirigi janggoyanonj somariinj 2:waa so kolooro ii menj eleema kema mubu. Tosianonj koposo ama ii gesogianonj anggi me nomaenj?

¹³ Kogia kaanagadeenj wama uulanjawo waama eja iikanonj mombo eleema kenji.

¹⁴ Anutu ku-usunj kuuyaa Toyanonj mono eja iikawaa jaanonj kiankoomuya onono iinonj daremunjgia monj ano Benjamin ii onjowo mirinonj koi eleema kawutiwaaonj wambelaawaa. Noo merauranonj komuntiwilaa ambuti een, niinonj mono eenj totoonj laligomanja.”

¹⁵ Kaenj injjoro kalenj iwoi ii menj silwa monenj menj kagiti, iikawaa so qaganonj toroqenj ama mindirigi janggoyanonj somariinj 2:waa so kolooro. Ii menj Benjamin motoonj wama waama uulanjawo liijiti kema Joosefwaa jaanonj keugi.

¹⁶ Keugi Joosefnonj Benjamin ii yonoo batugianonj iima iikanondeen miriaa galenja kokaenj jenj kotonj muro: “Gii mono eja koi unjuama neenaa mirinonj kema onjona rabu. Ragi kema oro monj qenj oonj weembaa neneya mozozongona yonononj saanonj niwo motoonj nene newonja.”

¹⁷ Joosefwaa miriaa galenjanonj jenj kotonj murotiwaa so eja ii unjuano Joosefwaa mirianonj kenji.

¹⁸ Unjuano Joosefwaa mirianonj kema jenengia ororo toroko moma kokaenj romonjonj batugianonj jegi: “Wala kaninj monenana meleema taru gesonananonj mougi menj keninj, iikawaaonj yonononj mono nunuama kanj koi nonoonjgi rajonj. Yonononj mono qelanjinj nununj ureenj haamo ama nonoma nonoonjgi welenjeqeuruta omaya kolooninj donjgirunana kalugonj anggonj koma onjombubo.”

¹⁹ Kaenj jenj nama Joosefwaa miriwaa galenja iwaanonj uma kenji miri naguyanonj nano iwaajonj qaa kokaenj jegi:

²⁰ “Oo somatanana, nono kamban mutuya nene sewanja mewombaaonj koi kaninj.

²¹ Kanj nene sewanja menj mombo eleema kema kananonj miri monjonj kema ewombaaonj rama taru gesonanaa kasia isama monenana totonananonj ii kore gesonana anja anja qaa oogianonj nene qaganonj raro iininj. Kawaajonj monenj ii kete mombo meleema menj kajonj.

²² Silwa monenj ii morononj taru gesonananonj meleema mombo anoti, ii nono mende mojonj. Nonononj ii ano silwa monenj tosaanja ii qaganonj torokuunj nene sewanja mombo mewombaaonj gesonananonj mouna menj kajonj.”

²³ Kaenj jegi miri galenjanonj kokaenj jero: “Majakaka mende mobu. Onjoanggiaa ano mangiaa Anutugianonj mono mombaa uuta kuuro silwa monenj ii taru gesogianonj mouro mokoloogi. Niinonj onjooonj silwa monenj ii medaborowe. Kawaajonj keegia mende moma mono uubonjonj rabu.” Kaenj jenj Simeon wama yonoononj kari.

²⁴ Kari motoonj unjuama Joosefwaa mirinonj ugi kanagia songbambutiwaaonj apu onjono ano donjigia loloo gbojoja nenegia unjuagi.

²⁵ Yonononj weembaa neneya Joosefwaa mirinonj motoonj newutiwaa qaaya mogi. Kawaajonj Joosefnonj weenj biwianonj mirianonj koubaatiwaaonj mamboma kalenj iwoigia ii asuganonj arenjonj ragi.

²⁶ Ragi Joosefnonj mirinonj karo kalenj iwoigia menj kanj mirianonj ugiti, ii munj batanonj siminj kuma namononj usugogi.

²⁷ Usugonj waagi jolonjgia injjonj nomaenj laligojuti, qisinj onjoma kokaenj injjoro: “Mangia eja wanjaonj nijogiti, iinonj nomaenj laligoja? Toroqenj jaawo laligoja me qaago?”

²⁸ Kaenj jero kokaenj meleengji: “Goo welenjeqega, nonoo amanananonj saanonj laligoja. Mono toroqenj jaawo laligoja.” Kaenj meleema goda qenj munj siminj kuma namononj usugogi.

²⁹ Kaenj anggi jaaya uuro kema karo koga Benjamin, iyanjaa nemunjaa meria ii iima kokaenj qisinj onjono: “Kogia konogaajonj nijogiti, iinonj koi kolooja me nomaenj?” Qisinj onjoma toroqenj kokaenj ijoro: “Merana, Anutunonj mono kiankoomu gono laligowa.”

³⁰ Kaenj ijonj koga iima wosoya pororogoro jaaya kalilingoro saamambaajonj moma iikanondeen alanzanj eleema onjomesaonj uulanjawo miri uuta olonja monjonj uma anjodeen rama saaro.

³¹ Saadaboronj jaanja songbama miri uuta olonja ii mesaonj kanj tororo mokosinjonj nama iyanja galenj koma aonj nembaneen kombutiwaaonj jero.

³² Iijipt yonononj Hibruu ejemba yonowo motoonj nene newombaajonj mogi arokuuku-uyawo koloojiwaajonj ii amamaankeju. Kawaajonj Joosefwaa neneya ii iyanja koma mugj raro daremunuruta yonoo ii iyanja koma ononjgi ragi Iijipt ejemba iwo nene newombaajonj kanj ragiti, iyonoo nenegia ii iyanja konjgi ragi.

³³ Joosefnonj jero daremunuruta ii koloojitiwaa so arenjonj ononjgi mutuyanonj jaaqeqeyanonj raro bejugianonj konoganonj raro Joosefnonj jaasewan qen onoma raro. Kaen rama iyangia aima kotonj aonj walijonj ragi.

³⁴ Kaenj ragi Joosefnonj jero iyanjaa nene dunnonja nene tosaanja mendeema menj kanj koma ononjgi koga Benjamimbaajonj ambenja 5:waa so toroqen konjgi nero. Kaenj nenj Joosefwo jejelomban ama afaankota apu kotiga nenj korisoro qaganonj ragi. Kianj.

44

Joosefnonj daremunuruta qambiwaa anjgobato menj onono.

¹ Kawaa gematanonj Joosefnonj miriaa galeja menj kotonj mujj kokaen jero: “Gii mono eja iyonoo taru gesogianonj wiit padi ii elaawutiwaa so mouna qaa oogianonj koubu. Kaanjadeen motomotoonj yonoononj monenj esugia ii anja anja toto qen taru gesogiaa qaa oogianonj amba.

² Kogia konoga iwaa taru gesoyaa qaa ootanonj neenaanonj qambi silwanonj memeta ii mono wiit padiwaa monenja menj karoti, iikawo amba.” Kaen menj kotonj muro iikawaa so ano.

³ Gomarj asariro umugawodeen eja ii wasinj ononjgi donggigia unjuama kananonj kenji.

⁴ Kema siti mesaonj koriganonj mende kenji Joosefnonj miriaa galeja kokaen menj kotonj muro: “Gii mono uulanawo waama eja ii onjotaan kema mokoloonj injiima kokaen qisin onomba: ‘Eja Pononj awaa ama onono onjo mono naambaajonj iikawaa kitia kilegamonj meleema mujj kaju?’

⁵ Noo somatananonj qambia qaanj nenkeji ano qambia iikanonj unju qen qaa aasangoyaa kania mokoloonkeji, onjo qambi ii mono naambaajonj yongoro menj kaju? Onjo mono sili ii bologa totoonj anju!’”

⁶ Joosefnonj miriaa galeja kaen menj kotonj muro kema mokoloonj onoma qaaya ii jerotiwaa so ijoro.

⁷ Injoro moma kokaenj meleenji: “Somatananonj qaa tania kaanja ii mono naambaajonj jeja? Goo welenqeqeuruga nonononj sili bologa kaanja ii mende totoonj anjonj. Ii yamagenj!

⁸ Moba, nono taru gesonanaa qaa oogianonj silwa monenj esu mokolooninj, ii kaanjagadeen Keinan balononja menj kanj goninj. Nono mono naambaajonj silwa me goul ii somatagaa mirinonja yongoro mewonaga?

⁹ Welenqeqeuruga nonoononja mombaa taru gesoyanonj silwa qambi ii mokoloowagati eenj, iinonj mono koomuwaa bunaga kolooro tosaanja nonononj somatanana, goo welenqeqe omaya koloonj laligowonja.”

¹⁰ Kaenj meleenji kokaen jero: “Iikaanja kanonj awaa. Jejutiwaa so ii saanonj ambonja. Mombaa taru gesononja silwa qambi ii mokoloomanjati, iinonj mono noo welenqeqena omaya koloowaato, tosaanja onoo selegianonj qaa monj mende ero saanonj onjoojgideen mirigianonj kembu.”

¹¹ Kaen jero moma kuuyanonj gesogia anja anja uulanawo qetegonj menj kamaanj namononj ama qaa oogiaa kasia isanjgi.

¹² Aisnji Joosefwaa miriaa galejanonj dagia mutuyaa taru gesoyanonja kanainj qengama monjgama kema kema ko bejugia Benjamimbaa taru gesoyanonj tetegoyanonj iima qambi ii iikanonj mokolooro.

¹³ Ii mokolooro yonononj uugia kouma eligoro wosobirigia qendeema malekugia menjugenjuranjgi. Kaenj ama esuhinagia dongji qagianonj ama mombo eleema sitinonj kenji.

¹⁴ Juuda ano daremunuruta yonononj eleema Joosefwaa mirinonj kenji iinonj kaanjadeen mirianonj raro. Raro batanonj keuma siminj kuma namononj usugogi.

¹⁵ Usugogi Joosefnonj kokaenj injjoro: “Onjo mono naa siliga anjuya? Eja nii kaanjanonj mono saanonj unju menj iwoi yongoro megj ii mokoloonkejenj, onjo ii mende moju me?”

¹⁶ Kaen jero Juudanonj kokaenj meleenjo: “Oo somatanana, nono mono naa qaaga gijowonaga? Nono qaawaajonj monjanjonj. Nonononj iwoi bologa mende aninj, ii qendeema gombonjatiwaa so qaago. Anutunonj mono welenqeqeuruga, nonoo koposowaa qaaya injisaanota asuganonj eja. Kawaajonj mombaa taru gesoyanonja qambi ii mokolooji ano tosaanja nonononj kaanjagadeen eja ponjanaa welenqeqeuruta omaya koloonj laligowonja.”

17 Kaen meleenoto, Joosefnon kokaen jero: “Niinon iwoi kaanä ii mende ama onomanä. Ii awawi totoon! Eja morowaa taru gesoyanon qambi ii mokolooji, iinondeen mono noo welenqeqena koloon laligowaato, tosaanä onjo saanon luaenon eleema mangiaanon kembu.”

Juudanon Benjamimbaajon Joosef welema muro.

18 Kaen jero Juudanon Joosef waa batanon kema qaa kokaen jero: “Oo eja ponna, saanon wambelaana welenqeqega niinon qaa tosia eja ponna goojon jewenaga. Giinon Faarao kin anawo ororon koloojanto, kilen welenqeqega nii kazi mende ama nomba.

19 Eja ponna giinon welenqeqeuruga nono wala kaniin kokaen qisiin nonona: ‘Onjo mangia ano daremunjia mon laligojao me qaago?’

20 “Kaen qisiin nonona nononon eja ponna goojon kokaen meleenin: ‘Nonoo manjana eja wanä koloon konana eja gbaworoga mon mirinon rajao. Konana kanon manjananon eja wanä kolooro kamban kanon kolooro. Nemujanon mera woi orono datanon komuro anodeen laligoja. Iinon mono manna wombo (komunjua) meriaga kolooja.’

21 Kaen meleenin giinon welenqeqeuruga qaa kokaen ninijona, ‘Onjo mono kogia wama noonon koi kagi ii saanon neenaa jaanon uun iimanä.’

22 “Kaen ninijona nononon eja ponjana goojon kokaen meleenin: ‘Eja gbaworo ii manä mesaomambaajon amamaawaa. Manä mesaonagi een, manjon mono komunaga.’

23 Kaen meleeninto, giinon welenqeqeuruga nonoonon qaa kokaen jen kotona: ‘Kogia konoganon onjowo koi mende kawaati een, onjo mono noo jaasewananon mombo mende asugiwuya.’

24 “Kaen jen kotona mirinananon eleema kema noo manna, goo welenqeqega eja ponna goonon qaa ii ijonin.

25 Ii ijonin moma manjananon kanagen kokaen jero: ‘Onjo mono mombo Iijipt kema ananaajon nene tosaanä sewanä men kawu.’

26 “Kaen jeroto, nono kokaen jenin, ‘Nononon nononodeen kembombaajon amamaawonä. Konana konoganon nonowo motoon kemaatiwaaajon jewagi een, mono saanon kembonä. Konana bejuya mende wama kembonati een, nononon mono eja pon iikawaa jaasewananon asugiwombaajon amamaawonä.’

27 “Kaen jenin noo manna goo welenqeqega iinon kokaen jero: ‘Embana Reizelon merawoina woi orono. Ii onjongan saanon moju.

28 Datanon nomesaon kema sooro kokaen jewe, “Oro kawalianon mono kitoqitoro komuro me nomaen?” Kamban iikanondeen kanain ii mende iibe.

29 Kete koga koi kaanagadeen nuama kenji kananon tiwitiwilaa monjon iwaa qaganon unagati een, onjo mono kondooji wosobiri uutanon noo qananon uro konajilin moma komun wan juna langonawonon koomu gomanon kememanä.’ ”

30 Juudanon toroqen qaa kokaen jero: “Oo eja ponjana, niinon konana eja gbaworo ii mende wama kema manna, goo welenqeqega iwaa mirinon keubenagi een, amanananon mono tiwilaawabo. Iinon mono uuta kuuya meria bejuya iwaanon somongoro laaligogara motoondeen laligonkejao.

31 Kawaajon eja gbaworo ii mende wama kenin manjananon ii iima mono koomu mokolowabo. Goo welenqeqeuruga nonoonon kaen asugiro nono mono kondoonin wosobiri uutanon amanana, goo welenqeqega iwaa qaganon uro komun wan juya langonawonon koomu gomanon kemebaa.

32 Goo welenqeqega niinon eja gbaworonon mende tiwilaawaatiwaa qaaya ii mannaajon jen somongon kokaen ijowe: ‘Ii mende wama goonon eleema kamanati een, iikawaa qaa lombotonon mono goo jaanon noo qananon uma ero namonon laaligona kaen laligon umanä.’

33 Kawaajon gii saanon jen tegona niinon eja gbaworo iwaa kitianon eja ponna goo welenqeqega omaya koloon koi laligowe iinon dauruta yonjowo eleema mirigianon kembu.

34 “Eja gbaworo kanon niwo mende kawaati een, niinon mono nomaen ama mannaanon kembenaga? Wosobiri uutanon manna qaganon unagati, niinon mono ii iimambaajon togon kotijen. Kawaajon ii mono mende somongowa.”

45

Joosefnon iyanäa kania injisaano.

1 * Juudanon kaen jero ejemba liligon onjoma nama injigiti, Joosefnon kuuya iyonjo jaagianon toroqen kania kolatin anä galej koma aomambaajon bimojon amamaaro.

* 45:1: Apo 7.13

Kawaajon Joosefnon kokaen silama qaro: “Ono mono kore nomesaon deambu.” Kaen qaro deengi Iijipt eja mojnjon kosogianon mende nano Joosefnon iyanaa kania ii daremunuruta ii kokaen injisaano:

² Iinon amburerej menj otombeen qama saaro Iijipt ejemba seleengen laligogiti, iyononon ii moma Faarao kimbaa jinjaron mirianon kema buzu qaaya ii jegi mogi.

³ Joosefnon saama nama daremunuruta ii kokaen injijoro: “Nii Joosef! Amananon kaanjadeen jaawo laligoja me qaago?” Kaen injijoro mogito, daremunurutanon uugia kouma gojono aarunj tillingon jaayanon een nama qaa monj mende romongon meleema mubumbaajon amamaagi.

⁴ Amamaan nanji Joosefnon kokaen injijoro: “Ono mono noo kosonanon koi kawu.” Kaen injijoro kagi kokaen injijoro: “Nii Joosef, onoo daremunugia sewana mewutiwaajon anji Iijipt kaweti, ii mono niinon.

⁵ “Mono uunon konjilinj mende mobu. Anutunon onjo komuwubotiwaajon nii wala wasinj nono walawala koi kaweta ononon kaju. Nii sewana mewutiwaajon ama nonji koi kaweti, iikawaajon mono onjoangiaajon irinsoonsoon mende moma aowu.

⁶ Bodi koi kanon mono yambu woiwaa so namo sokoma eja. Ii toroqen mombo yambu 5:waa so ewaa. Kamban iikawaa uutanon balon qen koomo mende ama nene honj mende mokolonj menj kululuunjaligowonja.

⁷ “Anutunon mono kana damubiribiriawo otaan onoo laaligogiaa sewana somongoro toroqen jaawo laligon gbili mokolonj onjoma namo qaganonjaligowutiwaajon moja. Kawaajon ama nii wala wasinj nono walawala koi kaweta onjo kaju.

⁸ Kawaajon ononon mende wasinj nonji tanitani kolojato, Anutunon mono onjanon wasinj nono koi kawe. Iinon kuun nono Faarao kimbaa jawina mutuya kolonj jinjaron mirianon naa gawonj menkejuti, kuuya iyonoo somatagiaga koloojen. Kaen koloowe Anutunon Iijipt kantri kuuya koi ii noo boronanon anota eja ponjiaga koloojen.

⁹ * “Ono mono kete koi waama uulanjowo amanaanon eleema kema qaa kokaen jegi mobaa: ‘Goo meraga Joosefnon qaa kokaen jeja: Anutunon nii kuun noma Iijipt kantri kuuya ii noo boronon anota eja ponjiaga koloojen. Kawaajon giinon mono kamban mende qen koriwato, uulanjowo noonon kawa.

¹⁰ Koi kanj saanonj rara dundunga Goosen balonon meagonj neena kosonanonjaligowaga. Gii ano esameraanjuruga, goononj lama bulmakao tuunja tuunja ano ilawoila kuuya bunjaga eji, ii mono menj kololonj kawu.

¹¹ “Bodi koi kanonj mono mombo toroqen yambu 5:waa so enj ubaa. Kamban iikawaa uutanonj gii, mirigaa sumanjuruga me tinitosauruga tosaanja yonjoononga monjonj bodi laligon nenewaa mojoqojoronj ama komunj gororongwabo. Kawaajon mono Goosen balononj kanj laligon naa iwoiwaajon amamaawuti, niinonj ii onjoma laligomanja.’ Amananaajon qaa ii mono kaen jegi mobaa.

¹² “Nii neeno onjanon koi nama onjoonj qaa jejenj, ii saanonj onjoangiaa jaagianon niima kotoju ano kona Benjamin anjo kaanagadeen niima kotoja.

¹³ Kawaajon onjo mono mannaanonj kema Iijipt kantrinonj qabuja somata kuuya nonjgita laligojenj ano iwoi kuuya iigiti, iikawaa sunduya ii amana jegi mobaa. Ii moro mono uulanjowo wama kamaanj koi kawu.”

¹⁴ Kaen injijon boria koga Benjamimbaa aroyanonj giliro kemero saaro Benjaminon kaanjadeen anjonj munj saaro.

¹⁵ Toroqen boria dairuta kuuya yonoo arogianonj giliro kemero saama buugia kitonj nero. Iikawaa gematanonj daremunurutanonj iwo qaa aminj mogi.

¹⁶ Joosefwaa daremunurutanonj kagiti, iikawaa buzuyanonj Faarao kimbaa jinjaronj mirinonj keno Faarao kinj ano jawinjuruta kuuya yonononj ii moma keraqeeanggo mogi.

¹⁷ Kaen moma Faarao kinjonj Joosef kokaen ijoro: “Daremunjuruga mono jena kokaen ambu: ‘Eshinagia mono donji qagianonj ama mombo eleema gomanggianonj Keinan balononj kembu.

¹⁸ Kema mangia ano sumanjurugia unjama eleema noononj kawu. Koi kagi niinonj balonj awaa totoonj Iijipt kantri uutanonga meweengonj onjombe saanonj iikawaa kelega mokolonj menj korisoro ama laligowuya.’

¹⁹ “Kaanagadeen kokaen jenj kotonj onjona ambu: ‘Iijipt kokanonga mono hooswaa kareya kareya tosia menj kema embameraurgia iikanonj onjooma mangia wama motoonj koi kawu.

²⁰ Mirigaa iwoiya tosia Keinan balononj mesaowuti, iikawaa majakakaya mende ambu. Niinonj iikawaa kitianonj Iijipt kantri kuuya kokawaa iwoiya awaa totoonj ii onjombe bunjagia koloowaa.’”

* 45:9: Apo 7.14

²¹ Faarao kinjon kaen jero Israelwaa meraurutanon iikawaa so otaan anggi. Joosefnon Faarao kimbaa jenkooto qaaya otaan hooswaa kareya tosia onono. Kaanagadeen kana kekembaa nene samon tosaan onono.

²² Ii onomago dauruta motomotoon yonoo opo malekugia dologa totogianon ononoto, koga Benjamimbaajon opo maleku dologa boro mon (faiw) mun monen silwa kota 300 muro.

²³ Manjaajon Iijipt kantriwaa iwoi awaa soroya jaasoonngo men dongi ten yonoo qagianon ano kenji. Kaanjadeen dongi embia ten yonoo qagianon wiit dumun kota, bered ano nene tosia manja kana samon ano bosima kenji.

²⁴ Kenji Joosefnon daremunuruta wasin onono kembombaaajon anggi qaa kokaen injjoro: "Ono kanaanon kema angowowo mono mende ambu."

²⁵ Kaen injjoro Iijipt mesaon kema Keinan balonon mangia Jeikobwaanon keugi.

²⁶ Keuma mangia qaa sundu kokaen ijogi: "Joosefnon toroqen jaawo laligoja. Iijipt kantri kuuya ii iwaa borianon ero eja pongiaga koloon laligoja." Kaen ijogi qaa ii mende moma laarirotiwaajon uuta toroqen olomoro raro.

²⁷ Kaen raroto, Joosefnon qaa kuuya jeroti, ii jegi moro ano hooswaa kare tosia ii wama Iijipt kemaatiwaajon ano karoti, mangia Jeikobnon ii iima nama uu selianon qeleeno gegerere ano.

²⁸ Gegerere ama kokaen jero: "Oo, ii onanon! Ii moma kotiijen. Merana Joosefnon mono toroqen jaawo laligoja. Niinon mono kema ii iimago kanagen saanon komumanja." Kian.

46

Jeikobnon kanatuuru-uruta yonowo Iijipt kenji.

¹ Israelnon esuhina iwoiya kuuya kopepereen men waama keno. Kema Beerseba gomanon keuma nama kanon manja Aisakwaa Pon Anutuyaajon siimolon ooro.

² Ii on gomantiina ero jaaya meleeno unja iima iikanon Anutunon Israel qaa ijon qata "Jeikob, Jeikob!" qaro

"Nii koi," jen meleeno.

³ Meleeno kokaen ijoro: "Nii Anutu, goo manjaa bensakonja. Gii Iijipt kemembaajon toroko mende moba. Niinon iikanon kotuegon gombe kanagesoga tuunleembe somata koloowuya.

⁴ Niinon giwo Iijipt kememaano ano kaanagadeen gbiliuruga iikanonja unuambe mombo eleema koi kawuya. Giinon komuna Joosef iyanjaa borianon mono goo jaa juga kuno kamaawaa."

⁵ Kawaa gematanon Jeikobnon Beerseba goman mesaowonja jero Israelwaa meraurutanon mangia ano embameraurugia ii kojoon ononji hoos karenon ugi. Faarao kinjon hoos kare iikanon unuama kawutiwaajon jen tegon anota men kenji.

⁶ * Eshinagia ano miri orogia kuuya Keinan balonon laligon bunja qen men laligogiti, ii kaanjadeen motoon men kenji. Jeikob ano gbiliuruta kuuya yononon kaen Iijipt kenji.

⁷ Gbiliuruta kuuya, esameraanuruta eja ano emba ii kuuya unuama Iijipt kenji.

⁸ Israel qata mon Jeikob ano iwaa gbiliuruta Iijipt kengiti, iyonoo qagia ii kokaen:

Jeikobwaa meria mutuya Ruuben.

⁹ Ruubembaa merauruta qagia

Hanok, Palu, Hezron ano Karmi.

¹⁰ Simeombaa merauruta qagia

Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar ano Saul. Saulwaa nemunja ii Keinan emba mon.

¹¹ Liwaiwaa merauruta qagia

Gerson, Kohat ano Merari.

¹² Juudawaa merauruta qagia

Er, Onan, Sela, Perez ano Zera. (Er ano Oonan yoronon Keinan balonon komuri.)

Perezwaa merawoita ii

Hezron ano Eer.

¹³ Aiskarwaa merauruta qagia

Tola, Puwa, Jasub ano Simron.

¹⁴ Zebulumbaa merauruta qagia

Sered, Elon ano Jalel.

*

¹⁵ Jeikobwaa merauruta embia Leanon Mesopotemia (Padan Aram) balonon ononoti, iyonoo qagia kian. Boragara Daina ii kaanagadeen mero. Jeikob ano Lea yoroo esameraanjurugara ii kaen weenjon mindirigi 33 kolooro.

¹⁶ Gadwaa merauruta qagia
Zefon, Hagi, Suni, Ezbon, Eeri, Arodi ano Areli.

¹⁷ Aserwaa merauruta qagia
Imna, Iswa, Iswi ano Beria.
Naangiaa qata Sera.
Beriwaa merawoita qagara ii
Heber ano Malkiel.

¹⁸ Labanon emba qata Zilpa borata Leawaa welen embaga laligowaawaajon muroti, iinon Jeikobwaa merauruta kaen onono. Jeikob ano Zilpa yoroo esameraanjurugara ii kaen weenjon mindirigi 16 kolooro.

¹⁹ Jeikobwaa embia Reizelwaa merawoita ii Joosef ano Benjamin.

²⁰ * Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinon kolooriti, ii qagara Manase ano Efraim. Nemungaraa qata Asenat ii Heliopolis (On) taombaa jigo gawon galen qata Potifera iwaa borataga.

²¹ Benjamimaa merauruta qagia
Bela, Beker, Asbel, Geera, Naaman, Eehi, Ros, Mupim, Hupim ano Ard.

²² Jeikobwaa merawoita Reizelnon oronoti, iyoroo qagara kian. Jeikob ano Reizel yoroo esameraanjurugara kaen weenjon mindirigi korebore 14 kolooro.

²³ Dambaa meria qata
Husim.

²⁴ Naftaliwaa merauruta qagia
Jaziel, Guni, Jezer ano Silem.

²⁵ Labanon emba qata Bilha borata Reizelwaa welen embaga laligowaatiwaajon muroti, iinon Jeikobwaa merauruta kaen onono. Jeikob ano Bilha yoroo esameraanjurugara ii kaen weenjon mindirigi korebore 7 kolooro.

²⁶ Jeikobwaa esameraanjuruta dindija toon iwo Iijipt kenigiti, iyonoo janggogia weenjon mindirigi korebore kanatuuru 66 koloogi. Meraanjuruta yonoo embagia ii jango iikanon mende toroqegi.

²⁷ * Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinon kolooriti, ii woi. Jeikobwaa kanatuuruuruta Iijipt kenigiti, iyonoo janggogia ii kaen weenjon mindirigi 70 kolooro. Kian.

Jeikobnon kanagesouruta yonowo Iijipt keugi.

²⁸ Kananon kema laligon Jeikobnon Juuda wala wasin kokaen ijoro: "Gii mono Joosefwanon kema Goosen balonon kekembaa kaniaajon qisin muba." Kaen ijoro kema karo Goosen prowinsnon keugi.

²⁹ Joosefnon keugitiwaa buzuya moma jero hoos karenon somonjon mozozongogi qaganon uma manja Israelwo aitongowowaajon Goosen balonon keno. Kema iima iwaa jaanon keuma boria aroyanon giliro kemero anjon mun kamban koriga qaqatetea men urusaan qero.

³⁰ Israelnon Joosef kokaen ijoro: "Giinon toroqen jaawo laligojani, ii neeno giijena kamban kokaamba saanon joririn komumana."

³¹ Kaen ijoro Joosefnon daremunuruta ano manaa kanagesoya kokaen injoro mogi: "Niinon mono Faarao kimbaanon uma qaa kokaen ijomana: 'Daremunuruna ano manaa kanagesoya Keinan balonon laligogiti, iyononon mono noonon kajuya."

³² Daremunuruna yononon lama bulmakao galengia koloon ii galen koma onoma laligogitiwaa kawombaajon ama lama tuungia, bulmakao tuungia ano esuhina ilawoiligia kuuya ii unuama kajuya."

³³ Kawaajon Faarao kinjon onoono jaasewanon keugi kokaen qisin onombaa: 'Ono naa gawonga menjeju?'

³⁴ "Kaen qisin onono onjo kokaen meleema mubu: 'Welenqeuruga nononon mono au asaurunana wala men laligogitiwaa so meraanananonga lama bulmakao galenkonjon gawonga men laligon kouma laligojon.' Kaen meleema mugi iinon saanon Goosen prowinsnon rara dundungia meagowutiwaajon "Oon!" jero laligowuya. Iijipt ejemba yononon lama bulmakao galen konjon ejemba kuuya yonoonon mogi arokuukuugiawo koloonkeju." Joosefnon qaaya kaen injoro.

47

Joosefnonj kimbaa jaanonj kouro.

¹ Joosefnonj kema Faarao kinj kokaen ijoro: “Noo manj daremunjuruna yonononj lama bulmakao tuungia ano esuhina ilawoilagia kuuya menj Keinan balonj mesaonj kanj kanj kete koi Goosen balononj kouma laligoju.”

² Iinonj daremunjuruta yonoononjga eja 5 unuama Faarao kimbaa jaanonj uma nanji injiuro.

³ Injiima kokaen qisinj onono: “Onjo naa gawonjga menjkeju?”

Kaen qisinj onono kokaen meleema ijogi: “Welenjqequeuruga nono manjurunananonj wala laligogitiwaa so lama bulmakao galenkonjkonj gawonja menj laligonj kouma laligojonj.”

⁴ Kaen ijonj toroqen kokaen jegi: “Keinan balononj bodi lombotawo ejiwaajonj welenjqequeuruga nono lama bulmakao tuunjana yonoojonj nene mende mokoloninj. Kawaajonj nono balonj kokanonj tatawaga laligowombaaajonj kajonj. Kaen kolooro welenjqequeuruga saanonj ‘Oon!’ jengo jenj tegonj nonona nono Goosen prowins kanonj rara dundunana meagowonja.”

⁵ Kaen jegi Faarao kinjonj Joosef kokaen ijoro: “Manj daremunjuruganonj goononj kaju.

⁶ Iijipt kantri koi asuganonj goo jaanonj ejiwaajonj saanonj manj daremunjuruga balonj bakaya kelega awaa iikanonj onjoona laligowu. Saanonj Goosen prowinsnonj laligowu. Batugianonj gawonj awaa soro meme eja tosaanja laligojuti, ii moma onjombagati eenj, saanonj noo miriwaa oro tuunja ii iyonoo borogianonj ama onjona galenj koma onjoma laligowu.”

⁷ Kaen ijoro Joosefnonj manja Jeikob Faarao kimbaa jaanonj wama karo iiro Faarao kinj ii kotuegonj muro.

⁸ Kotuegonj muro kokaen qisinj muro: “Goo yambuga dawi kolooja?”

⁹ Qisinj muro kokaen meleeno: “Noo yambuna 130:waa so namononj liligonj laligonj kouma laligojen. Noo laaligonaa yambuya kuuya ii afaanggoya ano osiqosigiawo kolooro. Manjurunanonj yambu seiseiya namononj liligonj laligogiti, noo yambu janjonanonj yonoononj kawo so motoonjgo mende kolooja.”

¹⁰ Kaen jenj Faarao kinj ii mombo kotuegonj munj jaasewanjanonjga kamaanj keno.

¹¹ Joosefnonj manj daremunjga ii Faarao kinjonj jenj kotorotiwaa so Iijipt kantrinonj onjoma Iijiptwaa balonj bakaya kelega awaa monj ii Rameses prowins (Goosen) kanonj onjono.

¹² Joosefnonj kaanagadeen manj daremunjuruta ano manjaa kanagesouruta kuuya ii nenegia embameraurugia laligogiti, janjogiaa so sogianonj onjoma laligoro.

Bodi kamban lombotawo.

¹³ Bodi somata ii lombotawo ero nenenonj balonj so qaono Iijipt ano Keinan kantri iyoroo kanagesogaranonj mono newewaa komunj jambedenjonj laligogi.

¹⁴ Kaen laligonj Joosefwaanonj kanj wiit dumunj kota sewanja megii iinonj monenj kuuya Iijipt ano Keinan kantri utanonj eroti, ii menj kululuunj Faarao kimbaa jinjaronj miriwaa kowianonj ano.

¹⁵ Iijipt kanageso ano Keinan kanageso yonoononj monenj qaondabororo Iijipt kuuya yonononj Joosefwaanonj kanj kokaen ijogi: “Monenananonj qaondaborojiwaajonj giinonj mono nene nonomba. Nene mende nonombagati eenj, nono goo jaasewanjanonj komuwonja.”

¹⁶ Kaen ijogi Joosefnonj kokaen jero: “Monenjianonj qaonjiwaajonj onjoononj lama ano bulmakao ejuti, ii mono menj kanj nonji niinonj nene onjomaja.”

¹⁷ Kaen jero kema lama bulmakaogia unjuama kanj Joosef mugi. Yonononj hoosgia, lamagia, memegia, bulmakaogia ano dongigia ii unjuama kanj newewaa sewanjaga Joosef munj nene menj laligogi. Lama bulmakaogia kuuya ii Joosef mugi iinonj nene onjoma iikaanja kanonj yambu motoonjgowaa utanonj laaligogia nanjgoro mende komugi.

¹⁸ Mende komugi yambu kanonj tegoro. Tegoro yambu gbilianonj dunjanonj mombo iwaanonj kanj kokaen jegi: “Eja pojnana, monenana qaonjiwaajonj kanianana honja ii goo jaaganonj saanonj mende kolatiwonja. Nonoononj lama bulmakaonana ii kaanagadeen goninj goo bunjaga koloodaboroja. Nono ii kuuya eja pojnana gii gondaboronijiwaajonj nononana ano balonana iikayadeen enj nononja. Kawaajonj mono naa iwoi monj gombonaga?”

¹⁹ Nono mono kania naambaajonj goo jaanonj tondu komuwonaga? Nono komuninj balonananonj mono naambaajonj eenj enj gbangbarasinj bolinaga? Kawaajonj mono nononana ano balonana sewanana menj iikanonj nembanene nonona nono saanonj Faarao kimbaa welenjqeque omaya kolooninj balonananonj kaanagadeen iwaa bunjaga koloowaa. Nono toroqen jaawo laligonj komuwombotiwaajonj mono nene kota nonomba. Nonona balonj gawonj muninj eenj mende enj qanda kotiga koloowaa.”

²⁰ Bodi kotiga tootoj iikanon Iijipt kanatuuru yonowo erotiwaajon yononon kuuya motomotoj gawon balongia koria ii sewanaajon angi Joosefnon Iijipt balon kuuya ii sewana mero Faarao kimbaa bunaga koloodabororo.

²¹ Joosefnon Iijipt kanatuuru goman so kantriwaa jawo tetegoya uutanon laligogiti, ii kuuya uruano gawmambaa welenqeqe omaya koloon laligogi.

²² Faarao kinonj jigo gawon galen yonoo footnait tawagia onono men iikanon laaligogia nanjon laligogi. Kaen kolooro nenegiaajon mende bimooro balongia Joosefnon sewana mewaatiwaajon mende angi. Kawaaajon jigo gawon galen yonoonon balon iikanon motoonggo kin Faaraowaa bunja mende koloogi.

²³ Joosefnon kanageso kokaen injjoro: “Mobu, niinon onoangia ano balongia sewangia mewe tegoro Faarao kimbaa bunaga kolooja. Kawaaajon niinon nene kota onombe ii saanon men namonon komowu.

²⁴ Komogi honja kolooro ii mono gosigi tuun 5 koloogi kanongga motomotoj ii Faarao kimbaajon ama mun laligowuto, tuun 4 ii mombo namonon komowutiwaajon ano nenegiaajon ewaa. Ii onoangia, embameraurugia ano tosaana mirigianon laligojuti, mono onoo nenega ewaa.”

²⁵ Kaen injjoro kokaen jegi: “Giinon nonoo laaligonana bodinongga metogona. Kawaaajon eja ponnanaa jaanon kiankoomu mokoloowonjati een, nono saanon Faarao kimbaa welenqeqe omaya koloon laligowonja.”

²⁶ Joosefnon Iijipt yonoo balombaajon jenkooto ano en waama koi oojeni, kambaan kokaamba kaanagadeen toroqen eja. Jenkooto ii kokaen: Nene gawombaa hongia ii mono mendeenji tuun 5 kolooro iikanon motomotoj ii Faarao kimbaa bunaga koloowaatiwaajon ama laligowu. Jigo gawon galen yonoonon balon iikanon motoonggo Faarao kimbaa bunja mende koloogi.

Jeikobnon qamoyaajon Joosef qisiro Oon jero.

²⁷ Israel yononon Iijipt balombaa prowins qata Goosen kanon rara dundungia men balon anjon koma laligogi. Kanon laligon koloon seisei angi janngogianon mamaga somariiro.

²⁸ Jeikobnon laaligoya yambu 17 ii Iijipt balonon laligoro. Laaligoya kuuyaa yambuya ii mindirin 147 kolooro.

²⁹ * Israelwaa koomu kambaanon dodowiro meria Joosef jero karo kokaen ijoro: “Niinon goo jaanon kewoongo mokoloojeni een, giinon mono keteda koi uukalen qendeema qaa kokaen pondan otaan men yagomambaajon jen boroga noo tawonaa baatanon ama kokaen jen somongowa: Niinon komuwe qamona ii Iijipt balon kokanon mende ron komba.

³⁰ Niinon komun man asaanjuruna yonowo haamo men emanjati, kambaan iikanon noo qamona ii mono Iijipt kantrinonja men kema man asaana ron koma onjogiti, iyonoo qasirigianon oson ron komba.” Kaen jero kokaen ijoro: “Jejanjwaa so ii saanon otaan amanja.”

³¹ Kaen ijoro mananon kokaen jero: “Qaa ii mono jojopan qaanon jen kotiin nomba.” Kaen jero Joosefnon ii jojopan qaanon jen kotiiro Jeikobnon ii moma ligoj waja men kenen gbaruyaa kitianon ama laarin Anutuwaa waeya men mepeseero. Kian.

48

Jeikobnon Manase ano Efraim kotuegon orono.

¹ Kambaan tosia tegoro Jeikobnon ji mokolooro qaa ii Joosef ijogi moro. Ii moma merawoita woi Manase ano Efraim ii uruama mananon keno.

² Keno tosianon Jeikob kokaen ijogi, “Meraga Joosefnon giimambaajon kaja.” Israelnon qaa ii moma ku-usunja eroti, ii kululuun ee dunyanonja waama raro.

³ * Waama rama Joosef kokaen ijoro: “Anutu ku-usun kuuyaa Toya iinon Keinan balombaa Luz goman kanon noonon asugin kotuegon nono.

⁴ Ii noma kokaen nijoro: ‘Niinon koloonseisei gombe gbiliuruga yonoo janngogianon mono somariin somariin uro giinon kanageso tuunja tuunja mamaga yonoo bemunjalegiaga koloowaga. Gbiliuruga kanagen koloon ubuti, niinon balon koi ii bunja qen onombe iyonoo bunagiaga tetegoya qaa en ubaa.’

⁵ Anutunon kaen nijoro. Wala nii Iijipt balonon goonon mende kaweti, kambaan iikanon embaganon merawoiga woi Iijipt kokanon oronoti, iyoronon mono noo bunja koloowao. Manase ano Efraim yoronon mono Ruuben ano Simeon kaanja noo bunja koloowao.

⁶ Kaen koloori kanagen balon mosoma yoroonon distrik woi orombu. Efraim ano Manase yoroo bagaranon meraborauruga tosaan koloogiti, iyononon mono geenгаа bunaga koloowuya. Yononon balon bakaya bunja qen aowuti, ii mono Efraim ano Manase yoroonon distrik woi ikawaa uutanon egi yoronon wangia koloori dawoigara yoroo newo baogaranon laligowuya.

⁷* Niinon Mesopotemia (Padan Aram) mesaoñ eleema Keinan balonon kan Efrata taon dodowiwe embana Reizelnoñ komuro wosobiri somata koloon nono. Komuro qamoya ii Efrat kekembaa kana goraayanon ron kombe. Efrat gomambaa qata mon ii Betlehem.”

⁸ Israelnon kaen jen Joosefwaa merawoita iriima kokaen qisij muro: “Mera woi koi ii moronon moronon?”

⁹ Qisij muro Joosefnon manja kokaen ijoro: “Noo merawoina Anutunon Iijipt kokanon nonoti, mono ii.” Kaen ijoro Israelnon jero: “Niinon kotuegon oromambaañon ii saanon uruana noo kosonanon kawao.”

¹⁰ Kaen ijoro Joosefnon merawoita uruama kosianon kagi boria giliro arogaranon kemero buagara kiton nero. Israelnon eja wanja kolooro jaaya umun kono iwoi mon iima kotomambaañon hanqan qen amamaaro.

¹¹ Buagara kiton nen Joosef kokaen ijoro: “Niinon wala goo jaasewanga mombo giimambaañon mende mamboma laligoweto, Anutunon kana meleuro kete koi geenгаа ano merawoiga kaanagadeen injijen.”

¹² Kaen ijoro Joosefnon merawoita manja tawoyanonga uruama simin kuma usugon kemero.

¹³ Usugon kemeñ waama merawoita borogaranon men uruano anaa manja batanon kari. Efraim ii boria dindinanon men Israelwaa boria qanianon ama Manase ii boria qanianon men Israelwaa boria dindinanon ano.

¹⁴ Kaen ama oronoto, Efraim koga kolooro asianon kilen boria dindinanon boraama iwaa wananon ano. Manasenon Joosefwaa meria mutuya kolooro, asianon kilen boria qanianon iwaa wananon ano. Kaen ama boria maripoon kaanja ama koton wanjaranon ano.

¹⁵ Kaen ama rama Joosef kotuegon mun kokaen jero: “Asana Abraham ano manja Aisak yoronon Anutuwaan jaanon kema kan ama men laligori.

Niinon koloon laligon koubeti, Anutunon mono kambañ iikanon pondan kalan koma noma laligon kouro.

¹⁶ Siwe gajobanon nii bologa kuuya iikanon metogon angon koma noma laligoroti, iinon mono eja gbaworo woi koi kotuegon oroma laligowa.

Ejembanon yoroo qagara qagi iikanon mono nii ano man asana Aisak ano Abraham nonoo qabuñanana bosima laligowao.

Yoroo kanagesogaranon mono namo qaganon hononja qaa sein laligowuya.”

¹⁷ Kaen jeroto, Joosefnon manjon boria dindinanon Efraimbaa wananon ano ii iiro mende sokono kawaajon moma bolin manja boria dindinanon men Efraimbaa wananon metogon Manasewaa wananon amambaañon ano.

¹⁸ Kaen ama manja kokaen ijoro: “Amana, kan mende mewa. Mera koi kanon mutu merana koloaja. Kawaajon boroga dindinanon mono iwaa wananon amba.”

¹⁹ Kaen ijoroto, manjon ii amambaañon qetama Joosef kokaen ijoro: “Merana, ii saanon mojen. Niinon ii mojen. Manasenon kaanagadeen waanawo kolooro iwaa gbiliurutanon kaanagadeen koloon seisei ama kanageso somata koloowuyato, Efraimbaa qaqabuñayanon mono Manasewaanon qabuñu uugun ewaa. Iwaa gbiliurutanon mono koloon seisei somata ama kanageso tuunja tuunja mamaga koloon laligowuya.”

²⁰* Kaen ijoro moro weemboria iikanonadeen kotuegon oroma kokaen jero: “Israel yononon mono oroo qagara gama kanagesogia

kotuegon onoma kokaen jewuya: Anutunon mono oyanboyon ama ononota ononon Efraim ano Manase kaanja koloowu.”

Kaen jen Manase ii Efraimbaa newo baatanon ano.

²¹ Israelnon kotuegon onono tegoro Joosefwaa qaa kokaen jero: “Moba, niinon komumambaañon anjento, Anutunon onowo laligon ubaa. Iinon mono unuano man asaurugia yonoo balonon eleema kembuya.

²² Iikanon kema batugianon balon mosonji niinon goonon balon toroqen Sekem balon kelegawo ii gonjen. Niinon balon bambaanja ii Amor kanageso yonowo manja qen neenaa tiwo ano manjawaa soo somata iikanon yonoononja mewe. Joosef gii daremunuruga

* 48:7: Jen 35.16-19 * 48:20: Hib 11.21

yoŋoo wanġia koloojaniwaajon ii daremunjuruga yoŋoojon qaagoto, goo bunaga jen tegoweta ewaa.” Kianj.

49

Jeikobnoŋ merauruta kotuegoŋ oŋono.

¹ Kawaa gematanon Jeikobnoŋ merauruta oŋono kagi qaa kokaen jero: “Oŋo mono horon ajoroogi niinon laalogianon kanagen nomaen koloowaati, iikawaa gejatootoo qaaya injisaama jewu mobu:

² “Jeikobwaa merauruta, oŋo mono kan ajoroon amagia Israelwaanon qaa geja ama mobu.

³ “Oo Ruuben, giinon neenaa mutu meranaga koloojan. Giinon noo ku-usuna ano emba mewe esunmumunaa honja mutuya koloona. Qabunagaa akadamyua ano ku-usunja kanon kouruga yoŋoonon unjuugja.

⁴ Haamonon kowe siri qindiuro kalumalu kema kankeji, goo uuganon mono iikawaa so waaro kalugon lanj kema kankejan. Giinon manġa noo duŋ eenanon uma qembonanon qeŋ embanawo ena duŋ kanon mono anġonjorayawo koloon tilooro. Kawaajon goo qabunagaa akadamyuanon mono kouruga mende toroqen unjuugun ewaa.

⁵ “Simeon ano Liwai yoronon daremunwoiga koloojao. Yoroŋo tiwo wasa gawonġaranon mono kike kakasililin kondoonkeja.

⁶ Yoronon irinsoŋsoŋ qaganon eja unjuri komugi eeŋ totoon aijnajon bulmakao eja iyoŋoo kana boro iwoigia lanj unjuri kotori meendangoya koloogi. Kawaajon yoronon qaa areŋ somonġonkebaoti, niinon iikawo uumotoonġo mende amakemaŋa.

Ajoajoroŋo ambaoti, niinon iikanon iyorowo mende toroqen ramaŋa.

⁷ Uukazigaranon gerawo koloojiwaajon ii jeŋ qasuaan oronjen. Uduuduugaranon kanjanawo koloojiwaajon ii jeŋ jororaan oronjen.

Niinon kanagesogara kondeema oŋombe yoŋonon Jeikobwaa balon sokoma kembu. Niinon mendeema oŋombe yoŋonon Israel batugianon lanj goonjpora ama laligowu.

⁸ “Oo Juuda, goo daremunjuruganon gii mepeseen goma laligowuya. Goo boroganon mono kereuruga yoŋoo aro kokonġianon rabaa. Manġaa merauruta yoŋonon mono goojon usugon simin kuma laligowu.

⁹ * Oo Juuda, giinon laion gbaworoya kaanġa laligojan. Oo merana, gii borojan meŋ oro qeŋ neŋ laligon iikanonadeen eleema kajan.

Iion laion kaanġa selia ama qetetereen laion embia kaanġa kamaan koma eŋkeja.

Kuuyanon ii kawali koloon utunj mondowombaaon keegia momakeju.

¹⁰ Ku-usumbaa aiweseya ii moŋon Jeuda yoŋoo borogianonġa mende unjuumbaa.

Eja pombaa gbaruyanon kania batugaranon nano moŋon ii mende qetegowaa. Qaago!

Iyanġa ano gbiliuruta jinġaron duŋanon rama laligon ugi kanagen moŋon asugiro kanageso tuunġa tuunġa yoŋonon iwaa jeta ten koma laligowu.

¹¹ Iion donġia wain apu gere batuyanon somonġoro nambaa. Donġia meria ii wain apu kasa batugaranon gbadooro ewaa.

Iion opoya ii wain ooyanon sonġbambaa.

Malekuya ii wain kotaa oo sayanon qesaama qejaambaa.

¹² Wain oo nero jaayanon wain oo apu kaanġa oŋaan injan kombaa. Aju tokoya nero jetanon aju ooya kaanġa taaliwaa.

* 49:9: Jan 24.9; Ais 5.5

- 13 “Zebulun kanageso yonononj kowe goraayanonj laligowu.
Yonoo gomanonj wangoya wangoya sulunkebu.
Balongiaa jawoya iikanonj mono Saidon taonj baagenj kema ewaa.
- 14 “Aiskar ii dongi siita koukouya iikawaa so kolooja.
Dongi qaganonj dunj rarawaa gesoya woi iikawaa batugaranonj ama qetetereenj lokolinj sologonj enjkebaa.
- 15 Lokolinj sologonj haamo menj ero dunj miria ii
saanonj sokono gomanonj naanj totoonj koloowaa.
Ii iima gemata iwoi lombotawo anjomambaajonj usugonj kemero
tosianonj welenjqeqe gawonj mewaatiwaaajonj kuunj somonjonj munjkebuya.
- 16 “Tosianonj Dambaa kanagesouruta mendunjonj onjonji
Dan iinonj mono aworo (defence) nama qaa dindinajonj manja qenj laligowaa.
Dan tuunj yonononj Israelwaa tuunj tosaanja iikaanja koloonj laligowuya.
- 17 Dan iinonj qato mokolenj kaanja kananonj enj
hooswaa gbakotanonj kiro aarunj lalanjaninj giliro
qaganonj rabaati, iinonj mono tama gemagama namononj kemebaa.
- 18 “Oo Ponj, giinonj nii kasa gbadononjga metogonj
anjonj koma nombaatiwaaajonj jaa rinj mambomakemanja.
- 19 Kike kakasililinj tuunj yonononj Gad kanageso
unjunj onjonj laligowuto, Gad yonononj mono meleema
kanagianonj onjotaanj iyanjgia unjunj onjonj laligowuya.
- 20 “Aserwaa balononj nene morianj mamaga asuginjkebaa.
Kinj yonononj nene naanjgiawo nenjkejuti, iinonj mono
nene kaanja ii balononj komoro seinj iikanonj tosaanja ilaanj onjoma laligowaa.
- 21 “Nembarononj anjaa jaajaa naanjaajonj uulanjawo lansanj goonjpora amakeji,
Naftalinonj mono iikawaa so koloonj meraboraanjuruta injiima-ainjainjgiawo ii onjoma
laligowaa.
- 22 “Wain gere apu jaayaa kosianonj komogi kota mamaga kuunj
boria giliro kema sopa qisigonj seleenjenj kemakeji,
Joosefnonj mono iikawaa so kolooja.
- 23 Iwaa kereurutanonj tiwo jangbengjia menj uugere qaganonj
Joosefwaa tuunj ii onjotaanj injidonj unjunj onjonj laligowu.
- 24 Kaenj laligowuto, Jeikobwaa benja Anutu ku-usunjowo
iwaa borianonj mono menj kotiinj muro iinonj tiwo tokoya mende mesajonj boro siita
sombanja qaa qero laligowaa.
Anutunonj mono uuwaa lama galanja koloonj Israelwaa anjonjkonjkonj Toya kolooja.
- 25 Manjgaa Anutuyanonj mono ilaanj goma laligowaa.
Benj ku-usunj kuuyaa Toyanonj mono
kokaenj kotuegonj gononj laligowa:
Kombaa kotumotueyanonj mono kanakeewanjga goononj kamaaro
namo dusiita emuyaa apuyanonj mono goononj kouro
merabora ano oro mamaga mokoloonj onjoma laligowa.
- 26 Baanja baanja iyonjoo kotumotuegianonj
kambanja kambanja ejemba sokoma onjono laligonj kougij.
Baanjaa soroganonj yambu so nene gawonjgia menj laligogi
nene morianj asugiro laligonj kougito,
goo amagaa kotumotueyanonj mono ii kuuya uuguwaa.
Kotumotue kaanja kaanjaanonj mono Joosefwaa wanjaa qaganonj ubu.
Daremunj batugianonj ponj qerewenja jawinj tak-kootoya koloojiwaa laaligoyanonj ii
kuuya mono enj ubu.
- 27 “Benjamin ii kasu kawalia kaanja kolooja.
Gomaamba so tiwojunj tigonj oro unjunj nenj gogonj onjomakeja.
Weenj asaganonj iwoi luluuma qenjkeji, ii gomantiinja so mendeemakeja.” Kianj.

²⁸ Israelwaa tuuj kuuya jangogia 12 ii kian. Mangianonj kotuegonj onjoma qaa kaanja kaanja jero mugi. Kotumotuegia morota morota ii anja anja mendeema kuuya kotuegonj onjono. Kianj.

Jeikobnoj komuro.

²⁹ Kotuegonj onjoma nama qaa kokaenj jeyj kotonj onjono: “Anutunonj mono nuano niinonj isi alauruna komugiti, iyonowo toroqemambaa anjey. Noo qamona ii mono manjuruna yonoo koorongianonj kobaa Hit eja Efrombaa balonj korianonj eji, iikanonj ronj koma nombu.

³⁰ * Kobaa ii Keinan balononj Makpela balonj korianonj Mamre kosianonj eja. Aabrahamonj balonj koria kobaayawo ii isinanaa qasiria ewaatiwaaajonj Hit eja qata Efron iwaanongga sewanja mero.

³¹ * Aabraham ano embia Saara ii kobaa iikanonj ronj koma orongji. Kaanagadeenj Aisak ano embia Rebeka ii iikanonj ronj koma orongji. Niinonj toroqej Lea iikanonj ronj kombe.

³² Aabrahamonj namo koria kobaayawo ii wala Hit yonoonongga sewanja merota eja.”

³³ * Jeikobnoj merauruta qaa kaenj jeyj kotonj onjono tegoro kanawoita hororo duj eeyanonj uro goronj qej komuro Anutunonj wano isi alauruta yonoononj toroqero. Kianj.

50

Jeikob ronj kongi.

¹ Jeikobnoj komuro Joosefnonj lugun manja kepelaanj munj ligonj kema aroyanonj giliro kemero buuta kitonj nero.

² Kawaa gematanonj Joosefnonj doktauruta jenkootoyaa baatanonj laligogiti, ii manjaa qamoya sele menj kotikotii keleganonj moriwutiwaaajonj jeyj kotonj onjono. Jeyj kotonj onjono yonononj Israelwaa qamoya kaenj ama mugi.

³ Gawonj ii menj laligogi weemboria 40 kuuya tegoro. Qamogia kelenonj morinjkegi, iikawaa gawonja ii kambanj koriga kaenj menj laligonjkegi. Iijipt kanatuuru yonononj Jeikobwaaajonj weemboria 70:waa so jinjeyj qama saama laligogi.

⁴ Saama jinjeyj koma wosobiri laligogitiwaa kambanja iikanonj tegoro Joosefnonj Faarao kimbaa jinjkaronj mirinonj gawonj menj laligogiti, ii qaa kokaenj injjoro: “Niinonj onjoo jaagianonj kiankoomu mokolooweti een, onjo mono noo jenanonj menj Faarao kinj qaa kokaenj jeyj mobaa:

⁵ * Manjanonj jaawo laligonj qaa kokaenj somongonj jojopanj qaanonj jeyj kotiimambaaajonj jeyj kotonj nono: ‘Niinonj komumambaaajonj anjey. Nii neenaajonj jamo kobaa Keinan balononj osoweta nanji, noo qamona ii mono iikanonj kema ronj komba.’ Kawaaajonj saanonj kete jeyj kotona nii iikanonj kema manjaa qamoya ronj komago mombo eleema kamanja.”

⁶ Kaenj injjoro jeyj Faarao kinjonj ii moma kokaenj jero, “Gii manjaaajonj qaa somongonj jojopanj qaanonj jeyj kotiinati, iikawaa so saanonj kema mangaa qamoya ronj komba.”

⁷ Kaenj jero Joosefnonj manjaa qamoya ronj komambaaajonj uro. Faarao kimbbaa jawinjuruta qabunagiawo kuuya, jinjkaronj miriaa ano Iijipt kantriwaa jotamemeuruta qabunagiawo ii kuuya iwo motoonj kengji.

⁸ Joosefwaa miriwaa sumanjuruta korebore, iwaa daremunjuruta ano manjaa kanagesouruta yonononj kaanagadeenj motoonj kengji. Embameraurugia, lama, meme ano bulmakao tuunja tuunja iigadeenj mono onjomesaogi Goosen gomanonj ragi.

⁹ Hooswaa kareya kareya ano eja hoos qagianonj ragiti, ii kaanagadeenj kengji. Kaenj mindirinj tuunj somata totoonj kengji.

¹⁰ Kema kema Jordan apu gowoya kotonj leegenj toroqej kema Atad gomanonj wiit dumunj kotawaa honja ano kaawoya mendeema gosigiti, miri balonj iikanonj keuma jinjeyj aro metaama qama silama saama bolinj laligogi. Joosefnonj manjaaajonj weemboria 7:baa so jinjeyj qama saama laligoro.

¹¹ Atad gomanonj jinjeyj qama saagi balonj toya Keinan kanageso yonononj ii iima moma kokaenj jeyj, “Iijipt yonononj mono jinjeyj saawaa arenja uuta anju.” Kaenj jeyj miri balonj iikawaa qata ii kanainj Aabel Mizraim * qagi. Ii Jordan apu gowoyaa weenj koukoutaagenj eja.

¹² Jeikobnoj merauruta jeyj kotonj onjonoti, yonononj iikawaa so otaanj ama mugi.

¹³ * Yonononj qamoya anjonj Keinan balononj kema Mamre kosianonj Makpela balonj korianonj kobaa eji, iikanonj kema ronj kongi. Aabrahamonj waladeenj balonj koria kobaayawo ii qasirigia ewaatiwaaajonj Hit eja Efron iwaanongga sewanja mero.

* 49:30: Jen 23.3-20 * 49:31: Jen 25.9-10; 35.29 * 49:33: Apo 7.15 * 50:5: Jen 47.29-31 * 50:11: Abel: = Jinjeyj saawaa arenja. Mizraim = Iijipt. Hibruu qaa kaanja. * 50:13: Apo 7.16

¹⁴ Joosefnon manaa qamoya ron kono tegoro aja, daremunuruta ano tosaan kuuya iwo manaa qamoya ron kombombaajon kenjiti, iyononon mombo Iijipt balonon eleema lagi. Kian.

Joosefnon irona mende meleemambaajon mombo jero.

¹⁵ Joosefwaa daremunurutanon mangia komuro rama iima koton kokaen romongon jegi: “Joosef sili bologa kuuya ama muniji, iinon iikawaaajon uuduuduu moma nonoma kamban kokaamba kanain irona meleema nonombabo.”

¹⁶ Kaen jen Joosefwaa qaa kokaen anji keno, “Manganon komumambaa ama nonoojon qaa kokaen jen kotooro:

¹⁷ ‘Ono mono Joosefwaaajon qaa kokaen jegi mobaa: Daremunuruganon sili bologa ama tiwilaan gombombaajon anjiti, giinon mono iyonoo singisongogia ano kakasililingia ii mesaowa. Kawaajon giinon saanon mangaa Anutuyaa welenqeuruta nonoo singisongonana mesaowa.’ Yononon qaa ii anji Joosefwaanon karo moma mono qama saaro.

¹⁸ Kawaa gematanon Joosefwaa daremunuruta iyangio kan balonon tama batanon usugon kamaan kokaen ijogi: “Moba, nono goo welenqeuruga omya koloojon.”

¹⁹ Kaen ijogito, Joosefnon meleema kokaen jero: “Mono keegia mende mobu. Niinon Anutuwa kitianon mende nanjen.

²⁰ Onanon, onjo sili bologanon tiwilaan nombombaajon kaparan koma anjito, Anutunon ii meleeno kitianon iwoi awaa asugiwaatiwaaajon kaparan koma ano. Kaen ama kondoon kuun nono kanatuuru mamaga onoo laaligogia somongowe iikawaa honanon kamban kokaamba asuganon koloooro iima kotojon.

²¹ Kawaajon mono keegia mende mobu. Niinon mono onjoangia ano embameraurgia onoo laaligogia kuuya nanjon onoma laligomanja.” Kaen jen kilengagaa irona ii mende meleemambaajon mombo jen kotiin gumbonjonjon ama onono. Kian.

Joosefnon komuro.

²² Joosefnon manaa kanagesouruta yonowo toroqen Iijipt balonon laligogi. Joosefnon laligon uro yambuya 110 koloooro komuro.

²³ Joosefnon esa amboanja Efraimbaanonga koloogi ii injiuro. Kaanagadeen Manasewaa meria Makir iwaa meraboraanja koloogi Joosefwaa tawoyanon onjoongi doongon onono.

²⁴ Kawaa gematanon Joosefnon daremunuruta yonoojon qaa kokaen injjoro, “Nii komumambaajon anjento, Anutunon mono kalan koma onono laligowuya. Iinon onjo balon kokainongga unjuama balon Aabraham, Aisak ano Jeikob yonoo bunaga koloowaatiwaaajon jen tegon jojopan qaanon jen kotiiroti, mono iikanon kema laligowu.”

²⁵* Kaen injjoro Israelwaa meraurutanon qaa jen somongon jojopan qaanon kokaen jen kotiiwutiwaaajon jen koton onono: “Anutunon kalan koma onono laligogi niinon komuwe noo siina ii mono balon kokainongga anjon Keinan balonon kembu.”

²⁶ Kaen jen yambuya 110 koloooro komuro. Komuro Iijipt kanon qamoya ii sele men kotikotiiwaa keleganon morin qamo bokisnon anji ero. Kian.

* 50:25: Eks 13.19; Joos 24.32; Hib 11.22

RUUT

Ruutwaa sunduya

Jenasa-asari

Eja ponj yonjoo kambangianonj Israel yonjoo laaligogia ii uma kamaanawo. Uugia meleengi oyanboyonj laligogito, iikawaa gematanonj silemale laligogi kamaanj kamaanj sooro lombo uutanonj deenjeema siinjererenj laligogi. Laligonj iikawaa gematanonj uugia meleengi. Kaanj kaanj ama laligogi. Ruutnonj kambanj iikanonj luaewaa kania qendeenon. Moab emba iinonj Israel ejaga mero. Eja kanonj komuro Ruutnonj enaroya Israel emba iwo pondanj ororonj somonjonj Israelwaa Anutuyawo tororo qokotaanj laligoro. Kaenj laligonj kantria Moab mesaonj Israel uutanonj kanj tetegoyanonj loya mutuyaa tinitosauruta yonjoo batugianongga eja dologa monj mokoloonj mero. Yoroog biligara monjonj kinj Deiwidwaa amboya kolooro. Deiwid iinonj Israel yonjoo kinj ponggia qabuņaya uuta laligoro. Deiwidwaa gbilia monj ii Jiisas. Ruutnonj yambu 1110–1100 Kraist mende koloorotonj laligoro.

Eja ponj buk iikawaa sunduya kanonj laaligowaa kania kokaenj qendeengi: Ejembanonj Anutu gema qegi kambanj kanonj kakasililinj kondemondeenj somatanonj qagianonj umakero. Ruutwaa sunduyanonj kana kokaenj qendeenja: Waba emba iinonj uuta Israelwaa Anutuyaanonj meleema momalaari kanagesononj toroqero kotumotuenonj qaganonj uro oyanboyonj mokoloo.

Buk kokawaa bakaya waja 3 ii kokaenj:

- 1) Naominonj Ruutwo Betlehem eleeni. 1.1-22
- 2) Ruutnonj Boazwo aitonjgori. 2.1–3.18
- 3) Boaznonj Ruut ii embiaga mero. 4.1-22

Elimelek ano sumanjuruta yonjononj Moab kenji.

¹ Kerugenj Israel uutanonj kinj monj mende laligoro eja ponj yonjononj kanatuuru galenj koma onjoma laligogi. Kambanj kanonj bodi koloonj balonj kuuya sokoma ero. Bodi kambanj kanonj Juuda eja monjonj embia ano merawoita unjama taonjgia Betlehem mesaonj kantri qata Moab kanonj kema raranj dundunjgia meagonj waba laligogi.

² Eja qata Elimelek, embia qata Naomi ano merawoigara qagara Malon ano Kilion balonjgia qata Efrata. Yonjononj taonjgia Betlehem mesaonj Moab balononj kema kanonj laligogi.*

³ Iikanonj laligogi Naomiwaa loya Elimelek komuro. Komuro Naominonj emba maloya koloonj merawoita yorowo laligogi.

⁴ Merawoita yorononj laligonj somariinj Moabga emba woi qagara Orpa ano Ruut † agiminj aogi. Agiminj aogi toroqenj Moab balononj yambu 10:baa so laligonj kougi.

⁵ Laligonj kouma merawoita woi Malon ‡ ano Kilion yorononj kaanagadeenj komuri. Komuri nemunjgara Naomi iinonj lomeria qaa anjodeenj laligoro. Kianj.

Naomi ano Ruut yorononj Betlehem eleeni.

⁶ Naominonj anjodeenj Moab kantrinonj laligonj kambanj monjonj qaa kokaenj jegi moro: 'Ponjonj kanatuuruya ilaanj onjoma Israel kanonj nembanene sogianonj mokoloonj onjomakeja.' Kaenj moma Moab mesaonj Israel balononj eleema kemambaajonj joronj qoronj ama enarowoita yorowo waagi.

⁷ Waama gomanj balonj laligoroti, ii mesaonj Juuda balononj eleema kemambaajonj ano enarowoita yorowo motoonj kananonj kenji.

⁸ Kananonj kema Naominonj enarowoita kokaenj irijoro: "Emba woi, oro mono eleema nemunjwoigara yoroog gomanonj kema laligowao. Oro noo lomeraana komugiti ano nii nono awaagadeenj kalanj koma noma laligori Ponjonj mono kawaa so tawaya meleema awaagadeenj kiankoomu orono laligowao.

⁹ Ponjonj saanonj kana mero oro eja mombo agiminj aonj laaligo rarangara yoroog mirinonj mokoloonj uukorisoro qaganonj laligowao." Kaenj irijonj buugara kitoronj neroto, yorononj amburereenj ama silama saari.

¹⁰ Saama kokaenj ijori: "Qaago! Noro mono giwo eleema goo kanageso tuunja yonjononj kembonja."

* 1:2: Efrata: ii Betlehem gomanj liligonj ejati, balonj iikawaa qata. Ruut 4: 11, Jen 35: 19, 1 Sml 16: 18, Mai 5: 2

† 1:4: Ruut: qa iikawaa kania ii ala-ala. Jiisaswaa ambosakonj uruta yonjoo batugianonj emba 4 kokaenj laligogi: Taamar, Raahab, Ruut ano Batseba. Mat 1.3-6 ‡ 1:5: 3 Malon: qa iikawaa kania ii esunjkamakamaa eja

¹¹ Kaen ijori meleema kokaen irijoro: “Oo enarowoina, mono naambaajon niwo kawowajon anjao? Nii mombo eja merawoina mewe somariiri ii orombaoraga me? Kaen romonjowaoragati eenj, iikanonj mende sokonja. Qaago totoonj! Mono keteda koi eleema kembao.

¹² Nii emba wana koloojeniwaajon eja moŋononj nii mende nombaa. Oo enarowoina, oro mono eleema mirigaranonj kembao. Nii mombo eja memambaajon romonjonj kete gomantiina eja mombo enj korowo koloonj merawoina qokoloonj orombenagati eenj, ii mono kilenj bimobimooyawo.

¹³ Mera ii somariiri lowoigara oromambaajon mamboma laligowaoraga me qaago? Yorojonj ama eja memegaraa kania somonjonj aonj kamban batuya koriga ii eenj laligowaobo. Ii mende sokonja. Oo enarowoina, iikaanj qaago. Poŋononj boria boraama lona nuano komurotiwaajon laaligonananonj bimooro nii orojonj wosojinjina mojenj.”

¹⁴ Kaen irijoro mombo toroqenj silama saari. Saari tegoro Orpanonj enaroyaa yeizozoya jenj buuta kitoŋ neŋ eleema mirianonj keno. Orpanonj kenoto, Ruutnonj kaparanj koma sele kopaya kaanja qokotaaro.

¹⁵ Kaanja qokotaaro Naominonj kokaen ijoro: “Moba, alaganonj kenja. Iinoŋ anjaa beŋsakonj ano anjaa ejemba tuuŋ yoŋoononj kenja. Gii mono kaanagadeenj eleema miriganonj kemba.”

¹⁶ * Kaen ijoroto, Ruutnonj kilenj kokaen meleeno: “Nii mono gii gomesaomanatiwaajon kaparanj mende koma jewa. Saanonj jena giwo kembo. Gii noma nomaenj kembagati, nii mono kaanagadeenj giwo iikanonj kemaŋja. Gii dakanonj dakanonj laligowagati, nii mono kaanagadeenj iikanonj laligomaŋja. Goononj ejemba tuuŋ ii noo ejemba tuuŋnaga koloogi goononj Anutu ii noo Anutuga kolooro laligomaŋja.

¹⁷ Gii dakanonj komuwagati, nii mono kaanagadeenj iikanonj komuwe ronj koma nombutiwaajon mojenj. Qaa ii kokaen jenj kotijjenj: Koomu motoonjononj mono mendeema norombaa. Iwoi morota moŋononj mendeema norombaati eenj, Poŋononj saanonj iikawaa ironj meleeno noo qananonj uba.”

¹⁸ Kaen jenj iwo kemambaajonj kotakotagadeenj kaparanj kono iima moma kotonj kawaa qaaya mombo mende ijoro.

¹⁹ Mende ijoroto, motoonjgara kema kema Betlehem taononj keuri. Keuri taononj ejemba kuuyanonj ii iriima korisoro somata moma ajoroogi. Emba yoŋononj qama Naomi koma horonj jolonja kokaen jegi: “Ei! Ii onjononj, Naomi yanjo me nomaenj? Oowe oowe oowe!”

²⁰ Kaen jegi Naominonj kokaen injoro: “Noo qana Naomi ii eenj mende qabu. Nii uukorisoro embaga qaago. Anutu ku-usuŋ Toyanonj mono kondoonj nono uukondunj moma laligojenj. Kawaajonj noo qana Mara qagi sokombaa. §

²¹ Noononj iwoi mamaga wala ero taonj koi mesaonj kembeto, kete Poŋononj nuano bobora eleema eenj omaya kajenj. Poŋ ku-usuŋ Toyanonj qaana gosinj meŋ bolinj nono konajilinj qaganonj laligojenj. Kawaajonj qana Naomi ii mono eenj qabubo.” Kiaŋ.

²² Naomi ano enaroya Ruut, Moab emba kanonj Moab mesaonj Betlehem taononj kariti, kamban iikanonj ejembanonj kanainj padiwaa alia baali ii gawonjgianonj kema borogianonj kunjji.

2

Ruutnonj Boazwaa gawononj baali otano.

¹ Naomiwaa loya Elimelekwaas isi utanonj tinitosaya, eja qabunjayawo moŋ qata Boaz laligoro.

² * Kamban moŋononj Moab emba Ruut iinoŋ enaroya Naomi kokaen ijoro: “Saanonj jenj tegona nii gawonj moŋononj kema ejemba baali gowia kuma reremonja mesaonjkejuti, ii otama meŋ kululuumaŋja. Nii saanonj eja nombaa jaanonj iima-ainj mokoloowe nisosoroŋ ‘Oonj!’ jero saanonj iwaa gematanonj kema ii meŋ kululuumaŋja.” Kaen jero Naominonj ijoro: “Oo enarona, saanonj kembaa.”

³ Kaen ijoro mesaonj gawonj moŋ morowaanonj gawonja, ii mende moma kilenj tondu kema nama baali kunjji yoŋoo gemagianonj kema gowia motomotoonj qeqelala kamaanjenj egiti, ii otama otama keno. Gawonj korianonj kenoti, ii Boazwaanonj gawonjga. Boaz ii enaroya Elimelekwaas isinonjga moŋ.

⁴ Boaznonj ketego koi Betlehemga kouma gawonj ejembauruta injiima jolonjia kokaen jero: “Bonjonj! Poŋononj mono onjowo laligowa.” Kaen jero meleema kokaen qagi: “Poŋononj mono kotuegonj gomba.”

* 1:16: Ruut 2.11-12; 2 Kinj 2.2-6 § 1:20: Qa woi: ii Hibruu qaa kanagarawo. Naomi = uukorisoro. Mara = uukondunj.

* 2:2: Lew 19.9-10; Dut 24.19

⁵ Kaenj qagi Boaznoj gawoj galenjaajon kokaenj qisiro: “Emba ii morononj?”

⁶ Kaenj qisiro kokaenj meleeno: “Emba ii koriganonja. Ii Naomiwo Moab kantrinonja kari.

⁷ Iinonj gomaamba amandiinanonj kanj qisij nono ‘Oonj!’ jewe gawoj ejemba yonoo kanagianonj onjotaaj baali gowia otama menj kululuuja. Gawoj pondaj menj laligonj ketada kui kuunjonj endu kema haamo menj raja.”

⁸ Kaenj meleeno Boaznoj Ruut kokaenj ijoro: “Borana moba, nii qaa goroga monj gomanja: Gii gawoj koi mende mesaonj tosaanja yonoo gawononj mende kema baali menj kululuuwa. Mono noo welenjeqeje embauruna yonowo motoonj koikanonj otama laligowa.

⁹ Nii gawoj ejauruna goosiriwubotiwaa sonjo anjenj. Gawoj noma nomaeenj kema dumuj kota kumbuti, gii mono iikawaa jaagalenj ano yonoo gemagianonj kema emba yonowo laligowa. Apugaajonj mobagati eenj, welenjeqeje yonononj apu koworanenonj kosojutu, saanonj iikanonj kema apu newa.”

¹⁰ Kaenj ijoro Ruutnoj moma balononj kemenj usugonj Boaz kokaenj ijoro: “Nii nomaeembaajonj waba laligonj kilenj goo jaanonj kiankoomu mokoloowe iikaanja kalanj koma nonjanj?”

¹¹ Kaenj ijoro kokaenj meleeno: “Nii goo nanamemenjaa sunduya ii kuuya jegi mojenj. Gii loganonj komuro enaroga awaagadeenj galenj koma laligonj kouna. Gii nemunmanja ano kolokoloo kantriga mesaonj ejemba wala mende moma nononati, kilenj nonoo batunananonj kanj laligojanj.

¹² Gii sumanjuruga sili awaa qendeema onjona Anutu Israel nonoo Ponnananonj mono iikawaa tawaya gomba. Kurunonj enjananonj meraanja reenreenj koma onjmakeji, iikawaa so gii Anutuwaaw umuganonj laligomambaajonj koi kana.”

¹³ Kaenj ijoro Ruutnoj kokaenj meleeno: “Somatana, nii goo gawoj meme embauruga yonoo tani qaagoto, giinonj kilenj sili awaa qendeema nonjanj. Giinonj qaa nuna selena tunja.” Kaenj meleeno.

¹⁴ Nembanene kambananonj karo Boaznoj Ruut kokaenj ijoro: “Saanonj koi kanj bered kitia menj wain apu aasonjawnonj qendunjonj newa.” Kaenj ijoro gawoj ejemba yonowo raro Boaznoj baali honja onjkootoya tosia muro. Ii muro nenj tomenja junoo nene tosia mesaro raro.

¹⁵ Rama waama kema toroqenj baali gowia otano Boaznoj gawoj ejauruta kokaenj jenj kotonj onjono: “Iinonj baali gowia boranjawo iikawaa batugianonja kaanjagadeenj otama menj kululuuwaati eenj, onjo mono qaa tokoronjkota mende jenj mubu.

¹⁶ Kaenj qaagoto, baali gowia tosia ii boranjawonja kaanjagadeenj horogi kamaaro anji kanj iyanjaajonj menj kululuuwa. Onjo mono ii mende jenj mubu.”

¹⁷ Kaenj jenj kotonj onjono Ruutnoj baali gowia korama menj kululuuro uro honja ano kaawoya mendeema oromambaa sapa sarayawononj kosonj korereenjonj gosiro honja geso karoombaa so (36 liita) kolooro gomanj sinjijnjonj karo.

¹⁸ Kaenj kolooro baali honja ii menj taononj eleema kanj dawu koranoti, ii enaroya qendeema muro. Kawaa gematanonj nene nenj timbiriinjonj tosia mesaoroti, ii kaanjagadeenj unjuma muro.

¹⁹ Ii muro kokaenj qisiro: “Gii kete dakanonj kema baali otama menj laligojana? Morowaa gawononj kema gawoj menj laligojana? Eja galenj koma gonjaati, Anutunonj mono ii kotuegonj muba.” Kaenj qisiro morowaa gawononj kema gawoj menj laligoroti, iwaa sunduya Naomi ijoro: “Nii kete eja mombo gawoj mejenjati, iwaa qata ii Boaz.”

²⁰ * Kaenj ijoro Naomiwaa elenja kamaaro kokaenj ijoro: “Ponjonj mono Boaz kotuegonj muba. Ponjonj kiankoomu nonomambaa qaa somonjgoroti, iikawaa so mono pondaj lomeraanjurunanonj komugiti ano anana kete koi laligojoni, nonoojonj kiankoomuya mende anjonj koma laligoja.” Toroqenj qaa kokaenj jero: “Eja ii nonoo tinitosanana ano isinanaa doweya meme ejaga. Kawaaajonj iinonj mono saanonj galenj koma nonombaa.”

²¹ Kaenj jero moma Moab emba Ruutnoj kokaenj jero: “Qaa monj toroqenj kokaenj nijojaa: ‘Gii mono noo gawoj meme ejemba yonowo bonj qenj laligona noononj baali kuuya ii kundaborowuya.’”

²² Kaenj jero Naominonj kokaenj ijoro: “Oo enarona, ii awaa. Gii tosia yonoo gawoj korianonj kena sili bologa ama gombubo. Kawaaajonj gii saanonj Boazwaa gawoj meme emba yonowo kema gawoj menj laligowa.”

²³ Kaenj jero Ruutnoj Boazwaa gawoj meme emba yonoo kosogianonj bonj qenj laligonj honja otama menj kululuunj laligoro baali ano wiit kunjunj kambananonj tegoro. Tegoro toroqenj enaroya Naomiwo laligori. Kianj.

3

Ruut ano Boaz yoronon baali gawonon aitongori.

¹ Kamban tosia tegoro Naominon enaroya Ruut kokaen ijoro: “Oo enarona, nii saanon eja mon batogon mokoloowe galen koma gono iwo keraqeeanggo qaganon geenggo miriga kalan koma raba.

² Gii gawon meme emba yonowo mokotaan laligonati, iyonoo galengia Boaznon mono nonoo tinitosananaga. Moba, iinon kete gomantiina baaliqeqe sombenon kemen baali hona ano kaawoya mendeema oromambaajon sapa sarayawonon koson korerejgon gosiwaa.

³ Kawaajon gii mono keteda koi apu arin selega kele unkoowayawonon morin opo suruga mouma baaliqeqe sombenon kemeba. Emu kemebato, wala sigensigen laligona nembanenea ano apu kizanja nedabororo kawaa gematanon saanon iwaa jaanon asugina giibaa.

⁴ Gaombaajon moma kamaan dakanon hon koma ewaati, mono ii iima kanon kema. Kokojiji gombaatiwaaajon qisiwagati, iikawaa kaisareya mono kokaen amba: Gii iwaa koorononon kema kaniaagen esu kitia metaama iikanon kemen ewa. Kaen ena mokoloon goma nomaen ambagati, ii gijoro moba.”

⁵ Enaroyanon kaen ijoro Ruutnon kokaen meleeno: “Qaa kuuya nijojanji, ii saanon andaboromana.”

⁶ Kaen meleema baaliqeqe sombenon kemen enaroyanon jen koton murotiwaa so otaan andabororo:

⁷ Boaznon gomantiinaga nembanenea ano apu kizanja nedabororo selia men looriro waama baali tuun mombaa goraayanon kemen gaon ero. Kanon ero Ruutnon olon janjan qej kema kaniaagen esu kitia metaama iikanon kemen ero.

⁸ Ero goman ruunonon iwoi mombaajon aarun lalananiro uuta tooro moma eleema emba mon kansionon eroti, ii mokoloon iiro.

⁹ Iima qisin muro: “Gii moronon?” Qisin muro kokaen meleeno: “Oo somatana, nii Ruut, goo welenqeqe embaga. Giinon geengaa isigaa doweya meme ejaga koloojan. Kawaajon Juuda onoo nanamemengia otaan nii saanon galen koma noma esuganon turun nomba.”

¹⁰ Kaen meleeno kokaen ijoro: “Oo borana, Pononon mono kotuegon gomba! Gii saanon eja wanaya me qaqabunja esuhinagiawo yonoo gemagianon kenagato, iikaanja mende anjan. Gii eenanon isiuruna awaa nanjon onoma laligonago kete ii uugun sili awaa soroya anjan.

¹¹ Oo borana, gii mono toroko mende moba! Bonjon laligowa! Gii emba awaa soroya koloojanji, ii taombaa ejemba kuuyanon moju. Kawaajon gii ii me woiwaaajon qisin nombagi, nii ii saanon ama gomanja.

¹² * Nii goo tinitosaga koloon galen koma gomanatiwaa so koloojen. Qaa ii onjato, eja monjon nuugun isinaa doweya meme eja mutuya kolooja. Nii iwaa qerewenaga laligojen.

¹³ Kawaajon gii saanon gomantiina koi kokaen ewa. Dowe meme eja mutuyanon woran sewanga memambaajon jenagi een, ii awaato, sewanga mende memambaajon mobaati een, niinon saanon sewanga memanja. Qaa ii somonjon Pombaa qatanon jojopan qaanon jen kotiijen. Kawaajon saanon bonjon ena goman amba.”

¹⁴ Boaznon kaen ijon emba monjon baaliqeqe sombenon iwaanon kamaaroti, monjon ii mobabotiwaajon moro. Kawaajon Ruutnon Boazwaa kansionon kamaan eroto, wengeran suluro kamban iikanonadeen monjon ii mende iima kotooro olon kemaatiwaaajon waoro.

¹⁵ Waoro Boaznon kokaen ijoro: “Mono malekuga seleganonnga metogon qerereen men namba.” Kaen ijoro metogon men nano baali hona 25 kilogrambaa so gosin maaro kemero. Kemero men kobibiin Ruutwaa sawinonon ano anjon eleema taanon keno.

¹⁶ Ruutnon taanon kema enaroyanon keuro qisiro: “Oo enarona, nomaen en kajan?” Kaen qisiro Boaznon iwaa iwoi kuuya anoti, iikawaa sunduya ijoro moro.

¹⁷ Moro kokaen toroqen ijoro: “‘Gii enarogaajon bobora mende kema,’ kaen nijon baali koi nonja.”

¹⁸ Kaen ijoro Naominon kokaen jero: “Oo enarona, eja iikanon kete een haamo mende mewaato, qaaga galen koma laligoro ii mindingogi tegorogo kawaa gematanon rama haamo mewaa. Kawaajon gii mono sosoo mamboma rama qaaga nomaen jegi asugiwaati, ii moba.” Kian.

* 3:12: Ruut 2.20

4

Boaznoŋ Ruut embiaga mero.

¹ Boaznoŋ taombaa kiropo naguyanōŋ kema qenjaaro sombenōŋ kamaaŋ raro. Raro isiaa dowe meme ejawaa qaa jeroŋi, iinoŋ kaŋ uugumambaa ano iwaajoŋ kokaenŋ qaro: “Oo alana, gii saanoŋ koi kaŋ kamaaŋ rabaga.” Kaenŋ qaro kaŋ kamaaŋ raro.

² Raro Boaznoŋ taonoŋga jota meme eja boro woi (10) oŋoono kagi rabutiwaa injjoro motooŋ kamaaŋ ragi.

³ Ragi Boaznoŋ isiaa dowe meme eja ii kokaenŋ ijoro: “Kambaŋ kokaamba Naominoŋ Moab kantri mesaonŋ eleema karoti, iinoŋ danana Elimelekwaanōŋ baloŋ kitia ii sewana mewutiwaa eja.

⁴ Kawaajoŋ niinoŋ kokaenŋ romoŋgojen: Gii qaa ii mobagatiwaa gijojen. Gii isinaraa dowe meme ejaga koloona niinoŋ goo qerewenŋga koloojen. Dowe meme eja moŋ mende laligoja. Kawaajoŋ giinoŋ ii sewana mewagatiwaaŋ kuuŋ gonjen. Gii ii sewana memambaa aŋa mobagati een, ii saanoŋ sewana mewato, ii togowagati een, saanoŋ ii kaanŋgadeen jena momaŋa. Ii saanoŋ eja koi rajuti, iyoŋoo jaanoŋ jewa. Ii kanatuuru tuuŋnaa jotameme koi yoŋoo jaagianōŋ jewa.” Boaznoŋ kaenŋ ijoro eja alianōŋ kokaenŋ ijoro: “Nii ii saanoŋ sewana memaŋa.”

⁵ Kaenŋ ijoro Boaznoŋ jero: “Gii Naomiwaanōŋ baloŋ koria sewana mewagati, kambaŋ iikanōŋ mono Moab emba Ruut, eja komurotiwaa maloya ii kaanŋgadeen sewana mewa. Kaenŋ ana eja komurotiwaa qatanōŋ mono borosamo baloŋ kanōŋ ewaatiwaaŋ ii galen koma laligowa.”

⁶ Kaenŋ jero dowe meme eja mutuyanōŋ meleeno: “Kaenŋ kolooro niinoŋ ii sewana memambaajoŋ amamaajen. Ruutnoŋ neena meraboraana yoŋowo motooŋ borosamona mendeenŋi motomotooŋ yoŋonoŋ baloŋ kitia melamelaa iikayadeen buŋa qeŋ aowubo. Nii kaenŋ amambaajoŋ amamaajen. Kawaajoŋ giinoŋ saanoŋ ii sewana mena geenŋga buŋaga koloowaa.” Kaenŋ meleeno.

⁷ * Kerugen Israel utanōŋ moŋnoŋ baloŋ iwoi sewana mero buŋaya kolooro iikawaa qaaya kotiiwaatiwaaŋ yoŋonoŋ sili kokaenŋ ama laligogi: Qaa jenŋ tegoŋ soomoŋgo aŋŋi tegero iyoroonōŋa moŋnoŋ kana esuya qetegoŋ alia muŋkero. Israel yoŋonoŋ iwoi sewana memewaa qaaya tegeroti, ii sili iikaanŋ kanōŋ qendeema laligogi

⁸ Kawaajoŋ eja kanōŋ Boaz kokaenŋ ijoro: “Giinoŋ ii saanoŋ sewana mena buŋaga koloowaa.” Kaenŋ jenŋ kana esuya qetegoŋ Boaz muro.

⁹ Ii muro Boaznoŋ jotameme eja ano kanageso kuuya kokaenŋ injjoro: “Niinoŋ Elimelek, Kilion ano Malon yoŋonoŋ iwoi kuuya ii Naomiwaanōŋga sewana mejen. Oŋo ii kete jaasewanŋ qeŋ nanŋoŋ jewutiwaa so koloouju.

¹⁰ * Nii Moab emba Ruut, Malombaanoŋ malo ii kaanŋjadeen sewana mewe noo embanaga koloowaa. Kaenŋ ama eja komurotiwaa qatanōŋ borosamo baloŋ kanōŋ ewaatiwaaŋ ii galen koma laligomaŋa. Qata kaenŋ mende aliwaato, gbiliurutanōŋ Elimelek waa qata duduuwubotiwaajoŋ ii gawmambaa buknoŋ oogi en ubaa. Oŋo ii kete jaasewanŋ qeŋ nanŋoŋ jewutiwaa so koloouju.”

¹¹ * Boaznoŋ kaenŋ jero jotameme eja ano kanatuuru taombaa kiropo naguyanōŋ sombenōŋ ragiti, iyoŋonoŋ kuuya kokaenŋ jegi: “Nono ii jaasewanŋ qeŋ nanŋowoŋa. Poŋnoŋ embaga goo mirinoŋ kawaati, ii saanoŋ kotuegoŋ muro iinoŋ mono Reizel ano Lea yoroo so koloowaa. Yoronoŋ Jeikobwaanōŋ meraboraana mamaga qokolori Israel kanatuurunananōŋ kolooro. Gii saanoŋ Efrata balonoŋ jotameme eja esuhinawo koloon Bethlehem taonoŋ qabuŋagawo laligowa.

¹² * Poŋnoŋ emba malo saraŋ iwaanōŋa gbili gombaati, goonoŋ kanageso yoŋonoŋ mono Juuda ano Taamar yoroo meragara Perezwaanōŋ sumanŋ yoŋoo so koloon laligowu.” Kianŋ.

Boazwaanōŋ gbili yoŋoo qa arenŋia

¹³ Kaenŋ ama Boaznoŋ Ruut wama mirianoŋ kema embiaga mero Poŋnoŋ kotuegoŋ muro koro ama meraga mero.

¹⁴ Meraga mero emba yoŋonoŋ Naomiwaa kokaenŋ jegi: “Nono Poŋ mepesejoŋ. Iinoŋ kete isigaa dowe meme ejaga gonja. Iinoŋ saanoŋ galenŋ koma goma laligowaa. Mera kanōŋ Israel utanōŋ qabuŋayawo koloowaa.

¹⁵ Goo enaroganoŋ jopagoŋ gomakeja. Goo merauruga 7 laligowuyagati een, iinoŋ mono ii kuuya unjuugunŋ ilaanŋ goma laligoja. Iinoŋ kete esaga gono iinoŋ mono laaligoga

tililuaan] keraqeean]o qe] goma laligowaa. Kanagen] emba waja koloona iinon] saanon] gale] koma gono laligowaga.”

¹⁶ Kaen] jegi Naominon] mera ii me] doon]on] gale] koma mun] laligoro.

¹⁷ Emba kosianon] laligogiti, iyon]onon] kokaen] jegi: “Naomiwaanon]ga esia meraga kolooja.” Kaen] je] qata Obed qagi. Obedwaa meria Jesi, esia kin] Deiwid.

¹⁸ Qa are] koi ii Perezwaanon]ga kanain] nama Deiwidwaanon] uja: Perezwaa meria Hezron,

¹⁹ Hezrombaa meria Raam. Raambaa meria Aminadab.

²⁰ Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon.

²¹ Salmombaa meria Boaz. Boazwaa meria Obed.

²² Obedwaa meria Jesi. Jesiwaa meria kin] Deiwid. Kian].

Joonawaanon gejatootoo qaa Joona Jenjasa-asari

Buk koi kanon gejatootoo qaa qaita mon koloaja. Ii Joonawaanon nomaen asugiroti, iikawaa sunduya. Anutunon qaa kokaen jen koton muro: “Gii mono Assiria kantriwaa siti waja qata Niiniwe kanon kema uukuuku gawon mewa.” Assiria yononon kakasilinjia somata ero Israel yononon kere yonoo boronon komuwombotiwaajon toroko moma laligogi. Anutunon Joona kaen jen koton muroto, Joonanon togon Anutuwa qele koloon Niiniwe kemambaajon qotogoro. Ii kokaembaajon togoro: Anutunon siti ii tiwilaamabaa galej mende qaa ijoroto, Joonanon iikawaa so onanon koloowaatiwaajon mende moma kotiuro.

Joonanon togon qotogoro lombo uuta qaganon uro iikawaa gematanon iyanjaa jaajaa amambaa ainja men kamaan ama ten koma keno. Kema uukuuku gawon mero Niiniwe seiseiyanon uugia onanon meleengi. Kawaajon Anutuwa uuta olomooro mende tiwilaan onono. Kawaajon Joonawaa uutanon bolij kobooro komuwombotiwaajon moro. Kin mononon yambu 782–753 Kraist mende koloorotinon galenggiaga laligoro Joonanon kamban kanon gawon mero. Joonawaanon goman qata Gat Hefer ii Nazaret kosianon, 5 kilomiita kekembaa so. Niiniwe ii koriganon, 500–600 kilomiita kekenjaa so.

Kanagen Israel yononon iyangio gejatootoo ejemba yononon qaa moma mende ten koma yangisen laligogi Anutunon jen tegoro Assiria yononon kan unun unuama kengi iyangjaa nanangia ii kaen sooro. Buk koi ii Anutuwa kania woi kokaen ninisaanja: Nono kuuya Anutuwa uuaia tororo ten kombonatiwaa so koloon. Kaen mende ambonati een, lombo mono onanon qanananon ubaa. Anutuwa kania waja mon ii kiankoomu ano uujopa. Anutunon anaa kaziuruta Assiria gadokopa yonoo singisonoggia kaanjadeen mesaon iimaleinjonna metogon onombaatiwaajon kaparan komakeja. Irona bologanon qagianon ubabotiwaajon moma kotiun uunana meleembonatiwaajon kuun nononja.

Buk kokawaa bakaya waja 4 ii kokaen:

- 1) Anutunon Joona oono yangisen ano. 1.1-17
- 2) Joonanon uuta meleema saranonga lolooro. 2.1-10
- 3) Joonanon Niiniwe kanageso uugia kuuro. 3.1-10
- 4) Uugia meleengi Anutunon kiankoomu onono. 4.1-11

Joonaon Pon qetama kokomomola mero.

¹ * Israel kanon Pombaanon qaa ii Amitai iwaa meria Joonawaanon kokaen kolooro:

² “Assiria kantriwaa siti somata Niiniwe ii ween koutanon eja. Yononon bao jaagoo kaanja koloon kilenggia lansan nama men tintuan laligonkeju. Iikawaa qaaya ii noo jaasewananon kouro mojen. Kawaajon gii mono waama eu kema noo bunja qaana injon uugia kuuwa.”

³ Kaen ijoroto, Joonanon Pombaa jaasewanononga oloj kok koma ween kememetanon baagen kemambaajon keno. Kema goman qata Jopa (Jaffa) kanon kemon wango mon mokolon jero, “Yonowo saanon Tarsis gomanon Spein kantrinon kema.” Kaen jen kana sewanja men wanganon uro. Kaen uma Pombaa jaasewanononga kokomomola men keno.

⁴ Kenoto, Ponon haamo kotakota wasiro kowenon kemon kuuro siri dimbon somata waama wango qero jangomambaajon ano.

⁵ Kaen kolooro wango gawon eja yononon toroko moma iyangjaa benjurugaa so anja anja qama koolin onongi. Kaen ama wanganon afaangowaatiwaajon kawaa hina iwoi kuuya men borogi kowenon kemeroto, Joonanon wango dutaa uutanon kemon iikanon oloj koma gaon komunagbiili ero.

⁶ Iikanon ero wango galejanon iwaanon kan kokaen jen muro: “Gii mono naambaajon koi gaon ejan? Mono waama geengaa bengga qama koolina iion ilaan nonono mende tiwilaawonaga.”

⁷ Kaen jen mun batugianon amin moma jegi: “Ayo, mono kawu! Mono unju kuuwonja. Eja morowaa singisonoggiaajon ama iimalein koi qanananon uji, iikawaa kania mokoloowanja.” Kaen jen unju kuugi Joona asugiro.

⁸ Asugiro jegi karo kokaen qisin mug: “Iimalein tiwitiwilaa koi ii morowaa singisonoggiaajon ama qanananon uji, gii mono iikawaa kania ninijowa. Gii naa gawonja

* 1:1: 2 Kin 14.25

menkejan? Gii daanƙaya kajaƙa? Goonon kantri ii daen? Goo kanagesouruga ii dakanon laligoju?”

⁹ Kaen qisiin mugi kokaen meleeno: “Nii Israelga. Hibruu eƙaga koloojen. Nii Pon, Siwewaa Anutuya waeya men mepeseenkejen. Iinon kowe ano namo toboga mokoloon orono.

¹⁰ Iinon gawon osiqosiawo nono togon Pombaa jaasewanƙanona olon kok koma kajeƙ.”

Kaen meleeno moma aarun lalananiƙ kokaen ijon jen mugi: “Yei! Gii mono naambaajon ama kaen anjaƙa?”

¹¹ Kowenon toroqen bolin kotiin qindiin ero. Kawaajon kokaen qisiin mugi: “Nono mono iwoi nomaen ama gonin irona mena kowenon goron qenaga?”

¹² Kaen qisiin mugi kokaen meleema injoro: “Siri dimbon koi mono noojon ama qanananon uma qeji, niinon ii moma kotojen. Kawaajon mono nii noma kowenon borogi kemebe goron gewaa.”

¹³ Kaen meleeno gawon eja yononon kilen wanjo mombo namo goraayanon keubaatiwaajon loqanon nanjon qen bimbjogogito, kowenon bolidaborotiwaajon ama ama-maagi.

¹⁴ Amamaan Israel Ponƙanaa qata kokaen qama kooligi: “Oo Pon, mono geengaa qaa joga otaan iwoi koi anjan. Kawaajon Pon, eja koi komuwaatiwaajon ama mono mende tiwilaan nonomba. Sayaa qaaya ii mono nonoo qanananon mende ana uba. Qaa ii onanon.”

¹⁵ Kaen qama koolin kema Joona men borogi kowenon kemero. Kemero kowewaa usunanon iikanonadeen kamaaro bon qero.

¹⁶ Bon qero eja yononon Anutuwaajon aarun lalananiƙ nandun somata ama Pon siimolon oon mun qaagia kokaen somonjogi: “Anana mono Pombaanon qaa apana ten koma laligowonja.”

¹⁷ * Joonanon kowenon kemero Ponjon sara somata mon wasiro kema Joona gogoro. Gogoro sara iikawaa uutanon weemboria karoon en laligoro. Kian.

2

Joonanon gajugaju korojonanon en qama kooliro.

¹ Joonanon sara uutanon en Pon Anutuya qama koolin mun

² kokaen ijoro:

“Oo Pon, nii kokojinjin uutanon qama koolin gombe

gii qaana moma leeya meleemba.

Nii koomuwaa senjon dusiitanon en komun tagon welema gombe

gii geja ama jejewelenwelena mojan.

³ Gii monago kowe biiwi jabirinanon (jaujanon) hagon nonji kamaan ejen.

Geengo riiwagon nona goman sinjogoyaa dutanon kamaabe

gboulu somatanon esuun nonja.

Goo apu kokopa kuuya ii musulunjon nonja.

Goo kowe siriga ii turun nen olaan nonja.

⁴ Nii kokaen romonjojen: Gii geengaa jaasewanƙanona

konjoma nona soon tintuan ejen.

Ii kilen nii mombo jaananon goo jiwowon jigo kowogaagen

uuwe keno jejeromonromon anjen.

⁵ Apu ano omanjareya ii qananon uma turun nondaboroja.

Kowe biiwi jauƙagadeen liligon nondaboroja.

Kowewaa tokoleya ii jamojuu kaanjan wanan momosiin esuuja.

⁶ Nii kowe biiwi jauƙaa dusiitanon koi kanon ulunjon kamaajen.

Kowe biiwi jauƙaa jaa ununja ii konji

pondan qananon eu somonjon nonja.

Oo Pon Anutuna, nii koi laligojento,

gii mono koomuwaa senjon dusiita

koi kanonja gou koma nona

saanon mombo laaligonon kouman.

⁷ “Noo laaligonanon qaomambaajon ano kamban koi kanon

oo Pon, nii romonjon gombe qamakoolinanon keuma

goo Siwe jigo kowoganon eu uma gejaganon kemebaati, ii mojen.

* 1:17: Mat 12.40

⁸ “Ejemba gadokopa ben lopion omaya goda qen usugon onjomakejuti,
iyononon kaen ama kalenmorian Toya gii gema gunkejuto,
⁹ nii mono mepemepesee oonjsaa qama
mamatewoo ama siimolon oon gomambaajon mojen.
Nii iwoi amambaa qaa jen somongobeti,
iikawaa so mono ama sorogonkemaŋa.
Oo Pon, gii gou konkon Tona koloojan. Qaa ii onjanon.”
¹⁰ Kaen qama kooliro Ponjon sara ii jen koton muro
kan kouma Joona lono namo toboganon kamaaro. Kian.

3

Joonanon Anutuwaa gawon Niiniwe kema mero.

¹ Namu toboganon kamaaro Pombaanon qaa koi ii mombo Joonawaanon kolooro:
² “Giinon mono waama siti somata Niiniwe kanon kema Bunja qaa gomanati, ii injjon uugia kuuwa.”
³ Qaa kaan kolooro Joonanon waama Pambaa qaa jeta ten koma Niiniwe keno. Niiniwe sitiwaa soya ii kokaen: Gii goraayanon kanain kema laligona ween karon tegoro teegen endu keubaga.
⁴ * Joonanon kanain siti uutanon kema laligoro ween motoon go tegoro bunja qaa qama kokaen injjoro:
“Weemboria 40 mombo eja. Ii tegoro Niiniwe siti koi mono meleeno kemebaa.”
⁵ Qaa kaen qama injjon keno Niiniwe kanatuuru yononon Anutuawaanon buzu qaa ii moma laarin uugia meleema nene singi laligowombaa kamban koma jen kotigi. Ii jen kotiin ejemba somata melaa korebore yononon uumeleembaa samo megii selegianon uro too arigi.
⁶ Kaen anji iikawaa buzu qaaya ii Niiniwewaa kin (praim minista) iwaanon keuro. Keuro moma jinjonon dun rarayanon gaa kamaan malekuya kotogon samo men aturaan too utun arin raro.
⁷ Rama jen kooto kokaen ano Niiniwe siti sokondaboron keno: “Ono mono kin ano jawinjuruta nonoonon jen kooto koi mobu: Monjon mono nene qaan mende newa. Ejemba me bao kuru, lama bulmakao, ononon nene qaan newombaajon mende moma onjombu.
⁸ Nene singi kaen laligon samo medaboron Anutu kotakotagadeen saama qama koolin mun anan kaniagia bologa ii mesaowu! Ejemba unun tiwilaan ononon sagianon borogia tiloon eji, sili ii mono gema gedaborowu.
⁹ Kaen anin Anutunon irinsoonsoonaa uugeria qelanjin singisongonana mesaonaga. Ii mesaoro mende tiwilaawonaga. Kaen jejon.”
¹⁰ Ii moma asarin kaniagia bologa gema qen uugia meleengi Anutunon nanamemengia ii iima wosoya moma onoma roromon goya eleeno singison gogiaa irona meleema onomambaajon moroti, ii mesaoro. Uutanon kaen kamaaro mende men kileen onono. Kian.

4

Joonanon temboma irina soono.

¹ Kaen kolooroto, Joonanon iikawaaajon uubooli somata moma irina soono.
² * Irina soono Pon welema mun kokaen ijoro: “Ae! Pon, gii kiankoomuwaa ben laligon saanon niniima koboonkejan. Goo kalenmorian gaa ii honon gaa ero irin gaa ii uulanawo mende soonkeja. Kaen uuga uulanawo olomoooro wosomomo ama kanageso mon men kileen onomambaajon mende momakejan. Ii neenaa gomanon laligon moma yagon gijoweti, ii duduujan me qaago? Kania kawaajon ama kamban kanon “Tarsis kemaŋa,” jen uulanawo kokomomola men kema laligowe.
³ * Kete jaawo laligomambaajon togon koomunaajon uugun mobe awaa kolooja. Kawaajon Pon, gii mono laaligona doloda koi nuamba. Qaa ii onjanon.”
⁴ Kaen welenoto, Ponjon kokaen meleema ijoro: “Joona, gii kiankoomuwaaajon irinsoonsoon mojan, ii sokonja me qaago?”
⁵ Kaen ijoro Joonanon siti mesaon kamaan ween koukoutanon baagen kema kana goraayanon endu kuun qen iikawaa umuganon raro. Rama sitiwaaajon kaen me kaen koloowaati, ii iimambaajon unun raro.

⁶ Kaen raroto, Pon Anutunon Joona keraqeeango qen mumambaajon moma jero alonjalon mon asugin korin kouma Joonawaa waja aon koma muro. Aon koma muro alonjalombaaajon keraqeeango somata moma raro.

⁷ Rama gomantiija mon ero goman ano kanon Anutunon taron mon wasiro kan alonjalon ii kiririiro sena sooliro.

⁸ Weenon kouro Anutunon jero haamo geriawo toton ii goman jaaya koukoutanonga qero ween jaayanon wananon kuuro kuuro irina soono komumambaajon moma mongdaboron gama koolin kokaen jero: "Nii laligomambaajon togon komumambaajon mobe afaaja koloaja. Qaa ii onanon."

⁹ Kaen jeroto, Anutunon Joona kokaen ijoro: "Gii alonjalombaaajon iringa soonji, ii sokonja me qaago?"

Kaen ijoro kokaen meleeno: "Irina soonji, ii mono sokonjaa. Noo irinsoonjona ii somata kolooro uunanon mende olomoowaa. Kawaajon saanon komumana. Qaa ii onanon."

¹⁰ Joonanon kaen meleeno Ponon kokaen ijoro: "Gii alonjalombaa gawonja mon mende men ii mende galej kona koriro. Ii gomantiija motoongowaa uutanon asugiro ano gomantiija motoongowaa uutanon soolin komuro. Kilen geengo iwoi omaya kaaja iikawaajon ama saama majakaka mojan.

¹¹ Kaen kolooro nii mono nomaembaajon siti somata kokawaa kanatuuruya yonoojon majakaka mende mobenaga? Iikawaa uutanon ejemba 120.000 (handet twenti tausen) jango ii uugun laligojuti, ii awagaa ano bologaa kanagara mende moma gosin oromakejuti ano bao kuru iwoi ii kaanjadeen kelemaleen laligoju. Ii ejemba yonowo kaanjadeen men kileen onjomambotiwaajon ama mono uuainnanon Niiniwe injiima koboojen." Kian.

Matyuu Oligaa Buŋa Matyuunonj ooro. Jeŋ-asa-asari

Matyuu qa iikawaa kania ii Pombaanonj kalenj. Qata monj Liwai. Room gawmambaa takis meme ejaga laligoro. Gawonj ii menj laligoro Jiisasnonj kanj oono uuta meleema gowoko 12 yonoo batugianonj laligoro.

Oligaa Buŋa koi Jiisaswaa kania iyanŋaa kanagesouruta Juuda yonoojonj jeŋ asarin onjomambaajonj ama ooro. Qaa kota wana ii kokaenj, "Jiisas Kraistnonj Hamoqeqe Tonana ano Kinj Poŋnana kolooja." Juuda ejemba yonoojonj qaa ii mende sokono uugianonj boliro amamaagi. Kawaajonj Matyuunonj Jiisas gawonŋaa kania ii asuganonj jeŋ asarin tororo kuma onono. Soomonŋo Walaganonj hamoqeqewaa soomonŋo qaa (promis) eji, ii kuuya Jiisaswaaonj ama asuganonj asuginj qebugonj honawo koloodabororo. Hamoqeqe Toya ii Hibruu qaanonj Mesaia ano Griik qaanonj Kraist.

Jiisasnonj uuwaa gawonj bakaya karonj menj laligoro: Inonj Oligaa Buŋa ejemba kuma onjoma uugia iikanonj kuunj omejiilanj konjoma onjoma jigia menj qeangonj laligoro. Kaenj menj keno angoleta kolooro laligonj maripoonj gerenonj uma komuro ronj konji mombo waaro. Iikanonj Anutuwaa bentotonŋaa kania qendeema nonono. Kaenj ano anana letoma Anutuwaa merabaraanja kolooombaa kania kolooro. Jiisaswaaonj qaaya wana 5 ii kokaenj: 1) Bonj 5-7, 2) Bonj 10, 3) Bonj 13, 4) Bonj 18 ano 5) Bonj 24-25

Buk kokawaa bakaya wana 7 ii kokaenj:

Jiisaswaa ambosakonj uruta ano kolokolooya 1.1-2.23

Jon Oomulu ejanonj uuwaa gawonj mero 3.1-12

Jiisas oomulu mero Satanonj angobato menj muro 3.13-4.11

Jiisasnonj Galili uutanonj qenjaaro gawonj mero 4.12-18.35

Jiisasnonj Galili mesaonj Jerusalem keno 19.120.34

Sonda konoga Jerusalem laligonj komuro 21.1-27.66

Koomunonjga waama laligonj Siwenonj uro 28.1-20

Jiisas Kraistwaa ambosakonja yonoo qa arengia

Luuk 3.23-38

¹ Jiisas Kraistwaa ambosakonja yonoo qa arengia ii kokaenj: Aabrahambaa gbili monj Deiwid. Deiwidwaa gbili monj Jiisas.

² Aabrahambaa meria Aisak. Aisakwaa meria Jeikob. Jeikobwaa merauruta Juuda ano iwaa daremunj uruta.

³ Juudawaa merawoita Perez ano Zera, nemunŋara Taamar. Perezwaa meria Hezron. Hezrombaa meria Ram.

⁴ Rambaa meria Aminadab. Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon.

⁵ Salmombaa meria Boaz, nemunja kantri mombaa embianga Raahab. Boazwaa meria Oobed, nemunja kantri mombaa embianga Ruut. Oobedwaa meria Jesi.

⁶ Jesiwaa meria kinj Deiwid. Deiwidwaa meria Solomon, nemunja wala Uriawaa embianga laligoro. Juuda kinj kuuya ii Deiwidwaa gbiliuruta koloonj laligogi.

⁷ Solomombaa meria Rehoboam. Rehoboombaa meria Abija. Abijawaa meria Asa.

⁸ Asawaa meria Jehosafat. Jehosafatwaa meria Jehoram. Jehorombaa meria Usia.

⁹ Usiawaa meria Jootam. Jootambaa meria Aahaz. Aahazwaa meria Hezekia.

¹⁰ Hezekiawaa meria Manase. Manasewaa meria Aamon. Aamombaa meria Joosia.

¹¹ *Joosiawaa merauruta Jekonia ano iwaa daremunj uruta. Kambanj iikanonj Babilon yonononj Israel kanageso unjanji Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaanjan welenjeqeqigiaga laligogi.

¹² Babilon kapuare miri laaligo tani kaanjan laligonj iikanonj Jekoniawaa meria Sealtiel kolooro. Sealtielwaa meria Jerubaabel.

¹³ Jerubaabelwaa meria Abiud. Abiudwaa meria Eliakim. Eliakimbaa meria Azor.

¹⁴ Azorwaa meria Jaadok. Jaadokwaa meria Akim. Akimbaa meria Eliud.

¹⁵ Eliudwaa meria Eleazar. Eleazarwaa meria Matan. Matambaa meria Jeikob.

¹⁶ Jeikobwaa meria Joosef, Mariawaa loya. Marianonj Jiisas merota qata Kraist Hamoqeqe Toya jenkejonj.

¹⁷ Kambanj Aabrahambaanonjga kanainj laligonj kougij kinj Deiwid kolooroti, isi iyonoo janjga arengia ii 14. Mombo kinj Deiwidwaanonjga kanainj laligonj kougij Israel kanageso

* 1:11: 2 Kij 24.14-15; 2 Hist 36.10; Jer 27.20

unyangi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaanja laligogiti, isi iyonoo jango arengia ii kaanagadeen 14. Babilon kapuare miri laaligo tani kaanja laligogiti, kambaan iikanondeen kanain laligon kougi Kraist kolooroti, isi iyonoo jango arengia ii kaanagadeen 14.

Jiisas Kraist ii kokaen kolooro:

Luuk 2.17

¹⁸ *Jiisas Kraist koloorotiwaas sunduya ii kokaen: Iwaa nemunja Maria ii Joosefwaas bunaja laligon mende mindirin aonj laligori kambaan iikanonj Unja Toroyanonj menj letoma muro korowo laligoro kania mokoloogi.

¹⁹ Kaen mokoloogi eja bunaya Joosef iinonj laaligo dindinja laligorotiwaajonj Mariawaa kaniaonj asuganonj asugiro gamuyawo koloowaatiwaajonj togoro. Kaen togonj uutanonj ii olonj mesaomambaa momo arenja ano.

²⁰ Kaen romonjonj ero Pombaa gajoba monjonj gaononj asuginj munj kokaen ijoro, “Joosef Deiwidwaa gbili, Unja Toroyanonj mono Maria menj letoma muro koroyawo laligoja. Kawaajonj gii mono ii wama miriganonj kanj embaga koloowaatiwaajonj toroko mende moba.

²¹ *Marianonj koko meraga mewaa. Eja iikanonj kanagesoya sirigisonjogianonjga hamo qen onono solanjaniwuya. Kawaajonj giinonj mono qata Jiisas qaba.” Kaen ijoro.

²² Ponjonj gejatootoo eja monj sololoooro qaa monj jeroti, iikanonj honjawo koloowaatiwaajonj iwoi kuuya ii kolooro. Gejatootoo qaa ii kokaenj,

²³ * “Emba saranj jumunja monjonj koroyawo koloonj mera ejaga mero qata Imanuel qabuya.” Qa iikawaa kania ii kokaenj, “Anutunonj ananawo laligoja.”

²⁴ Joosefnonj uuta tooro waama Pombaa gajobanonj jenj kotonj muroti, iikawaa so ama Maria embia koloowaatiwaajonj wama mirianonj keni.

²⁵ *Kema laligorito, kambaan biiwianonj iikanonj motoonj mende eri kema meria mero Joosefnonj qata Jiisas qaror. Mera mero iikawaa gematanonj loemba laligori. Kianj.

2

Momakooto eja weenj koukoutanonjga kagi.

¹ Jiisasnonj eja ponj Herodwaa kambaanjudia prowinswaa taonja monj qata Betlehem kanonj kolooro. Kolooroti, kambaan kanonj senjelaowaa momo eja weenj koukoutanonjga Jerusalem sitinonj kagi.

² Kanj kokaen qisigi, “Juuda onjononj eja ponj koloowaati, mera ii koloonj dakanonj eja? Nononj weenj koukoutanonj laligon iwaanonj widi asugiro iima kania kaenj moma waeya menj mepeseewombaajonj kajonj.”

³ Kaen qisigi eja ponj Herod ano Jerusalem kanageso iwo laligogiti, iyonononj korebore qaa ii moma aarugi.

⁴ Aarugi kinj Herodnonj qaa ama kanagesowaa jigo gawonj galerj wanja ano Kana qaawaa boi kuuya koma horonj onono kagi. Kanj ajoroogi kokaen qisijn onono, “Hamoqeqe Toya Kraistnonj mono dakanonj koloowaatiwaajonj jegita eja?”

⁵ Qisijn onono kokaen meleema mugi, “Iinonj Judia prowinswaa taonj qata Betlehem iikanonj kolooowa. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Maikanonj kokaenj oorota eja,

⁶ * “Oo Betlehem kanageso Juuda gomanonj laligojuti, onoo batugianonjga ponj somata koloonj neenaa Israel kanageso mindinjonj kalanj koma nonombaa.

Kawaajonj onjo Juuda gomambaa jotamemeya yonoo batugianonj laligogi gabunagianonj kamaanjeqeta mende toontoonj kolooowa.”

⁷ Kaen meleema mugi momakooto eja ii olonj onjononj kagi kokaen qisijn onono, “Widia ii naa kambaan asugiro kanain iigi?” Iikawaa kania tororo momambaajonj moma kaen qisijn onono.

⁸ Iikawaa qaaya moma wasinj kokaen jenj kotonj onono, “Onjo mono Betlehem kema mera ii tororo qisijn mokoloonj iikanondeen buju qaa angj noononj kawa. Niinonj ii moma kaanjadeen kema ii waeya menj mepeseenj mumanja.”

⁹ Kinjonj kaen injijonjonj jenj kotonj onono moma kanaanonj kenji. Kema widi weenj koukoutanonj laligon iigiti, iikanonj wanjianonj waladeen keno kosinj otaanj Betlehem kema miri koko mera eroti, iikanonj nano.

¹⁰ Widi ii nano iima korisoro somata qatawo mogi.

¹¹ Korisoro moma miri uutanonj uma mera ano nemunja Maria iriigi. Ii iriima siminj kuma usugonj waeya menj mepeseenj mugi. Mepeseenj munj wayanjesogia qenggama iikanonjga goul, jininj paora ano sanda qata mor ii unjuma kalej mugi.

¹² Gomantiina monj egi Anutunonj gaononj asuginj kinj Herodwaanonj mombo mende kembutiwaajonj qotogonj onono. Kawaajonj kana monjgenj iyanjgiaa gomanj balongjanonj eleema kenjgi. Kianj.

Herodwaajonj asanjonj Joosef embameria Iijipt kenjgi.

¹³ Momakooto eja yonononj kenjgi Joosefnonj gaonj iiro Pombaanonj gajoba monjonj asuginj muj kokaenj ijoro, “Herodnonj mera qero komuwaatiwaajonj monjgama mubaa. Kawaajonj mono waama mera ano nemunja uruama olonj koma Iijipt kantrinonj kembu. Iikanonj kema laligogi kanagej niinonj kawutiwaa kambanj jemanjati, iikanonj mono eleema kawu.”

¹⁴ Kaenj ijoro waama gomantiina iikanondeenj koko mera ano nemunja uruama Iijipt kenjgi.

¹⁵ *Iijipt kema laligogi kinj Herodnonj komuro kambanj iikanondeenj eleema kagi. Wala Ponjonj gejatootoo eja Hoosea sololoo qaa kokaenj jerota eja, “Niinonj merana oombe Iijipt gomanj mesaonj karo.” Gejatootoo qaa iikanonj mono kaenj asugiro honjowo kolooro. Kianj.

Mera Betlehem gomanonj unjugi komugi.

¹⁶ Momakooto eja yonononj Juuda gomanj olonj mesaonj kenjgi Herodnonj iikawaa kania iima “Tiligonj nonjgi,” jenj irinja mamaga soono jenjkooto kokaenj ano, “Manjaqeqe eja, onjo Betlehem ano gomanj kuuya ii liligonj raji, iikanonj kema mera gbanigia woi ano iikawaa baatanonj koloojuti, ii mono kuuya unjugi komuwu.” Momakooto eja widi asugirotiwaa kambanjaajonj tororo qisinj onono ijogiti, iikawaa so mera gbanigiaajonj jenjkooto ii ano.

¹⁷ Gejatootoo eja Jeremiaanonj qaa monj jerota eji, iikanonj mono kaenj asugiro honjowo kolooro. Qaa ii kokaenj,

¹⁸ * “Betlehem kosianonj gomanj monj qata Rama iikanonjga saagujugia mogi qama silama amburerej somata meju.

Reizel embawaa gbiliuruta yonononj gbiliurugia qaonjgi saaju.

Kawaajonj saagi ulunjkolenj menj onjombombaaajonj anjgi uukondunjkondungadeenj mo-makeju.” Kianj.

Iijipt mesaonj Joosef embameria Nazaret eleengj.

¹⁹ Joosefnonj Iijipt laligoro kinj Herodnonj komuro iikanondeenj Pombaanonj gajoba monjonj gaononj asuginj muj

²⁰ kokaenj ijoro, “Mera qegi komuwaatiwaajonj embonjgiti, iyonononj mono komud-aborogi. Kawaajonj mono waama mera nemunjawo uruama eleema Israel gomanonj kembu.”

²¹ Kaenj ijoro Joosefnonj waama mera nemunjawo uruama eleema Israel gomanonj kenjgi.

²² Kananonj kema qaa kokaenj moro, “Herodwaa meria Arkelausnonj manja kitianonj Judia prowins galenj koma laligoja.” Kaenj moma iikanonj kemambaajonj toroko moro. Moma laligoro Anutunonj gaononj Galili prowinsnonj kembutiwaajonj jenj kotonj muro waama iikanonj kenjgi.

²³ *Galili prowinsnonj keuma taonj qata Nazaret iikanonj laligogi. Kaenj laligogi gejatootoo eja yonononj Hamoqeqe Toyaajonj qaa jegiti, iikanonj honjowo kolooro. Qaa ii kokaenj, “Iwaa qata ii Nazaret ejaga qama laligowuya.” Kianj.

3

Jon Oomulu ejanonj Jiisaswaa kana meleuro.

Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

¹ Gbani tosia tegoro Jon Oomulu ejanonj kanj Judia prowinswaa balonj qararanjkonjononj liligonj ejemba uugia Buja qaanonj kuunj kokaenj injijonj laligoro,

² * “Siwe Toyanonj bentotonja ambaatiwaa kambananonj mono kanj kuuja. Kawaajonj mono uugia meleema iikanonj keubu.”

³ *Jombaajonj gejatootoo eja Aisaianonj qaa monj kokaenj jenj ooro,

“Qele gajoba monjonj balonj qararanjkonjononj qama laligoro kema qaa otongja kokaenj mobuya,

‘Ponjonj kawa-oo! Kawaajonj mono jororinj kania meleuwu. Mono uugia mindinjonj kania qeleleewu.’ ”

* 2:15: Hoos 11.1 * 2:18: Jer 31.15 * 2:23: Maak 1.24; Luuk 2.39; Jon 1.45 * 3:2: Mat 4.17; Maak 1.15 * 3:3: Ais 40.3

4 *Jombaanonj selekopaa ii kamel juyanonj memetaga ano batuyanonj iinkasa oro selianonj memetaga ii somonjonj laligoro. Nembaneneya ii nyaagiso borotaan ano duuyaa moronj apuya. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa sogaa.

5 Jononj gawonja mero ejemba tuunjeleme yonjononj Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomanj tosaanja kuuya yonjononjga iwaanonj horonj kagi. Kaanjadien Jordan apu leeleee gomanj kuuya rama kenjiti, iikanonja kagi.

6 Kanj kouma singisonjgogia jokoloogi Jononj ii Jordan apu berenjononj oomulu menj onjono.

7 *Menj onjoto, Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonkonj) ejemba tuunjeleme yonjononj oomulu menj onjombaatiwaajonj kagi injiima kokaen injjoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, onjo uugia mende meleengi Anutuwaaa irinjononj mono soono ironja meleema onjomabaajonj anja. Ii olonj kombombaa gejanono qaaya ii mono morononj injjoro sombugia moma koi kaju?”

8 Kawaajonj mono onjanonj uugia meleembu. Kilenjagia mesaonj uugia meleengi honja kolooro ii mono nanamemenjanonj asuganonj qendeema laligowu.

9 *Uugianonj mondomondo qaa kokaen jewombaajonj mende romonjgowu, ‘Nonononj Aabrahambaa gbiliga laligoninj Anutunonj mende tiwilaan nonombaa.’ Kaen jenj totogianonj qenkejuto, honja ii mende koloonjeja. Niinonj iikawaajonj kokaen injjomanja, Anutunonj jamo koi saanonj jenj kotonj onjono letoma Aabrahambaa gbiliuruta koloonj Anutu mepeseenkebuto, onjo nomaenj?

10 *Uugia mende meleembuti eenj, Anutunonj mono onjo gere kaanja kono kamaawombaaajonj anju. Gere kuuya honja awaa mende kuunkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirininj giliro kemebuya. Gere kaanja komambaa wenja ii jeta sunja ama gere kanianonj ano jorjorinj eja. Anutunonj mono kilenjagiala ironja meleema onjombaa.

11 Niinonj onjo uugia meleembutiwaajonj apu toonjonj mulu menj onjonjento, noo gemananonj eja ku-usunja kotakota monj kawaa. Iwaa ku-usunja uutaga ii mono noononj uuguwaa. Iinonj eja uuta koloowaatiwaajonj niinonj iwaanonj kana esuya ilaanj munj gesononj mouma besaamabaajonj amamaamanja. Iinonj mono Unja Toroya uugianonj ano gere bolajanonj koma konjoratinj onjono iikaanja kanonj mulu menj onjombaa.

12 Iinonj honja ano kaawoya mendeema orombambaa saraya menj kouma kosonj korerejonj gosiwaa. Gosinj wiit kota menj kululuunj kowianonj ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirininj kemej gere tetegoya qaa kanonj jewaa.” Kianj.

Jononj Jiisas oomulu menj muro.

Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22

13 Kambanj kanonj Jiisasnonj Galili prowins mesaonj Jordan apu berenjononj Jombaanonj kanj oomulu menj mubaatiwaajonj qisiro.

14 Qisiroto, Jononj qotogonj munj kokaen ijoro, “Giinonj saanonj nii oomulu menj nonagato, giinonj singisonjgo mende ama mono nomaembaajonj noononj kajanj?”

15 Kaen ijoro Jiisasnonj kokaen meleeno, “Kambanj kokaamba ii saanonj amba. Kaen anjoti, iikanonj Anutunonj nanamemenj dindinja otaawombaa qaa jeroti, iikawaa honja kolooro sokombaa.” Kaen meleeno Jononj moro sokono uumotoonj ano.

16 Uumotoonj ama oomulu menj muro tegoro iikanondeen apunonjga kouro kokaenj asugiro: Sombinonj aantano Jiisasnonj uunj iiro Anutuwaaa Unja Toroyanonj meleema kewo koonj kaanja koloonj Jiisaswaa wajanonj kamaanj mero.

17 *Kamaanj mero Siwenonjga aro monj kokaen kolooro, “Iinonj mono neenaa komunjua meranaga koloowijaajonj kerana qeangoro iimasiinja mojenj.” Kianj.

Satanonj Jiisas angobato menj munj laligoro.

Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13

4

1 *Kawaa gematanonj Unja Toroyanonj Jiisas kuunj wasinj muro balonj qararanjonkonjanonj Kilenjaa Toyanonj angobato menj mubaatiwaajonj ama keno.

2 Kanonj kema gomantiinja asaga 40 Anutuwaajonj nene singi laligonj nenewaa komuro.

3 Nenewaa komuro omejiilanj wangia qata angobato Toya iinonj asuginj kokaen ijoro, “Gii Anutuwaaa Meria koloowanj eenj, gii mono esunja qendeema jamo koi jenj kotona letoma bered kolooro newa.”

* 3:4: 2 Kinj 1.8 * 3:7: Mat 12.34; 23.33 * 3:9: Jon 8.33 * 3:10: Mat 7.19 * 3:17: Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 12.18; 17.5; Maak 1.11; Luuk 9.35 * 4:1: Hib 2.18; 4.15

⁴ *Kaen ijoroto, Jiisasnoŋ qaa kokaen meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaen oogita eja, ‘Nenenondeen ejemba laaligo mende nonomakejato, Anutuwaŋa jetanoŋga qaa kankeji, ii kuuya teŋ koniŋ iikanonoŋ mono nunuagiŋo kotiŋ laligowoŋa.’”

⁵ Kaen ijoro Kileŋaa Toyanoŋ Jiisas wama Jerusalem siti toroya kanonŋ kema jiwowonŋ jigowaa waarenanonŋ eu uma ano nano.

⁶ *Kaen nano kokaen ijoro, “Gii Anutuwaŋa Meria kolojanŋ een, mono kokanonŋga lugunŋ emu kemeba. Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaen oogita eja,

‘Anutunonŋ gooŋonŋ ama gajobauruta jeŋ kotonŋ onŋono saanonŋ kobibiigi kemeŋ jamononŋ kanaga mende gunŋ mijimiji ambaa.’

Kawaajanŋ kemeŋ mende tiwilaanŋ gombaa.”

⁷ *Kaen ijoro kokaen meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kaanagadeenŋ kokaen eja, ‘Gii mono Ponŋ Anutuga mende anŋobato meŋ muba.’”

⁸ Kaen meleeno Kileŋaa Toyanoŋ mombo wama baanŋa koriga palonŋpalonŋ moŋnoŋ uma namo kuuya yoŋoo kantriŋ totonŋa ano yoŋoo esuhina iwoigia damugiwawo kuuya qendeema muro.

⁹ Qendeema muŋ kokaen ijoro, “Giinonŋ simiŋ kuma noma waena meŋ mepeseenŋ nombagati een, niinonŋ ilawoila kuuya koi mono togonŋ gombe buŋa qeŋ aonŋ galenŋ koma onŋomba.”

¹⁰ *Kaen ijoro Jiisasnoŋ kokaen meleeno, “Qaago! Satan gii mono togowa. Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaen oogita eja, ‘Gii mono Ponŋ Anutuga, ii motoonŋgo simiŋ kuma muŋ waeya meŋ mepeseewa.’”

¹¹ Kaen meleeno Kileŋaa Toyanoŋ iikanondeenŋ Jiisas mesaonŋ togoro. Kaen kolooro gajoba yoŋononŋ kanŋ Jiisas ilaanŋ mugŋ. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kanaiŋ Galili uutanonŋ uuwaa gawonŋ mero.

Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

¹² *Kawaa gematanonŋ Jon Oomulu eja kapuare mirinonŋ* anŋi raro Jiisasnoŋ ii moma Judia prowins mesaonŋ Galili keno.

¹³ *Kema prowins iikanonŋ keuma gomanŋa Nazaret mesaonŋ Kaperneam kema laligoro. Kaperneam taonŋ ii Zebulun ano Naftali gomanonŋ Galili apu anŋonŋ kooronŋonŋ eja.

¹⁴ Iikanonŋ laligonŋ gawonŋa mero Anutunonŋ qaa moŋ gejatootoo eja Aisaia sololooro jeroti, iikanonŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaenŋ,

¹⁵ *“Ejemba Zebulun ano Naftali gomanonŋ Jordan leegenanonŋ laligogi batugianonŋ kana somata kowe waagenŋ kema nanji, ii Juuda qaagoto, tuunŋ tosanonŋ Galili prowinsnoŋ laligojuti,

¹⁶ kanageso yoŋononŋ panŋgamanonŋ laligonŋ asasaga somata iibuya.

Koomunonŋ ejemba ii anŋonŋ koma onŋono panŋgamanŋ gomanonŋ laligojuti, iyoŋooŋonŋ mono gomanŋ wenŋeranŋ suluwaa.”

¹⁷ *Jiisasnoŋ Kaperneam laligonŋ kambaŋ iikanondeenŋ kanaiŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ ejemba uugia kuunŋ kokaenŋ jeŋ laligoro, “Siwe Toyanoŋ bentotonŋ ambaatiwaa kambaŋa mono kanŋ kuuja. Kawaajanŋ mono sinŋonŋgo laaligogia mesaonŋ uugia meleemba.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya onŋoono.

Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

¹⁸ Kaen jeŋ liliŋonŋ laligonŋ Galili apu anŋonŋ goraayanonŋ metetereenŋ kema daremunŋ woi Saimon qata moŋ Piito ano koga Andruu iriiri. Yorononŋ sora hooro ejaga laligonŋ misagara apu anŋononŋ sora horowowaajanŋ giŋiŋ laligori.

¹⁹ Jiisasnoŋ iriima kokaenŋ irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaanŋ kari kuma orombe ejemba sora kaanŋa horonŋ onŋombao.”

²⁰ Kaenŋ irijoro iikanondeenŋ misagara mesaonŋ kanaiŋ Jiisas otaanŋ keni.

²¹ Jiisasnoŋ yorowo boroŋa moŋ toroqenŋ kema mombo daremunŋ woi Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon iriiri. Yorononŋ manŋara Zebediwo wanŋononŋ rama misagia meagonŋ somonŋonŋ laligogi inŋiima oroono.

²² Kaenŋ inŋiima oroono iikanondeenŋ waama wanŋo ano manŋara mesaonŋ kanaiŋ Jiisas otaanŋ gematanonŋ keni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ejemba kuma onŋoma meŋ qeangonŋ onŋono.

Luuk 6.17-19

* 4:4: Dut 8.3 * 4:6: Ond 91.11-12 * 4:7: Dut 6.16 * 4:10: Dut 6.13 * 4:12: Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 * 4:12: Kiŋ Herodnonŋ emba moŋ olonŋ mero Jon Oomulu ejanonŋ ii kawaajanŋ jeŋ muro iriŋa soono jero opotoro yoŋononŋ Jon somonŋonŋ kapuare mirinonŋ anŋi raro. * 4:13: Jon 2.12 * 4:15: Ais 9.1-2 * 4:17: Mat 3.2

²³ *Jiisasnoŋ kema Galili prowins uutanonŋ kuuya liligonŋ qamakooli mirigianonŋ uma bentotombaa Oligaa Bunŋaya jeŋ asariŋ uugia kuuy kuma oŋoma laligoro. Kaenŋ ama batugianonŋ ejemba ji ano jepajerepa kania kania injiro laligogiti, ii meŋ qeaŋŋonŋ oŋoma laligoro.

²⁴ Kaenŋ meŋ laligoro Jiisaswaa Bunŋayanonŋ seiŋ Siria kantri uutanonŋ sokoma tuma keno. Kaenŋ tuma keno ii moma ji ejemba kuuya unjuama iwaanonŋ kagi. Tosianonŋ ji wiji ano jepajerepa kania kania injiro laligogi. Tosianonŋ omejiilanonŋ uugianonŋ kemero qaamuuy me kokojinjimbo laligogi. Tosianonŋ tama kamaanŋ unjuro pipinjo motonŋ sembenŋ aonŋ laligogi. Tosianonŋ selegiaa bakaya koomuya laligogi. Kaenŋa kaenŋa yoŋononŋ Jiisaswaanonŋ kagi meŋ qeaŋŋonŋ oŋono.

²⁵ Kaenŋ ama oŋono iigitiwaaŋonŋ ejemba kanageso somata yoŋononŋ Jiisaswaa gematanonŋ otaanŋ kagi. Tuunŋleembe ii Galili prowins ano Ten-Taonŋ distriknongga kagi. Tuunŋ tosanonŋ Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomanŋ tosanonŋga kagi. Tuunŋ tosanonŋ Jordan apu leengenŋa kagi. Kianŋ.

5

Jiisasnoŋ baanŋanŋ nama kuma oŋono.

¹ Jiisasnoŋ ejemba tuunŋ somata injiima baanŋanŋ uma raro gowokourutanonŋ kouma liligonŋ mugŋ.

² Liligonŋ mugŋ kanainŋ ejemba tuunŋa tuunŋa kuma oŋoma kokaenŋ jero:

Daenŋ yoŋononŋ simbawonŋawo koloouju?

³ “Daenŋ yoŋononŋ iyanŋiaaŋonŋ Anutuwaa jaanonŋ kamaanŋqeqeta kaenŋa mojuŋti, iyoŋononŋ Siwewaa bentotoŋa bunŋa qeŋ aowutiwaaŋonŋ mono simbawonŋawo koloouju.

⁴ *Daenŋ yoŋononŋ jinŋgeŋ qama saajuŋti, Anutunonŋ ii uluŋkolenŋ oŋombaatiwaaŋonŋ mono simbawonŋawo koloouju.

⁵ *Daenŋ yoŋononŋ gumbonŋonŋonŋ laligonŋkejuŋti, Anutunonŋ namo koi ii yoŋoo bunŋa qeŋ oŋombaatiwaaŋonŋ mono simbawonŋawo koloouju.

⁶ *Daenŋ yoŋononŋ Anutuwaawaa jaanonŋ solanŋaniwombaawonŋ kaparanŋ koma ii nene ano apuwaa kaenŋa komuŋ qeŋjeŋ qeŋ laligojuŋti, Anutunonŋ mono siinŋia ii unjuagiwaa. Kawaawonŋ yoŋononŋ mono simbawonŋawo koloouju.

⁷ Daenŋ yoŋononŋ tosaanŋa kianŋkomuŋ oŋomakejuŋti, Anutunonŋ ii kianŋkomuŋ oŋombaatiwaaŋonŋ iyoŋononŋ mono simbawonŋawo koloouju.

⁸ *Daenŋ yoŋoo uugianonŋ soraaya koloouji, iyoŋononŋ saanonŋ Anutu iibuya. Kawaawonŋ iyoŋononŋ mono simbawonŋawo koloouju.

⁹ Daenŋ yoŋononŋ luae qeŋkejuŋti, iyoŋoo qagia ii Anutuwaawaa meraboraanŋa qabuya. Kawaawonŋ iyoŋononŋ mono simbawonŋawo koloouju.

¹⁰ *Anutunonŋ qaagia jeŋ tegoro solanŋanijutiwaaŋonŋ sisiwerowero ama oŋomakejuŋti, iyoŋononŋ Siwewaa bentotoŋa bunŋa qeŋ aowuya. Kawaawonŋ iyoŋononŋ mono simbawonŋawo koloouju.

¹¹ *Ejembanonŋ oŋo nooŋonŋ ama uuqeqe qaa tokoronŋkota jeŋ oŋoma sisiwerowero ama qaa bologa kania kania selegianonŋ kuuy qolonŋmolonŋonŋkejuŋti, oŋononŋ mono simbawonŋawo koloouju.

¹² *Mobu, Anutunonŋ tawagia uuta Siwe gomanonŋ ano ejiwaaŋonŋ mono otokorianŋ maama korisoro qaganonŋ laligowu. Ii kokaembaawonŋ: Gejatootoo ejemba wala laligogiti, ii sisiwerowero tania kaanŋiadeenŋ ama oŋonŋgi oŋononŋ iyoŋoo gemagianonŋ asuginŋ iyoŋoworoŋonŋ laligoju.” Kianŋ.

Oŋo balombaa sii ano kiwa kaenŋa koloouju.

Maak 9.50; Luuk 14.34-35

¹³ Jiisasnoŋ jero, “Oŋo balonŋ ejemba yoŋoo sii tani kolooujuto, sii naanŋanŋonŋ titiikota koloowaati eenŋ, ii mono nomaenŋ meagoninŋ mombo aiŋawo koloonaga? Iikawaa kania monŋ qaago. Toroqenŋ iwoi monŋ aninŋ mende sokombaato, ii kikisi kaenŋa giligi kemero ejembanonŋ ii kanagianonŋ riimemelaawuya.

¹⁴ *“Oŋo balonŋa balonŋa yoŋoo kiwa kaenŋa koloonŋ laligoju. Siti monŋ baanŋanŋonŋ uma megŋi raji, iikanonŋ aasanŋoyanonŋ ramambaawonŋ amamaanŋkeja.

* 4:23: Mat 9.35; Maak 1.39 * 5:4: Ais 61.2 * 5:5: Ond 37.11 * 5:6: Ais 55.1-2 * 5:8: Ond 24.3-4 * 5:10: 1 Piito 3.14 * 5:11: 1 Piito 4.14 * 5:12: 2 Hist 36.16; Apo 7.52 * 5:14: Jon 8.12; 9.5

15 *Moñnoñ kiwa ootirin monjon baatanon mende ambaato, kiwawaa duñ rarayanon ano rabaa. Kaen rama asariro ejemba miri uutanon rajuti, mono kuuya iyonoo jaagia kuuro اساسا iimakebuya.

16 **“Kaanjadeen mono onoo اساسا qendeengi ejemba batugianon asariro iimakebu. Ejembanon nanamemengia awaa iima kawaaon Manjgia Siwe gomanon laligoi, mono ii mepeseen mun laligowuya.”* Kianj.

Jiisason Kana qaawaa kania kuma onono.

17 *“Niinon Mooseswaanon Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoonon Bju Tere ii qewagomambaaon ama mende kan laligojen. Iikaen tondu mende romongowu. Niinon qewagomambaaon qaagoto, qaa ii ten kondaborowe iikawaa honanon pondan koloowaatiwaaon ama kan laligojen.*

18 *Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu, Mooseswaa Kana qaanon tere melaazilij mon me kirifi oon-oombaa jimbolarja motoongo ii mende toton aliwaato, qaa kuuya ii wala hongiwawo kolooro Siwe namo yoronon goron qewaota.

19 *“Kawaaon monon Kana qaawaa jenkooto melaada iikawanonga qaa mon kolonaniñ ejemba kaen kuma onomakeji, iinon Siwewaa bentotonon keuro qata melaada daaburuya qabuya. Kaen qabuto, monon ii ten koma otaan ejemba kaen kuma onomakeji, iinon Siwewaa bentoton uutanon keuro qata Somatanana qabuya.*

20 *“Niinon iikawaa so kokaen injiowe mobu: Onoo nanamemengia solan kanon mono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparanonkon) yonoo siligia kaan ororon koloowabo. Siligianon yonoo sili mamaga mende uuguwaati een, ononon mono Siwewaa bentoton uutanon mende keubuya.”* Kianj.

Yon kazi ano unugi koomuwaa kania.

21 *“Jiisason torogon jero, “Ononon wala eenanon qaa mon kokaen injionkegi, ‘Ejemba mon mende qegi komuwa,’ ano ‘Monon kazia qero komuwaati, ii mono distrikwaa qaa jakeyanon ongi qaaya jen tegowuya.’*

22 *“Kaen injigito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Monon aliawo angowowo ama irin soono yon kazi anji, ii mono kaanagadeen distrikwaa qaa jakeyanon ongi qaaya jen tegowutiwaa so kolooja. Kaanjadeen monon alia jejewili qaanon jen bolin ‘Gii nekonja uuga qaa koloojan,’ jeji, ii mono kanriwaa jigo kaunsol yonoo jaagianon ongi qaaya jen tegowutiwaa so kolooja. Monon alia qaa saganon jen bolin ‘Gii angonjoragawo koloojan,’ jeji, iinon mono gere sianon kemebaatiwaa so koloowaa.*

23 *“Kawaaon giinon mamatewoo nandunga men kan alatanon amambaaon ana iikanon qaa kokaanon momoganon kounaga: Alaga uutanon qaa ero iinon kazi ama gomambaaon moja. Qaa kaan romongowagati een,*

24 *kalenga ii mono alata baatanon ama wala alaganon kema iwo qaagara jen solananiñ uumotoon ama iikawaa gematanon mombo kan mamatewoo nandunga Anutuwaajon amba.*

25 *“Kereganon seleganon kuuy qaa jakeyanon horon gomambaaon ano komitiwaanon kema kana somatanon iikanon mono kaparan koma uumotoon ama qaagara jen solananiwao. Kaen mende ambaoti een, kereganon saanon oron gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanon keuna moma jero opotorowaa boronon kena kapuare mirinon goombabo.*

26 *Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu: Gii iikanon wantaaga kuuya ambaatiwaa so osin rabaga. Toiyaga konoga kaanagadeen andoboronon mono wantaaga men kamaawaga.”* Kianj.

Sero yongorowaa kania

27 *“Qaa mon kokaen injionkegi, ‘Serowilin mono mende amba.’*

28 *Kaen injigito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Monon serowaa siin kombomban qaganon emba uun iiji, iinon mono uutanon iwo serowilin anja.*

29 *“Jaaga dindinganon singisonon ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono qonjoma gilina kema. Sele kitiga monon tiwilaaro kaanon Siwenon una sokombaato, sele busuga jumunja laligona hagogi gere sianon kemen tiwilaawabo.*

30 *“Boro dindinganon singisonon ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono koton gilina kema. Sele kitiga monon tiwilaaro Siwenon una sokombaato, sele busuga jumunja laligon gere sianon kemen tiwilaawabo.”* Kianj.

* 5:15: Maak 4.21; Luuk 8.16; 11.33 * 5:16: 1 Piito 2.12 * 5:18: Luuk 16.17 * 5:21: Eks 20.13; Dut 5.17
* 5:27: Eks 20.14; Dut 5.18 * 5:29: Mat 18.9; Maak 9.47 * 5:30: Mat 18.8; Maak 9.43

Loemba mesaonj aoaowaa kania

31 *³¹“Qaa monj kokaenj jegita eja, ‘Moñnonj embia mesaowaati, iinonj mono mesaonj aoaowaa papiaya oonj embia muba.’

32 *³²“Kaenj jegita ejato, niinonj kokaenj injijowe mobu: Moñnonj embia oloñkalu ano mesaonagato, kania mombaajonj embia mesaowaati, iikaanja kanonj mono embianonj oloñkalu ambaatiwaajonj kondoonj sinjisonjgowaa qaayawo koloona. Kaenj kolooro eja mombu mero eja dologa iikanonj mono kaanagadeenj oloñkalu ambaa.” Kianj.

Qaagia jojopanj qaanonj mende jej kotiiwu.

33 *³³“Qaa monj ii kaanagadeenj wala eenanonj kokaenj injijonjkegi, ‘Qaagia jojopanj qaanonj jej kotiiigiti, ii mono mende uuguwu. Pombaajonj iwoi ambonjatiwaa qaaya jojopanj qaanonj jej somonjogiti, ii mono otaagi honjowo koloowa.’

34 *³⁴“Kaenj injijogito, niinonj qaa ii kokaenj jej asariwe mobu: Qaagia mono jojopanj qaanonj mende totoonj jej kotiiwu. Siwe ii Anutuwaajonj jinjaronj dunja koloojiwaajonj ama qaa kokaenj mende jewu, ‘Qaa honja mende jemanjati eenj, Siwe Toyanonj saanonj ironja meleeno qananonj ubaa.’

35 *³⁵“Namo ii Anutuwaajonj kaniaa doya koloojiwaajonj ama qaa kokaenj mende jewu, ‘Qaa honja mende jemanjati eenj, namononj saanonj qerj turunj nomba.’ Jerusalem ii Kinj Tak-kootoyaa sitia koloojiwaajonj ama qaa koi kaanja ii kaanagadeenj mende jewu, ‘Qaa honja mende jemanjati eenj, Kinj Somata iinonj saanonj qemasologenaajonj ironja meleeno qananonj ubaa.’

36 Gii wanj juga injanja mena taanja koloowaatiwaajonj amamaawaga ano wanj juga taanja mena injanja koloowaatiwaajonj amamaawaga. Kawaajonj qaa kokaenj mende jewa, ‘Qaa honja mende jemanjati eenj, Anutononj saanonj wanjnaa juya mundanonj qero utegowaa.’

37 Jojopanj qaa mende jewuto, oonj-qaawaajonj mono ‘Oonj!’ jewu ano qaagowaajonj ‘Qaago!’ jewu. Qaa dindinja iikanonj qaa iwoi toroqewuti, ii mono Kilenjaa Toyanonj sololonj onjono koloowaa.” Kianj.

Jena jewe ana ambe ii mende ambu.

Luuk 6.29-30

38 *³⁸“Qaa monj kokaenj injijonjkegi, ‘Moñnonj jaaga qisigowaati, gii mono ironja meleema iwaa jaaya qisigowa. Moñnonj jega qemburatiwaati, gii mono ironja meleema iwaa jeta qemburatiwa.’

39 “Kaenj injijogito, niinonj qaa ii kokaenj jej asariwe mobu: Moñnonj bologa ama onjombaati, ii mono mende qetegonj tuarenjenj ama mubu. Kaenj qaagoto, urunja dindinja qetaaliwaati eenj, mono urunja lee kaanagadeenj qetaaliwaatiwaajonj meleemba.

40 Moñnonj ‘Selekopaaga memanja,’ jej qaanonj goomambaajonj moji eenj, mono mesaonj malekuga qaga kaanagadeenj muna bunja qerj aowa.

41 “Kaanagadeenj moñnonj gesoya kilomiita motoonjgowaa so elaanj kembagatiwaajonj kuunj gombaati eenj, mono saanonj terj koma kilomiita woiwaa so elaanj iwo kemba.

42 Moñnonj goononj iwoi mombaajonj qisij gombaati, ii mono muba. Moñnonj ‘Iwoi nona kitia era meleemana,’ jej qisij gombaati, ii mono gema mende qerj muba. Kianj.

Kaziuruga mono uuganonj jopagonj onjomba.

Luuk 6.27-28, 32-36

43 *⁴³“Qaa monj kokaenj injijonjkegi, ‘Ejemba kosogianonj laligonj alaurugia koloojuti, ii jopagonj onjomakebutu, kaziurugia mono meleema kazi ama onjoma laligowu.’

44 “Kaenj injijogito, niinonj qaa ii kokaenj jej asariwe mobu: Onjo mono kaziurugia jopagonj onjoma nama sisiwerowero ama onjomakejuti, iyonjoonj mono gama koolinj laligowu.

45 Kaenj amakebuti eenj, iikaanja kanonj Manjgia Siwe gomanonj laligoji, mono iwaa kania qendeema merabaraanja koloonj laligowuya. Iwaa kania ii kokaenj: Iinonj weenja mende anjonj kono kouma ejemba awaa ano bologa kaanagadeenj menj asarij onjomakeja ano konj anota ejemba dindinja ano doogoya yonjoo nene gawonjgia kaanagadeenj bedu menjeja.

46 “Onjononj mono nona gomambaa tania uugunj Anutuwaajonj kania qendeema aonjkebu. Takis tiliqiligiawo megi sisigia menjejuti, iyonjononj alaurugianonj jopagonj onjoni ii meleema jopagonj onjomakeju. Ii uumeleembaa silia qaago. Onjo yonjoo sili iikayadeenj otaanj aonjkebuti eenj, Anutuwaanonj tosa monj mende kolooro iinonj siligiaa tosaya mende

* 5:31: Dut 24.1-4; Mat 19.7; Maak 10.4 * 5:32: Mat 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18; 1 Kor 7.10-11 * 5:33: Lew 19.12; Janj 30.2; Dut 23.21 * 5:34: Jei 5.12; Ais 66.1; Mat 23.22 * 5:35: Ais 66.1; Ais 48.2 * 5:38: Eks 21.24; Lew 24.20; Dut 19.21 * 5:43: Lew 19.18

onono tawa monj mende bunja qerj aowuya. Kawaajonj mono ejemba korebore jopagonj onoma laligowu.

⁴⁷ “Uumeleembaa gadokopa ejembanonj kaanagadeenj batugianonj jolonjia jenj aonj laligojuto, ii uumeleembaa aiweseya qaago. Ono yonjoo so alaurugia onjoo batugianonjga jolonjia jenj aonjkebuti eenj, iikanonj mono gadokopa ejemba kaanja koloouju. Gadokopa ejemba yonjoo siligiaa mono uugunj awaa soro koloonj laligowu?”

⁴⁸ *Onjoo Siwe Mangjanonj akadamu soro koloouji, onononj mono iikawaa so akadamu sorogiawo koloonj laligowu.” Kianj.

6

Memeqemeanj ejemba ii kalenj onjmakebu.

¹ *Jiisasnonj kokaenj kuma onjono, “Mono kokaembaajonj galenj menj aonj laligowu: Nanamemengia solanja dindinja ii ejembanonj iima onjoojonj mogi ubaatiwaaajonj ama mende amakebu. Kaenj amakebuti eenj, onjoo Mangja Siwenonj laligoji, iinonj mono siligiaa tosaye mende onjono tawa mende bunja qerj aowuya.

² “Kawaajonj memeqemeanj ejemba kalenj onjomanjenj ii qenjaarononj komanj romombo uunj qele ambutiwaaajonj mende amba. Uumeleembaa ejemba seleseleya yonjooonj ejembanonj menj biwiiij onjombutiwaaajonj moma qamakooli mirinonj ano kana somatanonj kema ejemba injiima kaenj amakeju. Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injjowe mobu, Yonjooonj mono siligiaa tawaya kuuya bunja qerj aodaborogi Siwe Toyanonj ii mende toroqewaa.

³ “Giinonj kaenj mende ambato, memeqemeanj ejemba kalenj onjomanjenj boro dindinganonj nomaenj anji, boro qaniganonj ii mende moba.*

⁴ Kalenjga iikanonj aasangoyanonj ero Mangjanonj nanamemenj aasangoya iimakeji, iinonj mono tawa gombaa.” Kianj.

Qamakooli gawombaa kania kokaenj:

Luuk 11.2-4

⁵ *Kawaajonj Anutuwaaw qama kooliwuti, ii mono uumeleembaa ejemba seleseleya yonjoo so mende ambu. Yonjooonj ejembanonj injibutiwaaajonj moma siinjgianonj qamakooli mirinonj ano kana sosoosonj nama qama koolinjeju. Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injjowe mobu, Yonjooonj mono siligiaa tawaya kuuya bunja qerj aodaborogi Siwe Toyanonj ii mende toroqewaa.

⁶ “Giinonj kaenj mende ambato, Anutuwaaw qama koolimanjenj mono geengaa miri uuta melaanonj uma nagu koma Mangja aasangoyanonj laligoji, ii qama koolinj muba. Kaenj ana Mangjanonj nanamemenj aasangoya iimakeji, iinonj mono tawa gombaa.

⁷ “Qama kooliwuti, iikanonj mono uumeleembaa gadokopa ejemba yonjoo tani kaanja† qaa julujulu ii mende jenj laligowu. Yonjooonj qaa je seiseiya jegi Anutunonj iikawaajonj ama geja ama moma onjombaatiwaaajonj romonjonjeju.

⁸ Mono kokaembaajonj yonjoo so mende koloonj laligowu: Ono naa iwoiwaajonj amaanj mozoqozoronj anjuti, Mangjanonj ii mende qama kooligi waladeenj modaboronjeja.

⁹ Mono kokaenj qama koolinjebu:

Nonoo Manjana, gii Siwenonj laligojanj. Goo qaga mono toroya ewa.

¹⁰ Mono galenj koma nonona bentotonjga honja koloowa.

Goo uusiingja Siwenonj tenj komakejuti, ii mono namononj kaanjadeenj koloowa.

¹¹ Ketewaa nenenana ii mono sonananonj nonomba.

¹² Tosia yonjooonj tosa nonoononj eji, nono ii mesaonj onjonjoni eenj, gii mono iikawaa so nonoononj tosa songbama nonomba.

¹³ Angbatanonj kamaanj nunuwabotiwaajonj mono anjonj koma nonoma Kilenjaa Toyaa borianonjga‡ metogonj nonomba. (Gii geengoo bentotonj Toya, ku-usunj Toya ano asamararanj Toya ii kambanja kambanja laligonj kouma laligona ano tetegoya qaa laligonj ubaga. Ii onjanonj.)

¹⁴ *Ono ejemba yonjoo singisongjogia mesaowuti eenj, Siwe Mangjanonj mono kaanagadeenj onjoo singisongjogia mesaowaa.

* **5:48:** Lew 19.2; Dut 18.13 * **6:1:** Mat 23.5 * **6:3:** Boroga qaniganonj ii mende mobaati, qaa iikawaa kania ii kokaenj: Ii mono aasangoyanonj ana komunjua alaganonj kaanagadeenj ii mende moba. Anutunonj sololoonj gono gawonj awaa afaanjonj menjejanj, ii mono geengoo duduunjejanj. * **6:5:** Luuk 18.10-14 † **6:7:** Waba kantri yonjooonj Anutu mende moma munj bejsakonjgia morota morota qama koolinj qaa omaya julujulu ii tondu jenj laligoju. ‡ **6:13:** “Bologa Toyaa borianonjga metogonj nonomba,” tosanonj qaa ii kokaenj meleenju: bologanonjga metogonj nonomba.

* **6:14:** Maak 11.25-26

¹⁵ Mesaowaato, ejemba yonjoo singgisonjoggia mende mesaowuti eenj, Manggianonj mono kaanagadeen onjoo singgisonjoggia mende mesaowaa. Kianj.

Nene singji laaligo ii kokaen amakebu:

¹⁶ “Nene singji laligowuti, iikanonj mono uumeleembaa ejemba seleseleya kaanja kubosobosole mende ama laligowu. Yonjononj Anutuwaajonj nene singji laligonjkejuti, ejembanonj ii iibutiwaajonj ama ziliinjzolonj ama jaasewangianonj saabesaabe koloonjkeja. Niinonj qaa honj toonj monj kokaen injijowe mobu, Yonjononj mono siligiaa tawaya kuuya bunj qenj aodaborogi Siwe Toyanonj ii mende toroqewaa.

¹⁷ “Giinonj kaenj mende ambato, Anutuwaajonj nenewaa singji laligonj kanonj mono tononj gbabulunonj me saifenonj jaasewanga songbama wanj juga qenj laligowa.

¹⁸ Kaenj ama nenewaa singji laligona ejembanonj qaagoto, Manga aasangoyanonj laligoji, iinonj ii iibaa. Kaenj ana Mangjanonj nanamemenj aasangoya iimakeji, iinonj mono tawa gombaa. Kianj.

Iwoi sewanja somata ii mono Siwenonj menj kululuuwu.

Luuk 12.33-34

¹⁹ * “Monej hina iwoi ii mono namononj enj onjombaatiwaajonj mende menj kululuuwu. Kaenj menj kululuugi kanonj dumunjanj gejalolononj ii kitogi kasukerajuju rost (kufenj) menj boliro kikekakasililinj yonjononj miri qosoma uma yonjoro menjkeju.

²⁰ “Namononj qaagoto, Anutuwaaa uusiinja tej kongji qabunagianonj somariywaatiwaajonj mono kaparanj komakebu. Kaenj angji maa suangia qaita monj ii Siwe gomanonj ero gurenj dumunjanonj ii mende kitogi kasukerajuju rost (kufenj) ii mende menj boliwuya. Kikekakasililinj yonjononj eu uma miri qosoma iwoi yonjoro mende mewuya.

²¹ Iwoiwaajonj akadamuya menj mona uji, iikanonj miri mongenj ero giinonj mono uuga kaanagadeen iikanonj qokotaanj laligowaga. Kianj.

Selewaa asasaga ii jaanana.

Luuk 11.34-36

²² “Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya koloaja. Kawaaajonj ji monjononj jaaga mende menj boliji eenj, iikanonj mono toonj asaridabororo Anutuwaaa asasaganonj saanonj uuganonj menj asariro laaligoga kuuya asasaganonj laligowaga.

²³ “Asasaganonj laligowaato, siinj kombombanja bologanonj me iwoi monjononj jaaga menj bolinj asasaga kojanjji eenj, iikanonj selewaa laaligoga kuuya kaanagadeen menj tiiro pangamanj uutanonj umbuqumbianj laligowaga. Kaenj kolooro pangamanonj uugaa asasaga kojanjiro tiiji eenj, geengaa pangamanonj mono ‘Ye!’ damubiribirawo koloaja. Kianj.

Anutuga me monenga moma laariwaga?

Luuk 16.13; 12.22-31

²⁴ “Monjononj ponj woi welenj qenj oromambaajonj amamaanjkeja. Monjononj kaenj amambaajonj moji, iinonj mono monj kazi ama muj monj uutanonj jopagowaa. Mombaanonj qokotaanj monj jejewili ama mubaa. Kawaaajonj onjononj Anutu ano monej hina ii mindirinj welenj qenj orombombaaajonj amamaawuya. Kianj.

Anutu moma laarinj majakaka mende mobu.

²⁵ “Kaenj kolooro niinonj kokaenj injijowe mobu: Onjo namononj laligowutiwaa majakakaya ii kokaenj menj mende mobu, ‘Mono naa iwoiga anguj aonj newonaga ano naa iwoinonj selenana esuuwonaga?’ Jaagiawo laligojuti, iikanonj iwoi honj kolooro nenenonj iikawaa qerewenja koloaja. Selegiawo laligojuti, iikanonj iwoi honj kolooro opo surunonj iikawaa qerewenja koloaja. Mono ii romonjgowu.

²⁶ “Kanakeewanj koonja koonja ii mono injibu. Yonjononj nene kota mende qosoma kororoonjkeju. Dumunj honj ii mende kotonj kowi mirigianonj mende menj kululuunjkeju. Ii qaago totoonj ano onjoo Siwe Manggianonj mono kilenj ii unjaginjkeja. Onjo koonj yonjoo so qaagoto, onjoo sewangianonj mono koonj sewangia unjagunj uuta koloaja me qaago? Mono ii romonjgogi kemba.

²⁷ “Onjooonjga monjononj majakaka moma iikaanja kanonj namononj laligowaatiwaa kambanja ii weenj motoonjgowaa so menj toroqewaa me qaago? Ii qaago totoonj!§

²⁸ Opo surugiaajonj mono nomaembaajonj majakaka moju? Ii mende sokonja. Sombe-mbaa japu jarinj juraya somariinjkejuti, mono ii uunj injibu. Yonjononj opo surugiaajonj beweso mende lonjgamaakeju ano gawonj tosaanja mende menjkeju.

* 6:19: Jei 5.2-3 § 6:27: Tosianonj jawo 27 ii kokaenj meleema jeju: Onjooonjga monjononj majakaka moma iikaanja kanonj selia wan fiitwaa so toroqenj menj korimambaajonj amamaawaa.

29 *⁴“Ii kilej niinonj kokaen injjowe mobu, Kij Solomononj goul silwaya qeragonj asombilibiliawo laligoroto, iwaa malekuya ii leinj firindua me jura mombaa so iimasiinjiinjawo mende kolooro.

30 Sombembaa japu jarij juraya toonj kete kosonananonj ero woranj kongi kamaaro menj kululuunj gilinj oogi jewaato, ii kilej Anutunonj ii awaagadeen menjerengonkeja. Kawaajon iinonj onjo kaanagadeen saanonj esuunj onjombaa. Onjononj japu jarij jurayaa so qaago. Anutunonj kalarj koma onjomambaaajonj moma iikawaaajonj siinja uuta momakeja. Oo ejemba, momalaarigianonj mono naambaajonj eenj toontoonj melaada kolooja?

31 “Kaej kolooro onjo mono laaligogiaa majakaka ano motogoto mende momakebu. Ii moma bimoonj kokaen jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ ano ‘Naa iwoinonj selenana esuuwonaga?’

32 “Ii kokaembaajonj: Uumeleembaa gadokopa yonononj iwoi kuuya ii bunja qen aowombaajonj kaparanj koma uugere momakeju. Onjononj iwoi kuuyaajonj memeqemeen menj osinkejuti, onjoo Siwe Mangianonj mono ii modaboroja.

33 Iikawaa uugereya mende mobuto, wala mono Anutuwwa bentotononj keuma iwaa jaanonj solanjaniwombaajonj kaparanj komakebu. Uugia iikanonj angj ero iinonj mono galenj koma onjoma iwoi iikaanja kuuya ii kaanjadeen onjombaa.

34 “Kaej ama onjononj mono woranj laligowutiwaa majakakaya ii mende momakebu. Worambaa majakakaya ii worambaajonj. Weenj motomotoombaa majakakagia mono anja anja bosininj sogianonj koloowaa.” Kianj.

7

Jenteego toya kaanja mende koloowu.

Luuk 6.37-38, 41-42

1 Jiasanonj toroqen kokaen injjoro, “Anutunonj qaagia gosinj jen tegoro kamaawubotiwaaajonj mono tosaanja yonoo qaagia mende gosinj jen tegowu.

2 *⁴Kawaa kania ii kokaen: Onjononj tosaanja yonoo qaagia gosinj jen tegowuti, Anutunonj mono keda motoongonondeen onjoanggia qaagia gosinj jen tegowaa. Onjononj tosaanja yonoojonj jenkooto ama menj uma kamaanj gosinj onjmakejuti, Anutunonj mono iikawaa so onjoanggia ama onjono uma kamaanjkebuya.

3 “Gii alagaa jaanonj godomaruru melaada iijanto, geengaa jaaganonj gere tapia somata eji, ii mono naambaajonj mende iima kotojanj?

4 Me nomaembaajonj ama afaanjonj alaga kokaen ijojan, ‘Alana moba, nii saanonj jaaganonjga godomaruru itagowe kamaawa?’ Kaej afaanjonj jejanto, gere tapia somata ii geengaa jaaganonj eja.

5 “Oo gii uumeleembaa selesele ejaga, gii mono wala geengaa jaaganonjga gere tapia somata menj giliwa. Ii menj gilinjgo tororo iima kotonj alagaa jaanonjga godomaruru melaada ii saanonj itagona kamaawaa.

6 Iwoiwaajonj mogi tak-kootoya gaita monj kolooji, ii mono kasu mende onjombu. Maa damandanj qeqeta ii mono bao bagianonj mende giligi kembera. Kaej ambuti eenj, iyonononj mono ii kanagianonj tilalaanj onjoma mombo meleema onjoanggia injinj kitomitonj onjombubo. Kianj.

Mono qisinj monjgama Anutuwwa nagunonj qenkebu.

Luuk 11.9-13

7 “Mono Anutu qama koolinjkebu. Qama kooligi gosinj iwoi onjombaa. Mono iwoiwwa Anutuwaanonj borojanj menj monjgamaakebu. Ii monjgangi qendeenoo iwoi mokoloowuyaa. Mono nama nagunonj qenkebu. Qegi nagu horonj onjombaa.

8 Monjononj Anutu qama koolinjkeji, Anutunonj mono iwaa kitia meleeno bunja qen aowaa. Iwoiwwa monjgamaakeji, iinonj mono iwoi mokoloowaa. Nagunonj qenkejiwaaajonj mono nagu horonj mubaa.

9 “Mobu, ejemba onjoononjga morononj kokaen anaga: Merianonj bisketwaaajonj qisiro jamo mubaa?

10 Me merianonj sorawaajonj qisiro qato mubaa?

11 “Kaej kolooro onjo ejemba bologa koloonj kilej kalenj awaa awaa meraboraaurugia onjombombaa so koloojuti eenj, onjoo Mangia Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono kalenja nomaen angonj konaga? Iwaa uutaa nanamemenja ii nunuugunj qaita monj kolooja. Kawaajonj onjo iwoi awaawaaajonj qama koolinj qisinj mubuti eenj, iinonj mono siijanonj ii onjombaa.

* 6:29: 1 Kij 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

* 7:2: Maak 4.24

12 *¹²“Kawaajon ejembanon onjo iwoi kuuya ama onjombutiwaajon momakejuti, iikawaa so mono ii kaanagadeen ama onjomakebu. Kaen anji Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonjoo Buju Tere qaagia iikanon mono honjgiawo kolooro mindimindiri kanianon asuganon koloowaa. Kianj.

Mono kiropo nagu gonggona koton kembu.

Luuk 13.24

13 “Gere sianon kemebombaa kania ii afaangoya ano naguya ii laanja. Ejemba seiseiyanon nagu ii koton kana ii metetereen kembuya. Kawaajon onjo mono kiropo nagu gonggona koton iikawaa uutanon kembu.

14 “Laaligo kombombanjon keukeutaa kania ii opopongoya osiqosiawo ano naguya ii gonggona. Ejemba afaangoyanon nagu ii mokoloowuya. Kianj.

Gerewaa kania ii honja iima moma kotowu.

Luuk 6.43-44

15 “Gejatootoo ejemba takapolakaya yonjonon lamawaa sele esuya mouma onjonon kankejuto, uugianon kasu kawalia kaanja koloou. Kawaajon onjo mono yonjoon ama toogia moma galen menj aon laligowu.

16 Gawonggiaa honja iigi kanagia qendeeno saanon moma kotowu. Nejon honja ii kasuneselanon koloonkeja me qaago? Waruj honja ii kowororonon kolooro menj kululuunkejon me qaago? Qaago!

17 “Kawaa so gere awaa kuuya yonjonon honjgia awaa kuunkejato, gere bologanon mono honjgia bologa kuunkeja.

18 Gere awaanon honja bologa kuumambaajon amamaankeja ano gere bologanon honja awaa kuumambaajon amamaankeja.

19 *¹⁹“Gere kuuya honja awaa mende kuunkejuti, ii mono galenjonon koton menj gerenon giliro kemebuya.

20 *²⁰iikawaa so ejemba yonjoo gawonggiaa honja iigi kanagia qendeeno saanon moma kotowuya. Kianj.

Gowoko honjaa kania

Luuk 13.25-27

21 “Noo Siwe mannaa uusiina ten komakeji, iinon mono iwaa bentotonon keubaa. Mamaga yonjonon noojon ‘Ponj, Ponj!’ een qama jenkejuto, kuuya yonjonon Siwewaa bentotonon mende keubuya.

22 “Jenteegowaa kamban somata iikanon mamaga yonjonon kan noojon kokaen nijowuya, ‘Oo Ponj Ponj, nononon mono goo qaganon iwoi koloowaatiwaa gejatootoo qaa waladeen jen laligonin. Nononon mono goo qagaa esunjonon omeya onjotaan laligonin. Goo qaganon mono nemun koma nonono anjoleto esunmumugiawo mamaga menj laligonin. Ii duduujan me?’

23 *²³Kaen nijogi kamban kanon kaniagia asuganon kokaen injjowe mobuya, ‘Niinon kamban monjon onjo mende moma onjombe. Ejemba jeulalan aanja, onjo mono nomesaon togowu.’ Kianj.

Miri memewaa momakooto awaa ano kaapirona

Luuk 6.47-49

24 “Kaen koloouwaajon daen yonjonon noo qaa jena jejeni, ii moma iikawaa so ten koma menjkejuti, niinon kuuya iyonjoo kaniagia qendeema momakooto ejawaa so ama kokaen jemaña: Iinon miria jama kowonjin qaganon mero.

25 Kaen mero konjuru kambanon kon rombun gilin kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata waama miri sopayanon kuuroto, miri ii jama kowonjin qaganon mero nanotiwaajon ama mende kuno.

26 “Daen yonjonon noo qaa jena jejeni, ii moma iikawaa so mende ten koma menjkejuti, niinon kuuya iyonjoo kaniagia qendeema eja nekonjaa so ama kokaen jemaña: Iinon miria sakasin banjare qaganon mero.

27 Kaen mero konjuru kambanon kon rombun gilin kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata waama miri sopayanon kuuro gororonjon kamaaro.” Kianj.

Ejebanon Jiisaswaa ku-usunjaajon walingogi.

28 *²⁸Jiisasnon qaa ii jedabororo ejemba tuunja tuunja yonjonon mogi kuma onjonoti, tani iikawaajon aarun walingogi.

* 7:12: Luuk 6.31 * 7:19: Mat 3.10; Luuk 3.9 * 7:20: Mat 12.33 * 7:23: Ond 6.8 * 7:28: Maak 1.22; Luuk 4.32

²⁹ Iinon yonoo Kana qaawaa boiurugiaa tani mende kuma ononoto, ku-usun Toya koloojiwaa so ejemba kuma onono moma tani kawaajon waliingogi newogia tegoro. Kian.

8

Jiisasnon eja mon manimbayawo men solananiro.

Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

¹ Jiisasnon baanja ii mesanon kamaaro kanageso tuunjelemebe somatanon gematanon otaagi.

² Kaen kagi kanon eja manimbayawo monnon kan simin kuma Jiisaswaa wosoyanon kemen kokaen ijoro, "Oo Pon, giinon siinganon men qeangon nomambaajon mojanj een, mono nii saanon men solanani nomba."

³ Kaen ijoro boria boraama selia oosirin ijoro, "Niinon ii amambaajon mojen. Gii mono solananiwaa." Kaen ijoro manimbaya ii iikanondeen solananiro awaa kolooro.

⁴ *Solananiro kokaen jen koton muro, "Moba, kokawaa buju qaaya ii mon mende jena moba. Qaagoto, mono jigo gawon galembaanon kema selega qendeema muba ano Mooseswaanon jen kootoya otaan solananiwaa dangisen nandunja ama siimolon oowa. Ii oona iiro ejembanon kaniaga moma kotowu." Kian.

Jiisasnon kawali galen mombaa gawon eja men qeangoro.

Luuk 7.1-10

⁵ Jiisasnon Kaperneam taanon kouro Room kawali galen monnon iwaanon kan qama koolin kokaen ijoro,

⁶ "Oo Pon, noo gawon ejanaa seliaa bakayanon koomuya kolooro siimbobolo kanjanawo moma mirinon eja."

⁷ Kaen ijoro kokaen jero moro, "Niinon mono kema ii men qeangomaja."

⁸ Ii moma kokaen meleema ijoro, "Oo Pon, nii kaandiaga laligowe noo miri waarenanon gualeembaatiwaaon gamuna mojen. Kawaajon qaa jeganondeen jena welen ejananon qeangowaa.

⁹ Ii kokaembaajonja: Nii neeno kaanagadeen galenaa ku-usun baatanon ama nonji laligojen. Noo baananon manjaqede eja laligogi ii jen koton onjomakejen. Yonoononga mombaajon 'Kemba,' jen kotowe iinon kembaa. Mombaajon 'Kawa,' jen kotowe iinon kawaa ano welen ejana mombaajon 'Gawon koi mewa,' jewe iinon ii mewaa."

¹⁰ Jiisasnon qaa ii moma waliingon ejemba otaan kagiti, iyonoonon eleema kokaen injjoro, "Niinon qaa honja mon kokaen injjowe mobu: Israel kanageso batugianon kaanagadeen momalaari somata kaanja ii mombaa uutanon mende mokoloowe.

¹¹ *Niinon qaa kokaen injjowe mobu: Ejemba tuun somasomatanon mono ween koukoutanonja ano ween kemekemetanonja kan Siwewaa bentoton uutanon kouma Aabraham, Aisak ano Jeikob yonowo nembanene nen korisoro ama laligowuya.

¹² *Yonoonon kaen laligowuto, bentotombaa meraboraanja ii mono onomesaon hagon ononji pangamanon seleenjen kemebu. Iikanon laligowuti, iyonoonon mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya."

¹³ Kaen injjon kawali galen kokaen ijoro, "Gii mono miriganon kemba. Momalaarigaa honja mono koloon gomba." Kaen ijoro welen ejianon mono aua iikanondeen qeangoro. Kian.

Jiisasnon ji ejemba mamaga men qeangon onono.

Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

¹⁴ Jiisasnon Piitowaa mirinon kema Piitowaa seujanon selegere ji kiro ero iiro.

¹⁵ Ii iima borianon oosiri selegereya mesaoro waama kanain Jiisas nene onj wagiro.

¹⁶ Kaen laligogi goman tiiro kanon ejembanon alaurugia omegiawo ii mamaga unuama iwaanon kagi. Kagi ome ii qaayanon jen konjoma onono kouma kenji ano ji ejemba kuuya ii men qeangon onono.

¹⁷ *Iikaan ano Anutunon qaaya gejatootoo eja Aisaiwaa uutanon ano jerota eji, iikanon honawo kolooro. Qaa ii kokaen,

"Iinon ananaanon ji wijinana mero qaganon uro bosino." Kian.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya

Luuk 9.57-62

¹⁸ Jiisasnon ejemba tuun somata liligon mugi injiima kamban kanon gowokouruta yonowo apu anjon koton leegen keubombaajon jen kotooro.

¹⁹ Kana qaawaa boi moŋŋon Jiiiswaanon kaŋ kokaen ijoro, “Boi, gii daen daen kembagati, niinon mono iikanon gii gotaan kamaŋa.”

²⁰ Ii moma Jiiisnon kokaen ijoro, “Duuyaa kasuya yoŋŋon jamo kobaagianon egi kanakeewambaa koonŋa yoŋŋon saraj bambagianon laligonkejuto, Siwe gomambaa Eja hoŋŋon mono dakanon kema waŋa naa qembonon qeŋ laariŋ haamo menaga?”

²¹ Kaen ijoro gowoko yoŋŋonŋa moŋŋon kokaen ijoro, “Ii saanonto, maŋŋanon komumambaa anjiwaajon mono jena wala kema galen kombe komuro roŋ kombego.”

²² Kaen jeroto, Jiiisnon meleema ijoro, “Mono mesaowa, koomuya yoŋŋon qamogia koomuya ii saanon roŋ kombuto, giinon mono kaŋ nii notaawa.” Kianj.

Jiiisnon jero raidimbon goron qero.

Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

²³ Jiiisnon kema waŋgo uutanon uro gowokouruta yoŋŋon otaan iwo motoon kenji.

²⁴ Kenji raidimbon somatanon obaban kota apu aŋŋon koloon giliro. Giliro sirinon waŋgo uutanon kemeŋ saa qemambaaŋon anoto, Jiiisnon gaon ero.

²⁵ Gaon ero gowokouruta yoŋŋon kema mindiin ijogi, “Hei Pon, mono ilaan nonomba. Nono aŋŋon tiwilaawombaaŋon anjon.”

²⁶ Kaen ijogi meleema kokaen injoro, “Oo onjo momalaarigia melaada, mono naambaaŋon toroko momo eja koloou?” Kaen injon waama musu ano siri jeŋ koton orono sirinon goron qeŋ ero.

²⁷ Kaen kolooro awawalin qisin aon jegi, “Yei, maŋŋaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinon musu ano kowe jeŋ koton orono jeta ten konjao.” Kianj.

Omenon bao uugianon kemegi ejanon qeaŋgori.

Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39

²⁸ Kaen kolooro apu aŋŋon koton leegen Gadara yoŋŋo gomanon keuro. Iikanon keuma eja omegarawo woi yoronon qasirinonŋa kaŋ Jiiis mokolori. Yoronon irinonŋon eja uugregarawo kolori kuuyanon kana iikanon kembambaaŋon amamaagi.

²⁹ Yoronon Jiiis mokolon silama kokaen qama gigilaari, “Ae! Gii Anutuwa Meria koloou. Gii mono nomaen ama nonomambaaŋon kajan? Siimbobolo momo kambanjon mende kaŋ kuuro waladeen ii gerawo ama nonomambaaŋon koi kajan me?”

³⁰ Iikanondeen koriganon qaagoto, kosogianon kanon bao tuun somata moŋ gbojoja uutanon kuluuma laligogi.

³¹ Kawaajon ome yoŋŋon kokaen jeŋ Jiiis welema mug, “Giinon nono konjoma nonombagati een, mono wasin nonona saanon bao tuun yoŋŋo uugianon kemebona.”

³² Welema mug Jiiisnon “Mono kema kemebu,” jeŋ jeŋ koton onono. Kaen jeŋ koton onono iikanondeen eja uugaranonŋa kouma kema bao uugianon kemegi. Kemegi bao tuun jumunŋa yoŋŋon mono lugun newonewoyanon (siasianon) kema jororonŋon apu aŋŋon kemeŋ nemoton komudaborogi.

³³ Komudaborogi bao galen yoŋŋon koko koma unjurama taanon kema qaa bujugia kuuya jegi. Eja omegarawo yoroanon iwoi koloroti, iikawaa bujuya kaanagadeen injogi.

³⁴ Injogi moma taon ejemba jaasonŋo yoŋŋon mesaon Jiiis mokolon iibambaaŋon kagi. Kaŋ iima Jiiisnon yoŋŋo mindimindiri sopa goman mesaon kemaatiwaajon welema mug. Kianj.

9

Jiiisnon eja sele bakaya koomuya meagoro.

Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

¹ Jiiisnon waŋgo uutanon uma mombo apu aŋŋon koton leegen keuma iyaŋaa taanon keno.

² Kamban kanon eja tosianon alagia sele bakaya koomuya tambomaenenon eroti, ii demberunon ama aŋŋon kagi. Kaen kaŋ Anutu moma laariŋ mugiti, Jiiisnon iyonŋo tanigia iiro sokono ji eja ii kokaen ijoro, “Merana, niinon goo singisonŋoga mesaon. Kawaajon mono kotiin qaqaŋabuŋagawo satiin laligowa.”

³ Kaen ijoro Kana qaawaa boi tosianon nama uugianon kokaen romonŋogi, “Eja koi kanon mono Anutu mepaqepae ama muja.”

⁴ Kaen romonŋogito, Jiiisnon roromonŋogia ii moma koton kokaen injoro, “Onjo mono naambaaŋon qaa bologa uugianon romonŋoju?”

⁵ Niinon ‘Singisonŋoga mesaon,’ jejen, qaa ii mono afaanagadeen jejeta. Moŋŋon kaen jero tosianon qaa iikawaa honŋa mende iibu. Kawaajon qaa ii afaanŋa so. Niinon

qaa moŋ kokaen ijomambaajon mojen, 'Mono waama kemba.' Qaa ii lombotawo jejetaga koloaja. Kaen jewe hona koloowaa me qaagoti, ii mono asuganon asugiro iibu.

⁶ Mobu, balonon singisonjo mesamesaowaa ku-usunja ii Siwe gomambaa Eja honaajon eji, onjo iikawaa kaniaajon umbuqumbuyan laligowubo. Kawaaajon qaa lombotawo ii eja koi ijowe hona iibu." Kaen jen eja sele bakaya koomuyaa jaayanon iima ijoro, "Gii mono waama tambomaega men miriganon kemba. Qaa binawo ii honawo koloowaati een, qaa afaana ii mono kaanagadeen nomaembaajon omaya koloonaga?"

⁷ Kaen ijoro iikanondeen waama mirianon keno.

⁸ Kaen kolooro ejemba tuun yononon ii iima waliŋgon Anutu mepeseen mug. Balon ejawaajon ku-usun kaanja murotiwaaajon Anutu mepeseegi. Kianj.

Jiisasnon Matyuu (Liwai) oono.

Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

⁹ Jiisasnon iikanondeen kema takis ofis uugumambaajon ano iikanon eja qata Matyuu raro iima ijoro, "Gii mono noo gemananon kawa." Kaen ijoro waama takis gawon mesaon Jiisaswaa gematanon keno.

¹⁰ *Kema Matyuuwaa mirinon kema nene nen ragiti, kamban iikanon takis meme eja tiliqiligiawo ano singisonjo eja mamaganon kan Jiisas ano iwaa gowokouruta yonowo rama nene motoon negi.

¹¹ Kaen negi Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon ii iima Jiisaswaa gowokouruta kokaen jen ononji, "Ae! Onjo boigianon mono naambaajon takis meme tiliqiligiawo ano singisonjo ejemba yonowo rama nene neja? Ii mende sokonja."

¹² Kaen jen ononji Jiisasnon kitia kokaen injoro, "Ejemba jigia qaa yononon doktawaa siin mende amakejuto, ji ejembanon mono doktawaanon kemakeju.

¹³ *Niinon singisonjo ejemba onoomambaajon kan laligojento, ejemba iyanjiaajon mogi solanja koloojuti, ii qaago. Kawaaajon qaa kokawaa kania mono kema kuma aon mobu, 'Niinon siimolon oowombaajon qaagoto, kiankomun aowombaa siinja mojen.' ' Kianj.

Nene singi laaligowaa qaaya

Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39

¹⁴ Kamban kanon Jon Oomulu ejawaa gowokouruta yononon Jiisaswaanon kan kokaen qisigi, "Nononon ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon Anutuwaajon nene singi mamaga laligonkejon. Geengaa gowokouruganon mono naambaajon nene singi mende laligoju?"

¹⁵ Kaen qisigi kokaen meleeno, "Ononon, nono naa kambanon nene singi laligonkejon? Emba meme kambanonon ejawaa gemakootanurutanon gereya anji embawaa sakitiurutanon iwoi ii togonkeju me qaago? Niinon neenaa gowokouruna yonoo eja bunjagia koloon yonoo batugianon ainjolon ramakejen. Rabe yononon kawaajon ainjolon aisoon rama nene singi laligowombaajon amamaankeju. Amamaankejuto, Anutonon laaligona nuano komuwe yononon mono kamban iikanon saanon nene singi laligonkebuya.

¹⁶ (Onjo laaligo walaga ano korisoro Bunja gbilii ii mindirin orombombaajon amaaawuya. Kawaa qaa gemata ii kokaen injomana:) Moumou walaga jurano mojonon opo gbilii mende soongbana moton iikanon opo jakanja mende ama umbinaankeja. Opo jakanja gbilii kaanjonon mono waziin moumou walaga hororo mombo riiri ootanon somariin boliqoliwabo.

¹⁷ Kaanjadeen mojonon wain apu gbilii ii bokon me taru walaga lama selianon memeta kanon mende kosoro kemenkeja. Kaen anagati een, wain apu gbilianon mono somariin taru qenjumenjurama molaaro namonon kamaan sooro taruyanon kileqileewubo. Kawaaajon wain apu gbilii ii taru gbilianondeen molaanin kemero sokombaa. Kaen anin yoronon awaa koloowao. (Kaanjadeen apu awaa ii konon gamoganon mende kosonkejon. Kaen kosowonagati een, iikanon mono juma siisororo kamaaro nen ji niniwabo. Kaen koloowabotiwaajon apu awaa ii konon awaanon kosonkejon. Onjo kaanjadeen laaligo walaga ano Oligaa Bunja gbilii ii mindirin orombombaajon amaaawuya.) Kianj."

Jairusnon borataajon Jiisas qama kooliro.

Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

¹⁸ Jiisasnon qaa ii injoro qaa galen mojonon kouma Jiisaswaa batanon kemen simin kuma kokaen qama koolin muro, "Noo borana keteda koi komujato, mono kan boroganon selianon oosirina gbilin toroqen laligowa."

¹⁹ Qama koolin muro waama gowokouruta yonowo ii otaan kenji.

Emba jiwanonon Jiisaswaa malekuya oosiro.

²⁰ Kenji kambaŋ iikanonj batugianonj emba monj laligoro. Iinonj koinjsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. Emba iikanonj Jiisaswaa gematanonj kaŋ malekuyaa kiti susuya oosiriŋo.

²¹ Ii oosirinj iyaŋaajonj kokaen jero, “Niinonj ii oosirimambaajonj moma bimoŋj malekuyanondeen boronja monj oosiriwenagati eenj, mono saanonj qeaŋgomaŋja.”

²² Kaen jenj oosiriŋo Jiisasnŋ iikanondeenj eleema ii iima kokaen ijoro, “Borana, momalaariganonj mono menj qeaŋgonj gonja. Mono kotiinj qaqaɓunɓunɓagawo satiinj laligowa.” Kaen ijoro moma aua iikanondeenj qeaŋgoro.

Jiisasnŋ Jairuswaa borata menj gbiliro.

²³ Toroqen kenji Jiisasnŋ qaa galembaa mirinonj uma ejemba jinjenj qama awelo uugiti ano ejemba tuuŋ guju giligiti, ii injiima kokaen jenj kotonj onono,

²⁴ “Mono seleenjenj kembu. Emba melaanonj mende komujaato, gaonga eja.” Kaen jenj kotonj onono mogi jononjsisi kaanja kolooro jomoma mugi.

²⁵ Jomoma mugito, ejemba tuuŋ somata ii injijoro seleenjenj kenji emba melaa iikawaa ee miri utanonj uma borianonj mero waaro.

²⁶ Waaro iikawaa buju qaayanonj seinj mindimindiri sopa gomaŋ ii kuuya sokoma keno. Kianj.

Jiisasnŋ jaagoo eja woi menj qeaŋgonj orono.

²⁷ Jiisasnŋ gomaŋ balonj ii mesaoŋ kemambaajonj keno eja jaagoo woiyanonj otaan gematanonj kaŋ kokaen jari, “Deiuidwaa gbilia, gii mono kiankomuŋ noromba.”

²⁸ Kaen jari miri mombaa utanonj uro jaagoo eja yorononj Jiisaswaanonj kari kokaen qisinj orono, “Jaagara menj toomambaa ku-usuŋa noononj eji, ii moma laarijao me qaago?” Qisinj orono kokaen meleema muri, “Poŋnara, ii saanonj moma laarijo.”

²⁹ Kaen meleema muri jaa dawogaranonj oosirinj irijoro, “Momalaarigaraa so mono koloowa.”

³⁰ Kaen irijoro jaagaranonj tooro. Kaen kolooro galenj meme qaa kotakota oroma kokaen irijoro, “Mobao, kokawaa bujuya ii mono monj mende jeri mobu.”

³¹ Kaen irijoroto, yorononj mesaoŋ kema iikawaa bujuya jenj seiri mindimindiri sopa gomaŋ ii kuuya sokoma keno. Kianj.

Jiisasnŋ eja qaamuuj monj menj qeaŋgoro.

³² Jaagara tooro keni qaamuuj eja monj ii wama Jiisaswaanonj kagi.

³³ Kagi Jiisasnŋ omeya konjono eja qaamuuj iinonj qaa jero ejemba tuuŋ yonononj ii iima waliŋonj jegi, “Tani koi kaanja ii Israel utanonj wala eenjanonj kambaŋ monjenj mende iininj. Qaago. Keteda koi jaa morotaga iijonj.”

³⁴ *Kaen jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjonj) yonononj jegi, “Iinonj mono omejiilanj yonoo poŋgiaa esuŋanonj ome onotaankeja.” Kianj.

Jiisasnŋ kanageso yonoojonj wosoya moro.

³⁵ *Jiisasnŋ kema gomaŋ ano taonj so liligonj ejemba qamakooli mirigianonj kuma onoma bentotombaa Oligaa Buŋa jenj asarinj iikanonj uugia kuuj ji wiji ano jepajerepa kania kania menj qeaŋgonj onoma laligoro.

³⁶ *Kaen laligonj ejemba tuuŋa tuuŋa injiŋo lama galenja qaa taniŋaen deenqeema ilinwalin jen qeqelala laligogi yonoojonj wosoya moro.

³⁷ *Kaen injiima gowokouruta kokaen injijoro, “Anutuwwa gawononj nene honja mamaga osasaan momogonj ejato, ii menj kululuuyaa gawonj meme ejembanonj mono afaanja laligogu.

³⁸ Kawaajonj nene honja masuqeqetaa Poŋanonj gawonj meme ejemba wasin onombaatiwaaonj mono qama koolin laligowu. Qama koolin mugi gawonj ejemba asugin honja ii menj kululuuwu.” Kianj.

10

Aposol 12 yonoo qagia

Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16

¹ Jiisasnŋ gowokouruta 12 onono iwaanonj kagi omejiilanj konjoma onombutiwaa ku-usuŋa onono. Kaanagadeen ji wiji qenjenmanjenj kania kania menj qeaŋgowutiwaa ku-usuŋa onono.

* 9:34: Mat 10.25; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 * 9:35: Mat 4.23; Maak 1.39; Luuk 4.44 * 9:36: Jan 27.17; 1 Kin 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Maak 6.34 * 9:37: Luuk 10.2

² Wasiwasi eja aposol 12 yonoo qagia ii kokaen: Mutuya ii Saimon, qata mon Piito qagi ano iwaa koga Andruu. Kawaa gematanon Jeims ano koga Jon, mangara qata Zebedi.

³ Filip ano Bartolomyuu, Tomas ano Matyuu takis meme eja, Jeims Alfiuswaa meria ano Lebeus qata mon Tadius,

⁴ Saimon Zelot-politik ejaga* ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanon kanagen Jiisas memelolo men muro.

Jiisasnon gowokouruta 12 wasin onono.

Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6

⁵ Jiisasnon eja 12 ii wasin onoma kokaen jen koton onoma injjoro, "Ono waba kantriwaa ejemba yonoonon mende kembu. Kaanagadeen Samaria prowins yonoo taongia monon mende kembu.

⁶ Iikanon mende kembuto, Israel kanagesowaa lama soogiti, mono iyonoonon kembu. Ii gawongia mutuya.

⁷ *Daen daen kembuti, iikanon mono Bunj qaa kokaen injjon jen asariwu, 'Siwewaa bentotonon mono kosere kaja. Mono iikawaa utanon keubu.'

⁸ "Ejemba jigiawo mono men qeangon onoma koomuya ii men gbilin onoma laligowu. Ejemba manimbagiawo ii mono men solanin onoma omejilar ii konjoma onoma laligowu. Anutonon iwoi kalen ononoti, ii mono toroqen kalen onoma laligowu.

⁹ "Kana kembutiwaaon soojaakota goul me silwa me aen kopanon memeta ii mono irimuj kasagianon mende somongowu.

¹⁰ *Ejembanon gawon meme ejemba onoo laaligogia nangowutiwaa so koloou. Kawaaon kana kembuti, iwoi koi mende men kembu: geso mende, maleku samon mendeto, motoonggo mewu, kana esu mende ano taa gbaru mende mewu.

¹¹ "Kema taon me goman dakanon keubuti, iikanon mono moronon eja geria qabuayawo koloou, iikawaaon qisigi miri onombuti, mono iikanondeen laligon gawon men taon ii mesaon kana kembu.

¹² Miri monon uma luaenon yonowo ewaatiwaa jewu.

¹³ Kaen jegi luaegia angon kombutiwaa so koloouuti een, luaegianon mono iyonoo qagianon ubaato, ii angon kombutiwaa so mende koloouuti een, luaegianon mono eleema onoangiaanon kawaa.

¹⁴ *"Kema laligon miri monon keugi mende koma horon onoma qaagia mende mogi telambelangia mono kokaen jen qendeema onombu. 'Nono onoo gomanon kani sububuj kana tambonanon mokotaaji, ii mono riin konjoratinin onoangiaanon eleema kembaa.' Kaen jen saanon goman me taon ii mesaon toroqen kembu.

¹⁵ *Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Anutonon kamban somatanon gemasologengiaa irona meleeno taon iikawaa qaganon ubaati, so iikanon mono Sodom ano Gomora goman yonoo so uuguj toroqen onombaa. (Sodom Gomora yononon bologa kanjanawo men uugia mende meleengi Anutonon gerenon kondeema onoo.) Kian.

Kema gawon megii sisiwerowero koloowaa.

Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

¹⁶ *"Mobu, lama yononon duuyaa kasu kawalia yonoo batugianon kemegi luguj injiwubo, niinon onoo iikawaa tani kaanja wasin onombe kembu. Kawaaon mono mokolen† kaanja momakooto qaganon galen men aon laligon kewo kaanja ejemba bonjon koposowaa qaagia qaa laligowu.

¹⁷ *Ejembanon onoo horon qaa jakegianon ama onoma qamakooli mirigianon qaa gawongia men ooli waayawonon onootiwuya. Kawaaon ejemba kaanja yonooonon mono galen men aon laligowu.

¹⁸ "Tosianon noonon ama unuangi kantria kantria yonoo eja pon ano gawana yonoo jaasewagianon nambuya. Kaen nama noo kania nanggij jegi eja geria ii ano waba kantri kanageso yononon ii mobuya.

¹⁹ Ii mobuto, qaa jakeyanon ama onongi nambuti, kamban kanon naa qaaga nomaen jewonaga, iikawaa majakaka mende mobu. Qaa jewuyati, ii Unj Toroyanon auu iikanondeen onombaa.

* 10:4: Nesenel paati Zelot yononon Room gawman tuarenjen ama iyangiaa nanan mewombaaon tompe men laligogi.

* 10:7: Luuk 10.4-12 * 10:10: 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * 10:14: Apo 13.51 * 10:15: Mat 11.24; Jen 19.24-28

* 10:16: Luuk 10.3 † 10:16: Mokolen ano raskol yononon asuganon manja qegi uulanawo mokolon somonon onombuyaga. Iikawaa so bimoowabotiwaajon gowoko nononon maslim, komunist ano tosaana yonoo batugianon qanana misinari ii asuganon mende jenkejon. Momakooto ii awaa. * 10:17: Maak 13.9-11; Luuk 12.11-12; 21.12-15

²⁰ Onjoŋgiaa uugiaaonjga qaa mende jewuyato, Amagiaa Unja Toroyanonj mono uugia sololooro qaa jewuyaa.

²¹ *^{10:21} “Uumeleembaa gadokopa mojnjonj daremunjonj uuta meleenotiwaajonj ama ii memelolo mero qaa jakeyanonj anjgi qegi komuwaa. Kaanagadeen manj mojnjonj merabonj rata memelolo mero komuwaa ano merabonj yonononj nemunmanjurugia qetama onjoma jegi unjgi komuwuyaa.

²² *^{10:22} “Noo qanaajonj ama kantria kantria yonononj kuuya kazi ama onjngi laligowuto, mojnjonj kaparanj koma kamban tegowaatiwaa so kotiinj bonj qen nambaati, iinonj mono oyanboyanj bunja qen aowaa.

²³ *^{10:23} “Taojn mojnjonj sisiwerowero ama onjombuti, ii mono kok koma taojn mojnjonj kembu. Niinonj qaa honja mojn kokaen injjowe mobu: Onjo Israel taojn taojn mende liligodaborogi Siwe gomambaa Eja honjanonj eleema kawaa.

²⁴ *^{10:24} “Gowoko mojnjonj boiya uugunj momoyawo mende kolooja ano welenqeqe mojnjonj somataya uugunj gawombaa momo mende menj laligoja.

²⁵ *^{10:25} “Gowokononj boiya kaanja momoyawo kolooro sokombaa ano welenqeqenonj somataya kaanja gawombaa momo menj laligoro sokombaa. Miri uuta mombaa eja jen bolinj qata Iimolanj[†] qajuti eenj, iwaa embameraanjuruta yonjoo qagia mono afaanagadeen iikaanj qamakebuya. Kianj.

Qaagiaajonj mono galen menj aonj laligowu.

Luuk 12.2-7

²⁶ *^{10:26} “Ejembanonj iwoi ununj megij eji, ii kuuya mono kotunji asuganonj koloowaa. Kaanjiadeen qaa aasanjgoya eji, ii kuuya mono injisaanjgi moma kotowuyaa. Kawaajonj ejemba yonjoojonj toroko mende moma laligowu.

²⁷ Niinonj qaa pangamanonj olojn jemanjati, ii mono asasaganonj jewu. Qaa sanj anjgi gejagianonj kemero mobuti, ii mono sombenonj asuganonj jewu. Kawaajonj mono qaagiaajonj galen menj laligowu.

Morowaajonj toroko monij sokombaa.

²⁸ *^{10:28} “Tosianonj selegia qen komuwuyagato, unjagia qen komuwombaaajonj amamaawuyati, iyonjoojonj toroko mende moma laligowu. Ii qaagoto, iwoi jegenja koi: Mojnjonj ku-usunj menj unja ano sele kaanagadeen tiwilaanj orono gere sianonj kemebaoti, iwaajonj mono toroko moma laligowu.

²⁹ Tosianonj arionj (me wilisi) woi monenj kota motoonjgodanonj sewanja mewutiwaajonj amakejuto, iridogi Manjianonj ‘Oonj!’ mende jero iyorononjga motoonjgononj balononj mende kamaawaa.

³⁰ “Anutunonj kalanj koma onjoma wanj jugia kuuya kaanagadeen weenjgodaboronj jangogia moja.

³¹ Ejemba onjoo sewanja ii arionj wilisi mamaga unjuguunj uuta kolooja. Kawaajonj mono toroko mende moma laligowu. Kianj.

Kraist jokoloowu me qakoombu?

Luuk 12.8-9

³² “Kaenj kolooro mojnjonj nii ejemba jaagianonj jokolonj nombaati, niinonj mono kaanjiadeen ii Manjna Siwe gomanonj laligojiwaa jaanonj jokoloomanja.

³³ *^{10:33} “Kaento, mojnjonj nii ejemba jaagianonj qakooma nombaati, niinonj mono kaanjiadeen ii Manjna Siwe gomanonj laligojiwaa jaanonj qakoomanja.” Kianj.

Jiisaswaajonj luae qaagoto, kazi koloowaa.

Luuk 12.51-53; Luuk 14.26-27

³⁴ Jiisasnonj toroqenj kokaen injjoro, “Kokaen mende romonjgowu: Jiisasnonj luae qemambaaajonj ama namononj kamaaro. Niinonj luae qemambaaajonj qaagoto, noojonj ama juma deenjgi manjawaa soo somatanonj aowuyaa.

³⁵ *^{10:35} “Ii kokaembaajonj jejen: Noo Bunja qaananonj ejemba uugia kuuro meleenjgitiwaajonj ama kokaen koloowaa: ‘Manj mera yorononj juma kerekere ani nemunj bora yorononj riitama aoni enjarononj enjaroya qetama aonj deembaota.

³⁶ Ejemba iyanjgiaa sumanjurugianonj mono kereurugia koloowuyaa.’

* **10:21:** Maak 13.12; Luuk 21.16 * **10:22:** Mat 24.9, 13; Maak 13.13; Luuk 21.17 * **10:24:** Luuk 6.40; Jon 13.16; 15.20 * **10:25:** Mat 9.34; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 † **10:25:** Juuda yonjoojonj Iimolanj qata Beelzebul. Ii omejiilanj yonjoo somatagia. Matyuu 9.34 kanon Jiisaswaajonj qa bologa ii qagi. Iikawaa so Jiisaswaa alauruta ananaajonj qa bologa kania kania qamakebu. * **10:26:** Maak 4.22; Luuk 8.17 * **10:33:** 2 Tim 2.12 * **10:35:** Mai 7.6

³⁷ “Moñnoñ nii gogoraageñ ama noma nemuñña me maña jegenña ama jopagowaati, ii noononj mende sokombaa. Moñnoñ nii gogoraageñ ama noma meria me borata jegenña ama jopagowaati, ii noononj mende sokombaa.

³⁸ *Sisigia megi moñnoñ nii notaañ siimbobolo moma maripoononj komumambaajonj mende joñoriwaati, ii noononj mende sokombaa.

³⁹ * “Moñnoñ iyañañ laaligo siiseweweya qaa ii mokoloowaati, iwaa laaligoyanonj mono soowaa. Moñnoñ noojonj ama laaligoya qeleeno soowaati, iinonj mono oyañboyañ laaligo mokoloowaa.” Kiañ.

Anutunonj gawoñgiaa tawaya oñombaa.

Maak 9.41

⁴⁰ * Jiisasnoñ jero, “Moñnoñ oño mirianonj koma horonj kalañ koma oñombaati, iinonj mono nii koma horonj nombaa. Moñnoñ nii koma horonj nombaa, iinonj wasiñ nonoti, mono ii mirianonj koma horonj mubaa.

⁴¹ Moñnoñ gejatootoo ejemba moñ gejatootoo gawoñaajonj ama mirianonj koma horonj kalañ kombaati, iinonj mono gejatootoo ejembawaa tawaya buña qeñ aowaa. Moñnoñ ejemba solañ moñ solañ koloojiwaaajonj ama mirianonj koma horonj kalañ kombaati, iinonj mono ejemba solañaa tawaya buña qeñ aowaa.

⁴² “Moñnoñ merabora koi yoñoonoñga mombaajonj noo gowokona koloojiwaaajonj ama apu sañgoña qambawo newaatiwaaajonj mubaati, Anutunonj mono iikawaa tawaya meleema mubaa. Niinonj qaa hoña moñ kokaen inijowe mobu: Nanjonj oñombuti, iyoñononj mono tawa mewuya.” Kiañ.

11

Jombaanonj gowoko woi Jiisaswaanonj kari.

Luuk 7.18-35

¹ Jiisasnoñ jenkkoto qaaya kaañ gowokouruta 12 oñono tegoro gomañ ii mesaonj toroqen Galili prowinswaa taonj tosianonj kema Buña qaa kuma oñoma iikanonj uugia kuunjaligoro.

² Kambañ kanonj Jon Oomulu ejanonj kapuare mirinonj rama Kraistnoñ gawonj kaen meroti, ii moma gowokowoita woi wasiñ orono Jiisaswaanonj keni.

³ Kokaen qisiñ mubaatiwaaajonj wasiñ orono kema jeri, “Menqeeañgo eja kawaatiwaaajonj mamboniñ giinonj ii koloojan me eja moñ kanagen kawaatiwaaajonj mambombonja?”

⁴ Kaen qisiñ muri kokaen meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaen ijori moba:

⁵ * Jaagoo yoñononj jaagia uunj iigi meendañgoya yoñononj kana kema kagi manimbagiawo yoñononj solañanigi gejaduu yoñononj qaa mogi koomugiti yoñononj gbiliñ waagi kamaañqeqeta yoñoojonj Oligaa Buña jey asariwe momakeju.

⁶ Kaen kolooro iigi mombaa utanonj mende boliro gema nuwaati, iinonj mono simbawoñawo kolooja.”

⁷ Kaen meleeno Jombaa gowoko yorononj keni Jiisasnoñ kanainj Jombaa kania ejemba tuun yoñoojonj kokaen jey asariro, “Oño balon qararañkonjonjononj naama iibombaajonj kenji? Haamononj bowo utugonj metano wañsar-wañsar amakeji, oño eja iikañañ kaya iibombaajonj kenji me?”

⁸ Me naa iwoiga iibombaajonj kenji? Eja malekuya akadamyawo mouma laligoroti, ii iibombaajonj me? Mobu, ejemba malekugia iimasiñsiñawo moumakejuti, iyoñononj mono kin yoñoo jinjaronj mirigianonj laligoju. Ii balon qararañkonjonjononj qaago.

⁹ “Me naa iwoiga iibombaajonj kenji? Gejatootoo eja moñ iibombaajonj me? Oñanonj, niinonj kokaen inijowe mobu: Eja iigiti, iinonj mono gejatootoo ejemba tosañañ unjuugun qaita moñ kolooja.

¹⁰ * Iwaa kania ii wala eenanondeen kokaen oogita eja, ‘Moba, niinonj qelena gajoba moñ wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindiñgonj goo kana meleuro giinonj mono iwaa gematanonj namononj emu kemebaga.’

¹¹ “Qaa kaen ejato, niinonj qaa hoña moñ kokaen inijowe mobu: Embanonjga merabora koloogiti, kuuya iyoñoo batugianonj Jononj mono kuuya unjuugun qabunayawo nanja. Nanjato, Siwewaa bentotonj utanonj keuma Anutuwaa qabunaya mokoloonkejuti, iyoñoo batugianonj kamaañqeqeta konoga iinonj mono Jon uuguja.

* **10:38:** Mat 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

* **10:39:** Mat 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33; Jon 12.25

* **10:40:**

Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16; Jon 13.20

* **11:5:** Ais 35.5-6; 61.1

* **11:10:** Mal 3.1

12 *¹²“Jon Oomulu ejanon Buja qaa jero kamban iikanondeen kanain Siwewaa bentotona geriawo tuarenjen ama manja qenjejuto, kilen uulanawo kema somariinkeja. Manja geregiawo qenjejuti, iyononon mono bentoton ii iyangiaajon horon buja qer aonkeju.

13 Bentotombaa kania ii Mooseswaa Kana qaanon ano gejatootoo ejemba kuuya yonoo Buju Terenon oogi weenjon laligon kounin Jonon koloon hona asuganon inisaano.

14 *¹⁴“Qaa koi moma analin anjon kombombaajon mojuti een, Elaija koloowaatiwaa so anoti, Jonon mono ii koloaja.

15 Monjon ugejiawo laligoji, iinon mono qaa ii geja ama moma kotowa.

16 *¹⁶“Ejemba kete namonon laligojuti, ii mono naa iwoiwo so ama onjombenaga? Yononon naamade kaaja koloju. Yononon maaket sombenon rama qaa jomo men tondu qama kokaen jenjeju.

17 *¹⁷“Nono rii gbawe men awelo uunin onjo mende orogi.

Nono jinjen qanin onjo mende saagi.’

18 *¹⁸“Iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu ejanon kan nene singi laligon wain apu mende nero iwaajon jenjeju, ‘Ome monjon uutanon kemero laligoja.’

19 *¹⁹“Siwe gomambaa Eja honanon kan nembanene nen korisoro ano iwaajon kokaen jenjeju, ‘Mobu, iinon baonon newageen nene qozozongon nen wain apu suulan nen takis eja tiliqiliagiawo ano bologa meme yonoo alagiaga laligoja.’ Anutuwa momakooto koma gbilinkejuti, iyonon nanamemengiaa honanon mono momakootogianon sokonji, ii gendeemakeja.” Kian.

Jiisanon taon 3 yonoojon ‘Yei wosobiri!’ jero.

Luuk 10.12-15

20 Kawaa gematanon Jiisanon kanain taon tosaaja temboma onono. Taon tosaaja iikanon angoletoya ku-usunawo seiseiya mero kolooroto, kilen uugia mende meleengi. Kawaajon ii temboma kokaen jen onono.

21 *²¹“Oo Korazin toya, niinon onjoojon ‘Yei!’ jen saajen ano Betsaida toya, onjoojon kaanagadeen ‘Yei!’ jen saajen. Niinon yonoonon kema qaana jewe soseniro angoletona ku-usunawo kolooroto, uugia kilen mende meleengi. Angoleta ii waba gomanon Taia ano Saidon sitinon koloonagati een, iyononon mono kamban koriga uugia meleembombaa kaisareya gendeema resa ano too arin saabuyaga.

22 *²²“Saabuyagato, niinon kokaen injjowe mobu: Anutonon kanagen Korazin ano Betsaida yonoo qaagia jen tegon irona meleeno siimbobolo mobuti, kamban somata kanon ii mono Taia ano Saidon iyonoo siimbobolo soya uugun mobuya.

23 *²³“Ano Kaperneam toya, Anutonon onjoo saanon metama onono Siwe gomanon ubuyaga me qaago? Qaago totoon! Onjo mono koomuwa senjon gomanon kemebuya. Niinon yonoonon kema qaana jewe soseniro angoletona ku-usunawo mewe kolooroto, uugia kilen mende meleengi. Angoleta ii Sodom taonon koloonagati een, taon iikanon mono kamban kokaamba kaanagadeen toroqen nanaga.

24 *²⁴“Nanagato, niinon kokaen injjowe mobu: Anutonon kanagen Kaperneam onjoo qaagia jen tegon irona meleeno siimbobolo mobuti, kamban somata kanon mono Sodom yononon siimbobolo iikawaa soya uugun mobuya.” Kian.

Lombogiawo ononon mono noonon kan haamo mewu.

Luuk 10.21-22

25 Kamban kanon Jiisanon qaa kokaen jero, “Oo Amana, giinon Buja qaaga momakooto ejemba momo somata megiti, iyonoonon mesanjonato, ejemba iyangiaajon moma kamaan merabora kaaja poumapou laligojuti, ii mono iyonoonon inisaana moma asariju. Kawaajon niinon Siwe namowaa Ponja gii mepeseen gonjen.

26 Oo Amana, gii geengo kaen koloowaatiwaaajon mona sokono awaa kolooro.

27 *²⁷“Amananon mono iwoi kuuya jen kotooro noo buja kolooro. Amananon Meriaa kania anodeen moma yagoro monjon ii mende moja. Kaanagadeen Merianon Amayaa kania moma yagoro monjon ii mende moja. Kaanagadeen monjon Amanaa kania mende moma yagoro Merianondeen ii moja ano ejemba meweengon onjoma yonoojon ii inisaambaati, iyononon mono Ama moma mubuya.

28 *²⁸“Gawon men uulombogiawo laligojuti, onjo kuuya mono noonon kagi uugia men afaangon onombe haamo mewu.

* 11:12: Luuk 16.16 * 11:14: Mal 4.5; Mat 17.10-13; Maak 9.11-13 * 11:21: Ais 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * 11:23: Ais 14.13-15; Jen 19.24-28 * 11:24: Mat 10.15; Luuk 10.12 * 11:27: Jon 3.35; 1.18; 10.15

²⁹ *Noonon qaqar ii mono sawingianon ama angowu ano niinon nanamemena kuma onombe ii mono moma sororogon laligowu. Niinon uuna men kamaan ama gum-bonjonjon ejaga koloojenjwaajon mono saanon uugia men afaangon onombe haamo mokoloowuya.

³⁰ Noonon qaqar men angogi sogianon kolooja ano lombo onombe bosimbuti, iikanon mono afaana kolooja." Kian.

12

Jiisasnon Sabat kendombaa Ponja kolooja.

Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

¹ *Kawaa gematanon Sabat kendon monjon Jiisasnon wiit dumun gawon koria somata koton keno. Keno gowokourutanon wosogia injiro wiit honja motomotoon kanai borogianon kuma negi.

² Negito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) tosanon ii iima Jiisas kokaen ijogi, "Moba, goo gowokouruganon mono Sabat kendombaa gawon meme songoya uuguju?"

³ *Kaen ijogi kokaen meleeno, "Kir Deiwidnon manjaqeqe ejauruta yonowo liligon wosogia injiro iwoi angiti, ii weengogi me qaago?"

⁴ *Iinon Anutuwaa opo sel jigonon uma bered kowoga Anutuwaa jaasewanon alatanon anji raro esunanon tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawon galej yononondeen nen laligogi. Iinon ano iwaa kerasuru-urutanon ii newubotiwaa songo eroto, ii kilen negi.

⁵ *Kaanjadeen jigo gawon galej yononon Sabat kendonon jiwowon jigonon nama gawon men gawon mewutiwaa songo uugun kilen qaagiawo mende koloonkeju. Qaa ii Kana qaanon weengogi me qaago?

⁶ "Ti weengogi, kaen mojenton, niinon kokaen injomanja: Koi nanji, iinon mono jiwowon jigo uugun uuta kolooja.

⁷ *Bunja Terewaa qaa mon kokaen eja, "Niinon siimolon oowutiwaaajon qaagoto, batugianon kiankomun aowutiwaaajon mojen." Ono qaa iikawaa kania mobuyagati een, ejemba koposowaa qaanana qaa nonoo qaanana mono tondu mende jen tegowuyaga.

⁸ "Ti kokaembaajon jejen: Siwe gomambaa Eja honjanon mono Sabat kendombaa Ponja kolooja." Kian.

Jiisasnon eja boria soorongoya men qeangoro.

Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11

⁹ Jiisasnon goman ii mesaon qamakooli mirigianon uro.

¹⁰ Iikanon eja boria soosoolia mon raro. Ejembanon Jiisas qaa jakeyanon ama mubombaajon kokaen qisij mugi, "Eja Sabat kendonon meagon Kana qaa uuguwonja me qaago?"

¹¹ *Qisij mugi kokaen meleeno, "Onoononga moronon kokaen kolooja: Eja mombaanon lama motoonjonon Sabat kendonon rojonon kemebaati een, iinon ii mende men hororo koubaa?"

¹² Ejawaa sewananon mono lamawaa sewanja mamaga uuguji, mono ii romongowu. Kawaaajon Sabat kendonon gawon awaa men kaananon Kana qaa mende uuguwonja."

¹³ Kaen meleema eja ii ijoro, "Gii mono boroga qeteterewa." Kaen ijoro qeteterewo wala anoti, iikawaa so awaa koloon boria alia kaanja koloo.

¹⁴ Kaen koloo Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon selegenjen kema ajoajoro ama Jiisas nomaen ama qenin komuwaatiwaa qaa jen monganji. Kian.

Anutuwaa gawon meme eja tak-kootoya ii kokaen:

¹⁵ Jiisasnon qaagia ii iima koton iikanondeen goman ii mesaon monjen keno. Keno mamaganon iwaa gematanon otaan kenji yonoo batugianon ji ejemba kuuya men qeangon onono.

¹⁶ Ii men qeangon onoma kania asuganon jewubotiwaajon kotakota qotogon onono.

¹⁷ Kaen koloo Anutanon gejatootoo eja Aisaia sololoo qaa mon jeroti, iikanon mono honowo koloo. Qaa ii kokaen jerota eja,

¹⁸ *"Iibu, koi mono noo gawon ejana koloo ii meweenjon mube.

Niinon wombo alana iwaajon mobe kerana qeangoro uunanon iwaajon aisoonkejen.

* 11:29: Jer 6.16 * 12:1: Dut 23.25 * 12:3: 1 Sml 21.1-6 * 12:4: Lew 24.9 * 12:5: Jan 28.9-10 * 12:7: Mat 9.13; Hoos 6.6 * 12:11: Luuk 14.5 * 12:18: Ais 42.1-4

Niinonj Ujana Toroya iwaa uuta sokombaatiwaajonj wasiwe kemero iinonj qaa dindinagadeenj jen tegonkejeniwaa Buja qaaya injisaama jen seiro kantria kantria yonjoononj kembaa.

¹⁹ Iinonj angowowo mende ama qaa tokoronjkota mende qamakebaa.

Ejemba moñnonj iwaa qa otonja ii roonjeqe kananonj mende mobaa.

²⁰ Bowo ologogiti, iinonj ii mende qosombaa.*

Lambewaa wikyanonj jen kotonj sokoya kolooro bolananonj jen bobo amakeji, iinonj ii mende qebugowaa.

Gawonja kaenj menj ejembanonj qaa dindinja otaawutiwaajonj manja qenj laligoro qaa iikanonj haamo ano otokorianj ambuya.

²¹ Kantria kantria yonjoonj mono iinonj ilaanj onjombaatiwaajonj mamboma joronqorongia iwaa qatanonj ama laligowuya." Kianj.

Jiisasnonj ome yonoo esungia uugunj qero kamaaja.

Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23

²² Omenonj eja moñ qaamuun menj muro jaaya gooro moto laligoroti, ii wama Jiisaswaanonj kagi. Jiisasnonj ii menj qeangoro omeya kouma keno neselana lolooro mombo qaa jenj uunj iiro.

²³ Uunj iiro ejemba tuunj kuuya yonjoonj ii iima aarunj jegi, "Eja koi kanonj mono Deiwidwaa gbilia koloora me?"

²⁴ *Kaenj jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparankonkonj) yonjoonj ii moma kokaenj jegi, "Eja koi kanonj mombaa ku-usunonj qaagoto, omejiilanj yonoo Ponjgia Iimolanj iwaa esunjonj ome onjotaankeja."

²⁵ Kaenj jegito, Jiisasnonj uuroromongogia modaboronj kokaenj injjoro, "Kantri daenj yonoo galenjurugianonj batugianonj angowowo ama jumbuti, iyonjoonj mono tiwilaanj aogij kantrigianonj bolinj saoyagadeenj koloonj qeqlalanj ewaa. Kaanjagadeenj siti me gomanj mombaa kanageso yonjoonj batugianonj angowowo ama jumbuti, iyonjoonj mono galenkonkonj gawonjia menj nambombaaajonj amamaawuya.

²⁶ "Mobu, Satanonj mono alia Satan moñ otaanagati eenj, iyonjoonj mono batugianonj angowowo ama jumbuyaga. Kaenj kolooro galenkonkonj gawonjia mewombaaajonj amamaagi ometotonjianonj mono nomaenj nanaga?"

²⁷ "Mobu, niinonj Iimolambaa esunjonj omejiilanj konjoma onjombenagati eenj, onjoo alaurugianonj mono morowaa esunjonj ii konjoma onjombuyaga? Kawaajonj yonjoonj mono qaagia honja me qaagoti, ii gosinj jenj tegowu.†

²⁸ Ii jenj tegowuto, Anutuwaawaa ku-usunonj noo boro susuna sololooro omejiilanj onjotaankejenj eenj, Anutuwaawaa bentotononj mono onjoononj kanj kuuja.

²⁹ Moñnonj eja kotiga Iimolambaa kana boria waladeenj mende somongowaati eenj, iinonj mono nomaenj mirianonj uma qengama esuhinaya menaga? Waladeenj ii somongoro rarogo mono saanonj mirianongga ilawoilaya kuuya tagonj menj kembaa. (Iikawaa so niinonj kaanjagadeenj Satan somonjonj gematanonj omeya onjotaankejenj.)

³⁰ *Moñnonj niwo mende laligoji, iinonj mono qetegonj nomakeja. Moñnonj ejemba noo qanonj ajoroowutiwaajonj mende horonj onjomakeji, iinonj mono mendeema onjomakeja.

³¹ Kawaajonj niinonj qaa moñ kokaenj injjomana: Ejemba singisonggo ama mepaqepae kuuya amakejuti, ii Anutunonj saanonj mesaonkejato, moñnonj Uja Toroya mepaegowaati, iikawaa singisonggoya Anutunonj mono kambanj moñnonj mende mesaowaa. Qaago totoonj!

³² *Moñnonj Siwe gomambaa Eja honja mepaegonj qaa jewaati eenj, Anutunonj ii saanonj mesaowaato, moñnonj Uja Toroya mepaegonj qaa iwoi jewaati, iwaa singisonggoya ii Anutunonj namononj laligowaatiwaa so me koomu gematanonj kanonj mende mesaowaa.

Gerewaa kania ii honja iima gosinj moma kotowu.

Luuk 6.43-45

³³ *Gerewaa kania ii honja iima gosinj mojonj. Kawaajonj mono gere galenjonj awaa kolooro honja awaa koloonkebaa me gere menj boligij honja bologa koloonkebaa.

* **12:20:** Bowo ano lambewaa wik ii ejembawaajonj jeja. Ejembanonj moñ qenj jaabamagege ama mugij momalaarianonj jangonj qaomambaaajonj anji, Jiisasnonj ii menj qeangowaa. * **12:24:** Mat 9.34; 10.25 † **12:27:** Iyanjgia sele galenjurugianonj Anutuwaawaa qata qama kilenj ome ii Iimolambaa esunjonj konjoma onjotogi niinonj ii Anutuwaawaa ku-usunonj konjoma onjomakejenj. Ororonj mende nanjonjwaajonj morononj honja ano morononj qaa qolonmolonggoya otaankeja? Yonjoonj me niinonj? * **12:30:** Maak 9.40 * **12:32:** Luuk 12.10 * **12:33:** Mat 7.20; Luuk 6.44

³⁴ *Eja uutanonj iwoi saa qeñ eji, ii mono buutanonj asuganonj jenkeja. Kawaajonj onjoangio qatowaa merauruta koloouju. Bologa kaanj koloonj mono nomaenj qaa awaa jewuyaga?

³⁵ Eja awaawaa uu kowianonj iwoi awaawaa morianja eji, iinonj mono awaa ii asuganondeen jenkeja. Eja bologaa uu kowianonj iwoi bologaa morianja eji, iinonj mono bologa ii asuganonj jenkeja.

³⁶ “Kaen jenkejato, niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Ejembanonj songo waleema qaa je omaya omaya jewuti, iyonononj mono qaa jegia kuuyaa kania ii jenteegowaa kambanj somatanonj Anutuwaajonj jerj asarigi gosiawaa.

³⁷ Iikawaa kania ii kokaen: Anutunonj mono qaa juga gosinj iikawaa so qaaga jen tegoro solanjaniwaga me qaagawo koloonj lombo mokoloowaga. Kianj.

Boi tosianonj anjoletowaajonj kaparanj koma welenji.

Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

³⁸ *Kambanj kanonj Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonjkonj) ano Kana qaawaa boi tosianonj Jiisaswaajonj kokaen ijogi, “Boi, gii saanonj anjoletoto monj mena ii iibombaajonj mojonj.”

³⁹ *Kaen ijogi kokaen meleema onono, “Ejemba kete namononj laligojuti, ii tuun somata bologa koloonj serowiliñ amakeju. Yonononj Anutuwaawaa aiweseyaaajonj kaparanj komakejuto, aiwese monj gejatootoo eja Joonawaanonj mono koloodororo. Anutunonj aiwese morota monj mende ama onjmbaa.

⁴⁰ *Joonanonj gomamboria karonj kowe osombaa (gajugaju) tomenanonj laligoroti, kawaa so Siwe gomambaa Eja honjanonj kaanagadeen gomamboria karoombaa so balonj uutanonj ewaa.

⁴¹ *⁴¹ “Joonanonj Niiniwe ejemba batugianonj kema Anutuwaawaa qaanonj uugia kuuro moma iikanondeen uugia meleengito, mobu, niinonj batugianonj asugin nama Joonawaa nanamemenja uugurj amakejen. Kaen amakejento, onjo kilerj telambelanj ama nomakeju. Kawaajonj Niiniwe ejembanonj jenteegowaa kambanj somatanonj ejemba tuun somata koi nanjuti, onjowo ororonj koomunonjga waama onjoo kooronjgianonj motoonj nambu. Motoonj nama Niiniwe yonononj qaa kokaen onjoo selegianonj kuuwuya, ‘Onjo Siwe gomambaa Eja honja telambelanj ama mugi Anutunonj ironja meleema onjono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yonononj kaen jegi nanamemenjgianonj onjoangiaa kaniagia injisaanji gamugia mobuya.

⁴² *⁴² “Kaniagiaa kaisareya monj ii kokaen: Anutunonj kerugenj momakooto uuta somata ii kinj Solomon muro Saut waagenjga kantri mombaa kwiin embanonj Solomombaa momakootoya momambaajonj siinja moro. Siinja moma gomanj goraayanonjga waama kana koriga tintin kanj laligonj Solomombaa momoya moro.

“Ii moroto, mobu, kambanj kokaamba niinonj batugianonj koloonj nama Anutuwaanonj momakooto uuta menj kajeñi, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, onjo kilerj telambelanj ama noma tompin laligogi mende sokonja. Kawaajonj Anutunonj kanagenj ejemba korebore horonj onjoma qaagia jenj tegowaatiwaajonj jaayanonj keubuti, kambanj iikanonj Saut kantriwaa kwiin emba iikanonj mono kaanagadeen keubaa. Iinonj ejemba tuun somata koi nanjuti, onjowo ororonj koomunonjga waama onjoo kooronjgianonj motoonj nambaa. Motoonj nama qaa kokaen onjoo selegianonj kuuwaa, ‘Onjo Jiisas telambelanj ama mugi Anutunonj ironja meleema onjono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinonj kaen jero onononj siligia gosinj onjoangiaajonj gamugia mobuya. Kianj.

Ome yonononj eja uutanonj eleembombaajonj kaparanj konju.

Luuk 11.24-26

⁴³ “Omenonj eja uutanonjga kouma balonj qararanjkonjkonjanonj kema lanj liligonj laligonj haamo memambaajonj miri monjgama monj mende mokoloowaa.

⁴⁴ Ii mende mokoloonj mojoya tiuro kokaen jewaa, ‘Mirina mesaonj kaweti, iikanonj mono mombo eleemañ.’ Kaen jerj eleema miria usuma menjerenjgoro eroti, ii gbamenja ero mokoloowaa.

⁴⁵ “Kaenj mokoloonj kema omejiilanj tosaanja 7 ujuambaa. Omejiilanj 7 ii iyanja uugunj bologa totoonj kolooju. Iinonj ii unjwano kanj miri ii uma iikawaa uutanonj laligowuya. Kaenj kolooro eja iikawaa kania wala kilenkilenj kolooroto, kanagenj boligolidaborowaa. Ejemba tuun somata bologa koi kete namononj laligojuti, onjooonj kaanagadeen kaen koloojaa.” Kianj.

* 12:34: Mat 3.7; 23.33; 15.18; Luuk 3.7; 6.45

* 12:38: Mat 16.1; Maak 8.11; Luuk 11.16

* 12:39: Mat 16.4; Maak

8.12

* 12:40: Jon 1.17

* 12:41: Jon 3.5

* 12:42: 1 Kinj 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

*Jiisaswaa nemuḅkouruta
Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21*

⁴⁶ Jiisasnoḅ toroqen ejemba tuuḅ qaa injijon laligoro nemuḅkoganon kan seleenḅen nama iwo qaa jewombaaḅon mogi.

⁴⁷ Mogi moḅnoḅ kokaen ijoro, “Moba, goo nemuḅkoganon mono seleenḅen nama giwo qaa jewombaaḅon moju.”

⁴⁸ Qaa ii ijoroto, iwaajon meleema kokaen jero, “Noo nemuna ii moronon? Noo kouruna ii moronon?”

⁴⁹ Kaen jen boria gowokouruta yoḅoonon baagen boraama jero, “Iibu, noo nemuna ano kouruna hona mono koi.

⁵⁰ Daen yoḅoonon noo Siwe Maḅnaa uusiḅa ten komakejuti, kuuya iyoḅonon mono noo nemuna ano naanḅkouruna kolooju.” Kianḅ.

13

*Qosomakororoo ejawaa sareqaa.
Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8*

¹ Kamban iikanondeen Jiisasnoḅ goman ii mesaon apu anḅon goraayanon kemen raro.

² *Raro ejemba tuuḅlembenon iwaanon kema ajoroogi wanḅonon uma raro. Raro ejemba tuuḅ kuuya yoḅonon anḅon goraayanon sakasinon ajoroogi.

³ Kaen ajoroogi sareqaa mamaga jen kokaen jero, “Mobu! Eja moḅnoḅ nene kota qosoma kororoombaaḅon gawonon keno.

⁴ Kema qosoma kororooro kota tosianon kana goraayanon kemen konḅi. Kemen konḅi (warawen) koonḅa koonḅa kouma ii nedaborogi.

⁵ “Kota tosianon jamo kowonjinon kemen konḅi. Kemen koma kanon namo mamaga mende mokoloogi. Namu dusiita qaa erotiwaajon kuragagia uulanḅawo kougi.

⁶ Kougiito, weenḅon kouma injiima jen koton onḅo tiigia qaagotiwaajon soolin gororongḅogi.

⁷ “Kota tosianon kumuntiri waayawonon kemen konḅi. Kemen konḅi iikanon kouma qen turuḅ bibiloko men onḅonḅi.

⁸ Kaen janḅon qanonoto, kota tosianon namo awaanon kemen konḅi. Kemen koma tosaanḅa kogia 100 kolooḅi. Tosia kogia 60, tosia 30 iikawaa so koloon seigi.

⁹ Moḅnoḅ uugejiawo laligoḅi een, iinon mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianḅ.

*Jiisasnoḅ naambaajon sareqaa jero.
Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10*

¹⁰ Kaen jero gowokourutanon kan Jiisas kokaen qisin mugu, “Giḅ mono naambaajon ejemba yoḅoo qaa jemanjen sareqaanon ama jenḅenḅen?”

¹¹ Qisin mugu kokaen meleema injijoro, “Ii kokaembaajon: Siwewaa bentotonon keuma laligowonatiwaa qaa aasannḅoya ii onḅo asuganon injijowe moma kotojuto, iyoḅoonon ii kaen qaago.

¹² *⁴“Kawaa kania ii kokaen: Moḅnoḅ momakootoyawo laligoḅi, Anutunon mono ii toroqen muro koma gbilin morianḅawo laligowaato, moḅnoḅ momakootoya qaa laligoḅi, Anutunon mono momoya melaa eji, ii kaanḅagadeen qetegon wambaa.

¹³ “Ejemba yoḅoo qaa jemanjen kokaembaajon sareqaanon ama jenḅenḅen: Yoḅonon iyanḅiaa jaagianon iwoi iimago kania kilen mende iima kotowuya. Iyanḅiaa geagianon qaa tororo momago kania kilen mende moma asariwuya.

¹⁴ *Gejatootoo eja Aisaianon waladeen qaa moḅ jen ooroti, iikanon ejemba kaanḅa yoḅoonon honḅawo koloonḅeja. Qaa ii kokaen,

‘Qaa moma bimbimḅonḅo kania kilen mende moma asariwuya.

Iwoi iima bimbimḅonḅo kania kilen mende iima kotowuya.

¹⁵ Ejemba tuuḅ somata koi yoḅoo uugianon mono kotakota gojoma eja.

Geagianon qaa moma bimbimḅonḅo jaagia komujulaan laligoḅi.

Kaen mende ambuyagati een, mono jaagianon iwoi iima koton geagianon qaa moma uugianon kania moma asariḅ uugia meleenḅi niinon ii saanon men qeanḅon onḅombenaga.’

¹⁶ *⁴“Qaa kaen ejato, onḅo jaagianon iwoi iima kotojiwaajon mono simbanonḅawo kolooju. Geagianon qaa moma kotojiwaajon mono simbanonḅawo kolooju.

¹⁷ Niinon qaa honja toon mon kokaen injjomaña: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaanon ejemba solañ mamaganon onjo iwoi koi iijuti, ii iibombaañon awelegon laligogito, ii mende iigi. Onjo qaa koi mojuti, yononon ii mobombaañon uuqeeango somata moma laligogito, ii mende mogi. Kian.

Jiisasnon sareqaawaa kania jero.

Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

¹⁸ “Qosomakororo ejaawaa sareqaa jejenj, iikawaa kania ii mono geja ama mobu.
¹⁹ Nene kota qosoma kororooro kana goraayanon kemeñ konoti, ii kokaen: Monon bentotombaa Buña qaaya moma kania mende moma asariro Kilerña Toyanon kan uutanon kota komogiti, ii qetegowaa.

²⁰ Nene kota qosono jamo kowonjinon kemeñ konoti, ii ejemba sareya mon. Yononon Buña qaa moma ii iikanondeen uuqeeango qaganon moma anjon komakeju.

²¹ “Kaen amakejuto, uugianon tiita mende ej onombaato, kamban torodaamongadeen nama kotiin laligowuya. Buña qaawaajon ama kakasililin me sisiwerowero kolooro kamban iikanondeen mono tama unjuwaa.

²² Nene kota qosono kumuntiri waayawonon kemeñ kongiti, ii kokaen: Yononon Buña qaa mogi uugianon kemejato, balonon laaligowaa majakakaya ano moneñ hina memewaa uugereya koloon bimoon onmakeja. Qabunagiawo koloowombaañon koposongogi siñ kombombañ bologa tosonian kañagadeen uugianon dunjon Buña qaa bibiloko meñ munkeja. Kaen kolooro hongia qaa auta (gipeya) koloowuya.

²³ “Nene kota namo awaanon qosono kemeñ kongiti, ii ejemba koi kaña: Yononon Buña qaa geja ama moma moma asariñ pondañ nama hongia mokoloonkeju. Tosianon qaa je motoonononga kota 30 mokoloonkeju. Tosianon hongia 60, tosonian qaa kota motomotoon yonoo hongia 100 meñ seiñ mokoloonkeju.” Kian.

Qinqiliwaa sareqaa

²⁴ Jiisasnon sareqaa mon kokaen jero, “Siwewaa bentotonaa kania ii eja kokaña so ama jemaña. Iinon gawononon kema nene kota awaa qosoma kororooro.

²⁵ Qosoma kororooro, gomantiinanon egi kanon kere ejanon kan wiit dumun batugianon kanon qinqiliwaa kota qosoma kororoon mesaon keno.

²⁶ Wiit dumun kotanon juma waama uma honja asugiroti, kamban iikanon qinqilinon kañagadeen asuganon asugiro.

²⁷ “Asuganon asugiro welenqeQurutanon ii iima gawon toyaanon kan kokaen ijogi, ‘Somatanana, gawonganon nene kota awaa qosoma kororoona me qaago? Qinqiliwaa kota ii mono daanjaya iikanon asugija?’

²⁸ “Kaen ijogi kokaen injjoro, ‘Kere ejanon ii qosoma kororooro.’ Kaen injjoro welenqee yononon kokaen jegi, ‘Nono saanon kema qinqili ii qonjoma meñ kululuwonatiwaañon mojan me qaago?’

²⁹ Kaen jegito, kokaen injjoro, ‘Qaago! Onjo qinqili qonjoma meñ kululuun iikanon dumun tosaaña ii kañagadeen qonjombubo.

³⁰ “Mono mesaogi motoon somariin honja memeyaa kambañ kan kuuro niinon kamban iikanon dumun kunjon ejemba ii kokaen injjomaña: Mono wala qinqili meñ kululuun anji jewaatiwaañon boranjon kasanon somongowu. Ii somongonggo mono wiit dumun honja ii meñ kululuun meñ kan noo kowi mirinon ambu.” Kian.

Nejon kotaa sareqaa

Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19

³¹ Jiisasnon sareqaa mon kokaen toroqen injjoro, “Siwewaa bentotonja ii kokaen: Eja monon nejon kota meñ anaa gawon namoyanon kema ano.

³² Kota ii melaa kazupuleenda. Ii nene kota kuuya iyonoo kamaañqetagia koloojato, juma waama logoya kuuya unjuugun somariin gere koloowaa. Kaen koloon nano kanakeewambaa koonja koonja kouma haigia gere iikawaa borianon amakeju.” Kian.

Yiistwaa sareqaa

Luuk 13.20-21

³³ Jiisasnon dunanon mombo sareqaa mon kokaen jero: “Siwewaa bentotonja ii yiist me flaua meñ somasomariiwaa so kokaen kolooja: Emba monon bered oomanjeñ yiist meñ flaua konde karoon kanon mindirin melenqeleen ama kema raro korebore somariiro.” Kian.

Jiisasnon nomaembaañon sareqaaya qaaya jero?

Maak 4.33-34

³⁴ Jiisasnon qaa kuuya ii kanageso yoŋoojon sareqaanon jero. Sareqaaya qaa kaen qaa mon mende injjoro.

³⁵ *Kaen kolooro Anutunon gejatootoo eja mon sololoo qaa mon jeroti, iikanon honjowo kolooro. Iinon qaa ii kokaen jero eja,

“Noo buunanon mono afaangoro sareqaaya qaaya jemaŋa.

Anutunon namo mokoloooro asugiroti, kambaŋ iikanondeen qaa aasangoyanon ero laligon kouninj, niinon mono qaa ii asuganon jen injisaamaŋa.” Kianj.

Qinqiliwaa sareqaawaa kania

³⁶ Jiisasnon sareqaa ii jedaboron ejemba tuun somata onjomesaon miri uutanon uro. Uro gowokourutanon iwaanon kaŋ kokaen qisiŋ mun ijogi, “Qinqili nene gawonon asugiroti, gii mono sareqaa iikawaa kania jen asariŋ nonomba.”

³⁷ Kaen ijogi kokaen meleema injjoro, “Siwe gomambaa Eja honjanon mono nene kota awaa awaa qosoma kororoonkeja.

³⁸ Nene gawon ii namowaa kantri kuuya. Nene kota awaa ii bentotombaa meraboraana onjoon jeŋen ano qinqili ii eja bologaa meraboraana yoŋoojon jeŋen.

³⁹ Kerenon ii qosoma kororooroti, ii Kilenaa Toyaajon jeŋen. Dumun kunjun kambaŋa ii namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somata ii. Dumun kunjun ejemba ii Siwe gajoba yoŋoojon jeŋen.

⁴⁰ “Qinqili men kululuun gerenon angi jewaati, iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somatanon koloowaa.

⁴¹ Siwe gomambaa Eja honjanon mono gajobauruta wasiŋ onono kaŋ qaa areŋ bologa Kraistwaa bentoton uutanon siŋgisonjo ambombaajon kondoonkeji, ii qewagon mindiŋowu ano ejemba jeulalaŋa kuuya ii kululuun onjombuya.*

⁴² “Kaen mindiŋqindiŋ ama ejemba ii hagon ononji gere tombo tanjururun jen eji, iikanon kemebuya. Iikanon kemebuti, iyononon mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.

⁴³ Kambaŋ iikanon ejemba solaŋa yoŋonon mono ween kaŋa koloon Maŋgiaa bentoton uutanon asariŋ laligon ubuya. Monjon ugejiawo laligoji, iinon mono qaa ii geja ama moma kotowa. Kianj.

Maa suan mesamesangoyaa sareqaa

⁴⁴ “Siwewaa bentotonja ii maa damandan sewana uuta iikawaa so kokaen koloaja: Ii gawonon mesangogi ero eja monjon ii mokoloon anjaliŋ anjon koma mombo namonon mesangoro. Mesangon iikawaajon aisoon kema esuhinaya kuuya sewana mewutiwaajon ano monen karo iikanon gawon balon ii sewana mero.” Kianj.

Soron kotaa sareqaa

⁴⁵ “Siwewaa bentotonja ii stua ejawaa so ama sareqaa mon kokaen jemaŋa: Iinon soron kota monjama laligoro.

⁴⁶ Monjama laligon soron kota motoonjo sewana somata ii mokoloon kema esuhinaya kuuya sewana mewutiwaajon ano monen karo iikanon soron kota ii sewana mero.” Kianj.

Misa hoorowaa sareqaa

⁴⁷ “Siwewaa bentotonja ii misawaa so ama sareqaa mon kokaen jemaŋa: Ii apu anjonon giligi kemero sora tanigia kania kania kemegi onoma men kululuuro.

⁴⁸ Men kululuuro saa qero ejembanon ii horogi goraayanon kouro kamaan rama sora awaa gosin kondonon men kululuugito, soro bologa ii giligi kenon.

⁴⁹ Qaa iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somatanon koloowaa. Siwe gajoba yoŋonon kaŋ ejemba bologa ii solaŋa yoŋoononga gosin onjombu.

⁵⁰ Gosin onoma ejemba bologa ii giligi gere tombo tanjururun jen eji, iikanon kemebuya. Kanon kemebuti, iyononon mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.” Kianj.

Qaa kota walaga ano gbilia

⁵¹ Jiisasnon sareqaa ii jedaboron kokaen qisiŋ onono, “Qaa kuuya jeŋeni, ii moma asariju me qaago?” Qisiŋ onono meleema “Oon!” ijogi.

⁵² “Oon!” ijogi kokaen injjoro, “Miri toyanon miriaa kowianonja hina iwoi walaga ano gbilia unjuma amakeja. Iikawaa so Kana qaawaa boi kuuya Siwe bentotombaa gowokouruta koloogiti, iyononon mono kaanagadeen uugiaa kowianonja qaa akadamugiwao donjoga ano qaa awaa soro walaga unjuma jenkeju.” Kianj.

* 13:35: Ond 78.2 * 13:41: Qaa areŋ (ideology) bologa ii ŋaa (yawaŋ) gawon momo, komyunist, maslim ano momo areŋ tosaŋa ii ejemba somonjon ononji osigi laaligianon bolin soonkeji, gajoba yoŋonon mono ii kuuya qewagon mindiŋowuya.

Nazaret yononon Jisas gema qegi.

Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30

⁵³ Jisasnon sareqaa ii jedaboron goman balon ii mesaon keno.

⁵⁴ Kema nensoomari taonanon keuma qamakooli mirigianon uma Buja qaa kuma onono. Kuma onono aarun walinjon kokaen jegi, “Yei, gejajuju! Iinon momakooto koi ano angoleto ku-usunawo ii mono daenkaya meja?”

⁵⁵ Eja koi mono goman kokawaa motonqeqe ejawaa meriaga. Nemunaa qata Maria ano kouruta Jeims, Joosof, Saimon ano Juuda. Ii saanon mojon.

⁵⁶ Naanurutanon kuuya batunananon koi laligoju. Kawaajon iwoi kuuya koi mono daenkaya men kan anja?”

⁵⁷ *Nazaret yononon kaen jegi uugianon boliro iikanon osigi. Osigito, Jisasnon kokaen injjoro, “Gejatootoo eja ii iyanjaa taanon ano iyanjaa mirinon jejewili ama munkejuto, goman tosanon iikaanja qaago.”

⁵⁸ Kaen injjoro momalaarigianon mende kolooro yangisengiaajon ama angoleto ku-usunawo ii iikanon mamaga mende mero. Kian.

14

Jombaa aroya kotogi komuro.

Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9

¹ Kamban kanon balon bakayaa (Galili prowinswaa) kin Herod iinon Jisaswaa bujuya moro.

² Ii moma welenqeqeuruta ii kokaen injjoro, “Ii mono Jon Oomulu ejaga. Iinon mono koomunonga waama gawon mero angoleto ku-usunawo koloonkeju.” Majakaka moma kaen injjoro.

³ *Ii kokaembaajon jero: Herodnon koga Filipwaa embia Herodias olon mero Jon Oomulu ejanon kin jen muro opotoro wasin onono kema Jon men somonjon kapuare mirinon oonji.

⁴ *Jonon Herodwaaajon qaa kokaen jero, “Gii qamboga men laligon Kana qaa uugujan.”

⁵ Kaen jero Herodnon Jon qegi komuwaatiwaa moroto, kanageso yononon Jombaaajon mogi gejatootoo ejaga laligoroti, iikawaajon kanageso yonoonon toroko moro.

⁶ Toroko moroto, Herodwaa kolokoloo kambananon karo somataurutanon ajoroon ragi Herodiaswaa boratanon yonoo jaagianon danis ano Herodnon iikawaa iimasiinj mamaga moro.

⁷ Kawaajon emba saran iikanon naa iwoiwaajon qisinaga, kinonon ii togon mumambaa-jon qaa somonjon qaaya ii jojonan qaanon jen kotiiro.

⁸ Kaen jen kotiiro nemunanon emba saran ii kuun muro kokaen ijoro, “Mono qisina Jon Oomulu ejawaa aroya koton waja kondenon ama men kan nomba.”

⁹ Kaen ijoro kimbaa uutanon kobooro wosobiri moroto, jojonan qaaya jero somataurutanon ii mogiti, iyonoo jaagianon kamaan qewabotiwaajon ama Jombaa waja mubutiwaajon jen kotooro.

¹⁰ Kaen jen koton opotoroya mon wasin jero, “Gii mono kapuare mirinon kema Jombaa aroya koton waja men kawa.”

¹¹ Kaen jero Jombaa waja kondenon ama men kan emba saran ii muro men kema nemunja muro.

¹² Jombaa gowokourutanon iikawaa bujuya moma kema qamoya men qasiriwaa jamo kobaanon ama ron konji. Ron koma kema qaa ii Jisas ijogi moro. Kian.

Jiisasnon eja 5,000 nene unuagi.

Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

¹³ Jiisasnon Jombaa sunduya moma goman ii mesaon wanjonon uma balon gbamenon monon iyangiodeen laligowombaaajon kenji. Ejemba tuun yononon iikawaa bujuya moma taon ano gomangji mesaon Jiisaswaa gematanon otaan balon kana kenji.

¹⁴ Kenji Jiisasnon wanjononga kamaan ejemba tuun somata injiima yonoonon wosoya moro. Wosoya moma batugianon ji injiro laligogiti, ii men qeangon onono.

¹⁵ Kaen ama laligoro mare kolooro gowokourutanon Jiisaswaanon kan kokaen jegi, “Boi, nono balon gbamenon kokanon laliginin ween jaaya tegon kememambaaajon anja. Kawaajon gii saanon ejemba tuun koi wasin onona goman goman kanon kema nembanengia sewanja men newu.”

¹⁶ Kaen jegito, Jiisasnoŋ kokaen injjoro, “Yoŋonoŋ saanoŋ kokaŋoŋ rabu. Oŋonoŋ mono oŋoanŋio ii nene unuagiwu.”

¹⁷ Kaen injjoro jegi, “Nono bered 5 ano sora woi iikaŋ meŋ laligoŋoŋ.”

¹⁸ Kaen jegi injjoro, “Mono ii meŋ kaŋ nombu.”

¹⁹ Kaen injjonoŋ ejemba tuuŋ somata ii jiiro lolonoŋ kamaaŋ rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono ragi. Ragi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenoŋ uuro uro kotuegoŋ bered motonŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema oŋoŋgi.

²⁰ Mendeema oŋoŋgi ejemba korebore neŋ neŋ timbiringgogi. Neŋ timbiringgoŋ nene kitia rereŋoŋa mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero.

²¹ Eja bered negiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 5,000. Emba merabora yoŋoo jaŋgogia ii mende megi. Kian.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganonŋ riin riin keno.

Maak 6.45-52; Jon 6.15-21

²² Negi tegoro Jiisasnoŋ iikanondeenŋ gowokouruta jeŋ kotoŋ oŋoma kokaen jero, “Oŋo mono waŋgonoŋ uma waladeen apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ kembu. Niinoŋ saanoŋ kambaŋ biiwianoŋ ejemba tuuŋ koi oŋoombe keŋgigo kamaŋa.”

²³ Kaen jeŋ ejemba oŋoŋo keŋgi baananoŋ uma aŋodeen laligoŋ qama kooliro. Qama koolinŋ laligoro mare kolooro baananoŋ yaŋabuŋu raro.

²⁴ Raro waŋgogianoŋ apu aŋgoŋ biiwianoŋ korigoŋoŋ keno haamonoŋ keŋgiti, iikaŋ baageŋga qeŋ karo sirinoŋ waŋgo kuuŋ giŋiro keqelanŋ kema karo.

²⁵ Kaen ano gomaŋ aworaŋgoro (3-6 kilok) iikanondeenŋ Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganonŋ riin riin gowokouruta yoŋonoŋ karo.

²⁶ Kaŋ apu aŋgoŋ qaganonŋ riin riin karo gowokourutanoŋ ii iima aaruŋ toroko moma jeneŋgia ororo “Kowe Soŋgorinoŋ kaja,” jeŋ sombugia moma qama qa gigilaagi.

²⁷ Qama qa gigilaagito, Jiisasnoŋ iikanondeenŋ qaa jeŋ kokaen injjoro, “Alauruna, mono qaqaŋabuŋagiawo satiŋ laligowu. Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu.”

²⁸ Kaen injjoro moma Piitonoŋ meleema kokaen ijoro, “Giinoŋ Poŋga kolooŋaŋi eeŋ, mono saanoŋ jena niinoŋ apu qaganonŋ riin riin goonoŋ kamaŋa.”

²⁹ Jiisasnoŋ ii moma “Saanoŋ kawa,” ijoro. Kaen ijoro Piitonoŋ waŋgo mesaonŋ apu aŋgoŋ qaganonŋ riin riin kanaŋ Jiisaswaanoŋ keno.

³⁰ Kanaŋ kenoto, haamonoŋ mamaga qeŋ siri karo iima toroko moma jeneŋa ororo kanaŋ apu uutanonŋ kemeŋ kokaen qaro, “Poŋ, mono ilaŋ nomba!”

³¹ Qaro Jiisasnoŋ iikanondeenŋ boria boraama Piitowaŋ borianoŋ meŋ kokaen ijoro, “Momalaariga ii melaada. Mono naambaajoŋ uuwoi anjaŋ?”

³² Kaen ijonoŋ ilaŋ muro waŋgonoŋ uri haamonoŋ goronŋ qero sirinoŋ noŋ qero.

³³ Noŋ qero eja waŋgonoŋ ragiti, iyoŋonoŋ waeya meŋ mepeseen muŋ kokaen jegi, “Oŋanoŋ, gii Anutuwaŋa meriŋa.” Kian.

Jiisasnoŋ Genesaret laligoŋ meŋqeeŋgo gawonŋ mero.

Maak 6.53-56

³⁴ Apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Genesaret gomanonŋ keuma waŋgo mesaonŋ sakasiŋoŋ kemegi.

³⁵ Sakasiŋoŋ kemegi gomaŋ iikawaŋa ejembaya Jiisas moma kotoŋ mugi. Moma kotoŋ muŋ qaa aŋgi gomaŋ kuuya kosianoŋ ragiti, iikanonŋ keno bujuya moma ji ejemba kuuya unuama Jiisaswaanoŋ kagi.

³⁶ Kaŋ nama Jiisaswaa maleku susuyanoŋ oosiriwombaajoŋ welema muŋ laligogi. Oosirigiti, kuuya iyoŋonoŋ mono qeaŋgodaborogi. Kian.

15

Ambosakoŋ yoŋonoŋ qaa kuma soogi.

Maak 7.1-13

¹ Kawaŋa gematonoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Kana qaawaa boi toŋianoŋ Jerusaleŋoŋ sitinoŋa Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaen qisiŋ mugi,

² “Goo gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ kana uuguŋ ambosakoŋurunana yoŋonoŋoŋ sili mende otaaju? Yoŋonoŋ mono borogia soŋgbama hamo mende qeŋ kilenŋ kanaŋ nembanene neju?”

³ Kaen qisiŋ mugi kokaen injjoro, “Oŋoanŋio mono naambaajoŋ ambosakonana yoŋonoŋoŋ sili otaawombaajoŋ kana uuguŋ Anutuwaanoŋ jojoŋaŋ qaa qeŋkeju?”

4 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaen: Anutunonj kokaen jen kotoro, 'Nemuŋ manja mono goda qeŋ oromakeba,' ano 'Moŋnonj manja me nemuŋa qasuaan orombaati, ii mono qegi komuwa.'

5 "Kaen jen kotoroto, oŋo qaa ii uugunj kokaen jenkeju, 'Moŋnonj manjaajon me nemuŋaajon kokaen jewaa: Wosona mojen. Noo nanŋonanjo iwoina buŋa qeŋ aonaga, ii mono Anutuwaa mamatewoo nandumbaajon gosin ambeta eja. Moŋnonj kaen jen manja me nemuŋa goda qeŋ mubaatiwaa so mende kolooja.'

6 "Kaen jen siligia walagaajon ama Anutuwaa jojopan qaaya itagogi omayo koloon jaŋgon qaomakeja. Ii mende sokonja.

7 Oo uumeleembaa ejemba selesele, gejatootoo eja Aisaianonj oŋoo kaniagia tororo waladeenjinisaama kokaen jerota eja,

8 *'Ejemba tuunj koi kanonj mono je buugianonj awaagadeen goda qeŋ nomakejuto, uugianonj mono telambelanj ama noma moŋgenj koriganonj anji eja.

9 "Kaen ero noo waena eeŋ toontoonj meŋ mepeseenj nomakeju. Kana qaa kuma oŋombonjen kitianonj ejemba yoŋoo jenkootogia ii gisomaso ama melokanjinkeju." ' Kaen melema oŋono.

Eja uuta ii nomaen tilooja?

Maak 7.14-23

10 Jiisasnonj ejemba tuunj mombo oŋoono kagi kokaen injjoro, "Oŋo mono qaa koi geja ama moma asariwu.

11 Ejanonj iwoi nero uutanonj kemenkeji, iikanonj mende tiloonj munkejato, iyanŋaa wombotanonŋa qaa kouma kamaankeji, iikanonj mono tiloonj munkeja."

12 Kaen injjoro gowokourutanonj kanj kokaen qisigi, "Farisii (Kana qaawaa ka-paranjonkonj) yoŋononj qaa ii mogi unjuro uugianonj boliji, ii mojanj me qaago?"

13 Qisigi kokaen meleeno, "Niinonj waro kuuya noo Siwe Manjanonj mende komoroti, ii mono tiitawo qonjomanj.

14 *Kilenj, ii mono oŋomesaowu. Yoŋononj 'Ejemba jaagoo unjuambonja,' jenkejuto, iyanŋiaa jaagianonj mono gooja. Jaagoo moŋnonj jaagoo alia moŋ borianonj meŋ wambaati eeŋ, iyorononj mono motoonj roŋnonj kemenj uruwaa."

15 Kaen meleeno Piitononj ijoro, "Sareqaa iikawaa kania mono jenj asarina mobonj."

16 Kaen ijoro Jiisasnonj jero, "Oo alauruna, oŋo kaanagadeen toroqenj momogia awaa mende kolooja me?"

17 Ejanonj iwoi kuuya nero uutanonj kemenkeji, ii korojonanonj kemenj seleengenj kamaankeja. Ii moma kotoju me qaago?

18 *"Ii kamaankejato, qaa uu kononjanonŋa kouma buutanonŋa kamaankeji, iikanonj mono tiloonj munkeja.

19 Ejemba uu kononjanonŋa iwoi koi kaanja koloonj koumakeja: Qaa bologa romonjonj oweŋ jenanj meŋ ejemba unjugi komuwutiwaajonj momakeju. Olonkalo ama serowilin ambombaajonj momakeju. Iwoi yoŋgoro mewombaajonj momakeju. Jenonjkuukuu qaa qolonjmolonŋoya jewombaajonj momakeju. Gemaqeqe qaa jenj Anutu mepaegowombaa-jonj momakeju.

20 Iwoi kaanjanonj mono ejemba tiloonj oŋomakejato, borogia mende soŋgbama nem-banene nenkejuti, iikanonj eja moŋ mende tiloonkeja." Kianj.

Keinan emba moŋnonj kaparanj koma qama kooliro.

Maak 7.24-30

21 Jiisasnonj Genesaret goman mesaonj siti qagara Taia ano Saidon yoroo distrik qata Foniaa iikawaa uutanonj keno.

22 Keno Keinan emba, balonj iikawaa toya moŋnonj kanj Jiisas welema kokaen qama ijoro, "Poŋ, Deiwidwaa gbili, mono kiankomunj nomba! Omenonj borana kokojinjinj ama muro siimbobolo somata momakeja."

23 Qama ijoroto, Jiisasnonj qaa moŋ mende meleeno. Kaen kolooro gowokourutanonj kanj kokaen kuunj munj ijogi, "Emba ii saama qama kananananonj kajywaajonj mono ilaanj muna kema."

24 Kaen ijogi meleeno, "Amananonj Israel kanagesowaa lama soosooya iikayadeen hamo qeŋ oŋomambaajonj ama wasinj nonota kajenj."

25 Kaen meleeno emba iikanonj kosianonj kanj siminj kuma munj ijoro, "Poŋ, mono ilaanj nomba!"

²⁶ Kaen ijoroto, Jiisasnoŋ kokaen meleema muro, “Qaago, merabora yoŋoo miri-gianonŋa bered meŋ kasu oŋonin mende sokombabo. Juuda nono wabaurunana oŋoo qagia kasu qamakejoŋ. Niinonŋ waladeen Juuda ejemba ilaan oŋombe kantri tosaŋa oŋononŋ mono kasu kaŋa mamboma laligowu.”

²⁷ Meleema muroto, embanonŋ ijoro, “Poŋ, ii saanonŋ moŋento, kasu meria yoŋononŋ mono kaŋagadeen togiaa nene duŋnonŋa nene reemonŋa kamaaro nenkeju.”

²⁸ Kaen ijoro Jiisasnoŋ kokaen ijoro, “Oo emba, goo momalaariga ii somata. Kawaajonŋ welema nonjanjwaa hoŋa mono koloowaa.” Kaen ijoro moma boratanonŋ aua iikanon-deen qeaŋgoro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba seiseiya mero qeaŋgogi.

²⁹ Jiisasnoŋ gomanŋ ii mesaonŋ kaŋ Galili apu aŋgombaa goraayanonŋ kouma baanjanonŋ uma kamaanŋ raro.

³⁰ Raro ejemba tuuŋlembeyanonŋ iwaanonŋ kaŋ ejemba koi kaŋa unuwaŋgi: Lokonŋ ano ejemba jaagia googa, tosaŋa kana borogia eraqeeranŋgoya, tosaŋa qaamuunŋ ano tosaŋa ji mamaga injiro laligogiti, ii unuama Jiisaswaa kana banonŋ oŋoŋgi meŋ qeaŋgonŋ oŋono.

³¹ Meŋ qeaŋgonŋ oŋono qaamuunŋ ejemba yoŋononŋ qaa jegi kana borogia eraqeeranŋgoya yoŋononŋ qeaŋgonŋ diŋgogi lokonŋ yoŋononŋ kana riinŋ kema kagi jaagia doonŋgoya yoŋononŋ jaa uunŋ iigi ejemba tuuŋ yoŋononŋ ii iima waliŋonŋ Israel ananaa Anutunana mepeseegi. Kianŋ.

Jiisasnoŋ eja 4,000 nene unuagiŋo.

Maak 8.1-10

³² Jiisasnoŋ gowokouruta oŋoŋo iwaanonŋ kagi kokaen injoro, “Niinonŋ ejemba tuuŋleembe somata koi yoŋooŋonŋ wosona moŋenŋ. Yoŋononŋ noononŋ kaŋ weenŋ karoŋonŋ laligonŋ waagi nenegia qaondabororo iijenŋ. Kananonŋ kema laligonŋ batuyanonŋ jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubotiwaajonŋ ii eenŋ wasinŋ oŋomambaajonŋ togojenŋ. Kawaajonŋ ii nene unuagimambaajonŋ moŋenŋ.”

³³ Kaen injoro gowokourutanonŋ meleema kokaen ijogi, “Balonŋ qararanŋkonŋkonŋonŋ kokanonŋ nonononŋ mono daenŋkayaga nembanene mamaga mokolonŋ ejemba tuuŋleembe koi unuagiwonaga?”

³⁴ Ii moma Jiisasnoŋ kokaenŋ qisinŋ oŋono, “Oŋoononŋ bered dawi raja?” Qisinŋ oŋono “Bered 7 ano sora melaa tosaŋa raja,” jenŋ ijogi.

³⁵ Ijogi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋleembe ii namononŋ kemenŋ rabutiwaajonŋ jenŋ kotonŋ oŋono kemenŋ ragi.

³⁶ Kemenŋ ragi bered 7 ano sora ii meŋ Anutu qama koolinŋ dangisenŋ jenŋ motonŋ gowokouruta oŋono yoŋononŋ ii ejemba tuuŋ so toto qeŋ oŋonŋgi.

³⁷ Toto qeŋ oŋonŋgi neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgonŋ nene kitia mesaogi kemeroti, ii konde 7 kanonŋ meŋ kululuugi saa qero.

³⁸ Eja nene negiti, yoŋoo jaŋgogia ii 4,000. Emba merabora yoŋoo jaŋgogia ii mende megi.

³⁹ Jiisasnoŋ ejemba tuuŋleembe oŋoŋo kenŋgi iyaŋa wanŋononŋ uma Magadan gomanonŋ keno. Kianŋ.

16

Boi tosianonŋ aŋgoletu iibombaajonŋ kaparanŋ konŋgi.

Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

¹ *Farisii (Kana qaawaa kaparanŋkonŋ) ano Sadusii (jigo gawombaa kaparanŋkonŋ) tosianonŋ Jiisaswaanonŋ kaŋ qaawaa timbinonŋ horowaatiwaajonŋ aŋgobato meŋ muŋ kokaenŋ qisigi, “Mono jena Siwenonŋa aŋgoletu moŋ asugiro iibonŋa.”

² Kaenŋ qisigi kokaenŋ meleeno, “Oŋo weenŋ kememambaajonŋ ano iikanonŋ kokaenŋ jenkeju, ‘Sombinonŋ ososaajiwaajonŋ woranŋ weenŋ awaa koloowaa.’

³ “Kaanagadeen umugawodeen kokaenŋ jenkeju, ‘Sombinonŋ ososaaro koosunonŋ totow-ijiwaajonŋ mono konŋ musu giliwaa.’ Kaenŋ kaenŋ jenŋ sombimbaa tania iima konŋ weembaa kania saanonŋ gosinŋkejuto, kambanŋ laligojonŋ, iikawaa aiweseya gosiwombaajonŋ mende moju. Ii mende sokonŋja.

* 16:1: Mat 12.38; Luuk 11.16

⁴ *Ejembra tuuj bologa namononj laligonj olonkalu amakejuti, iyonononj Anutuwaaw aiweseya asugiwaatiwaajonj kaparanj komakejuto, Anutunonj gejatootoo eja Joonawaa aiweseya onjondabororo aiwese tosia mende toroqenj qendeema onjombaa." Kaenj meleema onjomesaonj monjenj keno. Kianj.

Farisii ano Sadusii yonononj wosokonduj kaanja koloouju.

Maak 8.14-21

⁵ Jiisasnonj gowokouruta yonowo apu anjonj kotonj leegenj keuma samonj mewombaajonj duduugiti, ii iigi.

⁶ *Ii iigi Jiisasnonj kokaenj injjoro, "Onjo Farisii ano Sadusii paati woi yonoo wosokondungia ano riki sombangia iikawaajonj mono galengia menj laligowu. Ii awaagadeen mende gosinj gema qegi yonononj mono yüst kaanja somariinj menj bolinj onjombuya."

⁷ Injjoro qaa gemata ii mende moma asarij batugianonj kokaenj aminj mogi, "Nono bered mende mej kajonj. Kawaajonj jeja me nomaenj?"

⁸ Ii aminj mogi gejianonj kemero kokaenj injjoro, "Oo onjo momalaarigia melaada, naambaajonj 'Bered mende mejonj,' jenj onjoangia aminj moju?"

⁹ *Noo kaniaana ii naambaajonj mende moma kotoju? Niinonj bered 5 ii 5,000 yonoojonj motowe iikawaa kitia menj kululuugi konde dawinonj kemenj saa qero? Ii duduuju me qaago?

¹⁰ *"Kaanagadeen bered 7 ii 4,000 yonoojonj motowe iikawaa kitia menj kululuugi konde dawinonj kemenj saa qero? Ii duduuju me qaago?"

¹¹ Nii beredwaajonj qaa mende jejenj, ii nomaenj ama mende moma kotoju? Niinonj beredwaajonj qaagoto, Farisii ano Sadusii paati yonoo wosokondungia ano riki sombangia gosinj gema qewutiwaajonj jejenj."

¹² Kaenj injjoro iikanondeen qaayaa kania kokaenj moma asarigi, "Ahaa! Flaua menj somasomarii yüstwaa galenj menj aowombaajonj mende jejato, Farisii paati ano Sadusii paati yonoononj qaa melokanjin gema qewombaajonj jeja." Kianj.

Piitononj Jiisaswaa kania jokolooro.

Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

¹³ Jiisasnonj Sisaria Filipai taombaa kosianonj kema kanonj gowokouruta kokaenj qisinj onono, "Ejembanonj Siwe gomambaa Eja honja noojonj nomaenj jenkeju? Nii moroga koloojenj?"

¹⁴ *Qisinj onono meleema kokaenj ijogi, "Tosianonj 'Gii Jon Oomulu ejaga koloojan,' jenkejuto, tosianonj 'Gii Elaija koloojan,' jenkeju ano tosianonj toroqenj kokaenj jenkeju, 'Gii Jeremaia me gejatootoo eja walaga yonoononja monj koloojan.'"

¹⁵ Kaenj ijogi kokaenj qisinj onono, "Ano onjoangio noojonj nomaenj jenkeju? Nii moroga koloojenj?"

¹⁶ *Qisinj onono Saimon Piitononj meleema ijoro, "Gii Hamoqeqe Toya Kraist ano laaligo Toya Anutuwaaw Meria koloojan."

¹⁷ Kaenj ijoro Jiisasnonj meleema kokaenj ijoro, "Oo Saimon Joonawaa meria, balonj eja sa busuyawo monjonj qaagoto, noo Amana Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono qaa ii gii gisaano. Kawaajonj giinonj mono simbawonj koloojan."

¹⁸ Niinonj kokaenj gijowe moba: Gii Piito (ananaa qaanonj karanjanj) koloona niinonj karanjanj iikawaa qaganonj uumeleen kanagesonaa tandoya ambe nanjonj onona uugia meagonj kotiinj nambu. Giinonj ii galenj koma onona koomu Toyanonj ii senjonj gomambaa kiropon naguyanonj horonj onjomambaa amamaawaa. Omejiilarj tosaanja yonoo kususungianonj kaanagadeen ii kondeema haamo ama onjombombaa amamaawuya.

¹⁹ *"Niinonj Siwe bentotonjaa kii meria woi gomaña. Gii namononj sinjisonjo somonjona iikanonj mono Siwe gomanonj kaanagadeen soomonjgoya ewaa. Gii namononj sinjisonjo mesaonj isana iikanonj mono Siwe gomanonj kaanagadeen iisaña ewaa."

²⁰ Kaenj jenj Hamoqeqe Toya Kraist kolooroti, ii asuganonj jegi monjonj mobobotiwaajonj gowokouruta yonoojonj sonjo kotakota ama onono. Kianj.

Jiisasnonj komumambaa qaaya jero.

Maak 8.31-9.1; Luuk 9.22-27

²¹ Kambanj kanonja Jiisasnonj kanainj gowokouruta ii qaa kokaenj injisaama jero, "Niinonj Jerusalem kema siimbobolo mamaga momanja. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawonj

* 16:4: Mat 12.39; Luuk 11.29 * 16:6: Luuk 12.1 * 16:9: Mat 14.17-21 * 16:10: Mat 15.34-38 * 16:14: Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * 16:16: Jon 6.68-69 * 16:19: Mat 18.18; Jon 20.23

galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋoŋoŋ nugi komumaŋa. Komuwe weeŋ karoŋ kolooro koomuŋoŋga waamaŋa.”

²² Jiisasnoŋ kaeŋ jero Piitonoŋ horoŋ muŋ goraayanonŋ kema kanainŋ qotogonŋ kokaeŋ jeŋ muro, “Oo Poŋ, ii kambaŋ moŋnoŋ koloŋ gombabotiwaajonŋ Anutunoŋ mono sopa somoŋgoŋ gomba.”

²³ Qotogonŋ muro eleema Piito kokaeŋ jeŋ muro, “Gii qaa romoŋgojanŋ, ii Anutuwaanonŋ qaaga qaagoto, balonŋ eŋemba ano Satan siingiaa. Gii noo kana utumambaajonŋ mona uunanonŋ bolija. Kawaajonŋ Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananongga togowa!” Kianŋ.

Kraist otaawombaa sewana

²⁴ *Kambaŋ kanonŋ Jiisasnoŋ gowokouruta qaa kokaeŋ injjoro, “Moŋnoŋ noo gem-ananonŋ kamambaajonŋ moŋi, iinoŋ mono iyaŋaa uuseliasa siŋ kombombaŋa bologa gema qero ‘Buŋa gbilia meŋ kaja,’ jeŋ sisia meŋ siimbobolo ii bosimakeba. Ii maripoononŋ komuwaatiwaa so mokosiŋgoŋ nii notaanŋ kawa.

²⁵ *Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajonŋ aŋalŋ aŋgoŋ koma aŋaa jaajaa laligoŋi, iinoŋ mono laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ balombaa laaligoya nooŋonŋ ama qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloŋ kotiiŋ laligowaa.

²⁶ “Moŋnoŋ gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kend-abororo uuta laaligoya meŋ soŋ silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro uŋayanonŋ tiwilaaro mende sokombaa. Eshinaya iikanonŋ mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totoŋ! Kuuya anana mono warŋana somoŋgoŋ aowombaajonŋ amamaawoŋa.

²⁷ *Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi Maŋaa asamararaŋa iima aaruwuya. Kambaŋ iikanonŋ motomotoŋ anana nanamemena gosiŋ ironŋ me tawaya iikawaa so nonombaa.

²⁸ Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ injjowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianonŋga tosanonŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kinŋ poŋ koloŋ asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kianŋ.

17

Jiisaswaa selianonŋ letono.

Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36

¹ *Weeŋ 6 tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon uŋuama iyaŋgia siri baanŋa koriga moŋnoŋ uma gbameŋanoŋ laligoŋi.

² Laligoŋi jaasewanŋianonŋ nano Jiisaswaa sele taniaŋonŋ letoma qaita moŋ kolooro. Jaasewanŋianonŋ weeŋ jaaya kaanŋa asariro malekuyanonŋ tualalakota koloŋ asasagawo kolooro.

³ Kaeŋ kolooro iigi Mooses ano Elaija yorononŋ asuginŋ oŋoma Jiisaswo qaa qaa amigi.

⁴ Amigi Piitonoŋ kanainŋ qaa jeŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, “Poŋ, nononoŋ kokanonŋ uukorisoro moŋonŋ. Kawaajonŋ siinganoŋ mojanŋ eeŋ, niinoŋ saanonŋ kuŋ karoŋ memaŋa. Gooŋonŋ moŋ, Mooseswaaŋonŋ moŋ ano Elaijawaajonŋ moŋ.”

⁵ *Kaeŋ ijonŋ nano kokolo tualalakota asamararaŋawo moŋnoŋ kamaanŋ aonŋanoŋ esuunŋ oŋono iikawaa uutanonŋga qa aro moŋ kokaeŋ kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa wombo meranaga. Noo uusiŋna somatanonŋ mono iwaanonŋ eja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”

⁶ Gowoko yoŋoŋonŋ qaa ii moma jenengia ororo usugonŋ namonoŋ kamaanŋ keegia mamaga mogi.

⁷ Kaeŋ mogi Jiisasnoŋ yoŋoŋonŋ kanŋ selegia oosirinŋ kokaeŋ injjoro, “Mono waabu. Keegia mende mobu.”

⁸ Qaa ii moma uunŋ waama woi ii mende iriigito, Jiisasnondeŋ nano iigi. Kianŋ.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga koloŋa.

⁹ Baanŋanoŋga roganonŋ kamaanŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotonŋ oŋono, “Oŋo iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii eŋemba moŋ mende injjowu. Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ koomuŋoŋga waaro iikawaa gematanonŋ ii saanonŋ jeŋ asarinŋ laligowu.”

* 16:24: Mat 10:38; Luuk 14:27 * 16:25: Mat 10:39; Luuk 17:33; Jon 12:25 * 16:27: Mat 25:31; Ond 62:12; Room 2.6 * 17:1: 2 Piito 1.17-18 * 17:5: Jen 22.2; Dut 18.15; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

¹⁰* Kaen jej kotonj onono gowokouruta karoonj yonononj Jiisas kokaen qisij mugi, “Kana qaawaa boi yonononj qaa kokaen ii naambaajonj jenkeju, ‘Eja Elaijanonj mono waladeen Siwenonjga kamaaro Hamoqeqe Toyanonj iikawaa gematanonj asugiwaa?’”

¹¹ Qisij mugi meleema kokaen injjoro, “Elaijanonj waladeen kamaan asuginj laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii honjagato,

¹²* niinonj kokaen injjomana: Elaijanonj kamaan asugiroto, ii iima kania mende moma kotogito, ejembanonj ii angiaa siinjia otaan lanj ama mugi. Kaanjadeen Siwe gomambaa Eja honj kaanagadeen lanj ama mugi Juuda jotamemeya sisiwerowerogiawo yonoo borogianonj kemenj siimbobolo mobaa.”

¹³ Elaijawaajonj kaen jej honj Jon Oomulu ejawaajonj qaa injjoroti, gowoko yonononj ii kaen moma asarigi. Kianj.

Jiisasnonj ome otaaro meranonj qeangoro.

Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43

¹⁴ Jiisas ano gowoko karoonj yonononj baanjanonjga kamaan ejemba tuunj yonononj kagi eja mononj Jiisaswaa kosianonj kanj siminj kuma munj kokaen ijoro,

¹⁵ “Ponj, giinonj mono merana kiankomunj muba. Ji kiro tama kamaan qero sembenj aonj siimbobolo mamaga momakeja. Kambanj mamaga tama gerenonj me apunonj kemenkeja.

¹⁶ Niinonj ii wama gowokouruga yonononj kajento, yonononj ii menj qeangonj mubombaajonj amamaajuya.”

¹⁷ Kaen ijoro meleema munj jero, “Ye! Balombaa ejemba yangisenj ano irinqiringiawo, mono kambanj dawo onjowo laligonj qato unjuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakema? Ii mono wana noononj koi kawu.”

¹⁸ Wama kagi Jiisasnonj ome ii jej muro mesaonj keno meranonj kambanj iikanondeen qeangoro.

¹⁹ Qeangoro gowokourutanonj ii iima angiodeen Jiisaswaanonj kanj rama kokaen qisij mugi, “Nonononj mono naambaajonj ii nononanodeen otaawombaajonj amamaajonj?”

²⁰* Qisij mugi kokaen injjoro, “Momalaarigianonj melaada koloojiwaaajonj ii otaawombaajonj amamaaju. Niinonj qaa honj monj kokaen injjowome mobu: Momalaarigiaa honj ii nejonj kotaa so enagati eenj, onononj saanonj baanja kokawaa Toyaajonj kokaen jej kotowuyaga, ‘Gii mono baanja ii metogonj waama kema leegenj endu amba.’ Kaen jej moma laarigi iikawaa so kolooro endu kembaa. Anutu moma laarigi inaan onono iwoi mombaajonj mende osiwuyaga.”

²¹ (Ome tania kaanja ii mono qama koolinj nene singi laligonj otaawonja. Iwoi morota monj aninj mende kouma kembaa. Kianj.)

Jiisasnonj koomuyaa Buja jero indinj woi kolooro.

Maak 9.30-32; Luuk 9.43b-45

²² Jiisasnonj gowokouruta yonowome Galili prowins uutanonj liligonj kananonj kenji Jiisasnonj qaa kota kokaen injjoro, “Anutunonj Siwe gomambaa Eja honj ii balonj ejemba yonoo borogianonj ama muro kemebaa.

²³ Kemero ii qegi komuwaa. Komuro weenj karoonj kolooro mono koomunonjga waabaa.” Gowokourutanonj ii moma uugianonj bimooro wosobiri mogi. Kianj.

Jiisasnonj jiwowonj jigowaa takisya ano.

²⁴* Jiisasnonj gowokouruta yonowome Kaperneam taanonj kougi jiwowonj jigowaa takis meme eja yonononj Piitowaanonj kanj kokaen qisij mugi, “Onjoo boigianonj jiwowonj jigowaa takisya ambaa me qaago?”

²⁵ Qisij mugi “Oonj!” jero. Kawaa gematanonj Piitononj miri uutanonj uro Jiisasnonj qaa mutuya kokaen qisij muro, “Saimon, gii nomaen romonjgojanj? Daen yonononj konkororowaa takis ano takis tosaanja (custom, revenue) ii balombaa kinj eja ponj yonoojonj amakeju? Kantri toya anana me wabaya yonononj ii anjgi menj kululuunkeju?”

²⁶ Kaen qisij muro meleema “Wabaya yonononj,” jero. Kaen jero Jiisasnonj kokaen ijoro, “Kaen amakejutiwaaajonj kantri toya anana ii ambombaa so mende koloojonj.

²⁷ Kaen koloojonto, takis mende aninj eja iyonoo uugianonj boliwabotiwaaajonj mono kema kasa uupanja apu anjononj giliwa. Giliinj sora mutuya horonj mewaati, mono iikawaa qaa oota mesagonj monenj kota iikanonj mokoloowaga. Monenj kota ii eja woi anaraa takisnaraa so. Mono ii menj onjoma iikanonj noojonj ano geengaaajonj takis amba.” Kianj.

18

Gowoko batugianonj morononj uuta kolooja?

Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48

1 *Kamban kanonj gowoko yonononj Jiisaswaanonj kanj kokaen ijogi, "Siwewaa bentotonj uutanonj morononj uuta kolooja?"

2 Kaen ijogi merabora melaa monj qaro karo batugianonj ano nano.

3 *Nano kokaen jero, "Niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Uugia mende meleema merabora kaanja mende koloowuti eenj, onjo mono kamban monjonj Siwewaa bentotononj mende keubuya.

4 "Kawaajonj monjonj iyanja menj kamaanj aonj merabora kokaanja koloowaati, iinonj mono Siwewaa bentotonj uutanonj uuta kolooja.

5 Monjonj merabora koi kaanja monj noo qananonj koma horonj kalanj kombaati, iinonj mono nii koma horonj nombaa." Kianj.

Singisongowaa kongoro mono qotogowu.

Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2

6 Jiisasnonj toroqenj kokaen jero, "Merabora koi kaanja moma laarinj nonjuti, monjonj iyonoononjga monj kongoro ama muro singisongjo ambaati, eja iikanonj mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunonj lombo iikawaa ironja nomaenj muro soyanonj koloonaga? Kemunj kowonjinj aroyanonj somonjonj kowe biiwianonj giligi kemenagati, iikanonj mono afaanjkota koloonaga.

7 "Singisongowaa siipatitianoj mono afaanagadeenj koloonjkeja. Kawaajonj balonj ejemba onjoonj 'Yei!' wosobiri mojenj. Monjonj siipatiti anjonj komambaajonj amamaanjkejato, monj morononj tosaanja kongoro ama onjono singisongjo ambuti, iwaajonj mono 'Yei!' qama wanjinjingonj saajenj. Siimbobolo uutanonj mono iwaa qaganonj ubaa.

8 *"Boroganonj me kanaganonj singisongjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati eenj, ii mono kotonj giliwa. Kotonj gilingo borodomonj me kanadomonj laligonj laaligo kombombanja mokoloonj oompelelenj mokoloowagato, kana boroga woiwo laligona kanagenj gere sianonj giligi kemebabo. Sia gereya ii tetegoya qaa jewaa.

9 *"Kaanjadeenj jaaganonj singisongjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati eenj, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma gilingo jaakoga motoongowo laligonj laaligo kombombananonj keuma oompelelenj mokoloowagato, jaaga woiwo laligona gere siawaa gerenonj giligi kemebabo. Kianj.

Lamanonj soorotiwwaa sareqaa

Luuk 15.3-7

10 "Ejemba melaa koi yonoononjga monj menj kamaanj mububotiwaajonj mono galengia mewu. Niinonj qaa kokaen injjowe mobu: Yonoo kokojiji gajobaurugianonj Siwe gomanj iikanonj noo Siwe Amanaa kosianonj laligonj jaasewanja suulanj iimakeju. Kawaajonj jejewili mono mende ama onjombu.

11 (Siwe gomambaa Eja honjanonj mono ejemba soogiti, ii menj letoma onjono oyanboyanj koloowutiwaajonj kamaaro.)

12 "Onjo qaa koi kawaajonj nomaenj romonjgoju? Eja mombaa lamauruta 100 laligogi yonoononjga monjonj soonj jinjauj keno toyanonj nomaenj ambaa? Iinonj mono 99 ii baanjanonj onjomesaonj kema motoonjgo jinjauj kenoti, iikawaajonj monjgama kembaa.

13 Monjgama kema laligonj mokoloowaati eenj, niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Iinonj 99 jinjauj mende kengiti, iyonjoonja kamban iikanonj mamaga mende aisoowaato, motoonjgo iikawaajonj honombononjaga mende aisoonj laligowaa.

14 Iikawaa so onjo Manjgia Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono ejemba melaa koi yonoononjga monjonj soonj gere sianonj mende kemebaatiwaajonj momakeja." Kianj.

Alaganonj singisongjo ama gono kokaenj amba:

15 *"Uumeleenj alaganonj singisongjo ama gombaati eenj, gii mono iwaanonj kema jaasewanj qenj munj kana songiroti, ii qendeema muba. Kaen ana qaaga moma baatanonj kempaati eenj, giinonj mono alaga haamo ama muna mombo uumotoonjgo ama laligowao.

16 *Kaen ana qaaga moma iikawaa baatanonj mende kempaati eenj, giinonj mono toroqenj ala motoonjgo me woi uruama iwaanonj kembu. Bunja Terewaa qaa kokawaa so mono kaenj amba, 'Qaa kuuya ii ejemba woi karononj nanjonj jegi kotiiwaa.'

* 18:1: Luuk 22.24 * 18:3: Maak 10.15; Luuk 18.17 * 18:8: Mat 5.30 * 18:9: Mat 5.29 * 18:15: Luuk 17.3

* 18:16: Dut 19.15

17 “Kaen anji qaagia moma iikawaa baatanon mende kambaati een, giinon mono uumeleen kanagesowaa jotamemeya ii injiona iwo amin mobu. Amin mobuto, iyonoo qaa baatanon kaanagadeen mende kambaati een, ii mono asuganon jegi jawo kolooro uumeleembaa gadokopa kaanja ama muu laligowa. Takis tiliqiligiawo megii sisigia menkejuti, iikawaa tani kaanja ii mono mesaona seleenjen laligowaa.

Singisongowaa soomongoya ano iisana

18 *¹⁸ “Niinon qaa hona toon mon kokaen injiowe mobu: Ononon singisongon namonon somongowuti, ii kuuya mono Siwe gomanon kaanagadeen soomongoya ewaa ano singisongon balanon mesaon isambuti, ii kuuya mono Anutunon mesaoro Siwe gomanon kaanagadeen ewaa.

19 “Toroqen qaa kokaen injiowe mobu: Namonon onoononga woianon qaa ii me ii kawaajon uumotoon ama qama kooliwaotiwaaw qaa somongowaoti, noo Manja Siwe gomanon laligoji, iinon mono ii orono buja qen aowaota.

20 Ii kokaembaajon: Ejemba woi me karonon noo qananon iikanon me kanon ajorowuti, niinon mono iikanon yonoo batugianon laligomanja.” Kian.

Welenqe qe kiankomuya qaa iwaa sareqaa

21 *²¹ “Kamban kanon Piitonon Jiisaswaanon kan qaa kokaen ijoro, “Pon, alananon singisongon ama nomakeji, niinon ii indin dawiwaaw so mesaowe sokombaa? Indinja 7 ii mamaga. Iikawaa so mesaowe sokombaa me qaago?”

22 Jiisasnon ii moma kokaen weleema muro, “Indinja 7 qaagoto, 70 taims 7 ii* mesaona sokombaa. Niinon kaen gijojen.

23 Iikawaa kania ii kokaen jen asarimanja. Siwewaa bentotonja ii kin eja pombaa so ambe kokaen kolooja: Kinon welenqe qeuruta onoono monengia galen kongiti, iikawaa aren papiaya qendeengi mindingowaatiwaajon kaparan kono.

24 “Kaen kanain monenja iikawaa sunduya gosin mindingogi kanon eja mon wama kagi iwaa jaanon nano. Tosaya ii 10 milyon Kina iwaanon ero.

25 Ii eroto, tosaya ii kumbaajon monenja mende sokono amamaarotiwaajon ama somatayanon nama kokaen jen kotooro, ‘Eshinaya eji, ii kuuya mono sewanja mewutiwaajon ambu. Ii ano embameraanja ii kaanagadeen mono sewangia mewutiwaajon anji monen karo iikanon tosaya ii kumbu.

26 “Kaen jen kotooro welenqeqeyanon batanon kamaan simin kuma usugon kokaen welema muro, ‘Gii mono uugere mende ama mokosinjon mamboma nona goonon tosaga kuuya ii saanon kuma gomanja.’

27 Kaen welema muro somatayanon welenqeqeyanon wosomomo ama tosaya ii koton mesaon isano kamaaro.

28 Kamaaroto, seleenjen kema kanon welenqe qe alia mon mokolon iiro. Iwaa tosaya ii ween 100:waa tawaya (Kina 2,000) kawaa so iwaanon ero. Ii iima aroya kotakota men mosoma kokaen ijoro, ‘Noonon tosa goonon eji, ii mono kuma nombaga me?’

29 “Kaen ijoro welenqe qe alianon batanon kamaan simin kuma usugon kokaen welema muro, ‘Gii mono uugere mende ama mokosinjon mamboma nona goonon tosaga ii saanon kuma gomanja.’

30 “Kaen ijoroto, iinon ii togon kema jenteego eja majistreit ijoro men somonjon kapuare mirinon ongi raro tosaya kundaborogi kamaawaa.

31 Iwoi ii koloooro welenqe qe alaurutanon tani ii iima uugia kobooro wosobiri moma kema iikawaa sunduya kuuya ii somatagia ijogi moro.

32 “Ii moma somatagianon welenqe qe mutuya ii qaro jaayanon kokaen ijoro, ‘Gii gawon meme eja bologa! Gii tosaga koton mesaomambaajon qisin nona niinon ii kuuya mesaon gonjen.

33 Niinon giima koboon kiankomun gombe giinon kaanagadeen iikawaa so welenqe qe alaga kiankomun muna sokonaga.’

34 “Somatayanon kaen ijoro irinja soono welenqe qe iikawaa qaaya jen tegon kasa miriwaaw galen yonoo boronon ama muro siimbobolo mamaga moma rabaa. Iikanon rama tosaya kin pombaanon eroti, ii kuuya kundabororo kamaawaa.

35 Sareqaa kokawaa hona ii kokaen: Ono motomotoon alagaa singisongoya uugianon mende mesaowuti een, noo Siwe Manjanon mono kaanagadeen qaa iikawaa so ama onombaa.” Kian.

* ^{18:18}: Mat 16:19; Jon 20:23 * ^{18:21}: Luuk 17:3-4 * ^{18:22}: 70 taims 7 = 490. Kawaa so alagaa singisongoya ii mono suulan mesaowa.

19

*Loemba mesaon aoaowaa qaaya**Maak 10.1-12*

¹ Jiisasnon qaa ii jedaboronjo Galili prowins mesaon Jordan apu kotonj leegenj kema metetereen kamaanj mombo apu ii kotonj Judia prowinsnonj karo.

² Karo ejemba tuunjelembenonj otaanj kagi iikanonj menj qeangonj onono.

³ Menj qeangonj onono Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonj) tosianonj iwaanonj kanj qaawaa timbinonj horowaatiwaa anggobato menj munj kokaenj qisinj mugj, “Ejanonj kania ii me woiwaajonj embia mesaowaati, ii Kana qaa uuguwaa me qaago?”

⁴ *Qisinj mugj meleema kokaenj injjoro, “Mokomokoloo Toyanonj mono kanakanaiyanonja ii ‘Eja ano emba laligowutiwaajonj mokolonj onono.’” Bunja qaa ii weenjgogi me qaago?

⁵ *Mokoloonj kokaenj jero, ‘Kawaajonj ejanonj mono nemunjanja oromesaonj embiaanonj kema qokotaaro yorononj sele motoonjo koloonj laligowao.’ Qaa ii weenjgogi me qaago?

⁶ Kaenj ama toroqenj woi mende koloajaoto, sele motoonjo koloonj laligowao. Anutunonj eja ano emba mindirinj oronoti, ejemba mononj mono ii mende mendeema oromba.”

⁷ *Kaenj injjoro kokaenj ijogi, “Ejanonj mesaonj aoao papia oonj embia saanonj mesaowaa. Moosesnonj mono naambaajonj qaa kaenj jenj kotonj nononota eja?”

⁸ Kaenj ijogi kokaenj jenj onono, “Moosesnonj mono uugia kotiga koloorotiwaajonj ama embia mesaowaatiwaa qaa kaenj jenj kotonj, kanakanaiyanonj kaenj mende ero.

⁹ *Niinonj kokaenj injjowe mobu: Embianonj olojkalu mende ano kilenj otaanj emba monj mewaati, iinonj mono serowilinj ambaa. Mononj emba mesamesaoya mewaati, iinonj mono serowilinj ambaa.”

¹⁰ Jiisasnonj kaenj injjoro gowoko yonononj ijogi, “Loemba batugaranonj mesaonj aoaowaa songo kaenj eji eenj, mono loemba mende kolooninj sokombaa.”

¹¹ Kaenj jegito, Jiisasnonj kokaenj meleeno, “Iikawaa qaaya kuma onjonjenj, ejemba kuuyanonj ii iyangiaajonj anjonj koma iikawaa so saanonj mende ambuto, Anutunonj qaa ii ejemba tosaanja yonoojonj onjonoti, iyonjonondeenj mono iikawaa so ambu.

¹² Kawaa kania ii kokaenj: Tosianonj nemunj goronj uutanonj koloonj iikanonja kanainj loemba koloowombaaonj mende moju. Tosianonj ejembanonj selegia kotonj* kondoonj onjonji loemba koloowombaa so mende koloaju. Tosianonj Siwe bentotonjaajonj ama loemba mende koloowombaa qaaya jenj somonjonj qaagia ii otaanjeju. Mononj qaa ii me ii moma anjonj koma otaamambaa so kolooji, iinonj mono iikawaa so amba.” Kianj.

*Jiisasnonj merabora kotuegonj onono.**Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17*

¹³ Kambanj kanonj tosianonj merabora busubuusu unjama Jiisasnonj boria wanjanonj ama qama kooliwaatiwaajonj iwaanonj kagito, gowoko yonononj ejemba ii jenj qewagonj onjonji.

¹⁴ Kaenj anji Jiisasnonj kokaenj jero, “Merabora melaa ii saanonj onjomesaogi noononj kawu. Siwewaa Toyanonj ejemba kaanja ii bentotonja bunja qenj onjombaa. Kawaajonj ii mende somonjonj onjomu.”

¹⁵ Kaenj jenj boria wanjanonj ama onjomesaonj monjenj keno. Kianj.

*Jiisasnonj eja qabunayawo mombaa qambanjmambanj qaa jero.**Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30*

¹⁶ Kambanj mononj eja mononj Jiisaswaanonj kanj kokaenj qisinj muro, “Boi, niinonj nanamemenj awaa nomaenj ama laaligo kombombanja bunja qenj aowenaga?”

¹⁷ Qisinj muro kokaenj ijoro, “Nanamemenj awaa nomaenj, naambaajonj iikaenj qisinj nonjanj? Motoonjgoyanonj mono awaa koloaja. Laaligo kombombananonj keumambaajonj mobaati eenj, gii mono jopojanq qaa tenj koma laligowa.”

¹⁸ *Kaenj ijoro moma kokaenj jero, “Naa jopojanq qaawaajonj jejanj?” Jero Jiisasnonj ii moma ijoro, “Mono koi: ‘Monj mende qena komuwa. Serowilinj mono mende amba. Iwoi monj mono yonjoro mende mewa. Jenonkuukuu mono mende ama muba.

¹⁹ *Nemunjanja mono goda qenj oromakeba,’ ano ‘Geengja jopagonj aonjkejani, iikawaa so mono ejemba kuuya jopagonj onjmakeba.”

²⁰ Kaenj ijoro eja gbaworononj kokaenj jero, “Ii kuuya mono tenj koma laligonj waabe. Naambaajonj mombo amamaajenj?”

* 19:4: Jen 1.27; 5.2 * 19:5: Jen 2.24 * 19:7: Dut 24.1-4; Mat 5.31 * 19:9: Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11 * 19:12:

Eja tunja konkombaaonj jeja. * 19:18: Eks 20.13-16; Dut 5.17-20 * 19:19: Eks 20.12; Dut 5.16; Lew 19.18

²¹ Kaerj jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii akadamuwo laligomambaaŋon mobagati eenj, mono kema esuhinaga sewanŋa mewutiwaajon ana monerj karo ejemba wanaya onŋomba. Kaerj ana esuhinaga somata (maa suanŋ, milyon Kina kaanŋa) ii Siwe gomanon erj gombaa. Kaerj ama nii notaanj kawa.”

²² Kaerj jeroto, gbaworononŋ qaa ii moma esuhinaya mamaga erotiwaajon ama wosobiri moma jaaya bosoleero eenj mesaonŋ keno.

²³ Mesaonŋ keno Jiisasnoŋ gowokouruta kokaerj injjoro, “Niinonŋ qaa honŋa monŋ kokaerj injjowe mobu: ‘Yei!’ Ejemba qabunŋagiawo yonŋononŋ mono Siwewaa bentotononŋ keubombaaŋon bimoonŋ kupukapa ambuya.

²⁴ Ii kokaerj jej asarimaŋa: oro somata kamel ii sosoro ootanonŋ saanonŋ mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabunŋagiawo yonŋononŋ Anutuwwa bentotonŋ uutanonŋ keubombaaŋon bimoonŋ osiwuya.”

²⁵ Kaerj injjoro gowoko yonŋononŋ aaruŋ tililingonŋ kokaerj jegi, “Oopopoonŋ! Ejemba morononŋ mono Siwewaa bunŋa koloonaŋa?”

²⁶ Kaerj jegi Jiisasnoŋ uuŋ injiima kokaerj jero, “Ejembanonŋ ii anŋgobato merj amamaanŋ osinŋkejuto, Anutunonŋ mono iwoi kuuya saanonŋ amakeja. Iinonŋ iwoi monŋ ama memambaaŋon mende amamaanŋ osinŋkeja.” Kianŋ.

Jiisaswaa gawonŋ memewaa tawaya

²⁷ Piitononŋ qaa ii moma meleema kokaerj ijoro, “Moba, nonononŋ mono iwoinana kuuya mesaonŋ gii gotaanŋ kaninj. Iikawaa tawaya mono naa iwoiga mewonŋa?”

²⁸ *Kaerj ijoro Jiisasnoŋ kokaerj injjoro, “Niinonŋ qaa honŋa monŋ kokaerj injjowe mobu: Iwoi kuuya gbilia kolooro Siwe gomambaa Eja honŋanonŋ jinŋkaronŋ dunŋanonŋ raro asamararanŋanonŋ asariwaati, kambanŋ qaita monŋ iikanonŋ nii notaanŋ kagiti, onŋononŋ mono kaanŋagadeenŋ jinŋkaronŋ dunŋ 12 kanonŋ rama Israel tuuŋ 12 yonŋoo qaagia gosinj jej tegowuya.

²⁹ “Monŋonŋ noo qanaaŋonŋ ama iwoi monŋ mesaoroti, ii jigo miria, daremuŋa, naambeeta, nemuŋmanŋa, meraboraana me gawonŋ molaleŋa ii onŋomesaoro Anutunonŋ mono iikawaa ironŋa uugunŋ meleema muro seiwaa. Kaerj seiwo laaligo kombombanŋa tetegoya qaa bunŋa qerj aowaa.

³⁰ *Kaerj koloowaato, mutuya onŋoonŋga mamaganonŋ daaburuya koloogi daaburuya yonŋoonŋga mamaganonŋ mutuya koloowuya.” Kianŋ.

20

Wain gawonŋ meme ejemba yonŋoo sareqaa

¹ Jiisasnoŋ jero, “Siwewaa bentotonŋa ii kokaerj: Balonŋ toya monŋonŋ umugawodeenŋ waama seleeŋgenŋ kema eja tosaanaŋ injiima wain gawonŋanonŋ monerj gawonŋ mewutiwaajonŋ qisinj onŋono.

² Qisinj onŋono ‘Saanonŋ,’ jegi weenŋ motoonŋgowaa tawaya (Kina 20) onŋombaatiwaajonŋ uumotoonŋ anŋgi wasinj onŋono wain gawonŋanonŋ kenŋgi.

³ “Kenŋgi 9 kilok kawaa so kolooro mombo toroqerj kema eja tosaanaŋ maaket sombenŋanonŋ eenj nanŋgi injiiro.

⁴ Injiima kokaerj injjoro, ‘Onŋo mono kaanŋagadeenŋ noo wain gawonŋanonŋ kema gawonŋ megi tawagia soyanondeenŋ onŋomanŋa.’

⁵ “Kaerj injjoro wain gawonŋonŋ kenŋgi. Kenŋgi 12 kilok kolooro mombo keno ano mare 3 kilok kawaa so dunŋanonŋ mombo seleeŋgenŋ kema kaanŋagadeenŋ ano.

⁶ Kaerj koloonŋ mare 5 kilok kawaa so seleeŋgenŋ keno eja tosaanaŋ dunŋanonŋ mombo eenŋ lanŋ nanŋgi injiiro. Injiima kokaerj qisinj onŋono, ‘Onŋo mono naambaajonŋ weenŋ koriga koi eenŋ laligoju?’

⁷ “Kaerj qisinj onŋono kokaerj meleenŋgi, ‘Monŋonŋ monerj gawonŋ mewombaaŋonŋ mende qisinj nononŋa. Kawaaŋonŋ eenŋ koi nanŋonŋ.’ Meleeŋgi kokaerj injjoro, ‘Onŋo mono kaanŋagadeenŋ noo wain gawonŋanonŋ kema gawonŋ mewu.’

⁸ *Gawonŋ megi mare kolooro wain gawonŋ toyanonŋ gawonŋ galenŋa horonŋ kokaerj ijoro, ‘Gii mono gawonŋ meme eja onŋooma tawagia onŋomba. Tetegoya mare kolooro kajuyati, iyonŋoonŋga kanainŋ tawagia onŋoma kena gomaambadeenŋ kajuyati, iyonŋononŋ tegowa.’

⁹ “Kaerj injjoro mare 5 kilok gawonŋonŋ kagiti, iyonŋononŋ kougi weenŋ motoonŋgowaa tawaya (Kina 20) ii motomotoonŋ onŋono.

¹⁰ Wala gawonŋonŋ kagiti, iyonŋononŋ kouma tawagia uugunŋ mewutiwaajonŋ romonŋogogito, ii motomotoonŋ kaanŋagadeenŋ weenŋ motoonŋgowaa tawaya onŋono.

* 19:28: Mat 25.31; Luuk 22.30

* 19:30: Mat 20.16; Luuk 13.30

* 20:8: Lew 19.13; Dut 24.15

¹¹ Tawa motoonggo iikayadeen men kanain balon toyaajon uugianon njindin-njunduru jen jen mun kokaen jegi,

¹² 'Nono ween geriawonon nogo arin gawombaa lombota bosinjonato, eja ii dologo kan gawon mewutiwaajon qisiin ononjana. Yojonon aua motoonggowaa so gawon mejuyato, giinon kilen yojoonon moma onona nonowo ororon koloou. Ii mende sokonja.'

¹³ "Kaen jegito, yojoononga mombaajon kokaen meleema jero, 'Alana, nii giwo qaa jen ween motoonggowaa tawa (Kina 20) gomambaajon uumotoon anjota. Kawaa so tawa iikayadeen gombe sokonja. Mono ii romongowa.

¹⁴ Uuga iikawaajon boliwaati een, mono geengaa tawaga men kamba. Eja dologo gawon mewutiwaajon qisiin ononjeni, iyonoojon kaanagadeen tawa gonjenji, mono iikayadeen onomambaajon mojenj.

¹⁵ 'Neenaa monenjon neenaa aihnaa so ambe sokonja me qaago? Niinon loloogendeen ononjenjwaajon uuganon baagon jaaga bosoleeja me?'

¹⁶ *Jiisasnon qaa ii jedaboron kokaen jero, "Iikawaa so konoga yojonon mutuya koloogi mutuya yojonon konoga koloowuya." Kianj.

Jiisasnon koomuyaa qaaya jero indin karoon kolooro.

Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

¹⁷ Jiisasnon Jerusalem sitinon ubombaajon balon kana kenji gowokouruta 12 ii horon onoma goraayanon kema kokaen injjoro,

¹⁸ "Mobu, anana Jerusalem ubonja. Iikanon monon Siwe gomambaa Eja honja memelolo men muro jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yojo borogianon kamba. Yojonon komuwaatiwaa qaaya jedaboron

¹⁹ waba gawman yojo borogianon ama mubuya. Ama mugi mepaegon ooli waaya-wonon qetaalin talungowuya. Qetaalin talungon maripoonon qegi komuwaa. Komun ween karoon kolooro koomunonga waabaa." Kianj.

Jeims Jon yoroo nemungaranon iwoiwaajon weleno.

Maak 10.35-45

²⁰ Kamban kanon Zebediwaa merawoita yoroo nemungaranon merawoita yorowo Jiisaswaanon kan simin kuma mun iwoi qaita mombaa welemambaajon jero.

²¹ Kaen jero qisiin muro, "Gii naa iwoiwaajon mojan?" Qisiin muro kokaen ijoro, "Giinon saanon jen kotona noo merawoina koi yoronon mono goo bentotonon eu uma monon boro dindinganon ano monon boro qaniganon rama iwoi kuuya galen kombuyaga."

²² Kaen ijoroto, Jiisasnon meleema kokaen jero, "Ono iikawaa kania mende moma yagon welenju. Niinon qambi aasonjowo nemanati, oro ii saanon nen siimbobolo mobaota me qaago?" Kaen jero moma "Saanon newota," ijori.

²³ Ijori kokaen irijoro, "Ii onanon! Niinon qambi aasonjowo nemanati, oro ii kaanjadeen newaoto, noo boro dindinanon me qaninanon moronon rabaati, niinon qaa ii jen kotomanatiwaa so qaago. Noo Mannanon dun woi ii daen yorojon mozonjoroti, ii mono yorojon orono niwo rama iwoi kuuya galen komakebona." Kianj.

Galen honanon mono welenqeqeya koloou.

²⁴ Daremun woi yoronon kaen welema muri alaurugara 10 yojonon ii moma uugia boliro.

²⁵ *Kaen boliroto, Jiisasnon onoono kagi kokaen injjoro, "Namowaa kantria kantria yojo jawinurugianon mono eja pon kaanja ama onmakeju. Yojo somatagianon mono qaa jen koton ejemba mindingon onoma ku-usungia qendeemakeju. Ono yojo kaniagia ii saanon moju.

²⁶ *Ono batugianon sili iikaanja ewaboto, monon onjo batugianon somatagia koloomambaajon moji, iinon mono welen jen onoma laligowa.

²⁷ "Kaanagadeen monon onjo batugianon jetamemeya mutuya laligomambaajon moji, iinon mono onjo newo baagianon laligon welenqeqegia omaya koloowa.

²⁸ Siwe gomambaa Eja honanon mono kaanagadeen sili kaanja qendeema iyanja welen jen mubutiwaajon ama mende karoto, mono welen jen onoma ejemba kuuya onjo dowegia memambaajon ama kamaan laaligoya qeleema mesaowaa." Kianj.

Jiisasnon eja jaagoo woi jaagara metooro.

Maak 10.46-52; Luuk 18.35-43

²⁹ Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jeriko siti mesaowombaaŋonŋ anŋi ejemba tuunŋlembenonŋ oŋotaanŋ gemagianonŋ kagi.

³⁰ Kaenŋ kagi eja jaagoo woi kana goraayanonŋ rari. Rari “Jiisasnoŋ uruugumambaaŋonŋ anja,” jegi moma kokaenŋ qari, “Poŋ Deiwidwaa gbili, mono kiankomuŋ noromba!”

³¹ Kaenŋ qari ejemba tuunŋ somata yoŋononŋ bo rabaotiwaajonŋ qotogonŋ oronŋito, iyorononŋ mono kaparanŋ koma kokaenŋ qari, “Poŋ Deiwidwaa gbili, mono kiankomuŋ noromba!”

³² Kaenŋ qari Jiisasnoŋ doronŋ ama iwaanonŋ kawaotiwaajonŋ qaro kari kokaenŋ qisinŋ orono, “Alawoina, niinonŋ naa iwoi ama oromambaaŋonŋ moŋao?”

³³ Kaenŋ qisinŋ orono kokaenŋ ijori, “Poŋ, noro jaanara mombo uuwobaajonŋ moŋo.”

³⁴ Kaenŋ ijori Jiisasnoŋ yoroonŋ wosoya moma jaagara oosiriro iikanondeenŋ tooro uunŋ Jiisas otaanŋ gematanonŋ keni. Kianŋ.

21

Jiisaswaajonŋ mare koŋgi Jerusalem uro.

Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

¹ Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem siti dodowinŋ Oil gere baanŋonŋ Betfage gomanonŋ kagi. Kanŋ gowokowoita woi wasinŋ oromambaaŋonŋ ama

² kokaenŋ irijoro, “Gomanŋ jaasewanŋewanŋ raji, mono iikanonŋ kembao. Kema iikanonŋ keuma donŋi embia kasanonŋ somonŋgogi nanŋi ano donŋi melaa ii iikanondeenŋ mokoloonŋ orombaota. Ii mono isama oroma meŋ noononŋ kawao.”

³ “Aisni moŋonŋ qaa moŋ jero kokaenŋ ijowao, ‘Poŋnaranonŋ mono iikawaajonŋ ama-maaja.’ Kaenŋ ijori donŋi ii uulanŋowo orono koi kawao.”

⁴ Anutunonŋ qaa moŋ gejatootoo eja mombaa uutanonŋ anota jeroti, iikanonŋ hoŋowo koloowaatiwaajonŋ kaenŋ kolooro. Qaa ii kokaenŋ,

⁵ * “Oo Jerusalem ejemba Zaiŋonŋ baanŋa liligonŋ laligoŋjuti, iyonŋoonŋ mono kokaenŋ inŋijogi mobu,

‘Mobu, onŋoo kinŋ poŋgianonŋ mono onŋoononŋ asugi-waa.

Iinonŋ gumbonŋonŋonŋ ama donŋi qaganonŋ rama kawaa.

Donŋi lombo bosimakeji-waa meriaa qaganonŋ rama kawaa.”

⁶ Jiisasnoŋ gowokowoita wasinŋ orono kema qaa irijoroti-waa so ani.

⁷ Yorononŋ donŋi nemunŋmera uru-waa kari. Kari malekugia qetegonŋ donŋi qagaranonŋ anŋi Jiisasnoŋ meriaa qaganonŋ uma raro.

⁸ Kaenŋ rama keno ejemba tuunŋlembenonŋ goda qenŋ malekugia qetegonŋ kana somatanonŋ tambonŋi tosanonŋ gere uutanonŋ kema boria membura-tinŋ kana somatanonŋ tambonŋi.

⁹ * Tambonŋi ejemba tuunŋleembe somata wala koma horonŋ kenŋgiti ano gematanonŋ otaanŋ kagiti, iyonŋononŋ kokaenŋ jenŋ qagi,

“Hoosana! Anutu mepeseejonŋ,

Deiwidwaa gbili oo-we oo-we! Pombaa qatanonŋ kawaati, Anutunonŋ mono ii kotue-gowa.

Hoosana! Qabuŋaga mepeseeninŋ eukanonŋ uja! Oowe oo-we!”

¹⁰ Kaenŋ qagi Jerusalem sitinonŋ uma siti-waa ejemba kuuyanonŋ aaruŋ gujumaju ama kokaenŋ qisigi, “Eja koi mono moroga?”

¹¹ Qisigi ejemba tuunŋleembe yoŋononŋ kokaenŋ meleenŋgi, “Iinonŋ mono gejatootoo eja Jiisas, Galili prowins-waa gomaŋa Nazaretga.” Kianŋ.

Jiisasnoŋ jiwowonŋ jiŋo jenŋ kobooro.

Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

¹² Jiisasnoŋ jiwowonŋ jigowaa totonŋ uutanonŋ keno. Iikanonŋ ejemba inŋi-ro hina sewanŋa mewutiwaajonŋ anŋi sewanŋa megiti, iinonŋ ii kuuya konŋoma onŋono kamaagi. Moneŋ utekute ejemba yoŋoo Jakegia metaama meleeno kenŋgi. Kaanŋagadeenŋ kewo sewanŋa mewutiwaajonŋ anŋiti, iyonŋoo duŋ raragia ii kaanŋadeenŋ riitanonŋ kenŋgi.

¹³ * Kaenŋ ama kokaenŋ inŋijoro, “Aisaianonŋ qaa moŋ kokaenŋ oorota eja, ‘Noo jigonanonŋ mono qamakooli miri koloowaatiwaajonŋ qabu.’ Qaa ii ejato, onŋo ii utegogi kikekakasililinŋ yoŋoo kobaa kaanŋa koloowa.”

¹⁴ Kaenŋ kolooro jaagoo ama lokonŋ ejemba ii jiwowonŋ jigononŋ iwaanonŋ kagi meŋ qe-anŋonŋ onŋono.

¹⁵ Kaen kolooroto, jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon angoletto meroti, ii iigi ano merabora jiwowon jigonoŋ qama “Hoosana! Deiwidwaa ghilli oowe oowe!” jegiti, ii injiima uubologa mogi.

¹⁶ *Uu bologa moma kokaen jen mug, “Merabora qaa qajuti, ii mojan me qaago?” Jen mug kokaen meleema onono, “Saanon mojen. Ono kamban monjen Buŋa qaa koi weengogi me qaago,

‘Giinon mono merabora ano mera sayawo aju nenkejuti, ii kuma onona geenŋa tororo mepeseen gomakeju.’”

¹⁷ Kaen meleema onoma onomesaon mare kolooro siti mesaon Betani kema ero. Kian.

Jiisasnon fig gere mon qasuaaro gororonŋoro.

Maak 11.12-14, 20-24

¹⁸ Eŋ umugawodeen waama mombo sitinon kema nenewaajon komuro.

¹⁹ Nembanewaa komuŋ kana goraayanon fig gere* mon iima kawaa kanianon keno. Kenoto, hona mende mokoloroto, qasenagadeen iiro. Kaen iima gere ii kokaen jen muro, “Giinon mono kamban monjon honŋa mombo mende ewa.” Kaen jen tegon muro fig gere iikanon mono iikanondeen gororonŋoro.

²⁰ Gororonŋoro gowokourutanon ii iima aaruŋ kokaen jegi, “Fig gerenon mono nomaen ama alanzan pilitikonŋ gororonŋoŋa?”

²¹ *Jegi Jiisasnon kokaen meleeno, “Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu: Momalaari pondan men uuwoi mende ambuyati een, fig gerewaanon iwoi kolooji, ononon iikayadeen mende ambuyato, koi mono kaanagadeen saanon ambuyaga: Baana kokawaa toyaajon kokaen jen kotowuyaga, ‘Mono baana koi qetegon wama waama kema kowenon amba.’ Kaen jen koton Anutu moma laariro mono iikawaa so koloowaa.

²² Naa iwoiwaajon qisin qama kooliwuti, ii kuuya buŋa qer aowombaajon moma laarigi mono buŋagia koloowaa.” Kian.

Jotamemeya yononon Jiisaswaa ku-usuŋaajon qisigi.

Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

²³ Jiisasnon jiwowon jigowaa toton uutanon kema ejemba kuma onono jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya tosaana yononon iwaanon kougi. Kouma kokaen qisin mug, “Gii kokanon iwoi anjan, ii mono moronon jen koton gono amakejan? Iikawaa ku-usuŋa ii mono moronon gono?”

²⁴ Qisin mug kokaen meleema onono, “Niinon kaanagadeen qaa mon qisin onomaŋa. Ii meleema nombuti een, niinon kaanagadeen moronon ku-usuŋ nono iwoi koi amakejen, ii injjomaŋa.

²⁵ Jonon ejemba oomulu men onoma laligoroti, iinon iikawaa ku-usuŋa ii daenŋkaya mero? Siwe Toyanon muro me balon toyanon mug?” Kaen meleema onono batugianon aminon koma kokaen jegi, “‘Ku-usuŋanon Siwenonŋa asugiro,’ kaen jewonati een, iinon mono kokaen jewaa, ‘Ono mono naambaajon Jon mende moma laarin mug?’ Ii mende sokonja.

²⁶ Me ‘Balon ejembanonŋa asugiro,’ jewonati een, nononon mono ejemba tuun yononon toroko moma amamaawonŋa. Kanageso kuuya yononon Jombaajon ‘Gejatootoo ejaga kolooja,’ jen laligoju.”

²⁷ Qaa kaen gosin Jiisaswaaajon kokaen meleenŋi, “Ii mende monjon.” Kaen meleenŋi Jiisasnon kokaen injjoro, “Kaen kolooro niinon kaanagadeen iwoi koi amakejeniwaa ku-usuŋa moronon nonoti, ii mende injjomaŋa.” Kian.

Mombaa merawoita yoroo sareqaa

²⁸ Jiisasnon sareqaa mon kokaen jero, “Ono qaa koi kawaajon nomaen romonŋoju? Eja mon merawoita woi laligogi. Kamban monjon manŋaranon meria mombaanon kema kokaen ijoro, ‘Merana, gi saanon kete noo wain kasa gawonon kema gawon mewa.’

²⁹ Kaen ijoro kokaen meleeno, ‘Nii togojen.’ Kaen ijoroto, kanagen qaaya iikawaajon moma bolin eleema kema gawon mero.

³⁰ Kawaa gematanon manŋaranon meria mombaanon kema mutu meriaajon ijoroti, qaa iikayadeen ijoro. Ii ijoro qaa kokaen meleema jero, ‘Somatana, saanon kemaŋa.’ Kaen jeroto, kilen mende keno.”

³¹ Jiisasnon kaen jen qisin onono, “Woi yoroononŋa moronon manŋaraa jeta ten kono?” Kaen qisin onono kokaen meleenŋi, “Meria mutuya iinon.” Kaen meleenŋi kokaen injjoro, “Niinon qaa hona toon mon kokaen injiowe mobu: Takis meme ejemba tiliqiligiawo

* **21:16:** Ond 8.2 * **21:19:** Fig ii sambu gerewaa alia mon. Ii gawonŋianon komogi hona naanawoga kolooro mamaga nenkeju. * **21:21:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2

ano kana somata emba yoŋonoŋ mono oŋo unjuugun wala Anutuwaa bentotoŋ uutanon ubuya.

³² * “Qaa iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu ejanon oŋoonon kan Anutuwaa jaanon solanjaniwonatiwaa kania qendeeno oŋo iwaa qaaya ii mende moma laarigito, takis meme ejemba tiligiligiawo ano kana somata emba yoŋonoŋ mono ii moma laarin mugi. Yoŋonoŋ ii moma laarin mugiti, oŋo ii iima kilen kanagen kaanagadeen oŋoanŋia mende moma bolin aon eleema ii mende moma laarin mugi.” Kian.

Wain kasa gawon galeŋ bologa yoŋoo sareqaa
Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19

³³ * Jiisasnon jero, “Sareqaa mon ii kokaen mobu: Balon toya monnon wain kasa gawon mon koma komoro. Koma komoma sopaya meŋ liligoro. Meŋ liligon wain juu somata jamonon mero. Iikanon waimbaa hona ama kanaanon rijijaagi apuyanon lalanon kemero. Wain juu somata ii jamonon meŋ wain yoŋgoro mewubotiwaajon galeŋ meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboron wain gawon galeŋ tosaan mokolon oŋoma kokaen injoro, ‘Mono gawon meŋ honaa bakaya oŋoanŋia meŋ bakaya toya nii nombu.’ Kaen jen gawon ii borogianon ama oŋomesaon kantri monnon kema laligoro.

³⁴ “Laligon laligon hona momogorotiwaa kamban gban 5 toriro kanon welenqeŋeuruta tosia wasin oŋono galeŋ yoŋoonon kema wain gawon honaa bakaya mubutiwaajon jero.

³⁵ Jeroto, galeŋ yoŋonoŋ ii unjuama somonon tosia koobinon sagorogoro unun tosia unugi komugi tosia jamonon gilin unugi komugi.

³⁶ Kawaa gematanon welen eja tosaan toroŋen wasin oŋono mamaga koloogito, ii kaanjadeen horon ureen meŋ oŋonji.

³⁷ “Kaen anŋi wain gawon toyanon qaa mongama jero, ‘Neenaa merana mono goda ŋen mubuya me nomaen?’ Kaen jen konoga ii anaa meria wasiro yoŋoonon keno.

³⁸ Kenoto, wain gawon galeŋ yoŋonoŋ meria iima batugianon kokaen amin moma jegi, ‘Iinon mono borosamoyaa toya koloaja. Ayo, mono meŋ ŋenin komuro wain kasa gawononon mono ananaa bunaga koloowaa.’

³⁹ “Kaen jen qelanjin meŋ somonon giliŋ gawon seleenŋen kemero ŋegi komuro.

⁴⁰ Wain gawon toyanon ii moma kan gawon galeŋ ii mono nomaen ama onjombaa?”

⁴¹ Jiisasnon kaen qisin oŋono kokaen ijogi, “Galeŋ bologa ii mono kondeema japaleŋ meŋ onjombaa ano gawon galeŋ dologa mokolon oŋoma wain kasa gawon yoŋoo boronon ambaa. Yoŋonoŋ hona momogowaatiwaa kambanon bakaya tororo munkebuya.”

⁴² * Jiisasnon ii moma kokaen injoro, “Bunja Terewaa qaa koi kamban monŋen weenŋogi me qaago,

‘Miri meme yoŋonoŋ jamo tando mon gema ŋen een mesaogi raroti, iikanon mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.

Iikanon riiro mirinon mono gororonon kamaan kombaa.

Ponon tando ii kuuro jaanananon iinin qabunŋayawo kolooro waliŋonkejon?’

⁴³ “Kawaajon kokaen injowee mobu, Anutunon mono bentoton ii unjuama ejemba tuun mon oŋono yoŋonoŋ iikawaa gawon megi hona saanon koloonkebaa.

⁴⁴ Monnon tando wana iikanon ritatanon kamaan qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aen tando iikanon joloma tama mombaa qaganon kamaan kombaa, ii mono kuuya ŋenjanmenjanŋowaa.”

⁴⁵ Jiisasnon kaen jero moma jigo gawon galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa kapananon) yoŋonoŋ sareqaaya ii moma kania moma asarin kokaen jegi, “Ii mono nonooŋon jeja.”

⁴⁶ Kawaaon ii meŋ somonowombaaon mogito, ejemba tuun somata yoŋoonon toroko moma amamaagi. Ejemba tuun somata yoŋonoŋ Jiisaswaaon mogi gejatootoo ejaŋa kolooro. Kian.

22

Maran lombambaa sareqaa
Luuk 14.15-24

¹ Jiisasnon mombo kanain sareqaanon qaa kokaen jero,

² “Siwewaa bentoton ii kokawaa so koloaja: Kin eja Ponon meriaajon maran (agomin aao) lomban arenŋon mozonŋoro.

* 21:32: Luuk 3.12; 7.29-30

* 21:33: Ais 5.1-2

* 21:42: Ond 118.22-23

³ Mozozongonj welenqequeuruta wasinj onjoma kokaenj jero, 'Niinonj ejemba tosaanja maranj lombanonj kawutiwaajonj mojenj. Onjo mono yonjooonj gele kema kawutiwaajonj injjowu.' Kaenj jero kema injjogito, ejemba yonjooonj ii moma kawombaaajonj togonj silemale anjgi.

⁴ "Kawaa gematanonj welenqequeuruta tosaanja mombo wasinj onjoma kokaenj jero, 'Ejemba kawutiwaajonj jeweti, mono iyonjooonj kema kokaenj injjowu: Mobu, niinonj lombambaa nenena mozozongodaborojenja raja. Noo bulmakao eja ano bulmakao tosaanja unjagininj kelegiawo koloogiti, ii unjnj onj qeragoninj iwoi kuuya mono jorinj eja. Onjo mono maranj lombanonj kawu.'

⁵ "Kaenj jero kenngi ejemba yonjooonj qaa iikawaa geja mende anjgito, lolomoninj tondu kenngi. Tosianonj nene gawonjgianonj kenngi tosianonj konjkororo gawonjgianonj kenngi.

⁶ Tosianonj kinj pombaa welenqequeuruta qelanjinj unjama horonj ureenj onjoma unjugi komugi.

⁷ Komugi kinj pombaa irinja soono manjageqe tuunja wasinj onjono kema nama borosa meme eja ii kondeema onjoma taonj mirigia ii kuugi jero.

⁸ "Kawaa gematanonj kinjnj welenqequeuruta ii kokaenj injjoro, 'Maranj lombanj mozozongoninj jorinj rajato, ejemba kawutiwaajonj jeweti, iyonjooonj mono korisorononj kakawaa so mende kolojju.

⁹ Kawaaajonj onjo mono kana aogaranonj ano miri sombenja sombenja kanonj kema ejemba ii me ii mokoloonj onjombuti, ii mono maranj lombanonj kawutiwaajonj jenj kaparanj koma kuunj onjombu.'

¹⁰ "Kaenj injjoro welenqequeurutanonj mesaonj kana enj kenngiti, iikanonj kema ejemba ii me ii mokoloonj onjogiti, ii korebore horonj kululuunj onjoma kagi. Mende gosinj onjogij ejemba awaa ano bologa kaanjadeenj kanj maranj lombanj miri gojoma nene dunj liligonj raji.

¹¹ Nene dunj liligonj ragito, kinjnj ii injiimambaaajonj kanj iikanonj eja monj maranj lombambaa maleku taanja mende mouroti, ii iiro.

¹² Eja ii iima kokaenj ijoro, 'Alana, gii maranj lombambaa malekuya mende mouma kilenj nomaembaajonj miri koi kawaa uutanonj kajarja?' Kaenj ijoro eja iikanonj qaaya bogoro olonj raro.

¹³ * "Kaenj raro kinj pojnjonj welenqequeuruta kokaenj jenj kotonj onjono, 'Mono eja ii menj kana boria somonjgonj seleenjenj giligi pangamanonj kemeba.' Iikanonj laligowuti, iyonjooonj mono saama gigilaanj gobugia kigi qarolaligowuya.

¹⁴ Qaa iikawaa so Anutanonj ejemba seiseiyanonj kawutiwaajonj jeroto, afaanjgoya yonjooonj qaa ii anjalinj moma anjgonj koma kanj Anutanonj tuunj somata meweeenjgonj onjnoti, mono iyonjoo batugianonj koubuya." Kianj.

Takis aambaa Jiisas anjgobato menj mugij.

Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

¹⁵ Kawaa gematanonj Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonjnj) yonjooonj kema aminj moma Jiisas qisinj qaawaa timbinonj hororo gbadoonj mubombaaajonj arenja anjgi.

¹⁶ Arenj kaenj ama gowokouruta ano gawana Herodwaa paati alauruta tosaanja wasinj onjogij Jiisaswaanonj kanj kokaenj qisinj jegi, "Boi, giinonj eja honja koloojanj, nono ii mojonj. Giinonj ejemba tosaanja mende injisosooronj tosaanja mende sureenj onjmakejanto, so motoonjgonj gosinj nonomakejanj. Kawaaajonj kuunj gonngi mende dogonj somata mende esuunj onjmakejanto, Anutuwaanonj kana ii qaa honjaa so kuma nonomakejanj. Giinonj Anutuwaanonj qaa dindinja iikanonj uuta ano kamaanjgeqeta motoondeenj kuuya jenj qindiinj ama nonomakejanj.

¹⁷ Kawaaajonj qaa koi kawaaajonj nomaenj romonjgojanj, ii jena mobonj. Nono Siisa-kimbaajonj takis ama iikanonj Mooseswaa Kana qaa songiwonja me qaago?"

¹⁸ Kaenj qisigij arenjgia qolonjmolonjgoya moma kotonj kokaenj injjoro, "Oo uumeleembaa eja seleseleya, onjo mono naambaaajonj qaawaa timbinonj ama nombombaaajonj anjgobato menj nonju?"

¹⁹ Saanonj takis aambaa monenja monj qendeema nonjgi iimanja." Kaenj injjoro silwa monenj monj menj kagi.

²⁰ Kagi kokaenj qisinj onjono, "Morowaa unjagaya ano qataga ii koi oogita eja?"

²¹ "Oo ii Siisa-kimbaanonja," kaenj meleema jegi. Jegi kokaenj injjoro, "Kaenj koloooro iwoi Siisa-kimbaa unjagawo ii mono iwaa bunja munjkebu. Iwoi Anutuwaa unjagawo eji, ii mono Anutuwaa bunja qewu."

²² Kaenj injjoro iwaajonj mamaga walinjonj mesaonj seleenjenj kenngi. Kianj.

* **22:13:** Mat 8.12; 25.30; Luuk 13.28

Koomunonga waawaataa Jiisas anjgobato menj mug.

Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

²³ *Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonjon) yononon 'Komugiti, iyononon mende waabuya,' jen laligogi. Kamban kanon yonoononga tosianon Jiisaswaanon kan kokaen qisin mun jegi.

²⁴ *"Boi, Moosesnon kokaen jen koton nononota eja, 'Eja mon emba mero merabora mende koloogi komuro koganon saanon maloya menj laligon gbili mekoloon muro dataa qa menj laligowaa.'

²⁵ Moba, kamban monnon daremun 7 laligogi. Dagia mutuyanon emba menj laligon gbilia qaa een laligon komuro. Komuro koganon maloya ii mero.

²⁶ "Menj laligon komuro koga monnon maloya ii mero. Mero kawaa gematanon koga monnon emba iikayadeen mero. Kaanondeen kaan daremun 7 kuuya yononon emba motoongo iikayadeen menj gbilia qaa laligon komudaborogi.

²⁷ Komudaborogi konoga malogia ii kaanagadeen komuro.

²⁸ Giinon 'Komugiti, iyononon gbilin waabuya,' jejanto, nono ii mende moma laarion. Moba, eja 7 kuuya ii ororon waabuyagati een, emba motoongo ii embagiaga megilaligorotiwaajon ama mono morowaa embiaga koloonaga?"

²⁹ Kaen qisigi Jiisasnon meleema kokaen injjoro, "Onjo qaa jen sooju. Uumeleembaa Buja Tereya ano Anutuwa ku-usunja mende moma kotojutiwaajon mono jinjan amakeju.

³⁰ Onjanon, koomunonga waama kamban iikanon loemba mende koloowuyato, gajoba yononon Siwe gomanon laligojuti kaanja koloon laligowuya.

³¹ "Mobu! Komugiti, iyononon gbilin waabutiwaa qaaya Anutunon onjoon jeroti, onjo ii mono weengogi me qaago? Qaa ii kokaen,

³² *"Niinon Anutu Aabrahambaa Pon, Aisakwaa Pon ano Jeikobwaa Ponga laligon waama laligojen.' Anutunon koomuya yonoo Pongia qaagoto, laaligo kombombanja laligojuti, mono iyonoo Pongia laligoja."

³³ Jiisasnon ejemba tuun somata kaen kuma onono moma waliogogi. Kian.

Jojopan qaa waja woi ii nomaen?

Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

³⁴ Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonjon) yononon Jiisas qisin mug meleema jen sororogoro qaagia bogoroti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjon) yononon moma kan ajoroogi.

³⁵ *Yonoononga boi mon Kana qaa tororo moma kotoroti, iinon kan Jiisas timbi ama kokaen qisin muro,

³⁶ "Boi, Mooseswaa Kana qaa uutanon naa jojopan qaa ii waja somata kolooja?"

³⁷ *Qisin muro meleeno, "Waja somata ii kokaen, 'Gii uuga, unaga ano roromonogoga jumunja iikanon mono Pon Anutuga jopagon laligowa.'

³⁸ Iikanon mono jojopan qaa waja ano uuta kolooja.

³⁹ *Jojopan qaa iikawaa alia ii kokaen, 'Geengja jopagon aonkejan, iikaanjadeen mono ejemba kuuya jopagon onjoma laligowa.'

⁴⁰ Jojopan qaa woi ii mono Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yononon Buju Tere kuuya iikawaa waja kolooja." Kian.

Kraist ii kin Deiwidwaa Pona ano gbiliga.

Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

⁴¹ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjon) yononon kan ajoroogi Jiisasnon kokaen qisin onono,

⁴² "Onjo Kraistwaajon nomaen moju? Iinon mono morowaa meriaga kolooja?" Kaen qisin onono meleema ijogi, "Mono kin Deiwidwaa gbiliaga kolooja."

⁴³ Ijogi moma injjoro, "Kaen kolojato, nomaen ama Unja Toroyanon Deiwid sololon muro iwaajon 'Neena Ponna,' qama kokaen jero,

⁴⁴ *Anutunon nama noo Ponna kokaen ijoro, Giinon mono kan noo boro dindinanon rana niinon kamban biwianon kereuruga riin riitama haamo ama onjoma goo kana baaganon onjomanja.

Kamban ii kan kuuwaatiwaa so mono asamararanon koi raba.'

⁴⁵ Deiwidnon ajo kaen jen qata 'Noo Ponna' jeja. Ponna jen mono nomaen ama iwaa gbilia kaanagadeen koloonaga?"

* 22:23: Apo 23.8 * 22:24: Dut 25.5 * 22:32: Eks 3.6 * 22:35: Luuk 10.25-28 * 22:37: Dut 6.5 * 22:39:

⁴⁶ Kaen injjoro iikawaa kitia moŋnoŋ moŋ meleemambaajon amamaan qaagia bogoro nanŋi. Somaŋa iikanondeen kuuya yoŋonoŋ Jiisas mombo qaa mombaa qisin mubombaajon kokodunduŋ ama mesaogi. Kian.

23

Uumeleembaa selesele laaligowaa galen meme qaa

Maak 12.38-39; Luuk 11.43, 46; 20.45-46

¹ Kambaŋ kanonŋ Jiisasnoŋ ejemba tuunŋleembe ano gowokouruta ii kokaen injjoro,
² “Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Mooseswaa jinŋaronŋ duŋ raranonŋ rama Kana qaawaa kania ku-usuŋ qaganonŋ kuma oŋomakeju.

³ Kawaajonŋ qaa kuuya jen kotonŋ oŋomakejuti, ii mono tenŋ kombuto, nanamemengia ii mono mende otaawu. Yoŋonoŋŋ qaa jegianonŋ jen asarinŋejuto, iyanŋgio ii mende otaanŋkeju. Kawaajonŋ mono ii kaanŋa mende amakebu.

⁴ “Yoŋonoŋŋ qaaya qaaya jen kotonŋ iikawaa qaqaŋ binjawo ii ejemba sawinŋianonŋ amago anŋgi ii anŋowombaajonŋ bimooro jarambaranŋ amakejuto, iyanŋgio ii boro susugia melaa moŋnoŋŋ ilaanŋ oŋombombaajonŋ wosomomogia moŋ mende enŋjea.

⁵ * “Yoŋonoŋŋ nanamemengia kuuya ejembanonŋ injiibutiwaajonŋ ama menŋkeju. Baibel qaa kota (memori jawo) irimuj kasa bokisgia menŋ somariinŋ asuganonŋ qendeema Buŋa momogiaajonŋ awelegonŋ aonŋkeju. Malekugiaa susuyanonŋ akadamuwaa goubire somasomata menŋ mondonŋkeju.*

⁶ Yoŋonoŋŋ jejelombanonŋ duŋ rara mutuyanonŋ jegenjegenŋ rabombaajonŋ momakeju ano qamakooli mirinonŋ jaaqeŋeyanonŋ eu rabombaajonŋ siinŋa momakeju.

⁷ Maaketnoŋ me kananonŋ ejemba injiigi jolonŋgia jewutiwaajonŋ moma ‘Oo somatanana,’ qagia kaanŋ qabutiwaa siinŋa momakeju.

⁸ “Yoŋonoŋŋ kaen amakejuto, motoonŋgo iinonŋ oŋoo Boigia kolooro oŋo kuuyanonŋ iwaa uumeleenŋ alauruta kolooju. Kawaajonŋ oŋoo qagia boinana qabutiwaajonŋ mende mobu.

⁹ Motoonŋgo iinonŋ Mangia kolooja. Iinonŋ Siwe gomanonŋ laligojiwaajonŋ balonŋ eja mombaajonŋ nonoo Manŋana qa kaen mende qabu.

¹⁰ Kraist motoonŋgo niinonŋ oŋoo somatagia koloojen. Kawaajonŋ oŋoo qagia ‘Somatanana,’ qabutiwaajonŋ mende mobu.

¹¹ * “Kaen qaagoto, oŋoo batugianonŋ moŋnoŋŋ waŋa kolooji, iinonŋ mono welenŋ qen oŋoma laligowa.

¹² * Kaen laligowaato, moŋnoŋŋ iyanŋaa uuta menŋ ubaati, Anutononŋ mono ii menŋ kamaan mubaa. Moŋnoŋŋ iyanŋaa uuta menŋ kamaawaati, Anutononŋ mono ii menŋ uma mubaa.

Jiisasnoŋ Farisii yoŋoojonŋ qama wanjinjinŋonŋ ‘Yei!’ jero.

Maak 12.40; Luuk 11.39-42, 44, 52; 20.47

¹³ “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianonŋ ubaatiwaajonŋ mono qama wanjinjinŋonŋ ‘Yei!’ jejen. Ejemba Siwewaa bentotonŋ uutanonŋ keububutiwaa naguya koma somonŋkeju. Oŋoanŋgio iikawaa uutanonŋ mende keuju ano tosonianŋ iikawaa uutanonŋ keubombaajonŋ anjuti, oŋo ii somonŋonŋ anŋonŋ koma oŋomakeju.

¹⁴ Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianonŋ ubaatiwaajonŋ mono qama wanjinjinŋonŋ ‘Yei!’ jejen. Oŋo malo yoŋoononŋ miri iwoi bidaanŋ baagonŋ anŋalinŋ oŋomakeju ano qabuŋqagia koloowaatiwaajonŋ ama qamakooli koriga koriga qama koolinŋ togotianonŋ qenŋkeju. Kawaajonŋ Anutononŋ qaagia jenŋ tegonŋ ironŋa uuta meleeno oŋoo qagianonŋ ubaa.

¹⁵ “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianonŋ ubaatiwaajonŋ mono qama wanjinjinŋonŋ ‘Yei!’ jejen. Oŋo moŋnoŋŋ Juuda ejemba moŋ koloowaatiwaajonŋ kaparaŋ koma koweya koweya kotonŋ balonŋ balonŋ liligonŋkeju. Kaen anŋgi moŋnoŋŋ Juuda ananaa nanamemenonŋ qokotaawaati, ii mono kuma soonŋ mugŋ gere siawaa buŋa koloojaa. Oŋoanŋgia kaanŋa qaagoto, indinŋa woi oŋoanŋgia unuugunŋ kileqileewaa.

¹⁶ “Jaagianonŋ gooro ejemba borogianonŋ menŋ unuamakejuti, lombo oŋoo qagianonŋ ubaatiwaajonŋ mono qama wanjinjinŋonŋ ‘Yei!’ jejen. Oŋo qaa kokaenŋ jenŋkeju, Moŋnoŋŋŋ jiwowonŋ jigowaa qatanonŋ qaaya jojopanŋ qaanonŋ jenŋ kotiwaati eenŋ, iikanonŋ mende

* **23:5:** Mat 6.1; Jan 15.38; Dut 6.8 * **23:5:** Baibel memori jawo irimuj kasia ii Duteronomi 6.8 qaa iikawaa so oro selianonŋ menŋ palapanŋianonŋ me qoi kaanŋa borogianonŋ somonŋonŋ laligogi. Malekugiaa susuyanonŋ akadamuwaa goubire bewesononŋ menŋ mondonŋ laligogiti, ii Anutuwaaja ejemba hoŋa toonŋ koloogitiwaa aiweseya kolooro. * **23:11:**

Mat 20.26-27; Maak 9.35; 10.43-44; Luuk 22.26 * **23:12:** Luuk 14.11; 18.14

kottiwaato, moŋnoŋ jiwowon jigowaa iwoi goulnoŋ memeta iikawaa qatanon jojopan qaaya jewaati een, jojopan qaa iikanon mono somonŋon mubaa.'

¹⁷ "Oo jaagoo ejemba nekona! Iwoi goulnoŋ memeta ano jiwowon jigo woi yoroononŋa naa iwoinoŋ uuta kolooja? Goul yaŋo kowoga mende koloojato, jiwowon jigonon anŋi iikanon mono ii meŋ kobooja.

¹⁸ "Qaa moŋ kokaen jenkeju, 'Moŋnoŋ alatawaa qata qama qaaya jojopan qaanon jen kottiwaati een, iikanon mende kottiwaato, moŋnoŋ nandun mamatewoo alatanon eji, iikawaa qata qama jojopan qaaya jewaati een, jojopan qaa iikanon mono somonŋon mubaa.'

¹⁹ "Oo jaagoo ejemba! Nandun mamatewoo ano alata yoroononŋa naa iwoinoŋ uuta kolooja? Nandun yaŋo kamaanqeqeta koloojato, alatanon anŋi iikanon mono nandun meŋ kobooja.

²⁰ Kawaaŋon moŋnoŋ alatawaa qanon qaaya jojopan qaanon jen kottiwaati, iinoŋ alata ano iwoi kuuya alatanon eji, mono iikawaa qanon qaaya jen kottiwaa.

²¹ "Moŋnoŋ jiwowon jigowaa qanon qaaya jojopan qaanon jen kottiwaati, iinoŋ mono jigo iikawaa ano iikanon kottiŋ laligoji, iwaa qanon qaaya jen kottiwaa.

²² *Kaanadeen moŋnoŋ Siwewaa qanon qaaya jojopan qaanon jen kottiwaati, iinoŋ Anutuwaa jinŋaron durj ano iikanon raji, iwaa qanon qaaya jen kottiwaa.

²³ *⁴ "Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaaŋon mono qama wanjinjinŋon 'Yeil' jejen. Ono nembanene kuuya mendeema bakaya 10 iikanonŋa motoonŋo Anutuwaa bunja qenkeju. Dane, raki ano kiesopa ii kaanadeen mendeema tenonŋa motoonŋo ii Anutuwaa bunja qenkeju. Nandun ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waŋa koi mono uugun mesaonkeju: Gii ejemba batugianon nanamemeŋ dindiŋa otaan kiankomun aon qaa pondan otaan laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparaŋ koma otaan laligowu ano qaa melamelaa ii kaanagadeen mende uugun mesaowu.

²⁴ Jaagia gooro ejemba borogianon meŋ unjuamakejuti, onŋo jenŋeran apuwo newuboti-waaŋon apugia saiyanon gosinŋejuto, oro somata kamel ii tondu gogonkeju.

²⁵ Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaaŋon mono qama wanjinjinŋon 'Yeil' jejen. Ono hamo qen aowombaaŋon qambi ano amanenewaa selia songbama yagonkejuto, onŋoanŋiaa dogo otokogia mende galeŋ koma iwoi tondu goronŋon nepaqepalo anŋi iikanon uugia saa qero laligoju.

²⁶ "Oo jaagoo eja Kana qaawaaŋon kaparaŋ komakejanŋi, gii mono wala qambiwaa uuta songbana selianon kaanagadeen tataanŋkota koloowaa.

²⁷ *Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaaŋon mono qama wanjinjinŋon 'Yeil' jejen. Ono qasiriwaa maripoonŋa songbangi taanŋa koloojuti, mono iikawaa so kolooju. Selegianon iimasiiŋsiinŋiawo kaanŋa koloojuto, qasiriwaa uutanon qamo sii ano iwoi arokuukuuyawo eji, iikaanŋanon mono onŋoo uugia saa qen eja.

²⁸ "Iikawaa so onŋo kaanagadeen ejemba jaagianon onŋanon dindiŋa tani koloonkejuto, uumeleembaa selesele tani ano qewolonon mono uugia saa qero laligoju.

Bologa memewaa ironŋa

Luuk 11.47-51

²⁹ "Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaaŋon mono qama wanjinjinŋon 'Yeil' jejen. Ono gejatootoo ejemba yonŋoo qasirinoŋ simeŋ kuuŋ meŋkeju ano ejemba solanŋa yonŋoo jamo kobaagia menjerenŋonkeju.

³⁰ Kaen ama kokaen jenkeju, 'Nononoŋ ambosakonana yonŋoo kambanon laligowonagati een, mono yonŋowo mende toroqeninŋ gejatootoo ejemba yonŋoo sagianon mono nonoo qanananon mende unaga.'

³¹ "Kaen jen iikanon onŋoanŋio gejatootoo ejemba unugiti, iyonŋoo esauringia koloojuti, mono qaa ii nanŋon jen danŋunu kaanŋa nanju.

³² Kawaaŋon ambosakonŋianon sinŋisonŋo kanain anŋgiti, iikawaa so onŋo mono toroqen kuuya andaborowu.

³³ *⁴ "Oo Farisii, onŋo mono qato melaa kaanŋa kolooju. Anutunon qaagia jen tegoro gere sianon kemebuboti-waaŋon mono nomaen umburatinŋ kembuyaga? Ii mono ama-maawuya.

* 23:22: Ais 66.1; Mat 5.34

* 23:23: Lew 27.30

* 23:27: Apo 23.3

* 23:33: Mat 3.7; 12.34; Luuk 3.7

³⁴ Kawaajonj mono mobu, niinonj gejatootoo ano momakooto ejemba ano Kana qaawaa boi wasinj onombe onoononj kawuya. Kagi yonoononjga tosaanj ii unugi komuwuya ano tosaanj maripoononj unuwuya. Tosaanj qamakooli mirigianonj ororaanj onjoma qaagia jenj tegonj oolinonj onootinj konjoma onjngi taonj taonj kanonj kemakebuya.

³⁵ *³⁵“Eja solanj Aabelwaa sayanonj kamaaro iikanonj kanainj unuj kouma laligonj Zekaraia jiwowonj jigo kowoga ano siimolonj alata yoroo batugaranonj qegi saya kamaaro iikanonj tegoro. Ejemba solanj yonoo sagia balononj molaanj laligogiti, sa kuuya iikawaa ironj mono onjoo qagianonj ubaa.

³⁶ Niinonj qaa honj monj kokaenj injjowe mobu: Sagiaa ironj kuuya ii mono ejemba kete laligojuti, mono onjoo qagianonj uro Anutunonj ironj meleema onjono mobuya.”

Jiisasnonj Jerusalem kanageso jopagonj onono.

Luuk 13.34-35

³⁷ Jiisasnonj jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, onj gejatootoo ejemba unugi komugi Anutunonj ejemba wasinj onjono onoononj kankejuti, ii jamononj unugi komunkeju. Kuru nemujanonj meraboraanj enganj baatanonj ama kojooonj onjmakeji, niinonj mono iikawaa so kambanja kambanja goo kanagesouruga kotama kololonj onjombaaajonj moma laligoweto, onj ii togonj laligonj kougi.

³⁸ *³⁸“Mobu, Anutunonj mono jigo mirigia gema qero saoyagadeenj ewaa.

³⁹ *³⁹“Kaenj ewaato, niinonj kokaenj injjowe mobu, Onj nii mombo mende niibuya. Kanagenj kambanj monj kanj kuuro iikanonj niima kokaenj jewuya, ‘Pombaa qatanonj kanj nononji, Anutunonj mono ii kotuegonj muba.’ Kianj.”

24

Jiwowonj jigononj kondemondenj koloowaa.

Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6

¹ Jiisasnonj jiwowonj jigo mesaonj kamaaro gowokourutanonj iwaanonj kanj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj miri ragiti, ii Jiisas qendeema mugi.

² Qendeema mugi meleema kokaenj injjoro, “Miri kuuya ii saanonj injijuto, niinonj qaa honj monj kokaenj injjowe mobu: Ii mono kondeneengi miriwaajamo monj ii jamo mombaa qaganonj mende ewaato, qeqelala saoyagadeenj ewaa.” Kianj.

Kakasiliinj ano sisiwerowero koloowaa.

Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19

³ Jiisasnonj Oil gere baanjonj kema raro gowokourutanonj iyangja siri iwaanonj kanj kokaenj qisinj mugi, “Boi, qaa jejaji, iikawaa honj mono naa kambanonj asugiwaa ano giinonj kana balombaa kambanja tegomambaaajonj ambaati, iikawaa aiweseyanonj mono nomaenj asugiwaa? Ii saanonj ninijowa.”

⁴ Kaenj qisinj mugi meleema kokaenj jero: “Monjonj anjomokolonj ano jinjaunj kembuboti-waajonj mono galengja menj laligowu.

⁵ Ejemba mamaganonj asuginj noo qananonj kokaenj jewuya, ‘Niinonj Hamoqeqe Toya Kraist koloojen.’ Kaenj menj ejemba mamaga tiligonj onjombuya.

⁶ Onj manjawaa bujuya ano otonj koloonj kema karo momakebuya. Ii moma jenengja orowabotiwaajonj mono galengja mewu. Iwoi kaanj ii waladeenj koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, balombaa kambananonj mono iikanondeenj uulanjowo mende tegowaa.

⁷ “Kantri monjonj kantri monj unuwombaaajonj waabuya. Ejemba tuunj monjonj tuunj monj yonjowo aronj qenj aowombaaajonj waabuya. Gomanj gomanj kanonj bodia bodia koloojaa ano nanj somasomata ii qonjoma menj namo meleeno kemenkebaa.

⁸ Iwoi kuuya ii emba korowononj masu kanainj ununkejiwaa so. Balombaa kambananonj mono iikawaa so kanainj tegomambaaajonj ambaa.

⁹ *⁹“Kaenj ambaato, kambanj kanonj tosanonj onj uugia meleengitiwaajonj ama gawman yonjoo borononj onjooingi siimbobolo ama onjoma unugi komuwuya. Kantri kuuya yonjononj noojonj ama kazi ama onjmakebu.

¹⁰ Kambanj kanonj mamaganonj momalaarigia mesaonj anjonanj menj kazi ama aowuya.

¹¹ Gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganonj asuginj ejemba mamaga kilikalu menj onjngi jinjaunj qenj kemakebuya.

¹² “Jeulalanj Toyanonj seinj ejemba galenj koma onjombaatiwaajonj ama uumeleenj ejemba seiseiya yonjoo uugianonj olomoooro uujopagianonj loorinj zololonjgowaa.

* 23:35: Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21

* 23:38: Jer 22.5

* 23:39: Ond 118.26

* 24:9: Mat 10.22

¹³ *Mojnon kaparan koma kotiiŋ boŋ qeŋ nama laligoro balombaa kambananon tegowaati, iinon mono oyanboyan bunja qeŋ aowaa.

¹⁴ Anutuwaa bentotoŋaa Oligaa Bunja koi mono waladeeŋ namowaa kantria kantria kuuya kanon jeŋ seigi kanageso so nanjonango qaaya mogigo balombaa kambananon iikawaa gematanon tegowaa. Kian.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduyawo

Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24

¹⁵ *Gejatootoo eja Danielnon kondemondeeŋ uuduuduyawo kawaa qaaya jerota eja. Qaa iikawaa so tosanon kan kondemondeeŋ ano iwoi anjonjorayawo ii jiwowon jigo toroyanon anji nano iibuti, qaa koi weengowagati, iinon mono saanon geja ama moma kotowa.

¹⁶ Kamban iikanon Judia prowinsnon laligowuti, ononon mono misiŋon horon baananon kembu.

¹⁷ *Miri kosianon sombenon laligowaati, iinon mono kamaan geso iwoiya memambaaon miri uutanon mende uba.

¹⁸ Gawonon kema laligowaati, iinon mono kaanagadeeŋ malekuya memambaaon eleema mirinon mende kema.

¹⁹ “Ye! Emba korowo ano merabora ajunon yononon kamban iikanon nomaen uulanawo kembuya?”

²⁰ Kawaaon iwoi ii koŋuru me Sabat kendombaa kambananon mende koloowaatiwaaon mono qama kooliŋkebu.

²¹ *[“]Ii kokaembaaon: Kamban iikanon kakasililiŋ jekania booronogoya koloowaa. Kakasililiŋ soya kaan ja wala eeŋanon kamban moŋgeŋ mende koloon ero. Anutunon iwoi kuuya mokoloroti, kamban iikanondeeŋ kanain kamban kokanon laligon kouma kamban biiwianon moŋ mende kolooro. Wala eeŋanon mende kolooro ano kanagen kamban moŋnon mombo mende koloowaa. Kawaaon mono qama kooliŋ laligowu.

²² Poŋnon kokoiŋiŋ kamban ii mende meŋ torinagati eeŋ, ejemba kuuyanon mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyanaaon meweŋon ononoti, iyonooŋon ama ween iikawaa jangoya ii meŋ toriwaa.

²³ “Kamban iikanon kokaen jewuya, ‘Mobu! Kraistnon koi laligoja,’ me ‘Iibu! Hamoqeŋ Toyanon endu nanja.’ Moŋnon kaen jewaati eeŋ, ii mono mende moma laariwu.

²⁴ Ii kokaembaaon: Hamoqeŋ toya qolonolonogoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugiŋ angoletano aiwese somasomata megi letombuya. Kaen letongi Anutunon ejemba iyanaaon meweŋon ononoti, ii kaanagadeeŋ enkalolon meŋ onombutiwaaon anjogato meŋ kaparan koŋgi jinjaun qewubo. Ono galengia awaagadeeŋ meŋ aon laligogi ii amamaawuya.

²⁵ Mobu! Niinon iwoi kuuya ii mende kolooro waladeeŋ injiwoe modaboroju.

Siwe gomambaa Eja honanon asugiwaa.

Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

²⁶ *[“]Kawaaon ‘Hamoqeŋ Toyanon balon qararanonkononon laligoja,’ kaen jeŋi mobuti eeŋ, iikanon mono mende kembu. Me ‘Mobu! Kraistnon miri kawaa uutanon asugiŋ raja,’ kaen injiogi ii mende moma laariwu.

²⁷ Ii kokaembaaon: Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaati, kamban ii mono oobiliwaa so kokaen koloowaa: Ii ween koukoutanonga pilitik bilisik ama leegeŋ ween kemekemetanon sokoma asariŋ keno iijon, iinon mono iikawaa so asugiwaa.

²⁸ *[“]Oro gisaganon moŋgeŋ ewaati, mambonkarara yononon iikanon horon ajoronkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kian

Siwe gomambaa Eja honanon asugiwaa.

Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

²⁹ *[“]Koŋajiliŋ kamban iikanon tegoro iikanondeeŋ ween jaayanon injaŋ kono koiŋon umuŋ kombaa.

Sengelao yononon sombinonga tegon kamaawuya ano

sombinon utugoro iikawaa ilawoilaŋa ii raragia mesaon enkalolon anji soowaa.

³⁰ *Kamban iikanon Siwe gomambaa Eja honaa aiweseyanon sombinon asugiro iibuya. Kamban iikanon namowaa kanageso kuuya yononon jinjen qama saabuya. Saama Siwe

* 24:13: Mat 10.22 * 24:15: Dan 9.27; 11.31; 12.11 * 24:17: Luuk 17.31 * 24:21: Dan 12.1; Ais 7.14 * 24:26: Luuk 17.23-24 * 24:28: Luuk 17.37 * 24:29: Ais 13.10; 34.4; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12-13 * 24:30: Dan 7.13; Zek 12.10-14; Ais 1.7

gomambaa Eja hona iinonj sombimbaa kooosu qaganonj karo iibuya. Ku-usuna somatanonj sakondindinawo asugaronj asugiro asamararaja iibuya.

³¹ Karo iigi romonj qaita monj uugi otonja kotakota mogi Siwe gajobauruta wasinj onono yonononj ejemba Anutunonj iyanajonj meweengonj ononoti, ii balonj goraaya teete eugen emugen iikanonja kopepereen onoma unuambuya. Kianj

Noronj gerewaa sareqaa

Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

³² “Ono noronj gere iima tania romonjonj sareqaa koi mobu. Borianonj apuyawo kolooro senjia longogi ii iima moma kokaen jenkeju, ‘Ween kambanja mono dodowija.’

³³ Onononj kaanjadeen aiwese iikawaa so asugiro iima moma asarinj kania kokaen jewu, ‘Jiisanonj mono nagunonj dodowija.’

³⁴ “Niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Ejemba koi kete namononj laligojuti, iyonononj mende komugi iwoi kuuya jejeni, ii mono iyonoo laaligo kambangianonj koloowaa.

³⁵ Sombinj namononj goronj qewaoto, noo Buja qaananonj mono kambanj monjonj mende aliwaa. Kianj.

Jiias kawaatiwaa kambanja ii monjonj mende moja.

Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

³⁶ “Siwe gomambaa Eja honjonj kawaato, naa kambanonj kanj kuuwaati, iikawaa weenja me aua kambanja ii monjonj monj mende moja. Siwe gajobanonj ii mende moju. Anutuwaa Merianonj kaanjadeen ii mende moja. Amanonj ajodeen ii moja.

³⁷ *Wala eenanonj Nooawaa kambananonj ejembanonj laaligogia qemasologen qaganonj laligonj menj kileegiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja honjonj mombo kawaatiwaa kambananonj koloowaa.

³⁸ “Apu gboulu somatanonj mende karo waladeen iikanonj ejemba nene lombanj ama apu kotiga nejn embaqemba sewanaajonj anji kema karo agiminj aonj laligogi. Nanamemenj kaen ama menj qemasologen laligogi Nooanonj wanjo uutanonj uroti, ween iikanonj tegoro.

³⁹ *Tegoro naa iwoi koloowaati, ii mende mogi apu gboulu somatanonj kanj jinonja qaa tiwilaan onono. Kanagenj Siwe gomambaa Eja honjonj mombo kawaati, kambanj iikanonj ejembanonj kaanjadeen qemasologen ama laligonj tiwilaawuya.

⁴⁰ “Kambanj iikanonj eja woi gawononj laligori yoroonongga monj menj monj mesaowuya.

⁴¹ Kaanjadeen emba woi tawenj orasinj rabaoti, iyoroonongga monj menj monj mesaowuya.

⁴² “Porjonj kawaatiwaa kambanja me auaya mende mojutiwaaajonj mono uugbiligbili laligowu.

⁴³ *Gbili laligowombaa qaa koi mono moma kotowu: Gomantiinanonj kikekakasililin ejanonj naa kambanonj me auanonj kawaati, miri toyanonj ii monagati eenj, iinonj mono gbili rama miria awaagadeen galenj mero qosoma unambaajonj amamaawaa.

⁴⁴ Onjo ‘Siwe gomambaa Eja honjonj kambanj kokanonj mende koubaa,’ jenj romongogi iinonj mono kambanj iikanondeen koubaa. Kianj.

Gawonj ejanonj silemale laligonj tiwilaaro.

Luuk 12.41-48

⁴⁵ “Kaen kolooro gawonj meme ejemba batugianonj morononj tirinj kotonj tosaanja unuuguja? Tosianonj zololonjonj gawonj mesaogi monjonj momakooto awaawaa qaganonj kaparanj koma pondanj menkeji, iinonj mono simbawonjowo kolooja. Miri toyanonj nanamemenja gosinj iima mongenj kema miriaa ilawoilaya ii borianonj ano galenja koloowaa. Galenja koloonj welenjeqeuruta ijorotiwaa so kalanj koma kambanj dindinanonj unuaginkebaa.

⁴⁶ Kaen kalanj koma onoma laligoro toyanonj eleema kanj iikaan iima ‘Mono simbawonjowo koloojanj!’ jewaa.

⁴⁷ “Niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Toyanonj ‘Mono simbawonjowo koloojanj!’ jenj esuhinaya kuuyaa galenja kuunj mubaa.

⁴⁸ Kuunj mubaato, gawonj meme bibilokoya iinonj uutanonj romonjonj kokaen jewaati eenj, ‘Porjnaa kaka kambananonj mono koriga eja.’

⁴⁹ Kaen jenj kanainj gawonj meme ejembauruta ununj ureen aonj jejelombanj ama aisonj apu kotiga nejn uuta sooro enjalolonj silemale koloonj laligowaa.

⁵⁰ “Kaen laligon kamban moŋnon poŋa koubaatiwaajon mende mambombaati, mono iikanondeen koubaa. Kambambaajon imowamo ulumbuluj laligoro mono aua iikanondeen kouma

⁵¹ qen japaleŋ meŋ muŋ jeŋ kotoŋo uumeleembaa ejemba seleseleya kaŋa gere sianon kemeŋ siimbobolo mobaa. Kaen moma saama gigilaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.” Kian.

25

Emba saraŋ 10 yoŋoo sareqaa

¹ *Jiisanon jero, “Mombo kamaŋati, kamban iikanon Siwewaa bentonja ii kokaen koloowaa: Maran lomban kambananon emba saraŋ jumunja ten yoŋonon ‘Eja buŋawo aitongwoŋa,’ jeŋ kiwagia meŋ kananon kenŋi.

² Yoŋoononŋa 5 ii momakootogiawo koloogito, tosaŋa 5 ii nekonja.

³ Nekonja yoŋonon kiwagia megito, gere (koinsare) kelega * mende meŋ kenŋi.

⁴ Momakootogiawo yoŋonon kiwagia ano koinsare kele kaarogia kaanagadeen meŋ kenŋi.

⁵ Kenŋi eja buŋanon uulaŋawo mende karo mambonŋi kamban korirotiwaajon kuuya yoŋoo jaalologia bombon mero usugon gaon egi.

⁶ “Gaon egito, gomantiŋa biiwianon moŋnon romuŋ qero qa kokaen mogi, ‘Mobu, eja buŋanon mono kaja-oo! Mono iwaanon kema aitongowu.’

⁷ Qa ii moma emba saraŋ ten ii kuuyanon waama kiwagia meŋ meagon ootirigi.

⁸ Ootirigi nekonja yoŋonon emba momokootogiawo yoŋoonon kaŋ kokaen jeŋi, ‘Nonoonon kiwa bogojiwaajon ononon mono koinsare kelega tosia nonombu.’

⁹ “Kaen jeŋi momakootogiawo yoŋonon meleema kokaen jeŋi, ‘Qaago! Ii onjo ano nono mende sokoma nonombaa. Kawaajon mono sii mirinon kema onjoanŋiaa koinsare kelegia sewanja mewu.’

¹⁰ “Kaen jeŋito, yoŋonon koinsare kelega sewanja mewombaajon kema kananon laligogi eja buŋanon mono iikanondeen kouro. Emba saraŋ joŋorin nanŋiti, iyoŋonon kema iwo aitongon maran lomban miri uutanon ugi nagu konŋi.

¹¹ *Emba saraŋ stuanon kenŋiti, iyoŋonon kaanagadeen kanagen kouma nagu qen kokaen qagi, ‘Poŋ Poŋ, mono nagu metaama nonomba!’

¹² “Kaen qagito, kokaen meleema jero, ‘Qaago! Nii onjo mende moma onjonjen. Qaa ii honŋaga injiojen.’

¹³ Jiisanon sareqaa kaen jeŋ gowokouruta ii qaa kokaen injjoro, “Onjo nii kamambaa kamban me auaya mende moŋutiwaajon mono uugbiligibili laligowu.” Kian.

Moneŋ esu galen konŋitiwaa sareqaa.

Luuk 19.11-27

¹⁴ * “Mono sareqaa kokawaa so koloowaa: Eja moŋ gomaŋa mesaon koriganon kantri moŋgen kemambaajon moma welenqeqeuruta onjoono kagi moneŋ esuhinaya galen koma onjombutiwaajon jeŋ koton onjoma borogianon ano.

¹⁵ Gawon memegia gosin honja dawu koloowaatiwaa so moma gawon meme eja mombaajon moneŋ esu 5 (Kina 20,000) muŋ moŋ moneŋ esu woi (Kina 8,000) muŋ moŋ motoonŋo (Kina 4,000) muro. Kaen galen kombutiwaajon mendeema onjoma onjomesaon keno.

¹⁶ “Eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinon iikanondeen kema konkororo gawon mero moneŋ seiŋ esu 5 mombo mero.

¹⁷ Kaanjiadeen esu woi (Kina 8,000) meroti, iinon kema konkororo gawon mero moneŋ seiŋ esu woi mombo mero.

¹⁸ “Kaen merito, eja moneŋ esu motoonŋo (Kina 4,000) meroti, iinon mono mesaon kema balon onon eja poŋaa moneŋa ron koma mesanŋoro.

¹⁹ Kamban koriga tegoro welenqeqe yoŋoo eja poŋŋianon eleema kaŋ ‘Gawon megitiwaa sundugia moma gosimaŋa,’ jeŋ koma horon onono kagi.

²⁰ “Kaen kagi eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinon jaayanon kouma esu 5 mombo toroqen meŋ kaŋ kokaen ijoro, ‘Somatana moba, giinon moneŋ esu 5 nonati, niinon iikawaa konkororoya mewu seiŋ esu 5 mombo kolooro meŋ kajen.’

* 25:1: Luuk 12.35 * 25:3: Gere (koinsare) kelega ii oil gerewaa kota mujugogi kelega ii kolooro. Gomaŋ tiŋo gere susuyanon opo kokosiin kele iikanon qendunŋon kiwa ootirin kananon kenŋi 15 minitwaa so jero. Kawaa gematanon gere ii een bubu giliwubutiwaajon ii mombo oil gere kelenon qendunŋogi. * 25:11: Luuk 13.25 * 25:14: Luuk 19.11-27

²¹ “Kaen ijoro eja poŋanon kokaen meleema muro, ‘Ti awaa. Gii gawon meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaan men ii kaparan koma galen koma laligona sei-ro. Kawaajon niinon iwoi mamaga goo boroganon ambe iikawaa galenaga laligowa. Saanon kan eja poŋga noo miri uutanon kouma motoon korisoro ama laligowonja.’

²² Eja Kina esu woi (Kina 8,000) meroti, iinon kaanjadeen kouma kokaen ijoro, ‘Somatana moba, giinon monen esu woi nonati, niinon iikawaa konkororoya mewe sei-ro esu woi mombo kolooro men kajen.’

²³ “Kaen ijoro eja poŋanon kokaen meleema muro, ‘Ti awaa. Gii gawon meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaan men ii kaparan koma galen koma laligona sei-ro. Kawaajon niinon iwoi mamaga goo boroganon ambe iikawaa galenaga laligowa. Saanon kan eja poŋga noo miri uutanon kouma motoon korisoro ama laligowonja.’

²⁴ “Kawaa gematanon eja monen esu motoonjo (Kina 4,000) meroti, iinon kouma kokaen ijoro, ‘Somatana moba, niinon kaniaga kokaen moma yagowe: Eja Poŋnanon mono eja kotakota geriawo kolooja. Geenjo nene kota mende qosoma kororoota iikanon mono kilen hona soonon koton memambaajon momakejan. Dumun kota mende osona kemero iikanon mono kilen hona men kululumambaajon momakejan.’

²⁵ “Kaen moma yagon keena moma kema goo monen esuga ii namonon mesanhowe ero. Iiba, monen esu nonati, iikayadeen mono tororo koi.’

²⁶ Kaen ijon ii muroto, eja poŋanon meleema kokaen jen muro, ‘Gii injarere koloon welenqege bologa koloojan! Gii kaniaga moma yagona: Neeno nene kota mende qosoma kororoowe iikanon mono kilen hona soonon koton memambaajon momakejen. Neeno dumun kota mende osowe kemero iikanon kilen hona men kululumambaajon momakejen. Noo tanina kaanja moma yagonjo mono naambaajon ama soon laligona?’

²⁷ “Gii noonon monen ii benknon ana sokonaga. Benknon ana somariiro eleema kaweti, kaban kokanon ii saanon susuyawo mewenaga.’

²⁸ Toroqen tosaanja ii injoro, ‘Onjo mono qezen injarere eja kokawaa monen esuya ii wama mon esu 10 mokoloroti, mono ii mubu.’

²⁹ * “Sareqaa kokawaa kania ii kokaen: Daen yonoonon iwoi eji, kuuya iyonoojon mono toroqen ononji sei-ro kelemaleen en onombaa. Kaen seiwaato, mombaanon iwoi mon mende eji, iwaanon iwoi ii mono kaanagadeen wanji een toontoon laligowaa.

³⁰ * Ayo, welenqege eja omaya gawonaa hona qaa ii mono seleenjen hagogi pangamanon kemeba. Iikanon kemen saama gigilaan gubugia kigi qaro laligowuya.” Kian.

Jenteegowaa kaban somatanon kokaen koloowaa:

³¹ * “Siwe gomambaa Eja honanon nama Siwe gajoba kuuya unuama motoon kawuti, kaban iikanon Siwewaa asamarananon asugiro iinon Kin Pombaa jinjaron dujon rabaa.

³² Rama jero namowaa ejemba tuun kuuya men kululuun ononji iwaa jaanon asugi-wuya. Asugigi lama galenanon lamauruta meme (nonin) yonoononga gosin mendeema ononji, iikawaa so ii mendenqendeen ama onombaa.

³³ Ii ama onoma jero lama ii boro dindinanon ano meme (nonin) ii qanianon ama onombuya.

³⁴ “Kaen ama ononji Kin Poŋnon boro dindinanon nambuti, ii kokaen injowaa, ‘Noo Amananon kotuegon onono laligogiti, onjo mono kawu. Ama Anutanananon goman kuuya mokolon ononoti, kaban iikanondeen mono bentoton onoojon mozozonjon merota jorin en kouji, onjo mono kan ii buja qen aon laligowu.’

³⁵ “Ti kokaembaajon jejen: Niinon nembanenena komun laligowe onjo neneya noma laligogi. Niinon apuwaajon qenjen qen laligowe onjo apu noma laligogi. Niinon waba koloon laligowe onjo koma horon nonji mirigianon uma laligowe.

³⁶ Niinon sele esunaajon amamaan laligowe onjo opo keren noma laligogi. Niinon ji niro laligowe onjo galen koma noma laligogi. Niinon kapuare mirinon laligowe onjo nii niibombaaajon iikanon kan laligogi.’

³⁷ “Kaen injoro ejemba solan yononon kokaen meleema mun jewuya, ‘Poŋ, gii mono naa kabanon nembanenegaajon komuna giima guagin laliginin? Mono naa kabanon apuwaajon qenjen qen laligona giima apu goma laliginin?’

³⁸ Mono naa kabanon wabaga laligona giima koma horon gonin mirinananon una laliginin? Mono naa kabanon sele esugaajon amamaan laligona giima opo keren goma laliginin?’

³⁹ “Mono naa kabanon ji giro ena giima me kapuare mirinon laligona moma gii giibombaaajon goonon kan laliginin?’

* 25:29: Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18

* 25:30: Mat 8.12; 22.13; Luuk 13.28

* 25:31: Mat 16.27; 19.28

⁴⁰ Kaen jegi Kirj Pohjon meelema kokaen injjowaa, 'Niinon qaa honja mon kokaen injjowe mobu: Ojjo neenaa uumeleen alauruna kamaanqeqeta koi yonjoononga mombaajon iwoi mon angiti, ii kuuya mono nii ama noma laligogi.'

⁴¹ "Kaen jej kawaa gematanon boro qanianon nambutu, iyonjoononj meelema kokaen injjowaa, 'Mannanon qasuaan onono laligogiti, onjo mono nomesaon togowu. Gere sia tetegoya qaa jej ubaati, mono iikanonj kema kemebu. Anutunonj ii Kilenaa Toya ano iwaa gajobauruta yonjoononj mozozonjon merota jorinj enj kouja.

⁴² Ii kokaembaajon injjoen: Niinon nembanenena komun laligowe onjo neneya mende noma laligogi. Niinon apuwaajon qenjen qen laligowe onjo apu mende noma laligogi.

⁴³ "Niinon waba koloon laligowe onjo mende koma horon nongji mirigianon mende uma laligowe. Niinon sele esunaaajon amamaan laligowe onjo opo kerej mende noma laligogi. Niinon ji niro ewe ano kapuare mirinon laligoweto, onjo nii niibombaajon iikanonj mende kan laligogi.'

⁴⁴ "Kaen injjoro yonjononj kaanagadeen meelema mun kokaen jewuya, 'Pon, gii mono naa kambanon nembanenegeajon komuna me apuwaajon qenjen qen laligona me wabaga laligona me sele esugaajon amamaan laligona me ji giro ena me kapuare mirinon laligona nono gii mende welen qen goma laligonij?'

⁴⁵ "Kaen jegi meelema kokaen injjowaa, 'Niinon qaa honja kokaen injjowe mobu: Ojjo uumeleen alauruna kamaanqeqeta koi yonjoononga mombaajon iwoi mon mende angiti, ii kuuya mono nii mende ama noma laligogi koloaja.'

⁴⁶ *"Kaen injjoro ironja meelema onono qagianonj uro hagon onono kemenj siimbobolo kamban tetegoya qaa moma laligonj ubuya. Kaen laligonj ubuyato, solanja yonjononj oyanboyanj laaligo ii kamban tetegoya qaa laligonj uma laligowuya." Kianj.

26

Jiisas qeninj komuwaatiwaa anjonan angji.

Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

¹ Jiisasnonj qaa kuuya ii jedaboronj gowokouruta kokaen injjoro,

² *"Weenj woi tegorogo pasowa kendonja kanj kuuwaa. * Onjo ii saanonj moju. Kanj kuuro Siwe gomambaa Eja honja ii waba gawman yonjo borogianonj angji maripoononj qegi komuwaa."

³ Kamban kanonj jigo gawonj galen ano kantriwaa jotamemeya yonjononj ajoroonj jigo gawonj galen wanja qata Kaiafas iwaa jinjaronj mirianonj ragi.

⁴ Kanonj rama nomaen mondoninj Jiisas olonj menj qegi komunagati, iikawaa kania monngama gosigi.

⁵ Monngama gosinj kokaen jegi, "Ejemba iringia soono kareja kareja aowubotiwaajonj ii korisor kendon kambanjonj ambombaajonj amamaawonja." Kianj.

Emba monjonj Jiisas apu unkoowagawononj moriro.

Maak 14.3-9; Jon 12.1-8

⁶ Jiisasnonj Betani gomanonj laligonj Saimon monj manimbaya menj solanjaniroti, iwaa mirinonj uma raro.

⁷ *Iikanonj nene nenj raro emba monjonj jamo kaaro monj menj iwaanonj karo. Kaaro ii lalu langonjowo qata alabasta iikanonj memetaga. Ii apu unkoowagawo iikanonj saa qeqetaga. Iinonj ii sewanja somatanonj menj kanj apuya Jiisaswaa wanjonj qibibirinj moriro.

⁸ Moriro gowokourutanonj ii iima uugia boliro kokaen jegi, "Ii mono naambaajonj kaen tiwilaaja?

⁹ Apu kelegawo ii sewanja mewutiwaajonj ano monenj uuta kolooro ii ejemba wanaya onono sokonaga."

¹⁰ Jiisasnonj uumomogia ii iima kotonj kokaen injjoro, "Emba kokawaa uuta ii mono naambaajonj menj boliju? Iinonj sili awaa ama sororogonj nono sokonja.

¹¹ *Ejemba wanaya ii kambanja kambanja batugianonj laligowuto, niinonj onjo batugianonj kamban so mende laligomanja.

¹² Niinonj komuwe ronj koma nombutiwaajonj ama kelenonj selena nomorija.

¹³ Niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Oligaa Bujan koi kantri kanonj me kanonj jej seigi kemaati, iikanonj emba koi kanonj iwoi ama nonji, iikawaa bujuya kaanagadeen jegi seiro iwaajonj romonjonj laligowuya." Kianj.

* 25:46: Dan 12.2 * 26:2: Eks 12.1-27 * 26:2: Pasowa ii Kianjkomu kendonj. Qaa iikawaa kania ii Niniima koboonj nunuuguro. Eksodus 12.15 * 26:7: Luuk 7.37-38 * 26:11: Dut 15.11

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ uumotooŋgo ano.

Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

¹⁴ Kamban kanonŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas Iskariot iinonŋ jigŋ gawoŋ galenŋ yoŋoonoŋ kema

¹⁵ *kokaenŋ qisiŋ oŋono, “Niinonŋ Jiisas memelolo meŋ muŋ borogianonŋ ambe oŋononŋ naa tawaga nombuya?” Qisiŋ oŋono silwa monerŋ kota 30 weenŋonŋ borianonŋ anŋi.

¹⁶ Aua iikanondeenŋ kanaiŋ Jiisas kambanŋ moŋgerŋ memelolo meŋ mumambaa kana moma moŋgama kokobimbirŋ koma laligoro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.

Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30

¹⁷ Bered yiistya qaa iikawaa kendonŋ weenŋ mutuyanonŋ (Sikunenenonŋ) gowoko woi yorononŋ Jiisaswaanonŋ kanŋ kokaenŋ qisiŋ muri, “Boi, nono miri dakanonŋ kema pasowa lama mozozonŋonŋ goni newaga? Ainŋga nomaenŋ eja?”

¹⁸ Qisiŋ muri kokaenŋ meleeno, “Oro Jerusalem sitiŋonŋ uma eja moŋ moŋerŋ, ii mokoloŋonŋ kokaenŋ ijowao, ‘Boinonŋ jeja: Noo kambananonŋ mono[†] dodowija. Niinonŋ goo mirinonŋ kanŋ gowokouruna yoŋowo Pasowa lama newoŋa.”

¹⁹ Gowoko yorononŋ Jiisasnoŋ jeŋ kotonŋ oronoti, iikawaa so otaanŋ Pasowa lama mozozonŋori.

²⁰ Mare kolooro gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ gowokouruta 12 yoŋowo miri iikanonŋ kouma uma duŋ kosianonŋ rama nene mendeema negi.

²¹ Nene neŋ neŋ rama Jiisasnoŋ kokaenŋ injjoro, “Niinonŋ qaa hoŋa moŋ kokaenŋ injjowe mobu: Oŋoonoŋga moŋnoŋ mono memelolo meŋ nombaa.”

²² Kaenŋ injjoro moma iikanondeenŋ uugianonŋ wosobiri somata kolooro kanaiŋ anŋa anŋa qisiŋ muŋ ijogi, “Poŋ, mono nooŋoŋa jewabo?”

²³ *Qisiŋ mugi kokaenŋ meleeno, “Niwo bered qaanŋonŋ qendunŋgoŋi, mono iinonŋ.

²⁴ Siwe gomambaa Eja hoŋanonŋ mono iwaajoŋ qaa oogita ejiwaa so oŋanonŋ namo mesaonŋ kambaato, moŋnoŋ ii memelolo meŋ mubaati, iwaajoŋ mono ‘Yei!’ jeŋ qama wanjinŋgoŋeŋ. Iikawaa ironŋa kanjanawononŋ mono iwaa qaganonŋ ubaa. Eja ii nemuŋ koro uutanonŋga mende asuginagati, iikanonŋ mono afaanŋonŋ munaga.” Kianŋ.

²⁵ Kaenŋ meleeno Juudas memelolo meŋ mubaati, iinonŋ kokaenŋ meleema ijoro, “Boi, ii mono nooŋoŋa jewabo?” Jiisasnoŋ kokaenŋ ijoro, “Jejanŋ, mono kianŋ!” Kianŋ.

Pombo samonŋ konoga negi.

Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

²⁶ Nene neŋ rama Jiisasnoŋ bered meŋ kotuegonŋ motonŋ oŋoma kokaenŋ injjoro, “Koi neenaa busuna. Ii mono meŋ newu.”

²⁷ Kaenŋ injjonŋ wainŋ qambi meŋ qama kooliŋ dangisenŋ jeŋ oŋoma kokaenŋ injjoro, “Oŋo kuuya mono qambi kokanonŋa newu.

²⁸ *Koi neenaa sana. Ii Anutononŋ ejemba yoŋowo soomonŋgo arenŋ ano kottiwaatiwaajoŋ sana molaagi kemero ejemba mamaga yoŋoo singisonŋgogia mesaowaa.

²⁹ Niinonŋ qaa moŋ kokaenŋ injjowe mobu: Niinonŋ wainŋ kasawaa hoŋa koi mombo toroqenŋ mende nemaŋa. Kanageŋ Maŋnaa bentotonŋ uutanonŋ eu raninŋ jejelombanŋ ambaati, weenŋ iikanonŋ mono wainŋ apu qaita moŋ ii oŋowo nemaŋa.”

³⁰ Kaenŋ injjonŋ korisoro rii qama mesaonŋ kema Oil gere baanjonŋ ugi.

Piitononŋ Jiisas qakoombaatiwaajoŋ ijoro.

Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

³¹ *Uma Jiisasnoŋ kokaenŋ injjoro, “Gejatootoo eja moŋnoŋ qaa moŋ kokaenŋ oorota eja, ‘Niinonŋ galenŋa gewe lama tuunjonŋ deembuya.’

Iikawaa so oŋononŋ kuuya kete gomantiinjonŋ uugia nooŋonŋ ama boliro nomesaonŋ boratiwuya.

³² *Boratigi nuwuyato, niinonŋ mono koomunonŋga waama waladeenŋ Galili prowinsjonŋ kema iikanonŋ asuginŋ oŋomaŋa

³³ Kaenŋ injjoro Piitononŋ meleema kokaenŋ jero, “Yoŋononŋ kuuya uugia goojonŋ ama boliro gomesaonŋ boratiwuti eenŋ, niinonŋ mono kilenŋ kambanŋ moŋnoŋ mende gomesaomaŋa.”

³⁴ Jero Jiisasnoŋ ijoro, “Niinonŋ qaa hoŋa moŋ kokaenŋ gijomaŋa: Kurunonŋ mende qaro giinonŋ kete gomantiinjonŋ qakooma nona indinŋ karoŋonŋ koloowaa.”

* 26:15: Zek 11.12 † 26:18: Anutononŋ Jiisas komuwaatiwaa kambanŋ anoti, iikawaajoŋ jeja. * 26:23: Ond 41.9

* 26:28: Eks 24.8; Jer 31.31-34 * 26:31: Zek 13.7 * 26:32: Mat 28.16

³⁵ Kaen jeroto, Piitonon kokaen ijoro, “Boi, kaen qaagoto, nii nugi giwo motoon komuworagati, ii kilen niinon gii mende qakooma gomaŋa.” Gowoko tosaŋa kuuya kaanŋagadeen qaa iikayadeen jegi. Kian.

Jiisasnon Gezemane urukisinon qama kooliro.

Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

³⁶ Kaen aminj moma kema yoŋowo urukisi monj qata Gezemane iikanonj keugi. Keuma Jiisasnonj gowokouruta kokaen injjoro, “Niinonj endu kema qama kooliwe onjo mono kamban biiwianonj koi rabu.”

³⁷ Kaen injjonj Piito ano Zebediwaa merawoita woi uruama kenji Jiisasnonj kanainj wosobiri moma konjilinj kolooro kana boria qetegoro.

³⁸ Kamban kanonj kokaen injjoro, “Noo uunanonj mono kondunjkondunj koma kouji-waajonj ama wosobiri mobe koomuya ama nonja. Onjo mono kokanonj rama niwo gbili laligowonja.”

³⁹ Kaen injjonj yanodeen boronja monj toroqen kema siminj kuma usugonj kokaen qama koolinj jero, “Amana, gii iwoi monj mende mololombijan. Kawaajonj siingaa eji een, siimbobolowaa qambia koi kanonj mono noo qananonj ubabotiwaajonj nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geenŋaa uusiingaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago!”

⁴⁰ Kaen jey eleeno gowokouruta karoonj yoŋononj gaonj egi injiima Piito kokaen ijoro, “Onjo aua motoonj goda niwo gbili laligowombaajonj mende kotiiju me?”

⁴¹ Uunanonj gbili laligowombaa siinja momakejonto, selenananonj looloria kolooja. Kawaajonj angobatononj kamaan urjuwabotiwaajonj mono qama koolinj gbiligbili laligowu.”

⁴² Kaen ijoro mombo onjomesaonj kema indinj woi kolooro kokaen qama koolinj jero, “Amana, siimbobolowaa qambi koi kanonj mende nuuguwaati een, ii saanonj nemanjato, ii mono geenŋaa uusiingaa so koloowa.”

⁴³ Qama koolinj eleeno jaa logia bombonj merotiwaajonj mombo gaonjgadeen egi injiiri.

⁴⁴ Mombo onjomesaonj leegenj kema qaa iikayadeen mombo jey qama kooliro indinj karoonj kolooro.

⁴⁵ Gowoko yoŋoononj eleema kanj kokaen injjoro, “Onjo toroqen haamo menj gaonjgadeen ewombaajonj moju me? Mobu! Monjonj Siwe gomambaa Eja honja memelolo menj muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianonj ubaa. Iikawaa aua kambanjonj mono kanj kuuja.

⁴⁶ Mono waagi kembonja! Memelolo menj nombaati, iinonj mono kosere koi kaja.” Kian.

Jiisas qelanjinj menj somonjgogi.

Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴⁷ Jiisasnonj kaen jey nano iikanonj gowokouruta 12 yoŋoononjga monj qata Juudas iinonj tuunj somata monj jeta menj onjono kougii. Jigo gawonj galej ano kantriwaa jotamemeya yoŋononj ii wasinj onjongi manjawaa soo somata ano wasagia menj kagi.

⁴⁸ Memelolo memambaajonj anoti, iinonj waladeen yoŋowo aiwese qaa kokaen somonjonj injjoro, “Niinonj eja buuta kitonj nemanjati, iinonj mono ii kolooja. Mono ii menj somonjgowu.”

⁴⁹ Kaen injjonj kanj iikanondeen Jiisaswaanonj keuma “Kokona (Boi), uubonjonj!” jey buuta kitonj nero.

⁵⁰ Kitonj nero Jiisasnonj kokaen ijoro, “Alana, gii naambaajonj kajani, ii mono uulanjawa amba.” Kaen ijoro eja tuunj yoŋononj Jiisaswaanonj kouma qelanjinj menj somonjgogi.

⁵¹ Somonjgogi Jiisaswono laligogiti, iyoŋoononjga monjonj borianonj manjawaa soo somata horonj jigo gawonj galej wanja welenjeqeya qen gejia kotogoro kamaaro.

⁵² Jiisasnonj ii iima kokaen ijoro, “Mono mesaowa! Manjawaa soo somata taanjenj mewuti, ii mono kuuya manjawaa soo somatanonj ujuro komuwuya. Kawaajonj mono sooga kopinjonj gena kemeba!

⁵³ Niinonj Amana qama kooliwe saanonj ilaanj nombaati, ii mojanj me qaago? Qama koolinj mubenagati, iinonj mono iikanondeen gajoba manjaqeqe tuunj[‡] 12 uugunj wasinj onjono kanj ilaanj nombuyaga.

⁵⁴ Ilaanj nombuyagati eenj, Bura Terewaa qaayanonj mono nomaenj honjowo koloonaga? Bura Tere qaawaa so iwoi koi kanonj mono asugiawaa jejetaga kolooja.”

⁵⁵ *Kamban iikanondeen Jiisasnonj manjaqeqe tuunj ii kokaen injjoro, “Nii kikekakililinj ejaga qaagoto, kilenj noojonj kaen moma manjawaa soo somata ano

[‡] 26:53: Room yoŋoononj liijon me manjaqeqe tuunj monj ii manjaqeqe eja 6,000 kawaa so koloonj laligogi. Kawaajonj manjaqeqe tuunj 12 yoŋoo jangogia ii Siwe gajoba 72,000 kawaa so. * 26:55: Luuk 19.47; 21.37

wasa menj noma somonjgowombaajonj kouju. Niinonj weenj so jiwowonj jigononj onjowo rama nama Bunja qaa kuma onjoma laligowe mende nonjgi.

⁵⁶ Kaento, iwoi kuuya koi mono gejatootoo ejembanonj qaa oogiti, iikanonj honjowo koloowaatiwaaajonj asugija.”

Jiisas somonjgogi gowoko yonononj kuuya Jiisas mesaonj boratinj umburatinj kenjgi. Kianj.

Jigowaa jotamemeya yonononj Jiisaswaa qaa gawonj megj.

Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

⁵⁷ Manjaqeqe eja Jiisas menj somonjgogiti, iyonononj ii wama jigo gawonj galenj wanja qata Kaiafas iwaa mirinonj kenjgi. Kenjgi Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yonononj iikanonj kanj ajoroogi.

⁵⁸ Kenjgi Piitononj sigenjsigen onjotaanj iikanonj keuma jinjaronj miriwaa kiropo uutanonj uro. Uma tetegoyanonj nomaenj koloowaati, ii iimambaajonj welenjqqe eja yonjoo batugianonj raro.

⁵⁹ Kaenj raroto, jigo gawonj galenj ano jigo kaunsol tuunj yonononj Jiisaswaa selenonj kuukuu qaa nomaenj mondonj nanjonj jeninj qegi komuwaatiwaaajonj monjganjgi.

⁶⁰ Monjgama nama mamaganonj waama nama qaa qolonjmolonjgoya Jiisaswaa selianonj kuunj nanjonj jegito, kilenj kania monj mende mokologgi. Mende mokologgito, tetegoyanonj eja woi kouma

⁶¹ *kokaenj jeri, “Eja koi kanonj mono kokaenj jero mori, ‘Nii saanonj Anutuwaawaa jiwowonj jigoya kondeembe namononj kamaaro weenj karoombaa uutanonj ii mombo metaama kumaanja.’”

⁶² Kaenj jeri jigo gawonj galenj wanjanonj waama Jiisas qisinj muunj kokaenj ijoro, “Yonononj goo seleganonj qaa kuunj nanjoguti, iikawaa kitia monj jewaga me qaago?”

⁶³ Qisinj muro Jiisasnonj iwoi bologa monj mende anoto, kilenj qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawonj galenj wanja iinonj kokaenj ijoro, “Niinonj Anutu laaligo Toyaa qatanonj kokaenj qisinj kuunj gonjenj: Gii Anutuwaawaa Meria Kraist koloojanj me qaago, ii tororo jenj jojopanj qaanonj jenj kotiina mobonja.”

⁶⁴ *Kaenj ijoro kokaenj jero, “Jejanj, mono ii. Iito, niinonj kuuya onj kokaenj injjowe mobu: Kambanj kokaambadeenj kanainj Siwe gomambaa Eja honjanonj mono ku-usunj Toyaa boro dindinanonj rama kanagenj sombimbaa koosu qaganonj kamaaro iibuya.”

⁶⁵ *Qaa ii jero jigo gawonj galenj wanja iinonj malekuya menjurama kokaenj jero, “Yei, manjgaa siita! Mono Anutu mepaegoja. Tosianonj qaaya nanjgowutiwaaajonj mombo mende qisinj onjombonja. Anutu mepaegoji, ii keteda koi onjonganjio modaboroju.

⁶⁶ Kawaajonj onj mono nomaenj romonjgoju?” Kaenj qisinj onjono kokaenj jenj tegogi, “Iinonj mono koomuwaawaa bunja koloowa.”

⁶⁷ *Kaenj jenj tegonj jaayanonj sulaapanj qenj morinj borogia kuma palapanjanonj qegi. Tosianonj urujanonj qetaalinj

⁶⁸ kokaenj ijogi, “Gii gejatootoo eja Kraist koloojanjiwaaajonj morononj guji, mono iwaa qata qana mobonja.” Kianj.

Piitononj Jiisas qakoono.

Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

⁶⁹ Kaenj kolooro Piitononj seleenjenj kiropo uutanonj sombenonj raro. Raro welenjqqe emba monjnonj iwaanonj kanj kokaenj jero, “Gii kaanjagadeenj Galilij eja Jiisaswo motoonj laligona.”

⁷⁰ Kaenj jeroto, kuuya yonjoo jaagianonj qakooma kokaenj jero, “Qaa jejanj, ii mono kondanjenj.”

⁷¹ Kaenj jenj kiropo naguyanonj kemero welenjqqe emba monjnonj ii iima eja kosianonj nanjgiti, ii kokaenj injjoro, “Eja koi kanonj mono kaanjagadeenj Nazaret eja Jiisaswo laligoro.”

⁷² Kaenj injjoro mombo qakooma jojopanj qaanonj jenj kotiinj kokaenj jero, “Niinonj eja ii mende moma mujenj.”

⁷³ Kambanj boronja monj tegoro eja kosianonj nanjgiti, iyonononj Piitowaanonj kouma kokaenj ijogi, “Onjanonj! Giinonj kaanjagadeenj yonjooonjga monj koloojanj! Galilij qaa aro jejanj, iikanonj mono kaanjagadeenj ii qendeeno mojonj.”

⁷⁴ Ii moma kanainj anja qasuaanj aonj jojopanj qaanonj jenj kotiinj jero, “Nii eja ii mende moma mujenj! Qaa qolonjmolonjgoya jewenagati eenj, Anutunonj mono ironja meleema nomba.” Kaenj jero iikanondeenj kuru qaroro.

⁷⁵ Kurunon qaro moma Jiisasnon qaa kokaen ijoroti, ii romongoro, “Giinon wala indin karon qakooma nona kurunon qabaa.” Qaa ii romonjon wosoya jumambaaon ano seleenjen kemen meduqedu men saaro. Kian.

27

Jiisas wama Pailotwaa boronon angi.

Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jon 18.28-32

¹ Goman ano amandiinon jigo gawon galen kuuya ano kantriwaa jota meme (70) yononon ajoroon Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya amin mogi.

² Amin mogi tegoro Jiisas somonjon wama Room gawana Pailotwaa boronon angi. Kian.

Juudasnon aroya mosono.

Apo 1.18-19

³ *Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya jen tegogi Juudas memelolo muroti, iinon ii moma moma bolin aon silwa monej kota 30 mugiti, ii men jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya yononon kema meleema onoma kokaen injjoro,

⁴ “Niinon singisonjo ama eja koposoya qaa ii memelolo men mube qegi komuwaa.” Kaen injjoroto, yononon kokaen ijogi, “Ii nonoonon iwoiga qaago! Ii mono geenjaa majakakaga!”

⁵ Kaen ijogi moma silwa monej kota ii men giliro jiwowon jigo uutanon keno. Keno an mesan kema kasanon jegelaan aroya mosono.

⁶ Jigo gawon galen wana yononon monej kota ii men kokaen jegi, “Monej koi mono eja sayaa sewanaga. Kawaajon ii jiwowon jigowaa monej kowinon ambombaa soya qaago. Kaen ama Mooseswaa Kana qaa uuguwombo.”

⁷ Kaen jen amin moma monej iikanon gbakonon monjon meme eja mombaanon balon koria mon sewan megi waba ejemba yonoo qasirigiaga kolooro.

⁸ Kawaajon ama balon koria iikawaa qata ii kamban kokaamba kaanagadeen toroqen ‘Balon koria sayawo,’ qamakeju.

⁹ *Gejatootoo eja Jeremaianon qaa waladeen jeroti, iikanon mono honawo kolooro. Qaa ii kokaen,

“Yononon Israel kanagesowaa jotamemegia koloon eja ii sewan mewutiwaajon gosin angi silwa monej 30 kolooroti, ii megi. Ii ejawaa sewanaga.

¹⁰ Yononon ii men iikanon gbakonon monjon meme eja mombaanon balon koria mon sewan megi. Ii mono Ponon jen koton nonotiwa so iikaan megi.” Kian.

Pailotnon Jiisas qisin muro.

Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jon 18.33-38

¹¹ Kamban kanon Jiisasnon Pailotwaa jaanon nano kokaen qisin muro, “Onanon, gii Juuda yonoo kin pongia kolojan me qaago?” Qisin muro Jiisasnon meleema ijoro, “Mono geenjo jejan, iikaan.”

¹² Jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya (70) yononon qaa mamaga Jiisaswaa selianon kuun jegito, kilen qaa kitia mon mende meleeno.

¹³ Qaaya bogoro nano Pailotnon Jiisas mombo qisin mun ijoro, “Moba! Yononon qaa mamaga goo seleganon kuun nanjon jejuti, ii mojan me qaago?”

¹⁴ Kaen ijoroto, Jiisasnon bologa mon mende anoto, kilen qaa iikawaa kitia mon mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananon mamaga walingoro. Kian.

Pailotnon Jiisas komuwaatiwajon jen tegoro.

Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jon 18.39-19.16

¹⁵ Room gawananon gbani so Pasowa korisoro kambanonon kapuare mirinonga eja motoonon siingiaa so qata qama qisigiti, ii isama onomakero.

¹⁶ Kamban iikanon eja mon qata Barabas qagiti, iinon kapuare mirinon raro. Ii kilenajon men biwiigi laligoro.

¹⁷ Kaen ano ajorongi kokaen qisin onono, “Barabas me Jiisas, qata Kraist qamakejuti, iyeroonnga moroga isama onombe kamaawaatiwajon moju?”

¹⁸ Galen yononon Jiisaswajon goronkiki mogitiwajon ama ii gawanawaa boronon angi. Ii moma siingiaajon kaen qisin onono.

¹⁹ Ii moroto, jentegowaa jinkaron dun rarayanon raro embianon buju qaa mon kokaen ano karo, “Nii kete gomantiinanon gaon mon iima iikanon eja iikawajon ama siimbobolo mamaga mojen. Kawaajon eja solan ii mono lombo mende muba.”

²⁰ Qaa kaen karoto, jigo gawon galej ano kantriwaa jotamemeya yononon ejemba tuuj uukuuku meñ onjoma kokaen injjogi, “Mono Barabas isama Jiisas maripoonon qewutiwaajon jewa. Kaen qisin mubu.”

²¹ Kaen jegi gawananon meleema qisin onjono, “Eja woi yoroononga mono moroga isama mube onjonoñ kamaawaatiwaajon moju?” Kaen qisin onjono “Barabas!” jegi.

²² Kaen jegi Pailotnoj kokaen qisin onjono, “Kaen jejutiwaajon Jiisas, qata Kraist qamakejuti, niinon ii mono nomaeñ ama mubenaga?” Kaen qisin onjono yononon kuuya qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!”

²³ Kaen qagi gawananon jero, “Ii naambaajon? Iinon mono naa bologa ano?” Kaen jeroto, yononon ii moma kaparan koma toroqen qa gigilañ kokaen qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!”

²⁴ *Kaen qagi gejajojon qegi gujubajunon mombo somariiro Pailotnoj ii iima moma manja kareñ koloowabotiwaajon apu meñ boria ejemba tuuj jaagianon songbama kokaen injjoro, “Eja kokawaa saya molaagi kemebaati, iikanon mono noo qananon qaagoto, mono onjoangiaa qagianon ubaa.”

²⁵ Kaen jero ejemba tuuj korebore yononon kokaen meleengi, “Sayaa irona mono nono ano meraboraurunana nonoo qananon ubaa!”

²⁶ Kaen meleengi Pailotnoj Barabas isama muro yonoonon kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonon qeyayagon qegi. Kaen qegi maripoonon qewutiwaajon Room manjaqeqe eja yonoo borogianon ano. Kian.

Jiisas kungulolopo ama mugi.

Maak 15.16-20; Jon 19.2-3

²⁷ Borogianon ano Room gawanawaa manjaqeqe eja yononon Jiisas wama gawanawaa jinkaron miriwaa kiropo uutanon keugi. Keuma manjaqeqe tuuj kuuya horon onjoni kan ajoroon Jiisas liligon mugi.

²⁸ Liligon mun iyanjaa sele esuya kotogon maleku osoga nezongbala mon mouma mugi.

²⁹ Mouma mun soman kasa lipima ila kaanja wanjon kongi kemero. Kemero bowo mon boro dindinanon ama simin kuma mun gonggeege ama mun kokaen ijogi, “Oowe oowe! Juuda yonoo kin ponjia, oowe!”

³⁰ Qaqatete kaanja ama sulaapan qen morin bowoya tagon iikanon wanjon qegi.

³¹ Mepaqepae kaanja ama mudaboron maleku osoga nezongbala ii qetegon iyanjaa sele esu mombo mouma mun maripoonon qewombaajon wama kenji. Kian.

Jiisas maripoonon qegi.

Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

³² Kema kana somatanon eja mon qata Saimon mokoloogi. Iinon Afrika siti qata Sairini iikawaa ejjaga. Mokolon kuuj mugi Jiisaswaanon maripoon meñ angoro.

³³ Jiisas kaen wama balon mon qata Golgota ii ananaa qaanon Wansii, iikanon kema keugi.

³⁴ *Keuma wain apu ano marasin qata mor ii mindirin melokanjin meñ newaatiwaajon mugito, Jiisasnon ii batogon neñ moma togoro.

³⁵ *Togoro nama maripoonon qegi. Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaa kiawen megi jangoya kolooro iikawaa so batugianon mendeema megi.

³⁶ Ii meñ rama Jiisas jaagalen meñ mugi.

³⁷ Wanjon eu qegitiwaa kania ii kokaen oon qegi nano, ‘Juuda yonoo kin ponjiaa koi.’

³⁸ Kikekakasililin eja woi ii iwo maripoonon urugi. Mon boro dindinanon, mon qanianon leele kañ urugi.

³⁹ *Ejemba uugun kema kan kungulolopo ama lukukuun mun wambelañ kokaen jegi,

⁴⁰ *“Yei! Gii mono jiwowon jigo saanon kondeena balonon kamaaro ween karoombaa uutanon mombo metaama kuumambaajon jena. Oo, gii eja qabo! Gii Anutuwaa Meriaga koloowan eeñ, mono saanon geenja ila aon maripoononga kamaawa.”

⁴¹ Jigo gawon galeñ, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yononon kaanagadeen mepaqepae meñ mun kokaen jegi,

⁴² “Tosiaga ila onjoma laligoroto, iyanja ila aomambaajon amamaaja. Iinon Israelwaa kin pon kolooj eeñ, mono keteda koi maripoononga kamaaro iima ii moma laariwonaga.

* 27:24: Dut 21.6-9 * 27:34: Ond 69.21 * 27:35: Ond 22.18 * 27:39: Ond 22.7; 109.25 * 27:40: Mat 26.61; Jon 2.19

⁴³ *Iinon Anutu moma laarin mun qaqabunjabunayawo laligon anaaon 'Anutuwaaweria koloojen,' jero monin. Ayo, Anutunon ii kamba kokaamba metogon mumambaajon moja me qaagoti, ii saanon iibonja." Kaen jegi.

⁴⁴ Kikekakasililin eja iwo maripoonon urugiti, iyoronon kaanjadeen uuqege qaa tokoronkota jen muri. Kian.

Jiisasnon komuro.

Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

⁴⁵ Ween biiwia 12 kilok kolooro iikanondeen pangamanon kamaan balon kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano.

⁴⁶ *Jiisasnon 3 kilok iikanon anaa qaanon kokaen qa somata qaro, "Eeli, eeli, lama sabaktani?" Ii ananaa qaanon: Anutuna, Anutuna, mono naambaajon gema nujan?

⁴⁷ Kaen qaro eja kosianon nangiti, iyonoononga tobianon ii moma jegi, "Mono Elai-jawaajon qaja."

⁴⁸ *iikanondeen yonoononga monon bobogarin kema momondo mon suun kaana ii men wain apu aasonawonon qendungon gere goron kitianon somongon sulun Jiisaswaa buu susuyanon eu ano nero.

⁴⁹ Neroto, tobianon jegi, "Mono mesaogi anodeen namba. Elaijanon kan metogoro kamaawaa me qaagoti, mono ii iibonja."

⁵⁰ Kaen anji Jiisasnon mombo qa somata qama sewan aason konoga horon komuro.

⁵¹ *Komuro iikanondeen jiwowon jigowaa uutanon opo* nanoti, iikanon eukaya bi-wianon jurama kamaan woi kolooro. Kaen kamaaro nan somata mero jamo somasomata mesuno.

⁵² Qasiriwaa jamo kobaawaa qaa oota anjodeen aantangi ejembaya soraaya komugiti, iyonoononga mamaganon gbilin waagi.

⁵³ Waama qasiriwaa jamo kobaagia mesaon Jiisasnon koomunonga waaroti, iikawaa gematanon Jerusalem siti toroya iikanon kan ejemba mamaga asugin ononji injigi.

⁵⁴ Kawali galen ano manjaqege eja iwo Jiisaswaa jaagalen men laligogiti, iyononon nan mero iwoi tosia kuuya kolooroti, ii iima aarun jenengia mamaga ororo toroko ama kokaen jegi, "Iinon mono onanon Anutuwaaweria meriaga koloora."

⁵⁵ *Emba mamaganon sigensigen nama iwoi ii kaanagadeen iigi. Yononon Jiisas otaan Galiliga kan welen qen mun laligogi.

⁵⁶ Yonoo batugianon Maria Magdalaga ano Maria Jeims ano Jooses yoroo nemungara ano Zebediwaa merawoita yoroo nemungara. Kian.

Jiisaswaa qamoya ron kongi.

Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

⁵⁷ Mare kolooro Arimatia eja qabunayawo mon qata Joosif karo. Iinon kaanagadeen Jiisaswaa gowokoya mon kolooro.

⁵⁸ Iinon Pailotwaanon kema Jiisaswaa qamoya memambaajon qisiro. Qisiro kawali ejanon ii Joosif mubutiwaajon jen koton onono.

⁵⁹ Jen koton onono Joosifon kema Jiisaswaa qamoya men kamaan opo taananon esuuro.

⁶⁰ Esuun men qasirinon kema anaa kobaa dologa jamonon uroroogi nanoti, qamoya ii iikanon ano. Kaen ama jamo somata mon metano jamo kobaawaa qaa oota kojangiro mesaon keno.

⁶¹ Maria Magdalaga ano Maria alia mon yoronon iikanon jamo kobaa jaasewan qen rari.

Manjaqege eja qasiri galen meg.

⁶² Sabat kendon rarawaajon iwoi mozozongon en waama iikanon jigo gawon galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparanonkon) yononon Pailotwaanon kema ajoroon kokaen jegi,

⁶³ *"Somatanana, enkalolombaa uukuuku eja iikanon jaawo laligoroti, kamba iikanon kokaen jero monin, 'Niinon ween karoon tegoro mombo gbilin waamana.' Nononon qaa ii romongojon.

⁶⁴ Kawaaajon giinon saanon manjaqege ejauruga injiona qasirinon kema ii tororo jaagalen men laligogi ween karoon tegoro mesaowu. Kaen mende galen mewuyati een, gowokourutanon mono kema qamoya olon men mesangon ejemba kokaen injiwuyaa,

* 27:43: Ond 22.8 * 27:46: Ond 22.1 * 27:48: Ond 69.21 * 27:51: Eks 26.31-33 * 27:51: Opo ii jiwowon jigowaa uuta toroya ano uuta kowoga tooton iikawaa batugaranon nano. * 27:55: Luuk 8.2-3 * 27:63: Mat 16.21; 17.23; 20.19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

'Jiisasnoŋ mono koomunonŋa waaro.' Kaen jegi tiliqili enkalolonŋ qaa konoga iikanonŋ mono enkalolonŋ qaa mutuya uuguro kileqileewabo."

⁶⁵ Kaen jegi kokaen injjoro, "Manjaqeŋe eja koi mono saanonŋ unuama kema kuunŋ ononŋi qasiri jamo kobaawaa qaa oota ii tororo galenŋ koma sororogowu."

⁶⁶ Kaen injjoro qasirinonŋ kema jamo kobaawaa qaa ootanonŋ jamo somata anŋi kojanŋin nanoti, ii aasoya ama manjaqeŋe eja kuunŋ ononŋi jaagalenŋ kotakota megi.

28

Jiisasnoŋ koomunonŋa waaro.

Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendonŋ ragi tegoro Sonda umugawodeen waama gomanŋ ano Maria Magdalaga ano alia Maria monŋ yorononŋ qasiriwaa jamo kobaa iibotiwaajonŋ keni.

² Keni iikanondeen nanŋ somata kokaembaajonŋa mero: Pombaa gajoba monŋonŋ Siwenonŋa kamaanŋ qasirinonŋ kanŋ qaa ootanonŋ jamo somata qetano keno qaganonŋ raro.

³ Gajobawaa kaitania ii pilisik kaanŋa kolooro malekuya ii koosu kaanŋa tualalakota kolooro.

⁴ Kaen asugiro manjaqeŋe eja qasiri galenŋ megiti, iyonononŋ iwaajonŋ awawalinŋ jenengia ororo komunŋ torigi.

⁵ Kaen anŋi gajobanonŋ emba woi ii qaa kokaen irijoro, "Jiisas maripoononŋ qegiti, oro iwaajonŋ monŋanŋaoti, ii mojenŋ. Kawaaŋonŋ mono toroko mende mobao.

⁶ Anŋ jerotiwaa so mono koomunonŋa waaja. Kawaaŋonŋ koi mende eja. Mono kanŋ dunŋ eroti, ii iibao.

⁷ Ii iima uulanŋawo gowokouruta yonŋoononŋ kema buju qaa koi injjowao, Jiisasnoŋ koomunonŋa waaja. Mobu, iinonŋ mono waladeen Galili prowinsnoŋ kembaa. Onŋ saanonŋ iikanonŋ kema ii iibu. Mobu, niinonŋ ii mono injjowe mogi."

⁸ Kaen irijoro uulanŋawodeenŋ qasiri mesaonŋ toroko moma kilenŋ honombononŋa mende aisoonŋ buju ii menŋ gowokouruta injjowaotiwaajonŋ uulanŋawo keni.

⁹ Uulanŋawo keni Jiisasnoŋ ii kanaanonŋ asuginŋ oroma "Gomaambagara!" irijoro. Kaen irijoro kosianonŋ kema usugonŋ kanaanonŋ meragonŋ waeya menŋ mepeseenŋ muri.

¹⁰ Mepeseenŋ muri kokaen irijoro, "Toroko mende mobao. Mono kema kourunanonŋ Galili kembutiwaa qaa injjori iikanonŋ kema nii niibuya." Kianŋ.

Qasiri galenŋ meme yonŋononŋ sundugia jegi.

¹¹ Embawoi yorononŋ kana keni qasiriwaa jamo kobaawaa galenŋ meme manjaqeŋe eja tosianonŋ sitinonŋ kanŋ jigo gawonŋ galenŋ injjima iwoi kuuya kolooroti, iikawaa sunduya injjogi.

¹² Yonŋononŋ ii moma Juuda yonŋoo jotamemeurugia horonŋ ononŋi motoonŋ ajoajoroo ama Jiisas waawaataa qaa mesanŋgowonŋatiwaa qaa arenŋ mokolonŋ monenŋ somata totoonŋ ii manjaqeŋe eja ononŋi.

¹³ Ii onŋoma kokaenŋ jenŋ kotonŋ ononŋi, "Onŋo mono qaa kokaenŋ jewu: Nono goman-tiinonŋonŋ gaonŋ eninŋ gowokourutanonŋ olonŋ kanŋ qamoya yonŋoro menŋ kenŋi.

¹⁴ Qaa kaenŋ jegi qaa iikanonŋ gawanawaa gejianonŋ kemero mobaati eej, lombo onŋoo qagianonŋ ubabotiwaajonŋ nonononŋ mono uuta menŋ loorinŋ menŋ kamaanŋ aninŋ majakakaya qaa laligowu."

¹⁵ Kaen jenŋ kotonŋ ononŋi iikawaa so otaanŋ monenŋ menŋ kema gawonŋ qaagia otaagi. Kaen anŋi Juuda yonŋononŋ qaa ii batugianonŋ jenŋ seigi moma laligogi kema kambanŋ kokaamba kaanŋagadeenŋ ii toroqenŋ jegi momakejonŋ. Kianŋ.

Misin gawonŋ mewonŋatiwaa jenŋkootoya

Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

¹⁶ *Gowokouruta 11 yonŋononŋ Jerusalem mesaonŋ Galili prowinsnoŋ kema Jiisasnoŋ baanonŋ kawutiwaajonŋ injjoroti, iikanonŋ ugi.

¹⁷ Iikanonŋ uma Jiisas iima waeya menŋ mepeseenŋ mugito, tosianonŋ iwaajonŋ uuwoi mogi.

¹⁸ Mepeseenŋ mugito yonŋoononŋ kanŋ kokaenŋ injjoro, "Siwewaa ano namowaa ku-usunŋ kuuya ii Anutunonŋ nonota noononŋ eja.

¹⁹ *Kawaaŋonŋ onŋo mono gomanŋ so kema ejemba tuunŋ kuuya kokaenŋ injjorŋ ononŋi noo gowokouruna koloowu: Ii mono Manŋ, Mera ano Unŋa Toroya nonoo qanonŋ oomulu menŋ onŋombu

²⁰ ano niinon qaa otaawutiwaajon jen koton onombeti, ii kuuya ten kombutiwaajon mono kuma onoma laligowu. Mobu, niinon mono kambanja kambanja onowo laligon kema laligowe namowaa kambanjon tegowaa.” Kiaŋ.

Maak Oligaa Buᅇa Maaknoᅇ ooro. Jen-asa-asari

Maak nemuᅇa qata Maria, maᅇa qata mende moᅇon. Jerusalem siti toya laligogi. (Aposol 12.12) Anᅇa sunduya moᅇ qata mende qama boᅇ 14.51-52 iikanonᅇ oorota eja. Piitononᅇ ilaan muro uuta meleeno Buᅇa qaa kuma muro. Muro niwita Barnabas ano Pool yorowo liligonᅇ misin gawonᅇ meᅇ kema Pool mesaonᅇ deeni. Deeni toroᅇen gawonᅇ meᅇ laligonᅇ Buᅇa sundu motomotoonᅇ meᅇ kululuᅇn metulaᅇnᅇon waba kantri yonᅇoᅇon Griik qaanonᅇ ooro. Jiisaswaanonᅇ qaa ii Arameik. Ii “Eeli eeli lama lama sabaktani,” iikawaa so.

Jiisasnonᅇ uuwaa gawonᅇa nomaenᅇ meᅇ Anutuwaa Meria koloᅇn ejemba ilaan onᅇoma laligoroti, Maaknoᅇnᅇ qaa ii jen asarinᅇ ooro. Jiisaswaanonᅇ gawonᅇa waᅇa ii karoonᅇ: Buᅇa kuma onᅇono, omejiilanᅇ konjoma onᅇono ano siᅇgisonᅇo mesaonᅇ jia jia meᅇ qeaᅇgoro.

Buk kokawaa bakaya waᅇa 6 ii kokaenᅇ:

Qaa mutuya: Jon ano Jiisas 1.1-13

Qenjaaro gawonᅇ Galili uutanonᅇ mero 1.14-9.50

Galili mesaonᅇ Jerusalem keno 10.1-52

Jerusalem Sonda motoonᅇoᅇo laligonᅇ komuro 11.1-15.47

Jiisasnonᅇ koomunonᅇoᅇa waaro 16.1-8

Waama koloᅇn Siwenonᅇ uro 16.9-20

¹ Hamoᅇeᅇe Toya Jiisas Kraist ii Anutuwaa Meria koloᅇa. Niinonᅇ iwaa Oligaa Buᅇaᅇa kanaᅇn oᅇenᅇ.

Jononᅇ Jiisaswaa kana meleuro.

Mat 3.1-12; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

² *Anutunonᅇ Siwe uutanonᅇ meriaaᅇonᅇ qaa moᅇn iᅇoro geᅇatootoo eja Aisaianonᅇ ii oorota iwaa Buᅇu Terenonᅇ kokaenᅇ eja,

“Moba. Niinonᅇ qele gajobana moᅇn wasiwe waladeenᅇ kema ejemba uugia mindiᅇonᅇ goo kanaga meleuro giinonᅇ iwaa gematanonᅇ namononᅇ kemeba.”

³ * “Qele gajoba moᅇnᅇonᅇ balonᅇ qararanᅇonᅇkonᅇanonᅇ qama laligoro kema qata kokaenᅇ mobu, ‘Poᅇnᅇonᅇ kawa-oo! Kawaaᅇonᅇ mono joᅇorinᅇ kania meleuwu. Mono uugia mindiᅇonᅇ kania qeleleewu.’ ”

⁴ Qaa iikawaa so eja moᅇn qata Jon asugiro. qata moᅇn Oomulu eja. Asuginᅇ balonᅇ qararanᅇonᅇkonᅇanonᅇ laligonᅇ nama Buᅇa qaa kokaenᅇ jen laligoro, “Onᅇonᅇnᅇ mono uugia meleenᅇi niinonᅇ oomulu meᅇn onᅇomaᅇa. Kaenᅇ anᅇi Anutunonᅇ siᅇgisonᅇogogia songbama mesaowaa.”

⁵ Kaenᅇ jen laligoro Judia prowinswaa gomanaᅇ kuuya ano Jerusalem siti yonᅇononᅇ tuunᅇ tuunᅇ koma horonᅇ Jombaanonᅇ kagi. Kanᅇ kouma siᅇgisonᅇogogia jokoloᅇgi Jononᅇ ii Jordan apu bereᅇanonᅇ oomulu meᅇn onᅇono.

⁶ *Jombaanonᅇ selekopaa ii kamel juyanonᅇ memeta ano batuyanonᅇ iinᅇkasa oro selianonᅇ memeta ii somonᅇonᅇ laligoro. Nembaneneya ii ᅇaagiso borotaanᅇ ano duuyaa moronᅇ apuya, ii nen laligoro. Ii kuuya geᅇatootoo eja Elaija iwaa sogaa.

⁷ Jononᅇ qaa kokaenᅇ jen asarinᅇ laligoro, “Noo gemananonᅇ eja ku-usuᅇa kotakota moᅇn kawaa. Iwaa ku-usuᅇa uutanonᅇ mono noononᅇ uuguwaa. Iinonᅇ eja uuta koloowaatiwaaᅇonᅇ niinonᅇ iwaa kana esuyaa kasia ilaan isamambaᅇonᅇ gamugamu ama amamaamanᅇa.

⁸ Niinonᅇ apu toonᅇonᅇ mulu meᅇn onᅇonᅇjento, iinonᅇ mono Uᅇa Toroyanonᅇ mulu meᅇn onᅇombaa.” Kianᅇ.

Jononᅇ Jiisas oomulu meᅇn muro.

Mat 3.13-17; Luuk 3.21-22; 4.1-13

⁹ Kambaᅇ kanonᅇ Jiisasnonᅇ Galili prowinswaa gomanaᅇ qata Nazaret kanonᅇa Jombaanonᅇ karo Jordan apu bereᅇanonᅇ oomulu meᅇn muro.

¹⁰ Meᅇn muro apunonᅇoᅇa kouro iikanondeenᅇ Siwenonᅇ aantano Jiisasnonᅇ suᅇn iiro Uᅇa Toroyanonᅇ meleema kewo koonᅇ kaᅇna koloᅇn Jiisaswaa waᅇanonᅇ kamaanᅇ mero.

¹¹ *Ii iiro Siwe gomanonᅇoᅇa qaa moᅇn kokaenᅇ kolooro, “Giinonᅇ mono neenaa komunᅇjua merana koloona kerana qeaᅇgoro giimasiᅇnᅇ moma gonᅇenᅇ.” Kianᅇ.

* 1:2: Mal 3.1 * 1:3: Ais 40.3 * 1:6: 2 Kiᅇ 1.8 * 1:11: Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 9.7; Luuk 3.22

Satanon Jiisas anjgobato menj munj laligoro.

Mat 4.1-11; Luuk 4.1-13

¹² Oomulu menj muro iikanondeen Uña Toroyanon Jiisas kuunj wasinj muro balon qararankonkonjanon keno.

¹³ Kema weenj 40 kawaa so iikanonj laligoro omejiilan wangia Satan iinonj anjgobato menj munj laligoro. Oro kawalia yonoo batugianonj laligoro Siwe gajoba yonononj ilaan munj laligogi. Kianj.

Jiisasnonj gowokouruta mutuya onjoono.

Mat 4.12-22; Luuk 4.14-15; 5.1-11

¹⁴ Kanagen Jon kapuare mirinonj oonji raro Jiisasnonj kambanj iikanonj Galili prowinsnonj eleema keno. Kema Anutuwaawaa Oligaa Buña jenj asarinj laligoro.

¹⁵ *Jenj asarinj kokaenj injjoro, “Anutunonj bentotonj ambaatiwaa kambananonj mono dodowija. Anutunonj kambanj ano laligonj kougiti, ii keteda koi kolooja. Kawaaonj mono uugia meleema Oligaa Buña moma laariwu.”

¹⁶ Jiisasnonj kaenj injjionj liligonj laligonj Galili apu anjgombaa goraayanonj metetereen kema sora hooro eja woi iriuro. Qagara Saimon, koga qata Andruu. Yorononj misagara apu anjgononj sora horowowaajonj gilinj laligori.

¹⁷ Jiisasnonj iriima kokaenj irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaanj kari kuma orombe ejemba sora kaanja horonj onjombao.”

¹⁸ Kaenj irijoro iikanondeen misagara mesaonj kanainj Jiisas otaanj keni.

¹⁹ Jiisasnonj yorowo boronja monj toroqenj kema Zebediwaa meria Jeims ano koga Jon iriuro. Yorononj kaanjadeen wangononj rama misagara meagonj somonjonj rari.

²⁰ Rari iriima iikanonja oroono. Oroono manjgara Zebedi ano monenj gawonj ejauruta wangononj onjomesaonj kanainj Jiisas otaanj gematanonj keni. Kianj.

Jiisasnonj ome monj otaaro.

Luuk 4.31-37

²¹ Kaenj motoonj kema Kaperneam taononj keugi Sabat kendonj kolooro Jiisasnonj iikanondeen qamakooli mirigianonj uma Buña qaa kuma onono.

²² *Kana qaawaa boi kaanja qaagoto, ku-usunj enj murotiwaa so kuma onjoma nanamemenjaa so ambutiwaaonj jero. Kawaaonj kanageso yonononj ii iima aarunj waliingogi.

²³ Qamakooli mirigia iikanonj kambanj iikanondeen eja monj omeyawo raro ome iikanonj qata kokaenj qaro,

²⁴ *Oo Jiisas, Nazaret eja! Gii naama ama nonomambaa anjane? Mono menj kileenj nonomambaaonj kajanj me? Nii kaniaga moma kotojenj. Gii Anutuwaanonj eja Tak-kootoya koloojanj.”

²⁵ Kaenj qaro Jiisasnonj temboma kokaenj jenj muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaonj togowa.”

²⁶ Kaenj jenj muro omenonj eja ii utugonj orogonj munj qa bobolo qama kouma mesaonj keno.

²⁷ Keno kuuyanonj newogia tegoro waliingonj qisinj aonj kokaenj jegi, “Yei, mangaa siita! Koi mono naa iwoiga? Koi momo dologa ku-usunjawo. Iinonj omejiilanj kaanjagadeen jenj kotonj onono jeta tenj konju.”

²⁸ Kaenj kolooro Jiisaswaa qabunayanonj uulanjawo seinj gomanj kosianonj rama kengiti, iikanonj kema kema Galili prowins kuuya sokono. Kianj.

Jiisasnonj ji ejemba mamaga menj qeangonj onono.

Mat 8.14-17; Luuk 4.38-41

²⁹ Jiisasnonj Kaperneam onjooononj qamakooli miri mesaonj iikanondeen Jeims Jon yorowo Saimon ano Andruu yoroo mirinonj ugi.

³⁰ Iikanonj ugi Saimombaa seunjanonj selegere ji kiro ero. Ero bujuya ii uulanjawo Jiisas ijogi.

³¹ Ijogi iwaanonj kema borianonj menj kobibiuro waaro. Waaro selegereya mesaoro nene onj unjuagiuro.

³² Unjuagiuro mare kolooro weenj jaaya kemero kanonj Kaperneam toya yonononj nama ejembaya ejembaya ji omegiawo ii kuuya unjuama Jiisaswaanonj kagi.

³³ Kaperneam taononja tuunjelembenonj kanj Saimombaa miri naguyanonj ajoroogi.

³⁴ Ajoroogi nama ejemba ji kania kania injiroti, ii mamaga menj qeangonj onono. Kaanjagadeen omejiilanj yonononj Jiisaswaa kania mogitiwaaonj Jiisasnonj buugia muunjunj mamaga onjotaaro. Kianj.

Hamoqeqe gawonja Galili kuuya sokono.

Luuk 4.42-44

³⁵ Jiisasnonj gaonj ero gomanj wenjgeranj suluro waama gomanj goraayanonj kema yanjasiri tirinj kotonj iikanonj qama kooliro.

³⁶ Qama kooliro Saimon ano alauruta iwo laligogiti, yonjononj uulanjowo kanianonj kenji.

³⁷ Kema mokoloonj kokaenj ijogi, “Ejemba kuuyanonj mono goojonj monjanju.”

³⁸ Kaenj ijogi kokaenj injjoro, “Gomanj tosia liligonj rama kenjuti, ii iiju. Niinonj Buñja qaa gomanj so jenj seimanjatiwaajonj kamaanj laligojenj. Kawaajonj mono gomanj liligonj kembonja.”

³⁹ *Kaenj injjorj Galili prowins kuuya liligonj kema qamakooli mirigianonj Buñja qaa jenj omeya omeya ii onjotaanj laligoro. Kianj.

Jiisasnonj manimba eja monj menj solanjaniro.

Mat 8.1-4; Luuk 5.12-16

⁴⁰ Jiisasnonj taonj monjonj laligoro manimba eja monjonj kanj siminj kuma Jiisaswaa wosoyanonj kemenj kokaenj qama koolinj muro, “Ginonj siingjanonj menj qeangonj nomambaajonj mojanj eenj, mono nii saanonj menj solanjaninj nomba.”

⁴¹ Kaenj qama koolinj muro iwaajonj wosoya moma boria boraama selia oosirinj ijoro, “Niinonj ii anuwaatiwaajonj mojenj. Gii mono solanjaniswa.”

⁴² Kaenj ijoro manimbaya ii iikanondeenj solanjaniro.

⁴³ Solanjaniro galej meme qaa kotakota munj iikanondeenj “Saanonj kemba,” ijoro.

⁴⁴ *Gejanono qaa ii kokaenj ijoro, “Moba. Kokawaa buju qaaya ii mono monj mende jena mobu. Qaagoto, mono jigj gawonj galembaanonj kema selega qendeema muba ano Mooseswaanonj jenjkooto otaanj solanjanijaniswa mamatewooya ama siimolonj oowa. Ii oona iiro ejembanonj kaniaga moma kotowu.”

⁴⁵ Jiisasnonj kaenj ijoroto, iinonj kema kilenj kanainj buju qaa ii mamaga jenj laligoro seiro. Seiro Jiisasnonj taonja taonja kanonj asuganonj mombo kemambaajonj amamaaro. Amamaanj taonj gemagianonj gomanj gbamenja iikanondeenj laligoro. Iikanonj laligoro gomanj so iikanonja ejembaya ejembaya iwaanonj kagi. Kianj.

2

Jiisasnonj eja sele bakaya koomuya ii meagoro.

Mat 9.1-8; Luuk 5.17-26

¹ Kaenj liligoro kambanj tosia tegoro Jiisasnonj eleema mombo gomanjanonj Kaperneam karo. Karo “Mirinonj laligoja,” jegi mogi.

² Ejemba mamaganonj ii moma ajoroonj iwaaw miri nagu atapanjanonj eligonj sombenjanonj saa qegi. Saa qegi Jiisasnonj nama Buñja qaa injjoro.

³ Injjoro iikanonj eja monj sele bakaya koomuya, ii wama iwaanonj kagi. Eja 4:yanonj ii demberunonj ama anjonj kagi.

⁴ Kagi eligonj nanngitiwaajonj ama Jiisaswaa kosianonj kema ambombaajonj amamaagi. Amamaanj miri qaganonj uma Jiisaswaa wanjononga waarenj osonj luluungi. Luluungi oota kolooro iikanonj ji eja ii demberuyawo kasanonj somonjonj anji kemero.

⁵ Kaenj kemero Anutu moma laarinj mugiti, Jiisasnonj iyonjoo tanigia ii iiro sokono ji eja ii kokaenj ijoro, “Merana, niinonj goo singisonjgoga mesaojenj.”

⁶ Kaenj ijoro Kana qaawaa boi tosonianonj batugianonj rama uugianonj kokaenj romonjgogi,

⁷ “Eja kokanonj mono nomaambaajonj kaenj jeja. Mono Anutu mepaegoja. Anutu motoonjononj singisonjgonana mesaonjkejato, eja monjonj ii qaago.”

⁸ Uugianonj kaenj romonjgogi Jiisasnonj iikanondeenj uutanonj ii moma kotonj kokaenj injjoro, “Onjo mono naambaajonj qaa kaanja uugianonj romonjgoju?”

⁹ Niinonj ‘Singisonjgoga mesaojenj,’ ji eja kaenj ijojenj, qaa iikanonj mono afaanagadeenj jejeta. Monjonj kaenj jero tosonianonj qaa iikawaa honja mende iibu. Kawaajonj ii qaa afaanjaa so. Niinonj qaa monj kokaenj jemambaajonj mojenj, ‘Mono waama tambomaeeega menj kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejeta koloaja. Kaenj jewe honja koloowaa me qaagoti, iikanonj mono asuganonj asugiro iibu.

¹⁰ Mobu, namononj singisonjgo mesamesaowaa ku-usunja ii mono Siwe gomambaa Eja honjanonj eji, onjo iikawaa kaniaajonj tintuanj laligowubo. Kawaajonj qaa lombotawo ii eja koi ijowe honja iibu,” Kaenj jenj eja sele bakaya koomuyaa jaayanonj iima ijoro, “Niinonj gijojenj: Gii mono waama tambomaeeega menj miriganonj kemba. Qaa binjowo ii honjowo koloowaati eenj, qaa afaanja ii mono kaanagadeenj nomaambaajonj omaya koloonaga?”

* 1:39: Mat 4.23; 9.35 * 1:44: Lew 14.1-32

¹¹ Kaen jen eja sele bakaya koomuya kokaen ijoro, “Niinon gijojej: Gii mono waama tambomaega men miriganonj kema.”

¹² Ijoro mono waama iikanondeen tambomaeeeya menj ejemba kuuya yonoo jaagianonj seleenjen keno. Kaen keno kuuyanonj walingonj Anutu mepeseen kokaen jegi, “Yei, mangaa siita! Tani koi kaanja ii wala eerjanonj kambaranj mongenj mende iininj. Qaago! Keteda koi jaa morotaga iijonj.” Kianj.

Jiisasnonj Matyuu (Liwai) oono.

Mat 9.9-13; Luuk 5.27-32

¹³ Jiisasnonj mombo Kaperneam mesaonj anjononj kemenj sakasinj kooronjonj kema laligoro. Laligoro ejemba tuunjelembenonj iwaanonj kagi Bunja qaa kuma onono.

¹⁴ Kema takis ofis uugumambaajonj ano iikanonj eja qata Liwai Alfiuswaa meria raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananonj notaanj kawa.” Kaen ijoro waama takis gawonj mesaonj Jiisaswaa gematanonj keno.

¹⁵ Kema Liwaiwaa mirinonj kema nene nenj ragiti, kambaranj iikanonj takis meme eja tiliqiligiawo ano singisonjo eja mamaga yonononj kanj Jiisas ano iwaaw gowokouruta yonowo rama nene motoonj negi. Mamaganonj Jiisas otaanj laligogi.

¹⁶ Jiisasnonj takis meme tiliqiligiawo ano singisonjo ejemba tosaanja yonowo rama nene negiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ano yonononj boi tosanonj iima Jiisaswaa gowokouruta kokaen jen ononj, “Ae! Iinonj mono naambaajonj takis meme tiliqiligiawo ano singisonjo ejemba yonowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”

¹⁷ Kaen jen ononj Jiisasnonj kitia kokaen injjoro, “Ejemba jigia qaa yonononj doktawaa siinj mende amakejuto, ji ejembanonj mono doktawaanonj kemakeju. Niinonj singisonjo ejemba onoomambaajonj kanj laligojento, ejemba iyangiaajonj mogi solanja koloojuti, ii qaago.” Kianj.

Nene singi laaligowaa qaaya

Mat 9.14-17; Luuk 5.33-39

¹⁸ Kambaranj kanonj Jombaanonj gowokouruta ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonononj nene singi laligogi tosanonj Jiisaswaanonj kanj kokaen qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nonononj Anutuwaajonj nene singi laligonkejonj. Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonoo gowokourugianonj kaanjadeen ama laligoju. Geengaa gowokouruganonj mono naambaajonj Anutuwaa nene singi mende laligoju?”

¹⁹ Kaen qisigi kokaen meleeno, “Onononj! Nono naa kambananj nene singi laligonkejonj? Emba meme kambananj ejawaa gemakootanjurutanonj gereya anji embawaa sakitiurutanonj iwoi ii togonkeju me qaago? Niinonj neenaa gowokouruna yonoo eja bunja koloonj yonoo batugianonj ainjolonj ramakejen. Rabe yonononj iikawaajonj aisoonj ainjolonj rama singi laligowombaa amamaankeju.

²⁰ Amamaankejuto, Anutononj laaligona nuano komuwe yonononj mono kambaranj iikanonj saanonj nene singi laligonkebuja.

²¹ “(Ono laaligo walaga ano korisoro Bunja gbilia ii mindirinj orombombaaajonj amamaawuya. Iikawaa qaa gemata ii kokaen injjomana.) Moumou walaga jurano mojnnonj opo gbilia mende soongbana motonj iikanonj opo jakanja mende uunj menj uumbinaankeja. Kaen anagati eenj, opo jakanja gbilianonj mono waziinj moumou walaga ii hororo mombo riiro ootanonj somariinj boliqoliwabo.

²² Kaanjadeen mojnnonj wain apu gbilia ii bokonj me taru walaga lama selianonj memeta iikanonj mende kosonj maaro kemenkeja. Kaen anagati eenj, wain apu gbilianonj mono somariinj taru qosono juma maaro namononj kamaanj sooro taruyanonj boliqoliwubo. Kawaajonj wain apu gbilia ii taru gbilianonj maaninj kemero sokombaa. (Kaanjadeen apu awaa ii kononj gbanoganonj mende kosonkejonj. Kaen kosowonagati eenj, iikanonj mono juma siisororo kamaaro neninj ji niniwabo. Kaen kolooawaatiwaajonj apu awaa ii kononj awaanonj kosonkejonj. Ono kaanjadeen laaligo walaga ano Oligaa Bunja gbilia ii mindirinj orombombaaajonj amamaawuya.) Kianj.”

Jiisasnonj Sabat kendombaa Ponja kolooja.

Mat 12.1-8; Luuk 6.1-5

²³ *Kawaa gematanonj Sabat kendonj mojnnonj Jiisasnonj wiit gawonj koria somata kotonj keno. Keno gowokourutanonj wosogia injiro wiit honja motomotoonj kanainj borogianonj mesuma negi.

²⁴ Kaen negitiwaajonj Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) tosanonj Jiisas kokaen ijogi, “Moba, yonononj mono naambaajonj Sabat kendombaa gawonj meme songoya uuguju?”

* 2:23: Dut 23.25

²⁵ *Kaen ijogi kokaen meleeno, “Kin Deiwidnon manjaqeqe ejauruta yonowo liligon wosogia injiro nenewaajon amamaan iwoi angiti, ii kaban monjon weenjogi me qaago?”

²⁶ *Iinonj mono Anutuwaa opo sel jigonoj uma bered kowoga Anutuwaa jaasewananonj alatanonj anggi raro esunanonj tururo qetegogiti, ii menj nero. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawonj galej yononondeej nenj laligogi. Tosianonj ii newubotiwaajonj sonjo ero kilen nero. Nenj ejauruta kaanjadeen onono mootonj negi. Kabanj kanonj eja qata Abiatar iinonj jigo gawonj galej wanjaa gawonj menj laligoro.”

²⁷ Kaen meleema kokaen injijoro, “Anutononj Sabat kendonj ii ejemba qeangowutiwaajonj ano eja. Ii ejembanonj tondju jen kotowutiwaajonj ama qaago!”

²⁸ Kaen ano Siwe gomambaa Eja honjanonj mono Sabat kendombaa Ponja kaanagadeen koloaja.”

3

Jiisasnonj eja boria soorongoya ii menj qeangoro.

Mat 12.9-14; Luuk 6.6-11

¹ Jiisasnonj mombo qamakooli mirinonj uro iikanonj eja boria soosoolia monj raro.

² Ejembanonj Jiisas qaa jakeyanonj ama mubombaaajonj “Eja ii Sabat kendononj meagowaa me qaago?” kaen jen Jiisaswaa jaa galej menj ragi.

³ Megi Jiisasnonj eja boria soosoolia ii kokaen ijoro, “Mono waama jaanananonj namba.”

⁴ Kaen ijonj kokaen injijoro, “Kana qaa otaanj Sabat kendononj iwoi awaa me bologa ambonaga? Saanonj mombaa wanja somongowonja me mesaoninj komuwaa? Monja me monja meninj sokombaa?” Kaen jero moma qaagia bogoro ragi.

⁵ Qaagia bogoro ragi eleema injiuro uugianonj kotakota gojonotiwaajonj wosobiri moma uugerenonj injiuro. Kaen injiima eja ii kokaen ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaen ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro.

⁶ Awaa kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonononj seleenjenj kema iikanondeen gawana Herodwaa paati alauruta yonowo ajoajoro ama “Jiisas nomaenjenj komunaga?” jen qaa gawonj megj. Kianj.

Jiisasnonj ji ejemba menj qeangonj onono.

⁷ Kaen megj Jiisasnonj gowokouruta unjuano apu anjonj goraayanonj kenji. Kenji Noot prowins qata Galili kanonja ejemba tuunjelemben yonononj kanianonj otaanj kenji. Judia prowins kanonja kaanagadeen iwaanonj kagi.

⁸ Siti wanja qata Jerusalem, Saut prowins qata Aidumia ano Jordan apu leengenja weenj koukoutanonj yonononj ano weenj kemekemetanonj baengenja taonj qagara Taia ano Saidon liligon laligojuti, iyonononj kaanagadeen tuunjelembeyanonj horonj kagi. Jiisasnonj angoletoto somasomata menj laligoroti, iikawaa bujuya moma mindirinj kougi.

⁹ *Kaen kouma utama mububotiwaajonj Jiisasnonj gowokouruta kokaen injijoro, “Ologonj nombutiwaajonj onjo mono wanjo monj mokolonj noojonj kosere anggi raba.”

¹⁰ Kaen injijoro ejemba seiseiya menj qeangonj onoma laligoro. Kawaaajonj qenjenmanjenj ano sele bimobimoogiawo kuuya yonononj selianonj oosiriwombaaajonj liligon mamaga aonj memetanj anggi.

¹¹ Omeya omeya yonononj Jiisas iima jaasewananonj namononj kemenj kokaen qagi, “Gii mono Anutuwaa Meria koloojanj!”

¹² Kaen qagi Jiisasnonj qetegonj onoma kanianonj asuganonj asugiwabotiwaajonj sonjo kotakota ama onono. Kianj.

Jiisasnonj gowokouruta meweengonj onono.

Mat 10.1-4; Luuk 6.12-16

¹³ Kanagenj Jiisasnonj baanjonj uma iikanonj iyanjaa siinja otaanj eja onoono iwaanonj kagi.

¹⁴ Kagi eja 12 iwo laligowutiwaajonj kuunj onoma Bunja qaaya jenj seiwutiwaajonj wasinj onono.

¹⁵ Wasinj onoma omejiilanj konjomaa onombutiwaa ku-usunja onono.

¹⁶ Kaen ama eja 12 ii kokaen kuunj onono: Piito, Jiisasnonj qa ii Saimon muro.

¹⁷ Jeims ano koga Jon, mangara qata Zebedi. Jiisasnonj yoroo qagara monj Boanerges qar. Ii ananaa qaanonj Gunparandambaa Merawoita.

¹⁸ Andruu, Filip, Bartolomyuu, Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria, Tadius, Saimon Zelot-politik ejaga,*

* 2:25: 1 Sml 21.1-6 * 2:26: Lew 24.9 * 3:9: Maak 4.1; Luuk 5.1-3 * 3:18: Nesenel paati zelot yonononj Room gawman tompe ama iyanjiaa nananj mewombaaajonj tompe menj laligogi.

19 ano Juudas Iskariot. Kariot eja iikanon kanagen Jiisas memelolo men muro. Kian.

Jiisasnon ome yonoo esungia uuguj qero kamaaja.

Mat 12.22-32; Luuk 11.14-23; 12.10

20 Jiisasnon iikaan ama onoma baanonnga kamaan yanaa mirinon karo. Mirinon karo ejemba tuun somatanon mombo kouma ajoroogi nembanene newombaaajon amamaagi.

21 Amamaagi sakitiurutanon ii moma “Uuta soodaboroja!” jegi. Jen kemen wambombaaajon kenji.

22 *Kenji Kana qaawaa boiya Jerusalemga kagiti, iyononon jegi, “Satambaa Iimolanon mono uutanon kemero laligoja. Iinon omejiilan yonoo wanjia iwaa ku-usunanon ome konjoma onotaankeja.”

23 Kaen jegitiwaaajon Jiisasnon onjoono kagi sareqaanon kokaen injjoro, “Satanon mono nomaen alia Satan mon konjonaga?”

24 Kantri mombaa galenurugianon batugianon angowowo ama deembuti een, iyononon mono galenkonkon gawonggia men nambombaaajon amamaawuya.

25 Kaanagadeen miri mombaa kanageso yononon batugianon angowowo ama deembuti een, mono galenkonkon gawonggia men nambombaaajon amamaawuya.

26 Kaanagadeen Satambaa kanageso yononon batugianon angowowo ama tuarenjen ama aowuyagati een, galenkonkonggia esunanon kamaaro omefotongianon mono qaomambaa anja.

27 “Mononon eja kotiga Iimolambaa kana boria wala mende somongowaati een, iinon mono mirianon uma esuhinaya qengama memambaaajon amamaawaa. Wala ii somongoro rarogo mono saanon mirianonga ilawoilaya kuuya kopepereedaboron men kembaa. (Iikawaa so niinon kaanagadeen Satan somongon gematanon omeya onotaankejen.)” Kian.

Singisonjo mesamesaoya qaa

28 Niinon qaa hona mon kokaen injjomarja, “Ejemba somata melaa singisonjo amakejuti, ii Anutunon mesaonkeja. Lombotawo me afaanja mepaqepae ambuyagati een, Anutunon ii saanon songbama onombaa.

29 *Songbama onombaato, mononon Uja Toroya mepagewaati, iikawaa singisonjogoya Anutunon mono kamban mononon mende mesaowaa. Qaago totoon! Singisonjo iikanon mono qaganon uro kamban tetegoya qaa Anutuwa jaanon qaayawo laligowaa.” Kaen injjoro.

30 “Omenon uutanon kemerota laligoja,” kaen jegitiwaaajon ama kaen kuma onono. Kian.

Jiisaswaa nemunjoanuruta.

Mat 12.46-50; Luuk 8.19-21

31 Kaen amin mogi nemunjoanuruta yononon kan seleenjen nama yononon kamaawaatiwaa qaa anji iwaanon keno.

32 Keno ejemba tuun yononon liligon mun rama kokaen ijogi, “Moba! Goo nemunjoanurugianon mono seleenjen nama goojon qisiju.”

33 Ijogi meleema kokaen injjoro, “Noo nemuna ii moronon ano noo kouruna ii daen yononon?”

34 Jiisasnon kaen injjonon ejemba liligon mun ragiti, ii uun injiima kokaen jero, “Iibu! Noo nemuna ano kouruna ii mono koi.

35 Anutuwa uusiin tejen komakejuti, iyononon mono noo nemuna ano naanjoanuruna koloju.” Kian.

4

Qosomakororo ejaawaa sareqaa

Mat 13.1-9; Luuk 8.4-8

1 *Jiisasnon mombo apu anjon goraayanon kemen kanain kuma onono. Kuma onono ejemba tuunlembenon iwaanon kema ajoroogi wanjonon uma apu anjon qaganon kema raro. Raro ejemba kuuya yononon anjon goraayanon sakasinon ajoroogi.

2 Kaen ajoroogi sareqaa mamaga jen kuma onono. Kuma onoma kokaen jero:

3 “Mobu! Eja mononon nene kota qosoma kororoomambaaajon gawonon keno.

4 Kema qosoma kororooro kota tosanon kana goraayanon kemen konji. Kemen konji (warawen) koonja koonja kouma ii nedaborogi.

⁵ Kota tosanonj jamo kowonjinonj kemej kongji. Kemej koma iikanonj namo mamaga mende mokologi. Namu dusiita mende erotiwaajonj kuragagia uulanawo kougi.

⁶ Kougiito, weenonj kouma onoonj jey kotonj onono tiigia qaagotiwaajonj soolin goronjgogi.

⁷ Kota tosanonj kumuntiri waayawo iikanonj kemej kongji. Kemej kongji komuntirinonj kouma qen turunj bibiloko meñ ononjgi. Kaenj kolooro honj mende kuugi.

⁸ Kota tosanonj namo awaanonj kemej kongji. Kemej koma kuragagia juma waama geregiaa honjgia awaa asugigi. Tosianonj kogia 30, tosanonj kogia 60, tosanonj 100 iikawaa so koloonj seigi.”

⁹ Kaenj jey jedabororo, “Monjonj uugejiawo laligoji eenj, iinonj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Jiisasnonj naambaajonj sareqaa jero.

Mat 13.10-17; Luuk 8.9-10

¹⁰ Tuuj somata yonononj deema kenji Jiisasnonj yanodeen raro. Yanodeen raro gowokouruta 12 ano tosaanj liligonj mugiti, ii motoonj sareqaa koi kawaa kanagiaajonj qisin mugi.

¹¹ Qisin mugi kokaenj meleema injjoro, “Anutuwaa bentotononj keuma laligowonjatiwaa qaa aasanjgoya ii onj asuganonj injjowe moma kotojuto, seleenjenj laligojuti, iyonjooonj ii kuuya sareqaanodeen asuginjeja.

¹² *Kaenj asugiro

‘Iyanjgiaa jaagianonj iwoi iimago kania kilenj mende moma kotowuya.

Iyanjgiaa gejagianonj qaa tororo momago kania kilenj mende moma asariwuya.

Ii moma asariwuyagati eenj, mono saanonj uugia meleenji Anutunonj singisonjgogia mesaonaga.’ ”

Jiisasnonj sareqaawaa kania jero.

Mat 13.18-23; Luuk 8.11-15

¹³ Jiisasnonj toroqenj kokaenj injjoro, “Sareqaa iikawaa kania ii mende moma asarijuti eenj, sareqaa tosaanj kuuya jemanjati, ii mono nomaenj moma asariwuyaga?”

¹⁴ Sareqaa iikawaa kania ii kokaenj: Qosomakororo ejanonj Buñj qaa qosoma kororonjeja.

¹⁵ Nene kota kana goraayanonj kemej kongiti, ii kokaenj: Buñj qaa qosoma kororoogi ejemba uugianonj kemeñkejato, ii mogi Satanonj iikanondeen kanj qaa uugianonj qosonjgi kemeroti, ii qetegonj unuamakeja.

¹⁶ Nene kota qosono jamo kowonjinonj kemej kongiti, ii kaanagadeen ejemba saregia monj. Yonononj Buñj qaa moma iikanondeen uuqeeanjgo qaganonj moma anjonj komakeju.

¹⁷ Kaenj amakejuto, uugianonj tiita mende enj onjombaato, kambanj torodaamonjadeen nama kotiinj laligowuya. Buñj qaawaajonj ama kakasilin me sisiwerowero kolooro kambanj iikanondeen mono tama unuwaa.

¹⁸ Nene kota qosono kumuntiri waayawononj kemej kongiti, ii kokaenj: Yonononj Buñj qaa mogi uugianonj kemeñkeja.

¹⁹ Kemeñkejato, namononj laaligowaa majakakaya ano monenj hina hoorowaa uugereya koloonj bimoonj onjmakeja. Qabunagiawo koloowombaa koposonjgogi siinj kombombanj bologa tosanonj kaanagadeen uugianonj dunjunj Buñj qaa bibiloko meñ munjeju. Kaenj kolooro honjgia qaa auta (gipeya) koloowuya.

²⁰ Nene kota namo awaanonj qosono kemej kongiti, ii ejemba koi kaanja: Yonononj Buñj qaa geja ama moma moma anjonj koma pondanj nama honjgia mokoloonjeju. Tosianonj qaa je motoonjononga kota 30 mokoloonjeju. Tosianonj honjgia 60, tosanonj qaa kota motomotoonj iikawaa honjgia 100 meñ seinj mokoloonjeju.” Kianj.

Lambe ii asasaga nonombaajonj raja.

Luuk 8.16-18

²¹ *Jiisasnonj qaa monj kokaenj jero, “Monjonj lambe me kiwa meñ ootirin monjon me dunj baatanonj ambaa me qaago? Ii dakanonj ambaa? Ii mono iikawaa dunj rarayanonj asuganonj ambaa.

²² *Kaanjideen iwoi monj mesanjgogi eji, ii mono asuganonj asugiwaatiwaajonj eja. Iwoi monj koma turugi eji, ii mono luluunji qetumbaatiwaajonj ama eja.

²³ Monjonj uugejiawo laligoji eenj, iinonj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Nomaen diwelopmen kolooja?

²⁴ *Jiisasnoŋ qaa kokaen injjoro, “Qaa mojuŋi, ii mono moma anŋonŋ koma uu wom-bogianonŋ ama koma gbiliŋ laligowu. (Kaen laligogi uugia diŋgoro roromonŋogianonŋ somariiro moma komuwuya.) Onŋ tosaanŋ yoŋoo qaagia gosinŋ jeŋ tegowuti, Anutunonŋ mono jeŋkootogia motoonŋo iikawaa so onŋonŋgiaa qaagia gosinŋ jeŋ tegowaa. So ii mono uugunŋ ironŋ meleema onŋombaa.

²⁵ *Iikawaa kania ii kokaenŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, Anutunonŋ mono ii toroqenŋ muro laligowaato, moŋnoŋ momakootoya qaa laligoji, Anutunonŋ mono momoya melaa eji, ii kaanagadeenŋ qetegonŋ wambaa.” Kianŋ.

Buŋa qaa kota ii kuragawo.

²⁶ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaenŋ jero, “Anutuwaanonŋ bentotonŋ ii koi kaanŋa: Eja moŋnoŋ gawononŋ kema nene kota qosoma kororoowaa.

²⁷ Qosoma kororonŋ kema asaga gomantiŋa enŋ waawaa ano nene kotaa kuraga juma koumakeju. Nomaenŋ juma koumakejuŋi, ii anŋo mende moma kotoja.

²⁸ Namo anodeenŋ nemunŋ kono honŋa koloonŋkeja: Wala geria, kanagenŋ honŋa ano iikawaa gematanonŋ honŋa iikawaa kota ii kuuya koloonŋ somariidaborowuya.

²⁹ *Honŋa somariidaboronŋ momogoro honŋa memewaa kambanŋa kolooro welenŋqeuruta wasinŋ onŋono soogia kaapenŋgoya jetawo menŋ honŋa mewombaajonŋ gawonŋanŋ kembuya.” Kianŋ.

Nejŋ kotaa sareqaa

Mat 13.31-32, 34; Luuk 13.18-19

³⁰ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaenŋ jero, “Anutuwaaw bentotonŋa ii naamombo so am-bonaga me naa sareqaanonŋ jeŋ asariwonaga?

³¹ Ii nejŋ kotaa so kokaenŋ kolooja: Kota ii kazupuleenda. Ii namowaa nene kota kuuya iyonŋoo kamaanŋqeqegia kolooja. Kaenŋ kolooro gawononŋ komomakeju.

³² Komomakejuto, juma waama logoya kuuya unuugunŋ somariinŋ boria somasomata bororo kema kanŋkeja. Kaenŋ boronŋ keno kanakeewambaa koonŋa koonŋa yoŋononŋ haigia iikawaa umuganonŋ amakeju.” Kianŋ.

Jiisasnoŋ sareqaa mamaga jero.

³³ Jiisasnoŋ sareqaa kaanŋa kaanŋa ii mamaga jeŋ laligonŋ Buŋa qaa injjoro. Moma kotogitiwaa so ii injjoro moma laligogi.

³⁴ Kambanŋ so qaaya kuuya ii sareqaanonŋ jeŋ laligoro. Qaaya moŋ eenŋ mende jeroto, gowokouruta yoŋowo iyanŋiodeenŋ laligogi kambanŋ kanonŋ qaa kuuya kawaa kanagia ii jeŋ asariŋ onŋoma laligoro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimbonŋ goronŋ qero.

Mat 8.23-27; Luuk 8.22-25

³⁵ Weenŋ kanonŋ mare kolooro Jiisasnoŋ gowokouruta kokaenŋ injjoro, “Mono mesaoŋ anŋonŋ kotonŋ leegenŋ keubonŋa.”

³⁶ Kaenŋ injjoro ejemba tuunŋ onŋomesaoŋ Jiisas wanŋi wanŋononŋ uma raro kenŋgi. Wanŋo tosaanŋa ii kaanagadeenŋ yoŋowo gemanonŋ gemanonŋ kenŋgi.

³⁷ Kenŋgi raidimbonŋ somatanonŋ obabanŋkota waaro sirinonŋ wanŋo uutanonŋ kemero wanŋo saa qemambaajonŋ ano.

³⁸ Kaenŋ kolooro Jiisasnoŋ wanŋo tetegoyanonŋ rama qembononŋ laarinŋ gaonŋ ero. Gaonŋ ero gowokourutanonŋ kema mindiinŋ ijogi, “Hei boi! Nono anŋgononŋ tiwilaawombaajonŋ anŋonŋ. Iikawaa majakakaya moŋ mojanŋ me qaago?”

³⁹ Kaenŋ ijogi uuta tooro moma waama musu ano siri kokaenŋ jeŋ kotonŋ orono, “Mono bogonŋ eenŋ ewao!” Kaenŋ jero haamononŋ donŋgoro sirinonŋ goronŋ qenŋ ero.

⁴⁰ Kaenŋ ama kokaenŋ jeŋ onŋono, “Onŋo naambaajonŋa toroko momo eja kolooja? Nomaem-baajonŋ ama Anutu mende moma laariju? Sombugia mono eenŋ moju.”

⁴¹ Jeŋ onŋono awawalinŋ qarasombugia moma aminŋ mogi, “Yeŋi, manŋgaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinonŋ musu ano kowe jeŋ kotonŋ orono jeta tenŋ konjao?” Kianŋ.

5

Omenonŋ bao uugianonŋ kemegi ejanonŋ qeanŋgoro.

Mat 8.28-34; Luuk 8.26-39

¹ Kaenŋ asugiro anŋonŋ kotonŋ leegenŋ Gerasin yoŋoo gomanonŋ keugi.

* 4:24: Mat 7:2; Luuk 6:38

* 4:25: Mat 13.12; 25.29; Luuk 19.26

* 4:29: Joel 3.13

² Keuma goraayanon ugi Jiisasnon wanjo mesaoro iikanondeen eja omeyawo mon qasirinonga kan nama Jiisas mokolooro.

³ Eja ii qasirinoj laligon qamo jamo kobaa oson uroroogi egiti, iikanon en laligoro. Eja kuuyanon kanaboria gbado (tape):nonj somongowonatiwaaajon amamaan laligogi.

⁴ Indija indija kania gbadononj somongonj binen qen laligogito, boro bota qenkegiti, ii qesuma kana kasia ritoqitonj laligoro kuuyanonj ii galen koma mubombaajon amamaagi.

⁵ Amamaan asaga gomantiina suulan qasiriwaa jamo kobaanon me baananonj lansan en laligoro. Kaen laligon qama silama selia jamononj qen kotomotonj laligoro.

⁶ Jiisasnon korikori karo iima bobogarinj kan balononj kosianonj kemenj siminj kuno.

⁷⁻⁸ Siminj kuno Jiisasnonj omeya ii kokaenj jenj mumambaajon ano, "Ome bologa, gii mono eja koi mesaonj kamba!" Kaen jemambaajon ano qa jinjererenj somata qama jero, "Ae! Jiisas, gii Anutu uataa Meria koloojan. Gii nomaenj ama nomambaajon kajan? Niinonj Anutuwaa jaasewanonj welema gonjenj. Gii qaa somongonj jojopan qaanonj jenj kottiinj simbobolo geriaowo mende ama nomba."

⁹ Kaen jero kokaenj qisiro, "Gii qaga moro?" Qisiro jegi, "Nono mamaga laligojoniwaaajon qanana Liijon jejon." Ii ananaa qaanonj Kere tuunj somata.

¹⁰ Kaen jenj kaparanj koma kokaenj welema mugj, "Gii nonotaawagati eenj, mono balonj kokanonj mende wasinj nonomba."

¹¹ Kosogianonj maronja kanonj bao tuunj somata monj gbojoja uutanonj kuluuma nanji.

¹² Kawaajonj ome yonononj kokaenj jenj Jiisas welema mugj, "Giinonj wasinj nonona nono saanonj bao yonoo uugianonj kemebonja."

¹³ Welema mugj "Mono kema kemebul!" jenj kotonj onono eja uutanonga kouma kema bao uugianonj kemegi. Kemegi iikanondeenj bao tuunj 2,000 kawaa so ii mono lugunj newonewononj kema jororonjonj apu anjononj kemenj nemotonj komugj.

¹⁴ Komugi bao galen yonononj kok koma taonj ano gomanj boleboole iikanonj kema buju qaa jegi. Jegi moma ejemba jaasoonjo yonononj iwoi kolooroti, ii iibombaajon kagi.

¹⁵ Kanj Jiisaswaanonj kouma iigi eja ome tuunawononj laligoroti, iinonj mono opo selekopaaya tororo somongonj rama uuta tooro roromongoya kuuya asugiro iima awawalinj nanji.

¹⁶ Nanji bao ii nomaenj kemenj komugiti ano eja omeyawo iwaanonj iwoi kolooroti, ii iigiti, iyonononj sundu woi ii injjogi.

¹⁷ Injjogi nama Jiisasnonj mindimindiri gomanj balongia mesaonj kemaatiwaaajonj welema mugj.

¹⁸ Welema mugj mesaonj wanjononj umambaajonj nano eja omeyawo laligoroti, iinonj kanj Jiisaswo motoonj kema laligomambaajonj qisiro.

¹⁹ Qisiroto, Jiisasnonj qotogonj muj kokaenj ijoro, "Gii mono gomanganonj kema tinitosauruga injiima Ponjonj angoletto somata menj kiankomunj gonji, iikawaa sunduya ii injjona mobu."

²⁰ Kaen ijoro mesaonj kema Jiisasnonj angoletto somasomata menj muroti, iikawaa qaaya kanainj Ten-taonj distrik uutanonj jenj seiro kuuyanonj moma waliingogi. Kianj.

Jairusnonj borataajonj Jiisas qama kooliro.

Mat 9.18-26; Luuk 8.40-56

²¹ Jiisasnonj wanjononj uma eleema anjonj kotonj leegenj karo ejemba tuunj mamaganonj iwaanonj kanj ajoroogi anjonj goraayanonj nanji.

²² Nanji qamakooli miriwaa qaa galen monj qata Jairus iinonj kanj Jiisas iima batanonj kemenj siminj kuma muro.

²³ Siminj kuma muj kaparanj koma qama koolinj kokaenj ijoro, "Borana melaanonj komumambaajonj anja. Mono kanj boroga qaganonj ana qeangonj torogonj laligowa."

²⁴ Kaen ijonj Jiisas wano motoonj keni ejemba tuunjelembe yonononj gemagaranonj kema oloqologonj liligonj oroma kenji. Kianj.

Emba jiwanonj Jiisaswaa malekuya oosiro.

²⁵ Kenji iikanonj batugianonj emba monj laligoro. Iinonj koinja gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro.

²⁶ Kaen laligonj siimbobolo mamaga moro selegalenj mamaganonj iwaa gawonja megj ilailaa monj mende mokoloonj laligoro. Iinonj selegalenj ejemba yonoo tawagiaajonj monenj hinaya kuuya gilinj laligoroto, jia iikanonj mono mombo momboga menj bolinj muro laligoro.

²⁷⁻²⁸ Kaen laligonj Jiisaswaa bujuya moma kokaenj jero, "Niinonj ii oosirimambaajonj moma bimoonj malekuyagadeenj boronja monj oosiriwenagati eenj, mono saanonj qeangomanja." Kaen jenj ejemba tuunj batugianonj Jiisaswaa gematanonj kema malekuyanonj oosiri.

²⁹ Oosiriyo saya iikanondeen juguro qenjenmanjena ii qaono selianon qeangoro moro.

³⁰ Qeangoro Jiisasnon iikanondeen esuja mon koton kenoti, ii moma ejemba tuun batugianon eleema qisiro, "Moronon malekuna oosirija?"

³¹ Kaen qisiro gowokourutanon kokaen ijogi, "Ejemba tuunnon ologon liligon goma goosiriju. Ii iima nomaen 'Moronon noosirija?' qisijan?"

³² Kaen ijogito, Jiisasnon mombo "Moronon ii anja?" jen qisin mokoloomambaajon eleema uun injiuro.

³³ Injiuro emba selianon angoletu kolooroti, iinon ii moma iikawaaajon toroko moma jenera ororo kan Jiisaswaa batanon kemen simin kuma kania kuuya ijoro.

³⁴ Jiisasnon ii moma kokaen ijoro, "Borana, momalaariganon mono men qeangon gonja. Qenjenmanjenganon mono qaono saanon uubonjonon kemba." Kian.

Jiisasnon Jairuswaa borata men gbiliro.

³⁵ Qaa kaen ijon nano qamakooli miriwaa qaa galenaa mirinonnga monnon qele kan Jairus ijoro, "Boraga komuja! Kawaajon mono boiwaa qaganon lombo toroqen mende amba."

³⁶ Ijoro Jiisasnon qaa iikawaa telambelan ama qamakooli miriwaa qaa galen kokaen ijoro, "Toroko mende moba. Mono nii moma laarin nomba."

³⁷ Kaen ijon ejemba tosaan onomesaon Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon iigadeen unuano ii otaan kengi.

³⁸ Kema qamakooli miriwaa qaa galenaa mirinon keugi ejemba tuun guju meg iinjiuro. Mamaganon jinjen qama kotakota saama amburerej meg.

³⁹ Injiima mirinon uma kokaen injiuro, "Ono mono naambaajon guju men saaju? Bora iikanon mende komujato, gaonga eja."

⁴⁰ Kaen injiuro jononjisi kaanja kolooro jomoma mugito, iinon ii kuuya onotaan borawaa nemunmanja ano tosaan iwo laligogiti, iigadeen unuano bora eroti, iikanon ugi.

⁴¹ Uma Jiisasnon bora ii borianon men ijoro, "Talita kuum." Ii ananaa qaanon Bora melaa, nii gijojen: Mono waaba!

⁴² Kaen ijoro bora gbania 12 iinon mono iikanondeen waama nama kema karo. Kaen kolooro iima kosogia kitor walinggogi.

⁴³ Walinggogi iikawaa bujuya mon jegi mobubotiwaajon jen songo kotakota ano. Ii ama bora melaa ii nemanene mugi newaatijon injiuro. Kian.

6

Nazaret yononon Jiisas gema qegi.

Mat 13.53-58; Luuk 4.16-30

¹ Ii kolooro Jiisasnon Jairuswaa goman balon mesaoro gowokourutanon otaan iwo kema Jiisaswaa somasomarii taononon keugi.

² Sabat kendonon karo qamakooli mirinon uma Buja qaa kanain kuma onono. Kuma onono moma ejemba mamaganon aarun walinggon kokaen jegi, "Yei, gejaju! Iwoi kuuya koi mono daenkaya moma jeja? Momakootoya ii mono moronon kuma muro jeja? Ano angoletu ku-usunawo kaanja ii mono moronon inaan muro borianon mero asugija?"

³ Eja koi mono goman kokawaa motonqeqe ejiaga. Mariawaa meria ano Jeims, Joosef, Juuda ano Saimon yonoo dagiaga. Naanurutanon batunananon koi laligoju." Nazaret yononon kaen jegi uugianon boliro iikanon amamaagi.

⁴ * Amamaagi Jiisasnon kokaen injiuro, "Gejatootoo ejawaa sakiti ano tinitosaurutanon mono iyanjaa taonon jejewili ama munkejuto, goman tosaan iikanon kaen qaago."

⁵ Kaen angitiwaajon Jiisasnon ji ejemba motomotoonggo boria qagianon ama men qeangon ononoto, angoletu ku-usunawo tosaan memambaajon amamaaro.

⁶ Kaen kolooro momalaaringianon mende asugiro yangisenjiaajon ama aaruro. Aarun onomesaon Nazaretwaa kosianon gomanja gomanja liligon Buja qaa kuma onoma laligoro. Kian.

Jiisasnon gowokouruta 12 wasin onono.

Mat 10.5-15; Luuk 9.1-6

⁷ Jiisasnon gowokouruta 12 ii onono kagi kanain woi woi kuuya wasin onono. Wasin onoma omejiilan konjoma onombutiwaa ku-usun onono.

⁸ * Ii onoma kokaen jen koton onono, "Kana kembutiwaajon taa gbarugia men kembu. Iwoi tosia mon mende mewu. Kana samonggia qaago, gesogia qaago me soojaakota ii irimun kasagianon mende somonggowu.

* 6:4: Jon 4.44 * 6:8: Luuk 10.4-11

⁹ Kana esu saanon kanagianon somongowu. Maleku samonja qaagoto, maleku mo-toongo mewu.”

¹⁰ Kaen jen kokaen injjoro, “Kema miri daen daen keubuti, mono iikanondeen laligon gawon menj taonj ii mesaon kana kembu.

¹¹ *Kema laligon miri monjon keugi mende koma horon onjoma qaagia mende mogi telambelangia mono kokaen jen qendeema onjombu, ‘Nono onjoo balonon kanij sububun kana tambonananon mokotaaji, ii mono riinj qesaaniinj onjooanjiaanonj eleema kemebaa.’ Kaen jegi kaniagia solanja moma kotogi saanon gomanj me taonj ii mesaon toroqen kembu.”

¹² Kaen injjoro mesaon kema ejemba uugia meleembutiwaa Bunja qaaya ii jen seinj laligogi.

¹³ *Laligon omejiilanj mamaga onjotaan ji ejemba mamaga kelenonj onjomorinj menj qeangon onjongi. Kianj.

*Kinj Herodnonj toroko moro.
Mat 14.1-12; Luuk 9.7-9*

¹⁴ *Jiisaswaa qabunayanon seinj kinj Herodwaa gejianonj kemero moro. Ejembanonj kokaen jegi, “Jon Oomulu ejanonj mono koomunonga waama gawonja mero anjoleto kusunawo asuginjeja.”

¹⁵ Kaen jegito, tosianonj kokaen jegi, “Ii mono Elaija.” Tosianonj toroqen jegi, “Ii gejatootoo eja walaga yonoononga monj.”

¹⁶ Kaen jegito, kinj Herodnonj ii moma kokaen jero, “Jon Oomulu eja niinonj jewe aroya kotogiti, iinonj mono koomunonga waama laligoja.” Majakaka moma kaen jero.

Jombaa aroya kotogi komuro.

¹⁷ *Ii kokaembaajonja jero: Herodnonj koga Filipwaa embia Herodias olonj mero Jon Oomulu ejanonj kinj ponj jenj muro kawaajonj opotoro wasinj onjono kema Jon menj somongonj kapuare mirinonj oonji.

¹⁸ Jononj Herodwaa qaa kokaen jero: “Gii qamboga olonj menj laligonj Kana qaa uugujanj.”

¹⁹ Kaen jero Herodiasnonj Jon kazi ama munj qegi komuwaatiwaaajonj moroto, iikawaa kania monj mende mokolooro.

²⁰ Mende mokolooro Jononj eja solanja ano soraaya toroya kolooroti, Herodnonj ii moma sapa somonjonj kokojinjinj koma reenreenj sulunj munj Jombaaajonj toroko moma laligoro. Kaen laligonj Herodnonj Jombaa jetanonja qaa moroti, ii uuta kuugi qaa mamagaajonj uuwoiwoi moro. Ii kilenj Jombaa qaaya momambaa siinj moro.

²¹ Kaen kolooro Herodiasnonj Jon qemambaa kania mende mokoloonj laligoro iikawaa kambanja awaa ii kokaen kanj kuuro: Kinj pombaa kolokoloo kambananonj karo jejelombanj ama jawinj ano kawali galenuruta ano Galili prowinswaa jotamemeya wanja ii koma horon onjono kouma ragi.

²² Kouma ragi Herodiaswaa boratanonj miri iikawaa utanonj kouma danis ano Herod ano iwo nene dunj laligonj ragiti, iyonononj iikawaa iimasiiinj mamaga mogi. Kaen mogi kinjonj emba saranj ii kokaen ijoro, “Borana, gii naa iwoiwaajonj siinj mobagati, ii saanonj qisinj nona togonj gomanja.”

²³ Kaen ijonj qaa ii jojopanj qaanonj jenj kotiinj kokaen ijoro, “Naa iwoiwaajonj qisinj nombagati, ii mono saanonj gomanja. Iwoi ii me ii me prowins galenj koma onjmakejenj, ii kaanjadeen saanonj mendeema bakaya monj gombe galenja koloowa.”

²⁴ Kaen ijoro seleejenj kema nemunja kokaen qisinj muro, “Nemuna, nii Kinjonj naa iwoiga nombaatiwaaajonj qisinj mubenaga?”

Kaen qisinj muro nemujanonj kokaen meleeno, “Mono kema jena Jon Oomulu ejawaa aroya kotogi wanja menj kanj nomba.”

²⁵ Kaen meleeno iikanondeen miri utanonj bobogarinj kimbaanonj uma kokaen qisinj ijoro, “Ama, niinonj siinj kokaen mojenj: Giinonj mono jenj kotona Jon Oomulu ejawaa aroya kotonj wanja kondenonj ama menj kanj ii keteda koi nomba.”

²⁶ Kaen ijoro kimbaa utanonj kobooro wosoya moroto, jojopanj qaaya somongoro somataurutanonj ii mogiti, iyonjoo jaagianonj kamaanj qewabotiwaajonj qiqisiya gema qemambaajonj moma bimoonj mesaoro.

²⁷ Mesaonj iikanondeen opotoroya monj wasinj ijoro, “Gii mono kema Jombaa aroya kotonj wanja menj kawa.”

²⁸ Kaen ijon wasiro kapuare miri gbadeyanon kema aroya koton wanɔ kondenanon ama men kan emba saran ii muro nemunɔ muro.

²⁹ Jombaa gowokourutanon iikawaa bujuya moma kema qamoya men qasiriwaa jamo kobaanon ama ron kongi. Kaen koloorotiwaajon ama kin Herodnon kanagen Jiisaswaajon jero, "Jonon mono koomunonɔa gbilin waama laligoja." Kian.

Jiisasnon eja 5,000 nene unuagi.

Mat 14.13-21; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

³⁰ Wasiwasi eja aposol yononon Jiisaswaanon kan ajoroon iwoi men ejemba kuma ononɔgiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi.

³¹ Ijogi ejemba donon donon kan kema angɔ selegia tiiroto, nene newuyatiwaa kambanɔ mende kolooro. Kawaajon Jiisasnon gowokouruta kokaen injoro, "Ono mono niwo kagi goman gbamejanon anana siri kema laligon haamo melaada mewonɔa."

³² Kaen injoro ejemba onomeson wanonon uma goman gbameja monɔen iyanɔgia siri laligowombaaajon kenɔi.

³³ Kenɔi ejembanon ii iima mamaganon iikawaa bujuya moma taon ano goman so iikanonɔa balon kana bobogarin waladeen kema iikanon keugi.

³⁴ ****Keugi Jiisasnon wanononɔa kamaan ejemba tuun somata injiro lama galenɔgia qaa tani ilinwalin qen laligogi yononon wosoya moro. Wosoya moma kanain Buja qaa kania kania kuma onono. Kian.**

Jiisasnon eja 5,000 nene unuagi.

³⁵ Kaen ama laligoro ween jaaya tegon kememambaajon ano gowokourutanon Jiisaswaanon kan kokaen ijogi, "Boi. Nono goman gbameja kokanon laligonin goman tiimambaa anja.

³⁶ Kawaaajon gii saanon ejemba koi wasin onona goman ano miri boleboole kosere rama kenjuti, iikanon kema nembanengia sewanɔ men newu."

³⁷ Kaen ijogito, kokaen meleema injoro, "Ononon mono ononɔngio ii nene unuagiwu." Kaen injoro qisin mugɔ, "Nononon mono nomaen ambonaga? Gawon meme kamban 200:waa sewanɔ (Kina 2,000) eja. Monen ii men kema nene bered sewanɔ men unuagiwombaaajon jejan me?"

³⁸ Kaen qisin mugɔ jero, "Onononɔgianon nene bered dawi raja? Ii kema iibu." Kaen jero gesogia qenɔgama jegi, "Bered 5 ano sora woi iikaanda men laligonon."

³⁹ Kaen jegi Jiisasnon ejemba tuun kokaen jen koton onono, "Ejemba kuuya, onono deema nene newombaaajon tuun boleboole ajoroon lolo tonɔgonon kemon rabu."

⁴⁰ Kaen jen koton onono kosere tuunɔa tuunɔa deema ragi. Tuun tosia 100 ano tosia 50 kaan kaan kululuun rama kenɔi.

⁴¹ Rama kenɔi bered 5 ano sora woi ii men Siwenon uuro uro kotuegon bered moton gowokouruta onono ejemba tuun so mendeema batugianon angɔ. Sora woi ii kaanideen tuun kuuya yononon mendeeno.

⁴² Mendeeno ejemba korebore nenɔo nenɔo timbiriigi.

⁴³ Nenɔo timbiriigi nene kitia kitia mesaogiti, ii gowoko yononon men kululuugi konde 12 kanon kemon saa qero. Kaanogadeen sora kitia ii men kululuugi. Kian.

⁴⁴ Eja bered negiti, iyononon janɔgogia ii 5,000. Kian.

Jiisasnon apu anɔgon qaganon riin riin keno.

Mat 14.22-33; Jon 6.15-21

⁴⁵ Negi tegoro Jiisasnon iikanondeen gowokouruta jen koton onoma kokaen jero, "Onono mono wanonon uma waladeen apu anɔgon koton leegen Betsaida gomanon kembu. Niinon saanon kamban biiwianon ejemba tuun koi wasin onomago kamarja."

⁴⁶ Kaen jen yeizozogia jen onooma baananon uma qama kooliro.

⁴⁷ Qama koolin laligoro mare kolooro iyanodeen baananon laligoro wanɔgonon anɔgon biiwianon keno.

⁴⁸ Keno loqanon qen qen bimbimɔgon nanɔgogi keno haamonon kenɔi, iikaan baagenɔa qen karo bimooro majakaka somata mogi. Goman aananon (3-6 kilok) iikaananon Jiisasnon kaen injiima apu anɔgon qaganon riin riin gowokouruta onononon kan unuugumambaa ano.

⁴⁹ Apu anɔgon qaganon riin riin karo ii iima "Kowe Sonɔgorinon kaja!" jen kanain qama silangi.

⁵⁰ Qama silama kuuyanon ii iima toroko mogito, Jiisasnon iikanondeen qaa bonjonda jen kokaen injoro,

* 6:34: Jan 27.17; 1 Kin 22.17; 2 Hist 18.16; 34.5; Mat 9.36

* 6:34: Jan 27.17; 1 Kin 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Mat

“Alauruna, mono qaqabunabunagiawo satiinj laligowu. Neeno kajen. Toroko mende mobu.”

⁵¹ Kaen jen yonoonon wanjonon uro haamonon goron qero. Goron qero jenengia ororo hononja mende aarugi.

⁵² Wala bered menj sein unuagiroti, iikawaa kania mende moma asarigito, uugianon gojono kaanjadeen aarun ragi. Kianj.

Jiisasnon Genesaret laligon menjqeeango gawonj mero.

Mat 14.34-36

⁵³ Apu anjonj kotonj leegenj Genesaret gomanonj keuma wanjo mesaonj sakasinonj kemegi.

⁵⁴ Wanjo mesaonj sakasinonj kemegi ejembanonj Jiisas iikanondeen moma kotonj mugj.

⁵⁵ Moma kotonj munj qaa anji menj bobogarinj mindimindiri sopa gomanjianonj gomanj so liligogi. Liligogi moma kanainj ji ejemba demberunonj anjonj onjoma Jiisasnonj gomanj daenj laligorotiwa so unuama kagi.

⁵⁶ Gomanj so, taonj, miri me kuunj mombaa uutanonj kenotiwa so ji ejemba unuama sombengianonj ama onjngi. Ama onjoma Jiisaswaa selianonj me malekuyaa susuyanonj oosirwombaaonj welema munj laligogi. Oosirigiti, kuuya yonjononj mono qeangodaborogi. Kianj.

7

Ambosakonj yonononj qaa kuma soogi.

Mat 15.1-9

¹ Kana qaawaa kaparanjonjonj ano iikawaa boi tosaanja Jerusalem sitinonja kagiti, iyonjononj Jiisaswaanonj kanj ajoroogi.

² Kambanj iikanonj Jiisaswaa gowokouruta tosaanjononj borogia mende songbama donjhamo mende qenj nembanene negi injiima uugia boliro.

³ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj) ano Juuda ejemba tosaanja kuuya yonjononj ambosakonj yonoo siligia otaanj laligogi. Kawaajonj borogia wala songbama sororogonjo nembanene nenj laligogi.

⁴ Kaanagadeen gawononja me maaketnonja kawuti, iikanonj wala apu kosonj arinj konjoratinjo nene oosirinj laligogi. Kaanagadeen qambi, monjonj ano komanene kuuya ii songbama hamo qenj laligogi. Sili kaanja kaanja ii mamaga otaanj laligogi.

⁵ Kawaajonj Kana qaawaa kaparanjonjonj ano iikawaa boi yonjononj Jiisas kokaenj qisinj mugj, “Goo gowokouruganonj mono naambaajonja ambosakonjurunana yonoononj sili mende otaanj borogia donjhamo mende qenj kilenj nembanene menj nenjkeju.”

⁶ *Kaenj qisinj mugj kokaenj injjoro, “Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, gejatootoo eja Aisaianonj mono onjoo kaniagia tororo luluuma Buju Tere monj kokaenj oorota eja,

‘Ejemba tuunj koi kanonj mono je buugianonj awaagadeen goda qenj nomakejuto, uugianonj telambelanj ama noma monjenj koriganonj anji eja.

⁷ Kaenj ero noo waena eenj toontoonj menj mepeseenj nomakeju.

Kana qaa kuma onjombonjenj kitianonj ejemba yonjoo jenjkootogia ii gisomaso ama melokanjinjkeju.’

⁸ Aisaianonj kaenj ooro. Onj mono iikawaa so Anutuwaanonj jojopan qaa gema qenj ambosakonjurugia yonjoo siligia otaanjkeju. Ii mende sokonja.”

⁹ Kaenj menj kokaenj injjoro, “Onjanganja siligia walaga otaawombaaonj mono awaagadeen Anutuwaanonj jojopan qaa qewagonjkeju.

¹⁰ *Iikawaa qaaya monj ii kokaenj: Moosesnonj kokaenj menj kotoro, ‘Nemunj manja mono goda qenj oromakeba,’ ano ‘Monjonj manja me nemunja qasuaan mubaati, ii mono qegi komuwa.’

¹¹ Kaenj menj kotoroto, onj qaa ii uugunj kokaenj menjkeju, ‘Monjonj nemunj manja ii kokaenj irijowaa: Oo wosona mojenj. Noo nanjonango iwoina bunja qenj aowaoragati, ii Anutuwaaha matawowaajonj gosinj andaborowe bunyaa nandunja kolooowa.

¹² Monjonj kaenj irijoro sokombaa jeku.’ Kaenj menj somonjonj mugj nemunj manja yorojonj ilailaa monj mende toroqenj oromakebaa. Ii mende sokonja.

¹³ Yei! Kaenj ama onjanganja nanamemengiaa siligia menj kotonj iikanonj Anutuwaanonj jojopan qaa qewagogi omaya koloonj janjonj qaomakeja. Onj iwoi kaanja ii mamaga amakeju.” Kaenj menj meleema onjono. Kianj.

*Eja uu ii nomaen tiloon riisija?**Mat 15.10-20*

¹⁴ Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ mombo oŋoono kagi kokaen injijoro, “Oŋo mono kuuya qaa koi geja ama moma asariwu.

¹⁵ Iwoi seleeŋgeŋga eja uutanonŋ kemenkeji, iikanonŋ tiloonŋ mumambaajonŋ amamaankejato, iyanŋaa uu wombotanonŋga qaa kouma kamaankeji, iikanonŋ mono tiloonŋ munkeja.

¹⁶ Moŋnoŋ gejiawo laligoji een, iinonŋ mono qaa koi geja ama moma kotowa.” Kian.

¹⁷ Jiisasnoŋ kaen jeŋ ejemba tuuŋ oŋomesaonŋ kema miri moŋnoŋ uro. Uma raro gowokourutanonŋ sareqaa iikawaa kaniaajonŋ qisigi.

¹⁸ Qisigi kokaen injijoro, “Oo alauruna, oŋo kaanŋagadeen momogia awaa mende koloojamaen? Nembanene iwoi seleeŋgeŋga eja uutanonŋ kemenkeji, ii tiloonŋ mumambaajonŋ amamaankeja. Ii moma kotoju me qaago?

¹⁹ Ii uu wombotanonŋ mende kemenkejato, korojoŋanonŋ kemen seleeŋgeŋ kamaankeja.” Jiisasnoŋ qaa kaen jeŋ iikanonŋ nembanene kuuya ii menŋ soraidabororo.

²⁰ Jiisasnoŋ toroŋen kokaen jero, “Eja uu wombotanonŋga qaa kouma kamaankeji, iikanonŋ mono tiloonŋ munkeja.

²¹ Ejemba uu wombogianonŋga iwoi koi kaanŋa koloonŋ koumakeja: Qaa bologa romonŋonŋ serowilinŋ ambombaajonŋ momakeju. Iwoi yonŋoro menŋ owenŋ jenanŋ menŋ ejemba unjuŋi komuwutiwaajonŋ momakeju.

²² Oloŋkalu ambombaajonŋ momakeju. Menŋgo mewombaa otoko amakeju. Bidaanŋ jembooli ano angomokolonŋ ambombaajonŋ momakeju. Qaa saga jeŋ uduuduudu ambombaajonŋ momakeju. Gejajuju ama goroŋooso ambombaajonŋ momakeju. Sewanŋkiki laligonŋ gemaŋeŋe qaa jeŋ Anutu mepaegowombaaajonŋ momakeju. Jaba-arambaranŋ ama sili uugia qaa amakeju.

²³ Iwoi bologa kuuya iikanonŋ mono ejemba uu wombogianonŋga kouma tiloonŋ oŋomakeja.” Kian.

*Keinan emba moŋnoŋ kaparanŋ koma qama kooliro.**Mat 15.21-28*

²⁴ Jiisasnoŋ waama Genesaret gomanŋ mesaonŋ siti qagara Taia ano Saidon iikawaa distrik qata Fonisia kawaa uutanonŋ keno. Kema gomanŋ moŋnoŋ uma bujuya moŋnoŋ mobabotiwaajonŋ buugia mejugoroto, kilenŋ aasanŋgoya laligomambaajonŋ amamaaro.

²⁵ Amamaaro iikanondeenŋ emba moŋ borata melaa ii omeyawo laligoro Jiisaswaa bujuya moma iwaanonŋ kanŋ batanonŋ kemenŋ siminŋ kuno.

²⁶ Emba ii Juudaga qaagoto, Griik qaa jeŋ laligoro. Nemunŋ manŋa ii Fonisiaga Siria prowins kanonŋa. Iinonŋ borataa uutanonŋga ome konjombaatiwaajonŋ welema muro.

²⁷ Welema muro kokaen ijoro, “Juuda nono wala nononanaa meraboraanana unjuaginŋinŋ neŋ timbirinŋ ambuya. Kawaaajonŋ merabora yonŋoo mirigianonŋga bered menŋ kasu oŋoninŋ mende sokombabo. Juuda anana wabaurunana oŋoo qagia kasu qamakejonŋ. Niinonŋ wala Juuda ejemba ilaanŋ oŋombe kantri tosaanŋa oŋononŋ mono kasu kaanŋa mamboma laligowu.”

²⁸ Kaen ijoro moma kokaen meleeno, “Poŋ, ii saanonŋ mojentto, kasu meria yonŋononŋ mono kaanŋagadeenŋ merabora yonŋoononŋ nene remonŋa nene duŋ baatanonŋ kamaaro nenkeju.”

²⁹ Kaen meleeno Jiisasnoŋ kokaen ijoro, “Qaa kaen jejanŋiwaajonŋ saanonŋ moma gonjenŋ. Ome iikanonŋ mono keteda koi boraga mesaonŋ kenja. Kawaaajonŋ gii saanonŋ kembaa.”

³⁰ Kaen ijoro moma mirianonŋ keno omenonŋ borata mesaaro duŋanonŋ ero iiro. Kian.

Jiisasnoŋ eja moŋ meagoro.

³¹ Jiisasnoŋ mombo Taia siti gomanŋ mesaonŋ Saidon sitinonŋ kema uugunŋ misinŋonŋ Tentaonŋ gomambaa biiwia uugunŋ Galili apu anŋonŋ kosianonŋ karo.

³² Karo gejaduu eja moŋ qaaya qaomambaajonŋ anoti, ii wama Jiisaswaanonŋ kagi. Kanŋ boria wanŋanonŋ ambaatiwaajonŋ qisinŋ mugŋi.

³³ Qisinŋ mugŋi eja ii wama ejemba tuuŋ ii oŋomesaonŋ moŋgeŋ kenŋi. Kema Jiisasnoŋ boro susuya gejianonŋ ama nama mombo iyanŋaa boro susuyanonŋ sulaanŋ neselanŋanonŋ oosiriro.

³⁴ Oosirinŋ Siwenonŋ uuro uro osonŋombo qama koolinŋ iyanŋaa qaanonŋ “Efata,” ananaa qaanonŋ ‘Mono toowa,’ kaen jero.

³⁵ Kaen jero gejawoitanonŋ toori neselanŋanonŋ lolooŋo qaaya awaagadeenŋ jero.

³⁶ Jero Jiisasnoŋ iikawaa bujuya ejemba injiwobotiwaajonŋ qotogonŋ oŋono. Qotogonŋ oŋoma kaparanŋ kono yonŋononŋ ii kaparanŋ koma jeŋ seinŋ laligogi.

³⁷ Jen sein laligogi ejembanonj newogia tegoro walingonj kokaen jegi, “Iwoi kuuya awaagadeen amakeja. Gejaduu gejagia metooro momakeju. Ejemba motoya yonjoo neselanjia isano qaa jenkeju.” Kianj.

8

Jiisasnoŋ ejemba 4,000 nene uŋuagiŋo.

Mat 15.32-39

¹ Kamban kanonj ejemba tuun somatanonj mombo ajoroogi. Nembanenegia qaa laligogitiwaajonj Jiisasnoŋ gowokouruta onjoo iwaanonj kagi kokaen injjoro,

² “Niinonj ejemba tuun koi yonjooŋ wosona mojen. Yonjononj niwo kan ween karoonj laligogi nembanenegia qaondabororo iijen.

³ Yonjooŋga tosanonj koriganonjga kan laligogi niinonj ‘Saanonj gomangianonj kembu,’ jemambo. Nene mende negi een wasin onjombe kana batuyanonj kema kema jaagia giliro tiwitiwila mokoloowubo.”

⁴ Kaen injjoro gowokourutanonj meleema kokaen ijogi. “Balon qararanjonjononj kokanonj monjonj mono daenkaya nembanene kaanja mokolonj tuunleembe koi unuaginaga?”

⁵ Kaen ijogi kokaen qisin onjono, “Onjooŋ bered dawi raja?” Qisin onjono “Bered 7 raja,” ijogi.

⁶ Ijogi Jiisasnoŋ ejemba tuunleembe ii namononj kemen rabutiwaajon jen koton onjono kemen ragi. Kemen ragi bered 7 ii men Anutu qama koolin dangisen jen motonj gowokouruta onjoma ejemba tuun so batugianonj ambutiwaajon jero. Kaen jero iikawaa so anji.

⁷ Yonjooŋ sora boleboole tosia kaanjagadeen raro. Ii kaanjadeen men kotuegonj ejemba tuun so batugianonj toto qen onjombutiwaajon jen koton onjono.

⁸ Jen koton onjono onjongi nen nen timbiringogi. Nen timbiringonj nene kitia mesaogi raroti, ii konde 7 men kululuugi saa qero.

⁹ Eja nene negiti, iyonjoo janngogia ii 4,000. Negi wasin onjono gomangianonj kenji. Kianj.

Boi tosanonj angoletu iibombaajon kaparanj konji.

Mat 16.1-4

¹⁰ Kenji iikanondeen gowokouruta yonjowo wanjononj uma distrik qata Dalmanuta kanonj kenji.

¹¹ *Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjon) tosanonj iikanonj kan Jiisaswo kanain jenonkooli anji. Qaawaa timbinonj horowombaajon angobato men mun kokaen kaparanj koma qisigi, “Mono jena Siwenonga angoletu monj asugiro iibona.”

¹² *Kaen jegi uutanonj bimooro osongonjowo qero jero, “Oo ejemba kamban kokaamba namononj laligojuti, onj mono naambaajon Anutuwaawaa aiwese asugiwaatiwaajon kaparanj komakeju? Niinonj qaa honj monj kokaen injjowe mobu: Anutunonj aiwese kaanja ii mende men qendeema onjombaa. Qaago awawi!”

¹³ Kaen jen onjomesaonj mombo gowokouruta yonjowo wanjononj uma apu anjonj koton leegen keugi. Kianj.

Farisii ano Herod yonjononj woso kondunj kaanja koloju.

Mat 16.5-12

¹⁴ Iikanonj keuma samonj mewombaajon duduugi bered motoonjgoda ii wanjononj men ragi.

¹⁵ *Ragi Jiisasnoŋ kokaen jen koton onjono, “Onj Kana qaawaa kaparanjonjon (Farisii) yonjoo tomembounboun qaagia ano Herodwaa riki somban iikawaajonj mono galanjia mewu. Ii awaagadeen mende gosinj gema qewuti een, iyorononj mono yiist kaanja somariin men bolin onjombaota.”

¹⁶ Jen koton onjono qaa gemata ii mende moma asarinj batugianonj kokaen aminj mogi. “Berednana qaawaajonj jeja me nomaen?”

¹⁷ Ii aminj mogi gejianonj kemero kokaen injjoro, “Naambaajonj berednana qaa jen aminj moju? Noo kaniana ii naambaajonj mende moma kotoju? Ii mende moma asariju me? Ugejagianonj gojoma raja?”

¹⁸ *Jaagia rajaoto, kilenj mende iima kotoju me? Gejagia rajaoto, kilenj mende moma asariju me? Iwoi asugiroti, ii duduuju me qaago?

* 8:11: Mat 12.38; Luuk 11.16

* 8:12: Mat 12.39; Luuk 11.29

* 8:15: Luuk 12.1

* 8:18: Jer 5.21; Eze 12.2;

¹⁹ Niinon bered 5 ii ejemba 5,000 yonjoon motowe iikawaa kitia men kululuugi konde dawinon kemej saa qero?" Qisin onono "Konde 12," ijogi.

²⁰ Ijogi toroqero, "Niinon bered 7 ii ejemba 4,000 yonjoon motowe iikawaa kitia men kululuugi konde dawinon kemej saa qero?" Qisin onono "Konde 7," ijogi.

²¹ Ijogi moma jero, "Kawaajon kaniaana ii mono kaanjadeen mende moma asariju me?" Kianj

Eja jaagoo mombaa jaaya metooro.

²² Jiisasnonj gowokouruta yonjowo Betsaida taononj kagi. Kanonj kanj eja jaagoo monj wama Jiisaswaanonj kouma borianonj oosiriwaatiwaaajonj qama koolinj mugj.

²³ Qama koolinj mugj Jiisasnonj eja jaagoo ii borianonj menj wama miri seleenjenj keni. Kema sulaaya sulaan jaayanonj ama boria wananonj ama qisin muro, "Iwoi monj iijan me qaago?"

²⁴ Qisin muro jaaya uuro uro jero, "Ejemba injijento, ii gere tanitani koloogi kokoosugadeen injiibe kema kanj nanju."

²⁵ Kaenj jero mombo borianonj jaawoita oosiriwo toori tororo uuro asarinj kotooro iwoi kuuya awaagadeen iidabororo.

²⁶ Iidabororo wasinj munj kokaenj ijoro, "Gii gomanj monjenj mende kembato, dindinja geengaa gomanjanonj kema." Kianj.

Piitononj Jiisaswaa kania jokolooro.

Mat 16.13-20; Luuk 9.18-21

²⁷ Jiisasnonj Betsaida mesaonj gowokouruta yonjowo Sisaria Filipai taombaa kosianonj kenji. Kananonj kema gowokouruta kokaenj qisin onono, "Ejembanonj noojonj nomaenj jenkeju? Nii eja moroga koloojen?"

²⁸ *Qisin onono meleema kokaenj jegi, "Tosianonj 'Gii Jon Oomulu ejaga koloojan,' jenkeju, tosianonj 'Gii Elaija koloojan,' jenkeju ano tosianonj toroqen kokaenj jenkeju, 'Gii gejatootoo eja walaga yonjoonjga monj koloojan.'"

²⁹ *Kaenj jegi kokaenj qisin onono, "Ano onjoonjgio noojonj nomaenj jeju? Nii moroga koloojen?" Qisin onono Piitononj kokaenj meleeno, "Gii Anutuwaanonj Hamoqeqe Toya Kraist koloojan."

³⁰ Kaenj meleeno kania asuganonj jegi monjonj mobabotiwaajonj sonjo kotakota ama onono.

Jiisasnonj komumambaa qaaya jero.

Mat 16.21-28; Luuk 9.22-27

³¹ Jiisasnonj gowokouruta kanainj kokaenj kuma onono, "Siwe gomambaa Eja honjanonj mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yonjononj mono gema qenj qegi komuwaa. Komuro weenj karonj tegoro koomunonjga waabaa."

³² Jiisasnonj qaa ii mende kolatinj asuganonj jero Piitononj iikanondeen horonj munj goraayanonj kema kanainj qotogonj muro.

³³ Qotogonj muro eleema gowokouruta uuj injiima Piito qotogonj kokaenj jenj muro, "Gii qaa romonjojanj, ii Anutuwaanonj qaaga qaagoto, balonj ejemba ano Satan siinjgiaga. Kawaajonj Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananonjga togowa." Kianj.

Kraist otaawonjatiwaa sewanja.

³⁴ *Jiisasnonj ejemba tuunj ano gowokouruta onjoono kagi qaa kokaenj injijoro, "Monjonj noo gemananonj kamambaaajonj moji, iinonj mono iyanjaa uuseliaa siinj kombombanja bologa gema qero sisia megj siimbobolo ii bisimakaba. Ii maripoononj komuwaatiwaa so mokosinjonj nii notaanj kawa.

³⁵ *Monjonj laaligoya iyanjaaajonj anjonj koma iyanjaa jaajaa laligoji, iinonj mono laaligoya honja somonjgoro soowaa. Soowaato, monjonj balombaa laaligoya ii nii ano noo Oligaa Bunjanaajonj ama qeleema togonj nombaati, iinonj mono laaligo honjaa kania mokolonj kottiinj laligowaa.

³⁶ Monjonj gomanja gomanja yonjo ilawoilaya kuuya koma hororo bunjaya kendabororo uuwaa laaligoya menj soonj silemale laligonj komuro Anutononj qaaya jenj tegoro unayanonj tiwilaaro mende sokombaa. Eshinaya iikanonj mono uukoisoro mende menj mubaa. Qaago totonj!

³⁷ Anana kuuyanonj mono ananaa downana mewombaajonj amamaawonja.

* 8:28: Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * 8:29: Jon 6.68-69 * 8:34: Mat 10.38; Luuk 14.27 * 8:35: Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

³⁸ Ejemba tuuŋa tuuŋa kamban kokanon balonon olonkaku ama singisongo tosaanja ama laligonkeju. Mononon iyonoo batugianon noo qana ano noo Buŋa qaana men kamaan ambaati, ii Siwe gomambaa Eja honanon kaanagadeen iima tiuwaa. Iinon kanagen Siwe gajoba toroya yonowo koi kamaagi Manaa asamararaja iima aarugi iinon eja me emba kaanja mono injiima tiin onombaa.” Kian.

9

¹ Kaen injion kokaen jero, “Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu: Koi nanjuti, onoo batugianonja tosanon Anutonon bentotonja kuuro ku-usurjanon asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligon koomuwaa siimboboloya mende mogi ii koloon asugiro iibuya.” Kian.

Jiisaswaa selianon letono.

Mat 17.1-13; Luuk 9.28-36

² *Weej 6 tegoro Jiisasnon Piito, Jeims ano Jon unuama ejemba onomesaon iyanjia siri baanja koriga mononon uma gbamejanon laligogi. Iikanon laligogi jaasewanjianon nano Jiisaswaa sele taniannon letoma morota kolooro.

³ Malekuyanon tualalakota asamararajawo kolooro. Balonon opo taanja gbabulunon (saife, omo) songbamakejuti, mono ii uugun taaliro.

⁴ Kaen kolooro Elaija ano Mooses yoronon asugin onoma Jiisaswo qaa amigi.

⁵ Amigi Piitonon kanain qaa jej Jiisas kokaen ijoro, “Somatanana, nononon kokanon uukorisoro mojon. Kawaajon nononon saanon kuun karoon mewonja: Goojon mon, Mooseswaaajon mon ano Elaijawaajon mon.”

⁶ Gowoko yononon jenengia mamaga ororo Piitonon “Nomaen jemaŋa?” jen qaa mongano.

⁷ *Qaa mongama nano kokolo tualalakota asamararajawo mononon kamaan umugayanon esuun onono iikawaa uutanonja qa aro mon kokaen kolooro mogi, “Eja koi neenaa wombo merana kolooja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”

⁸ Qaa ii moma uulanjowo eleema suun mongama woi ii mombo mende iriigi Jiisasnondeen yonowo nano. Kian.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.

⁹ Baanononja roganon kamaan Jiisasnon kokaen jen koton onono, “Onono iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii mono ejemba mon mende injiowu. Siwe gomambaa Eja honanon koomunonja waaro iikawaa gematanon ii saanon jen asarin laligowu.”

¹⁰ Kaen jen koton onono gowokouruta karoon yononon qaa ii uugianon anjon koma koomunonja waawaataa qaa iikawaa kania ii iyanjia qisin aon amin mogi.

¹¹ *Amin moma Jiisas kokaen qisin mug, “Kana qaawaa boi yononon qaa kokaen jenkeju, ‘Gejatootoo eja Elaijanon mono Siwenonja waladeen kamaan asugiwaa.’ Ii nomambaajon jenkeju?”

¹² Qisin mugi meleema kokaen injiowo, “Elaijanon waladeen kamaan asugin laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii honaga koloojato, qaa mon koi mono naambaajon oogi eja: ‘Siwe gomambaa Eja honanon mono siimbobolo mamaga moro jejewili ama mubuya.’

¹³ Qaa woi ii ejaoto, niinon kokaen injomaŋa: Elaijanon mono kamaan asugiroto, iwaajon Buŋa qaa oogita ejiwaa so ejembanon ii iyanjiaa siingia otaan tondu ama mug.” Kian.

Jiisasnon ome otaaro meranon qeangoro.

Mat 17.14-21; Luuk 9.37-43

¹⁴ Jiisas ano gowoko karoon yononon baanononja kamaan gowokouruta tosia yononon kan iwoi kokaen iigi: Kana qaawaa boi tosanon nama yonowo jenonkooli ano niinonngiinon qaa jegi ejemba tuunlembenon liligon injiima nanji.

¹⁵ Kaen nama ejemba tuun kuuya yononon Jiisas iima iikanondeen aarun bobogarin kosianon kema jolonja jegi.

¹⁶ Jolonja jegi kokaen qisin onono, “Ononon naambaajon yonowo jenonkooli ama niinonngiinon qaa jeju?”

¹⁷ Qisin onono tuungianonja eja mononon meleema kokaen ijoro, “Boi, noo merana omenon buuta muungun qaamuun men muro wama goonon kajen.

¹⁸ Iinon kanon me kanon men utugon horon giliro kamaan qen buutanonja kokopa kamaaro irinja kijonjon selianon mejugonkeja. Kaen kolooro kan goo gowokouruga welema onoma ome ii otaawutiwaajon injijento, yononon ii amamaajuya.”

* 9:2: 2 Piito 1.17-18

* 9:7: Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

* 9:11: Mal 4.5; Mat 11.14

¹⁹ Kaen ijoro meleema mun jero, “Yei! Balombaa ejemba yanggisengiawo. Mono kamban dawi onjowo qatonj unjij laligowe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemanja. Ii mono wama noononj kawu.”

²⁰ Kaen jero wama iwaanonj kagi. Kagi omenonj Jiisas iima iikanondeenj mera utugonj orogonj muro wolaza horonj tama namononj qej poranporan itagonj semberj aonj ero buutanonja kokopa kouma kamaaro.

²¹ Jiisasnonj ii iima manja kokaenj qisij muro, “Kamban dawiwaa so tani koi asuginj mun kouro?” Qisij muro jero, “Ii mono melaayanondeenj koloonj muro.

²² “Ii mej bolij mumambaajonj indinja indinja gerenonj me apunonj metano kamban mamaga kemenj qej qejgadeen amakeja. Kaento, iikaanja ku-usunja monj goononj eji eenj, mono kiankomunj ilaan noromba.”

²³ Kaen jero Jiisasnonj ijoro, “‘Ku-usunja monj goononj eji eenj,’ jejanj. Anutu waa ku-usunjanonj mono ilawoila mombaajonj mende amamaankeja. Monjonj Anutu moma laariwaati, iwaanonj ilawoila kania kania saanonj koloonjkebaa.”

²⁴ Kaen ijoro manjanonj iikanondeenj qama jero, “Anutu moma laarijento, momalaarinanonj looloria kolooja. Momalaarina mono mej kotiiwa.”

²⁵ Jero ejemba jaasonjgoyanonj bobogarinj kagi injiima iikawaajonj ome ii kokaenj jey muro, “Gii qaamuunj ano gejaduuwaa omeja, niinonj jey kotonj gonjenj: Gii mono eja koi mesaonj kouma kema mombo mende eleema kawa.”

²⁶ Jey muro qama silama mera ii utugonj uulanawo orogonj muro hororo utama kouma keno. Kouma keno qamo kaanja koloonj ero mamaganonj ii iima “Wosoya tegoja!” jegi.

²⁷ Kaen jegito, Jiisasnonj borianonj mej kobibiuro waama nano.

²⁸ Kaen nano Jiisasnonj miri uutanonj uro gowokourutanonj anjideenj rama kokaenj qisij mugij, “Nonononj mono naambaajonj ii nononanodeenj otaawombaajonj amamaajonja?”

²⁹ Qisij mugij kokaenj injijoro, “Ome tania kaanja ii mono qama koolinj nene sinji laligonj saanonj otaawonja. Iwoi morota monj aninj mende kouma kembaa.” Kianj.

Jiisasnonj koomuyaa Bunja jero indij woi kolooro.

Mat 17.22-23; Luuk 9.43b-45

³⁰ Jiisasnonj gowokouruta yonjowo gomanj balonj ii mesaonj kema Galili prowins uutanonj liligonj naa gomanonj laligogiti, ii monjonj mobaatiwaaajonj togoro.

³¹ Ii togonj gowokouruta kuma onjomambaajonj oloj kengi. Kananonj kema qaa kota kokaenj injijoro, “Anutunonj Siwe gomambaa Eja honja ii balonj ejemba yonjoo borogianonj ano kemebaa. Kemero ii qegi komuwaa. Ii qegi komuro ronj kongi weenj karonj kolooro koomunonja waabaa.”

³² Qaa kota kaen injijoroto, ii mende moma asarigi ano kania nomaenj, ii qisiwombaajonj kokodundunj anji. Kianj.

Gowoko batugianonj morononj uuta kolooja?

Mat 18.1-5; Luuk 9.46-48

³³ Kaen kema Kaperneam taanonj kougi. Kanonj kouma iyanjaa miri uutanonj uma gowokouruta kokaenj qisij onjono, “Onj kananonj kanj naa qaaga aminj mojuja?”

³⁴ *Yonjononj kananonj kanj ‘Morononj uuta kolooja?’ jey ii anjideenj aminj moma kagi. Kawaajonj qisij onjono qaagia bogoro ragi.

³⁵ *Qaa bogoro ragi Jiisasnonj kemenj rama gowokouruta 12 onjono kagi kokaenj injijoro, “Monjonj uuta laligomambaajonj mobaati eenj, iinonj mono kuuya onjoo newo baagianonj kamaanqeqeta koloonj tosaanja kuuya welenj qej onjmakeba.”

³⁶ Kaen injijonj naamade melaa monj mej batugianonj ano nano. Nano borianonj menj tawoyanonj ama kokaenj injijoro,

³⁷ **“Monjonj naamade koi kaanja monj noo qananonj mirianonj koma horonj kalanj kombaatij, iinonj mono nii koma horonj nombaa. Monjonj kaenj ama nombaatij, iinonj niigadeen qaagoto, monj wasinj nonotij, mono ii kaanjagadeen koma horonj mubaa.”* Kianj.

Jiisasnonj gowokouruta mindinjonj onjono.

Luuk 9.49-50

³⁸ Jononj Jiisas kokaenj ijoro, “Boi, nonononj eja monj ananawo mende liligonkeji, iinonj goo qanonj omejiilanj konjoma onjono iininj. Iinonj nonowo mende qokotaanj laligonkejiwaaajonj ama nono ii qotogonj muninj.”

* 9:34: Luuk 22.24 * 9:35: Mat 20.26-27; 23.11; Maak 10.43-44; Luuk 22.26 * 9:37: Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20

³⁹ Kaen ijoro Jiisasnoŋ jero, “Ii mono mende qotogonj mubu. Moŋnoŋ noo qana qama anŋoleto meji, iinonj mono iikawaa gematanonj noo gemaqeqe qaa afaanƙota jemambaaŋonj amamaawaa.

⁴⁰ *Moŋnoŋ mende qotogonj nonomakeji, iinonj mono ananaa arenŋonj laligoja. (Kawaa-
jonj noo alaurluna tosia ii anŋosisiri mende meŋ onjombu.)

⁴¹ *Ii mono nanŋonj onŋonji Anutunonj iikawaa turuŋa onjombaa. Moŋnoŋ Kraistwaa qatanonj iwaa buŋa koloojutiwaaŋonj ama apu qambi newutiwaa onjombaati, Anutunonj mono iikawaa turuŋa meleema mubaa. Niinonj qaa honja moŋ kokaen injjowe mobu: Nanŋonj onjombuti, iyonŋononj mono turuŋa mewuya.” Kianj.

Singisongowaa koŋgoroya mono qotogowu.

Mat 18.6-9; Luuk 17.1-2

⁴² Jiisasnoŋ qaa kokaen jero, “Merabora koi kaanja moma laarinj nonjuti, moŋnoŋ iyonŋononjga moŋ koŋgoroya ama muro singisonggo ambaati, eja iikanonj mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunonj lombo iikawaa ironja mono nomaenj muro soyanonj koloonaga? Kemunj kowonjinj aroyanonj somonŋonj kowe biiwianonj giligi mendunŋoro kemebabo, iikanonj mono afaanja koloonj muro tani koloonaga.

⁴³ *Kawaaŋonj boroganonj singisonggo ambaatiwaa koŋgoroya ama gombaati eenj, ii mono kotonj giliwa. Kotonj giligo borodomonj laligonj laaligo kombombanja mokoloonj oompelelej mokoloowagato, boroga woiwo laligonj kanagenj gere sianonj kemebabo. Sia gereya ii kamban moŋnoŋ mende bogowaa.

⁴⁴ Iikanonj ‘Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je gere-
gianonj kamban moŋnoŋ mende bogowaa.’

⁴⁵ “Kaanjaadeenj kanaganonj singisonggo ambaatiwaa koŋgoroya ama gombaati eenj, ii mono kotonj giliwa. Kotonj giligo kanadomonj laligonj laaligo kombombanja mokoloonj oompelelej mokoloowagato, kanaga woiwo laligona gere sianonj giligi kemebabo.

⁴⁶ Iikanonj ‘Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je gere-
gianonj kamban moŋnoŋ mende bogowaa.’

⁴⁷ *Kaanjaadeenj jaaganonj singisonggo ambaatiwaa koŋgoroya ama gombaati eenj, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma giligo jaako motoonjgowo laligonj Anutuwaawaa bentotononj keema oompelelej mokoloowagato, jaakoga woiwo laligona gere sianonj giligi kemebabo.

⁴⁸ *Iikanonj ‘Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je gere-
gianonj kamban moŋnoŋ mende bogowaa.’

⁴⁹ “Gere sia iikanonj ejemba kuuya ii sii kaanja gere bolanonj dalasisi onjooŋi siim-
boloboloya mobuya.

⁵⁰ *Sii ii awaa koloojato, siinonj naanja mesaowaati eenj, ii mono nomaenj meagogi naanja mombo koloonaga? Ono kaanjaadeenj uumotoonjgo laaligowaa ainja mesaowubo. Kawaaŋonj Siwe siigia mesaowubotiwaawonj mono galengia meŋ batugianonj luae qen aonj laligowu.” Kianj.

10

Loemba mesaonj aoawaa qaaya

Mat 19.1-12; Luuk 16.18

¹ Jiisasnoŋ waama Kaprneam gomanj mesaonj Jordan apu kotonj leegenj kema metetereenj kamaanj kembero apu ii kotonj Judia prowinsnoŋ karo. Karo ejemba tuunjelebenonj mombo iwaanonj ajoroogi ama laligoroti, iikawaa so mombo kuma onjono.

² Kuma onjono Farisii (Kana qaawaa kaparanƙonƙonj) tosianonj iwaanonj kanj qaawaa timbinonj horowombaa anŋobato meŋ munj kokaenj qisiŋ mugi, “Ejanonj embia mesaowaati eenj, iikanonj Kana qaa uuguwaa me qaago?”

³ Qisiŋ mugi meleema kokaenj injjoro, “Moosesnoŋ iikawaa qaaya nomaenj jeŋ kotonj onjonta eja?”

⁴ *Kaanj injjoro kokaenj ijogi, “Ejanonj mesaonj aoawaa papia oonjgo embia saanonj mesaowaa. Moosesnoŋ kaen jeŋ kotorota eja.”

⁵ Kaen ijogi kokaen jeŋ onjono, “Iinonj mono uugia kotigaaŋonj ama jeŋkooto kaen onj onjono.

* 9:40: Mat 12.30; Luuk 11.23 * 9:41: Mat 10.42 * 9:43: Mat 5.30 * 9:47: Mat 5.29 * 9:48: Ais 66.24

* 9:50: Mat 5.13; Luuk 14.34-35 * 10:4: Dut 24.1-4; Mat 5.31

6 *Oon onjonoto, Anutunon kanakanaiyanon ilawoila kuuya mokoloroti, kamban iikanondeen 'Eja ano emba laligowutiwaajon mokolon onono.

7 *Kawaajon ejanon mono nemunmanja oromesaon embiaanon kema qokotaaro

8 yoronon sele motoonjo koloon laligowao. Kaen koloon toroqen woi mende koloojaoto, sele motoonjo koloon laligowao.

9 Anutunon eja ano emba mindirin onoti, ejemba monjon ii mono mende mendeema oromba."

10 Jiisasnon kaen jen onoma miri uutanon uro gowokourutanon qaa iikawaajon mombo qisin mugi.

11 *Qisin mugi kokaen injjoro, "Eja monjon embia otaan emba mon mewaati, iinon mono olonkaku serowilin ambaa.

12 Kaanagadeen emba monjon loya otaan eja mon mewaati, iinon mono olonkaku serowilin ambaa." Kian.

Jiisasnon merabora kotuegon onono.

Mat 19.13-15; Luuk 18.15-17

13 Ejemba tosanon merabora boloboolo unuama Jiisasnon onjoosiriwaatiwaajon iwaanon kagito, gowoko yonjonon ejemba ii jen qewagon ononji.

14 Kaen angito, Jiisasnon ii iima uuta boliro kokaen injjoro, "Merabora melaa mono onjomesaogi noonon kawu. Anutunon ejemba kaanja ii bentotonja bunja qen onjombaa. Kawaajon ii mende somonjon onjombu.

15 *Niinon qaa honja mon kokaen injjowe mobu: Monjon Anutuwa bentotonja ii merabora kaanja bunja mende qen aowaati, iinon mono iikawaa uutanon keumambaa amamaawaa."

16 Kaen jen tawoyanon ama doonjon onoma horia wangianon ama kotuegon onono. Kian.

Jiisasnon eja qabunayawo mombaa qambanmamban qaa jero.

Mat 19.16-30; Luuk 18.18-30

17 Jiisasnon kanain kana kemambaa ano eja monjon bobogarin iwaanon karo. Kan batanon kemen simin kuma kokaen qisin muro, "Boi awaa, niinon mono nomaen ama laaligo kombombanja bunja qen aowenaga?"

18 Qisin muro kokaen ijoro, "Noojon 'Boi awaa,' ii naambaajon jejan? Anutu motoonjogyanon awaa kolooja. Eja monjon ii kaanja awaa mende kolooja.

19 *Gii jopopan qaa koi modaborojan:

'Mon mono mende qena komuwa. Serowilin mono mende amba. Iwoi mono yongoro mende mewa. Jenonkuuku mono mende ama muba. Mono kalugon yongoro mende mewa. Nemun manja mono goda qen oromakeba.'

20 Kaen ijoro moma kokaen jero, "Boi, ii kuuya mono gbaworonanonga ten koma laligon waabe."

21 Kaen jero Jiisasnon uun iima uuwomboyanon jopagon mun kokaen ijoro, "Gii mono motoonjonon amamaajan: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewanja mewutiwaajon ana monen karo ejemba wanaya onjomba. Kaen ana esuhinaga somata toton (milyon Kina kaanja) ii Siwe gomanon en gombaa. Kaen ama nii notaen kawa."

22 Jiisasnon kaen ijoroto, esuhinaya mamaga erotiwaajon ama qaa ii moma uuta bosoleero wosobiri moma een mesaon keno.

23 Mesaon keno Jiisasnon uuro kema karo gowokouruta kokaen injjoro, "Oyei! Ejemba monen hinagiawo yonjonon mono Anutuwa bentotonon keubombaaajon bimoon kupukapa kombuya."

24 Kaen injjoro gowoko yonjonon ii moma walingogito, Jiisasnon toroqen kokaen injjoro, "Guanjruna, ejemba daen yonjonon monen hinagia moma laarinkejuti, iyonjonon mono Anutuwa bentoton uutanon keubombaaajon bimoon kupukapa kombuya.

25 Ii kokaen jen asarimanja: Oro somata kamel ii sosoro ootanon saanon mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabunagiawo yonjonon Anutuwa bentoton uutanon keubombaaajon bimoon amamaawuya."

26 Kaen injjoro moma aarun tililingon iyanjiaajon kokaen jegi, "Oopopoon! Ejemba moronon mono Siwewaa bunja koloonaga?"

27 Kaen jegi Jiisasnon uun injiima kokaen jero, "Ejembanon ii angobato men osin amamaankejuto, Anutunon kaen mende amakeja. Anutunon mono iwoi kuuya saanon amakeja. Iinon iwoi mon ama memambaajon mende osin amamaankeja." Kian.

* 10:6: Jen 1.27; 5.2 * 10:7: Jen 2.24 * 10:11: Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11 * 10:15: Mat 18.3 * 10:19: Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

Jiisaswaa gawonj memewaa turuŋa

²⁸ Piitononj qaa ii moma meleema Jiisas kokaenj ijoro, “Moba, nonononj ilawoila kuuya mesaonj gii gotaanj kaniŋ.”

²⁹ Ii moma Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Monjonj noo ano Oligaa Buŋawaajonj ama iwoi monj mesaoroti, ii jigo miria, dakoga, naambeeta, nemunjanj, merabora ano gawonj molalenja ii onjomesaoro Anutunonj mono iikawaa tawaya uugunj meleema muro seiwaa.

³⁰ Monjonj iwoi ii mesaoroti, Anutunonj mono tawaya ii 100:waa so toroŋen muro iyanŋaa buŋa koloowaa. Balombaa laaligononj sisiwerowero utanonj laligowaato, jigo miri, dako, naambee, nemunjanj, merabora ano gawonj molalenja ii onjomesaoro Anutunonj koloonj mubaa ano kambanjanonj laaligo kombonja tetegoya qaa buŋa qen aowaa.

³¹ *Kaenj koloowaato, uuta onjoononjga mamaganonj kamakamaata koloowuya ano kamakamaata yonjoononjga mamaganonj uuta koloowuya.” Kianj.

Komuwaatiwaa qaaya jero karonj kolooro.

Mat 20.17-19; Luuk 18.31-34

³² Jiisasnonj gowokouruta yonjowo Jerusalem sitinonj ubombaajonj balonj kana kenji. Jiisasnonj wala keno gowokourutanonj gematanonj kema waliŋgogi ano ejemba gemagianonj kagiti iyonjononj mono toroko mogi. Kaenj anji Jiisasnonj gowokouruta 12 ii mombo horonj onjoma kanainj kuma onjono. Iwaanonj iwoi koloowaati, qaa ii jenj asariŋ kokaenj injijoro,

³³ “Mobu, anana mono Jerusalem ubonja. Iikanonj monjonj Siwe gomambaa Eja honja memelolo menj muro jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yonjoo borogianonj kemebaa. Yonjononj komuwaatiwaa qaaya jenj tegonj waba gawman yonjoo borogianonj oombuya.

³⁴ Oonji mepaegonj sulaapanj qen ooli waayawononj qetaalinj talunjowuya. Qetaalinj talunjonj qegi komuwaa. Komunj weenj karonjanonj koomunonjga waabaa.” Kianj.

Jeims Jon yorononj iwoiwaajonj weleni.

Mat 20.20-28

³⁵ Jiisasnonj kaenj injijoro Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon yorononj iwaanonj kema kokaenj ijori, “Boi, norononj iwoi mombaajonj welema gonjoti, ii norombagiwaajonj mojo.”

³⁶ Ijori qisiŋ orono, “Orononj naa iwoi ama oromanjatiwaajonj moja?”

³⁷ Qisiŋ orono kokaenj ijori, “Giinonj saanonj jenj kotona noro goo asamararanonj eu uma monjonj boro dindinganonj ano monjonj boro qaniganonj rama iwoi kuuya galenj kombonaga.”

³⁸ *Kaenj ijiroto, Jiisasnonj kokaenj irijoro, “Orononj iikawaa kania mende moma yagonj welenjao. Niinonj qambi aasonjowo nemanjati, orononj ii saanonj nenj siimbobolo mobaota me qaago? Jonkowororo nonjbanonj mulu menj nombuti, orononj ii mewao me qaago?”

³⁹ Irijoro moma jeri, “Ii saanonj mewota.”

Jeri kokaenj irijoro, “Ii onjanonj. Niinonj qambi aasonjowo nemanjati, orononj ii kaanjadienj newaota ano jonkowororo nonjbanonj mulu menj nombuti, iikanonj mono oro kaanjadienj mulu menj orombuya.

⁴⁰ Menj orombuto, noo boro dindinanonj me qaninanonj morononj rabaati, niinonj qaa ii jenj kotomanjatiwaa so qaago. Anutunonj dunj woi ii daenj yoroonj mozozonjgoroti, ii mono iyoroonj orono niwo rama iwoi kuuya galenj komakebonja.” Kianj.

Galenj honjanonj mono welenjqeqe koloaja.

⁴¹ Jeims Jon yorononj kaenj weleni alauruta 10 yonjononj ii moma kanainj uubologa mogi.

⁴² *Kaenj mogito, Jiisasnonj onjono kagi kokaenj injijoro, “Namowaa kantria kantria yonjoo jawiŋgianonj galenj koma onjombonjatiwaajonj jejuti, iyonjononj mono eja ponj taniŋaenj ama onjmakeju. Yonjoo somatagianonj mono qaa jenj kotonj ejemba mindiŋonj onjoma ku-usuŋgia qendeemakeju. Onj kaniagia ii saanonj moju.

⁴³ *Onjoo batugianonj sili iikaanja koloowaboto, monjonj onjoo batugianonj somatagia koloomambaajonj moji, iinonj mono welenj qen onjoma laligowa.

⁴⁴ Kaanjadienj monjonj onjoo batugianonj uuta laligomambaa moji, iinonj mono kuuya onjoo newo baagianonj laligonj welenjqeqegia omaya koloowa.

⁴⁵ Siwe gomambaa Eja honjanonj mono kaanjadienj sili kaanja qendeema iyanja welenj qen mubutiwaajonj ama mende kamaaroto, welenj qen onjoma ejemba kuuya onjoo dowegia memambaajonj ama kamaarota laaligoya qeleema mesaowaa.”

Bartimeus jaaya gooro metooro.

Mat 20.29-34; Luuk 18.35-43

* **10:31:** Mat 20.16; Luuk 13.30 * **10:38:** Luuk 12.50 * **10:42:** Luuk 22.25-26 * **10:43:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

⁴⁶ Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jeriko sitinoŋ kagi. Kaŋ siti ii mesaowombaajoŋ anŋi ejemba tuunlembenoŋ oŋotaanŋ gemagianoŋ kagi. Kaenŋ kagi jaagoo eja qata Bartimeus, Timeuswaa meria iinoŋ moneŋ ano nene mubutiwaaŋoŋ welema oŋoma kana goraayanoŋ raro.

⁴⁷ Raro “Nazaret eja Jiisas kaja,” jegi moma kanainŋ kokaenŋ qaro, “Jiisas Deiwidwaa gbilia, mono kiankomuŋ nombal!”

⁴⁸ Kaenŋ qaro mamaganoŋ qaa bogoro rabaatiwaaŋoŋ qotogonŋ mugito, iinoŋ kaparanŋ koma qaro. “Deiwidwaa gbilia, giinoŋ mono kiankomuŋ nombal!”

⁴⁹ Qaro Jiisasnoŋ moma doronŋ ama kokaenŋ jero, “Saanoŋ qagi koi kawa.” Kaenŋ jero jaagoo eja ii qama kokaenŋ ijogi, “Gooŋoŋ qaja. Kawaajoŋ mono sattiŋ qena kamaaro waama kawa.”

⁵⁰ Ii moma malekuya qetegonŋ gilinŋ porasak waama nama Jiisaswaaŋoŋ keno.

⁵¹ Keno kokaenŋ qisiŋ muro, “Alana, niinoŋ naa iwoiga ama gomanatiwaaŋoŋ mojanŋ?” Kaenŋ qisiŋ muro jaagoo ejanonŋ jero, “Somatana, nii jaana mombo uumambaajoŋ mojenŋ.”

⁵² Kaenŋ jero Jiisasnoŋ kokaenŋ ijoro, “Momalaariganonŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Mono saanoŋ kembal.” Kaenŋ ijoro jaa kota iikanondeenŋ tooro uuŋ gemagianoŋ Jiisas otaanŋ keno. Kianŋ.

11

Jiisas Jerusalem uro mare koŋgi.

Mat 21.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

¹ Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem siti dodowinŋ Betfage ano Betani gomanŋ woi kosogaranonŋ kaŋ Oil gere baananoŋ uma gowokowoita woi wasinŋ oromambaajoŋ ama

² kokaenŋ irijoro, “Gomanŋ bagiaaŋerŋ raji, mono iikanonŋ kembal. Kema iikanonŋ keuma donŋi melaa kasanonŋ somonŋgogi nanŋi, ii iikanondeenŋ mokoloowaota. Ii donŋi sagbiliaga, eja moŋnoŋ qaganonŋ mende rarataga. Ii mono isama meŋ koi kawao.

³ Aisni moŋnoŋ ‘Naambaajoŋ kaenŋ anjao?’ jenŋ qisiŋ orono kokaenŋ ijowao, ‘Poŋnanonŋ iikawaaŋoŋ amamaanŋ jero kajota kambanŋ mende koriro mombo meleeno kawaa.’”

⁴ Kaenŋ iriŋonŋ wasinŋ orono kema donŋi sagbilia kana goraayanoŋ miri mombaa nagu qaa ootanoŋ kasanonŋ somonŋgogi nano mokoloonŋ isani.

⁵ Aisni eja tosia iikanonŋ nanŋiti, iyoŋononŋ iriima kokaenŋ qisiŋ oronŋi, “Hei, nomaenŋ nambojenŋ donŋi melaa isanjao?”

⁶ Kaenŋ qisiŋ oronŋi Jiisasnoŋ irijorotiwaawaa so jeri moma “Saanoŋ meŋ kembal,” jegi.

⁷ Jegi meŋ Jiisaswaaŋoŋ kari malekugia qetegonŋ donŋi melaawaa qaganonŋ anŋi uma raro.

⁸ Kaenŋ rama keno ejemba jaasoŋgoŋanoŋ goda qeŋ malekugia qetegonŋ kana somatanonŋ tambonŋi tosiyanonŋ balonŋ korianoŋ kema gere seŋa memburatinŋ tambonŋi.

⁹ *Tambonŋi ejemba wala koma horonŋ kenŋiti ano gematanonŋ otaanŋ kagiti, iyoŋononŋ kokaenŋ jenŋ qagi, “Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseenŋ. Pombaa qatanonŋ kawaati, Anutunonŋ mono ii kotuegoŋ muba.

¹⁰ Ambonana Kinŋ Deiwidnoŋ kantri totonŋ koma galenŋ koma oŋonoti, kambanŋ iikaaŋanoŋ mono mombo kaŋ nononja. Oo Anutu mono kantri tononana kotuegowa. Hoosana! Qabuŋaga mepeseenŋ euwaa euyanonŋ uja. Oowe oowe!”

¹¹ Kaenŋ qagi Jerusalem sitinoŋ uma jiwowonŋ jigowaa totonŋ uutanonŋ keno. Iikanonŋ liligonŋ ilawoila kuuya iiro mare kolooro kamaanŋ gowokouruta 12 yoŋowo jigo mesaonŋ Betani gomanonŋ kema egi. Kianŋ.

Jiisasnoŋ fig gere moŋ qasuaaro gororonŋgoro.

Mat 21.18-19

¹² Enŋ umugawodeenŋ waama gowokouruta yoŋowo Betani gomanŋ mesaonŋ kenŋi Jiisasnoŋ nenewaa komuro.

¹³ Nenewaa komuŋ uuro keno fig gere moŋ* seŋawo nano iiro. Iima “Seŋa uutanonŋ honja raro mokoloonŋ newenaga,” jenŋ fig gerewaa kanoŋanoŋ keno. Kenoto, honja kambananoŋ mende torirotiwaaŋoŋ seŋagadeenŋ nano iiro.

¹⁴ Kaenŋ iima gere ii kokaenŋ jenŋ muro, “Moŋnoŋ mono honja mombo mende newa.”

Kaenŋ jenŋ muro qaa ii gowokourutanonŋ mogi. Kianŋ.

Jiisasnoŋ jiwowonŋ jigo jenŋ kobooro.

Mat 21.12-17; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

* **11:9:** Ond 118.25-26 * **11:13:** Fig ii jao gerewaa alia moŋ. Ii gawonŋianoŋ komogi kota ainjawo kolooro mamaga neŋ laligogi.

¹⁵ Kema laligon Jerusalem sitinon ugi Jiisasnon jiwowon jigowaa toton uutanon keno. Iikanon ejemba injiuro esuhina sewanja mewutiwaajon angi sewanja megiti, ii kanain konjoma onono kamaagi. Moner utekute ejemba yonoo raragia metaama meleeno kerjgi. Kaanagadeen kewo sewanja mewutiwaajon angiti, iyonoo dun raragia ii kaanjadeen riitano kerjgi.

¹⁶ Somben kowoga koton iwoi elaan keuma kaamawaa kania ii somongoro.

¹⁷ *Iikaen ama kuma onoma kokaen injjoro, "Aisaianon qaa mon kokaen oorota eja, 'Noo jigonanon mono gomanja gomanja kuuya yonoo qamakooli miri koloowaatiwaajon qabu.' Qaa ii ejato, ononon ii utegogi kikekakasililin eja yonoo kobaa kaanja koloaja."

¹⁸ Kaen injjoro ejemba tuun kuuya yononon iikawaajon newogia tegoro walinggogi. Kawaajon jigo gawon galen ano kana qaawaa boi yononon ii moma Jiisaswaajon toroko moma amin moma kokaen jegi, "Ii mono nomaen jenin qegi komunaga?"

¹⁹ Mare kolooro Jiisasnon gowokouruta yonowo siti mesaon seleengen kema egi. Kian.

Fig gerenon gororongoro iigi.

Mat 21.20-22

²⁰ Ej umugawodeen waama kananon kema fig gere ii uguwombaajon ama gere ii iigi tiitawo gororongon nano.

²¹ Nano Piitonon Jiisaswaanon qaa romongon kokaen ijoro, "Somatana iiba, fig gere gasuaanati, ii mono gororongon nanja."

²² Jjoro Jiisasnon kokaen meleeno, "Anutu momalaarin ii mono pondan menj laligowu."

²³ *Niinon qaa honja mon kokaen injjowe mobu, "Monon qaayaa honja koloowaatiwaajon uuwoi mende moma baanja kokawaa toyaajon kokaen menj kotonaga, 'Mono baanja koi qetegon waama kema kowenon amba.' Kaen menj koton Anutu moma laariro honja mono iikawaa so koloowaa."

²⁴ Kawaajon niinon kokaen injjowe mobu: Naa iwoiwaajon qisin gama kooliwuti, ii kuuya bunja qen aodaboronji, iikaen moma laarigi mono bunjagia koloowaa.

²⁵ *Ono nama Anutu gama kooligi monon aliaa koposowaajon uubologa mobaati een, koposoya ii mono mesaowu. Kaen ambuti een, onoo Mangia Siwe gomanon laligoji, iinon mono kaanjadeen onoo singisongogia mesaowaa.

²⁶ (Ono tosaanja yononon singisongogia mende mesaowuti een, onoo Mangia Siwe gomanon laligoji, iinon mono kaanjadeen onoo singisongogia mende mesaowaa.) Kian.

Jotamemeya yononon Jiisaswaa ku-usunjaajon qisigi.

Mat 21.23-27; Luuk 20.1-8

²⁷ Jiisasnon gowokouruta yonowo mombo Jerusalem sitinon ugi. Uma jiwowon jigowaa toton uutanon kema karo jigo gawon galen, kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya tosaanja yononon iwaanon kougi.

²⁸ Kouma kokaen qisin mug, "Gii kokanon iwoi anjanji, ii mono moronon menj koton gono amakejan? Ii mewagiwaa ku-usunja ii mono moronon gono?"

²⁹ Qisin mug kokaen meleema onono, "Niinon kaanagadeen qaa mon qisin onomanja. Ii meleema nonji niinon kaanagadeen moronon ku-usun nono ilawoila koi amakejenji, ii injjomanja."

³⁰ Jonon ejemba oomulu menj onoma laligoroti, iinon iikawaa ku-usunja ii dakaya mero? Siwe Toyanon muro me bolon toyanon mug? Ii mono nijowu."

³¹ Kaen meleema onono batugianon amin moma kokaen jegi, "Ku-usunjanon Siwenongga asugiro," kaen jewonati een, iinon mono kokaen jewaa: 'Ononon mono naambaajon Jon mende moma laarin mug?' Ii mende sokonja."

³² Me 'Balon ejemba yononongga asugiro,' jewonaga? Ii mende sokonja." Ejemba kuuyanon Jombaajon 'Onanon gejatootoo ejaga koloaja,' jegitiwaajon ama ejemba tuun yonoojon toroko moma ii jewombaajon amamaagi.

³³ Kawaajon "Ii mende mojon," meleengi. Kaen meleengi Jiisasnon kokaen injjoro, "Kaen ano niinon kaanagadeen ilawoila koi amakejenjiwaa ku-usunja moronon nonoti, ii mende injjomanja." Kian.

12

Wain kasa gawon galen bologa yonoo sareqaa

Mat 21.33-46; Luuk 20.9-19

¹ *Jiisasnon kanain ejemba sareqaanon kokaen injjoro, "Eja monon wain kasa gawon mon koma komoro. Koma komoma sopaya menj liligoro. Menj liligon wain juu somata

jamonon mero. Iikanon waimbaa hona ama kanaanon risuaagi apuyanon lalanon kemero. Wain juu somata ii menj wain yongoro mewubotiwaajon galej meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboron wain gawon galej tosaanja mokoloon onjoma kokaen injjoro, 'Mono gawon menj honaa bakaya onjanga menj bakaya toya nii nombu.' Kaen jen somongon gawon ii borogianon ama onjomesaon kantri mononon kema laligoro.

² Laligon laligoro hona momogorotiwa kambaaja (gbani 5) toriro iikanon welenjeqeya monj wasinj muro galej yonoonon kema wain gawon honaa bakaya mubutiwaajon jero.

³ Jeroto, galej yononon ii menj somongon koobinon qen otaagi bobora eleeno.

⁴ Kawaa gematanon welenj eja monj wasiro yonoonon keno waja qosoma gamu qen mugi.

⁵ Kawaa gematanon welenj eja monj mombo wasiro keno qegi komuro. Kaanjadeen eja tosaanja mamaga wasinj onono tosia koobinon sagorogoro unuj tosia unugi komugi.

⁶ Kaen anji wain gawon toyanon qaa monjgama jero, 'Neenaa wombo merana motoonngo iikayadeen laligoja. Ii mono goda qen mubuya me nomaen?' Kaen jen konoga kian meria wasiro yonoonon keno.

⁷ Kenoto, karo iima batugianon kokaen jegi, 'Iinon mono borosamoya kokawaa toya koloowaa. Ayo, mono menj qenin komuro wain kasa gawon kokanon mono ananaa bunja koloowaa.'

⁸ Kaen jen qelanjin menj somongon qegi komuro qamoya gawon sopa seleenjen hagogi kemero.

⁹ "Wain gawon toyanon ii moma mono nomaen ambaa? Iinon mono anjo kanj gawon galej ii kondeema onombaa ano gawon galej dologa mokoloon onjoma wain kasa gawonja ii yonoo borogianon ambaa.

¹⁰ *Bunja Terenon qaa koi weenjgogi me qaago?

'Miri meme yononon jamo tando monj gema qen een mesaagi raroti, iikanon mono tando kombombaaja kolooro mokoloogi. Iikanon riiri mirinon mono riima kamaan kombaa.

¹¹ Ponjon tando ii kuuro jaanananon iininj , qabunyawo kolooro waliingonkejon."

¹² Jiisasnon kaen injjoro galej yononon qaa iikawaa kania moma asarinj kokaen jegi. "Sareqaa ii mono nonoojonja jeja." Kawaaajon ii menj somongowombaajon mogito, ejemba tuunjeleme yonoojon toroko moma amamaan mesaon kenji. Kianj.

Takis aambaa Jiisas anjgobato menj mugi.

Mat 22.15-22; Luuk 20.20-26

¹³ Juuda jotamemeya yononon Farisii ano gawana Herodwaa paati alauruta tosia wasinj onjoma kokaen injjogi, "Onjo mono Jiisaswaanon kema qisinj qaawaa timbinon horon gbadoon mubu." Kaen injjogi Jiisaswaanon kagi.

¹⁴ Jiisaswaanon kanj kokaen ijogi, "Boi, giinon eja honja koloowanji, nono ii mojon. Giinon ejemba tosia mende injisosoron tosia mende qetama onjmakejanto, so mo-tongonon gosinj nonomakejan. Kawaaajon kuuj gonji mende dogonj somata mende esuuj onjmakejanto, Anutuwaanon kana ii qaa honja otaanj kuma nonomakejan. Giinon Anutuwaanon qaa dindiija iikanon uuta ano kamaanjeqeta motoondeen kuuya jen mindingon nonomakejan. Kawaaajon nono siisa-kimbaajon takis ama iikanon Mooseswaa Kana qaa songiwonja me qaago? Ii aninj sokonja me qaago?"

¹⁵ Kaen ijogi arengia qolonmolongoya ii moma kotonj kokaen injjoro, "Onjo naambaajon qaawaa timbinon ama nombombaajon anjgobato menj nonju? Saanonj silwa monej monj menj kagi iimanj."

¹⁶ Kaen injjoro ii menj kagi kokaen qisinj onjono. "Morowaa unjayaga ano qataga ii koi oogita eja?" "Ii Siisa-kimbaa." Kaen meleema jegi.

¹⁷ Jegi kokaen injjoro, "Kaen kolooro iwoi Siisa-kimbaa unjayawo ii mono iwaa bunja munkebu. Iwoi Anutuwaa unjayawo eji, ii mono Anutuwaa bunja qewu." Kaen injjoro iwaajon mamaga waliingogi. Kianj.

Koomunonga waawaataa anjgobato menj mugi.

Mat 22.23-33; Luuk 20.27-40

¹⁸ *Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonkonj) yononon "Komugiti, iyononon mende waabuya," jen laligogi. Yonoononga tosanon Jiisaswaanon kanj kokaen qisinj mugi,

¹⁹ *"Boi, Moosesnon kokaen jen kotonj nononota eja,

'Eja monj emba mero merabora mende koloogi komuj maloya een mesaoro koganon saanonj maloya ii menj gbili mekoloon muro dataa qa menj laligowaa.'

²⁰ “Moba! Kamban moñonon daremunj 7 laligogi. Dagia mutuyanon emba menj laligon gbilila qaa eenj laligon komuro.

²¹ Komuro koganon maloya ii menj laligon kaanagadeen gbilila qaa eenj komuro. Komuro koga monj iwaa gematanon iikanon emba iikayadeen menj laligon eenj komuro.

²² Kaanadeen daremunj 7 kuuya yononon emba motoonggo iikayadeen menj gbilila qaa laligon komudaborogi. Kuuya komugi konoga malogia ii kaanjadeen komuro.

²³ Giinon ‘Komugiti, iyononon gbilin waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijon. Moba, eja 7 kuuya ii ororon waabuyagati eenj, emba motoonggo ii embagiaga megilaligorotiwaajon ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

²⁴ Kaen qisigi Jiisasnon meleema kokaen injjoro, “Onjo qaa jenj sooju. Uumeleembaa Bunja Tereya ano Anutuwaaw ku-usunja mende moma kotojutiwaajon mono jinjaun amakeju.

²⁵ Onjanon, koomunonja waama kamban iikanon loemba mende koloouwyo, gajoba yononon Siwe gomanon laligojuti kaanja koloon laligowuya.

²⁶ *Mobu! Komugiti, iyononon gbilin waabutiwaa qaaya ii Mooseswaa Buknon kokaen eja: Soman bambanon gere bolanj asugin mende jenj kotoroti, onjo sundu ii weengogi me qaago? Anutunon iikanon Mooses kokaen ijoro,

‘Niinon Anutu Aabrahambaa Ponj, Aisakwaa Ponj ano Jeikobwaa Ponja laligon waama laligojen.’

²⁷ “Isi wanjale karonj yononon Anutuwo laligon kotiinj ubuya. Anutunon koomuya yonoo Ponja qaagoto, laaligo kombombanja laligojuti, mono iyonoo Ponjiaga kolooja. Oo Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonjon paati) onjo mono qaa mamaga moma soonkeju.” Kaen meleeno.

Jojoban qaa wana woi ii nomaen?

Mat 22.34-40; Luuk 10.25-28

²⁸ *Jiisasnon Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonjon) yonowo aminj moma jenj sororon meleema ononoti, ii kana qaawaa boi eja moñonon moro. Iikaanj moma jaasewananon kouma kokaen qisinj muro, “Jojoban qaa kuuya iikanonja wana somata ii nomaen?”

²⁹ *Qisinj muro meleeno, “Wana somata ii kokaen,

‘Israel kanageso mobu! Anutunonj motoonggo ananaa Ponjana kolooja. Bensakon iwoi moñonon qaago.

³⁰ Kawaajonj uugabaga, unjaga, roromonogoga ano ku-usunja kuuya, iikanonj mono Ponj Anutuga uunonj jopagonj munj laligowa.’

³¹ *‘Jojoban qaa iikawaa alia ii kokaen,

‘Geengja jopagonj aonkejanj, iikaanadeenj mono ejemba kuuya jopagonj onoma laligowa,’

Jojoban qaa moñononj mono qaa woi ii mende uruuguja.”

³² *Jiisasnonj Kana qaawaa boiyaajonj kaenj meleeno ijoro, “Boi, gii qaa dindinj jejanj. Anutunonj motoonggo kolooja. Bensakon iwoi moñonon qaago.

³³ *Gii uugabaga, momakootoga kuuya ano ku-usunja kuuya, iikanonj mono Ponj Anutuga uujopagonj munj laligowa. Ano geengja jopagonj aonkejanj, iikaanadeenj mono ejemba kuuya jopagonj onoma laligowa. Jojoban qaa woi iikanonj wana somata kolooja. Ii tenj kombagi, iikanonj mono siimolonj kuuya ano nandunj mamatewoo tosia unjuuguja.”

³⁴ Kaen ijoro Jiisasnonj uuroromongoya moro sokono kokaen ijoro, “Gii Anutuwaaw bentotononj keumambaa dodowijan.” Kaen aminj mori ejemba kuuya yonononj Jiisas toroqen qisinj mubombaajonj kokodundunj ama mesaogi. Kianj.

Kraist ii kinj Deiwidwaa Ponja ano gbiliga.

Mat 22.41-46; Luuk 20.41-44

³⁵ Jiisasnonj jiwowonj jigononj nama Bunja qaa kuma onoma kokaen qisinj onono, “Kraistonj kinj Deiwidwaa gbiliga kolooji, kana qaawaa boi yonononj qaa ii nomaembaajonj jenkeju?”

³⁶ *Deiwidnonj anjo Unja Toroyanonj soloolonj muro kokaen jero,

‘Anutunonj nama noo Ponjana kokaen ijoro: Giinonj mono kanj noo boro dindinanonj rana niinonj kamban biiwianonj kereuruga riinj riitama haamo ama onoma goo kana baaganonj ama onomanja. Kambanj ii kanj kuuwaatiwaa so mono asamararanonj koi rabaga.’

* 12:26: Eks 3.6 * 12:28: Luuk 10.25-28 * 12:29: Dut 6.4-5 * 12:31: Lew 19.18 * 12:32: Dut 4.35 * 12:33:

³⁷ Deiwidnoy arjo kaen jey qata ‘noo Pohna jeja.’ Pohna jey mono nomaen ama iwaa gbiliga kaanagadeen koloonaga?” Kaen jero ejemba tuunleembe yononoy Jiisaswaa qaayaa siina moma geja anji. Kiaj.

Uumelembaa selesele laaligowaa galej meme qaa.

Mat 23.1-36; Luuk 20.45-47

³⁸ Jiisasnoy kuma onoma torogey kokaen injjoro, “Ono mono kana qaawaa boiya yonoojony galej menj laligowu. Yononoy maleku koriga mouma kema kanj qendeema onjombombaaajony momakeju ano maaketnoy me kananoy ejemba injiigi jolonjia jewuti-waajony momakeju.

³⁹ Qamakooli miri jaaqeqeyanoy eu rabombaaajony siina momakeju ano jejelombanony dunj jaaya iikanony jegenjegen rabombaaajony momakeju.

⁴⁰ Yononoy malo yonoonoy miri iwoi bidaanj baagonj anjolin onjomaakeju ano qabuñajia koloowaatiwaajony qamakooli koriga koriga qama koolinj totogianoy qenkeju. Kawaajony Anutonoy qaagia jey tegonj ironj uutaga meleeno qagianoy ubaa.” Kiaj.

Emba malo moñnoy nanduj honja ano.

Luuk 21.1-4

⁴¹ Jiisasnoy jiwowonj jigonony nanduj katapa somataa gematanoy raro ejembanony monoy iikanony anji kemero uuñ injiuro. Ejemba qabuñj ano esuhinagiawo mamaga yononoy kouma kina monoy mamaga anji kemero.

⁴² Anji kemero malo wanaya moñnoy kouma soojaakota woi, ii toiya osoga kaanja ano kemero.

⁴³ Jiisasnoy ii iima gowokouruta koma horonj onjoma kokaen injjoro, “Niinony qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Malo wanaya koi kanony nanduj anji, ii mono tosaanja kuuya yononoy iwoi katapanoy anji kemeji, iikawaa soya uuguj anja.

⁴⁴ Kuuya yononoy monenjia mamaga enj onono kitiagadeen anjuto, emba koi kanony mono koroboro laligojiwaa so ilawoilaya kuuya andaboronj eenj totoonkota laligowaa.” Kiaj.

13

Jiwowonj jigonony kondemondoenj koloowaa.

Mat 24.1-2; Luuk 21.5-6

¹ Jiisasnoy jiwowonj jigo mesaony kamaaro gowokouruta yonoonongga moñnoy kokaen ijoro, “Boi iiba! Jigowaa totonj uutanony miria miria ii mono damuyawo. Ii jamo somasomatanony menj kaiterenoy menjereñgogita awaasari nanja.”

² Jiisasnoy ii moma qaa kokaen meleeno, “Jigowaa totonj uutanony miri somata waanjiawo kuuya koi injijanto, ii mono kondeengi miriwaa jamo monj ii jamo mombaa qaganony mende ewaato, qeqelala qen saoyagadeen ewaa.”

Kakasiliñj ano sisiwerowero koloowaa.

Mat 24.3-14; Luuk 21.7-19

³ Kaen jero Oil gere baanony uma leegen endu jiwowonj jigonony nanoti, ii iima raji. Iikanony rama Piito, Jeims, Jon ano Andruu yononoy Jiisas iyanagadeen horonj kokaen qisin mugj,

⁴ “Boi, qaa jejanj, iikawaa honja mono naa kambanony asugiwaa ano iwoi kuuya ii kanain asugidaborowaati, iikawaa aiweseyanony mono nomaen asugiwaa? Ii saanonj jena moboñja.”

⁵ Kaen qisin mugj kanain kokaen injjoro, “Moñnoy anjomokolony ano jinjanj qen kembubotiwaajony mono galenjia menj aonj laligowu.

⁶ “Ejemba mamaganony asuginj noo qananony kokaen jewuya, ‘Niinony Kraist koloojey.’ Kaen jey ejemba mamaga tiligonj onjombuya.

⁷ Ono manjawaa bujuya ano otonj kolooro momakebuya. Ii moma jenenjia mende oronkeba. Iwoi kaanja ii walagadeen koloowaatiwaa jejeta. Ii koloowaato, namowaa kambanony mono iikanondeenj uulanawo mende tegowaa.

⁸ Kantri moñnoy kantri monj unjowombaaajony waabuya. Ejemba tuun moñnoy tuun monj yonowoy aroñ qen aowombaaajony waabuya. Balonja balonja kanony nanj somasomata menj namo qonjoma meleeno kemenkebaa. Kaanagadeen bodi gomanja gomanja asuginj enj ubaa. Iwoi kaanja ii emba korowonony masu kanain unjñkejiwaa so. Namowaa kambanony mono iikawaa so kanaidaboromambaaajony ambaa.

⁹ *⁹“Kaen koloowaato, oŋo galengia awaagadeen meŋ aon laligowu. Ejembanon oŋo horon qaa jakeyanon oŋooma qamakooli mirigianon qaa gawon meŋ koobinon unjuwuya. Tosianon noojon ama unjuangi kantria kantria yonoo eja pon ano gawana yonoo jaasewanjianon nambuya. Kaen nama noo kaniana nanjon jegi mobuya.

¹⁰ Oligaa Buŋa koi mono waladeen namonon kantria kantria kuuya yonoojon jeŋ seidaborogio namowaa kambaŋanon iikawaa gematanon tegowaa.

¹¹ Horon unjuama qaa jakeyanon oŋoonji nambuti, kambaŋ iikanon qaa nomaen jew-onagati, iikawaa majakakaya ii waladeen mende mobu. Unja Toroyanon aua iikanondeen qaa oŋombaati, mono ii jewu. Oŋoanŋia uugiaajon qaa mende jewuto, Unja Toroyanon mono uugia sololoo qaa jewuya.

¹² Uumeleembaa motoya moŋonon daremuŋa uuta meleenotiwaajon ama ii memelolo mero qaa jakeyanon oonji qegi komuwaa. Kaanagadeen ama moŋonon meraboraana memelolo mero komuwaa ano meraboraana yononon nemunmanjurugia qetama oŋoma jegi unjugi komuwuya.

¹³ *¹³“Kantria kantria yononon noo qanaajon ama kazi ama oŋonji laligowuyato, moŋonon kaparan koma kotiin bon qeŋ nama laligoro namowaa kambaŋanon tegowaati, iinon mono oyanboyan buŋa qeŋ aowaa.” Kian.

Jerusalem sitiwaa kondemondenej uuduuduyawo

Mat 24.15-28; Luuk 21.20-24

¹⁴ *¹⁴“Kanagen tosanon kan kondemondenej ama iwoi anjonjorayawo jigonon mende aamba so ii alatanon anji nano iibuti, kambaŋ iikanon Judia prowinsnon laligowuti, oŋonon mono misingon horon baanjon kembu. Qaa koi weengowaati, iinon mono saanon geja ama moma kotowa.

¹⁵ *¹⁵“Miri kosianon sombenon laligowaati, iinon mono kamaan iwoiya memambaajon miri uutanon mende uba.

¹⁶ Gawonon kema laligowaati, iinon mono kaanagadeen malekuya memambaajon eleema mirinon mende kema.

¹⁷ Yei! Emba korowo ano merabora ajunon yononon kambaŋ iikanon nomaen uulanawo kembuyaga.

¹⁸ Kawaajon iwoi ii kon haamo kambaŋanon mende koloowaatiwaajon qama koolinkebu.

¹⁹ *¹⁹“Kambaŋ iikanon kakasililin jekania boorongia koloowaa. Kakasililin soya kaana ii wala eenanon kambaŋ moŋgen mende koloon ero. Anutunon iwoi kuuya mokoloroti, kambaŋ iikanondeen kanain kambaŋ kokaamba laligon waama kambaŋ biiwianon moŋ mende kolooro. Wala eenanon mende kolooro ano kanagen kambaŋ moŋonon mende koloowaa. Kawaajon mono qama koolin laligonkebu.

²⁰ Pononon konajilin kambaŋ ii mende meŋ torinagati een, ejemba kuuyanon mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyanajon meweengon ononoti, iyonoojon ama ween iikawaa janjoya ii meŋ toriwaa.

²¹ “Kambaŋ iikanon kokaen jewuya, ‘Mobu! Kraistnon koi laligoja,’ ano ‘Iibu! Hamoqeqe Toyanon endu nanja.’ Moŋonon kaen jewaati een, ii mono mende moma laariwu.

²² Ii kokaembaajon: Hamoqeqe toya qolonmolongoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugin angoletoto ano aiwese jaamorota megi letombuya. Kaen letonji Anutunon ejemba iyanajon meweengon ononoti, ii kaanagadeen enkalolon meŋ oŋombutiwaa anjogato meŋ kaparan konji jinjaun qewubo. Oŋonon galengia awaagadeen meŋ aon laligogi ii amamaawuyaga.

²³ Niinon iwoi kuuya ii mende kolooro waladeen kuuya injjowe moju. Ii wala jejenjwaajon ii mono uuwombogianon ama galengia meŋ aon laligowu.” Kian.

Siwe gomambaa Eja hoŋanon asugiwaa.

Mat 24.29-31; Luuk 21.25-28

²⁴ *²⁴“Kakasililin ii tegoro kambaŋ iikanondeen ween jaayanon injan kono koinjon umun kombaa.

²⁵ *²⁵“Seŋgelao yononon sombinonga tegon kamaawuya ano sombinon utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaon enkalolon anji soowaa.

* **13:9**: Mat 10.17-20; Luuk 12.11-12 * **13:13**: Mat 10.22 * **13:14**: Dan 9.27; 11.31; 12.11 * **13:15**: Luuk 17.31

* **13:19**: Dan 12.1; Ais 7.14 * **13:24**: Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12 * **13:25**: Ais 34.4; Joel 2.10;

Ais 6.13

²⁶ *Kamban̄ iikanon̄ Siwe gomambaa Eja hon̄a iinon̄ koosu qaganon̄ karo iibuya. Ku-usun̄a somatanon̄ sakondindin̄awo asuganon̄ asugiro asamaran̄a iibuya.

²⁷ Kan̄ Siwe gajobauruta wasin̄ on̄ono yon̄onon̄ ejemba Anutonon̄ iyan̄aajon̄ me-ween̄gon̄ on̄onoti, ii balon̄ goraaya leelee, eugen̄ emugen̄ iikanon̄deen̄ kopepereen̄ on̄ombuya.” Kian̄.

Noron̄ gerewaa sareqaa

Mat 24.32-35; Luuk 21.29-33

²⁸ “On̄o mono noron̄ gere iima tania romon̄gon̄ sareqaa koi mobu. Borianon̄ apuyawo kolooro sengia lon̄gogi ii iima moma kokaen̄ jen̄keju, ‘Ween̄ kamban̄ dodowija.’

²⁹ On̄onon̄ kaan̄iadeen̄ aiwese iikawaa so kolooro iima moma asarin̄ mono kania kokaen̄ jewu, ‘Jiisanon̄ mono nagunon̄ dodowija.’

³⁰ Niinon̄ qaa hon̄a mon̄ kokaen̄ injowee mobu: Ejemba koi kete namonon̄ laligojuti, iyon̄onon̄ mende komugi iwoi kuuya jejen̄i, ii mono iyon̄oo laaligo kamban̄gianon̄ koloowaa

³¹ Sombin̄ ano namo yoronon̄ goron̄ qewaotato, noo Bun̄a qaanon̄ mono mende aliwaa.” Kian̄.

Jiisas kawaatiwaa kamban̄a ii mon̄on̄ mende moja.

Mat 24.36-44

³² *⁴Siwe gomambaa Eja hon̄anon̄ naa kambanon̄ kawaati, iikawaa ween̄a me aua kamban̄a ii mon̄on̄ mon̄ mende moja. Siwenon̄ gajoba yon̄onon̄ ii mende moju. Anutuwaa Merianon̄ kaan̄iadeen̄ ii mende moja. Ama an̄odeen̄ ii moja.

³³ Naa kambanon̄ asugiwaati, ii mende mojutawaajon̄ on̄onon̄ mono galen̄ men̄ aon̄ uugbiligbili laligowu.

³⁴ *²Ii sareqaa kokawaa so eja: Eja mon̄on̄ goman̄a mesaon̄ kantri mon̄gen̄ keno. Kemambaaon̄ ama galen̄uruta iwoi kuuya jen̄ koton̄ on̄oma naguwaa kiia meria borogianon̄ ama usun̄a on̄ono. Ku-usun̄a on̄oma welen̄qeqeuruta motomotoon̄ gawon̄gia on̄ono. On̄oma laligon̄ nagu galen̄a kaan̄agadeen̄ uugbiligbili laligowaatiwaaajon̄ jen̄ koton̄ muro.

³⁵ Miri toyanon̄ naa kambanon̄ eleema kawaati, ii mende moju. Mare me gomantiin̄a ruun̄anon̄ kawaa me? Wen̄geran̄ suluro kawaa me? Ween̄ kouro kawaa me? Iikawaa so on̄o ii mende mojutawaajon̄ ama mono uugbiligbili laligowu.

³⁶ On̄onon̄ gaon̄ egi uulan̄awo kan̄ kaen̄ mokolon̄ on̄ombabo.

³⁷ On̄o mono uugbiligbili laligowu. Qaa ii gowokouruna on̄oojon̄ jejen̄i, ii kaan̄agadeen̄ alauruna kuuya on̄oojon̄ motoon̄ jejen̄: On̄o mono uugbiligbili laligowu.” Kian̄.

14

Jiisas qenin̄ komuwaatiwaaajon̄ an̄gonan̄ an̄gi.

Mat 26.1-5; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

¹ *Pasowa kendon̄* ano bered yiistya qaa iikawaa kendon̄a toriri. Ween̄ woi tegoro kanon̄ kanaiwombaa an̄ jigo gawon̄ galen̄ ano Kana qaawaa boi yon̄onon̄ ajoroogi. Ajoroon̄ nomaen̄ mondonin̄ Jiisas olon̄ men̄ qegi komunaga, iikawaa kania mon̄gama jen̄ gosigi.

² Mon̄gama gosin̄ kokaen̄ jegi, “Ejemba iringia soono karen̄a karen̄a koloowabotiwaajon̄ ii korisoro kendon̄ kamban̄an̄ ambombaajon̄ amamaawon̄a.” Kaen̄ jegi.

Emba mon̄on̄ Jiisas apu un̄koowagawonon̄ moriro.

Mat 26.6-13; Jon 12.1-8

³ *Jiisanon̄ Betani gomanon̄ laligon̄ Saimon̄ mon̄ manimbaya men̄ solan̄aniroti, iwaa mirinon̄ uma raro. Iikanon̄ nene nen̄ raro emba mon̄on̄ jamo kaaro mon̄ men̄ iwaanon̄ karo. Kaaro ii lalu lan̄gon̄awo qata alabasta iikanon̄ memeta. Ii apu un̄koowagawo hon̄a qata naad iikanon̄ saa qen̄ raro. Iinon̄ ii sewan̄a somatanon̄ men̄ kan̄ lalu aroya koton̄ apuya Jiisaswaa wan̄anon̄ qibibirin̄ moriro.

⁴ Moriro eja ragiti, iyon̄oonon̄ga tosanon̄ uugia boliro iyan̄giodeen̄ kokaen̄ amin̄ mogi, “Naad apu ii mono naambaajon̄ kaen̄ tiwilaaaja?

⁵ Naad apu kelegawo ii sewan̄a mewutiwaajon̄ anagati een̄, saanon̄ ween̄ 300:waa tawaya uugunaga. Ii ejemba wanaya on̄ono sokonaga.” Kaen̄ jen̄ emba ii jen̄ mugi.

* 13:26: Dan 7.13; Ais 1.7 * 13:32: Mat 24.36 * 13:34: Luuk 12.36-38 * 14:1: Eks 12.1-27 * 14:1: Kantri qata Iijipt kanon̄ Pombaa gajobanon̄ sa iima koboon̄ un̄uuguroti, kendon̄ iikawaa qata Koon̄ qaanon̄ Pasowa. Eks 12.15

* 14:3: Luuk 7.37-38

⁶ Jer mug i Jiisasnoj kokaen injjoro, “Emba koi mono mende jerj mubu. Naambaajon uuta menj boliju? Iinonj sili awaa ama sororogonj nono sokonja.

⁷ *Ejemba wanaya ii kambaña kambaña batugianonj laligogi awaa ama onjombonatiwaajonj moma ii saanonj kambañ so ambuyato, niinonj onjoo batugianonj kambañ so mende laligomanja.

⁸ Iinonj ii iyanjaa nanamemenjaa so ama nonja. Niinonj komuwe ronj koma nombutiwaajonj saanonj waladeenj selena kelenonj nomorija.

⁹ Niinonj qaa honja monj kokaen injjowee mobu: Oligaa Bunja koi kantri kanonj me kanonj jerj seigi kambaati, iikanonj emba koi kanonj iwoi ama nonji, iikawaa bujuya ii kaangadeenj jegi seirowaajonj romonjonj laligowuya.” Kianj.

Juudasnoj Jiisas memelolo menj mumambaa uumotoonj ano.

Mat 26.14-16; Luuk 22.3-6

¹⁰ Gowokouruta 12 yonoononga monj qata Juudas Iskariot iinonj Jiisas memelolo menj mumambaaajonj ama jigo gawonj galenj yonoononj kenoo.

¹¹ Yonoononj kema pasowa lama jero ii moma uugia qeangoro sewanja monenj mubambaajonj qaa somonggogi. Qaa somonggogi Jiisas kambañ mongenj memelolo menj mumambaa kana monjgama kokobimbinj qerj laligoro. Kianj.

Jiisasnoj gowoko yonowoo Pasowa lama negi.

Mat 26.17-25; Luuk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30

¹² Bered yiistya qaa iikawaa kendonj weenj mutuyanonj (Siikunenonj) siligia otaanj pasowa lama monj qerj onjkegi. Kawaajonj Jiisaswaa gowokourutanonj ijogi, “Boi, nono miri dakanonj kema pasowa lama goojonj mozonongonj newonja? Siingaa nomaenj eja?”

¹³ Kaen ijogi gowokowoita woi kokaen jerj wasinj orono, “Oro Jerusalem sitinonj uri eja monj apu minjonj qindiiñ karo mokoloowaota. Mokolonj ii saanonj otaanj kembaa.

¹⁴ Keni mirinonj uro iikawaa toya kokaen ijowao, ‘Boinonj kokaen jeja: Saanonj miri uuta monj jerj tejonj nonona iikanonj uma gowokouruna yonowoo pasowa lama newonja.’

¹⁵ Kaen ijori toyanonj miri qaganonj eu uma uuta somata monj qendeema orombaa. Iikanonj dunj rara iwoi mozonongogita raja. Ii qendeema orono iikanonj mono lama qerj oowao.”

¹⁶ Kaen jero gowokowoitanonj mesaonj sitinonj uma Jiisasnoj qaa jeroti, iikawaa so mokolonj nama lama qerj onj mozonongori.

¹⁷ Gomanj tirow Jiisasnoj gowokouruta 12 yonowoo miri iikanonj kougi.

¹⁸ *Kouma uma dunjonj rama nene negi Jiisasnoj kokaen injjoro, “Niinonj qaa honja monj kokaen injjowee mobu: Onjoononga monj niwo nene neñ raji, iinonj mono memelolo menj nombaa.”

¹⁹ Kaen injjoro moma uugianonj wosobiri moma kanainj anja anja qisinj munj jegi, “Noojonja jewabo?”

²⁰ Qisinj mug i kokaen injjoro, “12 onjoononga monj niwo bered qaajonj qendunjonj, iinonj.

²¹ Siwe gomambaa Eja honjanonj mono iwaajonj qaa oogita ejiwaa so namo mesaonj kembaa. Kambaato, memelolo menj mubaati, iwaajonj ‘Yei wosobiri!’ jerj wanjinjingonj. Anutanonj mono ironja uuta meleema mubaa. Eja ii nemunjaa goronj uutanonj mende koloonagati, iikanonj mono afaanjonj munaga.” Kianj.

Pombo samonj konoga negi.

Mat 26.26-30; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

²² Nene neñ rama Jiisasnoj bered menj kotuegonj motonj onjoma kokaen jero, “Koi neenaa busuna. Ii mono menj newu.”

²³ Kaen jerj wain qambi menj dangisenj jerj onjono kuuyanonj qambi iikanonj negi.

²⁴ *Negi kokaen injjoro, “Koi neenaa sana. Koi Anutanonj ejemba yonowoo soomonjgo arenj ano kotiiwaatiwaajonj sana maagi ejemba mamaga hamo qerj onjombaa.

²⁵ Niinonj qaa honja monj kokaen injjowee mobu: Niinonj wain kasawaa honja kokanonj momboo torogonj mende nemanja. Kanagenj Anutuwaawaa bentotonj uutanonj eu raninj jejelomban kambaati, weenj iikanonj mono wain apu qaita monj ii nemanja.”

²⁶ Kaen jero korisoro rii qama mesaonj kema Oil gere baanjonj ugi. Kianj.

Piitononj Jiisas qakoombaatiwaa jero.

Mat 26.31-35; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

²⁷ *Uma Jiisasnoj kokaen injjoro, “Gejatootoo eja monjonj qaa monj kokaen oorota eja,

‘Niinon galengia qewe lama tuunanon deembuya.’

Iikawaa so ononon kuuya uugia boliro nomesaon boratiwuya.

²⁸ *Boratiigi nuwuyato, niinon mono koomunonga waama wala Galili prowinsnon kema iikanon asugin onomaña.”

²⁹ Kaen injoro Piitonon kokaen ijoro, “Yononon kuuya uugia boliro gomesaon boratiwuti een, niinon mono kilen iikaan mende amaña.”

³⁰ Ijoro Jiisasnon jero, “Niinon qaa hona mon kokaen gijowe moba: Kurunon indin woi mende qaro giinon kete gomantiinanon qakooma nona indin karon koloowaa.”

³¹ Kaen jeroto, Piitonon kaparan koma kotikotii ano, “Boi, kaen qaagoto, nii nugi giwo motoon komuworagati, ii kilen niinon gii mende qakooma gomaña.” Gowoko tosaanu kuuyanon qaa iikayadeen jegi. Kian.

Jiisasnon Gezemane urukisinon qama kooliro.

Mat 26.36-46; Luuk 22.39-46

³² Kaen amin moma kema urukisi mon qata Gezemane iikanon keugi. Keuma gowokouruta kokaen injoro, “Niinon endu kema qama kooliwe onjo mono kamban biiwianon koi rabu.”

³³ Kaen injon Piito, Jeims ano Jon unuama kenji. Kenji Jiisasnon kanain konjilin kanjanawo moro kana boria qetegoro.

³⁴ Kaen ama kokaen injoro, “Noo uunanon mono kondun kondun koma waajiwaajon ama wosobiri mobe komukomuyawo ama nonja. Ononon mono kokanon rama niwo gbili laligowonja.”

³⁵ Kaen injon anodeen boronja mon toroqen kema simin kuma usugon siimbobolo kambanja ii Manaa jetaa so uguuwaatiwaajon qama kooliro.

³⁶ Qama koolin jero, “Aba Amanaa, gii iwoi mon mende men bimbijonkejan. Kawaajon siimbobolowaa qambia koi mono nuamba. Nuanagati, ii noo siimbaa so qaagoto, mono geengaa uusijnga otaan koloowa.”

³⁷ Kaen jen eleeno gowokouruta karon yononon gaon egi injiima Piito kokaen ijoro, “Saimon, gii gaon ejan me? Gii aua motoongoda gbili laligomambaajon mende kotijjan me?”

³⁸ Uunananon gbili laligowombaa siinja momakejonto, selenananon looloria kolooja. Kawaajon angobatonon kamaan unuwabotiwaajon mono qama koolin uugbiligbili laligowu.”

³⁹ Kaen ijoro mombo onomesaon kema qaa iikayadeen mombo jen qama kooliro.

⁴⁰ Qama koolin eleeno jaa lologia bombon mero mombo gaongadeen egi injiira. Gaononga waama qaa meleembom-baajon onjopopo qegi.

⁴¹ Jiisasnon keno indin karon kolooro eleema kan kokaen injoro, “Onjo toroqen haamo men gaongadeen ewombaajon moju me? Mobu! Monon Siwe gomambaa Eja hona memelolo men muro gawman eja sisiwerowerogiawo yonoo borogianon ubaati, iikawaa aua kambananon mono kan kuuja. Onoo gaon ee kambangia mono tegoja.

⁴² Mono waagi kembon. Mobu! Memelolo men nombaati, iinon mono kosere koi kaja.” Kian.

Jiisas qelanjin men somongogi.

Mat 26.47-56; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴³ Jiisasnon kaen jen nano iikanondeen gowokouruta 12 yonoononga mon qata Juudas iinon tuuj mon jeta men onono kougi. Jigo gawon galen, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yononon ii wasin onongi manjawaa soo somata ano wasagia men kagi.

⁴⁴ Memelolo memambaa anoti, iinon wala yonowo aiwese qaa kokaen somongon injoro, “Niinon eja buuta kiton nemanati, ii iima ‘Mono ii!’ jen men somongon tororo galen koma kembu.”

⁴⁵ Kaen jen kan iikanondeen Jiisaswaanon keuma “Oo kokona! (Boina!)” jen buuta kiton nero.

⁴⁶ Kiton nero iima Jiisas qelanjin men somongogi.

⁴⁷ Somongogi kosianon nangiti, iyonoononga monon manjawaa soo somata horon jig gawon galen wanja welenqeqeya qen geja kotogoro kamaaro.

⁴⁸ Jiisas somongogi qaa kokaen injoro, “Nii kikekakasililin ejaga qaagoto, kilen noojon kaen moma manjawaa soo somata ano wasa men noma somongon nombombaajon kaju.

⁴⁹ *Niinon ween so jiwowon jigonon onowo nama Bunja qaa kuma onoma laligowe mende nonjito, iwoi koi mono Bunja Terewaa qaayanon honawo koloowaatiwaajon kolooja.

⁵⁰ Jiisas somonngogi gowoko yononon kuuya Jiisas mesaon boratin oloj koma kenji. Kian.

Sagbili monjon oloj koma keno.

⁵¹ Eja ghaworo monjon opoqiisia taanja kokosiin Jiisaswaa gematanon otaan keno. Opoya tosia mende mouma keno ii metaqetatan megii.

⁵² Mewombaaajon amamaan opoqiisia qetegogi lalan oloj koma keno. Kian.

Jigowaa jotamemeya yononon Jiisaswaa qaa gawon megii.

Mat 26.57-68; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

⁵³ Jiisas somonjon wama jigo gawon galej wanjaa jinjaron mirinon kenji. Kenji jigo gawon galej kuuya, kantriwaa jotamemeya ano Kana qaawaa boi yononon iikanon kema ajoroogi.

⁵⁴ Kenji Piitonon sigensigen onjotaan jigo gawon galej wanjaa jinjaron mirinon keuma miriaa kiropo uatanon uro. Uma welenqeeqee eja yonoo batugianon gere kosianon rama konano.

⁵⁵ Kaen raroto, jigo gawon galej ano jigo kaunsol tuun yononon Jiisaswaa selenon kuukuu qaa nomaen jen nanjonin qegi komuwaatiwaaajon jen monngangito, iikawaa kania mon mende mokoologi.

⁵⁶ Monngama nama mamaganon qaa qolonmolongoya selianon kuun nanjon jegito, qaagianon kania motoonngo mende kolooro.

⁵⁷ Kaen anji tosianon waama nama qaa qolonmolongoya selianon kuun nanjon kokaen jegi,

⁵⁸ *⁵⁸ "Iinon kokaen jero monin, 'Niinon jiwowon jigo boronon memeta koi kondeembe namonon kamaaro ween karoombaa uatanon jigo qaita mon boronon memeta qaago ii men waama kumaanjan.'" "

⁵⁹ Kaen jegito, kilen qaagianon kania motoonngo mende kolooro.

⁶⁰ Kaen mende kolooro jigo gawon galej wanjanon waama jaasewan qen onjoma nama Jiisas qisin mun kokaen ijoro, "Yononon goo seleganon qaa kuun nanjojuti, iikawaa kitia mon jewaga me qaago?"

⁶¹ Kaen ijoro iwoi bologa mon mende anoto, kilen kitia mon mende meleema qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawon galej wanjanon mombo kokaen qisin muro, "Anutu mepeseen mumakejon, gii iwaa Meria Kraist koloajan me qaago?"

⁶² * Qisin muro "Oon" jen kokaen injoro, "Siwe gomambaa Eja honjanon mono ku-usun Toyaa boro dindinanon rama era sombimbaa koosu qaganon kamaaro iibuya."

⁶³ Qaa ii injoro jigo gawon galej wanjanon malekuya menjurama kokaen jero, "Yei, mangaa siita! Tosianon qaaya nangowutiwaaajon mombo mende qisin onjombonjan."

⁶⁴ * Anutu mepaegoji, ii mono onjangan modaboroju. Kawaajan mono onjomaen moju?" Kaen jero yononon kuuya Jiisas koomuwa bunja koloowaatiwaaajon jen tegogi.

⁶⁵ Kaen jen tegon tosianon kanain sulaapan qen jaasewan esuun boro kuma qen kokaen ijogi, "Moronon guji, ii saanon jena mombonjan." Jigowaa kiropo galej (sikiriti) yononon kaanagadeen Jiisas men urunanon qetaaligi. Kian.

Piitonon Jiisas qakoono.

Mat 26.69-75; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

⁶⁶ Kamban iikanon Piitonon kiropo uatanon sombenon laligoro. Emu laligoro jigo gawon galej wanjaa welenqeeqee emba monjon iikanon kouro.

⁶⁷ Kouma Piitonon gere konama nano iigigiin kokaen jero, "Gii mono kaanagadeen Nazaret eja Jiisaswo laligona."

⁶⁸ Kaen jeroto, Piitonon qakooma kokaen jero, "Qaa jejani, ii kondanjen." Kaen jen kiropo naguyanon kemen nano kuru qaro.

⁶⁹ Nagunon kemero welenqeeqee emba monjon ii iikanon mombo iima eja kosianon nanjiti, ii kanain kokaen injoro, "Eja koi kanon mono yonoononga mon kolooja."

⁷⁰ Kaen injoroto, iinon mombo qakoono. Qakoono kamban boronon mon tegoro eja kosianon nanjiti, yononon mombo Piitowaaajon kokaen jegi, "Giinon Galili ejaga mon koloajanwaaajon mono honjanon iyonoononga mon koloajan."

⁷¹ Ii moma kanain anja qasuaan aon jopangon jen kotiin jero, "Eja qaaya jejuti, niinon ii mende moma mujen. Qaa qolon-molongoya jewenagati een, Anutunon mono ironja meleema nomba."

⁷² Kaen jen nano iikanondeen kurunon qaro indin woi kolooro. Kurunon qaro Jiisasnon qaa kokaen ijoroti, Piitonon ii romongoro, "Giinon indin karonon qakooma nona kurunon

qaro indin woi koloowaa.” Qaa ii romonjon wosoya jumambaajon ano silama saaro. Kian.

15

Jiisasnon gawana Pailotwaa jaanon nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Luuk 23.1-5; Jon 18.28-38

¹ Goman ano amandiinon jigo gawon galej, kantriwaa jotamemeya (70), ano Kana qaawaa boi ano jigo kaunsol kuuya yononon qaa jake uutaa ajoajoroo ama Jiisaswaa qaa jen tegogi. Jen tegogi Jiisas somonjon wama kema gawana Pailotwaa boronon anggi.

² Room gawana iinon Jiisas kokaen qisin muro, “Onjonon, gii Juuda yonoo kingia koloojan me qaago?” Qisin muro Jiisasnon meleema ijoro, “Mono geenjo jejanj, kaen.”

³ Jigo gawon galej yononon qaa mamaga Jiisaswaa selianon kuun jegi.

⁴ Jegi Pailotnon Jiisas mombo qisin muun ijoro, “Moba! Yononon qaa mamaga goo seleganon kuun jejuti, giinon iikawaa kitia mon jewaga me qaago?”

⁵ Kaen ijoroto, Jiisasnon bologa mon mende anoto, kilen qaa kitia mombo mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananon walingoro. Kian.

Pailotnon Jiisas komuwaatiwaa jen tegoro.

Mat 27.15-26; Luuk 23.13-25; Jon 18.39-19.16

⁶ Gbani so pasowa kendon kambananon gawananon kapuare mirinonga eja mon qata qama qisigiti, ii silia otaan isama onomakegi.

⁷ Kamban iikanon eja mon qata Barabas ii kapuare mirinon raro. Iinon kikekakasililin eja tosaan yonowo karen gilin eja mon qegi komuroti, iikawaaajon kapuare mirinon onjonji.

⁸ Kaen anggi kanageso yononon gawanawaa jinjaron miri sombenanon eu uma nama kanain ama laligoroti waa so ambaatiwaaajon qisin mug.

⁹ Qisin mug meleema kokaen injjoro, “Niinon Juuda onoo kingiaga isambe kamaawaatiwaaajon moju me?”

¹⁰ Jigo gawon galej yononon Jiisaswaaajon goronjooso mogitiwaaajon ama ii gawanawaa boronon onngi. Ii moma siingia momambaajon kaen qisin onono.

¹¹ Qisin onono jigo gawon galej yononon ejemba tuun uukuukuu men onoma kokaen jegi, “Jiisas mesaon Barabas isamba! Mono kaen qisin mubu.”

¹² Kaen jegi mombo meleema qisin onono, “Kaen jejutiwaaajon Juuda onoo kingia qata kaen qamakejuti, niinon mono ii nomaen ama mubenaga?”

¹³ Kaen qisin onono mombo qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!”

¹⁴ Kaen qagi Pailotnon kokaen injjoro, “Ii naambaajon? Iinon mono naa bologa ano?” Kaen jeroto, yononon ii moma kaparan koma toroqen qa gigilaan kokaen qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!”

¹⁵ Kaen qagi Pailotnon ejemba tuun somata siingiaa so amambaajon moma Barabas isama onono kamaaroto, Jiisaga jero ooli waayawonon qeyayagon qegi. Kaen qegi maripoonon qewutiwaaajon ii Room manjaqeqe eja yonoo borogianon ano. Kian.

Jiisas kungulolopo ama mug.

Mat 27.27-31; Jon 19.2-3

¹⁶ Manjaqeqe eja yononon Jiisas wama kema gawanawaa jinjaron miriwaa kiropo uutanon keugi. Keuma manjaqeqe tuun somata kuuya horon ononngi iikanon kagi.

¹⁷ Kan maleku osoga nezongbala ii Jiisaswaa selianon mouma muun soman kasa lipima ila kaan wananon konngi kemero.

¹⁸ Kaen kemero kanain waeya men jolonja jegi, “Oowe oowe! Juuda yonoo kin ponngia, oowe!”

¹⁹ Qaqatete kaen ama jegi bowonon wananon qen sulaapan qen simin kuma muun usugon mepeqepesee qolonmolongoya men mug.

²⁰ Mepaqepae kaen ama mudaboron maleku osoga nezongbala ii qetegon iyanaa sele esu mouma muun maripoonon qewombaajon wama kenngi. Kian.

Jiisas maripoonon qegi.

Mat 27.32-44; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

²¹ *Kema kana somatanon eja mon qata Saimon mokoloogi. Iinon Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga ano Aleksander ano Ruufus yoroo manjaraga. Iinon gawononga kouro kuun mug Jiisaswaaajon maripoon men angoro.

* 15:21: Room 16.13

²² Jiisas kaen wama goman mon qata Golgota ii ananaa qaanon Wanjsii, iikanon kema keugi.

²³ Keuma wain apu ano marasin qata mor ii mindirin melokanjii mugito, Jiisasnon ii togoro.

²⁴ *Togoro nama maripoonon qegi. Qegi nano kiawen megi janjgoya kolooro Jiisaswaa sele esuya motomotoon batugianon iikawaa so mendeema megi.

²⁵ Gomaamba 9 kilok iikanon maripoonon qegi.

²⁶ Maripoonon qen wananon eu qegitiwaa kania kokaen oon qegi, "Juuda yonoo kin ponjigaqa koi."

²⁷ Kikekakasililin eja woi kaanagadeen iwo maripoonon urugi. Mon boro dindinanon mon qanianon leele kaen urugi.

²⁸ * (Anutuwaa Bunja Terenon qaa kokaen oogita eja, "Ii gosin kikekakasililin eja kaanja romongon yonoo batugianon anji." Qaa iikaen kanon honawo kolooro.)

²⁹ *Ejemba uugun kema kan kunjulolopo ama lukukuun mun wambelaan kokaen jegi, "Yei! Gii mono jiwowon jigo saanon kondeena namonon kamaaro ween karoombaa utanon mombo metaama kuumambaajon jena. Oo, gii eja awaa soro!"

³⁰ Mono geennga ilaan aon maripoononga kamaawa."

³¹ Jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon kaanagadeen batugianon mepapeape ama mun jegi, "Tosiaga ilaan onoma laligoroto, iyanja ilaan aomambaajon amamaaja.

³² Iinon Hamoqeqe Toya Kraist ano Israelwaa kin kolooji een, mono keteda koi maripoononga kamaaro iima ii moma laariwonaga." Kaen jegi.

Eja iwo maripoonon urugiti, iyoronon kaanagadeen uuqeqe qaa tokoronkota jer muri. Kian.

Jiisasnon komuro.

Mat 27.45-56; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

³³ Ween biiwia 12 kilok kolooro iikanon goman kuuya panjgaman men sokoma ero kema aua karoombaa so kolooro.

³⁴ *Jiisasnon 3 kilok iikanon anjaa qaanon kokaen qa somata qaro, "Eeli eeli lama sabaktani?" Ii ananaa qaanon: Anutuna, Anutuna mono naambaajon gema nujan?

³⁵ Kaen qaro eja kosianon nanjiti, iyonoononga tosianon ii moma jegi, "Mobu! Mono Elaijawaajon qaja."

³⁶ *Yonoononga mononon bobogarin kema momondo mon suun tanijeen ii men wain apu aasonawonon qendunon gere goron kitianon somongon sulun Jiisaswaa buu susuyanon eu ano nero jero, "Mono mesaogi anodeen namba. Elaijanon kan motogoro kamaawaa me qaago, mono ii iibonja."

³⁷ Kaen anji Jiisasnon qa somata qama wosoya goron qero komuro.

³⁸ *Komuro iikanondeen jiwowon jigowaa utanon opo nanoti, iikanon mono eukaya biiwianon jurama kamaan woi kolooro.

³⁹ Kawali galenon maripoonon jaasewaj qen nama Jiisasnon wosoya goron qero komuroti, ii iima kokaen jero, "Eja koi kanon mono onanon Anutuwaa meriaga kolooja."

⁴⁰ *Emba tosianon kaanagadeen sigensigen nama iwoi ii iigi. Yonoo batugianon Maria Magdalaga ano Maria Jeims dubaya ano Jooses yoroo nemungara ano Salome yononon mooton nanji.

⁴¹ Yononon Jiisasnon Galili prowinsnon laligoro iikanon ii otaan welen qen mun laligogi. Kaanagadeen emba tosaanja mamaga Jiisaswo Jerusalem sitinon uma kagiti, iyononon kaanjadeen kosianon nanji. Kian.

Jiisaswaa qamoya ron konji.

Mat 27.57-61; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

⁴² Sabat kendonon rarawaajon iwoi mozozongogi Sabat kendonon kanaimambaajon dodowiro mare koloon karo.

⁴³ Nemungawon iikanon Arimatia toya, eja waanjawo qata Joosef iinon karo. Iinon kaanagadeen Anutu bentotombaa honja koloowaatiwaajon mamboma laligoro. Iinon Juuda yonoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya mon koloon Sabat kendonon kanaimambaa anotiwaajon ama toroko yakarin Pailotwaanon kema Jiisaswaa qamoya memambaajon qisiro.

* 15:24: Ond 22.18

* 15:28: Ais 53.12

* 15:29: Ond 22.7; 109.25; Maak 14.58; Jon 2.19

* 15:34: Ond 22.1

* 15:36: Ond 69.21

* 15:38: Eks 26.31-33

* 15:40: Luuk 8.2-3

⁴⁴ Qisiro “Ononon komuja me qaago?” jen romonjon kawali galenja jero karo “Jiisasnon kamban koriga me toroga komuja,” jen qisij muro.

⁴⁵ Qisij muro buju qaaya moma Jiisaswaa qamoya Joosef jen tegon muro.

⁴⁶ Jen tegon muro opo taanja sewanja menj kema qamoya maripoononga qetegon menj kamaan oponon esuuro. Esuuj menj qasirinoj kema jamo kobaa uroroogi dun eroti, iikanonj ano. Ama jamo somata monj metano kobaa qaa oota kojangiro.

⁴⁷ Dakanonj anoti, ii Maria Magdalaga ano Maria Jooseswaa nemunja yorononj nama iiri. Kianj.

16

Jiisasnonj koomunonjga waaro.

Mat 28.1-8; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendonj ragi tegoro iikanonj Maria Magdalaga, Maria Jeimswaa nemunja ano Salome yonononj “Jiisaswaa qamoya kema moriwonja,” jen jinij marae unkoowagawo sewanja megij.

² Menj enj Sonda umugawodeenj waama gomanj ano weenj jilinjolanj kouro qasirinoj kenjgi.

³ Kema aminj moma jegi, “Qasiriwaa qaa ootanonj jamo somata raji, ii mono morononj qetambaa?”

⁴ Kaen jenj uugi keno iigi: Jamo somata qatawo ii mono qetangij kema ero.

⁵ Qasiriwaa jamo qaa oota kaenj aantama nano utanonj ugi. Ugi dindingiaagenj eja gbaworo monj malekuya koriga taanja raro iigi. Kaenj iima mamaga awawaligi.

⁶ Awawaligito, kokaenj injjoro, “Mono toroko mende mobu. Onjo Nazaret eja Jiisaswaa-jon monjanju. Ii maripoononj qegito, iinonj mono gbilinj waaja. Kawaajonj koi mende eja. Iibu! Dunja koi, iikanonj sulugij ero.

⁷ *Kawaajonj mono kema Piito ano gowokouruta kuuya buju kokaenj injjowu, ‘Iinonj mono jeta menj onjoma waladeenj Galilij prowinsnonj kembaa. Onjo kaanagadeenj iikanonj kema qaaya jerotiwaa so ii iibu.’”

⁸ Kaen injjoro aarunj jenenjgia ororo jamo ootanonjga kamaan bobogarinj kenjgi. Sombugij mogitiwaaajonj qaa monj mende jegito, qaagij bogoro. Kianj.

Jiisasnonj Maria Magdalaga iwaanonj asugiro.

Mat 28.9-10; Jon 20.11-18

⁹ Jiisasnonj Maria Magdalaga iwaa utanonjga omejiilanj 7 onjotaaro laligoro. Jiisasnonj koomunonjga waama Sonda gomaamba amandiinonj wala Maria ii asuginj muro.

¹⁰ Asuginj muro alaurutanonj Jiisaswo laligonj kouma kamban iikanonj jingenj qama saagiti, Marianonj mono iyonoononj kema bujuyaj injjoro.

¹¹ Injoroto, Jiisasnonj gbilinj laligoro Marianonj iiroti, ii mende moma laarigij. Kianj.

Jiisasnonj alawoita yoroononj asugiro.

Luuk 24.13-35

¹² Kawaa gematanonj alawoitanoj Jerusalem siti mesaonj gomanj monjonj kembojonj kananonj kenj Jiisasnonj kaitania meleema asuginj orono.

¹³ Yorononj kaanagadeenj kema bujuyaj ii alauruta injjorito, yonononj ii kaanagadeenj mende moma laarigij. Kianj.

Jiisasnonj gowokouruta asuginj onjono.

Mat 28.16-20; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

¹⁴ Kanagenj gowokouruta 11 yonononj ajoroonj nene nenj ragi yonononj kaanagadeenj asugiro. Asuginj uugij kotiirotiwaaajonj temboma koomunonjga waaro iigiti, iinonj bujuyaj injjogij ii mende moma laarigitiwaaajonj ii jenj onjono.

¹⁵ *Jiisasnonj kokaenj injjoro, “Onjo mono kantri so kema gomanja gomanja liligonj ejemba laligonj kenjutiwaa so Oligaa Bunjana jen asarigij mobu.

¹⁶ Monjonj Anutu moma laariro oomulu menj mugij uuta meleembaati, iinonj mono letoma Siwewaa bunja koloowaa. Monjonj mende moma laarinj yanggisenj laligowaati, Anutunonj mono iwaa qaa jenj tegoro gere siawaa bunja koloowaa.

¹⁷ Moma laarinj noma laligowuti, ii aiwese menj onjombe kaniagij kokaenj koloowaa: Yonononj noo qanonj omejiilanj onjotaawuyaj. Kantri tosia yonononj qaa jenj laligowuyaj.

¹⁸ Mokolenj borogianonj menj metaambuyaj. Nombenj warabe apu iwoi negij iikanonj mono mende menj bolinj onjombaa. Borogij jiijemba qagianonj angij qeangowuyaj.” Kianj.

Jiisasnoj Siwe gomanonj uro.

Luuk 24.50-53; Apo 1.9-11

¹⁹ *Ponj Jiisasnoj qaaya kaen injjoro Anutunonj wano Siwenonj uma Anutuwaa boro dindinanonj rama laligoja.

²⁰ Eu laligojato, gowokourutanonj mesaonj gomanj balonj so kema Bunja qaaya jeŋ seinj laligogi. Kaen laligogi Pononj yonowo gawonj menj inaan onono angoletto asugiro qaagianonj kotiuro. Kianj.

* 16:19: Apo 1.9-11

Luuk Oligaa Buṅa Luuknoṅ ooro. Jeṅ-asa-asari

Uumeleen yononon miti dologa mende menṅ kajuti, dokta Luuknoṅ ii eja uuta Tiofiluswaajon qendeemambaajon ama Oligaa Buṅa koi ooro. Luuk ii Jiisaswaa gowokoya 12 yonoononga mon qaagoto, Griik ejaga koloon ji ejemba menṅqeeango gawonon laligoro. Luuknoṅ Jiisaswaa kania woi ii kokaenṅ qendeema nononja: 1) Anutunon Hamoqeqe Toya wasimambaa qaa somonṅoroti, ii Israel iyonoonon kolooro, 2) Iinon kantria kantria menṅ qeangon nonomambaajon karo. Pombaa Uṅa Toroyanon Jiisas oono “Ejemba kamaanṅeqeta yonoojon Oligaa Buṅa” jeṅ asarin laligoro. Ejemba iwoi kania kania kawaajon memeqemeen ama laligogiti, Jiisasnon iyonoojon majakaka moma ilaan onoma laligoro. Luuknoṅ sundu kaanja seiseiya arenṅon oodabororo. Luuknoṅ korisorowaa sunduya mamaga ooro. Jiisasnon wala namonon kamaaro ano tetegoyanon namo mesaon Siwenon uro. Kawaajon korisoro seiseiya ii bon 1-2 ano bon 24 iikanon eja. Jiisasnon Siwenon uro Buṅa gawon menṅ seigi momalaari tuunon somariin somariin kenon. Luuknoṅ iikawaa sunduya ii buk qata “Aposol gawon meme,” iikanon oorota eja.

Luuknoṅ Oligaa Buṅa ooroṅ, iikawaa qaa waṅa ii kokaenṅ sokoma ano eja: Qamakooli gawon megi honṅa kolooro. Uṅa Toroyanon ejemba sololon onono laligogi. Emba yononon Jiisaswo gawon mamaga nanṅon megi. Anutunon sinṅisonṅogia mesaon laligoro.

Buk kokawaa bakaya waṅa 8 ii kokaenṅ:

Buk kokawaa kania Luuknoṅ ooro bon 1.1-4
Jon Oomulu eja ano Jiisas koloon somariiri 1.5-2.52
Jon Oomulu ejanon Anutuwaaw gawon mero 3.11-20
Jiisas oomulu menṅ muro anṅobato mokolooro 3.21-4.13
Jiisasnon qenjaaro gawon Galili prowinsnon mero 4.14-9.50
Galili mesaon kana kema Jerusalem keuro 9.51-19.27
Jerusalem keuma sonda konoga laligoro 19.28-23.56
Waama asugin onoma Siwenon uro 24.1-53

Matyuu, Maak, Jon yononon sundu tosia mende oogiti, ii Luuknoṅ iyanodeen ooro bakaya 2 ano 6 iikanon eja. Sundu tosia ii kokaenṅ: Gajoba yononon rii qagi. Lama galen yononon Jiisas kolooro kan iigi. Jiisasnon melaadianon iwowon jigonon uro. Samaria ejanon gbilibuurun eja kiankomun muro ano qewolon ejanon sinṅisonṅonon kemen sooroti, iikawaa sareqaaya.

Luuknoṅ tere Tiofiluswaa ooro.

¹ Gejatootoo ejembanon Hamoqeqe Toya koloowaatiwaa qaa jegi iikawaa honṅa batunananon asugiroṅ, ejemba mamaganon kawaa sunduya kanain oogi.

² Iwoi honṅa ii batunananon asugiro tosanon ii kanakanaiyanonga kanain kouma iyanṅiaa jaagianon iima moma yagogiti, yononon iikawaa so kawaa bujuya toroqen jeṅ seigi gejanananon kemen ananaa buṅa kolooro. Ejemba kaanja yononon Buṅa ii kanain papianon onṅ arenṅogita eja.

³ Niinon kaanṅagadeen iwoi kuuya asugin kouroṅ, ii tororo qisin onombe kanianonga kanain jegi moma kotojen. Oo Tiofilus niinon goojon mobe uuta koloojan. Niinon giwo qaa amin mobotiwaajon mobe awaa kolooro Jiisaswaa sunduya ii kuuyagadeen arenṅon oojen.

⁴ Buṅa qaa honṅa kuma gonṅi mojanṅ, giinon iikawaa kania weenṅon korebore moma komuwa. Kian.

Jon koloowaatiwaa qaaya Geibrielnon jero.

⁵ *Judia prowinswaa kin qata Herod iwaa kambananon eja mon qata Zekaraia laligoro. Iinon jigo gawon galen laligon Abaiawaa gawon arenṅon nano. Embia qata Elisabet iinon kaanṅagadeen jigo gawon galen Aarombaa gbili mon kolooro.

⁶ Yoronon Anutuwaaw jaanon laaligo dindinṅ laligon Pombaa jojopan qaa ano jenṅkooto ii kuuya tororo otaan koposowaa qaagara qaa laligori.

⁷ Laligoroṅ, Elisabetnon kopimbaajon gbiligara qaa laligon ejemba waṅa koloori.

⁸ Kamban monon Abaiawaa gawon arenṅ kambananon karo Zekaraianon jigonon galen gawon mewaatiwaajon Anutuwaaw jaasewananon kouro.

* 1:5: 1 Hist 24.10

⁹ Kouro jigo gawon galeŋ yoŋonon kaiyakagia otaan batugianon gawon mendeema Zekaraia metogogi Pombaa alatanon uma jiniŋ moronjowo ooro.

¹⁰ Jiniŋ marae ooŋonon kambananon kan kuuro iinon iwoi moronjowo ii ooro ejemba tuun kuuya yoŋonon jiwowon jigo seleenŋen mamboma Anutu qama kooliŋ ragi.

¹¹ Jiniŋ ooro moronjanon pumpunŋon miri uuta sokono kanon Pombaa gajoba moŋonon alatanon eu asugin muŋ boria dindiŋaagen naho.

¹² Nano Zekaraianon iima aaruŋ toroko moro.

¹³ Toroko moroto, gajobanon kokaen ijoro moro, “Zekaraia, gii toroko mende moba. Anutunon qamakooliga modaboroja. Kawaajon embaganon koro ama koko meraga mewaa. Ii mero giinon qata Jon qaba.

¹⁴ Meraga kolooro uuganon iwaajon qeŋgoro aisoon ejemba mamaganon korisoro mobuya.

¹⁵ *Ii nemuŋaa goron uutanon raro Uŋa Toroyanon iikanondeen kanain uuta saa qero somariin wain me apu kotiga ii mende neŋ Pombaa kooronjon eja uuta koloon laligowaa.

¹⁶ Kaen laligon Israel ejemba mamaga uugia meleeno Poŋgia Anutuwaanon eleembuya.

¹⁷ *Anutuwaa Uŋanon gejatootoo eja Elaija inaaro ku-usuŋ qaganon gawon meroti, iinon mono iikawaa so waladeen keno Poŋnon gematanon kawaa. Iinon kema kanageso uu kuun onono Poŋnon kawaatiwaaŋon jojoriŋ nambuya. Man ano merabora juma deenŋi uukuukuu meŋ onono mombo metulaŋon aowuya ano qootogo ejemba ii dindiŋa yoŋoo momo areŋnon keubuya.”

¹⁸ Siwe gajobanon kaen ijoro Zekaraianon jero, “Embanawo noronon ejemba waŋa kolojotiwaajon qaaganon mono nomaen hoŋawo koloonaŋa?”

¹⁹ *Kaen jero meleeno, “Nii Geibriel. Niinon Anutuwaa wambu-soonjon nambe wasin nono buju awaa koi meŋ kan giŋowe mojan.

²⁰ Noo qaa jena hoŋawo koloowaati, giinon ii jewe mende moma laarijanwaajon qaaga mono muŋgoro nekon laligowa. Kaen laligona buju qaa kokawaa hoŋa koloowaatiwaa kamban kan kuuro iikanon neselanŋa lolooro qaa mombo jewaga.”

²¹ Kamban biiwianon kanon ejembanon mamboma rama Zekaraianon jiwowon jigonon eu kamban koriga nanotiwaajon uugianon motoqoto mogi.

²² Kaen ama ragi seleenŋen kamaan qaa jemambaajon amamaaro moma asariŋ kokaen jegi, “Iinon jiwowon jigonon nama jaaya meleeno Siwenonŋa uŋa moŋ iija.” Kaen jegi boriondeen kaisare ama onoma nekon koloon laligoro.

²³ Kaen laligon jigo gawon meme kambananon tegoro eleema mirianon keno.

²⁴ Ween tosia tegoro Elisabetnon koro ama koiŋ 5 kawaa so mirinon asanŋon kokaen jeŋ rama laligoro,

²⁵ “Merana qaawaajon ejembanon meŋ kamaan noŋgi Poŋnon wambusoon qeŋ noma iikawaa lombota meŋ gilin kiankomuŋ nonja.” Kian.

Jiisas koloowaatiwaa qaaya Geibrielnon jero.

²⁶ Elisabetnon koro anotiwaati koiŋa 6 kolooro Anutunon gajobaya qata Geibriel wasiro Galili prowinswaa gomanon moŋ qata Nazaret kanon kamaaro.

²⁷ *Kamaan emba saraj jumunŋa qata Maria iwaanon keno. Iinon eja qata Joosef iwaa emba bunaga laligoro. Joosefnon kin Deiwidwaa gbilia moŋ kolooro.

²⁸ Gajobanon Mariawaanon kema kokaen ijoro, “Oo Maria, weenŋa awaa. Poŋnon kalenmorian goma giwo namba.”

²⁹ Kaen ijoroto, Marianon jolon iikawaajon mamaga aaruŋ kania moŋgama motoqoto moro.

³⁰ Motoqoto moro kokaen ijoro, “Maria, Anutunon kalenmorian gono iwaa jaanon sokonjan. Kawaajon toroko mende moba.

³¹ *Moba, giinon koro ama koko meraga mewaga. Meŋ qata Jiisas qaba.

³² *Jiisas iinon somariin eja qabuŋayawo kolooro qata ‘Uuta somataa Meria,’ qagi laligowaa. Kaen laligoro Poŋ Anutunon amboya kin Deiwidwaa jinŋaron duŋ muro ejemba galeŋ koma onoma laligowaa.

³³ Jeikobwaa kanageso yoŋoo kingia koloon tetegoya qaa galeŋ koma onoma laligowaa. Bentotonŋa iikanon mono kamban moŋnon mende qaombaa.”

³⁴ Gajobanon kaen ijoro Marianon jero moro, “Ye! Nii ejawaa kania mende mojen. Kawaajon qaa jejanj, iikawaa hoŋa mono nomaen koloowaa?”

* 1:15: Jan 6.3 * 1:17: Mal 4.5-6 * 1:19: Dan 8.16; 9.21 * 1:27: Mat 1.18 * 1:31: Mat 1.21 * 1:32: 2 Sml 7.12, 13, 16; Ais 9.7

³⁵ Kaen jero moma meleeno, “Uña Toroyanonj mono anjonj koma gono Anutu uuta somataa esujanonj sokoma turuj gombaa. Kawaajonj mera mewagati, iinonj toroya kolooro ejembanonj qata ‘Anutuwaa Meria,’ jey qamakebuya.

³⁶ Moba. Tinitosaga Elisabet iinonj kaanagadeen ‘Kopinj laligonj mera memambaajonj amamaaja,’ jegito, kilenj emba wanj koloonj kambanj kokaamba koko merawaa koroyawo kolooro koinja 6 koloora.

³⁷ *Anutunonj iwoi monj amambaajonj jey ii mende amamaankeja.”

³⁸ Kaen jero Marianonj ijoro, “Moba, niinonj Pombaa welenqege emba koloojen. Kawaajonj qaa jejani, iikawaa so saanonj koloonj nomba.” Kaen ijoro Siwe gajobanonj mesaonj keno. Kianj.

Marianonj Elisabetwaanonj kusu kema iiro.

³⁹ Marianonj ii moma kambanj koriga mende kolooro waama uulanawo jorinj gomanj baajanonj uma judia prowinswaa taonja monjonj keno.

⁴⁰ Kema Zekaraiawaa mirinonj uma embia Elisabet iima aisoonj jolonja jero.

⁴¹ Jolonja jero iikanondeen moro koko meranonj goronj uutanonj lugunj uma kamaaro Uña Toroyanonj Elisabetwaa uuta saa qero.

⁴² Saa qero qa somata qama kokaenj jero, “Oo alana, Anutunonj kotumotueya uuta ama gono emba batunananonj laligowaga ano mera mewagati, ii kaanjadeen kotuegonj mubaa.

⁴³ Nomaembaajonj Ponjaa nemujanonj kanj niiro kaen koloonj nonja?

⁴⁴ Moba, gii jolona jena qaa aroga gejananonj kemero meranonj goronanonj kaanagadeen korisoro qaganonj lugunj uma kamaaja.

⁴⁵ Ponjonj buju qaaya jero moma iikawaa honja asugiwaati, ii moma laarijanjwaaonj goojonj mobe simbawonj koloojan.” Kianj.

Marianonj korisoro rii qaro.

⁴⁶ *Marianonj qaa ii moma kokaenj jero,

“Ii-ia! Noo uu kononanonj mono jinonja qaa Ponj mepeseja.

⁴⁷ Noo ujananonj Anutu, Hamoqege Tonaajonj aisoonj korianj maaja.

⁴⁸ *Niinonj welenqege emba kamaanqegeta laligojento, Anutunonj kilenj ba koma kiankomunj nonja.

Moba, ejemba tuunja tuunja kete kanainj koloowuti, yonononj mono noojonja ‘Simbawonjwo!’ jey mepeseen noma laligowuya.

⁴⁹ Ku-usunj Toyanonj mono angoletto uuta menj nono laligojen.

Iwaa qata ii Toroya.

⁵⁰ Ejemba kete namononj laligojuti ano kanagenj koloonj seiwuti, iyonjoo batugianonj isi daenj yonononj Anutuwaa jeta uuguwubotiwaa toroko mobuti, iwaa kiankomuyanonj mono yonjowo pondanj ewaa.

⁵¹ Anutunonj borianonj angoletto menj iikanonj usunja

qendeema nonono iininj.

Ejemba iyanjia menj biwiinj aonj sewanpirinj laligojuti, Anutunonj mono ii kondeema onono simbirinj sambaranj koloonj laligoju.

⁵² *Kinj ponja ponja jinjaronj dunjianonj rama ejemba galen

koma onjoma laligogiti, Anutunonj ii iikanonja qetegonj utama onjono kamaagi.

Kamaagito, kamaanqegeta iiga mono menj uma onjono.

⁵³ Ejemba iwoiwaa memegemeyanj ama laligogiti, iyonjoo uugia mono

iwoi awaa awaanonj saa qeroto,

ejemba qaqabunagiawo ii wasinj onjono borogia bobora eenj kenji.

⁵⁴⁻⁵⁵ *Anutunonj ambosakorjurunana metogonj unjuano Israel koloogi nono

toroqenj Anutuwaa welenqegeuruta laligojen.

Anutunonj wala eenjanonj jojopanj qaaya kokaenj jey somonjonj nonono, ‘Niinonj Abram ano iwaa gbiliuruta tetegoya qaa laligonj uma laligowuti, ii kiankomunj onjoma laligomanja.’

Kaen jey qaaya ii mende duduunj laligonj kouro.

Qaagoto, iinonj mono qaa jeta ii otaanj laligonj kete baagonj nonomambaajonj kaja.”

Marianonj kaen jero.

⁵⁶ Marianonj koinj karonj kawaa so Elisabetwo laligonj mombo mirianonj eleeno. Kianj.

Jon Oomulu ejanonj kolooro.

⁵⁷ Elisabetwaa mera meme kambajanonj kanj kuuro koko meraga mero.

⁵⁸ Koko meraga mero miri kosianon laligogiti ano tinitosauruta yononon Ponjon kiankomu uuta qendeema muroti, ii moma asarin iwo motoon korisoro anji.

⁵⁹ *Korisoro ama ween 7 tegoro waama kema Anutuwaaw aiweseya mera selianon kotowutiwaajon ajoroogi. Ajoroon manaa qata Zekaraia ii wase men muwombaaajon jegi.

⁶⁰ Jegito, nemujanon jero, "Ii qaagoto, qata mono Jon qabonja."

⁶¹ Jero kokaen ijogi moro, "Jon qajanto, goo tinitosaga yonoononga mombaa qata kaen mende eja."

⁶² Kaen ijogi nama mananon iwaa qata qabaatiwaa qisin borogianon kaisare anji.

⁶³ Kaisare anji tafewaajon qisiro mugii iikanon tere kokaen ooro, "Qata ii Jon." Kaen ooro iikawaajon kuuya aarun tililingogi.

⁶⁴ Aarun tililingogi iikanondeen buuta afaangoro neselaja lolooro qaa jen Anutu mepeseero.

⁶⁵ Mepeseero alaurugia kuuya yononon qarasombugia mamaga mogi. Mogi iwoi kolooroti, iikawaa bujuya amin mogi sein Judia baanja goman kuuya sokono.

⁶⁶ Bujuya amin mogi kuuyanon ii moma uu kononngianon ama anjon konji. Ponjon ku-usunja kokosaposapo qaganon maaro laligoroti, iikawaa kania moma asarin kokaen jegi, "Mera koi kanon somariin mono naa iwoiga mon nomaen ama menaga?" Kian.

Zekaraianon gejatootoo qaa jero.

⁶⁷ Kaen jegi Unja Toroyanon manja Zekaraia waa uuta saa qero gejatootoo qaa kokaen jero,

⁶⁸ "Nono Israel nonoonon Pon Anutu mepeseewonja. Ii-ia!

Iinon mono kanagesouruta ba koma nonoma downana memambaaajon jorjin kawaa.

⁶⁹ Anutunon welen eja kin Deiwidwaa kanageso nonoo batunananonga eja ku-usunjawo kuuro waama Hamoqeqe Tonanaga koloowaa.

⁷⁰ Monowaa monoyanonnga gejatootoo ejembauruta tak-kootoya ii sololon onono qaa je kokaen jen laligogi,

⁷¹ 'Niinon mono kereurugia yonoo esungia qewe kamaaro onoo sewanjia somongomanja.

Daen yononon kazi ama onjombuti, niinon mono kuuya iyonoo borogianonga metogon sopa somongon onomanja.'

⁷² Qaa kaen jen berjurunana kiankomun onoma yonowo soomongon aren tania mon somongoroti, ii romongon otaaro hamoqeqewaa honja asugi waa.

⁷³ Soomonggo qaa ii bejnana Aabrahambaaajon jen jopopan qaanon jen kotiirota eja.

⁷⁴ Soomonggo qaa iikawaa honja kokaen:

Iinon nono kereurugianon yonoo borogianonga metogon nonono yonoonon toroko mende moma welenja qen mun laligowonja.

⁷⁵ Iinon qaanana jen tegoro solanjan iwaa jaanon soraaya koloon laaligonana honja dindija kaen laligon komuwonja.

⁷⁶ *Oo kokona Jon, giinon somariin laligon waladeen kema ejemba uugia mindingon iikaan ama Pombaa kania meleuna kawaa.

Kawaajon qaga 'Anutu uuta somataa gejatootoo ejaga,' kaen qagi laligowaga.

⁷⁷ Kaen laligon hamoqeqe Toyaa kania ii Anutuwaaw kanagesouruta kuma onona ii moma koton uugia meleengi Anutunon singisongogia songbama mesaowaa.

⁷⁸ Anutunananon uutanon jopagon kiankomun nonomakeja.

Kaen ama ba koma nonoma widia eukanonja ano bilikbilik anja.

Kawaajon nononon mono wengeran suluro asuganon asariwombaa anjon.

⁷⁹ *Nono pangamanon tinjutan raniin koomuwaa kondomondo Toyanon anjon koma nonomakejato, ween jilinolan kouma qanananon kuun men asarin nonombaa.

Men asarin nonono luaewaa kania asuganon asugiro iima iikanon keuma riin nambonja." Zekaraianon kaen jero.

⁸⁰ Mera Jon iinon somariin waaro Unja Toroyanon inaan muro Anutuwaaw qele eja kotakota kolooro. Kaen koloon balon qararankonkonjonon laligoro kambananon kan kuuro Israel kanageso yonoo jaagianon asuganon asugin qenjaaro gawonja kanain mero. Kian.

2

Jiisas Betlehem taanon kolooro.
Mat 1.18-25

¹ Jon Oomulu ejanon kolooro kambañ kanon Siisa-kinj Oogastus iinon Room sitinon gomaña gomaña galeñ koma onono. Galeñ koma onoma takis kanainj mewutiwaajon gawmambaa jenjkooto ano gomaña gomaña kuuya yononon ajoroogi kuskus (sensus eja) yononon qagia papianon oon areñgogi.

² Aren gawonj ii kambañ mutuyaga megì. Megiti, kambañ iikanonj eja qata Kwirinius iinon Siria prowinswaa gawana laligon galeñ koma onono.

³ Oogastusnon jenjkooto ano ejemba korebore horonj keuma qagia areñnonj oowutiwaajon iyangiaa kolokoloo gomangia waña so kenji.

⁴ Galili prowinswaa taonj qata Nazaret iikanonj eja qata Joosef laligoro. Iwaa amboya ii kinj Deiwid. Kinj Deiwidwaanonj taonj qata Betlehem ii Judia prowinsnonj ero. Kawaajon Joosefnonj Nazaret mesaonj uma kemenj Betlehem keno.

⁵ Kemanj jero kambañ kanon emba buñaya qata Maria ii koroyawo laligoro. Laligoro ii aima ñaonj qagara oowutiwaajon motoonj kenì.

⁶ Kema Betlehem keuri Mariawaa mera meme kambañanonj kanj kuuro.

⁷ Kanj kuuro qenjaaro ee mirinonj keuma iikawaa uutanonj tintiña monj mende mokolori. Kawaajonj bao bulmakao mirianonj uma rari. Rama iikanonj mutu meria menj opononj esuunj bulmakao juuyanonj ano kemenj ero. Kianj.

Lama galeñ yonononj Siwe gajoba injiigi.

⁸ Betlehem taonj gomanj kanonj eja tosonianj gomantiña so balonj koria iikanonj kema lama tuungia galeñ koma onoma laligogi.

⁹ Kaenj laligogi gomantiña kanonj Pombaa gajoba monjonj kosogianonj asuginj onono. Asuginj onono Pombaa asamararanjanonj liligon onoma asariro sombugia moma jenengia ororo.

¹⁰ Jenengia ororoto, Siwe gajobanonj injjoro, “Mono geja ambu! Niinonj korisoro Buña somata ejemba korebore yonoojonj menj kajenj, ii injisaama onomaña. Kawaajonj jenengia moma mende orowa.

¹¹ Buña ii kokaenj: Onoo Hamoqeqe Togianonj keteda koi koloaja. Iinonj kinj Deiwidwaa taononj koloonj Ponj qata Kraist kolooja.

¹² Qaa iikawaa aiweseya ii kokaenj: Onjo mono kema mera sayawo opononj esuunj bulmakao juuyanonj anji eji, ii mokoloowu.”

¹³ Gajobanonj kaenj jero iikanondeenj gajoba tuunj somatanonj Siwenonjga asuginj iwo aitongonj Anutuwaa mepemepesee rii qama kokaenj jegi,

¹⁴ “Anutuwaa qabuñaya mepeseeninj Siwenonj eukanonj uja.

Iinonj ejemba iyañajonj meweengonj ononoti, iyonoojonj uuqeeanggo moma balononj luae ama ononja.” Kianj.

Lama galeñ yonononj kema Jiisas iigi.

¹⁵ Gajoba yonononj onjomesaonj Siwenonj eleema ugi lama galeñ yonononj anji kokaenj jegi, “Ayo, Betlehem kanonj iwoi kolooro Ponjonj iikawaa qaaya jero mojonj, nono mono ii kema iibonja.”

¹⁶ Kaenj jenj esungigadeenj kema Maria Joosef ano mera sayawo bulmakao juuyanonj eroti, mokoloonj iigi.

¹⁷ Iima nama gajobanonj merawaa qaa jero moma kagiti, ii injisaama jenj asarigi.

¹⁸ Jenj asarigi mogiti, iyonononj korebore aaruñ waliñgogi.

¹⁹ Waliñgogito, Marianonj qaa kuuya ii uu kononjanonj ama dunguñ somonjonj kania romonjonj laligoro.

²⁰ Waliñgogito, iwoi kuuya Siwe gajobanonj jerotiwaa so asugiroti, ii lama galeñ yonononj iima moma kawaajonj Anutuwaa korisoro rii qama mepeseegi. Mepeseenj mesaonj eleema kenji. Kianj.

Mera qata Jiisas qagi.

²¹ *Jiisas kolooro Sonda motoonjo kawaa so tegoro Anutuwaa aiweseya selianonj kotowombaa kambaña karo qata Jiisas qagi. Siwe gajobanonj qa ii waladeenj qama murogo kambañ iikanondeenj nemuñaa goronj uutanonja kolooro. Kianj.

Jiisas wama Anutuwaa buña anji.

²² *Mooseswaa Kana qaanonj qaa kokaenj eja, “Embanonj koko meria mutuya menj ween 40 kuunjonj laligoro tegoro suru guluga koma konjoratinj munj onjo mono jiwowonj jigononj uma mera ii Pombaa jaanonj anji iwaa buña koloowaa.” Kawaajonj kambañ ii kanj kuuro Joosef Maria yorononj qaa ii tenj koma Jiisas wama Pombaa buña koloowaatiwaajonj Jerusalem uri.

23 *Pombaa Kana qaanonj qaa kokaenj oogita eja, “Mera mutuya kuuya ii mono qegi Pombaa bunj soraaya koloowuya.” Yorononj qaa ii otaari.

24 Kaanagadeen Pombaa Kana qaanonj jenkooto qaa ejiwaa so kewo me kewosusu koonj woi ii siimolonj oowaotiwaajonj Jerusalem sitinonj uma keni.

25 Kambanj iikanonj eja monj qata Simeon Jerusalem laligoro. Iinonj uuta jumunja Anutuwaanonj qokotaanj uumelembaa komagbiligibili ano Unj Toroyanonj iwo nano Hamoqeqe Toyanonj Israel uutanonj asugiwaatiwaajonj mamboma laligoro.

26 Mamboma laligoro Unj Toroyanonj qaa kokaenj isaano, “Gii Pombaa Hamoqeqe Toya Kraist asugiro wala iimago koomuwagatiwaa siimboboloya mobaga.”

27 Nemunmanjonj Mooseswaa Kana qaa otaanj Jiisas wama jiwowonj jigononj uri. Uri Unj Toroyanonj Simeon sololoooro kambanj iikanondeenj kaanagadeenj jigononj uro.

28 Uma mera ii iima menj doonjonj Anutu mepeseenj kokaenj jero,

Simeombaa korisoro rii

29 “Oo Ponj, kete welej ejaganonj saanonj kema uuluaenonj laligonj komuwaa.

30 Goo qaaga eji so Hamoqeqe Toya wasina asugiro ii neenaa jaananonj iima simbawonjawo mojerj.

Kawaajonj saanonj kema komumana.

31 Giinonj hamoqeqe gawombaa kania mozozonjonj kantri kuuya yonjoonj injisaama onjona ii iima moma kotowu.

32 *Giinonj Hamoqeqe Toyaa اساسا injisaana waba kantri yonjo

uugia kuuro asariwu

ano qabunaganonj geengaa kanagesoga Israel nonoo batunananonj kaanjadienj somariiwaa.”

Simeombaanonj gejatootoo qaa

33 Simeononj merawaajonj qaa kaenj jero nemunmanjonj moma kiko ama walingori.

34 Walingori kotuegonj onjoma nemunja Maria kokaenj ijoro,

“Moba, Anutunonj mera koi kuunj ano Israel ejemba seiseiyanonj ii gema qenj kamaanj unjuro

mamaganonj uugia meleema qeangowuya.

Anutu anjo ii ano aiwese kolooro mamaganonj ii toropere jenj mubuya.

35 Toropere jenj mugijuumomogija aasangoya ii kaenj asuganonj asugiwaa.

Geengaa uuganonj kaanagadeenj wosobiri kolooro iikanonj soo sulutuk aanja kaanja uuga kuunj qosombaa.” Kianj.

Ana embawaanonj gejatootoo qaa

36 Jerusalem kanonj gejatootoo emba wanja monj qata Ana laligoro. Iwaa isia qata Aser, manja qata Fanuel. Emba kanonj sarananonj eja menj laligoro gbani 7 motoonj laligori.

37 Laligori loya komuro malo koloonj laligonj kouro kambanj iikanonj gbania 84 kolooro. Iinonj kambanj so jiwowonj jigononj uma ii weenj monj mende mesaroto, gomantiinj اساسا Anutuwaajonj nene singinj laligonj qama koolinj waeya menj mepeseenj laligoro.

38 Iinonj kambanj iikanondeenj kouma mera ii iima Anutu mepeseero. Anutunonj Jerusalem ejemba dowegija mewaatiwaajonj mamboma laligogiti, kuuya iyonjoonj mera iikawaa kania jenj asariro mogi. Kianj.

Jiisaswo Nazaret eleenji.

39 *Joosif Maria yorononj Ponjonj arenja jenj kotooro Kana qaanonj eji, ii kuuya ani tegoro Galilij prowinsnonj eleema taonjgara Nazaret kanonj keni.

40 Meranonj somariinj waama kotiinj momakootoyanonj asuginj saa qero Anutuwaa kalejmorianjonj turunj muro laligoro.

Jiisas gbania 12 kolooro jiwowonj jigononj ugi.

41 *Jiisaswaa nemunmanjonj gbania so kianjkomu* kendonj kambanjonj Jerusalem sitinonj uma kemakegi.

42 Kaenj laligonj Jiisas gbania 12 kolooro siligija amakejutiwaa so kambanja kanj kuuro kaanagadeenj uma kenji.

43 Kema laligonj kendonj kambanj iikanonj tegoro eleema miriganonj keni. Kenito, mera gbaworo Jiisasnonj Jerusalem raro nemunmanjonj ii mende moma kotori.

44 “Iinonj ejemba tuunleembe yonjowo kenja,” jenj weenj motoonjgowaa so kana kema sakiti ano alaurugara yonjoo uugianonj qama monjgani.

* 2:23: Eks 13.2, 12 * 2:32: Ais 42.6; 49.6; 52.10 * 2:39: Mat 2.23 * 2:41: Eks 12.1-27; Dut 16.1-8 * 2:41: Anutunonj Iijipt kanonj Israel ejemba injiima Koboonj unjuuguroti, kianjkomu kendonj iikawaa qata monj Pasowa.

- ⁴⁵ Qama monnganito, mende mokoloon mombo eleema Jerusalem kema monngani.
- ⁴⁶ Monngama laligori ween karonj tegoro jiwowonj jigononj uma iikanonj mokoloori. Mokoloori eja somata yonjoo batugianonj raro. Raro kuma mugiti, ii moma qisinj onjoma raro.
- ⁴⁷ Rama Buja qaawaa kania tororo moma asarinj dindinjagadeenj meleeno korebore yonononj ii moma waliingogi.
- ⁴⁸ Nemunjanonj iima aarunj nemunjanonj ijoro, “Merana, gii nomaembaajonj kaen ama noronjanj? Moba, mangawo noro goojonj majakaka moma qama monngama laligori.”
- ⁴⁹ Kaen ijoro kokaenj meleema orono, “Oro mono naambaajonj nii monngama nonjao? Nii neenaa Amanaa mirinonj rabe sokonji, ii mojado me qaago?”
- ⁵⁰ Kaen meleema oronoto, yorononj qaa jeroti, iikawaa kania ii mende moma asariri.
- ⁵¹ Mende moma asaririti, kilenj waama yorowo eleema Nazaret taononj kema nemunjanj tej koma oroma laligoro. Jiisanonj qaa jeroti, nemunjanonj ii kuuya moma uu konojanonj ama somonjonj anjonj kono.
- ⁵² *Jiisanonj laligonj somariiro gbania uro momakootoya asarinj seiro Anutunonj kalenjmoriana muro kotiih ejemba ano Anutu yonjoo jaagianonj sokoma onjono. Kianj.

3

Jon Oomulu ejanonj Buja qaa jero.

Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Jon 1.19-28

¹ Zekaraiawaa meria Jon iinonj gawonja kanairo. Kambanj kanonj Siisa-kinj qata Taiberius iinonj Room sitinonj laligonj gomanja gomanja mindirinj gbani 15 eja ponj koloonj toroqen galenj koma onjono laligogi. Galenj koma onjomambaajonj gomanja gomanja Israel liligonj ejuti, ii mosonji bakaya 4 kolooro yonjoo kingia 4 ii kokaenj kuunj onjonj:

Pontius Pailot, Herod, Filip ano Lisanias. Pontius Pailot ii Judia prowinswaa gawanagia laligoro. Kinj Herodnonj Galili prowins galenj koma onjono ano data Filipnonj Ituria ano Trakonitis prowins woi yonjoo ponjiaga laligoro ano Lisanias iinonj Abilene gomanj menj laligoro.

² Jigo gawonj galenj wana woi laligori, qagara Anas ano Kaiafas. Kambanj kanonj Zekaraiawaa meria Jon iinonj balonj qararanjon-konjononj laligoro Anutuwaanonj Buja qaa kolooro moro.

³ Anutuwaa Buja moma kema Jordan apu berenaa kosianonj gomanj so liligonj laligoro. Liligonj laligonj Buja qaanonj uugia kuunj kokaenj jenj laligoro. “Onjo mono uugia meleengji niinonj oomulu menj onjomanja. Kaenj anji Anutunonj sinjgisonjgogia songbama mesaowaa.”

⁴ *Kawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianonj oorota iwaa Buju Terenonj kokaenj eja, “Qele gajoba monjonj balonj qararanjon-konjononj qama laligoro kema qata kokaenj mobu, ‘Ponjonj kawa-oo! Kawaaajonj mono joririnj kania meleuwu. Mono uugia mindinjonj kania qeleleewu.

⁵ Kana dondoonja kuuya mono qenj riigi dindinja koloowa.

Baanj wanjaleya kuuya ii mono qetegonj koma qeleleegi koria koloowa.

Kana misiqisiawo ii mono meagogi dingowa.

Haamononj kana kuno simbirinsambaranj eji, ii mono kotonj meleugi solanjanowa.

⁶ Anutunonj oyanboyanj Toya wasiro karo gomanja gomanja kuuya yonjononj ii iima moma kotowuya.”

⁷ *Jononj kawaa so uugia kuuro ejemba tuunja tuunja yonjononj oomulu menj onjombaatiwaaajonj iwaanonj kagi injiima kokaenj injijoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, onjo uugia mende meleengji Anutuwaawaa irinja soono ironja meleema onjomambaajonj anja. Ii oloj kombombaa gejanono qaaya ii mono morononj injijoro sombugia moma koi kaju?”

⁸ *Kawaaajonj mono onjanonj uugia meleembu. Kilenagianongga eleengji honja kolooro ii mono nanamemengianonj asuganonj qendeema laligowu. Uugianonj mondomondo qaa kokaenj mende romongowu, ‘Nonononj Aabrambaawaa gbiliga laligoninj Anutunonj mende tiwilaan nonombaa.’ Kaenj totogianonj qenkejuto, honja ii mende amakeju. Niinonj kawaaajonj kokaenj injijomanja: Anutunonj jamo koi saanonj jenj kotonj onjono letoma Aabrambaawaa gbiliuruta koloonj Anutu mepeseenkebuto, onjo mono nomaenj?

⁹ *Uugia mende meleembuti eenj, Anutunonj mono onjo gere kaanja kono kamaawombaajonj anju. Gere kuuya honja awaa mende kuunkejuti, ii mono kono kamaagi gere

* 2:52: 1 Sml 2.26; Gba 3.4

* 3:4: Ais 40.3-5

* 3:7: Mat 12.34; 23.33

* 3:8: Jon 8.33

* 3:9: Mat 7.19

gagirinon giliro kemebuya. Gere kaan̄a komambaa wen̄a mono jeta sun̄a ama gere kaniyanon̄ ano jorinon̄ eja. Anutonon̄ mono kilen̄agiaa iron̄a meleema on̄ombaa.”

¹⁰ Kaen̄ injjoro ejemba tuun̄a tuun̄a yon̄onon̄ kokaen̄ qisin̄ muḡi, “Kawaajon̄ nono mono nomaen̄ anin̄ sokombaa?”

¹¹ Qisin̄ muḡi kokaen̄ meleeno, “Mon̄onon̄ maleku woi men̄ laligoji, iinon̄ mono yoroon̄nga mon̄ ii malekuya qaa ii mubaa ano daen̄ yon̄onon̄ nenegiawo laligojuti, iyon̄onon̄ mono kaan̄agadeen̄ nenegia qaa yon̄oojon̄ mendeema on̄ombu.”

¹² *Takis meme eja tosanon̄ kaan̄agadeen̄ oomulu men̄ on̄ombaatiwaaajon̄ kan̄ qisin̄ muḡi, “Boi, nononon̄ mono nomaen̄ anin̄ sokombaa?”

¹³ Qisin̄ muḡi injjoro, “Gawmanon̄ takiswaa jan̄goya jen̄ koton̄ on̄onota eji, so ii mono mende uugun̄ mewu.”

¹⁴ Man̄jaqeqe eja tosanon̄ kaan̄agadeen̄ qisin̄ muḡi, “Nonoto? Nononon̄ nomaen̄ anin̄ sokombaa?” Qisin̄ muḡi kokaen̄ injjoro, “Mombaanon̄ monembaajon̄ kuun̄ ubeqube ama luluma mende ambuto, on̄oan̄giaa tawagia men̄kejuti, iikawo mono uumotoon̄ ama bon̄jon̄ laligowu.”

¹⁵ Ejemba kuuya yon̄onon̄ “Jonon̄ Hamoqeqe Toya Kraist koloowabo,” kaen̄ jen̄ uugianon̄ romon̄gogi. Kawaa kania mobombaajon̄ geja qen̄ qen̄ laligogi.

¹⁶ Kaen̄ an̄gi Jonon̄ ii kuuya kokaen̄ injjoro, “Niinon̄ apu toon̄onon̄ mulu men̄ on̄onjento, eja ku-usun̄a kotakota mon̄ kawaa. Iwaa ku-usun̄a uutanon̄ mono noonon̄ uuguwaa. Iinon̄ eja uuta koloowaatiwaaajon̄ niinon̄ iwaa kana esuyaa kasia ilaan̄ isamambaajon̄ amamaaman̄a. Iinon̄ mono Un̄a Toroya uugianon̄ ano gere bolanan̄on̄ koma kon̄joratin̄ on̄ono iikaan̄a kanon̄ mulu men̄ on̄ombaa.

¹⁷ Iinon̄ hon̄a ano kaawoya mendeema oromambaa saraya men̄ kouma koson̄ koreren̄gon̄ gosiwaa. Gosin̄ wiit kota men̄ kululuun̄ kowianon̄ ambaato, kaawoya ano bulaaaya ii mono usuno gere gagirinon̄ kemejen̄ tetegoya qaa jewaa.”

¹⁸ Qaa kaan̄a kaan̄a mamaga toroqen̄ jen̄ uugia kuun̄ Oligaa Bun̄a ejemba tuun̄lelemb̄e ii jen̄ asarin̄ on̄oma laligoro.

¹⁹ *Laligoroto, goman̄ bakayaa kin̄ pon̄a Herodnon̄ dataa embia qata Herodias ii olon̄ mero ano bologa kania kania ama laligoroti, ii Jonon̄ in̄isaama asuganon̄ jen̄ muro.

²⁰ Jen̄ muro kilen̄aya mon̄ toroqen̄ ama Jombaanon̄ gawon̄a riijugon̄ kawali galen̄a jero Jon̄ men̄ kapuare mirinon̄ an̄gi. Kian̄.

Jonon̄ Jiisas oomulu men̄ muro.

Mat 3.13-17; Maak 1.9-11

²¹ Jonon̄ ejemba kuuya oomulu men̄ on̄oma Jiisas kaan̄agadeen̄ oomulu men̄ muro. Men̄ muro qama kooliro iikanondeen̄ sombinon̄ aantano.

²² *Aantano Un̄a Toroyanon̄ meleema kewo koon̄ kaan̄a koloon̄ Jiisaswaa qaganon̄ kamaaro. Kaen̄ kamaaro Siwenon̄ga qa aro mon̄ kokaen̄ kolooro, “Giinon̄ neenaa komun̄jua meranaga koloona kerana qean̄goro giimasiin̄ moma gon̄jen̄.” Kian̄.

Jiisaswaa ambosakon̄a yon̄oo qa arenjia

Mat 1.1-17

²³ Jonon̄ Jiisas oomulu men̄ muroti, ii gbania 30 kawaa so kolooro hamoqeqe gawon̄a kanain̄ men̄ laligoro. Men̄ laligoro Joosefwaa meriaga kolooji, ejembanon̄ kaen̄ romon̄gogi. Jiisas man̄a Joosef, asaya qata Heli.

²⁴ Jiisas amboya qata Matat, jariria qata Liwai. Liwai man̄a Melki, asia Janai, amboya Joosef,

²⁵ jariria Matatias. Matatias man̄a Aamos, asia Naahum, amboya Esli, jariria Nagai.

²⁶ Nagai man̄a Mat, asia Matatias, amboya Semen, jariria Joosek. Joosek man̄a Jooda,

²⁷ asia Joanan, amboya Reesa, jariria Zerubaabel. Zerubaabel man̄a Sealtiel, asia Neeri.

²⁸ Amboya Melki, jariria Adi. Adi man̄a Koosam, asia Elmadam, amboya Eer,

²⁹ jariria Joosua. Joosua man̄a Eliezer, asia Joorim, amboya Matat, jariria Liwai.

³⁰ Liwai man̄a Simeon, asia Juuda, amboya Joosef, jariria Joonam. Joonam man̄a Eliakim,

³¹ asia Melea, amboya Mena, jariria Matata. Matata man̄a Naatan, asia Deiwid,

³² amboya Jesi, jariria Oobed. Oobed man̄a Boaz, asia Salmon, amboya Naason.

³³ Jariria Aminadab. Aminadab man̄a Admin, asia Arni, amboya Hezron, jariria Perez. Perez man̄a Juuda,

³⁴ asia Jeikob, amboya Aisak, jariria Abraham. Abraham man̄a Teera, asia Naahor,

³⁵ amboya Seruk, jariria Reu. Reu man̄a Pelek, asia Eber, amboya Seela,

* 3:12: Luuk 7.29 * 3:19: Mat 14.3-4; Maak 6.17-18 * 3:22: Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 9.35

³⁶ jariria Kainan. Kainan manja Arpaksad, asia Siem, amboya Nooa, jariria Laamek.

³⁷ Laamek manja Metusela, asia Eenok, amboya Jared, jariria Mahalalel. Mahalalel manja Keenan

³⁸ asia Enos, amboya Seet, jariria Aadam. Aadam ii Anutunonj mero kolooro. Kianj.

4

Satanonj Jiisas angobato menj munj laligoro.

Mat 4.1-11; Maak 1.12-13

¹ Jononj Jiisas oomulu menj muro Unja Toroyanonj uuta saa qero Jordan apunonjga eleeno wama balonj qararanjonkonjanonj keno.

² Kema kanonj laligoro Kilenjaa Toyanonj angobato menj munj laligoro weenj 40 tegoro. Kambanj 40 kanonj nene monj mende nenj laligoro tegoro neneyaaonj komuro.

³ Neneyaa komuro Kilenjaa Toyanonj kokaenj ijoro, "Gii Anutuwaa meriaga koloowanj eenj, ii mono qendeema jamo koi jenj kotona letoma bered kolooro newa."

⁴ *Ijoro meleeno, "Qaago! Bunja Terenonj qaa kokaenj oogita eja, 'Nenenondeenj ejemba laaligo mende nonomakeja.'"

⁵ Meleeno Satanonj wama baanja koriga monjonj uma namowaa kantria kantria kuuya ii uulanjowo qendeema muro.

⁶ Qendeema munj kokaenj ijoro, "Niinonj kantri kuuya ii galenj koma onjomambaa kusurja ano esuhina iwoiyaa akadamuya ii noo boronanonj aanjaga eja. Kawaaonj ii neenaa aijnnaanonj moroga mumanjenj saanonj ii mumanja. Kawaaonj iwoi kuuya koi mono goo boroganonj amanja.

⁷ Kawaaonj gii waena menj mepeseenj nombaati eenj, ii kuuya mono goo bunjaga koloobaborowaa."

⁸ *Kaenj ijoro kokaenj meleeno, "Qaago! Bunja Terenonj qaa kokaenj oogita eja, 'Gii mono Ponj Anutugaa waeya menj mepeseenj ii motoonjgo welenj qerj munj laligowa.'"

⁹ Meleeno Satanonj Jiisas mombo wama Jerusalem sitinonj kema jiwowonj jigowaa waarenjanonj eu uma kokaenj ijoro, "Gii Anutuwaa meria koloowanj eenj, mono kokainonjga lugunj emu kemeba.

¹⁰ *Bunja Terenonj qaa monj kokaenj oogita eja, 'Anutunonj gajobauruta jenj kotonj onono saanonj galenj koma sopa somonjonj gombu,'

¹¹ *ano qaa monj ii kokaenj, 'Yonononj borogianonj ama nononjgolij gonjgi kemenj jamononj kanaganonj gunj mijimiji mende ambaa.'"

¹² *Kaenj ijoro, Jiisasnonj kokaenj meleema muro, "Qaago! Anutunonj jeja, 'Gii mono Ponj Anutuga angobato mende menj muba.'"

¹³ Kilenjaa Toyanonj angobato kuuya ii Jiisas ama muro tegoro mesaonj keno. Kianj.

Jiisasnonj kanainj hamoqeqe gawonj mero

Mat 4.12-17; Maak 1.14-15

¹⁴ Jiisasnonj balonj qararanjonkonja mesaoro Unja Toroyaa ku-usujanonj iwo nano Galili prowinsnonj eleeno. Eleeno qaa bujuyanonj seinj gomanj miri liligonj rama kenjgiti, ii kuuya sokoma keno.

¹⁵ Sokono gomanja gomanja liligonj qamakooli mirigianonj uma Bunja qaa kuma onono. Kuma onono mogiti, kuuya iyonononj aisoonj mepeseenj mugj. Kianj.

Nazaret yonononj Jiisas gema qegi.

Mat 13.53-58; Maak 6.1-6

¹⁶ Jiisasnonj eleema somasomarii taonja Nazaret kanonj keno. Sonda kendononj karo amakejiwaa so qamakooli mirinonj uma Bunja Tere weenjgonj onjomambaaonj waaro.

¹⁷ Waaro gejatootoo eja Aisaiawaa Buju Tere mugj metuma qaa batuya kokaenj oogita eji, ii mokolooro:

¹⁸ *"Pombaa Unja Toroyanonj noo uunanonj kemenj gawonj memewaaonj bedu menj noma ejemba

kamaanjgeqeta yonoojonj Oligaa Bunja jenj asarinjejenj. Iinonj wasinj nono qaa kokaenj jenj seinjejenj:

Bologanonj gbadoonj onono laligojuti, Anutunonj mono ii isama metogonj onono laligowu.

Anutunonj jaagoo ejemba jaagia metooro mombo uunj iibuya.

Kike taribari ama mendunjon menj kamaan anji laligojuti, Anutunonj mono ii metogon ojono siiseweweya qaa laligowuya.

¹⁹ Ponjonj hamoqeqewaa gbani awaa ano kanj kuuwaati, niinonj iikawaa qeleyaga kanj ii jen asarinkejen.”

²⁰ Qaa kaen weengonj tere pipipipiya ii pipiin galenja munj kamaanj raro. Raro qamakooli mirinonj ragiti, iyonononj kuuya dorondonj ama jaasapo iigigiigi.

²¹ Iigigiigi kanainj kokaen injjoro, “Buju Terewaa qaa koi weengowe gejagianonj kemero mojuti, iikawaa honja mono kete koi asugija.”

²² Kaen injjoro kalerjmorianj qaaya qaaya buutanongja kamaaro kuuyanonj ii moma walingonj jen sororogonj munj qaa iikawaa jenkelekeleya ii kokaen jegi, “Eja koi Joosefwaa meriaga me?”

²³ Jegi kokaen injjoro, “Ono kambanja kambanja gbaqoosonj qaa koi jenkeju, ‘Menjqeeanggo eja gii mono geengja menj qeangonj aowa.’ Ono gbaqoosonj qaa ii keteda koi nijowombaaajonj mojuti, ii mojen. Ii jenj kokaen jewuyaga, ‘Gii Kaperneam taononj kema angoletto uuta mena bujuya moninji, iikawaa so mono geengjaa gomanonj koi kaanagadeen mewa.’”

²⁴ *Kaen jen injjoro, “Niinonj qaa honja monj kokaen injjomana: Gejatootoo ejemba monj iyanjaa somasomarii taononj mende moma uma mubuya.

²⁵ * “Niinonj qaa honjabinja monj kokaen injjomana: Elaijawaa kambanonj Anutunonj Siwe naguya kono gbani karoonj ano koinj 6 kawaa uutanonj konj mende kiro bodi somata kolooro namo kuuya sokono. Kambanj kanonj emba malo mamaga Israel uutanonj laligogi.

²⁶ *Mamaga laligogito, Anutunonj Elaija yonoonongja mombaanonj kemaatiwaaajonj mende wasiroto, waba balonj Saidombaa gomanj qata Sarefat iikanonj emba malo motoongoya iwaanonj wasiro keno.

²⁷ *Gejatootoo eja Elisawaa kambanonj manimbanonj Israel eja mamaga turunj onono laligogito, iyonoonongja mojononj monj mende solanjaniro. Qaagoto, waba balonj Siriaga eja qata Naeman ii motoongononj mono Elisawaa qaaya moma laarinj solanjaninj qeangoro.”

²⁸ Jiisanonj kaen injjoro qamakooli mirinonj ragiti, iyonononj kuuya qaa ii moma irinjgia soono uuduudu koloonj onono.

²⁹ Uuduudu koloonj onono waama Jiisas konjoma otaagi taonj seleejenjen keno. Taonjgia ii baanja sia kosianonj megii nanoti, mono iikanonj hagogi kemaatiwaaajonj kengji.

³⁰ Kengito, batugianonj qendeema onjomesaonj keno. Kianj.

Kaperneam taononj ome monj konjono.

Maak 1.21-28

³¹ Jiisanonj Galili prowins uutanonj Kaperneam taononj kamaanj keuma Sabat kendononj ejemba tuunj kuma onono.

³² *Kuma onono qaayanonj ku-usunjawo kolooro jero. Kawaaajonj kanageso yonononj ii iima aarunj walingogi.

³³ Qamakooli miri iikanonj eja monj omeyawo raro. Raro omeyanonj terejonj silama qa kokaen qaror,

³⁴ “Ae! Jiisas, Nazaret eja! Gii nomaen ama nonomambaaajonj anjanje? Mono tiwilaan nonomambaaajonj kajan me? Nii kaniaga moma kotojen. Gii Anutuwaanonj eja Tak-kootoya koloajanj.”

³⁵ Kaen qaror Jiisanonj temboma kokaen jenj muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaonj togowa.” Kaen jenj muro omenonj eja ii menj giliro tama batugianonj namononj kemero qen mizimizi mende totoonj koloonj kouma mesaonj keno.

³⁶ Keno kuuyanonj newogia tegoro walingonj batugianonj aminj moma kokaen jegi, “Yei! Qaa koi naa qaaga? Iinonj mono esunmumu qaganonj ome jenj kotonj onono tenj koma kouma kenuj.”

³⁷ Kaen kolooro Jiisaswaa qabunayanonj seinj gomanj kuuya kosere rama kengiti, iikanonj kema sokono. Kianj.

Jiisanonj ji ejemba mamaga menj qeangonj onono.

Mat 8.14-17; Maak 1.29-34

³⁸ Jiisanonj waama Kaperneam qamakooli miri ii mesaonj Saimon Piitowaa mirinonj uro. Uro Saimombaa seunjanonj selegere ji uuta kiro ero. Ero iwaajanj ama Jiisas qama koolinj mugii.

³⁹ Qama koolinj mugii kema usugonj kemenj selegere jenj kotonj muro mesaoro iikanonj-deen waama nene onj unuagi.

⁴⁰ Ween jaaya tegon kemero kanon ejemba daen yononon alaurugia ji kania kania kanon injiro egiti, ii kuuya unuama Jiisaswaanon kagi. Kagi boria kuuya yonoo qagianon anja anja ano qeangodaborogi.

⁴¹ Ome yononon kaanagadeen ejemba mamaga yonoo uugianonga kouma silama kokaen qagi, "Gii Anutuwaa meria koloojan."

Jiisasnon Hamoqege Toya Kraist kolooji, iyononon ii mogitiwaaajon Jiisasnon jen onjoma buugia muunjun onjotaaro. Kian.

Hamoqege gawonja ii Galili sokono.

Maak 1.35-39

⁴² Jiisasnon gaon ero gomaj wenjeran suluro waama iyana tirin koton kemen gorio mojnnon keno. Kenoto, ejemba yononon iwaan munj kema mokoloonj mende onjomesaon kembaaatiwaaajon batogon anjonj koma mugi.

⁴³ Anjonj koma mugito, kokaen injoro, "Niinon Anutu bentotonaa Oligaa Buja ii taon tosia yonoojon kaanagadeen jen asarin onjombe sokombaa. Anutunonj mono iikawaaajon wasinj nono."

⁴⁴ Kaen jenj kema Galili prowins liligon qamakooli mirigianon Buja qaanonj uu kuun onjoma laligoro. Kaen.

5

Jiisasnon gowokouruta mutuya onjono.

Mat 4.18-22; Maak 1.16-20

¹ *Kamban mojnnon Jiisasnon Genesaret apu anjonj goraayanon nano ejembanon kanj tuunj tuunj koma Anutuwaa Buja qaa mobombaaajon oloqologon liligon mugi.

² Liligon mugi nama wanjo woi kowe goraayanonj rari iriirro. Sora hooro yononon wanjo ii mesaonj kemen misagia qeesaanj songbanji.

³ Wanjo mojn ii Saimombaanonja. Jiisasnon iikanonj uma toya kokaen qisij muro, "Giinonj mono nanjona boronja mojn nuama apunonj baagenj kamba." Qisij muro nanjoro keno wanjononj rama ejemba tuunjelemebe kuma onjono.

⁴ Kuma onono tegoro Saimon ijoro, "Giinonj mono wanjo koi nanjona apu anjonj biiwianonj keno alauruga yonowo misagia sorawaaajon giligi kemebea."

⁵ *Ijoro Saimononj meleeno, "Somatana, nono gomantiinja koriga misa gilinj bimbimjon honja mojn mende mejonja. Qaagoto, giinonj jenj kotojanjwaaajonj mono kilenj kema gilininj kemebea."

⁶ *Kaen meleeno jerotiwaa so anji sora ambembo misagianonj kemegi misanonj boratiwombaa anji.

⁷ Kaen anji alaurugia wanjo mojnnonj laligogiti, iyonoojonj kanj ilaanj onjombutiwaa boro kaka konji kagi. Kagi wanjo woi ii soranonj saa qegi nemotonj tagori.

⁸⁻⁹ Sora honombononja mende menj iima iikawaaajon kuuyanonj walingogi. Walingonj Saimon Piitononj ii iima Jiisaswaa batanonj kemenj siminj kuma ijoro, "Oo Ponj, nii sinjisonjgo ejaga koloojenj-waaajonj mono nomesaonj kamba."

¹⁰ Saimombaa alawoita Jeims ano Jon Zebediwaa merawoita yorononj kaanagadeen newogara tegoro walingori. Saimononj qaa ii ijoroto, Jiisasnonj kokaenj meleeno, "Mono keega mende moba. Gii kokawaa gematanonj ejemba ii sora kaanja horonj onjona giwo toroqegi laligowuya."

¹¹ Kaen ijoro wanjogia horonj kouma sakasinonj ama ilawoilagia kuuya mesaonj Jiisaswaa gematanonj otaanj kenji. Kian.

Jiisasnonj eja manimbayawo mojn menj solanjaniro.

Mat 8.1-4; Maak 1.40-45

¹² Jiisasnonj taon mojnnonj laligoro kanonj eja mojn selia manimbanonj menj bolidabororo raro. Rama Jiisas iima kosianonj siminj kuma kemenj kokaenj qama koolinj muro, "Oo Ponj, giinonj siinganonj menj qeangonj nomambaaajonj mojanj eej, mono nii saanonj menj solanjaninj nomba."

¹³ Kaen jero boria boraama selia oosirinj ijoro, "Niinonj ii amambaaajonj mojenj. Gii mono solanjanijiwa." Kaen jero manimbaya ii iikanondeen solanjaniro.

¹⁴ *Solanjaniro kokaenj jenj kotonj muro, "Moba, kokawaa buju qaaya ii mojn mende jena mobu. Qaagoto, gii mono jigo gawonj galembaanonj kema selega qendeema munj Mooseswaanonj jenjkootoya otaanj solanjanijiwaa dangisenj nandunja ama siimolonj oowa. Ii oona iiro ejembanonj kaniaga moma kotowu."

* 5:1: Mat 13.1-2; Maak 3.9-10; 4.1

* 5:5: Jon 21.3

* 5:6: Jon 21.6

* 5:14: Lew 14.1-32

¹⁵ Kaen ijoroto, ii kilen Jiisaswaa qabunaya jen seiro gomanj so asarinj keno. Kenotiwaa so ejemba tuunja tuunja yonjononj qaaya mobombaajonj ano jigia menj qeangowaatiwaaajonj iwaanonj kanj ajorooogi.

¹⁶ Kagito, Jiisasnonj onjomesaonj balonj qararanjonj-konjanonj kema laligonj qama kooliro. Kianj.

Jiisasnonj eja sele bakaya koomuya ii meagoro.

Mat 9.1-8; Maak 2.1-12

¹⁷ Jiisasnonj weenj mojnnonj Bura qaa kuma onjono Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ano Kana qaawaa boi tosanonj Galili ano Judia prowinswaa gomanja gomanja ano Jerusalemga kanj ejemba tuunjeleembe batugianonj ragi. Pombaa ku-usujanonj Jiisas nemuj koma muro ejemba jigia mero qeangogi.

¹⁸ Kambanj kanonj eja tosanonj alagia sele batuya koomuya ii demberunonj ama anjonj kagi. Kanj kotonj Jiisaswaa kosianonj miri uutanonj uma ambombaajonj batogogi.

¹⁹ Batogogito, ejemba tuunjelembenonj ologonj nanngitiwaaajonj kuunj papanjonj miri uutanonj ubombaa kana monj mende mokoloonj menj miri qaganonj ugi. Uma waarenj jamononj memeta ii osonj luluunji oota kolooro ji eja demberuyawo kasanonj somonjonj iikanonj angi ejemba batugianonj Jiisaswaa batanonj kemero.

²⁰ Kaanj kemero Anutu moma laarinj mugiti, Jiisasnonj iyonjoo tanigia ii iiro sokono ji eja kokaenj ijoro, "Alana, niinonj singisonjgoga mesaojenj."

²¹ Kaen ijoro Kana qaawaa boi ano Farisii yonjononj ii moma kanainj kokaenj jenj romonjgogi, "Eja koi moroga? Iinonj mono Anutu mepaegonj mepaqepae anja. Anutu motoonjononj singisonjgonana mesaonjkejato, eja mojnnonj ii qaago."

²² Kaenj romonjgogito, Jiisasnonj uugia iima kotonj kokaenj inijoro, "Tosaanja onj uugianonj naambaajonj qaa jejenj, iikawaaajonj mamaga romonjgogij? Ii mende sokonja."

²³ "Niinonj singisonjgoga mesaojenj," jejenj, qaa iikanonj mono afaanagadeenj jejetaga. Mojnnonj kaen jero tosanonj qaa iikawaa honja mende iibu. Kawaaajonj ii qaa afaanja so. Niinonj qaa monj kokaenj jemambaajonj mojenj, 'Mono waama kemba.' Qaa ii mono lombotawo jejetaga kooloja. Kaen jewe honja koloowaa me qaagoti, iikanonj mono asuganonj asugiro iibu.

²⁴ Mobu, balononj singisonjgo mesamesaowaa ku-usuja ii Siwe gomambaa Eja honjaanonj eji, onj iikawaa kaniaajonj tintuanj laligowubo. Kawaaajonj qaa lombotawo ii eja koi ijowe honja iibu." Kaen jenj eja sele batuya koomuya ii ijoro, "Niinonj gijojenj: Gii mono waama tambomaeega menj miriganonj kemba. Qaa binjawo ii honjowo koloowaati eenj, qaa afaanja ii mono kaanagadeenj nomaambaajonj omaya koloonaga?"

²⁵ Kaen ijoro iikanondeenj jaagianonj waama tambomaeeya eroti, ii menj Anutu mepeesenj mesaonj mirianonj keno.

²⁶ Kaenj kolooro ejemba kuuyanonj walijonj sombugia moma Anutu mepeseenj jegi, "Yei! Kete iwoi awaa soroga iijonj." Kianj.

Jiisasnonj Matyuu (Liwai) oono.

Mat 9.9-13; Maak 2.13-17

²⁷ Kawaa gematanonj Jiisasnonj Kaperneam mesaonj kema takis ofis uugumambaajonj ano kanonj takis meme eja qata Liwai raro iima ijoro, "Gii mono noo gemananonj kawa."

²⁸ Kaen ijoro gawonja kuuya mesaonj waama Jiisaswaa gematanonj keno.

²⁹ Kema Jiisas mirianonj koma horonj iwaajonj jejelombanj somata mozozonjgoro. Mozozonjonj takis meme tiliqiligiawo ano alauruta tosaanja horonj onjono tuunj somatanonj yonjowo rama nembanene negi.

³⁰ *Kaen negi Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ano yonjooononj boi yonjononj ii iima njindinj-njunduru jenj Jiisaswaa gowokouruta kokaenj jenj onjongi, "Ae! Onjono mono naambaajonj takis meme tiliqiligiawo ano singisonjgo ejemba yonjowo rama nene apu neju? Ii mende sokonja."

³¹ Kaen jenj onjongi Jiisasnonj kitia kokaenj inijoro, "Ejemba jigia qaa yonjononj doktawaa siinj mende amakejuto, ji ejembanonj mono doktawaanonj kemakeju.

³² Niinonj singisonjgo ejemba uugia meleembuti onjoomambaajonj kanj laligojento, ejemba iyanjgiaajonj mogi solanja koloojuti, ii qaago."

Nene singi laaligowaa qaaya

Mat 9.14-17; Maak 2.18-22

³³ Ejemba tosanonj Jiisaswaanonj kanj qisigi, "Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nonononj kambanj mamaga Anutuwaajonj nene singi laligonj qamakooli ajojoro koriga

* 5:30: Luuk 15.1-2

amakejonej. Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yonoo gowokourugianon kaanjiadeen ama laligojuto, geenгаа gowokouruganon mono pondan nene apu nenkeju.”

³⁴ Kaen qisigi kokaen meleeno, “Onanon! Nono naa kambanon nene singi laligonkejon? Emba meme kambanonon ejawaa gemakootanjurutanon gereya angi embawaa sakitiurutanon iwoi ii togonkeju me qaago? Niinon neenaa gowokouruna yonoo eja bunja koloon yonoo batugianon ainjolon ramakejen. Rabe nene singi laligowombaaajon jegi yononon ainjolon aisoon rama singi laligowombaaajon amamaankeju.

³⁵ Amamaankejuto, Anutunon laaligona nuano komuwe yononon mono kamban iikanon saanon nene singi laligonkebuja.

³⁶ “Ono laaligo walaga ano korisoro Bunja gbilia ii mindirin orombombaaajon ama-maawuya. Iikawaa sareqaa gemata mon ii kokaen injjomanja: Moumou walaga jurano monon moumou gbilia moton opo jakanja kanon mende ama uumbinaankeja. Kaen anagati een, opo jakanja gbilianon mono walagawo ororon mende koloon ii horon menjurano boliqoliwabo.

³⁷ “Kaanjiadeen monon wain apu gbilia ii bokon me taru walaga lama selianon memeta iikanon mende koson maaro kemenkeja. Kaen anagati een, wain apu gbilianon mono somariinj taru qenjumenjurama molaaro namonon kamaaro taruyanon kileqileewubo.

³⁸ “Kawaajon wain apu gbilia ii taru gbilianondeen molaaninj kemero sokombaa. (Kaanjiadeen monon apu awaa ii konon qamoganon mende kosonkejon. Kaen kosowon-agati een, iikanon mono juma siisororo kamaaro nen ji niniwabo. Kaen koloowabotiwaaajon apu awaa ii konon awaanon kosonkejon. Ono kaanagadeen laaligo walaga ano Oligaa Bunja gbilia ii mindirin orombombaaajon amamaawuya.)

³⁹ Monon wain apu walaga mepeseen nen laligonkeji, iinon wain apu gbilia nemambaaajon siija mende moma mojotiitii amakeja.” Kian.

6

Jiisasnon Sabat kendombaa Ponja koloaja.

Mat 12.1-8; Maak 2.23-28

¹ *Kawaa gematanon Sabat kendon monon Jiisasnon wiit dumuj gawon koria somata koton keno. Keno gowokouru-tanon wosogia injiro wiit honja motomotoon borogianon kuma osasaan negi.

² Kaen negitiwaaajon Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) tosanon ii iima kokaen injjogi, “Ono mono naambaaajon Sabat kendombaa gawon meme songoya uuguju?”

³ *Kaen injjogito, Jiisasnon kokaen meleeno, “Kin Deiwidnon manjaqeqe ejauruta yonowo liligon wosogia injiro iwoi angiti, ii weenjogoi me qaago?”

⁴ *Iinon Anutuwaawo opo sel jigonon uma bered kowoga Anutuwaawo jaasewananon alatanon angi raro esujanon tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawon galej yononondeen nen laligogi. Iinon ano iwaa kerasuru-urutanon ii newubotiwaaajon songo eroto, ii kilen negi.”

⁵ Kaen jen kokaen injjoro, “Siwe gomambaa Eja honanon mono Sabat kendombaa Ponja koloaja.” Kian.

Jiisasnon eja boria sooronjogya menj qeangoro.

Mat 12.9-14; Maak 3.1-6

⁶ Jiisasnon Sabat kendon monon qamakooli mirinon uma Bunja qaa kuma onono. Iikanon eja mon boria dindina sooliro raro.

⁷ Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon Jiisas iima qaa jakeyanon ama mubombaa kania monjama “Eja ii Sabat kendonon meagowaa me qaago?” kaen jen jaa galej menj ragi.

⁸ Ragito, Jiisasnon roromongogia ii moma koton eja boria soosoolia ii kokaen ijoro, “Mono waama jaanananon namba.” Kaen ijoro waama nano.

⁹ Nano Jiisasnon kaen jero, “Kana qaa otaan Sabat kendonon iwoi awaa me bologa ambona? Saanon mombaa wana somon-gowonja me mesaoninj tiwilaawaa. Nomaen aninj sokombaa? Ii qisinj onombe jewu.”

¹⁰ Kaen jen eleqeeloma kobore injidaboron eja ii ijoro, “Gii mono boroga qeteterewa.” Kaen ijoro boria qeteterero mombo awaa kolooro.

¹¹ Awaa kolooro, galej yononon iringia mamaga soono “Jiisas nomaen ama mubona?” jen iyangia aminj mogi. Kian.

Gowokouruta 12 meweenjogon ojono.

Mat 10.1-4; Maak 3.13-19

¹² Kamban kanon Jiisasnon baananon qama koolimambaajon uma gomantiina koriga ii Anutu qama koolij mun laligoro goman ano.

¹³ Goman ano gowokouruta ojooma yonoononga 12 meweenjogon ojoma wasiwasi eja aposol qa ii ojono.

¹⁴ Qagia ii kokaen qaro: Saimon, Jiisasnon qata Piito muro, iwaa koga Andruu ano Jeims, Jon, Filip, Bartolomyuu,

¹⁵ Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria ano Saimon qata mon Tompe eja qagi.*

¹⁶ Juudas Jeimswaa meria ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanon kanagenj memelolo eja qama kolooro.

Jiisasnon ji ejemba menj qeangjon ojono.

Mat 4.23-25

¹⁷ Jiisasnon aposoluruta yonowo baananonga kamaan balon korianon kema nanji. Nanji gowoko tuun somata ano ejemba tuunleembe yononon iwaajon ajoroon mam-bongji. Yononon "Bunaja jero monin jinana menj qeangwaa," jen iikawaajon Judia prowins kuuya, Jerusalem siti ano kowe gorayaanonga Taia ano Saidon taon iikanonja kan ajoroogi.

¹⁸ Omejiilanon kokojinjin menj ojonoti, iyononon kaanagadeen kan qeangogi.

¹⁹ Ku-usunjonon iwaanonga koton yonoonon uro kuuya menj qeangjon ojono. Kawaajon ejemba kuuyanon Jiisas oosiriwombaajon janjarin riigi. Kianj.

Simbawonawo ano gejajuju aambaa qaaya

Mat 5.1-12

²⁰ Jiisasnon gowokouruta otaama injiima kokaen injjoro,

"Anutu waa bentoton ii wanaya onjo bunaga. Kawaajon wanaya onjo mono simbawonawo koloaju.

²¹ Kamban kokaamba nenewaa kaanja komun qenjen qen laligojuti, Anutunon mono siingia ii unuagiwaa. Kawaajon onjo mono simbawonawo koloaju. Kamban kokaamba saajuti, ojononon mono korisoro ama jomo jomowu. Kawaajon wosobiri laligojuti, onjo mono simbawonawo koloaju.

²² *"Ejembanon onjo Siwe gomambaa Eja honaajon ama kazi ama yakarin selianon kuun uuqeqe qaa tokoronkota jen ojoma kasu seibolo kaanja qagia koton kondeembuti, onjo mono simbawonawo koloaju.

²³ *Ambosakonjurugianon iikawaa so gejatootoo ejemba yonoonon ama ojoma laligogi. Mobu! Anutunon tawagia uuta Siwe gomanon anota eja. Kawaajon kaen ama onongji kamban iikanonon mono aisoon otokorian maabu.

²⁴ Onjo simbawonawo laligojuto, qabuja esuhinagiawo onjo laaligo siiseweweya qaa laligojuti, ii mono tegowaa. Kawaajon niinon onjojon qama wanjinjinjon 'Oo yei!' jejen.

²⁵ Kamban kokaamba nenj timbirin ama laligojuti, onjo mono wosogia injiro bodi laligowuya. Kawaajon niinon onjojon qama wanjinjinjon 'Oo yei!' jejen. Kamban kokaamba korisoro ama jomo jomojuti, onjo mono ambureren menj saabuya. Kawaajon niinon onjojon qama wanjinjinjon 'Oo yei!' jejen.

²⁶ *"Ambosakonjurugianon gejatootoo ejemba takapolakaya jen mepeseen ojoma laligogi. Ejemba kuuya iikawaa so ama onongji niinon onjojon qama wanjinjinjon 'Oo yei!' jejen." Kianj.

Kereuruga mono jopagon onomba.

Mat 5.38-48; 7.12a

²⁷ "Bologa ama onjombuyato, onjo qaana moma laligojuti, niinon onjojon kokaen injjowe mobu: Mono kereurugia uugianon jopagon ojoma laligowu. Daen yononon kazi ama onjonjuti, ii mono awaagadeen ama ojoma laligowu.

²⁸ "Daen yononon qasuaan jiringon onjonjuti, ii mono kobibiin kotuegon onjombu. Horon ureen ama onjonjuti, iyonoonon mono Anutu waa qama kooli wu.

²⁹ "Monon urunja lee qetaaliro leegen kaanagadeen meleema muba. Monon malekuga qaga guama opoga duta kaanagadeen memambaajon moro giinon mono ii mende anjon komba.

* 6:15: Nesenel paati zelot yononon Room gawman tuarenjen ama iyangiaa nanan mewombaajon tompe menj laligogi.

* 6:22: 1 Piito 4.14 * 6:23: 2 Hist 36.16; Apo 7.52

³⁰ “Iwoiwaa welema gongji ii mono kuuya onjomba. Monjonj goo hina iwoiga mero ii mono meleema gombaatiwaaajon mende kaparanj koma qisiwa.

³¹ *Ejembanonj onjo iwoi ama onjombutiwaa momakejuti, iikawaa so mono yonoojonj kaanagadeenj ama onjomaakebu.

³² “Namowaa singisonjgo ejembanonj alaurugianonj jopagonj onjorjgi kitia meleema jopagonj onjoma mepeseenj aonjkeju. Onjo iikawaa so balombaa tania otaanjkejuti eenj, Anutuwaanonj tosa mende kolooro mono nomaenj onjo mepeseenj onjonaga? Alaurugia ano kereurugia ii mono motoonj jopagonj onjorjgi tawa onjono oyanboyanj koloowuya.

³³ “Namowaa singisonjgo ejembanonj alaurugianonj iwoi awaa ama onjorjgi kitia meleema onjoma ala menj aonj mepeseenj aonjkeju. Onjo iikawaa so ama balombaa tania otaanjkejuti eenj, Anutuwaanonj tosa mende kolooro mende meleema mepeseenj onjombaa.

³⁴ “Namowaa singisonjgo ejembanonj monenj iwoi ii singisonjgo ejemba tosaanj yonoojonj onjoma kitia iikayadeenj meleema onjombutiwaaajonj kaparanj komakeju. Ii balombaa nanamemenj. Onjo tosanonj tosanjga meleema onjombutiwaa mambonjgi Anutunonj mono nomaenj mepeseenj onjonaga? Tosianonj tosanjga mende meleema onjorjgi Anutunonj mono kitia ii meleema tawa onjombaa.

³⁵ “Onjo mono Siwe Toyaa nanamemenj ama menj laligowu. Balonj ejembanonj bologaa ama dangisenj mende jenjkejuto, Anutunonj kilenj ii awaa ama onjomaakeja. Kawaajonj onjo mono kereurugia uugianonj jopagonj awaagadeenj ama onjoma monenj iwoi onjoma iikawaa kitia monj meleema onjombutiwaaajonj mende moma mambombu. Kaenj ama laligogi tawagianonj seinj uuta kolooro Anutu uuta meraboraanj koloonj laligowuya.

³⁶ “Siwe Manjianonj korebore kiankomunj onjomabaajonj moji, onjo mono iikawaa so ejemba kuuya kiankomunj onjoma laligowu.” Kianj.

Jenteego toya kaanja mende koloowu.

Mat 7.1-5

³⁷ “Ejemba tosia yonoo qaagia ii mende gosinj jerj tegowu. Ii mende jerj tegonj onjorjgi Anutunonj mono onjonganj kaanagadeenj mende jerj tegonj onjombaa. Onjo tosia yonoo singisonjgogiaa ironj ii mende meleema onjombu. Ii mende meleema onjorjgi Anutunonj mono onjonganj singisonjgogiaa ironj ii kaanagadeenj mende meleema onjombaa. Onjo mono tosia yonoo singisonjgogiaa mesaowu. Ii mesaogi Anutunonj onjonganj singisonjgogiaa kaanagadeenj songbama mesaowaa.

³⁸ “Onjo ejemba tosia yonoo iwoi ama onjorjgi Anutunonj mono iikawaa so gosinj iwoi ii meleema onjo kaanjadeenj ama onjombaa. Kawaajonj onjo mono iwoi kalenj onjomaakebu. Kaenj onjorjgi Anutunonj mono kaanjadeenj kalenj onjomaakebaa. Onjanonj, Anutunonj ii kalembone mende moma ilaanj onjomaakebaa. Anutunonj gosinj onjo iwoi onjorjgiti, iikawaa soya kuuya menj qambinonj maaro qaa ootanonj kouro utugoro tororonj kolooro mendungoro kemero toroqenj qaganonj maaro soya uugunj qeqelalanj kamaaro ii mono gesogianonj mouma onjombaa.” Anutuwaawaa kania ii kaanja.

Ejembanonj angiaa kanagia iima mobu.

³⁹ *Jiisanonj sareqaa monj kokaenj injjoro, “Jaagoo ejemba monjonj jaagoo alia monj saanonj borianonj menj wambaa me qaago? Kaenj kemboraaga mono motoonj rojnonj kemenj urunaga.

⁴⁰ *Gowokononj boiya mende uuguja. Boigianonj momo kuuya tororo kuma onjono moma komuwuti, kuuya iyonononj mono boigia kaanja koloowuya.

⁴¹ “Gii naambaajonj alagaa jaayanonj godomaruru melaada iijanto, geengaa jaaganonj gere tapia somata ejj, ii nomaenj mende iima kotojanj?

⁴² Geengaa jaaganonj gere tapia somata ejj, ii mende iima kotonj nomaembaajonj alagaajonj kokaenj jenaga, ‘Alana moba! Jaaganonj eugenj godomaruru kemenj raji, ii saanonj itagowe kamaawaa.’ Oo umeleembaa selesele eja, gii mono wala geengaa jaaganonj gere tapia somata ii menj giliwa. Ii menj gilingo tororo iima kotonj alagaa jaayanonj godomaruru kemenj raji, ii saanonj itagona kamaawaa.” Kianj.

Gerewaa kania ii honja iima gosinj moma kotowu.

Mat 7.16-20; 12.33-35

⁴³ “Gere awaa monjonj honja bologa mende kuunjeja. Kaanjadeenj gere bologa monjonj honja awaa mende kuunjeja.

⁴⁴ *Jao kota ii kasuneselanonj kolooro mewombaajonj amamaanjkejonj ano muli honja ii kowororononj kolooro qetegowombaajonj amamaanjkejonj. Iikawaa so gerewaa honja iima gosinj mono kania moma kotowu.

* 6:31: Mat 7.12

* 6:39: Mat 15.14

* 6:40: Mat 10.24-25; Jon 13.16; 15.20

* 6:44: Mat 12.33

45 *⁴⁵ “Eja uutanon iwoi saa qero eji, ii mono buutanon asuganon jenkeja. Kawaajon eja awaawaa uu kowianon iwoi awaawaa moriana eji, iinon mono awaa ii asuganondeen jenkeja. Eja bologaa uu kowianon iwoi bologa eji, iinon mono bologa ii asuganon jenkeja.” Kian.

Miri tando kotakota ano looloria

Mat 7.24-27

46 “Ono noojon ‘Pon Pon!’ qa ii mono naambaajon qamakejuto, niinon iwoi mewuti-waajon jenkejenj, ii mende tej koma menjeku.

47 “Daen yononon noonon kan qaana moma tej koma mejuti, niinon iyonoo kaniagia qendeema sareqaanon jemaia.

48 Iinon motonqeqe eja kokawaa so koloaja: Eja iikanon miri memanjey ron koriga oson kemen tandoya jamo kowonjin (simen) qaganon kuun menj kotiiro nano. Kaen nano konjuru kambanon apu gboulu somata qej miri batuyanon kuuroto, awaagadeen menj mejugoro nanotiwaajon kumambaajon qej bimbimgoro kotiin nano.

49 Qej bimbimgoro, monon qaana moma mende tej koma meji, iinon mono motonqeqe eja kokawaa so koloaja: Iinon miri memanjey tandoya mende oson komoma namo qaganon teku manjagadeen ama mero. Mero nano konjuru kambanon apu gboulu somata qej miri batuyanon kuuro miri ii iikanondeen kuno ororonjon kamaaro.” Kian.

7

Jiisasnon kawali galej mombaa gawon ejia menj qeangoro.

Mat 8.5-13

1 Jiisasnon ejemba tuunleembe batugianon laligon Buja qaaya kuuya ii injion onjomesaon Kaperneam taonon kouro.

2 Iikanon Room kawali galej mombaa gawon ejianon ji kiro komumambaa ano. Galejanon iwaajon moro uuta koloora.

3 Kawaajon Jiisaswaa bujuya moma Juuda yonoo jotamemeya tosaan wasin onono Jiisaswaanon kema kokaen qisigi, “Mono kan welen ejia menj qeangowa.”

4 Kema Jiisaswaanon keuma kaparan koma qama koolin jegi, “Somatanana, kawali galej iikanon mono ilaen mubaatiwaa so awaa soro koloaja. Kawaajon mono kawa.”

5 Moba, iinon Juuda ejemba tuun somata nonoojon siin ano ‘Qamakooli mirinana mewonja,’ jenin waba iinon monen ano megii.”

6 Kaen jegi moma yonowo keno. Kenoto, kawali galembaa miria dodowiro iinon alauruta wasin onoma Jiisaswajon qaa kokaen ano, “Oo Pon, nii kaandiaga laligowe noo miri waarenanon gualeembaatiwaajon gamuna mojen. Kawaajon mono mende aon komu kawa.

7 Nii neena mobe kamaanqeqeta koloojiwaajon goonon kamambaa so mende mojenton, qaa jegagadeen jena welen ejananon qeangowaa.

8 Ii kokaembaajon: Nii neeno kaanagadeen galenaa ku-usun baatanon ama nonji laligojen. Noo baananon manjaqeqe eja laligogi ii jen koton onjomaeken. Yonononqa mombaajon ‘Kemba!’ jen kotowe iinon kembaa. Mombaajon ‘Kawa!’ jen kotowe iinon kawaa ano welen ejana mombaajon ‘Gawon koi mewa!’ jewe iinon ii mewaa.”

9 Jiisasnon qaa ii moma kawali galembaajon walingon ejemba tuun otaan kagiti, iyononon eleema kokaen jero, “Niinon kokaen injiowe mobu: Israel kanageso batugianon kaanagadeen momalaari somata kaan ii mombaa uutanon mende mokoloowe.”

10 Kaen jero kawali galembaa qele ejaurutanon eleema mirinon keuma welen eja mokolon iigi qeangon raro. Kian.

Jiisasnon malo mombaa meria menj gbiliro.

11 Kawaa gematanon Jiisasnon taon qata Nain kanon keno gowokouruta ano ejemba tuunlelembenon otaan kenji.

12 Iikanon taon kiropo naguya dodowiro qamo mon anjon kagi. Malo mombaa meriaga motoonjonon komuro taombaa ejemba tuun somatanon ajoroon ron kombombaajon kagi.

13 Ponon malo ii iima wosoya moma ijoro, “Mende saaba.”

14 Kaen jen kema bokis anjon kagiti, ii jero doron anji bokis oosirin kokaen jero, “Eja gbaworo, mono waaba. Niinon gii kaen gijojen.”

15 Kaen jero qamo kanon gbilin waama kanain qaa jero. Qaa jero Jiisasnon ii nemunja mun kemaotiwaajon jero.

* 6:45: Mat 12.34

¹⁶ Ejemba kuuya yononon ii iima qarasonbugia moma Anutu mepeseen jegi, "Gejatootoo eja somata mononon mono batunananon asugin laligoja." Tosianon jegi, "Anutunon kanagesoya ba koma nonono laligojon."

¹⁷ Iwaa buju qaa ii sein Judia prowins kuuya so koma gomaŋa gomaŋa leelee kanon kema tegoro. Kian.

Jombaa gowokowoita Jiisaswaanon kari.

Mat 11.2-19

¹⁸ Jon Oomulu ejanon kapuare mirinon raro gowokourutanon iwoi kuuya ii kolooroti, iikawaa sunduya ijogi.

¹⁹ Ijogi moma gowokowoita woi orono kari Pombaanon kema kokaen qisin mubaoti-waajon wasin orono, "Menqeeango eja kawaatiwaajon mambonin giinon ii koloojan me eja mon kanagen kawaatiwaajon mambomboŋa."

²⁰ Wasin orono Jiisaswaanon keuma ijori, "Jon Oomulu ejanon kokaen qisin gombojon wasin norono kajo, 'Menqeeango eja kawaatiwaajon mambonin giinon ii koloojan me eja mon kanagen kawaatiwaajon mambomboŋa.'"

²¹ Jiisasnon kamban iikanondeen ejemba mamaga ji wiji lokon ano omejiilangiawo (isinabisina) ii men qeangon onono ano ejemba jaagia googa mamaga jaagia metooro uun iigi.

²² *Jombaa gowokowoitanon keuma qisin muri kokaen meleeno, "Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaen ijowao: Jaagia googa yononon uun iiju. Meendangoya yononon kana kema kaju. Manimbagiawo yononon solananiju. Gejaduu yononon qaa moju. Koomuya yononon gbilin waaju. Kamaanqeqeta yonoojon Oligaa Buŋa jen asariwe momakeja.

²³ Kaen kolooro iigi mombaa uutanon mende boliro gema mende nuwaati, iinon mono simbawonjowo kolooja."

²⁴ Kaen meleeno Jombaa gowoko yoronon keni Jiisasnon kanain Jombaa kania ejemba tuunleembe yonoojon kokaen jen asariro, "Ono balon qararanonkononon kanon naa iwoiga iibombaajon kenji? Haamonon bowo utitiin metano kema kankeji, onjo eja iikaanaj iibombaajon kenji me?"

²⁵ "Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Eja malekuya akadamyawo mouma laligoroti, ii iibombaajon me? Mobu, ejemba malekugia tereya iimasiiŋsiŋawo mouma kema kan siseweweya qaa laligojuti, iyononon mono kin yonoo jinjaron mirigianon laligoju. Ii balon qararanonkononon qaago.

²⁶ "Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Gejatootoo eja mon iibombaajon me? Onanon, niinon kokaen injjowe mobu: Eja iigiti, iinon mono gejatootoo ejemba tosaanjan unuugun qaita mon kolooja.

²⁷ *Iwaa kania ii waladeen kokaen oogita eja, 'Moba, niinon qelena gajoba mon wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindingon goo kana meleuro giinon mono iwaa gematanon namonon emu kemeba.'

²⁸ Qaa kaen ejato, niinon kokaen injjowe mobu: Embanonga meraurugia kuuya megiti, iyonoo batugianon Jonon mono kuuya unuugun qabunayawo nanja. Nanjato, Anutuwaa bentoton uutanon keuma Anutuwaa qabunaya mokolonkejuti, iyonoo batugianon kamaanqeqeta konoga iinon mono Jon uuguja.

²⁹ *"Ejemba kanageso kuuya ano yonoo batugianon takis meme yononon kaangadeen Jombaa Buŋa qaaya mogi oomulu men ononotiwaajon Jiisaswaa Buŋa qaaya moma jen qeleema jegi, "Ahaa! Anutuwaa kana dindina jen asarija." Kaen jen uugia meleengi.

³⁰ Kaen meleengito, Jonon Farisii ano Kana qaawaa boi oomulu mende men ononotiwaajon yononon Anutuwaa arenja mende ten koma Buŋaya gema qen silemale anji.

³¹ "Ejemba kete namonon laligojuti, ii mono naamombo so ama onjombenaga? Yonoo siligia ii nomaen?"

³² Yononon naamade kaanjan kolooju. Yononon maaket sombenon rama qaa jomo men tondu qama kokaen jenkeju, 'Nono awelo uunin onjo rii gbawe mende orogi. Nono jinjen qanin onjo mende toroqen saagi.'

³³ Iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu ejanon kan nene sinjin laligon wain apu mende nero onjo iwaajon jenkeju, 'Ome mononon uutanon kemerota laligoja.'

³⁴ "Siwe gomambaa Eja honanon kan nene nen korisoro anji ononon jenkeju, 'Mobu, iinon baonon newageen nene qozozonon nen wain apu mamaga nen takis eja tiliqili-giawo ano kilenja meme yonoo alagiaga laligoja.'

³⁵ Korebore Anutuwaa momakooto koma gbilinkejuti, iyonoo nanamemengiaa honanonj mono momakooto-gianonj sokonji, ii gendeemakeja.” Kianj.

Singisonjo embanonj Jiisaswaa kania kele moriro.

³⁶ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) eja yonoononga monjonj Jiisas ii iyanjaa mirianonj kanj nene newaatiwaa koma hororo. Koma hororo kema mirianonj uma nene durnonj raro.

³⁷* Taonj kanonj singisonjo emba monj laligoro. Iinonj Jiisas Farisii ejawaa mirinonj uma rama nene neroti, iikawaa bujuya moma kele unkoowayawo maaro jamo kaaro monj saa qeroti, ii menj uma karo. Kaaro ii lalu lanjonjowo qata alabasta iikanonj memetaga.

³⁸ Uma kanj Jiisaswaa kanianonj kemenj rama kanainj saaro jaunjanonj riima kemenj kanianonj moriro. Moriro wanj juyanonj kerej, seleemoto menj kotooro toboriro kania buutanonj kitorj nej kele unkoowayawononj moriro.

³⁹ Moriroto, Farisii ejanonj Jiisas koma hororoti, iinonj ii iima uutanonj kokaenj romonjgoro, “Emba koi singisonjogoyawoga. Eja koi kanonj gejatootoo ejaga laligonagati eenj, iinonj mono emba kanianonj oosirijiwaa kania moma kotonaga.”

⁴⁰ Jiisasnonj ii moma kotonj kokaenj meleema jero, “Saimon, niinonj qaa monj jemambaa-jonj mojenj.” Jero ijoro, “Boi, saanonj jena momanja.”

⁴¹ Ijoro Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Ejemba woinonj benknonj kema kiti ambowaa monenj galejaa qisiri. Monjonj weenj 500:waa tawaya (Kina 5,000), monjonj weenj 50:waa tawaya (Kina 500) kawaa so kiti ambotiwaa qisiri. Qisiri iikawaa so orono.

⁴² Oroma kanagenj kitigara kumbao jero monengara qaono amamaari. Amamaari benknonj galejanonj kitigara qetegonj kotonj mesaonj orono. Mesaonj orono iyorononj morononj ii uutanonj mamaga jopagonj munkeja?”

⁴³ Kaenj qisiro Saimononj kokaenj meleeno, “Noo momononj kiti somata kotonj mesaonj muroti, iinonj.” Kaenj meleeno jero, “Gii qaa tororo gosinj jejanj.”

⁴⁴ Kaenj jenj embawaanonj eleema kokaenj ijoro, “Emba koi iiba. Niinonj miriganonj koube giinonj kanana songbamambaaonj apu monj mende nonjanto, emba koi kanonj mono kanana jaunjanonj morinj wanj juyanonj seleemoto menj kotooro toborija.

⁴⁵ Giinonj buuna mende kitorj nejanto, emba koi kanonj mono mirinonj koube iikanondeenj kaparanj koma kanana kitorj nej laligoja.

⁴⁶ Giinonj wanja kele mende morijanto, emba koi kanonj mono kele unkoowayawononj kanananonj nomorija.

⁴⁷ Kawaajonj niinonj kokaenj jewe moba: Anutunonj emba kokawaa singisonjogoya mamaga ii mesaonj songbano kawaajonj uutanonj nii mamaga jopagonj nonja. Monjonj singisonjo melaada monj ano Anutunonj singisonjogoya melaada mesaoro iinonj uutanonj boronja monj iigadeenj jopagonj nomakeja.”

⁴⁸ Kaenj jenj emba ii kokaenj ijoro, “Niinonj goo singisonjogoga songbama mesaojenj.”

⁴⁹ Kaenj jero eja motoonj nene nej ragiti, iyonononj kanainj iyangiodeenj kokaenj jegi, “Singisonjo songbama mesaojenj, iinonj mono moro ejaga koloomambaa moja?”

⁵⁰ Kaenj jegito, Jiisasnonj embawaajonj jero, “Momalaariganonj mono hamo qenj gonja. Saanonj luaenonj kembaa.” Kianj.

8

Emba tosanonj Jiisas nanjonj kenji.

¹ Kawaa gematanonj Jiisasnonj liligonj taonja taonja ano gomanja gomanja kanonj kema Anutuwaa bentotombaa kania jenj asarinj Oligaa Buja qaanonj ejemba uugia kuunj laligoro. Gowokouruta 12 yonononj iwo motoonj kenji.

²*Kaanagadeenj emba tosanonj iwo kenji. Emba ii wala ji injiro omenonj kokojinjinj menj onono laligogi Jiisasnonj menj qeangonj onono. Emba ii kokaenj: Magdalaga emba monj qata Maria qagi. Jiisasnonj iwaa uutanonj ome 7 onjotaoro kouma kenji.

³ Emba monj qata Joana. Iwaa loya qata Kuza iinonj kinj Herodwaa jinjaronj miri kanonj gawmambaa monenj galejaga laligoro. Emba monj qata Susana. Yonononj ano emba tosaanja mamaga yonononj iyangiaa monenj esuhinagianonj Jiisas ano gowokouruta kananonj galej koma nanjonj onjoni. Kianj.

Qosomakororo ejawaa sareqaa

Mat 13.1-9; Maak 4.1-9

⁴ Ejembanonj taonj so kanonja horonj Jiisaswaanonj kanj tuunjelebenonj ajoroogi Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj jero:

* 7:37: Mat 26.7; Maak 14.3; Jon 12.3 * 8:2: Mat 27.55-56; Maak 15.40-41; Luuk 23.49

⁵ “Eja monjon nene kota qosoma kororoombaajon keno. Kema qosono kota tosonian kana goraayanon kemej kongi. Kemej kongi ejembanon riinj rikotaagi kanakeewanaa (warawen) koonja koonja kouma ii nedaborogi.

⁶ Kota tosonian jamo kowonjinon kemej kongi. Kemej koma kanon namo apuyawo mende mokoloon kuragagia kouma soolin gororongogi.

⁷ “Kota tosonian komuntiri waayawonon kemej kongi. Kemej kongi iikanon ororon kouma unjuugun qen turun bibiloko menj onjongi.

⁸ Kota tosonian namo awaanon kemej kongi. Kemej koma juma waama hongia awaa koloon handewaa so koloon seigi.”

Qaa ii jedaboron qa somata kokaen qaro, “Monjon uugejiawo laligoji een, iinon mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Jiisasnon nomaembaajon sareqaawaa kania jero.

Mat 13.10-17; Maak 4.10-12

⁹ Kaen jero gowokourutanon sareqaa kokawaa kaniaajon Jiisas qisij mug.

¹⁰ *Qisij mug jero, “Anutuwaa bentotonan keuma laligowonatiwaa qaa aasangoya ii onjo asuganon injjowe moma kotojuto, tosaanja yonoonon ii sareqaanon jewe momakeju. Kaen moma iyanggia jaagianon iwoi iimago kania kilej mende iima kotowuya. Iyanggia gejagianon qaa tororo momago kania kilej mende moma asariwuya.”

Jiisasnon sareqaawaa kania jero.

Mat 13.18-23; Maak 4.13-20

¹¹ “Sareqaa iikawaa kania ii kokaen: Kota qosoma kororoji, ii Anutuwaanon Bunja qaa.

¹² Nene kota kana goraayanon kemej kongiti, ii kokaen: Ejemba tosonian Bunja qaa moju, ii mogi Kilenaa Toyanon kanj uugia meleema Siwewaa bunja koloowubotiwaajon qaa kota ii uugianon qetegon unjuamakeja.

¹³ Nene kota qosono jamo kowonjinon kemej kongiti, ii jemba sareya mon. Yononon Bunja qaa moma ii uueqaango qaganon moma anjon komakejuto, uugianon kemej tiigia mende megitiwaajon kamban torodaamo-ndeen moma laarinj laligogi anjobatowaa kambananon mono tama unjuwaa.

¹⁴ “Nene kota qosono kumuntiri waayawonon kemej kongiti, ii kokaen: Yononon Bunja qaa mogi uugianon kemejkejato, balonon laaligowaa majakakaya ano monen hina memewaa ugereya koloon bimoon onmakeja. Qabunagiawo koloowombaajon koposongogi siinj kombomban bologa tosonian kaanagadeen uugianon dungun Bunja qaa bibiloko menj munkeju. Kaen kolooro hongia qaa auta (gipeya) koloowuya.

¹⁵ Kaento, nene kota namo awaanon kemej kongiti, ii jemba koi kaanja: Yononon Bunja qaa geja ama mogi uugia awaa gbingbaonja qaa iikanon kemero soowabotiwaajon mokosingon kaparan koma galen kongi hongia awaa awaa mokoloonkeju.” Kianj.

Iwoi aasangoya kuuya ii asuganon koloowaa.

Maak 4.21-25

¹⁶ * “Monjon lambe me kiwa ootirin monjonon mende koma turuwaa me dunj baatanon mende ambaa. Ii qaagoto, ii iikawaa dunj qaganon ano rabaa. Rama asariro tosonian miri uutanon ubombaajon moju, yononon iikawaa asasaga iima saanon ubuya.

¹⁷ * “Kaanjideen unananon iwoi mon mesanjonin aasangoyanon eji, ii mono asuganon koloowaa. Iwoi mon koma turunin eji, ii mono luluungi asuganon ewaa.

¹⁸ * “Kawaajon Anutuwaa qaa moju, ii mono uu wombogianon ama romonjon koma gbilin laligowu. Monjon momakootoyawo laligoji, Anutanon mono ii toroqen muro somariwaato, monjon momakootoya qaa laligojato, ‘Kawo laligojen,’ jeji, Anutanon mono momoya melaa ii kaanagadeen qetegon wambaa.” Kianj.

Jiisaswaa nemunjouruta.

Mat 12.46-50; Maak 3.31-35

¹⁹ Jiisasnon kaen jenj laligoro nemunjourutanon ii iibombaajon kagito, jemba tuun somatanon ologon eligogitiwaajon kosianon kembombaajon amamaagi.

²⁰ Amamaan nangi monjon kokaen ijoro, “Goo nemunkoanga mono seleenjen nama gii gibombaajon moju.”

²¹ Ijoroto, Jiisasnon kokaen meleema injjoro, “Jemba koi Anutuwaa Bunja qaa moma tenj koma koma gbilinkejuti, iyononon mono noo nemuna ano kouruna kolooju.” Kianj.

Jiisasnon jero raidimon goron qero.

Mat 8.23-27; Maak 4.35-41

²² Weej moŋnoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaen injjoro, “Mono mesaŋ apu anŋon koton leegen keubonja.” Kaen jero waŋgonoŋ motoonj uma apu anŋon qaganonj kenji.

²³ Kema opo sel mororonŋgogi haamononj naŋgoro kenji Jiisasnoŋ gaonj ero. Ero haamo raidimbonj apu anŋonoŋ giliŋ siri qindiiro waŋgo uutanonj kemero. Kemenj saa qemambaajonj ano tiwilaawombaajonj anŋi.

²⁴ Tiwilaawombaajonj ama gowokourutanonj kema mindiin ijogi, “Poŋ Somatanana, mono nono anŋonoŋ tiwilaawombaajonj anjonj.” Kaen ijogi uuta tooro musu ano apu anŋombaa siria kokaen jej kotonj orono esunŋaranonj kamaaro goronj qeŋ ero.

²⁵ Kaen kolooro injjoro, “Onoo momalaarigia ii dakanonj?” Kaen injjoroto, yoŋonoŋ awawalinj qarasonbugia moma jegi, “Yei! Eja koi naa ejava laligoja? Iinonj musu ano kowe siri jej kotonj orono jeta tej konjao.” Kianj.

Omenonj bao uugianonj kemegi ejanonj qeŋgoro.

Mat 8.28-34; Maak 5.1-20

²⁶ Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo toroqenj opo sel mororonŋgogi haamononj naŋgoro kema apu anŋonj kotonj Galili prowins leegen Gerasa gomanonj keugi.

²⁷ Iikanonj keuma sakasinonj uro eja omeyawo moŋ taononja kanj Jiisas mokolooro. Eja ii qasirinonj laligonj qamowaa jamo kobaa osonj ururoogi egiti, iikanonj enj laligoro. Kambanj koriga opo maleku mende mouma miri mombaa uutanonj mende enj laligoro.

²⁸⁻²⁹ Omenonj kambanj koriga horonj ureenj muro eja mamaganonj boria bota qeŋ kania gbadononj (tapenonj) somonjonj galenj koma laligogito, tapeya ii hororo riigiuro omenonj kuuro balonj qararanjonkjononj kema lanj laligoro. Kawaajonj Jiisasnoŋ omeya ii kokaen jej kotonj mumambaajonj ano, “Ome bologa, gii mono kouma eja koi mesaŋ kamba.” Kaen jemambaajonj ano Jiisas iima silama namononj kosianonj kemenj qa gigilaan kokaen qaro, “Ae Jiisas, gii Anutu uuta meria koloojanj. Gii mono nomaen ama nomambaajonj koi kajanj? Niinonj welema gonjenj: Gii siimbobolo geriawo mende ama nomba.”

³⁰ Kaen qaro kokaen qisiro, “Gii qaga moro?” Omejiilan mamaga uutanonj kemenj laligogitiwaaŋonj “Qanana Liijon jejonj,” jegi. Ii ananaa qaanonj Kere tuunj somata.

³¹ Kaen jej Jiisas kokaen welema mugj, “Gii nonotaanj ome roŋ dusiita qaa iikanonj kembombaajonj mende jej kotonj nonomba.”

³² Kosogianonj maronja kanonj bao tuunj somata moŋ gbojoja uutanonj kuluuma laligogi. Kawaajonj ome yoŋonoŋ kokaen jej welema mugj, “Gii saanonj jena nono bao yoŋoo uugianonj kembonja.” Welema mugj “Mono kema kemebu,” jej kotonj onono.

³³ Jej kotonj onono eja uutanonja kouma kema bao uugianonj kemegi. Kemegi bao tuunj yoŋonoŋ lugunj newonewononj kema jororonjonj apu anŋonoŋ kemenj nemotonj komugi.

³⁴ Iikaen kolooro bao galenj yoŋonoŋ ii iima taonj ano gomanj boleboole kanonj kok koma unjrama kema buju qaa ii jegi.

³⁵ Jegi moma ejemba jaasononj yoŋonoŋ iwoi kolooroti, ii iibombaajonj kagi. Kanj Jiisaswaanonj kouma eja uutanonja omenonj kougiti, iinonj Jiisaswaa kanianonj raro mokoloogi. Opo selekopaaya tororo somonjonj uuta tooro roromonjgoya kuuya asugiro iima awawaligi.

³⁶ Eja omeyawo iinonj nomaen qeŋgoroti, ii iigitinonj injjogi.

³⁷ Injijogi moma mamaganonj awawalinj qarasonbugia mogj. Kawaajonj Gerasa gomambaa ejemba tuunj kuuya yoŋonoŋ Jiisasnoŋ onjomesaowaatiwaaŋonj welema mugj. Welema mugj eleema kemambaajonj waŋgonoŋj umambaa ano.

³⁸ Umambaa ano eja uutanonja ome kougiti, iinonj kanj Jiisaswo motoonj kema laligomambaajonj qisiro. Kaen qisiroto, Jiisasnoŋ qotogonj wasinj muŋ kokaen ijoro,

³⁹ “Gii mono eleema miriganonj kema Anutunonj angoletto somasomata menj gonoti, iikawaa sunduya jena mobu.” Kaen ijoro kema Jiisasnoŋ angoletto somasomata menj muroti, iikawaa qaaya ii taonj uutanonj liligonj gomanj so jej seiro. Kianj.

Jairusnoŋ borataajonj Jiisas qama kooliro.

Mat 9.18-26; Maak 5.21-43

⁴⁰ Ejemba kuuya Jiisaswaaŋonj mambonji eleema karo tuunja tuunja koma aisonj horonj mugj.

⁴¹ Qamakooli miriwaa qaa galenj moŋ qata Jairus iinonj kanj Jiisaswaa batanonj kemenj siminj kuma mirianonj kawaatiwaaŋonj qama koolinj muro.

⁴² Merauruta qaato, borata guanj motoonjgo gbania 12:waa so laligonj komumambaajonj ano. Jiisas koma horonj mugj keno ejembanonj leeleo ologonj utama mugj. Kianj.

Emba jiawononj Jiisaswaa malekuya oosiro.

⁴³ Utama munj kenji kanonj batugianonj emba monj laligoro. Iinonj koinjsa gbani 12 kawaa so iima ji kiro laligoro. Iinonj selegalenj yonoo tawagia monen hinaya kuuya gilinj laligoro selegalenj kuuyanonj menj qeangowombaajonj amamaagi.

⁴⁴ Emba kanonj Jiisaswaa gematanonj kema malekuyaa kiti susuya oosiroo iikanondeen saya juguro.

⁴⁵ Jiisasnonj qisinj jero, "Morononj noosirija?" Kaen jeroto, ejemba kuuyanonj ii qakoongji Piitononj ijoro, "Somatana, ejemba tuunonj ologonj utama aonj kanj goosiriju."

⁴⁶ Ijoro Jiisasnonj jero, "Qaago, mononj noosiriro esunja monj keno mojenj."

⁴⁷ Kaen jero embanonj "Kaniaana mokolooja," jen jenenja ororo kanj Jiisaswaa batanonj siminj kuma jiaa kania ano oosirinj iikanondeen qeangoroti, iikawaa kania asuganonj jero ejemba tuunj kuuyanonj mogi.

⁴⁸ Mogi Jiisasnonj kokaen ijoro, "Borana, momalaariganonj mono menj qeangonj gonja. Saanonj ubonjononj kema." Kianj.

Jiisasnonj Jairuswaa borata menj gbiliro.

⁴⁹ Qaa kaen ijonj nano qamakooli miriwaa qaa galenja mirinonja mononj welen kanj Jairus ijoro, "Boraganonj komuja! Kawaaajonj mono boiwaa qaganonj lombo toroqenj mende amba."

⁵⁰ Ijoroto, Jiisasnonj qaa ii moma qamakooli miriwaa qaa galenj kokaen ijoro, "Toroko mende moba. Mono uumotoonj ama nii moma laarinj nona boraganonj qeangowaa."

⁵¹ Kaen ijonj iwaa mirinonj kema ejemba tosaanja onjomesaonj Piito, Jon, Jeims ano borawaa nemunjanja iigadeenj unjano iyangiideenj miri uutanonj ugi.

⁵² Ugi ejemba kuuyanonj jinjenj qama saama amburerej megito, Jiisasnonj jero, "Iinonj mende komujato, gaonja eja. Kawaaajonj mono saa mesaowu."

⁵³ Kaen jero jononjsisi kaanja kolooro "Mono komuja!" qaa ii moma jomoma mugi.

⁵⁴ Jomoma mugito, bora ii borianonj menj qama ijoro, "Borana, mono waaba."

⁵⁵ Kaen ijoro kokoosuyanonj eleeno iikanondeenj waama nano. Nano nene mugi newaatiwaaajonj jero.

⁵⁶ Nemunjanjanonj ii iima waliqorito, Jiisasnonj iwoi kolooroti, iikawaa bujuya monj jegi mobobotiwaaajonj sonjo ama onono. Kianj.

9

Jiisasnonj gowokouruta 12 wasinj onono.

Mat 10.5-15; Maak 6.7-13

¹ Jiisasnonj gowokouruta 12 ii onono ajoroogi omejiilanj kuuya konjoma onjombutiwaaajonj ama ji wiji menj qeangowutiwaaajonj ku-usunja esunjmumuyawo onono.

² Ku-usunj onoma kokaen jenj wasinj onono, "Ono mono kema Anutuwaa bentotombaa kania ejemba jenj asarinj onoma ji ejemba menj qeangonj onoma laligowu."

³ *Wasinj onoma injjoro, "Ono kana kembutiwaaajonj iwoi monj mende menj kumbu, taa gbaru mende, geso mende, kana samonj mende ano soojaakota mende. Maleku samonja mendeto, motoonjo mewa.

⁴ "Kema mirinonj daen daen keubuti, mono iikanondeenj laligonj gawonj menj taonj ii mesaonj kana kumbu.

⁵ Kema laligonj miri mononj keugi mende koma horonj onoma qaagia mende mogi telambelanj mono kokaen jenj qendeema onjombu, 'Nono onoo balononj kaniinj sububunj kana tambonananonj mokotaaji, ii mono qesaaninj onjonganjanonj eleema kembaa.' Kaen jegi kaniagia solanja moma kotogi saanonj taonj ii mesaonj toroqenj kumbu."

⁶ Kaen injjoro mesaonj kema gomanja gomanja liligonj miri so Oligaa Bunja jenj asarinj ji ejemba menj qeangonj onoma laligogi. Kianj.

Herodnonj Jiisaswaaajonj sisau ano.

Mat 14.1-12; Maak 6.14-29

⁷ *Iwoi kuuya kolooroti, iikawaa qabunyanonj sein balonj bakayaa (Galili prowinswaa) kinj Herodwaa gejianonj kemero moro. Ejemba tosianonj kokaen jegi, "Jon Oomulu ejanonj mono koomunonja waama laligoja." Kawaaajonj kinjonj qaawaa monjgama sisau ano.

⁸ Anoto, tosianonj jegi, "Elaijanonj mombo asuginj laligoja." Tosianonj toroqenj jegi, "Gejatootoo eja walaga yonoononja mononj mono gbilinj waama laligoja."

⁹ Kaen jegito, kinj Herodnonj kokaen jero, "Jon Oomulu eja ii niinonj jewe aroya kotogito, mombaa qaaya kaen jegi mojenj, ii mono morononj?" Kaen jenj Jiisas iimambaajonj kaparanj koma jejeromonjromonj ano. Kianj.

* 9:3: Luuk 10.4-11; Apo 13.51

* 9:7: Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene unuagiŋo.

Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Jon 6.1-14

¹⁰ Wasiwasi eja aposol yoŋonoŋ Jiisaswaanonŋ eleema iwoi ama megiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. Ijogi unuama ejemba qenjaaro sombengia mesaonŋ taonŋ qata Betsaida kawaa kosianonŋ iyanŋia siri gbamenanonŋ laligowombaaŋonŋ kenŋi.

¹¹ Kenŋito, ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii moma Jiisaswaanonŋ kagi koma horonŋ onŋoma Anutu bentotombaa kania jenŋ asarinŋ ji ejemba menŋ qeangonŋ onŋono.

¹² Kaenŋ ama laligoro weenŋ jaaya tegonŋ kememambaaŋonŋ ano. Kaenŋ kolooro gowoko 12 yoŋonoŋ kanŋ Jiisas kokaenŋ ijogi, “Nono balonŋ gbameŋa koi kanonŋ laligoŋiwaajonŋ gii saanonŋ ejemba tuuŋ koi wasinŋ onŋona gomanŋ miri kosere kosere rama kenŋuti, iikanonŋ kema eemiri ano nembanene mokoloowu.”

¹³ Kaenŋ ijogito, kokaenŋ injjoro, “Onŋonoŋ mono onŋoangio ii nene unuagiwu.” Kaenŋ injjoro meleŋgi, “Nono bered 5 ano sora woi iikayadeŋ menŋ laligoŋonŋ. Kawaaŋonŋ nomaenŋ ambonaga? Nono saanonŋ kema ejemba tuuŋ koi kuuya yoŋooŋonŋ nene sewanŋa mewonaga me?”

¹⁴ (Yoŋonoŋ eja 5,000:baa so laligoju.)” Kaenŋ meleŋgi gowokouruta kokaenŋ injjoro, “Onŋonoŋ mono ejemba injjonŋ mendeema onŋonŋi tuuŋ so 50:waa so nene newombaaŋonŋ ajoroŋonŋ kamaanŋ rabu.”

¹⁵ Injjoro iikaenŋ ama mendeema onŋonŋi ejemba kuuyanonŋ kamaanŋ tuuŋa tuuŋa rama kenŋi.

¹⁶ Rama kenŋi bered 5 ano sora woi ii menŋ Siwenonŋ uuro uro kotuegoro. Kotuegonŋ bered motonŋ gowokouruta onŋono ejemba tuuŋ so mendeema batugianonŋ anŋi.

¹⁷ Batugianonŋ anŋi korebore neŋ neŋ timbirinŋgogi. Nene kitia reemonŋa mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ menŋ kululuugi konde 12 kanonŋ kemeŋ saa qero. Kianŋ.

Piitononŋ Jiisaswaa kania jokolooro.

Mat 16.13-20; Maak 8.27-30

¹⁸ Kambanŋ moŋnonŋ Jiisasnoŋ iyanŋodeenŋ gomanŋ moŋgenŋ qama kooliro gowokourutanonŋ iwo laligogi qisinŋ onŋoma kokaenŋ injjoro, “Ejembanonŋ nooŋonŋ nomaenŋ jenkeju? Nii moroga koloŋonŋ?”

¹⁹ *Injjoro meleema kokaenŋ jegi, “Tosianonŋ ‘Gii Jon Oomulu ejaŋa koloŋonŋ,’ jenkejuto, tosonianonŋ ‘Gii Elaija koloŋonŋ,’ jenkeju ano tosonianonŋ toroŋenŋ kokaenŋ jenkeju, ‘Gii gejatootoo eja walaga yoŋoononŋga moŋnonŋ koomunonŋga waama laligoŋonŋ.’”

²⁰ *Kaenŋ jegi kokaenŋ qisinŋ onŋono, “Ano onŋoangio nooŋonŋ nomaenŋ jeju? Nii moroga koloŋonŋ?” Qisinŋ onŋono Piitononŋ meleema ijoro, “Gii Anutuwaanonŋ Hamoqeŋe Toya Kraist koloŋonŋ.” Kianŋ.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.

Mat 16.20-28; Maak 8.30-9.1

²¹ Kaenŋ qisinŋ onŋono kania asuganonŋ jegi moŋnonŋ mobutiwaajonŋ sonŋo kotakota ama onŋono.

²² Jiisasnoŋ jero, “Siwe gomambaa Eja honanonŋ mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gowanŋ galerŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ mono gema qeŋ qegi komuwaa. Komunŋ weenŋ karonŋ kolooro koomunonŋga waabaa.” Kianŋ.

Kraist otaawombaa sewanŋa.

²³ *Jiisasnoŋ ejemba kuuya ii qaa kokaenŋ injjoro, “Moŋnonŋ noo gemananonŋ notaanŋ kamambaaŋonŋ moŋi, iinonŋ mono iyanŋaa uuselaa siinŋ kombombarŋa bologa gema qero ‘Bunŋa gbilaa menŋ kaja,’ jenŋ sisia megi siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoononŋ komuwaatiwaa so mokosinŋonŋonŋ nii notaanŋ kawa.

²⁴ *“Moŋnonŋ laaligoya iyanŋaajonŋ anŋonŋ koma iyanŋaa jaajaa laligoŋi, iinonŋ mono laaligoya honŋa somonŋoro soowaa. Soowaato, moŋnonŋ balombaa laaligoya nooŋonŋ ama qeleema togonŋ nombaat, iinonŋ mono laaligo honŋaa kania mokoloŋonŋ kotiinŋ laligowaa.

²⁵ “Moŋnonŋ balonŋa balonŋa iyonŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo bunŋaya kendabororo uutaa laaligoya menŋ soonŋ silemale laligonŋ komuro Anutunonŋ qaaya jenŋ tegero gere sianonŋ kemeŋ unŋayanonŋ tiwilaaro mende sokombaa. Eshinaya iikanonŋ mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totoonŋ!

²⁶ “Moŋnonŋ noo qana ano Bunŋa qaana menŋ kamaanŋ anŋi, ii Siwe gomambaa Eja honanonŋ kaanŋagadeenŋ iima tiiwaa. Iinonŋ kanagenŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi

* 9:19: Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8

* 9:20: Jon 6.68-69

* 9:23: Mat 10.38; Luuk 14.27

* 9:24: Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

kamaagi iyonoonoj, anaa ano Manaa asamararanga iima aaruwuya. Kamban iikanoj eja me emba kaanja mono iima tiinj mubaa.

²⁷ Niinonj qaa honja monj kokaenj injjowe mobu: Koi nanjuti, onjoo batugianongga tosianonj Anutuwaa bentotonjaa honjanonj koloowaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligonj koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kianj.

Jiisaswaa selianonj letono.

Mat 17.1-8; Maak 9.2-13

²⁸ *Qaa ii injjoro weerj 8:waa so tegoro Jiisasnonj Piito, Jon ano Jeims unuama baananonj uma Anutu qama kooliro.

²⁹ Qama kooliro iikanonj jaasewanjaa kaitanianonj letoma qaita monj kolooro. Malekuyanonj tualalakota koloonj kokobilibiliawo asariro.

³⁰ Iikanondeenji iigi eja woinonj asuginj Jiisaswo qaa qaa amigi. Ii Mooses ano Elaija.

³¹ Asamararanj utanonj asuginj Jiisaswo qaa kokaenj aminj mogi, “Anutunonj Jiisas siimbobolo moma komuwaati-waajonj wasiro kamaanj uulanjawo Jerusalem sitinonj keno arenj iikanonj honjowo koloodaborowaa.”

³² Kaenj aminj mogito, Piitononj alawoita yorowo jaagianonj bimooro gaonj egi. Egito, gaonongga uugia tooro jaagia uunj Jiisaswaa asamararanga ano eja woi iwo naniti, ii injiigi.

³³ Injiigi nama Jiisas mesaowotiwaajonj ani Piitononj Jiisas ijoro, “Somatanana, nonononj koi kanonj keraqeeanggo mojonj. Kawaajonj nonononj saanonj kuunj karoonj mewonja: Goojonj monj, Mooseswaaajonj monj ano Elaijawaajonj monj.” Piitononj kaenj ijoroto, iyanjaa qaayaa kania ii mende moma kotooro.

³⁴ Kaenj jerj nano kokolo monjonj kamaanj aonjanonj esuunj onjono koosu utanonj laligonj awalalinj jenengia ororo.

³⁵ *Jenengia ororo nangi koosu utanonngga qa aro monj kokaenj kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa meranaga. Ii ejemba hamo qerj onjomambaajonj meweengonj mube. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”

³⁶ Qa aro iikanonj kamaaro moma gowoko yonononj iikanondeenji uunj Jiisasnondeenji nano iigi. Baananonj iwoi iigiti, iikawaa bujuya ii kamban iikanonj mende jerj qaagia bogoro laligogi monjonj monj mende moro. Kianj.

Jiisasnonj ome otaaro meranonj qeanggoro.

Mat 17.14-21; Maak 9.14-29

³⁷ Ejj waagi Jiisasnonj gowokouruta karoonj yonjowo baananonngga kamaanj roganonj ejemba tuunjeleme injiigi.

³⁸ Injiigi ejemba tuunjonngga eja monjonj qama kokaenj ijoro, “Boi, noo merana guannga koloojiwaajonj mono kanj ii iiba. Kawaajonj qama koolinj gonjerj.

³⁹ Moba, ome monjonj ii mendunjgoro iikanondeenji qa gigilaaro utugonj muro wolaza hororo buutanongga kokopa kamaanjkeja. Ome iikanonj horonj ureenj munj kamban mamaga mende mesaonjkeja.

⁴⁰ Kaenj kolooro goo gowokouruga ome ii otaawutiwaajonj welema onjonjento, yonononj ii amamaaju.”

⁴¹ Kaenj ijoro Jiisasnonj meleema munj jero, “Yei, balombaa ejemba yanggisenj ano irinqiringiawo, niinonj mono kamban dawi onjowo laligonj gatonj unjuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemana? Meraga mono wama koi kawao.”

⁴² Mera ii wama karo kamban iikanonj kaanagadeenji omenonj mera utugonj orogonj muro wolaza hororo. Kaenj kolooroto, Jiisasnonj ome ii jerj muro mesaoro mera menj qeangonj manja muro.

⁴³ Anutuwaa ku-usunja somatanonj kaenj asugiro kuuyanonj ii iima newogia tegoro walinjgogi. Kianj.

Jiisasnonj koomuyaa Buja jero indinj woi kolooro.

Mat 17.22-23; Maak 9.30-32

Jiisasnonj iwoi kuuya ii meroti, iikawaajonj ejemba kuuyanonj walinjgogi Jiisasnonj kamban iikanonj gowokouruta qaa kota kokaenj injjoro,

⁴⁴ *Qaa koi mono geja ama mobu: Anutunonj Siwe gomambaa Eja honja ii balonj ejemba sisiweroweroigiawo yonjoo borogianonj ama muro kemebaa.”

⁴⁵ Qaa kota ii injjoroto, ii mende moma kotogi. Anutunonj ii koma tururo aasarjgoyanonj ero ii mende moma asarigi ano kania nomaenj, ii qisiwombaajonj kokodundunj anjgi. Kianj.

Gowoko batugianonj morononj uuta kolooja?

Mat 18.1-5; Maak 9.33-37

* 9:28: 2 Piito 1.17-18

* 9:35: Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

46 *Gowoko nonoononga ‘Morononj uuta kolooja?’ jen qaa ii romonggogi.

47 Ii romonggogito, Jiisasnonj uuroromonngogia moma kotonj naamade melaa monj menj kooronononj ano nano.

48 *Nano kokaen injjoro, “Kuuya onoononga monnonj kamaanqeqeta konoga kolooji, iinonj mono uuta kolooja. Kawaajonj monnonj naamade koi noo qananonj mirianonj koma horonj kalanj kombaati, iinonj mono nii koma horonj nombaa. Monnonj nii koma horonj nombaati, iinonj wasinj nonoti, mono ii kaanqagadeenj koma horonj mubaa.” Kianj.

Monnonj kerega qaago, iinonj mono alaga kolooja.

Maak 9.38-40

49 Kambanj kanonj Jononj kanainj qaa kokaen ijoro, “Somatana, eja monnonj goo qanonj omejilanj konjoma onono iininj. Iinonj nonowo mende liligonj laligoniwaajonj nono ii qotogonj muninj.”

50 Kaen ijoroto, Jiisasnonj kokaen ijoro, “Ii mende qotogonj mubu. Monnonj mende qotogonj onjmakeji, iinonj mono onjanganjiaa arennonj laligoja. (Kawaajonj onj mono noo alauruna tosaanja ii angosisiri menj onjombubo.)” Kianj.

Samaria gomanj monj yonononj Jiisas gema qegi.

51 Jiisasnonj Siwenonj umambaajonj ano. Kawaa kambanj torijiwaajonj Jiisasnonj nama “Jerusalem sitinonj kemaŋa,” jen jenj kotiinj kanainj kananonj keno.

52 Kema qele waladeenj ano wala kenji. Kananonj kema laligonj Samaria prowinswaa gomanj monnonj keuma “Jiisas kawaatiwaajonj mozoqozojoŋ ambonatiwaajonj kajonj,” jegi.

53 Jegito, Samaria yonononj Juuda ano Jerusalem jejewili ama onjmakegitiwaajonj Jiisasnonj “Nii Judia prowinsnonj Jerusalem jigo waagenj kemaŋa,” jerotiwaajonj miri anjonj koma yeizozogia mende injjogi.

54 *Kaen anji gowokowoita Jeims ano Jon yorononj ii iima jeri, “Oo Ponj, sombinonjga gere kamaanj onjoo qombuyaga, kaen qama kooliwombaajonj mojanj me qaago?”

55 Kaen jerito, Jiisasnonj eleema temboma jenj orono.

56 Kanonja toroqenj gomanj monnonj kenji. Kianj.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya.

Mat 8.18-22

57 Kananonj kenji eja monnonj kanj Jiisas ijoro, “Gii daenj daenj kemaati, niinonj mono iikanonj gii gotaanj kamaŋa.”

58 Ii moma Jiisasnonj kokaen ijoro, “Duuyaa kasu yonononj jamo diinjanonj egi kanakeewanj koonj yonononj haigia menj laligonjkejuto, Siwe gomambaa Eja honjanonj mono daenjenj kema wanj naa qembononj laarinj haamo menaga?”

59 Jiisasnonj eja mombaajonj ijoro, “Gii mono kanj nii notaawa.” Ijoroto, kokaen meleeno, “Ponj, ii saanonto, mannanonj komumambaajonj anja. Kawaajonj mono wala jena kema galej kombe komuro ronj kombego.”

60 Kaen meleenoto, Jiisasnonj qaaya meleema ijoro, “Mesaowa! Koomuya yonononj qamogia koomuya ii saanonj ronj kombuto, giinonj mono kema Anutu bentotombaa kania jenj asarinj onjoma laligowa.”

61 *Mombo eja monnonj kouma ijoro, “Ponj, niinonj gii gotaamambaa siinj mojentto, moba, gii saanonj jena wala mirinonj kema tinitosauruna yeizozogia jewego.”

62 Ijoroto, Jiisasnonj meleeno, “Monnonj balonj meenjanngowaa kinonj ii hoos gematanonj somongonj borianonj kinonj maayanonj menj nano keno mombo eleema gematanonj uuji, iinonj mono Anutuwaaw bentotononj keuma gawonja mewaatiwaa so mende kolooja.” Kianj.

10

Jiisasnonj gowoko 72 wasinj onjono kenji.

Mat 9.37-38; 10.7-16

1 Kawaa gematanonj Ponjonj gowoko tosaanja 72* ii meweengonj onjono. Anjo “Taonja taonja gomaŋa gomaŋa kemaŋa,” jen kanonj woi woi metogonj wala wasinj onjono.

2*“Wasinj onjomaŋa,” jenj kokaen injjoro mogi, “Anutuwaaw gawononj nene honja mamaga momogonj ejato, ii menj kululuwombaaajonj gawonj meme ejemba anana afaanjanonj laligojonj. Kawaajonj mono nene honja masuqeqetaa Ponja qama koolinj mugi gawonj meme ejemba wasinj onjono honja menj kululuuwu.

* 9:46: Luuk 22.24 * 9:48: Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20 * 9:54: 2 Kinj 1.9-16 * 9:61: 1 Kinj 19.20 * 10:1: Tosianonj weengonj 70 jeju. Tosianonj 72 jeju. * 10:2: Mat 9.37-38

3 *⁴“Onjo mono kembu. Mobu, lama yonjononj duuyaa kasu kawalia yonjo batugianonj kemegi luguj injiwuboti, niinonj onjo iikawaa tani kaanj wasinj onjombe kembu.

4 *⁵“Onjo monej irimuj kasa me geso moj me kana esu ii mende menj kembu. Kema kananonj ejemba injiima jenkelekele ama yeizozogia mende jewu.

5 *⁶“Kema miri mojnjonj uma wala kokaenj injijowu, ‘Anutunonj mono miri koi kanonj luae gero bonjonj laligowu.’

6 ⁷ Kaenj jegi mojnjonj luae anjonj komambaa so kolooji eenj, luaegianonj mono iwaa qaganonj ubaato, mojnjonj ii mende anjonj kombaati eenj, luaegianonj mono eleema onjoanjiia qagianonj ubaa.

7 *⁸“Miri ubuti, mono iikanondeen laligonj gawonj mewu. Ejembanonj gawonj meme ejemba laaligogia nangowutiwaa so kolooju. Kawaajonj yonjononj nene ano apu onjombuti, ii mono newu. Miri tosanonj lansanj mende ewu. Miri suenj mende kema kawu.

8 *⁹“Taonj iikanonj me iikanonj keugi koma horonj nene onjombuti, ii mono newu.

9 ¹⁰ Nej tosanonj kanonj ji injiro ewuti, ii mono menj qeangonj onjombu. Kaenj ama kokaenj jegi mobu, ‘Anutuwa bentotonjononj mono kosere karo iikawaa uutanonj keubu.’

10 *¹¹“Kaenj ambuto, taonj mojnjonj keugi gema unjuwuti, iikanonj mono maaketnonj me sombenonj kema kokaenj jegi mobu,

11 *¹²“Nono onjo taononj kaninj sububunj iwoi kana tambonananonj mokotaaji, ii mono riinj konjoratininj onjoanjiiaanonj eleema kemebaa. Kemebaato, qaa koi mono moma yagowu: Anutuwa bentotonjononj mono kosogianonj asugija.’

12 *¹³“Niinonj kokaenj injijowe mobu: Anutunonj kambanj somatanonj qemasologenjiia ironj meleeno taonj iikawaa qaganonj ubaati, so iikanonj mono Sodom yonjo simbobolo soya uuguj toroqen onjombaa.”†

Jiisasnonj taonj 3 yonjoonj ‘Yei wosobiri!’ jero.

Mat 11.20-24

13 *¹⁴“Oo Korazin toya, niinonj onjoonj ‘Yei!’ jenj saajen ano Betsaida toya, onjoonj kaanagadeen ‘Yei!’ jenj saajen. Niinonj yonjoononj kembe qaana jewe sostoni anjoletona ku-usunjawo asugiroto, uugia kilenj mende meleengi. Anjoletoto ii waba balononj Taia ano Saidon sitinonj asuginagati eenj, iyonjononj mono kambanj koriga uugia meleembombaajonj kaasareya qendeema resanonj lumu aonj too ariinj saabuyaga.

14 *¹⁵“Saabuyagato, Anutunonj kanagenj Korazin ano Betsaida yonjo qaagia jenj tegonj ironj meleeno simbobolo mobuti, kambanj somata iikanonj ii mono Taia ano Saidon yonjo simbobolo soya uuguj mobuya.

15 *¹⁶“Ano Kaperneam toya, Anutunonj onjo saanonj metaama onjono Siwe gomanonj ubuyaga me qaago? Qaago totoonj! Onjo mono koomuwaa senjonj gomanonj kemebuya.

16 *¹⁷“Mojnjonj qaagia mobaati, iinonj mono noo qaana mobaa. Mojnjonj gema unjuwaati, iinonj mono nii gema nuwaato, mojnjonj nii gema nuwaati, iinonj wasinj nonoti, mono ii gema qewaa.” Kianj.

Gowoko 72 yonjononj eleema aisoogi.

17 ¹⁸ Gowoko 72: yonjononj laligonj eleema kanj aisoonj kokaenj jegi, “Ponj, nono goo qaganonj omejiilanj jenj kotonj onjoninj yonjononj kaanagadeen qaanana baatanonj kema togonj kenji.”

18 ¹⁹ Kaenj jegi Jiisasnonj meleeno, “Niinonj Satan aagogi Siwenonjga luguj oobili kaanj hagonj kemero iibe.

19 *²⁰“Mobu, niinonj ku-usunj onjombe onjo saanonj mokolenj, soromaanj, kuanjukanj ano kerananaa esujmumuya jetawo kuuya riigi kamaaro haamo ambuya. Kawaajonj iwoi mojnjonj unuj mizimizi mende mewaa.

20 *²¹“Kawaajonj omejiilanj yonjononj qaagia baatanonj kenjuto, kilenj onjoononj korisoro wanj ii iikawaajonj mende aisoowu. Onjo qagia Siwe gomanonj oogi Anutuwa buknonj eji, iikawaajonj mono honombonjga qaa aisoowu.” Kianj.

Jiisasnonj aisoonj Anutu mepeseero.

Mat 11.25-27; 13.16-17

21 ²² Kambanj kanonj Unj Toroyanonj Jiisas inaanj muro aisoonj qaa kokaenj jero, “Oo Amana, giinonj Burja qaaga momakooto ejemba momo somata megiti, iyonjoononj mesanjonato,

* **10:3:** Mat 10.16 * **10:4:** Mat 10.7-14; Maak 6.8-11; Luuk 9.3-5 * **10:7:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:10:** Apo 13.51 * **10:12:** Jen 19.24-28; Mat 10.15; 11.24 † **10:12:** Sodom yonjononj bologa kanjanjawo menj laligonj uugia mende meleengi Anutunonj gerenonj kondeema onjono. * **10:13:** Ais 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **10:15:** Ais 14.13-15 * **10:16:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; Jon 13.20 ‡ **10:17:** Tosianonj weenjon 70 jeju. Tosianonj 72 jeju. * **10:19:** Ond 91.13

ejemba merabora kaan̄a iyan̄giaajon̄ mogi poumapou kolooji, ii mono ii in̄jaana moma asariju. Kawaajon̄ niinon̄ Siwe gomambaa Pon̄a gii mepeseen̄ gonjen̄. Oo Amana, gii geen̄go kaen̄ koloowaatiwaaajon̄ mona sokono awaa kolooro.

²² *⁴ Amananon̄ mono iwoi kuuya jen̄ kotooro noo bun̄aga kolooro. Amananon̄ meriaa kania an̄odeen̄ moma yagoro moŋnon̄ ii mende moja. Kaan̄agadeen̄ moŋnon̄ Amayaa kania mende moma yagoro Merianondeen̄ ii moja ano ejemba meween̄gon̄ on̄oma yon̄oojon̄ ii in̄jaambaati, iyon̄onon̄ mono Ama moma mubuya.”

²³ Jiisanon̄ kaen̄ jen̄ gowokouruta yon̄oonon̄ eleema iyan̄giodeen̄ olon̄ kokaen̄ injjoro, “Daen̄ yon̄onon̄ on̄o iwoi iijuti, ii iima mono jaagiaajon̄ ama simbawon̄awo koloouju.

²⁴ Iikawaa kania ii kokaen̄: Niinon̄ qaa kokaen̄ injjowe mobu, Gejatootoo ejemba ano kin̄ eja pon̄ mamaganon̄ on̄o iwoi koi iijuti, ii iibombaaajon̄ awelegon̄ laligogito, ii mende iigi. On̄o qaa koi moŋuti, iyon̄onon̄ ii mobombaaajon̄ awelegon̄ laligogito, ii mende mogi.” Kian̄.

Joŋopan̄ qaa waŋa woi ii nomaen̄?

Mat 22.34-40; Maak 12.28-31

²⁵ *Kana qaawaa boi moŋnon̄ waama Jiisas timbi ama kokaen̄ qisin̄ muŋ ijoro, “Boi, niinon̄ mono nomaen̄ ama laaligo kombomban̄a tetegoya qaa bun̄a qen̄ aowenaga?”

²⁶ Ijoro Jiisanon̄ kokaen̄ meleema qisiro, “Mooseswaa Kana qaanon̄ qaa nomaen̄ oogita eja? Iikawaa kania ii nomaen̄?”

²⁷ *Qisiro meleema jero, “‘Gii uugabaga, un̄aga, ku-usun̄ga ano roromon̄goga jumun̄a iikanon̄ mono Pon̄ Anutuga jopagon̄ laligowa,’ ano ‘Geen̄ga jopagon̄ aon̄kejan̄i, iikaan̄jadeen̄ mono ejemba kuuya jopagon̄ on̄oma laligowa.’”

²⁸ *Jero Jiisanon̄ meleeno, “Dindin̄a meleenjan̄. Ii ten̄ koma laaligo kombomban̄aa bun̄a koloowaga.”

²⁹ Kaen̄ meleenoto, Kana qaawaa boinon̄ ‘Ii ten̄ koma solan̄a koloojen̄,’ kaen̄ romon̄gon̄ kaniaya qendeemabaajon̄ moma Jiisas ijoro, “Ejemba batugianon̄ laligon̄ koubeti, iyon̄oonon̄a mono morowaajon̄ jejan̄? Nii mono moroga mende jopagon̄ mubenaga?”

Samaria ejanon̄ gbilibuurun̄ eja kian̄komun̄ muro.

³⁰ Kaen̄ jero Jiisanon̄ meleema jero, “Eja moŋnon̄ Jerusalem siti mesaon̄ Jeriko gomanon̄ kemen̄ kananon̄ kikekakasililin̄ yon̄oo borogianon̄ kemero megii. Men̄ hina iwoiya wama opoya qetegon̄ gbilibuurun̄ qen̄ gilin̄ ken̄gi komumabaajon̄ ama ero.

³¹ En̄ mambono jigo gawon̄ galen̄ moŋnon̄ kana iikayadeen̄ kema iima iima sisiriin̄ kana leegen̄ga kema uugun̄ keno.

³² Keno mambono jigo gawon̄ eja (Liwait) moŋnon̄ iikanon̄ kouma iima kaan̄jadeen̄ iima sisiriin̄ uugun̄ keno.

³³ *Kenoto, Samaria prowinswaa eja^S moŋnon̄ kana iikayadeen̄ kema eroti, iikanon̄ keuma iima wosoya moma iima kobooro.

³⁴ *Iima koboon̄ kosianon̄ kemen̄ wijia kele ano wain apuyanon̄ morin̄ esuuro. Wijia esuun̄ men̄ kobibiin̄ don̄giya qaganon̄ ama wama qen̄jaaro ee mirinon̄ kema ama kalan̄ koma muro.

³⁵ Kalan̄ koma muŋ en̄ waama umugawodeen̄ ween̄ woiwaa tawaya (Kina 20) un̄juma qen̄jaaro miriwaa toya muŋ ijoro, ‘Eja koi mono kalan̄ koma muŋ laligona monen̄ gonjen̄i, ii mende sokoma uuguwaati een̄, ii mono eleema kan̄ kanon̄ toroqen̄ goman̄a.’

³⁶ Eja karoon̄ kaniagia kaen̄ qendeen̄gi. Eja kikekakasililin̄ yon̄oo borogianon̄ kemeroti, iwaa alia moronon̄ kolooro? Yon̄oonon̄ga morowaajon̄ mona, ii uukalen̄ muro?”

³⁷ Qisin̄ muro meleeno, “Kian̄komun̄ muroti, iinon̄.” Kian̄ meleeno Jiisanon̄ ijoro moro, “Gii mono kema kaan̄jadeen̄ ama laligowa.” Kian̄.

Jiisanon̄ Marta Maria yorowo kusu raro.

³⁸ *Jiisanon̄ gowokouruta yon̄owo kananon̄ ken̄gi Pon̄gianon̄ goman̄ moŋnon̄ keuro. Keuro emba moŋ qata Marta iinon̄ koma horon̄ muro mirianon̄ uro.

³⁹ Martawaa koga qata Maria laligoro. Iinon̄ Pon̄ iima kosianon̄ kamaan̄ rama Bun̄a qaa jeroti, ii geja ama awutamban̄a koma moro.

⁴⁰ Moroto, Martanon̄ lomban̄ gawonon̄ hororo kema kan̄ amaqamamaa ama Jiisaswaaajon̄ ijoro, “Pon̄, konanon̄ nomesaoro neenodeen̄ welen̄ gawon̄ mewe mona sokon̄ja me qaago? Kawaajon̄ mono Maria jena kan̄ ilaan̄ nomba.”

* 10:22: Jon 3.35; 10.15 * 10:25: Mat 22.35-40; Maak 12.28-34 * 10:27: Lew 19.18; Dut 6.5 * 10:28: Lew 18.5

* 10:33: 2 Hist 28.15 § 10:33: Juuda yon̄onon̄ Samaria ejemba jejewili ama on̄oma laligogi. * 10:38: Jon 11.1

41 Ijoro Poŋnoŋ meleema ijoro, “Marta Marta, gii iwoi kania kania kawaajon majakaka ano motogoto moma koroboro laligon geriawo ama nanjan.

42 Kaer nanjanto, majakaka motoonjo monj menj menj kotiiniŋ sokombaa. Nono iwoi seiseiya kawaajon mende amamaajon. Marianon gosin uuwaa teeya meagon aomambaa-
jon meweengon simbawonawo koloowa. Laaligowaa bakaya awaa ii monjon monj mende wambaa.” Kianj.

11

Jiisasnoŋ qamakooliwaa kania kuma onono.

Mat 6.9-13; 7.7-11

1 Jiisasnoŋ goman monjon qama koolin laligoro tegoro gowokouruta yonoononga monjon kokaer ijoro, “Poŋ, Jon Oomulu ejanon gowokouruta qamakooliwaa kania kuma ononoti, gii mono kaanjadeer nono kuma nonomba.”

2 Ijoro Jiisasnoŋ kokaer injoro, “Onjo mono qama kooliwonjer kokaer jewu:

Ama, geengaa qaganon mono toroya ewa. Mono galen koma nonona bentotongaa honja koloowa. (Goo uusiingaa Siwenon terj komakejuti, ii mono namonon kaanagadeer koloowa.)

3 Gii mono weer so nembanene sonananon nonomba.

4 Tosianon singisonjo ama nonongiti, nono kuuya iyonoo singisonjogia ii mesaojonj eenj, gii mono iikawaa so nonoononj singisonjo songbama nonomba.

Anjobatononj kamaan nunuwabotiwaajon mono anjon koma nonoma Kilenŋaa Toyaa borianonga metogon nonomba.”*

5 Jiisasnoŋ toroqer kokaer injoro, “Onoononga monjon gomantiingaa ruunanon aliaa mirinon kema mindiin kokaer ijowaa, ‘Alana, bered karonj nona kitia era meleema gomanja.

6 Alana monjon kananon laligon noononj kouro nenena qaagotiwaajon wagimambaa-
jon monganjen.’

7 Kaer ijoro alianon miri uutanonga kokaer meleema ijowaa, ‘Gii gaon gbili qer nononjan. Nii nagu koma qaqaŋ suluwe meraboraurunanon niwo tambomaenenana tamboma gaon ejon. Kawaajon waama ii gomambaaajon amamaajen.’

8 Kaer jewaato, niinon injowee mobu: Miri toyanon alia koolojiwaajon ama mende waama mubaato, ii kilen kaparanj koma jer nanjiwaajon ii saanon waama qisijiwaa so kuuya mubaa.

9 “Niinon iikawaa bakaya ii kokaer injowee mobu: Mono Anutu qama kooliwu. Qama kooligi iwoi onjombaa. Anutuwaanon mono iwoiwaab borojan menj mongambu. Ii monganji qendene mokoloowuya. Nama nagunon gewu. Qegi nagu tama onjombaa.

10 Monjon Anutu qama koolinkeji, iinon mono iikawaa kitia bunja qer aowaa. Iwoiwaab mongamakeji, iinon mono iwoi mokoloowaa. Nagunon qerkejiwaajon mono nagu horon mubaa.

11 “Manjuruna onoononga morononj kokaer koloowa: Merianon sorawaajon qisiro kitianon qato mubaa

12 me kuru kotaajon qisiro kuanjuan mubaa?

13 Kawaajon onjo ejemba bologa koloowu ano kilen kalen awaa awaa ii meraboraurugia onjombombaaajon mojuti eenj, Siwe Mannananon mono kalen nomaen anjon konaga? Iwaa uutaa nanamemenja ii nunuugur qaita mon koloowa. Kawaajon Unja Toroyaaajon qama koolin qisij mubuti eenj, iinon mono sijanon Unja ii wasiro uugianon kemebaa.” Kianj.

Jiisasnoŋ ome yonoo esungia uugur qero kamaaja.

Mat 12.22-32; Maak 3.20-27

14 Omenon eja mon qaamuun menj muro moto laligoro Jiisasnoŋ omeya ii otaaro kouma keno neselanj lolooro mombo qaa jero. Qaa jero ejemba tuun yonononj ii iima waliingogi.

15 *Waliingogito, yonoononga tosanonj kokaer jegi, “Iinon mono omejiilan yonoo pongia limolan iwaa ku-usunonj ome onjotaankeja.”

16 *Kaer jegi tosanonj Jiisas qaawaa timbinon horowombaaajon iijonjonj kokaer qisigi, “Gii mono jer kotona sombinonga angoletto mon asugiro iibonja.”

17 Qisigito, iinon uu roromongjogia modaboronj kokaer injoro, “Kantri daer yonoo galenjurugianon batugianon angowowo ama jumbuti, iyonononj mono tiwilaan aogi

* 11:4: Tosianon qaa ii kokaer meleema jerkeju: kilenanonga metogon nonomba.

* 11:15: Mat 9.34; 10.25

* 11:16: Mat 12.38; 16.1; Maak 8.11

kantrigianon bolin saoyagadeen ewaa. Kaanagadeen miri mombaa kanageso yononon jumbuti, mirigianon mono qeqlalalan ewaa.

18 “Mobu! Satambaa kanageso yononon kaanagadeen batugianon angowowo ama jumbuyagati een, iyononon mono galenkonkon gawonggia mewombaaajon amamaagi ometotongianon mono nomaen nanaga? Ono noojon kokaen jeju: Iinon Iimolambaa esunon omejiilan onotaankeja.

19 Kaen jejuto, mobu, niinon Iimolambaa esunon omejiilan konjoma onombenagati een, onjo alaurugianon mono morowaa esunon ii konjoma onombuyaga? Kawaajon yononon mono qaagia honja me qaago, ii gosin jen tegowu.†

20 Ii jen tegowuto, Anutuwa ku-usunanon noo boro susuna sololoo ome onotaankejenjii een, Anutuwa bentotonjanon mono onoonon kan kuuja.

21 “Eja kotiga Iimolan iinon‡ tiwo wasayawo goman miria agokayan kono esuhinayanon mono saanon ewaa.

22 Kaen ewaato, eja kotakota totoon Unja Toroya iinon lugun kan qen haamo ama mun tiwo wasaya qirinaaroti, ii kuuya tagon esuhinaya qenggama men kema alauruta mendeema onombaa.

23 * “Monon niwo mende laligoji, iinon mono qetegon nomakeja. Monon ejemba noo qananon ajoroowutiwaajon mende horon onomakeji, iinon mono mendeema onomakeja.” Kian.

Omejiilanon eja uutanon eleembombaaajon kaparan konju.

Mat 12.43-45

24 “Omenon eja uutanonga kouma balon qararankonkonjanon kema lan liligon laligon haamo memambaaajon miri monggama mon mende mokolon mojoya tiiro kokaen jewaa, ‘Mirina mesaon kajeni, iikanon mono mombomo eleema.’

25 Kaen jen eleema miria usuma menjerengoro eroti, ii kaanjadeen ero mokolowaa.

26 Kaen mokolon kema omejiilan tosaanja 7 unuambaa. Omejiilan 7 ii iyanja uugun bologa totoon kolooju. Iinon ii unuano kan miri ii uma iikawaa uutanon laligowuya. Kaen koloo eja iikawaa kania wala kilenkilen kolooroto, kanagen bolidaborowaa.” Kian.

Daen yononon simbawonawo kolooju?

27 Jiisanon qaa kaen jen laligoro ejemba tuun batugianonga emba monon gama Jiisan kokaen ijoro moro, “Kokona, embanon koro ama men goma aju guagiroti, niinon iwaa mobe simbawonawo kolooja.”

28 Kaen ijoroto, Jiisanon kokaen meleeno, “Ii jejanto, niinon kokaen jemanja: Ejemba Anutuwa qaawaajon geja ama moma ten koma koma gbilinkejuti, iyononon mono simbawonawo kolooju.” Kian.

Boi tosanon angoletowaajon kaparan koma welengi.

Maak 8.11-12; Mat 12.38-42

29 * Ejemba tuunon ajoroogi somariiro Jiisanon toroqen qaa kokaen jero, “Ejemba kete namonon laligojuti, ii kanageso tuun bologa. Yononon Anutuwa aiweseyaaajon kaparan komakejuto, aiwese mon gejatootoo eja Joonawaanon koloodabororo. Anutunon aiwese morota mon mende ama onombaa.

30 * Qaa iikawaa kania ii kokaen: Anutunon wala eenanon Joona wasiro Niiniwe yonoo batugianon kema Anutuwa aiweseya ano. Iikawaa so Siwe gomambaa Eja honanon kaanagadeen ejemba tuun kokawaa batugianon asugin uugia melembutiwaajon kuun onoma aiweseagiaga kolowaa.

31 * “Kaniagiaa kaisareya mon ii kokaen: Anutunon wala eenanon momakooto uuta somata ii kin Solomon muro Saut waangga kantri mombaa kwiin embanon Solomombaa momakootoya momambaaajon siinjo moro. Siinjo moma namo gorayaanonga waama kana koriga tintin kan laligon Solomombaa momoya moro. Ii moroto, mobu, kamban kokaamba niinon batugianon asugin nama Anutuwaanon momakooto uuta men kajeni, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, onjo kilen telambelan ama noma tompin nanji mende sokonja.

“Kawaajon Anutunon kanagen ejemba korebore horon onono qaagia jen tegowaatiwaajon jaayanon kebuti, kamban iikanon Saut kantriwaa kwiin emba iikanon mono kaanagadeen keubaa. Iinon ejemba tuun somata koi nanjuti, onjowo ororon koomunonga

† 11:19: Iyanggia sele galenurugianon Anutuwa qata gama kilen ome ii Iimolambaa ku-usunon konjoma onongni niinon ii Anutuwa ku-usunon konjoma onomakejen. Ororon mende nanjonjawaajon moronon honja ano moronon qaa qolonmologoya otaankeji, ii ejembanon gosin jen tegowu. ‡ 11:21: Eja kotiga ii Satan. * 11:23: Maak 9.40

* 11:29: Mat 16.4; Maak 8.12 * 11:30: Joona 3.4 * 11:31: 1 Kin 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

waama oᅇoo kooroᅇgianonj motoonj nambaa. Motoonj nama qaa kokaenj oᅇoo selegianonj kuuwaa, 'Oᅇo Jiisas telambelanj ama mugi Anutunonj ironja meleema oᅇono siimbobolo uuta mobuya.' Iinonj kaenj injjoro silia gosinj oᅇoanᅇiaaᅇonj gamugia mobuya.

³² *⁴⁴“Joonanonj Niiniwe ejemba batugianonj kema Anutuwaawaa qaanonj uugia kuuro moma iikanondeen uugia meleengito, mobu, niinonj batugianonj asuginj nama Joonawaa nanamemenja uugurj amakejenj. Kaenj amakejentonj, oᅇo kilenj telambelanj ama nomakeju. Kawaaᅇonj Niiniwe ejembanonj jentegewaa kambanj somatanonj ejemba tuunj somata koi nanjuti, oᅇowo ororonj koomunonᅇa waama oᅇoo kooroᅇgianonj motoonj nambu. Motoonj nama Niiniwe yoᅇononj qaa kokaenj oᅇoo selegianonj kuuwu, 'Oᅇo Siwe gomambaa Eja honja telambelanj ama mugi Anutunonj ironja meleema oᅇono siimbobolo uuta mobuya.' Niiniwe yoᅇononj kaenj jegi nanamemenj-gianonj oᅇoanᅇiaa kaniagia injsaanᅇi gamugia mobuya.” Kianj.

Kiwa ii asasaga nonombaatiwaajonj eja.

Mat 5.15; 6.22-23; Maak 4.21-23

³³ *⁴⁴“Moᅇononj lambe me kiwa ootirinj kowi wanᅇonᅇanonj me moᅇononj mende ambaato, ii mono kawaa duᅇj raranonj ambaa. Kaenj ano tosonianj miri uutanonj ubombaajonj moᅇuti, yoᅇononj iikawaa asasaga iima saanonj ubu.

³⁴ Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaaᅇonj ji moᅇononj jaaga mende meᅇj boliji eenj, iikanonj mono toᅇj asaridabororo Anutuwaawaa asasaganonj saanonj uuganonj meᅇj asariro laaligoga kuuya asasaganonj laligowaa. Asasaganonj laligowaato, siinj kombombanja bologanonj me iwoi moᅇononj jaaga meᅇj bolinj asasaga kojanᅇiji eenj, iikanonj selewaa laaligoga kaanᅇagadeen meᅇj tiro pangamanj uutanonj tintuanj laligowaa.

³⁵ “Kaenj kolooro moba, pangamanonj uugaa asasaga kojanᅇiro tiwabotiwaajonj mono tooga moma galeᅇj meᅇj aowa.

³⁶ Kaenj ana Anutuwaawaa asasaganonj uuga kuuya sokono wanᅇonja moᅇj mende tiiji eenj, goo seleganonj mono kaanᅇagadeen asombilibiliawo koloonj jaasewanᅇanonj asarija. Kiwa somatanonj seleganonj kuunj kokobilibiliawo meᅇj asarinj gonji, laaligoga mono iikawaa so Anutuwaawaa asasaganonj andaboronj laligowaa.” Kianj.

Uumelembaa selesele taniwaajonj 'Yei!' jero indinj 6 kolooro.

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 20.45-47

³⁷ Jiisasonj qaa ii jedabororo Farisii (Kana qaawaa kaparanj-koᅇkoᅇ) eja moᅇononj kokaenj jeᅇj koma horonj muro, “Gii saanonj noo mirinonj uma rama nene newonja.” Kaenj jero kema uma nene nemambaajonj raro.

³⁸ Wala boria mende soᅇᅇbama kamaanj raroᅇo, Farisii ejanonj sili ii iima walinᅇoro.

³⁹ Walinᅇoro Poᅇononj kokaenj ijoro, “Oo Farisii oᅇo mono oᅇanonj hamo qeᅇj aowombaajonj qambi ano amanenewaa selia soᅇᅇbama yagonᅇkeju, oᅇoanᅇiaa uugianonj mono tilooja. Ii mono dogo, otoko ano nepaqepalo iikanonj saa qero laligoju.

⁴⁰ “Oo oᅇo, uugia qaa. Moᅇononj selia kuuya mokoloroti, iinonj mono uuta kaanᅇagadeen mokoloro me qaago? Oᅇo mono naambaajonj uugiaa gawombaajonj ataᅇatan anju? Ii mende sokonja.

⁴¹ Kawaaᅇonj iwoi qambi, amanenenonj raji, ii mono kalenᅇia ejemba wanaya oᅇombu. Kaenj anᅇi Anutunonj hamo qeᅇj oᅇono oᅇoononj iwoi kuuya mono soraaya ewaa.” Kianj.

⁴² *⁴⁴“Oo Farisii ejemba, lombo qagianonj ubaatiwaajonj mono qama wanjinjinᅇonj 'Yei!' jeᅇenj. Oᅇo nembanene kuuya mendeema bakaya 10:nonᅇa motoonᅇo Anutuwaawaa buᅇa qeᅇkeju. Dane, supe ano logoya kania kania ii kaanᅇagadeen mendeema tenonᅇa motoonᅇo ii Anutuwaawaa buᅇa qeᅇkeju. Nandunj ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota wanja koi mono uugurj mesaonᅇkeju: Gii Anutu uu kononᅇanonj joᅇagonj munᅇkeba ano ejemba batugianonj nanamemenj dindinja oᅇaanj laligowa. Qaa wanja ii mono kaparanj koma oᅇaanj laligowu ano qaa melamelaa ii kaanᅇagadeen mende uugurj mesaowu.

⁴³ “Oo Farisii, lombo qagianonj ubaatiwaajonj mono qama wanjinjinᅇonj 'Yei!' jeᅇenj. Oᅇo qamakooli mirinonj duᅇj rara mutuyanonj jegenjegenj rabombaa siinj momakeju. Maaketnonj me kananonj ejemba injiigi jolonᅇia jewutiwaajonj momakeju.

⁴⁴ Oo oᅇo, lombo qagianonj ubaatiwaajonj qama wanjinjinᅇonj 'Yei!' jeᅇenj. Oᅇo qasiri qagia qaa iikawaa so kolooju. Ejembanonj qamo moronawo dakanonj eji, ii mende moma qagianonj lansanj riinj iwoi donᅇizizinaawo oosirinj tiloonᅇkeju.” Kianj.

⁴⁵ Jiisasonj qaa kaenj jero Kana qaawaa boi yoᅇoononᅇa moᅇononj moma meleema kokaenj ijoro, “Boi, gii qaa kaenj jeᅇj nono kaanᅇagadeen gamu qeᅇj nononjanj.”

⁴⁶ Kaen jeroto, Jiisasnoŋ qaa kokaen jero, “Oo Kana qaawaa boi, oŋoo qagianonŋ kaanagadeenŋ lombo ubaatiwaajonŋ qama wanjinjingonŋ ‘Ye!’ jejen. Oŋo qaawaa qaa jen kotonŋ iikawaa qaqaŋ lombotawo ii ejemba qagianonŋ amago ama anŋi ii anŋowombaajonŋ bimoonŋ oŋono aonŋonŋkejuto, oŋoanŋio ii boro susugianonŋ boronŋ monŋ ilaanŋ oŋombombaaajonŋ wosomomogia monŋ mende enkeja.

⁴⁷ “Oo oŋo, lombo qagianonŋ ubaatiwaajonŋ mono qama wanjinjingonŋ ‘Ye!’ jejen. Oŋo gejatootoo ejemba yonŋoo qasirinoŋ simen kuunŋ menŋ menjerenŋonŋkejuto, oŋoanŋiaa ambosakonŋuru-gianonŋ mono ii unjuŋi komugi.

⁴⁸ Oŋoanŋiaa ambosakonŋurugianonŋ gejatootoo ejemba unjuŋi komugi oŋononŋ iyonŋoo qasirigianonŋ kuunŋ menŋ simenŋ menkeju. Kaen menŋ iikanonŋ ambosakonŋurugia yonŋoo nanamemembaajonŋ wambelaanŋ qaagia nanŋonŋ jen dangunu kaanŋa nanju.

⁴⁹ “Kawaajonŋ Anutu, momakooto Toya iinonŋ kokaen jeja, ‘Niinonŋ gejatootoo ejemba ano aposol wasinŋ oŋombe oŋoononŋ kawuya. Kagi iyonŋoononŋga tosaanŋa ii unjuŋi komuwuya ano tosaanŋa sisiwerowero ama oŋombuya.’

⁵⁰ “Anutunonŋ Siwe namo mokolonŋ oronoti, kambanŋ iikanonŋadeenŋ kanainŋ gejatootoo ejemba unjuŋi sagia molaagi kamaaroti, iikawaa sa ironŋa kuuya ii ejemba kete laligojuti, mono oŋoo qagianonŋ uro siimbobolo mobuya.

⁵¹ *Aabelwaa sayanonŋ kamaaro iikanonŋadeenŋ kanainŋ unjuŋi kouma laligonŋ Zekaraia siimolonŋ alata ano jiwowonŋ jigo kowoga yoroo batugaranonŋ qegi saya kamaaro iikanonŋ tegoro. Niinonŋ qaa kokaenŋ inŋjowe mobu: Sagiaa ironŋanonŋ mono ejemba kete laligojuti, oŋoo qagianonŋ uro siimbobolo mobuya.

⁵² “Oo Kana qaawaa boi oŋo, lombo qagianonŋ ubaatiwaajonŋ mono qama wanjinjingonŋ ‘Ye!’ jejen. Oŋo Anutuwaawaa momo mewombaa nagu kii meria ii ejemba unjuwama anŋonŋ koma oŋomaŋkeju. Oŋoanŋio iikawaa uutanonŋ mende keugi ano tosianonŋ iikawaa uutanonŋ keubombaaajonŋ anjuti, oŋononŋ ii somonŋonŋ anŋonŋ koma oŋoma laligogi.”

⁵³ Jiisasnoŋ qaa kaen jen mesaonŋ keno Kana qaawaa boi ano Farisii yonŋononŋ kanainŋ qaa geriawo jen munŋ qaa kania kania jewaatiwaajonŋ mamaga qisinŋ mugi.

⁵⁴ Qisinŋ mugi buutanonŋga qaa monŋ qiwitigoro iikanonŋ kokosiuro qaawaa timbinonŋ horowombaaajonŋ embonŋi. Kianŋ.

12

Uumeleembaa selesele laaligowaa galenŋ meme qaa

Mat 10.26-27

¹ *Jiisasnoŋ qaaya jero kambanŋ biiwianonŋ kanonŋ ejemba tausena tausena iwaanonŋ ajoroonŋ oloqologonŋ utaqutama aonŋ nanŋi. Kaen ama nanŋi kanainŋ gowokouruta kokaenŋ inŋjoro, “Iwoi jegenŋa koi: Oŋo mono Farisii (Kana qaawaa kaparanŋonŋkonŋ) yonŋoo uumeleembaa selesele nanamemembaajonŋ galenŋgia mewu. Ii wosokondunŋ kaanŋa koloaja. Ii mende mesaowuti eenŋ, iikanonŋ mono yiiŋt kaanŋa somariinŋ menŋ bolinŋ oŋombaa.

² *Ejembanonŋ iwoi ununŋ megii eji, ii kuuya mono kotunŋi asuganonŋ koloowaa. Kaanŋiadeenŋ qaa mesanŋgogi eji, ii kuuya mono inŋisaanŋi koma kotowuya.

³ Kawaajonŋ oŋo mono qaagiaajonŋ galenŋ menŋ aonŋ laligowu. Oŋo qaa panŋamanonŋ olonŋ jewuti, ii mono asasaganonŋ jegi mobu. Oŋo miri uutanonŋ wanŋonŋa monŋgenŋ sanŋenonŋ gejagianonŋ jewuti, ii mono sombenonŋ asuganonŋ jenŋ asariwu.” Kianŋ.

Morowaajonŋ toroko moninŋ sokombaa.

Mat 10.28-31

⁴ “Alauruna niinonŋ oŋo kokaenŋ inŋjowe mobu: Tosianonŋ selegia qenŋ komunŋ iikawaa gematanonŋ iwoi monŋ toroqenŋ ambombaaajonŋ amamaawuti, iyonŋoojonŋ mono toroko mende moma laligowu.

⁵ Ii qaagoto, morowaajonŋ toroko mogi sokombaati, niinonŋ ii qendeema oŋomanŋa. Monŋ morononŋ ku-usunŋ menŋ unjuro komugi riitama oŋono gere sianonŋ kemebuti, iwaajonŋ mono toroko moma laligowu. Oŋoojonŋ qaa ii mombo jejenŋ: Iwaajonŋ mono toroko moma laligowu.

⁶ “Tosianonŋ (arionŋ, wilisi) 5 ii toiya woinonŋ sewanŋa mewutiwaajonŋ amakejuto, Anutunonŋ iyonŋoononŋga motoonŋgowaajonŋ mende duduuro.

⁷ Anutunonŋ kalanŋ koma oŋoma wanŋ jugia kuuya kaanŋagadeenŋ weenŋgodaboronŋ janŋggogia moja. Ejemba oŋoo sewanŋiaa ii wilisi mamaga unjuugunŋ uuta koloaja. Kawaajonŋ toroko mono mende moma laligowu.” Kianŋ.

* 11:51: Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21

* 12:1: Mat 16.6; Maak 8.15

* 12:2: Maak 4.22; Luuk 8.17

*Kraist jokoloowu me qakoombu?**Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20*

⁸ “Niinonj qaa monj injjowee mobu: Monjonj nii ejemba jaagianonj jokoloonj nombaati, Siwe gomambaa Eja honjanonj mono kaanjiadeenj ii Anutuwaaw gajobauruta yonjoo jaagianonj jokoloowaa.

⁹ Kaento, monjonj nii ejemba jaagianonj qakooma nombaati, niinonj mono kaanjiadeenj ii Anutuwaaw gajobauruta yonjoo jaagianonj qakoomanja.

¹⁰ *⁴ “Monjonj Siwe gomambaa Eja honja qetama qaa jewaati, Anutunonj singisonggoya ii saanonj mesaowaato, monjonj Unja Toroya mepaegowaati, iwaa singisonggoya ii Anutunonj mende mesaowaa.

¹¹ *⁴ “Ejembanonj onjo horonj qaa jakegianonj onjoonji qamakooli mirigianonj me kiap gawana ano kantria kantria yonjoo eja ponj yonjoo jaanonj nambutu, kambanj iikanonj qaagiaa kitia naa qaaga nomaenj meleema jewonjati, iikawaa majakakaya mono mende mobu.

¹² Ii kokaembaajonj: Onjo qaa jewuti, ii Unja Toroyanonj aua iikanondeenj kuma onjono jewuya.” Kianj.

Eja otokoyaa sareqaa

¹³ Ejemba tuunj batugianongga eja monjonj Jiisaswaa jero, “Boi, manjaranonj komuro gii mono danaa jena manjaraanonj borosamoya mendeema nomba.”

¹⁴ Kaenj jeroto, Jiisasnonj kokaenj meleema muro, “Oo eja, morononj oroo jenteego togara koloomambaajonj kuuj nonota balongara mendeembenaga?”

¹⁵ Kaenj jenj qaa kokaenj toroqero, “Eshina tiwomalekugianonj afaanagadeenj me kelemaleenj enagati eenj, kilenj laaligogiaa kania ii iikanonj mende eja. Laaligogia mende gosinj monenj esuhinanonj mondowuti eenj, mono tiwilaawu. Kawaajonj menjgo mewombaa otoko (greed) kuuyawaajonj mono galengia menj laligowu.”

¹⁶ Kaenj jenj sareqaa monj kokaenj injjoro, “Eja qaqabunayawo monj laligoro. Iinonj balonjanonj nene gawonja mero toomorianj somata kolooro.

¹⁷ Ii kolooro utanonj kokaenj romonjonj jero, ‘Noo kowi mirina ii melaada. Kawaajonj dumunj gesoya gesoya, amu tuunja tuunja, yagonj boranja boranja ii mono dakanonj menj kululuuwenaga? Mono nomaenj amanamaenj?’

¹⁸ Kaenj jenj jero, ‘Mono kokaenj amanja: Nii kowi mirina kondeema kitianonj kowi miri somasomata memanja. Ii menj nene toomoriana ano esuhinana kuuya mono iikanonj menj kululuuwe rabaa.

¹⁹ Kanonj raro neenaajonj kokaenj jemaaja: Oo gii simbawonjowo! Toomorianga mono afaanja qaa enj gonja. Kawaajonj mono nene nenj aisoonj gbania gbania siiseweweya qaa haamo menj osonj laligowa.’

²⁰ Kaenj jeroto, Anutunonj kokaenj ijoro moro, ‘Oo gii, uuga qaa! Niinonj kambanja ama jenj tegonj unja kokoosoga gomantiinja kokanonj guambe komuwaga. Komuna ilawoila kuuya bunja qenj aonj laligonati, ii mono morowaa bunjaya kolooawaamaenj?’

²¹ “Monjonj iyanjaajonj tiwomaleku maa suanj iwoi menj kululuunkejato, Anutuwaaw kooronjanonj uuwaa toomorianja mende enj muji, iwaajonj mono lombo somata kaenj koloowaa.” Kianj.

*Anutu moma laarij majakaka mende mobu.**Mat 6.25-34*

²² Jiisasnonj gowokouruta kokaenj injjoro, “Kaenj koloowaato, niinonj onjo kokaenj injjowee mobu: Onjo balonj laligowutiwaa majakakaya ii kokaenj jenj mende mobu: Nono mono naa iwoiga menj newonaga ano naa iwoinonj selenana esuuwonaga?”

²³ Selegiawo laligojuti, iikanonj iwoi honja kolooro opo selekopaanonj mono iikawaa qerewenja kolooja. Jaagiawo laligojuti, iikanonj iwoi honja kolooro nenenonj mono iikawaa qerewenja kolooja.

²⁴ “Mono aao koonj injiibu: Yonjononj nene kota mende qosoma kororoonjeju. Dumunj honja mende kotonj kowi mirigianonj mende menj kululuunjeju. Sii solongia ii qetegonj (stua) nene mirinonj mende amakeju ano Anutunonj ii kilenj unjaginjkeja. Ejemba onjoo sewanjia ii koonj sewanjia unjagunj uma eja. Mono ii romonjgogi kemba.

²⁵ “Onjoononga monjonj majakaka moma iikaanja kanonj namononj laligowaatiwaa kambanja ii weenj motoonjgowaa so menj toroqewaa me qaago? Ii qaago totoonj!”*

* 12:10: Mat 12.32; Maak 3.29 * 12:11: Mat 10.19-20; Maak 13.11; Luuk 21.14-15 * 12:25: Tosianonj kokaenj meleema jeku: Onjoononga monjonj majakaka moma iikaanja kanonj selia wan fiitwaa so toroqen menj korimambaajonj amamaawaa.

²⁶ “Iwoi melaada kaanja ambombaajon amamaawuti een, iwoi tosaanja kuuyaajon mono nomaembaajon majakaka mobuyaga?”

²⁷ *Onjo mono japu jarin juraya akadumugiawo ii injibu: Yoŋononj opo surugiaajon beweso mende longbamakeju. Gawonj iwoi tosaanja mende menkeju ano ii kilenj kokaenjinjowe mobu: Kij Solomononj goul silwaya qeragonj malekuya asombilibiliawo mouma laligoroto, iwaa malekuya ii taalimba leinj firinduawaa so iimasiiŋsiŋawo mende kolooro.

²⁸ “Japu jarin juraya toonj ii kete namononj kosonanonj raro woranj kongji kamaaro giliŋ menj kululuunj kuugi jewaa. Ii kilenj Anutunonj juraya kaanja monj ii kaanjadeenj awaagadeenj menjerenjgonkeja. Kawaajonj iinonj mono onjo kaanagadeenj saanonj esuunj onjombaa. Onjo japu jarin jurayaa so mende koloouju. Anutunonj kalanj koma onjomambaajonj moji, siinja iikanonj mono iwoi kuuya unjuugunj uja. Oo ejemba, momalaarigianonj mono naambaajonj melaada koloouja?”

²⁹ “Kaenj kolooro onjo kaanagadeenj laaligogiaajonj majakaka mende mobu. Ii moma bimononj kokaenj jewuboo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ Kaenj jenj uugia iikanonj mende ama uukamakamaa koloonj uugere mokoloowoo.”

³⁰ Kantri so uumeleembaa gadokopa yoŋononj iwoi kaanja kuuya bunja qen aowombaajonj kaparanj koma uugere amakeju. Ii amakejuto, onjo nene opo iwoiwaajonj memegemeanj menj amamaajuti, Manjianonj mono ii modaboroja.

³¹ Iikawaa uugereya mende ambuto, mono Anutuwwaa bentotononj keubombaajonj kaparanj komakebu. Uugia iikanonj anji ero iinonj mono galenj koma onjoma iwoi kaanja ii kaanjadeenj toroqen onjombaa.” Kianj.

Bujanana Siwenonj me namononj menj kululuunij sokonja?

Mat 6.19-21

³² “Oo noononj tuunj melaada, Manjianonj bentotonj onjomambaajonj mojiwaajonj mono toroko mende moma laligowoo.”

³³ Balombaa monej hinaya ii kaparanj koma qeragowubo. Kawaajonj iwoi enj ononji, ii mono sewanjaajonj ama monej horonj bakaya ejemba wanaya kalenjjiaajonj onjombu. Kaenj anji qabuŋagia maa suanj kaanja ii Siwe gomanonj enj seinj mende qaombaa. Monej gesogia qaita monj ii Siwe gomanonj mende boliwu. Gurenj dumunjanj ano yoŋgoro meme yoŋononj mono eu uma iwoi menj boliwombaajonj amamaawuya.

³⁴ “Iwoiwaajonj akadumuya menj mona uji, iikanonj miri monjenj ero giinonj mono uuga kaanagadeenj iikanonj qokotaanj laligowaga.” Kianj.

Uugbili laligonj gawonj megi sokombaa.

³⁵ *⁴⁴ Onjo mono Anutuwwaa gawonja mewombaajonj jojorinj opo surugia somonjonj yagonj akadumugiawo nama uugiaa kiwayanonj ootiriji jero laligowoo.

³⁶ *Ii kokawaa so: Miri toya monj ii ejemba maranj (agominj aoao) lombanonj kanj aisoowombaajonj horonj mugj keno. Kanonj keno meraurutanonj mirinonj rama eleembaatiwaajonj jaagianonj seleenjenj uunj kisi-kasu jenj kaparanj koma mambonju. Mamboma laligogi iinonj kambanj kanonj me kanonj kouma nagunonj qenaga, yoŋononj mono iikanondeenj nagu horogi koubaa. Onjo mono mera iyonjoo so koloonj jojorinj laligowoo.

³⁷ “Poŋnonj eleema karo gawonj memeuruta tosianonj uugbili laligogi kaenj mokoloonj onjombaati, iyoŋononj mono simbawonjowo kolooju. Niinonj qaa honja monj kokaenjinjowe mobu: Iinonj kouma ajoroonj onjoma nene duŋnonj ano ragi nene unjuagi mambaajonj jojorinj aonj welej qen onjombaa.

³⁸ Iinonj ruunjanonj me gomanj aworanjoro kanonj eleeno tosianonj uugbili laligogi mokoloonj onjombaati, iyoŋononj mono simbawonjowo kolooju.

³⁹ *⁴⁴ “Gbili laligowombaajonj qaa koi mono saanonj romonjowoo: gomantiinja ano kikekakasililinj ejanonj naa kambanonj me auanonj kawaati, miri toyanonj ii monagati eenj, iinonj mono gbili laligonj miria saanonj galenj mero qosoma umambaajonj amamaawaa.

⁴⁰ Onjo ‘Siwe gomambaa Eja honjanonj kambanj kokaamba mende koubaa,’ jenj romonjowuti, iinonj mono kambanj iikanondeenj koubaa. Kawaajonj onjo kaanagadeenj jojorinj laligowoo.” Kianj.

Gawonj ejanonj silemale laligonj tiwilaaro.

Mat 24.45-51

⁴¹ Jiisanonj qaa kaenj jero Piitononj qisiro, “Poŋ, giij sareqaa koi ii nonoojonj me ejemba tosaanja kuuya yoŋoojonj kaanagadeenj jejanj?”

* 12:27: 1 Kij 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

* 12:35: Mat 25.1-13

* 12:36: Maak 13.34-36

* 12:39: Mat 24.43-44

⁴² Kaen qisiro Ponjon jero, “Gawonj meme ejemba batugianonj morononj tirinj kotonj tosaanj unjuuguja? Tosianonj zololonjonj gawonj mesaogi mojononj momakooto awaawaa qaganonj kaparanj koma pondanj menkeji, iinonj mono simbawonj koloaja. Miri toyanonj nanamemena gosinj iima mongenj kema miriaa ilawoilaya ii iwaa borianonj ano galeja koloowaa. Galeja koloonj welenqequeuruta ijoroti waa so kalanj koma kamban dindinanonj unjuaginkebaa.

⁴³ Kaen kalanj koma onjoma laligoro toyanonj eleema kanj kaen iima ‘Mono simbawonj koloojanj!’ jewaa.

⁴⁴ “Niinonj qaa honj monj kokaen injjowe mobu: Toyanonj simbawonj ijon esuhinaya kuuyaa galeja kuuj mubaa.

⁴⁵ Kuuj mubaato, gawonj meme bibilikoya iinonj utanonj romonjonj kokaen jewaati eenj, ‘Ponjaa kaka kambanjonj koriga eja.’ Kaen jen kanainj gawonj meme ejembauruta unuj ureen jejelombanj ama aisoonj apu kotiga nenj uuta sooro enkalolonj silemale ama laligowaa.

⁴⁶ Kaen laligonj kambanj mojononj Ponja koubaatwaajonj mende mambombaati, mono iikanondeenj koubaa. Kambanjonj imowamo ulumbuluj laligoro mono aua iikanondeenj kouma qen japalelenj menj muj jenj kotooro qaaqootogo ejemba kaanja gere sianonj kemenj siimbobolo mobaa.

⁴⁷ “Gawonj meme mojononj Ponjaa uusijnj moma yagoroto, qaa arenja ijoroti waa so joronjoronj mende menj aonj gawonja menj laligoroti, Ponjanonj iikawaa ironj jero somonjonj oolinonj indinj mamaga qeyayagonj qewuya.

⁴⁸ Kaen qewuyato, gawonj meme eja mojononj Ponjaa uusijnj mende moma yagonj iwoi ama mero ironj saanonj jegi oolinonj qewuti waa so kolooji, Ponjonj iikawaa ironj jero afaanja qewuya. Anutunonj mombaajonj iwoi mamaga muroti, iinonj mono ii menj seiro honj mamaga koloowaatiwaajonj mambombaa. Anutunonj mombaajonj iwoi waa waroga seiseiya muroti, iinonj mono ii menj seiro honj seiseiya kolooro meleema mubaatiwaajonj qisiwaa.” Kianj.

Jiisasnonj gere bolanj menj kamaaro deeno.

Mat 10.34-36

⁴⁹ “Niinonj namononj gere ama uulangowe jenj kema kawaatiwaajonj kamaawe uusijnj mono iikawaa bolanjonj jedaborowaatiwaajonj eja.

⁵⁰ *Ejato, ii ‘Gere ama uulangomana,’ jewe siimbobolo mamaga jonj kowororo kaanja ii noo qananonj uma turuj nomambaajonj ambaa. Anutunonj iikaanja kanonj mulu qaita monj menj nombaa. Oo nii konjilin somata moma laligowe mulu menj nono iikanonj tegowaa.

⁵¹ Kokaen romonjowubo: Jiisasnonj luaj gemambaajonj ama namononj kamaaro. Niinonj kokaen injjowe mobu: Niinonj luaj gemambaajonj qaagoto, noojonj ama juma deenj joni jawo koloowaa.

⁵² “Ii kokaembaajonj jejenj: Noo Bunja qaanonj ejemba uugia kuuro meleengitiwaajonj kambanj kokaamba kanainj kokaen koloowaa: Miri mombaa utanonj ejemba 5 yonononj batugianonj angowowo ama jumbuya. Leegenj karonj yonononj woi yorowo angowowo anji leegenj woi yorononj karonj yonjowo deendeenj ama laligowuya.

⁵³ *Manjera yorononj juma kerekere ani nemumbora yorononj riitama aori enaroyanonj enaroya qetama aonj deembaota.” Kianj.

Kambanj laligojoni, ii moma gosiwu.

Mat 16.2-3

⁵⁴ Jiisasnonj toroqen ejemba tuuj ii kokaen injjoro, “Weenj kemekemetanonj gomanj bulugonj koosu umuj kono onjo ii iima iikanondeenj ‘Konj kawaa,’ jenjkeju. Kaen jegi konj kawaa.

⁵⁵ Saut waagenja haamo giliro iima moma kokaen jenjkeju, ‘Gomanj geriawo koloowaa.’ Kaen jegi iikawaa so koloowaa.

⁵⁶ Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, onjo sombinj namowaa tanigara iima konj weembaa kanagara saanonj gosinjkejuto, kambanj koi laligojoni, iikawaa kania mende gosinj moma kotogi mende sokonja.” Kianj.

Angowowogia mindingogi solanjaniwaa.

Mat 5.25-26

⁵⁷ “Onjo ‘Iwoi dindinja ii nomaenj ambonja,’ jenj kawaa kania ii nomaembaajonj ama onjoanjio mende gosinj jenj tegonjkeju? Ii mende sokonja.

⁵⁸ Kereganonj seleganonj qaa ama qaa jakeyanonj horonj gomambaajonj ano jenteejo galembaanonj kema kana nemujanonj iikanonj mono kaparanj koma uumotoonjo ama qaagara jej solanjaniwao. Kaenj mende ambaoti eenj, kereganonj saanonj ororaanj gono (jas, majistreit) jenteejo toyaa jaanonj keuna moma jero opotorowaa borianonj kemena kapuare mirinonj goombabo.

⁵⁹ Niinonj kokaenj jewe moba, Gii kanonj tawaga kuuya ambaatiwaa so osinj rabaga. Toiyaga konoga kaanagadeenj andaboronjo mono wantaaga menj kamaawaga.” Kianj.

13

Uugia melembu me komuj tiwilaawu.

¹ Kambanj iikanondeenj tosanonj kouma Jiisas sundu kokaenj ijogi moro, “Galili ejemba tosanonj Jerusalem jigononj siimolonj oogi gawana Pailotonj jero kawali galenurutanonj kanonj uma unuj komugi sagia kamaan lama bulmakao sagiawo melokanjij ero.”

² Kaenj jegi meleema kokaenj injjoro, “Onjo iikawaajonj kokaenj romonjowubo: Galili ejemba yonjononj Galili ejemba tosaanj kuuya unjuuguj singisonjo ama laligogitiwaaajonj siimbobolo ii mogi.

³ Kaenj qaagoto, niinonj kokaenj injjowe mobu: Onjo uugia mende meleembuti eenj, onjo kuuyanonj mono kaanagadeenj tiwilaadaborowu.

⁴ Me gomanj qata Siloam kanonj miri koriga monjononj kamaanj koma ejemba 18 turuj onono komugiti, onjo iyonjoonj kokaenj romonjowubo: Yonjononj Jerusalem kanageso tosaanj kuuya unjuuguj singisonjo ama qaagiawo laligogi.

⁵ Qaagoto, niinonj kokaenj injjowe mobu: Onjo uugia mende meleembuti eenj, onjo kuuyanonj mono kaanagadeenj tiwilaadaborowuya.” Kianj.

Muli gere gorosonjaa sareqaa

⁶ Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj jero, “Eja monjononj muli gere komoro gawonononj kouma nano kawaa honj mongamambaajonj kenoto, monj mende mokoloooro.

⁷ Mende mokoloonj gawonj galenjaajonj jero, ‘Moba, niinonj muli gere kokawaa honj gbani karoombaa so kanj monjgambeto, monj mende mokoloowe. Kawaaajonj ii mono naambaajonj toroqen namowaa kelega eenj horowabo. Kawaaajonj ii mono koma gilina kema.’

⁸ Toyanonj kaenj jeroto, galenonj meleema ijoro moro, ‘Oo eja ponja, ii saanonj mesaona gbani koi mombo namba. Niinonj kambanj biiwianonj kokaamba kanonj kinonjononj namo osonj qidigon isombasonj ama liligowe kelegawo koloowaa.

⁹ Niinonj kaenj ambe gbani gematanonj iikawaa honj saanonj koloonaga. Ii mende koloowaati eenj, ii saanonj komba.’” Kianj.

Jiisasnonj Sabat kendononj emba monj menj qeangoro.

¹⁰ Jiisasnonj Sabat kendononj qamakooli miri monjononj uma Bunja qaa kuma onono.

¹¹ Kanonj emba monj raro. Omenonj gbani 18 kawaa so menj loorinj muro gemata miligoro qeteteremambaajonj amamaanj rama laligoro.

¹² Jiisasnonj emba ii iima oono karo kokaenj ijoro, “Emba, isinabisina jiganonj mono gomesaoro awaa koloojanj.”

¹³ Kaenj jej boria wanjanonj ano iikanondeenj qeteterenj Anutu mepeseenj muro.

¹⁴ *Mepeseenj muroto, Jiisasnonj Sabat kendononj emba ii menj qeangoroti, qamakooli miriwaa galenononj ii iima kawaajonj moro boliro qaa kanainj ejemba tuuj yonjoonj jero, “Gawonj memewaa kambanj 6 eji, iikanonj mono kanj menj qeangonj onjombaatiwaaajonj jewu. Ii Sabat kendononj qaago.”

¹⁵ Kaenj jeroto, Ponjonj meleema kokaenj jero, “Oo uumeleembaa selesele ejemba, onjo kuuya bulmakao ejiaga me donggigiaga ii Sabat kendononj mirinonja isama unjuanjgi apunonj kema nenkeju me qaago? Onjoononja monjononj ii mende anjonj koma onjmakeja.

¹⁶ Mobu! Emba koi kanonj Aabrahambaa gbiliga kolooro Satanonj somonjonj muro gbani 18:baa so laligoro niinonj kasia ii Sabat kendononj isambe sokoma onjonja me qaago?”

¹⁷ Kaenj jero tuarenjenjuruta kuuya yonjononj gamugia mogi ano ejemba tuuj kuuya yonjononj anjoleto damuyawo meroti, ii kuuya iima moma aisoogi. Kianj.

Nejon kotaa sareqaa

Mat 13.31-32, 34; Maak 4.30-32

¹⁸ Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj jero, “Anutuwaa bentotonjaa kania ii nomaen? Ii naamombo so ambenaga?”

* 13:14: Eks 20.9-10; Dut 5.13-14

¹⁹ Ii nejon kotaa so kokaen kolooja: Eja mojonon ii men gawonjonon kema komoro waama somariin gere kolooro. Gere kolooro kanakeewan koonja koonja yonjonon haigia gere iikawaa borianon anji." Kianj.

Yiistwaa sareqaa

Mat 13.33

²⁰ Jiisasnon mombo sareqaa mon kokaen jero, "Anutuwaa bentotonja ii naa iwoiwo so ambenaga?"

²¹ Ii yiist me flaua men somasomariiwaa so kokaen kolooja: Emba mojonon 'Bered oomaña,' jen yiist men flaua konde karoon kanon mindirin melenqeelen ama ano rama korebore somariiro." Kianj.

Mono nagu gonjonjonon janjarin riin keubu.

Mat 7.13-14, 21-23

²² Jiisasnon kema taonja taonja ano gomaña gomaña kanon Buja qaa kuma onjoma kema laligon Jerusalem sitinon baagen keno.

²³ Keno mojonon kokaen qisiin muro, "Pon, uugia meleengi Anutonon hamo qen onjono letombuti, ii ejemba afaangoya me nomaen?" Qisiin muro kokaen injjoro,

²⁴ "Onjo mono nagu gonjonjonon keubombaajon janjarin riin aonjowu. Niinon kokaen injjowe mobu: Ejemba mamaganon Anutuwaa bentoton uutanon keubombaajon batogowuto, ii amamaawuya.

²⁵ Kanagen miri toyanon waama nagu konogo onjo kamban iikanon kanain seleengen nama nagunon qen kokaen jewuya, 'Pon, mono nagu horon nonomba.' Kaen jegi meleema kokaen injjowaa, 'Nii mende moma onjonjen. Onjo daanjaya, ii mende mojen.'

²⁶ Kaen injjoro onjo iikanondeen kanain kokaen jewuya, 'Nononon mono giwo ainjolon rama nene nenin. Giinon mono liligon nonoo sombenon Buja kuma nonona.'

²⁷ *Kaen jewuyato, iinon qaa kokaen injjowaa, 'Onjo mono dakaya, nii mende moma onjonjen. Kawaajon kokaen injjowe mobu: Bologa meme kuuya, onjo mono nomesaon togowu.'

²⁸ ***"Togoo iikanon Abraham, Aisak, Jeikob ano gejatootoo ejemba kuuya yonjonon Anutuwaa bentoton uutanon nanji injiibuto, onjona hagon onjonji seleengen nambuya. Kaniagia kaen mokolon saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.

²⁹ Ejembaya ejembaya ii ween koukoutanon ano kemekemetanon ano leele Noot Saut iikanon kan Anutuwaa bentotonon keuma duj raragia men nemanene nen korisoro ama laligowuya.

³⁰ *Kaen laligowuto, mobu! Konoga yonjonon tosianon mutuya koloowuya ano mutuya yonjonon tosianon konoga koloowuya." Kianj.

Kin Herodnon kasu soonja kawaa so kolooja.

Mat 23.37-39

³¹ Kamban iikanondeen Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) tosianon Jiisawaanon kan kokaen jegi, "Kin Herodnon guro komuwaatiwaaon moja. Kawaajon mono gomañ koi mesaon kema."

³² Jegi kokaen meleema onjono, "Onjo mono duuyaa kasu soonja ii kokaen jegi moba, 'Moba! Niinon kete ano woran ome onjotaamaña ano ji ejemba men qeangon onjoma laligomaña. Kemañati, indigen mono iikanon keuma gawona metogomaña.'

³³ "Gejatootoo ejemba seiseiya ii Jerusalem sitinon unugi komugi. Gomañ tosianon mende toroqen unugi komunjeju, iikawaa tanitani eja iijen. Kawaajon niinon kete ano woran indigen kana kema laligomaña. Jerusalem keube nugi komumañati een, mono iyonjonon kaiyakagiaga ii toroqen ambu." Kianj.

Jiisasnon Jerusalem sitiwaajon saoro.

Mat 23.37-39

³⁴ Jiisasnon jero, "Oo Jerusalem Jerusalem, onjo gejatootoo ejemba unugi komugi Anutonon ejemba wasin onjono onjono kankejuti, ii jamonon unugi komunjeju. Kuru nemujanon mearuruta enganja baatanon ama koojon onjomakeji, niinon iikawaa so kambaña kambaña goo kanagesouruga suunjon kololon onjomambaajon moma laligoweto, onjo ii togon laligon kougi.

³⁵ *Mobu! 'Anutonon mono jigo mirigia gema qero saoyagadeen ewaa.' Kaen ewaato, niinon kokaen injjowe mobu, Onjo nii mombo mende niibuyato, kanagen kamban mon

* 13:27: Ond 6.8 * 13:28: Mat 22.13; 25.30 * 13:28: Mat 8.11-12 * 13:30: Mat 19.30; 20.16; Maak 10.31

* 13:35: Ond 118.26; Jer 22.5

kanj kuuro iikanonj niima kokaen jewuya, 'Pombaa qatanonj kanj nononji, Anutunonj mono ii kotuegonj muba.' Kianj."

14

Jiisasnonj ji eja monj menj qeangoro.

¹ Jiisasnonj Sabat kendonj monjonj Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonoo jotamemeya mombaa mirianonj uma nene nero. Nej raro tosianonj galen menj itigi.

² Iikanonj iwaa jaasewanjonj ji eja monj kana boria apunonj ologonj somariiro raro.

³ Jiisasnonj ii iima kanainj Kana qaawaa boi ano Farisii ii qisinj onjoma kokaen jero, "Sabat kendononj eja menj qeangonj munj iikaanja kanonj Kana qaa uuguwonja me qaago?"

⁴ Kaenj jeroto, yonjononj goronj qen ragi. Ragi borianonj eja ii oosirinj menj qeangonj wasiuro keno.

⁵ *Keno kokaen injjoro, "Onjooonjga mombaanonj mera me bulmakao ejia ii Sabat kendononj apu ronjonj kemebaati eenj, ii mono uulanjowo horogi koubaa. Morononj ii mende hororo kounaga?"

⁶ Kaenj qisinj onjono kawaa kitia meleembombaa bimoonj qaagia bogoro ragi. Kianj.

Jiisasnonj sele menj-uu ii qetano.

⁷ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ejanonj ejemba nenewaajonj koma horonj onjonoti, iyonjononj dunj jaayanonj eu metogonj ragiti, Jiisasnonj ii iima kawaajonj sareqaa monj kokaen injjoro,

⁸ *"Monjonj gii maranj (agominj aoao) lombambaanonj koma horonj gono iikanonj kema dunj jegenja mende menj raba. Kaenj ambagati eenj, tosaanja koma horonj onjonoti, iyonjononjga monjonj gii guugunj qabunajawo koloowabo.

⁹ "Iinonj kouro lombanj toyanonj goononj kanj kokaen jenaga, 'Gii dunj koi mesaona uuta iinonj raba.' Kaenj jewaati eenj, gii mono waama baatanonj emu kamaanj dunj menj rama gamuga senjombo mobabo.

¹⁰ Kaenj qaagoto, monjonj koma horonj gombaati, gii saanonj dunj siminjononj emu kema raba. Kaenj rana lombanj toyanonj kouma giima jewaa, 'Alana, gii saanonj kanj dunj jegenjanonj eu kema raba'. Kaenj jero giinonj ejemba giwo rama nene nejuti, mono kuuya iyonjoo jaagianonj qabunajawo koloowaa.

¹¹ *Ii kokaembaajonja: Iyanggiaa uugia menj ubuti, Anutunonj ii kuuya menj kamaanj onjombaa. Monjonj iyanja uuta menj kamaawaati, Anutunonj mono ii menj uma mubaa."

¹² Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ejanonj ejemba koma horonj onjono lombanonj ragi Jiisasnonj lombanj toya eleema iima kokaen ijoro, "Gii weembaa me gomantiinjaa lombanj monj oonj iikanonj geenjaa alauruga me daremunuruga ii mende koma horonj onjomba. Tinitosauruga me miri ejemba qabunajawo ii mende koma horonj onjomba. Kaanja lombambaaajonj koma horonj onjonati, ii kaanjadeenj koma horonj goma tosaga ii metogonj gonji tegowaa. Kaenj ambaati eenj, Anutunonj mono iikawaa tawaya mende gombaa.

¹³ "Kaenj qaagoto, lombanj mozozongonj oowagati, gii mono ejemba kamaanjqeqeta ii koma horonj onjomba. Ejemba wanaya, lokonj ano jaagoo koloojuti, mono ii onjooona sokombaa.

¹⁴ Ii koma horonj onjona yonjononj tosa metogonj gombombaaajonj amamaagi gii iikawaaajonj simbawonjowo koloonj laligowaa. Tosagia ii eenj ero laligona solanja yonjononj koomunonja waagi kambanj iikanonj Anutunonj anjo ii goojonj metogonj gombaa." Kianj.

Lombanj ano mondomondo qaa jenj togogi.

Mat 22.1-10

¹⁵ Jiisasnonj kaenj jero nene nenj ragi yonjooonjga monjonj ii moma kokaen ijoro, "Monjonj Anutuwaawaa bentotonj uutanonj keuma nene nenj rabaati, niinonj iwaajonj simbawonjowo jejenj."

¹⁶ Kaenj ijoro kokaen meleeno, "Eja monjonj gomantiinjaa lombanj somata mozozongonj oonj ejemba mamaga horonj onjonji kawutiwaajonj jero.

¹⁷ Lombanj kambanja kanj kuuro welenjqeqeya monj wasiuro koma horonj onjomambaaajonj ijoroti, iinonj yonjooonj kema jero mogi, 'Iwoi kuuya mozozongodaboronij eja. Kawaajonj mono saanonj kawu.'

¹⁸ Kaenj injjoroto, ii moma yonjononj korebore kanainj iwoi tosianonj mondonj togogi. Eja mutuyanonj jero, 'Nii molalenj monj sewanja mewetiwaajonj iikanonj kema iimambaaajonj

mojen. Iikanon somonjon nonja. Kawaajon saanon kema ijona mende moma bolin nomba.'

¹⁹ Eja monjon jero, 'Nii bulmakao ejia 10 sewangia meweti, ii qaqaanon somongowe kinon horogi kema gawon batogon menjanjomana. Iikanon somonjon nonjiwaajon saanon ijona mende moma bolin nomba.'

²⁰ Monjon torogon kokaen jero, 'Nii emba woranda koi sewana mewetiwaajon kamambaajon amamaajen.'

²¹ "Kaen jegi welenqeqenon eleema eja ponja buju ii ijoro. Ijoro moma uuta gere jero welenqeqeya kokaen jen koton muro, 'Gii mono alanzan qenjaaro sombenon ano kananon kema ejemba kamaaqeqeta, wanaya, kana borogia riiriita, jaagoo ano lokon ejemba ii mono unuana lomban miri uutanon koi kawu.'

²² Jen koton murotiwaa so andaboron kan kokaen ijoro, 'Ponna, jen koton nonjanjiwaa so anjento, duj tintinja mombo kaanjiadeen raja.'

²³ "Kaen ijoro eja ponjon jero, 'Gii mono roonqeqe ano kuungianon kema ejemba rama kenjuti, ii kaparanj koma kuun onona lomban miri uutanon kouma saa qewu.'

²⁴ Niinon kokaen injijowe mobu: Ejemba wala koma horon onjomambaajon jeweti, iyonoononga monjon noo lombanon mende kouma nembanene nen naanja mobaa.'" Kian.

Jiisaswaa gowoko laaligowaa kania

Mat 10.37-38

²⁵ Jiisasnon kenon ejemba tuunleembe yononon otaan kenji eleema kokaen injijoro,

²⁶ * "Monjon niwo kan laligomanjen nii gogoraagen ama noma nemunmana, embameria, daremunja, naambeeta ano iyanjaa laaligoya kaanagadeen jegen ama jopagonkeji, iinon mono noo gowokona koloomambaajon amamaawaa.

²⁷ * Sisigia megii monjon nii notaan siimbobolo moma maripoonon komumambaajon mende pojoriwaati, iinon mono noo gowokona koloomambaajon amamaawaa.

²⁸ "Onoononga monjon miri koriga memambaajon moji een, iinon mono wala kamaan rama moneja miri medaborowaatiwaa so kolooja me qaagoti, iikawaa kania gosin iima kotowaa.

²⁹ Kaen mende ama miri tandoya komoma medaboromambaajon kotikotiya mende en muro mesaoro een nano ejemba kuuya ii iima kanain jen mepaqepae ama mububo.

³⁰ Kaen ama mun kokaen jewubo, 'Eja ii kanain miria meroto, ii medaboromambaajon mende kotiuro.' Iikawaa so gii Jiisas otaawaa me qaagoti, ii tororo gosin moma kotowa.'" Kian.

³¹ Jiisasnon qaa ii torogon kokaen jero, "Kaanagadeen kin eja pon monjon kin mombo aron qen 'Manja qewonja,' jen nomaen ambaa? Iinon uulanawogadeen kere mende ama mubaato, wala jawinjuruta horon onono ajoroon rama qambanmamban qaa kokaen amin mobuya, 'Ananaanon ejaurunana 10,000 laligojon ano leegen kereurunana ii 20,000 laligoju. Eja ponjianon ii unuama kagi injiima saanon kotiin unuwonja me qaago?'

³² 'Mende kotiiwonja,' jewuti een, iinon kere kinjon koriganon karo iikanondeen jotamemuruta wasin onono iwaanon kema luae qewomabaajon gejanono amin mobuya.

³³ Kaanagadeen onoononga monjon iwoi kuuya en muji, ii jegenja ambaati, iinon mono noo gowokona koloomambaajon amamaawaa. Kawaajon mono niiga jegenja noonji sokombaa.'" Kian.

Sii naanja qaa ii iwoi omaya totoon.

Mat 5.13; Maak 9.50

³⁴ "Sii ii awaa koloojato, siinja mesaowaati een, ii mono nomaen meagonin mombo siinawo koloonaga?

³⁵ Kikisi omaya ii balon kelegawo koloowaatiwaajon menj kululuun isombason amakejonto, sii naanja qaa ii iwoi mombaajon mende sokombaa. Qaago! Ii mono een namonon gliinin kemejen een toontoon ewaa. (Gii kaanjiadeen noo gowokona koloon batuyanon koton nomesaowagati een, mono iwoi omaya koloowaga.) Monjon gejiawo laligoji een, iinon mono qaa ii moma kotowa.'" Kian.

15

Lamanon soorotiwaawaa sareqaa

Mat 18.12-14

* 14:26: Mat 10.37 * 14:27: Mat 10.38; 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

1 *Takis tiliqili ama megiti ano singisonjo ejemba tosaaja ii jaasonjgoyanonj Jiisaswaa Buja qaaya mobombaajonj kagi.

2 Kaenj kagito, Farisii ano Kana qaawaa boi yonjonj Jiisaswaaajonj uugia boliro njindinj-
njundururu qaa kokaenj jegi, "Eja kanonj singisonjo ejemba unjuama yonjowo rama nene neja."

3 Kaenj jegitiwaaajonj Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj injjoro,

4 "Onjoononga mombaa lamauruta 100 laligogi yonjoononga monjonj soonj jinjauj keno toyanonj nomaenj ambaa? Iinonj mono 99 ii balonj qararanjkonjonjonj onjomesaonj kema motoonjo jinjauj kenoti, iikawaaajonj mongama kema laligonj mokolooro tegowaa.

5 Mokoloonj uukoisoro ama sawinanonj ama bosima kawaa.

6 Mirinonj kanj alauruta ano tosaaja kosere laligojuti, ii onjoono ajoroogi kokaenj injjowaa, 'Lamana sooroti, ii mokoloonenjatiwaaajonj mono kagi niwo korisoro ambonja'

7 Niinonj kokaenj injjowe mobu: Iikawaa so singisonjo eja motoonjononj uuta meleembaati, iwaajonj Siwe gomanonj korisoro somata koloowaa. Ejemba 99 iyangiaa jaagianonj solanja dindinja koloonj uugia meleembombaajonj mende moma laligojuti, iyonjoonj korisoro kaanja mende koloowaa." Kianj.

Monej kota soorotiwaa sareqaa

8 "Kaanagadeenj emba monjonj silwa monej kota 10 menj laligoro yonjoononga motoonjononj kemenj sooro nomaenj ambaa? Iinonj mono kiwa ootirinj kaparanj koma miri usuma monjgambaa. Mongama laligonj mokolooro tegowaa.

9 Ii mokoloonj emba alauruta ano emba tosaaja kosere laligojuti, ii onjoono ajoroogi kokaenj injjowaa, 'Noononj silwa monej kota motoonjononj sooroti, ii mokoloonenjatiwaaajonj mono kagi niwo korisoro ambonja.'

10 Iikawaa so niinonj kokaenj injjowe mobu: Singisonjo ejemba monjonj uuta meleeno Anutuwwa gajobauruta yonjononj iwaajonj korisoro uuta ambuya." Kianj.

Qewolonj ejanonj uunjonjanj ama uuta meleeno.

11 Jiisasnonj toroqenj kokaenj jero, "Eja mombaa merawoita woi laligori.

12 Koganonj manjaajonj kokaenj ijoro, 'Amana, gii mono monej esuhinaga mendeema bakaya nomba.' Kaenj ijoro manjaranonj ilawoilaya kuuya sogaranonj mendeema orono.

13 Ii orono meria melaanonj gomanj boria woi karonj laligonj hina iwoiya kuuya ii kololonj menj kantri monjenj keno. Iikanonj kema iyanja jaajaa kana somata emba yonjowo bao kasu kaanja pangamanj laaligo laligonj monej hinaya gilidabororo.

14 "Iwoi kuuya gilidabororo bodi somata koloonj balonj kuuya ii sokono. Iinonj kambanj kanonj kanainj tapekokoro koloonj memeqemeanj ama amamaaro.

15 Amamaanj kantri iikawaa toya mombaanonj kema gawombaajonj qisinj muro wasiro iwaaw bao sopanonj kemenj bao galenjiaga laligoro.

16 Iikanonj laligoro bao yonjononj sako kota negi iima 'Saanonj ii newe tomena sokonaga,' jeroto, ii kaanagadeenj monjonj mende muro.

17 "Kaanj laligonj uuta tooro kokaenj jero, 'Manjaa gawonj ejemba naa afaanja yonjononj gawonj megii sewanja onjono nene nenj timbirinjonj laligojuto, niinonj kokanonj konkorara bodi laligonj komumambaajonj anjenj.

18 Nii mono waama manjaanonj eleema kema kokaenj ijomana, 'Ama, nii singisonjo ama iikanonj gii ano Siwe Toya qaagara qotogonj qagara menj boliwe.

19 Kawaajonj giinonj mombo noojonj 'Merana,' jewagatiwaa so mende koloojenj. Gii saanonj jena welenjeqeqega monj koloomana.'

20 "Kaanj jenj waama manjaanonj keno. Kema miri dodowiro manjanonj korikori endu nama iiro karo bata pororogoro iima koboonj esunagadeenj qiqigonj kema kema aroyanonj giliro kemero buuta kitonj nenj 'Merana, ooowe ooowe!' jero.

21 Kaenj anoto, merianonj ijoro, 'Manja, nii singisonjo ama iikanonj gii ano Siwe Toya qaagara qotogonj qagara menj boliwe. Kawaajonj giinonj mombo noojonj 'Merana,' jewagatiwaa so mende koloojenj.'

22 "Kaanj ijoro manjanonj iikanondeenj welenjeqeauruta kokaenj injjoro, 'Onjo mono uulanjowo maleku akadamyawo monj menj kanj mouma mubu. Ilawage aroyanonj koma menjerejgonj munj kana esu kanianonj mouma mubu.

23 Kaanagadeenj sopanonj kema bulmakao donja kelegawo monj menj kanj qenj oogi nenj korisoro ambonja.

24 Merana koi komunj tagoroti, iinonj mono mombo gbilinj kaja. Iinonj mono soorogo Anutunonj mombo mokolooro asugija.' Kaenj injjoro kanainj korisoro angji.

25 "Korisoro angito, datanonj gawononj laligonj eleema miri dodowinj kanonj rii gbowe qama oronj aisoogiti, iikawaa otonja moro.

26 Ii moma welenj mera monj qaro karo 'Ii nomaembaajonj anju?' jenj qisinj muro.

²⁷ Qisij muro kokaen ijoro, 'Koganonj luluunjkota eleema karo manjanonj ii mombo anjalinj ba koma munj iikawaajonj injijoro bulmakao donj kelegawo qenj oonj aisooju.'

²⁸ "Kaenj ijoro irinj soono mirinonj umambaajonj togoro. Togoroto, manjanonj ii moma seleengenj kamaanj uuluae qaa bonjonanonj jenj menj loorinj muro.

²⁹ Menj loorinj muroto, iinonj meleema kokaenj ijoro, 'Manjna, niinonj gbani mamaga welenja qenj laligonj jenjkootoja kambanj monjonj mende uugunj laligoweto, kilenj giinonj kambanj monjonj meme (noninj) melaa monj alauruna yonjowo korisoro ambombaajonj mende nona.

³⁰ Mende nonato, meraga koi kanonj kana somata emba yonjowo laligonj monenj hinaga tiwilaanj kouro giinonj mono iwaajonj ama injijona bulmakao donj kelegawo qenj ooju.'

³¹ "Ijoro manjanonj kokaenj meleema jero, 'Merana, gii kambanj so neenawo laligonjkejanj. Kawaajonj neenaa bunjana kuuya ii mono goo bunjaga kaangadeenj kolooja.

³² Kaangadeenj koloojato, koga koi kanonj komunj tagoroto, mombo gbilinj eleema kaja. Iinonj soodaboroto. Anutunonj ii mombo mokolooja. Kawaajonj keteda koi nene korisoro aninj sokonja.'" Kianj.

16

Eshina galenj tiliqiliawowaa sareqaa

¹ Jiisasnonj gowokouruta qaa monj kokaenj injijoro mogi, "Eja qabunayawo mombaa esuhina galenja monj laligoro. Tosianonj kanj eja qabunayawo ii qaa kiisanj ijogi, 'Iinonj goononj monenj hinaga kondeema tondu gilinj laligoja.'

² Ii moma galenj ii jero karo jenj muro, 'Nii goojonj bunja bologa jegi mojenj. Gii noo miri ano esuhinana mombo galenj kombagatiwaa so mende koloojanj. Kawaajonj ii nomaenj galenj koma laligona, iikawaa lopoya jenj asarinj nomba.'

³ Kaenj jero uutanonj kokaenj romonjgoro, 'Miri toyanonj galenkonjonj gawona nuano nomaenj amamanenja? Esujna mende sokonjiwaaajonj balonj osomambaajonj amamaajonj ano jejewelenwelenj eja laligomambaajonj gamuna mojenj.

⁴ Iinonj galenkonjonj gawona nuambaati, niinonj kambanj iikanonj nomaenj ambe tosanonj mirigianonj koma horonj kalanj koma nombuyaga? Ahaa! Kana monj romonjojenj.'

⁵ "Kaenj jenj ejemba toyanonj tosa ama onjonoti, ii kuuya anja anja horonj onjono kagi. Mutuyanonj karo ii kokaenj ijoro, 'Tonaanonj tosa goononj dawi eja?'

⁶ Kaenj qisiro jero, 'Oil dram 100 mewe.' Kaenj jero kokaenj meleeno, 'Gii tosa papiaga menj koi rama uulanjowo utegonj 50 onno ewa.'

⁷ Kaenj jenj eja monj qisij muro, 'Ano gii? Goononj tosa dawi eja?' Qisiro kokaenj jero, 'Wiit flaua ii 21,000 kilogram mewe.' Kaenj jero ijoro, 'Gii tosa papiaga menj iikanonj 16,800 kilogram kaenj oona ewa.'

⁸ "Kaenj kolooro miri toyanonj moma jenjqaenjo qaa kokaenj jero, 'Galenanonj tiliqili qaganonj iwoi anoti, ii momakooto awaa qendeenja.'" Ponj Jiisasnonj sundu kaenj jenj toroqenj jero, "Panjamambaa nanamemenj otaanjkejuti, iyonjoo momakootogia ii ejemba tosaanja kete laligojuti, ii tiliqili ama onjombutiwaa so ejato, Anutuwwa asasaganonj laligojuti, yonjoo momakootogia ii iikawaa baatanonj kolooja.

⁹ "Kawaajonj kokaenj jewe mogi: Tosianonj balombaa monenj hinanonj ejemba tiligonj onjomakejuto, onjononj mono iikanonj menj alaurugia mokoloonj onjombu. Ii mokoloonj onjonj balombaa iwoinonj qaombaati, Anutunonj mono kambanj iikanonj koma horonj onjono laaligo kombombanja gomanonj keuma tetegoya qaa laligowu.

¹⁰ "Monjonj iwoi melaada menj kaparanj koma tororo galenj konji, iinonj mono iwoi somata kaangadeenj tororo galenj kombaa. Monjonj iwoi melaada galenj koma gijigaju anji, iinonj mono iwoi somata ii kaangadeenj galenj kombaatiwaaajonj jeninj gijigaju ambaa.

¹¹ Balombaa monenj hinaya borogianonj anji ii pondanj mende galenj kongi honja mende kolooroti eenj, monjonj mono iwoi bunjaya uuta honja ii borogianonj mende ambaa.

¹² Onj tosaanja yonjooonj iwoi ii pondanj mende galenj kongi honja mende kolooroti eenj, onjooanjiaa uugiaa bunja honja ii morononj monj onjonaga?'

¹³ *"Welenjqeeqee monjonj ponj woi welenj qenj oromambaajonj amamaanjkeja. Monjonj kaenj amambaajonj moji, iinonj mono monj kazi ama munj monj uutanonj jonogawaa. Mombaanonj qokotaanj monj jejewili ama mubaa. Kawaajonj onjononj Anutu ano monenj hina ii mindirinj welenj qenj orombombaajonj amamaawu.'" Kianj.

*Monembaa uugere ambubutiwaa qambanjmambanj qaa
Mat 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12*

* 16:13: Mat 6.24

¹⁴ Farisii (Kana qaawaa kaparan'konjon) yononon monembaa naan mamaga en onjon laligogitiwaajon Jiisasnon qaa kuuya ii jeroti, ii moma jaa kuma mepaegon mugi.

¹⁵ Mepaegon mugi kokaen injoro, "Farisii onjonon mono ejemba jaagianon solana kaana qendeema onbombaaajon geriawo amakejuto, Anutunon uugiaa kania moma kotodaboroja. Ejemba jaagianon iwoi mombaaajon mogi uuta kolooji, ii Anutunon iiro arokuuuyawo koloojeka.

¹⁶ *¹⁶ "Bentotombaa kania ii Mooseswaanon Kana qaanon ano gejatootoo ejemba yonoo Buju Terenon oogi weengon laligon waanin Jonon asugin hona asuganon injisaano. Kamban iikanonja kanain qaa ii jej sein Anutuwaaw bentotonon keubutiwaajon ejemba uugia kuunkejon. Ejemba kuuyanon mono janjarin riin kaparan koma bentoton iikawaa uatanon keubombaaajon amakeju.

¹⁷ *¹⁷ Siwe balonon goron qewaotiwaaw so anjaoto, Kana qaawaa tere jimbolanja motoonjgo ii kamban mongen mende toton aliwaa. Kian.

¹⁸ *¹⁸ "Eja monjon embia mesaon emba mon mewaati, iinon mono olonkaku ambaa. Eja monjon emba loyanon mesaoroti, ii mewaati, iinon mono kaanagadeen olonkaku ambaa." Kian.

Eja qaabunayawo ano Lazarus

¹⁹ "Eja qabunayawo mon laligoro. Iinon opo maleku nezongbala osoga akadamyawo mouma laligon kamban so nenkorisoro ama siiseweweya qaa laligoro.

²⁰ Kaen laligoroto, iwaa miri naguya kosianon eja wanaya mon qata Lazarus en laligoro. Wiji nombonon selia so koma raro.

²¹ Wosoya ano gbadonon en eja pon qerewenaa nene durjonnga nene kera remonja kamaaro ii nemambaaajon moro. Moma ero kasu yononon kouma wiji nombonja bojon laligogi.

²² "Kaen laligon wanaya iinon komuro. Komuro Siwe gajoba yononon wama uma oyanboyan gomanon анги Aabrahambaa kooronjonon raro. Eja qabunayawo iinon kaanjadeen komuro ron konji.

²³ Ron konji koomuwaa senjon gomanon kemero jej sorogoro siimbobolo somata moma uuro uro Lazarus Aabrahambaa kooronjonon koriganon endu raro iriuro.

²⁴ Iriima silama qama jero, 'Oo amana Abraham, mono wosoga moma nomba. Nii gere bolanon nooro kokanon konjajilin uuta moma nanjen. Kawaajon mono Lazarus wasina kema koso susuyanon apunon geesaan kan neselananon moriro olomoowa.'

²⁵ "Kaen jeroto, Aabrahamnon meleeno, 'Merana, mono koi romonjgona keno. Giinon namonon laaligo korisoroyawo mono laligona tegoroto, Lazarusnon namonon laaligoya qenjenmanjen ama laligoro. Kaen laligoroto, kamban kokaamba ulunkolen ama munin rajato, giinon siimbobolo moma konjajilin qaganon nanjan.

²⁶ Kaen laligojon ano toroqon kokaen jejen: Anutunon nono ano onjo batunananon mendeema jawo ama kotiuro eja. Kawaajon tosanon jawo qisigon nonoononjga onjonon koubombaaajon mobuyaga, ii mono amamaawuya. Kaanagadeen leegen endu laligojuti, onjonon kaanagadeen nonoonon koubombaaajon osiwuya.'

²⁷ Kaen jero kokaen ijoro, 'Amana, kaen kolooro kokaen welema gonjen: Giinon mono Lazarus wasina manna mirinon kema.

²⁸ Miri iikanon daremunuruna 5 laligojuti, iyononon kaanjadeen senjon goman koi kanon kamaan siimbobolo somata mobubo. Kawaajon mono jena kema gejatootoo qaa injjoro mobu.'

²⁹ "Kaen welenoto, Aabrahamnon jero, 'Qaago! Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yononon Buju Tere ii yonoo bunaga eja. Qaa ii mono geja ama mobu!'

³⁰ Kaen jero kokaen jero, 'Oo ama Abraham, kaen qaagoto, koomuya nonoononjga monjon yononon kenagati een, yononon mono uugia meleembuyaga.'

³¹ Jero Aabrahamnon kokaen ijoro, 'Yononon Mooses ano gejatootoo ejemba yonoo qaawaajon geja mende anjuti een, kaanjadeen koomuya nonoononjga monjon waama qaa jenagati een, iyononon mono kilen Anutu mende moma laarin mubuyaga.' " Kian.

17

Singisongowaa kongoro mono qotogowu.

Mat 18.6-7, 21-22; Maak 9.42

¹ Jiisasnon gowokouruta qaa kokaen injjoro, "Bologaa siipatitanon mono afaankota koloojeka. Monjon siipatiti anjon komambaaajon amamaankejato, mon moronon

tosaanja korigoro ama onono singisongo ambuti, iwaajon mono terenjon 'Ye!' qama wanjinjingoje. Siimbobolo uutanon mono iwa qaganon ubaa.

² Iinon ejemba melaa iyonoononga mon korigoro ama muro singisongo ambaati, eja iikanon mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunon lombo iikawaa irona nomaen muro soyanon koloonaga? Kemur kowonjin aroyanon somonjon kowe biwianon giligi kemenagati, iikanon mono afaanjota koloonaga.

³ *³ "Kawaajon mono onjanja galengia men aon laligowu. Alaga monjon singisongo anji, ii mono jen mindinjon muba. Jen mindinjon muna moma bolin aon wosoya mobaati een, gii mono singisonggoya mesaon muba.

⁴ Ween mombaa uutanon singisongo 7 ama bolin goma ambenja 7 goonon eleema kokaen jewaa, 'Alana, nii singisongo anjenjwaajon moma bolin aojen.' Kaen jewaati een, gii mono singisonggoya ii mesaon muba." Kaen.

Momalaariwaa honja ii ku-usunawo.

Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

⁵ Aposol yonjon Pombaajon jegi, "Momalaarinana mono toroqen men kotiiwa."

⁶ Kaen jegi Ponjon meleeno, "Momalaarigaa honja ii nejon kotaa so enagati een, ononon saanon numuzu gere" koi kawaajon kokaen jen kotowuyaga, 'Gii mono tiigawo joloma waama lugun kowenon kemen geengga komoma aon namba.' Kaen jen moma laarigi gere iikanon mono qaagia ten kombaa." Kian.

Welenqeqe awaa ii nomaen?

⁷ "Onoononga mombaa gawon ejanon bulmakao men gawonon kema kinon hororo balon mesombaa me lama galengia laligowaa. Laligon mirinon kouro iikanon toyanon kokaen jero mobaa me qaago, 'Gii mono mirinon kouma rama nenega newa.'

⁸ Kaen qaago! Iinon mono kokaen jewaa: 'Gii mono apu arin meagon aon gomantiinгаа nenena onn ama nona nemanja. Kawaa gematanon geengгаа nenega onn newa.'

⁹ Kaen jen koton muro gawon ejianon jerotiiwaa so gawon medabororo sokono galenjon kawaajon mepeseen mubaa me qaago? Qaago!

¹⁰ Onoo kanagia ii kaanjadeen eja. Galengianon iwoi kuuya jen koton ononoti, onjo ii andaboron kanon mono kokaen jewu, 'Nono gawon ejemba toonja laligonjon. Galenananon iwoiwaajon jeroti, mono iigadeen men kajonjwaajon mepemepese mongambombaajon amamaajon.'" Kian.

Jiisanon eja 10 selegia men solananiro.

¹¹ Jiisanon Jerusalem sitinon kemambaajon Galili ano Samaria prowins woi yoroo batugaranon kana eroti, iikanon keno.

¹² Kananon kema goman monjon keuro eja 10 selegia manimbayawo yonjon mokoloon iima korikori endu nangi.

¹³ Nama kotakota qama silama jegi, "Somatanana Jiisas, mono kiankomun nonomba!"

¹⁴ *¹⁴ Qama jegi injiima kokaen injjoro mogi, "Ono mono jigo gawon galen yonjonon kema selegia qendeema onjombu." Kaen injjoro ten koma kananon kerigi selegianon iikanon solanani awaa kolooro.

¹⁵ Awa kolooroto, 10 yonoononga monjon selia solananiro iima eleema kan Anutu kotakotagadeen qama mepeseero.

¹⁶ Mepeseen Jiisaswaa kanianon kemen usugon simin kuma 'Dangisen!' jero. Eja ii Samaria ejaga. Juuda yonjon Samaria prowinswaa ejemba yonjonon mogi kamaanqeqeta kolooro laligogi.

¹⁷ Dangisen jero Jiisanon meleema ijoro, "Ii saanon anjanto, eja kuuya 10 onoo selegianon mono solanandabororo me? Eja 9 yonjonon mono daen laligoju?"

¹⁸ Eja wabaya giinon geengodeen eleema kan Anutu mepeseejanto, eja 9 yonjonon mono kema lolomonin kenju."

¹⁹ Kaen jen kokaen ijoro moro, "Momalaariganon mono men qeangjon gonja. Kawaajon saanon waama kema." Kian.

Anutuwaa bentoton ii nomaen koloowaa?

Mat 24.23-28, 37-41

²⁰ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yonjonon Jiisas kokaen qisin mun jegi, "Anutuwaa bentoton ii mono naa kambanon asugiwaa?" Jegi moma meleema kokaen jero, "Anutuwaa bentotononon mono jaanananon iibombaa so mende asugiwaa.

* 17:3: Mat 18.15

* 17:6: Jiisanon mulberi gere mon qendeeno. Gere ii numuzu kaanaga, kota kowororo kota

kaanja neneyaga.

* 17:14: Lew 14.1-32

²¹ Mobu! Anutuwaa bentotoŋa ii batugianonj uugianonj asuginj eja. Kawaajonj ii kokanonj me endukanonj eji, kaenj jewombaaajonj amamaankejonj.”

²² Jiisasnonj gowokouruta kokaenj injjoro mogi, “Kanagenj kambanj monj kanj kuuwaati, iikanonj Siwe gomambaa Eja honjaa gawonj meme weenja yonoononjga monj iibombaa siinja mobuto, ii mombo iibombaaajonj amamaawuya.

²³ Kambanj iikanonj kokaenj jegi mobu, ‘Mobu! Hamoqeqe Toyanonj mono endu laligoja. Mobu! Mono koi asugija.’ Kaanj kaanj jegi ii iibombaaajonj iikanonj uulanawo mende lugunj kembu.

²⁴ Ii kokaembaajonj: Siwe gomambaa Eja honjanonj mombo kawaati, kambanj ii oobiliwaa so kokaenj koloowaa: Ii siwe leegenja uulanawo bilisik ama asarinj leegenj sokoma kenji, iinonj mono iikawaa so asugiwaa.

²⁵ Kanagenj kaenj koloowaato, wala ejemba kambanj kokaamba namononj laligojuti, iyonononj eja ii yakarinj gema qenj mugj siimbobolo somata mobaa.

²⁶ * “Wala eenjanonj Nooawaa kambananonj ejembanonj laaligogia qemasologenj qaganonj laligonj tiwilaagiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja honjanonj mombo kawaatiwaa kambananonj kaanagadeenj asugiwaa.

²⁷ * Nooawaa kambananonj nene lombanj ama apu kotiga neŋ embagemba sewanjaa anjgi kema karo agiminj aogi. Nanamemenj kaenj ama menj qemasologenj laligogi Nooanonj wanjo uutanonj uroti, weenj iikanonj tegoro. Tegoro apu gboulu somatanonj kanj ejemba qaa ronj koma onono apu nemotonj komugi.

²⁸ * “Lootwaa kambananonj kaanagadeenj qemasologenj laligogi kaanjiadeenj kolooro. Ejembanonj nene lombanj ama apu gisi neŋ gawonj koma komoma jigo mirigija menj qetegonj nene sii miri ama iwoi sewanja mewutiwaaajonj anjgi iwoi tosia sewanja menj laligonjkegi.

²⁹ Kaenj ama menj laligogito, Lootnonj Sodom gomanj mesaonj keno weenj iikanondeenj gere ano jamo qara geriawo ii mono konj kaanja sombinonjga kamaanj ejemba jinonja qaa onooro komugi.

³⁰ Kanagenj Siwe gomambaa Eja honjanonj mombo asugiwaati, kambanj iikanonj ejembanonj kaanjiadeenj qemasologenj ama laligonj tiwilaawuya.

³¹ “Weenj iikanonj sombenonj laligowaati, iinonj mono hina iwoiya memambaaajonj miri uutanonj mende uba me gawononj kema laligowaati, iinonj mono kaanjiadeenj mirianonj mende eleema kawa.

³² Loot embianonj meleema gematanonj uunj komunj jamo karanjanj kolooroti, mono ii romonjgowu.

³³ * Monjonj laaligoya siiseweweya qaa iyanjaaajonj anjonj koma iyanjaa jaajaa laligomambaaajonj moji, iwaa laaligoyanonj mono soowaato, monjonj laaligoya noojonj ama qeleema mesaowaati, iinonj mono laaligo honjaa kania mokoloonj oyanboyanj laligowaa.

³⁴ “Niinonj kokaenj injjowe mobu: gomantiinja iikanonj eja woi dunjonj motoonj ewaoti, iyoroononjga monj wama monj mesaowuya.

³⁵ Kaanagadeenj emba woi ii motoonj tawenj orasinj rabaoti, iyoroononjga monj wama monj mesaowuya.”

³⁶ (Eja woi nene gawononj laligowaoti, iyoroononjga monj wama monj mesaowuya.)

³⁷ Jiisasnonj kaenj jero gowokourutanonj meleema ijogi, “Oo Ponj, ii dakanonj koloowaa?” Kaenj ijogi kokaenj injjoro mogi, “Oro gisaganonj monjenj baagenj ero mambonjkararanonj mono iikanonj horonj ajoroonjkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kianj.

18

Malonj kaparanj koma weleno eja somatanonj ilaaro.

¹ “Ono mono kambanj so Anutu qama koolinj qelokoli mende ama laligowu.” Jiisasnonj kaenj jenj iikawaa sareqaaya kokaenj injjoro mogi,

² “Taanj monjonj qaa jenteego eja monj laligoro. Iinonj ejemba yonjononj qaa jenj mubutiwaaajonj gamuya mende moma iyanjaa jaajaa laligonj Anutu waa jeta uugumamboti waaajonj toroko mende moro.

³ Taanj kanonj malo emba monj laligoro. Iinonj suulanj qaa jenteego eja iikanonj kema kokaenj jenj laligoro, ‘Monjonj niwo anjgowowo anjiwaaajonj giinonj mono ilaan nonaga.’

⁴ “Kaanj jero kambanj koriga ii moma gema qenj laligoroto, kanagenj uutanonj kokaenj jero, ‘Niinonj ejemba yonjoo qaagaaajonj gamuna mende moma neenaa jaajaa laligonj Anutu waa jeta uugumamboti waaajonj toroko mende momakejenj.

* 17:26: Jen 6.5-8 * 17:27: Jen 7.6-24 * 17:28: Jen 18.20-19.25 * 17:33: Mat 10.39; 16.25; Maak 8.25; Luuk 9.24; Jon 12.25

⁵ Kaen laligojento, malo koi kanon mono qaasoso pondan jen noma kankejiwaaajon mojona tiiro saanon ilaan mube qaaya tegowaa. Mende ilaan mubenagati een, iinon mono kanasoso karo mojtitiitiya momambo.’”

⁶ Ponjon sundu ii medaboron jero, “Jenteego eja doogoyanon qaa jeroti, mono iikawaaajon geja ama kania romongowu.

⁷ Anutunon ejemba iyanjaajon meweengon ononoti, iyononon gomantiinja اساسا ilaan onjombaatiwaaajon qama kooligi Anutunon mono yonoo qaagia gosin jen tegoro awaa koloowu. Ilaan onjomambaajon jen silemale mende ama kambaan mende konjoratiro ubaa. Ii qaago totoon!

⁸ Niinon kokaen injjowe mogi: Anutunon mono kambaan mende koriro qaagia gosin jen tegoro awaa koloowuya. Mono alanzan ilaan onjomaekjato, ii kilen Siwe gomambaa Eja honanon eleema kan ejemba gosin onjombaati, kambaan iikanon momalaari hona mokoloowaa me qaago?” Kian.

Farisii ano takis meme yoroo qamakooligara

⁹ Ejemba tosianon iyangiaajon mogi uro solanjan dindinja koloojon jen tosaanja mogi kamaanqeqeta kolooro. Jiisasnon ii injiima sareqaa mon kokaen injjoro mogi,

¹⁰ “Eja woyanon jiwowon jigonon uma qama kooliri. Monjon Farisii ano monjon takis meme ejaga.

¹¹ “Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) iinon nama anodeen kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, ejemba tosianon uugia dogoro kalugon serowilin amakejuti, nii ii kaanja mende laligojen me takis meme endu nanji, nii iwaa so kaanagadeen mende laligojen. Kawaajon dangisen jen gonjen.

¹² Niinon sonda so somanja woi nenewaa singi laligojkejen. Niinon monen hinana kuuya mendeema 10:nonnga motoonggo Anutuwaaw bujaya qenkejen.’

¹³ “Kaen qama kooliroto, takis meme iinon wanjonon monjon nama Siwenon eu uumambaajon gamuya moma borianon jaaya esuun kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, singisonon eja nii mono kiankomun nomba.’

¹⁴ *Niinon kokaen injjowe mobu: Iinon mono Anutuwaaw jaanon solanjan mirianon eleenoto, Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) iinon kaen qaago. Daen yononon iyangiaa uugia menj ubuti, Anutunon mono ii kuuya menj kamaan onjombaato, monjon iyanja uuta menj kamaawaati, Anutunon mono ii menj uma mubaa.” Kian.

Jiisasnon merabora kotuegon onono.

Mat 19.13-15; Maak 10.13-16

¹⁵ Ejemba tosianon merabora busubuusu kaanagadeen unuama Jiisasnon borianon oosirin onjombaatiwaaajon iwaanon kagi. Kagito, gowoko yononon ii iima jen qotogon ononji.

¹⁶ Kaen angito, Jiisasnon merabora ii koma horon onono kagi kokaen jero, “Merabora melaa ii saanon onjomesaogi noonon kawu. Anutunon ejemba kaanja ii bentotonja buja qen onjomba. Kawaajon ii mende somonjon onjombu.

¹⁷ Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Monjon Anutuwaaw bentotonja ii merabora kaanja buja mende qen aowaati, iinon mono iikawaa uutanon keumambaajon amamaawaa.” Kian.

Jiisasnon eja qabunjayawo mombaa qambanmamban qaa jero.

Mat 19.16-30; Maak 10.17-31

¹⁸ Galenjonkon eja monjon Jiisaswaanon kan kokaen qisin muro, “Boi awaa, niinon mono nomaen ama laaligo kombombanja buja qen aowenaga?”

¹⁹ Qisin muro kokaen ijoro, “Gii noojon ‘Boi awaa’, ii naambaajon jejan? Anutu motoongonon awaa kolooja. Eja monjon ii kaanja awaa mende kolooja.

²⁰ *Gii jopon qaa koi modaboron: ‘Serowilin mono mende amba. Mon mono mende gena komuwa. Iwoi mono yonoro mende mewa. Mon jenonkuukuu mono mende ama muba. Nemunjannga mono goda qen oromakeba.’”

²¹ Kaen jeroto, galenjonkon ejanon kokaen ijoro, “Ii kuuya mono gbaworonanonga ten koma laligon waabe.”

²² Ijoro Jiisasnon moma kokaen ijoro, “Gii tani motoongonon amamaajan: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewanja mewutiwaaajon ana monen karo mendeema ejemba wanaya onjomba. Kaen ana esuhinaga somata (maa suan, milyon kina kaanja) ii Siwe gomanon en gombaa. Kaen ama nii notaan kawa.”

²³ Kaen ijoroto, eja iikanonj kindimbiri laligorotiwaajonj ama qaa ii moma wosobiri mokoloonj jaaya bosoleero eenj mesaonj keno.

²⁴ Wosobiri mokolooro Jiisasnonj ii iima kokaen jero, “Yei! Ejemba monenjin hinagiawo yonononj Anutuwaa bentotononj keubombaaajonj bimoonj kupukapa ambuya.

²⁵ Ii kokaen jenj asarimanja: Oro somata kamel ii sosoro ootanonj saanonj mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabunagiawo yonononj Anutuwaa bentotonj uutanonj keubombaaajonj bimoonj osiwuya.”

²⁶ Qaa ii jeroti, iyonononj kokaen jegi, “Oopopoon! Ejemba morononj mono Siwewaa bunja koloona?”

²⁷ Kaen jegi kokaen meleeno, “Ejembanonj ii angobato menj amamaanj osinkejuto, Anutunonj mono iwoi kuuya saanonj amakeja. Iinonj iwoi monj ama memambaajonj mende amamaanj osinkeja.”

Jiisaswaa gawonj memewaa tawaya

²⁸ Piitononj qaa ii moma meleema kokaen jero, “Moba, nonononj mono miri balonana mesaonj gii gotaanj kaninj.”

²⁹ Kaen jero Jiisasnonj kokaen injjoro, “Niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Mononj Anutuwaa bentotonjaajonj ama iwoi monj mesaoroti, —ii miri balonja, embameria, daremunja me nemunmanja —ii onjomesaoro

³⁰ Anutunonj mono kitia toroqenj uugunj tawaya meleema muro ii namowaa laaligononj mewaa ano laaligo kanagenanonj laaligo kombombanja tetegoya qaa bunja qen ajonj laligowaa.”

Jiisasnonj komuwaatiwaa qaaya jero karoonj kolooro.

Mat 20.17-19; Maak 10.32-34

³¹ Jiisasnonj gowokouruta 12 ii horonj onjono kagi kokaen injjoro, “Mobu, nono Jerusalem ubonja. Gejatootoo ejembanonj Siwe gomambaa Eja honjaajonj qaa kuuya oogiti, ii mono honjowo koloodaborowaa.

³² Mononj ii memelolo menj muro waba gawman yonoo borogianonj kemebaa. Yonononj jejewili ama mepaegonj qaa tokoronkota jenj munj sulaapanj qewuya.

³³ Sulaapanj qenj ooli waayawononj ootin talunjonj qegi komuwaa. Komunj ween karoonj kolooro koomunonja waabaa.”

³⁴ Kaen injjoroto, gowoko yonononj qaa ii mende totoonj moma asarigi. Qaa injjoroti, ii aasangoyanonj ero ii mende moma kotogi. Kianj.

Jiisasnonj eja jaagoo mombaa jaaya metooro.

Mat 20.29-34; Maak 10.46-52

³⁵ Jiisasnonj kema Jeriko gomanj dodowiro eja jaagoo mononj nene monen mubutiwaaajonj welema kana gorayaanonj raro.

³⁶ Raro ejemba tuunjeleembe kananonj uugunj kenji otonggia moma “Naa iwoi kolooja?” jenj qisinj onjono.

³⁷ Qisinj onjono kokaen jegi, “Jiisas, Nazaret ejanonj mono kananonj kanj guugumambaaajonj anja.”

³⁸ Jegi kokaen qarowoo, “Jiisas, Deiwidwaa gbili! Gii mono kiankomunj nombal!”

³⁹ Kaen qarowoo ejemba wala kenjiti, iyonononj bo rabaatiwaaajonj qotogonj mugito, iinonj kaparanj koma qa gigilaaro, “Deiwidwaa gbili! Gii mono kiankomunj nombal!”

⁴⁰ Qa gigilaaro Jiisasnonj doronj ama kokaen jenj kotooro, “Ii mono borianonj menj noononj kawu.” Jenj kotooro menj kosere kougi kokaen qisinj muro,

⁴¹ “Alana, gii mono naa iwoi gomanjatiwaaajonj mojanj?” Qisinj muro ijoro, “Ponj! Nii jaana mombo uumambaajonj mojenj.”

⁴² Ijoro Jiisasnonj moma kokaen ijoro, “Mono jaaga uuwa. Momalaariganonj mono menj qeangonj gonja.”

⁴³ Kaen ijoro iikanondeen jaaya tooro tororo uunj Anutu mepeseen Jiisas otaanj gematanonj keno. Ejemba kuuya yonononj iwoi ii iima Anutu mepeseegi. Kianj.

19

Zakiusnonj uuta meleeno.

¹ Jiisas Jeriko taanonj kouma kotonj kemambaajonj ano.

² Iikanonj eja monj qata Zakius laligoro. Iinonj eja qabunayawo koloonj takis meme yonoo jotamemegiaga laligoro.

³ Iinonj Jiisaswaa kaitania iimambaa siinja moroto, eja torodaamambaajonj ejemba tuun batugianonj nama akakarinj amamaaro.

4 “Jiisasnoŋ koi kaŋ nunuuguwaa,” jegi moma iimambaajoŋ bobogariŋ kema ejemba unjuugun Sikamore gere* qaganonŋ uma raro.

5 Raro Jiisasnoŋ kanonŋ keuma jaayanonŋ uuro uro iima kokaenŋ ijoro, “Zakius, gii mono uulaŋawo kamaawa. Nii kete goo mirinonŋ kawo motoonŋ rabota.”

6 Kaen jero uulaŋawo kamaanŋ aisoonŋ koma horonŋ muro mirianonŋ keni.

7 Keni jemba kuuyanonŋ ii iima nŋindiŋ-nŋnduru ama kokaenŋ jegi, “Mono naambaajoŋ ŋiŋiŋonŋgo eja kaanŋa mirinonŋ uma raja?”

8 Kaen jegito, Zakiusnoŋ ejemba batugianonŋ asuganonŋ waama nama Ponŋ kokaenŋ ijoro, “Ponŋ moba, niinonŋ tiwomalekuna biwianonŋ mendeema leeya ejemba wanaya yoŋooŋonŋ onŋomaŋa ano daenŋ yoŋooŋonŋ ilawoila monŋ so uugunŋ tiliqili ama wambeti, ii mono ambeŋa 4:waa so toroŋenŋ meleema onŋomaŋa.”

9 Kaen ijoro Jiisasnoŋ iwaa kaniaaŋonŋ kokaenŋ jero, “Anutononŋ kete miri kokawaa toya hamo qeŋ muro letonja. Iinonŋ kaanŋagadeenŋ Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoo batugianonŋ laligoja.

10 *Siwe gomambaa Eja hoŋanonŋ mono ejemba soogiti, ii monŋgama hamo qeŋ onŋomambaajoŋ ama kamaaro.” Kianŋ.

Monenŋ esu 10 mendeema onŋonoti waa sareqaa.

Mat 25.14-30

11 *Jiisasnoŋ kaŋ Jerusalem siti dodowiŋ qaaya jero ejemba ii mogiti, iyoŋononŋ kokaenŋ romonŋgogi, “Anutu waa bentotonŋa hoŋanonŋ mono uulaŋawo asugi waa.” Kaen romonŋgogiti waaŋonŋ Jiisasnoŋ sareqaa monŋ kokaenŋ jero,

12 “Eja qabuŋayawo monŋonŋ kokaenŋ jero, ‘Nii mirina mesaonŋ kantri monŋonŋ koriganonŋ kembe iikanonŋ nii eja ponŋ kuunŋ nonŋgi laligonŋ eleema kamaŋa.’

13 Kaen gomaŋ koriganonŋ kemambaajoŋ jeŋ gawonŋ eja uruta 10 onŋono kagi monenŋ esu 10 mendeema onŋoma kokaenŋ inŋijoro, ‘Niinonŋ kema laligonŋ kanagenŋ eleema kamaŋa. Onŋononŋ kambaŋ biwianonŋ monenŋ kokanonŋ konkororo gawonŋ menŋ ii menŋ seiwu.’

14 Kaen jeŋ kenoto, kanagesourutanonŋ kazi ama muŋ kokaenŋ jegi, ‘Nono eja koi kanonŋ ananaanonŋ eja ponŋ koloonŋ galeŋ koma nonombaati waaŋonŋ togojonŋ.’ Kaen jeŋ welenŋ eja tosaŋa wasiŋ onŋonŋgi gematanonŋ kema buju ii ijogi.

15 “Kaen ijogito, kileŋ kantri kenoti, iyoŋononŋ ii eja ponŋ kuunŋ mugi iyaŋa prowinsnoŋ mombo eleema karo. Kaŋ gawonŋ eja uruta monenŋ esu onŋonoti, ii jero iwaa jaanonŋ kougi. Motomotoonŋ yoŋononŋ konkororo gawonŋ menŋ monenŋ menŋ seiŋi dawi kolooroti, ii qendeenŋgi iimambaajoŋ qisiŋ onŋono.

16 Gawonŋ eja mutuyanonŋ jaanonŋ kouma jero, ‘Ponŋ, niinonŋ monenŋ esuga menŋ seiwe toroŋenŋ mombo esu 10 mokoloowe.’

17 “Kaen jero kokaenŋ ijoro, ‘Ii awaa. Gii gawonŋ meme eja awaga. Gii iwoi melaada menŋ ii kaparaŋ koma galeŋ koma laligona seiwo. Kawaajoŋ niinonŋ taonŋ gomaŋ 10 mindiriŋ goo boroganonŋ ambe iyoŋoo galeŋgiaga laligowa.’

18 Kaen ijoro gawonŋ eja alianonŋ jaayanonŋ kouma kokaenŋ ijoro, ‘Ponŋ, niinonŋ goononŋ monenŋ esuga menŋ seiwe toroŋenŋ mombo esu 5 mokoloowe.’

19 Kaen ijoro ii kaanŋagadeenŋ kokaenŋ ijoro, ‘Ii awaa. Niinonŋ taonŋ gomaŋ 5 mindiriŋ goo boroganonŋ ambe iyoŋoo galeŋgiaga laligowa.’

20 “Mombo monŋonŋ kouma ijoro, ‘Ponŋ iiba. Goo monenŋ esuga koi. Ii opononŋ esuunŋ lolongowe ero.

21 Giinonŋ eja geriawo koloojanŋi waaŋonŋ ama goojonŋ keena moma laligowe. Gii geenŋo hina iwoi kowinonŋ mende anati, ii kileŋ memambaajoŋ momakejanŋ. Gii geenŋo nene kota mende komona kolooroti, iikawaa hoŋa ii kileŋ kotonŋ memambaajoŋ momakejanŋ.’

22 “Kaen ijoro meleema kokaenŋ jeŋ muro, ‘Gii gawonŋ eja bologa. Geenŋo qaa jejaŋi, niinonŋ iikawaa so gosiŋ goma ironŋa meleema gomaŋa. Nii eja geriawo kolooŋenŋ. Neeno iwoi kowinonŋ mende ama ii memambaajoŋ momakejenŋ. Neeno nene kota mende komoma iikawaa hoŋa ii kileŋ kotonŋ memambaajoŋ momakejenŋ. Ii saanonŋ moma laligona.

23 Gii kaniaŋa kaenŋ momago mono naambaajoŋ monenŋ esuna ii benknonŋ mende ana somariiro. Ii konkororo gawononŋ anagati eenŋ, iikanonŋ mono seiwo niinonŋ kaŋ susuyawo mewenaga.’

24 “Kaen jeŋ muŋ eja kosianonŋ nanŋgiti, ii kokaenŋ inŋijoro, ‘Onŋo mono iwaa borianonŋga monenŋ esuya ii wama esu 10 mokoloroti, ii mubu.’

25 Inŋijoro moma kokaenŋ ijogi, ‘Ponŋ, iwaanonŋ monenŋ esu 10 ii edaboroja.’

* 19:4: Sikamore ii kowa kaanŋaya, kota neneyaga.

* 19:10: Mat 18.11

* 19:11: Mat 25.14-30

²⁶ *Kaen ijogi meleema jero, 'Niinonj kokaen injjowe mobu: Ejemba iwoi enj onono gawonja menkejuti, kuuya iyonoojonj Anutunonj ii toroqen onono seiwaato, mombaanonj iwoi melaada monj ero gawonja mende menkeji, Anutunonj mono ii kaanagadeen wano eenj toontoonj laligowaa.'

²⁷ Kaen jejento, kereurunanonj niinonj eja ponj koloonj galenj koma onomanatiwaajonj togogiti, ii mono unjuama kagi injima jenj kotowe unjugi komuwuya.' " Kianj.

Jiisaswaajonj mare kongi Jerusalem uro.

Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Jon 12.12-19

²⁸ Jiisasnonj qaa ii jedaboronj mesaonj Jerusalem sitinonj umambaaajonj wala keno.

²⁹ Kema Betfage ano Betani gomanj woi kosogaranonj kanj baanja qata Oil gere baanja qamakejuti, iikanonj uma gowokowoita woi wasinj orono. Wasinj oromambaaajonj ama

³⁰ kokaen irijoro, "Gomanj jaasewangaranonj raji, mono iikanonj kembao. Kema iikanonj keuma dongi melaa kasanonj somonjgogi nanji, ii mokoloowao. Dongi ii dologaga, eja mononj qaganonj mende rarayaga. Ii mono isama menj koi kawao.

³¹ Aisni mononj 'Ii naambaajonj isanjao?' jenj qisinj orono kokaen ijowao, 'Ponnanaronj iikawaajonj amamaaja.'

³² Kaen wasinj orono kema ijorotiwaa so mokolori.

³³ Mokoloonj dongi melaa isambowaaajonj ani toya yonononj irijogi, "Hei! Dongi melaa ii naambaajonj isanjao?"

³⁴ Irijogi kokaen meleeni, "Ponnanaronj iikawaajonj amamaaja."

³⁵ Kaen meleema menj Jiisaswaanonj kanj malekugia qetegonj dongi qaganonj tamboma jegi Jiisasnonj uma raro.

³⁶ Kaen rama keno ejemba tuunjeleembe yonononj goda qenj opo malekugia qetegonj kana somatanonj tambonji.

³⁷ Tambonji kema Jerusalem dodowinj Oil gere baanja roganonj kemero gowoko tuun kuuyanonj kanainj aisonj angoletto kuuya ku-usurj qaganonj mero iigiti, iikawaajonja qa somata qama Anutu mepeseenj munj

³⁸ *kokaen jenj qagi, "Anutu mepeseenonj. Kij Pombaa qatanonj kawaati, Anutunonj mono ii kotuegowa. Luaega ano qabuñaga mepeseenij Siwe eukanonj uja. Oowe oowe!"

³⁹ Kaen qagi Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) tosanonj ejemba tuun batugianonj nama kokaen jenj mugi, "Boi, mono gowokouruga jenj onomba."

⁴⁰ Kaen jenj mugi kokaen meleeno, "Niinonj kokaen injjowe mobu: Yonononj goronj nambuyagati eenj, jamo yonononj mono silama qabuyaga." Kianj.

Jiisasnonj Jerusalem sitiwaajonj saaro.

⁴¹ Jiisasnonj Jerusalem dodowinj siti ii iima saaro.

⁴² Saama kokaen jero, "Onoononj luae mono nomaenj koloonaga! Ono iikawaa kania weenj kokanonj moma kotogi sokonagato, kambanj kokaamba ii jaagia mende toojiwaajonj ama aasanjgoyanonj eja.

⁴³ Iikawaa kania ii kokaen: Kambanj monj kanj kuuwaati, iikanonj kere yonononj kouma kiropo kotakotonanj siti koi kuunj liligonj leeleu eu emu gbanj ama emboma kakasililinj ama onombuya.

⁴⁴ Anutunonj wambusoonj koma onoono onj kambanj wanja ii mende moma kotonj telambelanj ama Anutu gema qenj tondu laligonj koujuti, iikawaajonj kere yonononj kondemondeen onjonji miriwaajamo monj ii jamo mombaa qaganonj mende nambaato, siti koi kanonj mono qeqlalanj ewaa. Yonononj jigo mirigia kondeema meraboraurugia siti uutanonj laligojuti, ii unlanj ureewuya." Kianj.

Jiisasnonj jiwowonj jigo jenj kobooro.

Mat 21.12-17; Maak 11.15-19; Jon 2.13-22

⁴⁵ Jiisasnonj qaa ii jedaboronj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj kema hina sewanja mewutiwaajonj anjgiti, ii kanainj konjoma onono kamaagi.

⁴⁶ *Konjoma onoma kokaen injjoro, "Aisaianonj qaa monj kokaen oorota eja, 'Noo jigonanonj mono qamakooli mirigiaga koloowa.' Qaa ii ejato, onj ii utegogi kikekakasililinj yonoo kobaa kaanja kolooja."

⁴⁷ *Jiisasnonj kambanj so jiwowonj jigononj uma Bunja qaa kuma onoma laligoro. Kaen laligoroto, jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yonononj ajoroonj kantri jigo kausol yonowoo aminj moma kokaen jegi, "Ii mono nomaenj jeninj qegi komunaga?"

⁴⁸ Kaen jegito, ejemba tuun somata kuuya yononon iwo qokotaan Bunaya geja ama momakegi. Kawaajon "Mono nomaen ambonato?" jen kana mon mende mokoloogi. Kianj.

20

Jotamemeya yononon Jiisaswaa ku-usunjaajon qisigi.

Mat 21.23-27; Maak 11.27-33

¹ Jiisasnon jiwowon jigonon uma ejemba tuun kuma onoma Oligaa Bunja jen asarin onoma laligoro. Kamban monjon kaen ano jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon kantriwaa jotamemeya tosaaja yonowo Jiisaswaa jaanon kougi.

² Kouma kokaen qisij mugi, "Gii koi kanon iwoi anjanj, ii mono moronon jen koton gonon amakejan? Iikawaa ku-usunja ii mono moronon gono? Ii mono jena mobon."

³ Qisij mugi kokaen meleema onono, "Niinon kaanagadeen qisij onjombe ii meleema nijowu.

⁴ Jonon ejemba oomulu menj onoma laligoroti, iinon iikawaa ku-usunja ii daenkaya mero? Siwe Toyanon muro me balon toyanon mugi?"

⁵ Kaen meleema onono batugianon aminj moma kokaen jegi, " 'Ku-usunjanon Siwenongga asugiro,' kaen jewonjati eenj, iinon mono kokaen jewaa, 'Kaen kolooro ononon ii mono naambaajon mende moma laarin mugi? Ii mende sokonja.'

⁶ Kanageso kuuya yononon Jombaajon 'Gejatootoo ejaga kolooja,' jen ii kotakota moma laarin laligoju. Kawaajon 'Balon ejembanon asugiro,' jewonjati eenj, yononon mono iringia soono jamonon nunuwuya."

⁷ Qaa kaen gosin kokaen meleengi, "Ku-usunjanon daenkaya asugiroti, nono ii mende mojon."

⁸ Kaen meleengi Jiisasnon kokaen injjoro, "Kaen kolooro niinon kaanagadeen iwoi koi amakejeniwaa ku-usunja moronon nonoti, ii mende injjomana." Kianj.

Wain kasa gawon galen bologa, yonoo sareqaa

Mat 21.33-46; Maak 12.1-12

⁹ *Jiisasnon kanain ejemba sareqaanon kokaen injjoro, "Eja monjon wain kasa gawon koma komoro. Koma komoma gawon galen tosaaja mokolon onoma jero gawonja menj honaa bakaya iyangia menj bakaya toya mubutiwaaajon borogianon ano. Borogianon ama onomesaon kantri monjon kema kamban koriga laligoro.

¹⁰ "Laligon laligoro hona momogorotiwaa kambana (gbani 5) toriro kanon welenqeqeya mon wasin muro galen yonoonon kema wain gawon honaa bakaya mubutiwaaajon jero. Jeroto, gawon galen yononon ii koobinon qen otaagi boria bobora eleeno.

¹¹ Kawaa gematanon welen eja mon wasin muro kenoto, ii kaanagadeen koobinon qen gamu qen muj otaagi boria bobora eleeno.

¹² Eleeno gawon toyanon welen eja mon mombo wasiro keno amben karonon kolooroto, ii kaanagadeen sagorogoro qen gawon sopa seleenjen hagogi kemero.

¹³ "Kaen anji wain gawon toyanon qaa monggama jero, 'Mono nomaen amanato? Neenaa komunjua merana mono wasiwe keno ii iima goda qewuya me nomaen?'

¹⁴ Kaen jen meria wasiro kenoto, wain gawon galen yononon ii iima batugianon kokaen aminj moma jegi, 'Iinon mono borosamoyaa toya koloowaa. Ayo, ii mono qenin komuro wain kasa gawon koi kanon mono ananaa bunaga koloowaa.'

¹⁵ Kaen jen hagogi gawon seleenjen kemero qegi komuro. Wain gawon toyanon ii moma mono nomaen ama onombaa?

¹⁶ Iinon mono anjo kan gawon galen ii kondeema onombaa ano gawon galen dologa mokolon onoma wain kasa gawonja yonoo borogianon ambaa." Jiisasnon sareqaa kaen injjoro moma jegi, "Ii mende sokonja. Yamagen (kozigenj)!"

¹⁷ *Jegito, Jiisasnon ii tororo injiima koton kokaen jero, "Bunja Terenon qaa monj ii kokaen eja,

'Miri meme yononon jamo tando monj gema qen een mesaogi raroti, iikanon mono tando kombombana kolooro mokoloogi.

Iikanon riiro mirinon mono gororongonj kamaan kombaa.' Qaa iikawaa kania ii nomaen?

¹⁸ Kawaajon kokaen jemanja: Monjon tando waja iikanon ritatanjon kamaan qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aen tando iikanon joloma tama mombaa qaganon kamaan kombaati, ii mono kuuya qenjanjmenjanjgawaa."

¹⁹ Jiisasnoŋ kaen jero Kana qaawaa boi ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaen jegi, “Sareqaa ii mono ananaoŋoŋ jeja.” Kawaajoŋ ii kambaŋ iikanondeeŋ meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuuŋlelemba yoŋooŋoŋ toroko moma amamaagi. Kian.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.

Mat 22.15-22; Maak 12.13-17

²⁰ Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa jaagaleŋ megi. Kaen meŋ qaaya moŋ qiwitigoro qaawaa timbinonŋ hororo gbadooŋ mubutiwaaŋoŋ ama eja tosaana wasiŋ oŋoŋgi iwaanoŋ kagi. Oporoto ano gawana yoŋoo borogianoŋ ama mubombaajoŋ moma Buŋa qaa awaa jeje taniŋaŋ ama qisiŋ qaayaajoŋ geja aŋgi.

²¹ Areŋ kaen ama qisiŋ muŋ kokaen jegi, “Boi, nono goo kanaga moŋoŋ. Giinoŋ qaa dindiŋa jeŋ kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ ejemba tosaana mende inŋisosoroŋ tosaana mende sureŋ oŋomakejaŋto, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kaen ama Anutuwaanoŋ kana ii qaa hoŋa otaŋ kuma nonomakejaŋ.

²² Kawaajoŋ nono Siisa-kimbaajoŋ takis ama kaen Mooseswaa Kana qaa songiwoŋa me qaago?”

²³ Kaen jegito, Jiisasnoŋ aŋgomokolonŋ areŋgia moma kotonŋ kokaen injjoro,

²⁴ “Saanoŋ silwa monen moŋ qendeema noŋgi iimaŋa. Morowaa uŋayaga ano qataga ii kanonŋ oogita eja?” “Oo, ii Siisa-kimbaanoŋ,” kaen meleema jegi.

²⁵ Jegi kokaen injjoro, “Kaen kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo ii mono Anutuwaa buŋa gewu.”

²⁶ Jiisasnoŋ kaen jerotiwaajoŋ ejemba tuuŋ somata yoŋoo jaagianonŋ qaawaa timbinonŋ ama mubombaajoŋ amamaanŋ qaayaajoŋ waliŋgoŋ qaagia bogoro nanŋi. Kian.

Koomunonŋa waawaataa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.

Mat 22.23-33; Maak 12.18-27

²⁷ *Sadusii boi paati yoŋonoŋ “Komugiti, iyoŋonoŋ mende waabuya,” jeŋ laligogi. Yoŋoononŋa tosiaŋonŋ Jiisaswaa jaanoŋ kouma kokaen qisiŋ muŋ

²⁸ *jegi, “Boi, Moosesnoŋ kokaen jeŋ kotonŋ nononota eja, ‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komuro koganoŋ saanoŋ maloya meŋ laligoŋ gbili mekolooŋ muro dataa qa meŋ laligowa.’

²⁹ “Moba! Kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanonŋ emba meŋ laligoŋ gbilia qaa eenŋ laligoŋ komuro.

³⁰ Komuro koganoŋ maloya ii mero.

³¹ Kawaa gematanonŋ koga moŋnoŋ emba iikayadeeŋ mero. Kaandeeŋ kaŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba motooŋgo iikayadeeŋ meŋ gbilia qaa laligoŋ komudaborogi.

³² Komudaborogi konoga malogia ii kaanagadeeŋ komuro.

³³ Giinoŋ ‘Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabuya,’ jeŋanto, nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororonŋ waabuyagati eenŋ, emba motoondeeŋ ii embagiaga megi laligorotiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaŋa?”

³⁴ Kaen jegi Jiisasnoŋ kokaen meleeno, “Kambaŋ kokaamba namo koi kanonŋ ejemba loemba kolooŋ laligoŋkeju.

³⁵ Laligoŋkejuto, ejemba uugia meleengi Anutunonŋ iima moro sokono koomunonŋa waama gomaŋ balonŋ qaita moŋ eukanonŋ keuma laligowuti, iyoŋonoŋ iikanonŋ mende agimiŋ aowuya.

³⁶ “Kawaa kania ii kokaen: Umeleenŋ ejemba gbiliŋ koomunonŋa waabuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa meraboraanaŋa kolooju. Yoŋonoŋ Siwe gajoba kaana kolooŋ mombo mende komuwuto, tetegoya qaa laligoŋ ubuya.

³⁷ *Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya ii Moosesnoŋ kaanagadeeŋ nanŋonŋ jero. Somaŋ bambanoŋ gere bolonŋ kolooŋ mende jeŋ kotoroti, iinoŋ ii iima sunduya ooro iikanonŋ qaa kokaen eja, ‘Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa Poŋa laligoŋ kouma laligoŋ.’

³⁸ Isi wanjale karoonŋ yoŋonoŋ Anutuwo laligoŋ kotiŋ ubuya. Kuuya kotiŋ laligoŋjuti, iyoŋonoŋ mono laaligogia Anutuwaajoŋ laligoju. Kawaajoŋ Anutunonŋ koomuya yoŋoo Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligoŋjuti, mono iyoŋoo Poŋgiaga kolooja.”

³⁹ Jiisasnoŋ kaen meleeno Kana qaawaa boi tosiaŋonŋ meleema kokaen ijogi, “Boi, ii qaa dindiŋa jejaŋ.”

⁴⁰ Kaen jeŋ qaa moŋ mombo qisiŋ mubombaajoŋ kokobimbij ama mesaogi. Kian.

Kraist ii kinj Deiwidwaa Pojña ano gbiliga.

Mat 22.41-46; Maak 12.35-37

⁴¹ Jiisasnoñ qaa moñ kokaen injjoro, “Kraistnoñ Kinj Deiwidwaa gbiliga kolooji, tosianoñ qaa ii nomaembaaajoñ jenkeju?

⁴² *Deiwidnoñ aņo qaa kokaen jero Ondino Terenoñ (Buk song, Psalm) eja, ‘Anutunoñ nama noo Pojña kokaen ijoro, Giinoñ mono kañ noo boro dindinanon rana

⁴³ niinoñ kambañ biiwianoñ kereuruga riin riitama haamo ama oņoma goo kana baaganon ama oņomaņa.

Kambañ ii kañ kuuwaatiwaa so mono asamararanoñ koi raba.’

⁴⁴ Deiwidnoñ kaen jen qata ‘Noo Pojña’ jeja. ‘Pojña’ jen mono nomaen ama iwaa gbiliga kaanagadeen koloonağa?’ Kian.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeñ meme qaa

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 11.43

⁴⁵ Jiisasnoñ gowokouruta ii qaa kokaen injjoro ejemba tuuñ somata kuuya ii mogi,

⁴⁶ “Kana qaawaa boi yoņoojoñ mono galeñgia meñ aon laligowu. Yoņonoñ maleku koriga mouma kema kañ qendeema oņombombaajoñ momakeju. Maaketnoñ me kanaanon ejemba iniigi jolongia jewutiwaajoñ momakeju. Kaanagadeen qamakooli mirinoñ jaaqeqeyanoñ eu rabombaajoñ siinja momakeju ano jejelombanoñ duñ rara mutuyanoñ jegenjegen rabombaajoñ momakeju.

⁴⁷ Yoņonoñ malo yoņoonon miri iwoi bidaañ baagon aņaliñ oņomakeju ano qabuņagia koloowaatiwaajoñ qamakooli koriga koriga qama kooliñ totogianoñ qenkeju. Kawaaajoñ Anutunoñ qaagia jen tegon ironja uuta meleeno qagianon ubaa.” Kian.

21

Emba malo moņnoñ nanduñ hoņa ano.

Maak 12.41-44

¹ Jiisasnoñ nama uuro keno ejemba qabuņagiawo yoņonoñ nanduñgia ii nanduñ katapanon aņgi kemero.

² Aņgi kemero emba malo wanaya moņnoñ kañ soojaakota osoga woi ano kemeroti, ii kaanagadeen iiro.

³ Ii iima kokaen jero, “Niinoñ qaa hoņa moñ kokaen injjowe mobu: Malo wanaya koi kanoñ nanduñ aņgi, ii mono tosaņa kuuya unjuugun aņja.

⁴ Kawaa kania ii kokaen: Kuuya yoņonoñ monen somata en oņono kitiagadeen aņjuto, emba koi kanoñ en laligojiwaa so iwoiya kuuya andaboron een toontoon laligowaa.” Kian.

Jiwowon jigonon kondomondeen koloowaa.

Mat 24.1-2; Maak 13.1-2

⁵ Jerusalem jiwowon jigo ii jamo iimasiiñsiinjawo ano kalenja kalenja Anutuwaajoñ aņgiti, iikanon menjerenjoggi akadamyawo eroti, gowoko tosianoñ ii iima amin mogi Jiisasnoñ qaa kokaen injjoro,

⁶ “Miri koi iijuti, ii mono kondeengi miriwaa jamo moñ ii jamo mombaa qaganon mende ewaato, qeqelalan saoyagadeen ewaa.”

Kakasiliñ ano sisiwerowero koloowaa.

Mat 24.3-14; Maak 13.3-13

⁷ Kaen injjoro qisij mugi, “Boi, qaa jejañ, iikawaa hoņa mono naa kambañon koloowaa ano koloomambaajoñ ambaati, iikawaa aiweseyanoñ mono nomaen asugiwaa?”

⁸ Qisij mugi kokaen injjoro, “Moņnoñ aņgomokolon ano jinjauñ qen kembutiwaajoñ mono galeñgia meñ aon laligowu. Ejemba mamaganon asugin noo qananon kokaen injjowuya, ‘Niinoñ Kraist koloojen,’ ano, ‘Kambañ mono torija.’ Kaen injjowuyato, oņonoñ mono iyoņoo gemagianon mende kembu.

⁹ Manja karenja karenja koloon kema karo otonja mobuyato, jenengia mono mende orowa. Iwoi ii waladeen koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, namowaa kambañanoñ mono iikanondeen uulanjawo mende tegowaa.”

¹⁰ Kaen injjoñ toroqen kokaen jero mogi, “Kantri moņnoñ kantri moñ unjuwombaajoñ waabuya. Ejemba tuuñ moņnoñ tuuñ moñ yoņowo aroñ qen aowombaajoñ waabuya.

¹¹ Balonja balonja kanoñ nañ somasomata qonjoma meñ namo meleeno kemenkebaa. Kaanagadeen bodia bodia koloon uma ewaa. Ji kotiga kotiga ii koloogi jaasoņgo

* 20:42: Ond 110.1

komunkebu. Sombinonj aiwese somata jaamorota morota injiima aaruŋ toroko momake-buya.” Kianj.

Oligaa Bunawaaŋonj kere koloowaa.

Mat 24.9-14; Maak 13.9-13

¹² “Iwoi kuuya ii koloowaato, wala kozigenj tosonianj oŋo uugia meleengitiwaaŋonj ama ujuama somonŋonj sisiwerowero ama oŋombu. Tosianonj horonj oŋoma qamakooli mirigianonj qaa gawonŋia meŋ jeŋ tegogi kapuare miria miria kanonj oŋoombuya. Tosianonj noo qanaaŋonj ama ujuanŋi kantria kantria yonŋoo eja ponj ano gawana yonŋoo jaasewanŋianonj nambuya.

¹³ Kaerj nama noo kaniaana saanonj nanŋonj injijowu.

¹⁴ *Qaa jakeyanonj onŋonŋi nambuti, kambanj iikanonj qaa nomaenj jewonaga, iikawaa majakakaya waladeenj mende mobu. Qaa ii mono uu wombogianonj anŋi ewa.

¹⁵ “Ii kokaembaaŋonj: Niinonj onŋowo nama momakooto oŋoma buugia meŋ afaanŋomaŋa. Uuafaanŋadeenj laligogi tuarenjenjurugia yonŋoononŋa moŋonj momakooto ii qotogonj qaagia qewagonj meŋ kamaanŋ oŋombombaajonj amamaawaa.

¹⁶ Onŋonŋiaa nemunŋmaŋ, daremunj, tinitosa ano alaurugia yonŋononj kaanŋagadeenj anŋononj meŋ onŋonŋi onŋoononŋa tosaanŋa ujuŋgi komuwuya.

¹⁷ Kantri kuuya yonŋononj noo qanaaŋonj ama kazi ama onŋonŋi laligowuya.

¹⁸ “Kaerj laligowuyato, niinonj kalanj koma onŋombe wanŋiaa juuya moŋononj mende soowaa.

¹⁹ Onŋo kaparanj koma kotiinj bonj qerj nama iikanonj mono haamo ama oyanbayanj laaligo bunj qerj aowuya.” Kianj.

Jerusalem sitiwaa kondemonddeenj uuduuduyawo

Mat 24.15-21; Maak 13.14-19

²⁰ “Kanagenj manjaqeqe tuunj yonŋononj kouma Jerusalem siti liligonj gbanj ambuti, oŋo ii iima kambanj iikanonj mono kokaerj romonŋowu, ‘Siti wanŋa kondemondeembutiwaa kambanjanonj mono kanj kuuja.’

²¹ Kambanj iikanonj Judia prowinsnonj laligowuti, onŋononj mono misinŋonj horonj baanjanonj kembu. Sitanonj laligowuti, onŋononj mono siti mesaowu. Siti seleenŋenjanonj laligowuti, onŋononj mono sitinonj mende kembuya.

²² * “Ii kokaembaaŋonj: Bunŋa Terenonj gejatootoo qaa oogita eji, ii kuuya mono honjawo koloowaa. Qaa iikawaa so Anutunonj kambanj iikanonj singisonŋogiaa ironŋa meleema qaganonj ano ubaa.

²³ Anutunonj Israel kanageso singisonŋogiaajonj irinŋa soono kazia qendeema onŋono namononj kakasililin jekania booronŋoya asugiwaa. Emba korowo ano merabora ajunonj yonŋononj mono kambanj iikanonj nomaenj uulanjawo kembuyaga? Kawaajonj ‘Yei!’ qama wanjinjinŋojen.

²⁴ “Kondenmondeenj iikanonj ejemba tosaanŋa ii manjawaa soo somatanonj ujuŋgi komuwuya. Tosaanŋa kasa gbadoonj oŋoma ujuanŋi kantri kuuya yonŋoo batugianonj keubuya. Keugi waba kantri yonŋononj kouma Jerusalem riimemeaanj laligowuya. Kaerj laligogi Anutunonj kambanŋia toonj qero raji, iikanonj kanj kuuro mesaowuya.” Kianj.

Siwe gomambaa Eja honjanonj asugiwaa.

Mat 24.29-31; Maak 13.24-27

²⁵ * “Weenj ano koinj jaaganonj ano sengelao iikanonj aiwese morota morota asugiwaa. Kowenonj siri qegi otonj somata koloonkejiwaaŋonj namowaa kantri kuuya yonŋononj doomonŋia keno konajilinj moma laligowuya.

²⁶ Kaerj laligogi sombinonj utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragii mesaonj enkalolonj anŋi soowaa. Kawaajonj gomanj gomanj kanonj lombo bologa totonj koloowaatiwaaŋonj laligonj toroko moma uugia duuro jaagiili ambuya.

²⁷ * “Kambanj iikanonj Siwe gomambaa Eja honj iinonj koosu qaganonj karo iibuya. Kusunŋa somatanonj sakondindinjawo asuganonj asugiro asamararanj iibuya.

²⁸ Kaerj kawaato, iwoi ii kanainj koloowaati, onŋononj mono kambanj iikanonj Siwenonj ubomaa kambanŋianonj toriwaatiwaaŋonj mono wanŋia meŋ waama uugia meŋ kulu-luunj awasanjaka nambu.” Kianj.

Taonj gerewaa sareqaa

Mat 24.32-35; Maak 13.28-31

* 21:14: Luuk 12.11-12 * 21:22: Hoos 9.7 * 21:25: Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.31; Ais 6.12-13 * 21:27: Dan 7.13; Ais 1.7

²⁹ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaen injjoro, “Oŋo mono taonŋ ano gere tosaana ii injiima tanigia mobu.

³⁰ Gere ii sergia loŋgogi ii iima iikawaa kania onjoaŋgio moma asariŋ kokaen jeŋkeju, ‘Weeŋ kambanŋa mono dodowija.’

³¹ Oŋonoŋ kaanjadeenŋ qaa jejeŋi, iikawaa hoŋanoŋ kolooro iima moma asariŋ mono kania kokaen jewu, ‘Anutuwaa bentotonŋa Eja hoŋanoŋ mono uulaŋawo dodowinŋ kawaa.’

³² “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu: Ejemba kete namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambanŋianoŋ asugiwaa.

³³ Siwe namonoŋ goronŋ qewaoto, noo Buŋa qaanoŋ mono mende aliwaa.” Kianŋ.

Uugbili mesaŋ koomuya laligowombo.

Mat 24.42-44; Maak 13.33-37

³⁴⁻³⁵ “Kambanŋ somata iikawaa lombotanoŋ ejemba kuuya namonoŋ laligowuti, iyoŋoo qagianonŋ kaen koloonŋ ubaa. Kawaajonŋ iikanonŋ pilitik kanŋ siwa kaanŋa qeragonŋ onjombabo. Kawaajonŋ namonoŋ laaligowaa majakakayanoŋ qagianonŋ uro jejelombanŋ ama apu kotiga neŋ enjalolonŋ ama uugia bimoowabotiwaajonŋ mono galenŋia meŋ aonŋ laligowu.

³⁶ “Kawaajonŋ mono kambanŋ so uugbili laligonŋ qama koolinŋ laligowu. Kaenŋ laligogi esuŋ onono iwoi kuuya ii koloowaati, iikawaa uutanonŋa kok koma mono Siwe gomambaa Eja hoŋaa jaasewanonŋ awasanŋkaka nambuya.” Kianŋ.

³⁷ *Kambanŋ iikanonŋ Jiisasnoŋ weenŋ so jiwowonŋ jigonoŋ nama Buŋa qaa kuma onono gomanŋ mare kolooro mesaŋ baanŋa qata Oil gere baanŋa qamakejonŋi, iikanonŋ uma enŋ laligoro.

³⁸ Kaenŋ laligoro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ weenŋ so umugawodeenŋ jiwowonŋ jigonoŋ uma Buŋaya jero mobombaajonŋ iwaanonŋ kanŋ laligogi. Kianŋ.

22

Jiisas qeniŋ komuwaa jeŋ anŋonoŋ anŋi.

Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Jon 11.45-53

¹ *Kaenŋ laligogito, bered yiistya qaa iikawaa korisoroya, qata Pasowa kendonŋ jeŋkejonŋi, ii toriro.*

² Toriro iikanonŋ jigo gawonŋ galenŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ejemba tuuŋ yoŋoojonŋ toroko mogitiwaajonŋ ama iyaŋgiodeenŋ ajoroonŋ “Nomaenŋ aninŋ qegi komunaga?” jeŋ kana moŋgama amigi.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajonŋ uumotoonŋ ano.

Mat 26.14-16; Maak 14.10-11

³ Kambanŋ kanonŋ Satanonŋ Juudaswaa uutanonŋ kemero. Juudas ii Jiisaswaa gowokouruta 12 yoŋoononŋa moŋ. Kariot gomanonŋa karotiwaajonŋ qata moŋ Iskariot qagi.

⁴ Iinoŋ jigo gawonŋ galenŋ ano jigowaa kiropo galenŋ wana yoŋoononŋ kema Jiisas memelolo meŋ borogianoŋ amambaa qaaya injjoro.

⁵ Yoŋonoŋ ii moma “Ayo!” jeŋ uugianoŋ qeaŋgoro sewana monenŋ mubombaajonŋ qaa somonŋgogi.

⁶ Qaa somonŋgogi Juudasnoŋ Jiisas olonŋ memelolo meŋ borogianoŋ amambaa kana moŋgama kokobimbinŋ koma laligoro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.

Mat 26.17-25; Maak 14.12-21; Jon 13.21-30

⁷ Bered yiistya qaa iikawaa kendonŋ weenŋ moŋnoŋ Pasowa lama qeŋ onŋkegiti, kambanŋ iikanonŋ kanŋ kuuro.

⁸ Jiisasnoŋ Piito ano Jon kokaenŋ irijonŋ wasinŋ orono, “Oro mono kema Pasowa lama mozozonŋgori newonŋa.”

⁹ Kaenŋ irijonŋ wasinŋ orono qisinŋ muri, “Ii dakanonŋ kema mozozonŋgowota?”

¹⁰ Qisinŋ muri kokaenŋ meleeno, “Mobao, oro sitinonŋ keuri eja moŋ apu moŋnoŋ qindiima karo mokoloowaata. Mokolonŋ ii otaanŋ kema miri ubaati, mono iikanonŋ ubao.

¹¹ Uma miri toya kokaenŋ ijowao, ‘Boinoŋ goojonŋ jeja: Ala miriga daenŋ? Nononoŋ saanonŋ iikawaa uutanonŋ kanŋ gowokouruna yoŋowo Pasowa lama newonŋa?’

* 21:37: Luuk 19.47 * 22:1: Eks 12.1-27 * 22:1: Pasowa ii ananaa qaanoŋ niniima koboonŋ nunuuguro. Eksodus 12.15

¹² Kaen ijori moma miri qaganonj eu uma uuta somata monj qendeema orombaa. Iikanonj dunj rara iwoi mozozonjogita raja. Ii qendeema orono iikanonj mono lama qenj oowao.”

¹³ Kaen jej wasinj orono kema Jiisasnonj qaa jeroti, iikawaa so mokolonj nama lama qenj onj mozozonjori. Kianj.

Pombo samonj konoga negi.

Mat 26.26-30; Maak 14.22-26; Jon 13.21-30; 1 Kor 11.23-25

¹⁴ Nene kambaanonj karo Jiisasnonj aposoluruta yonjowo nene newombaajonj kamaanj raji.

¹⁵ Ragi kokaenj injjoro, “Niinonj Pasowa lama koi onjowo newombaajonj siinj mamaga moma laligowe. Nene koi nenjo mono siimbobolo momanja. Iikawaa kambaanonj torija.

¹⁶ Ii torijiwaajonj kokaenj injjowe mobu: Niinonj Pasowa lama namononj koi kanonj toroqenj mende nemanja. Kanagenj nene samonj kokawaa honja qaita monj asugiwaati, ii Anutuwaanonj bentotonj uutanonj eukanonj nemanja.”

¹⁷ Kaen injijonj wain qambi menj kotuegonj kokaenj jero, “Mono koi menj onjoangio anjgunj aonj newu.

¹⁸ Niinonj kokaenj injjowe mobu: Nii wain kasawaa honja koi kanonj mombo toroqenj mende nemanja. Mombo nemanjati, ii Anutuwaanonj bentotonj asugidabororo iikanonj nemanja.”

¹⁹ Kaen jej bered menj kotuegonj motonj onjoma kokaenj jero, “Koi neenaa busunaga. Ii onjoonj ama togonj onjonj. Ii nenj mono nii romonjonj nomakebu.”

²⁰ *Ii onjono negi wain qambi kaanjiadeenj menj kokaenj jero, “Qambi koi ii soomonjgo arenj donjogaa qambiaga kolooja. Niinonj hamo qenj onjomambaajonj ama sana molaama komumanja. Sa iikanonj mono Anutuwaanonj soomonjgo arenja ii menj kotiiwaa.

²¹ *Kaen koloojato, mobu, memelolo menj nombaati, iinonj mono motoonj koi nene nenj rajonj.

²² Onjanonj, Anutunonj jej kotorotiwa so Siwe gomambaa Eja honjanonj mono namo mesaonj kembaa. Kembraato, memelolo menj mubaati, iwaajonj mono qama wanjinjinjonj ‘Oo yei!’ jejenj. Anutunonj mono ironja uutaga meleema mubaa.”

²³ Kaen jero gowokourutanonj kanainj batugianonj aminj qisinj aonj jegi, “Nonoononjga mono morononj memelolo menj munaga?” Kianj.

Gowoko yonjononj batugianonj niinonjginonj anji.

Mat 20.25-27; Maak 10.42-44

²⁴ *Gowoko nonoononjga morononj jotamemeya wana kolooja?” kaenj jegi kawaajonj kaanagadeenj batugianonj jenonjkooli anji.

²⁵ Iikaenj anji Jiisasnonj kokaenj injjoro, “Namowaa kantria kantria yonjoo kingianonj mono eja ponj kaanja koloonj galenj koma onjmakeju. Yonjoo ponj qerewenja jawingianonj mono qaa jej kotonj kanagesogia mindinjonj onjngi welenj qenj onjoma ‘Eja awaa!’ jej mepeseenj onjmakeju.

²⁶ *Kaenj amakejuto, onjononj mono iikawaa so mende ambu. Onjoo batugianonj mojononj somatagia kolooji, iinonj mono kamaanjqeeta kaanja koloonj laligowa. Jotamemeya wanjanonj mono welenjqeeta kaanja koloonj laligowa.

²⁷ *Monjononj rama nene nero monjononj nene koma munj kema kankeji, iyoroononjga uuta ii morononj? Onjanonj, ‘Rama nene neji, iinonj mono uuta kolooja.’ Kaenj injinjonkejuto, niinonj onjoo batugianonj welenjqeeta kaanja koloonj laligojenj.

²⁸ *Kaenj laligowe angobato menj nongji konjilinj qaransombuyawowaa uutanonj keube onj kilerj kaparanj koma niwo qokotaanj laligonj kouju.

²⁹ Manjanonj jej kotonj nono niinonj iwaa bentotonja ku-usunj qaganonj galenj komakejenj. Kawaajonj niinonj toroqenj jej kotonj onjombe onj kaanagadeenj ku-usunj qaganonj ejemba kinj kaanja galenj koma onjmakebuya.

³⁰ *Kawaajonj onj saanonj noo bentotonanonj keuma nene dunja liligonj rama apu ano nene nenj laligowuya ano eja ponj raranonj rama Israel kanageso tuunj 12 yonjoo qaagia gosinj jej tegonj onjombuya.” Kianj.

Piitononj Jiisas qakoombaatiwaaajonj ijoro.

Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Jon 13.36-38

* 22:20: Jer 31.31-34 * 22:21: Ond 41.9 * 22:24: Mat 18.1; Maak 9.34; Luuk 9.46 * 22:25: Mat 20.25-27; Maak 10.42-44 * 22:26: Mat 23.11; Maak 9.35 * 22:27: Jon 13.12-15 * 22:30: Mat 19.28

³¹ Jiisasnoŋ jero, “Oo Saimon Saimon, moba! Komakoomo ejanon wiit dumuŋ kota juunonj ama utugoro kaawoya deema kamaanŋeji, Satanoŋ mono iikawaa so oŋonoŋ loorinj iwaa borianoŋ kemebutiwaajonj utugonj angobato meŋ oŋjomambaajonj kaparanj koma joririja.

³² Joŋorijato, goo momalaariganonj zololonŋonj janŋonj qaombabotiwaajonj niinonj goojonj qama koolinj laligowe. Kawaajonj kambaŋ moŋŋen uuga mombo meleema noononj kawagati, iikanonj mono uumeleenj alauruga nanŋonj meŋ kotiinj oŋomba.”

³³ Kaen jero Saimonoŋ meleeno, “Poŋ, niinonj mono giwo kapuare mirinonj kembotiwaajonj ano motoonj komuwotiwaajonj joŋorinj laligojen.”

³⁴ Kaen meleenoto, Jiisasnoŋ ijoro, “Piito, niinonj kokaen giŋowe moba: Kurunonj kete mende qaro giinonj waladeen “Ii mende moma mujeŋ,” jeŋ nii qakooma nona indinj karonj koloowaa.

Geso ano manjawaa soo somata iikayadeen meŋ kembu.

³⁵ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaen qisinj oŋono, “Niinonj oŋo wala gesogia qaa, monen gesogia qaa, kana esugia qaa kaen wasinj oŋombe kengiti, kambaŋ iikanonj iwoi mombaajonj amamaagi me qaago?” Qisinj oŋono “Iwoi mombaajonj mende amamaaninj,” ijogi.

³⁶ Ijogi kokaen toroqen injjoro, “Wala kaen anŋito, kambaŋ kokaamba mombaanonj geso ano monen geso qaŋa eji, ii mono meŋ besaanj laligowa. Manjawaa soo somata ii mombaanonj mende eji, iinonj mono malekuya sewanŋa mewutiwaajonj ama monen mokolonj soo ii sewanŋa mewa.

³⁷ *Niinonj kawaajonj kokaen injjowe mobu: Anutuwaawaa qaanonj noojonj jegita eji, qaa kuya ii mono hoŋowo koloodaborowaa. Iikawaa kambaŋanonj mono kanj kuumambaajonj anja. Buŋa qaa moŋ ii kokaen oogita eja, Iinonj bologa meme yoŋoo tuunŋonj ewaa, jegi. Kawaajonj jejen: Qaa iikawaa hoŋa ii noononj koloodaborowaa.”

³⁸ Kaen injjoro gowokourutanonj ijogi, “Poŋ iiba, manjawaa soo somata woi koi rajao.” Kaen ijogi “Ii sokonja,” jeŋ meleema oŋono. Kian.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinonj qama kooliro.

Mat 26.36-46; Maak 14.32-42

³⁹ Jiisasnoŋ miri mesaonj silia otaanj Oil gere baanjonj uro gowokourutanonj gematanonj kengji.

⁴⁰ Uma iikanonj keuma kokaen injjoro, “Angobatononj kamaanj unjuwabotiwaajonj mono qamakooli gawonj mewu.”

⁴¹ Kaen injjorinj oŋomesaonj jamo giliniŋ kemakeji, iikawaa so kema siminj kuma qama kooliro

⁴² Qama koolinj kokaen jero, “Amana, giinonj uusiingga mojanj eenj, siimbobolowaa qambia koi kanonj mono noo qananonj ubabotiwaajonj nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geenŋaa uusiingga so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago.”

⁴³ Kaen qama kooliro gajoba moŋŋonj Siwenonŋa asugin meŋ kotiinj muro.

⁴⁴ Meŋ kotiinj muro konjilinj uuta moma mono kaparanj koma uuta meŋ kululuunj qama kooliro. Qama kooliro nogoya ii sa lalanj kaanŋa riinj namononj kamaaro.

⁴⁵ Qama koolidaboronj waama gowokouruta yoŋoononj keno. Kema mokolonj injiuro wosobirinonj meŋ kamaanj oŋono gaonj egi.

⁴⁶ Egi injjoro, “Mono naambaajonj gaonj gadeen eju? Mono waama anŋobatononj kamaanj unjuwabotiwaajonj mono qama kooligi.” Kian.

Jiisas qelanjin meŋ somonŋogi.

Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Jon 18.3-11

⁴⁷ Jiisasnoŋ kaen jeŋ nano iikanondeen eja tuun kougji. Gowokouruta 12 yoŋoononŋa moŋ qata Juudas iinonj jeta meŋ oŋoma Jiisaswaanonj kouma buuta kitoŋ nero.

⁴⁸ Kitoŋ neroto, Jiisasnoŋ kokaen ijoro, “Juudas, gii buuna kitoŋ nen iikaanŋa kanonj Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ mujan me?”

⁴⁹ Kaen kolooro tosanonj Jiisas liligonj muŋ nanŋiti, iyoŋononj iwoi koloomambaajonj ano ii iima jegi, “Poŋ, nono manjawaa soo somatanonj unjuwonŋa me?”

⁵⁰ Kaen jeŋ yoŋoononŋa moŋŋonj jigo gawonj galenj wanŋa welenŋeqeqeya qen geŋja dindiŋa kotogoro kamaaro.

⁵¹ Kamaaroto, Jiisasnoŋ meleema “Mono mesaowu!” jeŋ welenŋeqeqewaa geŋja kotoroti, ii oosiriro qeanŋoro.

⁵² Qeanŋoro nama jigo gawonj galenjurugia, jigowaa kiropo galenj (sikiriti) wanŋa ano kantriwaa jotamemeya yoŋononj Jiisas mewombaajonj kougiti, ii kokaen injjoro, “Nii

* 22:35: Mat 10.9-10; Maak 6.8-9; Luuk 9.3; 10.4

* 22:37: Ais 53.12

kikekakasililin ejaga qaagoto, kilen noojon kaen moma manjawaa soo somata ano wasa men kouju.

⁵³ *Niinon ween so jiwowon jigonon onjowo laligowe onjonon borogia boraama nii mende nonji. Ii qaagoto, keteda koi pangamambaa ku-usujanon haamo ama asuganon kolooro onjo kambanjanon kan kuuja." Kian.

Piitonon Jiisas qakoono.

Mat 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27

⁵⁴ Kaen kolooro manjaqeqe eja yonjonon Jiisas men somonjon wama jigo gawon galen wanaa mirinon kengi. Kengi Piitonon gemagianon sigensigen onjotaan keno.

⁵⁵ Iikanon kema jinjaron miriwaa kiropo uutanon kemej somben biiwianon gere onj motoon ragi. Piitonon kaanjadeen yonoo batugianon raro.

⁵⁶ Raro welenqeqe emba mojonon Piitonon gere kosianon raro iigigiin kokaen jero, "Eja koi kanon mono kaanagadeen iwo laligoro."

⁵⁷ Kaen jeroto, Piitonon qakooma kokaen ijoro, "Embada, niinon ii mende moma mujen."

⁵⁸ Kaen ijon raro mende koriro eja mojonon ii iima ijoro, "Gii kaanagadeen iyonoononjga mon koloojan." Kaen ijoroto, Piitonon meleeno, "Alana, nii qaago."

⁵⁹ Aua motoonjgowa so tegoro mojonon qaa ii mombo kaparan koma jero, "Eja koi kanon kaanagadeen onjonon iwo laligoro. Iinon mono Galili ejaga kolooja."

⁶⁰ Kaen jeroto, Piitonon meleeno, "Ejada, qaa jejani, niinon ii kondanjen." Kaen meleema jen nano iikanondeen kurunon qaro.

⁶¹ Qaro Ponjon eleema Piito uuj iiro iikanondeen qaaya kokaen jeroti, ii romonjoro, 'Gii kete indin karoon qakooma nona kurunon qabaa.'

⁶² Qaa ii romonjon wosoya jumambaaon ano seleenjen kemej meduqedu men saaro. Kian.

Jiisas jen jononjisi ama mug.

Mat 26.67-68; Maak 14.63-65

⁶³ Manjaqeqe eja Jiisas men somonjogiti, iyonjonon mepaqepae ama muj nama qewagogi.

⁶⁴ Qewagon jaasewana esuun qisin ijogi, "Gii gejatootoo ejaga koloojaniwaaon monon guji, mono iwaa qata qaba!"

⁶⁵ Kaen jen mamaga terenjon mepaegon jen qetama mug. Kian.

Jigowaa jotamemeya yonjonon Jiisaswaa qaa gawon meg.

Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Jon 18.19-24

⁶⁶ Jen qetama muj laligogi goman ano kantriwaa jotamemeya ano jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yonjonon ajoroon Jiisas wama Juuda yonoo jigo kaunsol tuun yonoo jaagianon anji.

⁶⁷ Iikanon anji ijogi, "Giinon Hamoqeqe Toya Kraist koloojani een, ii mono asuganon paj jena mobona." Kaen ijogi meleeno, "Ii injjowenagato, ii mono mende moma laariwuya.

⁶⁸ Me qisin onjombenagato, ii mono mende meleema nombuya.

⁶⁹ Kaen mojenton, kamban kokaambadeen kanainj Jiisas wama gombambaa Eja hona iinon mono Anutu, ku-usunj Toyaa boro dindijanon rama laligowaa."

⁷⁰ Kaen meleeno iikanondeen korebore yonjonon kokaen jen qisigi, "Onjonon, gii Anutuwaa meriaga koloojan me qaago?" Kaen qisigi kokaen meleema onjono, "Ii koloojeniwaa qaaya mono onjanganjo jeju."

⁷¹ Meleema onjono jegi, "Anjo kuakua qen komuwaatiwaa nanjonanjo qaaya mono iyanaa jetanon jero modaboronjon. Kawaajon tosianon qaaya nanjowutiwaaon mono naambaajon mombo qisin onjombonaga?" Kian.

23

Jiisasnon gawana Pailotwaa jaanon nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Jon 18.28-38

¹ Kaen jen tuun kuuya yonjonon waama Jiisas wama kema gawana Pailotwaanon kengi.

² Iwaanon kema kanainj selianon qaa kuuj kokaen jegi, "Eja kokawaa kania ii kokaen iima monij: Iinon ejemba kuun onjono enjalolon kolooro karen aonkeju. Nono Siisa-kimbaa takis mende ambonatiwaaon sonjo amakeja. Iyanajon 'Nii Hamoqeqe Toya Kraist ano kin koloojen,' kaen jenkeja."

* 22:53: Luuk 19.47; 21.37

³ Kaen jegi Pailotnoŋ kokaen qisinq muro, “Onŋanoŋ, gii Juuda yoŋoo kin poŋgiaga koloojan me qaago?” Qisinq muro Jiisasnoŋ meleema jero, “Mono geenŋo jejanj, kian.”

⁴ Pailotnoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano ejemba tuuŋ ii kokaen injjoro, “Niinoŋ eja kokawaa qinjita moŋ mende mokoloojen.”

⁵ Kaen injjoro mombo kaparaŋ koma kuuŋ jegi, “Iinoŋ mono ejemba tuuŋ kuuŋ oŋoma Buŋa qaaya Galili prowinsnoŋ kanaŋj kuma oŋoma baloŋ sokoma kaŋ Judia prowins kokanoŋ kaanŋagadeen ii jeŋ seinkeja.”

⁶ Kaen jegi moma qisinq oŋoma jero, “Ii Galili ejaŋa kolooja me qaago?”

⁷ Kaen jero “Mono ii!” jegi moma Herodnoŋ Galili ano prowins tosaŋa mindiriŋ galeŋ koma oŋoma kambaŋ iikanondeen Jerusalem sitinoŋ kaŋ laligoroti, iikawaajoŋ Pailotnoŋ jero Jiisas Herodwaanoŋ wama kenŋi. Kian.

Jiisasnoŋ kin Herodwaa jaanoŋ nano.

⁸ Herodnoŋ Jiisaswaa sunduya moma mono kambaŋ koriga iimambaajoŋ siŋj moma laligorotiwaajoŋ ii iima uutanoŋ mamaga qeaŋgoro. Jiisasnoŋ anŋoleta moŋ mero iimambaajoŋ ama mamboma laligoro.

⁹ Kawaajoŋ qiqisi mamaga Jiisas qisinq muro. Ii qisinq muroto, Jiisasnoŋ kitia moŋ mende meleeno.

¹⁰ Jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ nama selenoŋ kuukuu qaa geriawo jeŋ mugi.

¹¹ Herodnoŋ manjaqeŋe ejauruta yoŋowo Jiisas meŋ kamaaŋ ama jejewili ama mepaqepae meŋ mugi. Kaen ama maleku akadamyawo moŋ mouma mugi nano wasiro mombo gawana Pailotwaa jaanoŋ keno.

¹² Wala Pailot ano Herod yoroŋoŋ kerekere ama aŋj laligorita kambaŋ iikanoŋ ala-ala koloori. Kaen.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.

Mat 27.15-26; Maak 15.6-15; Jon 18.39-19.16

¹³ Jiisasnoŋ karo gawana Pailotnoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano galeŋkoŋkoŋ ejauruta ano ejemba tuuŋ horoŋ oŋono ajoroogi.

¹⁴ Ajoroogi kokaen injjoro, “Oŋo eja koi kokaen jeŋ noonoŋ wama kaju, ‘Iinoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa kuuŋ oŋono eŋkaloloŋ amakeju.’ Mobu! Oŋo qaa selianoŋ kuujuti, niinoŋ iikawaa kania oŋoo jaagianoŋ gosinq kokaen mokoloojen: Oŋo eja kokawaa selianoŋ qaa kuuya kuujuti, ii niinoŋ kopoŋsoya moŋ mende mokoloojen.”

¹⁵ Herodnoŋ qaa kaanŋadeen jeŋ wasiro mombo nononoŋ kaja. Mobu, iinoŋ iwoi qinjitawo moŋ mende ano. Kawaajoŋ koomuwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ amamaaya koloowaa.

¹⁶ Kawaajoŋ niinoŋ jewe manjaqeŋe eja yoŋonoŋ oolinondeen qegi isambe kamaawaa.”

¹⁷ (Pailotnoŋ gbani so Pasowa korisoro kambaŋanoŋ kapuare mirinoŋga eja motooŋgo isama oŋomakero.)

¹⁸ Kaen injjoro koreboreyanonŋ silama qama jegi, “Iiga mono yamagenŋ (kozigen)! Barabas mono isama nonomba!”

¹⁹ Barabasnoŋ sitinoŋ kareŋ motoŋ laligogiti, iyoŋoo galeŋgiaga kolooŋ eja moŋ qero komuroti, iikawaajoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi raro.

²⁰ Pailotnoŋ Jiisas isamambaajoŋ moma qaa mombo jero.

²¹ Jeroto, yoŋonoŋ qetama qaa siita kuma qa gigilaagi, “Maripoonoŋ qewu! Mono maripoonoŋ qewu!”

²² Qa gigilaagi iinoŋ qaa indinq karoŋ kokaen injjoro, “Iinoŋ mono naa bologaga ano? Niinoŋ iwaanoŋ kopoŋso moŋ mende mokoloowe koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so mende kolooja. Kaen kolooro niinoŋ jewe manjaqeŋe eja yoŋonoŋ oolinondeen qegi isama mube kamaawaa.”

²³ Kaen injjoroto, yoŋonoŋ jaba ama kaparaŋ koma toroŋeŋ qa gigilaanŋ qagi, ‘Jiisas mono maripoonoŋ qegi komuwa.’ Kaen qama Pailotwaanoŋ qaa ii qewagogi.

²⁴ Qewagogi Pailotnoŋ qaagiaa baatanonŋ kema qaa kaparaŋ koma jegiti, iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.

²⁵ Jeŋ tegonŋ “Barabas kamaawa!” jeŋ kaparaŋ koŋgitiwaajoŋ ii isama muro kamaaro. Ii kareŋ motoŋ laligogiti, iyoŋoo galeŋgiaga kolooŋ eja moŋ qero komurotiwaajoŋ kasa mirinoŋ ooŋgi raro. Ii isano kamaaroto, Jiisas siŋgiŋa otaanŋ ama mubutiwaajoŋ borogianoŋ ano. Kian.

Jiisas maripoonoŋ qegi.

Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Jon 19.17-27

²⁶ Pailotnon Jiisas borogianon ano wama kana somatanon kema Afrika siti qata Sairini iikawaa eja mon qata Saimon mokoloogi. Iinon gawononga kouro jen koton mun Jiisaswaa maripoonja men iwaa sawinjanon anggi anggon otaan keno.

²⁷ Kaen keno ejemba tuun somata yononon luluuma gematanon otaan kenji. Yonoo batugianon emba tosanon kaanagadeen jinjen qama saama kenji.

²⁸ Saama kenji Jiisasnol eleema injiima kokaen injijoro, "Oo Jerusalem emba, onjo mono noojon mende saabu. Noojon qaagoto, onjoangia ano meraboraurugia yonoojon mono saabu.

²⁹ Mobu! Kanagen kamban mon karo iikanon kokaen jewuyaa, 'Emba aruna ii simbawonjowo. Koro mende ama merabora mende megiti, ii simbawonjowo koloouu. Merabora aju onjoma mende doongogiti, ii simbawonjowo.'

³⁰ *Kamban iikanon ejembanon kanain baanja Toya ii kokaen welema onjombuya, 'Onjo mono baanja ii jegi bagon qanananon ubu.' Ano sen sia Toya ii kokaen welema onjombuya, 'Onjo mono kobaagianon mesangon nonombu.'

³¹ "Niinon Anutuwaanon gere gbilighili koloouen ano noojon kilen kokaen ama nonju. Onjo gere koomuya singisonogoiawo eja sii qen nanju. Kawaaon Anutunon ironja meleema onono gerenon onjoro siimbobolo uuta mobuya."

³² Bologa meme woi ii kaanagadeen Jiisaswo motoon uruwombaaon uruama kenji.

³³ Kema goman qata Wanjsii qajuti, iikanon keuma Jiisas maripoonon qegi. Qen bologa meme woi ii motoon mon dindinanon mon qanianon leele kaen urugi.

³⁴ *Kaen angito, Jiisasnol jero, "Amana, yononon iwoi anjuti, iikawaa kania mende moma kotojutiwaaion mono singisonogoi mesaon onjomba."

Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaajon kiawen megii jangoya kolooro iikawaa so ii mendeema megii.

³⁵ *Kaen angii ejemba tuun yononon nama ii uun iigi. Iigito, Juuda jotamemeya yononon kaanagadeen mepaqepae men mun kokaen jegi, "Anutunon meweenjon muro Hamoqeqe Toya Kraist koloou ean, tosaanja ilaan onjoma laligoroti, iinon mono iyanja ilaan aowa."

³⁶ *Manjaqeqe eja yononon kaanagadeen qaa gonjeegee jen mepaegon kosianon kema wain apu aasonjowo qeesaan men uma mun

³⁷ kokaen ijogi, "Gii Juuda yonoonon kin ponja kolooujan ean, mono saanon geenja ilaan aowa."

³⁸ Wanjanon eu tere mon kokaen onj qegi nano, "Juuda yonoo kin ponjiaga koi."

³⁹ Kikekakasililin eja woi motoon monon oroni naniti, iyorononja monjon uuqeqe qaa tokoronkota Jiisas jen mun kokaen ijoro, "Gii Hamoqeqe Toya Kraist kolooujan ean, mono geenja ilaan aon noro kaanagadeen ilaan noromba."

⁴⁰ Kaen ijoroto, alianon jen mun kokaen ijoro, "Gii godaqeqega qaa. Gii Anutuwaajon kaanagadeen keega mende mojan me? Yononon jen tegon siimbobolo ororon nononji bosinjon.

⁴¹ Anara onanon koposo anitiwaaion ironja soyanon meleema ama noronji siimbobolo mojo. Ii mojoto, eja koi kanon bologa mon mende ano ii kilen tiwilaaju."

⁴² Kaen jen ijoro, "Jiisas, gii bentotonjaa uutanon keubagati, iikanon mono nii romonjon nomba."

⁴³ Ijoro ii kokaen ijoro, "Niinon qaa honja gijowe moba: Giinon mono kete niwo oyanboyan gomanon uma laligowa." Kian.

Jiisasnol komuro.

Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Jon 19.28-30

⁴⁴ Ween biiwia 12 kilok kolooro ween jaaya bulugoro pangamanon kamaan goman kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano.

⁴⁵ *Kamban iikanon jiwowon jigo uutanon opo nanoti, iikanon mono eukaya biiwianon jurama kamaan woi kolooro.

⁴⁶ *Jiisasnol kamban iikanon kotakota qama kokaen jero, "Amana, nii kokoosuna goo boroganon anjen." Kaen jen sewan aason konoga horon komuro.

⁴⁷ Komuro iwoi kolooroti, kawali galenon ii iima Anutu mepeseen kokaen jero, "Iinon mono onanon eja solanaga kolooua."

⁴⁸ Ejemba tuun kuuya ii iibombaaon kan ajoroogiti, iyononon iwoi ii kolooro iima wosogia juno wan gilin motomotoon mirigianon kenji.

⁴⁹ *Kenjito, ejemba kuuya Jiisas moma mugiti, iyononon sigenjigen nama ii uun iigi.

* 23:30: Hoos 10.8; Isa 6.16 * 23:34: Ond 22.18 * 23:35: Ond 22.7 * 23:36: Ond 69.21 * 23:45: Eks 26.31-33 * 23:46: Ond 31.5 * 23:49: Luuk 8.2-3

Emba tosanonj Jiisas otaanj Galiliga kagiti, iyonononj kaanagadeen nama ii iigi. Kianj.

Jiisaswaa qamoya ronj kongi.

Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Jon 19.38-42

⁵⁰⁻⁵¹ Juuda yonoononj taonj qata Arimatia iikanonja eja awaa qabunayawo qata Joosef iinonj kaanagadeen karo. Iinonj Anutu bentotombaa honja koloowaatiwaajonj mamboma laligoro. Iinonj Juuda yonoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya laligonj Jiisaswaa qaa jenj somonjonj anjgiti, iikawaa uumotoonj mende ano.

⁵² Iinonj Pailotwaanonj kema Jiisaswaa qamoya memambaaajonj qisiro.

⁵³ Qisij uma qamoya maripoononja metegonj menj kamaanj opo taanjonj esuuro. Esuunj menj qasirinonj kema jamo kobaa monj uroroonj qamo monj kanonj mende anjgiti, iikanonj Jiisaswaa qamoya ii ano.

⁵⁴ Sabat kendonj rarawaa iwoiya mozozonjgogiti, (nemungawonj) iikawaa weenja jaayanonj kememambaa ano.

⁵⁵ Kememambaaajonj ano emba Jiisaswo Galiliga kagiti, iyonononj Joosefwaa kanianonj qasirinonj kema iinonj Jiisaswaa qamoya menj jamo kobaanonj anoti, ii iigi.

⁵⁶ *Iikanonja eleema mirinonj kema jinij sambori unkoowagawo ano kele gawasuyawo Jiisaswaa qamoyanonj moriwombaaajonj mozozonjgogi. Mozozonjgogito, Moosesonj Kana qaanonj Sabat kendombaaajonj jenj kotoro eroti, ii otaanj haamo menj eenj ragi. Kianj.

24

Jiisasnonj koomunonja waaro.

Mat 28.1-10; Maak 16.1-8; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendonj ragi tegoro Sonda umugawodeenj gomanj ano emba yonononj waama jinij marae unkoowagawo mozozonjgogiti, ii menj qasirinonj kenji.

² Kema monjonj qasiriwaa qaa ootanonj jamo somata qetano kenoti, ii iigi.

³ Ii iima jamo kobaawaa uutanonj ugito, Ponj Jiisaswaa qamoya mende mokoloogi.

⁴ Kawaaajonj uugia uma kamaaro moma nanji eja woi malekugara taanja kokobilibiliawo yorononj bagianonj nani iriigi.

⁵ Ii iriima awawalinj balononj kemenj adaragogi kokaenjinjori, "Jaawo kotiinj laligoji, ii mono nomaembaajonj koomuya yonoo batugianonj monganju?"

⁶ *Iinonj koi mende ejato, mono gbilinj waaja. Galili prowinsnonj laligonj qaa injjoroti, ii mono romonjgowu:

⁷ Iinonj kokaenj jero, "Monjonj Siwe gomambaa Eja honja memelolo menj muro gawman eja sisiwerowerojiawo yonoo borononj keno maripoononj qegi komunj weenj karonj kolooro gbilinj waabaa."

⁸ Kaenj jeri qaaya ii momogianonj keuro romonjgogi.

⁹ Kaenj romonjonj qasirinonja eleema kanj iwoi kuuya kolooroti, iikawaa buju qaaya ii gowoko 11 ano tosaanja kuuya ii injjogi.

¹⁰ Qaa ii injjogiti, ii Maria Magdalaga, Joana ano Maria Jeimswaa nemunja ano emba tosaanja yonowo laligogiti, iyonononj ii kanj aposol ii injjogi.

¹¹ Buju qaa ii injjogito, ii mogi qaa omayaanj kolooro ii mende moma laarigi.

¹² Mende moma laarigito, Piitononj waama bobogarinj qasirinonj kema jamo kobaawaa uutanonj uuro keno opo taanja esuugiti, iikayadeenj raro iiro. Ii iima iwoi kolooroti, ii anjodeenj romonjonj walingonj mirinonj eleeno. Kianj.

Gowoko woiyanonj Emeus kananonj keni.

Maak 16.12-13

¹³ Weenj iikanondeenj Jiisaswaa gowokouruta yonoononja woiyanonj Jerusalem siti mesaonj gomanj qata Emeus sewen mail kanonj kemojonj keni.

¹⁴ Kananonj kema iwoi kolooroti, ii kuuya iyanjarodeenj aminj mori.

¹⁵ Ii aminj moma kania jenj bimoonj keni Jiisasnonj anjo kosogaranonj keuro motoonj kenji.

¹⁶ Kenjgito, jaagara kojanjiro ii mende iima kotori.

¹⁷ Mende iima kotori kokaenjinjori, "Oro anjarodeenj naa qaaga kananonj aminj moma kajao?" Kaenjinjori doronj ama wosobiri jaajaa uunj iima nani.

¹⁸ Iima nama yoroononja monj qata Kliopas iinonj kokaenjinj qisij muro, "Pasowa kendononj iwoi kolooroti, ii Jerusalem ejemba kuuyanonj moju. Gii motoonjononj wabaga kolonj ii mende mojanj me?"

* 23:56: Eks 20.10; Dut 5.14 * 24:6: Mat 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

¹⁹ Qisij muro “Ii naama?” jero moma kokaen ijori, “Nazaret eja Jiisaswaanon iwoi kolooroti, mono ii. Iinon gejatootoo ejaga laligon Anutu ano ejemba kuuya yonjoo jaagianon nanamemen ku-usunjawo ama qaa kotakota jen laligoro.

²⁰ Kaen laligoro ananaa jigo gawon galenana ano galenkonjon ejaurunananon ii wama gawanawaa boronon angji komuwaatiwaajon jen tegoro maripoonon qegi komuro.

²¹ Iinon Israel kanagesonana kasanongga isama downana mewaatiwaajon mamboma jejeromonromon ama laligoninto, ‘Yei!’ Ii mono qegi komujaa. Iwoi ii kolooro laligon kounij kete somanja karoon koloodaboroja.

²² “Ii mende sokono kete nonoononga emba tosonian qaanon kuuj waliŋgon nononji laligojon. Yononon gomaamba amandiinon qasirinon kema

²³ qamoya mende mokolon eleema kokaen jejuya, ‘Nono Siwe gajoba woiwaa jaameleen unj iinin yoronon ‘Jiisanon gbilin laligoja,’ jeri mojon.

²⁴ Qaa ii moma eja nonowo laligojuti, iyonoononga tosonian qasirinon kema emba yononon qaa jejuyati, iikawaa so ero iijuya. Ron gbaenja iijuyato, iyanj mende iijuya.”

²⁵ Qaa ii moma kokaen irijoro, “Yei! Ono gejatootoo yononon qaa jegiti, ii kuuya mono naambaajon ataqatan ama ajojon gaonjaajaa laligon mende moma laariju?

²⁶ Hamoqeqe Toya Kraistnon siimbobolo kaanja momago iyanja asamararan uutanon ubaa. Iikawaa so oogita eja me qaago?”

²⁷ Kaen irijon Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya yononon qaa jegiti, iikanonja kanain iyanja qaa kuuya oogita eji, iikawaa kania jen asarin orono.

²⁸ Jen asarin oroma kema gomanj kembojon jen keniti, ii dodowin kanon toroqen kembaaajon moro.

²⁹ Kaen moroto, yoronon kaparanj koma kokaen ijori, “Gomanj mare kolooro ween jaayanon kememambaajon anja. Kawaajon saanon norowo rama ewa.” Kian ijori yorowo mirinon uma ragi.

³⁰ Rama yorowo nene newombaajon ama bered menj kotuegon moton oromambaajon ano iwoi kokaen kolooro:

³¹ Iikanondeen jaaganonj tooro iima kotori ayayooga kono mombo mende iiri.

³² Kaen kolooro angarodeen kokaen aminj mori, “Kana somatanon Buja Terewaa qaa jen kania jen asarin noronji, kamban iikanondeen mono uunaranon gere jejiwaa so mojo.”

³³ Kaen jen iikanondeen waama Jerusalem sitinon eleema keuma gowokouruta 11 ano alaurugia yonjowo ajoroon ragiti, ii mokolon onjoni.

³⁴ Mokolon onjoni kokaen injjori, “Ponjon mono honja waama Saimombaanon asugijaa.”

³⁵ Kaen injjori iyanjoro kananon iwoi kolooro ano bered motoroti, kamban iikanonj uugara tooro moma kotori, iikawaa sunduya menj onjoni. Kian.

Jiisanon gowoko tuunja asugin onono.

Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

³⁶ Gowokouruta yononon qaa ii aminj moma ragi iikanondeen Jiisas anjo batugianon asugin nama kokaen injjoro, “Alauruna, luaenon mono onjowo ewa!”

³⁷ Kaen injjoro toroko moma jenengia ororo “Ome kokoosuga iijon,” iikaan romonggi.

³⁸ Kaen romonggogito, kokaen injjoro, “Ono nomaembaajon aarun momo kaanja uugianon kolooja?

³⁹ Nii neeno koi laligojen. Ii mono angio kana borona uuj iima mobu. Ome kokoosu ii siibusugia qaa. Nii siibusunawo nambe niiju. Mono noosirin iima kotowu.”

⁴⁰ Kaen injjon kana boria gendeema onono.

⁴¹ Qendeema ononoto, ii korisorogiaajon kilen mende moma laarin waliŋgon ragi kokaen qisij injjoro, “Nembanengia monj koi raja me qaago?”

⁴² Kaen qisij injjoro sora jejetaa kitia monj mug.

⁴³ Mug menj nero iigi.

⁴⁴ Nero iigi kokaen injjoro, “Nii onjowo laligon kamban kanon qaa injjowe mogiti, iikawaa honja ii kamban kokanon kolooro iiju. Niinon kokaen jen laligowe: Noo qaa ii Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo eja yonjoo Buju Tere ano Ondino (Buja rii) buknon oogita eji, ii kuuya mono honjowo koloodaborowaa.”

⁴⁵ Kaen injjon iikanondeen Buja Terewaa kania moma kotowutiwaajon uugia metooro.

⁴⁶ Metoon kokaen injjoro, “Qaa kokaen oogita eja: Kraistnon siimbobolo moma komuj somanja karoon kolooro koomunongga waabaa.

⁴⁷ Kawaajon onononj mono Jerusalem sitinon kanain Buja qaa noo qananon jen asarin kantri kuuya sokoma kema uukuuku menj onjomakebu. Daen yonononj uugia meleembuti, Anutunonj mono iyonjoo sinjisonjogia songbama mesaowaa.

⁴⁸ “Qaa ii hoŋawo kolooro ano koloowaati, oŋo ii kolooro iima nanŋon jen danŋunu kaanŋa nambu.

⁴⁹ *Mobu! Manŋanon kalen oŋombaatiwaa qaa somoŋgoroti, niinon ii wasiwe uugianon kemebaa. Eukanonŋa ku-usunŋ ambe qagianon ubaa. Oŋo mono siti koi kanonŋ iikawaajon mamboma rama laligowu.” Kianŋ.

Jiisasnon Siwe gomanon uro.

Mat 16.19-20; Apo 1.9-11

⁵⁰ *Jiisasnon qaaya jedaboronŋ gowokouruta unŋuama kema Betani gomanŋ kosianon keuma iikanonŋ boria metaama kotuegonŋ oŋono.

⁵¹ Kotuegonŋ oŋono iikanondeenŋ Anutunonŋ wano oŋomesaonŋ Siwenonŋ uro.

⁵² Uro korisoro somata moma usugonŋ waeya menŋ mepeseenŋ munŋ Jerusalem eleerŋgi.

⁵³ Eleema suulanŋ jiwowonŋ jigononŋ laligonŋ Anutu mepeseenŋ munŋ laligogi. Kianŋ.

Jon Oligaa Buŋa Jononj Ooro. Jen-asa-asari

Jononj iyanŋaa qata Oligaa Buŋa kokanonj asuganonj mende ooroto, iyanŋaajonj kokaen jeja, “Gowoko Jiisasnonj uutanonj jopagonj muroti.” (19.26) Jononj uujopa uukalembaa qaaya ii kaparanj koma jenkeja. Jononj Oligaa Buŋa koi ii ejembanonj qaa kokaen moma kotowutiwaajonj (20.31) ooro, “Jiisas Kraist ii balonj ejagadeen mende laligoroto, onjonj Anutuwaa Meria ano Hamoqeŋe Toya kolooja. Onjo mono ii moma laarinj iikanonj laaligo kombombanŋa mokoloowu.” Jiisasnonj wala Manŋaa kosianonj laligonj qaa jetaŋa laligoro. (1.1) Kaen laligonj namo ejaŋa koloonj esunmumuya ano momoya ii aiwese angoleto menj iikanonj qendeeno. Ii qendeema bentotombaa kania jenj asariro tosianonj uugia meleŋgi tosianonj kilen yangisen anŋi.

Jiisasnonj kokaen kolooja, jero: Hamoqeŋe Toya (4.26), laaligowaa nene wota (6.35), Siwe gomanj eukawaa bunŋaa (8.23), bensakonj tetegoya qaa (8.58), namowaa asasaga (9.5), nagu (10.7), lama galen awaa (10.11), Anutuwaa Meria (10.36), Poŋ ano Boi (13.13), koomunonŋa waawaataa Toya ano laaligo kombombanŋaa Toya (11.25), kana honŋa, qaa honŋa ano laaligo kombombanŋa (14.6), wain gere honŋa (15.1), tere waŋa mutuya ano tetegoya A ano Z (Ais 1.8), Mutuya ano Konoga (Ais 1.17) ano kaanŋ kaanŋa.

Jiisasnonj gowokouruta onjonj jopagonj onjoma laligoroti, gejanono qaa konoganonj (Boŋ 13-17) ii tororo qendeenja. Qaa ii naanawo. Koomunonŋa waamago Piito menj kotiiwaatiwaajonj kokaen qisiro: “Nii jopagonj nonjanj me qaago? Kaen koloojani, kianj mono alauruna kalanj koma onomba.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-18

Jon Oomulu eja ano gowokouruta mutuya 1.19-51

Jiisasnonj qenjaaro gawonj mero 2.1-12.50

Tetegoyanonj Jerusalem kanj laligonj komuro 13.1-19.42

Gbilinj waama alauruta koloonj onjono 20.1-31

Galili kanj gowokouruta koloonj onjono 21.1-25

Anutuwaa qaa jeta laaligoyawo.

¹ Kanakanaiyanonj monowaa monoyanonŋa qaa je laligoro. Iinonj laaligowaa kania nanŋonj jen waama laligoro. Qaa je iinonj Anutuwaa kooronjononj laligonj waaro ano anjo bensakonj Anutugadeenj kolooja.

² Qaa je iinonj kanakanaiyanonj Anutuwaa kooronjononj laligoro.

³ Iwaa kooronjononj laligonj ilaanj muro iwoi kuuya kolooro. Iwoi monj mende ilaanj munaga, ii mende koloonaga.

⁴ Qaa je iinonj laaligowaa bemunjaleya kolooja. Iwaanonj laaligo kombombanŋa iikanonj ejemba menj asarinj onjono iima laligonj waagi.

⁵ Asasagayanonj pangamanj uutanonj asarinkejato, pangamanonj laligogiti, iyonjononj asasagaa kania ii mende moma asarinj laligonj kougi. Kianj.

^{6-7*} Anutunonj ejemba kuuya asasagaya moma laariwutiwaajonj moma qele eja qata Jon wasiro asugiro. Asuginj kanj asasagaa kania inisaama nanŋonj jenj laligoro.

⁸ Jon anjo asasaga ii mende koloonj laligoroto, iinonj asasagaa kania ii nanŋonj jenj laligoro.

⁹ Asasaga onjabanŋa iinonj ejemba gomanj so menj asarinj nonomakeji, iinonj namononj asugimambaajonj ano.

¹⁰ Iinonj kanakanaiyanonj gomanŋa gomanŋa iikawaa ilawoilaya kuuya ii nemunj koma onjono koloogi. Koloogi anjo batugianonj laligonj kouroto, balonj ejembanonj kilenj ii mende moma kotonj munj tompinj laligogi.

¹¹ Kaenj tompiririnj laligogi iyanŋaa gomanj mirianonj karo kanagesourutanonj zizi togonj telambelanj ama gema qeŋ mugj.

¹² Kaenj anŋgito, daenj yonjononj koma horonj munj qabunŋaya moma moma laarigiti, iinonj mono kuuya iyonjojonj kana meleuro kokaen kolooro: Anjo nemunj koma ku-usunj onjono kolokoloo donŋoga koloonj Anutuwaa meraboraana koloogi.

¹³ Anutuwaa uusiijanonj nemunj koma onjono koloogi. Namonj ejanonj siinŋa otaanj embiawo qaa somonjgoro koro ama mera mero kolooji, iyonjononj kana kaanŋa iikanonj Anutuwaa meraboraana mende koloogi. Kianj.

* 1:6-7: Mat 3.1; Maak 1.4; Luuk 3.1-2

¹⁴ Qaa je iinon eja sele busuwo koloon batunananon kema kan laligoro. Kaen laligoro akadamyua uuy iima laligonin. Mananon Meria motoongowaajon akadamyua kuuya ama aon koma muro qaita mon laligoji, iinon mono iikawaa so kalenmoriananon uuta saa qero akadamyawo koloon kamban so qaa hon toontoonja jen laligoro.

¹⁵ Jonon eja iikawaa kania nanjon kokaen gama jen laligoro, "Niinon mombaajon qaa jen laligoweti, iinon mono ii kolooja. Kokaen jen laligowe: Noo gemananon eja mon kawaati, niinon mende koloowe iinon wala laligoro. Kawaajon iwaa qabuayanon mono nii nuugun uuta kolooja." Jon Oomulu ejanon kaen jen laligoro.

¹⁶ Kalenmoriananon eja iikawaa uuta saa qero akadamyawo laligoroti, iinon mono iikawaa so kotuegon nonoma laligoro. Kotumotueya ii kambanja kambanja maaro kuuya nonoo qanananon uro laligonin.

¹⁷ Mooseson Kana qaana nemun kono kolooroto, Jiisas Kraistnon qaa honja ninsaama Anutuwa kalenmorianja nemun kono asuganon kolooro.

¹⁸ Namo eja monjon Anutu kamban monjon mende iiro. Meria motoongonon Manaa wosoyanon laligon kouma laligoroti, iinon mono namonon kamaan kania ninisaano monin. Kian.

Jon Oomulu ejanon iyanjaa kania jen asariro.

Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18

¹⁹ Juuda jotamemeya yononon jigo gawon galen ano jiwowon jigowaa welenqece tosaaja Jerusalem sitinonga wasin ononji Jombaanon kagi. Kan qisin mun jegi, "Gii naa ejaga koloojan? Kaniaga nomaen?" Kaen jegi kaniaya inisaama injjoro.

²⁰ Kaniaya mende qakoonoto, asuganon kokaen jokolooro, "Niinon Hamoqece Toya Kraist mende koloojen."

²¹ *Kaen jokolooro kaparan koma qisin mugi, "Gii mono eja moroga koloojan? Gii Elaija koloojan me qaago?" Qisin mugi "Qaago!" jero. "Gii gejatootoo eja mon koloojan me qaago?" Kaen qisigi "Kaan qaago!" meleeno.

²² Meleeno qisigi, "Gii moroga koloojan? Wasin nononji kajoni, iyonoojon mono nomaen meleema injjowonaga? Gii geenjaa kaniaga nomaen jen asariwaga?"

²³ *Qisigi kokaen injjoro,

"Gejatootoo eja Aisaianon qaa mon kokaen jerota eja, 'Nii gajoba koloon balon qararankonkonanon laligon kokaen qamakejen: Ponjon kawa-oo!

Kawaajon onjo mono uugia mindinjon kania meleun meagowu.' Nii kawaa qele gajobaya koloojen."

²⁴ Eja wasin ononji Jombaanon kagiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) ejaga kolooji.

²⁵ Yononon mombo kokaen jen qisin mugi, "Gii Hamoqece Toya Kraist mende koloojan ano Elaija me gejatootoo eja yonoononga mon mende koloojani, iikawaajon mono naambaajon ejemba oomulu men onomakejan?"

²⁶ Qisin mugi kokaen meleema onono, "Niinon apu toonjon onomorinkejento, eja mon onjo mende moma kotojuti, iinon koi batugianon nanja.

²⁷ Eja mon noo gemananon kawaatiwaaajon jen laligoweti, iinon mono ii kolooja. Iinon kan nii nuugun somatana koloon laligowaatiwaaajon niinon iwaa kosianon kema wayangesoya besaan kana esuyaa kasia isamambaa amaqamamaa amana."

²⁸ Jonon Jordan apu leegejanon goman qata Betani iikanon laligon ejemba oomulu men onoma laligoro. Iwoi ii iikanon kolooro. Kian.

Jonon Jiisaswaaajon "Anutuwaanon lama meriaga," jero.

²⁹ Ii kolooro goman ano Jonon Jiisas sigensigen karo iima jero, "Iigi, eja ii Anutuwaanon lama meriaga. Iinon mono balonja balonja ananaa singisongonana koma konjoratio solananiwonja.

³⁰ Niinon mombaajon qaa jen laligoweti, iinon mono ii kolooja. Kokaen jen laligowe: Noo gemananon eja mon kawaati, niinon mende koloowe iinon walagadeen laligon waaro. Kawaajon iwaa qabuayanon mono nii nuugun uuta kolooja.

³¹ Niinon ii wala mende moma kotoweto, Anutonon kaniaya Israel ejemba nono ninisaano mobonatiwaaajon moja. Ii moma nii wasin nono kan oomulu men onomakejen."

³² Jonon kaen jen dangunu kaanja nama nanjon kokaen injjoro, "Unja Toroyanon mono Siwenonga kamaan kewo koon kaanja iwaa wananon kamaan koma raro iibe.

³³ Niinon ii wala mende moma koton laligoweto, monjon ejemba oomulu men onomanatiwaaajon wasin nonoti, iinon kokaen nijoro, 'Unja Toroyanon mombaa wananon

kamaan koma raro iibagati, iinonj mono Unj Toroya ejemba uugianonj ama iikanonj mulu mej onjombaa.’

³⁴ Niinonj ii iibetiwaajonj ama kaniaya kokaenj nanjonj jejenj, ‘Iinonj Anutuwaaw Meria kolooja.’” Kianj.

Jiisasnoj gowokouruta mutuya onjono.

³⁵ Kaenj injoro gomanj ano Jononj mombo apu goraayanonj iikanondeenj keno gowokouruta yonjooonjga woinonj iwo motoonj nanji.

³⁶ Nangji Jiisasnoj iikanonj unjuugunj kenoti, ii tororo unj iigigiinj jero, “Eja ii mono iibao. Iinonj Anutuwaanonj lama meriaga kolooja.”

³⁷ Kaenj jero gowoko woi yorononj qaa ii moma Jiisaswaa gematanonj keni.

³⁸ Keni Jiisasnoj eleema gematanonj kariti, ii iriima kokaenj qisinj orono, “Oro moroga monjgama kajao?” Iikaenj moma meleema ijori, “Somatanara, gii miri dakanonj enj laligojanj?” (Juuda yonjononj ‘Somatanana’ qaa ii boiwaajonj jenkegi.)

³⁹ Kaenj ijori meleeno, “Mono kanj iibao!” Kaenj meleeno weenj jaaya eleeno 4 kilok kawaa so kolooro. Weenj jaaya meleeno iikanonj motoonj kema miri dakanonj enj laligoroti, ii iigi. Ii iima kanonj iwo laligori gomanj sipsingonj tiiro mesaonj kari.

⁴⁰ Jononj qaa jero gowoko woita moma Jiisaswaa gematanonj keniti, iyoroononjga mombaa qata Andruu, dataa qata Saimon Piito.

⁴¹ Andruu iinonj wala data Saimon mokoloonj kokaenj ijoro moro, “Noro mono Hamoqege Toya mokoloojota.” Hamoqege Toya ii Griik qaanonj Kraist.

⁴² Kaenj jenj data wama Jiisaswaanonj keni. Keni Jiisasnoj Saimon tororo unj iigigiinj jero, “Gii Saimon, Jombaa meria koloojanto, niinonj qaga Siifas qabe ewaa.”* Kianj.

Jiisasnoj Filip ano Natanael oroono.

⁴³ Gomanj ano Jiisasnoj Galili prowinsnoj kemambaajonj kema kananonj eja qata Filip mokoloonj kokaenj ijoro, “Gii mono nii notaanj kawa!”

⁴⁴ Filiponj Andruu ano Piito yorowo gomangia motoonj. Taongia qata Betsaida.

⁴⁵ Filiponj eja qata Natanael mokoloonj kokaenj ijoro, “Moosesnoj eja mombaajonj Kana qaanonj oorota gejatootoo yonjononj toroqenj oogita eji, nono mono eja ii mokoloojonj. Eja ii qata Jiisas, manjga qata Joosef, gomanj qata Nazaret.”

⁴⁶ Natanaelnoj ii moma waliingonj jero, “Oo Nazaret! Ii gomanj qandayaga. Iikanonja iwoi awaa monj koloowaatiwaa so qaago.” Kaenj jero Filiponj ijoro, “Mono kanj geenjgo iima kotowa!”

⁴⁷ Kaenj ijoro moma Jiisaswaanonj kanj kouro iima iwaajonj qaa kokaenj jero, “Iibu! Eja koi kanonj mono Israel eja honj kolooja. Uutanonj gbingbaonj qolomolonjgoya qaa.”

⁴⁸ Kaenj jero Natanaelnoj qisinj munj jero, “Gii mono nomaejanonj nii moma kotonj nonjanj?” Kaenj jero Jiisasnoj meleema ijoro, “Gii fig gere[†] umuganonj rana giima kotowe. Wala giima kotowego Filiponj kawaa gematanonj giima goono.”

⁴⁹ Kaenj ijoro Natanaelnoj meleema ijoro, “Oo Somatana, gii mono onjanonj Anutuwaaw Meria koloojan. Gii Israel nonoononj eja Pongja laligojanj.”

⁵⁰ Kaenj jero moma Jiisasnoj meleema ijoro, “Nii wala kokaenj jejenj, ‘Gii fig umuganonj rana giibe.’ Kaenj jenj asugijenjwaajonj moma laarinj nonjanj. Anutuwaanonj ku-usunj koi iima mojanj, ii mono iwoi melaada kolooja. Honj somata ii mono kanagenj iima moma laligowaga.”

⁵¹ *Kaenj ijonj toroqenj ijoro, “Niinonj qaa honj toonj monj kokaenj jewe moba: Kanagenj noo gowokouruna koloogi kotonj kondoonj onjombe jaameleenj unj kokaenj iibuya: Siwe nagunonj tano Anutuwaaw gajobaurutanonj asuginj Siwe gomambaa Eja Honjanonj uma kamaanj angj injiibuya.” Kianj.

2

Jiisasnoj apu menj letono wain kolooro.

¹ Jiisasnoj Filip ano Natanael oroono weenj karoonj tegoro laligogi monjonj agominj aoawaa maranj lombanj ano ajoroogi. Ii Galili prowinswaa gomanj qata Kaana iikanonj angj. Jiisaswaa nemujanonj kanonj motoonj kema ragi.

² Jiisas ano iwaa gowokouruta ii kaanagadeenj horonj onjngi lombanonj motoonj ragi.

³ Iikanonj ragi wain apunonj qaono Jiisaswaa nemujanonj meria ijoro, “Yonjooonj wain apu qanja.”

* **1:42:** Siifas ii Griik qaanonj Piito, ananaa qaanonj jamo karanjan. † **1:48:** Fig ii sambu kaanjaya. Ii gawonjgionj komogi kota naanjawo kolooro kambanj mamaga nenj laligoju. * **1:51:** Jen 28.12

⁴ Kaen ijoro kokaen ijoro, “Nemuna, ii nomaen amanatiwaajon jejan? Jen koton nonjan me? Noo angoletu meme kambananon mende kan kuuro laligojen.”

⁵ Kaen jero moma welenqeqeuruta kokaen injjoro, “Iinon iwoi mombaajon jen koton onjombaati, ii mono otaaj ambu.”

⁶ Juuda yonjonon hamo qen aowombaajon Kana qaagia otaaj borogia songbama laligonkegi. Iikawaa so miri iikanon koworanen somata 6 raro. Koworanen motomotoon ii apu konon 8 me 12 iikanon kemen saa qenagiwaa sogu raji.

⁷ Jiisasnon ii iima kokaen injjoro, “Onjo mono apu koson kan maagi koworanen koi saa qewa.” Kaen jero moma jerotiwaa so angi.

⁸ Koworanen ii saa qegi kokaen jen koton onono, “Mono apu qaga koson men kema loman galej mubu.” Jen koton onono men kengi.

⁹ Koson kengito, galenon apu letoma wain kolooroti, ii nen naanja moma daenkaya men kagiti, ii mende moma asarin aaruro. Aaruroto, welenqeqe apu kosogiti, iyonjonon ii moma jegi galenon maraj loman toya oono karo.

¹⁰ Karo kokaen ijoro, “Maraj kambananon kuuya yonjonon wain apu awaa ii wala men kan onjomaaju ano ii nen enkalolon men aogigo wain apu naanja qaa ii kanagen onjomaaju. Giinon wain apu awaa ii wala anjon koma mende onjoma ketego koi kamban uugun men kajan. Ii sili morota mon anjan.”

¹¹ Jiisasnon angoletu mutuya koi ii Galili prowinswaa gomanja qata Kaana iikanon mero. Ii men iikanon ku-usunja asuganon injisaano. Kaen injisaano gowokourutanon moma laarin mugu.

¹² *Jejelombanon laligogi tegoro Jiisaswaa nemunjoaana ano gowokouruta yonjonon gomangianon Kaperneam kengi. Iikanon kema somanja tosia toroqen laligogi. Kianj.

Jiisasnon jiwowon jigo jen kobooro.

Mat 21.12-13; Maak 11.15-17; Luuk 19.45-46

¹³ *Kamban kanon Juuda nonoonon kiankomu kendon kambanja dodowiro. Anutanon wala eenanon niniima koboon nunuuguroti, *iikawaajon aisoowombaajon angi Jiisasnon kaanagadeen gomanja mesaon Jerusalem sitinon uro.

¹⁴ Sitinon uma jiwowon jigowaa toton uutanon keuma iwoi kokaen mokolooro: Ejemba bulmakao eja, lama ano kewo koon ii sewanja mewutiwaajon angi ano tosonian monen utekute ambombaajon ragiti, ii injiuro.

¹⁵ Ii injiima kasanon tape (qoilomu) miziziin iikanon onootin unjuro. Unjor ejemba ii kuuya konjoma onoma lama bulmakaogawo jiwowon jigononga onjotaaro. Utekute ejemba yonjonon soojaakota qewagoro kamaaro peragia metama maaro keno.

¹⁶ Kewo sewangia mewutiwaajon angiti, ejemba ii kokaen jen onono, “Iwoi ii mono men togon seleenjen kembu. Onjo noo Manjaa jiwowon jigo koi mono naambaajon utegogi konkororo miri kaanja koloaja?”

¹⁷ *Kaen jen onono Bunja qaa mon gowoko yonjoo momogianon kouro romonjogi. Qaa ii kokaen oogita eja, “Noo uutanon goonon jigo ii kowoga ewaatiwaajon kaparan kombe iikanon uutanon neqan gere kaanja jero majakaka iikanon ji mokolonkejen.”

¹⁸ Ii konjoma onono Juuda jotamemeya yonjonon temboma waama Jiisaswaanon kouma kokaen qisin mugu, “Gii mono naa angoletu mon ana ku-usunja iinin sokoma nononogo tere kaanja anaga?”

¹⁹ *Kaen qisin mugu kokaen meleema onono, “Onjonon jiwowon jigo koi kondeenji namonon kamaaro ninon ii ween karoombaa uutanon metaama kuunaja.”

²⁰ Meleema onono kokaen ijogi, “Gbani 46:waa uutanon jiwowon jigo koi men laligon medaborogita nanja ano giinon ii ween karoombaa uutanon mono nomaen ama metaama kuunaja?”

²¹ Kaen ijogito, Jiisasnon jigowaa qaa ii iyanja seliaa sareaga jero.

²² Jiisasnon kanagen koomononga waaro sareqaa jeroti, ii kamban iikanon gowokouruta yonjoo romonjogianon kan kono moma asarigi. Ii romonjon Jiisasnon qaa jeroti, ii ano Bunja qaa oogiti, ii kuuya moma laarigi. Kianj.

Jiisasnon ejemba kananana modaboroja.

²³ Jiisasnon Jerusalem sitinon kiankomu kendombaa kambananon laligon angoletu ku-usunjawo meroti, ii ejemba mamaganon iima qata moma laarin iwaanon rapinjogi.

* 2:12: Mat 4.13 * 2:13: Eks 12.1-27 * 2:13: Anutanon Iijipt kanon Israel jemba niniima koboon nunuuguroti, iikawaa korisoroya ii Koon qaanon Pasowa. Eksodus, Mootogo 12.15 * 2:17: Ond 69.9 * 2:19: Mat 26.61; 27.40; Maak 14.58; 15.29

²⁴ Rapingogito, Jiisasnoj ejemba kuuya yonoo kanagia moma kotodabororo. Kawaajon ejemba kuuya mende moma laaridaboron onoma qaagiaa baatanon mende kema laligoro.

²⁵ Ejemba uugianon qaa iwoi eroti, Jiisas moŋnon ejemba uugiaa kania ii isaama gendeema mubaatiwaa so mende kolooro. Mono anjo ii moma kotoro. Kian.

3

Jiisasnoj Nikodeemus uumeleembaa kania kuma muro.

¹ Juuda kanagesowaa jigo kaunsol batugianon jotamemeya eja moŋ qata Nikodeemus laligoro. Iinon Farisii (Kana qaawaa kaparanŋonŋon) tuuŋnon nano.

² Iinon gomantiina moŋnon Jiisaswaanon kouma kokaen ijoro, “Somatana, gii angoletomenkeŋon, ii eja moŋnon Anutu iwo mende nano anodeen memambaa amamaankeja. Kawaajon gii Anutunon nemuŋ koma gono boi koloonon, iikaen moŋon.”

³ Kaen jero kokaen jeŋ meleema muro, “Niinon qaa hona toon moŋ kokaen jewe moba: Moŋnon Anutuwaanonŋa kolokoloo donggoga mende koloowaati een, iinon mono Anutuwaabentotonon keuma iimambaa amamaawaa.”

⁴ Meleema muro kokaen ijoro, “Moŋnon ejemba wana koloon laligonŋo kolokoloo donggoga ii mono nomaen koloonaga? Iinon mono nemuŋ goron uutanon keuro mombokoro ama memambaa amamaawaa.”

⁵ Kaen ijoro kokaen meleeno, “Niinon qaa hona toon moŋ kokaen jewe moba: Moŋnon oomulu meŋ mugi Uŋa Toroyanon uutanon kemero iikanon kolokoloo donggoga mende kolooji een, iikaanŋonon mono Anutuwaabentotonon uutanon keumambaa amamaawaa.

⁶ Balombaa nemuŋman onoononŋa merabora koloojuti, ii balombaa meraboraanaga. Uŋa Toroyanon inaan nemuŋ kono merabora koloonkejuti, ii mono Siwewaa meraboraanaga.

⁷ “Kawaajon onjo kolokoloo donggoga Anutuwaanonŋa mende koloowuyati, ii mono mende sokonja. Qaa ii jewe iikawaajon mono mende aaruwa.

⁸ Haamonon anaa jaajaa lan gliiro otona momakejanto, ii dakaya qeŋ kankeji ano dakaan baagen qeŋ kemakeji, giinon iikawaa kania mende moma asarijan. Uŋa Toroyanon ejemba nemuŋ koma onono kolokoloo donggoga koloogiti, kuuya iyonoo kanagia mono haamo kawaa so kolooja.”

⁹ Kaen meleeno Nikodeemusnon kiko qeŋ kokaen jero, “Ii mono nomaen koloonaga?”

¹⁰ Kaen jero Jiisasnoj ijoro, “Gii Israel kanageso kuma nonomakejan ano kilen qaa iikawaa kania mende moma asarijan. Ii mende sokonja.

¹¹ Niinon qaa hona toon moŋ kokaen jewe moba: Nononon naama moma kotoŋon, ii jeŋ inisaamakejon ano naama jaananon iima moŋon, ii nanŋon jeŋkejon. Kaen amakejonto, ononon kilen Buŋa qaanana ii mende moma anŋon komakeju.

¹² “Balombaa iwoiya jaanon ii-iita kawaa qaaya jewe moma mende moma laarin nonjuti een, niinon Siwewaa iwoiya mende ii-iita kawaa kania injjowe ii mono nomaen moma laariwuya?”

¹³ Balombaa eja moŋnon Siwenon mende uroto, Siwe gomambaa Eja honanon Siwe gomanon laligon kamaan koloon asugiroti, iinon mono eleema Siwenon ubaa.

¹⁴ * “Anutunon Mooses balon qararanŋonŋonon jeŋ kotoro kopa aenon mokolen unaya meŋ toonon kosigoro nanoti, iikawaa so Siwe gomambaa Eja Hona ii kosigogi uma nambaa.

¹⁵ Ejemba ii moma laarin mujuti, iyononon kuuya laaligo kombomban mokoloon laligowutiwaajon ama eu ubaa.

¹⁶ “Iikawaa kania ii kokaen: Ejemba ii moma laarin muŋkejuti, iyonoononŋa moŋnon tiwilaawaabotiwaajon Anutunon balon so jinon qaa jopagon nonono. Anana kuuya letoma laaligo kotigaa buŋa koloowonatiwaajon ama Meria motoonŋo soro ii nonono.

¹⁷ Ejemba goman so laligon kenŋon, Anutunon Meria anana qaanana jeŋ tegowaatiwaajon qaagoto, Merianon hamo nunuro kantri so letoma oyanboyan kolowonatiwaajon ama wasiro namonon kamaaro.

¹⁸ “Ejemba moŋnon Meria moma laariji, Anutunon iwaa qaa jeŋ tegoro mende tiwilaawaato, moŋnon Jiisas mende moma laarin muji, Anutunon iwaa qaa jeŋ tegoro laligoja. Anutuwa Meria motoongowaa qata mende moma laarijiwaajon ama gere siwaa buŋa koloowaa.

¹⁹ Anutunon balon ejemba qaanana jeŋ tegonkeji, iikawaa kania ii kokaen: Asaganon namonon kamaan kolooroto, ejembanon nanamemeŋ bologa bologa ama meŋ laligogi.

* 3:14: Jan 21.9

Kaen laligon Anutuwaa asasaga togon uugia pangamambaa nanamemenon lan somonjon laligon kougi.

²⁰ “Kuuya nanamemen bologa amakejuti, iyononon Anutuwaa asasaga togon gema qenkeju. Anutunon nanamemen bologa bologa ii inisaama jen onono gamugia mobubotiwaajon toroko momakeju. Ii moma asasagaa uutanon mende keumakeju.

²¹ Mende keumakejuto, mojonon qaa honja otaan laligoji, iinon saanon asasagayaa uutanon keubaa. Anutunon sololon muro nanamemenja ama men laligoroti, iikawaajon nanamemenja iikanon asuganon koloowaatiwaajon moja.” Kianj.

Jon Oomulu ejanon Jiisaswaa kania jokolooro.

²² Jiisasnon kaen jedaboron nama gowokouruta unuama Jerusalem siti mesaon Judia prowinswaa goman gematanon kenji. Iikanon kema gowokouruta yonowo sonda tosia toroqen laligon ejemba oomulu men onoma laligoro.

²³ Jiisasnon kaen laligoroto, Jonon kaanagadeen goman qata Salim kawaa kosianon laligoro. Goman qata Ainon kanon apu mamaga ero ano ejembanon Jombaanon kouma oomulu men onjombatiwaajon qisigi afaanjon men onoma laligoro.

²⁴ *Kamban iikanon Jon ii kapuare mirinon mende onogi raro.

²⁵ Juuda yononon hamo qen aowombaaajon borogia songbama laligonkegi. Kawaajon Jombaa gowokouruta yononon Juuda eja mombo qaa iikawaa niinonjinon jen kanain jenonkooli anji.

²⁶ Kaen anji bimooro Jombaanon kan kokaen ijogi, “Somatanana moba, eja Jordan apu leegeranon giwo laligoro geenjo kaniaya nanjon jenati, iinon ejemba oomulu men onono tuun somasomatanon mono iwaanon kemakeju.”

²⁷ Jonon ii moma kokaen meleeno, “Anutunon eja mombaajon iwoi mon Siwenonga mende ama munagati een, iinon mono ii buja qen aomambaa amamaawaa.

²⁸ *Iwo laligon kokaen jewe, ‘Nii Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojento, Anutunon wasin nono wala kajeja iinon gemananon kawaa.’ Niinon qaa ii jeweti, onjo ii saanon onjoanjo nanjon jen laligowuyatiwaa so koloaju.

²⁹ Iikawaa sareya ama kokaen jemaaja: Eja mojonon emba bujayawo koloon emba memambaajon korisoro qaa jen sein laligoja. Kaen laligoro eja alianon kosianon nama korisoro qaayaa aroya moma iwaajon jinonja qaa aisoonkeja. Kawaa so niinon Jiisaswaa alia koloon iwaajon aisooe korisoro iikanon keteda koi uuna saa qero laligojen.

³⁰ Jiisaswaa qabunayanon somariin seiro Jon noonon waziuro sokombaa.” Kianj.

Jiisasnon Siwenonga kamaarotiwaa kania jero.

³¹ *Moronon eukanonja kamaaroti, iinon ejemba kuuya unuugun uuta kolooja. Mojonon namonon asugin namowaa buja kolooja ano namonon laaligowaa qaaya jenkeja. Siwenonga kamaan karoti, iinon mono kuuya unuugun uuta kolooja.

³² Iinon iwoi iima moma koton laligoroti, iikawaa kania jen nanjon danggunu kaanja nanja. Kaen nanjato, nanjonanjo qaaya ii ejemba mojonon mon mende moma anjon konja.

³³ “Ejemba mojonon nanjonanjo qaaya moma anjon konji, iinon Anutu onabonja koloojiwaa qaaya men kotiiro powowon koloowaa.

³⁴ Anutunon qele eja wasin Unyaya Toroya dogo qaganon qaagoto, kelemalelen munkeja. Kawaajon qele ejanon mono Anutuwaanon qaa honja ii inisaama jenkeja.

³⁵ *Manjonon Meria uunon jopagon munkejiwaajon ama iwoi kuuya buja qen mun borianon ano eja.

³⁶ “Ejemba mojonon Meria moma laarin uuta meleenji, iinon mono mombo letoma laaligo kotigaa buja kolooja. Mojonon Meriaa qaaya mende ten komakeji, Anutuwaanon irinjonsoonjonon mono iwaa qaganon uma pondan nano laaligo kotigaa kania mende iima koton een lan laligoja.” Kianj

4

Jiisasnon Samaria emba mombo qaa amiri.

¹ Jiisasnon ejemba kaen kuma onono gowokouruta kolooji oomulu men onoma iikanon Jon Oomulu eja uugun haamo ama laligoroti, qaa ii Farisii (Kana qaawaa kaparanjonon) yonoo gejanonon kemero mogi. Yononon ii mogiti, buju ii jegi sein Pombaa gejanon kemero moro.

² Jiisasnon ajo ejemba mende oomulu men ononoto, iinon jero gowokourutanon ii anji.

³ Ii moma Judia prowins mesaon eleema mombo Galili prowins waagen kenji.

* 3:24: Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20

* 3:28: Jon 1.20

* 3:35: Mat 11.27; Luuk 10.22

⁴ Kana kaen kema Samaria prowinsnoŋ keuma uuguŋ kenŋi.

⁵ *Uuguŋ kema Samaria prowinswaa taon moŋ qata Sikar iikanon keuro. Sikar taon ii Jeikobnoŋ balon bakaya moŋ meria Joosef muroti, iikawaa kosianon eja.

⁶ Jeikobwaanon apu roŋ koriga ii Sikar taonon nanja. Jiisasnoŋ kana karotiwaajon ama selia bimooro ween jiji kolooro apu roŋ iikanon keuma kosianon kamaaŋ raro.

⁷ Apu roŋ kosianon raro Samaria emba moŋnoŋ apu kosomambaajon karo. Karo Jiisasnoŋ iima kokaen ijoro, "Gii saanon apu nona newenaga."

⁸ Kambaŋ kanon gowokourutanon nene sewanŋ mewombaajon ii mesaon taonon kenŋi iyanŋarodeen nani.

⁹ *Juuda ejembanon Samaria prowins sureen oŋoma yoŋowo ainjolon mende laligonkegi ano pake motoonŋonon apu mende koson laligonkegi. Kawaajon iyanŋarodeen nani kanon emba iinon kokaen ijoro, "Gii Juuda ejaga ano nii Samaria embagato, nomaembaajon 'Apu nona newenaga,' jeŋ qisij nonjan?"

¹⁰ Jiisasnoŋ qiqisi ii moma kokaen meleema muro, "Gii Anutu kalenŋaa kania moma kotona sokonaga. Moronon 'Apu nona newenaga,' jeŋ qisij gonji, iwaa kania moma asarinagati eer, ii mono qisina laaligowaa apuya gonaga."

¹¹ Kaen ijoro kokaen ijoro, "Oo somatana, apu kosomaŋatiwaa pakeya moŋ mende raja ano apu roŋ koi kanon mono koriga kolooja. Kawaajon laaligowaa apuwaajon jejanj, ii mono daanŋaya mokolonaga?"

¹² Beŋ isinana Jeikobnoŋ apu roŋa koi nonono. Iinon wala aŋo ano iwaa gematanon meraurutanon koi kan apu koson neŋ laligonkegi ano bulmakao tuuŋa tuuŋa apu oŋoŋgi neŋ laligonkegi. Gii Jeikob uuguŋ uuta koloon ejemba apu meŋ seiŋ oŋomambaajon jejan me?"

¹³ Kaen jero moma Jiisasnoŋ kokaen meleeno, "Ejemba kuuyanon apu koi neŋgo mombo apuwaa newombaajon momakebuya.

¹⁴ Kaen laligowuto, niinon mombaajon apu mumaŋati, iinon ii neŋgo kambaŋ moŋnoŋ apuwaa mombo mende mobaa. Kaen qaagoto, apu mumaŋati, ii mono iwaa uutanoŋ letoma laaligowaa apu jaaya jujuguya qaa kolooro laligowaa. Ujuŋŋon kouma laaligo kombombanŋa tetegoya qaa ii muŋkebaa."

¹⁵ Kaen meleeno embanon jero, "Oo somatana, gii mono apu ii nona neman. Ii neŋgo kambanŋa kambanŋa mombo apuwaa moma apu kosomambaajon koi kanasoso mende riwenaga."

¹⁶ Kaen jero kokaen jeŋ koton muro, "Gii mono kema loga wama koi kawao."

¹⁷ Kaen jeŋ koton muro "Nii lona qaa," jeŋ meleeno. Meleeno kokaen ijoro, "Gii 'Lona qaa,' qaa ii oŋanon jejanj.

¹⁸ Gii wala eja 5 oŋoma laligona ano kete moŋ mena rajaoti, iinon goo loga mende kolooja. Qaa jejanj, ii hoŋ toonŋaga."

¹⁹ Embanon ii moma kokaen ijoro, "Somatana, gii mono gejatootoo eja qaita moŋ kolojanj. Niinon taniga kaen giima kotojeŋ.

²⁰ Nonoo ambosakonjurunananon baanŋa qendeema kokanon uma simij kuma qama koolij laligogito, Juuda oŋonon kokaen jeŋkeju, 'Samaria oŋo mono Jerusalem sitiinon uma jiwowon jigonon usugon qama kooligi sokombaa.'

²¹ Ii moma Jiisasnoŋ kokaen jeŋ kotoŋ, "Oo emba, kamban moŋ kan kuuwaati, oŋo kamban iikanon Ama waeya meŋ mepesee-wombaajon baanŋa kokanon me Jerusalem kanon mende uma laligowuya. Gii qaa ii moma laarina sokombaa.

²² Samaria oŋo Anutuwaawaa kania tororo mende moma koton kileŋ iwaa waeya tondu meŋ mepeseenkeju. Hamoqeqewaa kania ii Juuda nonoo batunananon asuganon koloon eja. Kawaajon Juuda nononon Anutunanaa kania moma koton waeya meŋ mepeseenij sokonja.

²³ "Kileŋ kamban moŋ kokaen koloowaa: Kambaŋ iikanon Uŋa Toroyanon ejemba sololoon inaan oŋono qaa honŋ otaan Ama waeya meŋ oŋanon mepeseen laligowu. Maŋnananon ejemba kaanŋa moŋgama oŋoma asugiwutiwaajon siinŋa moma laligoja. Kambaŋ morota iikanon mono kan kuun kete koi eja.

²⁴ Anutunon Uŋaga kolooja. Kawaajon Uŋa iikawaa waeya meŋ mepeseenkejuti, iyononon mono Uŋa Toroyanon sololoon inaan oŋono qaa honŋ otaan mepeseen laligowu."

²⁵ Jiisasnoŋ kaen jeŋ kotoŋ embanon ijoro, "Hamoqeqe Toya qata Kraist qajuti, iinon asugimambaajon anja, ii mojeŋ. Iinon kawaati, kamban iikanon mono qaa kuuya ninsaano iima mobonja."

²⁶ Jiisasnon qaa ii moma kania kokaen isaano, “Giwo koi nama qaa amin mojoti, niinon mono iikaya koloojen.” Kianj.

Gowoko yoŋonoŋ kanj yorowo toroqegi.

²⁷ Kaniaya isaano gowoko yoŋonoŋ iikanondeen eleema kagi. Kanj embawo qaa amin mori, ii iima walingogito, moŋnoŋ kokaen mende qisiro, “Gii nomaembaajon iwo qaa qaa anjao?” me “Gii naama gombaatiwaaajon mojanj?” Kaen qisiwombaajon mogito, kuuyanon kokodunduj koma ragi.

²⁸ Kaanj ragi embanon apu pakeya mesaon eleema taonon kema ejemba kokaen injjoro mogi.

²⁹ “Mobu! Niinon eja moŋ mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iikawaa kania nisaama jero mojen. Kawaajon iinon Hamoqeŋe Toya Kraist koloowabo. Mono oŋoanŋio kanj eja ii iibu.”

³⁰ Qaa ii moma taon mesaon luluuma horon Jiisaswaanon kenji.

³¹ Gowoko yoŋonoŋ kamban biiwianon kanon Jiisas kuuj munj kokaen ijogi, “Somatanana, nene newa.”

³² Kaen ijogito, kokaen injjoro, “Niinon nenena qaita moŋ menj laligojenji, oŋonoŋ iikawaa kania mende moma kotoju. Qaago.”

³³ Kaen injjoro iyanŋia qisij aonj kokaen jegi, “Moŋnoŋ nene moŋ menj kanj mujaa me nomaenj?”

³⁴ Kaen jegi kokaen injjoro, “Wasij nono kaweti, niinon iwaa jeta tenj koma gawonj menj sororogonkejenji, iinon noo neneana koloaja.

³⁵ Oŋonoŋ qaa kokaen jewubo, ‘Koiŋ 4 tegoro olinj-izizii kambanjon toriwa.’ Mobu, niinon iikawaajon kokaen jejenji, moma geja ambu: Gawonj boŋa boŋa yoŋoo hongianon mumugodabororo qeŋmemetaa kambanjon mono kanj kuuja. Oŋo mono uugiaa jaayanon meleeno uugi keno ii iima kotowu.

³⁶ Tosianon wala qaa kota qosoma kororoon laligogi hoŋanoŋ kamban kokaamba asugiŋo tosianon ii menj kululuuj tawagia megi ejembaya ejembaya laaligo kotigaa buŋa kolooŋkeju. Kaen kolooro hoŋa qeŋmeme yoŋonoŋ qosomakororo ejemba yoŋowo ajoroon motoon jejelomban ama aisoon oyanboyanawo mobuya.

³⁷ ‘Moŋnoŋ kota qosoma kororooro moŋnoŋ hoŋa qeŋ meji,’ qaa kaen jenkejuti, ii qaa hoŋaga. Ii Anutuwaa gawonj memewaa kania injisaanja.

³⁸ Niinon oŋo wasij oŋombe gawonj qaita moŋnoŋ oŋoanŋio iwoi kota mende komogiti, mono gawonj iikanonj kema hoŋa qeŋ mewu. Tosianon wala selegia qeŋ gawonj menj laligogi oŋonoŋ yoŋoo gemagianonj kema gawonj megitiwaa hoŋa mokoloonj qeŋ menkebu. Niinon kaen wasij oŋonjenj.” Kianj

Samaria ejemba mamaganonj uugia meleenji.

³⁹ Samaria embanon qaa kokaen nanŋonj jero, “Niinon eja moŋ mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iinon iikawaa kania nisaama jero mojen.” Kaen jerotiwaajon ama Samaria ejemba mamaganonj Sikar taon kanon uugia meleema Jiisas moma laarinj mugi.

⁴⁰ Moma laarinj munj iwaanon kanj yoŋowo toroqen laligowaatiwaaajon kaparanj koma qisigi ween woiwaa so toroqen kanon laligoro.

⁴¹ Kaen laligon qaa jenj laligorotiwaajon ama mamaganonj Jiisas moma laarinj toroqegi tuunŋia somariiro.

⁴² Toroqen emba ii kokaen ijogi, “Eja koi kanon oŋanoŋ gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeŋe Tonanaga koloaja. Nonononj ii goo qaawaajonadeen mende toroqen moma laarijonto, ii nononano geja ama moma moma kotojonj.” Kianj.

Jiisasnon kawali galenj mombaa meria menj qeangoro.

⁴³ Jiisasnon Samaria laligoro ween woi tegoro oŋomesaon Galili prowinsnonj keno.

⁴⁴ *Jiisasnon anjo kamban moŋnoŋ qaa moŋ kokaen nanŋonj jero, “Gejatootoo ejemba moŋnoŋ iyanŋaa gomaŋ balononj laligoro iwaajon mende mogi uro goda mende qeŋ munkeju.”

⁴⁵ *Kanj jeroto, kilen kamban kanon anŋaa prowinsnonj Galili kouro iikanonj kaanŋagadeen tosianon jolonja jegi. Yoŋonoŋ kiankomu kendombaajon Jerusalem sitinonj uma Jiisasnonj kendonj kambanjon angoleta meroti, ii kuuya iima mogi. Kawaajon kamban iikanonj saanonja koma horon mugi.

⁴⁶ *Galili prowins yoŋonoŋj koma horon mugi gomaŋ qata Kaana wala kanonj apu menj letono wain kolooroti, iikanonj mombo karo. Taonj qata Kaperneam kanonj kimbaa kawali galenj moŋ laligoro. Iwaa merianonj ji kiro ero.

⁴⁷ Eñ komumambaajon ano. Kawaajon Jiisasnon Judia prowins mesaon Galili uutanon karoti, iinon iikawaa bujuya moma Jiisaswaanon kema kokaen qisin muro, "Gii saanon kan merana men qeangon mubaga."

⁴⁸ Qisin muro kokaen ijoro, "Onjo nii een mende moma laarin nombutiwaa so koloojuti, ii mende sokonja. Niinon angoletto aiwese mewe iimago mono afaangon nii moma laarin noma uugia melembuyaga."

⁴⁹ Kaen ijoroto, kawali galenon kokaen ijoro, "Somatana, merananon komuwabotiwaa-jon mono uulanawo kawa."

⁵⁰ Kaen ijoro meleema muro, "Meraganon mono qeangon laligowaa. Kawaajon mono saanon eleema kema." Kaen meleema muro iinon ii moma laarin eleema keno.

⁵¹ Kananon keno welenqeaurutanon kan mokolon kokaen ijogi, "Meraganon mono qeangoojaa."

⁵² Kaen ijogi qisin onjoma jero, "Naa kabanon kanain qeangoojaa?" Kaen jero ijogi, "Woran mare wan kilok kanon sele gerya mesoojaa."

⁵³ Ijogi momoya kokaen koloon asariro: Ahaa! Jiisasnon "Meraganon mono qeangon laligowaa," jeroti, mono aua iikanondeen qeangoojaa. Qaa ii moma asarin ii ano sumanjuruta kuuya yononon uugia meleema Jiisas moma laarin mugi.

⁵⁴ Jiisasnon Judia mesaon Galili prowins uutanon kan angoletto mon koi mero indinã woi kolooro. Kian.

5

Jiisasnon Betesda anjon teru goraayanon eja mon men qeangoro.

¹ Kanagen kaban monjon Juuda yonoo kendon somata mon toriro Jiisasnon Jerusalem sitinon uro.

² Jerusalem sitiwaan kiriponon nagu mon ii lama onjoon ero. Kawaa kosianon anjon teru mon qata Hibruu qaanon Betesda qagiti, ii ero. Iikawaa goraayanon haamo miri koriga somata 5 nangi.

³ Haamo miri 5 iikawaa uutanon ji ejemba tuun somata enkegi. Tosianon jaagia gooro ragi. Tosianon kanaborogia meendangoyaga egi. Tosianon bakagia koomuyaga egi.*

⁴ Kaban tosaanon Pombaanon gajoba monjon kamaan anjon terunon rinjan-jangoro onjoro. Apunon ororo kaban iikanondeen monjon wala anjon terunon kemenkero jia ii me ii iikanon mono qeangonkero. Kawaajon mamboma ragi.

⁵ Iikanon eja mon gbani 38:waa so ji kiro enkero.

⁶ Iikanon ero Jiisasnon kouma iima kaban koriga totoon ji kiro en laligoroti, ii moma kokaen qisin muro, "Gii qeangomambaajon mojan me qaago?"

⁷ Qisin muro kokaen meleeno, "Oo Pon, apunon oron otan aoro alana moronon mono anjon terunon noma noonaga? Alana kaanja mon mende laligoja. Neeno kemambaajon moma batogon laligoweti, kaban iikanondeen tosaanon yonoononja monjon nii nuugun kemenkeju."

⁸ Meleema muro Jiisasnon ijoro, "Gii mono waama tambomaeega men kema."

⁹ Kaen ijoro moma iikanondeen qeangon tambomaeeya men keno. Kenoto, iwoi ii Sabat kendonon kolooro.

¹⁰ *Iikawaajon Juuda yononon eja qeangoroti, ii kokaen ijogi, "Kete Sabat kendon koloaja. Kawaajon tambomaeega men anjon kana mende sokonja."

¹¹ Ijogi kokaen meleeno mogi, "Meagon nonji, iinon kokaen jen tegon nonja, 'Gii mono waama tambomaeega men kema'."

¹² Ii moma kokaen qisin mugi, "Eja moronon goojon 'Tambomaeega men kema,' jejaa?"

¹³ Qisin mugito, Jiisasnon men qeangoro ejemba tuun somatanon ologogi yonoo batugianonga ilinolon koma keno. Kawaajon moronon ii ama muroti, ii mende moma ampilirin qen nano.

¹⁴ Iikawaa gematanon jiwowon jigo toton uutanon uro Jiisasnon iikanon mokolon mun qambanmamban qaa kokaen ijoro, "Moba, gii qeangojanã. Kawaajon tiwitiwilaa seiyawo bologa mon koloon gombabotiwaaajon mono singisonjo mombo mende toroqen ama laligowa."

¹⁵ Eja qeangoroti, iinon Jiisas iima koton kema Juuda jotamemeya ii kokaen injoro, "Eja men qeangon nonoti, iwaa qata Jiisas."

* 5:3: Yononon apu anjonon eligon orowaaajon mamboma ramakegi. Tosianon qaa ii jawo 3:waa tetegoyanon ama oju. * 5:10: Neh 13.19; Jer 17.21

¹⁶ Ii moma Jiisasnoŋ Sabat kendonon gawoŋ kaŋa meroti, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ iikawaajoŋ ama sisiwerowero ama muŋ laligogi.

¹⁷ Kaerŋ laligogito, Jiisasnoŋ kokaerŋ meleema oŋono, “Noo Amananoŋ suulaŋ gawoŋ menkeja ano niinoŋ kaanjadeen ii menkejen.”

¹⁸ Kaerŋ meleema oŋoma ejemba Sabat kendombaa qaa tosaarŋ toroqerŋ anggi Jiisasnoŋ ii nanamemenanoŋ qewagoŋ yoŋoo jaagianonŋ singisonoŋ ano. Singisonoŋ ii toroqerŋ Anutuwaajoŋ ‘Amana!’ jerŋ Anutu tani kaŋa laligojiwaa so koloonŋ iyarŋa merŋ uma aoro. Juuda ejemba yoŋonoŋ iwoi woi iikawaajoŋ ama moma koboonŋ kaparaŋ koma Jiisas qewombaaŋoŋ jerŋ kotiigi. Kian.

Laaligo gbiliwaatiwaa ku-usuŋa ii Jiisaswaanonŋ eja.

¹⁹ Kaerŋ angito, Jiisasnoŋ qaa kokaerŋ injjoro, “Niinoŋ qaa hoŋa toonŋ moŋ kokaerŋ injjowe mobu: Meranoŋ iyarŋa uutaajoŋ iwoi moŋ mende menkejato. Maŋanoŋ iwoi menkeji, Merianoŋ mono ii kaanjadeen menkeja. Kawaajoŋ Maŋanoŋ iwoi mero iimakeji, iinoŋ mono iikayadeen menkeja.

²⁰ Maŋanoŋ Meria uunonŋ jopagoŋ muŋ laligonŋ aŋo gawoŋ menkeji, ii kuuya qendeema muŋkeja. Kawaajoŋ angoleto iima laligojuti, ii iwoi kamaanŋqeqeta. Iikawaa hoŋa ii kanagenŋ qendeema oŋono iima newogia tegoro waliŋgoŋ laligowuya.

²¹ “Moŋ kokaembaajoŋ waliŋgowu: Amanonŋ ejemba koomuya oŋomindiŋro gbilinkeju. Merianoŋ mono iikawaa so kaanjadeen ejemba koomuya moroga gbiliwutiwaa moji, ii mono oŋomindiŋro gbilinkeju.

²² Kaanjadeen Amanonŋ mombaa qaaya mende jerŋ tegonkejato, jenteego gawombaa ku-usuŋa kuuya ii kokaembaajoŋ Meriaa borianoŋ anota eja:

²³ “Ejemba Ama goda qerŋ muŋkejuti, iikawaa so kuuyanoŋ Meria goda qerŋ mubuti-waajoŋ moja. Amanonŋ Meria wasin muro. Kawaajoŋ moŋnoŋ Meria mende goda qerŋ muji, iinoŋ mono Ama kaanagadeen goda mende qerŋ muja.

²⁴ Kawaajoŋ niinoŋ qaa hoŋa toonŋ moŋ kokaerŋ injjowe mobu: Moŋnoŋ noo Buŋa qaana moma nii wasin nonoti, ii moma laarinŋ muji eerŋ, iinoŋ mono laaligo kotigaa buŋa kolooja. Niinoŋ qaaya jerŋ tegowe gere siawaa buŋa mende koloowaa. Koomu kotigaa leeya mesaonŋ jawo waleema laaligo kotigaa leegerŋ keuma laligonŋ ubaa.

²⁵ “Niinoŋ qaa hoŋa toonŋ moŋ kokaerŋ injjowe mobu: Kambaŋ qaita moŋ kawaati, ii mono noojoŋ ama kaŋ kuudaboroja. Kambaŋ iikanonŋ singisonoŋ ama uunonŋ koomuya koloojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaai Merianoŋ qaro qaa aroya mobu. Ii moma tenŋ kombuyati, iyoŋonoŋ mono gbilinŋ kotiinŋ laligowu.

²⁶ Ii kokaembaajoŋ: Ama aŋo laaligo kombombaŋa kondoonkeji, iikawaa so laaligo gbilinŋ kotiwaatiwaa ku-usuŋa ii Meria muro iinoŋ kaanagadeen ejemba merŋ gbilinŋ oŋomakeja.

²⁷ Iinoŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋa laligojiwaaŋoŋ ama Amanonŋ ejemba qaagia jerŋ tegowaatiwaa ku-usuŋa kaanagadeen iwaa boronoŋ ano iwaa buŋa kolooro.

²⁸ “Niinoŋ qaa kota jejeŋi, iikawaajoŋ mono mende aaruwu. Kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanonŋ kuuya qasirinoŋ ejuti, yoŋonoŋ kaanagadeen qa qabaati, ii mobuya.

²⁹ *Qata ii moma waama asaganonŋ asugigi nanamemenŋ awaa ama laligogiti, iyoŋonoŋ laaligo kotiganonŋ keubuto, nanamemenŋ bologa ama laligogiti, niinoŋ iyoŋoo qaagia jerŋ tegowe koomu kotigaa buŋa koloowuya.

³⁰ Niinoŋ neenaa uunaajoŋ iwoi moŋ neeno ama membaaŋoŋ amamaankejen. Nii Amawaa jetanoŋga qaa momakejenŋ, mono iikawaa so ejemba qaagia jerŋ tegonŋ oŋomakejen. Neenaa uunaajoŋ tondu mende menkejento, wasin nonoti, mono iwaa qaaya otaankejen. Kawaajoŋ jenteego qaana jerkejenŋ, ii mono soyanongadeen koloonkeja.” Kian.

Tosianoŋ Jiisaswaa kaniaya nanŋonŋ jegi.

³¹ “Niinoŋ neenaa kaniana nanŋonŋ jewenagati eerŋ, qaana iikanonŋ saanonŋ mende kotiinaga.

³² Alana moŋnoŋ noo kaniana nanŋonŋ jerkeja. Iinoŋ noojoŋ qaa jerkeji, iikanonŋ mono kotiinŋ hoŋawo kolooja, ii mojerŋ.

³³ *Oŋo jotamemeya wasin oŋoŋgi Jombaanoŋ kagi qaa hoŋaa so noo kaniana inisaama jerŋ nanŋoro.

³⁴ “Jerŋ nanŋoroto, niinoŋ namo ejawaa nanŋonanŋo qaaya ii moma mende mobe uja. Mende ujato, Jombaa nanŋonanŋo qaawaajoŋ jerkejenŋ, ii mono oŋo kambaŋ kokaamba letonŋi Anutunoŋ warŋgia somonŋgowaatiwaaŋoŋ ama jerkejenŋ.

³⁵ Jononj kiwa somata koloonj awaagadeen jej asariroto, onjo kambañ koriga qaagoto, kambañ torodaamonj iwaa asasaganonj tondu aisoowombaañonj siinja mogi.

³⁶ “Jononj noo kaniana torodaamonj injijoro mogito, moñonj ii nanñonj jenkeji, iwaa qaayanonj mono Jombaanonj nanñonango qaa uuguja. Neeana Amananonj gawonja nono mewe honja koloonkeja. Honja iikanonj mono kaniana kokaen nanñonj injisaamakeja: Amanonj wasinj nono iwaa jeta memeya koloonj.

³⁷ * Amanonj wasinj nono kamaaweti, iinonj kaniana nanñonj jej laligoro. Onjo kambañ moñonj iwaa qaa aroya mende mogi ano kaitania mende iigi.

³⁸ Iinonj moroga wasiro kamaaroti, onjo ii mende moma laarinj muju. Kawaajonj iwaa qaayanonj mono onjo uugianonj mende eja.

³⁹ “Onjo laaligo kotigaa kania ii Buña Terenonj en onjonja, iikaen romonjonj ii weenjonj uu kononjianonj ama Siwewaa buña koloowombaañonj moju. Kaen mojuoto, tereya tereya kuuya yonononj mono noo kaniana nanñonj injisaamakeju. Ii moma yagoju me qaago?

⁴⁰ Nanñonango qaa mamaga ejato, onjo laaligo kombombanja buña qen aowombaañonj noononj kawombaañonj togonkeju.

⁴¹ Balononj ejemba yonononj qabuña nonji somariwaatiwaajonj mende mambonjen. Ii nonji mobe mende uro laligojen.

⁴² Kaen laligojento, onjo kaniagia ii kokaen eji, ii mojen: Onjo uugia Anutuwaanonj qaago totonj somonjonj uujopa mende ama munj laligoju.

⁴³ Niinonj Amanaa qata qama kawe onjo gema nunkejuto, moñonj iyanaa qata qama kawaati, onjo mono ii saanonj moma anjonj koma horonj mubu.

⁴⁴ “Oo onjo onjoanjia mepeseen aonj qabuñagia somariwaatiwaa mogi umakeja. Umakejato, beñ motoonjononj Anutu honja kolooji, iinonj qabuña onjombaatiwaajonj kaparanj mende komakeju. Kaen ama akadamugiawo koloowutiwaajonj mende janjarinj riinj nanju. Kawaajonj nomaen nii moma laarinj nombuyaga? Ii mono amamaawuyaga.

⁴⁵ “Niinonj onjo ‘Amawaa jaasewañononj qaa jakeyanonj ama onjomaja,’ kaen mobubo. Onjo Mooseswaa qaawaa jejeromonromonj ama Siwe gomanonj ubombaañonj mamboma laligojuto, Anutuwaawaa jaanonj keugi Mooses anjo Anutuwaawaa qaa jakeyanonj onjomaa qaa selegianonj kuuj onjono gamugia mobuya.

⁴⁶ “Ii kokaembaajonj: Moosesonj noo kaniana jej asarinj Buña Terenonj oorota eja. Kawaajonj Mooses moma laarinj mubuyagati een, mono nii moma laarinj nombuyaga.

⁴⁷ Kaanto, Mooseswaanonj tere ii mende moma laarinj tenj konjutiwaajonj mono noononj qaa ii nomaen moma laariwuyaga? Ii kupukapayawo koloowabo.” Kianj.

6

Jiisasnonj eja 5,000 nene unuagiwo.

Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17

¹ Kawaa gematanonj Jiisasnonj Galili apu anjonj, qata monj Taiberias apu anjonj ii kotonj leegen keuro.

² Ji ejemba menj qeangonj onjono angoletto kolooro iigitiwaajonj ama ejemba tuunjeleembe jaasoonngoyanonj Jiisaswaa gematanonj otaanj kagi.

³ Jiisasnonj gowokouruta unuama baañononj uma ragi.

⁴ Kambañ kanonj Juuda nonoononj kiankomu kendononj toriro.*

⁵ Jiisasnonj jaa uuro keno ejemba tuunjeleembe jaasoonngoyanonj iwaanonj kougiti, ii injiima Filipwaajonj jero, “Nono nemanene daenkaya sewanja meninj tuunj somata kaanja nenj tibirinjgogi sokonaga?”

⁶ Iwoi amambaa anoti, ii anjo moroto, qaa ii Filip angotete ama munj ijoro.

⁷ Kaen ijoro kokaen meleeno, “Nene bered ween 200:waa tawaya (Kina 4,000) iikanonj sewanja menj mendeeninj kuuya yonononj kitiagadeen negi kilenj mende sokoma onjona.”

⁸ Kaen meleeno gowokouruta yonoononnga monj qata Andruu, Saimon Piitowaa koganonj kokaen ijoro,

⁹ “Mera melaa monj koi kanonj raja. Iwaanonj baali† bered 5 ano sora woi rajato, ejemba ambembo kokaanja ii mende sokombuya.”

¹⁰ Kaen ijoro Jiisasnonj injijoro, “Onjo mono ejemba tuunj koi jej mendeema onjongi nene newombaañonj kamaanj rabu.” Balonj kanonj kegbanj lolo mamaga ero. Kawaajonj eja janngogia 5,000:waa so yonononj namononj kamaanj ragi.

* 5:37: Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

* 6:4: Anutunonj wala eenjanonj injiima koboonj unuuguroti, Juuda yonononj

kawaajonj gbani so kambañ ama aisoonkeju. Koon qaanonj qata Pasowa jeju. Eksodus 12.15 † 6:9: Baali ii dumunj, wiit, out ano yagonj yonoo alagia monj.

¹¹ Kamaan ragi Jiisasnoŋ bered ii menŋ dangisen jenŋ qama kooliŋ ejemba ragiti, ii mendeema oŋono ano sora ii kaanŋagadeenŋ mendeema siingianonŋ jegitiwaa so oŋono.

¹² Mendeema oŋono neŋ timbiringgogi Jiisasnoŋ gowokouruta kokaenŋ injjoro, "Nene kitia tiwilaawabotiwaaŋonŋ ii mono menŋ kululuuwu."

¹³ Kaenŋ injjoro baali bered 5 iikanonŋa neŋ kitia reremonŋa mesaogi raroti, ii menŋ kululuugi konde 12 kanonŋ kemeŋ saa qero.

¹⁴ Jiisasnoŋ angoletto kaenŋ mero ejembanonŋ iima waliŋŋonŋ jegi, "Gejatootoo eja namononŋ asugiwaatiwaaŋonŋ jegiti, iinonŋ mono oŋanonŋ ii koloŋa."

¹⁵ Kaenŋ jenŋ Jiisaswaaŋonŋ otokorianŋ maama kinŋ poŋgia koloowaatiwaaŋonŋ romonŋgogi. Romonŋonŋ kanŋ liliŋonŋ muŋ waliŋŋonŋ kinŋ kuunŋ mubombaaŋonŋ aŋgi. Kaenŋ aŋgi moma kotonŋ injiima toŋonŋ oŋomesaonŋ mombo baanŋanonŋ uma aŋodeenŋ laliŋoro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋŋonŋ qaganonŋ riinŋ riinŋ keno.

Mat 14.22-33; Maak 6.45-52

¹⁶ Negi tegoro mare kolooro Jiisaswaa gowokouruta yonŋononŋ apu aŋŋonŋ goraayanonŋ kemegi.

¹⁷ Kemeŋ wanŋononŋ uma gomanŋ ii mesaonŋ apu aŋŋonŋ kotonŋ leegenŋ Kaperneam gomanŋ baagenŋ kenŋgi. Kenŋgi gomanŋ tiiro Jiisasnoŋ kilenŋ yonŋononŋ mende asugiro.

¹⁸ Kenŋgi haamo kotakota qero apu aŋŋononŋ geriawo qindiima uma kamaaro.

¹⁹ Uma kamaaro loŋanonŋ qeŋ nanŋonŋ 5 me 6 kilomiita kawaa so kenŋgi Jiisasnoŋ apu aŋŋonŋ qaganonŋ riinŋ riinŋ wanŋo kosianonŋ karo iima aarunŋ toroko mogi.

²⁰ Kaenŋ mogi kokaenŋ injjoro, "Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu."

²¹ Kaenŋ injjoro Jiisasnoŋ wanŋononŋ ubaatiwaaŋonŋ ijogi uro. Uro wanŋogianonŋ iikanondeenŋ uulanŋawo unŋuama balonŋ goraayanonŋ kembombaa aŋgiti, iikanonŋ keugi. Kianŋ.

Ejemba yonŋononŋ Jiisaswaaŋonŋ uunŋ moŋgama bimbimgogi.

²² Iikanonŋ keugi gomanŋ ano ejemba tuunŋ somata yonŋononŋ apu aŋŋonŋ leegenŋ toroqenŋ laliŋonŋ kokaenŋ romonŋgogi, "Woranŋ wanŋo motoonŋononŋ raro iiniŋ Jiisasnoŋ gowokouruta yonŋowo wanŋo iikanonŋ mende uma kenŋaa. Jiisas ooma aŋgiodeenŋ kenŋgi. Wanŋo morota moŋ mende iiniŋ. Kawaaŋonŋ Jiisasnoŋ mombo koi laliŋoŋa."

²³ Kaenŋ romonŋonŋ toŋianonŋ kokaenŋ jegi, "Wanŋo motoonŋononŋ kenŋgito, oŋanonŋ, Taiberia taononŋa wanŋo tosaŋŋa kagi. Wanŋo ii Poŋnonŋ beredwaaŋonŋ dangisenŋ jenŋ qama kooliro neŋ raniŋi, mono gomanŋ iikawaa kosianonŋ kagita Jiisasnoŋ wanŋo iyonŋononŋa moŋnonŋ uma keno me nomaenŋ?"

²⁴ Ejemba tuunŋ yonŋononŋ kaenŋ jenŋ Jiisas ano gowokouruta kanonŋ mende mokolonŋ onŋonŋgi. Kaenŋ iima moma kaanŋadeenŋ wanŋononŋ uma Kaperneam taononŋ kema Jiisas moŋŋanŋgi. Kianŋ.

Jiisasnoŋ laaliŋo kotigaa neneya koloŋa.

²⁵ Ejembanonŋ Jiisas moŋgama apu aŋŋonŋ leegenŋ luarŋenŋ baagenŋ mokolonŋ iima kokaenŋ ijogi moro, "Oo Somatanana, gii mono naa kambanonŋ koi kajaŋa?"

²⁶ Kaenŋ ijogi kokaenŋ meleema oŋono, "Niinonŋ qaa hoŋa toonŋ moŋ kokaenŋ injjowe mobu: Oŋo angoletto mewe iigitiwaaŋonŋ ama nii mende moŋgama nonjuto, nene bered kotuegowe neŋ timbiringgogiti, mono iikawaaŋonŋ nii notaanŋ koi kaju.

²⁷ Nene aliwaati, ii mokoloowombaaŋonŋ janŋarinŋ mende riinŋ laliŋowuto, uuwaa neneya laaliŋo kombombanŋa oŋomakeji, mono ii bunŋa qeŋ aowombaaŋonŋ kaparanŋ koma laliŋowu. Ama Anutunonŋ muŋŋenŋ silimbanŋa Siwe gomambaa Eja Hoŋa muro kusunŋanonŋ tururo uuwaa nene oŋono oyanŋboyanŋ mokoloowu. Kaenŋ ama laliŋonŋ kotiinŋ komunŋ toroqenŋ tetegoya qaa laliŋowu."

²⁸ Kaenŋ meleema oŋono kokaenŋ qisiŋ mugi, "Anutuwaawaa uusiŋŋa otaanŋ nanamemenŋ tania mono nomaenŋ aniŋ sokonaga?"

²⁹ Qisiŋ mugi kokaenŋ meleeno, "Anutunonŋ eja wasiŋ muroti, oŋo ii moma laarinŋ muŋ laliŋowu. Nanamemenŋ iikanonŋ mono Anutuwaawaa uusiŋŋa otaanŋ koloŋa."

³⁰ Kaenŋ meleeno kokaenŋ qisiŋ mugi, "Kaenŋ kolooro gii mombo naa angoletoga esunŋawo moŋ mena iima moma laarinŋ gombonaga? Gii mono naa iwoi moŋ Moosesnoŋ ano, iikawaa so ama mewaga?"

³¹ *Bunŋa Tere moŋ kokaenŋ oogita eja, 'Iinonŋ Siwenonŋa nene bered oŋono negi.' Qaa iikawaa so ananaa ambosakonŋ yonŋononŋ balonŋ qararanŋkonŋonŋonŋ kema laliŋonŋ nene qata "mana" neŋ laliŋogiti ano gii mono kaniaga Mooses uugunŋ nomaenŋ qendeenaga?‡

* 6:31: Eks 16.4, 15; Ond 78.24 ‡ 6:31: Balonŋ qararanŋkonŋonŋonŋ Anutunonŋ gomaamba so gomaambawaa iwoi jokanŋa taanŋa ano afaanŋa aju paora kaanŋa ano namononŋ ero iima seleenŋenŋ sombenonŋ kema menŋ kululuunŋ kuunŋianonŋ kanŋ bered looloria menŋ nenŋkegi. Eks 16.13-36

³² Qisij mugj Jiisasnoŋ kokaen injjoro, “Oŋo iikawaa kania saanonj mende moma kotoju. Niinonj qaa hoŋa toonj moŋ kokaen injjowe mobu: Moosesnoŋ angoletto Toya mende kolooro. Iinonj nene bered ii Siwenonŋa mende oŋono negito, neenaa Amananoŋ mono Siwenonŋa bered oŋabonja ii oŋomakeja.

³³ Anutuwaanonj nene bered ii Siwenonŋa kamaanj asuginj gomarij so ejemba laaligo kombombanja oŋomakeja.”

³⁴ Kaen injjoro kokaen jegi moro, “Oo Porj, gii kamban so nene bered ii nonona nenj laligowonja.”

³⁵ Jiisasnoŋ ii moma kokaen injjoro, “Niinonj laaligo kombom-banŋaa neneya koloojen. Moŋnoŋ noononj kaji, iinonj nenj timbiringonj wosoya kamban moŋnoŋ mende kiwaa. Moŋnoŋ nii moma laarinj nomakeji, iinonj apuwaajonj mende mobaa.

³⁶ Kaen anogo oŋo nii niima kotojuto, kileŋ mende moma laarinj nonju. Ii jewe moju.

³⁷ Ano kileŋ Amanonj ejemba tosaanja nomakeji, iyoŋononj kuuya noononj kawu. Moŋnoŋ noononj kawaati, niinonj mono ii mende yakarimanja.

³⁸ “Niinonj Siwenonŋa kamaanj neenaa siinjanonj iwoi larj ama menj laligomambaajonj mende asugiwe. Kaen qaago. Wasinj nonoti, mono iwaa uusiinja otaanj gawonj menj laligomambaajonj kamaawe.

³⁹ “Wasinj nonoti, iwaa uusiinja ii kokaen eja: Iinonj ejemba noo boronanonj ama oŋono laligojuti, niinonj ii kuuya kalarj koma oŋoma laligowe iyoŋoononŋa moŋnoŋ moŋ mende soonj tiwilaawaa. Mende tiwilaagi niinonj ii kamban somatanonj oŋomindiinj menj gbiliŋ oŋomanja.

⁴⁰ “Amanaa uusiinjanonj kokaen eja: Tosianonj Meria iima moma laarinj mujuti, iyoŋononj kuuya kamban kokaamba letoma laaligo kombombanja buŋa qeŋ aonj laligowuya. Kaen laligonj komugi niinonj ii kamban somatanonj oŋomindiinj menj gbiliŋ oŋomanja.”

⁴¹ Jiisasnoŋ kaen injjonj qaa kota moŋ kokaen jero, “Niinonj laaligowaa nene hoŋa koloonj Siwenonja kamaanj asugiwe.” Kaen jerotiwaajonj ama Juuda jotamemeya yoŋononj moma bolinj uugianonj ŋindinj-ŋunduru jen jen mugj.

⁴² Jen munj jegi, “Eja koi Jiisas, Joosefwaa meriaga. Iwaa nemuŋmanja ii saanonj moma oronjonto, mono nomaembaajonj ‘Siwenonja kamaanj asugiwe,’ jeja?”

⁴³ Kaen jegi moma kokaen meleeno, “Uugianonj mono mende ŋindinj-ŋunduru jen jen nombu.

⁴⁴ Ama nii wasinj nonoti, iinonj ejemba mende horonj oŋonji eeŋ, oŋoononŋa moŋnoŋ noononj kamambaajonj amamaawaa. Hororo kanagi eeŋ, niinonj ii mono kamban somatanonj oŋomindiinj menj gbiliŋ mumanja.

⁴⁵ * “Gejatootoo yoŋoo Buju Terenonj qaa moŋ kokaen oogita eja, ‘Anutunonj ii kuuya kuma oŋono mobu.’ Amanonj ejemba kuma oŋono qaa moma uu kononŋianonj ama laligojuti, iyoŋononj mono korebore noononj kawuya.

⁴⁶ Ejemba moŋnoŋ Ama mende iima laligoja. Amawaanonja kamaaroti, ii motoonŋononj mono ii iima laligoja.

⁴⁷ Niinonj qaa hoŋa toonj moŋ kokaen injjowe mobu: Moŋnoŋ nii moma laarinj nonji, iinonj mono laaligo kombombanja buŋa qeŋ aonj laligonj ubaa.

⁴⁸ “Niinonj laaligo kombombanŋaa nene hoŋa koloojen.

⁴⁹ Mobu! Oŋoo ambosakonjurugianonj balon qararankonjonjanonj kema laligonj nene qata mana nenj laligogito, kileŋ komuŋ gisaagi.

⁵⁰ Yoŋononj komugito, nene bered kamban kokaamba Siwenonja kamaanj laligoji, moŋnoŋ ii nenj laligonj koomu kombombanja mende komuwaa.

⁵¹ “Nene bered laaligoyawo Siwenonja kamaaroti, ii niinonj koloojen. Moŋnoŋ nene ii nenj laligowaati, iinonj mono tetegoya qaa kotiinj laligowaa. Nene munj laligomanjati, ii noo busuna. Gomanja gomanja yoŋononj kotiinj laligowutiwaajonj ii ama oŋomanja.”

⁵² Jiisasnoŋ kaen meleeno Juuda jotamemeya yoŋononj batugianonj uugerenonj jen qisij aonj jegi, “Ye! Eja koi kanonj mono nomaen ama busuya nonono newonaga?”

⁵³ Ii moma jegi kokaen injjoro, “Niinonj qaa hoŋa toonj moŋ kokaen injjowe mobu: Oŋo Siwe gomambaa Eja Hoŋaa saya ano busuya mende newuyati eeŋ, laaligo kombombanja iikanonj mono oŋoo uugianonj mende ewaa.

⁵⁴⁻⁵⁵ Noo sananonj apu hoŋa kolooja ano noo busunanonj nene hoŋa kolooja. Kawaaajonj moŋnoŋ noo sa busuna nenkeji, iinonj mono letoma laaligo kombombanŋaa buŋa koloonj laligonj ubaa. Kaen laligonj komuro niinonj ii kamban somatanonj mindiinj menj gbiliŋ mumanja.

⁵⁶ “Moŋnoŋ noo sa busuna nenkeji, iinonj mono niwo qokotaanj namakeja ano niinonj iwo namakejen.

* 6:45: Ais 54.13

⁵⁷ Amanon Laaligo Toya koloon wasin noma wona koloon nemun koma nono kotiin laligojen. Kaanjadeen mojonon nii nen nomakeji, niinon mono kaanjadeen iwaa wota koloon nemun koma mube saanon kotiin laligowaa.

⁵⁸ Nene hona Siwenonja kamaaroti, ii niinon koloijen. Onoo ambosakonjurugianon Anutuwaanon nene nen laligon ketugito, kamban kokaamba onjoonogga mojonon bered koi nen laligowaati, iinon mono tetogoya qaa kotiin laligowaa.”

⁵⁹ Jiisasnon Kaperneam taombaa qamakooli mirianon nama qaa ii jen kuma onono. Kian.

Gowoko mamaganon uugia boliro Jiisas mesaogi.

⁶⁰ Jiisaswaa gowokouruta yonoonogga mamaganon qaa ii moma jegi, “Qaa je jeji, iikanon mono qaa kota lombotawo koloaja. Ii monin uunananon bimonon bolidaboroja. Kawaaon ii mombo mobombaaon mojonana tijiwaajon ii mono mesaowonja.”

⁶¹ Gowoko yononon Jiisaswaa qaawaajon moma bolin uugianon njindin-njunduru jen jen mugu Jiisasnon ii utanon moma kokaen jero mogi, “Qaa jejenj, ii moma boliju me qaago?”

⁶² Qaa iikawaajon moma bolijuti een, kanagen mono nomaen koloonaga? ⁶³ Qaa iikawaajon ama gowoko iyonoonogga mamaganon piriri ama zirinzirin koloon mesaon iwo mende toroqen kema kagi.

⁶³ “Unja Toroya iinon ejemba men gbilin onomakeja. Onjo namo embawaanon koloon busugiyawo kolojuto, kolokoloo donogongan mende koloon onjoangiaa esungianon een letoma Siwewaa bunja mende koloaju. Ii qaago totoon. Unja Toroyanon laaligo kombombanja ononji, niinon qaa kota ii jen asariwe moma laligogi.

⁶⁴ Kaen moma laligogito, onjoonogga tosianon kiler nii mende moma laarin noma laligoju.” Daen yononon mende moma laarin mugiti ano moronon kanagen memelolo men mubaati, Jiisasnon ii kanakanaiyanogga moma kouro. Iikawaajon qaa kaen jero.

⁶⁵ Kaen jen toroqen jero, “Kawaajon niinon kokaen injjowe mobu: Noo Amananon ejemba mon mende inaan muji een, iinon mono noonon kamambaajon amamaawaa.”

⁶⁶ Qaa iikawaajon ama gowoko iyonoonogga mamaganon piriri ama zirinzirin koloon mesaon iwo mende toroqen kema kagi.

⁶⁷ Kawaaajon Jiisasnon gowoko 12 ii kokaen injjoro, “Ononon mono kaanjadeen nome-saon kembombaaajon moju me qaago?”

⁶⁸ *Kaen jero Saimon Piitonon meleeno, “Oo Pon, nononon mono morowaanon kembonaga? Laaligo kombombanja Bunja qaaya ii mono goonon aja.

⁶⁹ Giinon Anutuwaanon aja soraaya koloojanj, nononon ii moma laarin moma asarin laligojen.”

⁷⁰ Kaen meleeno Jiisasnon moma injjoro, “Niinon aja 12 onjo meweengon onombe ano onjoonogga mojonon bologaa wanja koloaja.”

⁷¹ Juudas Saimon Iskariotwaa meria iinon gowoko 12 yonoo batugianon laligon kanagen memelolo men muro. Jiisasnon qaa ii iwaajon moma injjoro. Kian.

7

Jiisasnon kouruta yonowo qaa amin mogi.

¹ Juuda jotamemeya yononon Jiisas qewombaaajon kaparan kongitiwaajon Judia prowins utanon kema kamambaajon togoro. Kawaaajon Judia mesaon Galili prowins utanon kema liligon laligoro koin tosaanja tegoro.

² *Ii tegoro Juuda yonoonon kendon mon qata teuteuhalihali kawaa kambananon toriro.*

³ Kawaaajon Jiisaswaa kourutanon kokaen ijogi, “Gii kokanon laligon angoletu menkejanj, ii gowokouruganon kaanagadeen iima kotowutiwaajon gii mono goman koi mesaon Judia kena sokombaa.

⁴ Mojonon ajo asuganon asugimambaajon momakeji, iinon iwoi mon aasangoyanon mende menkeja. Angoletu kaanja menkejanj-waajon mono ejemba tuunja tuunja yonoo jaagianon kema asugin kaniaga inisaamba.”

⁵ Kourutanon mende moma laarin mun tompin laligogitiwaajon ama kaen lan ijogi.

⁶ Kaen ijogi kokaen injjoro, “Niinon uuwaa gawon asuganon memanjatiwaa kambananon mende kan kuuro laligojento, onoo kambanganon mono suulan kembutiwaa so aja.

* **6:68:** Mat 16:16; Maak 8:29; Luuk 9:20 * **7:2:** Lew 23:34; Dut 16:13 * **7:2:** Teuteuhalihali ii kokaen: Wain gawongianon kema gere senja men kuun qen iikanon en ween 8 aisoon kendon rama laligogi. Ween konongan korisoro uuta angi. Wala eenanon balon qararankonkonanon gbani 40 kawaa so opo kuungianon en kan laligogiti, ii romongon aisooji. Lew 23:33-36, 39-43; Dut 16:13-15

⁷ Balon ejembanon kazi ama onjombombaaon amamaankejuto, niinon iyonoo nanamengia bologa inisaama naonon jewe mojutivaajon mono nii kazi ama nomakeju.

⁸ Kemanjatiwaa kambananon mende kan kuuja. Kawaajon niinon korisoro kendon kokanon mende umana. Niinon mirinon rabe ononon saanon kema uma aisowu.”

⁹ Qaa kaen injijon Galili prowins uutanon toroqen laligoro. Kian.

Jiisasnon teuteuhalihali korisoronon laligoro.

¹⁰ Jiisaswaa kourutanon teuteuhalihali kendombaaon kenjito, anj mirinon rama kanagen asuganon qaagoto, asanjon kema Jerusalem uro.

¹¹ Juuda yonoo jotamemeurugianon korisoro kambananon Jiisaswaa jaaya mongama qisiqisi ama kokaen jegi, “Eja ii dakanon raja?”

¹² Ejemba tuun yononon batugianon Jiisaswaaon sanje qaa mamaga jegi. Tosianon “Eja ii awaa soro,” jegito, tosianon kokaen jegi, “Qaago! Iinon mono ejemba tuunjelembenjalolon ama menj onono kaamaa koloonkeju.”

¹³ Kaan kaan lan jegito, Juuda jotamemeya yonoojon toroko moma laligogitiwaaon monjon iwaa qaaya asuganon mende jero. Kian.

Jiisasnon anjaa kania ejemba kuma onono.

¹⁴ Kendon korisoro biiwianon laligogi Jiisasnon jiwowon jigo toton uutanon uma kanain ejemba kuma onono.

¹⁵ Kuma onono Juuda yononon walingon kokaen jegi, “Eja koi momo jake uutanon mende uma kilen Bunja Terewaa kania nomaen moma sororogja?” Kaen jen walingogji.

¹⁶ Walingogji kokaen injijoro mogi, “Momo Bunja jenkejen, niinon iikawaa Toya mende koloojen. Neeno qaagoto, wasin nonoti, niinon mono iwaa momoya menj kan jenkejen.

¹⁷ Ejemba monjon Anutuwaa uusinja otaan ama memambaaon moji, iinon momo qaa jewe iikawaa Toya moronon kolooji, ii moma kotowaa. Anunton Bunjaya noo uunanon ano asugija me neenaa uunaajon qaa lan jenkejen?”

¹⁸ “Monjon iyanjaa uutaanon romonjon qaa jenkeji, iinon anj qabunayawo koloomambaaon moja. Kaen mojata, wasiwasi eja mon toyanon qabunayawo koloowaatiwaaon kaparan konji, iinon mono jotamemeya honabonja gbingbaonja qaa kolooja.

¹⁹ Moosesnon Kana qaa ama ononota ii eja me qaago? Ii ejato, onononjga monjon ii mende ten koma otaankeja. Ono mono naambaaon kaparan koma nii nuwombaaon romonjogu?”

²⁰ Kaen injijoro moma ejemba tuun yononon kokaen meleengi, “Omejiilanon mono uuganon kemen nanja. Moronon kaparan koma gii gumambaaon romonjogu?”

²¹ Kaen meleengi injijoro mogi, “Niinon angoletoto motoonjga mewe onj korebore aarun kiko qeju.

²² * Moosesnon selegianon Anutuwaa aiwese kotowombaaon jen koton ononoti, oo Moosesnon ii wala mende jen kotohoto, ambasakonjurunana yononon ii kanain menj laligogi sili ii nonoonon karo Sabat kendonon kaanagadeen eja selegia kotonkeju.

²³ * “Anana Mooseswaa Kana qaa waleenin singisonjo koloowa-botiwaaon kotakota mojon. Ii mojonoto, qaa ii qetama Sabat kendonon kaanagadeen eja selegia koton kilen ononjga mende jen aon silemale laligoju. Kaen laligojoto, niinon eja jumunja Sabat kendonon menj qeangon mubeti, iikawaaon mono naambaaon nii yon jen nonju?”

²⁴ Ono ejemba selegia iikayadeen iima iikaan kanon bakasasan gosin qaa lan jen tegonkejuti, ii mono mesaowu. Ii mesaon uugia tororo moma gosin qaa honagadeen jen tegowu.” Kian.

Jiisasnon Hamoqeqe Toya kolooja me qaago?

²⁵ Jerusalem toya yonononjga tosianon kokaen jegi, “Eja kaparan koma qewombaaon romonjoguti, iinon mono ii me?”

²⁶ Iibu, iinon ejemba jaagianon asuganon qaa jero mende jen muju. Kawaajon eja koi kanon Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, qaa ii honja galenkonjon eja yonoo gejagianon kemero moju me qaago?

²⁷ Hamoqeqe Toya Kraistnon kawaatiwaaon jen kouma laligogiti, iinon ‘Daenkaya koloowaati, ii monjon mon mende mobaa,’ jejuto, eja koi kanon daenkaya kolooroti, ii saanon mojon.”

²⁸ Kaen amin mogi Jiisasnon jiwowon jigowaa toton uutanon nama aroya menj metaama kuma onoma qaa kokaen jero, “Ono noojon kokaen jeju, ‘Eja ii moma mun gomana dakanonjga ii saanon mojon.’ Neenaa ku-usun qaganon mende koloon nanjen. Wasin nonoti, iinon wasiwasi Toya honja kolooro ii mende moma koton mun laligoju.

²⁹ Iinon wasin nono iwaanongga kamaawetiwaajon ii saanon moma mujen.”

³⁰ Kaen jero ii men somongowombaaajon mogito, kambanjon mende kan kuurotiwaajon ama monjon selianon mende mero.

³¹ Kaen mogito, ejemba tuun somata yonoononga mamaganon moma laarin mun kokaen jegi, “Kraistnon kawaati, iinon mono eja koi uugun angoletto men laligowaa me nomaen? Kaen taniqaan koloaja.” Kian.

Jiisas men somongowutiwaajon nagu galen wasin onjongi kagi.

³² Ejemba tuun yononon Jiisaswaajon kaen niinonngiinon jen jenonkooli angiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon mogi. Ii moma jigo gawon galen yonowo nama kiropo galen (sikiriti) tosaaja wasin onjongi men somongowombaa kagi.

³³ Kagi Jiisasnon kokaen jero, “Niinon onjowo kamban torodaamon toroqen laligomanja. Ii laligonjo onjomesaon wasin nono kamaawetiwaanon eleema umanja.

³⁴ Ube iwaan noma laligowuto, nii mende mokolon nombuya. Niinon goman laligomanjati, onjo iikanon kawombaaajon amamaawuya.”

³⁵ Kaen jero Juuda jotamemeya yononon batugianon kokaen amigi, “Nono mokolon mubombaajon amamaawonja,’ jeja. Iikawaajon mono dakanon umambaajon jeja? Juuda ejemba tosanon deema kantri tosanon kema Griik yonoo batugianon laligojuti, mono iyonoonon kema Griik ejemba kuma onjomambaajon moma jeja me?”

³⁶ Qaa kokaen jeja, ‘Iwaan noma laligowuto, nii mende mokolon nombu,’ ano qaa mon kokaen jeja, ‘Niinon goman laligomanjati, onjo iikanon kawombaaajon amamaawuya.’ Qaa woi yoroo kanagara nomaen?”

Laaligo kotigaa apuyanon mono jaaya toon koubaa.

³⁷ *Kaen amigito, kendon aisoogiti, iikawaa ween konoga somata kanon kan kuuro Jiisasnon nama kotakotagadeen qama kokaen jero, “Monjon apuwaajon moji, iinon mono noonon kan newa.

³⁸ *Bunja Terenon qaa mon kokaen oogita eja, ‘Monjon nii moma laarin nonji, iwaa uutanonga laaligo kotigaa apuyanon mono toon sasagon koumakebaa.’”

³⁹ Kaen jeroto, qaa ii Unja Toroyaajon sare ama kokaen jero, “Daen onjonon nii moma laarin nonjuti, onjonon mono Unja Toroya bunja qen aon laligowuya.” Anutunon Jiisas namonon laligorotiwa so Siwewaa asamararaja mende muro laligoro. Iikawaajon Unja Toroya mende wasiro kamaan uugianon kemero een laligogi. Kian.

Ejemba batugianon deendeen kolooro laligogi.

⁴⁰ Jiisasnon kaen jero ejemba tuun somata yonoononga tosanon qaa ii moma kokaen jegi, “Eja koi kanon mono onaga gejatootoo eja asugiwaatiwaajon jegiti, mono ii koloaja.”

⁴¹ Tosianon jegi, “Iinon Hamoqeqe Toya Kraist koloaja.” Kaen jegito, tosanon qewagon jegi, “Kraistnon mono nomaen Galili prowinsnonnga kanaga? Ii mende sokonja.

⁴² *Bunja Terenon kokaen jeja, ‘Kin Deiwidnon Judia prowinswaa taon melaa Betlehem kanon laligoroti, Kraistnon iikanonja koloon Deiwidwaa gbiliuruta yonoononga mon koloowaa.’”

⁴³ Kaen kaen lan jegi ejemba tuun yononon Jiisaswaajon ama juma deengi.

⁴⁴ Yonoononga tosanon men somongowombaaajon mogito, monjon selianon mende mero. Kian.

Juuda galen yononon Jiisas mende moma laarin mug.

⁴⁵ Jiwowon jigowaa kiropo galen (sikiriti) yononon eleema jigo gawon galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon kagi kokaen jen onjongi, “Onjo naambaajon ii mende men kaju?”

⁴⁶ Jen onjongi kokaen meleengi, “Eja iikanon qaa jenkeji, monjon kamban monjon qaa tania kaanja mende jero.”

⁴⁷ Kaen meleengi Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon qisin jen onjongi, “Onjo kaanjadeen enjalolon men onono laligoju me?”

⁴⁸ Galenjonkon eja nonoononga monjon mono ii mende moma laarin muro. Ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) nonoononga monjon mon uuta iwaanon baager meleeno me qaago?

⁴⁹ Kaen qaago totoonto, ejemba tuunleembe Mooseswaa Kana qaa mende moma koton Jiisaswaa qaa moma gadokopa qaa lan jenkejuti, iyonoonon qaa senja ii mesaowonja! Anutunon mono ii qasuaan onono tiwilaawuya.”

* 7:37: Lew 23.36

* 7:38: Eze 47.1; Zek 14.8

* 7:42: 2 Sml 7.12; Mai 5.2

⁵⁰ *Kaen jen onjoni eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanon karo qambanmaban qaa muroti, iinon kaanagadeen iyonoononga mon koloon batugianon rama kokaen injjoro,

⁵¹ “Eja monjon singisonjo anoti, ii mende qisinin jero momago kilen gosinin sokonja me qaago? Mende gosin qaaya een lan jen tegowonjati een, mono anono Kana qaanana qewonja me? Ii mende sokombaa.”

⁵² Kaen jero moma kokaen meleema mugi, “Gii kaanagadeen Jiisas kaanja meleema Galili qanda ejaga koloojan me? Galili prowinsnonga gejatootoo eja mon mende kolooaati, ii mojon. Kaya ii geengo Buja Tere weengon kania monjama moma kotowa.”

⁵³ Kaen jenonkooli ama juma deema mirigianon kenji. Kian.

8

Emba monjon serowilin ano mokoloogi.

¹ Mirigianon kenjito, Jiisasnon kema Oil gere baananon uro.

² Uma en goman ano umugawodeen mombo eleema jiwowon jigonon uro ejemba tuun kuuya kan liligon mugi kamaan rama kuma onono.

³ Kuma onono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparankonjon) yononon emba mon wama iwaanon kagi. Emba iinon serowilin mero iikawaajon menj somonggiti, ii wama tuun jaagianon angji.

⁴ Jaagianon ama Jiisaswaaajon jegi, “Boi, emba koi kanon olonkalu ama mero mono iikanondeen mokoloon menj kajon.

⁵ *Mooseswaa Kana qaanon emba kaanja ii jamonon gilin qenin komuwaatiwaaajon jen koton nononota eja. Kaen ejato, giinon iwaajon nomaen jewaga?”

⁶ Kaen jen iikanon mondon Jiisas qaawaa timbinon horonin amamaaro kania mokoloon qaa jakeyanon ama qewombaajon jegi. Kaen jegi usugon kamaan borianon tere mon namonon ooro.

⁷ Ooroto, toroqen kaparan koma qisin mugi hak otaama waama dindina nama kokaen injjoro mogi, “Onoononga monjon singisonjo mon mende ama laligoji, iinon mono saanon jamo mutuya menj gilin qewaa.”

⁸ Kaen injjoro mogi mombo usugon kamaan tere mombo namonon ooro.

⁹ Jiisasnon qaa jeroti, iikanon onoma somongoro iyangia singisonggogia gamuyawo angiti, ii Anutunon qendeema iyangiaa uugianon nanjon jero isinonngia qaono. Iikanon qaono qaa bok nang wangianon wala onomesaon keno iwa qerewenjon gematanon keno tosaanja motomotoon yononon kokomomola menj kuuya kendaborogi. Kononganon keno Jiisasnon penjon kuun raro embanon yanodeen iwo nano.

¹⁰ Jiisasnon otaama waama dindina nama emba ii iima kokaen ijoro, “Emba, gii qaa jakeyanon ama gombombaajon jejuti, iyononon mono daenjen gii geenja nii neena kenju? Yonoononga monjon nama gii komuwagatiwaa qaaya mende jen tegoja me?”

¹¹ Joro moma meleeno, “Oo Pon, monjon mende jen tegon nonja.” Kaen meleeno ijoro, “Niinon kaanagadeen gii mende jen tegon gonjen. Gii mono keteda koi kanain singisonjo mombo mende ama laligowa.” Kian.

Goman so ananaa asasaganana ii Jiisas.

¹² *Jiisasnon qaa mombo toroqen kokaen injjoro mogi, “Niinon ejemba gomanja gomanja rama kenjuti, onoo asasagagia koloojen. Monjon nii notaan kawaati, iinon mono pangamanon umbuqumbulan mende kuun laligowaato, laaligo kotigaa asasaga iikawaa utanon laligowaa.”

¹³ *Kaen injjoro Farisii (Kana qaawaa kaparankonjon) yononon kokaen ijogi, “Geengodeen kaniaga nanjon jen asarinkejan, iikaanja ii mende sokonja. Qaago.”

¹⁴ Kaen ijogi kokaen injjoro, “Niinon daakaya kamaan kaweti ano dakanon kema umanjati, ii modaborojen. Kawaaajon neeno kaniana nanjon jen asarinkejen, qaa ii mono saanon sokonja. Ii sokonjato, onjo noo kaniana ii onanon mende moma kotoju.

¹⁵ Onononon ejemba selegia iikayadeen iima iikaanja kanon bakasasaj gosin onoma qaagia tondu jen tegonkejuto, niinon ejemba mombaa qaaya mende jen tegonkejen.

¹⁶ “Nii neenodeen mende laligojento, Ama wasin nono kaweti, iinon mono niwo nano laligoji. Iikawaajon mombaa qaaya jen tegowenagati een, ii mono dindinagadeen gosin soyanon jen tegowenaga.

¹⁷ *Woinon qaa mon uumotoon ama nanjon jeri kotiinkeja. Qaa ii onoo Kana qaanon kaanagadeen oogita eja.

¹⁸ “Niinon neenaa kiania nanjon jenkejen ano Ama wasin nonoti, iinon kaanagadeen noo kiania nanjon jenkeja. Kawaaon woi koloajo iikanon saanon kotiinj sokondaboroja.”

¹⁹ Jiisasnon kaen jero moma kokaen qisin mug, “Goo Manga ii dakanon laligoja?” Qisin mug meleeno, “Onjo nii ano Manja noroo kiananara mende moma laligoju. Onjo noo kiania moma kotowuyagati een, mono noo Manja kaanagadeen moma mubuyaga.”

²⁰ Jiisasnon jiwowon jigowaa nandun duj kosianon nama ejemba kuma onoma qaa ii jero. Ii jeroto, kambananon mende kan kuurotiwaaon ama monjon ii mende men somongoro. Kian.

“Dakanon umanjati, onjo iikanon ubombaajon amamaawuya.”

²¹ Jiisasnon qaa mon kokaen toroqen injjoro, “Niinon onjomesaon kema laligowe onjo nii mongama noma laligowuya ano singisonjo angiti, iikanon qokotaan nama koomu kombompana komuwu. Iikawaaon dakanon umanjati, onjo iikanon ubombaajon amamaawuya.”

²² Juuda jotamemeya yonjonon ii moma jegi, “Kokaen jeja, ‘Dakanon umanjati, onjo iikanon ubombaajon amamaawuya.’ Qaa ii nomaen? Aro aomambaajon jeja me?”

²³ Kaen jegi injjoro, “Onjo namo kokawaa toya koloon laligojuto, niinon goman balon eukawaa bunjaga koloojen. Onjonon balonon koloon namo kokawaa bunj koloon laligojuto, niinon waladeen namo koi kanon mende koloowe.”

²⁴ Mende koloon laaligowaa kania kamban so laligon koubeti, niinon mono ii koloojen. Noojon kaen mende moma laarijuti een, mono singisonjo angiti, ii mende mesaon iikanon qokotaan nama koomu kombompana komuwuya. Kania iikawaaon ama kokaen injjowe moju, ‘Onjo singisonjo angiti, mono iikanon qokotaan nama koomu kombompana komuwuya’. Qaa ii onjanon.”

²⁵ Qaa ii moma kokaen qisin mug, “Gii mono moroga koloojan?” Qisin mug meleeno, “Kiania injisaambe modaborojuti, niinon mono ii koloojen.”

²⁶ Niinon onjojon qaa mamaga saanon toroqen jebenaga ano singisonjo mamaga angiti, iikawaa qaaya saanon jen tegowenagato, wasin nonoti, iinon mono noo wasiwasi Tona honja kolooja. Iinon qaa jero iwaanonga moma kouma laligojeni, niinon mono qaa ii asuganon jewe goman goman yonjonon momakebuya.”

²⁷ Kaen meleenoto, Amawaaon qaa toroqen jeroti, iyonjonon ii mende moma asarigi.

²⁸ Jiisasnon toroqen kokaen injjoro, “Niinon laaligowaa kania kamban so laligon koubeti, mono ii koloojen. Iikawaa kania ii kanagen saanon moma asariwuya. Niinon iwoi mon neenaa esunanon me neenaa uunaajon mende amakejento, Amananon qaa kuma noma laligoroti, mono iikawaa so qaa jena koi jenkejen. Qaa kota woi iikawaa kania ii kanagen moma asariwuya. Onjo Siwe gomambaa Eja Honja kosigigi eu uma komuwaa, kamban iikanon ii saanon moma asariwuya.”

²⁹ Wasin nonoti, iinon mono niwo nano laligojo. Nanamemen moro sokoma munkeji, niinon mono suulan ii amakejen. Kawaaon iinon mende nomesaoro neenodeen mende laligojen.”

³⁰ Qaa kaen jerotiwaajon ama ejemba mamaganon uugia meleema Jiisas moma laarin mug. Kian.

Aabahambaa gbiliuruta qolonmolongoya ano Jiisas.

³¹ Jiisasnon Juuda ejemba tosanon moma laarin mugiti, iyonjojon qaa kokaen injjoro, “Noo Bunja qaananon uugianon kemero kanon qokotaan silia qer nanjuti een, mono onjonon noo gowokouruna kolooju.”

³² Kaen laligon qaa honja kania moma kotogi Bunja qaa honjon onjo bologagaa kasanonga isama onono solanja (frii) koloon laligowuya.”

³³ *Kaen jero moma meleema kokaen jegi, “Nono Aabahambaa gbiliuruta laligon kanageso walaga koloojon. Kawaaonja eja monjon kasa gbado men nonono laligojoniwaaon jejan, ii qaago. Nono mono kamban monjon kamaanqeqeta kaanja mende koloon laligonin. Ano gii nomaembaajon ama kokaen jejan, ‘Kasanonga isama onono solanja koloon laligowuya’? Qaa ii mende sokonja.”

³⁴ Kaen jegi kokaen meleema onono, “Niinon qaa honja toon mon kokaen injjowe mobu: Singisonjo anjuti, kuuya iyonjonon singisongowaa welenqeqe omaya tawagia qaa laligogi iikawaa kasanon kokosiinj onomakeja.”

³⁵ Kokosiinj onomakejato, welenqeqenon toyaa miri uutanon kamban so mende laligon ubaa. Iyanaa Merianon saanon mirianon kamban tetegoya qaa laligowaa.

³⁶ “Merianon bologaa kasanongga isama onono solananiwuti een, ononon mono onanon kasa gbadoya qaa solana (frii) koloon laligowuya.

³⁷ Ono Aabrahambaa gbiliuruta laligojuti, mojento, bologanon uugia gojonjiwaajon noo Buja qaananon qososoni onoma kondondongon kamaankeja. Kania kawaaon mono kaparan koma nii nuwombaaon moju.

³⁸ Niinon Amanaa koorononon laligon iwoi iima laligon koubeti, iikawaa qaayaga jenkejen. Ononon kaanagadeen mangianon qaa injijoroti, iikawaa so amakeju.”

³⁹ Jiisanon kaen meleema onono kokaen jegi moro, “Aabrahamnon mono ananaa asa-ambonana kolooja.” Kaen jegi moma jero, “Ono Aabrahambaa gbiliuruta koloowuyagati een, mono iwaanon nanamemen otaagi sokonaga.

⁴⁰ Iikawaa tania kokaen kolooja: Niinon Anutuwaaw jetanongga qaa moma iikawaa so qaa onabonja ii jewe momakeju. Kamban kokaamba onjo kaparan koma eja nii nuwombaaon mojoto, Aabrahamnon kaanja mende ano.

⁴¹ Onoongiaa manjurugiaa nanamemengia iikayadeen otaan laligoju.” Kaen jero ijogi, “Serowiliin kananon koloon mangiana qaa (gua mera) mende koloojonto, Manjanawo laligojon. Anutu iyanja motoongonon mono man koma nononja.” Kian.

“Ono Kilenjaa Toyaa buja kolooju,” jero.

⁴² Jiisanon kokaen injijoro, “Anutunon anjo man koma ononagati een, niinon iwaanongga kamaan koloowetiwaajon mono saanon nii uu jopagon nombuyaga. Neena esunon nemuj kono mende kolooweto, Anutunon wasin nono kamaan laligojen.

⁴³ Qaa jenkejeni, ii naambaajon moma asariwombaajon bimoonkeju? Noo qaananon uugia undenjiwaajon ii moma kotowombaaajon mojogia tiiro zizi togonkeju. Kawaaonja ii moma asariwombaajon amamaankeju?

⁴⁴ “Mono mangia Bologa Toyaa buja kolooju. Siingia kombombananon mono mangiaa siinga bologa otaawutiwaajon eja. Iinon kakanaiyanongga ejemba unugi koomu ejaga koloon kouma laligoja. Qaa hononon uutanon mende nanjiwaajon ama qaa honja uugun siliqalu nanja. Qolomolon jeje ejaga koloon qolomolon jejewaa wan koloojiwaajon qolomolon jenkeji, ii mono anjaa uutaajon jenkeja.

⁴⁵ “Iinon qolomolon jenkejato, niinon qaa honja jenkejeni, onjo iikawaaon nii mende moma laarin nomakeju.

⁴⁶ Onjo kuuyanon noo kania kokaen qendeembombaa amamaankeju: Iinon singisonjo ano qaayawo laligoja. Kania iikaya monganjuto, niinon qaa honja jenkejeni, ii mono naambaajon mende moma laarin nonju?

⁴⁷ “Mononon Anutuwaaw buja kolooji, iinon mono Anutuwaanon qaa geja ama momakeja. Onjo Anutuwaaw buja mende koloojutiwaajon ama qaa ii mende moma asarinkeju.” Kian.

Jiisanon iyanjaajon nomaen jokolooro?

⁴⁸ Jiisanon Juuda ejemba yonoo kanagia injisaano kitia meleema kokaen ijogi, “Gii Samaria prowinswaa siliqalu ejaga koloon omenon uuganon kemero laligojan. Kaen jenin sokonja me qolonjojon, ii saanon geenjo jena mobon.”

⁴⁹ Kaen ijogi kokaen meleeno, “Omenon uunanon mende kemero laligojen. Nii Amanagadeen goda qen muj laligowe ononon kilen nii gamu qen nomakeju.

⁵⁰ Onjo amakejuto, neeno qabujanawo koloomambaaajon janjarin mende riinkejen. Motoongonon kaen koloomambaaajon manjaya qen laligoja. Eja iinon motoongjo gosin noma ‘sokonjan,’ jen jen tegon nomakeja.

⁵¹ Niinon qaa honja toon mon kokaen injijowe mobu: Mononon noo Buja qaana ten koma otaankeji, iinon mono kamban mononon koomu kotigaa buja mende koloowaa.”

⁵² Kaen meleeno Juuda jotamemeya yononon Jiisas kokaen jegi moro, “Aabraham ano gejatootoo ejemba yononon komugi ano giinon kilen kokaen jena sisau kolooja, ‘Mononon noo Buja qaana ten koma otaankeji, iinon kamban mononon koomu kotigaa buja mende koloowaa.’ Kaen jejanjiwaajon gii ome mononon uuganon kemero laligojan. Ii keteda koi saanon moma asarijon.

⁵³ Nonoo bejnana Aabraham komuroti, giinon mono ii uugun iwaa somataya koloojan me? Gejatootoo yononon kaanagadeen komugi. Gii geenjaajon mona uro ‘Somata moroga koloojen?’ jen mojan?”

⁵⁴ Kaen jegi moma kokaen meleeno, “Neenaajon mobe uro Anutuwaaw akadamyua ii neeno buja qen aowenagati een, qabujana ii mono kikisi kaanja koloonaga. Amananon iyanja akadamyua nonotiwaajon ama qabujanawo koloon laligojen. Ononon iwaajon ‘Nonoo bejnana Anutu kolooja,’ jeju.

⁵⁵ Oḡononj kania ii saanonj mende moma kotonkejuto, niinonj ii saanonj moma mujen. 'Ii mende moma mujen,' jebenagati een, mono oḡo kaanḡ tiliqili eja koloowenaga. Nii eja kaanḡ mende koloojento, ii saanonj moma mujen ano iwaa qaaya tenj komakejen.

⁵⁶ Oḡoo benḡia Aabrahamnonj nii namononj kamaanj laligomanḡatiwaaḡonj mamboma kambanj ii iimambaaḡonj uu korisoro moma laligoro. Kambanj kokaamba Siwenonj laligonj kotiuro niinonj asugiwe noo kambana ii iima kawaḡonj aisooro."

⁵⁷ Kaenj meleeno Juuda jotamemeya yonononj kokaenj jegi moro, "Gbaniga 50 mende uugunj iikawaa baatanonj laligojanj ano 'Aabraham iibe,' jena mende sokonja."

⁵⁸ Ii moma inḡjoro, "Niinonj qaa honḡa toonj monj kokaenj inḡjowe mobu: Aabrahamnonj mende kolooro niinonj mono kambanj kanonj laligowe."

⁵⁹ Kaenj jero moma jamononj gilinj qewombaaḡonj jamo amboranḡonj megito, Jiisasnonj asanḡonj jiwowonj jigowaa toonḡa mesaonj oloḡ koma keno. Kianj.

9

Jiisasnonj eja jaagoo monj menj qeanḡoro.

¹ Jiisasnonj toroqenj kana kema eja monj nemunḡaa goronj uutanonḡa jaagoo kolooroti, ii iiro.

² Ii iiro gowokourutanonj qisinj munj jegi, "Somatanana, iinonj mono morowaa singisonḡo-waaḡonj ama jaagoo kaanḡa kolooro? Iyanḡaa singisonḡowaḡonja me nemunḡanḡa yoroo singisonḡowaḡonja?"

³ Jegi kokaenj meleeno, "Ano singisonḡo monj mende ano nemunḡanḡanonj singisonḡo mende anito, Anutuwaa ku-usunḡanonj iwaa laaligoyanonj asuganonj asugiwaatiwaaḡonj kaanḡa kolooro.

⁴ Weenj asarinj ejiwaa so mono wasinj nonoti, iwaanonj gawonj pondanḡ menj laligowonḡa. Gomanj tiiwaati, iikanonj kuuya gawonj mewombaaḡonj amamaawonḡa.

⁵* Niinonj namononj laligomanḡatiwaa so gomanḡa gomanḡa oḡoo asasagagia koloonj asarinj laligomanḡa."

⁶ Kaenj jenj balononj sulaaro kemero gbakonj meleema eja jaagoo waa jaayanonj timimearo.

⁷ Timimeanḡ kokaenj jenj kotoro, "Gii mono Siloam apu anḡononj kema jaaga songbambaa." (Siloam qa ii ananaa qaanonj Wasiwasi eja.) Kaenj jenj kotoro kema jaaya songbano tooro uuro asariro eleema mirianonj karo.

⁸ Kaenj karo alauruta kosianonj laligogiti ano tosianonj wala nene iwoiwaḡonj welema oḡoma laligoro iigiti, iyonononj ii iima jegi, "Jaagoo eja nenewaa welema rama laligoroti, eja iinonj me?"

⁹ Tosianonj jegi, "Eja inaa ii." Tosianonj jegi, "Qaago, kaitania ii kaanḡa koloojato, iinonj qaago." Kaandeenj kaanḡ jegi ano jero, "Niinonj mono iiga koloojen."

¹⁰ Kaenj jero kokaenj qisigi, "Jaaga mono nomaenḡ ana tooja?"

¹¹ Qisigi kokaenj meleema inḡjoro, "Eja qata Jiisas qamakejuti, iinonj sulaaro balonj gurujuyanonj kemero meleema jaananonj timimeanḡ jenj kotonj kokaenj jero, 'Gii mono Siloam apu anḡononj kema jaaga songbambaa.' Kaenj jero apu iikanonj kema jaana songbambe tooro uuwe asariro."

¹² Kaenj meleema oḡono kokaenḡ qisigi, "Eja ii dakanonj laligoja?" Qisinj mugij "Mende mojenḡ," jero. Kianj.

Farisij yonononj jaaya toorotiwaḡonj qiqisi anḡi.

¹³ Eja jaagoo laligoroti, iinonj "Mende mojenḡ," jero ejembanonj ii wama Farisij (Kana qaawaa kaparanḡonḡonj) yonononj kenḡi.

¹⁴ Jiisasnonj sulaayanonj balonj gurujuyawononj meleema jaayanonj timimeanḡ metooroti, ii mono Sabat kendonj kambanḡononj mero.

¹⁵ Kawaḡonj Farisij yonononj kaanḡagadeenj kokaenḡ qisinj mugij, "Jaaga mono nomaenḡ ana tooja?" Qisinj mugij kokaenḡ meleema oḡono, "Eja iikanonj mono sulaayanonj balonj gurujuyawononj meleema jaananonj timimearo kema jaasewana songbama jaana uuwe asarija."

¹⁶ Kaenj meleema oḡono Farisij yonononḡa tosianonj jegi, "Eja iikanonj Sabat kendonj kotogojij, iikawaḡonj mono Anutuwaanonj ejaga mende kolooja." Tosianonj jegi, "Kaanḡ qaago! Eja doogoya monḡonj mono nomaenḡ ama anḡoleto kaanḡa memambaaḡonj kotiinaga?" Kaanḡ kaanḡ jenj iyanḡia juma deenḡi.

¹⁷ Kaenj deema eja jaagoo iikawanonj mombo eleema kanj jegi, "Jaaga metooroti, iwaḡonj mono nomaenḡ jewaga?" Kaenj jegi "Gejatootoo ejaga kolooja," jero.

* 9:5: Mat 5.14; Jon 8.12

¹⁸ Kaen jero jaaya honaga goorota tooro uuroti, Juuda jotamemeya yononon i mende moma laarigi. Mende moma laarin uuwoi nama nemunmanja horon ononji kari.

¹⁹ Kari kokaen qisin ononji, "Eja koi oroo meragaraga me qaago? 'Jaagoo kolooro,' jejaoto, nomaen ama keteda koi jaaya uun iija?"

²⁰ Qisin ononji kokaen meleeni, "Eja koi noroo meranaraga kolooja ano jaagoo kolooroti, ii saanon mojo."

²¹ Ii mojoto, nomaen ama keteda koi jaaya tooro uun iiji, ii mende mojo. Moronon jaaya metooro uui, noro kaanagadeen mende mojo. Kokoga qaago, mono somariin gowia jorak-aanaga ano momakootoyawo kolooja. Kawaajon mono iyanajon qisigi kaniaya saanon jewaa."

²² Juuda jotamemeya yononon toroko moma kaen injjori. Yononon batugianon qaa kokaen somonjon uumotoonngo ama nanji, "Monjon 'Jiisas Hamoqeqe Toya Kraist kolooji,' kaen jen asugiwaati een, ii mono qamakooli miri tuun somatanonja konjoma mubonja."

²³ Qaa kawaajon ama kokaen injjori, "Kokoga qaago, ii uugejiawo. Kawaajon mono iyanja qisin mubu."

²⁴ Kawaajon eja jaagoo laligoroti, ii mombo horogi karo kokaen jegi moro, "Eja ii singisonngo ejaga kolooja, ii mojon. Iikawaajon mono Anutuwa qabunaya mepeseena akadamuyawo kolooro sokombaa."

²⁵ Ii moma kokaen meleeno, "Singisonngo ejaga kolooja me qaago, niinon ii mende mojen. Motoonngo kokaenja kaya mojen: Niinon jaagoo laligoweto, keteda koi kanon saanon uun iijen."

²⁶ Kaen meleeno kokaen qisin mug, "Naa iwoiga ama gonja? Jaaga mono nomaen metooja?"

²⁷ Qisin mug kokaen meleema onono, "Niinon mono meleema ononjento, ononon qaa jejenati, ii mende mojuya. Naambaajon ii onja kosiga mombo jewe mobombaajon kaporan konju? Ononon mono kaanagadeen iwaa gowokouruta kolowombaajon moju me qaago?"

²⁸ Kaen meleema onono mepaqepae ama uuqeqe qaa tokoronkota kokaen jen mug, "Gii mono iwaa gowokoyaga koloojanto, nononon Mooseswaa gowokourutaga laligojon."

²⁹ Anutunon Mooses Bunja qaa muroti mojonto, eja iikanon mono iikanonja me kanonja kolooroti, ii mende mojon."

³⁰ Kaen jegi qaa kokaen injjoro, "Iinon dakaya kolooroti, onjo iikawaajon kaanjadeen tompiririn ama kiko qejutiwaajon moma waliinjojen. Onanon waliinjojento, kilen noo jaana metooro saanon uun iijen."

³¹ Ejemba doogoya yononon Anutu qama kooligi mende moma onomakeja, ii mojon. Ii mojonto, monjon Anutu goda qen mun uusiina otaankeji, iwaanon qamakooli mono geja ama momakeja.

³² Mon jaagoo kolooro monjon kan jaaya metooroti, sundu kaanja ii walagadeen mende moma laligonin. Siwe balonon koloori, kamban iikanonja kanain kouma kete laligojon, iikanon sundu kaanja mon mende monin.

³³ Anutuwaanonja mende kanagati een, iinon mono iwoi kaanja memambaajon amamaanaga."

³⁴ Kaen jero moma kokaen jen mug, "Nemunmanganon singisonngowo laligori gii singisonngo kuuya kawo koloon somariina ano giinon kete nono kuma nonomambaajon mojan. Ii mende sokonja." Kaen jen mun konjonji seleenjen kamaaro. Kian.

Uuwaa jaanon gooro kematou-kantou ama laaligo.

³⁵ Konjonji seleenjen kamaaroti, qaa iikanon Jiisaswaa gejianon kemero moma eja ii mokolon kokaen ijoro, "Gii Anutuwa Meria moma laarin mujan me qaago?"

³⁶ Kaen ijoro kokaen meleema qisiro, "Oo Somatana, eja ii moronon? Ii jena momago ii saanon moma laarin mumanja."

³⁷ Meleeno kokaen jen koton muro, "Gii kokaen uun niiba. Giwo qaa jejeni, eja ii mono niinon koloojen."

³⁸ Ii moma jero, "Oo Pon, nii moma laarin gonjen." Kaen jen usugon qama koolin muro.

³⁹ Jiisasnon jero, "Niinon ejemba gosin qaagia jen tegomambaajon ama kamaan namonon kolooewe. Noojon ama tosonian jaagoo koloojuti, yonoo jaagia tooro saanon uun iima kotowuya. Tosaanja jaagia awaa laligojuti, yononon noojon ama bao jaagoo koloon laligowuya."

⁴⁰ Kaen jero Farisii tosonian kosianon iikanon nama qaa ii moma kokaen qisigi, "Wae! Nono kaanjadeen jaagoo ejaga koloojon me? Nonoojonja jejan me?"

⁴¹ Kaen qisigi kokaen injjoro, “Onjo ‘Jaagoo koloojon,’ jewuyagati een, mono singisiongo mende en ononagato, kamban kokaamba ‘Saanon iima kotojon,’ kaen jenkejutiwaajon ama singisiongogianon mono en alinj en onjombaa.” Kianj.

10

Lama ano galengia awaa.

¹ Jiisasnon galenj meme qaa kokaen jero, “Niinon qaa honja toonj monj kokaen injjowe mobu: Tosianonj lama totonj uutanonj keubombaaajonj nagunonj qaagoto, sopa waleema kemejuti, yonononj mono kikekakasililinj ano yongoro meme ejemba koloobju.

² Monjonj nagunonj keuji, iinonj lama yonjoo galengia koloobja.

³ Iinonj kouroo nagu galenjonj ii iima nagu horonj muro kamaanj qaro lama yonononj qaa aroya saanonj moma kotonjkeju. Galengianonj anjaa lamauruta onjooma qagia qama unjano totongia mesaonj saanonj seleenjenj kemakeju.

⁴ “Anjaanonj lamauruta kuuya unjano totongia mesaonj seleenjenj kengji iinonj jotamemegia koloonj wala keno qaa aroya moma kotojutiwaajonj gematanonj otaanj kemakeju.

⁵ Iyangiaa galengia saanonj otaanjkejuto, waba monjonj kanj qaro ii mende totoonj otaawuya. Waba yonjoo qaa arogia mende moma kotojutiwaajonj mono jirinjinjinj ama iwaajonj keeta togonj deembuya.”

⁶ Jiisasnonj qaa aasanjgoya ii injjoroto, qaa iikawaa kania mende moma asarinj kiko qegi. Kianj.

Jiisasnonj lama galenj awaa koloobja.

⁷ Kiko qegi toroqenj yonjoojonj kokaen jero, “Niinonj qaa honja toonj monj kokaen injjowe mobu: Niinonj lama totombaa naguya koloobjenj.

⁸ Noo gemananonj tuunj galen kuuya wala kagiti, iyonononj kike ano yongoro meme ejembaga koloogi. Kaenj koloogitiwaajonj lama yonononj ii mende moma kotonj onjoma laligogi.

⁹ “Niinonj motoonggo lama totombaa naguya koloobjenj. Daenj onononj Anutuwo kotiinj laligowombaaajonj jenj niwo qokotaanj laligojuti, niinonj mono hamo qen onjombe letombuya. Kaenj koloonj lama totonj uutanonj uma kamaanj seleenjenj kema nene gomanja morianjowo mokolonjkebuya.

¹⁰ Yongoro meme yonononj naambaajonj kanjkeju? Yonononj yongoro menj nununj tiwilaanj nonombombaaajonj kanjkeju. Iwoi morota ambombaaajonj qaago. Niinonj iikaanja mende koloobjenj. Niinonj onjo laaligo kombombanja mokolonj oyanjboyanj laligowutiwaajonj kanj laligojenj.

¹¹ Niinonj lama galenj awaa koloobjenj. Lama galenj awaanonj mono lamauruta yonjoojonj ama laaligoya qeleema onjombaa.

¹² Monjonj lama toya mende koloonj tawaya mewutiwaajonjgadeen kanj tondu galenj koma onjomakeji, ii kokaenj: Kasu kawalianonj karo iima lama onjomesaonj unjurama keno kasu kawalianonj lama kisiyaen menj injinj unjnj mendeema onjombaa.

¹³ Iinonj seleenjenja kanj sewanj memewaaajonjgadeen ‘Lama galenj koma onjomanja,’ ii jetanonj jenj lama onjoojonj majakaka mende moma telambelanj qaganonj tondu laligonj unjurama kembaa.

¹⁴⁻¹⁵ * “Niinonj lama galenj awaa koloobjenj. Amananonj nii moma nono niinonj Amama moma munj laligojenj. Iikawaa so niinonj neenaa lamauruna moma onjombe yonononj nii moma nomakeju. Niinonj laaligona lamauruna onjoojonj ama qeleema mesaomanja.

¹⁶ Noononj lama tuunj tosia ii kaanjagadeen koloonj laligowuya. Yonononj lama totonj kokawaa toya mende laligojuto, kilenj noo qaa arona momakebuya. Niinonj ii kaanjagadeen unjuambe kawaa so kema kanjkebuya. Kanagenj tuunja tuunja yonononj kulu-luunj tuunj somata motoonggo koloogi galenj motoongononj galenj koma onjono laligowuya.

¹⁷ Amanonj kokaembaajonja ama nii uutanonj jopagonj nomakeja: Niinonj laaligona mesaonj mombo gbilinj laligonj umanja. Ii Amawaa jaanonj sokonja.

¹⁸ Laaligona monjonj mende nuambaato, ii neeno qeleema mesaomanja. Amananonj jenj kotonj nono neeno laaligona qeleema mesaomanja ano iikawaa gematanonj mombo gbilinj laligonj umanja. Ku-usunj kaanja ii noononj eja.”

¹⁹ Jiisasnonj qaa ii jerotiwaajonj ama Juuda jotamemeya yonjoo batugianonj niinonjgiinonj mombo kolooro.

²⁰ Yonjooonjga mamaganonj kokaen jegi, “Omenonj uutanonj kemerota laligonj kaamaa anja. Mono naambaajonj qaaya mobonaga? Mono mesaowonja.”

* 10:14-15: Mat 11.27; Luuk 10.22

²¹ Tosianon jegi, “Qaa kaanja ii kokojinjij ejawaa qaa kaanja qaago. Omenonj mono jaagoo ejemba yonjoo jaagia nomaenj metoonaga?” Kaenj amigi.

Juuda jotamemeya yonjononj Jiisas gema qegi.

²² Wala eenanonj jiwowonj jigo koma konjoratinj naguya horogi. Ii gbani so romonjonj kendombaa aisoowombaaajonj* Jerusalem ajoroogi. Kambanj iikanonj kanj kuuro konjuru kambanj sanjonaa uutanonj laligogi.

²³ Jiisasnonj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj kinj Solomombaa sombenj sarañawo qagiti, kanonj kema liligoro.

²⁴ Kema liligoro Juuda jotamemeya yonjononj kanj liligonj muñ kokaenj qisij mugi, “Kaniaga kolatina mono kambanj dawí toroqenj mambombom-baajonj mojanj? Gii Hamoqeqe Toya koloojanj me qaago, ii mono asuganonj jena mobonj.”

²⁵ Kaenj jey qisij mugi Jiisasnonj kokaenj meleema onjono, “Nii jewe mogito, onjo noo qaana ii mende moma laariju. Niinonj Amanaa qatanonj angoletu amakejenj, iikanonj mono kaniana injisaama nanjonj qendeema onjomakeja.

²⁶ Ii nanjonj qendeema onjomakejato, onjo noo lama tuuñ uutanonj mende laligojutiwaajonj ama qaana mende moma laarinkeju.

²⁷ “Niinonj lamauruna moma onjombe yonjononj kaanjagadeen noo qaa arona moma nii notaanjkeju.

²⁸ Niinonj laaligo kombombanja onjombe letoma kambanj moñnonj mende totoonj tiwilaawuya. Moñnonj monj ii noo boronanonga mende horonj kondeema onjombaa.

²⁹ Noo Amananonj ii noo boronanonj onjoototi, iinonj kuuya unjuugunj uuta kolooja. Kawaajonj kuuyanonj ii noo Amanaa borianonga horonj kondeema onjombombaaajonj amamaawuya.

³⁰ Nii ano Ama norononj mono motoonjo koloonj laligojo.”

³¹ Jiisasnonj kaenj jero Juuda jotamemeya yonjononj mombo namononga jamo amboranjonj iikanonj gilinj qewombaaajonj anji.

³² Kaenj angito, kokaenj jey onjono, “Amanonj nemunj koma nono angoletu somata mamaga ama mewe iigiti, iyonjootononga mono naa mombaaajonj romonjonj nii jamononj gilinj nuwombaaajonj moju?”

³³ *Jey onjono Juuda yonjononj meleema jegi, “Nonononj angoletu somata anatiwaajonj ama mende jamononj gilinj guwombaaajonj anjonto, Anutu mepaqepae ama mujaniwaa ironj ama gombonja. Gii balonj ejaga ano selega eenj menj uma Anutu kaanja koloomambaaajonj jejanj.”

³⁴ *Kaenj jegi Jiisasnonj meleema onjono, “Bunja Terenonj Kana qaa monj kokaenj oogita eja, ‘Anutu niinonj jewe: Onjo mono noo beñsakonjuruna kolooju.’

³⁵ Bunja Terewaa qaa ii mono mende janjonj qaombaato, powowonj ewaa. Kawaajonj Anutunonj qaaya ano kanj ejemba bunjagiaga kolooroti, Anutunonj yonjoo qagia ‘beñsakonjuruna’ kaenj qama onjono.

³⁶ Ejemba omaya kaenj qama onjoto, Amanonj eja menj sorainj wasiro namononj kamaaroti, onjononj mono nomaenj ama iwaajonj kokaenj jeju, ‘Gii Anutu mepaqepae ama muñ laligojanj.’ Niinonj ‘Anutuwaawaa meria koloojenj,’ qaa kaenj jewe onjononj mono naambaajonj ii mogi mende sokonja? Onjo Anutuwaanonj Bunja qaa ii qeju me?

³⁷ “Gawonj menjkejenj, ii iigi Amanaa nanamemembaa so mende amakeji eenj, mono mende moma laarinj nombu.

³⁸ Amanaa nanamemembaa so ama menj laligojenj eenj, kaniana kaanj iima mono moma laarinj nombu. Ii qaanaajonj ama mende moma laariwuyagati eenj, mono angoletonaajonj ama kileñ moma laarinj nombuya. Amanonj niwo qokotaanj nanja ano niinonj Amawo qokotaanj nanjenj, onjo iikawaa kania moma sorogonj asariwuti-waajonj koi jejenj.”

³⁹ Jiisasnonj kaenj jero mombo menj somonjgowombaaajonj mogito, boro baagianongga qosoma kamaanj keno.

⁴⁰ *Onjomesaonj Jordan apu gowoya kotonj mombo leegenj kema Jononj wala oomulu menj onjoma laligoroti, kanonj keuma kambanj tosaanja toroqenj iikanonj laligoro.

⁴¹ Iikanonj laligoro ejemba mamaganonj iwaanonj kouma iima kokaenj jegi, “Jononj angoletu motoonjo monj mende meroto, qaa kuuya eja koi kawaajonj jeroti, ii mono qaa honja jey laligoro.”

⁴² Kougiti, iyonjootononga mamaganonj uugia meleema moma laarinj mugí. Kianj.

* **10:22:** Kendonj qata Hanuka ii Disemba 25 kanainj ween 8 kawaa so rama aisoogi. Miri kuuyanonj kiwa ootirigi asariro gere seña kululuunj rii qama korisoro anji. * **10:33:** Lew 24.16 * **10:34:** Ond 82.6 * **10:40:** Jon 1.28

11

Jiisaswaa alia Lazarusnoŋ komuro.

¹ *Betani taonoŋa eja moŋ qata Lazarus iikanonj ji kiro ero. Maria ano Marta daremun yorononj Betani taonj iikanonj laligori.

² *Maria iikanonj Poŋ apu koowayawononj morinj waŋ juyanonj kania kereŋ mero. Lazarus ji kiro eroti, ii iwaa naanŋaga.

³ Lazarusnoŋ ji kiro ero naanwoitanonj buju qaa kokaenj ani Jiisaswaanonj keno, “Poŋ moba, wombo alaganonj mono ji kiro eja.”

⁴ Buju ii kenoto, Jiisasnoŋ ii moma kokaenj jero, “Ji iikanonj eja alana komuwaatiwaajonj ama mende koloonj muro eja. Iikawaajonj qaagoto, Anutuwwa Merianonj ii meŋ qeaŋgoro ejembanonj kania ii iima kotonj Anutu mepeseegi qabunayanonj asarinj seiŋro Siwewaa akadamuyawo koloowaa. Ji ii iikawaajonj ama koloonj muro.”

⁵ Jiisasnoŋ Marta, iwaa koga ano naanŋara Lazarus yonoojonj uuta ero laligoro.

⁶ Kaenj laligoroto, kilen jiaa bujuya moma gomaŋ laligoroti, iikanondeenj weenj woi toroqenj laligoro.

⁷ Ii laligoro kambaŋ ii tegoro gowokouruta yonoojonj kokaenj injjoro, “Anana mono Judia prowinsnoŋ eleema kembonja.”

⁸ Kaenj jero meleengi, “Somatanana, Juuda yonononj indigenj kaparaŋ koma jamononj giliŋ guwombaajonj aŋgi. Kawaajonj mombo Judia eleema kemambaajonj jejaŋi, ii mende sokonja.”

⁹ Kaenj meleengi Jiisasnoŋ qaa kokaenj jero, “Weembaa auaya 12 ejuti, moŋnoŋ kawaa asasaganonj kana kambaati, ii mono iwoi moŋnoŋ qeŋ mizimizi mende meŋ mubaa. Balombaa asasaganonj asarinj muro saanonj iima kamba.

¹⁰ Saanonj kambaato, moŋnoŋ kiwaya mende eŋ muro gomantiŋanonj kemaŋto-kantou kambaati, iinonj mono kema qeŋ mizimizi mewaa.”

¹¹ Qaa ii jeŋgo kokaenj injjoro, “Alanana Lazarusnoŋ gaonj ejato, niinonj kema gaononja mindiiwe waabaa.”

¹² Qaa ii moma kokaenj jegi moro, “Poŋ, oŋanonj gaonj eji eenj, mono saanonj eŋ qeaŋgowaa.”

¹³ Jiisasnoŋ Lazarus komurotiwaa qaa saanŋa jeroto, gowoko yonononj ‘Gaonja eja,’ jeroti, iikawaa moma bimbimŋonj qaa kania mende moma kotogi.

¹⁴ Mende moma kotogitiwaajonj Jiisasnoŋ asuganonj jokoloonj jero, “Lazarusnoŋ komurota eja.

¹⁵ Niinonj iwo mende laligowe komurotiwaajonj niinonj kema meŋ gbiliwe waaro iigi momalaaringianonj kotiiwaa. Kaenj kolooro oŋoojonj aisoŋ oyanboyanawo moma jejen. Mono waagi iwaanonj kembonja.”

¹⁶ Kaenj jokolooŋo Tomas qata moŋ Sunesune qagiti, iinonj gowoko alauruta yonoojonj kokaenj injjoro, “Anana saanonj motoonj iikanonj kembonja. Kemago iwo komuwoŋa.” Kiaŋ.

Laaligo Toyanonj naanwoita uugara meŋ saoliŋo.

¹⁷ Lazarusnoŋ komuŋ weenj 4 mono qasirinonj ero tegoro Jiisasnoŋ kouŋo bujuya kaenj jegi moro.

¹⁸ Betani taonj ii Jerusalem siti mesaonj 3 kilomiita kekeŋaa so kosere ero.

¹⁹ Kawaajonj Juuda ejemba mamaganonj Marta Maria naanŋara komurotiwaajonj ‘Soŋonj iriiboŋa,’ jeŋ kaŋ ragi.

²⁰ Ragi Martanonj “Jiisas kaja,” jegi moma miri mesaonj kananonj kema mokolooŋo, Marianonj mirinonj raro.

²¹ Kananonj mokoloonj kokaenj ijoro, “Poŋ, gii kokanonj laligonagati eenj, naanŋanonj mono mende komunaga.

²² Mende komunagato, giinonj kambaŋ kokaamba kaanjiadeenj Anutuwaajonj iwoi mombaajonj qama kooliwaati eenj, ii kuuya saanonj moma gono mokolooŋo, iikaan mojenj.”

²³ Qaa ii moma Jiisasnoŋ ijoro, “Goo naanŋanonj mono gbiliŋ waabaa.”

²⁴ Ii moma Martanonj jero, “Balombaa kambaŋ tetegyanonj koomuya yonononj waabuti, iinonj mono kambaŋ somata iikanonj gbiliŋ waabaati, ii moma yagojenj.”

²⁵ Kaenj jero Jiisasnoŋ ijoro, “Koomunonja waawaataa Toya ii niinonj koloojenj. Neeno Laaligo kotigaa Toya koloojenj. Iikawaajonj moŋnoŋ nii moma laarinj nonji, iinonj komuwaato, kilen toroqenj laligonj kotiin laligowaa.

²⁶ Moññoñ moñ namonoñ laligoñ moma laariñ nombaati een, iionoñ mono kambañ moññoñ koomu kom-bombaña mende komuwaa. Qaago. Qaa ii moma laarijan me qaago?”

²⁷ Martanoñ qaa ii moma jero, “Oo Poñ, ii moma laarijen. Giinoñ Anutuwa Meria koloojan. Hamoqeçe Toya Kraist namonoñ asugiwaatiwaa jegiti, giinoñ mono ii koloojan. Kaen moma laarijen.” Kian.

Jiisasnoñ saaro jaunanoñ kamaaro.

²⁸ Martanoñ qaa kaen jen mirianoñ eleema kema koga Mariawaajoñ oloñ jero goraayanoñ karo ijoro, “Boinoñ kañ kanoñ nama goojoñ endu kema iibagiwaajoñ jeja.”

²⁹ Kaen jero Marianoñ qaa ii moma iikanondeen ii mesañoñ Jiisaswaanoñ keno.

³⁰ Kenoto, Jiisasnoñ miri sombenoñ mende kouro endu Martanoñ kana somatanoñ mokolooñ iiroti, iikanondeen nano.

³¹ Juuda ejemba yoñoñoñ Mariawo miri uutanoñ uuta menj saoliwombaaajoñ ragi Marianoñ uulanoñ waama seleengeñ kamaañ keno iima kokaen romoñoñ jegi, “Iinoñ mono qasirinoñ kema saaba.” Kaen jen iwaa gematanoñ otaañ kengi.

³² Marianoñ kema Jiisas nanotinoñ keuma iima kanoñ usugoñ kamaañ kokaen ijoro, “Oo Poñ, giinoñ koi laligoñagati een, naañoñoñ mono mende komunaga.”

³³ Kaen jen silama qama saoro Juuda ejemba iwo kañ nanjoñ motooñ saagiti, Jiisasnoñ ii iima basusuya kolaano jaaya kalilingoro kana boria jeneñawo ororo.

³⁴ Jeneñawo ororo qisinq onono, “Ii dakanon angi eja?” Qisinq onono jegi moro, “Poñ, kokaen kañ iiba!”

³⁵ Kaen jegi Jiisasnoñ saoro.

³⁶ Saoro Juuda ejemba yoñoñoñ iima jegi, “Ye! Mono aliaajoñ siin mamaga en muro laligoñkeja”

³⁷ Kaen jegito, tosiانوñ qaa ii qen kokaen jegi, “Jaagoo ejemba jaagia metoon laligoñroti een, mono saanoñ Lazarus jero mende komunaga me?” Kian.

Jiisasnoñ Lazarus menj gbiliro koomunonga waaro.

³⁸ Kaen tondu jegi Jiisaswaa wosoya mombo popoliiro jaaya kalilingoro qasirinoñ keno. Qasirinoñ kema iwoi kokaen iiro: Jamo oota urooñ qamoya iikawaa uutanoñ ama naguya jamo somatanoñ koma kojanjigi raro.

³⁹ Ii iima kokaen jero, “Mono jamo qizizingogi kema.” Kaen jero eja komurotiwaa naaño Marta iinoñ kokaen ijoro, “Oo Poña, ween 4 ejiwaajoñ mono moroñawo kolooja.”

⁴⁰ Jiisasnoñ ii moma Martawaajoñ kokaen jero, “Gii moma laariñ nonagati een, Anutuwa ku-usuñanoñ akadamuyawo asugiro iinaga. Wala qaa kaen gijowe me qaago?”

⁴¹ Kaen jero jamo qizizingogi keno Jiisasnoñ eu uuro uro kokaen jero, “Ama, gii qamakoolina mojanwaajoñ ama ‘Keraqeeango awaa!’ jen gonjen.

⁴² Gii kambañ so qamakoolina momakejanj, movento, giinoñ wasinq nona namonoñ kamaaweti, ejemba tuuj somata liligoñ noma koi nanjuti, iyoñoñoñ ii moma moma laariwutiwaajoñ ama qaa koi jejen.”

⁴³ Kaen jen aroya menj waama kotakota qama kokaen jero, “Lazarus, gii mono waama kawa!”

⁴⁴ Kaen qaro eja koomuya iinoñ gbilinq waama kaaro. Kana boria opo jakaña taanoñ esuñ jaasewaja sibenoñ pipiñ somoñgogi ero. Erola waama opo dundoñawo karo. Kaen karo Jiisasnoñ jero, “Mono dundoña isanji saanoñ kema.” Kian.

Juuda galen yoñoñoñ Jiisas komuwaatiwaa angoñan anji.

Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2

⁴⁵ Juuda ejemba Mariawaanoñ kouma Jiisasnoñ iwoi ano iigiti, iyoñoñoñga mamaganon uugia meleema Jiisas moma laariñ mugj.

⁴⁶ Moma laariñ mugito, tosiانوñ Farisii (Kana qaawaa kaparañ-konkon) yoñoñoñ kema Jiisasnoñ iwoi anoti, iikawaa sunduya injjogi.

⁴⁷ Ii injjogi jigo gawoñ galen ano Farisii yoñoñoñ jigo kaunsol jotamemeya horon ononji ajoroogi kokaen jegi, “Eja iikanoñ angoleto ku-usuñawo ambembo menkejiwaajoñ ii mono nomaen ama muninq sokonaga?”

⁴⁸ Kondianjoñ iwoi moñ mende ama muninq toroqen kaen ama laligowaati een, mono ejemba korebore ii moma laariñ mubuyaga. Kaen anji Rom gawman yoñoñ iringia soono kañ nononana jiwowon jigonana ano ejemba tuuj somata koi nunuangi een totoñ laligowombo.”

⁴⁹ Kaen jen raji yoñoñoñga moñ qata Kaiafas iinoñ gbani iikanoñ jigo gawoñ galen waja kolooñ gawoñ ii menj laligoñ. Iinoñ waama gejatootoo qaa kokaen injjoro, “Ono uu momogiaa oota kaanjadeen mende tooja.

⁵⁰ Onjo qaa koi saanonj mende gosiju: Nono ejemba tuuj somata korebore tiwilaanij lombo somata qatawo koloowabo. Kawaajon eja motoonjonon Juuda tuuj somata nonoo aisejnana mej downana komuro sokombaa.”

⁵¹ Iinonj qaa ii iyanjaa aroyanonj mende kolooro jeroto, gbani iikanonj jigo gawonj galej waja laligorotiwaajonj ama anjo qaayaa kania mende moma gejatootoo qaa jero, “Jiisasnonj ejemba tuuj somata nonoojonj ama komuro sokombaa.” Qaa ii honjaga jero.

⁵² Juuda ejemba tuuj somata nonoojonj mende komuroto, Anutuwaanonj uumeleen kanageso balonj so deenqeema laligojonj, anana kaanagadeenj mindirij nonono uumeleen tuuj motoonjo koloonj laligowombaajonj komuro. Komuwaatiwaa qaaya ii waladeenj jero.

⁵³ Ween iikanondeenj kanainj jotamemeya yonononj ajoroonj kaenj aminj moma Jiisas komuwaatiwaa qaaya jenj kotiin arenja angi.

⁵⁴ Kawaajon Jiisasnonj toroenj Juuda yonoo batugianonj asuganonj mende kema kanj laligoro. Kaenj qaagoto, onomesaonj balonj qararanjonkonnaa gorayaanj keno. Iikanonj kema taonj qata Efraim kanonj keuma gowokouruta yonowo iyangiodeenj laligogi.

⁵⁵ Juuda nonoononj kiankomu kendononj toriro.* Kawaajon Juuda ejemba mamaganonj gomanj so mirigia mesaonj koma konjoratinj aowombaajonj moma Jerusalem sitinonj ugi.

⁵⁶ Jiisas monjgama laligonj jiwowonj jigowaa totonj utanonj nama aminj moma kokaenj qisijn aogi, “Jiisasnonj korisoro kendombaajonj koi kanaga me qaago? Nomaenj moju?”

⁵⁷ Kaenj qisijn aogito, jigo gawonj galej ano Farisii yonononj jenjkooto qaa kokaenj anj seiro, “Monjonj Jiisaswaa enj raraya iima mobaati, iinonj mono nonoononj kanj bujuya jero moma kema mej somonjgowonja.” Kianj.

12

Marianonj Jiisas kowu unjkoowayawononj moriro.

Mat 26.6-13; Maak 14.3-9

¹ Anutunonj wala eenanonj niniima koboonj nunuuguroti, iikawaa kiankomu kendononj torinj weenj 6 tegoro kanonj kanj kuumambaajonj ano. Jiisasnonj kamban kanonj gomanj qata Betani kanonj keno. Wala eja qata Lazarus mej gbiliro koomunonjga waama laligoroti, mono iwaa mirinonj keuro.

² Iikanonj keuro Jiisas goda qenj mubombaajonj miri mononj nene oonj mozozonjgogi. Martanonj oonj rindeema koma ononoto, eja Jiisaswo motoonj rama nene negiti, Lazarusnonj iyonoo batugianonj raro.

³* Kaenj ragi Marianonj kele kaaro monj binja 500 gram ii mej Jiisaswaanonj karo. Kaaro ii apu unjkoowagawo honja qata naad sewanja uuta somataga iikanonj saa qegetaga. Iinonj ii mej kanj siminj kuma Jiisas kanianonj qibibirinj morinj wajj juyanonj motoro toboriro. Kaenj kolooro miri utanonj ragiti, ii apuwaa morononj pumpunjonj sokoma ero mogi.

⁴ Kaenj kolooro Jiisaswaa gowokouruta yonoononjga monj qata Judas Iskariot, kanagenj Jiisas memelolo meroti, eja iikanonj qotogonj munj kokaenj jero.

⁵ “Apu unjkoowagawo ii mono naambaajonj sewanja mewutiwaajonj mende anja? Yei, mangaa siita! Ii anagati eenj, mono weenj 300:waa tawaya (Kina 6,000) kawaa so kitonaga. Ii ejemba wanaya ononinj sokonaga.”

⁶ Kaenj jeroto, qaa ii ejemba wanaya yonoojonj majakaka morotiwaajonj ama mende jero. Yonoojonj ama qaagoto, yongoro meme ejaga laligonj kulukululuu monenj gesogia galej kono monenj anjgi kemero iikanonja kitia iyanjaajonj mej laligoro. Mono kawaajonj ama ii jero.

⁷ Kaenj jero Jiisasnonj injjoro, “Onjo emba koi mono mende jenj mubu. Niinonj komuwe ronj koma nombutiwaa kambanja torijiwaajonj saanonj selena apu unjkoowayawononj nomorija.

⁸ Ejemba wanaya ii mono kambanj so batugianonj laligonjkejuto, niinonj onjowo kambanja kambanja mende laligomanja.” Kianj.

Lazarus qewombaa qaa somonjonj anjonanjanj anjgi.

⁹ Jiisasnonj Betani gomanonj laligoroti, ii Juuda ejemba tuuj mamaganonj moma kanonj kagi. Jiisaswaaajonj mende kagito, Lazarus koomunonjga mej gbiliro waaroti, ii motoonj iibombaajonj leelele mujonj horonj kougi.

¹⁰ Kaenj kougito, jigo gawonj galej yonononj “Lazarus kaanagadeenj qeninj komuwa,” jenj qaa somonjgogi.

* **11:55:** Kendonj qata Koonj qaanonj Pasowa jeju. Anutunonj wala eenanonj Israel ejemba niniima koboonj nunuuguroti, iikawaajonj gbani so kambanj ama aisoonjkegi. Eksodus 12.15 * **12:3:** Luuk 7.37-38; Dut 15.11

¹¹ Juuda ejemba mamaganon Lazaruswaajon ama Betani kema uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kawaajon qaa kaen somonjogi. Kian.

Jiisas Jerusalem uro mare konji.

Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40

¹² Kaen anji en waama iikanon ejemba tuunlembenon kiankomu kendombaajon Jerusalem sitinon kouma laligogiti, iyononon buju qaa kokaen mogi, "Jiisasnon Jerusalem kamambaajon kananon kaja."

¹³ *Qaa kaen moma tombi boria senawo men kananon mokoloon iibombaajon kema kokaen jen qagi,

"Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepesejeon. Pombaa qanon kaji, Anutunon mono ii kotuegowa! Israel nonoo Kin Ponjana oowe oowe!"

¹⁴ Jiisasnon donji melaa mon mokoloon kawaa qaganon uma raro. Ii gejatootoo qaa mon kokaen oogita ejiwaa so kolooro,

¹⁵ "Oo Jerusalem ejemba Zaiion baanja liligon rajuti, onjo mono mobu, onjo Kin Pongjanon mono kawaa.

Donji melaawaa qaganon rama kawaa. Kawaajon keegia mono mende mobu."

¹⁶ Jiisaswaa gowokourutanon iwoi kolooroti, iikawaa kania wala mende moma kotogiti, kanagen saanon moma asarigi. Jiisasnon Siwenon uma asamararanjowo laligoroti, qaa ii kamban iikanon romongon kokaen jegi, "Ahaa! Qaa ii mono Jiisaswaajon oogita eja ano ejembanon qaa iikawaa so ama mugi honjowo kolooro."

¹⁷ Ejemba Jiisaswo Betani laligogiti, iyononon dangunu kaanja nama bujuya jen seigi. Jiisasnon Lazarus qaro koomunonja gbilin waama qasiriwaa jamo kobaa mesaon kouro ejemba tuunjon iigiti, iyononon Jiisaswaa kania nangon jen jen asarigi.

¹⁸ Jiisasnon angoletoto ii meroti, qaa ii mogitiwaajon ama ejemba tuun somatanon luluuma koma horon mubombaajon kenji.

¹⁹ Kaen kenji Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon iyanjiodeen amin moma kokaen jegi, "Mobu. Balonja balonja ejemba yononon mono luluuma horon iwaa gematanon kemakeju ano nono qaa gawon iikayadeen men bimbimgonin honja mon mende kolooja." Kian.

Griik ejemba tosanon Jiisas monganji.

²⁰ Juuda ejemba kiankomu kendombaajon Jerusalem sitinon uma Anutu waeya men mepeseegiti, iyonoo batugianon Griik ejemba tosaanja motoon laligogi.

²¹ Yononon gowoko qata Filip iwaanon kagi. Filipnon Galili prowinswaa taon qata Betsaida kawaa ejaga laligoro. Griik yononon iwaanon kan qisin kokaen ijogi moro, "Somatanana, nono ainananon Jiisas iibombaajon mojon."

²² Kaen ijogi moma Andruuwaanon kema qaa ii ijoro. Jero moma motoon kema Jiisas jero moro.

²³ Qaa ii moma meleema kokaen jero, "Siwewaa asamararanjonon Siwe gomambaa Eja Honja iwaanon mombo asugin koto asariwaati, iikawaa kambananon mono torija.

²⁴ Niinon koomunaa sare qaa honja toon mon kokaen injowe mobu: Yagon kota namonon mende kemej jumbaati een, mono een iikayadeen ewaa. Kaen een ewaato, kemej jumbaati een, kuragayanon mono juma ondonbondon waaro honja mamaga sogowaa.

²⁵ *"Kawaa so daen yononon laaligogia iyanjiaajon anjon koma iyanjiaa jaajaa siiseweweya qaa laligowombaajon siina momakeji, iyonoo laaligogianon mono soowaa. Kaen soowato, monjon mon iyanja laaligoya goragora ama niijegenja ama nombaaati, iinon mono laaligo honja ondonbondonjowo mokoloon tetegoya qaa kotiin laligon ubaa.

²⁶ Monjon nii welen qen nomambaajon jeji, iinon mono nii notaan laligoro sokombaa. Welena qenkeji, mono nii kema kan laligomanjati, iikanon kaanjagadeen niwo laligowaa. Monjon niwo laligon welena qen nomakeji, Amanon mono ii goda qen muro laligowaa." Kian.

Jiisasnon komun gbiliwaatiwaa qaa saanja jero.

²⁷ Jiisasnon jero, "Wosona keteda koi kouma gojono bana kuuro laligojen. Mono nomaen jewenaga? Qaa monganjen. Oo Ama, gii saanon konjilin aua kamban kokanonja metogon nombaa. Kilen kokaembaajon kaen mende qama koolimanja: Aua koi kawaa siimboboloya ii mokosinjon bosimanjwaajon ama geenjo qananon anjan.

* 12:13: Ond 118.25, 26; Zek 9.9

* 12:25: Mat 10.39; 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33

²⁸ Oo Ama, gii mono geengaa akadamuga ama noma qabunaga mej somariwa." Kaen gama kooliro Siwenongga qaa kokaen kolooro, "Niinonj akadamuna ama goma kanon qabunana mej somariwe ano toroqen mej somariwe seinj kembaa."

²⁹ Qaa ii kolooro ejemba tuun nangi yonononj ii moma jegi, "Pilisik qendan qaja." Tosianonj jegi, "Siwe gajoba monononj iwaajon qaa ijoro otonja mojon."

³⁰ Kaen kaen jegi kokaen injjoro, "Otonj ii noojonj ama mende koloojato, ii onjojonj ama kolooja.

³¹ Kambanj kokaamba gomaña gomaña ejemba nanamemenj bologa otaankejuti, iyonoo gosigosi kambangianonj mono ba koma ononja. Anutunonj yonoo qaagia jej tegonj ironja meleema onono qagianonj ubaatiwaajonj anja. Kambanj kokaamba Anutunonj Kilenjaa Ponja gomañ so galenj koma onomakeji, mono ii konjono seleenjenj kamaawaatiwaajonj anja.

³² Iinonj kamaawaato, noojonja kokaen koloowaa: Ejembanonj balonongga noma kana-keewanj kosigogi uma nambe kana kolooro ejemba gomañ so horonj onombe luluuma noononj kanj tuun mej nambuya."

³³ Ii koomu nomaaña komuwaati, iikawaa qaa saanja kaen injjoro mogi.

³⁴ *Ejemba tuun yonononj ii moma kokaen ijogi, "Nono Kana qaa weenjonj kokaen mojon, 'Kraistnonj mende komunj tetegoya qaa laligonj uma laligowaa.' Giinonj naambaajonja kokaen ninijojanj, 'Siwe gomambaa Eja Honja namonongga mej kosigogi kanakeewanj uma nambaa.' Siwe gomambaa Eja Honja ii morononj?"

³⁵ Ii moma meleema onono, "Asaganonj kambanj torodaamonj mombo batugianonj asarinj laligowaa. Pangamanonj qagianonj uma turunj onono kawaa bunja koloowubotiwajonj mono asaganonj kema kanj laligowu. Asaganonj enj onombaatiwaa so mono asaganonj laligowuya. Morononj pangamanonj jibujabu kema kankeji, mono dakanonj keubaati, ii mende moja.

³⁶ Kawaajonj asaganonj kambanj dawi onowo laligowaaati, kambanj iikanonj ii mono uutanonj moma angonj koma laligowu. Asagaa kanageso koloonj laligowutiwaajonj mono asaga ii moma laarinj laligowu." Jiisasnonj qaa kaen jej onomesonj asanjonj keno. Kianj.

Juuda somata yonoo uukotiigianonj mende looriro.

³⁷ Jiisasnonj angoleto mamaga mej laligoro Juuda galenj yonononj ii jaagianonj iigito, kilenj ii mende moma laarinj munj silemale laligogi.

³⁸ *Kaen laligogi gejatootoo eja Aisaiawaanonj qaa monj ii honjowo kolooro. Iinonj qaa ii kokaenj oorota eja,

"Oo Ponj, nonononj Bunja qaa jej asarinj uugia kuunj onomakejonto, morononj ii moma laarinaga?"

Ponjonj ku-usunja ii mono morowaajonja isaano moma asariwaa?"

³⁹ Hamoqeqe Toya moma laarinj mubombaaajonj bimoonj amamaagiti, Aisaianonj iikawaa kania moma qaa monj waladeen kokaen jej oorota eja,

⁴⁰ "Iyanjiaa jaagianonj iwoi iima kania iima kotowubo me uugianonj qaa kania moma asariwubo. Ii moma asarinj uugia meleembubo.

Uugia meleengji mej qanjgonj onjomambo. Iinonj kaen koloowabotiwajonj ejemba jaagia mej goonj uugia gojono laligoju."

⁴¹ Jiisasnonj Siwewaa asamararanonj asarinj laligoro Aisaianonj kaen iima kania jej asarinj qaa ii jero.

⁴² Jotamemeya ano galenkonjonj eja yonoonongga mamaganonj kaanjagadeen Jiisas moma laarigito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj) yonononj qamakooli miri tuunjonnga konjoma onjombubotiwajonj ii asaganonj mende jokologji.

⁴³ Ejembanonj mepeseen onjombutiwaajonj kaparanj konjito, Anutunonj mepeseen onjombaatiwaajonj ii qemasololenj anji. Kianj.

Jiisaswaa qaayanonj ejemba gosinj qaanana jej tegowaa.

⁴⁴ Tosianonj kaen angito, Jiisasnonj qama kokaen jero, "Monjonj moma laarinj nonji, iinonj niigadeen mende moma laarinj nonjato, morononj wasinj nonoti, ii kaanjagadeen moma laarinj muja.

⁴⁵ Monjonj nii niima mono wasinj nonoti, ii kaanjagadeen iimakeja.

⁴⁶ Ejemba monj nii moma laarinj nonji, iinonj mono pangamanonj qokotaanj laligowabo. Kawaajonj niinonj kamaanj asuginj gomaña gomaña onoo asasagagiaga kolooweta laligojenj.

⁴⁷ "Niinonj kamaanj asuginj gomaña gomaña onoo qaagia jej tegomambaaajonj ama mende kaweto, ejemba balonj so hamo qen onombe kambanj kokaamba letoma Siwewaa

* 12:34: Ond 110.4; Ais 9.7; Eze 37.25; Dan 7.14

* 12:38: Ais 53.1; 6.10

buŋa koloowuti-waajon ama kaweta laligojen. Kawaajon ejemba noo Buŋa qaana moma mende ten koma otaankejuti een, niinon iyonoo qaagia mende jen tegomaŋa.

⁴⁸ Daen yonjonon jejewili ama noma Buŋa qaana mende moma anjon konjuti, iyonoo jen teegogianon mono kokaen koloowaa: Niinon Buŋa qaa jewe mogiti, qaa iikanon mono kambaŋ somatanon qaagia jen tegoro siimbobolo iikawaa so mobuya.

⁴⁹ “Kania kokaembaajon kaen koloowaa: Niinon Buŋa qaa jen laligoweti, ii qaa omaya qaagoto, ii neenaa ainanonga mende kolooro jen laligon koube. Kaen qaagoto, Ama wasin nonoti, ii anjo qaa je nomaen jemaŋati, iikawaa jen koton nono jen laligon koujen.

⁵⁰ Amawaanon jenkooto iikanon mono onjo laaligo kotakotanon ama onjomakeja, ii mojen. Kawaajon Amananon ii jemaŋatiwaajon jen koton nonoti, mono iikawaa so Buŋa qaa jenkejen.” Kianj.

13

Jiisasnon gowoko yonoo kanagia songbano.

¹ Kianjkomu kendonon* toriio Jiisasnon kania kokaen moma yagoro, ‘Namo mesaon Amanaanon umambaa kambaŋanon mono torija.’ Kaen moma yagon iyanŋaa alauruta namonon laligogiti, ii uutanon jopagon onjoma laligon tetegoyanon iikanon kaanagadeen uujopaya ii qendeema onono.

² Komuwaatiwaa kambaŋanon kan kuumambaajon ano kambaŋ monjon gomantiinŋaa nene newombaaajon ajoroon motoon ragi iwoi kokaen kolooro: Saimon Iskariotwaa meria qata Juudas ii Satanon sololodabororo. Jiisas memelolo menj mubaatiwaa qaaya ii sanje anota uutanon kemero moma raro.

³ Jiisasnon iyanŋaa kania ii kokaen moma kotoro, ‘Amanon iwoi kuuyaa ku-usuŋa ii noo boronanon ano Anutuwaanonga kamaan laligon mombo iwaanon umambaajon anjen.’

⁴ Kania kaen moma koton nene nenj ragitinoŋga waama malekuya kotogon gawombaa opo jokaŋa mon menj batuyanon kokosiin somongoro.

⁵ Ii somonjon apu juunon molaaro kemero kanain gowokouruta yonoo kanagia songbano. Songbandaboron kereŋ jokaŋa (selemooto) batuyanon kokosiin somongoroti, iikanon kanagia motoro.

⁶ Songbama kema Saimon Piitowaa kanianon kouro kokaen ijoro, “Oo Ponj gii welenŋeeqee kamaanŋeeqeta qaago. Giinon noo kanana songbana mende sokombaa.”

⁷ Kaen jero moma kokaen meleeno, “Iwoi keteda koi anjenji, giinon iikawaa kania kambaŋ kokaamba mende moma kotojanto, kanagenon ii saanon moma asariŋ laligowaga.”

⁸ Meleeno kokaen kaparanj koma jero, “Gii mono noo kanana kambaŋ monjon qaago totoon songbambaga.” Kaen jero kokaen ijoro, “Niinon gii mende songbama gomaŋati een, gii mono noo gowokona toroŋer laligomambaajon amamaawaga.”

⁹ Kaen ijoro Saimon Piitonon birindin aaruŋ meleeno, “Ponj, kawaajon gii kanana-gadeen qaagoto, borona ano wanŋa ii motoon songbamba.”

¹⁰ Kaen meleeno kokaen ijoro, “Monjon apu ariŋ karo kania kaanjadeen songbanin jewonŋa qaa tataanjkota koloowaa. Onjo kuuya soraaya koloodaborojuto, motoonjonon soraaya mende kolooja.”

¹¹ Moronon memelolo menj mumambaajon anoti, Jiisasnon ii moma kawaajon kokaen jero, “Onjo kuuya soraaya mende kolooja.”

¹² *Kanagia songbandaboron malekuya mombo mouma kamaan raro nene negi kokaen qisin onjoma jero, “Niinon iwoi ama onjonjenji, onjo iikawaa kania moma asariju me qaago?”

¹³ Onjo noojon ‘Boi!’ ano ‘Ponj!’ kaan noomakeju ano niinon ii honj koloojen. Kawaajon ii soyanon jenkeju.

¹⁴ Niinon onjo Ponj Boigia koloon welenŋeeqee kamaanŋeeqeta sili menj kanagia songbanjenji een, onjonon mono kaanjadeen menj kamaan aon welenŋeeqee koloon kanagia songbama aon laligogi sokombaa. Ii mono gawonŋiaga.

¹⁵ “Niinon ama qendeema onjonjenji, onjo mono iikawaa so nanjon welenj qerj aon laligowu. Kaen laligowutiwaajon iikawaa silia niinon kete qendeema onjombe iiju. Ii romonjon iikawaa tania otaagi sokombaa.

¹⁶ *Niinon qaa honj toon mon kokaen injjowe mobu: Welenŋeeqenon kamaanŋeeqeta kolooro toyanon uuta kolooja. Gowokonon boiya uugun uuta koloomambaajon amamaawaa. Kaanagadeen eja ponj monjon gajobaya wasiro qele kema gawon menkeji, iinon mono ponŋaa baatanon laligonkeja.

* **13:1:** Anutonon wala eenanon Israel ejemba niniima koboon nunuuguroti, kendon iikawaa qata Koon qanon Pasowa jeju. Eksodus 12.15 * **13:12:** Luuk 22.27 * **13:16:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 15.20

17 Onjo qaa kota ii kete moma kotoju. Kawaajon selememe mesaon alaurugia yonoo newo baagianon kema laligowuti een, niinon mono onjoon 'Iia simbawonawo!' jemaŋa." Kianj.

Moŋnon memelolo meŋ mubaatiwaa qaa waladeen jero.

Mat 26.20-25; Maak 14.17-21; Luuk 22.21-23

18 *¹⁸ "Qaa jejenj, ii mono onjo kuuya mende unuanja. Niinon moroga meweengon unjuambeti, yonoo kaniagia ii saanon moma kotojen. Kaen laligojento, Bunja Tere moŋ iikanon honawo kolooro sokombaa. Qaa ii kokaen, 'Moŋnon niwo nene motoon nejoti, iinon mono kelebele ama gbakoyanon riitama noma numambaajon jojorija.'†

19 "Nii hona kanagen koloowaatiwaa qaayaga wala jejen. Kawaajon hona koloowaati, onjo kamban iikanon noo kanana moma asarin kokaen jewuya, 'Ahaa! Laaligowaa kania kamban so laligon kouma laligoroti, iinon mono ii koloaja.' Kaen jeŋ moma laarin nombutiwaaon niinon qaa ii waladeen asuganon jewe moju.

20 *²⁰ "Niinon qaa hona toon moŋ kokaen injjowe mobu: Niinon ejemba moŋ wasiwe gawon memambaajon karo moŋnon ii koma horoji, iinon mono nii kaaniadeen koma horon nombaa. Kaaniadeen nii koma horon nonji, iinon moronon wasin nonoti, mono ii kaanagadeen koma horon mubaa."

21 Jiisasnon qaa kaen jeŋ wosia kouma gojoma jumambaajon ano qaa injisaama kokaen injjoro, "Niinon qaa hona toon moŋ kokaen injjowe mobu: Onjoononga moŋnon nii memelolo meŋ nombaa."

22 Kaen injjoro gowokourutanon iyangia kunjalinj uuy aigigiin aja aja kokaen romongogi, "Mono morowaaonja jeja?" Kaen romongon uuwoi tompiririn ragi.

23 Tompiririn rama nene negi Jiisaswaa wombo gowokoyanon iwaa kooronanon raro.

24 Iinon raro Saimon Piitonon warjanondeen gowoko ii sare ama muŋ kokaen ijoro moro, "Qaa ii morowaaon jeji, ii qisin muŋ jena moman."

25 Kaen ijoro moma rapingon Jiisaswaa totoyanon nangon kokaen qisiro, "Pon, eja ii moronon?"

26 Kaen qisiro meleema muro, "Bered kitia qaajnon qendunjon moŋ mumanjati, iinon mono ii." Meleema muŋ bered kitia meŋ qaajnon qendunjon Juudas muro. Juudaswaa manja qata Saimon Iskariot.

27 Bered kitia ii muro Satanon iikanondeen Juudaswaa uutanon kemero. Kawaajon Jiisasnon ii jeŋ koton muŋ kokaen ijoro, "Iwoi ambagati, ii mono uulanawo amba."

28 Qaa kaen ijoroto, ii naambaajon ijoroti, ii gowoko tosanon motoon rama nene negiti, iyonononga moŋnon moŋ mende moma asariro.

29 Gowoko tosanon iikawaajon kokaen romongogi, "Juudasnon moneŋ gesowaa galenaga laligoroti, iikawaajon kendon kambananon iwoi amamaawonjati, ii sewanja mewaatiwaaon wasija me ejemba wanaya moneŋ iwoi moŋ meŋ onjombaatiwaaon jeja."

30 Juudasnon qaa ii saanon moma asarin bered kitia ii meŋ iikanondeen mesaon seleenjen keno goman tiro. Kianj.

Jiisasnon jojopon qaa dongoga jeŋ kotoro.

31 Juudasnon mesaon seleenjen keno Jiisasnon kokaen injjoro, "Keteda koi Anutanon akadamuya Siwe gomambaa Eja Honja ama tegon muro iinon Anutuwaa qabunaya meŋ somariiro asugija.

32 Iinon Anutuwaa qabunaya meŋ somariin Anutuwo qokotaaji-waaon Anutanon mono kaaniadeen iwaa qabunaya meŋ somariwaa. Ii kamban mende koriro meŋ somariiro asamararananon asugiro laligon ubaa.

33 *³³ "Oo kokouruna, niinon kamban torodaamon mombo onjowo laligomanja. Ii laligon onjomesawe kanagen mongama noma laligowuya. Juuda yonjoon kokaen injjowe mobu, 'Nii goman kemaŋati, onjo iikanon kawombaajon amamaawuya.' Qaa iikayadeen keteda koi onjoon kaanagadeen jejenj.

34 *³⁴ "Niinon jojopon qaa gbilja jeŋ koton onjonjen: Onjo mono uugianon jopagon aon laligowu. Niinon jopagon onjoma laligoweti, onjo mono iikawaa so jopagon aon laligowu.

35 Batugianon uugianon jopagon aon laligowuti een, ejemba kuuya yononon injiima kaniagia moma koton kokaen jeŋ laligowuya, 'Ahaa! Mono Jiisaswaa gowokouruta koloaju.'" Kianj.

* 13:18: Ond 41.9 † 13:18: Gbakoyanon riitama noma numambaajon jojorija, qaa ii Israel yonjoonon sareqaa moŋ.

Kania kokaen: Iinon uutanon qetama nonja. * 13:20: Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16 * 13:33: Jon 7.34

* 13:34: Jon 15.12, 17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

Piitonon Jisas qakoombaatiwaa qaa waladeen jero.

Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34

³⁶ Saimon Piitonon Jisas kokaen qisin muro, “Poŋ, gii daen kembaga?” Qisin muro meleeno, “Nii dakanon kemaŋati, gii iikanon notaan kamambaajon amamaawaga. Kamban kokaamba amamaawagato, kanagen ii saanon notaan kawaga.”

³⁷ Meleeno kokaen qisiro, “Poŋ, nii mono naambaajon kamban kokaamba gii gotaan kamambaajon amamaamanja? Niinon mono laaligona goojon ama qeleema mesaomanja.”

³⁸ Qisiro kokaen meleeno, “Gii honŋa laaligoga noojon ama qeleema mesaomambaajon jejan me? Qaa ii jeganondeen jejan. Niinon qaa honŋa toon mon kokaen gijowe moba: Kete kurunon qamambaajon dodowiro giinon kamban iikanon qakooma nona indinŋa karoŋ koloowaa.” Kian.

14

Jiisasnon gowokouruta uluŋkoleŋ meŋ oŋono.

¹ “Uugianon mono majakaka gaganon wosobiri mende moma laligowu. Mono Anutu moma laariwu ano nii kaanŋadeen moma laarin noma laligowu.

² Noo Amanaa goman wanŋanon miri uuta seiseiya raja. Ii mende ranagati een, mono oŋoojon qaa kokaen jewenaga: Niinon mono iikanon uma oŋoo duŋ miri meŋ meagomanja.

³ “Niinon wala kema uma oŋoo duŋ mirigia meŋ meagomanato, niinon goman laligomanati, oŋonon kaanŋagadeen niwo iikanon motoon laligowombaa siinŋa mojen. Kawaajon niinon mono mombo eleema kan uŋuambe eukanon ubuya.

⁴ Niinon goman daenŋen kemaŋati, oŋonon iikawaa kania moma kotodaboroju.” Kian.

Amawaanon kekeŋaa kana ii Jiisas.

⁵ Jiisasnon kaen injoro gowoko qata Tomas iinon kokaen jero, “Oo Poŋ, gii goman dakanon kemaati, nononon ii mende mojon. Kawaajon iikawaa kania ii mono nomaen moma kotowonaga?”

⁶ Ii moma kokaen ijoro, “Niinon Kana kolojeŋ. Niinon Qaa honŋa ano Laaligo kotakota kolojeŋ. Moŋnon Amawaanon keumambaajon moma nonon kawaati een, iinon mono kana mokoloowaa. Kana morota mon mende raja.

⁷ Oŋonon nii oŋanon moma koton nombuyagati een, mono neenaa Amana kaanŋadeen moma koton nubuyaga. Oŋonon kamban kokaamba kanain noo Amana iima modaboroju.”

⁸ Kaen jero Filipnon kokaen ijoro moro, “Oo Poŋ, gii Ama qendeema nonona nononon ii uun iinin sokoma nonombaa.”

⁹ Ii moma Jiisasnon ijoro moro, “Oo Filip, nii kamban koriga totoon oŋowo pondan laligowego niima kileŋ kanana mende moma kotojan me? Moŋnon nii niima kotoroti, iinon mono Amana kaanŋagadeen iima koton laligoja. Kawaajon gii mono nomaembaajon Ama qendeema nonona iibombaajon jejan?”

¹⁰ “Niinon Amawo qokotaan nambe Amanon niwo qokotaan nanji, ii moma laarijan me qaago? Qaa Buŋa jewe momakejuti, niinon qaa ii neenaa uunanonŋa mende meŋ jeŋkejen. Qaago! Gawon meŋkejen, ii kaanŋagadeen Amananon niwo qokotaan nanji, iinon nemun koma nono honŋa koloŋkeja. Kawaajon gawon meŋkejen, ii mono iwaa gawonŋa meŋkejen.

¹¹ “Niinon Amawo qokotaan nambe Amanon niwo qokotaan nanja. Oŋonon mono kaen moma laarin nombu. Qaa ii jenanon jewe moma mende moma laarin nombuyagati een, ii mono anŋoletona iijutiwaaajon ama moma laarin nombuya.

¹² Niinon qaa honŋa toon mon kokaen injowe mobu: Daen yoŋonon nii moma laarin nonjuti, yoŋonon kaanŋagadeen nii anŋoleto meŋ laligoweti, iikayadeen meŋkebuya. Iikaanŋadeen meŋkebuya ano kamban tosaanon niinon meweti, iikawaa soya uguun ii meŋkebuya. Niinon Amawaanon uma laligomanatiwaaajon ama anŋoleto uuta somata megi asugiwuya.

¹³ “Amananon noojon ama qabuŋayawo koloowaatiwaaajon mojen. Kawaajon ama oŋonon noo qananon naa iwoiwaajon qama kooliwuyati, niinon mono ii amanja. Kaen ambego iikanon Amanaa qabuŋaya jegi somariinkebaa.

¹⁴ Oŋonon iwoi mombaajon noo qananon qama koolin qisin nombuyati een, niinon mono ii amanja.

¹⁵ Oŋonon nii uugianon jopagon nomakejuti een, mono noo jopapan qaana teŋ koma otaan laligowu.” Kian.

Jiisasnon Uŋa Toroya wasimambaajon jeŋ somonŋoro.

¹⁶ “Niinonj Ama qama koolinj mube iinonj nemunj koipu Toya monj onjono kamaanj noo kitina tetegoya qaa onjowo laligonj ubaa.

¹⁷ Nemunj koipu Toya ii Uŋa Toroya. Iinonj qaa honjaa Toya kolooja. Uugia mende meleengiti, iyonononj ii mende iima kotonj mende moma muju. Kawaaajonj yonononj ii koma horonj munj anjonj kombombaajonj amamaanjkejuto, Uŋa iinonj mono onjowo laligoja ano kanagenj uugianonj kemej onjowo nambaa. Kawaaajonj ii wabaga qaagoto, ii saanonj moma kotonj muju.

¹⁸ “Niinonj onjomesaowe guanj mera kaanja mende koloonj laligowu. Nii mono onjoononj eleema kamaŋa.

¹⁹ Kambanj torodaamonj tegorogo balonj ejemba omaya yonononj nii mombo mende niima laligowuya. Yonononj qaagoto, uugia meleengiti, onjonoj nii saanonj niimakebuya. Niinonj kotiinj laligojenjwaajonj onjonoj kaanjadeenj gbilinj kotiinj laligowuya.

²⁰ Ama, nii ano onjo, anono motoonjo koloonj laligojonj. Niinonj Amanawo qokotaanj nambe onjonoj niwo qokotaanj nangi niinonj onjowo qokotaanj nanjenj. Iikawaa kania ii Uŋa Toroyanonj uugianonj kemebaatiwaa kambanj kanonj saanonj moma asariwuya.

²¹ “Moŋnonj noononj jopopanj qaana kuuya moma anjonj koma tenj komakeji, iinonj mono uutanonj nii jopagonj nomakeja. Moŋnonj nii jopagonj nono noo Amananonj mono ii jopagonj munkeja ano niinonj ii jopagonj munkejenj. Niinonj ii jopagonj kania isaambe moma kotowaa.”

²² Jiisasnonj kaenj jero Juudas Iskariotwaa wakaŋa Juudas iinonj kokaenj ijoro, “Ponj, gii nomaembaajonj kaniaga nonogadeenj ninisaambaga ano ejemba uugia mende meleengiti, yonjoojonj ii kolatiinj onjomabaajonj jejanj?”

²³ Kaenj ijoro kokaenj meleema muro, “Moŋnonj uutanonj jopagonj nomakeji eenj, iinonj mono noo Buŋa qaana tenj koma otaanj laligowaa. Kaenj laligoro Amananonj ii jopagonj muro Amawo norononj mono iwaa uutanonj kemej pondanj iwo motoonj laligowonj.

²⁴ Moŋnonj nii uutanonj mende jopagonj nomakeji eenj, ii mono noo Buŋa qaana mende tenj koma otaanj laligowaa. Qaa jewe momakejuti, ii neenaa Buŋaga qaagoto, Ama wasinj nonoti, iinonj ii nono jenkejenj.

²⁵ “Niinonj qaa kuuya ii onjowo pondanj laligoweti, kambanj iikanonj kuma onjoma laligowe.

²⁶ Kaenj laligoweto, Amanonj Uŋa Toroya noo qananonj wasiro kamaanj nemunj koipu Togia koloonj rijojonj onjomakebaa. Iinonj qaa kuuya kuma onjoma niinonj qambanjmambanj qaa kuuya onjombeti, ii duduuwubotiwaajonj koma gbilinj onjomakebaa.

²⁷ “Niinonj luae onjonjenj. Neenaa luae soro qaita monj ii ambe uugianonj ewaa. Balononj ejemba yonononj luae qenj aonkejuti, niinonj iikawaa tani kaanja mende qenj onjomakejento, ii uugunj luae qaita monj onjomakemaŋa. Kawaaajonj uugianonj mono wosobiri qaganonj keegia mende moma laligowu.

²⁸ “Niinonj qaa kokaenj injjowe mobu, ‘Niinonj onjomesaonj uma laligonj mombo onjoononj eleema kamaŋa.’ Onjonoj uugianonj nii honjaga jopagonj nombuyagati eenj, qaa jejenj, iikawaajonj saanonj aisoowuyaga. Amanonj noo somatana kolooja. Kawaaajonj nii ‘Amananonj umarja,’ jejenj, onjonoj ii moma saanonj uukoisoro mokoloogi sokonaga.

²⁹ Qaa keteda koi jewe mojuti, iikawaa honja era koloowaa. Honja koloowaati, onjonoj kambanj iikanonj ii saanonj romonjonj moma laariwuya. Kawaaajonj ii waladeenj injjowe moju.

³⁰ “Kambana torijiwaajonj onjowo qaa mamaga mombo jemambaajonj mende mojenj. Kilenjaa Ponjanonj gomanj so galej koma onjomakeji, iinonj mono kamambaajonj jojorija. Iwaa esuŋanonj mono haamo mende ama noma kondondonjgowaa. Noononj kana ii iinonj jenj kotowaatiwaa so mende eja.

³¹ Mende ejato, niinonj Ama jopagonj munkejenjwaajonj iwoi kuuya qaa jenj kotonj nomakejiwaa so amakejenj. Balonj ejembanonj noo kania kaya jenj kuma onjonj moma asariwutiwaajonj mojenj. Kawaaajonj mono mesaonj waama kagi kembonja.” Kianj.

15

Jiisasnonj wain gere wanjaleya, anono boria koloojonj.

¹ Jiisasnonj gowokouruta ii kokaenj injjoro, “Niinonj wain gere honja koloowe noo Manjanonj wain gawombaa toya kolooja.

² Niinonj gere kaanja qa boronawo koloojenj. Gere boria kuuya honjia mende mokoloonj gorosona koloojuti, Amananonj ii kotonj gilinj onjombaa. Gere boria kuuya noononj ragi honjia koloonj elaankejuti, Amananonj ii mono koma konjoratiinj onjombaa. Nanamemembaa honja somariinj qebulugonj seiseiyawo koloowuti-waajonj mono menj solanjaninj onjombaa.

³ “Oŋo Buŋa qaa injjowe iikanonj mono meŋ solanjanij koma konjoratinj onono soraaya koloonj laligoju.

⁴ Kawaajonj onjononj mono niwo qokotaanj nambu. Kaerj nanŋi niinonj onjowo namaŋa. Wain boria moŋnonj gere batuyanonj mende rama tama kamaaji eenj, ii mono iyanja nemuŋ koma aonj hoŋa koloomambaajonj amamaawaa. Iikawaa so onjononj kaanjiadeen niwo mende qokotaanj nanjuti eenj, mono onjoanŋiodeen nanamemembaa hoŋa eenj mokoloowom-baajonj amamaawuya.

⁵ “Nii wain gere koloowe onjononj iikawaa boria kolooju. Onjononj nomesaonj onjoanŋiodeen nama iwoi moŋ ambombaajonj amamaa-wuya. Kawaajonj moŋnonj niwo qokotaanj nano niinonj iwo qokotaanj nambe iinonj mono nanamemembaa hoŋa honombononŋa mende mokoloonj laligowaa.

⁶ Daerj yonjononj niwo mende qokotaanj nanjuti eenj, wain gere toyanonj mono ii gere boria kaanja kotonj onoma giliro seleenŋen kembuya. Kema sooligi meŋ kululuunj gerenonj giliro kemeŋ jewuya.

⁷ “Yonjononj jewuto, leegenj onjononj mono niwo qokotaanj nambu. Kaerj nanŋi noo Buŋa qaananonj onjoo uugianonj qokotaanj nanji eenj, onjononj ii me woi buŋa qerj aowombaajonj mojuŋ, ii mono Ama qama koolinj mugi onjombaa.

⁸ Onjononj noo gowokouruna koloonj nanŋi nanamememŋiaa hoŋa honombononŋa qaa koloonj kamaanj ragi laligowuya. Kaerj meŋ laligowuyatiwaaajonj Amanaa qatanonj mono akadamyawo koloonj ewaa.

⁹ Amananonj nii jopagonj noma laligoroti, niinonj mono iikawaa so kaanŋadeen jopagonj onjoma laligowe. Onjo mono noo uujopa uutanonj nambu.

¹⁰ Niinonj Amanaanonj jojopanj qaa teŋ koma laligonj kouma iwaa uujopa uutanonj nanjeŋ. Kawaa so onjo noononj jojopanj qaana meŋ teŋ koma laligowuti eenj, mono saanonj noo uujopa uutanonj nanŋi jopagonj onjoma laligomanja.

¹¹ “Niinonj uu korisoro onjoononj ambe kotonj uugia saa qerj ero honombononja qaa aisonj laligowutiwaaajonj qaa ii injjowe moju.

¹² *Noononj Kana qaa ii kokaerj: Niinonj uunanonj jopagonj onjoma laligoweti, onjo mono iikawaa so onjoanŋia jopagonj aonj laligowu.

¹³ Moŋnonj alauruta yonjoonj ama anjaa laaligoya togonj mesaowaati, iikanonj mono uujopa uuta somata kolooja. Moŋnonj ii uugunj jopagonj onjomambaajonj amamaawaa. Uujoponj tosaanja ii iikawaa kamakamaaya.

¹⁴ “Niinonj iwoi ambutiwaaajonj jeŋ kotonj onjomakejeŋi, onjononj iikawaa so amakejuti eenj, mono noo alauruna kolooju.

¹⁵ Welenjeqeqewaa kania kokaerj: Galenjanonj gawonja nomaerj ama meŋkeji, ii welenjeqeqeyanonj mende momakeja. Kawaajonj onjoo qagia ‘Welenjeqeqeuruna,’ kaerj mende toroqerj jeŋ onjoomanato, Amanaanonjga Buŋa qaa mobeti, ii kuuya mono onjoonj injisaambe moju. Kawaajonj qagia ‘Alauruna,’ kaerj onjoombe sokonja.

¹⁶ “Oo alauruna, onjononj nii mende meweenŋonj nonŋito, niinonj onjo meweenŋonj kuun onjombe nanju. Kawaajonj onjononj lilligonj kema hoŋa kokaerj mokoloonj pondanj elaagi erj uro sokombaa: Noo qana qama iwoi ii me ii kawaajonj Ama qama kooliwuti, ii mono onjono buŋagia koloowaa.

¹⁷ Onjo mono batugianonj jopagonj aonj laligowu. Niinonj jojopanj qaana kaerj jeŋ koton onjonjeŋ.” Kianj.

Uumelembaa gadokopaya yonjononj onjo kazi ama onjombu.

¹⁸ “Balononj uugia mende meleenŋi yonjononj kazi ama onjombuti eenj, mono qaa kokaerj moma kotowu: Yonjononj wala nii kaanjiadeen kazi ama noma laligogi.

¹⁹ Onjo uumelembaa gadokopa tuunjononj laligowuyagati eenj, tuunjurugia yonjononj mono iyanŋiaa alaurugia uukalerj ama onjombuyaga. Ii ama onjombuyagato, niinonj onjo meweenŋonj yonjo areŋnonjga unjuambe morota koloonj laligoju. Yonjoononj nanamemenj bologa ii gema qerj laligowutiwaaajonj ama kazi ama onjomakeju.

²⁰ * “Niinonj qaa moŋ kokaerj injjowe mogiti, ii mono uu wombogianonj ama romonjgowu, ‘Welenjeqeqenonj kamaanŋeqeta koloooro toyanonj somataya kolooja. Gowokononj boiya uugunj uuta koloomambaajonj amamaawaa.’ Kawaa so tosanonj nii sisiwerowero ama noma laligonj kougiti eenj, tosaanja yonjononj mono noo mundunuruna onjo kaanjiadeen sisiwerowero ama onjoma laligowuya. Yonjononj noononj Buŋa qaa moma anjgonj koma laligogiti eenj, onjononj noo qaana jeŋ seinj laligogi mono kaanjiadeen saanonj moma anjgonj koma laligowuya.

²¹ Kaen laligowuyato, nii wasin nonoti, iyononon ii mende moma muju. Kawaajon silemale qaganon iwoi kania kania tonda ama onjombuti, ii mono noo qabuanaajon ama koloon onjombaa.

²² “Niinon yononon mende kamaan Buja qaa injjowe mobuyagati een, iyononon mono singisonogogiaa gamuya mende moma laligowuyaga. Kaen een laligowuyagato, kamban kokaamba singisonogogia modaboron koma turuwombaajon amamaawuya. Mondomondo qaagia mono nomaen mokoloowuyaga?

²³ Mojonon nii kazi ama nonji, iinon mono Amana kaanjadeen kazi ama muja.

²⁴ Anjoleto uuta somata meweti, ii monjon mon onjo batugianon mende men laligoro. Niinon ii mende mewenagati een, iyononon mono singisonogogiaa gamuya ii mende moma laligowuyaga. Tompiririn qen laligowuyagato, kamban kokaamba niinon ii mewe iidaboronjo kilen nii ano Amana kaanjadeen een totoon kazi ama noroma laligou.

²⁵ *²⁵ “Kaen ama noroma laligogi Buja qaa monjon honjowo kolooro. Mooseson kana qaa ononoti, iikanon qaa ii kokaen oogita eja, ‘Yononon een toontoon kazi ama noma laligogi.’ Qaa iikanon mono honjowo kolooro.

²⁶ Niinon Amawaanon uma koipu Toya wasiwe onoonon kan uugianon kemen nanjon onjombaa. Uja Toroya iinon qaa honja Toya kolooja. Iinon Amawaanonga kamaan noo kania naanjon jen asarin onoma laligowaa.

²⁷ Iinon kaen laligowaa ano ononon kaanjadeen noo kania naanjon jen asarin laligowuya. Niinon kanain uuwaa qenjaaro gawon men laligoweti, ononon mono kanakanaiyanonja niwo laligon waagi. Kawaajon onjo mono ii saanon jen asarin laligowu. Kian.

16

Jiisaswaa gowokouruta manja kigi utama onjombu.

¹ Jiisasnon toroqen kokaen jero, “Onjo kamaan unjuro jinjan qewubo. Kawaajon niinon qaa ii waladeen jewe moju.

² Uugia mende meleengi iyononon mono qamakooli miri tuungianonja utama onjonji selegenjen kamaan laligowuya. Kanagen kamban mon kan kuuwaati, iikanon onjo noojona ama unjuri komuwuya. Kaen unjuri kokaen jewuya, ‘Iikaanjan kanon Anutuwaawelenja qenin Anutuwaawutanon qeanggoja.’ Kuuyanon kaen moma soon jewuya.

³ Yononon Ama ano nii noroo kania nara mende moma asarinkejutiwaajon ama iikaan ama onoma laligowuya.

⁴ “Kaen tompiririn qen laligowuyato, niinon qaa ii waladeen injjowe moju. Kawaajon kamban ii kan kuuro qaa iikawaa honja koloowaati, onjo kamban iikanon saanon kokaen jewuya, ‘Kraistonon kokawaa buju qaaya mono waladeen ninijoro monin.’ Neeno onjowo laligowetiwaajon ama qaa ii kamban koriga ero wala mende jewe moma kougi.” Kian.

Uja Toroyanon gawonja kokaen menkeja:

⁵ “Niinon kamban kokaamba wasin nono kamaaweti, mono iwaanon umambaajon ambe onoononga monjon mon kokaen mende qisin nonja, ‘Gii daen kembaga?’

⁶ Qaa kaen jejenji, ononon ii moma kawaajon wosobirinon uugia saa qero laligoju.

⁷ “Kaen laligojuto, kilen niinon iikawaa kita qaa honja mon kokaen injjowe mobu: Niinon onjomesaon eleema umajati, iikawaa honjanon koloon mono kokaen men qeangon onjombaa: Niinon uma koipu Toya wasiwe onoonon kamaan uugianon kemebaa. Niinon mende onjomesaon ubenagati een, Toya iinon mono onoonon kamaamambaajon amamaanaga.

⁸ “Koipu Toya iinon kamaan laaligowaa kania kokaen qendeema onoma laligowaa: Goman so singisonogogia inisaano Anutonon qaagia jen tegoro solananiwu me uugia mende meleengi qaagia jen tegon ironja meleema onjombaa. Ejembanon kaniagia kaen iima moma kotowuya.

⁹ Nii mende moma laarin nonjutiwaajon singisonogowaa kania inisaano moma kotowuya.

¹⁰ “Anutuwaanon kana solanja ii moma soon noojona qaa lan jenkeju. Kawaajon iinon noo kania inisaama qendeema onono kokaen moma koton nombuya: Niinon solanja laligon Amanaanon eleema ube nii mombo mende niima laligowuya.

¹¹ Kilegaa Ponja goman so galejen koma onjomekato, Anutonon iwaa qaaya mono jen tegorota gere siawaa Toya koloojaa. Kawaa so kuuya ananaa qaanana kaanagadeen jen tegowaa.

* 15:25: Ond 35.19; 69.4

12 “Niinon saanon qaa mamaga toroqen jewenagato, ii kamban kokaamba jewe otojomboraj ama koma gbiliwombaaajon amamaawubo.

13 Ii amamaawuboto, qaa honaa Toya, Urja Toroya iinon kamaan uugianon kemej qaa saje qero mobuya. Ii iyanaa uutaajon tondu mende jej laligowaato, Anutuwaanon qaa geja ama moji, iinon mono iikayadeen jerkebaa ano kanagen iwoi koloowaati, ii waladeen injisaama jewaa. Iikawaaajon iinon ojoma qaa hona kuuya iikawaa apu anjonanjon mendunjon ojono qaa honaa kaniagadeen riinj kembu.

14 “Iinon mono neenaa kowinonja qaa mejj jej asarinj uu kuuj ojoma laligowaa. Kawaaajon mono noo kanana injisaano niinon qabujanawo koloonkemaŋa.

15 Amanaanon iwoi kuuya eji, ii mono noo boronanon anota eja. Iikawaaajon jejej, ‘Iinon mono neenaa kowinonja qaa mejj jej asarinj uugia kuuj ojoma laligowaa.’ Qaa ii kian.”

Wosobiri laligogi meleeno uukoisoro mobuya.

16 “Kamban torodaamon tegoro oŋo nii mombo mende niibuya. Kawaa gematanon kamban torodaamon tegorogo mono koloon ojombe saanon mombo niibu.”

17 Kaen jero gowokouruta yonoononja tosianon iyanjiodeen kokaen aminj mogi, “Qaa kokaen jeja, ‘Kamban torodaamon tegoro oŋo nii mende niibuya. Kawaa gematanon kamban torodaamon tegorogo mono koloon ojombe saanon mombo niibuya,’ ano qaa mon kokaen jeja, ‘Nii Amanaanon umaŋa.’ Kaen jero mojonj, qaa woi iikawaa kania ii nomaen?”

18 Kaen aminj moma qejejaajon jegi, “Iinon ‘Kamban toroga tegorogo,’ jejato, qaa iikawaa kania nomaen? Ii naambaajonja jeji, ii mende moma asarinjon.”

19 Kaen jej qisij mubombaajon mogi Jiisanon injiima koton kokaen injjoro, “Qaa kokaen jejej, ‘Kamban torodaamon tegoro oŋo nii mende niibuya. Kawaa gematanon kamban torodaamon tegorogo mono koloon ojombe saanon mombo niibuya,’ Oŋo mono qaa iikawaa kaniaga monjama aminj moju me?”

20 “Niinon qaa hona toonj mon kokaen injjowe mobu: Niinon kembe oŋo jinjen gama saabuyato, uugia mende meleengiti, yononon tondu borun menj korisoro ama laligowuya. Oŋo wosobiri ama laligowuyato, wosobirigia iikanon mono noojon ama meleema korisoro ama laligowuya.

21 Embanon merabora memambaa kambanjan kan kuuro masu qero qenjen qaganon merabora mejato, merabora donjoga menj nama ii iima korisoroyaaajon mono siimboboloya ii duduunjeja.

22 Iikawaa so oŋo kaanagadeen kamban kokaamba wosobiriwo laligojuto, niinon kanagen mombo koloon injiibe oŋo saanon uukoisorowo laligowuya. Uukoisorogia ii monjon mon mende unjumbaa.

23 “Kamban iikanon iwoi mombaajon nii mende qisij nombuto, qamakooligia Amawaanon anji dindinagadeen keno afaangoro laligowuya. Niinon qaa hona toonj mon kokaen injjowe mobu: Oŋo noo qanon iwoi mombaajon Ama qama koolinj mubuti een, iinon ii mono togon ojombaa.

24 Niwo laligon kagiti, oŋo kamban iikanon iwoi mombaajon noo qananon mende qama koolinj laligogi. Mono Ama qama koolinj laligowu. Qama kooligi saanon meleema ojombaa. Ii ojono korisorogianon koloon seinj uugia saa qero laligowuya.” Kian.

Jiisanon balombaa nanamemenj bologa ii haamo amakeja.

25 “Qaa injjowe moma kankejuti, ii qaa seiyawo jewe moma laligogi. Kanagen kamban mon kan kuuwaati, iikanon qaa saanj ii mombo mende qen injjowe mobuya. Qaagoto, Amanaa kania ii asuganon jej asarinj laligomaŋa.

26 Kamban kanon oŋo noo qana qama Ama qama koolinj laligowu. Kawaa kania ii kokaen: Oŋo qamakooligia Amawaanon ambombaajon noononj mombo mende kankebuto, oŋoanjo Amawaanon dindina qama koolinj laligowu. Niinon oŋoo je menj Amawaa mende qama koolimaŋa.

27 “Amanon anjo uutanon jopagon ojoma qamakooligia kokaembaajonja moma laligowaa: Niinon Anutuwaanonja kamaaweti, oŋo noo kanana kaen moma laarinj pondan uugianon jopagon noma laligon kougii kana kaen kolooro qamakooligia moma laligowaa.

28 Niinon Ama mesaon namonon kamaan laligon namo mesaon mombo eleema Amanaanon umaŋa.”

29 Kaen jero gowokourutanon jegi, “Moba, qaa kete koi jejanj, ii saanja mende qen jejanj. Ii mono asuganogadeen jena saanon moma asarinjon.

³⁰ Nono kete kaniaga kokaenj moma yagojonj: Giinonj mono geengodeenj iwoi kuuya moma tegona monjonj monj qisinj kuma gombaatiwaajonj mende amamaajanj. Kawaaajonj gii Anutuwaanonjga kamaanati, nono ii moma laarijonj.”

³¹ Kaenj jegi Jiisanonj meleema jero, “Kete saanonj moma laarinj nonjuto,

³² mobu, kambanj tania monj kawaa ano iikanonj mono jaasewanj qenj nagunonj nanja. Kambanj iikanonj kanj kuuro onjononj toroko moma nomesaonj deenjgeenjgi neenodeenj laligomanja. Kilenj neenodeenj totominj mende laligomanjato, Amananonj niwo laligowaa. Amanonj niwo laligowaatiwaajonj ama neenodeenj totoonkota mende laligomanja.

³³ Onjononj toroqenj balononj laligonj kakasililinj qaganonj laligowuyato, niwo qokotaanj luaenonj laligowutiwaajonj moma qaa konoga koi jewe moju. Qaagadeenj mende jejentonj, niinonj balombaa nanamemenj bologa ii mono haamo ama waajambaranja kundaborowe kamaaro. Iikawaajonj mono qaqabunjabunagiawo satiinj laligowu.” Kianj.

17

Jiisanonj iyanjaajonj Ama qama kooliro.

¹⁻² Jiisanonj qaa kaenj jenj tegonj Siwenonj baagenj uuro uro kokaenj qama kooliro, “Amana, giinonj gomanj so ejemba kuuya Meraga noo baananonj ama onjona ku-usunj qaganonj Ponj koma onjonjenj. Ejembanonj Meraga noo qaana saanonj mende gema qenj uugunj laligowuya. Giinonj ejemba batugianonjga tosaanja metogonj noo boronanonj onjooma kokaenj jenj kotonj nona, ‘Gii mono ii kuuya kuma onjona laaligo kombombanja mokolonj laligowu.’ Gawonj ii medaborowe Meraganonj qabunajaga menj somariywaatiwaajonj mono akadamura nomba. Noo kambana ii keteda koi kanj kuuro nama kaenj qama koolijenj.

³ “Laaligo kotigaa kania ii kokaenj: Giinonj motoonjgo Anutu honja koloojanj ano eja Jiisas Kraist nii wasinj nona kamaaweti, ejembanonj anaraa kaniaanara kaenj moma kotowuya. Laaligo kombombanja kaenj mokoloowuya.

⁴ Gawonj noma ‘Mewa,’ jenj kotonj nonati, niinonj ii tenj koma menj laligonj metogojenj. Akadamugawo laligonj qabunajaga namononj inisaama jenj seiwe akadamyawo kolooro.

⁵ “Oo Ama, niinonj balonj mende kolooro Siwe gomanonj kanonj goo kooronjanonj asamararambo asariinj laligowe. Asamararanj iikayadeenj mono kete koi mombo ama nona asuginj kotonj nono mombo goo kooronjanonj asamararambo asariinj laligomanj.” Kianj.

Jiisanonj gowokouruta yonjojonj ama qama kooliro.

⁶ “Oo Amana, giinonj balonj ejemba tosaanja gosinj noo boronanonj ama onjonati, niinonj goo qabunajaga ii yonjojonj inisaama qendeema laligowe. Yonjononj goo bunajaga kolooji giinonj ii noo boronanonj ama onjona yonjononj goo Bunja qaaga ii moma anjonj koma laligoju.

⁷ Giinonj iwoi nonagi, ii kuuya goononjga kankeji, iyonjononj ii kambanj kokaamba mono moma kotoju.

⁸ Giinonj qaa Bunja nonati, niinonj ii gowokouruna kuma onjombe moma anjonj koma laligoju. Nii gomesaonj namononj kamaaweti, iyonjononj ii onjononj moma yagoju. Giinonj wasinj nona asugiweti, iyonjononj ii kaanjagadeenj moma laariju.

⁹ “Nii yonjojonj ama qama koolinj gonjenj. Uumeleembaa ejemba motoya yonjojonj mende qama koolijento, kanageso noo boronanonj ama onjona uugia meleema goo bunja koloojuti, mono iyonjojonj ama qama koolinj gonjenj.

¹⁰ Ejemba kuuya noo bunja koloojuti, iyonjononj mono goo bunja kolooju ano ejemba goo bunja koloojuti, iyonjononj mono noo bunja kaanjagadeenj kolooju. Neenaa akadamura ama onjombe iikawaa qaganonj nama nanamemenjgia anji noo qabunananonj somariinj seinjkebaa.

¹¹ Nii namononj laaligona tegoro goononj koubambaaajonj anjento, iyonjononj toroqenj namononj laligowuya. Oo Ama Toroya, giinonj qaga nona iikawaa esunanonj mono sopa somonjonj onjona mende jumbu. Anoro motoonjgo koloonj laligojoti, iyonjononj iikawaa so motoonjgo koloonj laligowu-tiwaajonj qama koolijenj.

¹² * “Niinonj yonjowo namononj laligonj koubeti, kambanj iikanonj qabunajaga nona iikanonj sopa somonjonj onjoma laligowe. Bunja Terewaa qaa monjonj honjawo koloowaatiwaajonj eja motoonjononj soonj gere siawaa bunja koloonj siimbobolo moma laligowaa. Niinonj galenj koma onjombetiwaajonj yonjoononjga tosianonj mende jinjaunj ama soogi.

¹³ Tosianonj mende soogito, niinonj keteda koi namononj laligonj goononj kamambaaajonj kanj qaa koi jejenj: Noo ukori-soronanonj mono yonjoononj kotooro megij uugia saa qero aisonj laligowuya. Kaenj koloowaatiwaajonj qama koolijenj.

* 17:12: Ond 41.9; Jon 13.18

¹⁴ Niinonj goo Buŋa qaa kuma oŋombe moma laligoju. Niinonj balombaa nanamemenj bologa ii mende otaankejenj, iyonononj mono kaanagadeenj ii mende otaanj gema qenkeju. Iikawaajonj namononj uugia mende meleengiti, yonononj kazi ama oŋomakeju.

¹⁵ “Niinonj namononjga uyuamambaajonj mende qisiin gonjento, Kilenjaa Toyaanonjga anjonj koma sopa somonjonj onjoma laligo-wagatiwaajonj qama koolijenj.

¹⁶ Niinonj balombaa nanamemenj bologa gema qenj ii mende otaawe yonononj kaanagadeenj ii gema qenj mende otaankeju.

¹⁷ Qaa honja iikanonj mono menj sorainj onjono laligowu. Goo Buŋa qaaganonj mono qaa honja toontoonj koloaja.

¹⁸ Giinonj wasinj nona balonj ejemba batugianonj kamaanj gawonj menj laligoweti, niinonj kaanjiadeenj ii wasinj onjombe balonj ejemba yonoo batugianonj deema kembuya.

¹⁹ Oo Amana, iyonononj qaa honjaa so laaligogia kuuya togonj gombutiwaajonj ama ilaanj onjoma neenaa laaligona kuuya togonj gonjenj.” Kianj.

Jiisasnonj uumeleenj ejemba kuuya ananaajonj qama kooliro.

²⁰ “Oo Amana, niinonj gowokouruna yonoojonjadeenj ama mende qama koolijento, Buŋa qaa jenj seigi ejemba moma laarinj nombuti, iyonoojonj ama kaanagadeenj qama koolijenj.

²¹ Ama giinonj niwo qokotaanj nana niinonj kaanagadeenj giwo qokotaanj nanjenj. Iikawaa so yonononj kaanagadeenj anarawo qokotaanj nambutiwaajonj mojenj. Geengjo wasinj nona kamaaweti, namo ejembanonj ii moma laariwutiwaajonj ama yonononj korebore motoongjo koloonj laligowutiwaajonj qama koolijenj.

²² Anara motoongjo koloonj laligojoti, iyonononj kaanjiadeenj motoongjo koloonj laligowutiwaajonj ama akadamura ama nonati, niinonj ii iyonoojonj ama onjondaborowe.

²³ “Niinonj iyonowoo qokotaanj nambe giinonj niwo qokotaanj nanjanj. Iikawaa so yonononj qaagia jenj somonjonj aonj motoongjo koloonj laligowutiwaajonj qama koolijenj. Motoongjo koloonj nangi balonj ejembanonj kaniana kokaenj moma asariwuya: Giinonj jopagonj noma laligonati, iikawaa so ii kaanagadeenj jopagonj onjoma laligonj nii wasinj nona kamaawe.

²⁴ “Oo Amana, giinonj namo mende mokolonati, waladeenj kambaanj iikanonj uuganonj jopagonj noma asamararanj ama nona laligonj koube. Kanagenj alauruna nonati, niinonj iyonononj kaanagadeenj asamararanj ii iibutiwaajonj mojenj. Kawaaajonj niinonj gomanj laligo-manjati, yonononj kanonj niwo motoonj laligowutiwaajonj siinja mojenj.

²⁵ “Oo Ama solanja, balonj ejemba uugia mende meleengiti, yonononj giij mende moma kotonj goma laligonj kougito, niinonj giij saanonjgadeenj moma kotonj gonjenj. Geengjo wasinj nonati, noo uumeleenj alaurunanonj ii modaboroju.

²⁶ Niinonj goo qaga ii jenj asarinj onjombe moma laligogi. Giinonj uuganonj jopagonj noma laligonati, uujopa iikanonj uugianonj ero mogi niinonj yonowoo qokotaanj nambe laligowutiwaajonj mono toroqenj qaga jenj asarinj onjoma laligomanja.” Kianj.

18

Jiisas menj somonjgogi.

Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53

¹ Jiisasnonj qaa ii jedaboronj gowokouruta ujuano siti mesaonj kemenj apu qata Kidron kotonj leegenj keuma urukisi monj eroti, iikanonj kenjgi.

² Jiisas ano iwaa gowokouruta yonononj suulanj iikanonj ajoroonj laligonjkegi. Kawaaajonj Juudas memelolo menj mumambaajonj anoti, iinonj kaanagadeenj urukisi ii saanonj moro.

³ Jigo gawonj galej ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonj) yonononj jiwowonj jigowaa kiropo galej (sikiriti) tosaanja wasinj onjongi Juudasnonj ii ano gawmambaa manjaqeqe eja tuuj monj ujuano motoonj kagi. Yonononj kiwa lambe ano tiwo wasagia menj kanj urukisinonj kougi.

⁴ Kougi Jiisasnonj iwoi kuuya kaenj koloonj mubaati, ii saanonj morotiwaajonj ama waama asuganonj kanj kokaenj qisiin onjono, “Onjo morowaajonja monjanju?”

⁵ Qisiin onjono kokaenj meleengi, “Nono Jiisas Nazaret toya ii monjanjonj.” Meleengi kokaenj injjoro, “Nii kianj koi.” Juudas memelolo meme eja iinonj kaanagadeenj yonowoo nano.

⁶ “Nii kianj koi.” Jiisasnonj qaa kaenj injjoro gemagama kema namononj tama kamaanj ujuuro.

⁷ Kaenj anjgi mombo qisiin onjono, “Onjo mono morowaajonj monjanju?” Qisiin onjono jegi, “Nono Jiisas Nazaret toya iiga monjanjonj.”

⁸ Kaenj jegi meleeno, “Nii kianj koi, injjowe mojuuya. Onjo niiga monjgama nonjuti eenj, mono eja koi saanonj onjomesaogi kembu.”

⁹ Wala qama koolinj gowokouruta yonoojonj qaa monj kokaenj injjoro, “Ejemba noo boronanonj ama onjona laligojuti, niinonj ii kalanj koma onjoma laligowe yonoononjga

monjonj monj mende soonj aliro.” Qaa iikanonj honjawo koloowaatiwaajonj Jiisasnonj jotamemeya yonjoonj qaa kaenj jero.

¹⁰ Kaenj jero Saimon Piitononj manjawaa soo somata menj laligoroti, iinonj ii kopinanonja horonj jigo gawonj galenj wanja welenj ejia qenj gejia dindinjaagenj kotogoro kamaaro. Welenjeqe eja ii qata Malkus.

¹¹ *Kaenj ano Jiisasnonj Piito kokaenj jery kotonj muro, “Gii manjawaa soo somata ii mono mombo ana kopinjonj kemeba. Amananonj siimbohlowaa qambi apu kokonjawo noo bunja qeroti, ii saanonj moma mokosinjonj wambusoonj qemaŋa.” Kianj.

Jiisas kuugi Anaswaa jaanonj nano.

¹² Kawali galengianonj jero manjaqe eja tuunj ano Juuda yonjo nagu galenj (sikiriti) yonjononj Jiisas menj somonjgogi.

¹³ Somonjonj wama wala jigo gawonj galenj qata Anas iwaa mirinonj kengji. Anaswaa qegaya qata Kaiafas iinonj jigo gawonj galenj wanja koloonj gbani iikanonj gawonj ii menj laligoro.

¹⁴ *Kaiafasnonj wala Juuda ejemba yonjoonj qambanmamban qaa kokaenj jero, “Ejemba tuunj kuuya alidaborowombotiwaajonj eja motoonjononj nonoonj ama komuro sokombaa.” Kianj.

Piitononj Jiisas kanainj qakoono.

Mat 26.69-70; Maak 14.66-68; Luuk 22.55-57

¹⁵ Jiisas menj kengji Saimon Piito ano gowoko alia monj yorononj gemagianonj keni. Kema alia iikanonj jigo gawonj galenj wanja moma murotiwaajonj ama saanonj afaanjkota Jiisas otaanj jinjonj miri sopa uutanonj kemero.

¹⁶ Iinonj kemeroto, Piitononj sopa seleenjenj nagunonj nano. Kaenj nano gowoko alianonj jigo gawonj galenj wanja moma muroti, iinonj seleenjenj kemenj nagu galenj emba iwo qaa ijoro nagu hororo Piito wama sopa uutanonj kemero.

¹⁷ Kemebotiwaajonj ani iikanonj welenjeqe emba sopa naguya galenj konoti, iinonj Piito iima kokaenj qisinj muro, “Gii onjonj kaanagadeenj eja iikawaa gowoko yonjoonjga monj koloojanj me?” Kaenj qisinj muro moma “Nii qaago!” jero.

¹⁸ Welenj eja ano nagu galenj (sikiriti) yonjononj sanjonjaajonj ama gere anjji jery uroronjonj ero konama nanji. Kaenj nanji Piitononj kaanagadeenj yonjo batugianonj kema gere konama nano. Kianj.

Jigo gawonj galenj wanjonj Jiisas qisinj muro.

Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Luuk 22.66-71

¹⁹ Jigo gawonj galenj wanja Anas iinonj Jiisas qisinj munj kokaenj jero, “Gii ejemba nomaenj kuma onjoma gowokouruga moro moro unuama laligonkajanj?”

²⁰ Kaenj jero kokaenj meleema muro, “Nii kambanj so asuganonj ejembaya ejembaya kuma onjoma laligowe. Juuda kanageso kuuya nonononj jiwowonj jigononj uma qamakooli mirinana so ajoroonkejonj, nii mono iikanonj nama kuma onjoma laligowe. Bunja qaa aasanjgoya monj mende jewe.

²¹ Niinonj qaa nomaenj ejemba kuma onjoma laligoweti, naambaajonj nii iikaenj qisinj nonjanj? Niinonj qaa jewe ejemba moma laligogiti, iyonjononj mono qaanaa kota modaboroju. Kawaaajonj ii qisinj onjona sokombaa.”

²² Kaenj meleema muroto, jigowaa kiropo galenj (sikiriti) monjonj kosianonj nama Jiisas urunjononj qetaalinj jero, “Jigo gawonj galenj wanjonj qisinj gono gii qaa silia kaanja mono naambaajonj meleema mujanj? Godaqe qega qaa.”

²³ Kaenj jero kokaenj meleema muro, “Qaa bologaga jewenagati, ii nisaana sokombaato, qaa honja jejenj een, mono naambaajonj nii een nujanj?”

²⁴ Kaenj meleema muro Anasnonj Jiisas wasinj jero gbadoya kaanjadeenj borianonj raro wama jigo gawonj galenj wanja Kaiafas iwaanonj kengji. Kianj.

Piitononj Jiisas qakoono indinj woi karonj kolooro.

Mat 26.71-75; Maak 14.69-72; Luuk 22.58-62

²⁵ Saimon Piitononj gere konama nano tosianonj qisinj kokaenj ijogi, “Gii onjonj kaanagadeenj iwaa gowokouruta yonjoonjga monj koloojanj me qaago?” Kaenj ijogi qakoma “Nii qaago!” jero.

²⁶ Piitononj jigo gawonj galenj wanja welenj ejia qenj gejia kotogoro kamaaroti, iwaa tinitosaya welenjeqe alia monjonj ii moma qisinj ijoro, “Oo gii mono urukisinonj iwo motoonj laligori giijenja me nomaenj?”

²⁷ Kaen ijoro Piitononj mombo qakoono kambanj iikanondeen kurunonj kanainj qaroro. Kianj.

Jiisasnonj gawana Pailotwaa jaanonj nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Luuk 23.1-5

²⁸ Gomanj ano umugawodeen Jiisas Kaiafaswaa mirinongga wama kamaanj Room gawanawaa jinjkaronj mirinonj kenji. Juuda yonononj uugia tiloonj kokojinjijj koloowombotiwaajonj majakaka moma kokaen jegi,* “Kianjkomu kendombaa lama newombaaajonj amamaa-wombo.” Kaen jej moma bimoonj gawanawaa jinjkaronj miri uutanonj mende ugi.

²⁹ Kawaajonj gawana Pailotnongj seleegeenj kamaanj injiima kokaen qisij onono, “Eja koi kanonj mono naa qinjitagaa ano qaa jej muj wama kaju?”

³⁰ Qisij onono meleenji, “Eja iikanonj kikekakasililij me bologa meme eja monj mende koloonagati een, nonononj mono een toontoonj ii wama goononj mende kawonagaa.”

³¹ Kaen meleenji Pailotnongj injijoro, “Onjo mono onjoanggi qaa jakeyanonj ama muj Kana qaagiaa so gosinj qaaya jej tegowu.” Kaen injijoro moma ijogi, “Nonononj eja monj komuwaatiwaa qaaya jej tegowombaaajonj songo ero amamaajonj.”

³² *Juuda yonononj kaen ijogi Jiisas anjo koomu nomaanja komuwaatiwaa qaaya ii injisaama jeroti, iikaanja kanonj honjowo kolooro.

³³ Pailotnongj Juuda yonoo qaagia moma mombo jinjkaronj miri uutanonj uma Jiisas oono karo kokaen qisij muro, “Gii Juuda yonononj kinj ponjiaga koloojanj me qaago?”

³⁴ Kaen qisij muro meleema kokaen qisiro, “Qaa ii mono geenggaa uuganonjga jejanj me tosianonj noojonja qaa kaen jej jeganonj anggi jejanj?”

³⁵ Kaen qisiro Pailotnongj meleeno, “Yei! Nii Juuda ejaga koloonj Juuda onoo qaagia nanjonjejenj me? Qaago totoonj! Nii Room gawana laligowe geenggaa ejembauruga ano jigo gawonj galen yonononj mono guama kanj noo borononj ama gonju. Giinonj mono naa iwoiga ana?”

³⁶ Kaen meleeno jero, “Noo bentotonaa kania ii balonj kokoinonj mende eja. Niinonj balombaa kinj-totonj mombaa kinj ponja koloowenagati eenj, noo kerasuru-urunanonj mono saanonj waama noojonj ama manja qewuyaga. Manja qej niinonj Juuda jotamemeya yonoo borogianonj kememambotiwaajonj kaparanj koma manja qegi nombombaaajonj amamaawuyaga. Ii amamaawuyagato, noo kinj-totonaa kania ii gomanj monjeenj eja. Nii balonj eja ponj mende koloojenj.”

³⁷ Qaa ii jero Jiisas kokaen qisij muro, “Gii kilen eja ponj qaita monj koloojanj, ii onanonj me qaago?” Kaen qisij muro meleeno, “Nii eja ponj qaita monj koloojenji, ii geenggo jejanj. Niinonj qaa honja nanjonj jej asarimambaaajonj ama namononj kamaanj asugiwe. Kuuya yonononj qaa honjaa leegeenja laligojuti, iyonononj mono noo qaana geja ama momakeju.”

Jiisas komuwaatiwaaajonj jej tegogi.

Mat 27.15-31; Maak 15.6-20; Luuk 23.13-25

³⁸ Kaen meleeno Pailotnongj mepaqepae ama qisiro, “Qaa honja ii mono naama?” Kaen qisij mombo Juuda yonononj kemej atapanonj nama kokaen injijoro, “Niinonj eja iikawaa qinjita mongama monj mende mokoloojenj.

³⁹ “Monj mende mokoloojento, noo nanamemena monj kokaen ero moju: Gbani so kianjkomu kendonj kambananonj kapuare mirinongga eja motoonjgo onjoonj isambe kamaanjkeji, ii moju. Kawaajonj Juuda onoo kinj ponjgia saanonj onjoonj isambe kamaanaga me qaago? Kawaajonj onjo siinjgianonj nomaen moju?”

⁴⁰ Kaen injijoro meleema kokaen qagi, “Qaago, ii qaagoto, Barabas isana nonoononj kamaawa!” Kaen qagito, Barabas iinonj kikekakasililij ejaga koloonj manja karenj monj qegiti, iikawaa waj kolooro. Kianj.

19

Pailotnongj Jiisas maripoononj komuwaa jej jej tegoro.

¹ Silama qagi Pailotnongj Jiisas wama kema jero manjaqeqe eja yonononj ooli waayawononj molaanjkota ootigi.

² Manjaqeqe eja yonononj talunjonj mepaqepae kokaen ama mugi: yonononj Jiisas qej kasa waayawo mej pipiinj ila meagonj wanjanonj kongi kemero maleku osoga nezongbalawo ii koma mugi kemero.

* **18:28:** Room gawman yonjoonj Juuda yonononj kokaen moma laarigi: Nono Room yonoo jinjkaronj mirinonj uninj uunana tilooro esunjnana kamaaro kokojinjinanawo koloonj kianjkomu kendombaa lama toroya newombaaajonj amamaawonja. Kawaajonj sombenonj seleegeenj laligogi. * **18:32:** Jon 3.14; 12.32

³ Kaen ama kosia-nonj arenjon nama jegi, “Oowe oowe! Juuda yonoo kin Pongia, oowe!” Kaen jej urunanon mamaga getaaligi.

⁴ Kaen mepaqepae ama mugi Pailotonj mombo seleenjen kemen kokaen injjoro, “Mobu! Niinon eja ii gosinj qinjita monj mende mokoloojen. Kawaajonj ii mombo wama onjoo jaagianonj kamaawe kania kaenj moma kotonj iibuya.”

⁵ Kaen injjoro Jiisanonj kamaanj atapanjonj nano kokaen iigi: Tosianonj kasa wawononj ila pipiin wananonj koma maleku osoga nezongbalayawo koma mugi nano Pailotonj kokaen injjoro, “Mono eja honja koi iibu!”

⁶ Kaen injjoro jigo gawonj galej ano nagu galej (sikiriti) yonononj ii iima qaa wowombo qama jegi, “Maripoononj qegi komuwa. Maripoononj qegi komuwa.” Kaen jegi Pailotonj jegianonj menj kokaen injjoro, “Niinonj qinjita monj mende mokoloojen. Kawaajonj onj mono onjoangideen ii menj maripoononj qegi komunaga.”

⁷ Juuda jotamemeya yonononj qaa ii moma kaparanj koma kokaen jegi, “Nonoononj Kana qaa eja. Qaa iikawaa so gosinj komuwaatiwaa so koloaja. Iyanj menj uma ‘Anutuwaa meria koloojen,’ jejkeja. Kawaajonj mono koomuwa bunja kolooro sokombaa.”

⁸ Kaen kaparanj koma jegi Pailotonj moma bombonggaoya waaro jenenja ororo toroko moro.

⁹ Kaen moma Jiisas wama mombo jinkaronj miri uutanonj uma kokaen qisinq muro, “Gii daakaya?” Qisinq muroto, iinonj kitia monj mende meleema qaaya bogoro nano.

¹⁰ Qaaya bogoro nano kokaen ijoro, “Gii noononj qaa kitia monj meleembaga me qaago? Niinonj jej tegowe isama gombuya me maripoononj gugi komuwaga. Iikawaa ku-usunja ii noononj eja. Kawaa kania mojanj me qaago?”

¹¹ Kaen jero moma kokaen meleema muro, “Monjonj eukanonja ku-usunj mende ama gonoti eenj, gii mono eja omaya laligonj iwoi ama nomambaajonj amamaanaga. Kawaajonj eja monj morononj nii goo borononj noonji, iwaa singisongoyanonj mono goononj qinjij uugunj somata koloaja.”

¹² Kaen meleema muretiwaaajonj ama Pailotonj Jiisas isano kamaawaatiwaa kaparanj kono. Kaen kaparanj konoto, Juuda yonononj qa gigilaanj kokaen jegi, “Aisna kamaawaati eenj, mono Siisa-kimbaa alia mende toroqen koloonj laligowa. Monjonj neenaajonj moro uro ‘Kin ponj koloojen’ jeji, iinonj mono Siisa-kinj tuarenjenj ama muja.”

¹³ Kaen jegi qaa ii moma menj kotoro Jiisas wama seleenjenj kamaagi. Kamaagi gawana Pailotonj jake menj jamononj ama tambonjji eroti, iikanonj uma qaa jenteegowaa dunj rarayanonj kamaanj raro. Jake kawaa qata Hibruu qaanonj Gabata menj laligogi. Ii ananaa qaanonj Jake Jamononj menj taambonja.

¹⁴ Kamaanj raroti, Juuda ejembanonj weenj iikanonj kiankomu kendonj rabombaajonj jojorigi. Weenj ii kolooro weenj biiwia dodowiro Pailotonj dunj rarayanonj rama Juuda yonoojonj kokaen injjoro, “Iigi, onjoo kinj pongia koi!”

¹⁵ Kaen jero moma qa gigilaagi, “Qaomba! Qaomba! Maripoononj qegi komuwa!” Qa gigilaagi kokaen jero, “Onjoo kinj pongia qaa menj tegowe maripoononj ubaatiwaaajonj jeju me?” Kaen jero jigo gawonj galej yonononj meleema jegi, “Siisa-kinjonj motoonjgo kinj ponjana koloaja. Nonoononj eja ponj morota monj mende raja.”

¹⁶ Kaen meleema jegi Pailotonj Jiisaswaa qaa menj tegonj maripoononj qegi komuwaatiwaaajonj borogianonj ano. Borogianonj ano manjaqeqe eja yonononj Jiisas menj galej kongji.

Jiisas maripoononj qegi.

Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43

¹⁷ Galej kongji iyanjaa maripoonja anjo anjonj siti kotonj seleenjenj kemen gomanj monj qata Warsii qamakejuti, kanonj kenji. Warsii qa ii Hibruu qaanonj Golgota qamakeju.

¹⁸ Iikanonj kema maripoononj qegi ano iwo eja woi teetee motoonj urunj Jiisas batugaranonj angj nanji.

¹⁹ Kaen qegi Pailotonj tere onj jero maripoononj Jiisaswaa wananonj eu ama qegi. Tere ii kokaen ooro nano, “Jiisas Nazaret toya, Juuda yonoo kinj pongiaga koi.”

²⁰ Jiisas maripoononj qegiti, gomanj ii siti kosianonj ero ano tere ii qaa karoonj, Hibruu, Latin ano Griik qaanonj oogi nano. Kawaajonj Juuda ejemba mamaganonj uugunj kema kanj eu uunj tere ii weengogi.

²¹ Kaen ooro Juuda yonoo jigo gawonj galej yonononj Pailot kokaen ijogi, “Juuda yonoo kinj pongiaga koi,” kaen mende oowato, kokaen oowa, ‘Iyanjaajonja Juuda kinj Pongiaaga koloojen, jero.’”

²² Ii moma Pailotonj qaa kokaen meleeno, “Qaa oodaborojeniwaaajonj ii mono kaen ewaa.”

²³ Manjaqeqe eja yonononj Jiisas maripoononj qeenggo opo selekopaa ilawoilaya menj eja 4 batugianonj mendeema 4 kolooro totogianonj megji. Kaen megji malekuya ero megito,

ii kokaembaajon saanon mende mendeengi: Ii kuuyagadeen opo jakaŋa motoonjonon memetaga. Opo kitia kitia mende mindirin eukaya lililili unj megi emu kemekemeta ero. Kawaajon ii boliwabotiwaajon mendeembombaajon amamaagi.

²⁴ *Amamaan amin moma kokaen jegi, "Ii motonin mende sokombaa. Kawaajon saanon iikawaa unju qenin toya koloowaa." Kaen jen unju qegi Buŋa qaa mon honjowo kolooro. Qaa ii kokaen oogita eja,

"Yonjonon opo selekopaana meŋ batugianon mendeema totogianon meŋ malekunaa unju aŋgole aŋgi monjon haamo ambaa."

Manjaqeqe eja yonjonon qaa iikawaa so aŋgi.

²⁵ Jiisas maripoonon qegi nano emba kokaanjonon kanianon nanŋi: Jiisaswaa nemun naseya ano Kloopaswaa embia qata Maria ano Maria Magdalaga.

²⁶ Jiisasnon nemuŋa ano wombo gowokoya kosianon nani iriima nemuŋaajon kokaen jero, "Nemuna, mono meraga koi iima kalan koma rijojoon laligowa."

²⁷ Kaen jen gowoko ii kokaen ijoro, "Mono nemuŋa koi iima kalan koma rijojoon laligowa." Kaen jero moma Jiisaswaa nemuŋa kamban iikanondeen wano mirianon kema motoon laligori. Kian.

Jiisasnon maripoonon nama komuro.

Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49

²⁸ *Jiisasnon gawon kuuya medabororoti, ii moma iikanon Buŋa Terewaa qaaya monjon honjowo koloowaatiwaajon kokaen jero, "Nii apuwaajon mojen."

²⁹ Kanon jua mon wain apu aasonjowo iikanon saa qeŋ raro. Ii raro kowe momondo mon suuŋ taniŋaen ii meŋ wain apunon qenduŋgon sepere susuyanon qesanjon megi uro buutanon aŋgi.

³⁰ Aŋgi wain apu aasonjowo ii nen jero, "Mono tegoja." Kaen jen laaligoya meso-ambaajon aroya sigon kamaaro kokoosuya kouro non qero. Kian.

Jiisaswaa maronja wasanon utoogi.

³¹ Jiisasnon non qero Juuda ejembanon ween iikanon kiankomu kendon rabombaajon jojorigi. Kiankomu Sabat kendon ii kendon kamban somata kolooro. Kawaajon Juuda jotamemeya yonjonon majakaka moma kokaen jegi, "Qamo yonjonon Sabat kendon kambanjon maripoonon nanŋi mende sokonja." Kaen jen gawana Pailotwaanon kema kokaen qisin mug, "Gii saanon jen tegona kema maripoonon unjujuyati, iyonoo tawo siigia kungi qamogia metogonin kamaawuya?"

³² Qisin mug jen tegoro manjaqeqe ejanon kougi. Kouma Jiisaswo maripoonon urugiti, ii uulanjowo komuwaotiwaajon wala yoroononga mombaa tawo siita kuma leegen kema mombaanon kaanjiadeen aŋgi.

³³ Kaen aŋgito, Jiisaswaanon kouma iigi mono komuro. Kaen iima siita mende kungi.

³⁴ Mende kungito, manjaqeqe eja yonjonon wasa meŋ maronja utooro iikanondeen sa ano apu kamaaro.

³⁵ Kaen aŋgi monjonon iwoi ii jaayanon iiroti, iinon ii nanjon jen koi oorota ero keteda koi weenjoju. Qaa nanjon jen oorota eji, ii mono qaa honja kolooja. Ono kaanagadeen ii moma laariwuti-waajon moma qaa honja mojiwaa so jeja.

³⁶ *Iwoi ii kolooroti, ii Buŋa Terewaa qaa monjon honjowo koloowaatiwaajon kolooro. Qaa ii kokaen,

"Iwaa siita mono mende kumbu."

³⁷ *Ano Buŋa Terewaa qaa mon kokaen eja,

"Eja utoogiti, iyonjonon mono iwaagen jaagia unj iibu."

Ono qaa woi iikawaajon ama ii moma laariwu. Kian.

Jiisaswaa qamoya jamo kobaanon ron kongi.

Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56

³⁸ Kawaa gematanon Arimatia taon toya qata Joosef karo. Iinon Jiisaswaa gowokoya koloon laligoroto, Juuda jotamemeya yonjonon ama toroko moma momalaaria kolatin laligoro. Iinon kan gawana Pailotwaanon kema Jiisaswaa qamoya metogomambaajon qisin muro. Qisin muro moma jen tegoro kan metogoro.

³⁹ *Eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanon gomantiŋanon karoti, iinon kaanagadeen karo. Kan qamo morimambaajon kele koowagawo qata mor ii repa apuyawo meleengiti, ii esu mon binja 30 kilowaa so sewanja meŋ kan Joosef ilaan muro.

* 19:24: Ond 22.18 * 19:28: Ond 69.21; 22.15 * 19:36: Eks 12.46; Jan 9.12; Ond 34.20 * 19:37: Zek 12.10; Ais

⁴⁰ Ilaan muj motoon Jiiisawaa qamoya metogori. Metogon jini moron awaa men qamo selianon ama opo taan iikanon momosiiri. Juuda ejemba nononon qamonana kaan ama mozozongon ron koma onjomakejon.

⁴¹ Jiiis maripoonon qegiti, goman iikawaa leegenanon urukisi mon ero. Urukisi iikanon qasiriwaa jamo kobaa dologa mon urorooi nano. Iikanon qamo mon mende anji gbamenja ero.

⁴² Gbamenja koloon kosianon ero Juuda ejembanon kiankomu kendon rabombaajon jojorigi kambangia toriro. Kawaaajon Jiiisawaa qamoya men iikanon ama ron koni. Kian.

20

Jiiisawaa kobaa qasirianon gbamenja ero.

Mat 28.1-8; Maak 16.1-8; Luuk 24.1-12

¹ Sabat kendon ragi tegoro Maria Magdala emba iinon Sonda umugawodeen wengeran suluro qasirinon keno. Kema jaaya uuro keno jamo somata iiro iikanon mono kobaa urorooya iikawaa qaa ootanonga qetangi kan ero.

² Kaen iima iikanondeen mesaon ulaanawo kema Saimon Piito ano Jiiisawaa wombo gowokoya yoroonon kan kokaen irijoro, "Mono Pombaa qamoya qasirinonga men kema dakanon anji eji, ii mende mojon."

³ Kaen irijoro mesaon qasirinon keni.

⁴ Motoon bobogarin kenito, gowoko alianon bobogarin kema Piito uugun wala qasirinon keuro.

⁵ Keuma jamo kobaa urorooya iikawaa uutanon mende uma qaa ootanon een akakarinj uuro keno opoya momosigiti, iikayadeen ero iiro.

⁶ Ii iiro Saimon Piitonon kaanagadeen gematanon kouma jamo kobaa uutanon uma opoya momosigiti, iikayadeen ero iiro.

⁷ Ii iiro ano wanja opo jakaen mononon momosiinj esuugiti, ii tosanon kuma selewaa opoya kawo mende mindirin anaso anji raro iiro.

⁸ Kaen iiro gowoko alianon wala qasirinon kouroti, iinon kaanagadeen jamo kobaa uutanon uma iwoi ii iima moma laariro.

⁹ Jiiis gbilinj koomunonga waabaati, iyoronon Bunja Terewaa qaa kaanja ii waladeen mende moma asarinj tompiririnjaligon kouri. Kian.

Jiiisason Magdala emba Mariawaanon asugiro.

Mat 28.9-10; Maak 16.9-11

¹⁰ Rama kouma iikanondeen moma laarinj eleema mirigaranon keni.

¹¹ Yoronon kenito, Marianon anodeen qasiriwaa jamo kobaa qaa ootanon nama saaro. Kaen saama kobaa urorooya iikawaa uutanon akakarinj uuro keno.

¹² Uuro keno Siwe gajoba woi malekugara tualalakota iriuro. Yoronon Jiiisawaa qamoya eroti, iikanon rari. Mononon wanja eroti, iikanon raro mononon kanianon raro.

¹³ Kaen rama kokaen ijori, "Emba, gii naambaajonja saajan?" Ijori moma jero, "Ponnaa qamoy men kema dakanon anji eji, ii mende mojen."

¹⁴ Kaen jen eleema Jiiisason kosianon nano iiroto, kaitania ii mende iima koton hanqan qen nano.

¹⁵ Hanqan qen nano Jiiisason kokaen qisin muro, "Emba, gii naambaajonja saajan? Morowaaajonja monganjan?" Kaen qisin muro urukisi galejanon nanja me nomaen, iikaen romonjon kokaen ijoro, "Oo somatana, gii qamoya men anjon monjen kema anjanjati een, mono nijona kema memanja."

¹⁶ Kaen ijoro Jiiisason qata qama "Maria!" jero. Ii qama jero iwaanon eleema Hibruu qaanon qama "Raboni!" jero. Ii ananaa qaanon "Boina!"

¹⁷ Kaen jero kokaen ijoro, "Nii Amanaanon mende uma koi nanjen. Kawaaajon nii mende noosiriwato, noo kouruna yononon kema buju kokaen injjowa: Niinon mono Manja Anutu ano onoo Manja Anutuwaanon eleema umanja."

¹⁸ Kaen ijoro Magdalaga emba Maria iinon eleema kema gowo-kouruta kokaen injjoro, "Niinon Pon iibe qaa kaan kaan nijojaa." Kian.

Jiiisason gowokouruta asugin onono.

Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49

¹⁹ Sonda iikanondeen goman tiuro gowoko yononon ruunanon ajoroon Juuda yonoojon toroko moma miri naguya koma kii men ragi. Kaen ragi Jiiisason asugin batugianon nama kokaen injjoro, "Alauruna, luae mono onowo raba!"

²⁰ Kaen jen borowoita ano maronja qendeema onono iima korisoronon uugia saa qero.

²¹ Saa qero mombo kokaen injjoro, “Alauruna, luae mono onjowo raba! Amanoj nii wasinj nono kaanjadeen niinonj onj wasinj onjonj.”

²² Kaen jey buu aasonja uulanjonj jero, “Mono Urja Toroya mewu.

²³ *Onj ejemba singisongogia mesaowuyati een, ii mono Anutuwaa jaanonj solanjanidaborowaa. Ejemba singisongogia mende mesaowuti een, ii mono Anutuwaa jaanonj mende solanjaniwuya.” Kianj.

Jiisasnoj Tomas asuginj muro.

²⁴ Jiisasnoj gowokouruta kaen asuginj onjoto, gowoko 12 yonjooonjga monj qata Tomas, qata monj Didimus qagiti, iinonj kambanj kanonj batugianonj mende laligoro.

²⁵ Tomasnoj karo gowoko tosonianj “Nono Ponj iijonja,” jegi moma kokaen jero, “Jaananonj birinj lopoya borianonj iima boro susunanonj maronjanonj oosirimanjati een, ii saanonj moma laarimanja. Nii neeno ii mende oosirimanjati een, mono qaagadeen nijogi ii mende moma laarimanja.”

²⁶ Kaen jero sonda motoonjgo tegoro gowoko yonjononj Sonda iikanonj mombo mirinonj kululuunj nagu koma kii menj Tomaswo motoonj ragi. Motoonj ragi Jiisasnoj mombo asuginj batugianonj nama kokaen jero, “Alauruna, luae mono onjowo raba!”

²⁷ Kaen jey Tomas ijoro, “Gii mono boroga boraama borowoina menj iima boro susuganonj maronanonj oosiriwa. Kaen ama yangjisej mesaonj uuwoiga yakarij nii moma laarij nomba.”

²⁸ Kaen ijoro kokaen meleeno, “Oo, gii noo Ponj Anutunaga!”

²⁹ Kaen meleeno kokaen ijoro, “Gii nijanjawaajonj nii saanonj moma laarij nonjanto, ejemba mende niima kilenj nii moma laarij nomakejuti, iyonjononj mono simbawonjowo koloouju.” Kianj.

Jononj Oligaa Buja koi kokaembaajonja ooro:

³⁰ Jiisasnoj gawonj esunjumuyawo menj laligoro angoletoseiseiya tosaanja ii gowoko yonjoo jaagia qaganonj asugiroto, ii buk koi kanonj mende oowe.

³¹ Qaa tosaanja ooweti, ii kokaembaajonja oowe: Jiisasnoj Anutuwaa Meria koloonj Hamoqeqe Toya Kraist koloouji, onj qaa ii moma laarij iikaanja kanonj Jiisaswaa qabunajawaajonj ama laaligo kombombanja buja qen aowuya. Kaen ama laligowutiwaajonj niinonj Oligaa Buja tere koi oowe onjooonj kaja. Kianj.

21

Jiisasnoj gowoko 7 yonjooonj asugiro sora ambembo horogi.

¹ Kanagen Jiisasnoj mombo gowoko tosaanja yonjooonj asugiro. Taiberias apu anjonj goraayanonj kanonj kokaen asuginj onjono:

² Gowoko eja kokaanjanonj motoonj laligogi: Saimon Piito, Tomas qata monj Sunesune (Didimus) qagiti, Natanael eja ii Galili prowinswaa taonja Kaanaga ano Zebediwaa merawoita woi ano gowoko tosaanja yonjooonjga woi.

³ *Motoonj laligogi Saimon Piitononj injjoro, “Nii mono sora horomambaajonj kemana.” Kaen jero tosonianj jegi, “Nono saanonj giwo motoonj kembonja.” Kaen jey mesaonj wanjononj uma kema gomantiinj iikanonj sora monj mende horogi.

⁴ Sora mende horonj eenj laligogi gomanj ano Jiisasnoj sakasinonj nano. Nanoto, iwaa kaitania ii mende iima kotogi.

⁵ Jiisasnoj nama onjooma qaro, “Alauruna, sora monj horoju me qaago?” Jero meleema “Qaago!” jegi.

⁶ * “Qaago!” jegi kokaen jey kotonj onjono, “Onj mono misagia wanjo dindinjagenj giligi kemero saanonj sora mokoloowuya.” Ii moma misagia giligi sora seiseiya kemenj ologogitiwaajonj horoninj koubajen amamaanj horonj susugogi.

⁷ Kaen kolooro Jiisaswaa wombo gowokoya iikanonj Saimon Piito kokaen ijoro, “Ii mono Ponjga!” Kaen jero Pombaa qata moma opoqiisiagadeenj somonjonj laligorotiwaajonj selekopaaya kokosiinj iikanondeenj apu anjononj lugunj kemero.

⁸ Yonjononj sakasinj kooronjanonj 100 miita kawaa so kosianonj kema laligogi. Kawaaajonj Piitononj kemenj keno gowoko tosaanja yonjononj wanjo loqanonj qen nanjonj kema misa sorayawo horogi wanjo gematanonj karo.

⁹ Kaen kanj sakasinonj riinj iikanonj iwai kokaen iigi: Gere jero lokotanonj sora jejeta ano bered raro.

¹⁰ Ii iigi Jiisasnoj kokaen injjoro, “Onj keteda koi sora horojuti, mono iikanonja tosaanja menj koi kawu.”

* 20:23: Mat 16:19; 18:18

* 21:3: Luuk 5.5

* 21:6: Luuk 5.6

¹¹ Ii jero Saimon Piitononj moma wanjononj uma misa hororo sakasinonj uro. Uro honja 153 iigi. Misa ii sora somata seiseiya yonjononj saa qegito, misanonj kilej mende riuro.

¹² Honja ii iigi Jiisasnonj kokaen injjoro, "Mono kanj gomaambawaa neneya newu." Kaen jero moma kanj "Ti Ponjanaga," kaen moma kotogito, gowoko yonjononjga monjononj "Gii morononj?" kaen qisimambaaonj uulombo moma mende qisiro.

¹³ Mende qisiroto, Jiisasnonj kema bered menj onjoma sora kaanagadeen mendeema onjono.

¹⁴ Jiisasnonj koomunonjga waama gowokouruta asuginj onjono indinj karonj kolooro. Kianj.

Jiisasnonj Piito mombo kuuj menj kotiuro.

¹⁵ Gomaambawaa neneya negi tegoro Jiisasnonj Saimon Piito-waajonj kokaen ijoro, "Saimon Jombaa meria, alauruga koi yonjononj nii uugianonj jopagonj nomakejuti, giinonj ii unjuugunj mamaga jopagonj nomakejanj me qaago?" Ii moma kokaenj meleeno, "Oo Ponj, nii ununanonj jopagonj gomakejenj. Gii noo wombo alana koloojanj. Ii geenggo saanonj mojanj." Kaen meleeno Jiisasnonj ijoro, "Gii mono noo lamauruna melaa unjuaginj laligowa."

¹⁶ Kaen ijoro indinja woi qisinj muro, "Saimon Jombaa meria, gii onjanonj jopagonj nomakejanj me qaago?" Ii moma kokaenj meleeno, "Oo Ponj, nii goojonj ama nomakeja. Gii noo wombo alana koloojanj. Ii geenggo saanonj mojanj." Kaen meleeno Jiisasnonj ijoro, "Gii mono noo lamauruna galenj koma onjoma laligowa."

¹⁷ Kaen ijoro indinja karonj qisinj muro, "Saimon Jombaa meria, gii mono onjanonj womboganonj noojonj ama gomakeja me qaago?" Kaen qisinj muro uujopawaa qiqisia motoonjgo iikayadeen qisiro indinja karonj koloorotiwaajonj Piitononj wosobiri moma meleema kokaen jero, "Oo Ponj, gii iwoi kuuya saanonj modaborojanj. Gii wombo alana koloojanj. Giinonj mono geenggo ii awaagadeen mojanj." Kaen jero Jiisasnonj ijoro, "Gii mono noo lamauruna unjuaginj laligowa."

¹⁸ "Niinonj qaa honja toonj monj kokaen jewe moba: Gii sagbili laligonj geenggo selekopaaga somonjonj kana kanonj me kanonj kemanjenj siinj mobagatiwaa so saanonj kema kanj laligona. Kaen laligonj waanato, eja waja koloowagati, kambanj iikanonj boroga boraana monjonj kanj opo selekopaaga somonjonj goma kana monjenj mende kembambaaonj mobagati, mono iikanonj guama kembaa."

¹⁹ Jiisasnonj gejatootoo qaa kaen jenj Piito komuwaatiwaa qaa saanja injisaano. Iinonj koomu tania monj komuro Anutuwaqa qabunajaya somariwaatiwaajonj romonjonj ii jero. Qaa ii jenj iwaajonj ijoro, "Gii mono kanj nii notaanj laligowa!" Kianj.

Jiisasnonj Piitowo gowoko mombaa qaaya aminj mori.

²⁰ Piitononj Jiisaswo kema eleema Jiisaswaa wombo gowokoyanonj gemagaranonj karo iiro. Gowoko iikanonj kianjkomu lama negiti, iikanonj wanjanonj Jiisaswaa totoyanonj laarinj jero, 'Ponj, goononj memelolo eja ii morononj?'

²¹ Gowoko iikanonj kanagaranonj karo Piitononj ii iima Jiisas kokaen qisinj muro, "Ponj, gowoko koi kawaanonj mono nomaenj koloowaa?"

²² Qisinj muro kokaen ijoro, "Niinonj iwaa laaligo arenja kaen me kaen ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinonj kokaen moma jewenaga, 'Iinonj mende koomu laligonj uro niinonj namononj mombo kamanatiwaa kambanjanonj toroqen jaawo laligonj unaga,' qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaa mesaonj geengqaa laaligoga meagonj galenj koma aonj noo gemananonj kanj nii notaanj laligowa."

²³ Qaa kaen jero tosanonj tondu moma menj seigi uumeleenj alaurunana yonjoo batugianonj qaa ii kokaen menj soogi, "Gowoko iikanonj mende komuwaa." Kaen menj soogito, Jiisasnonj jaawo tetegoya qaa laligonj ubaatiwaajonj mende jeroto, qaa kokaen jero, "Niinonj iwaa laaligo arenja kaen me kaen ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinonj kokaen moma jewenaga, 'Iinonj mende koomu laligoro niinonj namononj mombo kamanatiwaa kamba-ñanonj toroqen jaawo laligonj unaga,' qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaaya mesaonj geengqaa laaligoga meagonj galenj koma aonj laligowa." Kianj.

Nenoo ii kuuya jaananonj iima nanjonj oonj onjonjenj.

²⁴ Gowoko iikanonj iwoi ii jaayanonj iima laligonj iikawaa so ii nanjonj menj asarinj Oligaa Burja koi ooro. Korebore onjononj gowoko iikawaa kania mojutuwaajonj ama saanonj nanjonj kokaen menj laligowu, "Iinonj qaa nanjonj jeroti, iikanonj mono qaa honja toonj kolooja."

²⁵ Jiisasnonj gawonj menj anjoletosaa seiseiya ii kaanja-gadeen ama menj laligoro. Iikawaa sundugia motomotoonj ii kuuya tororo oowonagati eenj, mono buk papia boranja boranja seiseiya koloogi kantri so papia kowi miri (laibreri) kuuya kanonj aninj saa qen ologoro tintinja monj mende sokonaga. Kaen romonjgojenj.

Aposol Gawonj Meme Unja Toroyanon aposol inaanj onono gawonj megj. Jen-asa-asari

Dokta Luuknonj buk qata “Kraistwaa Oligaa Bunja” onj sunduya toroqen buk qata “Aposol gawonj meme” ooro. Jiisasnoj gowokouruta mutuya kuma onono Unja Toroyanon sololoonj onono Kraistwaa buju qaa jen seigiti, Luuknonj iikawaa sunduya asuganon amambaajon moma kokaen (1.8) ooro, ‘Yonononj ii Jerusalem sitinonj kanainj Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoj kema toroqen balonj goraayanonj eu emu leelee kenji sokondaboronj keno.’ Wala Juuda kanageso uutanonj gawonj megj uugia meleema gbiligi Kraistwaa qemburunj kanainj qenj seinj kema kema kantria kantria sokono uumeleenj kanageso yonjoo wangiaga kolooro. Sunduya weengojuti, Luuknonj iyonjoo uugia menj kamaamambaajon kaparanj koma qaa kota woi kokaen onj asariro,

1) ‘Kraistwaa alaurutanonj Room mindimindiri gawman ii tuarenjenj mende ama onjoma laligoju. Yonononj ii menj kamaanj ambutiwaajonj toropere mende anju. Tosianonj kaenj mobuyagati, ii bombonggaoya eenj waababo.’

2) ‘Juuda yonononj jigo gawonj megj qerewenja kolooro honja asugiwaatiwaajonj mam-boma laligogiti, Jiisasnoj mono honja ii menj kanj onono.’ Qaa kota ii.

Jiisaswaa Bunja qaaya kuunj jenj seinj zioz kanainj menj kotiiigi toroqen keno uumeleenj yonjoo tuungianonj somariiro. Iikawaa so “Aposol gawonj meme,” sundu ii junu qaa bakaya waja karoonj kokaen koloju: 1) Jiisasnoj Siwe gomanonj uro gowoko yonononj Jerusalem laligogi Kraistwaa Bunja qaayanonj kanainj qemburunj qero. 2) Enj somariinj Palestin balombaa prowins tosanonj keno. 3) Mombo somariinj kantria kantria Batugaranonj Kowe liligonj rama kenjuti, ii sokoma tetegoyanonj siti waja Room kanonj keno.

“Aposol gawonj meme” iikawaa qaa waja ii Unja Toroyaa kania ano gawonj meme. Aposol ano momalaari ejemba yonononj Yambuyambu dologaa (Pentekost) kambanjanonj Jerusalem qama kooligi Unja Toroyanonj ku-usunjowo uugianonj kemero. Uugianonj kemenj sololoonj menj kotiinj onjono deema kantri liligonj gawonj megj honja kania kania kolooro. Zioz ejemba ano yonjoo jotamemeya yonononj Kraistwaa Bunja qaa ii kanakanaiyanonj nomaen jenj laligogiti, Luuknonj iikawaa qaaya ooro ii saanonj buk kokanonj weengonj mobonja. Ejemba uugia meleema mindirinj nanjonj aonj laligogiti, iyonononj Bunja qaawaa ku-usunja moma kotogi gomanj so asugiro. Nomaenj asugiroti, Luuknonj iikawaa sunduya onj Unja Toroyaa ku-usunja qendeema nononja.

Buk kokawaa bakaya waja 4 ii kokaenj:

1. Bunja qaa nanjonj jewombaajonj jorjorigi 1.1-26
 - a) Jiisasnoj jenjkooto ama Unja onjomambaajonj jero 1.1-14
 - b) Juudas Iskariotwaa kitia Matias metogogi 1.15-26
2. Jerusalem sitinonj Bunja qaa nanjonj jegi 2.1-8.3
3. Judia ano Samaria Bunja qaa nanjonj jegi 8.4-12.25
4. Poolnonj misin gawonj menj laligoro 13.1-28.31
 - a) Misin gawonj liligonj megj indinj 1 kolooro 13.1-14.28
 - b) Jerusalem ajoajoroo ama qaa somongogi 15.1-35
 - c) Misin gawonj liligonj megj indinj 2 kolooro 15.36-18.22
 - d) Misin gawonj liligonj megj indinj 3 kolooro 18.23-21.16
 - e) Pool Jerusalem, Sisaria ano Room kapuare mirinonj raro 21.17-28.31

Jiisasnoj zioz kanairo.

1 *Oo Tiofilus, Luuk niinonj sunduna mutuya ooweti, iikanonj Jiisasnoj gawonj kanainj menj liligonj ejemba kuma onjoma laligoroti, iikawaa sunduya kuuya arengonj ambe iina.

2 Jiisasnoj gawonj menj wasiwasi eja aposoluruta meweengonj kuma onjoma laligonj Unja Toroyaa ku-usunj qaganonj gawonj mewutiwaajonj jenj kotonj onono. Ii onjono Anutunonj wano Siwenonj uro. Niinonj sunduna ooweti, ii iikanonj oodaborowe. Kete iikanonja sundu ii toroqen oomarja.

3 Jiisasnoj siimbobolo moma komuj koomunonja waama ween 40 namononj toroqen laligoro. Laligonj kamban iikanonj aposoluruta indinja mamaga asuginj onjoma Anutu bentotonjaa kania toroqen jenj asarinj onjoma laligoro. Kaenj laligonj aiwese tani kania kania menj qendeema onjono. Yonononj ii iima Jiisasnoj gbilinj laligoji, ii saanonj moma

* 1:1: Luuk 1.14

yagogi. Aiwese iigiti, iyonononj ii nanjonj jey dangunu kaanja nanju ano monjonj ii gewagomambaajon amamaawaa.

⁴ *Kamban monjonj yonowo motoonj laligonj kokaenj jey kotonj onjoma injjoro, “Onjo Jerusalem siti koi uulanawo mende mesaowu. Manjanonj ‘Kalenj uugianonj ama onjoma,’ jey qaaya somonjoro injjoweti, ii mono honjowo koloowaa. Onjononj mono iikawaajon maaboma laligowu.

⁵ *Wala Jononj ejemba oo toonjonj mulu menj onjoma laligoroto, Anutunonj kamban mende koriro Unja Toroya uugianonj ama iikanonj mulu menj onjombaa.” Kianj.

Jiisasnonj Siwenonj uro.

⁶ Aposol yonononj kamban monjonj ajoroogi Jiisasnonj batugianonj asugiro kokaenj qisin mugi, “Ponj, giinonj kambanj kokaamba me naa kambanonj Israel kantriwaa totonj ii mombo kuunj menj kotiiwaga?”

⁷ Qisin mugi kokaenj injjoro, “Amanonj iyanjaa ku-usunj qaganonj gbani ano aua kamban arenjonj anota eji, ii onjononj mobutiwaa so qaago.

⁸ *Ii qaagoto, Unja Toroyanonj kamaanj uugianonj kemebaati, iinonj mono ku-usunj onjono letoma noo kaniana nanjonj jey laligowu. Ii Jerusalem sitinonj kanainj Judia prowins sokoma Samaria prowinsnonj kema liligonj toroqen balonj goraayanonj eu emu leelee kenji sokondaboronj kembra.”

⁹ *Jiisasnonj qaa ii injjondabororo Anutunonj jaagia qaganonj menj waaro koosunonj kamaanj esuuro eukanonj uro iibombaajonj uugi uro ayayoogagadeenj kono monjgama nanji.

¹⁰ Kaenj uro sombinonj eu iigigiinj nanji iikanondeenj eja woi malekugara tualalakota yorononj kosogianonj asuginj nani.

¹¹ Nama kokaenj injjori, “Galili eja onjo mono naambaajonj sombinonj eu uungadeenj nanju? Anutunonj Jiisas koi onjoo batugianonga wama Siwe gomanonj eu uro iijuti, iinonj mono tani kaanjadeenj mombo eleema kamaawaa.” Kianj.

Juudas Iskariotwaa kitia Matias meweengogi.

¹² Kaenj injjori aposol yonononj Jerusalem siti kosianonj baanja qata Oil gere baanja kanonja eleema kamaanj 1 kilomiitawaa so kanj sitinonj kougi*

¹³ *Jerusalem kouma miri uuta monj qaganonj kanonj rama laligogiti, iikanonj kema ugi. Ugiti, iyonjoo qagia ii kokaenj: Piito, Jon, Jeims ano Andruu; Filip, Tomas, Bartolomyuu ano Matyuu, Jeims Alfiuswaa meria, Saimon Zelot politik ejaga ano Juudas Jeimswaa meria†

¹⁴ Eja kuuya yonononj uumotoonj ama emba yonowo kaparanj koma qama koolinj laligogi. Yonjoo batugianonj Jiisas kouruta ano nemunja Maria yonononj kaanjagadeenj laligogi.

¹⁵ Qama koolinj laligonj weenj monjonj momalaari ejemba janggogia 120 kawaa so ajoroogi Piitononj batugianonj waama qaa kokaenj jero,

¹⁶ “Eja alauruna, Jiisas menj somonjogiti, Juudasnonj iyonjoojonj kana qendeeno. Unja Toroyanonj Juudaswaa qaa ii waladeenj kinj Deiwidwaa uutanonj sane ano jetanonj jero Ondino buk (Buk Song) kanonj oogita eji, iikanonj mono honjowo kolooro.

¹⁷ Jiisasnonj Juudas meweengoro ananaa tuunjonj monj laligoro gawonja mewaatiwaaajonj kuuro wasiwasi eja wanja aposol kolooro.

¹⁸ *“Juudasnonj nanamemenj bologa ano sewanja mugi menj iikanonj balonj koria menj sewanja mero. Ii menj iikanonj aro aonj wanjononj meleema balononj kuuro tomenja junjo kera korojonja data koga ii kuuya ujunjonj kouma kamaaro.

¹⁹ Kaenj kolooro Jerusalem ejemba kuuya iikawaa bujuya modaboronj balonj iikawaa qata iyanjgiaa qaanonj Akeldama qagi. Ii ananaa qaanonj Sa Balonj koria.”

²⁰ *Piitononj toroqenj kokaenj injjoro, “Ondino (Buk Song) kanonj qaa menj kokaenj oogita eja,

‘Miria mono bemberja koloonj gbamenja namba. Ii monjonj toya mende koloonj laligoro mirigadeenj namba,’
ano qaa menj kokaenj eja,

‘Monjonj saanonj iwaa dundunjononj galenj gawonj menj namba.’

* 1:4: Luuk 24.49 * 1:5: Mat 3.11; Maak 1.8; Luuk 3.16; Jon 1.33 * 1:8: Mat 28.19; Maak 16.15; Luuk 24.47-48

* 1:9: Maak 16.19; Luuk 24.50-51 * 1:12: Juuda yonononj 1,100 miita ii Sabat kendononj mende uugunj kemakegi. Kawaajonj Kana qaa mende uugunj kagi. * 1:13: Mat 10.2-4; Maak 3.16-19; Luuk 6.14-16 † 1:13: Zelot paati yonononj anjgiaa nananj mewombaajonj Room mindimindiri gawmambo toropere ano uugere ama laligogi. * 1:18:

Mat 27.3-8 * 1:20: Ond 69.25; 109.8

21-22 **“Kawaajon ama nono eja mon meweengon kuunin nonowo jotamemeya koloon danunu kaan̄a nama Jiisasnon koomunonga waaroti, iikawaa Bunaya nanjon jen laligoro sokombaa. Jonon Jiisas oomulu menj muro Ponjon kamban iikanondeen qenjaaronon kema gawon̄a kanain menj nonoo balonon liligon kema kan̄ laligoro Anutunon batunananondeen wama uro. Eja kamban kuuya iikanon tuunjananon motoon laligon kounin̄i, mono iyonononga mon meweengon sokombaa.”*

²³ Piitonon kaen̄ injjoro ejawaa monggama eja woi qagara qagi. Mon qata Joosef, qata mon Barsabas ano qata mon Jastus. Eja mombaa qata Matias.

²⁴ Qagara gama kokaen̄ gama koolin̄ jegi, “Oo Pon, gii ejemba uunana korebore moma kotojan. Kawaajon gii eja koi yoroononga moroga meweengojan̄i, ii mono qendeema nonomba.

²⁵ Juudasnon gbingbaon̄ ama dogon kamaan̄ aposol gawon mesaon kilejaa so tiwilaan̄ kemeroti, iwaa dundunon eja monjon mono aposol koloon nama wasiwasi ejawaa gawon menj laligowaa. Qaa ii onjanon.”

²⁶ Kaen̄ jen yoroo unju (kaas, lot) kuugi Matias asugiro. Asugiro aposol 11 yonoo batugianon dun mon mugi tuunjianon toroqero. Kian.

2

Un̄a Toroyanon kamaan̄ gowoko uugianon kemero.

¹ **Jiisasnon komuroti, kamban iikanon̄a sonda 7 tegoro ween 50* iikanon yambuyambu kamban̄a kan̄ kuuro uumeleen̄ ejemba kuuya yononon ajoroon̄ kendon̄ ragi.*

² Ragi Sombinonga iwoi mon obaban̄ bilisik kaan̄a kamaaro oton somata asugiro mogi. Raidimbonon qenkeji, mono iikawaa tani kaan̄a asugin̄ kamaan̄ miri ragiti, ii kuuya saa qero.

³ Miri saa qen̄ iwoi iikanon̄ deenqeema sein̄ gere bolan̄ kaan̄a wan̄gia qaganon̄ uro iigi.

⁴ Kaen̄ asugiro Un̄a Toroyanon̄ kuuya yonoo uugia saa qero kantri tosia yononon̄ qaa kanain̄ jegi. Un̄a Toroyanon̄ sololoon̄ qaa sane anotiwa so asuganon̄ jegi.

⁵ Juuda ejemba tosianon̄ Anutu goda qen̄ kantri kania kania sombin̄ baatanon̄ rama kenjuti, iikanon̄ deema kema laligon̄ Jerusalem eleema kagiti, tosia iikaan̄a ii sitinon̄ laligogi.

⁶ Kaen̄ laligon̄ oton somata ii moma ejemba tuun̄ mamaganon̄ kouma ajoroogi. Ajoroon̄ nan̄gi momalaari ejembanon̄ qaa morota morota jegiti, ii kuuya moma an̄o an̄o moma asarin̄ iikawaajon̄ aarun̄ kiko an̄gi.

⁷ Kiko ama walingon̄ kokaen̄ jegi, “Mobu! Eja koi qaaya qaaya jejuti, iyononon̄ mono kuuya Galili ejembaga kolooju me?”

⁸ Nono kantri morota morota kanon̄ koloon̄ kouma laligin̄ yononon̄ nono nomaen̄ ama laligon̄ somarin̄ kantrinanaa so qaanana an̄a an̄a jegi mojon̄?

⁹ Nono Partia ejemba, Midia ejemba ano Eelam ejemba koi nanjon̄. Nono tosianon̄ Mesopotemia laligin̄. Tosianon̄ Judia laligoju ano tosianon̄ Kapadosia gomanon̄ laligogi. Ejemba tosianon̄ Pontuswaajon̄, tosianon̄ Eisia prowinswaajon̄ koloojon̄ ano yononon̄ ananaa qaanon̄ qaa jegi mojon̄.

¹⁰ “Tosianon̄ Frigia goman̄ mesaon̄ koi kan̄ laligoju. Tosianon̄ Pamfilia taon̄ mesaogi. Tosianon̄ Iijipt kantrinon̄ laligogi. Tosianon̄ Sairini goman̄ leegen̄ Libia kantrinon̄ laligogi. Tosaan̄a nono Room sitiga tawatawaga koi kan̄ laligojon̄.

¹¹ Nono tosianon̄ Juuda ejemba koloon̄ laligojon̄ ano tosianon̄ kantri tosianon̄ koloon̄ kanagen̄ Juuda ejemba koloonin̄. Kaan̄a nanjon̄ ano yononon̄ qaa jegi nono qaanana motomotoon̄ ii saanon̄ moma kotojon̄. Nonoononga tosianon̄ wato qata Kriit mesaon̄ kowe koton̄ kagi. Tosianon̄ Arebia qaa jenkeju. Nono kaan̄anon̄ laligojonto, yononon̄ aisoon̄ Anutunon̄ angoletu uuta anoti, iikawaa kania ii ananaa qaanon̄ an̄a an̄a jegi mojon̄.”

¹² Kaen̄ jen̄ kuuya yononon̄ aarun̄ mogi sooboo kono iyan̄gia kokaen̄ jen̄ qisin̄ aogi, “Koi kawaa kania mono nomaen̄?” Kaen̄ qisin̄ aon̄ qaa monggama tompin̄ nan̄gi.

¹³ Tompin̄ nan̄gito, tosianon̄ mepaqepae ama kokaen̄ jegi, “Yononon̄ wain̄ apu naan̄awo mamaga nen̄ en̄kalolon̄ kolooju.” Kaen̄.

Piitonon̄ Un̄a Toroyaa kania jen̄ asariro.

¹⁴ Kaen̄ jegi Piitonon̄ aposol 11 yonowo motoon̄ waama nama kotakota gama ejemba tuun̄ ii kokaen̄ injjoro. “Alauruna, Juuda ejemba ano ejemba kuuya Jerusalem laligojuti, niinon̄ iwoi koloojiwaa kania jewe mono geja ama mobu.

* 1:21-22: Mat 3.16; Maak 1.9; 16.19; Luuk 3.21; 24.51 * 2:1: Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * 2:1: 50 ii Griik qaanon̄ Pentekost.

¹⁵ Onjo tosonianon nonoojon kokaen jeju, ‘Yononon apu kotiga negi uugianon enkalolon kolooja.’ Kaen romonogjoto, nononon iikaanja mende koloojon. Koi gomaambawaa 9 kilok kolooja. Gomaamba ii apu nene kambaña qaago.

¹⁶ Qaagoto, gejatootoo eja Joelnon Buña qaa kokaen jeroti, iikanon mono honawo kolooja,

¹⁷ *¹⁶ Anutunon jeja: Pombaa kaka kambañanon toriwaati, niinon kambañ iikanon Uñana Toroya maabe ejemba kuuya yonoo qagianon ubaa. Uma sololoon koton kondoon onono kokaen koloowaa:

Onoo meraboraaurugianon gejatootoo qaaya qaaya jenkebuya.

Onoo gbaworo sarajurugianon jaagia meleeno unaya unaya iimakebuya.

Onoo ejemba waña yononon gaon kuuku iimakebuya.

¹⁸ Uñana Toroya maamanjati, ii eja ano emba noo welen qen laligowuti, iyonoo qagianon kaanagadeen uro gejatootoo qaa jenkebuya.

¹⁹ Niinon angoletto sombinon ambe uugi eu uro iibuya ano namonon aiwese ii kokaen iibuya:

Iwoi sayawo, gere bolan uuta ano kaaso kondunawo ii asugiwuya.

²⁰ Ween jaayanon pangaman mero koiñon ososañ sa kaanja koloowaa.

Kaen kolooro iikawaa gematanon Pombaa kambañ somatanon mono kan kuuwaa.

Ween ii akadamu ano qabuñayawo.

²¹ Daen yonoononga monjon Pombaa qata qama kooliwaati, Anutunon mono ii hamo qen muro letombaa.’ Joelnon kaen oorota eja.

²² “Oo Israel ejemba, onjo mono geja ama qaa koi mobu: Anutunon Jiisaswaa laaligo kambañanon sololoon muro laligoro angoletto, aiwese ano kaiyaka esunmumuyawo ii onoo batugianon balonon asuganon asugiro. Onjo ii saanon moju. Anutunon iwoi ii koloon mun iikaanja kanon Nazaret eja iikawaa kania nanjon jen qendeema onoma laligoro.

²³ *¹⁷ “Anutunon wala eenanon Jiisaswaa qaa waladeen somonjon moma koton kokaen jerota eja, ‘Hamoqeeq Toyanon mono eja jotamemeya onoo borogianon kamaawaa.’

Qaa iikawaa so Anutunon Jiisaswaa mende anjon kono onoo borogianon kamaaro. Kaen kamaaro onjo komuwaatiwaajon qagi waba kantri gawman yononon Mooseswaanon Kana qaa mende moma kilen jen kotogi borogianon Jiisaswaa qelanjin men maripoonon qegi komuro. Komuroto, sayanon mono onoo qagianon urota eja.

²⁴ *¹⁸ Jiisaswon komuroto, koomuwaa kasa gbadoyanon kamaaro koomu Toyanon ii somonjon kambañ koriga galen koma mumambaajon amamaaro. Ii Anutuwaanon mende sokono. Kawaajon iinon ii men gbilin koomuwaa siimboboloyanonga metogoro waaro.

²⁵ *¹⁹ Kin Deiwidnon Jiisawaajon kokaen jerota eja,

‘Niinon taraturu ama tama nuwabotiwaajon Ponjon boro dindinanon laligoja.

Iinon kambañ so kooronanon nano unañña kaanja iima laligojen.

²⁶⁻²⁷ Kaen laligon komumanjato, koomuwaa gomanon kemebe gema mende nuwaa.

Giinon geenjaa wombo eja soraaya tak-kootoya nii mono metogon nona qasirironon en mende gisaamaña.

Kawaajon uunanon korisoro moma buunanon rendur rii qama laligojen.

Selenanon kaanagadeen gbilin waabaatiwaajon ama mamboma jejeromonromon ama haamo men ewaa.

²⁸ Giinon laaligo kotigaa kania qendeema nona moma kotomaña.

Niinon goo jaasewanganon pondan laligowe giinon uuna korisoronon men saa gewaa.’ Deiwidnon Jiisawaajon kaen jerota eja.

²⁹ “Oo alauruna, Piito niinon ber ambonana kin Deiwidwaa kania ii awasankaka qaganon asuganon kokaen jen asarimaña: Deiwidnon komuro ron konji qasirironon kete batunananon koi eja.

³⁰ *²⁰ Deiwidnon gejatootoo ejaga koloon laligoroti, iinon kokaen moro: Anutunon gbiliuruta yonoononga mon meweenjon kuuro iyanña kaanja eja pombaa dun rarayanon raba. Anutunon qaa ii somonjon jojopan qaanon jen kotiin laligoro.

³¹ Monjon rabaati, ii waladeen iima moro. Hamoqeeq Toya Kraist iinon koomunonga waabaati, Deiwidnon ii moma kokaen jero,

‘Kraistnon laligon komuwaato, koomuwaa gomanon kemero Anutunon ii gema mende qero ewaa.

Iwaa sele busuya ii mende mesaoro qamoyanon qasirironon mende gisaawaa.’

* **2:17:** Joel 2.28-32 * **2:23:** Mat 27.35; Maak 15.24; Luuk 23.33; Jon 19.18 * **2:24:** Mat 28.5-6; Maak 16.6; Luuk 24.5 * **2:25:** Ond 16.8-11 * **2:30:** Ond 132.11; 2 Sml 7.12-13

³² Anutunon Jiiſas meſj gbiliro waaro iikaanſa kanon qaa ii honſawo kolooro. Nono kuuya ii jaa konananon iima nanſon jeſj dangunu kaanſa nanſon.

³³ Jiiſasnon waama laligon Anutunon wano uma boro dindinanon raja. Iikanon rama Manſanon Uſja Toroya waſiwaatiwaajon jeſj ſomonſoroti, iinon (promis) ii moma ii maaro kamaaro honſa kete koi aſugiro iima moju.

³⁴ *Deiwdnon Siwenon mende uro. Iinon anjo qaa kokaen jeſj erota eja,

'Anutunon Siwe goman uutanon neenaa Poſnaajon kokaen jeſj kotoſo moro:

Giinon mono kan boro dindinanon aſamaranſan koi kanon kamaan rama laligowa.

³⁵ Kaen rama laligona niinon kamban biiwianon koi kanon tuarenjenjuruga riin riitama haamo ama onſomanſa.

Haamo ama onſombe yonſonon tama kemeſj ſiimbobolo moma ſaama kana dogo kaanſa koloowuya.

Kaanſa koloogi giinon ſaanon waama yonſo qagianon riin aiſoon laligowa.'

³⁶ "Oo Israel eſemba, onjo Jiiſas maripoonon qegi komuroto, Anutunon Jiiſas ii kuuro Poſj ano Hamoqeqe Toya Kraiſt koloon nonoma laligoja. Israel tuuſj kuuya onjo mono iikawaa kania moma yagowu."

³⁷ Piitonon kaen jero eſemba tuuſjnon moma uugia qoſono Piito ano aposol toſaanſa ii kokaen injjogi, "Eja alaurunana, nono mono nomanomaen anin ſokombaa?"

³⁸ Injjogi Piitonon kokaen injjoro mogi, "Onjo mono uugia melembu. Motomotoon uugia meleengitiwaa ſo nononon mono Jiiſas Kraiſtwaa qatanon oo mulu meſj onſomboſa. Ii onſonin Anutunon ſingiſonſoggia ſonſgbama meſaon Uſja Toroyaa kalenſa ii bunſa qen onſombaa.

³⁹ Anutunon Uſja ii onſomabaajon jeſj ſomonſoroti, qaa ii mono onſoanſgia ano onſoo gbilurugia onſoojon ama jero. Onſoojon ama toſaanſa koriganon kema laligogi Anutu Poſjnananon onſoombaati, iinon ſoomonſgo qaa (promis) ii mono kuuya onſoojon ama kaanſagadeen jeſj ſomonſorota eja."

⁴⁰ Piitonon kaen injjon toroqen qambanmamban qaa toſaanſa mamaga iikanon uugia kuuſj kokaen jero, "Eſemba irinſqiriſa koi namonon laligojuti, Anutunon ii hamo qen onſono letombutiwaajon moja. Yonſowo ſiimbobolo mokoloowubutiwaajon mono uugia meleema eſemba doogoya ii jawo ama onſomesaowu."

⁴¹ Piitonon kaen jero eſemba jaſoonſogyanon qaaya moma anſgon konſgi oomulu meſj onſonſgi. Ii meſj onſonſgi kanageſogianon toroqegi janſogianon ween iikanonjadeen 3,000 kawaa ſo ſomariiro. Kianſj.

Momalaari yonſonon uugia ſomonſon aon laligogi.

⁴² Uugia meleengiti, iyonſonon uumotoon ama uugia ſomonſon aon kamban ſo aima ajoroogi aposol yonſonon Bunſa qaa kuma onſonſgi ſamon kowoga ano nemanene moton neſj qamakooli gawon meſj laligogi. Pondan laaligo kaanſa laligogi.

⁴³ Kaen nama Anutuwaawaa qatanon boliwabutiwaajon jenenſooro ama laligogi. Kaanſa laligogi Anutunon ſololon onſono aposol yonſonon jeſtamemeſgia koloon gawon meſgi anſgoſeto aiweſe morota morota aſugiro.

⁴⁴ *Anutu moma laarigiti, iyonſonon kuuya laaligogia motoon laligon eſuhina (tiwomaleku) iwoigia kuuya mindirin motoon meſj laligogi.

⁴⁵ Kaen meſj laligon balon eſuhina iwoigia ſewanſa mewutiwaajon anſgi ſewanſa onſonſgi karoti, ii batugianon moſogojoron ama amamaagitiwaa ſo mendeema anſgun laligogi.

⁴⁶ Kaen mindirin laligon ſualan uumotoon ama kamban ſo jiwowon jigonon ajoron laligogi. Bered ii miri ſo moton neſj laligogi ano nemaneneſgia ii gbinſgbanſgia qaa korisoro qaganon rama neſj laligogi.

⁴⁷ Kaiyakagia kaen ama Anutu mepeſeen laligogi eſemba kuuya yonſonon ii injſosoron laligogi. Injſosoron laligogi tuunſgianon ſomariiro Poſjnon kamban ſo eſemba toſaanſa meſj letoma onſono uugia meleema mindimindiri arenſgianon toroqegi. Kianſj.

3

Piitonon eja meendanſgoya moſj meſj qeanſgoro.

¹ Juuda yonſonon mare ſo 3 kilok qama koolinſkegi. Mare moſjnon Piito Jon yoronon qamakooli kamban iikanon jiwowon jigonon uri.

² Uri iikanon eja moſj nemuſj goron uutanonſga meendanſgoya koloon rama laligoroti, ii anſgon kan jiwowon jigowaa kiropo naguyanon anſgi. Alaurutanon ween ſo kan demberunon anſgon kiropo nagu qata Nagu Iimaſiinſjnanſawo qagiti, iikanon anſgi raro.

* 2:34: Ond 110.1 * 2:44: Apo 4.32-35

Rama ejemba jigo goranon ugiti, iyononon monen kalen mubutiwaajon welema onoma laligoro.

³ Kaen anji raro Piito ano Jon yoronon jiwowon jigonon ubo jeri dodobobo iriima ii kaanadeen kalembaajon welema orono.

⁴ Welema orono jaasewananon uun iima Piitonon kokaen ijoro, “Mono noro niriiba.”

⁵ Kaen ijoro jaa suana irigigiin iwoi mon borogaranonga nombaotiwaajon mambono.

⁶ Irigigiiri Piitonon kokaen ijoro, “Noonon silwa me goul monen mende ejato, noonon iwoi mon eji, ii saanon gomanja: Gii mono Nazaret eja Jiisas, Hamoqege Toya Kraistwaa qatanon waama kamba!”

⁷ Kaen ijon boria dindinanon men kobibiuro waaro. Waaro kania ano gbako siita mono iikanondeen kotiuro.

⁸ Kotiuro waama lugun yorowo jiwowon jigonon uma iikanon kema kan torin qen oron Anutu mepeseero.

⁹ Kaen kema kan Anutu mepeseen muro ejemba tuun kuuya yononon ii iigi.

¹⁰ Ii iima kokaen jegi, “Eja koi kalen mubonjiwaajon jigowaa kiropo Nagu Iimasiinjija-wowaa kosianon rama welema laligoroti, mono ii.” Kaen jen moma mun “Selianon naa iwoiga koloaja?” jen aarun newogia tegoro waliingogi. Kian.

Piitonon jiwowon jigonon Buja qaa jero mogi.

¹¹ Waliingogi jefewelenwelen eja iikanon suulan Piito Jon yorowo motoon kema karo ejemba tuun korebore yononon uulanawo kosogianon kan jiwowon jigowaa toton uutanon uma kin Solomombaa somben sarañawonon ajoroon nama iigigiigi.

¹² Kaen iigigiigi Piitonon injiima kanain kokaen injijoro, “Oo Israel alauruna, onjo mono naambaajon iwoi koi iima aaruju? Naambaajon noro uun nirigigiiju? Eja koi kanon qeangon kana kema kaji, ii noroo esunon me Anutuwaaw Buja qaa tororo moma otaanjketiwaajon ama qaago. Kaen mende romonjgou.

¹³ *Ananaa ambosakonana Abraham, Aisak ano Jeikob yonoo ben Anutunon mono Meria Jiisas asamararan muro jotamemeya uuta kolooro honja asugiro iiju. Onjo Jiisas ii men balon galen yonoo borogianon anji gawana Pailotn on samambaa qaaya somonjon jero, ononon Jiisas ii iwaa jaanon qakooma gema qen mug.

¹⁴ *Onjo eja dindina ano soraaya ii gema qen mun borosa meme eja mon isambaati-waajon kaparan koma qama silama qisigi.

¹⁵ Kaen qama qisin iikaanja kanon laaligowaa Toyanon komuwaatiwaa qaaya jegi komuro. Komuroto, Anutunon ii men gbiluro koomunonga waaro. Noronon ii jaanaranon iima nanjon jen iwaa dangunu kaanja nanjo.

¹⁶ Kaen nama Jiisaswaa qata moma laarin mun laligojo. Eja koi iima moma mujuti, ii mono qa iikawaa ku-usunanon men kotiuro nanja. Jiisasnon sololoon norono moma-larinaranon kolooro iikawaa qaganon nama jen katori kana gbakoyanon qeangoro onjo kuuya ii iiju.

¹⁷ “Oo alauruna, Jiisas komumambaajon kaparan konjiti, ononon ii mono poumapou qaganon anji, ii mojen. Onjoangia ano galenjurugianon kaanagadeen iwoi ama mugiti, iikawaa kania mende moma koton lan anji.

¹⁸ Kaen angito, iikawaa kitia Anutunon kokaen ano: Anutunon qaaya wala eenanon gejatootoo ejembauruta kuuya sololoon onono waladeen kokaen jen oogi, ‘Anutuwaaw Hamoqege Toya Kraistnon mono siimbobolo mobaa.’ Kawaaajon onjo kaen anji Anutuwaanon qaa iikanon mono honawo kolooro.

¹⁹ Kawaaajon mono uugia meleema Anutuwaanon eleema kagi singisonjgogia koton songbambaa.

²⁰ “Anutunon oyanboyon Toya koloaja. Onjo een lan laligowubotiwaajon Anutunon Jiisas waladeen meweengoro. Kawaaajon onjo mono uugia meleengi Hamoqege Toya Kraist wasiro ononon karo iwo qokotaagi laaligogianon gbiluro oyanboyon kambanja kan kuuwaa.

²¹ Anutunon monowaa monoyanon kanain qaaya gejatootoo ejembauruta tak-kootoya kuuya ii sololoon onono waladeen kokaen jen laligogi.

‘Anutunon Hamoqege Toya anjon koma muro Siwe gomanon rama laligoro iwoi kuuya mombo arenjon kolonaniwaati, mono kamban iikanonadeen wasiro Siwe mesaon kamaawaa.’

Jiisasnon qaa iikawaa so kamaan nonoonon karo.

²² *Moosesnon kokaen injijoro,

* 3:13: Eks 3.15

* 3:14: Mat 27.15-23; Maak 15.6-14; Luuk 23.13-23; Jon 19.12-15

* 3:22: Dut 18.15, 18

'Ponj Anutunonj Juuda tuunj onjo batugianongga gejatootoo eja monj menj gbiliro waama Mooses nii kaanja koloowaa. Ilinonj geregiaga nama qaa injjowaati, mono ii kuuya geja ama moma tenj koma laligowu.

²³ *Monjonj gejatootoo eja iikawaa qaaya mende tenj kombaati, Anutuwaanonj kanageso onjononj mono iwaa qaaya jenj tegonj tiwilaan mubu.'

²⁴ Gejatootoo ejemba Samuelwaanonja kanainj kouma qaa jegiti, iyonjononj mono korebore kaanagadeen gejatootoo qaa kambanj kokaamba honjowo kolooji, ii waladeen jenj laligogi.

²⁵ *Anutunonj ambosakonjurunana yonjowo soomonjgo arenja ama Abraham kokaen joro, 'Goo gbiliuruga yonjonongga monjonj koloonj waabaati, Anutu niinonj mono iwaa-jonj ama namowaa ejemba tuunja tuunja kuuya kotuegonj onjombe oyanboyanj koloowuyaa.'

Anutunonj soomonjgo qaaya ninisaano gejatootoo ejembanonj ii toroqen jenj kottiin laligogiti, ii mono onjoonj ama anota eja.

²⁶ Anutunonj Meria menj gbiliro waaro kotuegonj onjombaatiwaajonj wasiro wala onjoonj kamaaro. Kawaajonj mono keteda koi uugia meleema anja anja laaligogiaa kana bologa gema qewu. Kaenj ama oyanboyanj koloowuyaa." Kaenj jero.

4

Piito Jon yorononj jigo kaunsol tuunjonj nani.

¹ Piito ano Jon yorononj ejemba tuunj ii qaa kaenj injjori jigo gawonj galej yonjononj, jiggowaa kiropo galej wanja ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjkonjkonj) yonjononj waama jaaganonj kougi.

² Gowokowoiyanonj ejemba tuunj kuma onjoma kokaen jeri, "Jiisasnonj koomunonjga waaro. Kawaa so komugiti, iyonjononj kaanagadeen gbilinj waabuyaa." Kaenj jeri uugia boliro yorononj kougi.

³ Kouma uruama gomanj tiirotiwaajonj ama kapuare mirinonj orooma jegi, "Gomanj anogo qaa jakeyanonj oroombonja."

⁴ Kaenj jegito, Buna qaagara mogiti, iyonjononjga kelemalelanonj uugia meleema Jiisas moma laarigi. Moma laarigiti, iyonjoo janngogianonj somariiro 5,000:baa so koloonj laligogi.

⁵ Gomanj ano galejkonjkonj ejaurugia, Juuda yonjoo jetamemeurugia ano Kana qaawaa boi yonjononj Jerusalem ajoroogi.

⁶ Ajoroonj jigo gawonj galej wanja qata Anas iinonj batugianonj raro. Kaanagadeen Kaiafas, Jon, Aleksander ano jigo gawonj galej wanjaa sumanjuruta tosaanja kuuya ii motoonj raji.

⁷ Ragi Piito Jon uruama jaagianonj oroonji nani kokaen qisinj oronji, "Orononj mono nomaen anjaota? Morowaa qataga qari esujanonj turunj muro letonjaa?"

⁸ Qisinj oronji Unja Toroyanonj Piitowaa uuta saa qero nama kokaen injjoro, "Kantriwaa galejkonjkonj eja ano jotamemeurunana, mobu.

⁹ Noro eja meendanjgoya nomaen ala ilailaa ama muri kania gbilinj qeangoro, kete kaenj qisinj noronju.

¹⁰ Kawaajonj iikawaa kitia ii saanonj jewe onjo ano Israel ejemba kanageso kuuya mobu. Onjononj Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Tonana maripoononj qegito, Anutunonj ii menj gbiliro koomunonjga waaro. Jiisaswaa qataa ku-usujanonj mono eja koi meagoro onjo jaagianonj qeangonj nanja.

¹¹ *Qaa monj ii kokaenj,

'Miri meme eja yonjononj kowonjinj tando monj gema qen mesaogito, Anutunonj ii komoro aenj tando kombombanja wanja kolooja.'

Aenj tando wanja ii Jiisas.

¹² "Jiisas motoonjononj mono hamo qen nononja. Qa monj qama koolininj ii amamaawuto, Jiisaswaa qatanonj mono sokonja. Anutunonj qa monj Sombimbaa baatanonj mende nononota eja. Qaago! Qa motoonjgo ii qama letoma Siwewaa bunja koloowonja."

¹³ Kaenj jendabororo kaitanigara iima kokaen jegi, "Eja woi koi yorononj momo mirinonj mende uma kilen qaa kotiga kotiga jenj awasankaka nama kawali kaanja koloojao." Kaenj jenj kiko ama waliinjonj kaniagara moma kotonj jegi, "Onjanonj! Eja woi yorononj mono Jiisaswo laligonj letoni."

¹⁴ Kanagara moma kotonj eja meendanjgoyanonj qeangonj yorowo nanoti, ii iima qaagara qewagowombaaajonj amamaagi.

¹⁵ Ii amamaan jigo kaunsol tuun ojomesaon seleenjen kemebaotiwaajon jen kotogi kemeri angiodeen qaa mongama gejanonogia amigi.

¹⁶ Gejanonogia amigi, “Nono eja woi koi mono nomaen ama orombonaga? Yoronon jen kotori angolete qaita mon asugiroti, ii Jerusalem korebore yononon modaboroju ano nono ii kaanagadeen qakoombombaajon amamaajon.

¹⁷ Ii amamaajonto, iikawaa qaaya ejemba batugianon mombo sein kembabotiwaajon mono saanon kokaen jen koton oronin sokombaa, ‘Oro mono Jiisaswaa qatanon qaa mombo mende jewao.’ Kaen jen kotakota jen qetegon oronin sologori mononon mon ii mende mobaa.”

¹⁸ Kaen jen somonjon oronngi uri kokaen jen koton oronngi, “Oro mono Jiisaswaa qatanon qaa mon mende toroqen jen ejemba kuma onjombao.” Kaen jen songo kotakota ama oronngi.

¹⁹ Kaen jen koton oronngito, Piito Jon yoronon meleema kokaen injjori, “Noronon onjo jenkootogia ten kombojon Anutuwaanon qaa men kamaan ani omaya koloowabo. Ii Anutuwaa jaasewananon sokonja me qaagoti, ii mono onjoangio gosin jen somongowu.

²⁰ Kaen me kaen jen somongowuyagato, noronon iwoi iima moriti, ii kolatin qaa bogoro laligowotiwa so qaago.”

²¹ Kaen injjori mogi ejemba kuuyanon angolete asugiroti, iikawaaajon Anutu mepeseegi. Kaen mepeseegitiwaajon ama “Kitia nomaen ama orombonaga?” jen kana mon mende mokoloogi. Mende mokoloon galej meme qaa kotiin jen oroma oromesaogi kamaari.

²² Angolete asugiro eja meendanogoya qeangoroti, ii gbania 40 uugun laligoro. Kawaajon mono Anutu mamaga mepeseen laligogi. Kian.

Umeleen yononon qama koolin nama kotiigi.

²³ Jigo gawon galej waja ano jotamemeya yononon Piito ano Jon galej meme qaa jen oroma oromesaogi iyanggara alaurugara yononon eleema kenii. Kema qaa kuuya jegiti, ii injjori mogi.

²⁴ *Ii injjori moma umotoon ama uugia men kululuun arogia men waama Anutu kokaen qama koolin mugi, “Oo Pon uuta somata, giinon Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikanon eji, ii mokoloon onoma Togia koloajan.

²⁵ *Giinon eenanon geenгаа Uja Toroya wasina kamaan gawon ejaga Deiwid, nonoo ambonana iwaa buutanon qaaga ana goo jega men kokaen jero,

‘Umeleembaa gadokopa yononon mono naambaajon guju mamaga menkeju?

Kantria kantria yononon mono nomaembaajon ama momo omaya omaya romonjonkeju?

²⁶ Namowaa kin ponja ponja yononon balongiaa so waamakeju.

Pon jawina jawina yononon mindirin ajoroonkeju. Kaen gemburun ero Pon ano iwaa Hamoqeqe Toya qetama oromakeju.’

²⁷ *Onanon, qaa iikawaa so siti kokanon kolooro. Gii Meraga Toroya Jiisas kuuna Hamoqeqe Tonana koloaja. Iinon asugiro eja pon woi Herod ano Pontius Pailot yoronon Room gawman galej koloon ananaa Israel isiurunana yonowo mindirin ajoajoro ama tuarenjen ama mugi.

²⁸ Gii geengo ku-usunгаа ano jegaa so iwaajon iwoi koloowaatiwaa qaaya jen waladeen somonjon arengona. Yononon iwoi ii ama mugi qaa arej kuuya ii kaen honawo kolooro.

²⁹ “Oo Pon, nono gii welen qen gonin kete galej meme qaa nononjuti, gii mono ii iima nanjon nonona saanon goo Bunja qaaga kawali kaanja awasankaka nama jen laligowonja.

³⁰ Giinon mono boroga suluna ji ejemba ii Meraga Toroya Jiisaswaa qa ku-usunanon qeangowu ano angolete aiwese morota morota asuginkebu. Qaa ii onanon.”

³¹ Kaen qama kooligi miri ajoroon ragiti, balon ii memenjalin utugoro Uja Toroyanon korebore uugia saa qero kema kawali kaanja awasankaka nama Anutuwaa Bunja qaa jen laligogi. Kian.

Umeleen ejembanon uugia somonjon aogi.

³² *Umeleen tuun somata yononon uuroromongo motoonngo ama laligogi. Iwoi kuuya en ononoti, ii goononga me noononga, iikaen mende jegito, iwoigia kuuya ii metulangogi motoongia kolooro laligogi.

³³ Kaen laligogi Anutuwaa ku-usunanon turun onono kotiigi aposol yononon jeta men dangunu kaanja nama Pon Jiisasnon koomunonga gbilin waaroti, qaa ii nanjon jen laligogi. Kaen laligogi Anutunon kalenmoriaja somata maama onono ejembanon goda qen ononngi.

* 4:24: Eks 20.11; Neh 9.6; Ond 146.6 * 4:25: Ond 2.1-2 * 4:27: Mat 27.1-2; Maak 15.1; Luuk 23.1, 7-11; Jon 18.28-29 * 4:32: Apo 2.44-45

³⁴ Kaenja laligogi iikawaa so batugianonj monjonj iwoi mombaajonj mende memeqemeanj menj amamaanj laligoro. Korebore nene gawonja gawonja ano miria miria yonjoo toya koloogiti, iyonjononj ii sewanja mewutiwaajonj anji. Kaen anji sewanja megii monen karo ii menj kagi.

³⁵ Menj kanj aposol yonjoo borogianonj anji korebore memeqemeanj menj amamaagitiwaa so ii batugianonj mendeema onjoma laligogi.

³⁶ Eja monj qata Joosef, aposol yonjononj qata Barnabas qagiti, ii ananaa qaanonj: Uunanjonanngo eja, iionj wato qata Saiprus kanonj koloonj somariinj jigo gawonj ejaga (Liwait) laligoro.

³⁷ Iionj kaanagadeenj nene gawonj balonja sewanja mewutiwaajonj ano monen karo sewanja ii menj aposol yonjononj kanj borogianonj ano. Kianj.

5

Ananaias Safaira yoroononj tiliqili

¹ Kaen ama laligogito, eja monj qata Ananaias embia qata Safaira yorononj gawonj balongaraa bakaya sewanja mewutiwaajonj ani.

² Ani sewanja karo ejanonj monen bakaya iyanjaajonj anjonj koma mesangoro embianonj ii modabororo bakaya monj menj kanj aposol yonjoo borogianonj ano.

³ Borogianonj anoto, Piitononj kokaen joro, “Oo Ananaias, gii mono naambaajonj Satan mende qetana uuga saa qeja? Iionj uuga saa qero giinonj batogonj Unja Toroya anjomokolonj ama munj geengaa balombaa monen bakaya anjonj koma mesanjonj?”

⁴ Gii iikawaa toya koloonati, kambanj iikanonj ii geengaa bujaga kolooro me? Geengaa balongga sewanja megii sewanja karoti, monen ii mono goo bujaga kolooro me qaago? Gii mono naambaajonj uuganonj qaa somonjonj iwoi koi anjanj? Gii qaa qolonjolonjgoya jen iikaanja kanonj ejemba mende tiligonj nononjanto, Anutu iyanja mono tiligonj mujanj!”

⁵ Kaen joro qaa ii moma tama kamaanj namononj kemenj komuro. Kaen komuro ejemba kuuya iikawaa bujuya moma sombugia mamaga mogi.

⁶ Komuro eja gbaworo yonjononj kouma qamoya menj esuunj anjonj kema ronj konji.

⁷ Aua karonj tegoro embianonj iwoi kolooroti, ii mende moma karo.

⁸ Karo Piitononj embia Safaira kokaen qisinj muro, “Oro gawonj meme balongara bakaya sewanja mewutiwaajonj ani monen karoti, ii iikawaa so me qaago? Ii mono nijona momanj!”

Qisinj muro kokaen meleeno, “Monen ii onjononj iikawaa so karo.”

⁹ Kaen meleeno jenj muro, “Oro mono naambaajonj uumotoonj ama Pombaa Unja Toroya tiligonj mujaota? Moba, loganonj komuro ejanonj menj kema ronj konjuti, iyonjononj mono nagu koi dodowigi otonja mojanj. Yonjononj gii kaanagadeenj esuunj anjonj goma kembuya.”

¹⁰ Kaen jenj muro iikanondeenj tama Piitowaa batanonj kemenj komuro. Komuro eja gbaworo yonjononj kouma qamoya mokoloonj menj anjonj kema loyaa kooronjononj ronj konji.

¹¹ Ronj konji uumeleenj tuunj kuuya yonjononj moma awalaligi bujuya seiwo korebore moma sombugia mamaga mogi. Kianj.

Aposol yonjononj ejemba mamaga menj qeangonj onjonj.

¹² Kaen anji Anutuwaa ku-usunanonj aposol inaanj onjono gawonj menj borogia ejemba qagianonj anji Anutononj aiwese angoletokania kania mero batugianonj mamaga kolooro. Ejemba Jiisas moma laarigiti, kuuya iyonjononj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj uma kinj Solomombaa sombenj sarañawononj ajoroonj tuunj motoonngo koloonj laligogi.

¹³ Kaen ajoroonj laligogi ejemba tosanonj keegia moma jirinjinjinj ama monjononj iyonjononj mende toroqero. Kaen qaagoto, ejemba tuunj yonjononj goda mamaga qen onjoma laligogi.

¹⁴ Kaen ajoroonj laligogito, kilenj ejemba seiseiya yonjononj tuungia toroqen onjoma laligogi. Eja ano emba tuunja tuunja yonjononj Jiisas moma laarinj uugia meleengi tuungianonj somariinj seiwo.

¹⁵ Aposol yonjononj gawonj kaen megii ejemba seiseiyanonj qeangogi. Kaen qeangogitiwaajonj ama tosanonj jii ejemba unjuama demberu koma anjonj kana goraayanonj kaanagadeenj duunj meagonj maki tamboma kanonj onjooma kokaen jegi, “Piitononj kanj nunuuguwaati, unjanayanonj mono kambanj iikanonj yonjononjga mombaa qaganonj uro qeangonaga.”

¹⁶ Kaanagadeenj taonj ano gomanj Jerusalem siti liligonj rama kenjuti, iyonjononjga ejemba tuunj mamaganonj horonj kagi. Kaen kanj ejemba jii injiroti ano omenonj qaamuunj

menj* kokojinjij ama onjogiti, ii unjuama kanj kougi. Kougi kuuya yonjononj qeangogi. Kianj.

Gajobanonj aposol kapuare mirinonja unjuano kamaagi.

¹⁷ Kaenj ama laligogi jigo gawonj galen wanjononj ano iwaa alauruta Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjkonjkonj) paati nanjon mugiti, kuuya iyonjoo irinjia soono uuduuduuanjgi.

¹⁸ Uuduuduua ama aposol onjoma somonjonj gawmambaa kapuare mirinonj onjooonjgi.

¹⁹ Onjooonjgi, gomantiinja kanonj egi Pombaanonj gajoba monjonj kapuare miri naguya naguya horonj unjuama seleejgenj kamaanj kokaenj injjoro,

²⁰ “Mobu, onj mono kema jiwowonj jigononj uma ejemba jaagianonj nama laaligo gbiliala kania kuuya asuganonj injjowu.”

²¹ Kaenj injjoro gomanj ano jiwowonj jigononj uma nama Bunja qaa kuma onjooonjgi. Kaenj nama kuma onjooonjgi jigo gawonj galen wanja ano alauruta nanjon mugiti, iyonjononj keuma jigo kaunsol tuujj ano Israel jotamemeurugia koma horonj onjooonjgi motoonj ajoroogi. Ajoroonj nama opotoro tosaanja aposol unjuambombaaonj wasinj onjooonjgi kapuare mirinonj kengji.

²² Kenjgi, ii iikanonj mende mokolonj onjoma eenj eleema sundugia kokaenj anjgi,

²³ “Nono onjanonj kapuare mirinonj keuma nagu kotakota konjgi nangi eja waagiawo yonjononj nagu so nanjgi injjooonj. Ii injjooonjgi, naguya horonj uma kanonj eja monj mende mokoloonj.”

²⁴ Kaenj sundugia anjgi jigowaa kiropo galen wanja ano jigo gawonj galen wanja yonjononj qaa ii moma uugia sooboo kono jegi, “Oopopoonj! Kete kaenj koloonj kanagenj mombo sipasipa kono mono nomaenj kolowobo?”

²⁵ Kaenj jegi monjonj kouma kokaenj injjoro, “Mobu, eja kapuare mirinonj onjooonjgi, iyonjononj mono jiwowonj jigononj nama ejemba Bunja qaa kuma onjooonjgi!”

²⁶ Kaenj injjoro jigowaa kiropo galen wanjononj opotoro unjuano kengji. Kema “Ejembanonj jamo gilinj nunuwubo,” jenj toroko moma loloonj kotagadeenj jiwowonj jigononj uma aposol unjuama lagi.

²⁷ Kaenj unjuama kanj jigo kaunsol tuujj yonjoo jaagianonj onjooonjgi nangi jigo gawonj galen wanjononj kokaenj qisinj onjooonj,

²⁸ *²⁸ “Onj Jiisaswaa qatanonj qaa monj mende kuma onjombu. Nonononj kaenj jenj songo kotakota ama onjooonjgi, qaa iikawaa onjanonj mono nomaenj kolooro? Onjooonjgi mono kilej toroqen Jiisaswaa sundu kuma onjooonjgi Jerusalem siti kuuya sokoma wanjja menjj saa qero laligoonj. Ano eja iikanonj komunj saya maaro onjooonjgi kokaenj ninijooonjkeju, ‘Iwaa qaayanonj mono Juuda nonoo qanananonj urota eja.’”

²⁹ Kaenj qisinj onjooonjgi, Piito ano aposol tosianonj kokaenj meleenjgi, “Nonononj ejemba onjooonjgi jenj kooonjgi tenj kombombaaonj ama Anutuwaanonj qaa uuguninj mende sokombaa. Qaago!”

³⁰ Anutunonj ananaa ambosakonj urunanaa benjiaga kolooja. Onj Jiisas gere batuyanonj mondonj qegi komuroto, Anutunonj ii menjj gbiliro waaro.

³¹ Anutunonj ii menjj gbilinj wama uma iyanjaa boro dindijanonj anota raja. Eukanonj raro Anutunonj sinjgisonjgonana mesaonj nonomambaaonj kuuro Pohnana ano Hamoqeqe Tonana kolooja. Iikaanja koloonj Israel kanageso menjj letoma nonono uunana meleembombaaonj moja.

³² Nono iwoi ii iima qaa kuuya ii nanjonj jenj dangunuya koloonj nanjonj. Unja Toroyanonj kaanjagadeenj qaa ii nanjonj jenjkeja. Anutunonj Unja Toroya ejemba jeta tenj koma munjkejuti, mono iyonjooonjgi uugianonj ama bunja qenj onjooonjgi.”

³³ Piitononj qaa kaenj meleeno jigo kaunsol tuujj yonjononj mogi uugia soononj kotowageenj kaanja kotoro. Kotoro uugia gere jero aposol unjugi komuwutiwaanonj mogi. Kianj.

Gamalielnonj alauruta jenj menjj loorinj onjooonjgi.

³⁴ Kaenj mogito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonjkonj) eja monj qata Gamaliel iinonj jigo kaunsol tuujj yonjooonjgi batugianonj raro. Iinonj Kana qaawaa boi ejaga laligoro ejemba kuuya goda qenj mugij jotamemeurugia kolooro. Kaanj koloonj waama aposol unjuanjgi seleejgenj kemenj boronja monj mambombutiwaanonj jenj kotoro.

³⁵ Kaenj jenj kotoro kemegij jotameme alauruta kokaenj injjoro, “Israel ejauruna, onj eja koi nomaenj ama onjombuyaga, iikawaajanj mono awagadeenj toogia moma galen menjj aowu.

* 5:16: Qaamuunj ii kokaenj: Omenonj buuta muunjgoro qaa bogoro laligoja. * 5:28: Mat 27.25

³⁶ Wala emukanonj eja monj qata Teudas inonj waama 'Niinonj somatagiaga koloojen,' jero kete gbani tosaanja tegoro laligojon. Teudasnonj kaenj jero eja 400:waa so iwo toroqen somonjonj aonj laligogito, monjonj ii qero komuro tosianonj ejauruta wambelaanj mugiti, ii kuunj onjonji boratigi qemburungianonj janjonj qaondabororo.

³⁷ "Iwaa gematanonj Galili eja monj qata Juudas asugiro. Iinonj takis mewutiwaaajonj ejemba qagia oonj arengogiti, (sensus) kambanj iikanonj asugiro. Asuginj ejemba tutogonj menj loorinj onono karej ambutiwaaajonj ala ilailaauruta koloogi. Kaenj koloogito, ii kaanjagadeenj qegi komuro ano alauruta wambelaanj mugiti, tosianonj ii kuugi toroko moma boratigi.

³⁸ Kaenj kolooro niinonj kokaenj injjowe mobu: Onjo mono eja koi yonoo selegianonj iwoi lanj mende ambu. Yonononj gawonj koi megj qemburunj kolooji, ii balonj ejemba yonoo momo arengianondeenj kolooji eenj, ii mono soonj janjonj qaombaa. Kawaajonj ii mono onjomesaogi kamaawu.

³⁹ Ii qaombaato, Anutuwa momo arenjnongga koloonaagati eenj, onjononj mono qemburunj ii somonjgowombaajonj amamaawuya. Onjo Anutu iyanja qetama tuarenjenj ama munj laligowubo. Onjonganjaa kaniagia kaanja mokoloowubotiwaajonj mono toogia moma galengjaa menj aowu."

⁴⁰ Gamalielnonj kaenj injjoro gejanono qaaya analinj anjonj koma otaagi. Ii otaanj aposol onjooonj kougi opotorowaajonj jegi raunakapanj menj onjonji. Raunakapanj menj onjonji jigo kaunsol tuunj yonononj aposol ii Jiisaswaa qatanonj qaa monj toroqen jewubotiwaajonj sonjo kotakota ama onjoma "Kamaanj kembu," jegi.

⁴¹ Kaenj jegi jigo kaunsol tuunj mesaonj kenji. Kananonj kema kokaenj jegi, "Jiisaswaa qataajonj ama qabunjanana kaenj menj soojuti, ii Anutunonj moja. Iinonj nono siimbobolo iikaanja mobombaa so moma niniiro saanonj sokonja." Kaenj jenj uugianonj kawaajonj qeangoro aisoogi.

⁴² Aisoonj gawonj toroqenj menj weenj so jiwowonj jigononj ugi ano miria miria kanonj kema Bunja qaa kuma onjoma laligogi. Jiisasnonj Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, yonononj iikawaa Oligaa Bunjaya jenj iikanonj ejemba uugia kuunj laligogi. Kianj.

6

Gawonj ilailaa eja (diikon) 7 metogonj onjonji.

¹ Gowoko janngogianonj somariinj uro Juuda ejemba tuunj woi koloonj laligogi. Tosianonj kantri tosianonja kanj Griik qaa jegi ano tosianonj iyanjaa balonjianonj laligonj kouma Arameik ano Hibruu qaa jenkegi. Kaenj laligogi kambanj iikanonj niinonjginonj kolooro. Griik qaa jegiti, iyonononj kokaenj jegi boliro, "Aposol yonononj kambanj so nene hina mendeema nonomakejuto, Griik qaa jeje emba malo nonoo nene hina bakaya ii bakasasanj nonomakeju. Ororonj mende mendeenjji mende sokonja."

² Kaenj jegitiwaaajonj ama aposol 12 yonononj gowoko tuunj ii koma horonj onjonji ajoroogi kokaenj injjogi, "Nonononj selewaa gawonj menj nembanene mendeema onjoma Anutuwaawaa Bunja gawombaajonj kambanana saanonj mende sokono uuwaa gawonananonj kamaawabo. Ii mende sokonja.

³ Kawaajonj alaurunana, mobu! Onjononj mono onjonganjaa batugianonj gawonj ilailaa mokoloonj onjombu. Unja Toroyanonj eja uugia saa qero Anutunonj momakootoya qaita monj onono qabunja awaa menj nanjuti, mono eja iikaanja 7 meweengonj onjombu. Ii meweengonj onjonji gawonj ii onjonj ii galenj koma menj laligowuya.

⁴ Yonononj kaenj laligowuyato, nononano kambanj so pondanj qama koolinj Anutuwaanonj Bunja qaa jegenja nama jenj seinj laligowonja. Gawonj iikanonj mono pondanj nambonja."

⁵ Kaenj injjogi tuunj kuuya yonononj "Saanonj sokonja," jegi. Kaenj jenj eja qata Stiwwen meweengogi. Stiwwen ii Anutu kotakota moma laarinj muro Unja Toroyanonj uuta saa qero laligoro. Toroqenj eja kokaanj meweengonj onjonji: Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas ano Nikolas. Nikolas ii waba kantriwaa siti qata Antiokia kanonj koloonj kanagenj Juuda ejaga koloonj uuta Kraistwaanonj meleeno.

⁶ Ii meweengonj onjonji aposol yonoo jaasewangianonj uma kenji borogia wangianonj ama qama koolinj kotuegonj onjonji.

⁷ Anutuwaanonj qaa jenj seigi toomorianawo kolooro gowoko yonoo janngogianonj Jerusalem sitinonj somariinj seiro. Jigo gawonj galenj yonoo tuunjonjga seiseiya yonononj kaanjagadeenj uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kianj.

Stiwwen qelanjinj menj somonjgogi.

⁸ Anutuwaawaa kalenmorianja ano ku-usunja kanonj gawonj ilailaa eja Stiwwembaawaa uuta saa qero nama aiwese anjoleto somasomata ii ejemba batugianonj mero asugiro.

⁹ Ii asugiroto, Juuda tosanonj waama Stiiwen tuarenjenj ama mugi. “Loloonj kagiti, iyonjoo qamakooli miri tuunj”^{*} yonjoo batugianonj Juuda tosanonj Sairini ano Aleksandria lijipt siti woi kanonja eleema kanj nanjgi. Eja kaanjanonj mindirinj waama Silisia ano Eisia prowinsnonjga kagiti, iyonjoo tuunjonjga Juuda eja tosaanja unjuama motoonj Stiiwembo mondonj niinonjgiinonj ama jenonjkooli amigi.

¹⁰ Kaenj amigito, Unj Toroyanonj Stiiwen sololoooro momakooto somataa qaganonj qaaya meleema injjoroti, ii Juuda yonjononj qewagowombaajonj amamaanj kamaagi.

¹¹ Amamaanj kamaanj kokomomola menj kema eja tosaanja mokoloonj kuunj onjoma kanj kokaenj jegi, “Iinonj mepaqepae qaa jenj iikanonj Mooses ano Anutu qetama orono moninj.”

¹² Kaenj jenj kema ejemba tuunj, iyonjoo jotamemeyagia ano Kana qaawaa boi yonjoo uunonjkeeme qaa jegi uugia gere jero. Gere jero tililuaanj kanj Stiiwen horonj qelanjinj menj jigo kaunsol tuunj yonjoo jaagianonj kenjgi.

¹³ Kema eja tosaanja unjuanjgi kouma Stiiwembaa selianonj qaa qolonjmolonggoya kuunj kokaenj nanjonj jegi, “Eja koi kanonj mono jiwowonj jigonana ano Mooseswaanonj Kana qaa tuarenjenj ama mende mesaonjkejato, ii toroqen jenjkeja.

¹⁴ Tuarenjenj ama kokaenj jero moninj, ‘Jiisas, Nazaret ejanonj mono jiwowonj jigo koi kondeeno qeqelalanj ewaa ano Moosesnonj Kana qaa nononota eji, ii utegowaa.’”

¹⁵ Kaenj jegi jigo kaunsol tuumbaa ajoajoroononj ragiti, ii kuuyanonj Stiiwen tororo uugi kaitanianonj Siwe gajoba tani kaanja kolooro iima mogi. Kianj.

7

Stiiwenonj qaa kitia meleema jero mogi.

¹ Stiiwen qaa Jakeyanonj ononj nano jigo galenj wanjanonj kokaenj qisinj muro, “Qaa ii honja me qolonjmolonggoyaga?”

Stiiwenonj Abrahambaa sunduya jero.

² *Qisinj muro kitia kokaenj meleeno, “Ejauruna, manj daremuna, niinonj kokaenj injjowe mobu: Ananaa ambonana Aabrahamnonj Mesopotemia balononj laligoro asamararanj Toya Anutu iinonj asuginj muro Mesopotemia mesaonj Haran gomanonj kema laligoro.

³ Anutunonj kokaenj ijoro,

‘Gii geengaa gomanj balonjga ano tinitosauruga onjomesaonj balonj monj qendeema gomanjati, mono iikanonj kema laligowa.’

⁴ *Kaenj ijoro moma Kaldia gomanj mesaonj Haran gomanonj kema laligoro. Iikanonj laligoro manjanonj komuro Anutunonj wasinj murota onj kambanj kokaamba koi laligojuti, mono balonj kokanonj kanj kanainj rama laligoro.

⁵ *Balonj kokanonj rama laligoro Anutunonj balonj kitia boronja monj kana tamboyaa so ii mende bunja qenj muro. Balonj koi kawaa toya mende totoonj kolooroto, Aabrahambaa gbilia mende kolooro Anutunonj kambanj iikanondeen iwaa qaa waladeen kokaenj jenj somonjgoro,

‘Niinonj gomanj koi ii gii ano goo gemaganonj gbiliuruga koloowuti, mono iyonjoojonj onjombe iikawaa toya koloowuya.’

⁶ *Kaenj jenj toroqen qaa kokaenj jero,

‘Goo gbiliuruganonj gomanj monjgenj kema wabaya koloonj laligowuya. Wabaya koloonj laligogi gomanj iikawaa toya yonjononj somonjononj onjonj togiaa welenj eenj qenj laligowuya. Kaenj laligogi ama riinj onjonjgi gawonj binjowo binjowo eenj megij sawanja mende onjonjgi gbani 400:waa so konjajilinj qaganonj laligowuya.

⁷ Kaenj laligowuyato, niinonj kanagenj balonj ejemba welenjgia qenj laligowuyati, ii qaanonj ama jenj tegonj onjomanja.

Anutunonj toroqen kokaenj jero,

‘Kaenj kolooro gbiliuruganonj gomanj ii mesaonj gomanj kokanonj eleema kanj waena menj mepeseenj noma laligowuya.’ Kianj.

Aisak, Jeikob ano Joosef yonjoo sundugia jero.

⁸ * “Anutunonj Abraham kaenj ijonj aiwese kokaenj ambutiwaajonj jero moro, ‘Onj niwo soomonjgo ambutiwaajonj mono noo aiwese asa koma eja selegia kotonj laligowu.’ Iikawaa so Aabrahamnonj meria Aisak kolooro weenj 8 tegoro kanonj Anutuwaawaa aiweseja menj

* 6:9: Qamakooli miri tuunj mombaa qata ii kokaenj kolooro qagi: Ejemba qabunajgiawo yonjononj tosaanja sawanjgia megij bunjagia koloonj togiaa welenj eenj qenj laligonj (sleiw) borogianonjga loloonj kagiti, iyonjononj iyanjgiaa qamakooli miri tuunjgia ama qagia kaenj qagi. * 7:2: Jen 12.1 * 7:4: Jen 11.31; 12.4 * 7:5: Jen 12.7; 13.15; 15.18; 17.8

* 7:6: Jen 15.13-14; Eks 3.12 * 7:8: Jen 17.10-14; 21.2-4; 25.26; 29.31-35.18

selia kotooro. Aisaknonj meria Jeikob mekoloonj aiwese ii kotooro ano Jeikobnonj merauruta mekoloonj onjoma iikawaa so kotonj onjono. Jeikobwaa merauruta 12 yonjononj Israel nonoo ambosakonjurunanaga koloogi.

⁹ * “Ambosakonjurunananonj kogia Joosef ii gema qej munj sewanja mewutiwaajonj anjgi tosiantonj sewanja menj wama Iijipt kantrinonj kema onjgi laligoro. Iikanonj laligoro, Anutononj iwo laligoro.

¹⁰ * Iwo laligoro konjilinj kania kania qaganonj uro moroti, kuuya iikanonjga mono metogonj muro. Metogonj munj kalenmoriaja muro momakootoya awaa kolooro. Ii kolooro Iijipt kantriwaa faarao kinj iwaa jaanonj keuro iiro sokono eja ponj kuunj muro Iijipt kantri ano faarao kimbaa jinjkaronj miri iwoiya galej koma onjoma laligoro.

¹¹ * Galej koma onjono bodi kambanja kanj kuuro Iijipt kuuya ano Keinan gomanj ii sokono. Kawaajonj ejemba yonjononj majakaka somata moma koroweborowe laligogi. Kaen laligonj ananaa ambourunananonj nembanene mokoloowombaaajonj memeanjgogi.

¹² * “Kaenj memeanjgogi ‘Iijipt gomanonj dumunj kota eja,’ kaenj jegi Jeikobnonj moro. Kaenj moma merauruta, ananaa ambourunana ii indinj mutuya wasinj onjono kanonj kenji.

¹³ * Kaenj kema laligonj eleema manjiaanonj kagi. Kanagenj indinja monj mombo kenji Joosefnonj kaniaya injisaano mogi. Mogi faarao kinjonj kaanjadeenj tinitosaya injima kaniagia moma kotooro.

¹⁴ * Moma kotooro Joosefnonj qaa ama manja Jeikob ano tinitosauruta kuuya ii koma horonj onjono iwaanonj kenji. Ejemba kengiti, iyonjoo janjgogia ii 75 kolooro.

¹⁵ * “Jeikob kaenj wanji Iijipt gomanonj keno. Kema laligonj iikanonj komuro. Ambourunanonj kaanjagadeenj komudaborogi.

¹⁶ * Komudaborogi qamogia menj anjonj Keinan gomanonj eleema Sekem gomanonj kanj ronj koma onjngi. Wala eenjanonj Abrahamnonj Sekem (Sikem) laligonj balonj monj eja qata Haamor iwaa gbiliuruta yonjononjga monenonj sewanja meroti, mono iikawaa qasirianonj jamo kobaa uroroonj kanonj ama onjngi.” Kianj.

Moosesnonj Iijipt kantrinonj koloonj laligonj kouro.

¹⁷ * Stiwenonj toroqenj kokaenj jero, “Anutononj wala eenjanonj soomongjo qaa Abraham muroti, ii honjowo koloowaatiwaa kambanja torinj dodowiro. Dodowiroti, iikawaa so Israel yonjononj Iijipt gomanonj koloonj seinj laligogi tuunjononj somariinj uro.

¹⁸ * Somariinj uro faarao kinj monjonj waama kanainj Iijipt galej koma onjono. Faarao kinj gblilia iinonj Joosefwaa kania mende moma laligoro.

¹⁹ * Iwaa kania mende moma ananaa kanageso ii anjomokolonj qaganonj tiligonj ambourunana ama riinj onjono laligogi. Kaenj laligogi kinjonj Israel yonjoo jenkooto kotakota kokaenj ano, ‘Onjo mono meraurgia bubuga ii onjoma yamagenj kema apunonj giligi kemenj komuwu.’

²⁰ * “Jenkooto kaenj ano kambanj iikanonjadeenj mera monj qata Mooses kolooro. Anutononj ii iima moro sokono. Mooses kolooro nemunjanjononj ii koinj karoombaa so mirigaranonj galej koma laligori.

²¹ * Koinj karoonj ii tegoro nemunjanonj menj yamagenj kema kondenonj apu qaganonj ama mesanjgoro. Mesanjonj keno faarao kimbaa boratanonj mokoloonj mero meria kolooro galej koma muro laligoro.

²² * Kaenj laligoro Iijipt yonjononj momo ano kaiyaka kuuya ii kuma mugitiwaa so Iijipt yonjononj momakooto eja somata kolooro. Iinonj qaaya ano nanamemenja ii esunmumu qaganonj jenj ama laligoro.

²³ * “Mooses gbania 40 tegoro kanonj Israel daremunjuruta yonjoo prowinsnonj kema injimambaajonj romonjonj qaaya somonjonj keno.

²⁴ * Kema Iijipt ejanonj Israel eja monj iwo eenj toontoonj anjgowowo ama horonj ureenj ama munj qero iiro. Iima kema Israel eja ii ilaanj munj gematanonj kema ironja meleema Iijipt eja ii qej qero komuro.

²⁵ * Qero komuro Anutononj Mooseswaanonj laarinj Israel ejemba faarao kimbaa borononjga metogonj onjomambaajonj ku-usunj muro karo. Yonjononj Mooses iima kaniaya iikaenj saanonj moma asariju, iikaenj romonjgoro, yonjononj ii mende moma asarij eenj tompinj laligogi.

* 7:9: Jen 37.11, 28; 39.2, 21 * 7:10: Jen 41.39-41 * 7:11: Jen 42.1-2 * 7:13: Jen 45.1, 16 * 7:14: Jen 45.9-10, 17-18; 46.27 * 7:15: Jen 46.1-7; 49.33 * 7:16: Jen 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Joos 24.32 * 7:17: Eks 1.7-8 * 7:19: Eks 1.10-11, 22 * 7:20: Eks 2.2 * 7:21: Eks 2.3-10 * 7:23: Eks 2.11-15

²⁶ “Gomanj ano mombo yonoonoj keno Israel eja woiyanoj aori iriuro. Iriima batogon batugaranoj luae koloowaatiwaajonj moma kokaenj irijoro, ‘Eja woi, oro daremunja. Oroangara motoononj mono naambaajonj kaenj tiwilaanj aojao?’

²⁷ Kaenj irijoroto, ejanonj alia menj bolinj muroti, iinonj mono Mooses geriawo utama muj kokaenj jenj muro, ‘Gii nonoononj galenkonkonj ano jenteego ejaga koloojanj me? Morononj kuunj gonota nanjanj?’

²⁸ Gii woranj Iijipt eja qena komuroti, mono kaanjadeenj nii numambaajonj jejanj me?’

²⁹ *Kaenj qisinj muro qaa kawaajonj ama Iijipt kantri mesaonj olonj koma Midian gomanonj kema wabaga laligoro. Iikanonj laligonj emba menj merawoita woi mekoloonj orono laligogi.” Kianj.

Moosesonj balonj qararanjonkonjanonj gbani 40 laligoro.

³⁰ *Stiiwenonj qaa toroqenj kokaenj jero, “Kaanj laligogi gbani 40 tegoro kanonj Moosesonj balonj qararanjonkonjanonj liligonj baanja qata Sainai iikawaa kaniaonj laligoro Siwe gajoba mojononj asugiro. Ii gere jerendenj batuyanonj gere bolanj koloonj mende jenj kotoroti, iikanonj asuginj muro.

³¹ Kaenj asuginj muro tani iikawaajonj waliqonj kania iima moma kotomambaajonj kosianonj keno Anutuwaanonja qaa monj kokaenj kolooro moro,

³² ‘Niinonj goo ambosakonjuruga yonoo Anutugiaga koloojenj. Niinonj Aabraham, Aisak, Jeikob yonoo Ponjiaga laligonj kouma laligojenj.’ Qaa kaenj kolooro moma jenenja kanainj ororo iikaanj baagenj suuj iimambaajonj toroko moro.

³³ “Toroko moroto, Ponjonj kokaenj ijoro, ‘Balonj riinj nanjanj, ii balonj kowogaga. Kawaajonj gii mono kana esuga qetegowa.

³⁴ Noo ejemba tuunjuruna Iijipt laligojuti, ii ama riinj onjonji siisiwaewae qaganonj aonj oronj laligoju. Niinonj ii iima kotonj laligojenj. Yonononj osongonj unjuro saama welenjuti, niinonj ii modaborojenj. Niinonj yonoo borogianonja metogonj onjomambaajonj kamaajenj. Kawaajonj gii mono keteda koi waama kana wasinj gombe Iijipt kemba!’ Kaenj ijoro.”

Moosesonj Israel unjuano gbani 40 kananonj laligogi.

³⁵ *Stiiwenonj qaa toroqenj kokaenj jero, “Yonononj Mooses qakooma kondama muj kokaenj ijogi, ‘Gii galenkonkonj ano jenteego ejaga koloojanj me? Morononj kuunj gonota kaya nanjanj?’ Kaenj qakooma ijogito, Anutunonj Mooses ii wasinj muro yonoo eja ponjgia kolooro. Siwe gajobanonj gere jerendenonj bolanj jero kanonj asuginj muroti, iinonj mono Anutuwaanonj buju qaa ii menj kanj uuta kuuro mootogo ejagiaga kolooro.

³⁶ *Israel mootogo ejagia koloonj ejembauruta ii aiwese angoletoto kania kania menj Iijipt kantrinonja metogonj unjuano mesaonj Kowe Osoga iikanonj kagi. Emu kagi kanonj ano balonj qararanjonkonjanonj kaanjadeenj toroqenj aiwese angoletoto morota morota ii gbani 40:waa uutanonj menj qendeeno iima laligogi.

³⁷ *Moosesonj eja ponjgia laligonj Israel kanageso ii kokaenj inijoro, ‘Anutunonj Juuda tuunj onjoo batugianonja gejatootoo eja monj meweengonj kuuro nii kaanja koloowaa.’

³⁸ *‘Israel yonononj balonj qararanjonkonjanonj kanj laligogi eja ponjgia koloonj ananaa ambosakonjurunana yonowo laligonj kanagesogia galenj koma onjono. Galenj koma onjono baanja qata Sainai iikanonj uro Siwe gajoba mojononj qaa ijoro moma iwo laligoro. Kaenj laligonj Anutunonj laaligo kotigaa qaaya suulanj ijoro moma laligoroti, iinonj qaa ii iikawaa so jero nonoo Buja kolooro.

³⁹ “Iinonj eja ponjgia laligoroto, ananaa ambosakonjurunana yonononj qaaya tenj koma mubombaaonj mojomjogia tiuro gema qegi. Gema qenj utama muj uugia meleeno Iijipt kantrinonj mombo eleembombaa siinja mogi.

⁴⁰ *Kaenj moma Mooseswaa data Aaron ii kokaenj ijogi, ‘Moosesonj eja Ponjana koloonj Iijipt kantrinonja metogonj nunuano kaniinj, iinonj baananonj uma tani nomaenj kolooji, nono ii mende mojon. Ii mende mojonjwaajonj giinonj saanonj tando lopionj mena iikanonj jotamemenana koloogi kanagianonj toroqenj kembonja.’

⁴¹ *‘Kaenj ijonj iikanondeenj goul menj kanonj lopionj monj bulmakao meriaa tani megj. Ii menj siimolonj menj kanj ama muj lombanj onj iwo borogianonj megiti, iikawaa korisoro ama mepeseegi.

⁴² *Kaenj angjito, Anutunonj ii iima mojomjogia tiuro gema unjuro Sombimbaa senjelao Toya waegia menj mepeseenj onjombutiwaajonj onjomesaoro. Gejatootoo eja Aamosonj qaa monj ooro Buju Terenonj eji, mono iikawaa so kokaenj angj,

* 7:29: Eks 18.3-4 * 7:30: Eks 3.1-10 * 7:35: Eks 2.14 * 7:36: Eks 7.5; 14.21; Janj 14.33 * 7:37: Dut 18.15, 18 * 7:38: Eks 19.1-20.17; Dut 5.1-33 * 7:40: Eks 32.1 * 7:41: Eks 32.2-6 * 7:42: Aam 5.25-27

'Oo Israel ejemba, oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋaŋoŋ kaŋ gbani 40:waa so laligoŋ kambaŋ iikaŋoŋ oro siimoloŋ ooŋ nanduŋ tosaŋa meŋ kaŋ noma laligogi me qaago?

⁴³ Ii qaagoto, oŋonoŋ mono beŋ qata Moolek iwaa opo sel kuuŋa ii aŋgogi ano beŋ qata Refan iwaa sengelao unŋaya ii aŋgoŋ kaŋ laligogi.

Oŋonoŋ unŋa lopiŋ ii waegara meŋ mepeseŋ orombombaajoŋ megi buŋagia kolooro. Kawaajoŋ ama niinoŋ mono koŋjoma oŋombe kereurugianoŋ kaŋ unŋaŋgi kema laligoŋ koriganoŋ Babilon kantriwaa gematanoŋ uma laligowu.' " Kian.

Stiiwenonŋ opo sel jigowaa qaaya jero.

⁴⁴ * "Ambosakoŋurunana yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋaŋoŋ kaŋ laligoŋ Anutuwaa dangunu kuun opo sel jigo meŋ aŋgoŋ laligogi. Ii meŋ aŋgoŋ Anutunoŋ jigoya mewuti-waajoŋ Mooses jeŋ kotoŋ muŋ unŋa sareya qendeema muro iiroti, mono iikawaa so megi nano.

⁴⁵ * Moosesnoŋ ambosakoŋurunana galeŋ koma oŋono yoŋonoŋ opo sel jigo ii aŋgoŋ laligogi. Kanageŋ Joosuanonŋ waama galeŋ koma oŋono gbiliurugianoŋ jigo ii buŋa qeŋ aŋgoŋ toroqen kaŋ laligoŋ kantri kokanoŋ kougi. Kantri kokanoŋ kougi Anutunoŋ baloŋ toya tuuŋa tuuŋa oŋotaaro kengi gomangia aŋgoŋ koma megi. Meŋ rama laligogi kin Deiwid kolooro.

⁴⁶ * "Iinoŋ kolooro Anutu jaasewanoŋ kalenmoriana mokoloŋ kokaenŋ qisiŋ muro, 'Anutu Jeikobwaa beŋa, giinoŋ saanoŋ jena niinoŋ jeŋ kotowe nono goojonŋ jiwowonŋ jigo waŋa mewoŋa.'

⁴⁷ * Kaenŋ qisiŋ muroto, Solomononŋ jeŋ kotoŋ Anutuwaajoŋ jiwowonŋ jigo megi.

⁴⁸ Ii megito, Uuta Somata iinoŋ ejanonŋ miri borogianoŋ megiti, iikaŋoŋ mende laligoŋa. Kawaa qaaya gejatootoo eja moŋnoŋ kokaenŋ oorota eja,

⁴⁹ * Poŋnoŋ jeja: Noononŋ jinŋkaronŋ duŋ rarana ii Siwenonŋ ero namo ii kananaa doya kolooro iikaŋoŋ riinŋ rajenŋ.

Oŋo mono noojonŋ miri tania nomaenŋ megi sokonaga?

Me miri dakanonŋ mokoloŋ noŋgi iikaŋoŋ uma haamo meŋ laligowenaga?

⁵⁰ Iwoi kuuya ii mono neeno neenaa boronanoŋ mokoloŋ oŋombeti, ii moju.' " Kian.

Stiiwenonŋ kaunsol yoŋoo uugia kuuro.

⁵¹ * "Oo qaageqe ejemba, oŋoo uugianoŋ mono duuro gadokopa koloju. Gejagianoŋ hoŋgoŋ mende totoŋ toja! Ii duujiwaaŋoŋ Anutuwaanonŋ qaa qotogonŋ gejojombanŋ amakeju. Ambosakoŋurugianoŋ Unŋa Toroya tuarenjenŋ ama muŋ laligogi oŋonoŋ mono yoŋoo so toroqen kaŋjadienŋ Unŋa Toroya suulanŋ gema qeŋkeju!

⁵² Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ gejatootoo ejemba afaŋa qaago sisiwerowero ama oŋoma laligogi. Yoŋoonoŋga moronoŋ kakasililinŋ mende mokolooro? Yoŋonoŋ Eja Solaŋanoŋ asugiwaatiwaa gejatootoo qaaya jegi ii unjuŋi komugi. Yoŋonoŋ komugi Eja Solaŋanoŋ aŋo asugiro oŋonoŋ ii memelolo meŋ muŋ qegi komuro.

⁵³ Anutunoŋ gajobauruta wasinŋ oŋono Siwenonŋga kamaanŋ Kana qaa oŋoŋgi Buŋagia kolooro, oŋonoŋ ii mende teŋ koma otaanŋ laligogi." Kian.

Stiiwenŋ jamonoŋ qegi komuro.

⁵⁴ Stiiwenonŋ qaa kaenŋ jero jigo kaunsol yoŋonoŋ mogiti, ii uugia soononŋ kootoya kaŋa kotoŋ. Kotoŋ uugia gere jero ambari kinŋ waama nanŋi.

⁵⁵ Kaenŋ aŋgito, Unŋa Toroyanoŋ Stiiwembaa uuta saa qero jaaya Siwenonŋ uuro uro Jiisas Anutuwaa asamararanŋ uutanonŋ eukanonŋ Anutuwaa boro dindinanoŋ nano iiro.

⁵⁶ Jiisas iima jero, "Mobu! Siwe aantano Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono Anutuwaa boro dindinanoŋ nano iijenŋ."

⁵⁷ Kaenŋ jero moma qa gigilaagi guju somata waaro gejagia borogianoŋ gojoma kuuyanonŋ lugunŋ kema qelanjinŋ megi.

⁵⁸ Kaenŋ meŋ taonŋ goraayanonŋ ororaanŋ kema seleenŋgenŋ ama jamonoŋ kanainŋ gilinj qegi. Kaenŋ qegi toŋianoŋ ii iima nama malekugia qetegonŋ meloloonŋ eja gbaworo Soolwaa kosianoŋ anŋi.

⁵⁹ Kaenŋ ama jamonoŋ gilinj qeŋgadeenŋ nanŋi Stiiwenonŋ Anutuwaa qama koolinj kokaenŋ jero, "Oo Poŋ Jiisas, gii mono kokoosona meŋ aŋgoŋ komba!"

⁶⁰ Kaenŋ jeŋ kemenŋ siminj kuma qa gigilaanŋ jero, "Poŋ, singisonŋo koi anjuti, iikawaa lombota mono yoŋoo qagianonŋ mende amba!" Kaenŋ jeŋ goronŋ qeŋ komuro. Kian.

* 7:44: Eks 25.9, 40 * 7:45: Joos 3.14-17 * 7:46: 2 Sml 7.1-16; 1 Hist 17.1-14 * 7:47: 1 Kinj 6.1-38; 2 Hist 3.1-17

* 7:49: Ais 66.1-2 * 7:51: Ais 63.10

8

Soolnoŋ uumeleenj tuuŋ sisiwerowero ama oŋono deenji.

¹ Stiiwen qegi komuroti, ii Soolnoŋ kaanagadeenj moro sokono. Kamban iikanonjadeenj sisiwerowero somata kolooro Jerusalem sitiwaa uumeleenj tuuŋ kazi ama oŋonji. Kawaajonj yonononj korebore siti mesaonj deema Judia ano Samaria prowins woi ii sokoma kenji aposol yononondeenj kaparanj koma sitinonj laligogi.

² Ejemba Anutu goda qeŋ waeya meŋ laligogiti, iyonoononjga tosanonj Stiiwen komurotiwaaajonj jinŋenj qama mamaga saama qamoya meŋ kema roŋ konji.

³ *Roŋ konjgito, Soolnoŋ uumeleenj kanageso jaabamagege meŋ oŋoma miria miria liligonj uma uumeleenj eja ano emba ororaanj unjuama gilinj oŋono kamaagi jero kapuare mirinonj oŋoonji. Kianj.

Filipnoŋ Samaria sitinonj Buŋa gawonj mero.

⁴ Uumeleenj ejembanonj deema gomanj so kema kanj liligonj laligogiti, iyonononj Oligaa Buŋa jeŋ iikanonj ejemba uugia kuun laligogi.

⁵ Filipnoŋ Samaria prowinswaa siti moŋnonj kemenj Hamoqeŋe Toya Kraistwaa kania jeŋ asariŋ oŋono mogi.

⁶ Ii jeŋ asariŋ oŋoma angoletoro mero letono ejemba tuuŋ yonononj ii iima qaa jeroti, ii uumotoonj ama geŋa ama moma anŋonj konji.

⁷ Filipnoŋ gawonj mero Anutuwaa ku-usuŋanonj omejiilanj mamaga ii ejemba uugianonjga oŋotaaro. Oŋotaaro qa bobolo qama kouma kenji. Gawonj mero ejemba seiseiya bakagia koomuya koloonj meendanjoŋa laligogiti, ii qeaŋgogi.

⁸ Kaenj kolooro Samaria sitinonj korisoro uuta koloonj ero. Kianj.

Sele galeŋ eja Saimononj umbuqumbulinj ano.

⁹ Korisoro eroto, Samaria siti kanonj owen jeŋan eja moŋ qata Saimon laligoro. Iinonj gbani tosaanj suuqanŋoronj hamoqeŋe gawonj meŋ Samaria ejemba waliŋgonj oŋono laligogi. Kaenj laligogi "Eja uuta koloojeŋ," jeŋ iyanŋaonj moro uro.

¹⁰ Ejemba uuta ano kamaanjeqeta yonononj korebore Saimombaa qaawaaajonj geŋa ama moma kokaenj jeŋ laligogi, "Anutuwaa esuŋa qata 'Ku-usuŋ somata,' qajuti, iikanonj mono eja kawaa uutanonj kemerota eja."

¹¹ Saimononj suuqanŋoronj hamoqeŋe gawonj ii kambanj koriga mero ejembanonj waliŋgonj laligogi. Kaenj ano waliŋgonj laligotiwaajonj ama iwaanonj qokotaan laligogi.

¹² Kaenj laligogito, Filipnoŋ kanj Anutuwaa bentotononj keubombaa Oligaa Buŋa ano Jiisas Kraist qataa kania ii jeŋ asariŋ oŋono. Ii jeŋ asariŋ oŋono ejemba mamaganonj Buŋa qaa moma laariŋ uugia meleenji oomulu meŋ oŋono.

¹³ Kaenj anji Saimononj kaanagadeenj qaa ii moma laariro oomulu meŋ mugi Filipwaa kosianonj kanj laligonj otaaro. Kaenj kolooro Filipnoŋ angoletoro aiwese somasomata mero asugiro ii iima waliŋgonj laligoro. Kianj.

Uŋa Toroyanonj Samaria yonŋoo uugianonj kemero.

¹⁴ Samaria ejembanonj Anutuwaanonj Buŋa qaa kaenj moma anjalij anŋonj konjgiti, iikawaa bujuyanonj seiŋ Jerusalem sitinonj keno aposol yonononj mogi. Yonononj ii moma Piito ano Jon meweenŋonj wasiŋ oronji yonoononj keni.

¹⁵ Kema keuma yonŋoonj ama qama koolinj Uŋa Toroyanonj uugianonj kemebaatiwaaajonj Ponj qisiri.

¹⁶ Kania kokaembaajonj qisiŋ qama kooliri: Yonononj Ponj Jiisaswaa qatanonj oomulu meŋ oŋonjgito, Uŋa Toroyanonj yonŋoononjga mombaa uutanonj mende kemero een laligogi.

¹⁷ Kawaaajonj qama koolinj borogara wanŋianonj ani Uŋa Toroyanonj uugianonj kemero megi. Kianj.

Saimononj Uŋa Toroya sewanŋa memambaajonj jero.

¹⁸ Aposol yorononj borogara ejemba wanŋianonj ani Anutanonj iikawaa so Uŋa Toroya yonŋoo uugianonj ano Saimononj ii iima monen meŋ kanj kokaenj irijoro,

¹⁹ "Oro mono ku-usuŋ kaanŋa ii nii moŋ noni meŋ borona daenj yonŋoo wanŋianonj amanŋati, Uŋa Toroyanonj mono iyonŋoo uugianonj kemebaa."

²⁰ Kaenj irijoroto, Piitononj kokaenj jeŋ muro, "Ae! Yamagenj! Giinonj Anutuwaa kalenja ii monenonj sewanŋa memambaajonj jeŋan. Kawaaajonj gii mono monenŋawo gere sianonj kemeba."

²¹ Goo uuganonj Anutuwaa jaanonj mende dinggoja. Kawaaajonj gii Buŋa qaa kokawaa honj moŋ mende totoonj mewaga.

* 8:3: Apo 22.4-5; 26.9-11

²² Kilenaganonga mono uuga meleema Poŋ qama koolina iinonj uumomogaa singisongoya ii mesaonaga.

²³ Goo uuganonj kobooro tomembombombonj kaanja juma saa qeŋ gonja. Singisongoganonj mono kasa kaanja kokosiin gono osijan.”

²⁴ Piitononj kaen jej muro oweŋ jenaj eja Saimononj kokaen meleema orono, “Oro mono noojonj ama Pombaaonj qama kooliri qaa jejaoti, iikawaa honja monj mende koloon nonaga.”

²⁵ Aposol yorononj Pombaa Buŋa qaa ii siti iikanonj nanjon jej jej asarin onjomesaon keni. Kananonj kema Samaria prowinswaa gomanja gomanja liligonj ejemba uugia Oligaa Buŋa qaanonj kuuj onjoma laligon Jerusalem sitinonj eleema keni. Kianj.

Filipnonj Afrika eja monj ii Buŋa qaa ijoro.

²⁶ Pombaanonj gajoba moŋnonj Filip qaa kokaen ijoro, “Gii mono Jerusalem siti mesaon Saut waageŋ kemba. Balonj qararanjonkonjanonj kana isia (walaga) Gaza taanonj kemenkejuti, mono iikanonj kemba.”

²⁷ Kaen ijoro Filipnonj afaanjonj mesaon keno. Kema Afrika eja moŋnonj gomanjonj eleema keno kananonj mokolooro. Iinonj Etiopia kantriwaa kandasi kwiimbaa jawina uuta koloon emba pombaa jinjon mirianonj monen ano esuhina iwoiya galenj koma laligoro. Seliaa iwoiwaajonj ama Juuda eja koloomambaajonj amamaaroto, kilen Anutuwaawaa waeya menj mepeseemambaajonj Jerusalem sitinonj karo.

²⁸ Kanj gomanjonj eleemambaajonj hoos karenonj uro hoosnonj horogi kananonj keno. Iikanonj kema gejatootoo eja Aisaiawaa buk kotuma weenjonj raro.

²⁹ Kaen kolooro Uŋa Toroyanonj Filip saŋe qeŋ munj qaa kokaen ijoro, “Gii mono hoos kare iikawaa kooronjonj kema metetereen kemba.”

³⁰ Uŋa Toroyanonj kaen ijoro iikanondeen bobogarin kosianonj keno. Kema ejanonj gejatootoo eja Aisaiawaa buk iikanonja Buŋa qaaya weenjoro moro. Moma kokaen qisinj muro, “Qaa weenjojanj, ii saanonj moma asarijanj me qaago?”

³¹ Qisinj muro ijoro, “Moŋnonj mende jej asariro neeno ii nomaen moma asariwenaga?” Kaen ijoro hoos karenonj uro motoonj rari.

³² *Buŋa Tere weenjoroti, ii kokaenj,

“Ejanonj lama qeŋ kotowombaajonj menj wanjuti, ii mono iikawaa so osonj sororonjonj ero.

Galenjonj lama meriaa juya bianjatinonj motoro kooronjonj goronj qeŋ otonja qaa nanji, iwaa so mono mende qama waunjoro.

³³ Menj kamaanj mugj moŋnonj qaa jakeyanonj qaayaa kitia mende nanjonj jero een lan jej tegogi. Namononj laaligoya kaen wanji komuro.

Gbiliuruta qaa komuro. Kawaaonj moŋnonj qa areŋa kanagenj mende weenjonj jewaa.”

³⁴ Jawinonj ii weenjonj Filip kokaen qisinj muro, “Gejatootoo ejanonj qaa ii morowaajonj jeja? Ii iyanjaajonj me eja mombaajonj jeja? Gii saanonj iikawaa kania nijowa.”

³⁵ Kaen qisinj muro gejatootoo yonoononj Buju Terenongga kanainj Jiisaswaa Oligaa Buŋa ii kaniawo jej asariro moro.

³⁶ Kaen aminj moma kananonj kema apu kosianonj keuri kwiin jawinjonj ijoro, “Iiba, apu bereŋa koi eja. Kawaaonj gii saanonj oomulu menj nomba. Qaa moŋnonj anjonj koma gonja me qaago?”

³⁷ (Kaen ijoro Filipnonj jero, “Gii qaa gijojenj, ii uuga kuuya Anutuwaanonj ama moma laarijanj een, ii saanonj amanja.” Jero qaa kokaen meleeno, “Jiisas Kraistnonj Anutuwaawaa Meria kolooja, niinonj ii moma laarijenj.”)

³⁸ Kaen meleema jej kotoro hoos kare somonjgogi angarakunj apunonj kemenj Filipnonj oomulu menj muro.

³⁹ Ii menj muro apunonjgaa kouri Pombaa Uŋa Toroyanonj Filip wano uma aliŋo kwiin jawinjonj ii mombomende iiro. Mende iiroto, toroqenj korisoro qaganonj gomanj balonjonj Etiopia keno.

⁴⁰ Filipnonj alinj kema taonj qata Asdod kanonj asugiro mokoloogi. Iikanonjadenj toroqenj taonja taonja liligonj kanonj Oligaa Buŋa qaanonj ejemba uugia kuuj kema laligonj Sisaria taanonj kouro. Kianj.

9

Ponjonj Sool asuginj muro uuta meleeno.

Apo 22.6-16; 26.12-18

* 8:32: Ais 53.7-8

¹ Kambanj biiwia kanonj Soolnonj uugere qaganonj nama uu selia bolanj qetano Pombaa gowokouruta unj urenj onjoma laligoro. Kaenj laligonj jigo gawonj galenj wanja iwaanonj keno.

² Iwaanonj kema kokaenj kuunj qisiro, “Kana gbilia otaanj laligojuti, iyonjoononga tosonianj koriganonj Damaskas sitinonj laligoju. Kawaajonj niinonj saanonj endu kema monjgama onjoma monj mokoloomanjati, ii mono somonjgonj wama Jerusalem sitinonj kamanja. Damaskas sitinonj Juuda nonoo qamakooli miri galenj komakejuti, iyonjononj ii anjgonj koma onjombotiwaaajonj mono jenteego tere onj nona menj kema qendeema onjomanja.” Kaenj jero ooro menj keno.

³ Kananonj kema kema Damaskas siti dodowimambaaajonj ano iwoi monj uulanjowo kokaenj kolooro: Asamararanj monj Siwenonjga oobili kaanja asuginj kamaanj liligonj muro.

⁴ Liligonj muro tama namononj kemenj enj otonj monj moro qaa kokaenj ijoro, “Sool Sool, gii mono naambaajonj sisiwerowero qaganonj ama nonjanj?”

⁵ Kaenj ijoro Soolnonj qisin jero, “Ponj, gii morononj?” Kaenj jero meleeno, “Nii Jiisas sisiwerowero qaganonj ama nomakejanj, nii mono ii.

⁶ Ii koloojento, saanonj waama sitinonj kema. Iikanonj kema naa iwoiga ambagati, monjonj iikawaa bujuya gijowaa.”

⁷ Eja iwo kenjgiti, iyonjononj qaagia bogoro totominj nanji. Yonjononj qaa otonj onjanonj mogito, eja monj mende iigi.

⁸ Qaa meleeno Soolnonj namononjga waaroto, jaaya uunj iwoi monj mende iima titou kuunj nano. Kaenj nano borianonj menj Damaskas sitinonj wama kenji.

⁹ Kenji weenj karoonj kawaa so titou rama apu me nene monj mende nej enj raro. Kianj.

Ananiaasnonj Sool oomulu menj muro.

¹⁰ Damaskas sitinonj Jiisaswaa gowoko monj qata Ananiaas laligoro. Ponjonj kotonj kondooro jaameleenj unj iiro “Ananiaas!” qarou. Qata qarou jero, “Oo Ponj, nii koi rajenj.”

¹¹ Kaenj jero Ponjonj kokaenj ijoro, “Gii mono waama kana qata Kana Dindinja jenkejuti, iikanonj kema. Iikanonj kema Juudaswaa mirinonj uma Tarsus eja qata Soolwaaajonj qisiwa. Moba, iinonj nii qama koolinj noma raja.

¹² Qama koolinj rama uutanonj jaameleenj unj monj kokaenj iiro: Eja qata Ananiaasnonj miria uutanonj kouma jaaya mombo toowaatiwaaajonj boria wanjanonj ambaa.”

¹³ Ponjonj qaa kaenj ijoro kokaenj meleeno, “Oo Ponj, ejemba mamaganonj eja iikawaa sunduya jedaborogi mobe. Iinonj Jerusalem sitinonj goononj kanagesouruga soraaya ii mamaga unj urenj onjoma laligoro.

¹⁴ Jigo gawonj galenj wanja yonjononj nemunj koma ku-usunj mugi Damaskas siti kokanonj kaanagadeenj gawonj iikayadeenj memambaaajonj karo. Ejemba goo qaga qama koolinjkejoni, iinonj mono nono korebore nonoma somonjgonj nonomambaaajonj moja.”

¹⁵ Kaenj meleenoto, Ponjonj kokaenj ijoro, “Niinonj eja ii meweengonj mube qana bosima noo manja qenj laligowaa. Kaenj laligonj gomanja gomanja liligonj noo Bunjana jen seiro Israel ano waba kantri ejembanonj momakebuya. Qaa jakeya jakeya kanonj horogi eja ponj mamaga yonjoo jaagianonj keuma noo Bunjana injjoro mobuya. Kawaajonj mono kilenj kema.

¹⁶ Iinonj qana bosima kawaajonj siimbobolo mamaga mobaa. Niinonj iikawaa arenja qendeema mumambaaajonj mojenj.”

¹⁷ Kaenj ijoro Ananiaasnonj kema miri iikawaa uutanonj uma borowoita Soolwaa wanjanonj ama ijoro, “Sool alana, kana somatanonj kana Jiisasnonj asuginj gonoti, Ponj iikanonj mono wasinj nono kajej. Goo jaaganonj mombo tooro Unj Toroyanonj uuga saa qewaatiwaaajonj nijoro kajej.”

¹⁸ Kaenj ijoro iikanondeenj iwoi sunuyawo tani kanonj jaayanonga tama kamaadabororo jaaya tooro. Jaaya tooro uuro asariro waaro. Waama jero oomulu menj muro.

¹⁹ Oomulu menj muro nene nej kotiiro. Soolnonj kotiinj gowoko yonjoo batugianonj Damaskas sitinonj weenj tosaanja laligoro. Kianj.

Soolnonj Damaskas sitinonj Bunja gawonj mero.

²⁰ Laligonj iikanonja waama Juuda yonjoo qamakooli miria miria kanonj uma Jiisaswaa kania jen asarinj ejemba uugia kuunj kokaenj injjoro, “Jiisasnonj Anutuwwa meria koloowa.”

²¹ Kaenj injjoro moma kuuya yonjononj aarunj waliingonj jegi, “Jerusalem sitinonj qa ii qama kooligiti, eja koi kanonj ii unj urenj onjoma laligoro me qaago? Kaanjadeenj koi kanonj karoti, ii mono nono somonjgonj nunuama jigo gawonj galenj wanja yonjoo borogianonj nonoomambaaajonj karo. Kawaajonj mono nomaenj letoma anj Anutuwwa qaa iikayadeenj nanjonj jenkeja?”

²² Kaenj jegito, Anutunonj Sool esunjumu muro mombo kotiinj laligoro. Kotiinj laligonj Juuda ejemba Damaskas sitinonj laligogiti, iyonjoo uugia kuunj kokaenj jen laligoro,

“Jiisasnoŋ oŋanoŋ Anutuwaanonŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooja.” Qaa ii jeŋ kotiiŋ kania qendeema laligoro yoŋonoŋ kiko qeŋ qaa ii qewagowombaajonŋ amamaanŋ laligogi.

²³* Weeŋ mamaga tegoro Juuda yoŋonoŋ ajoroonŋ qaa gawonŋ meŋ Sool qegi komuwaati-waajonŋ anŋonanŋ anŋi.

²⁴ Anŋonanŋ anŋito, iikawaa bujuya ii Soolwaa gejianorŋ kemero moro. Soolnonŋ Damaskas siti mesaomambaajonŋ ano iikanonŋ qegi komuwaatiwaajonŋ siti kiropo naguyanonŋ iwaajonŋ asaga gomantiinja jaa galenŋ meŋ laligogi.

²⁵ Kaenŋ meŋ laligogito, gowokourutanonŋ gomantiinja moŋnoŋ konde (misa) somata meŋ kasanonŋ somonŋonŋ Sool kondenoŋ ama siti sopawaa ootanonŋga anŋi kemenŋ keno. Kian.

Soolnonŋ Jerusalem tatawaga kema laligoro.

²⁶ Soolnonŋ kema Jerusalem sitinonŋ keuma Jiisaswaa gowokouruta yoŋowo batogonŋ toroqeroto, kuuya yoŋonoŋ Sool gowoko koloonŋ laligoroti, ii mende moma laarigitiwaajonŋ ama iwaajonŋ toroko mogi.

²⁷ Toroko mogito, eja qata Barnabas iinonŋ ala meŋ muŋ kalanŋ koma wama aposol yoŋonoŋ kema qendeema sunduya kokaenŋ jeŋ asariŋ onŋono, “Sool eja koi kanonŋ kananonŋ karo Poŋnoŋ asugiiŋ muro iiro qaaya ijoro ano kanagenŋ Jiisaswaa qata ii Damaskas sitinonŋ jeŋ asariŋ uugia kotakota kuunŋ laligoro.”

²⁸ Sunduya kaenŋ jeŋ asariŋ onŋono yoŋowo toroqenŋ Jerusalem siti uutanonŋ liligonŋ awasankaka nama Pombaa qata asuganonŋ qama ejemba uukuuku kotakota ama onŋoma laligoro.

²⁹ Ii ama onŋoma laligonŋ Juuda ejemba Griik qaa moma laligogiti, iyoŋowo aminŋ moma mondonŋgosi qaa melenŋqeleenŋ anoto, yoŋonoŋ Sool kaparanŋ koma qegi komuwaatiwaajonŋ mogi.

³⁰ Ii batogi alaurutanonŋ Sool mokoloonŋ wama Sisaria taanonŋ kema nama wasigi yanodeenŋ toroqenŋ kolokoloo taonŋa qata Tarsus kanonŋ keno. Kian.

Uumeleenŋ tuunŋ yoŋonoŋ luaenonŋ laligogi.

³¹ Soolnonŋ uuta meleeno iikawaa gematanonŋ uumeleenŋ kanageso kuuya Judia, Galili ano Samaria prowins sokoma laligogiti, iyoŋonoŋ luae mokologi Unŋa Toroyanonŋ ii meŋ kotiiŋ nanŋonŋ onŋono laligogi. Kaenŋ metulanŋonŋ Pombaa qaaya uuguwombotiwa keegia moma gawonŋ megi uumeleenŋ kanagesogianonŋ somariinŋ seiro laligogi. Kian.

Piitononŋ Lida eja moŋ meŋ qeangoro.

³² Piitononŋ gomaŋa gomaŋa liligonŋ Jiisaswaanonŋ kanageso soraaya inŋiima kema laligonŋ kambanŋ moŋnoŋ taonŋ qata Lida kanonŋ keuro.

³³ Keuma kanonŋ eja moŋ qata Ainiyas mokolooro. Bakaya koomuya kolooro duŋnondeenŋ enŋ laligoro gbani 8 tegoro.

³⁴ Piitononŋ ii mokoloonŋ kokaenŋ ijoro, “Ainiyas, Jiisas Kraistnonŋ gii meŋ qeangonŋ gonja. Kawaaajonŋ mono waama tambomaeege meŋ kululuuwa.” Kaenŋ ijoro iikanondeenŋ waaro.

³⁵ Kaenŋ kolooro Lida ano Saaron ejemba kuuya yoŋonoŋ ii iima uugia meleema Pombaanonŋ qokotaagi. Kian.

Piitononŋ Jopa kema Tabita meŋ gbiliro.

³⁶ Jopa taanonŋ gowoko emba moŋ qata Tabita laligoro. (Qa ii Griik qaanonŋ Dorkas, ananaa qaanonŋ nembaro, Inŋlis qaanonŋ deer.) Iinonŋ kambanŋ so gawonŋ awaa awaa meŋ kalenŋ seiseiya mendeema ejemba kamaanŋqeeta ilaanŋ onŋoma laligoro.

³⁷ Piitononŋ gomaŋ kanonŋ laligoro Tabitanonŋ kambanŋ iikanonŋ ji koloonŋ muro komuro. Komuro qamoya songbama meŋ miri uuta moŋnoŋ uma anŋi.

³⁸ Lida ii Jopa taonŋ kosianonŋ raro. Kawaaajonŋ Piitononŋ Lida laligoroti, gowoko yoŋonoŋ ii moma eja woi wasiŋ oronŋi kema Piito kokaenŋ qisiŋ muri, “Gii mono uulanŋawo kana norowo Jopa taanonŋ kembonŋa.”

³⁹ Qisiŋ muri iikanondeenŋ afaanŋonŋ yorowo kenŋi. Kema keugi qamo miri uutanonŋ erotiwaanonŋ wama ugi. Ugi emba malo kuuya Piito liligonŋ saama Dorkasnonŋ yoŋowo laligonŋ opo maleku uunŋ meŋ onŋonoti, ii qendeema mugi.

⁴⁰ Qendeema mugito, Piitononŋ jero kuuya yoŋonoŋ kemedaborogi simiinŋ kuma qama kooliro. Qama koolindaboronŋ qamo jaasewanŋ qeŋ kokaenŋ ijoro, “Tabita, mono waaba.” Kaenŋ ijoro jaaya uunŋ Piito iima waama raro.

⁴¹ Raro Piitononŋ borianonŋ meŋ kobibiuro waama nano. Nano uumeleenŋ alauruta ano emba malo onŋono ugi. Ugi koomunonŋga gbiliŋ waaroti, emba ii jaasewanŋgianonŋ ano iigi.

⁴² Iikawaa buju qaa ii Jopa uutanonŋ miri so keno moma ejemba mamaganonŋ kanainŋ Poŋ moma laariŋ mugi.

* 9:23: 2 Kor 11.32-33

⁴³ Piitonon Jopa kanon soman̄a tosaan̄a toroqen laligon̄ Saimombaa mirinon̄ rama ero. Eja ii kana esu mewutiwaajon̄ bulmakao selia orasin̄ songbama meagon̄ laligoro. Kian̄.

10

Korniliusnon̄ Piito qaro karo uuta meleeno.

¹ Taon̄ qata Sisaria kanon̄ kawali galen̄ wabaya mon̄ qata Kornilius laligoro. Iinon̄ manjageqe tuun̄ bakaya mon̄ qata “Italiwaa manjageqe tuun̄” qagiti, iikanon̄ manjageqe eja 100 yon̄oo galengja laligoro.

² Iinon̄ suman̄uruta kuuya yon̄owo Anutu goda qen̄ waeya men̄ mepeseen̄ laligogi. Kaen̄ laligogi Juuda ejemba wanaya yon̄oojon̄ kalen̄ seiseiya on̄oma Anutu pororo qama koolin̄ laligoro.

³ Mare mon̄non̄ 3 kilok kawaa so kolooro Pon̄non̄ Kornilius koton̄ kondooro jaameleen̄ un̄a mon̄ iiro. Un̄a ii tororo iima iikanon̄ Anutuwaanon̄ gajoba mon̄non̄ mirianon̄ uro iiro. Gajoba kanon̄ uma “Kornilius!” jen̄ qata qaro.

⁴ Kaen̄ qaro gajoba iigigiin̄ sombuya moma ijoro, “Somatana, naambaajon̄ koi kajan̄?” Kaen̄ ijoro meleeno, “Gii qama koolin̄ laligona qaaga Anutuwaanon̄ uro moro awaa koloaja. Gii ejemba wanaya kalen̄ kalen̄ mendeema on̄omakejan̄, ii Anutunon̄ moma an̄gon̄ koma goojon̄ romon̄gon̄ wasin̄ nono kajan̄.

⁵ Kawaajon̄ mono keteda koi qele ana Jopa taonon̄ keno eja qata Saimon, qata mon̄ Piito qajuti, iiga wama kawu.

⁶ Iinon̄ oro selianon̄ gawon̄ meme eja qata Saimon iwaa mirinon̄ kowe goraayanon̄ laligoja.”

⁷ Siwe gajobanon̄ Kornilius qaa kaen̄ ijon̄ mesaon̄ keno. Mesaon̄ keno welen̄qeqeya woi orono kari. Kari koipuya manjageqe eja mon̄ kosianon̄ kaparan̄ koma Anutu motoon̄gara goda qen̄ laligoriti, ii kaan̄agadeen̄ oono karo.

⁸ Kagi gajobawaanon̄ qaa ii kuuya injjoro wasin̄ on̄ono Jopa taonon̄ ken̄gi. Kian̄.

Pon̄non̄ Piito koton̄ kondooro jaameleen̄ un̄a iiro.

⁹ Eja yon̄onon̄ kananon̄ ken̄gi goman̄ ano taon̄ dodowigi ween̄ biiwia kanon̄ Piitonon̄ miri uuta mon̄ eu kanon̄ uma nama qama kooliro.

¹⁰ Nama qama koolin̄ nenewaa komun̄ iwoi nemambaajon̄ moma jero oogi. Oogi kaman̄ kanon̄ Pombaa umbeumben̄anon̄ qero rama jaameleen̄ un̄a mon̄ kokaen̄ iiro:

¹¹ Siwenon̄ aantano iwoi somata mon̄ kamaaro. Iwoi ii opo taan̄a somataa tani kaan̄a kolooro. Gajoba yon̄onon̄ iwoi iikawaa wan̄gon̄a 4 iikanon̄ men̄ nan̄gowuyaga, iikawaa tani kaan̄a balonon̄ kamaaro.

¹² Iwoi iikawaa uutanon̄ oro kania kania ragi. Oro tosianon̄ kana 4:yanon̄ riin̄ kemakeju. Tosianon̄ wosogianon̄ kondondon̄gon̄ kemakeju. Kaan̄agadeen̄ koon̄a koon̄a kanakeewan̄ elelan̄ kemakejuti, iwoi kaan̄a kaan̄a ii opo iikawaa uutanon̄ motoon̄ kamaagi.

¹³ Kamaagi iikanon̄ qa mon̄ koloon̄ qaa kokaen̄ ijoro, “Piito, gii mono waama iwoi koi qen̄ on̄n̄ newa.”

¹⁴ Kaen̄ ijoroto, Piitonon̄ jero, “Oo Pon̄, kaen̄ qaago totoon̄! Ii qizimizin̄awo. Nii kaman̄ mon̄non̄ iwoi an̄gon̄jorayawo ii mende newe. Nii iikawaajon̄ arokuukuu mojen̄.”

¹⁵ Kaen̄ ijoro qa iikanon̄ mombo koloon̄ iwaajon̄ jero, “Anutunon̄ iwoi jen̄ kon̄joratiro eji, giinon̄ iikawaa qata an̄gon̄jorayawo kaen̄ mende qaba.”

¹⁶ Iwoi kaan̄a ii mombo asugiro indin̄a indin̄a karoon̄ kolooro. Indin̄a karoon̄ kolooro iikanondeen̄ opo ii mombo horogi Siwenon̄ uro.

¹⁷ Piitonon̄ jaameleen̄ un̄a ii iima iikawaa kaniaajon̄ kiko qen̄ momambaajon̄ moma bimbim̄gon̄ raro. Kaen̄ raro kaman̄ iikanondeen̄ Korniliusnon̄ eja wasin̄ on̄ono kan̄ Saimombaa miri mon̄gama kawaajon̄ qiqisi ama mokoloon̄ kouma miri naguyanon̄ nan̄gi.

¹⁸ Miri naguyanon̄ nama kokaen̄ qama qisigi, “Saimon qata mon̄ Piito qajuti, iinon̄ miri koi kanon̄ laligoja me qaago?”

¹⁹ Piitonon̄ toroqen̄ jaameleen̄ un̄a iikawaa kaniaajon̄ moma bimbim̄gon̄ raro Un̄a Toroyanon̄ kokaen̄ ijoro, “Moba, eja karoonon̄ kan̄ gii mon̄gama gon̄ju.

²⁰ Niinon̄ eja ii wasin̄ on̄ombe koi kaju. Kawaajon̄ mono keteda koi waama kemen̄ uuwoi ezelobezelo mesaon̄ yon̄owo kemba.”

²¹ Kaen̄ ijoro Piitonon̄ eja iyon̄onon̄ kemen̄ injjoro, “Mobu, on̄o eja mon̄gan̄juti, niinon̄ ii koloojen̄. Mono naambaajon̄ kaju?”

²² In̄jjoro meleengi, “Kawali galen̄ Kornilius ii eja dindin̄a koloaja. Iinon̄ Anutu waeya men̄ mepeseen̄ laligoro Juuda ejemba tuun̄ kuuya yon̄onon̄ goda uuta qen̄ mun̄keju. Anutuwaawaa gajoba toroya mon̄non̄ asugin̄ mun̄ kokaen̄ jen̄ kotooro moro, ‘Gii mono qele ama Piito koma horon̄ muna miriganon̄ una qaa uutanon̄ga jewaati, ii geja ama moba.’”

²³ Kaen meleengi horon onono miri uutanon ugi kalan koma onono ainjolon rama egi. Egi goman ano Piitonon waama yonowo keno. Jopa taon kanoja ala tosaanja unuano iwo motoon kenji. Kian.

Piitonon waba ejemba yonowo ajoroogi.

²⁴ Motoon kema somanja motoongo en kema laligon Sisaria taonon keugi. Keugi Korniliusnon yonoojon mamboma laligoro. Kaen laligon tinitosa ano alauruta awaa ii koma horon onono mirinanon ajoronon ragi.

²⁵ Keuma Piitonon mirinon umambaajon ano Korniliusnon waama kamaan jolonja jen kanianon kemen usugon muro.

²⁶ Usugon muroto, Piitonon borianon men kobibiuro waaro kokaen ijoro, “Mono waaba, nii kaanjadeen balon ejaga koloojen.”

²⁷ Kaen ijoro iwo aminj moma miri uutanon uri ejemba mamaganon ajoronon ragiti, ii injiuro.

²⁸ Injiima kokaen injjoro mogi, “Ono Juuda ejemba nonoo kanianana moju. Juuda nono ejemba wabaya onoo mirinonj uma onowo ainjolon rarawaa songo ero amamaankejon. Ii amamaankejonto, Anutunon qaaya monj qendeema noma kokaen nijoro, ‘Giinon ejemba ii me woi yonoo qagia ii angonjora arokuukuuyawo kaen mende qaba.’

²⁹ Kawaajon onjo qele ama koma horon nonji niinon mende qotogon kan koujen. Kouma kokaen qisijen: Ono mono naambaajon qele ama koma horon nonji? Ii saanon jegi momanja.”

³⁰ Kaen injjoro moma Korniliusnon meleeno, “Nii mare monjon kamban kokaamba 3 kilok kanon mirinanon rama qamakooli gawon menj laligon koube kete somanja 4 kolooja. Qamakooli gawon menj laligowe iikanonjadeen eja monj selekopaaya asamararanawo kanon asugin bananon nano.

³¹ “Bananon nama kokaen nijoro, ‘Kornilius, gii qama koolin laligona qaaga Anutuwaanonj uro moro awaa kolooja. Gii kalenja kalenja ejemba wanaya mendeema onomakejanj, ii Anutunonj moma angonj koma goojon romonjonj wasin nono kajen.

³² Kawaajon mono keteda koi qele ana Jopa taonon keno eja qata Saimon, qata monj Piito qajuti, iiga wama kawu. Iinon oro selianonj gawonj meme eja Saimon iwaa mirinonj kowe goraayanonj laligoja.’

³³ “Kaen nijorotiwaajon ama niinon iikanondeen qele ambe goononj kagi. Giinon qaana moma kajanjwaajonj uuna qeangojja. Ponjonj qaa kuuya jewagiwaajonj jen kotonj gonoti, giinonj ii saanonj jena mobonja. Nono kuuya keteda koi iikawaajonj ajoronon Anutuwaajaasewanononj koi rajonj.” Kian.

Piitonon Korniliuswaa mirinonj Bunja qaa jero.

³⁴ *Korniliusnon kaen jero Piitononj kanainj kokaen jero, “Ahaa! Anutunonj ejemba tosaanja mende injisorononj tosaanja mende sureen onomakejato, so motoongononj gosin nonomakeja. Iwaa jaanonj monjonj angonjorayawo mende kolooja. Niinonj ii keteda koi onanonj moma kotojen.

³⁵ “Kaen qaagoto, ejemba tuunja tuunja kuuya nonoo batunananonj daen yonoononjga monjonj Anutu waeya menj mepeseen kaiyakayanonj kana dindinja otaaji, iinonj mono Anutuwaajaanonj sokonja.

³⁶ Jiisas Kraistnonj ejemba kuuya anana Ponjana koloonj laue qen nonomakeji, Anutunonj Bunja qaaya ii Israel kanages nonoononj ano karo. Bunja iikanonj karo nono iikawaa Oligaa Bunjaja jen asarinj laligojonj.

³⁷ Jononj ejemba uugia kuuj kokaen jero, ‘Ono mono uugia meleengi niinonj oomulu menj onomanja.’ Kaen jero kawaa gematanonj qaa ii Galili prowinsnonj kanainj jegi seinj kema Judia prowinsnonj keuma kuuya sokono. Ono ii modaboroju.

³⁸ “Anutunonj Uja Toroya Nazaret eja Jiisaswaa uutanonj maaro ku-usunj bunja qen aonj gomanj so liligon laligoroti, ii iwo nano kema ejemba kiankomun onono. Kilenjaa Toyanonj ejemba esunanonj somonjonj horon onono kemegiti, iinonj ii kuuya menj qeangonj onondabororo.

³⁹ Iwoi ii Juuda nonoo gomanonj ano Jerusalem sitinonj ama menj laligoro gere batuyanonj mondonj qegi komuro. Nono ii kuuya iima nanjonj jen danggunuya koloonj nanjonj.

⁴⁰ Komunj ero somanja karonj kolooro Anutunonj menj gbiliro waaro. Waama indinja mamaga ejemba asugin onono.

⁴¹ “Iinonj ejemba tuunj kuuya yonoojonj mende asugiroto, Anutunonj waladeen nono meweengonj nonono Jiisasnonj koomu-nongja waama laligoroti, kamban iikanonj iwo qaa

* 10:34: Dut 10.17

aminj moma nembanene anjonj nenj laligoninj, mono nonoonj asugiro nono iikawaa qaaya nanjonj jenj namakejonj.

⁴² Kaenj naninj Jiisasnoj kokaenj jenj kotonj nonono, 'Anutunonj kuunj nono niinonj ejemba laligojuti ano komugiti, iyonjoo jenteego Togiaga koloojen. Kawaajonj onjononj mono noo kaniiana ii ejemba tuunj so yonjooonj nanjonj jenj asarinj laligowu.'

⁴³ Ejemba daenj yonjononj Jiisas moma laarinj muj qata qamakejuti, Anutunonj mono qa ii moma yonjoo sijngisonjogia mesaonj songbamakeja. Iwaa kania kaenj eji, ii gejatootoo ejemba kuuya yonjononj nanjonj jenj asarinj oogita eja." Kianj

Unja Toroyanonj waba ejemba yonjooonj kamaaro.

⁴⁴ Piitononj qaa kaenj jenjgadeenj nano Unja Toroyanonj ejemba geja ama mogiti, iyonjoo uugianonj kemero.

⁴⁵ Anutunonj Unja Toroya kalenja ii waba ejemba yonjoo uugianonj kaanjagadeenj maaro kemeroti, ii Piitowaa alaurutanonj iima aarugi. Juuda ejemba selegianonj Anutuwaawaa aiwese menj kotogi uugia meleema Jiisas moma laarinj Piito otaanj kanj ragiti, iyonjononj mono aaruj kokaembaajonj waliingogi:

⁴⁶ Yonjononj kantri tosaanja yonjoo qaagia morota morota kanainj jenj Anutu mepeseegi. Kawaajonj waliingogi Piitononj kokaenj qisinj onjoma jero,

⁴⁷ "Yonjononj Unja Toroya ii nonononj aninj kaanja anjonj koma bunja qenj aojuti, ii mojonj. Kawaajonj ii saanonj oomulu menj onjoninj sokombaa. Ii aninj morononj qotogonj nononaga?"

⁴⁸ Kaenj jenj jenj kotonj onjono Piitowaa alaurutanonj nama Jiisas Kraistwaa qatanonj Kornilius sumanjuruta oomulu menj onjonjgi. Oomulu menj onjonjgi Piito anjonj koma mugitoroqenj weenj tosaanja yonjowo laligoro. Kianj.

11

Piitononj Jerusalem kema gawonjaa sunduya jero.

¹ Waba kantri yonjononj kaanjagadeenj Anutuwaanonj qaa menj anjonj kongiti, iikawaa bujuya ii aposol ano uumeleenj alaurugia Judia prowins sokoma laligonj mogi.

² Kawaajonj Piitononj Jerusalem sitinonj eleema uro Juuda selegianonj Anutuwaawaa aiwese menj kotogi uugia meleengiti, iyonjononj jejewili (jaaliki) ama jenj mugi.

³ Jenj muj kokaenj ijogi, "Waba kantri eja Anutuwaawaa aiwesewo mende laligojuti, gii mono naambaajonj kema yonjowo ainjolonj rama nembanene nena? Ii mende sokonja."

⁴ Kaenj ijogi kakananai-yanonja kanainj iwoi kolooroti, ii korebore arenjawo jenj asarinj onjoma kokaenj injjoro,

⁵ "Niinonj Jopa sitinonj laligonj qama kooliwe Pombaa umbeumberjanonj nuro rama jaameleenj unja monj kokaenj iibe: Siwenonj aantano iwoi somata monj kamaaro. Iwoi ii opo taanja somataa tani kaanja kolooro. Gajoba yonjononj iwoi iikawaa wanjonja 4 iikanonj menj nanjgowuyaga, iikawaa tani kaanja noo kosonanondeenj kamaanj ero.

⁶ Kamaanj ero iwoi iikawaa utanonj tororo iibe oro kania kaniyanonj ragi. Oro tosaanja ii namononj kana 4:yanonj riinj kemakeju. Tosaanja kawalia geregiawo koloouj. Tosianonj wosogianonj kondondonjonj kemakeju. Kaanjagadeenj koonj kania kania kanakeewanj elelaonj kemakejuti, iwoi iikaanja ii opo iikawaa utanonj mootonj kamaagi injiibe.

⁷ Injiibe qa monj kaanjagadeenj koloonj kokaenj nijoro mobe, 'Piito, mono waama iwoi koi qenj oonj newa.'

⁸ "Kaenj mobeto, niinonj kokaenj jewe, 'Oo Ponj, nii iikawaajonj arokuuku mojenj. Iwoi qizimizinj anjonjorayawo kaanja ii kambanj mongenj noo buunanonj mende oosiro. Kawaajonj ii mono mende totoonj nemanja.'

⁹ Kaenj jewe qa iikanonj mombo Siwenonja koloonj kokaenj nijoro, 'Anutunonj iwoi jenj konjoratiro eji, giinonj iikawaa qata anjonjorayawo kaenj mende qaba.'

¹⁰ Iwoi kaanja ii indinja karoonj kolooro. Kaenj kolooro iwoi kuuya ii mombo horogi Siwenonj eleema uro.

¹¹ Uma ayayooga kono kambanj iikanonjgadeenj Korniliusnoj Sisaria taononja eja karoonj wasinj onjono noononj kagiti, iyonjononj miri raninj, iikawaa naguyanonj nanji.

¹² "Naguyanonj nanji Unja Toroyanonj kokaenj jenj kotonj nono mobe, 'Gii mono uwoi ezelobezelo yakarinj yonjowo kemba.' Qaa ii mobe uumeleenj alauruna 6 yonjononj kaanjagadeenj Jopa mesaonj niwo Sisaria taononj keninj. Sisaria keuma kawali galenj iikawaa mirinonj uninj.

¹³ Uninj qaa sundu kokaenj menj nonono, 'Gajoba mojnjonj noo mirinonj asugiro iibe nama kokaenj nijoro: Gii mono Jopa gomanonj qele ama eja qata Saimon, qata monj Piito ii wama kawu.

¹⁴ Iinonj kanj Bunja qaa jero gii ano sumanjuruganonj ii moma laarinj uugia meleengji kuuya hamo qenj onjono letombu.'

¹⁵ “Sundu ii men nonono niinon kanain Buja qaa jewe. Ii jewe mogi Uja Toroyanon kanakanaiyanon nonoo uunananon kemeroti, mono iikawaa so geja ama mogi iyonoo uugianon kaangadeen kemero.

¹⁶ *Iinon kemero iibe iikanondeen Pombaa qaa mon noo momonon kouro romongowe. Qaa ii kokaen, ‘Jonon oo toonon mulu men ononoto, niinon Uja Toroya uugianon ama iikanon mulu men onomana.’

¹⁷ Nononon Pon Jiisas Kraist moma laarin munin Anutunon kalenja nononoti, ano yononon moma laarigi Anutunon kalenja iigadeen yonoo uugianon kaangadeen ano. Kawaajon ama nii kaanjonon mono nomaen Anutu ku-usun Toya batogon qetama mubenaga? Iinon kaen ama ononota niinon anjon koma mumambaajon amamaawe.”

¹⁸ Piitonon sunduya kaen jero moma uugia olomooro bonjon kolooro Anutu mepeseen kokaen jegi, “Onanon, nono uunana meleema laaligo kotigaa bujaya koloojon mojonto, Anutunon kana motoonggo ii waba kantri ejemba yonoojon kaangadeen ama ononota eja. Ii mono keteda koi asarin moma kotojon.” Kian.

Waba kantrinon uumeleen tuuj mutuya kolooro.

¹⁹ *Stiwen qegi komurotiwaaajon ama kakasilin kolooro uumeleen ejembanon deema liligon kema kagi. Kema kagi tosianon kowe goraayanon Fonia gomanon kenji. Tosianon kowe koton wato qata Saiprus kanon kenji. Tosianon Siria prowinswaa sitia qata Antiokia kenji. Kaen deema kenjito, ejemba batugianon Jiisaswaa Buja qaa ii Juuda ejembagadeen injjogi mogi. Waba kantri ii mende injjogi.

²⁰ Mende injjogito, Saiprus ano Sairini eja tosianon yonoo batugianon laligogi. Yononon waba balonon somariin Antiokia sitinon kouma balon toya yonowo Griik qaanon amin moma Pon Jiisaswaa Oligaa Buja ii kaen Juuda qaago yonoojon kaangadeen jen asarin onjogi.

²¹ Ii jen asarin onjogi Ponon yonowo laligoro ku-usujanon ejemba uugia kuun onono mamaga yononon Pon Jiisas moma laarin uugia meleema iwaanon qokotaagi tuungia somariin somata kolooro.

²² Kaen kolooro iikawaa bujuyanon kema Jerusalem kanageso yonoo gejagianon kemero mogi. Ii moma Barnabas wasigi Antiokia sitinon keno.

²³ Kema keuma Anutunon kalenmorianja ejemba onono qeangogiti, ii jaayanon iima moro uro aisoon qambanmambanja kokaen jero, “Ono mono korebore uugia men kululuun kotiin Pombo qokotaan nambu.”

²⁴ Barnabasnon eja awaa kolooro Uja Toroyanon uuta saa qero uuwoi yakarin gema qen uuta kuuya kanon Jiisas moma laarin mun laligoro. Kawaajon ejemba mamaganon uugia meleema Pombaa tuunon toroqegi somariiro.

²⁵ Barnabasnon Antiokia mesaon Sool mongamambaajon Tarsus taonon keno.

²⁶ Kema mokolonon wano Antiokia sitinon kari. Kan iikanon motoongara gbani motoonggo kuuya laligon zioz gawon men uugia meleengiti, ii tuunja tuunja kuma ononi ejemba mamaganon momo men uu wombogianon angi. Antiokia ejembanon mutuya kanain gowoko qagia Kraistwaa ejemba (kristen, Kraistwaa buja) qama laligogi. Kian.

Waba kantriwaa uumeleen yononon Juuda nanjon onjogi.

²⁷ Kamban kanon gejatootoo ejemba tosianon Jerusalem mesaon Antiokia sitinon kamaan kougi.

²⁸ *Yonoononga mon qata Agabus ii waama Uja Toroyanon sololooro buju qaa kokaen injjoro, “Bodi somatanon koloon gomanja gomanja sokoma ewaa.” Kaen jero iikawaa so Siisakin qata Kloodius iwaa galenkonjon kambanjon kolooro.

²⁹ Ii kolooro gowoko yononon mindirin uumeleen alaurugia judia prowinsnon laligogiti, ii nanjon onoma kulukululuun nandun somata angi kemaatiwaa qaa somongogi.

³⁰ Qaa ii somongogi ano iikawaa so onanon angi. Yononon monen ano iwoi men kululuun Barnabas Sool yeroo borogaranon ama wasin onjon Jerusalem kema uumeleen kanageso yonoo jotamemeurugia injiima ononi. Kian.

12

Herodnon Jeims qen Piito kapuare mirinon ano.

¹ Kamban iikanon kin Herodnon* uumeleen kanageso sisiwerowero men onomambaajon moma jero uumeleen ejemba tosaan onoma somongon onjogi.

² Kinjon jen kotooro Jombaa data Jeims ii manjawaa soo somatanon kianji.

* 11:16: Apo 1.5 * 11:19: Apo 8.14 * 11:28: Apo 21.10 * 12:1: Kin Herod Agripa I (mutuya) iinon gbani 37-44 kanon Palestain kuuya galen koma onoma laligoro.

³ Kaen jej koto ro qegi komuro Juuda tosanonj ii mogi awaa kolooro iiro. Ii iima kawaajonj toroqen jero Piito kaanagadeen menj somongogi. Iwoi ii bered yiistya qaawaa kendonj kambananonj jero kolooro.

⁴ *Kawaajonj kinjonj kokaen jero, “Niinonj kiankomu kendonj† tegoro Juuda yonjoo qaa jakeyanonj oomanja.” Kaen jej jej kotono kapuare mirinonj oonji. Oonji manjaqee eja 16 yonjononj batugianonj tuuj 4 koma kamban utekute angita eja 4:yanonj asaga gomantiinja suulanj nama galen menj munj laligogi.

⁵ Piito kaen galen menj munj laligogi kapuare mirinonj eroto, uumeleenj kanageso yonjononj suulanj iwaajonj ama Anutu kaparanj koma qama koolinj laligogi. Kianj.

Sive gajobanonj Piito isama wama kamaaro.

⁶ Qama koolinj laligogi kiankomu (Passover) kendonj tegoro gomantiinja kanonj manjaqee eja woyanonj Piito gbado (tape) woinonj kotakota somongori batugaranonj gaonj ero ano eja waagiawo tosanonj nagu gematanonj nama kapuare miri galen megj. Kinj Herodnonj gomanj ano Piito wama qaa jakeyanonj oomambaaajonj romongonj arenj ano gaonj egi.

⁷ Gaonj egito, Pombaa gajoba monjonj uulanjowo asuginj Piitowaa kooronjanonj nano kasa miriwaaw uuta asaridabororo Piitowaa maronjanonj qen ijoro, “Mono uulanjowo waaba.” Kaen ijoro gbado (tape) woyanonj iikanondeen Piitowaa borianonjga eenj suni.

⁸ Suni gajobanonj ijoro, “Mono opoga somongonj kana esuga mouba.” Ijoro moma iikaen ano. Ii ano toroqen ijoro moro, “Mono malekuga mouma nii notaanj kawa.”

⁹ Kaen ijoro moma miri uuta mesaonj otaaro. Ii otaanj kenoto, gajobanonj iwoi anoti, ii onjanonj kolooro me qaagoti, Piitononj iikawaajonj moro sisau kolooro. Iinonj gaonj enj gaonj iiroti, iikawaa tanitani moro kolooro.

¹⁰ Miri uuta mesaonj nagu mutuyanonj galen menj naniti, ii uruugunj nagu monjonj keuma uruugunj kotonj kema kapuare miri seliaa aenj kiropoyanonj keuri. Keuri nagu somata kotakota iikanonj mono ajodeenj eenj tano seleenjenj siti kana qaa ootanonj kemeri. Kemenj kana somata striit monj toroqen keni gajobanonj uulanjowo Piito mesaonj aliro.

¹¹ Aliro Piitowaa uuta tooro kokaen jero, “Oo Ponjonj mono gajobaya wasiro kanj Herodwaa borononjga metogonj nonja, ii mojenj. Juuda ejembanonj noo selenanonj iwoi koloowaatiwaajonj mambonjuti, iinonj mono iwoi kuuya iikanonjga noo wajna somongjoja. Niinonj keteda koi ii onjanonj moma kotojenj.”

¹² Kaenj moma koto ro asariro Jombaa nemunja Mariawaa mirinonj baagenj keno. Jon iikawaa qata monj Maak qagi. Miri iikanonj ejemba mamaganonj ajoroonj Anutu qama koolinj laligogi.

¹³ Kaenj laligogi Piitononj kanj toomaanonj nama nagunonj qero. Nagunonj qero welenjqqe emba qata Roda iinonj kanj “Gii morononj?” menj qisiro.

¹⁴ Qisijn nama Piitowaa aroya moma kotonj “Ii-ia kajanj!” menj aisoonj luguj nagu mende horonj uulanjowo miri utanonj uma injjoro, “Piitononj kanj nagunonj nanja.”

¹⁵ Injjoro moma iwaajonj “Uuga sooro jejan,” jegi. Jegito, iinonj waj qen “Qaa onja jejenj!” injjoro. Kaenj injjoro jegi, “Ii mono Piitowaa gajobayanonj nanja.”

¹⁶ Kaenj aminj mogito, Piitononj nagu qenggadeen nano horonj iima aarugi.

¹⁷ Aarugi borianonj sare ama oloj ambutiwaajonj jero. Jenj Ponjonj kapuare mirinonjga wama seleenjenj kamaaroti, sundu ii injjoro, “Onj buju koi mono bisop Jeims ano uumeleenj alaurunana tosaanja ii injjogi mobu.” Kaenj injjonj onjomesaonj gomanj monjenj keno. Kianj.

Piitononj kapuare miri mesaoro kinj Herodwaa irinja soono.

¹⁸ Gomanj ano manjaqee eja yonjononj Piito monjgama “Daenj ilinolonj koma alinj kenja?” menj kawaajonj konjilinj ano majakaka somata mogi.‡

¹⁹ Herodnonj kaanagadeen Piito mokoloowutiwaajonj jero monjgama bimbimjonj mende mokologoj eja waagiawo Piitowaa galen megjiti, ii qaa jakeyanonj onjooma mamaga qisijn onjoma menj tegonj unjuama unjugi komuwutiwaajonj menj kotonj onjono. Kawaa gematanonj Judia prowins mesaonj Sisaria taononj kemenj kanonj laligoro. Kianj.

Anutunonj kinj Herod ironja muro komuro.

* **12:4:** Eks 12.1-27 † **12:4:** Kiankomu kendonj ii Inglis qaanonj Passover. Ananaa qaanonj qata monj ii goukonjonj kendonj. Israel ejemba yonjononj Ilijpt laligonj nagugia sanonj morigi Anutuwaaw gajobanonj injiima koboonj unjuugunj mutu meragia mende unjoro komugi. ‡ **12:18:** Room gawman gawombaa arenj kokaenj: Kapuare ejanonj oloj konagati eenj, eja waagiawo ii mono unjugi komunkegi. Kawaajonj konjilinj ama majakaka somata mogi.

²⁰ Fonisia prowinswaa taon qagara Taia ano Saidon yononon nene gawongia mewombaajon amamaan kin Herodwaa kantri yonoonnga nene iwoigia sewanja men laligogi. Kaanja laligogi Herodwaa irinja soono Taia Saidon kere ama onjoma nembanene onjombutiwaa songo ano. Kawaajon yononon kululuun jotamemeurugia wasin onjoni tuun men kin Herod iibombaaajon kengi. Kengi jawinja qata Blastus jinjaron miriaa galejanon ii wala injiro. Injiro ijogi, “Nono qaa jen solanjaninj luae koloowaatiwaa qisiwombaaajon kajon.” Kaen ijon jen men loorinj mug iinjoro, “Saanon qaagia kotingon gemagianon namaan.”

²¹ Kaen injoro kinjon qaa meleema onjombaajon kamban men onjono kanon ajoroogi iyanjaa selia menjerengon kin eja pon malekuya mouma jinjaron dun rarayanon rama korisoro qaa injoro.

²² Injiro ejemba tuun yononon moma kokaen jen qagi, “Qaa ii Anutuwaanon qaaga. Ii balon ejawaa qaaya qaago.”

²³ Kaen qagito, kinjon kaen ama Anutuwaa qabunaya qakooma mende mepeseen iyanjaajon moro uro. Kawaajon Pombaanon Siwe gajoba monjon iikanondeen qero doonon kin kin kema kiro komuro.

²⁴ Kaen kolooroto, Anutuwaanon Bunja qaa ii jen laligogi toomorijanawo koloon seiro.

²⁵ Antiokia siti yononon Barnabas ano Sool nanjonango misin gawon mon[§] oronjiti, iyoronon ii Jerusalem laligon metogori. Ii metegon Jon qata mon Maak qagiti, ii wama motoon Jerusalem mesaon Antiokia sitinon eleema kagi. Kian.

13

Barnabas Sool yoronon misin gawon kanain men keni.

¹ Antiokia sitinon tosanon uugia meleema uumeleen kanageso koloogi jotamemegia kokaanjon gejatootoo qaa jen kuma onjoma laligogi: Qagia Barnabas ano Simeon qata mon Injanja (Griik qaanon Najja) ano Lusius (Sairini gomambaaajon), Manain (ii pon gawana Herod* iwo motoon laligon somariiri) ano Sool.

² Uumeleen kanageso yononon Pombaa waeya men mepeseen nene singi laligogi iikanon Unja Toroyanon kokaen injoro, “Niinon Barnabas ano Sool gawon qaita mon mewaotiwaajon meweengon oroombe. Kawaajon ononon mono ii jen tegon wasin oronji kembao.”

³ Kaen injoro qama kooliwombaaajon nene singi laligon borogia wanjaranon anji Pombaa ku-usujanon turun orono wasin oronji keni. Kian.

Saiprus watonon kema gawon meg.

⁴ Unja Toroyanon kaen wasin orono goman qata Selusia kanon kemeri. Kanon kemen wanjonon uri opo sel horon mororonjogi haamonon nangoro kema wato Saiprus kawaa ween kookoutanon keugi.

⁵ Keugi siti qata Salamis kanon kema Juuda ejemba yonoo qamakooli miria miria kanon uma Anutuwaa Bunja qaa jen uu kuun onjoni. Eja qata Jon ii kaanagadeen wani yorowo kema kan ala ilailaagaraga laligoro.

⁶ Kaen laligon wato kuuya liligon koton leegen ween kemekemetanon Pafos sitinon keugi. Kanon keuma Juuda eja qata Barjiisas mokoloogi. Iinon owen jenan ejaga koloon gejatootoo eja takapolakaya laligoro.

⁷ Owen eja ii wato kawaa kiapya qata Sergius Pool iwaa mirinon rama laligoro. Kiap iikanon momakooto ejaga laligoro. Kaanja laligon Anutuwaanon Bunja qaa momambaa siinjan en muro Barnabas Sool koma horon orono iwaanon kari.

⁸ Karito, Elimas, (owen memewaajon qata Griik qaanon kaen jenkegiti,) iinon kiapnon Anutu moma laarinj mubabotiwaajon tuarenjen ama oroma kiap uuta qaanon enjalolon memambaaajon angobato mero.

⁹ Angobato mero Sool, qata mon Pool qagiti, Unja Toroyanon iwaa uuta saa qero Elimas tororo iima kotoro.

¹⁰ Iima koton kokaen jen muro, “Yei! Umbuqumbulinj eja, gii mono Kilenjaa Toyaa mera koloajan. Satanon uuga osonkakale ambembo men gono selenon kuukuu kania kania ama laligonkejjan. Qaa dindinja kuuyaa kereya koloon Pombaanon kana dindinja meeranjonona dogonkeji, ii mono mesaowaga me?”

[§] 12:25: Antiokia yononon nanjonango monen ii men kema Jerusalem uumeleen kanagesowaa jotamemeurugia yonoo borogianon ani. Kawaajon qata nanjonango misin gawon mon jejon. Apo 11.30 * 13:1: Herod Antipas iinon gbani 4 B. C. - 39 A. D. kanon Galili ano Perea prowins woi ii galej koma onjoma laligoro.

¹¹ Kawaajon moba! Ponjon mono boria qaganon ano esujanon turun gono jaaga gooro ween asasaga iimambaajon amamaawaga. Iinon kaban merotiwaa so mono jinjan qen laligowa.” Jen muro iikanondeen pangamanon qaganon kamaan tururo umun koma titou kuun ilinwalin qen kema kan borianon mewutiwaajon qisin borianon koromojoron ano.

¹² Iwoi ii kolooro kiapnon ii iima Pombaa Buja qaa momoyaajon walingon moma laarin muro. Kian.

Pisidiawaa Antiokia taonon misin gawon meg.

¹³ Poolnon nenauruta yonowo Pafos goman mesaon wangonon ugi opo sel horon mororonogoi haamonon nanoro kema laligon Pamflia prowinswaa siti qata Perga kanon keugi. Iinon keuma nama Jonon oromesaon eleema Jerusalem sitinon karo.

¹⁴ Eleema karoto, yoronon Perga siti mesaon toroqen kema Pisidia prowinswaa taon qata Antiokia kanon keuri. Kanon keuma Sabat kendonon qamakooli mirigianon uma rari.

¹⁵ Rari qamakooli miriwaa galen yononon Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo yonoonon Buju Tere weenjon weleñ anggi kamaan kokaen qisin orongi, “Alawoinana, oroonon qaa mon kanageso unana kuuwaotiwaajon eji een, ii mono saanon jeri mobonja.”

¹⁶ Kaen qisin orongi Poolnon waama boro kuma kokaen jero, “Israel wabaurunana ano balon toya nonowo Anutu waeya men mepeseñkejuti, onjo mono geja ama mobu.

¹⁷ *Israel ejemba tuun ananaa bejnana ii Anutu. Iinon bemunjaleurunana meweñjon onono ambosakonurunanon Iijipt gomanon kema waba koloon laligogi. Anutunon kaban kanon Israel ejemba tuun ii toomorian onono sein qabunagiawo koloogi. Kaen koloogi Anutunon angoleto men ku-usunja qendeema iikanon unuano Iijipt kantri mesaon seleñgen kagi.

¹⁸ * “Kan laligon balon qararankonkonon koton kan nanamemen bologa ama men laligogi Anutuwa irinja soono gbani 40:waa so uubooli moma laligoro.

¹⁹ * Moma laligoroto, kilen kan laligon Keinan gomanon kougi. Kougi iikanon kanageso tuun 7 konjoma kondeema onoma balonja men mendeema isiurunana toya toya koloowutiwaajon buja qen onono.

²⁰ * “Kaen kolooro gbani 450 kawaa so keno. Iikawaa gematanon Anutunon jentegowaa eja ponja ponja (Judge) kuun onono. Ii kuun onono laligon kougi Samuelnon kolooro. Iinon jentegowaa eja pon konoga koloon gejatootoo ejaga laligoro.

²¹ * “Samuelnon koloon laligoro kaban iikanon kin pombaajon Anutu welema mug eja qata Sool onono. Sool iinon Benjamin isi yonoononga eja qata Kiis iwaa meriaga kolooro ano gbani 40:waa so kin pongia laligoro.

²² * Ii laligoroto, Anutunon Sool utegon kitianon eja qata Deiwid kin eja pongia koloowaatiwaajon meweñjon kuuro. Kuun kania jen asarin kokaen jero, ‘Niinon Jesiwaa meria Deiwid mokolojen. Iwaa uuta gosin mobe saanon sokoma nonja. Iinon nanamemenja kuuya kanon noo jena ten koma laligowaa.’

²³ Anutunon wala eenanon Hamoqege Toya wasin nonombaatiwaajon jeroti, soomonggo qaa iikawaa onanon mono kokaen kolooro: Deiwidwaa gbiliuruta yonoononga eja qata Jisas kolooro Anutunon ii Israel tuun nonoo Hamoqege Tonana koloon laligowaatiwaajon kuuro.

²⁴ * “Jisasnon mende asugiro waladeen iikanon Jonon kan kokaen jen laligoro, ‘Ono mono uugia melembu. Uugia meleñgi niinon oomulu men onomanja.’ Kaen jen Israel ejemba tuun kuuya uu kuun onoma laligoro.

²⁵ * Kaen laligoroto, iinon gomanlili gawonja mendaboromambaajon ama iikanon kokaen injjoro, ‘Ono noojon nomaen romonggo? Iwoi romonggojuti, niinon ii qaagoto, mobu, noo gemananon eja mon kawaa. Iinon karo niinon iwaa koorononon kamaanqeqeta laligonenjaajon wayangsesoya besaan kana esu kasia isamambaajon moma bimbjngomanja.’

²⁶ “Oo alauruna, Aabrahambaa gbiliuruta ano balon toya ononon nonowo Anutu waeya men mepeseñkejuti, Anutunon hamo qen nonombaatiwaa Buja ya ii ano nonoonon kaja.

²⁷ Iikawaa kania ii kokaen: Jerusalem toya ano galenurunana yononon Jiisaswaa kania mende moma kotogi. Gejatootoo yonoonon Buju Tere Sabat kendon so weenjonkejuto,

* 13:17: Eks 1.7; 12.51 * 13:18: Jan 14.34; Dut 1.31 * 13:19: Dut 7.1; Joos 14.1 * 13:20: Pon 2.16; 1 Sml 3.20

* 13:21: 1 Sml 8.5; 10.21 * 13:22: 1 Sml 13.14; 16.12; Ond 89.20 * 13:24: Maak 1.4; Luuk 3.3 * 13:25: Mat

3.11; Maak 1.7; Luuk 3.16; Jon 1.20, 27

iikawaa kania ii mende moma asarinkeju. Kaanja tompin laligojuto, kilen galenkonkon ejaurunananon Jiisas komuwaatiwaa qaaya jen tegogi gejatootoo ejemba yonoonon qaa ii iikaanja kanon honawo kolooro.

²⁸ *Yononon Jiisas koomuwaa bunja koloowaatiwaa so qaa kania monogama mon mende mokoloon kilen “Kozigenj!” qagi. Qama Pailoton jen tegoro komuwaatiwaaon qama welenji.

²⁹ *Iwaajon qaa kuuya oogita eji, yononon mono iikawaa so анги honja koloodabororo Jiisas gerenonja metogon kamaan qasirinoj kema jamo kobaa uutanon анги.

³⁰ Angjito, Anutunon ii koomu-nonja men gbiliro waaro.

³¹ *Waaro iwo Galili prowinsnonja Jerusalem sitinoj kagiti, ii mono ween boria mamaga asugin onono. Alauruta asugin ononoti, iyononon kamban kokaamba ejemba batugianon dangunu kaanja nama kania nanjon jen asarin laligoju.

³² Anutunon Juuda ambosakonurunana yonowo iwo amambaa qaa jen somongorota nono iyonoo gbiliurugia kolooni qaa walaga iikawaa onanon mono kamban kokaamba nonoon kokaen kolooro: Iinoj Jiisas men gbiliro waama laligoja. Kawaaon nononon iikawaa Oligaa Bunja ii jen asarin ononjon.

³³ * “Anutunon Jiisaswaaon qaa jero Deiwidnon moro Ondino (Buk song) janjo woi kanon kokaen oorota eja,

‘Giinon neenaa meranaga koloojani, ii kete ejemba qendeema onombe iima kotoju.’ Iinoj qaa iikawaa so Jiisas men gbiliro waaro.

³⁴ *Jiisas men gbiliro koomunonja waama kotiinj laligon kanagen mombo mende komuwaa. Iikawaa qaaya Anutunon kokaen jerota eja,

‘Nii kalenmorianan kin Deiwid mun laligowe soraaya koloon powowon kotiinj nanoti, iikawaa so ii mono onoojon togon onomanja.’

³⁵ *Deiwidnon iikawaa qaaya ii Ondino (Buk song) monjon kaanagadeen kokaen anota eja,

‘Geengaa wombo ejaga soraaya ii mende mesaona koomuwaa ronjon mende gisaawaa.’

³⁶ Nonon kin Deiwidwaa kania mojon: Iinoj laaligoya laligon Anutuwaaw jeta otaan gawon muroti, ii medaboron goron qen komuro. Komuro ambosakonuruta yonoo kosogianon ron konji qamoyanon en gisaan qaono.

³⁷ Deiwidnon gisaan qaonoto, Anutunon eja men gbiliro waaroti, iinoj mende gisaaro.

³⁸ “Eja alauruna, kawaajon qaa koi mono mobu: Anutunon Jiisaswaaon ama singisongogia mesaon songbambaa. Nononon iikawaa Bunjaya jen asarin ononjon.

³⁹ Wala ‘Mooseswaaon Kana qaa otaan iikaanja kanon solanja koloowonja,’ jeninto, iikanon iinoj woinon osin amamaan laligoninj. Kaen laligoninto, kamban kokaamba daen yononon Jiisas moma laarin iwo qokotaawuti, Anutunon mono kuuya yonoo qaagia jen tegoro solananiwuya.

⁴⁰ Gejatootoo ejembanon qaa jen oogita eji, Anutunon iikawaa so ironja meleeno qagianon ubabotiwaaon mono toogia moma galengia men aowu. Qaa kaanja mon ii kokaen,

⁴¹ *Niinon onoo laaligo kambanjon angoletto qaita mon memanja.

Monjon iikawaa buju qaa jero mobuyaga, ii qaa honja koloowaatiwaaon mende moma laariwuyaga.

Kawaajon qaa ii men kamaan ama jejewili amakejuti, onjo mono een uuj iima waliqon tiwilaawu.’”

⁴² Poolnon kaen jero Barnabaswo qamakooli miri mesaon kamaari tosonian kokaen qisin oronji, “Nono qaa koi mombo mobombaajon mojon. Kawaajon ii Sabat kendon mon eukanon saanon toroqen jeri mobonaga.”

⁴³ Qamakooli mirinonja kamaan deenj ejemba mamaganon Pool ano Barnabas kanaganaron orotaagi. Tosianon Juudaga koloogi ano tosonian waba kantrinonja koloogito, Juuda yonowo toroqen laligogi. Yononon orotaagi amin moma qambanmaban qaa kokaen ononi, “Anutunon kalenmorian ononoti, iikanon mono bon qen nambu.”

⁴⁴ Sabat kendon mon kan kuuroti, iikanon taon balon iikawaa ejembaya ii kololoon “Anutuwaaw Bunja qaa mobonja,” jen kouma ajoroogi.

* 13:28: Mat 27.22-23; Maak 15.13-14; Luuk 23.21-23; Jon 19.15 * 13:29: Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42 * 13:31: Apo 1.3 * 13:33: Ond 2.7 * 13:34: Ais 55.3 * 13:35: Ond 16.10 * 13:41: Hab 1.5

⁴⁵ Kouma ajoroogi Juuda yoŋonoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa injiima iringia soondabororo. Soondabororo Poolwaanŋ qaa qewombaaŋon jenŋŋkooli ama niinŋŋiinoŋ jen mepaqepae ama orŋŋi.

⁴⁶ Kaen ama orŋŋi Pool Barnabas yoronŋ awasankaka kotiŋ nama qaa kokaen jeri, “Anutunŋ gawŋ noronotiwaas so Buŋaya wala Juuda ejemba injiinoŋ sokonagato, oŋo ii gema qeŋ laŋ kokaen jeju, ‘Nono laaligo kotiga uutanŋ keubŋŋatiwaas so qaago.’ Kawaajŋ mobu, noronŋ mono oŋomesaŋ waba kantria kantria yoŋonoŋ eleema kembota.

⁴⁷ *Poŋnoŋ iikawaa qaaya kokaen jen kotoŋ nonono,

‘Niinoŋ kuuŋ gombe waba kantri yoŋoo asasagiaga kolooŋ hamoqeqewaa kania jen asariŋ laligona baloŋ goraaya kuuya sokondabororo leeleu eu emu yoŋonoŋ letoma Siwewaa buŋa koloowuya.’ ”

⁴⁸ Kaen jeri baloŋ toya Juuda mende laligogiti, iyoŋonoŋ moma uugia qeaŋgoro Pombaa Buŋaya mepeseegi. Mepeseen laaligo kotigaa buŋa koloowutiwaajŋ Anutunŋ moma gosin oŋonoti, iyoŋonoŋ iikawaa so uugia meleema Jiisaswaa Buŋaya moma laarigi.

⁴⁹ Moma laarigi Pombaa Buŋa qaa jen seigi prowins kuuya sokoma keno.

⁵⁰ Saanoŋ kenoto, Juuda yoŋonoŋ taombaa eja geria ano emba uuta Anutu goda qeŋ laligogiti, iyoŋoo uugia qaanoŋ osoŋ kuuŋ Pool Barnabas motooŋ sisiwerowero ama oroma gomaŋ mirigianoŋŋa orotaagi.

⁵¹ *Kembaotiwaajŋ ama telambelaŋgia qendeema kokaen injiiri, “Noro oŋoo balonoŋ kari sububuŋ kana tambonaranŋ mokotaaji, ii mono qesaari oŋoŋŋiaagen eleema kemebaa.” Kaen injiiri kaniagara solaŋa moma kotogi kema Galesia prowins uutanŋ siti qata Aikoniam kanŋ keuri.

⁵² Keurito, gowokourunana Antiokia taonoŋ laligogiti, Uŋa Toroyanoŋ iyoŋoo uugia saa gero honoŋa mende aisoon laligogi. Kiaŋ.

14

Aikoniam sitinoŋ uugia kuuri.

¹ Pool Barnabas yoronŋ Aikoniam sitinoŋ keuma kaanjiadeen Juuda yoŋoo qamakoole mirinoŋ uma Buŋa qaa jeri. Jeri Juuda ano waba kantri ejemba yoŋonoŋŋa tuuŋ seiseiya yoŋonoŋ uugia meleema Jiisaswaa moma laarigi.

² Moma laarigito, Juuda ejemba mende moma laarigiti, iyoŋonoŋ baloŋ toya Juuda mende laligogiti, iyoŋoo uugia osoŋ aposol uunoŋkeeme ama orombutiwaajŋ uugia kuugi.

³ Kuugi kilen kambaŋ koriga kanŋ laligoŋ Poŋ moma laarin awasankaka nama Buŋaya jen laligori. Poŋ kalenmorianoŋŋa qaaya jen asariri qaagara nanŋŋon ku-usuŋa borogaranŋ ano aiwese angoletto meri asugiro.

⁴ Kaen asugiro taombaa kanagesoyanoŋ juma deenŋi. Tosianoŋ Juuda jotamemeya yoŋowo motooŋ somoŋgogi tosianoŋ aposol yorowo toroqer nanŋi.

⁵ Kaen aron qeŋ nanŋi baloŋ toya ano Juuda ejemba wabaya yoŋonoŋ waama jotamemeurugia yoŋowo uumotooŋ ama wasiwasi eja aposol ii “Jamonoŋ gilij uruwoŋa!” jen romoŋgogi.

⁶ Kaen romoŋgogi moma oloŋ koma togoŋ Likaonia prowinsnoŋ keni. Kanŋ kema taon qagara Listra ano Derbe ano gomaŋ liligoŋ oroma rama kenŋiti, iikanŋ keuri.

⁷ Kanŋ keuma Oligaa Buŋa jen asariŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligori. Kiaŋ.

Listra taonoŋ Pool Barnabaswaaŋon beŋ qagi.

⁸ Listra taonoŋ eja moŋ kanawoita koomuya laligoro. Ii nemuŋ goron uutanŋŋa meendaŋgoya kolooŋ kambaŋ moŋŋen kana mende riin eer ramakero.

⁹ Poolnoŋ Buŋa qaa jero moma raro uuŋ kania kokaen iima romoŋgoro, “Iwaa uutanŋ momalaaria eŋ murotiwaajŋ ama saanoŋ qeaŋgowaa,” kaen jero.

¹⁰ Kaen romoŋŋon qa somata qama ijoro, “Mono waama namba.” Kaen ijoro porazak waama kema kaŋ nano.

¹¹ Poolnoŋ kaen ano ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima Likaonia qaagianŋ kokaen silama qagi, “Beŋ yoronŋ letoma eja selewo kolooŋ batunananŋ asugin nonoonŋ kamaan laligojao.”

¹² Kaen jen Barnabas qata beŋ waŋgia qata Zuus qagi ano Poolnoŋ jetanoŋ meŋ qaa jerotiwaajŋ ama beŋ qata Hermes qagi.

¹³ Kaen qagi ben Zuus iwaa jiwowon jigoya taon batanon eroti, iikawaa jigo gawon galejanon bulmakao eja unuama karo. Kaen kan ila kasaron men kan taon kiropo naguyanon nama ejemba tuun yonowo jakenon ama siimolon oon orombombaajon anggi.

¹⁴ Kaen anggi aposolwoi yoronon ii moma “Mende sokonja,” jen qotogon selekopaagara menjurama uulanawo ejemba tuun uutanon kema qari.

¹⁵ *Qama kokaen jeri, “Ejaurnara, onjo mono nomaembaajon ama iwoi kaanja anju? Noro kaanagadeen onjo kaanja balon eja toonga koloajo. Noro Anutuwaaw Oligaa Buja jen asarin onjonjo. Kawaaajon onjo mono ben omaya gema unuwu ano uugia meleema Anutu laaligo Toyaanon qokotaawu. Anutu laaligo Toyanon Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikawaa uutanon eji, ii mokoloon ononota laligoju.

¹⁶ Gomanja gomanja kuuya yononon wala eerjanon laligon kougiti, Anutunon ii mende anjon koma onono iyanggiaa jaajaa ilinwalin laligogi.

¹⁷ “Mende anjon koma ononoto, kilen tompin mende laligogi. Qaagoto, Anutunon iwoi awaa awaa ama onoma laligoro. Iinon jero kon kiro ween qero toomorijanon kambanja kambanja kolooro nenkorisoro ama iikaanja kanon uugia kuun onono laligogi. Kaen laligogi anaa kania mobutiwaajon kalenja ii qendeema onoma iikaanja kanon danggunuya ano laligogi.”

¹⁸ Yoronon kaen jen ejemba tuun siimolon oon orombutiwaajon jarambaran riin jen susugon ononi loorin mesaogi. Kian.

¹⁹ Listra yononon Pool Barnabas oromesaogito, Juuda ejemba tosonian Antiokia taon ano Aikoniam siti woi iikanonja kouma ejemba tuun uunonkeeme ama onjonji. Ama onoma yonowo ororon lugun Pool jamonon qen “Mono komuja!” jegi. Kaen jen ororaan taon gematanon kamaan mesaogi ero.

²⁰ Eroto, gowoko yononon kouma liligon mug i waama kema taonon uro. Kanon uro eri goman ano Barnabaswo Derbe sitinon keni.

Siriawaa Antiokia sitinon eleema kari.

²¹ Derbe sitinon Oligaa Buja jen asarin uugia kuun ononi mamaganon uugia meleema Jiisaswaa gowokouruta koloogi. Kaen koloogi Derbe taon mesaon Listra, Aikoniam ano Antiokia taon iikanon eleema kema injiri.

²² Injiima rama goman so liligon Jiisaswaa gowokouruta yonoo uugia nanjon men kotiiri. Pon moma laarigiti, iwo qokotaan nambutiwaa qambanmamban qaaya onoma kokaen injiri, “Nono mono konajilin qaganon (lombo kania kania mokoloon) laligon papanjon Anutuwaaw bentotonon eu keubonja.”

²³ Uumeleen kanageso so jotamemeurugia meweengon galen laligowutiwaa kania kuma onoma kuun ononi. Kuun onoma Anutuwaajon nene sinji laligon gowoko tuun yonoojon qama koolin Pon moma laarigiti, iwaa boronon onooni.

²⁴ Onooma onomesaon Pisidia prowins koton kema Pamfilia prowinsnon keuri.

²⁵ Kanon keuma Perga sitinon rama Buja qaa jen uugia kuun onoma Atalia taonon kemeri.

²⁶ Kanon kemer wanjonon uri opo sel horon mororonngogi haamonon nanjoro kema laligon Antiokia sitinon keuri. Antiokia uumeleen kanageso yononon ii Anutuwaaw kalenmorian uutanon misin gawon mewaotiwaajon wala Anutuwaaw boronon ama oronji onomesaon keni. Kema liligon gawongara ii medaboron mombo iyanggara sitinon eleema kari.

²⁷ Kanon kan uumeleen kanageso koma horon ononi. Koma horon ononi ajoroogi qaa sundugara kokaen injiri, “Anutunon norowo laligon angoletto somasomata ama men laligoro. Iinon nemun koma norono gawon meri waba kantria kantria yononon Jiisaswaa moma laariwutiwaa nagu horon onono uugia meleengji.”

²⁸ Sundugara kaen injin gowoko tuun yonowo kamban koriga qen korin rama laligori. Kian.

15

Waba kantri yonoojon ama zionon deemambaajon ano.

¹ *Antiokia laligoro, Judia prowinsnonja ejemba tosonian kamaan kan kanain uumeleen ejemba kokaen kuma onjonji, “Onjo Mooseswaanon Kana qaawaa so Anutuwaaw aiwese men selegia mende kotowuti een, iikaanja mono Siwewaa buja koloowombaaajon amamaawuya.”

² Kaen kuma onongitiwaajon ama angowowo kolooro Pool Barnabas yoronon tuarenjen ama onoma geriawo jen ononi. Jen ononi uumotoon mende ama qaa kokaen somonjon

jegi, “Nono mono Pool, Barnabas ano jotamemeya tosaanja wasinj onjonij Jerusalem sitinonj uma qaa ii menj aposol ano Jerusalem uumeleerj kanagesowaa jotamemeya yonoononj kema injjowu.”

³ Qaa kaerj somongonj jegi uumeleerj kanageso yonononj ii wasinj onjongi kanaanonj kengji. Kema laligonj Fonisia ano Samaria prowins woi ii kotonj kanaanonj kanagesoya kanagesoya injiji. Injima waba kantri tosaanja yonononj uugia meleengitiwaa bujuya jenj uumeleerj tuunj yonoojonj korisoro somata ama onjongi.

⁴ Ama onjoma kema kema Jerusalem sitinonj keugi. Keugi aposol ano jotamemeya yonononj uumeleerj kanageso yonowoo koma horonj onjongi. Koma horonj onjongi sundugia kokaerj jegi, “Anutunonj nemunj koma nonono misin gawonj meninj nonowo laligonj angoletoo somasomata ama menj laligoro.”

⁵ Sundu ii jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonkonj) tuunjonjga uumeleerj eja tosianonj waama kokaerj jegi, “Waba kantri yonononj uugia meleengiti, iyonoojonj mono kokaerj jenj kotonjga: Yonononj mono Anutuwaa aiwese menj selegia kotonj Moos- eswaanonj Kana qaa kuuya otaanj laligowu.” Kianj.

Jerusalem ajojoroo ama angowowo qaa mindingogi.

⁶ Kaerj jegi aposol ano jotamemeya yonononj qaa ii menj gosiwombaaonj ajoroogi.

⁷ *Ajoroonj niinonjginonj qaa mamaga menj jenonjkooli anjgi. Ii anjgi Piitononj waama kokaerj injijoro, “Alauruna, Anutunonj wala batunananonj gawonj mendeema meweengonj noma noojonj kokaerj jero, ‘Gii mono waba kantrinonj kema Oligaa Bunja qaa menj asarinj onjona yonononj uugia meleema Ponj moma laariwu.’ Onjo qaa ii moju.

⁸ *Anutunonj ejemba kuuya uunana moma kotoji, iinonj kania qendeema Unja Toroya Juuda ejemba nonoojonj wasiro kamaaroti, iikawaa so mono waba kantri ejemba yonoojonj kaanjadeerj ii wasiro uugianonj kemero.

⁹ “Wasiro kemero iikaanjanonj kanonj Juuda ejemba mende injisosoroonj kantri tosia mende sureerj onjono. Qaagoto, yonononj Anutu moma laarigi singisongogia mesaonj uugia songbano soraaya koloogi.

¹⁰ Kawaajonj onjo mono naambaaonj Anutu angobato menj mubuyaga? Naambaaonj gowoko gbilia yonoo arogianonj qaqanj toroqerj aninj angowuyaga? Qaqanj kaanja ii ananaa ambosakanananonj me nononano kaanjagadeerj angowombaa so mende koloonj laligoninj.

¹¹ Kaerj qaagoto, kokaerj moma laarijonj: Ponj Jiisaswaa kalenjmorianjanonj mono Anutu nemunj koma muro hamo qerj nonono Siwewaa bunja koloowonja. Waba kantri yonononj kaanjagadeerj kana motoonjgo iikayadeerj otaanj letoma Siwewaa bunja koloowombaaonj moma laarinjkeju.”

¹² Kaerj injijoro tuunj yonononj kuuya qaa monjgama qaa bo ragi. Ragi Pool Barnabas yorononj qaa sundugara kokaerj jeri, “Anutunonj nemunj koma norono waba kantrinonj kema batugianonj misin gawonj meri aiwese angoletoo somasomata asugiro.” Kaerj jeri geja ama mogi. Kianj. *

Bisop Jeimsnonj qaa injijoro.

¹³ Pool Barnabas yorononj sundugara jedaborori mogi Jeimsnonj qaa kokaerj jero, “Alauruna, niinonj qaa jewe mono geja ama mobu.

¹⁴ Anutunonj kambanj mutuya waba kantri ejemba jaasewanj qerj onjoma batugianonjga ejemba iyanjaonj meweengonj onjono qata bosima kanagesoya toroqegi. Anutunonj kaerj ama kaniaya qendeema nononoti, Saimon Piitononj iikawaa qaaya ninijoro.

¹⁵ Qaa kaanja ii gejatootoo ejemba yonononj kaanjagadeerj nanjonj jenjkeju. Yonononj qaa monj kokaerj oogita eja,

¹⁶ *Kawaa gematanonj niinonj eleema kanj kinj Deiwidwaa kantri totonja mombo menj waamanja.

Iinonj wala jinjkaronj kuunja qerj ambosakonana galenj koma onjono kuunanonj boratinj riinj kamaaroto, niinonj ii mombo meagonj kuuwe kantrinonj qeangonj nambaa.

¹⁷ Ii kokaerj koloowaatiwaaonj amanja: Ejemba tuunj tosaanja kuuya yonononj Ponj monjgambuya.

Waba kantri kuuya neenaa bunjana koloowutiwaaonj onjoombeti, iyonononj Ponj nii monjgama nombuya.

Ponj niinonj kaerj jejerj ano iikawaa so kantrigia menj qeangomanja.

¹⁸ Kaerj amakejenji, ii mono monowaa monoyanonjga moma kouma laligoju.’

* 15:7: Apo 10.1-43 * 15:8: Apo 2.4; 10.44 * 15:12: Bisop, Griik qaanonj episkopos, ananaa qaanonj jaagalenj me inspekta. Iinonj zioz gawonj kuuyaa mindimindirij galenja kolooja. Jeims koi kanonj Jiisaswaa gowokoya qaagoto, Jiisaswaa koga. * 15:16: Aam 9.11-12

¹⁹ “Kawaajon Jeims niinon qaa ii gosin momonanon kokaen romongon jejen: Waba kantri ejemba uugia Anutuwaanon meleenjuti, nononon mono lombo qaqaq somata iyonoo qagianon anin mende sokombaa.

²⁰ *Kaen qaagoto, iyonoojon tere kokaen oonin sokombaa: Yononon oro busuya ben lopiombaa nandun buña qen kanagianon anji esungianon tururoti, ii mende newu. Serowilin mende ambu. Oro aroya goosonaa busuya ano sa ii mende newu. Iwoi 4 ii mesaowutiwaajon jen kotiiwonaga.

²¹ Mooseswaa Kana qaa ii monowaa monoyanonga goman so jen asarin kouma laligojon. Ii Sabat kendon so qamakooli mirinananon weengon momakejon. Kawaajon qaa 4 ii saanon mende mesaowonja.” Kian.

Jerusalem ajoajoronon waba kantri yonoojon tere oog.

²² Jeimsnon kaen jero aposol ano jotameme yononon kanageso kuuya yonowo qaa ii mogi sokono. Mogi sokono batugianon eja tosaanja meweengon onoma Pool Barnabas yorowo motoon Antiokia sitinon wasin onjombombaajon jegi. Kaen jen eja qata Juudas qata mon Barsabas ano Sailas meweengon oronji. Eja woi ii uumeleen tuumbaa jotameme ejaga koloori.

²³ “Eja ii wasin orombonja,” jen tere mon kokaen oon borogaranon anji, “Momalaariwaa waba alaurunana, Antiokia siti ano Siria ano Silisia balonon laligojuti, nononon onoo jolongia jejon. Aposol nononon momalaari kanagesowaa jotamemeya yonowo onoo uumeleen alaurugiaga koloojon. Kaen onowo qaa amin mobombaajon tere ama ononjon.

²⁴ Ananaa ejemba tosaanja mende jen koton ononin angio nonomesaon onoonon kan uugia kuun qaa morotanon lolowawa men ononji uu momogia sisau kolooro monin.

²⁵ Kawaajon nono korebore ajoajoroo ama uumotoon anin sokono. Sokono eja woi meweengon wasin oronin wombo alawoinana Barnabas Pool yorowo onoonon kawuya.

²⁶ Barnabas Pool yoronon ananaa Pon Jiisas Kraistwaa qataajon ama laaligogara geleeni tosanon urugi komuwowaajon ani.

²⁷ Nono Juudas Sailas wasin oronin kan qaa iikayadeen toroqen jegaranon jeri mobuya.

²⁸ Unja Toroya ano nononon qaa kokaembaajon uumotoon anin sokonja: Onoo qagianon lombo qaqaq mende toroqen ambonja. Qaa wanja 4 iikayadeen mono otaawu. Ii uugugi juma deembombo.

²⁹ Qaa 4 ii kokaen: Oro busuya ben lopiombaa nandun buña qen kanagianon anji esungianon tururoti, ii mono mende newu. Kaanagadeen sa me oro aroya goosonaa busuya ii mende newu. Serowilin mono mende ambu. Iwoi 4 ii mesaon gema qegi uumotoon anin Anutunon kotuegon onono qeangon laligowu. Mono uu bonjon laligowu.” Kian.

Qaa men kenji Antiokia siti yononon aisoogi.

³⁰ Tere kaen oon wasin ononji kenji. Kana kema kemen Antiokia sitinon keugi. Keuma uumeleen kanageso koma horon ononji ajoroogi. Ajoroogi tere ii ononji weengogi.

³¹ Ii weengogi iikawaajon afaangon ulunkolen qaganon moma aisoogi.

³² Juudas Sailas yoronon iyangoro gejatootoo ejaga laligon qambanmaban qaa mamaga onoma uuwaa nanjonanngo qaa jen men kotiin ononi.

³³ Men kotiin onoma kamban tosaanja kanon toroqen laligori. Laligori tegoro uumeleen alaurugara yononon “Luwewo kembao,” jen wasin oronji. Jerusalem laligori wasin oronji, Juudasnon yonoonon eleeno.†

³⁴ (-)

³⁵ Pool ano Barnabas yoronon toroqen Antiokia sitinon laligon ejemba tosaanja mamaga yonowo Pombaanon Buña qaa kuma onoma uugia kuun onoma laligogi. Kian.

Pool ano Barnabas yoronon deeni.

³⁶ Kaen laligogito, kamban tosaanja tegoro Poolnon Barnabas kokaen ijoro, “Anara taon ano goman kuuya liligon Pombaanon Buña qaa jen asarin laligori, mono iikanon eleema uumeleen alaurunanon nomaen laligojuti, ii saanon kema injiima mobota.”

³⁷ Kaen ijoro Barnabasnon Jon qata mon Maak qagiti, ii kaanagadeen wama motoon kembombaajon moro.

* 15:20: Eks 34.15-17; Lew 17.10-16; 18.6-23 † 15:33: Tosianon toroqen jawo 34 kokaen anju: Eleenoto, Sailasnon qaaya somonjon toroqen kanon laligoro.

³⁸ *Kaen moroto, Jonon wala Pamfilia taanon loorin oromesaon yorowo toroqen gawon mende mero. Kawaajon Poolnon ii wama kembombaajon moro mende sokono.

³⁹ Mende sokono angowowo ama uugara gere jero deeni. Deema Barnabasnon Maak wama kemen wanjonon uri opo sel horon mororonogogi haamonon nanjoro Sairpus watonon keni.

⁴⁰ Kenito, Poolnon eja qata Sailas meweenjoro uumeleen alaurugara yonjonon Pombaa boronon ama oroma kalenmorianjanon sopa somonjon orombaatiwaajon jegi mesaon keni.

⁴¹ Kema laligon Siria ano Silisia prowins woi ii koton liligori. Liligon Poolnon uumeleen kanagesoya kanagesoya injiima menj kotiinj onjoma laligoro. Kianj.

16

Timotinon Pool ano Sailas yorowo toroqero.

¹ Poolnon liligon kema laligon taon qagara Derbe ano Listra kanon keuro. Listra keuma kanon gowoko mon qata Timoti mokolooro. Nemujanon Juuda uumeleen embaga kolooro, manjanon Griik ejaga.

² Poolwaa eja alaurutanon Listra ano Aikoniam laligogiti, iyonjonon Timoti waa kania jen qeangogi moro.

³ Kaen jegi moma wama motoon kemambaajon moro. Ii moroto, Timoti waa manjanon Griik ejaga laligoroti, ii kuayanon modaborogi ano miri goman kanon Juuda ejemba mamaga laligogi. Kawaajon yonjonon Pool jen mububutiwaajon Timoti wama Anutu waa aiwese menj selia kotooro.

⁴ Kotooro kema taon ano goman so keugiti, iikanon Jerusalem mindimindiri ajoa-joroowaa qaaya jegi. Aposol ano Jerusalem uumeleen kanagesowaa jotamemeya yonjonon qaa somonjon kotiigiti, ii otaawutiwaajon jen koton onjonj.

⁵ Kaen liligogi Jiisaswaanon kanagesoya kanagesoya goman so laligogiti, iyonjoo momalaariganon kotiitoo. Kaen kotiinj Bunja qaa jegi tosanon uugia meleema ween so kan toroqegi tuungiaa jangoyanon somariinj uro. Kianj.

Anutunon Pool gaonon koton kondooro Yurop kengi.

⁶ Liligon laligon "Eisia prowinsnon kema Bunja qaa jen asariwonja," jegito, Unja Toroyanon songo ama anjon koma onono. Kawaajon yonjonon toroqen kema Frigia ano Galesia prowins woi ii een koton uruugun kengi.

⁷ Kema laligon Misia goman goraayanon keuma Bitinia prowinsnon keubombaajon mogito, Jiisaswaa Unja Toroyanon iikanon kembutiwaajon uumotoon mende ano.

⁸ Uumotoon mende ano mesaon kema Misia goman een koton kowe goraayanon kemen Troas taanon keugi.

⁹ Troas keuma gomantiinanon gaon egi Anutunon Pool koton kondooro jaameleen unja mon kokaen iiro: Yurop eja monjon Masedonia leegen nama ooma kokaen jen qama koolinj muro, "Gii mono kowe koton Masedonia gomanon kan ilaan nonomba."

¹⁰ Poolnon jaameleen unja ii iiro nono iikawaa kania kokaen moma koton jeninj, "Anutunon mono nonooma kowe koton Yurop uutanon kema Oligaa Bunja Masedonia prowinsnon jen asarin onjombombaajon jeja." Kaen jen iikanondeen mesaon kembombaajon romonjon afaanjoninj. Kianj.

Filipai emba Lidianon uuta meleeno.

¹¹ Nononon afaanjon kemen wanjonon unin opo sel horon mororonogogi haamonon nanjoro Troas siti mesaon kema dindinagadeen Samotres watonon keuninj. Keuma enj goman ano toroqen kema Neapolis sitinon keuninj.

¹² Kanon keuma wanjononqaa kamaan kana kema Filipai sitinon keuninj. Room ejemba yonjonon eenjanon kan Filipai siti ii menj kanon laaligo raragia anji Masedonia prowinswaa siti somata kolooro. * Nono Filipai keuma ween tosaanja kanon laligoninj.

¹³ Kanon laligon Sabat kendonon siti kiropo seleengen keninj. Kanon kema 'Juuda yonjonon apu sakasijanon ajoroon Anutu qama koolinkejuti,' kaen romonjon kemen roonqeqe monjon keninj. Kema emba ajoroon ragiti, ii injiima rama amin moma Anutuwaanon Bunja qaa ii jeninj mogi.

¹⁴ Mogiti, iyonjoo batugianon emba mon qata Lidia raro. Iinon Taiataira sitinonqaa Filipai kan opo osoga nezongbala akadamuyawo menj kululuun sewanja mewutiwaajon ama

* 15:38: Apo 13.13 * 16:12: Masedonia prowinswaa siti waja ii Tesalonaika. Distrik mutuyaa siti waja ii Amphipolis ano siti somata qatawo mon Filipai. Room yonjonon Filipai ii Itali kaanja galen koma onjonj. Griik goman toya yonjonon iyanjiaa balonon waba kaanja koloon laligogi.

laligoro ano Anutu waeya menj mepeseen laligoro. Poñonj uuta menj afaangoro Poolnoj qaa jeroti, iikawaajon siinja kolooro geja ama moma anjon kono.

¹⁵ Anjon kono iyanja ano sumanjuruta oomulu menj onjonj qisij nonoma kokaen ninijoro, “Onjo noojon ‘Poñ moma laarija,’ jejuti eenj, mono saanon kanj noo mirinonj uma rama nene nenj ewu.” Kaen jenj kaparanj koma qisij nonono. Kianj.

Pool Sailas yorononj kapuare mirinonj rari.

¹⁶ Nono kambanj moñonj qamakooli roonjeqeyanonj kembombaañonj kana somatanonj kenij welenjeqe emba moñonj mokoloonj nonono. Emba ii andoleinjawo laligonj ejemba kaniagia asuganonj jenj mokoloomambaañonj moro. Ii moma gejatootoo qaa aasangoya jenj koloonj iikaanja kanonj monenj iwoi ii mamaga horonj laligoro touruta yonoo borogianonj kemero.

¹⁷ Iinonj Pool ano nono niniima nonoo gemanananonj kanj kokaen jenj qaro, “Eja koi yonononj Anutu uuta somataa welenja qenj Siwewaa bunjaya koloowombaa kania jenj asarinj onmakeju.”

¹⁸ Kaen jenj somanja mamaga qama laligoro. Ii laligoro, Poolnoj togonj iikawaajonj siimbobolo moro. Ii moma kambanj moñonj eleema omeya kokaen jenj kotonj muro, “Nii Jiisas Kraistwaa qatanonj gijojenj: Gii mono emba kokawaa uutanonjga kouma kembal!” Kaen jenj kotonj muro iikanondeen kouma mesaonj keno.

¹⁹ Ii kenoto, emba tourutanonj ii moma monenj iwoi horowombaa kania juguroti, ii mokoloonj iringia soono. Iringia soono Pool Sailas oroma somonjonj maaket sombenjanonj horonj oronj galeñ eja yonoo jaagianonj kenji.

²⁰ Kema qaa jake galeñ yonoo jaagianonj orooma selegaranonj qaa kokaen kuñj jegi, “Nono siti koi kanonj luaenonj laligojonto, eja woi koi yorononj kanj enkalolonj ama nonomakejao. Yorononj Juuda ejaga koloojao

²¹ ano Juuda siligia kuma nonomakejao. Nono Room mindimindiri kantriwaa totonj toya koloojonj. Kawaajonj nono siligia ii saanonj mende moma anjonj kombonja. Ii menj otaawombaa sonjo ero amamaajonj.”

²² Selegaranonj qaa kaen kuñj jenj oronj ejemba tuñj yonononj kaanagadeen waama mindirinj kotiinj qotogonj oronj. Qotogonj oronj galeñ yonononj kuñj onjonj selekopaa-gara horonj menjujen-juranj ano jenj kotonj onjonj arawambunonj urugi.

²³ Mamaga urugi tegoro kapuare mirinonj oroombombaañonj uruama eja waayawononj awaagadeen galeñ menj orombaatiwaañonj jenj kotonj mugj.

²⁴ Kaen jenj kotonj mugj moma uruama kapuare miri biiwianonj miri uuta moñonj kema kanawoigara gere ozozopanj[†] batugaranonj ama kasanonj somonjonj miri uuta iikawaa naguya woi ii kii kunjji kiro rari. Kianj.

Kapuare miri galeñanorj uuta meleeno.

²⁵ Pool Sailas yorononj kaen rari. Rama gomanj ruujanonj kolooro kanonj Anutu qama koolinj rii qama mepeseen rari kasa eja kuuyanorj geja ama mogi.

²⁶ Kaen anji iikanondeenj uulanjawo nanj somata menj giliro kapuare miriwaawo tandoya kuuya wansanjwansanj qegi. Kaen qegi iikanondeenj nagu kuuya tanji kasa eja kuuya yonoo aenj gbadogianonj (tape) loloonj kamaaro.

²⁷ Kaen kolooro kapuare miri galeñ iinonj gaonj uutanonjga waaro. Waama kapuare miriwaawo naguya kuuya tandaborogiti, ii iima jero, “Yei! Kasa ejanonj togonj kendaboroju me nomaenj?” Kaen jenj romonjonj jenenja ororo manjawaa soo somata ii kopinjanonjga horonj iyanja aomambaañonj ano.[‡]

²⁸ Anja aomambaañonj anoto, Poolnoj gbangbanj terenjonj kokaen jero, “Nono korebore koi rajonj. Mono geenjgaa selega eenj mende tiwilaawa.”

²⁹ Kaen jero moma kiwa mubutiwaañonj qisiro mugj uulanjawo kapuare miri uutanonj kema jenenja ororo Pool Sailas yoroo kosoga-ranonj kema siminj kuma orono.

³⁰ Siminj kuma oroma kapuare mirinonjga uruama kamaanj kokaen qisij orono, “Eja somata woi, nii mono nomaenj ambe Anutanonj hamo qenj nono letombenaga?”

³¹ Qisij orono ijori, “Mono uuga meleema Poñ Jiisas moma laarinj muna gii ano sumanjuruganonj kaanagadeen letoma Siwewaa bunja kolooju.”

³² Kaen ijori mirianonj kenji kanagesouruta kuuya yonowo ajoroogi Anutuwaanonj Bunja qaa jeri mogi.

³³ Jeri moma gomantiinjaa aua iikanondeen uruama kema wijigara songbano. Songbano iikanondeen ii ano sumanjuruta kuuya ii oomulu menj onjoni.

[†] 16:24: Gere ozozopanonj kanagara melanjiro amamaanj rari. Unjaya iiba. [‡] 16:27: Kasa ejanonj olonj kono galeria ii qaa jakeyanonj ama qegi ironja siimbobolo moma komunjekegi. Iyanja gamuya moma aonaga, kaen afaanjonj komunaga.

³⁴ Oomulu menj onjoni uruano nene mirinonj uma nene oonj ama orono. Oroma iyanj ano sumanjuruta yonjononj kuuya Anutu moma laarigitiwaajonj korisoro anjgi. Kianj.

Kapulare mirinonjga konjoma oronjgi kamaari.

³⁵ Gomanj ano qaa jake galenj (majistreit) yonjononj opotoro wasinj onjngi kapulare mirinonj kanj kokaenj jegi, “Eja woi ii mono isama orona kamaawao.”

³⁶ Kaenj jegi eja waayawononj kanj buju ii Pool kokaenj ijoro, “Majistreit galenj yonjononj qaa kokaenj argita kaja: Oro mono kasagara isambe kamaawao. Kawaajonj orononj mono keteda koi mesaonj kamaanj luaenonj kembao.”

³⁷ Kaenj ijoroto, Poolnonj opotoro ii kokaenj injjoro, “Room mindimindiri gawmanonj sopa somonjgonj noroma kawaa (jenkooto) paaspoot noronjgi laligojo. Kawaajonj yonjononj qaanara mende gosinj jenj tegonj kilenj asuganonj ejemba jaagianonj eenj lanj arawambu koobinonj nurunj kapulare mirinonj noroonjgi. Ii gamuyawo. Kaenj noroonjgi rari keteda koi nomaembaajonj wasinj noronjgi eenj olonj kamaaworaga? Ii mende sokonja. Noro qaago totoonj kamaawoto, yonjononj mono anjgio kanj nuruanjgi kamaaworaga.”

³⁸ Poolnonj opotoro ii kaenj injjoro qaa ii menj majistreit galenj yonjooonj kema injjogi. Ii moma Room gawmambaa (jenkooto) paaspoot menj laligoriti, ii moma aarunj sombugia mogi.

³⁹ Sombugia moma kapulare mirinonj kanj bonjonj susugonj kele ama kuunj oronjgi kemeri. Kemeru Filipai siti mesaowaotiwaajonj welema oronjgi.

⁴⁰ Welema oronjgi Pool Sailas yorononj kapulare miri mesaonj Lidiawaa mirinonj keni. Kanonj kema uumeleenj alaurugara injiima uuwaa nanjonanngo qaa jenj onjomesaonj keni. Kianj.

17

Tesalonaika gawonj megi sisiwerowero anjgi.

¹ Kema laligonj Amfipolis ano Apolonia siti woi ii kotonj Tesalonaika sitinonj keugi. Siti wanj iikanonj Juuda yonjononj qamakooli mirigia megi nano.

² Poolnonj nanamemenja ama laligoroti, iikawaa so qamakooli mirigianonj uma Sabat kendonj karoonj kanonj yonjowo Uumeleembaa Bunja Tere weenjonj kania aminj moma laligogi.

³ Kaenj laligonj Bunja Terewaa kania jenj asarinj kokaenj jero, “Anutunonj arenj ama Hamoqeqe Toyanonj siimbobolo moma komunj koomunonjga waabaatiwaajonj jero.” Kaenj jenj iikawaa kania Bunja Terenonjga qendeema uugia kuunj kokaenj injjoro, “Eja Jiisas jenj asarinj onjonjenji, iinonj mono Hamoqeqe Toya Kraist kolooja.”

⁴ Kaenj injjoro Juuda kanageso yonjooonjga tosanonj moma laarinj uugia meleema Pool Sailas yorowo toroqenj nanjgi. Griik ejemba tosanonj Anutu waeya menj mepe-seegiti, iyonjooonjga kaanjagadeenj tuunj somatanonj yonjowo toroqegi ano emba uuta qabunjagiawo yonjooonjga mamaganonj uugia meleenjgi.

⁵ Uugia meleengito, Juuda eja geria yonjononj uugia soono uunonj motoqoto moma gemaqeqe qaa jegi. Kaenj jegi injarere ejemba roonjgeqenonj lanj laligogiti, iyonjooonj kema eja doogoya tosaanja onjngi. Ii onjoma mindirinj ejemba tuunj uugia kuunj horonj onjngi ajoroogi. Ajoroonj lanj qagi qemburunj gujubaju kolooro siti sokonda-bororo. Lanj qama lugunj eja qata Jeison iwaa miri rijugonj Pool Sailas ejemba tuunj jaagianonj ama orombombaajonj monjgama oronjgi.

⁶ Monjgama oronjgito, mende mokolonj oroma Jeison ano uumeleenj alauruta tosaanja somonjgonj horonj onjoma sitiwaa galenjonkonj eja yonjoo jaagianonj keuma kokaenj qagi, “Yei! Eja balonja balonja liligonj gomanj so uu kuunj onjngi kaamaa qenj soonjkejuti, iyonjononj mono koi kanonj kaanjagadeenj kari.

⁷ Koi kanonj kari Jeisononj ii oroma anjonj koma orono. Ejemba kaanja kuuya yonjononj kokaenj jenjkeju, ‘Eja monj qata Jiisas iinonj kinj Pohnana kolooja.’ Kaenj jenj Room Siisakimbaa jenjkootoya qotogonj menj kamaanj amakeju.”

⁸ Kaenj qagi ejemba tuunj ano galenjonkonj eja yonjononj mogi uugianonj kamaanj raidimbonj kaanja sisau kolooro.

⁹ Sisau kolooro Jeison ano uumeleenj alauruta tosaanja kuunj qisinj onjngi monenj ama wanj taraagara megi kamaanj kenjgi. Kianj.

Berea kenjgi Baibel stadi ama qaagara gosigi.

¹⁰ Kamaanj kenjgito, uumeleenj alaurugara yonjononj Pool ano Sailas iikanondeenj wasinj oronjgi mesaonj gomantiinja kana gomanj qata Berea kanonj keni. Kema keuma Juuda yonjoo qamakooli mirigianonj uri.

¹¹ Qamakooli mirigianon uma Buṅa qaa jeriti, ii siinja somata moma anjalij anjon kongji. Juuda kanageso Berea laligogiti, iyononon Tesalonaika kanageso unjuugun awaa soro koloogi. Qaa tororo jeri me qaago, ii ween so Buṅa Terewaa qaanon gosin weenjon aminj moma laligogi.* Sili awaa kaanjia otaan Juuda ejemba Tesalonaika laligogiti, ii haamo ama onjonji.

¹² Buṅa qaa jeri Juuda yonoononga kelemalelanon moma laarin uugia meleengi. Griik ejemba yonoononga kaanagadeen mamaganon Jiisas moma laarigi batugianon emba uuta qabunagiawo ii mamaga laligogi.

¹³ Jiisas moma laarigito, Poolnon Berea kanon kaanagadeen Anutuwaanon Buṅa qaa jen asarin laligoroti, iikawaa bujuyanon seinj Tesalonaika kema Juuda jotamemeya yonoo gejagianon kemero. Gejagianon kemero moma waama Berea kanj kaanjadeen ejemba uugia oson kuugi.

¹⁴ Kuugi uumeleen alaurugara yononon ii moma iikanondeen Pool wasigi kowe goraayanon kemero. Kemeroto, Sailas Timoti yoronon toroqen Berea laligori.

¹⁵ Eja Pool oonjiti, iyononon toroqen wama kema Atens sitinon keugi. Keugi kokaen jenj koton onono mogi, “Onjo mono eleema Sailas ano Timoti jegi uulanawo noonon kawao.” Qaa ii moma mesaon kenji. Kianj.

Poolnon Atens sitinon gawonj mero.

¹⁶ Poolnon Jiisas sitinon rama Sailas Timoti yoroqon mamboma laligon liligoro. Liligon siti ii tando lopionja lopionja kanon saa qegi kana goraaya goraaya nanji injiima awawalinj temboma uuta gere jero.

¹⁷ Poolnon Juuda yonoo qamakooli mirigianon uma Juuda waba ejemba ano balon toya Anutu waeya menj mepeseegiti, iyonowo nama aminj mogi. Poolnon ween so roonqeeq sombergia so kema ejemba mokoloon onoma yonowo aitongon aminj mogi.

¹⁸ Aminj mogi Epikuros ano Stoik momo jake woi kanonja boi tosanon kanj Poolwo qaa silia siliaa jenj niinonjinonj ama jenonkooli amigi.† Tosianon toroqen Poolwaa qaaya moma kokaen jegi, “Momo kitia kitia zezenjo kaanja usuma uunj monjgama lanj menj kululuunj motoonjo woi mokoloonj bimbimjon menj kaja. Ii menj kanj sosonjae kaanja lanj jejato, qaayaa honja naama jemambaajon moji, ii mende mojonj.”

Poolnon Jiisaswaa Buṅaja jenj asarinj uugia kuunj koomunonjga waaro‡ jero. Kawaaajon tosanon toroqen kokaen jegi, “Benj wabaya menj kanj yoroo kanagara jenj asarija, iikawaa tania kaanj kolooro iijonj.”

¹⁹ Kaen lansanj jegi Pool wama maaket sombenj somata qata Areopagus§ iikanonj uma kaunsol yonoo jaagianon anji nano kokaen jegi, “Gii momo arenj gbilija asuganonj kuma nonomakejanj, iikawaa kania ii nomaenj? Ii saanonj jena mobonja.”

²⁰ Giionj waba kantri yonoononj qaa morota menj kanj jena gejanananon kemero mojonj. Kawaaajon goo qaa arenjgaa kania ii tororo mobombaajon mojonj.”

²¹ Atens toya ano waba iikanonj laligogiti, iyonononj kuuya eenj lansanj laligonj momo qaa dologa dologa nuuguna guuguwe ama jenj moma uugia iikanonj ama kambanjgia tiwilaanj laligogi. Kianj.

Poolnon Areopagus sombenonj nama qaa jero.

²² Poolnon waama Areopagus sombenj biiwianonj kema kaunsol yonoo jaagianon nama kokaen jero, “Atens ejauruna, niinonj koi kanj iwoi kuuya iima kaniagia kokaenj ero mojenj: Onjo benjurugia goda awaa qenj mepeseen onoma laligoju.

²³ Niinonj liligon onononj miri kowoga kowoga iima iikawaa batuyanonj alata tereyawo monj mokoloowe. Iikanonj kokaenj oogita ero iibe, ‘Benj kania mende mojonj, iwaajonj koi meninj.’ Kawaaajonj onjo benj monj kania mende moma kilenj waeya menj mepeseenkejuti, niinonj mono iwaa kania injisaama jewo mobu.

²⁴ * “Benj Anutononj Siwe namo ano iwoi kuuya iikawaa uugaranonj eji, ii mokoloon onono. Iinonj Siwe namowaa Ponjaga koloaja. Iinonj jiwowonj jigo borononj memeta kanonj mende rama laligoja.

²⁵ Iyanjo laaligowaa kania koloaja. Ii ano anana balononj laligowonjatiwaaajonj sele, kokooso ano iwoi tosaanja kuuya nonono sewanj aasonj horonkejjonj. Kaen nonomakejiwaaajonj ama anjo nembanene me iwoi mombaajonj mende amamaankeja. Kawaaajonj

* **17:11:** Berea yonononj Baibel stadi awaa anji. † **17:18:** Momakooto boi qata Epikuros iinonj keraqeeango mobombaa kania kuma onono. Stoik momo jake (akademi) kawaa boiya qata Zeno iinonj siinj awaa ano bologa qowogon bonj qenj kotiinj nambombaa kania kuma onono. ‡ **17:18:** Jiisas ano Koomunonjga waawaataa qaa woi ii mende moma asarinj tompin nama kokaen jegi, ‘Iinonj mono benj eja ano emba yoroo qagara kaen qaja.’ § **17:19:** Areopagus qaa iikawaa kania ii manjaqeeqewaa benja qata Ares iwaa baanja. * **17:24:** 1 Kij 8.27; Ais 42.5; Apo 7.48

ejemba anana ii wagiwombaajon amamaajon. Anana boronananon iwoi mende men nandun ama muniji eej, iinon mende komuwaa. Iinon balon eja kaanja mende laligoja. Qaago.

²⁶ “Iinon wala eja motoonggo mokolooro iwaanonga sein deema gbala injana ano sele tosaanja koloon balona balona kuuya sokoma laligojon. Iinon kambanana kuuya tororo arengon nonono iikawaa so laligojon ano miri goman daengen daengen en rama laligojoni, iikawaa goraaya ano aasoya ama jen kotoor iikawaa so laligojon.

²⁷ Anana mono Anutu iyanja moma monggama mubombaaajon iwoi kuuya ii arengon nonono. Iinon korebore kosonananondeen laligojato, kilen koromojoron ama Anutu monggama laligon mokoloowonaga me qaago?

²⁸ Onjoangiaa Griik momo ejembanon qaa kota arengon oogiti, iyonoononga woianon kaanagadeen qaa kota mon kokaen jeri,

‘Nono kaanagadeen iwaa gbiliuruta koloon laligojon.’

Eja kaanja monon qaa kota mon kokaen ooro,

‘Iinon mono men letoma nonono iwaa aonanon laaligonana laligonkejon, kananana kema kankejon ano en waawaanana amakejon.’**

²⁹ Qaa iikawaa so anana Anutu waa gbiliuruta koloon laligon kosianon nanjon. Kosianon nanjonto, kilen iwaa kania moma soon jinjaun qewombo. Unja meme eja (artist) yononon momo qaganon nama ben mombaa tania romongon goul, silwa me jamo kowonjin men uroron tando lopion sagon menjeregon menkejuti, iinon mono iikawaa tani mende kolooja.

³⁰ Ejembanon poumapou ama jibijabu laligon kougi Anutunon kamban kanon nanamemengiaajon moma bolin irona mende meleema laligoroto, kamban kokaamba qaaya inisaama kokaen injjoja, ‘Ejemba korebore gomangia so rama kenjuti, onjo mono uugia meleema noonon kawu.’

³¹ “Anutunon kamban somata ano kan kuuwaa. Iinon kamban iikanon jemba gomanja gomanja kuuya laligon kenjuti, ii men kululuun nonoma qaanana gosin tororo jen tegowaa. Iinon eja mon qaanana jen tegowaatiwaaajon meweengon jenteegowaa kususun borianon ano. Iinon eja ii men gbiliro koomunonga waaro iikaanja kanon ku-usunja somata ii jemba kuuya qendeema nonono iima mojon. Eja koomunonga waaroti, iinon mono jenteego Tonanaga kolooja.”

³² ‘Anutunon eja mon koomunonga men gbiliro waaroti,’ tosonian qaa ii moma mepaqepae anji. Kaen angito, tosonian kokaen jegi, “Qaa jejanji, nono ii momo mombombaaajon mojon. Kawaajon gii saanon kamban monon qaa ii toroqen jen asariwa.”

³³ Kaen anji Poolnon yonoo batugianonga waama onjomesaen keno.

³⁴ Kenoto, tosonian kan Jiisas moma laarin iwo toroqegi. Moma laarigiti, iyonoo batugianon Areopagus kaunsol tuun yonoo jotamemeya eja mon qata Dionisius laligoro. Kaanagadeen emba somata mon qata Damaris ano tosonian yorowo toroqen moma laarin uugia meleengi. Kian.

18

Poolnon Korint sitinon keno uugia meleengi.

¹ Iwoi ii kolooro Poolnon Atens siti mesaon Griik siti mon qata Korint kanon keno.

² Korint kema Juuda eja mon gaya Akwila mokolooro. Akwila iinon Eisiawaa prowinsya qata Pontus kanon koloon kanagen mindimindiri siti Room kema laligoro. Kanon laligoro Siisakin qata Kloodius iinon jenkootoya kokaen ano, “Juuda jemba onjo mono korebore Room siti mesaon deembu.” Kaen jenkoto anotiwaajon ama Itali kantri mesaon Griik kemen kamban kanon Korint kouro. Kouro Poolnon mokoloon ii ano embia qata Prisila yoroonon keno.

³ Laaligogara nangowaatiwaaajon opo kuunja kuunja meri. Poolnon kaanagadeen opo sel kuun meme ejaga. Kawaajon yoroonon keno gawongia ororon ero yorowo laligon en opo sel kuun gawon motoon megii.

⁴ Men laligogi Sabat kendon so qamakooli mirinon uma Juuda ano Griik jemba yonowo Jiisas waa kania amin mosoma uugia meleembutiwaajon kuun onoma laligoro.

⁵ Kuun laligoro alawoita Sailas Timoti yoronon Masedonia prowinsnonga kouri Jiisas waa Bunaya kamban so jen asarin laligoro. Kaen laligon Jiisasnon Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, iikawaa kania asuganon qendeema qaa iikanon Juuda jemba uugia kuuro.

**

17:28: Momo eja somata Pool iinon momo jakeya jakeya uma Griik yonoonon buk morota morota weengon moma koton iikanondeen qaa kota kota afaanjon men asuganon jero.

⁶ Uugia kuurot, Pool tuarenjen ama uugeqe qaa tokoronkota jen mug borianon jaagianon kuun sububun qesaaro kamaaro kokaen injjoro, “Niinon koposo mende ambe onjo tiwilaan iikawaa ironja ii mono noo qananon ambombaajon amamaawuya. Ii onjoangio bosimbu. Onjo Buja qaa qotogogi niinon saanon onjomesaon kete nama ubaati, iikanon waba kantri ejemba yonoonon eleema kemaŋa.”

⁷ Kaen injjon onjomesaon qamakooli miri goraayanon eja mon qata Titius Jastus iwaa mirinon uma laligoro. Iinon Juuda ejaga qaagoto, kilen Anutuwaaw waeya menj mepeseen laligoro.

⁸ Goraayanon kenoto, qamakooli miriwaaw galeŋ qata Krispus ano iwaa embameria yononon kuuya uugia meleema Ponj moma laarigi. Kaanjadeen Korint ejemba tosaana Poolwaanon qaa mogiti, iyonoononŋa mamaganon Jiisas moma laarin uugia meleengi oomulu menj onjonji.

⁹ Poolnon gomantiina monjon gaon ero Ponjon koton kondooro jaameleen uja iiro kokaen ijoro, “Gii toroko mende mobato, Buja qaa mono kotiin jen laligowa.

¹⁰ Siti kokanon ejemba tuun mamaga yononon noo buja kolooju. Kawaajon niinon giwo laligowe monjon iwoi mon mende kanain menj bolin gombaa.”

¹¹ Kawaajon Poolnon kamban menj korin yonoo batugianon gbani motoonjo ano koin 6 kawaaw so laligon Anutuwaanon Buja qaa kuma onjoma laligoro.

¹² Kuma onjoma laligoroto, Room yononon eja Galio kuugi Akasia prowinswaaw kiap gawana laligoroti, kamban iikanon Juuda jotamemeya yononon mindirin Pool tuarenjen ama mun horon qaa jakeyanon onjgi.

¹³ Qaa kokaembaajon onjgi, “Eja koi kanon ejemba enkalolon menj onjmakeja. Room yononon jenkootogia anji eji, iinon ejemba kana ii uugun Anutuwaaw waeya menj mepeseewutiwaajon uukuuku menj nonomakeja.”

¹⁴ Qaa kaen selianon kuun jegi Poolnon qaa kitia jemambaajon ano kiap gawana Galio iinon Juuda ejemba ii kokaen injjoro, “Juuda ejemba onoo batugianon monjon eja qero komunaga me qinji bologa totoon mon anagati een, iikawaajon niinon saanon qaagia geja ama mobenaga.

¹⁵ Kaanto, onoo batugianon momalaariwaaw qaa kolooro qa morota morota qama angowowo ama jenkootogia nomaen ambuti, ii mono onjoangiaaw lombogiaga. Niinon iwoi kaana ii gosin jen tegomanjatiwaaw so qaago.”

¹⁶ Kaen injjon qaa jakeyanonŋa onjtaaro kamaagi.

¹⁷ Kamaan iyanjiodeen mindirin motoon lugun qamakooli miriwaaw galeŋ qata Soostenes ii qelanjin menj kan qaa jakeyaa kana qaa ootanon ama qegi. Qegi kiap gawana Galionon ii iima kawaajon jaaya soongoro honja mon mende kolooro. Kian.

Poolnon anjaaw gomanon Antiokia sitinon eleeno.

¹⁸ *Poolnon kilen toroqen Korint sitinon ween mamaga laligoro. Laligodaboron uumeleen alauruta yeizozogia jen onjomesaon Prisila ano Akwila uruama kowenon kemen wangowaajon mamboma raji. Wala Anutuwaaw jaanon kokaen jero, “Niinon Anutuwaaw gawonja pondan kaparan koma memana.” Qaa kaen jen ii jojopon qaanon somonjon laligoro. Kamban ii tegoro kowenon goman qata Senkria kanon kemen jojopon qaayaajon jero wan juya motogi. Wango mon Siria prowinsnon kemambaajon anoti, ii mokolon iikanon uma opo sel horon mororonogogi haamonon nanjoro kenji.

¹⁹ Kema Efesus taanon keuma Poolnon Prisila ano Akwila oromesaoroto, anja qamakooli mirinon uma Juuda yonowo Jiisaswaaw kania amin mogi.

²⁰ Amin moma kokaen qisin mug, “Gii saanon kamban koriga nonowo laligowa.” Kaen qisin mugito, Poolnon iikawaaw uumotoon mende ano.

²¹ Kawaajon yeizozo kokaen injjoro, “Anutunon iikawaajon ‘Oonj,’ jewaati een, mono saanon eleema onoonon kamaŋa.” Kaen injjon wango monjon ugi opo sel horon mororonogogi haamonon nanjoro Efesus mesaon kenji.

²² Kema taon mon qata Sisaria kanon keuma wango mesaon balon kana Jerusalem uro. Uma eleema uumeleen kanageso jolonjia injjoro. Ii injjon rama waama kemen Antiokia sitinon keno.

²³ Antiokia sitinon kema laligoro sonda tosaana tegoro onjomesaon kananon keno. Kananon kema Galesia ano Frigia prowins woi ii uugun goman so liligon gowoko kuuya injiima koma gbilin onono kotiigi. Kian.

Apoloson Efesus ano Korint gawon mero.

²⁴ Kamban kanon Juuda eja mon qata Apolos ii Efesus karo. Apolos iinon Iijiptwaaw siti qata Aleksandria kanon koloon laligon momo mirinon uro tegoro Buja Tere Walagaa

* 18:18: Jan 6.18

qaaya awaagadeen moma kotoro. Ii moma koton kania jero qaayaa tania kawaajon ejemba goman so aina mamaga moma aisooigi.

²⁵ Pombaa kania otaawombaa kania kuma mugi Anutuwaanon gere bolananon uutanon jero. Jiisaswaa kania tororo dindina kuma onoma Jonon oomulu men ononoti, iikawaa kania saanon moma sorogon jero. Ii jeroto, iikawaa batuya mon mesaoro. Unj Toroyanon mulu men nononji, ii mende moro.

²⁶ Iinon kanj qamakooli miri uutanon kanain qaa esunmumu-yawo jero. Jero Prisila Akwila yoronon qaaya moma nama wani yoroo mirinon kenji. Kema Anutuwaa kania awaagadeen torogon jen asarin ijori moro.

²⁷ Apolosnon Griik kantriwaa bakaya qata Akaia kanon kemambaajon moro Efesus uumeleen ala yononon kotinjon mugi. Kotinjon mun Akaia gowokourugia yonoojon tere kokaen oogi, "Eja koi mono koma horon mubu." Apolosnon tere ii men Akaia prowinsnon kema ejemba Anutuwaa kalenmorianja moma asarin uugia meleenjiti, ii mamaga ilaan onono.

²⁸ Ilaan onoma "Jiisasnon Hamoqeqe Toya koloaja," jen iikawaa kania ii Bunj Terewaa qaaya qaaya weengon kanon qendeema onono mogi. Juuda yononon qaa ii moma jenonkooli angi niinonjiinon kolooroto, Apolosnon Anutuwaa ku-usun qaganon nama qaagia asuganon qewagoro kamaagi. Kian.

19

Poolnon Efesus laligon gawon mero.

¹ Apolosnon Korint sitinon laligoro Poolnon Antiokia siti mesaon prowins tosaan* uugun kema kema kowe goraayanon Efesus sitinon keuro. Keuma kanon gowoko tosaan mokolon injiuro.

² Injiima kokaen qisin onono, "Ono moma laarin uugia meleenjiti, Unj Toroyanon mono kamban iikanon uugianon kemero me qaago?" Kaen qisin onono kokaen meleema jegi, "Unj Toroyanon laligoji, nono iikawaa qaaya ii mende totonon monin."

³ Meleema jegi kokaen injjoro, "Ono mono naa oomuluga men ononjita laligoji?" Kaen injjoro meleenji, "Nono Jonon oomuluwaaon jen laligoroti, mono iikaya men nononji menin."

⁴ *Kaen meleenji Poolnon jero, "Jonon Jiisaswaaon qaa jen ejemba tuun uugia kuuro kokaen mogi, 'Noo gemananon eja mon kawaati, onono mono ii moma laarin uugia meleemubu.' Kaen jero moma uugia meleenjiti, Jonon ii oomulu men onoma laligoro."

⁵ Kaen jero mogi Poolnon Pon Jiisaswaa qatanon oomulu men onono.

⁶ Men onoma boria wanjianon ano Unj Toroyanon uugianon kemero kantri tosiaa qaa morota morota kanain jen gejatootoo qaa jegi.

⁷ Eja ii mindirin 12 kawaa so laligoji.

⁸ Poolnon qamakooli mirinon uma nama Anutuwaa bentotombaa kania amin moma awasankaka nama kawali kaanja uugia kuuro qaaya qewagowombaaon amamaan laligoji. Kaen laligoji koin karon tegoro.

⁹ Qewagowombaaon amamaagito, tosanon yangisen ama mende moma laarin Pombaanon kania asuganon jen bolin ejemba jaagianon qaa kisama jen nanji. Kaen jen nanji Poolnon gosin mendeema onoma onomesaon gowokouruta unjano korikori kenji. Korikori kema eja qata Tiranus iwaa qenjaaro momo jakenon ween so (aau 5 ajoron) kuma onono amin momo ama laligoji.

¹⁰ Kaen qaa laligoji Pombaa Bunj qaayanon seiro gbani woi tegoro. Ii tegoro Bunj qaa ii Eisia prowins uutanon goman toya ano Juuda ejemba kuuya yonoo gejagianon kemero modaborogi. Kian.

Sewa meraurutanon omejiilan konjombombaaon amamaagi.

¹¹ Anutuwaa ku-usujanon Poolwaanon keuro gawon men boria ejemba wanjianon ano Anutanon angoletto morota mero asugiro.

¹² Kaen laligoro ejemba ji injiro laligogiti, tosanon Poolwaa selianonga nogo motomoto ano opo jokanja tosaan kaanagadeen men kema kan qagianon angi jigia onomesaoro omejiilanurugia kouma kengi qeangogi.

¹³ Juuda sele galen tosanon liligon omejiilan onotaan kema kan laligogiti, iyononon kaanjadeen kanain omenon kokojinjin men ononjiti, iyonoo qagianon Pon Jiisaswaa qata qama esunja koma horowombaaon anjobato megii. Anjobato men kokaen jegi, "Poolnon

* 19:1: Balon ii kamban kokaamba kantri qata Tooki (Turkey) kawaa uutanon eja. * 19:4: Mat 3.11; Maak 1.4, 7-8; Luuk 3.4, 16; Jon 1.26-27

Jiisaswaa qata qama uukuukuu men nonomakeji, niinonj mono Ponj iikawaa qatanonj omejiilanj kouma togowutiwaajonj jenj kotonj onjonj.”

¹⁴ Jiisaswaa qata kaenj qagiti, iyonoo batugianonj Juuda jigo gawonj galenj wanja qata Sewa iwaa merauruta 7 yonononj kaanagadeenj laligogi.

¹⁵ Yonononj ome monj kaenj jenj kotonj mugito, iinonj meleema kokaenj jenj onono, “Nii Jiisaswaa moma mujenj ano Poolwaa mujento, onjo mono moroga?”

¹⁶ Kaenj jenj onjoma eja uutanonj nanoti, iinonj mono lugunj qagianonj uma qelanjinj onono. Kaenj korebore haamo ama japalelenj menj onjoma selegia motogotonj opo malekugia menjuqenjuranonj. Menjuqenjuranonj anja anja selegianonj sagorogoro kamaanj nano togonj kesagia menj miri uuta ii mesaonj selegia tomanja kamaanj kemaligi.

¹⁷ Kaenj kolooro Juuda waba ano balonj toya Efesus laligogiti, kuuya yonononj iikawaa bujuya moma mamaga aarunj awawaligi. Awawaligi tosianonj Ponj Jiisaswaa qata kaparanj koma mepeseegi akadumuyawo kolooro.

¹⁸ Moma laarinj uugia meleengiti, iyonoononjga mamaganonj kema singisonjgogia injisaama jenj koloogi.

¹⁹ Tosianonj suuqangoronj hamoqeqe menj laligogiti, iyonoononjga mamaganonj buk papiagia menj kanj menj kululuunj ejemba kuuya yonoo jaagianonj nama asuganonj gerenonj giligi jero. Buk papia iikawaa sewanjanj weenjonj kululuugi mindimindiri janngogia ii silwa monenj (Kina) 50,000 kawaa so kolooro.

²⁰ Tani kaenj angij Pombaa Bunja qaaya ii esunmumuyawo seinj kotiinj keno. Kianj.

Poolnong gawonjaa arenja ano.

²¹ Iwoi kuuya ii kolodabororo Unja Toroyanonj Pool sololoonj muro qaaya somonjonj kokaenj jero, “Nii kowe kotonj Griik kantriwaa leeejena woi Masedonia ano Akaia kanonj liliigowe tegoro mesaonj Jerusalem sitinonj kemaña.” Kaenj jenj toroqero, “Kanonj kema rama Jerusalem mesaonj Room siti kaanjiadeenj kema iimanja.”

²² Kaenj jenj neñawoita Timoti ano Erastus wasinj orono Masedonia keni anja toroqenj kambanj tosaanja Eisia prowins uutanonj laligoro. Kianj.

Efesus yonononj manja kareñ aogi.

²³ Efesus sitinonj Pombaanonj kana otaagitiwaajonj kambanj kanonj enjkalolonj gujubaju somata qatawo kolooro.

²⁴ Silwa gawonj meme eja monj qata Demetrius iinonj silwa ooro bolbolgoro qokotaanj benj emba qata Artemis iwaa jiwowonj jigowaa so unja busubuusu menj laligoro. Ii mero sewanja menj laligogi monenj uuta hororo konkororo alaurutanonj mendeema megii.

²⁵ Megii Demetrius ano tuunj tosianonj gawonj kaanja menj laligogiti, ii motoonj onjono kanj ajoroogi kokaenj injjoro, “Alauruna, nono gawonj koi meninj sewanja awaa koloonj kanjeji, ii mojonj.

²⁶ Ii mojonjo, Pool eja iikanonj Efesus koi kanonj kouma ejemba uugia osonj ii ano Eisia prowins kuuya sokoma ejemba tuunja tuunja kuunj onjono jinjaunj koloojuti, ii kambanj kokaamba saanonj iima kotoju. Iinonj kokaenj jenjeja, ‘Benj borononj memeta ii benj honja qaago.’

²⁷ “Kaenj jenj laligoro nono komahooro gawonana menjejonj, iikawaa qata menj boliro jejewili ambubotiwaa uulombo kolooja. Ano iikayadeenj qaagoto, uulombo monj kokaenj eja: Ejemba kuuya Eisia prowins uutanonj ano balonja balonja kuuya kanonj benj emba uuta Artemis waeya menj mepeseenjejuti, iwaa benj qabunja somatanonj tiwilaanj esujanonj kamaawabono ano jiwowonj jigoyaa qatanonj bolinj ejemba jaagianonj kamaanj omaya kolooowabo. Uulombo kaenj eja. Kawaaonj majakaka moma qaa koi jejenj.”

²⁸ Demetriusonj kaenj jero gawonj alaurutanonj ii moma iringia soono kokaenj jenj qa gigilaagi, “Efesus nonoononj Artemis ii uuta!”

²⁹ Qa gigilaagi enjkalolonj gujubaju kanonj seinj kema siti kuuya sokono. Kaenj kolooro Masedonia eja woi qagara Gaius ano Aristarkus Poolwaa neñawoita ii qelanjinj uruama ororaanj oroma kulukululuu mirinonj kema ajoajoroo megii.

³⁰ Ajoajoroo megii Poolnong kaanagadeenj ejemba tuunjelembe yonoo batugianonj kemambaajonj moroto, uumeleenj ejembanonj ii anjonj koma mugii.

³¹ Eisia prowinswaa galenkonjonj eja tosianonj Poolwaa alauruta koloogiti, iyonononj kaanagadeenj qele ama kokaenj welema mugii, “Kulukululuu mirinonj ajoajoroo mejuti, gii mono geenja iikanonj mende asugina giibu.”

³² Ajoajoroo megiti, iikanonj ejemba mamaganonj nama ajoroogitiwaa kania monj mende mogitiwaajonj anja anja lansanj qa gigilaanj sisau enjkalolonj somata megii seinj keno.

³³ Kaenj keno Juuda yonononj eja qata Aleksander kuunj nanngogi tuunj yonononj horonj kana megii qaitanonj eu uma nano. Uma nama ejemba jaasewanjanonj qaa kitia metogonj jemambaajonj moma boro aranj kuma aiwese menj onjono.

³⁴ Aiwese menj onjoto, Juuda ejaga kolooji, iikaya moma koton iikanondeen buugia mindirin kuuyanon kanain qaa kokaen qagi, “Efesus nonoonon Artemis ii uuta!” Kaen qama silama nanji aua woiwaa so keno.

³⁵ Qama nanji siti (klaak) pon qerewenanon ejemba tuun uugia menj kamaaro goron qegi nama kokaen injoro, “Efesus ejemba, nono ananaa siti kokanon Artemis uuta ii mepeseen laligojon. Nono iwaanon jiwowon jigo ano jamo unyaya kowoga Siwenongga kamaaroti, ii galen koma laligojon. Qaa ii onjo kuuya saanon moju.

³⁶ Ii monjon qakoombaatiwaa so qaago. Kawaajon onjo mono uugia oson menj kamaan ama bonjon laligowu. Gejajojomban iwoi monj mende ambu.

³⁷ Eja woi koi jiwowon jigonon uma iwoi monj mende luluuma qen menj boliri. Ben embanana mende mepaegon muri. Onjo kilen ii uruangi koi nanjao.

³⁸ “Demetrius ano iwaa komahooro alaurutanon tosia yonowo angowowo ama qaa jen aowuyagati een, kiap mono raju ano qaa jakewaa ajoajorooya ajoajorooya ii qaa mindingowombaajon amakeju. Kawaajon mono saanon iikanon kema qaa jakeyanon ama aon arojon qen nanji sokombaa.

³⁹ Onjo iwoi monj toroqen jewombaajon mobuyagati een, siti kokawaa toya tosianon saanon kanageso horon onjongi qenjaaro sombenon ajoroon qaa gosin jen tegowonja.

⁴⁰ Kete enjalolon gujubaju somata koi kania qaato, kilen tondu kolooji, ii Room gawman yononon moma kokaen jewubo, ‘Efesus yononon Room mindimindiri gawman qetama manja karen anju.’ Kaen jen qaa jakeyanon nonoombubo. Kawaa uulombota kolooji, ii mojen. Qaa jakeyanon nonooma karen koi kawaa kaniaajon qisin nonombuyagati een, nono mono kitia meleema anjon koma jewombaa so mende mojon.”

⁴¹ Efesus siti pon qerewenanon qaa kaen jen ejemba tuun kondeema onono zololonjon deema kenji. Kianj.

20

Poolnon Masedonia ano Griik kema gawon mero.

¹ Efesus kanon gujubaju kanon zololon godabororo Poolnon gowokouruta onono kagi uuwaa nanjonango qaa qambanmaban onoma yeizozo jen onomesaon Masedonia prowinsnon keno.

² Masedonia kema gomanja gomanja koton liligon kanon qambanmaban qaa mamaga jen laligon Griik kantrinon karo.

³ Griik kan koin karoon laligoro. Ii laligoro tegoro wanjo menj kowe koton Siria kemambaajon moro. Kaanja moroto, Juuda jotamemeya yononon kananon qewombaa anjonan anji gejianon kemero moro. Ii moma kawaajon Masedonia prowins koton balon kana gomanjonon eleemambaa qaaya utanon somonjoro.

⁴ Qaaya somonjoro nenauruta kokaanjonon iwo kenji: Berea eja qata Soopater Piruswaa meria, Tesalonaika eja woi qagara Aristarkus ano Sekundus, Derbe eja qata Gaius, Timoti ano Eisia prowinsga eja woi qagara Tikikus ano Trofimus.

⁵ Yononon waladeen Troas kema kanon nonoojon mamboma laligogi.

⁶ Troas kema laligogito, Luuk nii ano tosaanon nononon bered yiistya qaawaa kendon ii Filipai sitinon ranij. Ii ranij tegoro wanjonon unin opo sel horon mororongogi haamonon nanjoro kema ween 5 kolooro Troas yononon keunij. Troas keuma kanon ween 7 toroqen laligonij. Kianj.

Poolnon kamban konoga Troas laligoro.

⁷ Ween 7 laligonij tegoro Poolnon ween 8 kanon onomesaon kemambaajon moro. Ii moma gomantiija konoga Sondameraanon ajoroon Jiisas romongon samon kowoga motowombaajon ranij. Kaen ranij Poolnon yonowo amin moma qaaya jen raro raro goman ruunanon keno.

⁸ Nono miri uuta mombaa qaganon eu uma ajoroon ranij lambe mamaganon jen asarigi.

⁹ Ajoroon ranij eja gbaworo monj qata Yutikus iinon jengenanon raro. Raro Poolnon qaa jen raro moro kamban koriro gaonjaajon moma enj gbororo moton kanakeewanongga tama uuta mende moma miri uuta karoon uugun balonon kemen qero. Kemen qero lugun kemen menj waanij komuroti, iinin.

¹⁰ Kaen iininto, Poolnon kemen kepelaan mun jero, “Mombo sewan aason ama gbilija. Kawaajon mende awawaliwu.”

¹¹ Kaen jen mombo eleema miri utanon eu uma samon kowoga moton nero. Nen yonowo kamban koriga qaa jen raro goman anogo onomesaon kananon keno.

¹² Keno eja gbaworo ii wanji gbilin laligoroti, ii iima ulunjolen somata moma kenji. Kianj.

Poolnoj Troas mesaonj Miletus keno.

¹³ Yoŋononj kengito, Poolnoj anja balonj kana kemambaajonj moma kokaenj Luuk nii ano tosia jej kotonj nonono, "Onjo mono waladeen kowe kana gomanj qata Asos kanonj kenji aitonjonj nuangi wanjononj ubonja." Kawaajonj nonononj mesaonj wanjononj uninj opo sel horonj mororonjgogi haamononj nanjgoro kema Asos kanonj keuninj.

¹⁴ Asos keuma nonowo aitonjonj Pool waniŋ wanjononj uma gomanj qata Mitilini kanonj keninj.

¹⁵ Mitilini kema kanonj opo sel mombo horonj mororonjgogi haamononj nanjgoro kema laligonj enj waama wato qata Kios kawaa kosianonj keuninj. Keuma toroqenj kotonj kema enj waamago gomanj qata Samos kanonj kemenj mombo kema enj waama gomanj qata Miletus kanonj kokaembaajonj keuninj.

¹⁶ Poolnoj "Yambuyambu dologa (Pentekost) ii batogonj kema Jerusalem sitinonj ramaŋa," jenj kambaŋ tiwilaawombotiwaajonj uulanjowo kembombaaajonj moro. Kawaajonj Eisia prowinsnonj kambaŋ koriga tiwilaawombotiwaajonj moma wanjononj uma Efesus siti uuguwombaa qaaya somonjgoro laligoninj. Kianj.

Poolnoj Efesus yoŋoojonj qaa konoga jero.

¹⁷ Miletus keuninj Poolnoj Efesus yoŋoojonj gele ama uumeleenj kanagesowaa jotamemeurugia yoŋononj kamaanj kawutiwaajonj koma horonj onono.

¹⁸ Koma horonj onono gomanj qata Miletus kanonj kougi injiima kokaenj injjoro, "Niinonj kambaŋ mutuya Eisia prowinsnonj kaweti, iikanonjdeenj kanainj kambaŋ kuuya onjowo laligonj kouma gawonj meweti, onjo iikawaa tania saanonj moma yagoju.

¹⁹ Niinonj Pombaa jaanonj uuna menj kamaanj aodaboronj gawonja nomaen menj kouma laligoweti, onjo ii saanonj moju. Gawonja menj ejemba onjoojonj saama jaunja kamaaro laligowe. Juuda yoŋononj uugia mende meleengiti, iyoŋononj kambaŋ tosaanj kanonj selenonj kuukuu ama nuwombaaajonj anjonanjanj ama laligogi. Kaenjanj ama laligogitiwaajonj ama anjgobato morota morota mokolonj siimbobolo moma laligowe.

²⁰ "Niinonj Buŋa qaa menj qeaŋonj onjomakeji, ii jenj asariŋ onjoma laligowe. Ii qenjaarononj ajoroonjanj ano miria miria kanonj uma kuma onjoma laligowe. Niinonj kawaaajonj kokodundunjanj koma gawonj mende mesaowe.

²¹ Gawonj mende mesaoweto, Juuda waba ano balonj toya onjoojonj kaanjanjagadeenjanj qaa kota kokaenjanj nanjonjanj jenj laligowe, 'Onjo mono uugia meleema Anutuwaanonjanj qokotaanjanj Poŋnana Jiisas Kraist moma laariŋ mubu.' Onjo ii kuuya saanonjanj modaboroju.

²² "Mobu, kete Unja Toroyanonjanj nii Jerusalem sitinonjanj kemambaajonjanj kuunjanj nonja. Kanonjanj kembe naa iwoiga koloonjanj nombaati, ii mende mojenjanj.

²³ Monjanj kokaenjanj mojenjanj: Niinonjanj taonjanj daenjanj daenjanj kema laligoweti, Unja Toroyanonjanj iikanonjanj sanjanj nuŋ kokaenjanj nanjonjanj nijoro moma laligowe, 'Gii kakasilinjanj moma laligona kapuare mirinonjanj goonjanj rabaga.'

²⁴ *Kaenjanj nijoro moma laligoweto, ii kilenjanj. Niinonjanj toroqenjanj laligowenaganjanj me komuwenaganjanj, ii qaa monjanj mende koloonjanj nonjanjanj. Ii qaago totoonto, Poŋ Jiisasnonjanj gawonjanj nonoti, niinonjanj mono ii menj yagomambaajonjanj moma kotiijenjanj. Iinonjanj kokaenjanj nijoro, 'Anutunonjanj kalenjmorianjanjanj ejemba onjomambaajonjanj moji, gii mono iikawaa Oligaa Buŋaya jenjanj asariŋ laligowa.' Kawaajonjanj balononjanj laligomanjanjati me komumanjanjati, ii iwoi omayaja totoonjanj koloonjanj nonjanjanj. Ejemba aanjgolenonjanj kuuwaajonjanj kenjuti, monjonjanj iikanonjanj batuyanonjanj kotonjanj haamo mende ambaa. Niinonjanj mono iikawaa so gawonjanj menj batuyanonjanj kotonjanj mesaomambotiwaajonjanj esujanjanj kuuyanonjanj kaparanjanj koma kema laligomanjanjanj.

²⁵ "Kaenjanj laligomanjanjato, mobu, niinonjanj onjoo batugianonjanj kema kanjanj Anutu bentotonjanj kania jenjanj asariwe mogiti, onjo noo jaasewana ii mombo mende iibuyaja. Onjooonjanjanj gawonjanj monjanj mende niibaati, kete kaenjanj mojenjanj.

²⁶⁻²⁷ Kawaajonjanj niinonjanj onjo Anutuwaaja jeta kuuya otaawutiwaajonjanj jenjanj uukuukuu menj onjoma laligowe. Ii mende kokodundunjanj koma mesaowe. Kawaajonjanj onjooonjanjanj gawonjanj monjanj singisonjogoyaaajonjanj ama soonjanj komunjanj gere sianonjanj kemebaati eenjanj, onjo nii jenjanj nombombaaajonjanj amamaawuyaja. Niinonjanj ii kete onjoojonjanj asuganonjanj nanjonjanj jenjanj kotiijenjanj.

²⁸ "Poŋnonjanj iyanjaaja sayaja maama iikanonjanj kanagesourutaja sewangija mero buŋajaja koloodaborojuti, onjo mono ii lama kaanja galenjanj koma kalanjanj koma onjoma laligowu. Unja Toroyaja anjanj gawonjanj ii onjono. Kawaajonjanj onjo mono onjoojanjanj ano Pombaanonjanjanj lama tuunjanj yoŋoojonjanj galenjanjanj menj aonjanj laligowu.

²⁹ Niinonjanj kembe iikawaa gematanonjanj ejemba kanjanjanjgiawo ii kasu kawalia kaanja onjoo batugianonjanj asugiwuyaja. Yoŋononjanj asuginjanj lama tuunjanj onjoojonjanj mende moma titiikotaja koloonjanjanj lanjanj kanjanj injiwuyati, ii mojenjanj.

* 20:24: 2 Tim 4.7

³⁰ Onjoanngiaa batugianonga eja tosianon waama nama Jiisas gowokourutanon goraayanon kembutiwaajon horon onjoma qaa qolonmolonggoya jen laligowuya.

³¹ Kawaajon onjo mono uugbiligibili laligon qaa koi uu konongianon ama romongowu: Niinon gbani karombaa so asaga gomantiina qambanmamban qaaya qaaya ii onjo motomotoon pororo kuma onjoma laligowe jaunna kamaanjero.

³² "Niinon kete onjo Anutuwaa boronon onjoma kokaen injijojen: Iwaa Bunja qaayanon mono kalenjmorianja injisaama kalan koma onjomakeba. Anutunon kotiin uugia nanjon meagoro saanon kotikotii mokoloon metulanjonkebu. Onjo Anutuwo rapingogi alauruta kuuya tak koton onjono soraaya koloojuti, mono iyonoo batugianon keuma dun raragia menj oyanboyan koloon laligowu.

³³ Nii onjoononga mombaa maa suanj me monej opo ii mende bunja qen aomambaajon moma laligowe.

³⁴ Nii ano nenauruna iwoiwaajon amamaan laligoninji, ii neenaa borona koi kanon gawon menj mokoloon laligowe.

³⁵ "Ti kuuya ama menj sili awaa qendeema onjoma laligowe. Onjo mono kaanjiadeen gawon menj laligowu. Kaen laligon ejemba loorin gawon mewombaaajon amamaawuti, ii saanon kalan koma onjoma laligowu. Gawon megii honja kolooro Pon Jiisaswaanon qaa koi mono romongowu: Iinon anjo qaa monj kokaen jero, 'Hina iwoi bunja qen aogi janjon qaono een laligowuyato, tosaanja yonoojon iwoi kalenjiaga onjongi Anutunon kitia meleeno oyanboyan mokoloowuya.' Kian."

³⁶ Poolnon qaa kaen menj kamaan simin kuma kuuya yonowo Anutu qama kooliro.

³⁷ Qama kooliro kuuya yononon amburerej menj urusaan qen anjon mun buuta kiton negi.

³⁸ Poolnon wala qaa monj kokaen injijoro, "Onjo noo jaasewana mombo mende iibuya." Qaa kaen moma kawaajon wosobiri uuta moma nama wama wanjonon uma yeizozo jen onngi. Kian.

21

Poolnon Jerusalem keno.

¹ Yeizozo jen nonomesaogi opo sel horon mororongogi haamonon nanjoro kema wato qata Koos iikaan baagen dindinagadeen kema keunin. Keuma enj waama toroqen wato qata Rodos kanon kenin. Iikanonja toroqen Lisia prowinswaa gomanja monj qata Patara kanon keunin.

² Keuma nama wanjo monj Fonisia gomanon kemambaajon anoti, ii mokoloon kanon unin opo sel horon mororongogi haamonon nanjoro kenin.

³ Kema laligon wato monj qata Saiprus iikawaa kosianon kanj iima misinjon Saut waagenja uugun toroqen haamonon nanjoro Siria prowins waagen kenin. Kema "Wanjowaa hinaya ii Taia taonon kema wanjononja menj ambonja," jegitiwaajon iikanon kenin. Iikanon kema wanjo mesaon kemenin.

⁴ Kemej gowoko tosia mokoloon onjoma yonowo toroqen weej 7 laligonin. Kanon laligonin Unja Toroyanon sololoon onjono Pool Jerusalem sitinon kembabotiwaajon galen meme qaa jegi.

⁵ Ii jegito, nono weej 7 ii yonowo laligonin tegoro onjomesaon kana kenin. Kana kembonja jenin yononon korebore embameraurugiawo nonoombonjen taon mesaon seleenjen kagi. Taon seleenjen kanj kowe sakasinanon kamaan simin kuma Anutu qama koolinin.

⁶ Qama koolin yeizozonana jen aonin Jerusalem kembombaaajon wanjonon unin yononon mirigianon eleejen.

⁷ Pool ano nenauruta nono kaen Taia mesaon toroqen kema goman qata Tolemes kanon keuma wanjo mesaonin. Wanjo mesaon uumeleen alaurunana jolonngia jenin ano yonowo weej motoonngo laligonin.

⁸ *Laligon enj waama onjomesaon balon kana kema Sisaria taonon kounin. Jerusalem uumeleen tuun uitanon uukuukuu eja (ewanjelis) sewen metogon onjongiti,* yonoononga monj qata Filip iinon Sisaria laligoro. Nononon Sisaria kouma iwaa mirinon kema rama enin.

⁹ Filipwaa borauruta 4 laligogi. Anutunon emba saran yonoo uugianon gejatootoo qaa jejewaa momo kalen ano laligogi.

* 21:8: Apo 6.5; 8.5 * 21:8: Aposol gawon meme bon 6 kanon eja 7 ii meweengon onjongi nanjonango gawon ano ewanjelis gawon ii mindirin megii.

¹⁰ *Nonononj Sisaria taonj kanonj ween mamaga toroqen laligoninj. Kanonj laligoninj Juuda prowinsnonga gejatootoo eja monj qata Agabus kamaaro.

¹¹ Nonoononj kamaanj Poolwaanonj iinkasa menj kanonj anja kana boria somonjonj kokaen jero, “Uña Toroyanonj kokaen jeja, ‘Juuda jotamemeya yonononj iinkasa kokawaa toya ii Jerusalem sitinonj kokaen somonjonj waba kantriwaa galen† yonoo borogianonj ambuya.’”

¹² Kaen jero moma nono ano uumeleenj alaurunana kanonj laligogiti, iyonononj kaangadeenj Poolnonj Jerusalem kembabotiwaajonj welema qotogonj muninj.

¹³ Qotogonj muninj kokaenj meleema jero, “Onjo mono nomaen anju? Saama qaa jenj iikaanja kanonj noo uuna menjuranju. Niinonj Jerusalem kembe gbadoon nombutiwaajonj jojorijenj ano iikayadeenj qaagoto, Ponj Jiisas qataajonj ama nugi komuwenagati, niinonj mono iikawaajonj kaangadeenj jojorinj nanjenj.”

¹⁴ Kaen jero menj loorinj mubombaajonj amamaanj uunana bonjonj kono kokaen jeninj, “Ii mono Pombaa uusinja so koloowa.”

¹⁵ Sisaria taononj laligoninj kambanj ii tegoro afaanjonj mozozonjonj onjomesaonj kema Jerusalem sitinonj uninj.

¹⁶ Sisaria iikanonja gowoko tosonianj kaangadeenj nonoo koipunana kagi. Kagiti, yonononj kokaen jegi, “Onjo Saiprus eja qata Naason iwaa mirinonj enj laligowu.” Kaen jenj nunuangi iwaa mirinonj keninj. Naasononj waladeenj uuta meleema Jiisaswaa gowokoya koloonj laligonj kouro. Kianj.

Poolnonj Jerusalem sitinonj kouro.

¹⁷ Nonononj Jerusalem keuninj uumeleenj alaurunana yonononj nunuama aisoonj jolonana jegi.

¹⁸ Jolonana jegi enj waama Poolnonj nonowo bisop Jeims iibombaajonj moma keninj. Keninj uumeleenj kanagesowaa jotamemeya yonononj korebore iikanonj kouma ragi.

¹⁹ Ragi Poolnonj jolonja jenj sunduya ano. Anutunonj koipu koloonj nemunj koma nonono waba kantri yonoo batugianonj kema liligonj misin gawonj meninj honja kolooroti, iikawaa sunduya kaniawo motogonj motomotoonj ii korebore injjoro.

²⁰ Ii injjoro moma Anutu mepeseegi eja geria monjonj kokaen jero, “Pool alanana, Juuda ejemba tausenja tausenja yonononj Jiisas moma laarinj uugia meleema kilenj korebore toroqen Mooseswaa Kana qaa ii tororo otaawombaajonj kaparanj komakeju.

²¹ Kaen kaparanj komakejuto, goo bujuga ii kokaen lanj jegi mogi, ‘Juuda ejemba deema waba kantri yonoo batugianonj kema laligojuti, giinonj liligonj ii kokaen kuma onjoma laligojanj, jenkeju, “Onjo mono Mooseswaa kana qaa gema qen Anutuwaanonj aiwese ii mende menj merasisi selegia mende kotowu ano Juuda nanamemenj tosaanja ii mende otaawu.’”

²² “Kaen jenjekutiwaajonj ama giinonj kajanj, iyonononj ii moma iikanondeenj horonj tuunj somata menj ajoroowuyaga. Kawaaajonj nono majakaka moma mono nomaen aninj sokonaga?”

²³ *Kawaaajonj nonononj keteda koi qaa goojonj jewonjati, giinonj mono iikawaa so amba. Eja 4:yanonj iwoi ambombaa qaagia Anutuwaanonj jenj jojopanj qaanonj somonggogi.

²⁴ Ii qaanonj somonggogito, monembaajonj amamaanj mamboma batunananonj koi laligoju. Kawaaajonj giinonj mono ii ujuama yonowo koma konjoratinj aonj yonoojonj ama nandunj ana sokono saanonj waj jugia motogi qaagia kotiiwaa. Giinonj kaenj ama Mooseswaa Kana qaa tenj koma otaanj laligojanj, koreboreyanonj goo kanaga ii tororo iima moma asariwuya. Ii moma asarinj goojonj qaa jegi mogiti, ii honja monj mende mokoloogi omaya kolooro komuwaa.

²⁵ *Goononj qaa komuwaato, waba kantri yonononj Jiisas moma laarinj uugia meleengiti, nonononj iyonoojonj qaa kokaen somonjonj tere oonj aninj keno, ‘Oro busuya bej lopionj yonoo nandunj burja qen kanagianonj anji esungianonj tururoti, ii mono mende newu. Kaangadeenj sa me oro arogia qoosona iikawaa busuya ii mende newu. Serowilinj mono mende ambu. Iwoi kanjanawo 4 ii mono mesaonj gema qegi sokombaa.’”

²⁶ Jotamemeya yonononj kaen jegi Poolnonj eja 4 ii ujuama enj waama yonowo koma konjoratinj aogi. Aogi jiwowonj jigononj uma eja motomotoonj yonoojonj nandunj ama siimolonj oogi koma konjoratinj kambangia tegowaati, iikawaa kambanj bujuya injjoro. Kianj.

Jiwowonj jigowaa totonj uutanonj Pool menj somonggogi.

* **21:10:** Apo 11.28 † **21:11:** Waba kantri yonoo borogianonj ambuya, ii Room gawman yonoojonj jeja. * **21:23:** Janj 6.13-21 * **21:25:** Apo 15.29

²⁷ Poolnoŋ ii injoroto, weeŋ 7 ii tegomambaajon ano Juuda tosaanŋ Eisia prowinsnoŋga kagiti, iyononon Pool jiwowon jigonon uro iigi. Iima ejemba tuun kuuya uugia kuun ononŋi waaro Pool qelanjin megi.

²⁸ Qelanjin meŋ kokaenŋ qagi, “Israel ejemba, mono ilaan nonombu! Eja koi kanon balonŋ balonŋ liligonŋ gomaŋ so kuma onoma uugia kokaenŋ kuunŋ onomakeja: Ono kuuya mono Israel ejemba tuunŋ qotonŋ meŋ bolinŋ nonombu. Ananaanŋ Kana qaa mesaonŋ jiwowonŋ jigonananonŋ lanŋ uma jeulalanŋ ama laligowu. Kaenŋ kuma onoma laligoro ano kete Griik eja Anutuwaaw aiweseya qaa ii kaanjiadeenŋ wama jiwowonŋ jigononŋ uro miri kowoga koi kanonŋ mono totowinŋ kokojinjijawo koloowabo.”

²⁹ *²⁹ Ii kokaembaajonŋ qagi: Efesus eja Trofimus iinonŋ wala siti kananonŋ Poolwo keno iriima kokaenŋ romongogi: Poolnoŋ ii wano motoonŋ jiwowonŋ jigononŋ ubaobo.

³⁰ Kaenŋ qagi ejembanonŋ enkalolonŋ ama esunŋgiagadeenŋ luluuma kanŋ ajoroonŋ qemburunŋ somata meŋ guju megi siti kuuya sokono. Kaenŋ kolooro Pool qelanjinŋ somonŋonŋ jiwowonŋ jigononŋga horonŋ seleengenŋ kamaanŋ iikanondeenŋ jigowaa kiropo naguya kuuya ii uulanŋawo koma somonŋogi.

³¹ Pool somonŋonŋ qewombaajonŋ kaparanŋ konŋi bujuya seinŋ Room manjaqeqe tuumbaa kawali galeŋ waŋa iwaa gejianonŋ qaa kokaenŋ kemero moro, “Jerusalem kuuya yonononŋ kareŋ ama manja qeju.”

³² Kaenŋ moma iikanondeenŋ manjaqeqe eja tuunŋ tosia kawali galenŋgiawo unjuama lugunŋ yonoononŋ kemegi. Kemegi ii injiima Pool qegiti, ii mesaogi.

³³ Mesaogi kawali galeŋ waŋanonŋ batugianonŋ kema jenŋ kotoro Pool meŋ gbado (tape) woinonŋ somonŋogi. Somonŋogi kokaenŋ jenŋ qisinŋ onono, “Eja koi moroga?” ano “Nomaenŋ ano qeju?”

³⁴ Qisinŋ ononoto, ejemba tuunŋonŋga qaa morota morota meleema lansanŋ qagi. Kaenŋ lansanŋ qama guju megitiwaajonŋ ama kania tororo momambaajonŋ amamaaro. Ii amamaanŋ kawaaajonŋ jenŋ kotoro Pool wama manjaqeqe eja yonoo aenŋ kiropo utanonŋ kenŋgi.

³⁵⁻³⁶ Wama kenŋgi ejemba tuunŋ somata yonononŋ kanagianonŋ onjotaanŋ kanŋ kokaenŋ qagi, “Mono qegi komuwa. Yamagen!” Kaenŋ qagi manjaqeqe eja yonoo aenŋ kiropo naguyanonŋ keuro uulanŋawo kema kanŋ gujubaju somata megitiwaajonŋ bimooro. Kawaaajonŋ manjaqeqe eja yonononŋ Pool meŋ anŋonŋ kenŋgi. Kianŋ.

Poolnoŋ qaayaa kitia kanainŋ meleema jero.

³⁷ Anŋon kanŋ manjaqeqe eja yonoo kiripo utanonŋ ubombaajonŋ anŋi Poolnoŋ kawali galeŋ waŋa kokaenŋ qisinŋ muro, “Nii qaa monŋ saanonŋ gijomana me qaago?” Qisinŋ muro moma kiko ama ijoro, “Oo, gii Griik qaa mojanŋ me?”

³⁸ Kawaaajonŋ gii Iijipt ejaga koloajanŋ me qaago? Iijipt eja mononŋ indigenŋ tuarenjenŋ eja tiwogiawo 4,000 ii enkalolonŋ meŋ onoma Room gawman tuarenjenŋ ama manja kareŋ kanainŋ unŋunŋ unjuama balonŋ qararanŋkonŋkonjanonŋ kenŋgi. Gii galeŋ eja ii koloajanŋ me qaago?”

³⁹ Kaenŋ ijoro Poolnoŋ jero, “Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taonŋ qata Tarsus mojanŋ, mono iikanonŋ koloonŋ laligonŋ koube. Kawaaajonŋ qisinŋ gomaŋa: Gii saanonŋ jena niinonŋ ejemba tuunŋ koi yonoojonŋ qaa jewe mobu.”

⁴⁰ Kaenŋ jero “Saanonŋ jewa,” ijoro Poolnoŋ dononŋ nama ejemba onoojonŋ boro kuno. Boro kuno guju mesaonŋ qaagia bogoro nanŋi Hibruu qaanonŋ qaa kokaenŋ jero,

22

¹ Poolnoŋ nama kokaenŋ jero, “Eja alauruna, niinonŋ qaa kitia jemaŋati, ii mono geja ama mobu.”

² Hibruu qaanonŋ qaa jero moma qaagia kuuya bogodabororo nanŋi toroqenŋ jero,

³ *³ “Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taonŋ qata Tarsus kanonŋ koloowe Jerusalem siti kokanonŋ galeŋ koma nonŋ laligonŋ somariuwe. Laligonŋ somariinŋ kouma boi qata Gamaliel iwaa qaa baatanonŋ rabe iinonŋ Juuda ambosakonŋurunana yonoononŋ Kana qaa ano nanamemeŋ ii tororo kuma nono iikawaa momoya moma laligowe. Kete onononŋ korebore Anutuwaaw qaa baatanonŋ keuma kaparanŋ koma iwaaajonŋ manja qenŋ laligojuti, niinonŋ mono iikawaa so koloonŋ laligowe.

⁴ *⁴ Kaenŋ laligonŋ ejemba Pombaa kania otaanŋ laligogiti, ii unŋunŋ kondeema sisiwerowero ama onombe siimbobolo moma tosianonŋ komugi. Niinonŋ ejembaya ejembaya unjuama gbadononŋ (tape) somonŋonŋ kapuare mirinonŋ onjoombe.

⁵ Jigo gawon galen wanja ano jotamemeya kuuya yononon ii saanon moju ano yonoonon kema qisin ononin ii saanon nangon jewuyaga. Yononon Juuda eja geria Damaskas sitinon laligojuti, iyonoojon tere onon nongi men laligowe. Iikanon ejemba Pombaa kania otaan laligogiti, niinon ii kaanjadeen 'Ironja meleema onjombutiwaajon gbadoon onjoma Jerusalem koi unuama kamaña,' jen kanaanon kembe."

Poolnon ajaa uumeleenaa kania jero.

⁶ "Kanaanon kembeto, Damaskas siti dodowiwe kanon iwoi mon kokaen kolooro: Ween biiwia kanon asamaran somata mon Siwenongga oobili kaanja asugin uulanawo kamaan turu nono.

⁷ Turu nono tama balonon kamaan ewe Siwenongga qaa mon kokaen kolooro mobe, 'Sool Sool, gii mono naambaajon sisiwerowero qaganon ama nomakejan?'

⁸ Ii moma meleembe, 'Pon, gii moronon?' Kaen meleembe nijoro, 'Nii Nazaret eja Jiisas, sisiwerowero men nomakejani, nii mono ii.'

⁹ Eja niwo kan nangiti, iyononon asamaran ii iigito, qaa nijoroti, qaa ii zoobooya mon mende mogi.

¹⁰ Kaen nijoro niinon qisin jewe, 'Pon, nii mono nomaen amanja?' Jewe nijoro, 'Gii mono keteda koi waama Damaskas sitinon kena Anutunon naa iwoiga ambaagiwaajon jewaati, ii monjon gijowaa.'

¹¹ Asamaran iikanon jaana kuuro titou kuun nambe eja niwo kagiti, iyononon boronanon men nuangi Damaskas sitinon kenin.

¹² "Iikanon eja mon qata Ananaias laligoro. Iinon Anutu goda qen Mooseswaanon Kana qaa tororo otaan laligoro. Kawaajon Juuda ejemba Damaskas laligogiti, iyononon kuuya godaya awaa qen mun laligogi.

¹³ Iinon noonon kan kosonanon nama kokaen nijoro, 'Sool alana, jaaga mono mombo toowa.' Kaen nijoro aua kambañ iikanondeen jaana tooro uuñ iibe.

¹⁴ Iibe Ananaiasnon nijoro, 'Giinon nanamemen dindiña solanja Toyaga iina qaa jetanon gijoro aro konon mona. Anana amosakonana yonoonon Anutu iinon gii meweengon gono iwaa uusiña moma kotowa.

¹⁵ Gii naa iwoi iima mojan, mono ii nangon jen iwaa jotamemeya koloon balon balon ejemba jaagianon dangunu kaanja nama laligowa.

¹⁶ Kawaajon gii naambaajon ezelobezelo ama mambonjan? Mono waama iwaa qata qama qama koolin jena oomulu men gonin singisonogoga songbano solanja niwa.' Ananaiasnon kaen nijoro."

Misin gawon waba kantri yonowo membaajon noono.

¹⁷ "Damaskas siti mesaon Jerusalem sitinon eleema jiwowon jigonon qama kooliwe Pombaa umbebenjanon turu nono nama jaameleen unñ mon iibe.

¹⁸ Unñ iikanon Jiisas iibe noonon kan kokaen nijoro, 'Gii kantri kokanon noo kania ano Buña qaana ii pondan mende jen laligowa. Ii nangon jena telambelan ama gema qewuya. Kawaajon Jerusalem siti koi mono uulanawo mesaon kamba.'

¹⁹ "Kaen nijoro jewe, 'Pon, yononon noo kanana moju. Niinon wala liligon ejemba gii moma laarin gongiti, ii qamakooli miria miria kanon uma mokolon onjoma somonjon ooli waayawonon onootin tosaña kapuare mirinon onjooma laligowe.

²⁰ *Goonon gawon ilailaa eja Stiwenon kaniaga nangon jero qegi saya kamaaro niinon kambañ kanon kaanjagadeen kosogianon nama wambelañ malekugia galen koma nambe qegi komuro.'

²¹ Kaen jewe Pononon nijoro, 'Niinon wasin gonjen gii mono koriganon waba kantri ejemba yonoonon kamba.' Kian."

Room gawmambaa manjaqeqe eja yononon Pool galen kongi.

²² Poolnon qaa kitia jeroti, ii ejemba tuuñ yononon geja ama mogito, (Ponon waba kantri ejemba yonoonon kembaajon jeroti,) qaa ii moma iikanondeen kotigagadeen silama qagi, "Yamagen! Eja kaanja ii mono qegi komuwa. Ii balonon nonowo laligowaatiwaa so qaago."

²³ Kaen silama qama opo keren qetegon gilin (kanagianon rimbombonon riin) sonjon orasin kanakeewan lansan giligi.

²⁴ Kaen angi Room yonoo kawali galen wananon jen kotooro manjaqeqe eja yononon Pool wama kema manjaqeqe eja yonoo aen kiropo uutanon angi. Kiropo uutanon angi Juuda yononon ii naambaajon ama guju men qajuti, iikawaa kania momambaajon kokaen jen kotooro, "Ono mono Pool men ooli waayawonon qen qisin mug kania asuganon jero mobaña."

²⁵ Kaen jen kotoroto, Pool menj somonjon ooli waayawononj qewombaajon angj Room kawali galenj mojnjon kosianonj nano Poolnonj kokaen ijoro, "Room mindimindiri gawman yonjononj sopa somonjononj nonji borogianonj laligojenj. Niinonj iikawaa (jenkooto) paaspoot menj laligojenj. Kawaajonj onjo noo qaana mende moma gosinj lanj jen tegonj eenj ooli waayawononj nuwuti, ii mono Room jenkooto toya yonjoo jaagianonj sokombaa me qaago?"

²⁶ Poolnonj kaen ijoro kawali galenonj moma iikanondeen kawali galenj wanja iwaanonj kema buju qaa kokaen ijoro, "Eja iikanonj Room gawmambaa (jenkooto) paaspoot menj laligoja. Kawaajonj gii mono nomaen ambaga?"

²⁷ Kaen ijoro kawali galenj wanjanonj Poolwaanonj kema qisinj muro, "Gii onjanonj Room gawmambaa (jenkooto) paaspoot menj laligojanj me qaago? Ii jena momanj." Qisinj muro Poolnonj meleeno, "Onjanonj, niinonj ii menj laligojenj."

²⁸ Kaen meleeno ijoro, "Nii monej somata gilinj Room mindimindiri gawmambaa (jenkooto) paaspoot sewanja mewe nonji laligojenj." Ijoro Poolnonj jero, "Ii awaato, noo manjanonj Room gawmambaanonj paaspoot menj laligoro niinonj iwaa meria koloonj iikanonja qa ii menj laligojenj."

²⁹ Kaen jero eja qisinj mubombaajonj arjiti, iyonjononj iikanondeen mesaonj eleema kenji. Poolnonj "Nii Room gawmambaa paaspoot menj laligojenj," jero kawali galenj wanjanonj ii moma Room ejaga gbadoonj murotiwaaajonj ama awawalinj sombuya moro.* Kianj.

Poolnonj jigo kaunsol tuunj yonjoo jaagianonj nano.

³⁰ Gomanj ano kawali galenj wanjanonj waama Juuda yonjononj naambaajonj Pool qaanonj ama munj jegiti, iikawaa kania tororo momambaajonj moma jigo gawonj galenj wanja ano jigo kaunsol tuunj kuuya yonjononj ajoroowutiwaaajonj jen kotonj onjono. Kaen ajoroogi jero Poolwaa gbadoya (tape) isanjgi wama kamaanj yonjoo jaasewanganonj ano nano. Kianj.

23

¹ Poolnonj nama jigo kaunsol tuunj ii suunj injiima kokaen jero, "Alauruna, niinonj nanamemena kuuya ii Anutuwaa jaasewananonj ama menj laligowe iinonj iima 'Sokonja,' jero uunaa gejananonj moma qeangonj kouma laligonj kete koi nanjenj."

² Poolnonj kaen jeroto, jigo gawonj galenj wanja qata Ananaias iinonj kosianonj nanjiti, ii jenj kotonj onjono urunja qetaaligi.

³* Qetaaligi Poolnonj ijoro, "Anutunonj mono gii qetaalinj gomba. Giinonj miri sopa taanja kaanja koloojanj. Selia mundanonj oogi taanja koloojato, uuta jewonj menj injanja kolooja. Giinonj Mooseswaa Kana qaa menj kanonj gosinj noma qaana jenj tegomambaajonj rajanto, kilenj geenjo Mooseswaa Kana qaa iikayadeen qen jenj kotonj onjona nuju. Ii mende sokonja."

⁴ Poolnonj kaen ijoro kosianonj nanjiti, iyonjononj ijogi, "Gii Anutuwaanonj jigo gawonj galenj wanja mepaqepae menj gamu qen mujanj me?"

⁵* Kaen ijogi jero, "Oo alauruna, iinonj jigo gawonj galenj wanja kolooji, ii mende moma jejenj. Bunja Terewaa qaa monj kokaen eja, 'Gii mono kanageso tuunjaa eja ponja mende gasuaawa.'" "

⁶* Kaen jeroto, jigo kaunsol tuunj yonjoo nonjga tosonianj Sadusii (jigo gawombaa kaparanjonkonj) paati qokotaagi tosonianj Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) paati ejaga laligogi. Poolnonj ii moma kawaajonj jigo kaunsol tuunj yonjoo jaagianonj qaa kokaen qama jero, "Alauruna, niinonj Farisii ejaga koloojenj. Manjanonj kaanagadeen Farisii paati ejaga. Koomuya yonjononj gbilinj waabuyati, niinonj iikaen kolooaatiwaaajonj mamboma jejeromonjromonj ama laligojenj. Kaen laligojenjwaaajonj ama qaa jakeyanonj noonji gosinj noma jeju."

⁷ Kaen jero iikanondeen Farisii ano Sadusii paati yonjoo batugianonj angowowo koloooro jigo kaunsol tuunj yonjononj juma tuunj woi kolooji.

⁸* Sadusii (jigo gawombaa kaparanjonkonj) yonjononj kokaen jenkegi, "Ejemba koomuya yonjononj mende gbilinj waabuyati. Siwe gajoba mende laligoju. Omejiilanj ano unja ii mende laligoju." Kaen jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) paati yonjononj qaa karoonj iikanonj qokotaan iikawaa so moma laarinj namakegi.

* **22:29:** Monj Room gawmambaa paaspoot menj laligoroti, ii kasanonj gbadoonj mububotiwaajonj songo ero. Monjonj songo ii waleenoti eenj, ii mono qaa jakeyanonj oomakegi. Kawaajonj sombuya moro. * **23:3:** Mat 23.27-28 * **23:5:** Eks 22.28 * **23:6:** Apo 26.5; Fil 3.5 * **23:8:** Mat 22.23; Maak 12.18; Luuk 20.27

⁹ Tuun woi kaen koloon qagi guju somata kolooro Kana qaawaa boi tosonian Farisii tuun yonoo batugianonga waama geriawo terenon kokaen jegi, “Nono eja kokawaa qinjita mon mende mokoloonj. Siwe gajoba me unja monon qaa koton kondoon iwaa utanon ano jenaga, ii mono nomaen sokoma ononaga?”

¹⁰ Kaen jegi angowowo iikanon mombo gere toon samariiro. Somariiro aworanon Pool leele horogi kema karo mosoma tagogi. Tani kaen kolooro. Kaen kolooro kawali galej wananon iikawaa toroko moma manjaqege tuun mon jen koton onono kemej Pool batugianonga horon wama manjaqege eja yonoo aen kiropo utanon anji.

¹¹ Angito, gomantiina kanon gaon ero Ponon Poolwaa kooronon nama kokaen ijoro, “Mono qaqabunabunagawo koloon satiij laligowa. Noo kanana Jerusalem kokanon nanon jen laligonati, iikawaa so mono Room sitinon kaanagadeen kema ii nanon jen asarin laligowa.” Kian.

Pool qewombaajon angonan megi.

¹² Ponon kaen ijoroto, goman ano kanon Juuda eja tosonian oloj ajoroon Pool komuwaatiwaa angonan megi. Yononon arej ii anji ano ii jojonan qaanon somonon kotiin kokaen jegi, “Nono Pool komuwaatiwaaon mamboma kamban biiwia kokanon nene singi laligowonja. Singi laligon qenin komuro iikawaa gematanon saanon nene me apu mon mombo newonja.”

¹³ Eja 40 ano jango ii uugugiti, iyononon mindirin jojonan qaa ii somonon kotiin jegi.

¹⁴ Ii jenjo jotamemeya ano jigo gawon galej yononon kema kokaen jegi, “Nono Pool komuwaatiwaaon mamboma kamban biiwia koi kanon nene singi laligowonja. Poolnon mende komuwaati een, ejembanon mono onanon qasuaan nononji sokombaa. Kawaajon nono mono ajoroon jojonan qaa kokaen somonon kotiin laligojon: Pool qenin komuro iikawaa gematanon saanon nene me apu mon mombo nen laligowonja.

¹⁵ Kawaajon ama onjo mono keteda koi jigo kaunsol tuun yonowo motoon mindirin kawali galej wananon kema qaa kokaen jen qisiwu, ‘Nono Poolwaanon qaa kania mombo qisinin jero hona mobombaajon mojon.’ Tani kaen kolooro qisigi saanon Pool wama onoonon kamaawaa. Kamaanagato, kananon kan ononon koomambaajon ambaati, iikanon mono ii qenin komuwaatiwaaon jojonin laligowonja.”

¹⁶ Kaen jegito, qenin komuwaatiwaa angonan angitwaa bujuya ii Poolwaa beetaa gejianon kemero moro. Ii moma manjaqege eja yonoo aen kiropo utanon kema Pool raroti, iikanon uma ijoro.

¹⁷ Jero moma kawali galej mon qaro karo kokaen ijoro, “Eja gbaworo koi kanon qaa mon men kajiwaajon giinon ii saanon wama kawali galej wananon kena qaa ii ijowaa.”

¹⁸ Kaen ijoro ii wama kawali galej wananon keni jero, “Kasa eja Poolnon noono iwaanon kembe eja gbaworo koi wama goonon kawaatiwaaon qisin nonja. Iinon goojon qaa mon men kaja.”

¹⁹ Kaen jen keno galej wananon borianon men wama goraayanon kema qisin muro, “Gii naa qaaga men kajan?”

²⁰ Qisin muro ijoro, “Juuda jotamemeya yononon qaa mon qisin gombombaajon somonon goonon kan kokaen jewuya: Nono Poolwaa qaa kania tororo mende moma komujon. Kawaajon gii saanon Pool woran wana jigo kaunsol tuun yononon kamaaro mombo qisin muna jero kaniyaa hona mobonja. Yononon kaen koloowaatiwaaon moju.

²¹ Kaen kan jewuyato, giinon qaa iikawaajon mende wambelaawa. Juuda kanageso yonoo batugianonga eja 40 ano jango ii uugugiti, iyononon mindirin Poolwaaon kokaen jen ii jojonan qaanon somonon kotiigi, ‘Nono Pool komuwaatiwaaon mamboma kamban biiwia koi kanon nene singi laligowonja. Singi laligon qenin komuro iikawaa gematanon saanon nene me apu mon mombo newonja.’ Kaen jen giinon wambelaawa-gatiwaaon mamboma jojonin embonju.”

²² Kaen jero eja gbaworo ii wasin kokaen ijoro, “Buju koi jena mojenj, ii mono mon mende jena moba.” Kian.

Pool wangi Sisaria taanon keno.

²³ Kawali galej wananon ii moma kawali galerwoita oroono kari kokaen irijoro mori, “Oro mono tiwo eja 200, hoos manjaqege eja 70 ano wasa manjaqege eja 200 ii jen koton ononi kete gomantiina 9 kilok kanon Sisaria kembutiwaaon jojiwu.

²⁴ Kaanagadeen hoos tosaana meweengon meagon onoma Pool mombaa qaganon ama kalan kongi gomantiina kokanon gawana Fiilikswaanon kema.”

²⁵ Kaen irijoro mori gawanawaajon tere mon kokaen ooro,

²⁶ “Oo Uuta sorona gawana Fiiliks! Kloodius Lisias, niinon jolonja jejen.

²⁷ “Juuda yononon eja koi men somonon qegi komuwaatiwaaon anji. Kaen angito, Room mindimindiri gawmambaa (jenkooto) paaspoot men laligoji, niinon ii moma

iikanondeen manjaqeqe tuuj yonowo kouma sopa somonjonj munj metogonj wanj somonjowe.

²⁸ Naa qaawaajonj qaa jakeyanonj anjuti, niinonj iikawaa kania momambaajonj moma wama Juuda yonoo jigo kaunsol tuuj yonoo jaagianonj oombe.

²⁹ Oombe qaa jakeyanonj uma iyanjiaa Kana qaawaa kesaawaranj qaaya qaaya kawaajonj angowowo ano tuarenjenj ama jenj mugj mokoloowe. Iikaanj mokolooweto, iwoi bologa komuwaatiwaa so me kapuare mirinonj aninj rabaatiwaa so ii mende kolooro. Yonononj qaa kaanjaga monj mende jegi mobe.

³⁰ Ii mende mobeto, monjonj iwaa buju qaaya ii kokaenj nijoro mobe: Tosianonj 'Eja ii qeninj komuwaa,' jenj angonanj angita eja. Buju qaa ii moma keteda koi kanongga wasiwe goononj kaja. Qaa jakeyanonj ama mubombaajonj mojutj, niinonj ii kaanjagadeen jenj kotonj onjombe goo jaasewanganonj kouma qaagia kuuya asuganonj jenj mokoloogi moba."

³¹ Tere kaenj ooro manjaqeqe eja jenj kotonj onjonjiti, iyonjononj qaa ii otaanj Pool menj wama pangamanonj gomanj qata Antipatris kanonj kenji.

³² Kema gomanj ano manjaqeqe eja hoosgiawo yonononj Pool wama kana toroqenj kenjito, tiwo eja yonononj iyanjio eleema manjaqeqe eja yonoo aenj kiropo utanonj kagi.

³³ Manjaqeqe eja hoosgiawo yonononj Sisaria taanonj keuma tere ii gawana munj Pool kaanjagadeen iwaa jaanonj oonji.

³⁴ Oonji tere weenjonj "Pool ii naa prowinswaaajonj?" jenj qisinj onjono. Qisinj onjono "Silisia prowins ejaga," kaenj ijogi.

³⁵ Kaenj jegi moma ijoro, "Qaa jakeyanonj ama gombombaajonj mojutj, iyonjononj kaanjagadeen kougj iikanonj saanonj qisinj gomanja." Kaenj ijonj jenj kotooro Pool wama kinj Herodwaa jinkaronj miriwaa kiropo utanonj ama jaagalenj menj mugj. Kianj.

24

Pool qaanonj anji gawana Fiilikswaa jaanonj nano.

¹ Gawonj memeya 5 tegoro jigo gawonj galenj wanja qata Ananias iinonj jotamemeya tosaanja ano Kana qaawaa momo eja (looya) qata Tertulus yonowo aitonjonj Sisaria taanonj kemenj gawana Fiilikswaa jaanonj uma Pool qaa jakeyanonj ambombaa qaaya jeni moro.

² Ii moma Pool koma hororo kouro Kana qaawaa momo eja Tertulusnonj kanainj Poolwaa selianonj qaa kuunj gawanawaa jaasewanganonj qaa kokaenj jero, "Oo Fiiliks, giinonj galenj koma nonoma laligonati, nono kambanj iikanonj luae somata moma gumbonjonjonj laligoninj. Giinonj awaagadeenj kalanj koma jenj kotonj nonona laaligo raranana leelee meagogi kantri koi kanonj utedonj waaro qeangjonj.

³ Oo somatanana Fiiliks, nono ii gomanj so awaagadeenj moma kotonj goojonj aisonj kilikaluya monj mende moma dangisenj jenj gonjonj.

⁴ Dangisenj jenj gonjonto, niinonj qaa koriga jewe mojoga tiwabotiwaajonj kokaenj qisinj gonjenj: Nono qaa menj kaniinj toroga jemanjati, ii mono awutambanj koma nonoma geja ama moba.

⁵ "Nono eja kokawaa kania ii kokaenj iima mokoloninj: Iinonj kikekakasilinj eja torokoyawo kolooja. Iinonj balonja balonja liligonj Juuda ejemba uugia osonj kuunj onjono kareja kareja gomanj so kolooro gujubaju qama amakeju. Tosianonj toropere menj Nazaret eja mombaa qatanonj paati anjuti, iinonj mono iyonjoo somatagia kolooja.

⁶ Iinonj jiwowonj jigo ii kaanjagadeenj kaparanj koma menj totowinj menj kamaanj amambaajonj ano. Kawaajonj nono ii menj somonjonjinj. Nono qaaya gosinj ananaanonj Kana qaa otaanj jenj tegowombaajonj moninj.

⁷ (Ii moninto, kawali galenj wanja Lisias iinonj manjaqeqe eja yonowo kanj ku-usunj somata kanonj geriawo boronananongga metogonj wanji.

⁸ Wama qaa selianonj kuunj jenj mujuti, ii goo jaasewanganonj koubutiwaajonj jenj kotonj nonono.) Gii geenjo qisinj muna kania ninisaama jewa. Ii jero qaa menj kajonj, iikawaa honja kuuya saanonj asugiro moba."

⁹ Kaenj jero Juuda ejemba yonononj kaanjagadeenj "Qaa kuuya ii onjanonj," jenj wambelaanj ii nanjonj toroqenj selianonj kuunj jenj mugj. Kianj.

Poolnonj qaa kitia meleeno Fiiliksnonj moro.

¹⁰ Pool menj mugj gawananonj qaa jewaatiwaajonj borojulanj kuuro kokaenj meleema jero, "Giinonj gbani mamaga ejemba tuunj koi kawaa jenteego toya koloonj laligona mojenj. Kawaajonj niinonj qaanaa kitia ii goo jaaganonj awasankaka jemanja.

¹¹ Niinonj indigej Anutu waeya menj mepeseemambaajonj Jerusalem sitinonj ube. Ii weenj 12 iikayadeenj tegoro kete koi nanjenj. Geenjo qisinj onjonagati eenj, ii saanonj nanjonj jewuya.

¹² Niinon jiwowon jigonon me qamakooli miri mongen uma eja me emba mombo niinonjiiinon qaa jen jenonkooli ambe iikaanja mende mokoloon nongi. Siti uutanon kana me somben monjonon ejemba uugia kuuwe orogon liligon nonngiti, iikaanja mende niigi.

¹³ “Kaen mende niima keteda koi qaa selenanon kuuj jen nonjuti, yonjonon iikawaa hona qendeema gombombaaajon amamaaju. Qaa omaya jeju.

¹⁴ Ii amamaaju, qaa mon ii onjonon jokoloon gomana: Yonjonon Nazaret paati qata qajuti, niinon mono iikawaa kana otaan laligon ananaa ambosakonjuronana yonjonon ben Anutu ii waeya men mepeseenjejen ano Mooseswaanon Kana qaa ano gejatootoo yonjonon Buju Tere iikanon qaa oogita eji, ii kuuya moma laarin kotiijen.

¹⁵ Anutunon ejemba dindiņa ano doogoya ii korebore men gbilin onono koomunonga waabuti, Juuda eja koi yonjonon iikawaajon mambonju. Niinon yonowo toroqen ororon nama kaen koloowaatiwaajon jejeromonjromon ama mamboma laligojen.

¹⁶ Kaen laligon Anutu ano ejemba jaagianon dindiņa nambe Anutunon qaana nanjon jero uunaa gejianon momakejen. Jeneņa mende oroja. Mono soraaya koloon laligomambaajon kamban so kaparan koma kotiijen laligonkejen.

¹⁷ *¹⁷ “Niinon mongen laligowe gbani tosaanja tegoro eleema goman tosaanja yonjononga kalej men indigen kawe. Kaen kan ‘Ii neenaa kanagesourunana wanaya yonjonon mendeema onomanja,’ jen Anutuwaaw siimolon oon nandun ama mumambaajon Jerusalem ube.

¹⁸ Kanon uma koma konjoratin aon solanja laligon jiwowon jigonon ube. Iwoi ii oon Anutu mube mokoloon nongi. Mokoloon nonngiti, iikanon ejemba tosanon mende kan liligon orogon noma guju megi.

¹⁹ Juuda ejemba tosanon Eisia prowinsnonga kan jigonon uma niigiti, iyonjonon mono keteda koi goo jaaganon koi kanon kouma nama qaa mon en onjonagati, ii asuganon selenanon kuuj jen nongi sokonaga.

²⁰ “Me jigo kaunsol tuun yonoo jaagianon nama qaa jeweti, kamban iikanon naa Kana qaaga uugun qinji ambeta qaa Jakeyanon noombombaa qaaya mokolooji? Eja koi rajuti, iyonjonon mono ii jegi sokombaa.

²¹ *²¹ “Niinon yonoo batugianon nama qaa motoonggo jen qaa tokoronkota qabe bimooro. Koposo mon kaen ambe me qaago? Ii nomaen gosigita eja? Qaa kokaen qama jewe, ‘Koomuya yonjonon gbilin waabayati, niinon iikaya moma laarijenjawaajon ama qaa Jakeyanon nonngi kete qaana gosin jen tegon nombombaaajon anju.’” Kian.

Poolwaa qaaya mende jen tegon kapuare mirinon ongi.

²² Poolnon kaen jero gawana Fiiliksnon Jiisaswaa kania otaan laligojuti, iikawaa kania saanon moma sororogon Poolwaa qaaya batuyanon koton kokaen jero, “Kawali galen waja Lisiasnon kouro kamban iikanon Poolwaa qaa ii jen tegomanja.”

²³ Kaen jen kawali galen jen koto Pool mende somonjon een jaagalen mero kasa mirinon raro. Tinitosaurutanon Pool kalan koma iwoi amamaaroti, ii men mubutiwaajon mende qotogon onono.

Poolnon qaaya jero Fiiliks ano Drusila mori.

²⁴ Ween tosaanja tegoro Fiiliksnon embia qata Drusila, Juuda emba somata ii wama kari Poolwaajon qaa ano karo qaayaajon geja ano Kraist Jiisas moma laarin mubombaa kania jen asariro moro.

²⁵ Ii moroto, Anutuwaaw qaa tosia toroqen amin mogi bimooro. Poolnon Anutuwaaw jaanon solanjaniwombaa kania jen asarin ananaa nanamenenana galen koma aowombaa-jon jero ano Anutunon kamban mon ano iikanon gosin nonoma qaana jen tegowaati, qaa karon iikanon uuta kuuro. Poolnon qaa iikaan jero aarun lalanjanin bo qosoma jero, “Yamagen! Mono ii mesaowa. Keteda koi saanon mesaon kena kamban mon mobe sokombaati, iikanon saanon mombo koma horon gombe kawa.”

²⁶ Kaen jen kilen toroqen Poolnon anja wantaaya monen mubaatiwaa romongoro. Kaen mamboma jejeromonjromon ama indin mamaga koma horon muro karo qaa qaa jen rari.

²⁷ Poolnon kapuare mirinon raro gbani woi tegoro. Ii tegoro eja qata Porsius Festus iinon Fiilikswaa mundanaga gawana koloombaaajon ano. Kaen ano Fiiliksnon Juuda ejembanon nisosoroowutiwaajon moma Pool mende isano kapuare mirinon toroqen raro. Kian.

25

Poolnon gawana Festuswaa jaanon qaa kitia jero.

* 24:17: Apo 21.17-28 * 24:21: Apo 23.6

¹ Festusnon gawana koloon prowins uutanon keuma raro ween karoon tegoro Sisaria taon mesaon Jerusalem sitinon uro.

² Uro jigo gawon galen wana ano Juuda jotamemeya yononon jaasewananon kouma Pool qaa jakeyanon ambombaajon jen aron qen nanji.

³ Aron qen nama kokaen jen welenji, "Oo gawana, giinon saanon nononon monin sokombaatiwaaajon jen tegona qaa anggi Pool wama Jerusalem sitinon koi kawu." Yononon wala qaa kokaen somongon jegi, "Poolnon kananon karo iikanon mono qenin komuwaa." Kaen jen jorinon embongitiwaaajon ama kan kaen welenji.

⁴ Kaen welenjito, Festusnon kokaen meleema onono, "Pool ii Sisaria taombaa kasa mirinon raro galen komakeju. Nii neeno kamban mende koriro iikanon eleema kemambaajon mojen."

⁵ Kaen jen toroqero, "Kawaajon eja iikanon qinjita mon anagati een, saanon onoo jotamemeurugia tosianon niwo Sisaria kemen kanon qaa selianon kuun jen mugi momana."

⁶ Kaen jen ween 8 me 10 kawaa so Jerusalem sitinon yonowo laligoro tegoro eleema Sisaria taonon kemero. Kemen en waama iikanondeen qaa jenteegowaa duj rarayanon rama jen kotooro Pool wama kagi jaayanon kouma nano.

⁷ Poolnon kouma nano Juuda jotamemeya Jerusalem sitinon gagi, iyononon liligon mun nama kazi qaganon qaa bologa mamaga selianon kuun jegi. Ii jegito, qaagiaa hona ii qendeembombaajon amamaagi.

⁸ Kazi qaa een jen nangito, Poolnon ii qewagon kokaen jero, "Niinon iwoi bologa mon mende ambe. Juuda nonoonon Kana qaa mende qotogowe. Jiwowon jigo mende men totowiwe ano Room Siisakimbaanon qaawaajon tuarenjen mende ambe."

⁹ Kaen jero Festusnon Juuda yononon iyanajon mogi ubaatiwaaajon moma Pool kokaen qisin muro, "Selenon kuukuu qaa koi jejuti, gii saanon iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanon noo jaasewananon nama jewaga me qaago?"

¹⁰ Qisin muroto, Poolnon jero, "Room Siisakinon jen kotooro qaa jake koi kuugita koi nambe gosin noma qaana jen tegona sokombaa. Nii Juuda ejemba bologa mon mende ama onombe. Ii geenjo saanon moma yagojan. Mono naambaajon mombo yonoonon kembenaga?"

¹¹ Bologa mon mende ambeto, Kana qaa mon uugun iwoi mon ama bolin kawaajon koomuwaa bunja koloowenagati een, 'Niinon komumambo,' jen mende olon koma kema. Ii qaagoto, yononon kazi qaa een toontoon jen qaagiaa kania qendeembombaajon amamaajuti een, qaa omayaajon ama monon nuama yonoo boronon amambaajon amamaawaa. Room Siisakinon mono qaana mindingon jen tegoro dingowaa. Kawaajon niinon mono iwaa jaanon kemambaajon kotiin qisijen."

¹² Kaen jero Festusnon jawinjuruta yonowo qambanmamban qaa mon gama gosin kokaen meleema muro, "Gii Siisakimbaanon kemambaajon moma qisijani, iikawaajon mono saanon Room kema iwaa jaanon namba." Kian.

Poolnon kin Agripawaa jaanon nano.

¹³ Ween tosaanja tegoro kin Agripa ano naanja Bernaisi yoronon Festus iima godagara qendeembaotiwaajon Sisaria taonon kari.

¹⁴ Kan kanon ween mamaga laligori Festusnon Poolwaanon qaa ii kin pombo amin moma kokaen jero, "Fiiliksnon eja mon mende isano kapuare mirinon kokanon rama laligoja.

¹⁵ Niinon Jerusalem kembe Juuda yonoo jigo gawon galengia wana ano jotamemeurugianon noonon kouma kokaen qisin nonji, 'Nono eja iikawaa qaa men kaniin giinon mono saanon iwaa kania gosin qaaya jen tegowa.'

¹⁶ "Kaen qisin nongito, niinon kokaen injijowe mogi, 'Room gawman nonoonon kana ii kokaen: Mombaa selianon qaa bologa kuun jejuti, nono ejemba mombaa qaa ii lan mende jen tegonkejon. Wala horon qaa jakeyanon anin kaziurutanon kagi leelee ororon aron qen nanji qaa selianon kuun jen mugi kitia saanon jewaa. Qaa kitia jero ii gosin hona kolooro iikawaa so saanon qaaya jen tegonkejon.'

¹⁷ Yononon koi kan ajoroogi niinon kamban mende koriro en waama iikanondeen jenteegowaa duj rarayanon rama jen kotowe eja ii wama kagi noo jaananon kouro.

¹⁸ "Kouroto, qaa men kagiti, iyononon liligon mun aron qen nama qaa selianon kuun jen mugi. Kaen anggi iwoi bologa totoon mon anagati, kaen jewuyatiwaaajon mambombeto, qaa iikaanja mon mende jegi mobe.

¹⁹ Ii mende jegi mobeto, kitianon eja ii qetama iyanggiaa momalaarigaa qaa batuya tosaanja ano eja mon qata Jiisas iwaaajon angowowo megii. 'Jiisasnon komuro,' jegito, Poolnon 'Gbilin laligoja,' jen kaparan koma kotiuro.

²⁰ Kaen jen kazi anji niinon ‘Qaa kaanja ii nomaen gosiwenaga?’ jen kana monggama uuwoi mobe. Ii moma nama kokaen qisin mube, ‘Selenon kuukuu qaa jejuti, gii saanon iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanon jenaga me qaago?’

²¹ Qisin mubeto, Poolnon Uutananaa jaanon kemambaajon kaparan koma kokaen qisiro, ‘Mono jena galen koma nonji Siisakimbaanon kembe qaana mindingoro dingowaa.’ Kaen qisiro eja waagiawo jen koton onombe galen konji raja. Era wasin mube Siisa-kimbaa jaasewarajanon kembaa.”

²² Festusnon kaen jero Agripanon ijoro, “Niida mon eja iikanon qaaya jero momambaa siinja mojen.” Ijoro kokaen meleeno, “Worango saanon qaaya mobaga.”

²³ Kaen meleeno ej waagi kantriwaa jawin, kawali galen somata ano jotamemeya uuta yononon kan Agripa ano Bernaisi yorojon jura soron arogaranon mouma korisoro rii qama koma horon oronji qaawaa jake miri uuta iikawaa uutanon keugi. Festusnon jen kotoro Pool warji iikanon kouro.

²⁴ Poolnon kouro Festusnon waama nama kokaen jero, “Kin Agripa ano eja somata kuuya nonowo koi rajuti, onjo mono eja koi iibu. Juuda ejemba tuun kuuya yononon iwaajon ama noo uuna kuugi. Sisaria taon kokanon ano Jerusalem sitinon onanon qaanon kuun noma qa gigilaan kokaen jen laligogi, ‘Eja koi kanon mono balonon laligowaatiwaa so qaago. Mono yamagen!’

²⁵ “Kaen qama laligogito, niinon gosiwe iwoi mon koomuwaa burja koloowaatiwaa so ii mende ano. Niinon kania kaen mokolon iibeto, anjo Room Uutananaa jaanon keno qaaya mindingoro dingowaatiwajon kaparan koma qisiro. Kawaajon qaa somongon wasiwe Room kembaa.

²⁶ Room sitinon kambaato, iwaanon qaa ii nomaen on Room eja Pohnaajon ambe kenaga? Iwaajon qaa lan jejuto, qaa kaniawo mon ii tororo mende moma asarijen. Kawaajon jewe wama kan kin Agripa goo jaaganon ano onjo tosaan kin pombaa gematanon koi rajuti, onoo jaasewarajanon anji nanja. Onjo saanon boronon men qaaya gosigi honja kolooro mono ii moma saanon terenon oowenaga.

²⁷ Eja mon kasanon somongon qaa jakeyanon oombombaa qaaya nomaen jejuti, ii asuganon jewombaajon amamaan kilen een wasiwombo. Sili ii noo momonon gejajojomban tani kaanja koloaja.” Kin.

26

Poolnon qaayaa kitia kin Agripawaa jaanon jero.

¹ Kaen ragi kin Agripanon Pool ijoro, “Gii saanon geengaa qaa kitia jena moman.” Kaen ijoro Poolnon nama boro koton mun iyanaa qaaya nanjon kokaen kanain jero,

² “Oo kin Agripa, Juuda jotamemeya yononon qaa selenanon kuun jen nonjuti, niinon qaa kuuya iikawaa kitia ii kete saanon goo jaaganon asuganon jemambaajon simbawonawo mojen.

³ Giinon Juuda nononon nanamemen ano angowowo qaanana kuuya ii tororo moma yagojan. Kawaajon niinon onanon simbawonawo mojen. Kaen kolooro qisin gonjen: Qaa jemanati, ii saanon moma mokosinjon geja amba.

⁴ “Niinon Juuda ejemba tuun uutanon kolon kanakanaiyanonga kanain neenaa kantri koi ano sitinana Jerusalem kanon laligon koube. Kawaajon Juuda ejemba kuuya yononon laaligona gbaworonanonga nomaen kouma laligoweti, ii saanon moma kotoju.

⁵ *Yononon kaniana kamban koriga moma kotoju. Siingia ero ii saanon kokaen nanjon jewuyaga: Ananaa jigo gawon uutanon Farisii paati nononon asa yononon jigo momo ii tororo toontoon otaan laligonkejon. Niinon wala yonoo tuun paatinon keuma Kana qaa kaparan koma otaan laligowe.

⁶ Anutunon ambosakonurunana yononon soomongo qaa anoti, niinon iikawaa honja koloowaatiwajon mamboma jejeromonromon ama laligojen. Kawaajon ama kete qaa jakeyanon nononon nanjen.

⁷ “Ananaa Israel ejemba tuun 12 nononon korebore soomongo qaa iikawaa honja koloowaatiwajon mambomakejon. Ii mamboma jejeromonromon ama asaga goman-tiina pororo Anutu waeya men mepeseenkejon. Oo Uutana, niinon jejeromonromon kaan amakejeniwajon Juuda jotamemeya yononon qaa bologa bologa selenanon kuun jen nomakeju.

⁸ Anutunon ejemba koomuya men gbilin onono waabuyati, onjo ii mono nomaembaajon ama mende moma laariju?

* 26:5: Apo 23.6; Fil 3.5

9 **“Neeno kaanagadeen kokaen romonjon laligowe, ‘Nii Jiisas Nazaret ejawaa qabuŋaya songbame qaombaatiwaajon manja mamaga qemaŋatiwaa so koloojen’ Kaen romonjon kazi ama laligowe.*

10 Kazi ama Jerusalem kanon oŋanon manja qen laligowe. Jigo gawon galen waŋa yononon nemun koma nongŋi jeŋ kotowe Anutuwaa ejemba soraaya ii mamaga unjuama kapuare mirinon oŋoomakegi ano tosaŋa komuwutiwaa qaa jegi niinon kaanagadeen qaa ii kotingon wambelaan (wout ama) laligonkebe.

11 Kambaŋa kambaŋa liligon qamakooli miri so borolan men oŋombe uugia meleengiti, iyononon asugigi. Asugigi Jiisas qakooma mepaegon mubutiwaajon kuun qaa tokoronkota jeŋ horon ureen oŋombe. Kaen ama oŋombe oolinon geriawo talungon unjuŋi siimbobolo moma laligogi. Uunanon gere jeŋ sorogoro sisiwerowero ama oŋomabaajon koriganon waba kantriwaa sitia sitia kanon kema laligowe.” Kian.

Poolnon uuta meleenotiwaasunduya jero.

Apo 9.1-19; 22.6-16

12 *“Kaiyaka kaen ama laligowe kambaŋ monjon jigo gawon galen waŋa yononon niwo uumotoon ama nemun koma nongŋi Damaskas sitinon kemambaajon kananon kembe.*

13 *Oo Uutana, niinon kananon kembe ween biiwia kanon Siwenonŋa asamararan mon uulanawo kamaaro. Kamaan oobili kaanŋa asugin ween jaaya uugun asariri iibe. Asasaga iikanon mono nii ano eja niwo keninji, nono turun nonono.*

14 *Turun nonono kuuya tama namonon kamaan konin. Kamaan koma enin noojon qaa mon kolooro Hibruu qaanon kokaen nijoro mobe, ‘Sool, Sool, gii naambaajon sisiwerowero ama nomakejan? Gii mono bulmakao eja kaanŋa koloowabo. Toyanon balon mozongowaatiwaajon bulmakao eja kinonon somonoro sosooda hororo sokonjato, lan horon geriawo yakarin horon ureero oolinon qero siimbobolo momakeja. Gii mono iikawaa so lan lugun geengaa gemaga een toontoon kotowabo.’*

15 *“Ii moma qisiwe, ‘Oo Pon, gii moronon?’ Qisiwe nijoro, ‘Nii Jiisas sisiwerowero qaganon ama nomakejanji, mono ii koloojen.*

16 *Ii koloojento, gii saanon waama namba. Nii ano iwoi iijanji ano kanagen toroqen asugin goma qendeemanjati, ii mono nanjon jeŋ dangunu kaanŋa nama noo jotamemena koloon welena qen laligowa. Gii gawon ii men laligowa. Niinon kawaajon ama asugin gonjen.*

17 *Niinon mono geengaa Israel kanageso tuun yonoo borogianonŋa metogon gomaŋa ano waba kantri ejemba yonoonon wasin gombe kembagati, iyononon guwubotiwaajon kaanagadeen reenreen koma gomaŋa.*

18 *Niinon wasin gombe kema ejemba jaagia metoona uugia meleema pangamanonŋa asasaganon koubuya. Jaagia tooro uugia meleema Satambaa ku-usunonŋa loloon Anutuwaa sopa uitanon kawuya. Kaen kan moma laarin nongŋi singisonogogia songbama mesaomaŋa. Mesaowe Anutunon alauruta tak koton onono soraaya koloojuti, mono iyonoo batugianon keuma dun raragia men oyanboyan koloon laligowuya.’ Jiisasnon kaen koton kondoon noma nijoro.”*

Poolnon uuwaa gawonŋa sunduya jero.

19 *“Oo kin Agripa, Jiisasnon kaen nijoro niinon Siwenonŋa jaameleen unja iima kania moma ii kolatin laligomambaajon moma osiwe. Kawaajon niinon jaameleen unja iikawaa qaaya ii ten koma gawon men laligowe.*

20 **Ii ten koma liligon Buŋa qaa kokaen jeŋ sein laligowe: Ono mono uugia meleema Anutuwaanon eleema kan uumeleengitiwaa hona ii nanamemengianon qendeema laligowu. Buŋa qaa ii wala Damaskas ano Jerusalem siti woi iikanon laligojuti, iyonoojon jeŋ asarin laligowe. Iikawaa gematanon Juuda kantri kuuya yonoojon jewe ano waba kantri yonoojon jeŋ uugia kuun laligowe.*

21 *Kania kawaajon ama Juuda ejemba tosianon jiwowon jigonon uma iikanon qelanjin noma kaparan koma koomuya nuwombaaajon anŋi.*

22 *“Kaen anŋito, uuna meleembeti, iikanonŋa laligon koube Anutunon ilaan noma laligoro kambaŋ kokaamba toroqen saanon laligojen. Ilailaan kawaajon ano koi nama uuta ano kamaanqeqeta onoo jaanon nama qaana koi jejen. Mooses ano gejatootoo ejemba yononon iwoi koloowaatiwaajon jegiti, niinon mono yonoonon qaa iikayadeen tororo otaan qaa kokaen nanjon jeŋen:*

23 **Anutunon areŋ ano Hamoqeqe Toya Kraist iinon siimbobolo moma komun eja mutuya koomunonŋa waabaa. Waama Anutu asasagaa kania ii Juuda tuun ano waba kantri ii inisaama jeŋ asarin onoma laligomambaajon nijoro.”*

* 26:9: Apo 8.3; 22.4-5

* 26:20: Apo 9.20, 28-29

* 26:23: Ais 42.6; 49.6; 1 Kor 15.20

²⁴ Poolnɔŋ qaayaa kitia kaen jero gawana Festusnɔŋ terenɔŋ qaa batuyanɔŋ koton jero, “Pool, gii kaamaa anjan. Papi miria miria kanon una momoganon sein wanɔa men soorota laligojan.”

²⁵ Kaen jeroto, Poolnɔŋ meleeno, “Oo pon sorona Festus, niinon wanɔa soosooya mende koloorej. Qaa jejenj, ii momakooto qaa honɔa qaa koloaja.”

²⁶ Kin Agripanon qaa kokawaa kania moma yagoja, kaen mojen. Iwoi kuuya ii aasangoyanon wanɔŋ mojnɔŋ mende kolooro. Kawaajon buju qaa kuuya ii mono kin pombaa gejianon kemero modaboroji, iikaen moma kotiijen. Kawaajon niinon qaana koi saanon awasankaka qaganon nama jewe mojan.

²⁷ Oo kin Agripa, Juuda eja gii gejatootoo yonoonon Buju Terewaa qaaya moma laarijan me qaago? Ii moma laarijan, iikaen mojen.”

²⁸ Poolnɔŋ kaen jero Agripanon meleema jero, “Oo Pool, giinon kamban torodaamon kokaamba uuna kuuna niinon uuna meleema Kraistwaa alia koloowenagatiwaaajon mojan me? Kaen romonɔŋon me?”

²⁹ Kaen jero Poolnɔŋ meleeno, “Oo kin, qaa koriga me toroga jebenagati, ii kilen. Giinondeen qaagoto, keteda koi qaana geja ama mojuti, kuuya ononon kaanagadeen Kraistwaa alauruta koloowutiwaaajon uusiinanon moma kokaen qama koolijen: Oo Anutu, uugia meleema onona niinon koi laligojenj, mono iikawaa so koloowu. Gbado (tape) iikayadeen onoo borogianon ubaatiwaaajon mende mojen.”

³⁰ Kaen meleeno kinon waaro gawana ano Bernaisi yoronon kaanagadeen waari ano yonowo ragiti, iyononon kuuya waagi.

³¹ Waama mesaon kenji eja geria yononon iyanɔideen amin moma kokaen jegi, “Eja koi kanon bologa mon mende ano naambaajon een toon gbadoon mug? Iinon koomuwaa bunja koloowaatiwaa so mende koloaja, kaen mojen.”

³² Kaen jen amin moma Agripanon Festus ijoro, “Siisakimbaanon kembe qaana mindingoro dingowaatiwaaajon mende kaparan koma qisiŋ jenagati een, mono saanon isaniŋ kemenaga.” Kian.

27

Pool wanɔŋon onɔŋi kanaiŋ Room keno.

¹ Eja geria yononon nonoonon qaa kokaen somonɔŋi: “Nono wanɔŋon unij haamonon nanɔŋo Itali kantrinon kembonɔa.” Qaa kaen somonɔŋi Pool ano kapuare eja tosaana ii kawali galen mon qata Julius iwaa boronon nonoonɔŋi. Julius iinon manjaqeqe tuun bakaya mon qata “Room Siisakimbaa manjaqeqe tuun” qagiti, iikanon manjaqeqe eja 100 yonoo galenɔŋi laligoro.

² Goman mon qata Adramitum iikanonɔa wanɔ mon kan Eisia prowinswaa kowe goraaya metetereen wanɔ doya motomotoon kanon kambaatiwaaajon ama jojoriroti, iikanon unij. Unij opo sel horon moronɔŋi haamonon nanɔŋo kowenon kenij. Masedonia prowinswaa siti qata Tesalonaika iikanonɔa eja mon qata Aristarkus iinon koipunana kolooro motoon kenij.

³ Kema en waama kanon Saidon gomanon keunij. Keunij Juliusnɔŋ Pool ala men mun jen tegoro wanɔ mesaon alauruta yonoonon kema injiiri naa iwoiwaajon amamaaroti, ii ilaan mug.

⁴ Iikanonɔa mombo kowenon kenij haamonon kana kembon jeniŋi, iikaen baagenɔa qen gilirotiwaaajon bimooro toroqen wato qata Saiprus kawaa aasangoyanon kemen kooronɔŋ metetereen kenij.

⁵ Kenij haamonon nanɔŋo kowe koton Silisia ano Pamfilia prowins woi ii uruugun Lisia prowinswaa siti qata Maira kanon keunij.

⁶ Keuma kanon kawali galenanon wanɔ mon mokolooro. Wanɔ iikanon Iijiptwaa siti qata Aleksandria kanonɔa kan Itali kantrinon kemambaajon ama jojoriro. Ii mokoloon jen koton nonono iikanon unij.

⁷ Uma kowenon kenij haamonon saanon mende nanɔŋo ween mamaga ii osononon kenij. Kaen kenij tegoro kanon kupukapa koma kowe kanon Nidas taon kosianon keunij. Kosianon keunij haamo kotakota qen kaan baagen toroqen kembombaa kania somonɔŋo. Somonɔŋo bimooro Kriit watowaa masuya qata Salmone ii uugun kema wato gematanon kemen kooronɔŋ metetereen kenij.

⁸ Kowe goraaya kosere metetereen osiqosiwo kema laligon Lasea taon kosianon goman qata “Wanɔ suuluya iimasinɔŋawo, Fair Hafens” qamakejuti, iikanon keunij.

⁹ Iikanonj keuma kambanj koriga mesoqesoonj laligonij. Kaenj laligonij singisonjgo soongbambaa kendonja qata Yom Kippur* iikawaa kambananonj tegoro haamoqeqe kambananonj mono kanj kuuro keunij. Haamoqeqe kambananonj ejemba kowenonj kema “Tiwilaawombo,” jenj wangogia somonjonj laligonjkegi. Kawaaajonj Poolnonj galenj meme qaa monj kokaenj injjoro,

¹⁰ “Ejauruna, anana kowe qaganonj toroqenj kembombo. Kupukapa qaganonj kema tiwitiwilaa mokoloowombo. Raidimbononj qero wangonana janjgoro esuhinaya sooro nononano kaanjagadeenj komuwombo. Gomanj tanianonj kaenj kolooro iijenj.”

¹¹ Galenj meme qaa kaenj jeroto, kawali galenananonj Poolwaanonj qaa ii qotogonj wangjo toya ano melenjeleenj loqa (steer) galenja yorononj “Saanonj kembonja,” jeriti, kawali galenananonj qaagara ii moma laariro.

¹² Gomanj qata “Wangjo suuluya iimasiinsiijawo” iikawaa wangjo doya ii haamoqeqe kambanj rarawaa so mende kolooro. Kawaaajonj ama eja mamaganonj kembombaa qaa kotinjonj kokaenj jegi, “Koi rabombaaajonj mojonana tiija. Saanonj opo sel horonj mororonjgogi kowenonj kembonja. Kema kaparanj koma laligonj kana kolooro Fiiniks wangjo dononj keubonaga. Iikanonj keuma haamoqeqe kambanj koi saanonj rama laligonij tegowaa.” Wangjo do qata Fiiniks ii Kriit wato kawaa goraayanonj weenj kemekemetaagenj eja. Kianj.

Raidimbononj kowe mero boliro.

¹³ Kembombaa qaa kaenj jegi haamononj osonjonj kanainj Saut waagenja qero. Qero “Saanonj kema arenjnana otaanj Fiiniks iibonja,” jenj romonjonj nama wangowaa kasa mindanja mesunji kouro. Kouro wangononj lolooro haamononj nanjgoro sosooda nunuano Kriit watowaa goraaya metetereenj kosere keninj.

¹⁴ Kaenj keninto, kambanj mende koriro haamo esuja kotakota qata yoware, Noot listwaa raidimbonj (momosia) kanonj mono wato iikawaa qaganonja qenj gilij nununj karo.

¹⁵ Nununj karo wangonana galenj kombombaaajonj menj bimbimgogi haamo qenj karoti-waagenj kemambaaajonj amamaaro. Amamaaro mesaogi haamonondeenj wangjo kuunj menj wano anjo eenj keno utugonj nonono lanj keninj.

¹⁶ Utugonj nonono laligonj wato melaa monj qata Kauda kawaa gematanonj Saut waagenj keninj. Iikanonj kema gomba kasanonj somonjgogi wangjo gematanonj apu kotonj karoti, ii aonj oronj kowenonja horonij mamaga bimooro kilenj kaparanj koma horonij kouro.

¹⁷ Gomba ii horonij kouro wangjo somatanonj aninj. Wangononj utugonj janjgowabotiwaaajonj moninj kasa menj wangjo kokosiinj somonjonj kotiigi. Kaenj kema kema sakasinj bambaanja qata Sirtis† iikanonj kowe korija koriga mende eja. Nono iikanonj kuunj osiwombotiwaaajonj toroko moninj. Kaenj moninjiwaaajonj ama wangowaa opo sel iwoiya ii metogonj kamaanj ama wangjo galenkonjkonj mesaogi. Ii mesaogi haamononj wangjo kuunj nanjgoro eenj lanj keninj.

¹⁸ Eenj lanj keninto, raidimbonj iikanonj mono geriawo toroqenj qenj utugonj nonono. Kaenj utugonj nonono gomanj ano iikanonj kanainj wangowaa esuhina tosaanja menj kowenonj giligi kemero.

¹⁹ Weenj karonj kolooro kanonj wangowaa ilawoila akademuyawo ii anjio menj giligi kowenonj kemero.

²⁰ Kaenj memenjalinj kema kema gomantiinja weenj mamaga iikanonj weenj me sengelao monj mende iininj. Raidimbonj kanonj kaanjagadeenj kotakota toroqenj qenj ero. Qengadeenj ero bimooro “Mono qaombonja!” jenj laaligo soomonjgowaajonj moma uunananonj kamaaro titiboronana tegoro raninj.

²¹ Raidimbonj uutanonj kambanj koriga kanj laligonj nembanene monj mende neninj. Kawaaajonj ama Poolnonj batugianonj waama nama kokaenj injjoro, “Ejauruna, niinonj Kriit wato mende mesaowombaa gejanono injjoweti, onjo noononj qaa ii otaagi sokonaga. Kaenj aninj tiwitiwilaa koi kanonj mono qanananonj mende unaga.

²² Gejanonona mesaogito, keteda koi qambanjmambanj qaa kokaenj onjonjenj: Onjononja monjonj laaligoya mende tiwilaawaa. Ii qaagoto, wangogadeenj tiwilaawaa. Kawaaajonj onjo mono qaqabunjabunjagia moma rabu.

²³ “Niinonj bej qata Anutu iwaa bunja koloonj welenja qenj laligojenj. Gomantiinja gaonj ewe iinonj Siwe gajobaya monj wasiro noo kosonanonj kanj nanja.

²⁴ Nama kokaenj nijoja, ‘Pool, gii toroko mende moba! Gii saanonj Room Siisakimbaa jaasewanonj kena gosinj gombaa. Moba! Anutononj keraqeeangoya qendeema goma

* 27:9: Yom Kippur korisoro kendonj ii Septembe tetegoyanonj me Oktobe kanakanaiyanonj amakeju. † 27:17: Sirtis ii Afrika kantri qata Libia iikaanj baagenj eja. Sirtis kanonj kowe dutanonj sakasinj bambaanja bambaanja eja.

ejemba kuuya giwo wanjononj motoonj laligojuti, iyonoo laaligogia mono goo boronganonj ano giwo nama mojononj mende komuwaa.⁷

²⁵ Siwe gajobanonj qaa nijoji, mono iikawaa so koloowaa. Niinonj Anutu kaenj moma laarinj mujen. Kawaajonj ejauruna, onjo mono qaqabunjabunjagia moma rabu.

²⁶ Kaenj koloowaato, haamononj qen utitiinj nonono wato mombaa goraayanonj keubonatiwaa so kolooja.” Kianj.

Gomantiinja 14 kolooro balonj dodowigi.

²⁷ Wanjonananonj Kowe Balonj Batugaranonj (Mediterranean Sea) iikawaa bakaya qata Adria Kowe iikanonj eenj lanj keno gomantiinja 14 kolooro. Ii kolooro gomantiinja biwia kanonj wanjo gawonj meme eja yonjononj “Mono balonj monj dodowijonj,” jenj uugianonj kaenj mogi.

²⁸ Kaenj moma nama keda kasa monj aenj kitiawo somonjonj giligi kemenj kowe dusiita oosiro. Oosiro kowe korjaa janjgoya kolooroti, ii 40 miita (120 fiit) kawaa so. Boronja monj toroqen kema tani motoonj ii kaanjadienjanj anjii janjgoya iikanonj 30 miita (90 fiit) kawaa so kolooro mokoloogi.

²⁹ Ii mokoloonj wanjonananonj jamo toronj batuyanonj kuuwabotiwaajonj toroko mogi. Kaenj moma wanjowaa kasa mindanja 4 ii wanjo gematanonjga isama osonj menj kamaanj anjii ano gomanj asariwaa-tiwaajonj mamboma qama koolinj ragi.

³⁰ Kaenj ragito, wanjowaa gawonj meme eja yonjononj mondomondo qaa kokaenj jegi, “Nono wanjo wanjaagenj wanjowaa kasa mindanja tosaanja giliniinj kemebaa.” Kaenj mondonj jenj wanjo melaa, gomba monj wanjononjga metogonj menj kamaanj anjii kowenonj kamaaro wanjo mesaonj anjii gobotato menj aasanjogyanonj oloinj koma kembombaajonj anjii.

³¹ Kaenj angito, Poolnonj kawali galenjanj ano manjaqeqe eja ii kokaenj irijoro, “Yonjononj wanjononj mende meselatinj nambutii eenj, onoo laaligo soomonjgowaa kania monj mende koloowaa.”

³² Kaenj irijoro manjaqeqe eja yonjononj kema gombaa kasia kotogi anjodeenjanj keno gawonj meme eja yonjononj oloinj koma kembombaajonj amamaagi.

³³ Wenjeran suluro kanonj Poolnonj korebore nene newutiwaa qambanmamban qaa jenj kotonj onjoma kokaenj jero, “Onjo mono kamban koriga uuwoi mamboma nembanene monj mende kisiriinj laligogi kete ween 14:nja kolooja.

³⁴ Kawaajonj nii kokaenj jenj kotonj onjonjen: Anana laaligonana somonjgowombaajonj aonj orowonjati, iikanonj esunjana kamaawabotiwaajonj mono kotiinjanj nama qeangoninj sokombaa. Kawaajonj onjo mono nembanene newu. Onjoononjga monjononj monj selia mende tiwilaawaa. Wanjii jugia melaa monj ii mende totoonj soowaa.”

³⁵ Kaenj jenj Poolnonj bered menj korebore yonoo jaasewanjianonj Anutuwaa dangisen jenj motonj kanainjanj nero.

³⁶ Kaenj nero iima kuuya yonjononj awasanjia kamaaro kaanjagadeenjanj nene menj negi.

³⁷ Nono wanjo uutanonj mindirinjanj janjo 276 kawaa so laligoninj.

³⁸ Yonjononj korebore nene nenj nenj timbiringgogi. Kaenj ama wanjononj afaanjowaatiwaajonj wiit dumunj kota taruyawo menj giligi kowenonj kemero. Kianj.

Wanjononj kowe toronjonj kuuj osinj janjgoro.

³⁹ Gomanj ano balonj iima ii mende moma kotogi. Mende moma kotogito, kowe wanjonja (bay) sakasinjowo monj mokoloonj iigi. Ii iima “Mono wanjo meleema batogonj iikanonj keubonaja,” jenj qaa somonjgogi.

⁴⁰ Qaa kaenj somonjonj nama wanjowaa kasa mindanja kasia kotogi suno mesaogi kowe dutanonj ero. Ii kotonj iikanondeenjanj leelee melenjeleenjanj (steer) loqa woi eroti, iyoroo kasagara isanjii lolooro. Ii isama wanjo bataa opo selya horonj mororonjgogi haamononj nanjoro wanjo meleenjii sakasinonj baagenjanj keninj.

⁴¹ Kaenj keninto, wanjononj kowe toronjonj kembabotiwaajonj somonjgowombaajonj amamaanjanj mesaonj giligi kema kuuro. Iikanonj kuuj wanjo wanjononj toronjonj qen osinj kema kamambaajonj amamaanjanj raro. Kaenj raro kowe sirinonj wanjo goonjononj kotakota gilinjanj qen qosomosono.

⁴² Kaenj kolooro jegi, “Kapuare eja yonjoononjga monjononj apu qen kotonj oloinj koma kembabo.” Kaenj jegi manjaqeqe eja yonjononj kapuare eja nono kuuya nunuwombaajonj mogi.

⁴³ Kaenj mogito, kawali galenananonj Poolwaa laaligoya somonjgomambaajonj moma manjaqeqe ejaurutanonj kaenj ambubotiwaajonj anjonj koma onono. Anjonj koma onjoma kokaenj jenj kotonj nonono, “Daenj onjononj kowe aotinjanj kekembaa kania mojuti, onjo mono wala lugunjanj kemenjanj kowe aotinjanj kema goraayanonj ubu.

⁴⁴ Yonjononj wala kenjii tosianonj gemagianonj palanj tapia qelanjinjanj mewu me wanjowaa kitia kania kania mokoloonj iikawaa qaganonj enj kowe aotinjanj kembu.” Kaenj jenj

kotoj nonono tani kaen ama kuuyanoy laaligonana somonyoy kowe goraayanoy keud-aboroni. Kiaj.

28

Malta watonoy mamboma laligonij.

¹ Laaligonana somonyoy kowe goraayanoy kouma kanoy wato qata Malta qagi monij.

² Kounij koyoy kanain kamaaro goma olomooroto, Malta ejemba yoyonyoy ala awaa toontoy kolooj nonoma gere anji jero nunuangi korebore gere kosianoy kema konama rani.

³ Poolnoy gere akado mej kululuuy boranoy gerenoy ano. Ii ano jero qato moyoy gere kukunonyoy kosuro kouma borianoy somonyoy kiro.

⁴ Mokolenoy kaen somonyoy borianoy monoy kamaan nano watowaa toya yoyonyoy iima iyangiodeen aminy moma kokaen jegi, “Eja koi kowenoyga laaligoy somonyoy kourototo, Songorinoy kiley irony meleema laaligoy kotoy muro komuwaa. Kawaajoy mono unuro koomu ejaga kolooja. Kaen moma kotiijoj.”

⁵ Kaen jegito, Poolnoy soromaan utugoy nama giliro gere uutanoy kemero Poolwaa selianoy tiwitiwilaa moy mende koloo.

⁶ Kaen jej iigiyin “Selia somariy osaawaa me uulanowo komuy balonoy tama kamaan kombaa,” kaen jej akakariny iima mamboma nangi. Kambay koriga mamboma nangito, Poolwaa selianoy iwoi bologa moy mende koloo. Kaen koloo roromoyga meleeno jegi, “Oo, eja koi mono bej ejaga kolooja.”

⁷ Malta sakasinoy kouma lay uy kosianoy nene gawoy baloy koris koris ano bao bulmakao tuuy tuuy egi iiny. Ii watowaa eja pony qata Publius iwaanoy ero. Baloy toya iikanoy koma horoy nonono mirianoy uniy ukalen qaganoy kalay koma nonono iwo ainjoloy raniy ween karoombaa so keno.

⁸ Raniy Publiuswaa manoy selegere ano kerauru sayawo ji (dysentery) kanoy kiro duyondeen ero. Ero Poolnoy iwaanoy kema qama kooliy boris wanyony ama mej qeangoro.

⁹ Kaen koloo iikanondeen ji jemba tosaay kuuya wato iikanoy egiti, iyononyo kaanagadeen kougi Poolnoy Anutu qama kooliro qeangoy.

¹⁰ Yonyoy kaley kania kania mamaga nonoma iikaay kanoy goda qey nonoma laligoy. Kanagen wanyony ubombaay aniy, kambay iikanoy kowe qaganoy kana laaligowaa iwoyayoy amamaanij, ii mej nonooj wanyony anji. Kiaj.

Malta mesaoy kema Room sitinoy keunij.

¹¹ Koiy karoy tegoro wanyoy qata “Bej Sunesune” mokolooy. Wanyoy iikawaa wanyony sunesune bejwoy qagara Kastor ano Poluks yorooy unagay menjerengoy anji nani. Wanyoy kanoy lijiy kanriwaa siti qata Aleksandria iikanoy karo wato kanoy somonyoy haamoqey kambay ii ragi. Ii ragi tegoro uniy opo sel horoy mororonyoy haamonoy nangoro mesaoy kenij.

¹² Kema kema siti qata Sairakyus kanoy keuma balonoy kamaan ween karoy rani.

¹³ Rama wanyony uniy opo sel horoy mororonyoy kema Regium sitinoy keunij. Keuma ey waama haamo Saut waengoy kanay qero. Qero kema ween boris woi koloo kanoy Room leegoy Puteoli taombaa wanyoy donoy keunij.

¹⁴ Keuma kanoy uumeleeny alaurunana tosaay mokolooy injiiny. Injiiny kokaen qisiny nonoygi, “Oyo saanoy nonowo sonda motoonyo laligowuyaga me qaago?” Qisiny nonoygi “Saanon,” jej yonyoy laligoni. Laligoni tegoro onomesay Room sitinoy uniy.

¹⁵ Uumeleeny alaurunanony Room siti laligoy, iyononyo kaniyiwaa buju qaa moy. Ii moma mokolooy nonombombaay tosanoy waama (kana 43 mail kay) goma qata Apus Forum maaket iikanoy kagi. Tosianoy (33 mail kay) goma qata Ala miri karoy, iikanoy kay mokolooy nonoygi aitonyoy. Aitonyoy Poolnoy “Anutu dangisen!” jej mepeseeny uuta qeangoro. Kiaj.

Poolnoy Room rama Juuda jemba uugia kuuro.

¹⁶ Room sitinoy kouma kanoy Poolnoy miri moyoy ayodeen rabaatiwaaoy jej tegoy mugy manjagey eja moyoy galeny mej muuy laligoro.

¹⁷ Kaen jej tegoy mugy miri iikanoy raro ween karoy tegoro Juuda jemba geria koma horoy onono kay ajorooy. Ajorooy Poolnoy kokaen injyoro, “Alauruna, niiny anana Juuda jemba tuuy nana mende qetama kazi ama onombe me ambasakonurunana yonyoyga nanamemey moma laligoy, ii mende mej boliwe. Kaen qaagoto, kiley Jerusalem sitinoy qelanij noma somonyoy noma kapuare mirinoy noony rabe Room gawman yonyoy borogianoy noonygi.

¹⁸Noonji borojan men kianiaa qisin gosigi qeangoro. Niinonj iwoi bologa monj mende ama koomuwaa bunja koloowenagatiwaa so mende kolooro. Yonononj kaenj iima koton isama nombombaaajon mogi.

¹⁹*“Kaenj mogito, Juuda jotamemeya yonononj Judia kanonj qaa ii qewagonj tuarenjenj anji. Kaenj anji sisau koloonj bimooro niinonj kana mongama monj mende mokoloonj kokaenj kaparanj koma qisiwe, ‘Niinonj saanonj Room sitinonj kembe Siisakinonj qaana mindingoro dingowaa.’ Kaenj qisiwe wasinj nonji koi kawe. Neenaa Juuda tuunj yonononj kazi ama nonjito, kilenj yonoo selegianonj qaa bologa monj kuunj jenj onjomambaaajonj mende mojenj. Kaenj qaago.

²⁰Anutunonj eja monj koloowaatiwaa soomonjo qaa nonono Israel nonononj qaa iikawaa honja koloowaatiwaaajonj mamboma jejeromonromonj amakejonj, niinonj mono eja soro iwaajonj ama gbadoonj nonji gbado (tape) koi bosinjenj. Kianiaa kaenj. Kawaajonj ama kete injiima qaa qaa ama aminj mobombaaajonj koma horonj onjombe koi kagi ajorojonj.”

²¹Kaenj injjoro moma jegi, “Judia balononj goojonj qaa jenj laligogito, nonoojonj tere monj mende anji karo iininj. Kaanagadeenj alaurunananonj iikanonja koi kagiti, iyonoononjga monjonj goo qaa buju me sundu bologa monj mende jegi moninj.

²²Ii monj mende jegi moninto, uuganonj qaa eji, nono ii saanonj mobombaaajonj mojonj. Goononj Nazaret paati tuunj iikawaa qaaya ii balonj so jegi ejembanonj qotogogi leelee iikanonj niinonjiinonj qaa mamaga jenj kazi amakeju. Paati tuunj iikawaa bujuya ii gejanananonj kaenj kemero mojonj.”

²³Kaenj jenj Poolnonj qaa mombo jewaatiwaa kambanj monj arengogi. Ii arengogi Juuda ejemba jaasoongononj kambanj iikanonj kanj Pool miri raroti, iikanonj ajoroogi. Ajoroogi umugawodeenj kanainj Anutu bentotonjaa kania jenj asarinj laligoro gomanj tiiro. Jiisaswaa kania moma yagonj moma laarinj uuwoi mesaowutiwaaajonj kaparanj koma uukuukuu menj onjoma laligoro. Wala Mooseswaanonj Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoononj Buju Tere weengonj qaa iikanonjadeenj kanainj Jiisaswaa kania injisaama iikanonj qendeema nanjonj jenj laligoro.

²⁴Bunja qaa kaenj jenj laligoro tosonianonj uuwoi mesaonj moma laarigito, tosonianonj ii mende moma laarinj tompinj laligogi.

²⁵Anggia uumotoonj mende ama aonj batugianonj roromonjo tuunj woi koloonj deembombaaajonj anji. Deembombaaajonj anji Poolnonj qaa kokaanagadeenj injjoro, “Unja Toroyanonj qaa monj gejatootoo eja Aisaiwaa uutanonj sanje qero ambosakonjurugia injjoroti, ii mono onoo saregiaga tororo jero.

²⁶*Aisaianonj qaa ii kokaenj jerota eja,

‘Gii mono ejemba tuunj koi yonoononj kema kokaenj injjona mobu:

Onjo gejagia ama qaa onjanonj momago kania moma bimbimgonj kilenj mende moma asariwuya.

Jaagianonj uunj iwoi onjanonj iimago kania iima bimbimgonj kilenj mende iima kotowuya.

²⁷Ejemba tuunj koi yonoo uugianonj mono kotiinj gojoma eja.

Gejagianonj qaa moma bimbimgonj jaagia komujulaanj laligoju.

Kaenj mende koloowuyagati eenj, mono jaagianonj iwoi saanonj iima kotonj gejagianonj qaa moma uugianonj kania moma asarinj uugia meleengji niinonj ii saanonj menj qeangonj onjombenaga.”

²⁸Poolnonj qaa ii jendaboronj kokaenj injjoro, “Kawaajonj onjo mono qaa kota koi saanonj moma yagowu: Anutunonj hamoqeqewaa Bunja qaaya ii mono waba kantri yonoononj ano kembaa. Yonoononj keno yonononj ii saanonj geja ama mobuya.”

²⁹(Poolnonj kaenj jendabororo Juuda yonononj angiodeenj geriawo jenonkooli ama niinonjiinonj amigi uma kamaanj ano mesaonj kenji.)

³⁰Poolnonj iyanjaajonj miri monj tatawaga sewanja menj iikawaa uutanonj gbani woi kuuyagadeenj enj laligoro. Iikanonj laligonj ejemba daenj yonononj iibombaaajonj kagiti, iinonj ii kuuya saanonj koma horonj onjoma laligoro.

³¹Awasanj kaka qaganonj nama Anutu bentotonjaa kania jenj asarinj uukuukuu menj onjoma laligoro. Poonj Jiisas Kraist moma mubutiwaaajonj Anutu hamoqeqewaa kania kuma onjoma laligoro. Kaenj laligoro monjonj mende qotogonj muro laligonj kouma laligoro. Kianj.

* 28:19: Apo 25.11

* 28:26: Ais 6.9-10

Room Tere Poolnoŋ Room yoŋoo Tere ano. Jeŋ-asa-asari

Room sitinoŋ gadokopa laligogi uumeleen tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ batugianoŋ siinŋserereŋ geŋ deema laligogi. Juuda toŋianoŋ uugia meleema Juuda nanamemenonŋ ano Kana qaanoŋ qokotaanŋ Anutuwaŋ aiweseya selegianoŋ kotoŋ oro mende neŋ laligogi. Waba kantriwaa uumeleen tuuŋ yoŋonoŋ Anutuwaŋ kalenŋmoriaŋanoŋ qokotaanŋ Anutuwaŋ Kana qaa baatanonŋ mende kema sewanŋqaari qaganonŋ siŋgisonŋgo afaanŋgoŋ ambombaaŋ-joŋ mogi. (6.15) Anutunoŋ Juuda kanageso hoŋa gema unŋuŋ kitigianoŋ waba ejemba oŋoŋo buŋaya koloogiti, iikawaajonŋ jomoma mepaegonŋ oŋoŋgi. (11.18-20) Kaenŋ ama Juuda uumeleen yoŋonoŋ siligia walaga kaanŋagadeenŋ otaagitiwaaŋonŋ ama jejewili ama oŋoma laligogi. Juuda tuuŋ yoŋonoŋ waba kantriwaa uumeleenŋ alaurugia sureenŋ oŋoma Juuda siligia mende otaagitiwaaŋonŋ ama qaagia totoronŋkota jeŋ teŋonŋ sewanŋqaari laligogi. (2.17-20; 14.3)

Mindirinŋ oŋomabaajonŋ Poolnoŋ tuuŋ woi yoŋooŋonŋ gejanono qaa aŋa aŋa oonŋ oŋomakeja. Juuda yoŋoo kanagia inŋisaano (2.21-27) waba kantri yoŋonoŋ aisoogi. Qaa waŋa kokaenŋ inŋjoro, “Jiisas moma laarininŋ Anutunoŋ momalaarinana iima qaanaŋa jeŋ tegoro solanŋaniwoŋa. Kana morota moŋ mende eja.” (1.17) Waba kantri ejemba sewanŋpirinŋgia qetegowaatiwaaŋonŋ kanagia inŋisaama kokaenŋ inŋjoro: “Anutunoŋ oŋoŋŋgiaŋa awaagiaaŋonŋ ama qaagoto, iyanŋaa kianŋkomuyaajonŋ ama oŋo meweenŋgoŋ oŋono. (11.30-32) Kawaajonŋ mono kaparaŋ koma Kana qaa teŋ koma laligowu. (7.12-24) Korebore siŋgisonŋgowaa kasa gbadonoŋ laligonŋ tiwilaawombaaŋonŋ anjonto, (3.23; 5.12) Anutunoŋ iyanŋaa irinŋŋsooŋanoŋ kamaawaatiwaaŋonŋ ama Kraist wasiro. (5.8-9) Unŋa Toroyanoŋ metogonŋ siŋgisonŋgo kianŋkoomuwaa ku-usunoŋga isama nonombaa. Kawaajonŋ siŋgisonŋgo nanamemenŋ mesaonŋ (6.11-14) mindirinŋ jopagonŋ aonŋ gadokopa yoŋoo batugianoŋ gadokopa kaanŋa mende laligowu.” Gejanono kaanŋa oŋono oŋonŋ oŋonŋ teŋ koma mindirinŋ laligogi. Poolnoŋ kambanŋ mutuya Room keno nanŋonŋ mugŋ toroqenŋ Spein kantrinonŋ kemambaajonŋ moma kaenŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaenŋ:

Jeŋ-asa-asari qaa ano qaa waŋa 1.1-17

Kuuyanoŋ siŋgisonŋgowaa hamoqeqewaajonŋ amamaajonŋ 1.18-3.20

Anutunoŋ hamo geŋ nonomakejiwaa kania 3.21-4.25

Kraistwo laaligo dologaa kania 5.1-8.39

Israel yoŋonoŋ Anutuwaŋ roromonŋgo areŋnoŋ laligoju 9.1-11.36

Uumeleenŋ nonoo sili nanamemembaa qaa 12.1-15.13

Qaa tetegoya ano aŋaa yeizozo qaaya 15.14-16.27

¹ Pool nii Jiisas Kraistwaa gawonŋ meme ejaŋa ano Room uumeleenŋ ejemba oŋowo qaa aminŋ mobombaaŋonŋ kanŋ tere koi oojenŋ. Anutunoŋ noŋo wasiwasi eja aposol koloojenŋ. Anutunoŋ Oligaa Buŋaya jeŋ seimambaajonŋ meweenŋgoŋ nonota laligojenŋ.

² Anutunoŋ oyamboyanŋ laligowombaa Oligaa Buŋaya ninisaambaatiwaa qaaya ii waladeenŋ somonŋonŋ jero gejatootoo ejembanonŋ moma Buŋa Tere toroya iikanonŋ oogita eja.

³ Oligaa Buŋawaa kania ii iyanŋaa meria Jiisas Kraist. Iinoŋ balonŋ eja kaanŋa kinŋ Deiwidwaa gbiliuruta yoŋooŋonŋga kolooro.

⁴ Siwe eja kaanŋa Unŋayanonŋ solanŋa toroya kolooro. Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunonŋga waaro ku-usunŋanoŋ asuganoŋ asugiro. Anutunoŋ iikaanŋa kanonŋ iyanŋaa Meria koloojiwaa qaaya ii jeŋ kotiinŋ kuunŋ muro. Poŋnanaa kania kianŋ.

⁵ Kraistnoŋ gawombaa hoŋa kokaenŋ koloowaatiwaaŋonŋ moro: Nononoŋ waba kantria kantria liligonŋ Jiisawaa qata batugianoŋ jeŋ seininŋ moma uugia meleema moma laarinŋ muŋ qaaya teŋ koma laligowu. Kawaajonŋ aposol gawonŋa ano kalenŋmoriaŋa ii nonono meŋ laligoŋonŋ.

⁶ Anutunoŋ ejemba Jiisas Kraistwaa buŋa koloonŋ laligowutiwaaŋonŋ oŋoonoti, Room oŋo kaanŋagadeenŋ iyoŋoo batugianoŋ laligoju.

⁷ Uugia meleema Room sitinoŋ laligojuti, niinoŋ kuuya oŋooŋonŋ tere koi oojenŋ. Anutunoŋ oŋo iyanŋaa ejemba soraaya laligowutiwaaŋonŋ oŋooma jopagonŋ oŋomakeja. Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yorononŋ mono kalenŋmoriaŋ oŋoni luaenonŋ laligowu. Kaenŋ qama koolinŋkejenŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseenŋ kokaenŋ qama kooliro:

⁸ Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ Room oŋoo momalaarigiaa sunduya jegi momakejen. Kawaajon qaana kanain Jiisas Kraistnon nemuŋ koma nono kuuya oŋoojon ama Anutuna danŋiseŋ jeŋkejen.

⁹ Niinon uusiiŋna kuuya Anutuwaaw gawonon ama welenŋ qeŋ Meriaa Oligaa Buŋa jeŋ asarinkejen. Iikanon suulan oŋo romonŋon oŋomakejen, ii Anutunon nanŋon jeŋkeja.

¹⁰ Kamban so kokaen jeŋ qama koolinkejen, “Oo Anutu, niinon Room yoŋoonon kemambaajon moma kamban koriga mambonjen. Kawaajon mono siinŋaa so jena kana kolooro kamban kokaamba saanon kemaŋa.”

¹¹ Injiima momalaarigianon kotiiwaatiwaajon moma saanon gawon memewaa momo kaleŋ mon oŋomaŋa. Kawaajon kamban mutuya oŋoonon kan injiimambaajon awelegon laligojen.

¹² Kokaen ambombaaajon awelegonkejen: Niinon injiibe metulanŋon nii ano oŋo nomaen moma laarinkejon, ii amin moma uunon nanŋon keraqeeango qeŋ aowona.

¹³ *Oo uumeleen alauruna, oŋo mono kokaen romonŋon laligowu: Niinon waba kantri tosia yoŋoo batugianon laligon uugia kuun oŋombe meleenŋiti, iikawaa so oŋoo batugianon kaanagadeen honŋa kolooro iimambaajon mojen. Kawaajon kamban mamaga oŋoonon kusu kamambaajon areŋ ama laligoweto, iwoi tosiaonon mono kamban kambanŋa somonŋon nono amamaawe.

¹⁴ Anutuwaaw jaanon tosa kokaen ej nonja: Ejemba tuuŋ kania kania ilaŋ oŋomambaa qaayanon mono noo qananon eja. Ejemba momogiawo ano lalabubuya yoŋoo welenŋqeqegia mujon koloojen. Mindimindiri qaa Griik mojuŋti ano qanda* laligon iyanŋiaa qaagianon irikawaraka jeŋkejuŋti, ii kuuya ilaŋ oŋomambaajon mojen.

¹⁵ Kaen moma Oligaa Buŋa ii Room siti oŋoojon kaanagadeen jeŋ asarimambaajon afaanŋon geregere amakejen. Kian.

Oligaa Buŋawaa ku-usuŋa kokaen:

¹⁶ *Anutuwaaw ku-usuŋanon anana kuuya meŋ letoma nonono kamban kokaamba Siwewaa buŋa koloojon. Juuda nononon wala uunana meleema ii moma laarinin ano nonoo gemanananon kantri tosaŋa yoŋonoŋ kaanagadeen ii moma laarin uugia meleenŋi. Kawaajon Anutunon ku-usuŋa Oligaa Buŋanon ano ejiwaajon ii gamugamu mende amakejen.

¹⁷ *Oligaa Buŋanon mono solanŋa koloowombaa kania ninisaamakeja. Buŋa qaa mon kokaen oogita eja, “Solana kolooji, iinon mono momalaarinanon nemuŋ kono kotiin laligon ubaa. Qaa iikawaa kania ii kokaen: Nono Anutu kanain moma laarinin momalaarinana iima qaana jeŋ tegoro solananinin ano namonon laligowonatiwaa so toroqen moma laarin muŋ jaayanon solananinkebonŋa.” Kian.

Anana singisonanajaajon Anutuwaaw irina soomakeja.

¹⁸ Saanon solananiwonagato, ejemba qaa honŋa nanamemengianon kojanŋin sisau meŋkejuŋti, Anutunon ii Siwenon eukanonŋa uuŋ iiro mende sokono irina soomakeja. Ejemba iikaanŋa kuuya injiima anŋonjoragia qetama siligia bologaaajon ama kazia injisaamakeja.

¹⁹ Ii kokaembaajon: Anutuwaaw kania moma kotowombaa so kolooji, ii mono anŋo injisaama oŋono batunananon asuganondeen erota momakeju.

²⁰ Anutuwaaw laaligoya mende iimakejonto, ku-usuŋa ii Siwe namo mokolonon oroma iikanonŋa kanain qendeema laligon kouro kamban tetegoya qaa asugin enkeja. Kawaajon Anutuwaaw borotereya tororo iinin beŋ akadamyawo koloojiwaa kanianon mono saanon moma kotowonatiwaa so kolooja. Kawaajon ejembanon iwoi mononon mononon iyanŋiaa qaagiaa kitia nanŋon jewombaaajon amamaankeju.

²¹ *Anutuwaaw kania moma koton laligogito, kilen “Iinon beŋnanaga,” kaen mende jeŋ ii mende mepeseegi qabuŋaya batugianon mende kolooro. Kaen mende kolooro, qaa omaya lansan romonŋogi momogianon looriro moto koloogi. Uu momakootogia qaa iikanon mono umuŋ koma paŋgamŋ mero tinŋuan laligoju. Kawaajon “Anutuwaaw kania mende mojon,” jeŋ mondomondo lan anŋi mende sokonja.

²² “Momakooto ejemba laligojon,” jeŋ selegia meŋ uma laligogito, iikaanŋa kanon ejemba uugia qaa koloju.

²³ *Anutu qabuŋaya asamararanawo kamban tetegoya qaa laligon ubaati, ii mende mepeseen waeya mende meŋ laligogito, ii mesaon tando lopion ano borosowo unŋa

* 1:13: Apo 19.21 * 1:14: Qanda, Koon qaanon bus kanaka, ejemba duuyanon iyanŋiodeen tompin laligon momo mirigia qaa lalabubu laligogi. * 1:16: Maak 8.38 * 1:17: Hab 2.4 * 1:21: Ef 4.17-18 * 1:23: Dut 4.16-18

tosaana kuugi. Tando lopion sogogi kaitaniganon eja koomuyaa so koloou. Unj tosaana megi koon, oro ano namonon bagianon koma kondondongonkejuti, iyonoo so koloou. Yononon ii usugon ben kaanja mepeseen onoma laligogi.

²⁴ Kaen ama laligogitiwaajon Anutunon ii gema unjuro iyangiaa uugiaa siinj kombombanja tondu otaan serowilin ama iyangiaa selegia gamu qen menj kamaan aonj laligou.

²⁵ Anutuwa qaa honj mesaon kitianon qaa qolonmolongoyanon qokotaagi. Mokomokolo Toya onanon mende goda qen welenj mende qen laligogito, iwoi mokoloroti me iyangiaa borogianon megiti, iikawaa siinj kolooro moma borotere yonoo waegia menj mepeseen onoma laligogi. Iikaanja laligogito, nononon mokomokolo Tonana ii kambanj tetegoya qaa mepeseenkebonj. Qaa ii onanon.

²⁶ Kaen ama laligogitiwaajon Anutunon ii gema unjuro iyangiaa siingia kombombanja gamuyawo ii tondu otaan kokaen angi: Yonoo embaurugianon loemba kana dindinja mesaon iyangiideen meleema agimij aonj laligogi.

²⁷ Eja yononon kaanagadeenj embawo agimij aonj laaligo mesaon dogogi. Serowilin ambutiwaa siingia kombombanja ii eja batugianon horon aonj mogi geriawo kolooro anjgiideen meleema agimij aonj anjonjoragiawo koloonj laligogi. Dogon jeubaba laligogitiwaa ironj ii Anutunon sogianon meleema onono qagianon uro boligi.

²⁸ Anutuwa kania moma kotowombaajon mogi kamaanqeqeta kolooro mesaogi Anutunon mono kaanjadeen ii gema unjuro iyangiaa roromonggia doogoyanon galen koma onono nanamemenj gamuyawo ama menj laligogi.

²⁹ Nanamemenj doogoya ano sili bologa kania kania iikanon uugia saa qero kokaen amakeju: Iwoi otoko ama nen mewombaajon kopolonjon anjomokolon amakeju. Tosaanja yonoonon iwoiwaajon goronkiki amakeju. Ejemba unjgi komunkeju. Anjgowowo ama tosaanja tiligon onomakeju. Ejemba tosaanja konjilin qaganon bologa ama onjombombaaajon momakeju. Ejemba gejagianon qaa sanj angi kemero dimbonjowo juma kemakeja.

³⁰ Gemaqeqe qaa jenkeju. Anutuwa yon jenkeju. Sili bologa geriawo tenj koma otaankeju. Jaba-arambaranj ama selegia menj umakeju. Selenon kuukuu ano sili bologa morota morota mokolonkeju. Nemunjanj qaagia mende tenj komakeju.

³¹ Momogia mende tooro uugia qaa laligon qaa lanj somonjon mende otaankeju. Ala-ala mende ama tosaanja yonoojonj wosomomo mende moma kere menj onomakeju.

³² Anutunon kana dindinja kokaen jenj kotorota eja: Ejemba bologa kaanja amakejuti, iyononon mono koomu kotakotaa bunj koloowutiwaa so koloou. Yononon jenkotoo ii moma asarijuto, kilen iyangio bologa ii amakeju ano iikayadeen qaagoto, tosianon kaanja angi ii "Saanon!" jenj wambelaanj nanjon onomakeju. Kianj.

2

Anutunon qaanana gosinj dindinjagadeen jenj tegonkeja.

¹ *Oo alana, gii tosia yonoo qaagia jenj tegonkejanj me qaago? Gii tosaanja yonoo qaagia jenj tegonj geenjo nanamemenj iikayadeen amakejanj. Kawaajon alagaa qaaya monj jenj tegojanj eenj, mono geenjaa qaa kaanagadeen jenj tegona iikawaa ironjonj mono geenjaa qaganon ubaa. Kawaajon uuta me kamaanqeqeta koloojanj, ii kilenj mono iwoi monjonj mondonj geenjaa qaawaa kitia nanjonj jemambaajon amamaankejanj.

² Ejemba nanamemenj bologa kaanja amakejuti, Anutunon iyonoo qaagia qaa honjaa so gosinj jenj tegonkeja, ii mojonj.

³ Kawaajonj nomaen romonjojanj? Gii namo ejaga ano kilenj iwoi kaanja amakejuti, iyonoo qaagia jenj tegonj geenjo nanamemenj iikayadeen ana sokonja me qaago? Anutunon qaaga gosinj jenj tegonj ironja meleema gono honja goo qaganon ubaa. Anutuwa jaanon mende kokomomola menj asanjgowaga.

⁴ Anutunon njala menj nonoma kilenjananaa ironja uulanjowo mende meleembaato, mam-boma moma mokosinjgonkeji, qaa iikawaajon jejewilli anjanj me? Anutunon uuawagaya qendeema uuga meleembagatiwaajon horonj gomakeji, iikawaajonj tompinj laligowabo.

⁵ Gii gejajuju ama uuga mende meleembagati eenj, iikaanja kanonj Anutuwa jaanonj kokomomola mende mewagato, irinjsoonjonj mono goo qaganon seinj ubaa. Kazi kambanjonj kanj kuuro qaanana dindinjagadeen jenj tegowaa. Ironja meleema nonom-baati, kambanj iikanonj irinjsoonja mono asuganonj ninisaano iima mobonja.

⁶ *Anutunonj mono "Nanamemenanaa so motomotoonj ananaajonj kitia meleema nonombaati," ii kokaenj:

⁷ Anutunon qabunaya nonombaatiwaajon mamboma akadamunanawo koloowombaa-jon kaparan koma pondan nama gawon awaa awaa men laligojoni, ananaajon laaligo kombombanja nonombaa. Ii nonono kamban tetegoya qaa oyanboyan laligon ubonja.

⁸ Iikaanja laligon ubonjato, ejemba iyangiaajonadeen romonjon kirinjaba men Buna qaa hona gema qen qaa bologa otaankejuti, Anutuwa irinanon mono iikawaajon soono uugereya ano qagianon ubaa.

⁹ Uugereya ii wala Juuda nonoo qanananon uro nonoo gemanananon kantri tosaanja kaiyaka bologa amakejuti, kuuya iyonoo qagianon kaanagadeen uro siimbobolo kakasililin moma laligowuya.

¹⁰ Kaen laligowuyato, Juuda ano nonoo gemanananon kantri tosonian kaanagadeen uugia meleema kaiyaka awaa amakejuti, Anutuwa akadamuyanon mono kuuya ananaa qanananon uro qabunja nonono luaenon laligowonja.

¹¹ * Anutunon ejemba tosaanja mende ninisoroon tosaanja mende sureen onomakejato, so motoonjonon gosin nomakeja.

¹² Iikawaa kania ii kokaen: Kantri tosaanja yonjonon Anutuwaanon Kana qaa mende weenjon moma singisonjo lan amakejuti, iyonjonon mono korebore tompin laligon tiwilaawuya. Juuda nononon Anutuwaanon Kana qaa weenjon moma kilen singisonjo amakejoni, Anutunon mono qaa iikawaa so kuuya gosin nonoma qaanana jen tegowaa.

¹³ Ejemba Anutuwaanon Kana qaa een momakejuti, iyonjonon Anutuwa jaanon solanja mende koloaju. Qaagoto, Kana qaa ten koma otaankejuti, Anutunon mono iyonoo qaagia jen tegoro solananiwuya.

¹⁴ Kantri tosonian Anutuwaanon Kana qaa mende men laligojuto, tosonian kilen tondu iyangiaa aingiaa so romonjon amakeju. Anutuwa kana qaaya mende mojuto, kilen momogianon jen koton onono Anutuwa kana qaawaa so ama iikawaa baatanon laligoju.

¹⁵ Kaanja laligojutiwaa kania ii asuganon asugin kokaen eja: Anutunon ejemba mokolonon nonoma iikanon Kana qaayaa jenkootoya ii kuuya ananaa unananon anota eja. Kawaajon Anutunon qaaya jen saje amakeji, ii waba kantri yonjonon kaanagadeen momakeju. Ii uugiaa gejianon mogi qaagia injjoro Anutuwo ororon momakeju. Anutunon uumomo onjonoti, iikanon kamban tosaanjonon qaa jakeyanon ama kuuj onono moma bolinkeju ano kamban tosaanjonon qaagia nangon jero moma qeangonkeju.

¹⁶ Oligaa Buna jen asarinkejenji, iikawaa so kamban somatanon kokaen koloowaa: Kraist Jiisanon Anutu ilaan muro ejemba ananaanon qaa aasangoya aasangoya gosin jen tegon nonombaa. Kianj.

Kana qaa iikanon kanianana nomaen ninisaanja?

¹⁷ Gii geengaa qaga Juuda ejaga qama Kana qaanon hamo qen gombaatiwaajon moma laarin "Anutuwa buna koloojen," jen selega mepeseena sokonja me qaago?

¹⁸ Gii Anutuwa jetaa so laaligowaa qaaya moma sorogon laligojan. Anutuwa Kana qaa kuma gonjitiwaajon ama kana awaa soro otaamambaajon jen qaa kuuya gosin hona ano qolonmologoya mendeemakejan.

¹⁹ Gii "Saanon jaagoo ejemba ala ilailaagia koloon unuamaña," jen awelegon aonkejan. Pangamanon laligojuti, ii men asarin onjombagatiwaa so awasankaka koloojan.

²⁰ Kaen koloon kokaen jenkejan, "Kana qaa kuma nongita momakoto mokolon qaa honaa kania modaborojen." Kaen jen afaanjon kokaen jenkejan, "Nii saanon ejemba momogia qaa yonoo boigia koloomanja. Saanon naambora yonoo qaqazugia koloon kuma onjomakemaña."

²¹ Kaen jen tosaanja kuma onjoma naambaajon geenga mende kuma aonkejan? "Yongoro mende mewa," jen ejemba uugia kuuj onomakejanto, geengjo yongoro meme koloon mende sokonja.

²² "Serowilin mende amba," kaen injjona mogito, geengjo serowilin anjan me qaago? Tando lopion sisi men onomakejanto, kilen geengjo jiwowon jigonon uma iwoi anjon koma lein qen menkejan. Ii mende sokonja.

²³ Anutuwaanon Kana qaawo laligojanjwaajon selega tondu men umakejanto, geengjo ii waleema iikaanja kanon Anutuwa qabunaya men kamaan ama laligona gamuyawo koloonkeja.

²⁴ * Iikawaa qaaya ii Buna Terenon kokaen oogita eja, "Onoo siligiaajon ama waba kantri kanageso yonjonon Anutuwa qata mepaegon batugianon mepaqepae amakeju."

²⁵ Anutuwaanon Kana qaa otaan laligojanj een, Anutuwa aiweseya seleganon kotogiti, iikanon mono ilaan gono sokonja. Ii sokonjato, kana qaa waleema singisonjo amakejanj een, mono aiweseya mende memetaa tanijaen koloon een tondu laligojan.

²⁶ Tosianonj Anutuwaa aiweseya selegianonj mende kotogi kilenj kana qaawaa jenkootoya otaankejuti eenj, Anutunonj aiwese ii selegianonj ejiwaa so kaanja injiuro sokonja.

²⁷ Iikaanja injiuro yonoononga mojnnonj saanonj Kana qaawaa so goo qaaga toonj gosinj jen tegoro kamaawaa. Anutuwaa aiweseya selegianonj kotogi Kana qaawaa wanjaj motomotoonj moma angonj koma laligojanto, ii waleema singisonjo amakejanjwaajonj ama kamaawaa.

²⁸ Eja mojnnonj selenondeen Juuda ejaga kolooji eenj, iinonj mono Juuda eja honj mende kolooja. Kaanagadeen Anutuwaa aiweseya selianondeen kotogi yangisenj amakejuti eenj, ii mono aiwese omaya, honj qaa.

²⁹ *Honj qaagoto, eja mojn utanonj Juuda ejaga kolooji, iinonj mono Juuda eja honj kolooja. Kaaniadeen Anutunonj uunana qosoma Unjaya Toroya iikanonj ano laligoji, iikanonj mono aiwese honj kolooja. Kana qaawaa wanjaj otaanj eja selia kotogi balonj ejembanonj mogi umakejato, Anutunonj aiweseya uunananonj nanjiwaajonj moro uro mepeseen nonomakeja. Kianj.

3

Anutunonj qaaya pondanj otaankeja.

¹ Kaen ero Juuda ejemba laligojonj, iikanonj mono nomaen ilaan nononaga? Anutuwaa aiweseya selenananonj kotogiti, iikawaa honjanonj mono nomaen koloon nononja?

² Honjanonj mono laaligo kuuya kanonj mamaga koloon onanon ilaan nonomakeja. Iikawaa qaaya mutuya ii kokaen: Anutunonj Bunj qaaya nonono ananaa bunj koloon laligojonj.

³ Kaen laligojonto, ananaanonga tosanonj Anutu mende moma laarinj muj laligogi nomaen ama onombaa? Yangisenj laligogitiwaa ironj meleema mono nomaen ama nonombaa? Uujopaya somongonj angonj kono omaya koloowaa me nomaen?

⁴ *Ii qaago totoonj! Anana koreboreyanonj ejemba qoolongoya koloojonto, Anutunonj honj toontoonj kolooja. Anutuwaa kania ii Bunj Terenonj kokaen oogita eja,

“Qaa jakeyanonj ama qisinj gonji qaagaa kitia jen asarinj iikanonj dindinj koloon haamo ama onoma namba. Goo kaniaga kaanja mokoloon nanjonj jewuya.”

⁵ Anana nanamemenj doogoya otaaninj Anutunonj qindingonj nonono iikanonj nanamemenj dindinanonj asuganonj asugiji eenj, anana qaa iikawaajonj mono nomaen jewonaga? Nii qaa ii namo ejemba momonanaa so kokaen jejen: Anutunonj ironj meleeno irinjonsoonjanonj qanananonj uji, iwaa momoyanonj kaen dogoja me qaago?

⁶ Qaago, ii mono kozigenj! Anutunonj doogoya koloonagati eenj, iinonj gomanj gomanj ananaa qaanana mono nomaen gosinj tororo jen tegonaga?

⁷ Niinonj eja qolonmolongoya koloowe Anutunonj qaaya honj iikanonj mindinjonj nono iwaa qabunyanonj iikaen asuganonj kolooja. Kaen koloozo niinonj singisonjo ambeti, Anutunonj iikawaa qaaya mono nomaembaajonj jen tegoja? Nomesaoro neenaa jaajaa laligowe sokonaga me qaago? Qaayanonj mono mende loorinj kamaawaa.

⁸ Mono kokaen jeninj sokonaga, “Nono saanonj bologa toroqen aninj Anutunonj ii mindinoro sili awagaa honjanonj asugiro qaayanonj qabunyanow koloowaa.” Tosianonj nonoojonj qaa sologenj kaen jen toroqen kokaen jenkeju, “Poolnonj qaa kaen jen iikawaa so lanj amakeja.” Kaen ama jegitiwaa qaaya ii Anutunonj gosinj sogianonj jen tegon onombaa, ii mojenj. Kianj.

Ejemba mojnnonj solanj mende kolooja.

⁹ Qaa kaen aminj moma ii nomaen jen tegowonaga? Juuda nonononj kantri tosaanj unjuugun Anutuwaa jaanonj dindinj koloojonj me qaago? Qaago totoonj! Iikawaa qaaya mono waladeen kokaen jen kotiininj: Juuda me kantri tosaanj koloowonagati, anana korebore singisonjo aninj kokosiinj nonono laligojonj. Kawaaajonj selenana menj ubombaaajonj amamaankejonj.

¹⁰ *Iikawaa qaaya ii Bunj Terenonj kokaen oogita eja,

“Mojnnonj mojn solanj dindinj mende totoonj kolooja.

¹¹ Mombaa utanonj momo mende koloon asariro tondu laligoju. Mojnnonj mojn Anutu mokoloomambaaajonj mende kaparanj komakeja.

¹² Qaagoto, kuuyanonj mono kana uugun sisau laligoju.

Koreborenonj mono bolinj Anutuwaa jaanonj anjonjoragiawo kolooju. Awaa koloonkeji, motoondago mojn ii mende totoonj mokoloojenj.

¹³ *Neselangianonj anjomokolonj amakeju.

Nengbaogbaogianon qasiriwaa ron kaanja aantama nano koomuwaa kanggaruga kaanja iikanon ejemba lanj tiwilaan onomakeju. Qaa bologa ii qatowaa jeta nomben warabe kaanja buugianon saa qen ero jegianon ejemba tondu injinjeju.

14 *Qaa kowoga seiyawononj mono buugia saa qero ejemba tondu qasuaan onomakeju.

15 *Ejemba tondu ununj sagia molaawutiwaajonj kanagianonj kike uulanjawo kema kanjeju.

16 Nanamemengiaa kania dogoro laligojutiwaa aiwesegia kokaenj kolooja: Daen daen liligonjejuti, iikanonj mono kondemondeenj anji ejemba uugianonj bolin koboonjeja.

17 Luaenonj laaligowaa kania ii mende moma kotonj yagoju.

18 *Anutu goda qewombaa qaaya ii uugianonj mende eja. Jeta uuguwubotiwaajonj keegia mende moma eenj lanj laligoju.*

Anutuwaanonj qaa kaenj eja.

19 Anutunonj Kana qaa kokaembaajonj nonono, ii mojonj: Kana qaa kuuya kanonj gomanj so somonjonj nonomakeja. Anana qaa kawaa baatanonj kema tenj koma laligoninj sokombaa. Mende tenj kombonjati eenj, Anutunonj mono ironja meleema nonono tiwilaawonja. Kawaajonj sombunana moma mondomondonana mesaonj qaanana bogoro laligonj tenj koma muninj sokombaa. Anutunonj ejemba kanaanana kaenj ninisaanota eja.

20 *Kana qaanonj somonjonj nonomakejato, nono kuuya ii otaa-wombaaajonj amamaanjejonj. Anutuwaanonj Kana qaanonj singisonggo-nana menj asugiro iima saanonj moma kotowonjato, kana iikanonj Anutuwaa jaanonj solanja koloowombaaajonj amamaawonja. Kianj.

Solanja koloowonjatiwaa kania ii momalaari.

21 Nononano amamaanjejonto, Anutunonj Kana qaa otaanj solanja koloowonjatiwaaajonj ii mende jeroto, kana morota kokaenj arengonj jerota eja: Anutunonj anjo qaanana jenj tegoro iwaa jaanonj solanjaniwonja. Anutunonj qaa ii Mooses ano gejatootoo ejemba yonjoonj injisaano nanjonj jenj Buja Terenonj oogita kambanj kokaamba asuganonj asugiro mojonj.

22 *Kawaajonj kanonja me kanonja anana Jiisas Kraist moma laarionj, Anutunonj mono kuuya ananaa qaanana jenj tegoro solanjaniwonja. Ejemba tuunj morota morota anana Anutuwaajonj jaanonj ororonj koloojonj.

23 Ejemba kuuya anana singisonggo ama Anutuwaajonj asamararanjaajonj amamaajonj.

24 Ii amamaajonto, Anutuwaajonj kalerjmorijanjonj kolooro Kraist Jiisasnonj downanana mero. Anutunonj kalerj iikawaajonj ama qaanana jenj tegoro solanjaniwonja.

25 Wala singisonggo ama laligogiti, Anutunonj ii moma mokosingonj ironja uulanjawo mende meleema onono. Ii mende meleema onoma iyanjaa nanamemenj solanjanonj asuganonj asugiwaatiwaajonj moma Kraist Jiisas siimolonj oro kaanja kolooro qegi komuro Anutuwaajonj jaanonj koma konjoratinj nonombaatiwaa kania kolooro. Saya molaaroti, ii moma laarininj iikaanja kanonj singisonggonana songbama mesaoro solanjaniwonja.

26 Kania ii kambanj kokaamba asuganonj asugiwaatiwaajonj moma Jiisas kaenj ama muro. Anutuwaajonj nanamemenj solanja ii kokaenj: Anjo solanja kolooja ano mojonj Jiisas moma laarini, mono iwaa qaaya jenj tegoro solanjaninjeja.

27 Kaenj kolooro mono naambaajonja selenana menj ubonaga? Iwoi mombaajonja ama qaago totonj. Kana qaa otaanj solanja koloowombaaajonj ii amamaajonj. Kaanja kanonj solanja mende koloowonjato, Jiisas moma laarininj Anutunonj niniima qaanana jenj tegoro solanjaninkebonja.

28 Qaa koi jenj tegonj kota kokaenj jenj kotijonj: Kana qaa otaanjkejonjwaajonj qaagoto, Jiisas moma laarinj mujonjwaajonj ama Anutunonj qaanana jenj tegoro solanjaninkebonja.

29 Anutunonj Juuda nonoo Anutunanagadeenj mende kolooja. Mono kantri tosaanja yonjo Anutugia kaanagadeenj kolooja me qaago? Mono yonjo Anutugia kaanagadeenj kolooja.

30 *Anutunonj motoonjgo kolooja. Kawaajonj selenana kotogi laligojonj, nonononj moma laarinj muninj menj solanjaninj nonomakeja ano selegia mende kotogi laligojuti, ii kaanagadeenj moma laarinj mugitiwaajonj ama menj solanjaninj onomakeja.

31 Moma laariwutiwaa qaa jenj kanonj kuunj onjoma iikaanja kanonj Kana qaa menj kamaanj aninj omaya koloowaa me qaago? Ii kozigenj qaagoto, Anutuwaanonj Kana qaa ii mende qewagonjejonto, ii menj kotijonj. Kianj.

* 3:14: Ond 10.7 * 3:15: Ais 59.7-8 * 3:18: Ond 36.1 * 3:20: Ond 143.2; Gal 2.16 * 3:22: Gal 2.16 * 3:30: Dut 6.4; Gal 3.20

4

Aabrahamnoŋ Anutu moma laarinŋ solanŋa kolooro.

¹ Nono bemunjalenana Aabrahambaa kaniaaŋon nomaenŋ jewonŋa? Iinoŋ Anutuwaawaa kania nomaenŋ mokoloonŋ iwaa jaanonŋ solanŋa kolooro?

² Onŋanonŋ, Anutunonŋ iwaa qaaya ii nanamemeŋa awagaajonŋ ama jeŋ tegoro solanŋaninaga eenŋ, iinoŋ iikawaajonŋ saanonŋ selia meŋ unagato, ii Anutuwaawaa jaanonŋ qaago.

³ *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenonŋ kokaenŋ oogita eja, “Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro momalaaria ii ro sokono qaaya jeŋ tegoro solanŋaniro.” Qaa kaenŋ eja.

⁴ Qaaya ii mono kalenŋa jeŋ tegoro solanŋaniroto, moŋnoŋ gawonŋ mero galenŋanonŋ tawaya kalenŋa qaagoto, gawonŋ meŋkejiwaa so iima gosinŋ tawaya munkeja.

⁵ Balonŋ galenonŋ kaenŋ munkejato, Anutunonŋ anŋonjora ejemba ananaa qaanana jeŋ tegoro solanŋaninkebonŋa. Kawaajonŋ moŋnoŋ oyanboyanŋ koloomambaajonŋ gawonŋ mende meŋ Anutu eenŋ moma laarinŋ muji, Anutunonŋ mono momalaaria ii iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solanŋaniwaa.

⁶ Deiwidnonŋ kaenŋagadeenŋ qaa kawaa kania nanŋonŋ qaa kokaenŋ ninisaama jero, “moŋnoŋ oyanboyanŋ koloomambaajonŋ gawonŋ mende mero Anutunonŋ momalaaria ii ro sokono qaaya jeŋ tegoro solanŋaniji, iinoŋ mono simbawonŋawo koloora.”

⁷ *Kaenŋ jero qaaya ii kokaenŋ oogita eja,

“Ejemba Kana qaa waleenŋi Anutunonŋ siŋgisonggogia mesaonŋ koma konjoratiro laligojuti, iyonŋononŋ mono simbawonŋawo koloora.

⁸ Poŋnoŋ mombaa siŋgisonggoya songbama iiro sokono ironŋa qaganonŋ mende ano ubaati, iinoŋ mono oyanboyanŋawo koloora.”

Qaa kaenŋ eja.

⁹ Anutunonŋ oyanboyanŋ koloowombaa kania kaenŋ ninisaama Anutuwaawaa aiweseenanawo nonoŋonŋadeenŋ jerota eja me qaago? Kianŋ qaago. Ii mono kantri tosaanŋa aiweseŋia qaa yonŋooŋonŋ kaenŋagadeenŋ eja. Nonononŋ kokaenŋ jeŋ oodaboroŋonŋ, “Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro momalaaria ii ro sokono qaaya jeŋ tegoro solanŋaniro.”

¹⁰ Mono naa kambanonŋ iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solanŋaniro? Anutuwaawaa aiweseŋia selianonŋ kotogi laligoroti, kambanŋ iikanonŋ qaagoto, wala eenŋ laligoroti, Anutunonŋ mono kambanŋ iikanonŋ momalaaria ii ro sokono qaaya jeŋ tegoro solanŋaniro.

¹¹ *Wala eenŋ laligonŋ Anutu moma laariro qaaya jeŋ tegoro solanŋaniro. Kawaa gematanonŋ sokonotiwaawaa aiweseŋia ii selianonŋ kotowutiwaajonŋ jero munŋenŋ aasoya kaanŋa kolooro. Kaenŋ kolooro iwaa gematanonŋ Anutuwaawaa aiweseenanawo mende laligonŋ moma laarinŋ muninŋ momalaarinana iiro sokono qaanana jeŋ tegoro solanŋaniwonŋati, Aabrahamnoŋ kuuya ananaa wanjalenanaga kolooro.

¹² Wanjalenanana iinoŋ eenŋ laligonŋ kambanŋ iikanonŋ uuta meleema Anutu moma laarinŋ laligoroti, nono aiweseenanawo iwaa so ama laligoŋonŋ. Anutuwaawaa aiweseenanawo laligonŋ uunana meleema laligoŋonŋ, mono nonoo wanjalenanana kaenŋagadeenŋ kolooro. Aiwese kotonŋ nononŋi eenŋ lanŋ mende laligoŋonŋto, Aabrahambaa kana lasuya otaanŋ moma laarinŋkejonŋ. Kianŋ.

Anutuwaanonŋ soomonŋo qaa moma laarininŋ honŋawo koloowaa.

¹³ *Anutunonŋ Aabraham balonŋ buŋa qeŋ muro toya kolooro gbiliurutanonŋ iwaa gematanonŋ iikaanŋ laligonŋ ubutiwaa qaaya jeŋ somonŋoro. Qaa ii Kana qaa otaarotiwaajonŋ ama mende iŋoroto, Anutunonŋ momalaaria ii ro sokono qaaya jeŋ tegoro solanŋa koloorotiwaajonŋ qaa ii iŋoro.

¹⁴ *Tosianonŋ oyanboyanŋ koloowombaaŋonŋ Kana qaanonŋ qokotaanŋ iikaanŋa kanonŋ Anutuwaanonŋ iwai ii buŋa qeŋ aowuyagati eenŋ, iyonŋononŋ mono momalaariwaa qaaya qewagogi omaya koloonaga. Kaenŋ Anutuwaanonŋ soomonŋo qaawaajonŋ mende amaaninŋ qaa iikanonŋ mono omaya koloowabo.

¹⁵ Anutuwaanonŋ Kana qaa waleeninŋ irinŋa soono kazianonŋ qanananonŋ umakejato, Kana qaa mende enaga, ii siŋgisonggowaawaa qaaya mende jewonaga.

¹⁶ *Aabrahamnoŋ kaenŋ mindirinŋ nonoma kuuya ananaa wanjalenanana koloora. Kawaajonŋ soomonŋo qaaya nononoti, ii Kana qaanonŋ qokotaanŋkejuti, iyonŋooŋonŋadeenŋ qaagoto, Aabrahamnoŋ moma laariroto, iikaanŋa moma laarininŋ ananaanonŋ kaenŋagadeenŋ honŋawo koloowaatiwaajonŋ moro. Kawaajonŋ Anutunonŋ soomonŋo qaaya ii kokaenŋ arenŋonŋ ano: Ii moma laarininŋ honŋa kuuya ananaajonŋ kalenŋa nonono kalenŋmorianŋanonŋ asuŋinkeja.

* 4:3: Jen 15:6; Gal 3:6 * 4:7: Ond 32:1-2 * 4:11: Jen 17:10 * 4:13: Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14:

Gal 3:18 * 4:16: Gal 3:7

17 * Aabrahambaa qaa moŋ ii Buŋa Terenoŋ kokaenŋ oogita eja, “Niinoŋ gii kuunŋ gombe ejemba kanageso mamaga yoŋoo manŋiaga koloowaga.” Qaa kawaa so Aabrahamnoŋ Anutuwaawaa jaanoŋ maŋ koma nonomakeja. Anutunoŋ koomuya meŋ gbiliŋ oŋomakeja. Kanageso laaligogia qaa, ii jaawo laligojutiwaawaa tani kaanŋa oŋoono asuginkeju. Aabrahamnoŋ mono Anutu kaanŋa moma laariŋ muro.

18 * Anutunoŋ wala Aabrahambaajoŋ kokaenŋ ijoro, “Goo gbiliuruganoŋ koloonŋ seigi janŋogia senŋelao kaanŋa kolooro laligowuya.” Soomongo qaa ii moma nomaenŋ hoŋawo koloonaga, ii mende moroto, ii kilenŋ jejeromonoŋromoŋ ama ejemba kanageso mamaga yoŋoo manŋia koloomambaajoŋ mamboma laligoro. Soomongo qaa mutuyaa so koloowaatiwaajoŋ mono Anutu moma laariŋ muŋ laligoro.

19 * Saarawaa goroŋanoŋ merabora memewaa so mende kolooro aŋo gbania 100:waa so laligoŋ waaro. Kawaaajoŋ iyaŋa romoŋgoro mono eja waŋa selia waziŋ soosoolia kolooroto, kilenŋ Anutuwaawaa qaanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma laariŋ muŋ laligoro Aabrahambaa momalaarianoŋ mende sologoŋ looriro.

20 Mende looriroto, qaayanŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma laariŋ iikanŋoŋ kotiŋ nano. Anutuwaawaa soomongo qaawaajoŋ uutanŋoŋ kema qeŋ kanŋ qeŋ mende anoto, momalaarianoŋ kotiŋ Anutu mepeseenŋ laligoro Anutuwaawaa qabuŋayanŋoŋ seiŋo.

21 Anutunoŋ iwoi asugiwaatiwaawaa qaaya jeŋ somongoŋ ii andaboromambaajoŋ kotiŋkeji, ii moma kotiŋaboroŋ uwoi moŋ mende ama laligoro.

22 Kaenŋ ama laligoroŋtiwaajoŋ Anutunoŋ Aabrahambaa momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solanŋaniro.

23 Momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solanŋaniroŋti, qaa ii Aabrahambaajoŋadeenŋ mende oogita eja.

24 Aabrahambaajoŋadeenŋ qaagoto, ananaajoŋ ama kaanŋagadeenŋ ii oogita eja. Anana Poŋnana Jiisas meŋ gbiliro koomunongoŋa waaroti, Anutu iikaanŋ moma laariŋ munŋ momalaarinana iiro sokono jeŋ tegoroŋ nonono solanŋaniwoŋa.

25 * Anutunoŋ ananaa siŋgiŋoŋgoŋonanaajoŋ ama Jiisas mende aŋgoŋ kono komuro ano solanŋa koloowombaajoŋ ama meŋ gbiliro koomunongoŋa waama laligoŋa. Kianŋ.

5

Anutuwaawaa jaanoŋ solanŋaniŋ aisoŋoŋ luaenoŋ laligoŋoŋ.

1 Anana Anutu moma laariŋinŋ qaanaŋa jeŋ tegoro solanŋaniŋoŋ. Kawaaajoŋ Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mono nemuŋ koma nonono Anutuwo luae mokoloŋoŋ laligoŋoŋ.

2 Kaanŋagadeenŋ Jiisas Kraist moma laariŋinŋ nemuŋ koma nonono kalenŋmoriaŋ buŋa qeŋ aowombaa kania mokoloŋoŋ kambaŋ kokaamba kalenŋmoriaŋ uutanŋoŋ laligoŋoŋ. Anutuwaawaa asamararaŋ uutanŋoŋ keubombaajoŋ jejeromonoŋromoŋ ama aisoŋoŋkejoŋ.

3 Kawaaajoŋadeenŋ mende aisoŋoŋkejonto, koŋajiliŋ moma kawaaajoŋ kaanŋagadeenŋ aisoŋoŋkejoŋ. Koŋajiliŋ moma mokosiŋgoŋoŋ iikaanŋa kanŋoŋ kaparaŋkoŋkoŋoŋ mokoloowona. Ii moma iikawaajoŋ aisoŋoŋkejoŋ.

4 Kaparaŋ koma aŋgobatoŋoŋ kotiŋinŋ nambuŋa. Aŋgobatoŋoŋ kotiŋinŋ nanŋinŋ jejeromonoŋromonanoŋoŋ kotiŋinŋkebaa.

5 Anutunoŋ Uŋa Toroya ama nonono kana kolooro uujopaa molaaro uunananoŋ kemero laligoŋoŋ. Kawaaajoŋ jejeromonoŋromoŋ ama oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ ama mamboma gamugamu mende mokoloowona.

6 Iikawaa kania ii kokaenŋ: Anana wala looloria esunana qaa laligoŋinŋi, Kraistnoŋ mono kambaŋ dindiŋa iikanondeenŋ komuŋ ejemba aŋgoŋjoraŋanawo ananaa downana mero.

7 Moŋnoŋ Kana qaa tororo otaanŋ dindiŋa kolooji, alia iikaanŋajoŋ moŋnoŋ saanoŋ mende komunaga? Ii moro amamaaya koloonagato, moŋnoŋ uujopa mamaga ejemba ama oŋomakeji, alia moŋnoŋ iwaajoŋ ama saanoŋ selia qeleema komumambaajoŋ monaga.

8 Ejembanŋoŋ iikaanŋa amakejonto, Anutunoŋ uutanŋoŋ jopagoŋ nonomakeji, iinoŋ ii kokaenŋ qendeeno: Iinoŋ Kraist wasiro kamaanŋ wala aŋgoŋjora ejemba laligoŋinŋi, kambaŋ iikanondeenŋ mono ananaajoŋ ama komuro.

9 Komuro kambaŋ kokaamba sayanoŋ soŋgbama jeŋ tegoroŋ nonono solanŋaniŋ laligoŋoŋ. Kilenŋ ii qerewenŋa kaanŋa kolooro hoŋanoŋ mono kanagenŋ kokaenŋ koloowaa: Anutunoŋ siŋgiŋoŋgowaa uugereya asuganoŋ qendeeno iwoi kanŋaŋawo namonoŋ asugiwaawaa. Ii asugiro Anutuwaawaa jaanoŋ solanŋa koloŋoŋiwaajoŋ Jiisasnoŋ mono iriŋsoŋsoŋoŋ iikanŋoŋa metogoŋ nonono oyaŋboyaŋ mokoloowona.

¹⁰ Anana wala Anutuwaa kereuruta laligoninj, kambanj iikanonj iyanjaa Meria wasiro komuj iinonj tawanana kolooro Anutuwo ala-ala kolooninj. Kolooninj, iikanonj qerewenja koloojato, honjanonj kanagenj kokaenj asugiwaa: Tawanana ano Anutuwaa alauruta laligoninj Jiisasnonj kotiin laligojiwaaajonj mono afaangonj metogonj nonono oyanboyanj mokoloowonja.

¹¹ Ponjana Jiisasnonj Anutuwaa hamoqeqe gawonja mero Anutunonj tawanana ano iwo ala-ala kolooninj, iikayadeen qaagoto, onjanonj Anutuwo jopagonj aonj nama otokorianj maama aisoonkejonj. Kianj.

Aadambaajonj ama komuninto, Kraistwaaajonj ama gbiliwonja.

¹² *Eja motoongononj singisonjo namononj kondooro kolooro. Anutunonj singisonjowaa ironj ano koomu asugiro. Iikawaa so ejemba kuuyanonj singisonjo ama laligoninj koomunonj iikawaajonj ejemba korebore sokoma nonono laligojonj.

¹³ Wala Kana qaa mende kolooro kambanj iikanonj kaanjagadeen singisonjo asuganonj asuginj edabororoto, Kana qaa mende ero singisonjowaa qaaya ii mende jenj gosinj lanj laligogi.

¹⁴ Aadambaa kambanjonja kanainj lanj laligonj kougi Mooseswaa kambanjonj Kana qaa asugiro. Ejemba kambanj biiwianonj iikanonj singisonjo angito, Aadamnonj kana waleenoti, iikawaa sogadeen mende waleema laligogito, koomunonj kilenj ii kaanjagadeen galenj koma onono laligogi.

Adam, eja mutuya iinonj mono eja monj kawaatiwaa sareyaga kolooro.

¹⁵ Sareyaga kolooroto, kanagara ii ororonj mende koloojao. Aadamnonj Kana qaa waleema kamaaro singisonjo asuginj seinj ejemba mamaga sokoma onono komuj laligogi. Ii koomuwaa kania koloojato, oyanboyanj koloowombaa kania ii monj. Ii kokaenj: Eja motoongonj Jiisas Kraist iinonj nemunj koma nonoma kalenmorianja ninisaano Anutuwaa kalenjanonj asuganonj asuginj ejemba mamaga sokoma qepalugonj nonono.

¹⁶ Toroqenj kokaenj jemanja: Kana woi ii ororonj mende koloojao. Eja motoongononj singisonjo ano Anutunonj qaaya jenj tegoro singisonjo ejemba kuuya anana gere siawaa bunja kolooninj. Ii balonj ejawaa kania koloojato, Siwe ejawaa kania ii monj. Ii kokaenj: Kambanj mamaga Anutuwaa Kana qaa waleeninj kalenja qendeema jenj tegonj nonono solanjanjkejonj.

¹⁷ Ii mombo jemanja: Eja motoongononj Kana qaa waleema koomu kondooro ejemba korebore komuj laligojonj. Aadambaa singisonjowaaajonj ama koomunonj kuuya sokoma galenj koma nonono tondou laligoninj. Ii kana kamaanjqeqeta koloojato, Anutu esunjumuyaa kania ii kokaenj: Ejemba anana solanja koloowombaa kalenja ii kelemalelenj bunja qenj aonj kalenmorianjaa uutanonj laligojonj, anana mono oyanboyanj mokoloowonja. Eja motoongonj Jiisas Kraist iinonj nanjonj inaanj nonono kawali kaanja kotiin laligonj ubonja.

¹⁸ Mombo toroqenj jemanja: Eja motoongononj Anutuwaa Kana qaa waleema kamaaro Anutunonj qaaya jenj tegoro ejemba kuuya anana gere siawaa bunja kolooninj. Kaanjadeen eja monjonj solanja koloowombaaajonj kondooro uunana meleeninj Anutunonj saanonj ejemba kuuya ananaa qaanaa jenj tegoro solanjaninj kotiin laligonj ubonja.

¹⁹ Iikayadeen mombo jemanja: Eja motoongononj qootogo ama singisonjo wanj kono seiwo ejemba seiseiya anana meleema singisonjo ejemba kolooninj. Kaanjadeen eja monjonj Anutuwaa jeta tenj koma singisonjonanaa tawaya mero kana kolooro Anutunonj ejemba seiseiya ananaa qaanaa jenj tegoro solanjaniwonja.

²⁰ Wala eenj lanj laligonj kougito, Mooseswaa kambanonj Anutunonj Kana qaa ejemba singisonjogia moma kotowutiwaaajonj toroqenj onono. Ii toroqenj ononoto, ii mogi singisonjogianonj seinj asuganonj asugiro. Iikaenj kolooro Anutunonj mono kalenmorianja kaanjagadeen menj seiwo singisonjo uugun asugiro.

²¹ Singisonjowaa ku-usunja ii somata. Kawaajonj singisonjo aninj iikanonj galenj koma nonono koomuya koloonj laligonj kouninj. Anutu waa kalenmorianja iikanonj mono kaanjadeen ku-usunjawo koloaja. Jiisas Kraist Ponjananonj solanjaniwombaaajonj kondooro Anutunonj qaanaa jenj tegoro dinjonj laaligo kombombanja mokoloonj kambanj tetegoya qaa laligonj ubonja. Kianj.

6

Singisonjo gema qenj Kraistwo gbilin laligowu.

¹ Anutunonj kalenmorianja nonono seiwaatiwaaajonj singisonjo toroqenj ama laligowonja me qaago? Kawaajonj mono nomaen jeninj sokombaa?

* 5:12; Jen 3.6

² Singisonggo mono kozigen! Nono singisonggowa kasanongga loloon uunana walaganon qamo kaanja kolooro singisonggo ambombaaon togon laligojoni een, mono nomaembaaon singisonggonon toroqen galej koma nonono laligowonaga?

³ Qaa koi moju me qaago: Anana kuuya Kraistwaanon qokotaawonjatiwaaon ama oomulu men nonongji. Iikanon uunana walaganon mono Jiisas qegi komurotiwaa tani komuro laligowombaaon oomulu ii men nonongji.

⁴ *Amanon asamararaja qendeema Kraist men gbiliro koomunonga waaroti, anana uunananon kaanagadeen gbiliro dologa koloon laligonij sokombaa. Mannananon anana Kraistwaa tani kaanja gbilin waama nanamemen dologa ama men laligowonjatiwaaon moja. Kawaajon oomulu ii kokaembaaon men nonongji: Uunana walaganon Jiisaswo mooton komuj ewaatiwaaon uunana walaga ii kaanja ron kongi.

⁵ Uunana walaganon Kraistwo ororon komuro iikanon iwo qokotaan laligojoni een, Mannananon anana kaanagadeen Kraistwo nambonjatiwaaon moja. Kraistnon koomunonga waaroti, mono iwaa tani ororon gbilin laligonij sokombaa.

⁶ Uuselewaa siijnana kombombara bologanon singisonggo ambonjatiwaaon kopoosongonkeji, Anutunon siij ii kondeeno kemebaatiwaaon momakeja. Anutunon singisonggonon toroqen galej koma nonono welenq qen laligowonjatiwaaon mende moja. Kawaajon uunana walaga ii Kraistwo maripoonon qero komuro. Iikawaa so laligojon, ii mojon.

⁷ Mombaa uuta walaganon komuro iinon mono singisonggowa kasanongga loloon laligoja.

⁸ Uunana walaganon Kraistwo komuroti een, kaanjadeen iwo gbilin laligon kotiiwombaaon moma laarijon.

⁹ Kaen moma laarin Kraistwaa kania kokaen ero moma yagojon: Anutunon ii men gbiliro koomunonga waama laligon kotiin mombo mende komuwaa. Koomunon ii mende toroqen galej kono laligon ubaa.

¹⁰ Koomu komuroti, iikaanja kanon mono kamban motoonjo iikanon singisonggowa kusunja kondeeno kamban tetegoya qaa looloria en ubaa. Laaligo kombombara laligoji, ii mono Anutuwaajon laligon ubaa.

¹¹ Qamo yononon singisonggo ambombaaon amamaawuya. Onjo mono kaanjadeen onjoangiajon mogi qamo kaanja kolooro Kraist Jiisaswo qokotaan nama Anutuwaajon kotiin laligowu.

¹² Selegia komuwaati, iikawaa siij kombombara bologanon galej koma onono ii ten koma mun singisonggo ambubotiwaajon ii mono somongjon laligowu.

¹³ Kawaajon sele kitigia kuuya ii mono singisonggo Toyaa boronon mende ambu. Kema kaen anji bunaya kolooro wan kono anjonjora koloowabo. Iikaanja qaagoto, koomuyanonga gbilingo mono onjoangia Anutuwa boronon ama aowu. Sele kitigia kuuya ii Anutuwa borianon anji bunaya kolooro nemun kono nanamemen solanja koloonkebaa.

¹⁴ Onjo Kana qaa baatanon qaagoto, kalenmorian uutanon laligoju. Kawaajon singisonggonon mono een somongjon galej koma onono laligowubo. Kian.

Solana laaligowaa Toyaa mono welen qen laligowu.

¹⁵ Kawaajon nomaen jewonaga? Anana Kana qaa baatanon qaagoto, kalenmorian uutanon laligon singisonggo anij sokonja me qaago? Ii kozigen!

¹⁶ To woi koloojao. Onjoangia yoroononga mombaa boronon ama aon jeta ten koma welenq qenkejuti, iikawaajon mono qaa koi moma yagowu: Onjo mon jeta ten komakejuti, mono iwaa welenq qeuruta kolooju. Singisonggo Toyaa welenq qeuruta koloojuti een, iinon mono unuano koomu kotiga komuwuya. Anutuwa jeta ten koma welenq qenkejuti een, iinon mono qaagia jen tegoro solana koloon laligon ubuya.

¹⁷ Onjo wala singisonggo Toyaa welenq qeuruta koloon laligogi. Kaanja laligogi Bunja qaanon mindinjon onmakebaatiwaaon kuma onjongi mogi. Ii moma iikawaa so uugia meleema kamban kokaamba Bunja qaa tororo ten koma Anutuwa kania otaankeju. Kaen moma onjojon "Anutu dangisen!" jen laligojon.

¹⁸ Ii otaan singisonggowa kasanongga loloon Anutuwa welen qen nanamemen solanja ama men laligoju.

¹⁹ Uuselegianon looloria koloojiwaaon ama qaa iikawaa kania ii mono balon ejemba anana qaa jejewaa so niinon kokaen jemaaja: Onjo wala sele kitigia kuuya togon jeulalan Toyaa (Satambaa) boronon ama welen qen laligogi. Kaanja laligogi nanamemen anjonjorayawo asugin uugia men tilooro laligogi. Kaanja laligogito, kamban kokaamba

* 6:4: Kol 2.12

sele busu kitigia kuuya ii mono togon Anutuwaa borononj ambu. Kaen ama welen qegi nanamemenj solanja asugiro soraaya koloonkebu.

²⁰ Onjo singisonjo Toyaa welenqeuruta laligogiti, kamban iikanonj nanamemenj solanja ii mende otaagito, onjoanjiiaa jaajaa tondu laligogi.

²¹ Kambanj kokaamba nanamemenj iikawaajonj gamugia mojuto, kamban iikanonj iikaen ama laligonj honja mono nomaenj mokoloogi? Nanamemenj gamuyawo kawaa honja ii koomu kotiga.

²² Kambanj kokaamba Anutunonj singisongowaa kasanongga isama onono loloon Anutuwaa welenqeuruta kolooji honja asugiro soraaya koloonkeju. Kaen ama laaligo kombombanja laligonj tetegoyanonj oyanboyanj mokoloon laligonj ubuya.

²³ Singisonjo aninj Toyanonj tawa nonono koomu kotiga mokoloowonjato, Anutuwaa kalenja ii oyanboyanj laaligo. Kraist Jiisas Pohnanawo qokotaan nambonjati eenj, mono kotiinj tetegoya qaa laligonj ubonja. Kianj.

7

Loemba laaligowaa sareqaaya

¹ Oo uumeleenj alauruna, onjo Kana qaa mojuwaa so onjoonj kokaen jemaña: Kana qaanonj ejemba somonjonj nononja. Namononj laligonj ubonjatiwaa so mono kawaa baatanonj laligowonja, onjo ii moju me qaago?

² Kawaa sareya monj ii kokaenj: Kana qaanonj emba loyawo somonjoro ejanonj laligowaatiwaa so loemba laligowaoto, loyanonj komuwaati eenj, embianonj mono loemba laaligowaa Kana qaanongga loloowaa.

³ Kawaajonj loyanonj jaawo laligoro eja mombaajonj Oonj jero mewaati eenj, iwaa qata mono olonkaku embaga jenkejonj. Kaen jenkejonto, loyanonj komuwaati eenj, Kana qaa iikanonj mende toroqen somonjoro laligowaa. Kaanja laligonj eja monj mewaati, iinonj mono olonkaku embaga mende koloowaa.

⁴ Kawaajonj uumeleenj alauruna, onjo kanagianonj mono kaanjadeen eja. Onjo kaanjagadeen eja mombaa buña koloowutiwaajonj Kraistwo qokotaagi. Anutunonj ii menj gbiliro koomunongga waaro laaligonananonj honja Anutuwaajonj mokolooro asugiwaatiwaajonj momakeja. Kraistnonj komuro uugia walaganonj iwo komuro qamo kaanja koloon Kana qaawaa buña mende laligogu.

⁵ Wala uuselewaa siinj kombombanja bologanonj galenj koma nonono tondu laligoninj. Kamban kanonj Kana qaanonj sololoon kuuj nonono singisonjo ambombaa siijnana kombombanja bologanonj koloon galenj koma nononji. Kawaajonj uuselelananonj waaro laaligonananonj koomu kotigaa honja mokoloon tondu laligoninj.

⁶ Kaanja laligoninto, wala qaa iikanonj somonjonj nonono gbadoyanonj laligonj kana qaawaa waja motomotoonj otaawombaajonj kaparanj koma gawonja menj laligoninj. Kraistwo qokotaan naninj uunana walaganonj iwo komuro kambanj kokaamba kana qaawaa buña koloonjinonja loloon mombo welenja mende qenkejonj. Kambanj kokaamba kananananonj gbiliro Unja Toroyanonj inaanj nonono afaanjonj Anutuwaa gawonja menkejonj. Kianj.

Singisonjo ambombotiwaajonj kaparanj koma aonjonkejonj.

⁷ *Kawaajonj nomaenj jewonaga? Kana qaa anjo singisongoyawo kolooja me qaago? Ii kozigenj! Kana qaanonj mono singisongowaa kania qendeema nono mobe. Kana qaa monj kokaenj eja, "Mombaanonj iwoiwaajonj mende koposongowa." Kaenj mende jenagati eenj, niinonj iwoiwaa koposongonkejenj, iikawaa kania mende moma kotowenaga. Kawaajonj Kana qaa mende moma kotowenaga, iikianj singisonjo mende moma yagowenaga.

⁸ Kana qaa mende enaga, singisongononj mono qaa omayaa ano koomuya koloonaga. Kaanja koloonagato, jenkkoto qaa mobe sopa somonjonj nono ii waleemambaa kania koloooro singisonjo ambe asugiro. Jenkkoto qaanonj mono kuuj nono uuna waaro siijnana kombombanja bologa kania kania ii tororo asugigi bologaaajonj tondu koposongonkejenj.

⁹ Wala Kana qaa mende moma tompinj laligoweto, jenkkoto qaa mobe iikanonj anjonj koma nonotiwaajonj singisongowaa siijnanonj gbiliro uuna waaro ii ambe. Singisonjo ambe menj komunj nono koomuya koloowe.

¹⁰ Anutunonj jenkkoto qaa ii otaanj laligonj kotiimambaajonj moma nonoto, qaa ii otaamambaajonj batogowe menj komunj nono koomuya koloowe. Koomuya koloowetj, iikanonj mono asuganonj asugiro mokoloowe.

¹¹ *Jenkkoto qaa moma kotowe sopa somonjonj nono ii waleemambaa kania koloooro jenkkoto qaanonj kuuj nono singisongononj tiligonj nono ii ambe. Singisonjo ama

qaanawo koloowe. Iikaanja kanonj Anutuwaa jenkooto qaa iikanonj singisonjgo nemunj kono ambe menj komunj nono koomuya koloowe.

¹² Kaanja kolooweto, kilenj Kana qaa iikanonj mono kowoga ano soraaya kolooja. Iikawaa jenkooto qaayanonj mono dindiņa ano awaa kolooja.

¹³ Kaanja kolooro jenkooto qaa awaa iikanonj menj komunj nono koomuya koloowe me qaago? Ii kozigenj! Qaa awaanonj qaagoto, Kana qaanonj mono neenaa singisonjgonaa kania nisaano moma kotowe. Singisonjgowaa gamuya asuganonj asugiro kanjanjawa momambaajonj ama jenkooto qaa iikanonj singisonjgowaa sopaya somonjgoro uunanonj waaro waleema singisonjgo ambe. Neenaa singisonjgona iikanonj mono menj komunj nono koomuya koloowe. Kianj.

Uunanonj singisonjgowaa manjaqeqe ero laligojenj.

¹⁴ Uņa Toroyanonj Kana qaa nonono dindiņa kolooji, ii mojonto, niinonj singisonjgo ejaga koloonj siinja kombombanja bologawo koloojenj. Kamaanj kombe singisonjgononj galenj koma nono tenj koma welenja qenj singisonjgo amakejenj.

¹⁵ *Kawaajonj iwoi awaa amambaajonj momakejenj, ii mende amakejenj. Iito, iwoi bologa amambaajonj togonj sisia menkejenj, mono ii amakejenj. Kawaajonj iwoi amakejenj, niinonj kawaa kania saanonj mende moma kotonkejenj.

¹⁶ Kawaajonj iwoi bologa amambaajonj mojotiitii ama ii amakejenj eej, Kana qaanonj mono kilenj awaa kolooja. Kana qaawaajonj mono uumotoonj anjenj.

¹⁷ Kaenj kolooro niinonj neeno ii mende toroqenj amakejento, singisonjgo uunanonj eji, iinonj mono kuunj nono ii amakejenj.

¹⁸ Nanamemenj awaa amambaa siinja onjonj momakejento, ii amambaa esunanonj mende koloonj nomakeja. Kawaajonj noo uunanonj iwoi awaa monj mende ejato, uuselenanonj mono singisonjgo amambaajonj kuunj nomakeja, iikaya mojenj.

¹⁹ Kawaajonj iwoi awaa amambaa siinja momakejenj, ii mende amakejento, iwoi bologa mende amambaajonj momakejenj, mono ii amakejenj.

²⁰ Kaenj kolooro iwoi amambaajonj togonkejenj, ii kilenj amakejenj eej, ii neeno mende toroqenj amakejento, singisonjgo uunanonj eji, iikanonj mono kuunj nono ii amakejenj.

²¹ Kawaajonj neenaa kanana kokaenj ero mokolonjkejenj: Iwoi awaa amambaa siinja mobe bologaa siijnanonj mono uuna somonjgoro osinjejenj.

²² Kawaa kania ii kokaenj: Uunanonj Anutuwaanonj Kana qaawaajonj uumotoonj ama tenj komambaajonj momakejenj.

²³ Kaenj momakejento, sele busunanonj neenaa kiania kokaenj ero mokolonjkejenj: sele busunaa kitia yonjononj singisonjgowaa warja koloogi amambaajonj momakejenj. Singisonjgo amambaa siijnanonj mono uusiiņa awaa ii menj kamaanj amambaajonj moro aonj oronkeja. Singisonjgo amambaa siinja kombombanjaonj mono sele busunaa kitia kitia sololonj onjoma somonjgonj nono kasa gbadononj laligojenj.

²⁴ Oo niinonj bolinj tegonj arjonjoranawo koloojenj. Uuselenaa siinja bologanonj nuano koomu kotiga komumambotiwaajonj mono morononj dowena menj hamo qenj nonaga?

²⁵ Oo Jiisas Kraist Pojna, iinonj nemunj koma nono "Anutu danggisenj!" jejenj. Kani-ananonj kaanja kolooro neeno uunanondeen Anutuwaanonj Kana qaawaa baatanonj kema welenja qenkejento, sele busuna singisonjgoyawo iikaanjonj singisonjgo amambaa siinja kombombanjaonj somonjgonj nono iikawaa kasa gbadononj laligojenj. Kianj.

8

Uņa Toroyanonj riindanggonana kolooro kotiiņ laligojenj.

¹ Kawaajonj ejemba Kraist Jiisaswo qokotaan nanjonj, Anutunonj mono ananaa qaanana jenj tegoro kambanj kokaamba gere siawaa bunja mende koloonj laligojenj.

² Kawaa kania kokaenj: Gii singisonjgowaa siinja tenj koma laligonatiwaajonj ama koomu kotigaa bunja koloonj laligona. Kaanja laligonato, Kraist Jiisaswo qokotaan nana laaligo kotigaa Uņayanonj mono koomu kotigaa kasanonjga isama gono laligojanj.

³ Ejemba uuselenananonj siijnana kombombanja bologa ii eja. Ii otaaninj Kana qaawaa esujanonj loorinj laaligo kombombanja nonombaatiwaajonj amamaaro osinj qagoninj. Qagoninj uuselenananonj singisonjgo ama laligoninj, Anutunonj singisonjgo iikawaa qaaya jenj tegonj kitia kokaenj meleenonj: Iinonj iyanja Meria wasiro namononj kamaanj singisonjgo ejawaa sele kaanja kolooro. Toroqenj singisonjgowaa siimolonj tani kaanja kolooro oogi komuro. Anutunonj laaligo kotigaa kania kaenj meleuro.

⁴ Anutunonj kania ii kokaembaajonj meleuro: Kana qaanonj anana solanja ano dindiņa laligowambaajonj jenj kotonj nonomakeji, Anutunonj qaa iikawaa horjanonj ananaanonj

* 7:15: Gal 5.17

koloodaborowaatiwaajon moro. Kawaajon uuselenanaa siija kombombaŋa bologanon mende galeŋ koma nonombiwaajon togoŋ Uŋa Toroyaa uusiija teŋ kombombaajon namakejon.

⁵ Ejemba uuselegiaa siij kombombaŋa bologa otaankejuti, iyonoo uugianon mono siŋgisongo ambombaajon eja. Ejemba Uŋa Toroyaanon siij otaan amakejon, ananaa uunananon mono Uŋa Toroyaanon nanamemen ambonjwaajon eja.

⁶ Uuselenanaa siij kombombaŋa bologanon mono horon nonono koomu kotigaagen kembombaajon ejato, Uŋa Toroyanon uunananon luae qero kotiin laligowombaa siija momakeja.

⁷ Anutunon Kana qaa nonono siŋgisongo ambombaa siij kombombaŋanon mono qaa iikawaa baatanon mende kemakeja. Ii kemambaajon amamaaja. Ii amamaaro tondu laligon uunananon Anutu qetama kere ama munkejon.

⁸ Ejemba uuselewaa siingia kombombaŋanon galeŋ koma oŋonji tondu laligojuti, iyononon mono Anutuwaa jaanon sokombombaajon osiwuya.

⁹ Yoŋonon osiwuyato, Anutuwaa Uŋa Toroyanon oŋoo uugianon laligoji een, iinon mono galeŋ koma oŋono laligoju. Uuselewaa siingia kombombaŋa bologa yoŋonon mono oŋo mende galeŋ koma oŋomakeju. Kraistwaa Uŋa Toroyanon mombaa uutanon mende kemero een laligoji, iinon Kraistwaa buŋa mende koloaja.

¹⁰ Mende koloojato, Kraistnon oŋoo uugianon laligoji een, sele busugianon siŋgisongowaaajon ama komuwuyato, uŋagianon solana koloojutiwaajon ama kotiin laligon ubuya.

¹¹ *Anutunon Kraist Jiisas men gbiliro koomunonga waaroti, iwaa Uŋayanon uugianon laligoji een, iyononon oŋo Anutuwo qokotaan nanji selegia koomuya ii kaanagadeen men gbiliwaota.

¹² Oo uumeleen alauruna, gbilin laligojoniwaajon nononon mono Anutuwaanon tosaawo laligojon. Uuselewaa siinana kombombaŋa bologa otaawombaa tosaaga qaagoto, Uŋa Toroyaa jeta teŋ koma laligowombaa tosayanon mono en nononja. Kawaajon ananaa ainnananon laŋ laligowombo.

¹³ Uuselewaa siingia kombombaŋa bologa otaan laligojuti een, oŋo mono koomu kotigaa buŋa koloowuya. Kaana koloowuyato, Anutu qama kooligi Uŋa Toroyanon uuselegiaa nanamemen bologa men komunkebaati een, iikaana kanon mono gbilin kotiin laligon ubuya.

¹⁴ Anutuwaa Uŋayanon ejemba qindingon unuano laligojuti, iyononon kuuya Anutuwaa merabaraŋa koloaju.

¹⁵ **Omejiilan yoŋonon ejemba sololon oŋonji jenengia ororo welenqeqe omaya koloon laligojuto, oŋo ome kaana ii mon qaagoto, Uŋa Toroya ii buŋa qeŋ aon laligoju. Kawaajon oŋo mono mombo toroqen toroko qaganon laligowubo. Uŋa Toroya iinon mono men letoma oŋono Anutuwaa merabaraŋa koloaju. Uŋa iikanon sololon nonono Anutuwaajon “Aba* Ama!” qamakejon.

¹⁶ Anutuwaa merabaraŋa koloojoni, qaa ii Uŋa Toroyanon arjo ananaa uŋananawo wambelaan motoon nanjon jenkeja.

¹⁷ Anutuwaa merabaraŋa koloojoni een, iinon iyanaa ejembauruta ananaajon oyanboyon mozozongoro eji, ii kaanagadeen buŋa qeŋ aowonja. Anutunon Kraistwaajon iwoi mozozongoro eji, ii mono kaanagadeen Kraistwaa kooronjon nama buŋa qeŋ aowonja. Kraistwo motoon siimbobolo momakejon een, mono kaanagadeen Kraistwaa asamararaŋanon uma iwoi motoon asariŋ laligowonja. Kian.

Laaligo asamararaŋanon uma laligowonja.

¹⁸ Kamban kokaamba siimbobolo moma laligojoni, iikanon laaligo kamaanqeqeta koloaja. Kanagen Kraistwaa asamararaŋanon uma asariŋ oyanboyon laligowonati, iikanon mono laaligo uuta akadamuyawo koloowaa. Laaligo woi ii leelee ama gosiwonatiwaa so qaago. Kaan romonjojen.

¹⁹ Anutunon oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyononon mono mamboma Kraistnon kan Anutuwaa merabaraŋa metogon qendeema oŋono asamararaŋ asugin onombaatiwaajon awelegonkeju.

²⁰ *Anutunon oro ano iwoi kuuya mokoloroto, yoŋonon laligon komun qaombuya. Iyanjiaa siingiaa so qaagoto, Anutunon mono iyanaa siingaa so kaen arengoro. Iwoi kuuya qaombuyato, kilen jejeromonromon oŋono oyanboyon kokaen asugiwaatiwaajon mambomakeju:

* 8:11: 1 Kor 3.16 * 8:15: Maak 14.36; Gal 4.6 * 8:15: Gal 4.5-7 * 8:15: Aba ii Arameik qaanon ama. * 8:20:

²¹ Anutunonj oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyonjononj mono kaanagadeenj kokaembaajonj mambomakeju: Anutunonj ii kaanagadeenj angonjora laaligowaa kasayanongga isama onono mende komonj gisaanj qaombuyato, Anutuwaaw merabora kaanja loloonj asamararanjiaawo asarinj enj ubuya.

²² Kawaa kania ii kokaenj: Anutunonj oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyonjononj korebore mono motoonj osonjonj horonj merabora memewaa masu unjnjkeji, iikaanja moma enj kouma kambanj kokaamba kaanagadeenj amakeju, ii mojonj.

²³ *Anutunonj oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyonjononjga qaagoto, Anutuwaaw yambuyambu kolooninj Unjaya Toroya kalenja nonono laligojonji, anana mono kaanagadeenj uunananonj osonjonj horonj laligojnkejonj. Anutunonj nunuano meraboraanja qaita monj kolooombaaajonj mamboma laligonj osonjonj amakejonj. Nunuama downana mero selenana qaita monj bunja qenj aonj Siwenonj uma qeangowaatiwaajonj awelegonj laligojonj.

²⁴ Kaanja letombombaaajonj jejeromonjromonj ama uunana meleema Siwewaa bunja koloowonja. Iwoiwaajonj jejeromonjromonj amakejonji, iikawaa honja kolooro iininj jejeromonjromonana iikaanja kanonj tegowaa. Mojnjonj iwoiwaaw honja kolooro iima iikawaa jejeromonjromonja ii mende toroqenj ama mambomakeja. Ii qaago.

²⁵ Iwoiwaaw honjonj mende kolooro iimakejonji, iikawaajonj jejeromonjromonj anjonj eenj, ii mono kaparanj koma kolooowaatiwaajonj mamboninj uunana mende kamaanjkeja.

²⁶ Kaanjiadeenj loorininj Unja Toroyanonj ilaanj nonomakeja. Nomaenj qama koolininj sokonaga, ii mende mojonj, Unja Toroyanonj mono anjo qamakooli gawonananonj ilaanj nonoma ananaajonj ama qama koolinj qaa jeta asuganonj jejewaa so qaagoto, osonjonjbooro qaganonj sanjonj jenkeja.

²⁷ Sanjonj jenj Anutuwaaw siinja so ejemba soraaya ananaajonj ama qama koolinjkeja. Anutunonj ejemba uunana iima gosinjkeji, iionj mono afaanjgonj Unja Toroyaw uumomoya momakeja.

²⁸ Anutunonj qamakoolia moma ilawoila kuuya galenj kono kawaa mindimindiri honjonj mono iyanjaa alaurutanonj qeangowutiwaajonj koloonjkeja. Ii mojonj. Honja iikanonj ejemba hamoqeqe arenja so onoono jopagonj munjkejuti, mono ii kaenj me kaenj ilaanj onomakeja.

²⁹ Anutuwaaw arenjaa kania ii kokaenj: Iyanjaa Merianonj uumeleenj ala seiseiya ananaa batunananonj jeta menj nonombaatiwaajonj momakeja. Kawaaajonj waladeenj arenj ama nonono taninananonj Meriaa so kolooombaaajonj moro. Iikawaajonj ejemba waladeenj moma nononoti, nono kaanagadeenj kolooombaaajonj jenj meweengonj nonono.

³⁰ Waladeenj jenj meweengonj nononoti, anana kaanagadeenj nonoono. Nononoti, ananaa qaanana kaanagadeenj jenj tegoro solanjanininj. Solanjanininji, ananaajonj kaanagadeenj kana qendeeno iyanjaa asamararanjonj uma oyanjboyanj laligowonja. Kianj.

Anutuwaaw uujopayaw mepemepesee rii.

³¹ Qaa ii moma kawaaajonj nomaenj jewonaga? Anutunonj sopa somonjonj nonoma leegenananonj laligoji eenj, morononj mono qotogonj nononaga?

³² Anutunonj iyanjaa Meria kaanjiadeenj mende anjonj konoto, ii jenj tegoro laaligoya kuuya ananaajonj ama qeleeno. Ii qeleeno Anutunonj iwo kalenj qerewenja tosaanja kuuya ii kaanagadeenj afaanjgonj nonombaa.

³³ Anutunonj ejemba iyanjaajonj meweengonj nonoma qaanana jenj tegoro solanjaninjkejonji, iikawaajonj morononj mono qaa jakeyanonj ama nononaga?

³⁴ Kraist Jiisasnonj komuro Anutunonj mombo menj gbiliro Siwenonj uma Anutuwaaw boro dindijanonj rama toroqenj ananaajonj ama qama koolinjkeja. Kawaaajonj mojnjonj monj qaanana gosinj gere sianonj kemebombaaajonj jenj tegonj nonombaaajonj amamaawaa.

³⁵ Kraistwaa uujopa uutanonj laligoninj morononj mono iikanonja mendeema nonono kamaawonaga? Kakasililinj ama nononji konajilinj mobonagato, Kraistwaa uujopayanongga saanonj mende kamaawonja. Sisiwerowero ama nonombuyagato, iikanonja saanonj mende kamaawonja. Bodi mokoloowonaga me opo surunananonj qaono laligowonaga, mono saanonj mende kamaawonja. Komuwombotiwaaw toroko qaganonj laligowonaga me manja qegi kazi koloonagato, mono saanonj mende kamaawonja.

³⁶ *Iikawaa qaaya ii Bunja Terenonj kokaenj oogita eja,

“Goo qagaajonj ama umugawodeenj kanainj nunugi komuwonjatiwaajonj mogi kema gomaj tiinjkeja. Lama unjnj nenjkejuti, iikaanjiadeenj nonoononj romonjonjkeju.”

³⁷ Qaa iikawaa so ama nonombuyagato, Kraistnonj uujopaya ninisaano moninj, iionj nanjonj nonono lombo kuuya iikanonj mono haamo ama otokorianj maama laligowonja.

³⁸ Iwoi moŋŋonj mono Kraistwaa uujopayanŋga mendeema nonomambaajonj amamaawaa. Ii honja toonjaga moma yagojen. Koomunonj me laaligowaa iwoiya moŋŋonj mono mendeema nonomambaajonj amamaawaa. Siwe gajoba me omejiilanj yonjonj mono kambanj kokaamba me kanagenj nono mendeema nonombombaaonj amamaawuya. Beŋsakonj kawali ku-usunjiawo yonjononj ii amamaawuya.

³⁹ Euwaa euyanonj me emuwaa emuyanonj laligojuti, iyonjononj mono mendeema nonombombaaonj amamaawuya. Anutunonj ilawoila tosaanja monj mokolorota ejuti, iyonjononj mono kaanagadeen Anutuwwa uujopaya iikanonja mendeema nonombombaaonj amamaawuya. Anutuwwa uujopaya iikanonj mono Kraist Jiisas Poŋnana iwaanonj asugiro ninisaano ii mojonj. Kianj.

9

Anutunonj siinja so Israel meweengonj onjono.

¹ Niinonj Kraistwo qokotaanj nama qaa qolonmolonjgoya qaagoto, qaa honja toonj monj jemaŋa. Unja Toroyaa qaawaaonj geja ambe qaana nanjonj jenj kotiinj uunanonj saŋe nuro kokaenj moma jejenj:

² Niinonj Juuda ejemba tosaanja yonoo wosobirinonj nuro uunanonj siimbobolo somata tetegoya qaa kokaembaajonj momakejenj:

³ Yonjononj niwo balonj selenonj Israel kanagesoga motoonjgo koloojonto, uugianonj Kraistwo mende qokotaanj lanj laligoju. Niinonj Israel njalaurunanonj uugia meleembutiwaajonj aonjoronkejenj. Anutunonj yonoo qaagia gosiro neeno yonoo kitigia koloowe ironja meleema noo qananonj kokaenj ubaatiwaajonj mojenj: Iionj nii Kraistwaanonjga mendeema nono gere siawaa bunja koloomambaajonj mojenj.

⁴ *Yonjononj Israel tuuj uutanonj laligogi Anutunonj unjano bunjaya koloju. Anutuwwa gabunjaya bosima akadambugiwao koloju. Anutunonj yonowo oyanjboyanj koloowutiwaa soomonjgo walaga ano gbilia ama Kana qaa onjono. Kawaajonj jiwowonj jigononj uma Anutuwwa waeya menj mepeseenkeju. Anutunonj kotumotueya seiwaatiwaa qaa somonjgoroti, iikawaa honjanonj koloowaatiwaajonj mambomakeju.

⁵ Yonjononj wanjalenana Aabrahambaa gbiliuruta yonoo esa meraurugiaga laligoju. Kraistnjon yonoononjga balonj sele busu menj eja koloooro. Kraistnjon Anutunana koloonj iwoi kuuya galej kono qata kambanj tetegoya qaa mepeseenkebonja. Qaa ii onjanonj.

⁶ Iikaanja laligojuto, Israel kanagesononjga koloonj seinj laligojonj, anana kuuya mono kilej Israel ejemba honja mende koloojonj. Kawaajonj Anutuwwa qaayanonj songiro esunjanonj kamakamaata koloonjkeja me? Kaenj jewonaga, ii qaa honja qaago.

⁷ *Aabrahambaa gbiliuruta yonoononjga koloojonjiwaajonj ama kuuya anana mono Anutuwwa meraboraanjaga mende koloojonj. Kaenj qaagoto, Anutunonj Aabrahambaaonj kokaenj ijoro, “Aisakwaa esameraurutanonj mono goononj toroqen qaga bosima laligonj ubuya.”

⁸ Qaa iikawaa kania ii kokaenj: Aabrahambaa gbiliuruta balonj ejemba silinonj merabora koloonjkejonj, kuuya anono mono Anutuwwa meraboraanja mende koloojonj. Kaenj qaagoto, Anutunonj qaa somonjgoro ejiwaa so koloonjinj, Anutunonj mono nonoga moma nonono Aabrahambaa gbiliuruta honja koloojonj.

⁹ *Soomonjgo qaa iikanonj Aabrahambaanonj kokaenj karo moro, “Gbani motoonjgo tegoro kanonj mombo kanj giibe Saaranonj mono meriawo koloojaa.”

¹⁰ Qaa kaenj moro iwaanonj iikaya kolooroto, iikanonj mende tegoro. Iwaa gematanonj Rebekawaanonj kaanjadeen Anutuwwa qaayaa so koloooro. Bejnana Aisak iinonj embia ii koro muro merawoigara sunesune koloori.

¹¹ Sunesune yorononj goronj uutanonj rama mende koloonj iwoi awaa me bologa monj mende aniti, Anutunonj mono kambanj iikanonj mera iyoroononjga monj iyanjaajonj meweengoro. Iyanjaa momo arenjanonj kotiinj honjowo koloonj tegowaatiwaajonj ama koga meweengoro.

¹² *Iyanjaa uusiinjanonj honjowo koloowaatiwaajonj Rebeka kokaenj ijoro, “Datanonj mono kogaa welenjeqe koloonj newo baatanonj laligowaa.” Anutunonj kaenj ijon nanamemenjgara ambaoraga iikawaa soyanonj ii mende gosinj oronoto, iyanjaa siinagadeen otaanj koga oono dataa somataya koloooro.

¹³ *Iikawaa qaaya ii Bunja Terenonj kokaenj oogita eja, “Jeikob uunanonj jopagonj laligoweto, Iisoo (Esau) ii togonj kazi ama munj laligowe.”

14 Qaa kawaajonj mono nomaen jewonaga? Anutunonj dindinja mende kolooja me? Iikaanja qaago totoonj!

15 * Anutunonj Mooseswaaajonj qaa kokaen ijorota eja, "Niinonj mono neenaa siirna otaanj monj moroga iima koboonj kiankomumambaajonj mojenj, iiga mono kiankomunj munkejen. Monj morowaajonj wosomomo ama mumambaajonj jejerj, iwaajonj mono wosona momakejen."

16 Qaa kawaajonj ama namo ejanonj Anutu mende galen komakejato, iwoiwaa siirna moma amambaajonj batogonj bimbimgonagato, ii kilen Anutu mende uuguwaa. Anutu anjo kalenmorianaa so iwoi kuuya galen kono iwaa borianonj eja.

17 * Anutunonj faaraa kimbaajonj qaa ijoro Buja Terenonj kokaen eja, "Neenaa qabunana jen seigi gomanj korebore sokombaatiwaaajonj mojenj. Kaen moma ku-usuna qendeembe asuganonj asugiwaatiwaaajonj kuunj gombe giinonj asugina. Asuginj laligonj tuarenjenj ama noma laligona mono haamo ama gombe."

18 Qaa iikawaa so Anutunonj iyanjaa siirna otaanj monj iima koboonj kiankomumambaajonj moji, ii mono kiankomunj munkebaa ano mombaa uuta menj gojomambaajonj moji, ii mono menj gojono yangisenj koloonkebaa. Kianj.

Anutuwaanonj irinjonsoonj ano kiankomu

19 Onoononja mononj noojonja kokaen jenaga, "Kaen kolooro kuuya anana mono Anutuwaa uusiiirna tuarenjenj ama mubombaajonj amamaankejonj. Kaen koloorogo Anutunonj mono naambaajonj toroqen jenj nonomakeja?"

20 * Monjonj kaen jenagato, balonj eja gii mono moroga koloonj Anutu tuarenjenj ano angowowo ama munaga? Boroterenonj mono iyanjaa mokomokoloo Toya kokaen saanonj mende jenj mubaa, "Gii mono naambaajonja tani koi kaanja mokolonj nona?"

21 Monjonj meme ejanonj mono iyanjaa ku-usunj qaganonj siirna so gbakonj meleema meweenonj gbakonj mootoonjo kanoja koworanenj morota morota menkeja. Tosia kamban so menj gawonj munkejonj ano tosia akadamiawo ii mono korisoro kambanjonjadeen gawonj munkejonj.

22 Anutu mokomokoloo Tonananonj mono kaanjiadeen ama nonomakeja. Iinonj irinjonsoonja ejemba qendeema nonono ku-usunja iima mobombaajonj momakeja. Kaen moma irinja soono kazianonj ejemba tosaanja yonoo qagianonj uro jorinj kondeema onjomambaajonj ama laligoro. Ii kilen ironja uulanawodeen mende meleema ononoto, yonjoonj ama siimbobolo mamaga moma mokosingonj uugia meleembutiwaaajonj mam-boma laligoro.

23 Kaanjiadeen kalenmorianja inisaano kelemalelenj koloowaatiwaaajonj momakeja. Kaen moma ejemba akadamiya buja qen aowombaajonj meweengonj nononoti, anana mono niniima kobooro akadamiyawa asarinkejonj.

24 Anana kaanagadeen kaanja koloowombaajonj nonoono. Juuda ejembagadeen qaagoto, waba kantria kantria ii kaanagadeen kaanja koloowutiwaaajonj onoono.

25 * Anutunonj iikawaa qaaya jerota gejatootoo eja Hoosewaa terenonj kokaen eja, "Ejemba neenaa kanagesouruna mende koloonj laligogiti, niinonj mono ii onjoombe neenaa kanagesona koloowuya. Tosianonj neenaa wombo alana mende laligogiti, iyonjoonj mono 'Neenaa wombo alauruna,' kaen jenj laligomanja.

26 * Niinonj gomanj mombaa ejembaya yonjoonj kokaen jenj laligowe, 'Onjo neenaa kanagesouruna mende laligoju.' Kaen jenj laligoweto, ii mono balonjianonj iikanonja onooma qagia kokaen qamanja: Onjo mono Anutu laaligo Toya meraboraanja koloju. Utequte kaanja koloowaa."

27 * Aisaianonj kaanagadeen Israel kanageso nonoononj ama kokaen saama jero, "Israel ejemba janjonana kowe sakasin kaanja koloonagati eenj, ii kilen nonoononja afaananonj mono uunana meleeninj hamo qen nonombaa.

28 Ponjonj gomanja gomanja kuuya anana qaanana ilinj alanj gosinj jenj tegonj kitia kuuya meleema nonondaborowaa."

29 * Aisaianonj kaen jenj waladeen qaa monj jeroti, iikawaa onjanonj mono nonoononj kokaen kolooja, "Ponj ku-usunj kuuyaa Tonananonj gbiliurunana tosaanja mende injiima kobooro uugia meleembuyagati eenj, balonananonj mono Sodom kaanja meleeno kemero gere jenaga. Nonononj mono Gomora ejemba kaanja tiwilaawonaga. Anutunonj mono kaanja ama nononaga." Kaen jero.

Israel kelemalelanonj Anutu yangisenj ama munkeju.

* 9:15: Eks 33.19 * 9:17: Eks 9.16 * 9:20: Ais 29.16; 45.9 * 9:25: Hoos 2.23 * 9:26: Hoos 1.10 * 9:27:

³⁰ Kawaajon mono nomaen jewonaga? Kantri tosianon Anutuwaa jaanon solanja koloowombaa gawonja mende kaparanj koma megiti, iyononon Anutuwaa jaanon solanjanigi. Uugia meleema Anutuwaa laarigi iikawaajon qaagia jen tegoro solanjaninj laligoju.

³¹ Kaen laligojuto, Israel nononon solanja koloowombaa Kana qaa otaawombaaajon kaparanj koma laligonj kouma ii kilen Anutuwaa jaanonj mende solanjaninj.

³² Iikawaa kania ii kokaen: Iyangiodeen batogon nanamemenj dindinja ama iikaanja kanon solanja koloowombaaajon kaparanj koma Jiisas mende moma laarinj mugi. Iinon jamo powowonj kaanja kolooji, mono iwaanonj ritatanjonj unjuro osinj gema qegi. Iikawaajon solanja mende kolooji.

³³ *Iikawaa qaaya ii Buja Terenonj kokaen oogita eja,

“Iibu, Anutu niinonj mono aenj jamo monj Zaion baanjonj Israel tuunj uugianonj komowe yonononj iikanonj ritatanjonj kamaanj unjuro gema qenkebu. Monjonj eja gereya powowonj kotakota ii moma laarinj mubaati, iinonj mono kambanj monjonj iwaajonj nama gamu mende mokoloowaa.” Kiaj.

10

¹ Oo uumeleenj alauruna, niinonj neenaa Juuda kanagesouruna uugia meleembutiwaajonj awelegonkejen. Anutunonj hamo qen onjombaatiwaajonj uuna menj kululuunj yonoojonj ama Anutuwaa koolinj munkejen.

² Yonoo kanagianonj kokaen eja: Yonononj Anutuwaajonj uugere amakejuto, ii poumapou gaganonj amakeju. Yonoo qaagia kaen nanjonj jejen.

³ Anutunonj qaanana jenj tegoro solanjanijoni, iikawaa kania mende moma yagonj iyangiodeen batogon solanja koloowombaaajonj kaparanj komakeju. Kaen ama Anutunonj qaanana jenj tegoro solanjaniwombaaajonj jenkeji, qaa iikawaa baatanonj mende kema osinj eenj tondu laligoju.

⁴ Kraistnong anodeenj Kana qaa otaadabororo. Nono tosianonj ii amamaanj Kraist moma laarinj uunana meleenjonj, iikaya mono Kraistwaajonj ama Anutuwaa jaanonj solanjanijonj. Kiaj.

Anutunonj anana kuuya hamo qen nonommbaaajonj moja.

⁵ *Moosesnong Kana qaa otaanj iikaanja kanon solanja koloowombaa qaaya ii kokaen oorota eja, “Kana qaa otaadaborowaati, iinonj mono kawaajonj ama laaligo kotiga mokoloowaa.”

⁶ *Qaa kaen ejato, uunana meleema moma laarinj Anutunonj qaanana jenj tegoro solanjaninkejoni, Moosesnong kawaajonj qaa kokaen jerota eja, “Uuganonj kokaen romonjonj jewabo: Eja morononj mono Siwe gomanonj unaga?” Ejembanonj ii Kraist wama kamaawaatiwaajonj lanj jegi.

⁷ Me “Eja morononj koomu gomambaa dutanonj kemenaga?” Ejembanonj ii Kraist wama koomunonjga waabaatiwaajonj lanj jegi.

⁸ Kaen jenj torogonj kokaen jero, “Buja qaa ii koriganonj qaagoto, mono goo buuganonj ano uuganonj eja.” Buja qaa ii moma laariwombaaajonj eja. Nonononj qaa iikanonj ejemba uukuuku menj onjoma kokaen jenj asarinj onjmakejonj.

⁹ Anutunonj Jiisas menj gbiliro koomunonjga waaro. Giinonj qaa ii uuwomboganonj moma laarinj je buu susuganonj “Jiisasnong Ponja kolooja,” kaen jenj asugijanjinj eenj, mono hamo qen gono letomba.

¹⁰ Gii uuwomboganonj Buja qaa moma laarina Anutunonj qaaga jenj tegoro solanjanijiwa ano je buu susuganonj Jiisas jenj asugina hamo qen gono letomba.

¹¹ *Buja Terewaa qaa monj kokaen jegita eja, “Morononj ii moma laarinj mubaati, iinonj mono gamuya mende mobaa.”

¹² Anutunonj Juuda ejemba mende ninisoronj kantri tosaanja mende sureen onjmakeja. Ponj motoonjgo iinonj mono kuuya ananaa Ponjana koloojin so motoonjgononj gosinj nonomakeja. Ejemba ii qama koolinkejoni, anana kuuya mono kotumotueya kelemalelenj nonomakeja.

¹³ *Iikawaa qaaya ii Buja Terenonj kokaen eja, “Ejemba dakaya yonononj Pombaa qata qama kooliwuyati, iinonj mono ii kuuya hamo qen onjono letombuya.”

¹⁴ Ejembanonj Ponj mende moma laarinj munj iwaa qata mono nomaenj qama kooliwuyaga? Iwaa kania mende jegi mogiti, ii mono nomaenj moma laarinj mubuyaga? Monjonj Buja qaa mende jenj asariwaati eenj, yonononj ii mono nomaenj mobuyaga?

15 *Ejemba moŋ Buŋa qaawaaŋon mende wasiwoŋati een, iinon mono nomaen kema ii jen asarinaga? Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenon kokaen oogita eja, “Ejemba Buŋa qaa awaa men kankejuti, iyonoo kana otongia monin awaa soro kolooja.”

16 *Kaen oogita ejato, noo Israel kanageso hona yononon Oligaa Buŋa mende ten koma laligoju. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianon kokaen ninijorota eja, “Oo Pon, nono Buŋa qaa jen seinin moronon mono uuta meleema ii moma laarinagato?”

17 Qaa iikawaa so Kraistwaa qaaya jen seinin gejagianon kemero mogi momalaari-gianon mono iikaen koloowaa.

18 *Momalaari kaen koloowaato, kokaen qisin ononjen: Buŋa qaa iikanon mono Juuda yonoo gejagianon mende kemero mogi me? Qaago, ii mono mogi. Kawaa qaaya ii kokaen jegita Buŋa Terenon eja,

“Qaa jegi qaagianon mono kema kan goman kuuya sokono. Ii goman goman eu emu leele iikanon mogi.”

19 *Qaa iikawaa so Buŋa qaa mono mogito, mombo toroqen kokaen qisin ononjen: Israel ejembanon ii moma asarigi me qaago? Mooseson wala qaa kokaen jero,

“Ejemba kanageso uumeleengiaa hona qaa niinon ii hamo qen onombe onoo uugianon mono iikawaajon ama motogoto koloowaa. Waba tuun poumapou laligojuti, iyononon onoo unuugugi sili iikanon mono Juuda onoo uugia kuuwe iringia soono uugianon waabaa.”

20 *Aisaianon mono kotiin nama kokaen jerota eja,

“Ejemba nii mende monogama noma lan laligogiti, iyononon mono nii mokolonon ngi.

Ejemba noo kananaajon mende qisin laligogiti, niinon kaniaa mono yonoojon injisaambe iima mogi.”

21 *Yonoojon kaen jeroto, Israel nonoojon qaa kokaen ninijorota eja, “Ween so umugawodeen kanain qootogo kanageso gejajuju koloonkejuti, onoo noonon kawutiwaajon onooma boro kaka koma laligowe goman tiinkeja.” Kian.

11

Israel uutanon uumeleen tuun melaa eja.

1 *Kawaajon kokaen qisijen: Anutunon iyanaa kanagesoya gema qen nonono me qaago? Ii qaago totoon! Niinon kaanogadeen Aabrahambaa gbilia moŋ koloojen. Neeno Israel kanagesowaa tuun qata Benjamin iwaa uutanon laligojen.

2 Anutunon waladeen iyanaa kanagesoya meweengon nononoti, nono mono mende gema qen nonono laligojen. Gejatootoo eja Elaijawaa (Eliawaa) sunduya ii Buŋa Terenon oogita eja. Iinon Anutuwaa jaanon Israel ejemba jen onoma qama kooliroti, onoo qaa batuya ii moju me qaago? Qaa ii kokaen,

3*“Oo Pon, yononon mono goo gejatootoo ejembauruga unugi komugi goonon siimolon onoo alataya alataya kondemondenggi. Nii motoonggo nomesaogi laligowe kokomola men emboma nuwombaaŋon jojoriju.”

4*Kaen jeroto, Anutunon ii moma mono kokaen meleema mun ijoro, “Gii geenogodeen mende laligojanto, niinon eja 7,000 kaanjadeen sopa somonon onombe neenaa bujana koloon ben qolonmolongoya Baal ii mende simin kuma mun giwo toroqen laligoju.”

5 Qaa iikawaa so kamban kokaamba kaanjadeen Anutuwaa tuun melaa eja. Anutunon kalejmoriaŋaa so ejemba afaan meweengon nonono laligojen.

6 Kalejmoriaŋanon mono nemun koma muro meweengon nonono. Nono nanamemen awaa ama men laligowonagati, iikawaajon ama mende meweengon nonono. Balon ejemba nanamemenananon nemun koma muro meweengon nononagati een, iwaa kalejmoriaŋanon mono iwoi omaya koloonaga.

7 Kawaajon mono nomaen jewonaga? Israel kanagesonon solan kolooombaaŋon kaparan koma laligogito, solananiwombaa kania ii mende mokoloogi. Yononon qaagoto, Anutunon tuun melaa meweengon nononoti, nononon kalenja ii mokolon solan koloonin. Tosianon momo bologanon uugia gojono een tondulaligoju.

8 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenon kokaen oogita eja, “Gaonjaajaa laligogi Anutunon ome mende somonoro uugianon kemero koomuya kolooogi. Iwoi iima kania iima kotowubotiwaajon jaagia men gooro umun kono. Qaa gejagianon moma moma

* 10:15: Ais 52.7 * 10:16: Ais 53.1 * 10:18: Ond 19.4 * 10:19: Dut 32.21 * 10:20: Ais 65.1 * 10:21: Ais 65.2 * 11:1: Fil 3.5 * 11:3: 1 Kinj 19.10, 14 * 11:4: 1 Kinj 19.18 * 11:8: Dut 29.4; Ais 29.10

asariwubotiwaajon ii men gojono. Kaen tompin laligon kouma kamban kokaamba kaanagadeen een tondulaligonu.”

⁹*Kiñ Deiwidnon iikawaa qaaya kokaen jerota eja,

“Oo Anutu, yononon jejelomban oon ama nen lan aisoonkeju. Iikanon mono mokoloon injiima siñgisonggogaajon moto ama onomba.

Mono iyangiaa dunjianon ritatanjon kamaan unjuro irona meleema onona siimbobolo mobu.

¹⁰Oo Anutu, gii mono jaagia men goona uun iibombaajon amamaawu.

Mono irona meleema onona qagianon uma bimooro suulan uunjon laligowuya.”

Deiwidnon kaen gama kooliro.

Waba kantri yononon Anutuwaa geria hona koloogi.

¹¹Toroqen kokaen qisijen: Juuda kanageso hona yononon ritatanjon kamaan unjuro uugianon gojono awaa koloowombaajon amamaawuya me qaago? Ii mokoloon uugia meleema kotumotue uutanon laligojuto. Juuda kanageso hona yononon tompin laligon Anutuwaa kamaan unjuroti, iikanon mono Anutu moma kotowombaajon awelegowutiwaajon kolooro. Juuda kanageso hona yononon kana uugun kamaan unjuro waba kantri yononon kitigia koloon uugia meleema Anutuwaa bunaya koloogi. Kaen koloogiti, iikanon uugia kuuro kawaajon iringia soono uugia meleembutiwaa siñjanon koloowaatiwaajon ama kaen kolooro.

¹²Juuda kanageso hona yononon kana songin kamaan unjuro kawaajon waba gomanja gomanja yononon oyanboyan koloowombaa kania mokoloogi. Ii mokoloon uugia meleema kotumotue uutanon laligojuto. Juuda kanageso hona yononon tompin laligon Anutuwaa jaanon mende sokonju. Kanagen Juuda yononon kaanagadeen kuuya uugia meleembuya. Kaen kolooro Anutuwaa kotumotueyanon sein kelemaleen asuganon asugiwaa.

¹³Niinon qaana koi Juuda onoojon qaagoto, waba kantri kanageso onoojon jejen. Niinon waba kantri onoojon wasiwasi eja aposol koloojenjiwaaajon “Gawona qabunayawo kolooja,” jen kaen romonjojen.

¹⁴Gawona ii mewe hona kolooro uugia meleemakejuti, neenaa Israel kanagesourunanon iikawaa bujuya mobutiwaajon kaparan koma awelegonkejen. Buju qaa iikanon motomotoon yonoo uugia kuuro kawaajon iringia soono uugia meleembombaa siñjanon kolooro meleengi Anutunon hamo qen onombaa. Gawona qabunayawo ii mono kawaajon ama waba kantri onoo batugianon menkejen.

¹⁵Anutunon Juuda tuun gema nunuro iikawaa honanon mono kokaen kolooro: Waba kantria kantria ononon kitigianon koloogi Anutunon tawagia men unuano alauruta koloogi. Juuda kanageso hona yononon uugia meleengi Anutunon hamo qen onoma moma anjon koma anjal in onombaati, iikawaa honanon mono koomunonja gbilin laligon kotiiwutiwaa so koloowaa.

¹⁶Gbani jaayaqeqe gbilianon nene Anutuwaajon gosin ama korisoro anin soraaya kolooji een, gawombaa nembaneneya kuuya mono kaanagadeen soraaya kolooja. Gere tiitanon toroya kolooji een, borianon mono kaanagadeen toroya kolooji.

¹⁷Juuda tuun ii Anutu iyananon oil gerega kolooja. Anutunon iyananon oil gere ii honabonja men boria tosaanja motoro kamaagi ano duuyaa oil gere boria men kan batugianon ano toroqen somariinkeju. Kantri tosaanja onoo duuyaa oil gere kawaa so koloojuto, Anutunon kilen unuano kamban kokaamba gere boria qaita mon yonoo batugianon laligon kotiiinkeju. Onoo mono Juuda tuumbaa oil gere tiitanonja nene apuya horon nen somariinkeju.

¹⁸Onoo Juuda nonowo nanjuto, kilen Juuda nunuugun selegia men ububo. Selegia men ubuyagati een, mono qaa koi mobu: Kantri tosaanja onoo gere boriagadeen kaan kolooji. Onoo tiinana mende bosimakejuto, nonoonon gere tiitanon mono onombosino nanju.

¹⁹Qaa kokaen jewuyaga, “Anutunon anana iyanaa gere batuyanon ama nonombaatiwaajon ama gere boria ii kotooro kamaaro tintina kolooro.”

²⁰Qaa ii honaga. Anutunon Juuda ejemba uugia mende meleema moma laarigitiwaajon ama koton onono kamaagito, onoo mono momalaarigianon rindanon onono zen nanju. Kaen nama jaba-arambaran mende men awelegon laligowuto, mono kokaen kamaan unuwabotiwaajon sombugia moma laligowu:

²¹Anutunon anaa geriaa boria hona mende injiima koboon Juuda kanageso koton ononoti een, onoo mono “Saanon niniima kobowaa,” kaen jewubo. Een kaan romonjon tondulaligowubo.

²²Kawaajon waba kantri onoo Anutuwaa kania romonjon kokaen jewuya, “Juuda ejemba kana songin kamaan unjuroti, Anutunon iikawaa irona meleema mono onanon

* 11:9: Ond 69.22-23

geriawo ama onjomakejato, anana qeeango Toyawo qokotaan nanin men qeangon nono-makeja. Iwo mende toroqen nambonjati een, mono kantri tosaanja nono kaanagadeen kotoj nonono kamaawonja.”

²³ Kaen saanonj jewuyato, Anutunonj ejemba kana songgigiti, ii kaanagadeen saanonj kотиin gere batuyanonj mombo toroqen onjombaa. Kawaaajon Juuda kanageso yonononj yanggisenja mesaonj uugia melembuti een, ii mono saanonj Jiisaswo toroqen onjombaa.

²⁴ Anutunonj onjo duuyaa oil gere kanonja kotoj onjoma komakoomowaa kania uugun oil gere qaita mombaa batuyanonj ama toroqen onjono. Kantri tosaanja onjo kaanja ama onjototi een, iikawaaajon iyanjaa gere boria honja Juuda kanageso honja ii mono afaangonj unjuama siinanonj iyanjaa oil geriaa batuyanonj ama onjono mombo toroqewuya. Kianj.

Anutunonj Israel kuuya kiankomun nonomambaajon moja.

²⁵ Oo uumelejen alauruna, onjanganjaa momakooto qaganonj lanj laligowubotiwaaajonj mono qaa aasangjowa monj injisaambe moma asariwutiwaaajonj mojen. Qaa ii kokaenj: Momo bologanonj Israel kanagesowaa bakaya monj yonoo uugia gojono laligojuto, kambanj tetegoya qaa yanggisenj mende toroqen laligowuya. Qaagoto, wala waba kantri yonjonoonga kelemalelenj yonononj uugia meleema Anutuwaa bentotonj uutanonj koubuya. Kaen angji Anutunonj jangogia iiro sokombaati, kambanj iikanonj Juuda kanageso nonoo yanggisenj kambananonj tegoro kuuya uugia meleembuya.

²⁶ *Uugia meleenji Anutunonj Israel kanageso kuuya hamo qen onjono letombuya. Iikawaa qaaya ii Buja Terenonj kokaenj oogita eja,

“Hamoqeqe Toyanonj mono Zaion baanonjga asugin Jeikob tuun nonoo nanamememana anjonjorayawo ii koma konjoratiwaa.

²⁷ *Anutu niinonj singgisonjogia koma konjoratinj oyanjboyanj mokoloowutiwaaajonj soomongjo arenja ii yonjowo ambe motoonj laligowonja.”

Qaa kaen eja.

²⁸ Juuda kanageso honja yonononj Oligaa Buja gema qen Anutuwaa kereuruta koloogitiwaaajonj kantri tosaanja onjonoj kitigianonj Anutuwaa alauruta koloosjo. Kaen koloosjoto, Anutunonj Israel wanjaleurunana meweengonj onjototiwaaajonj Juuda nonononj mono toroqen wombo alauruta honjabanja koloosjonj.

²⁹ Anutunonj ejemba moroga meweengonj onjooma kalen onjomakeji, qaa ii mono mombo uuta meleeno utegowaatiwaa so qaago.

³⁰ Waba kantri onjo kaanagadeen wala Anutuwaa jeta mende tenj koma tondu laligogito, Juuda kanageso honja yonononj yanggisenj koloogitiwaaajonj ama Anutunonj onjo kiankomun onjono letonjgi.

³¹ Juuda kanageso honja yonononj kambanj kokaamba Anutuwaa jeta qotogonj tondu laligonj kougjuto, onjonoj letonjgitiwaaajonj ama Anutunonj Juuda kanageso nono kaanjadienj kambanj kokaamba kiankomun nonomambaajonj moja. Waba kantri onjonoj uugia meleema letonjgi kawaa silianonj uugia kuunkeji, iikawaaajonj yonononj mono kaanjadienj afaangonj uugia meleema kiankomuya buja qen aowuya.

³² Ejemba kuuya anana Anutu qotogonj lanj laligoninj qaa qootogonana mokoloonj gbadoonj nonono. Korebore kiankomun nonombaatiwaaajonj ama kasanonj gbadoonj nonono. Kianj.

Anutu mepeseenj oonjsaa rii kokaenj qamakejonj:

³³ *Anutu kalenjmorijanjaa kowianonj mono somata qatawo koloosja. Manjaa siita, momoya mono kemekemeta tetegoya qaa. Momakootoyanonj nunuugunj uuta somata koloosja. Iinonj qaana gosiinj jenj tegonkeji, nonononj ii kuuya jenj asarinj tegowombaaajonj amamaawonja. Laaligonanaa kana arenjonkeji, iikawaa kania mono moma gosiinj mokoloonj tegowonjatiwaa so qaago.

³⁴ *“Pombaa uu konojaa arenja ii jemba kuuyanonj moma yagowombaaajonj amamaanj laligonj kouninj. Monjonj gejanono qaa mubaatiwaa so qaago.”

³⁵ *“Balonj ejemba kalen angunkejonjto, iwo kaen ambombaaajonj amamaanj laligonj kouninj.

Iwoi muninj kitia mende meleema nonono saanonj sokoma muja. Iwoi monj era nonombaatiwaa kiti mubombaaajonj amamaanjkejonj.”

³⁶ *Ii kokaembaajonj amamaanjkejonj: Iinonj iwoi kuuyaa Toya koloonj wanjaleya koloosja. Iinonj iwoi kuuya nemunj kono kolooro. Ii iyanjaa akadamuya mokoloonj mubaatiwaaajonj

* 11:26: Ais 59.20 * 11:27: Jer 31.33-34 * 11:33: Ais 55.8 * 11:34: Ais 40.13 * 11:35: Job 41.11 * 11:36: 1 Kor 8.6

ama kolooro. Kawaajon anana qabunaya mepeseenin tetegoya qaa akadamyawo enj uma ewaa. Qaa ii onjonj.

12

Laaligonana nomaen laligonin Anutuwaanon sokombaa?

¹ Oo uumeleen alauruna, Anutunon kaen kiankomun nononotiwaajon niinonj mono uugia kokaen kuun onjonj: Onjo mono kiankomuya ii uu kononjianon romonjonj kawaa so kitia meleema mun waeya menj mepeseen laligowu. Kaanagadeen onjoangiaa sele busugia ii Anutuwaan kotin nandunga ambu. Kaen ambuti een, onjo mono gbilin soraaya koloogi Anutunon nandungia ii iiro sokono siinja momakebaa.

² Wala namowaa nanamemen bologaa arenja otaanj laligogito, kamban kokaamba iikaanja mono mende toroqen amakebu. Kaen qaagoto, mono uumomogianon gbiliro letoma laligowu. Kaen laligon Anutunon onjoonj siinj nomaen moji, ii monngama saanonj kotiin gosinj mokoloowuya. Ii mokolonj iikawaa so amakebuti een, mono kana awaa otaagi sokoma muro akadamyawo koloonkebuya.

³ Sisau tondu laligowubotiwaajon qaa monj jemaanja. Anutunon kalenmorianj nono iikawaa qaganonj nama kuuya onjoonj kokaen injjoen: Onjo mono onjoangiaajon mogi uuta mende kolowato, motomotoonj onjo mono tororo moma kotonj aonj laligowu. Anutunon momalaari nonono iikawaa honja koloonkejiwaa so mono onjoangia gosinj aonj iikawaa so qaa jenj laligowu.

⁴ *Iikawaa kania ii kokaen: Sele busunananonj motoonjo koloojato, sele busu kitinana ii mamaga. Kitia kuuya yonononj gawonj motoonjo iikayadeen mende menkeju.

⁵ Iikawaa so uumeleen ejemba anana kaanagadeen mamaga laligojonto, kilen Kraistwo qokotaanj nama sele busu kaanja honja motoonjo koloojonj. Motoonjo koloojonto, anja anja nonononj mono toroqen aonj motoonj gawonj meninj sokono nanjonj.

⁶ *Anutunonj kalenmorianja nononotiwaan so gawonj memewaa momo kalen morota morota bunja qen aonj laligojonj. Monjonj gejatootoo gawombaa momo kalenja bunja qen aoji een, iinonj ii mono gawononj amakeba. Momalaarianonj rindanonj munkejiwaa so gawononj ama Anutuwaan qaaya jenj laligowa.

⁷ Mombaajonj welenqeqe gawombaa momo kalenja muroti een, iikawaa so mono tosaanja pondanj ilaan onjoma laligowa. Mombaajonj boi qaqazu gawonj mewaatiwaa momo kalenja muroti een, iinonj mono membiriqembiria qaa pondanj tosaanja kuma onjoma laligowa.

⁸ Mombaajonj uu nanjonango gawombaa momo kalenja muroti een, iinonj mono pondanj kaparanj koma ejemba uugia kuun nanjonj onjoma laligowa. Tosianonj iwoiwaajonj memegemearj menj amamaagi mombaajonj ii nanjonj onjombaatiwaa momo kalenja muroti een, iinonj mono konjbaraya qaa pondanj nanjonj ilaan onjoma laligowa. Mombaajonj galenkonkonj gawombaa momo kalenja muroti een, iinonj mono zenj nama tosaanja galenj koma onjoma laligowa. Mombaajonj uujopa gawombaa momo kalenja muroti, iinonj gawonj ii mono korisoro qaganonj menj laligowa. Kianj.

Uujopawaa kania ii tororo otaawu.

⁹ Mono gbingbaonj mesaonj tororo uujopa ama aonj laligowu. Bologa sisia menj gema qen laligowu. Awaawaajonj ama onjono iikanonj mono qokotaanj laligowu.

¹⁰ Uumeleen alaurugia ii mono gumbonjonjonj qaganonj ama onjoma tororo jopagonj aonj laligowu. Goda qenj aowombaajonj kaparanj komakejuti, iikanonj mono awelegonj mepeseen aonj laligowu.

¹¹ Uugianonj mono mende sologonj looriwato, qama kooligi Unja Toroyanonj inaanj onjono geregerenonj nama Pombaa gawonj menj laligowu.

¹² Mono oyanboyanj mokoloowonatiwaajonj mamboma jejeromonromonj ama korisoro qaganonj laligowu. Kakasilinj moma mono mokosinjonj laligowu. Mono pondanj nama Anutu qama koolinj laligowu.

¹³ Anutuwaan ejemba soraayanonj iwoiwaajonj amamaajuti, ii mono ilaan onjoma laligowu. Mono ejemba koma horonj onjoma motoonj rama nembanene nenj korisoro amakebu.

¹⁴ *Sisiwerowero ama onjmakejuti, ejemba ii mono mende qasuaanj onjombuto, mono Anutu qama kooligi kotuegonj onjmakeba.

¹⁵ Aisoojuti, iyonjowo mono ilaan onjoma aisooju. Saajuti, iyonjowo mono ilaan onjoma saabu.

¹⁶ *Mono uumotoonj ama aonj luaenonj laligowu. Onjoangiaajonj mono mende mogi uba.

Jaba-arambaranj mende ambuto, ejemba kamaanqeqeta mono ala mej onjoma laligowu. Onjoangiaajonj mogi momakooto ejembaga laligojutiwaa so mende koloowa.

¹⁷ Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii mono mombaajonj mende ambu. Ejemba kuuyanonj sili tosaanja yonjoonja mogi nanamemenj awaa koloojuti, ii mono kaparanj koma mej laligowu.

¹⁸ Iwoi mombaajonj osiqosi mende anjuti, mono kotikotii enj onjonjiwaa so kaparanj koma ejemba kuuya yonjowo luaenonj laligowu.

¹⁹ *Qaa monj ii Buja Terenonj kokaenj oogita eja, “Niinonj mono bologaa kitia meleembe qagianonj ubaa. Ii noo gawongga. Ponj niinonj kaenj jejenj.” Kawaajonj wombo alauruna, onjoangio mono bologaa ironja mende meleembuto, ii Anutuwaajonj mesaogi irinja soono iwaa kitia meleema metogonj onjombaa.

²⁰ *Kawaajonj ii onjoangio mende meleembuto, Buja qaa koi mono otaanj laligowu, “Kereganonj nenewaa komuji eenj, ii mono nene wagiwa. Goo kereganonj apuwaajonj moji eenj, ii mono apu muna newa. Kaenj ama goononj sili awaa iikanonj mono uu kuuj muna gamuya moma mesaonaga.” Qaa ii mono otaanj laligowu.

²¹ Mojnnonj sili bologa iikanonj haamo ama gombaboto, geenjo mono sili awaa ama iikanonj haamo ama munj silia bologa ii kolonaniwaga. Kianj.

13

Gawman yonjoo qaa baagianonj kema tej koma laligowu.

¹ Gawman monj ii anodeenj mende kolooroto, Anutu, ku-usunj Toya iinonj mono gawman kuuro iikawaa so Somatananaa ku-usunj qaganonj nama galej koma nonomakeju. Jenkooto gawombaa kondomondooya ii Anutu. Kawaajonj onjo kuuya mono onjoangiaa gawman yonjoo qaa baatanonj kema laligowu.

² Kania kaenj mojutiwaajonj ama mojnnonj jenkooto galej yonjoo ku-usunjgia qetanji, iinonj Anutunonj laaligowaa arenja anoti, mono ii qetanja. Jenkooto Toya qetanjuti, Anutunonj iyonjoo qaagia jen tegonj ironja meleema onjono lombo mokoloowuya.

³ Galenkonkonj yonjononj ejemba nanamemenj bologa amakejuti, ii kee momo ama onjomakejuto, awaa amakejuti, ii iikaanja mende ama onjomakeju. Kawaajonj galej ku-usunjiawo yonjoo keega momambaajonj mojanj me qaago? Ii mende momambaajonj mojanj eenj, mono nanamemenj awaa ama mej laligona mepeseenj gomakebuya.

⁴ Gawman yonjononj mono Anutu welenja qenj munj mej qeangonj gombombaaajonj moju. Kaenj mojutiwaajonj ejemba bologa koloojuti, mono iikawaa ironja meleengji qagianonj uro lombo mobutiwaajonj nanju. Anutuwaa welenjqequeuruta koloogi goondomombaa soo somata onjototi, ii eenj totoonj mende mej laligoju. Kawaajonj iwoi bologa anjanj eenj, mono toroko moma laligowa.

⁵ Lombo qagianonj ubabotiwaajonj mono gawman jegia tej koma laligowu. Kawaajonjodeenj qaagoto, Anutuwaa jaanonj kaangadeenj sokombaatiwaajonj mono kaenj amakebu. Mende tej konji Anutuwaa irinja soono jero uu konongianonj kaenj mogi uugianonj boliwabotiwaajonj mono kaangadeenj gawman yonjoo qaa baatanonj kema laligowu.

⁶ *Gawman yonjononj mono Anutuwaa gawonj bakaya monj mej iikanonj zej nama galej koma onjomakeju. Gawonggia ii mewutiwaajonj onjononj mono ilaanj onjoma takis kaangadeenj amakeju.

⁷ Gawmambaa takis ama kotinj kania kania dawi onjombutiwaajonj jenkejuti, ii mono kuuya iikawaa so onjomakebu. Gawmambaa takis kania kania kuuya onjoma komuniti gawonj ii mono tororo menjkebu. Gawmambaa gawonj meme ejemba yonjoonj mono qaqabunjabunja ama goda qenj onjomakebu. Kianj.

Kambanj somatanonj dodowiro mono jopagonj aonj laligowu.

⁸ Kaenj ama mombaanonj tosa monj onjowo mende ero laligowu. Kilenj onjoo tosgiaj motoonjo ii kambanj so kokaenj eja: Onjo mono uunonj jopagonj aonj laligowu. Mojnnonj tosaanja jopagonj uukalenj ama onjomakeji, iinonj mono Kana qaa otaadaboronkeja.

⁹ *Jenkooto qaa wana ii kokaenj, “Geengja jopagonj aonjkejanj, iikawaa so mono tosaanja kuuya jopagonj onjomakeba.” Qaa kawaa uutanonj jenkooto qaa koi kaanja eju, “Serowilinj mende amba,” “Ejemba monj mende qena komuwa,” “Yongjoro mende mewa,” “Iwoiwaajonj mono mende koposongowa.” Ii ano jenkooto qaa tosia kuuya ii mono qaa wana iikawaa newoyanonj koloju.

* 12:19: Dut 32.35 * 12:20: Gba 25.21-22 * 13:6: Mat 22.21; Maak 12.17; Luuk 20.25 * 13:9: Eks 20.13-15, 17; Dut 5.17-19, 21; Lew 19.18

¹⁰ Ejemba monj jopagon mujani een, iwaajonj mono iwoi bologa monj mende ama muba. Kawaajonj uujopa ama iikaanja kanonj mono jenkooto qaa korebore tenj koma otaankejanj.

¹¹ Kambanj kokawaa kania moma kotojutiwaajonj mono nanamemenj kaanja ama menj laligowu. Wala Kraist moma laarinj uunana meleeninj, kambanj iikanondeen kanainj laligonj kouninj Pohnonj metogonj nonono Siwenonj ubonjati, iikawaa kambanjanonj mono kosere kadaboroja. Kawaajonj onjo gaonj ejuti, iikanonja uugia tooro waabutiwaa kambanja mono kaja.

¹² Gomantiina koriga laligoninj weenj jaaya jilingonj kouro asarimambaajonj anja. Kawaajonj pangamabaa nanamemenj ii mono koma konjoratigi kamaaro asasagaa manja gewonjwaa akademuya ii mono menj konji kemero nambonja.

¹³ Asasagaa uutanonj laligojonjwaa so mono nanamemenj soraaya ama menj laligowonja. Tosianonj jejelomban paati ama baononj nenkejuti, iikaanja nenj apu kotiga nenj elonkalonj amakeju. Sero nambonj nambonj ama lanj emba yongoro horonkeju. Juma deema angowowo ama kisooma aonj uunonj junjuj moma gema qen aonkeju. Nanamemenj kaanja ii mende sokonja.

¹⁴ Uuselewaa siingara kombombanja bologanonj gbilinj waagi yoroo siingara tenj koma onjombubotiwaajonj ii mono geja mende ama romonjonj onjmakebu. Kaenj qaagoto, Pohnj Jiisas Kraistwaa nanamemenjanonj mono tiwo sumanjia kolooro ii maleku kaanja mouma aonj laligowu. Kianj.

14

Ala looloria ii mende jenj onjoma laligowu.

¹ *Mombaa momalaarianonj looloria kolooro ii mono kalanj koma koma horonj munj laligowu. Iwo aminj moma jenonkooli qaa kolooro kawaajonj kesa-awaranj mende amakebu.

² Tosianonj momalaarigaa so nembanene kuuya saanonj nenkejuto, tosaanja yonjoo momalaarigianonj looloria kolooro nene piapiyagadeen nenkeju. Uugianonj tilowabotiwaaajonj uwoi ama oro tando lopiombaa nandunj aanja ii sisia menj logoyagadeen iyanja onj nenkeju.

³ Nembanene kuuya nenkejuti, iinonj mono alaurugia logoyagadeen nenkejuti, ii jejewili mende ama onjmakebu. Anutunonj alaurugia nembanene kuuya nenkejuti, ii kaanjagadeen "Sokonju," jenj kalanj koma onjmakeja. Kawaajonj logoyagadeen nenkejuti, onjonj mono alaurugia yonjoo qaagia mende jenj tegowu.

⁴ Giinonj mono moroga koloonj mombaa welenjeqeqeya jenj tegonj munaga? Iinonj mono anjaa toyaa jaanonj qaayaa kitia jero gosinj jenj tegoro sokono nambaa me lombo qaganonj uro kamaawaa. Pohnonj mono kotiinj bonj qen nambaatiwaajonj nanjonj munkebaa. Kawaajonj mono saanonj bonj qen nambaa.

⁵ Tosianonj weenj kuuyaajonj romonjogi tanigia ororonj ejuto, tosanonj weenja weenja gosinj weenj mombaaajonj mogi uro qaita monj kolooro weenj tosanonj iikawaa newoyanonj kolooju. Onjo motomotoonj mono onjonganja momogianonj qokotaan iikanonj uwoi kuuya yakarinj awasanjkaka nama laligowu.

⁶ Tosianonj weenja weenja gosinj uma kamaanj amakejuti, iyonjononj ii mono Pohnj qabunja mubaatiwaajonj moma amakeju. Tosianonj oro kuuya nenkejuti, iyonjononj mono Anutu mepeseen Pohnonj kaenj qabunjayawo koloowaatiwaajonj nenkeju. Tosianonj oro tosiaa sinji laligonkejuti, iyonjononj mono Pohnonj qabunjayawo koloowaatiwaajonj moma ii amakeju ano kaenj laligonj Anutu mepeseenkeju.

⁷ Ananaanonja monjonj mono iyanjaajonjadeen mende laligoja ano iyanjaajonjadeen mende komuwaa.

⁸ Kawaa kania ii kokaenj: Jaawo laligowonjati eenj, mono laaligonana Pombaaajonj qeilema laligowonja. Komuwonjati eenj, mono Pombaaajonj komuwonja. Kawaajonj laligowonja me komuwonjati eenj, mono Pombaa bunja koloojonj.

⁹ Kraistnonj mono komugiti ano jaawo laligojonj, kuuya ananaa Pohnjana koloonj laligowaatiwaajonj komunj gbiliro.

¹⁰ *Anutunonj mono kuuya nunuama anjaa qaa jakeyanonj nonoono nambonja. Kawaajonj tosaanja onjononj mono moroga koloonj uumeleenj alaurugia jenj tegonj onjmakeju? Kaanjagadeen alauruna tosaanja onjononj mono naambaajonj uumeleenj alaurugia tosaanja ii jejewili ama onjmakeju? Juma deendenj anji siligia iikanonj mono mende sokonja.

¹¹ *Kawaa qaaya ii Bunja Terenonj kokaenj oogita eja,

“Pon niinon laligon kotiijenj, iikawaa so qaa honja toontoonja kokaen injjojen: Ejemba korebore onjo mono noo jaasewananonj siminj kuma jegianonj Anutu nii mepeseen nombu.”

¹² Qaa kawaa so anana kuuyanonj mono iyanja iyanja nanamemenanaa sundunana ii Anutu ijonj jen asariniñ gosinj nonombaa. Kianj.

Monjon ritatanjon kamaanj qewaatiwaajonj romongowu.

¹³ Kawaajonj mono mende toroqen jen bolinj aonj qaagia mende jen tegowu. Uumeleenj alaurugia yonjo kanaanonj ritatanjonj kamaanj unjwabotiwaajonj iwoi monj mono mende amakebu. Kawaa qaaya mono kaparanj koma jenj somongowu.

¹⁴ Nembanene iwoi monjonj anja siri anjonjorayawo mende koloojato, ejembanonj iwoiwaajonj mogi anjonjorayawo kolooji, iyonjoonjadeen ii anjonjorayawo kolooja. Niinon Pon Jiisaswo nama qaa ii moma kawaajonj uwoi monj mende mojen.

¹⁵ Anutunonj nembanene kuuya hamo qen tegoro soraaya koloojuto, kilenj alaurunana tosianonj qizimizingia ama oro tosia mende nenkeju. Kraistnonj yonjoonj ama komuroto, tosaanja onjononj mono naambaajonj oro nenj iikaanja kanonj yonjo uugia menj bolinkeju? Iikaanjaonj onjoangiaa aingia otaagi uumeleenj alaurugianonj kawaajonj wosobiri mokoloonjkejuti, iikaanjaonj uujopawaa kana ii mende toroqenj otaankeju.

¹⁶ Momo awaa enj onjonjato, iikawaa qaganonj nanamemengianonj tondu angi tosianonj kawaajonj qaa sologen jen jen onjmakeju. Kaenj ambubotiwaajonj mono galenj menj aonj laligowu.

¹⁷ Naa nenega newonjati ano naa apuga newonjati, iikanonj Anutuwaaw bentotonjaa aiweseya mende kolooja. Iwoi iikanonj mono kamaanjqegeta kolooja. Iwaa bentotonj uutanonj laaligowaa honja ii kokaenj: Unja Toroyanonj inaanj nonono nanamemenj dindinja otaaninj luae qen nonono aisoonj laligojonj. Iikanonj mono mungjenja kolooja.

¹⁸ Daenj yonjononj kaenj ama Kraistwaa welenj qenkejuti, iyonjononj mono Anutuwaaw jaanonj sokonji ejembanonj qaagia mogi sokoma onjmakeja.

¹⁹ Kawaajonj mono luae qen aoninj uumotoonjononj seiwaatiwaajonj kaparanj kombonja. Iikaanja kanonj mono uunana meagonj menj kotiinj aowonja.

²⁰ Anutunonj nembanene kuuya hamo qen tegoro soraaya kolooji, ii mojonjo, monjonj oro me nene monj nero aliaa uutanonj kawaajonj boliro uugereya asugiro singisonjgowo kolooji, iikanonj mono mende sokonja. Monjonj tosaanja yonjoonj mende romonjonj iyanjaajonjadeen moma tondu neji, iinonj mono kaanjaadeenj singisonjgowo koloowaa. Kawaajonj Anutunonj yonjo uugianonj gawonj meroti, tosaanja onjononj mono gawonja awaa ii nenewaajonj ama mende menj boliwu.

²¹ Kawaajonj uumeleenj alaurugia yonjoonj ama orowaa singi laligonj wain apu ii mende nenj laligowu. Iikaanja kanonj mono motoonj menj qeangonj aowuya. Kaanjaadeenj uugianonj iwoiwaajonj boliro singisonjgowo koloonj loorinaga, onjononj ii mende ambu. Kaenj mono motoonj menj qeangonj aowu.

²² Kesa-awaranj qaawaa momalaaria kaenj me kaenj enj gonji, ii mono Anutuwaaw jaasewananonj anjonj koma laligowa. Monjonj qaa mombaajonj “sokonja,” jenj iikanonj qokotaanj moma kotiinj kawaajonj iyanja mende jenj tegonj aoji, iinonj mono simbawonjow kolooja.

²³ Ii me woi momalaari qaganonj mende nama amakejonj, ii kuuya mono singisonjgo kolooja. Kawaajonj monjonj nene mombaajonj uwoi ama kilenj ii neji, iinonj mono singisonjgo ambaa. Momalaari qaganonj mende nama nejiwaajonj Anutunonj mono iwaa qaaya jenj tegoro osinj lombu mokoloowaa. Kianj.

15

Mono Kraistwaa roromongoya otaanj laligowu.

¹ Momalaarinananonj kotakota kolooji, anono mono ananaajonjadeen lanj aisoonj ananaa ainananonj laligowombo. Tosaanja yonjo momalaarigianonj looloria kolooro kokobimbinonj kana uugunj tororo mende otaankejuti, anana ii uujopa ama onjoma lombogia bosimbutiwaajonj ilaanj onjombonja.

² Anana motomotoonj mono alaurunananonj qeangowutiwaa so romonjonj ilaanj onjmakebonja. Kaenj ama onjoma uugia meagogi kotikotii mokoloowuya.

³ *Kraistnonj kaanjaadeenj iyanjaajonjadeenj iyanjaa aijnonj mende aisooroto, Bunja qaa kokawaa so ama mugi laligoro, “Ejemba qaa tokoronjkota jenj gii jenj gomakejuti, iyonjo qaagianonj mono nuro siimboboloya momakejenj.” Qaa kaenj eja.

* 15:3: Ond 69.9

⁴ Anutunonj ananaajonj siiŋa kokaenj momakeja: Anana kaparanj koma kotiiŋ nama Buŋa Tere weenjonij uunana nangoro iikaanja kanonj oyanboyanj koloowombaajonj mamboma jejeromonjromonj ama laligowonj. Kawaajonj Buŋa qaa kuuya eenjanonj oogiti, Anutunonj mono iikawaa so kuma nonomambaajonj moja. Iikawaajonj ii oogita eja.

⁵ Anutunonj mono iyanjo uugia nangoro saanonj kaparanj koma kotiiŋ nambu. Iinonj mono Uŋaya onono inaanj onono batugianonj uunonj somonjonj aonj Kraist Jiisaswaa roromongoya otaanj laligowu.

⁶ Kaenj laligonj saanonj uumotoonj qaganonj buugia mindirij Anutu, Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa ii mepeseenj laligowu. Anutunonj onononj kaanjan ama laligowutiwaajonj momakeja. Kianj.

Oligaa Buŋanonj kantri tosaanonj kema karo.

⁷ Kraistnonj onjo moma anjonj koma kalanj koma onjomakeji, iikawaa so onjo mono kaanŋagadeenjan kalanj koma aonj laligowu. Anutuwaawaa qabunjanonj seiwaatiwaajonj mono kaenjan ama laligowu.

⁸ Niinonj qaa honjan koi jemaŋa: Anutunonj qaaya qaaya Juuda kanageso nonoo wanjaleurunana yonjoonj jenj somonjgoroti, iikanonj honjanowo koloowaatiwaajonj moro. Kawaajonj Kraist wasiro Anutuwaawaa Buŋa qaa onjanonj kotiiwaatiwaajonj ama Juuda nonoo batunananonj kamaanjan welenjan qenjan nonoma laligoro.

⁹* Juuda nono welenjan qenjan nonoma laligoroto, kantri tosaanjan yonjononjan kaanŋagadeenjan iwaa kianjomuya moma kawaajonj Anutu mepeseenjan laligoju. Kawaa qaaya ii Buŋa Terenonj kokaenjan oogita eja,

“Kawaajonj niinonjan kantri tosaanjan yonjo batugianonjan laligonjan mepeseenjan goma qabunjanonjan seiwaatiwaa rii qamakemaŋa.”

¹⁰* Kawaa qaaya monjan ii kokaenjan jenj oogita eja,

“Anutunonjan Juuda nono meweenjonjan nonono kanagesoyaa koloonjan aisoonjankejonjan. Kantri tosaanjan onjo mono nonowo toroqenjan aisoonjan otokorianjan maama laligowu.”

¹¹* Kawaa qaaya monjan ii kokaenjan,

“Waba kantriwaa tuunjan kuuya onjo mono Poŋ mepeseenjan laligowu. Gomanjan so laligojuti, onjo mono kuuya ‘Anutu danjisen!’ jenjan rii qama laligowu.”

¹²* Gejatootoo eja Aisaia iinonjan kaanŋagadeenjan kawaa qaaya kokaenjan jerota eja,

“Gere tiitanonjan unjuta juma waaji, iikaanjan eja qata Jesi iwaa gbilininjan monjan koloonjan ejemba gomanjan so galenjan koma onjombaa.

Kaenjan ama onono namowaa kanageso kuuya yonjononjan ilaanjan onjombaatiwaajonjan mamboma jejeromonjromonjan ama laligowuya.”

Qaa walaga kanonjan mono kambanjan kokaamba honjanowo koloonjankeja.

¹³ Uŋa Toroyaa esunanonjan mono nangonjan onono jejeromonjromonjanonjan kotiiŋ powowonjan koloowaatiwaajonjan mojenjan. Kawaajonjan jejeromonjromonjan Toya Anutu iinonjan mono luajenjan qenjan onoma korisoro kuuya kanonjan uugia menjan saa qewaa. Kaenjan qama kooliwe saanonjan Anutu moma laarinjan munjan oyanboyanjan mokoloowombaajonjan mamboma jejeromonjromonjan ama laligowuya. Kianjan.

Qaa kotakota ii nomaembaajonjan oojenjan?

¹⁴ Oo uumeleenjan alauruna, neeno onjoonjan kokaenjan moma kotiiŋjenjan: Onjo mono tompinjan mende laligojuto, Anutunonjan iwoi kuuya awaa ii uugianonjan ano saa qero momo kania kania mokoloonjan iikanonjan saanonjan qambanjanmambanjan qaa kuma aowonjatiwaa so kolooju.

¹⁵ Kaenjan koloojuto, kilenjan qaa ii duduuwubotiwaajonjan moma yonjo kanagia ii mombo koma gbilij onjonjenjan. Anutunonjan kalenjanmorianjan nono iikawaa qaganonjan nanjenjanwaajonjan mono awasanjakaa qaganonjan qaa kotakota tosaanjan onjan onjonjenjan.

¹⁶ Kawaa kania kokaenjan: Anutunonjan waba kantri onjononjan uugia meleenjan Uŋa Toroyanjan menjan sorainjan onono soraaya koloowutiwaajonjan momakeja. Wala siimolonjan oogii kaasoyanjan uro Anutunonjan aisoonjankejo, iikawaa so kambanjan kokaamba Anutunonjan ejemba gomanjan so bunjan uugii injiima aisoomambaajonjan awelegonjankeja. Kawaajonjan Oligaa Bunjan kantri tosaanjan yonjo batugianonjan jenjan seimambaajonjan jenjan gawonjan qananonjan ano iikawaa so uuwaa gawonjan galenjan koloonjan Kraist Jiisaswaa welenjan qenjankejenjan.

¹⁷ Kawaajonjan Kraist Jiisaswo qokotaanjan nama Anutuwaanonjan gawonjan mewe qabunjan nono selenan menjan uma awasanjakaa nanjenjan.

¹⁸ Kraistnonjan kantri tosaanjan yonjononjan Anutuwaawaa jeta tenjan kombutiwaajonjan moma sololoonjan kuunjan nomakeji, iikanonjan mono nemunjan koma nono qaana jenjan nanamemena amakejenjan. Qaa tosia lanjan jenjan seiweiwaa awasanjakaya ii mende enjan nonjan.

¹⁹ Uña Toroyaa ku-usunjanonj mono nemuj koma nono angoletu aiwese ku-usungjiawo asugi. Niinon Jerusalem siti mesaonj kantria kantria liligonj kema kema Yuropwaa sitia monj qata Ilirikum kanonj keube. Kaenj balonj so liligonj Kraistwaa Oligaa Bunja ii jenj asarinj onondaborowe.

²⁰ Monjonj tando komoro monjonj kanj anja miria iikawaa qaganonj menj mono qaayawo kolowaa. Iikawaa so monjonj Kraistwaa qaayanonj momalaariwaa tando komodabororo nanoti, niinonj mono kanj iwaa tando qaganonj rindanonj nama uugia toroqen meagonj menj kotiin onomambaajonj togonj laligowe. Uuwaa gawonj mutuya menj kanonj akadamura mokoloomambaajonj kaparanj koma laligowe. Kawaajonj ejemba daenj yonjonj Kraistwaa qata mende moma tompin laligogiti, niinonj Oligaa Bunja iyonjoonj jenj asarimambaajonj awelegonj laligowe.

²¹ *Kawaa qaaya Bunja Terenonj kokaenj oogita eja,

“Daenj yonjononj qaaya mende injjogi mogiti, iyonjononj mono laligonj ii iibuya. Daenj yonjononj kania wala mende moma tompin laligogiti, iyonjononj mono laligonj ii moma asariwuya.”

²² *Gawonj kaanjanonj somonjonj nonotiwaajonj mono kamban so onjoononj kamambaajonj amamaanj laligowe. Kianj.

Poolnonj Room kemambaa areña ano.

²³ Kaan laligoweto, liligonj uukuuku gawonj mutuya menj gomanj kuuya moma onjononj, iikanonj ii medaboronj laligowe. Uuwaa gawonj mutuya memanjatiwaa gomanja ii kambanj kokaamba mombo mende eja. Kaanagadeen onjo injiimambaa siinja moma laligowe gbani mamaga tegoro.

²⁴ Kawaajonj kantri qata Spein kemañati, iikawaa gematanonj mono onjoononj kamambaa areña ama injiimambaajonj jejeromonromonj ama kokaenj mojen: Injiima onjowo korisoro ama boronja monj ainjolonj rabe ilaanj nonji saanonj kana toroqen Spein kemañati.

²⁵ *Kaenj mojentu, kambanj kokaamba Jerusalem sitiwaa kanageso soraaya nanjonj onjomonjatiwaaajonj iikanonj kemañati. Iikanonj kemago onjoononj kemañati.

²⁶ Masedonia ano Akaia prowins woi yoroo uumeleenj kanageso tuñja tuñja yonjononj mono Jerusalem sitiwaa ejemba soraaya ilaanj onjombombaa qaa somonjgogi. Anutuwaa ejemba soraaya wanaya laligojuti, mono iyonjoonj qaa somonjonj nandunj mamaga somata ama mindirigi ii menjgo kema onjomañati.

²⁷ *Kaenj ambombaa uukorisoroya moma qaa somonjonj kulukululuu nandunj somata ii anji. Kaenj ambutiwaa tosa enj onjono anji saanonj sokonja. Anutunonj Juuda kanageso kotuegonj nonomambaa qaaya jero ero kotumotue iikanonj waba kantria kantria sokoma qagianonj uro laligoju. Kawaajonj waba kantri onjoononj tosa ero kitia meleema kalenjanonj Juuda kanagesowaa wanaya ilaanj onjongi sokonja.

²⁸ Niinonj kalenj ii menj kema borogianonj ambe gawona iikanonj tegoro iikawaa gematanonj ii onjomesonj kusudeen onjoononj kanj injiimago toroqen Spein kantrinonj kemañati.

²⁹ Onjoononj kemañati, kambanj iikanonj mono Kraistwaanonj kotumotue ii kuuya menj kanj onjomañati. Kianj moma yagojenj.

³⁰ Oo uumeleenj alauruna, niinonj Pon Jiisas Kraistwo qokotaan nama kokaenj uu kuuj onjonjen: Uña Toroyanonj jopagonj nanjonj onjomakejiwaa so mono noojon Anutu qama koolin laligowu. Aonjoronkejenj, iikanonj mono uujopagianonj ilaan noma laligowu.

³¹ Judia prowinsnonj kema ejemba Kraistwaaajonj yangisen amakejuti, iyonjoo borogianonj umambotiwaajonj mono Anutuwaa qama kooligi sopa somonjonj nonaga. Kaanagadeen nandunj kalen somata menj Jerusalem kema ejemba soraaya yonjoo borogianonj ambe sokono siinja mobutiwaajonj mono qama koolin laligowu.

³² Kaenj qama kooligi Anutunonj siinj kanj moji eenj, niinonj mono korisoro qaganonj onjoononj kanj onjowo ainjolonj rama keraqeeango qen nonji laligomañati.

³³ Luae Toya Anutu iinonj mono kuuya onjowo namba. Qaa ii onjanonj.

16

Yeizozo qaa tetegoya

¹ Alanana Fiibi (Foibe) iinonj Senkria uumeleenj kanagesowaa gawonj meme embaga kolooja. Iinonj Room onjoononj kawaati, ii kalanj kombutiwaajonj mono qisin onjoma borogianonj anjenj.

² Iinon ejemba mamaga ano nii kaanagadeen ilaan nonoma laligoro. Kawaajon Anutuwaa ejemba soraayanon alaurunana koma horon onomakejonj, iikawaa so Fiibinon karo ii mono Pombaa qatanon qama koolin koma horon mubu. Onjoonon kan iwoi mombaajon amamaaro iikawaa so mono ilaan mubu.

³ *Loembawoi Prisila ano Akwila Kraist Jiisaswo nanjaoti, nenawoina ii mono noonon yeizozona jegi mobao.

⁴ Yoronon mono noojon ama laaligogara qeleema komuwaotiwaajon koloori. Niinonadeen mende mepeseen oronjento, kantri tosonianon uumeleen kanageso tuunja tuunja yononon mono kaanagadeen yoroojon dangisen jenkeju.

⁵ Uumeleen kanageso mirigaranon ajoroonkejuti, ii mono kaanagadeen noonon yeizozona jegi mobu. Eisia prowinsnon gawon mewe honja mutuyanon kolooro Epainetus iinon uuta meleema Kraistwaa bunja kolooroti, wombo alana ii mono noonon yeizozona jegi moba.

⁶ Marianon onjojon ama gawon somata menj laligoroti, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba.

⁷ Andronikus ano Junias tinitosawoina yoronon wala Kraistwaanon qokotaari niinon yoroo gemagaranon uuna meleembe iikawaa gematanon niwo kapuare mirinon laliginin. Aposol yononon oroojon mogi batugianon uuta koloojao. Ii mono noonon yeizozona jegi mobao.

⁸ Wombo alana Ampliatius Pombo nanji, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba.

⁹ Nenjanana Urbanus Kraistwo nanji ano wombo alana Stakis yoroojon mono noonon yeizozona jegi mobao.

¹⁰ Apeles Anutunon anggobato muro sokono Kraistwo qokotaan nanji, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba. Aristobuluswo miri motoon laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi moba.

¹¹ Tinitosana Herodion iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba. Narsisuswo Pombo qokotaan miri motoonjo laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹² Trifina ano Trifosa emba woi yoronon gawon somata menj Pombo nanjaoti, iyoroojon mono noonon yeizozona jegi mobao. Wombo emba alana Persis iinon Pombaajon gawon somata qatawo menj laligoji, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba.

¹³ *Rufus iinon Pombaa gawon awaa toton menkeji ano iwaa nemunja kambañ so nii kaanjadeen meria kaanja kalan koma noma laligoroti, iyoroojon mono noonon yeizozona jegi mobao.

¹⁴ Asinjkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas ano uumeleen ala tosaanja yonowo nama laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹⁵ Filologus, Julia, Nereus naanjawo ano Olimp aso ejemba soraaya tosaanja kuuya yonowo laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹⁶ Uumeleen alaurunana yonoo batugianon mono anjon aon newogia kososoon jolonja jen laligowu. Kraistwaa uumeleen kana-geso kuuya yononon mono yeizozogia anji onjoonon kaja. Kianj.

Qambañmambañ qaa tetegoya

¹⁷ Oo uumeleen alauruna, niinon uugia kokaen kuuj injojen: Ejemba tosonianon uu mendemendeen koloowaatiwaajon wanjenkejuti, iyonoojon mono galeñ menj aon laligowu. Uumotoonjowaa silia awaa kuma onjongi mojuto, qaa ii qotogon kesa-awaran qaa tosaanja kanon uugia kuugi boliro osin kamaankejuti. Ejemba kaanja ii mono onjomesaon korikori laligowu.

¹⁸ Ejemba kaanjanon mono ananaa Ponjana Kraistwaanon gawon mende menkejuto, iyangiaa siingiaa so koloowaatiwaajon tompe jen iyangia welen qen aonkejuti. Kele qaa awaa awaa aijnawo jen ejemba gbingbaongia qaa yonoo uugia kuuj tiligon onomakeju.

¹⁹ Onjo Oligaa Bunja tenj koma otaankejuti, qaa ii kuuya nonoo gejanananon kemero mojon. Kawaajon niinon onjojon ama honombonon qaa aisoonkejjen. Kaen anjento, onjo kokaen ama laligowutiwaajon mojen: Mono bologa ambombaajon momakootogia mesaogi kamaawaa. Awaa ambombaajon momakootogia ii mono pondan koma gbilin menj somariiwu.

²⁰ Luae Toya Anutu iinon mono Satan uulanjawo rinjanjoro onjo baagianon kamaaro otokorian maama aisoon laligowu.

Ponjana Jiisaswaa kalenmoriananon mono onjowo ewa.

²¹ *Noo nenjana Timoti iinon mono yeizozoya ano onjoonon kaja. Noo tinitosauruna Lusius, Jeison ano Soosipater yononon kaanagadeen yeizozogia anji onjoonon kaja.

²² Tertius niinon Poolwaa qaaya moma tere koi oojenji, niinon kaanagadeen Pombona nama yeizozona ambe onoonon kaja.

²³ *Gaiusnon miria jen tegoro laligowe uumeleen kanageso kuuya yononon kaanagadeen koi kan ajoroogi nene ainjolon ama nonomakeji, iinon mono yeizozoya ano onoonon kaja. Erastus iinon siti pon qerewenaa ofis uutanon takis monen galen komakeji ano uumeleen alanana Kwartus yoronon mono yeizozogara ani onoonon kaja.

²⁴ Ponjana Jiisas Kraistwaa kalenmoriananon mono onowo ewa. Qaa ii onanon.

Pon mepeseen kokaen qama koolinkejen:

²⁵ Oligaa Buja qaa hona ii monowaa monoyanonga laligon kougiti, iikanon aasangoyanon ero. Kaen ero Jiisasnon kamaan ninisaama jen asariro moma jen seinkejen. Buja qaa kawaa so Anutunon mono kotiin momalaarigia men kotiiro saanon zen nama kotiiwu. Kawaaon anana mono Anutuwaa qabunaya mepeseenin seinkebaa.

²⁶ Wala Buja qaa onanon aasangoyanon en kouroto, kamban kokaamba gejatootoo ejemba tere oogita ejiwaa so mono asuganon asugiro. Anutunon kamban so laligon kouma tetegoya qaa laligon ubaati, iinon ejemba tuuna tuuna anana uunana meleema Buja qaa moma laarin ten koma laligowombaajon moja. Kawaaon gawon kokaen mewombaajon jen koton nonono, "Ono mono kema goman so liligon Buja qaa jen asarin laligowu." Qaa iikawaa so nononon Buja qaa ii ejemba tuun kuuya mobutiwaajon jen asarin laligonin.

²⁷ Anutu iyanodeen momakoto Toya kolooji, anana mono Jiisas Kraistwaa qatanon iwaa qabunaya mepeseenin kamban tetegoya qaa akadamyawo en uma ewaa. Qaa ii onanon.

* 16:23: Apo 19.29; 1 Kor 1.14; 2 Tim 4.20

Korint Tere 1 Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere mutuya ano. Jen-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indina woi kolooro Griik siti Korint kanon keno. Korint ii Akaiia prowinswaa siti waja. Kawaa sunduya ii (Apo 18.1-6) iima weŋgowu. Kamban kanon Korint ii siti somata qatawo. Bisnisgia kania kania mamaga ama meŋkegi. Korint yoŋonoŋ tando lopion ano beŋ kania kania waegia meŋ mepeseen laligogi. Aangolegia kania kania ama aisoonkegi. Mamaganon serowilin ama laligogi.

Tere koi kokaembaaŋ ooro: Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indina karonŋ kolooro Efesus sitinon laligoro tosanon Korintnoŋga kan batugianon lombo kolooro, iikawaa bujuya ijogi moro. Lombo tosaana kokaen: Uumeleen tuuŋ yoŋonoŋ deema siŋsereren qeŋ laligogi (1.10-4.21), serowilin lan amakegi (5.1-13), loemba laaligowaa kanianon sooro (Bon 7), tando lopiombaa bao newombaa niinonŋinon amakegi (Bon 8), samon toroya newombaa eŋkalolon amakegi (11.17-34), zioz laaligowaa aren mende otaan ilinon kooson laligogi, kantri tosiaa qaaya qaaya jena jewa ama jeŋkegi (12-14). Tosianon qaa kokaen jeŋkegi: “Komugiti, iyoŋonoŋ mombo mende waabuya.” (15.12-33) Korint yoŋonoŋ tere moŋ kaanagadeen oogi Poolwaanon karoti, iikanon qiqisi tosaana ama mug, (ii 7.1, 8.1, 12.1, 16.1 iikanon weŋgowo).

Poolnoŋ qiqisigia ii meleema lombogiaa qambanmamban qaa onoma tere koi ooro. Uujopawaa qaa (Bon 13 ii awaa soro. Kanagen anjo Korint kema injimmbaa qaaya jeŋ ooro (16.5-7).

Buk kokawaa bakaya waja 8 ii kokaen:

Jen-asa-asari qaa 1.19

Deema tuuŋ tuuŋ laligogi 1.10-4.21

Serowilin ano loemba laaligo 5.1-7.40

Uumeleembaa ano uumeleembaa gadokopa laaligo 8.1-11.1

Uumeleen laaligo ano mepemepese aren 11.2-14.40

Kraist ano kuuya anana koomunonŋa waabonŋa 15.1-58

Judia uumeleen tuuŋ yoŋoonon nandun anŋi 16.1-4

Poolwaa arenŋa ano yeizozo qaaya tetegoya 16.5-24

¹ Kraist Jiisanon Pool nii noono Anutuwaaw jetaa so wasiwasi eja aposol kolooen. Niinon uumeleen alana Soostenes iwo rajo.

² *Anutuwaanon kanageso Korint sitinon laligojuti, niinon onowo Buŋa qaa amin mobombaajon kajeŋ. Kraist Jiisanon onjo onoono iwo qokotaagi tak koton onono soraaya koloou. Kaanagadeen ejemba daen yoŋonoŋ balon so Ponŋana Jiisas Kraistwaa qata qama qama kooligi ii ano nono kaanagadeen pon koma nonomakeji, mono kuuya onjoon Buŋa Tere koi ojo.

³ Anutu Maŋnana ano Pon Jiisas Kraist yoronon mono kalenmorian ononi luaenon laligowu. Kian.

Poolnoŋ Korint yoŋoonon Anutu kokaen mepeseja:

⁴ Onjo Kraist Jiisaswo qokotaan nanŋi Anutonon kalenmorian ononoti, iikawaaŋ mono kamban so onjoon Anutuna dangisen jeŋ mepeseŋkejeŋ.

⁵ Onjo Kraistwo qokotaan nanŋi gawon memewaa momo kalenŋa kelemalelen onono momo kania kania buŋa qeŋ aon saanon Buŋa qaawaa kania kuuya jeŋkeju.

⁶ Nono Kraistwaa kania nanŋon jenin qaa iikawaa honanon koloon kotiiro nanjutiwaa so momo kalen kuuya ii onono. Kawaaŋon Anutu mepeseŋkejeŋ.

⁷ Kawaaŋon gawon memewaa momo kalen mombaajon mende amamaan nama Ponŋana Jiisas Kraistnon mombo asugiwaatiwaaŋon mambomakeju.

⁸ Ponŋana Jiisas Kraistnon meŋ kotiin onoma kamban tetegyanon asugyanon asugiwaati, kamban iikanon onjo solan koloon qaagia qaa nama ii iibuya.

⁹ Anutonon qaaya tororo otaan ilaan onomakebaa. Iinon onjo iyanŋa Meria Jiisas Kraist Ponŋanawo toroqen laligowutiwaaŋon onoono. Kian.

Korint kanagesonon deema tuuŋ tuuŋ nanju.

¹⁰ Oo uumeleen alauruna, niinon Ponŋana Jiisas Kraistwaa qatanon kokaen uukuuku meŋ ononjen: Onjo mono korebore uumo-toonŋo ama batugianon deendeen mende ama laligowuto, uugia kululuugi motoonŋo kolooro momo motoonŋo otaan laligowu.

* 1:2: Apo 18.1

¹¹ Oo uumeleen alauruna, oŋo batugianon angowowo mamaga ama laligojuti, iikawaa buju qaaya ii emba Kloewaa sumanjuruta tosonianon nijogi.

¹² *Kokaembaajonja ii jejen: Ojooŋonga tosonianon kokaen jenkeju, “Nononon Poolwaanon qaa otaankejon.” Tosianon “Nononon Apoloswaanon qaa otaankejon,” jenkeju. Toroqen tosonianon kokaen jenkeju, “Nononon Pitowaanon qaa otaankejon.” Dujanon mombo tosonianon kokaen jenkeju, “Nononon Kraistwaanon qaa otaankejon.”

¹³ Kraistnon juma mamaga kolooro me? Pool niinon mono oŋoojon ama maripoonon komuwe me? Pool noo qananon oomulu men oŋonŋi me? Kaen moma soowubo?

¹⁴ *Niinon oŋoononga Gaius ano Krispus oomulu men orombeto, tosaanja ii mende men oŋombetiwaajon “Anutu dangisen!” jejen.

¹⁵ Kawaajon “Poolwaa qatanon oomulu men nononŋi,” moŋnon qaa omaya kaen jewabo.

¹⁶ *Oo oŋanon, Stefanus ano iwaa sumanjuruta ii kaanagadeen oomulu men oŋombeto, iyonoo gemagianon moŋ oomulu men mube me qaago, ii tororo mende mojen.

¹⁷ Kraistnon nii ejemba oomulu men oŋomambaajon ama mende wasin nonoto, Oligaa Buja jen seimambaajon nijoro kema kankejen. Kraistnon ananaajon ama maripoonon komuroti, gawon iikawaa esujanon kamaan omaya koloowabo. Kawaajon Buja qaa ii balon ejawaa momakotoo qaganon lan mende jenkejen. Kian.

Kraistnon Anutuwaaw ku-usunja ano momo areŋa ninisaano.

¹⁸ Ejemba gere siawaa buja koloowuti, iyononon maripoonaa Buja qaaya moma iikawaajon mogi uugia qaa yonoo qaa taniŋaan koloaja. Kaen koloojato, Siwewaa buja koloojonj, nonoojon qaa iikanon mono Anutuwaaw ku-usunja ninisaano momakejon.

¹⁹ *Iikawaa qaaya Buja Terenon kokaen oogita eja,

“Niinon momo ejemba yonoo momakootogia kondeembe soowaa.

‘Moma asarinj yagonkejon,’ jenkejuti, iyonoo momogia mono men soowe zololonŋon omaya koloowaa.”

²⁰ *Momakotoo ejemba hoŋa ii dakanon laligoju? Buk weenjon momowaa kania mokologiti, ii dakanon? Balonon jenonkooliwaaw boi koloon qaa meŋeŋeleema jenkejuti, ii mono oŋanon qagiawo koloaju me? Balonon momakotoo somata eji, Anutunon mono iyonoo momogia men mokokowiro uugia qaa taniaan koloaja. Qaa ii onja.

²¹ Anutunon iyanjaa momakootoyaa so namonon laaligowaa areŋa anoto, ejembanon iyanjiaa momakootogia nangon iikaanja kanon Anutuwaaw kania moma kotowombaaajon amamaan tompin laligogi. Amamaan laligon Kraistnon maripoonon komuroti, iikawaajon “Uugia qaa yonoo qaaga!” jegito, Anutunon Buja qaa ii nononon jen seiwonjwaajon ninijoro. Ii jen asarinj daen yononon uugia meleema moma laariwuti, ii donhamo qen oŋomambaajon moro sokono.

²² Juuda yononon aiwese angoletu asugiwutiwaajon kaparan komakejuto, Griik kantri yononon momakootogianon somariwaatiwaajon moma janjarin riinkeju.

²³ Ii janjarin riinkejuto, nononon Kraist maripoonon qegi komurotiwaa Buja qaaya jen seinkejon. Juuda yononon qaa ii mogi uugia boliro iikanon osin uugia mende meleemakeju. Waba kantri yononon iikawaajon mogi qaa motoya koloaja.

²⁴ Mamaganon kaen romonŋojuto, Anutunon nononoon uunana meleeninj, Kraistnon mono nonoojon Anutuwaaw momakootoya ninisaama iyanjo Anutuwaaw ku-usunja koloon nonoma nanja. Juuda me kantri tosaanja koloojonj, ii kiler Kraistnon qokotaan nama motoonŋo koloojon.

²⁵ Ejemba ananaa momakootonana ano esunana ii kamaanqegeta. Anutunon uuta qaa koloonagati een, iikanon mono kiler ejemba momakootonana uugun uuta somata koloonaga. Anutunon looloria koloonagati een, iikanon mono kiler ejemba esunana uugun kotakota totoon koloonaga.

²⁶ Uumeleen alauruna, oŋoanŋiaa kanagia nomaen ero Anutunon oŋoonoti, mono ii romonŋowu? Ono mamaganon balombaa momakotoo somata mende men laligogi. Mamaganon ku-usun qaganon esuhinagiawo mende laligogi. Manjurugia mamaganon qabunagiawo mende laligogi.

²⁷ Kaen qaagoto, balon ejembanon oŋoojon mogi uugia qaa ejemba omaya koloojuti, Anutunon mono oŋo iikaanjia meweenjon oŋono. Balombaa momo ejemba geria ii gamu qen oŋono. Balon ejembanon oŋoojon mogi looloria koloojuti, Anutunon mono oŋo iikaanja meweenjon oŋono. Balombaa ku-usun ejemba geria ii gamu qen oŋono.

* 1:12: Apo 18.24 * 1:14: Apo 18.8; 19.29; Room 16.23 * 1:16: 1 Kor 16.15 * 1:19: Ais 29.14 * 1:20: Job 12.17; Ais 19.12; 33.18; 44.25

²⁸ Balon ejembanon jejewili ama onjoma kanagiaajon mogi kamaanqeqeta koloojuti, Anutunonj mono onjo iikaanja meweengonj onono. Balon ejemba yonoo jaagianonj somata koloojuti, iyonoo qabunagaja menj kamaanj ano qaombaatiwaaajon kamakamaata koloojuti, mono ii meweengonj onono.

²⁹ Monjonj Anutuwaawaa jaasewarjanonj selia menj ubabotiwaaajonj mono kaenj meweengonj onono.

³⁰ Anutunonj nemunj koma onjoma unjano Kraist Jiisaswo qokotaanj laligonj kotiinjeju. Iinonj Anutuwaawaa momakootoya qaita monj ninisaano momakejonj. Kraistnonj downenana menj qaanana menj tegoro solarjaninj laligojonj ano tak kotonj nonono soraaya koloojonj.

³¹ *Bunja Terenonj qaa monj kokaenj oogita eja, “Monjonj selia menj ubaati, iinonj mono Ponj moma mujiwaaajonj ama selia menj uba.” Qaa iikawaa so aninj sokombaa. Kianj.

2

Kraist maripoononj komurotiwaa qaaya jewe.

¹ Uumeleenj alauruna, niinonj onjooonj kanj Anutuwaawaa kania nanjonj menj asarinj onjombeti, ii qaana naanj siinsijnawo koloowaatiwaaajonj mende menj laligowe me balombaa momakooto uuta qendeema iikanonj selenamende menj uma laligowe.

² Niinonj onjoo batugianonj momo morota kuuya goraayanonj ama Jiisas Kraistwaa qaaya ano maripoononj komurotiwaa kania iikayadeenj moma kotonj ii menj seimambaaajonj qaa somonjgowe.

³ *Qaa kaenj somonjgonj onjooonj kaweti, kambanj iikanonj eja looloria koloonj jenena mamaga ororo keena moma laligowe.

⁴ Niinonj Bunja qaa menj asarinj onjombeti, ii momakooto somataa kele qaa kanonj mende injijonj laligowe. Ii qaagoto, Unja Toroyanonj sololoonj onjono esunmmuyanonj uugianonj inaawaatiwaaajonj kaparanj koma qaa injijonj laligowe.

⁵ Balonj ejembawaa momakootogianonj qaagoto, Anutuwaawaa ku-usujanonj nemunj koma onjono moma laariwutiwaaajonj kaparanj koma laligowe. Kianj.

Unja Toroyanonj momakooto ii qaita monj.

⁶ Niinonj kilenj uumeleenj alauruna akadamugiawo laligojuti, iyonoo batugianonj rabe Anutuwaawaa momakootoya keemeya ii saanonj aminj momakejonj. Balombaa momakootoyaga mende aminj momakejonj. Balonja balonja galej koma onjoma laligogi ku-usujanonj qaombaati, iyonoo momakootogia ii kaanagadeenj mende aminj momakejonj.

⁷ Ii qaagoto, Anutuwaawaa momakooto aasanjgoya mono ii aminj momakejonj. Anutunonj Siwe namo mende mokoloonj orono iikanonj waladeenj arenja kokaenj ama somonjgoro, “Ejembanonj kanagenj koloonj akadamu mokoloowutiwaaajonj mono momakootona qaita monj ii injisaamanja.” Kaenj menj ii aasanjgoyanonj ano ero.

⁸ Balombaa eja ponja ponja laligonj kougiti, iyonjooonjga monjonj momakooto ii mende moma kotooro. Ii moma kotowuyagati eenj, Ponjana asamararanjowo ii maripoononj mende qegi komunaga.

⁹ *Momakooto qaita monj kawaajonj qaa kokaenj oogita eja,

“Monjonj iwoi ii jaa gejianonj mende iima moro. Iikawaa momoyanonj mombaa uutanonj mende kolooro moroto, ejemba Anutu uugianonj jopagonj munkejuti, iyonjooonj ii mono mozozonjonj anota eja.”

¹⁰ Balonj ejemba iwoi ii mende moma titou laligogito, Anutunonj ii mono Unjaya wasiro nonoojonj ninisaano moninj. Iinonj qaa kuuyaa kania monjgama mokolonjeja. Anutuwaawaa momo keemeya kaanagadeenj modaboroji, iinonj mono ii sololoonj nonono moninj.

¹¹ Mombaa uuta monjonj mende moja. Utaa unjaya iinondeenj mono ii moma yagoja. Kaanjadeenj Anutuwaawaa uuta ii monjonj mende mojato, Anutu iyanjaa Unja Toroya iinondeenj ii moma yagoja.

¹² Nonononj balombaa nanamemenj bologaa omeya monj mende bunja qenj aoninto, Anutunonj iwoi kalenj nononoti, iikawaa kania mobombaaajonj mono iyanjaa Unjaya wasiro uunananonj kemerota laligojonj.

¹³ Iikawaa kania keemeya ii ajoroonj aminj momakejonj. Balonj ejembanonj momakootogiaa qaganonj qaa kuma nononj iikawaa so ii mende aminj momakejonj. Kaenj qaagoto, Unja Toroyanonj qaa kuma nononoti, iikawaa so mono uuwaa qaa honja gosininj sololoonj nonono menj asarinjkejonj.

¹⁴ Unja Toroyanonj sololoonj nonono qaa ii kaenj gosijoni eenj, kania mono mokoloonj moma asariwonjatiwaa so kolooja. Kawaajonj Unja Toroyanonj daenj yonoo uugianonj

mende laligoro een lan laligojuti, iyononon Anutu Unyaa buña ii moma angon kombombaaajon amamaankeju. Yononon Buña iikawaajon mogi qaa motoya kaanja kolooro kania moma asariwombaaajon amamaaju.

¹⁵ Yononon amamaajuto, Unja Toroyanon sololoon nononji een, mono qaa kuuyaa kania gosin jen tegowonjatiwaa so koloojon. Kaen koloojonto, umeleen ejemba mombaa kania ii balon tegemba kuuyanor tororo jen tegowombaaajon amamaankeju.

¹⁶ *Iikawaa kania ii Buña Terenon kokaen oogita eja,

“Pombaa uumomoya ii eja mononon mon mende moro.

Kawaajon mononon ii qambarmamban mubaatiwaa so qaago.”

Mononon ii mende moroto, nononon Kraistwaa uumomoya men laligojon. Kian.

3

Anutuwaa gawonj meme ejemba

¹ Oo uumeleen alauruna, onjo naamade kaanja Kraistwo qokotaan nanji. Kawaajon niinon onjo balombaa nanamemen metetereenkejutiwaa tani Buña qaa jen asarin onoma batugianon laligowe. Unja Toroyanon sololoon onono laligojutiwaa tani kaanja injjommbaaajon amamaan laligowe.

² *Niinon qaa moma asariwutiwaa so aju apuya kaanja unuagin laligowe. Nene honja nenetaa so mende koloogitiwaaajon qaakeemeyaii mende onjombe. Kamban iikanon nene honja newombaa amamaagi ano kamban kokaamba kaanagadeen ii saanon mende nenkeju.

³ Onjo toroqen balombaa nanamemen bologa metetereen laligoju. Onjo uugianon uunon junjun moma angowowo ama qaa jejegianon nuuguna guuguwe amakeju. Kaen anji uu selewaa siingia kombombanja bologanon galen koma onono uumeleembaa gadokopa ejemba omaya yonoo tanigien koloonkeju.

⁴ *Tosaanja ononon kokaen jenkeju, “Nono Poolwaanon qaa otaankejon.” Tosianon kokaen jenkeju, “Nono Apoloswaanon qaa otaankejon.” Kaen kaen jen mono balon ejemba omaya koloonkejutiwaa tani kaanja laligoju.

⁵ Apolosnon moroga koloaja ano Pool niinon moroga koloojen? Noronon mono Anutuwaa gawonja men laligojo. Pononon noroojon gawon anja anja noronoti, iikawaa so ilaan onon uugia meleema Pon moma laarin laligoju.

⁶ *Niinon kota komowe Apolosnon apu men kan iikanon maaroto, Anutunon mono kondoro toomorian kolooro.

⁷ Kawaajon komoroti, iinon qatawo mende koloaja. Apu maaroti, iinon kaanagadeen qatawo mende koloojato, Anutunon kotuegoro toomorianja kouma somariinkejuti, iinondeen mono qabuayawo koloaja.

⁸ Kaen koloojato, komomakejen ano apu maamakeji, noronon mono so motoonjo kolojo. Motoonjo kolojoto, ii kilen tawanara ii mono gawonara menkejutiwaa so anja anja mewota.

⁹ Noronon Anutuwaa gawombaa nenawoita koloon iwo gawon menkejo. Onoo uugia ii Anutuwaanon molalen kaanja kolooro komakoomo gawonja kanon menkeja. Anutunon miri kaanja uugia inaan mindirin onono kotiin waamakeju.

¹⁰ Anutunon kalenmorian nonoti, niinon iikawaa so miri memewaa momo eja kaanja koloon Anutuwaa tando kombombanja uugianon kuun komowe mononon iikawaa qaganon miri menkeja. Saanon menkejato, motomotoon nononon miriwaa gawonj awagadeen mewonjatiwaa so koloojon. Iima koton mewonjatiwaaajon mono jaa galen men aowonja.

¹¹ Uuwaa tandoya ii Jiias Kraist. Niinon ii mono uugianon komowe mononon momalaariwaa tando mon mokoloommbaaajon amamaawaa.

¹² Tando motoonjo koloojato, iikawaa qaganon tosianon mirigia goul silwanon me jamo honggiawo tosaanja kanon menkeju. Tosianon mirigia gere kasanon, towo boon senanon me ganon menkeju. Silinana kaen me kaen nama menkejonj eenj,

¹³ uuwaa gawonanaa honanon mono iyanja iyanja asuganon asugiwaa. Pononon kambananon kan kuuro iikanon mono miri merotiwaa esuya luluumbaa. Miri esunananon mono Anutuwaa gere bolananon asugiro jen kamaaro honanon asuganon iibombaa so koloowaa. Gere iikanon mono motomotoon nonoo mirinanaa tania honja ii angotetenon ama gosiwaa.

¹⁴ Gerenon jen miri kuuya gosin onono megii hongianon kotiin nambuyati een, iyononon mono gawongiaa tawaya buña qen aowuya.

¹⁵ Tosianonj mirigia megí hongianonj jeñ kamaawuti eenj, iyonononj mono tawa qaagoto, tiwitiwilaa mokoloowuya. Ii mokoloowuyato, iyangio kileñ Siwewaa buñaya laligowuya. Gere bolanonj jeñ onjoro iikawaa tani uuguwombaañonj janjarin riiñ kok konji Anutunonj metogonj onjono Siwenonj ubuya.

¹⁶ *Onjoangio Anutuwaa Buña jigo (tempel) koloogi Anutuwaa Unyanonj uugianonj laligoji, ii moju me qaago?

¹⁷ Anutuwaa Buña jigoya ii kowoga kolooji, iikawaa so onjonoñ soraaya kolooji. Kawaajonj moñnonj Anutuwaa jigo meñ boliji eenj, Anutunonj mono iyanja meñ bolin mubaa.

¹⁸ Moñnonj anjaa balon momoya otaañ tiligonj aowabo. Onjoo batugianonj moñnonj iyanjaajonj moro “Balombaa momakooto uuta meñ laligojen,” jeñi eenj, iinonj mono wala uuta qaa koloon iikaanja kanonj momakooto honja mokolonaga.

¹⁹ *Anutunonj balombaa momakooto uuta iikawaajonj moro uugia qaa yonjoo qaaga kolooja. Iikawaa qaaya Buña Terenonj kokaenj oogita eja, “Anutunonj momakooto uuta meñ laligojuti, ii gbadoon onjono iyanjiaa momo aingianonj sipasipa koma osiwuya.”

²⁰ *Kawaa qaaya moñ ii kokaenj eja, “Poñnonj momakooto ejemba yonjoo momo arengiaajonj moro omaya kolooja.”

²¹ Kawaajonj onjonoñga moñnonj mono ejemba nonooñonj ama selia meñ ubabo. Kuuya nonononj mono onjoo buñaga koloojonj.

²² Pool, Apolos, Piito* nonononj mono onjoo buñaga koloojonj. Ejemba balonj so laligojonj, nonononj mono kuuya onjoo buña koloojonj. Kawaajonj saanonj qaa ii me ii gosin meñ iikaanja kanonj laaligogia laligowuya ano koomugia komuwuya. Kambanj kokaamba laligojonj, kuuya nonononj mono onjoo buña koloojonj ano kanagenj gawonj meme ejemba laligowuyati, iyonononj mono kaanagadeen onjoo buña koloowuya.

²³ Kaenj koloon onjorjonto, onjonoñ Kraistwaa buña koloogi Kraistnonj Anutuwaa buña kolooja. Kianj.

4

Nono Kraistwaa aposoluruta koloojonj.

¹ Kawaajonj ejemba kuuyanonj mono nonooñonj kokaenj mogi sokombaa: Kraistnonj jeñ kotonj onjono gawonja meñkeju. Anutunonj qaaya aasangoya nonono buñanana kolooro galenj komakejonj. Nonononj miri galenaa tani kaanja koloojonj.

² Galenj yonjoo togianonj miri iwoiya galenj kombutiwaajonj borogianonj anji, iinonj mono qaa wanja kokaenj kaparanj koma jeñ kotonj onjomañeja, “Gawongia mono meteqetetanja qaa nama pondanj meñ laligowu. Membiriqembiri mende ambu. Kaenj mokolonj onjombe sokombaa.”

³ Korint onjonoñ me balombaa qaa jake mombaa galenjanonj nii gosin jeñ tegonj nombuyagati eenj, niinonj mono qaa iikawaajonj moñbe kamaanqeqeta totoonj kolooja. Neeno kaanagadeen neenaa qaana mende jeñ tegojonj.

⁴ Uuna gosin qaa moñ mende moñbe meñ bimoonj nonjato, iikawaajonj kileñ solanja mende koloojonj. Ejembanonj qaagoto, Poñnonj mono noo qaana gosin jeñ tegonj nomakeja.

⁵ Kawaajonj onjoo mono kambanj kokaamba mombaa qaaya moñ ii mende jeñ tegowu. Poñnonj kambanja ano kanj kuuwaatiwaajonj mono mambombu. Mamboma laligogi iikanonj kanj qaa iwoi mesangogita eji, ii mono asasaganonj isaano asuganonj asugiwa. Iinonj kanj ejemba uunana meñ asariro nanamemenanaa kanianonj asuganonj asugiro iibaa. Nanamemenanaa kania iima motomotoonj gosin nonono Anutunonj mono iikawaa so kambanj iikanonj mepeseen nononaga.

⁶ Oo uumeleenj alauruna, onjoo juma jaba-arambaranj ama lanj leelee aronj qeñ nama utama aonkeju. Kaenj laligowubotiwaajonj mono Apoloswo noro romonjonj noroma onjoangiaa aingia mesaonj qaa kokawaa kania moma kotowu, “Buña qaa oogita eji, ii mono mende uuguwu.” Qaa ii moma kotogi uugianonj ero teñ koma qeangowutiwaajonj sundunara kaenj oojen. Ii neena ano Apolos noroo kananara gosin romonjonj moma asariwutiwaajonj oojen. Deendeengianonj kaenj tegowaa.

⁷ Balombaa iwoi moñnonj mono mende meñ letoma gono tosaanja unjuugun qaita moñ koloonaga me qaago? Ii qaago. Iwoi kuuya enj gonji, ii mono Anutunonj kalenj gono buña qeñ aona me qaago? Ii kalenja buña qeñ aonati eenj, mono naambaañonj kalenj ii qakooma selega eenj meñ umakejanj? Ii mende sokonja.

* 3:16: 1 Kor 6:19; 2 Kor 6:16

* 3:19: Job 5:13

* 3:20: Ond 94:11

* 3:22: Piito qata moñ Siifas

⁸ Iwoi kuuya menj laligowombaa siija mojuti, ii enj onjondaboroja. Anutunonj Siwe kowianongga kalerja kalerja maama onono simbawonjowo koloouju. Nonononj mende ilaan onjonj onjonganjo kilenj momalaariwaa kinj ponj kaanja koloouju. Onjonganjaajonj kaenj romongonj aouju. Oo onjanonj onjo kinj koloogi sokonaga. Kaenj koloogi nonononj mono kaanjagadeenj eja ponjurugia koloonj onjoo koorongjanonj saanonj motoonj selenana menj uma awelelonj aowonaga. Niinonj kaenj ambombaa siija mojenj.

⁹ Niinonj kaenj mojento, ananaa kanianana iibe tani kokaenj koloouja: Anutunonj aposol nono kuunj nonono ejemba jaagianonj kamaanqeqeta toonj koloonj laligojonj. Ejemba unjugi komuwutiwaajonj jenj tegogitiwaa tania asuganonj kema kaninj lanj qama gamu qenj nonomakeju. Iwoi ii-iita qaita monj kolooninj balonj so yonjoo toya ano Siwe jakeya jakeya yonjoo ponj qerewenja gajoba yonjononj mono jaagianonj niniima kotonj niniigiigijnkeju.

¹⁰ “Kraistwaaajonj nama uuta sooro laligoji,” noojonj kaenj jenkejuto, onjononj Kraistwo nama momo ejemba akadumugiawo kolooujutiwaa tani koloouju. Niinonj loolooria koloojento, onjononj “Ejemba kotiga kolooujonj,” jenkeju. Ejembanonj onjo goda qenj onjomakejuto, noojonj mogi kamaaro jejewili ama nomakeju.

¹¹ Kambanj koi kaanjaanajonj kaanjagadeenj nembanewaa komunj apuwaajonj moma opo walaga junjuranja mouma laligoninj manjanonj lanj nunugi duj mirinana qaa laligonj toroqenj kema kanjejonj.

¹² *Ananaa boronananonj seleqeqe gawonj menkejonj. Ejembanonj lanj qasuaanj nonomakejuto, nonononj mono kotuegonj onjoma yonjoojonj qama koolinjkejonj. Sisiwerowero ama nonomakejuto, nonononj mono ii moma mokosingonj kaparanj koma laligojonj.

¹³ Uuqeqe qaa tokoronjkota jenj nonomakejuto, nonononj mono gumbonjonjonj qaganonj sosooda meleemakejonj. Nonononj balombaa gojejera ronjaa kaanja kolooninj balonja balonja yonjononj sisinana menj gema nununkeju. Kaanja laligonj kouma kambanj koi kaanjaanajonj kaenj toroqenj laligojonj.

¹⁴ Gamu qenj onjomambaajonj qaa koi mende oojento, wombo meraboraauruna kaanja mono qambanjmambanja onjomambaajonj mojenj.

¹⁵ Momalaariwaa boi 10,000 yonjononj Kraistwo qokotaanj kalarj koma kuma onjombuyagati eenj, ii kilenj niinonj mono Kraist Jiisaswo qokotaanj Oligaa Bura jenj asarinj mangja koloowe uugia meleenji. Kawaajonj manjurugia mamaga mende laligoju.

¹⁶ *Kawaajonj uugia kokaenj kuunj onjonjenj: Niinonj sili amakejenj, iikawaa so onjononj mono noo silina ii otaanj laligowu.

¹⁷ Niinonj silina Kraist Jiisaswo qokotaanj ama menj balonja balonja liligonj uumeleenj kanageso so kuma onjomakejenj, iikawaajonj mono duduuwubo. Niinonj kawaajonj ama wombo merana Timoti wasiwe onjooonj kawaa. Iinonj niwo pondanj laligonj Pombo qokotaanj nama kanj kanana jenj koma gbilinj onjombaa.

¹⁸ Onjooonjga tosia yonjononj niinonj onjooonj mende kawenaga, kaanja moma selegia mepeseenj jaba-arambaranj ama lanj laligoju.

¹⁹ Kaenj laligojuto, Pombaa siijanajonj noojonj “Kemba!” jewaati eenj, mono uulanjowo onjooonj kamaanja. Kamaanja, kambanj iikanonj jaba-arambaranj ejemba yonjoo ku-usunjaiaajonj qisinj onjombe jokoloogi momanja. Selegia menj uma qaa somasomata lanj jenkejuti, ii niinonj mobe kamaanqeqeta kolooukeja.

²⁰ Anutuwaawo bentotonj ii qaagadeenj jejetaa iwoiga qaagoto, honja ii Anutuwaawo ku-usunja. Iikanonj mono nemunj koma nononja.

²¹ Kawaajonj uugia mende meleema lanj laligowuyati eenj, niinonj mono koobinj menj kanj qaanonj onjootimanja. Uugia meleembuti eenj, mono uubonjonj qaganonj uujopa ama onjomambaajonj kamaanja? Qaa woi ii gosinj noojonj siingja nomaenj mojuti, ii mono moma gosinj nijowu. Kianj.

5

Monjonj serowilinj anoti, ii mono batugianongga konjombu.

¹ *Qaa monj kokaenj jegi noo gejananonj kemero: Tosianonj uumeleenj kanageso batugianonj serowilinj amakeju. Monjonj manjaa embia menj laligoja. Serowilinj kaanja ii uumeleembaa gadokopa ejemba yonjoo batugianonj kaanjagadeenj monj mende eja.

² Monjonj kaenj ano onjo kilenj selegia menj uma lanj jaba-arambaranj amakeju. Ii mende sokonjato, siliaa wosobirinonj mono menj komunj onjono sokonaga. Kaenj ama saanonj eja sinjisonjgo kaanja anoti, ii mono batugianongga konjonjgi seleenjenj kamaabaa. Ii nomaenj ama mende otaaju?

³ Niinon onjon onjoononga koriganon laligowe selena mende iimakejuto, kilen unananon mono onjowo laligoja. Monjon nanamemen jekania boorongoya anoti, niinon mono iwaa qaaya gosin batugianon laligojeniwaa tani moma jen tegon kokaen jejen:

⁴ Onjo mono Pohnana Jiisaswaa qatanon ajoajoroongi noo unananon onjowo toroqero Pohnana Jiisaswaa ku-usunanon nemun koma onjono ororon nama qaaya jen mono kokaen somongowu:

⁵ Satanon seliaa siin kombombanja bologa qero kamaawaatiwaajon mono gema qen mun iwaa borianon angimindingon mubaa. Mindingon muro loorin uuta meleeno Anutunon hamo qen mun Pombaa kambananon unaya metogoro Siwewaa bunja koloona.

⁶ *Selegia men umakejuti, ii awaa qaago. Onjo qaa woi koi moma yagowu, "Yiist kitia melaa apuwo mindirin flauanon anij men somariiro dis saa qerkeja. Kaanagadeen bao woosoya kaambogawo kanon jumakeji, iikanon mono busia kuuya men bolinjeja."

⁷ *Qaa iikawaa so onjo flaua dis soraaya kaanja koloogito, singisongowaa yiistya mon ii qaron kaanja batugianon kouma injinjeja. Kuuya boliwubotiwaaajon mono yiistgia walaga ii gosin utegowu. Eja ii wooso kaambogawo kaanja otaan mono dunanon mombo yambu gbiliaa flaua dis soraaya kaanja koloon laligowu. Kiankomu kendon kambananon lama siimolon onj bered yiistya qaa nenkejuti, iikawaa so Kraistnon ananaa kiankomu lamanana kolooro qegi komuro. Kawaajon onj saanon flaua dis soraaya yiistya qaa kaanja koloowu ano mombo oyanboyan utanon kouma laligowu.

⁸ *Kraist komurotiwaajon mono korisoro kendon ama laligowonja. Yiist me wooso kaambogawo ii nanamemen bologa umaqenkamaanqenawo. Iikawaa qaganon mono korisoro kendon mende ambonja. Kawaajon mono gbingbaon mesaon qaa honja otaan bered yiistya qaa kaanja koloon iikawaa qaganon korisoro kendon ama laligowonja.

⁹ Niinon Bunja Tere onj onjoma kokaen injjowe: Onj serowilin amakejuti, iyonjowo mono ainjolon mende rama amin mobu.

¹⁰ Balonon uugia mende meleema nanamemen bologa amakejuti, iyonjoonon qaa ii mende oowe. Yonjonon serowilin ama iwoiwaa dogo koloon menngo mewombaajon koposongonkeju. Iwoi kalugon yonjoro menkeju ano tando lopion waegia men mepeseen onjomakeju. Yonjoonon ama kaen onj onjombenagati een, onjo mono balonon laligowombaajon amamaawuyaga.

¹¹ Yonjoonon qaagoto, kania kokaembaajon qaa ii onj onjombe: Monjon anja qata uumeleen ala jen kilen serowilin anja me iwoiwaa dogo koloon menngo memambaajon koposongonkeja me tando lopion waeya men mepeseenkeji, iwo mono ainjolon mende rama amin mobu. Momalaari tuun onjo batugianon monjon mepaqepae amakeja me apu kotiga nen enkalolon amakeja me iwoi kalugon yonjoro menkeji een, iwo rama nemanbene mon mende newu.

¹² Seleenjen laligojuti, niinon iyonoo qaagia mende jen tegonkejen. Ii noo gawonja qaago. Onjo kaanagadeen kanageso kuuya yonoo qaagia qaagoto, uugia meleema sopa utanon laligojuti, mono iyonoo qaagia iikayadeen gosin jen tegonkeju.

¹³ *Seleenjen lan laligojuti, Anutunon mono iyonoo qaagia gosin jen tegowaa. Kawaajon mono Bunja qaa kokawaa so ambu, "Eja bologa ii mono batugianonga konjombu." Kianj.

6

Uumeleen alagia ii seleenjen yonoo qaa jakeyanon mende ambu.

¹ Uumeleen ejemba batugianon monjon alia qaa jakeyanon amambaajon moji een, iinon Anutuwaajon ejemba soraaya unjuugon ejemba doogoya yonoo jaagianon keno mende sokonja. Qaago! Uumeleembaa gadokopa ejemba ilaan mubutiwaajon qisin onjono gamuyawo koloaja.

² Anutuwaajon ejemba soraaya nononon kantria kantria yonoo qaagia gosin jen tegowonati, ii modaboroju. Onjo balon kuuya yonoo qaagia jen tegowombaa so koloojuti een, mono nomaen ama qaa melamelaa gosin jen tegowutiwaa so mende koloowuyaga? Onjo mono onjonon iikawaa so koloaja.

³ Uumeleen ejemba nononon Siwe gajobaurunana yonoo qaagia gosin jen tegowonati, ii modaboroju. Iikawaa so koloojonon een, balonon laaligowaa qaaya ii mono afaanjon gosin saanon jen tegonkebonja.

⁴ Kawaajon balonon laaligowaa qaaya batugianon koloonkeji, qaagia ii mono naambaajon seleenjen yonoo qaa jakeyanon uma jen tegowutiwaajon qisin onjomakeju?

Uumeleembaa gadokopa ejemba batugianon jejewili ama onjomakejuti, iyonoojon kilen qa kambaanon mogi umakeja. Ii mende sokonja.

⁵ Qaa ii gamu qer onjomambaajon jejer. Momalaari ejemba onoo batugianon qaa eji, onoononga mombaa momakootoya sokono qaa ii saanon jer tegowaatiwaa so kolooja me qaago? Mono saanon batugianonga eja kaanja mokoloowu.

⁶ Qaago tani kolooro uumeleen ala monjon alia selegenjer yonoo qaa jakeyanon amakeja. Kaerj ama ejemba Anutu mende moma laarijuti, mono iyonoo jaagianon kema qaa gawombaajon qisin onjomakeja. Ii mende sokonja.

⁷ Batugianon qaa jakeyanon ama aonkejuti, iikaanja kanon mono onjoangia kamaan unuro Kraistwaa qabunayanon mono kamaanqeqeta kolooro laligoju. Ejembanon men bolinj onjongi uugia kawaajon waaro qaanon ama onjongi Anutuwaa jaanon mende sokonja. Tiliqili ama iwoigia horon megij onjo kitia mende meleema onjongi iikaanja kanon Kraistwaa kanianon mono akadamyawo koloowaa.

⁸ Onjo Kraistwaa qata kokaerj men bolinkeju: Mono onjoangio tiliqili ama ejemba men bolinj onjoma iwoigia horon menkeju. Uumeleen alaurugia yonoojon kaanagadeerj ama onjomakeju.

⁹ Ejemba irinqirinja yononon mono Anutu bentotonaa utanon uma dunj mende mewuyati, ii moju. Nanamemenjianon mono tiligon aon jinjaun ambubo. Tosianon serowilin ama tando lopion waegia men mepeseenjeju. Tosianon loemba laaligo uugun olojkalu amakeju. Tosianon monembaajon lanj agiminj aon laligoju ano eja iyangarodeerj emba iyangarodeerj agiminj aon laligoju. Kaanja yononon mono Anutuwaa bentotonaa bunja mende kolooja.

¹⁰ Tosianon yongoro men iwoiwaa dogo koloon menjo mewombaajon koposongonkeju. Tosianon apu kotiga nej enjalolon ama lanj mepaqepae amakeju. Tosianon iwoi kalugon yongoro menkeju. Ejemba kaananon mono Anutuwaa bentotonaa bunja mende qerj aowuya.

¹¹ Onjoononga tosianon wala iikaanja laligogito, kanagen Ponjana Jiisas Kraist bunja qerj aogij sayanon songbama tak koton onjoma iwaa qatanon soraaya koloogi. Menj solananinj onjono Anutunanaa Unyanon mono inaan onjono dinjon laligoju. Kianj.

Sele busugianon Anutuwaa jigo kowoga kolooja.

¹² *Niinon iwoi kuuya saanon memanjatiwaa so koloojento, iwoi kuuyanon mono mende men qeangon nombaa. Iwoi kuuya saanon memanjatiwaa so koloojento, iwoi monjon ponja koloon nombabotiwaajon galen men aonkejerj.

¹³ "Nene ii nenegadeerj. Ii korojonanaajon raja. Korojonana ii nembanene neninj kemebaatiwaajon raja." Monjon kaerj jenagato, Anutunon mono nene ano korojon ii motoon jerj tegoro qaombaota. Sele busunana ii serowilin ambombaajon qaagoto, Pombaa gawonja mewombaajon ama raja. Kaerj raro anjo sele busunana qeangowaatiwaajon nene iwoi nonomakeja.

¹⁴ Anutu iyanja ku-usujanon Ponj men gbiliro koomunonga waaroti, iinon mono nono kaanagadeerj men gbilinj nonono waabonja.

¹⁵ Onoo sele busugianon Kraistwo toroqerj iwaa sele kitia koloojuti, ii moju me qaago? Kawaajon niinon Kraistwaa sele busu kitia monj menj kana somata embawo qokotaamanja me qaago? Ii qaago totoonj! Mono yamagerj!

¹⁶ *Anutunon qaaya kokaerj jerota eja, "Yoronon mono sele busu motoonggo koloowao." Kawaajon monjon kana somata embawo qokotaaji, iinon mono iwo sele busu motoonggo koloowaota. Ii moju me qaago?

¹⁷ Motoonggo koloowaoto, monjon Pombo qokotaaji, iwaa unyanon mono Pombaa Unyawo mindiriro motoonggo koloon laligowaota.

¹⁸ Serowilin ii mono misingon mesaowu. Singisonggo tosaanja ii me ii amakejoni, ii kuuya mono selenanaa selegenjanon koloonkeja. Monjon serowilin amakeji, iinon mono iyanja selia men bolinj singisonggo amakeja.

¹⁹ *Sele busugianon mono Unja Toroyaa Bunja jigoya (tempel) kolooja. Anutunon Unyaya onjono bunja qerj aogij uugianon laligoja. Kawaajon onjoangiaa bunja mende koloojuti, ii moju me qaago?

²⁰ Onjoangiaa bunjaga qaagoto, Kraistnon iwoi somatanon sewangia mero iwaa bunja koloogi. Kawaajon selegianon mono nanamemenj soraaya angij Anutuwaa qabunayanon seinj kembraa. Kianj.

7

Loemba ano gbaworo saraj laaligo rara

¹ Onjo qaa tosaanja oonj qisigiti, ii jenj asarimana. Ejanonj emba mende menj gbaworoga laligoji, ii saanonj.

² Ii awaa koloojato, sele busuwaa siinjanonj serowilinj ambubotiwaajonj onjo motomotoonj mono anja anja loemba agiminj aonj laligowu.

³ Ejanonj mono embiaa siinja so loemba laaligowaa arenja otaawa. Embianonj kaanagadeen mono loyaa siinja otaanj laligowa.

⁴ Embiaa selianonj mono anjaa bunjaga mende kolooro anja ii mende galenj komakejato, loyanonj ii galenj komakeja. Loyaa selianonj kaanagadeen anjaa bunjaga mende kolooro anjasiri mende galenj komakejato, embianonj ii galenj komakeja.

⁵ Kawaaajonj oroangara mono mende anjonj koma aonj laligowao. Yanjorodeen uumotoonj ama pondanj qamakooli gawonj mewojonj saanonj anja anja laligowaoto, kambanj tosaanja kaen laligonjo mono mombo mindirinj motoonj laligowao. Uugara saanonj mende galenj koni Satanonj angobato menj orono sijngisonjononj kamaanj uruwabotiwaajonj mono iikaenja ama laligowao.

⁶ Kaenj ambaotiwaajonj saanonj jejento, jojopanj qaa kaanja ii mende ama onjonjenj.

⁷ Niinonj ejemba korebore nii kaanja masaranja laligowutiwaajonj mojentonj, onjo tosaanja Anutuwaawaa gawonj memewaa momo kalenj kaanja ii mende menj laligoju. Anutunonj momo kalenja mendeeno memotoonj nonononj ii me ii anja anja bunja qen aonj laligojonj.

⁸ Loemba mende koloonj malo laligojuti, onjoojonj kokaenj jejenj: Onjononj nii kaanja toroqenj loemba mende koloonj solanja laligowuti, ii mono awaa kolooja.

⁹ Awaa koloojato, loemba koloowombaa uugia gere jero laligowubotiwaajonj mono saanonj loemba koloogi afaangowaa. Kawaaajonj yonjononj uugia galenj kombombaajonj amamaajuti eenj, mono saanonj loemba koloowu.

¹⁰ *Loemba laligojuti, onjoojonj kokaenj jenj kotojenj, niinondeen qaagoto, Pohnonj anjo mono qaa koi jeja: Embianonj loya mende mesaowa.

¹¹ Kaenj jejato, kilenj loya mesaowaati eenj, mono eja mojenj mende menj eenj laligowa me loyawo mombo aminj moma somonjonj aonj laligowao. Kaanagadeen loyanonj embia mende mesaowa.

¹² Ii Pombaa qaagato, loemba tosaanja onjoo gejanonogia ii Pohnonj mende jejato, neeno ii kokaenj jejenj: Uumeleenj eja mombaa embianonj uuta mende meleema kilenj iwo laligomambaajonj moji, iinonj mono embia ii mende mesaowa.

¹³ Kaanjadeen uumeleenj emba mombaa loyanonj uuta mende meleema kilenj iwo laligomambaajonj moji, iinonj mono loya ii mende mesaowa.

¹⁴ Iikawaa kania ii kokaenj: Mombaa loyanonj uumeleembaa gadokopa ejaga kolooro Anutunonj ii kilenj uumeleenj embiawo qokotaajiwaajonj ama tak kotonj muro soraaya kolooja. Kaanjadeen mombaa embianonj momalaaria qaagoto, uumeleenj loyawo qokotaajiwaajonj ama Anutunonj ii tak kotonj muro soraaya kolooja. Mojnjonj soraaya mende koloonagati eenj, meraboragaranonj mono Anutuwaawaa sopa seleenjenj laligowuyaga. Kaenj laligowuyagato, Anutunonj motoonj tak kotonj onjotowaajonj mono soraaya koloju.

¹⁵ Soraaya koloojuto, mojnjonj mende moma laarinj loya me embia mesaomambaajonj mojata eenj, mono saanonj mesaowa. Kaenj kolooro noo qaananonj uumeleenj alanana ii mende somonjowaa. Anutunonj onjo luaenonj laligowutiwaajonj onjoo.

¹⁶ Emba, gii loga uu kuunj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaenj monaga? Me eja, gii embaga uu kuunj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaenj monaga? Kawaaajonj mono luaenonj laligowu. Kianj.

Anutunonj onjotowaawaa so mono toroqenj laligowu.

¹⁷ Pohnonj motomotoonj onjoo laaligogiaa arenj ano loemba me masaranja laligogi Anutunonj onjoototi, iikawaa so mono toroqenj laligonj laaligogiaa kania mende utegowu. Uumeleenj kanagesoya kanagesoya laligonj gomanj so kaenj jenj kotonj onjotowaawaa.

¹⁸ Anutuwaawaa aiweseya eja mombaa selianonj kotogi laligoro kaanja oonoti eenj, ii mono kotowutiwaajonj mende kaparanj komba. Anutuwaawaa aiweseya mombaa selianonj mende kotogi laligoro kaanja oonoti eenj, mono ii kotowutiwaajonj mende kaparanj komba.

¹⁹ Anutuwaawaa aiweseya selenananonj kotogita eja me mende eji, iikanonj Anutuwaawaa jaanonj iwoi omaya koloojato, jojopanj qaaya tenj koma otaaninj iikanonj mono honjowo kolooja.

²⁰ Anutunonj onjoototi kambanj iikanonj loemba me masaranja laligogiti, onjo motomotoonj mono iikawaa so toroqenj laligowu.

* 7:10: Mat 5.32; 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

²¹ Mombaa welenqeqe omaya koloona Anutunonj goonoti eenj, iikawaaajonj mono majakaka mende ama laligowa. Uuga meleema saanonj solana koloonj gawonj monj mokoloonagati eenj, ii mono saanonj mokoloowa me uuga afaangoro saanonj toroqenj welenqeqe omaya laligowa.*

²² Ii kokaembaajonj: Monjonj welenqeqe omaya kolooro Ponjonj kaenj oono uuta meleeno singisongoyaa kasia isano solana koloonj laligoja. Kaanjadeenj monjonj solana kolooro Ponjonj kaanja oono uuta meleeno iyanjaa ainja qaagoto, Kraistwaa jeta tenj kombaatiwaa kasanonj nama welenja qenj laligoja.

²³ Kraistnonj tawa somatanonj sewangia mero laligojutiwaaajonj mono balonj ejemba yonoo qaa baatanonj kema keegia moma welenqeqegia omaya koloonj laligowubo.

²⁴ Kawaaajonj uumeleenj alauruna, Anutunonj onjoono kambanj iikanonj solana kasagia qaa me welenqeqe togiaa kasa gbadononj laligogiti, onjo motomotoonj mono iikawaa so Anutuwaajaanonj toroqenj laligowu. Kianj.

Gbaworo saranj ano malo yonoo gejanono qaagia

²⁵ Emba saranj jumuna† onoo gejanonogia ii Ponjonj mende jenj kotooro mojenj. Kawaaajonj Ponjonj kiankomunj nono qaana lanj qaagoto, moma laarinj nonj sokonjiwaa so jenkejenj, mono iikawaa so gosinj neenaa momonanonj kokaenj jemaaja:

²⁶ Kakasililinj kambanja dodowijiwaaajonj eja gbaworo emba saranj laligojuti, kuuya onjononj mono iikawaa so toroqenj laligogi awaa koloowaa. Kaenj romongojenj.

²⁷ Emba menj laligojanj eenj, embaga mesaomambaajonj mende janjarinj riwa. Embaga qaa masaranja laligojanj eenj, mono embawaaajonj mende mongamba.

²⁸ Kilenj emba mewaati, iikanonj mono singisongoyawo mende koloowaa. Kaanjadeenj emba saranonj eja mewaati, iinonj singisongjo mende ambaa. Singisongjo qaagoto, iikaanja ambuti, iyonjononj mono selegianonj kakasililinj mamaga mokoloowuya. Onjononj ii mokoloowubotiwaajonj mono anjonj koma onjomambaajonj mojenj.

²⁹ Kaenj moma gejanonogia jejento, kilenj qaa monj kokaenj injjomaja: Uumeleenj alauruna, Ponj kawaatiwaa kambanjanonj torijiwaaajonj ama emba menj laligojuti, onjononj mono kaanagadeenj kambanj kokainongga kanainj embagija qaa tani kaanja koloonj laligowu.

³⁰ Wosobiri moma saajuti, onjononj mono mende saabutiwaa tani kaanja koloonj laligowu. Uugia qeangoro aisoojuti, onjononj mono mende aisoojutiwaa tani kaanja koloonj laligowu. Iwoi sewanja mejuti, onjononj mono ii mende bunja qenj aowutiwaa tani kaanja koloonj laligowu.

³¹ Namononj kambanj kokaamba arenj otaanj laligonkejuti, iikanonj mono aliwaatiwaa so kolooja. Kawaaajonj balombaa ilawoilaya konkororo ama gawombaaajonj amakejuti, onjononj mono iikanonj uugia somongonkejuiwaa tani kaanja mende koloonj laligowu.

³² Onjo balombaa lombotoaajonj majakakagia qaa laligowutiwaaajonj mojenj. Ejemba masaranja laligoji, iinonj mono Pombaa ilawoilawaajonj majakaka momakeja. Ii moma “Nomaenj ambe Pombaa uutanonj qeangoro sokonaga,” anjaajonj kaenj jenkeja.

³³ Kaenj jenkejato, emba menj laligoji, iinonj mono balombaa ilawoilawaajonj majakaka momakeja. Ii moma “Nomaenj ambe embanaa uutanonj qeangoro sokonaga,” anjaajonj kaenj jenkeja.

³⁴ Ponjonj leegenj embianonj leegenj awarangonj momoya horori uutanonj deeno laligoja. Kaanjadeenj emba loya qaa ano emba saranj masaranja laligojaoti, iyorononj mono Pombaa ilawoilawaajonj majakaka momakejao. Ii moma “Nomaenj ambe unana ano sele busuna soraaya kolooro Pombaaajonj sokonaga,” iyanagaraajonj kaenj jenkejao. Kaenj jenkejaoto, eja menj laligoji, iinonj mono balombaa ilawoilawaajonj majakaka momakeja. Ii moma “Nomaenj ambe lonaa uutanonj qeangoro sokonaga,” anjaajonj kaenj jenkeja.

³⁵ Onjoangia ilaanj onjomambaajonj moma gejanono qaa ii onjonjenj. Ii tosaanja kasa kaanja somongonj onjombe lombo mokoloowutiwaaajonj qaagoto, kania kokaembaajonj ii onjonjenj: Niinonj onjo nanamemenj dindina otaanj uudendeenj qaagoto, pondanj Pombo qokotaanj nama kotiiwutiwaaajonj mojenj. Kawaaajonj gejanono qaagia ii injjojenj. Kianj.

³⁶ Eja monjonj emba sarambo bunja qenj aonj laligonjo mesaomambaajonj romongoji, iwaa goro qaa ii kokaenj jemaaja: Eja iikanonj kokaenj romongonj jeja, “Emba ii menj sili awaa mende ama mumambo.” Kaenj jero emba mewaatiwaa siinja moma kotiiro embawaa gbania eja memewaa so kolooji eenj, iinonj mono saanonj siinja otaanj agiminj aori sokombaa. Iikaanja kanonj singisongoyawo mende koloowaa.

³⁷ Mende koloowaato, ejanonj emba ii mende mewaatiwaa qaaya anjaa uutanonj somongonj moma kotiiji, iikawaaajonj kokaenj jemaaja: Monjonj eja ii qaanonj mende kuuro

* **7:21:** Qaa kawaa kania monj ii kokaenj: Uuga meleema saanonj solana koloonj gawonj monj mokoloojanjenj, gii saanonj toroqenj welenqeqe omaya laligowa. † **7:25:** Olonkalu mende qegeta

osijato, saanon anaa siija otaaro qaa moñnoñ mende somoñgoji, een, iinonj mono saanon anaa siija otaanj emba ii mende mewa.

³⁸ Kaerj kolooro emba saranj mewaati, iwaa silianonj mono dindiña koloowaato, ii mende mewaati, iinonj mono kana awaa soro otaawaa. Kian.‡

³⁹ Embanonj loyanonj jaawo laligowaatiwaa so meñ aooawaa qaayanonj somoñgoro laligojato, loyanonj komuwaati een, qaa iikanonj kaanjadeen komuro saanonj eja siijanonj jewaatiwaa so mewa. Uumeleembaa gadokopa ejaga qaagoto, eja Pombo qokotaaji, iigadeen mewa.

⁴⁰ Saanonj eja meñ korisoro qerewenja mokoloowaato, toroqenj masarajña laligowaati een, moñ uukoisoro honja mokoloonj aisoonkebaa. Niinonj qaa ii gosinj kaerj jejen. Anutuwaawo Monjanonj noo uunanonj kaanagadeenjaligoji, iikawaajonj mono kaerj romonjonj jejen. Kian.

8

Nene tando lopiombaa nandunj aana ii newonja me qaago?

¹ Onjo nene tando lopiombaa nandunj aana kawaa tere oogi gejanono kokaen jemaña: Uujopanonj mono ilaanj onjombaa. Niinonjiinonj jegi tosianonj kokaen jenkeju, “Kuuya nonononj tando lopiombaa kanagia moma yagoninj omaya kolooja.” Qaa ii honjaborajaga kolooji, ii mojonj. Onjo momo kaanja jenjaligogi uugianonj waaro konjainj kaanja terereen awelegonkeju. Kaerj ama deema sisau jaligoi. Kana qaa wanjaa ii uujopa. Kana iikaanja kanonj mono ananaa uunana meagonj meñ kotiinj aowona.

² Moñnoñ “Qaa mombaa kania moma yagojen,” ii jetanonj jeji, iwaa momakootoya honjanonj mono mende kolooro toroqenj tompinj jaligoja.

³ Ii qaanondeen jalato, moñnoñ Anutu uutanonj jopagonkeji, Anutunonj mono iwaajonj moro honja kolooja.

⁴ Nene tando lopionj yonjoonj nandunj angiti, ii newonja me qaago? Qaa kokaen jenkeju, “Tando lopionj ii beñ honja mende jaligojutiwaa kaisaregia kolooji,” ano qaa moñ ii kokaen, “Anutu motoonjononj jaligoja. Alia moñ qaago.” Qaa woi ii onjaga koloojaoti, ii mojonj.

⁵ Qaa iikawaa kania ii kokaen, “Ome beña beña,” qagia kaerj qamakejuti, ii mamaga jaligoji. Sombinonj me balononj jaligojuti, ii saanonj mende mojonj. Onjanonj omejiilanj, beñ ano eja ponj ii mamaga jaligoji.

⁶ Ii jaligojuto, ii kileñ Anutu motoonjo iinondeen ananaa beñnana ano Manjana kolooja. Iinonj iwoi kuuya mokolooro asugiro. Laaligonana iwaajonj jaligowombaajonj ama nonono jaligojonj. Kaanagadeen Ponj motoonjo Jiisas Kraist jaligoja. Iinonj Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloori. Nono kaanagadeen ilaanj nonono jaligonj kotiinjkejonj.

⁷ Kaerj moma laarijonto, ejemba kuuyanonj momakooto kaanja ii mende meñ jaligoji. Ii qaagoto, tosianonj wala tando lopionj waegia meñ moma kotiiigiwaajonj ama koi kaanjanonj kaanagadeenjaligoji nene tando lopiombaa nandunj aana ii neñ iikaanja kanonj afaanjonj beñurugia ii romonjonj jaligoji. Uugianonj looloria kolooro uuwoi ama negi uugia iikanonj menjerenjonkeja.

⁸ Menjerenjonkejato, nenonj nunuama Anutuwaawo kosianonj mende nonoomakeja. Nene siñjaligowonjati, iikanonj tiwitiwilaa mende mokoloowonja. Nene neñ jaligowonjati, qabunanananonj iikanonj mende somariiwaa.

⁹ Ii kileñ nene kuuya newombaajonj afaanjonj, onjononj mono jeubaba lanjaligowubotiwaajonj galen meñ aonjaligowu. Jeubaba kaerj jaligogi tosianonj injiima uugia looloria kanonj boliro kamaanj unuwabo.

¹⁰ Kawaa kania ii kokaen: Giinonj momakooto honja meñ jaligonj afaanjonj tando lopionj jigoyanonj kema rama nembanene nena alaga moñnoñ giuro kokaen bimoowaa: Uutanonj looloria kolooro uuwoi anji, iinonj kaerj giima utanonj waaro afaanjonj nene tando lopiombaa nandunj aana ii neñ kamaanj qenaga.

‡ 7:38: 36b Eja moñnoñ borata eja mumambaajonj uuwoi moji, niinonj iwaa gejanono qaa kokaen jemaña: Manjanonj kokaen romonjonj jeja, “Borana muñ sili awaa mende ama mumambo.” Kaerj jero borataa gbania eja memewaa so kolooro eja mumambaa siija moma kotiiiji een, iinonj mono saanonj siija otaanj eja muro mero sokombaa. Manjanonj iikaanja kanonj siñjisonjo mende ambaa. 37b Mende ambaato, manjanonj borata eja mende mubaatiwaa qaaya anaa uutanonj somonjonj moma kotiiiji, iikawaajonj kokaen jemaña: Moñnoñ manja ii mende kuuro osijato, saanonj anaa siija otaaro qaa moñnoñ mende somoñgoji een, iinonj mono saanonj siija otaanj borata angonj komba. 38b Kaerj kolooro bora sarajña eja mubaati, iwaa silianonj mono dindiña koloowaato, ii mende mubaati, iinonj mono kana awaa soro otaawaa. Kian.

¹¹ Goo momakootoga hona kanon mono geenгаа uumeleen alaga kuuro uuwoi qaganon looloria koloojiwaajon mono afaanjon nej kamaan qenaga. Kraistnonj iwaajon ama komuroto, nene ii nej kaen kamaan qen tiwilaaro mende sokombaa.

¹² Tiwilaawaato, uumeleen alaurugia kaen mej bolij onjoma uugia looloria ii qen kondeema singisonjgo amakejuti, iikaanja kanon mono Kraist iyanja qotogonj singisonjgo amakeju.

¹³ Kawaajon niinonj nene monj newe iikanonj uumeleen alana kongoro muro kamaan qen singisonjgo anji eenj, niinonj mono kamban monjonj nene ii mende torogqen nemanja. Niinonj alana jolonjonj kongoro mumambotiwaajon kaparanj koma nanjenj. Kianj.

9

Aposol nomaenj koloowe sokonaga?

¹ Naa kasanonj somonjonj nono solanja mende koloowenaga? Onjononj gosinj nongji aposol koloojen me qaago? Poijnana Jiisasnonj asuginj nono iibe me qaago? Niinonj Pombaanonj nanjonj gawonj mewe onjo mono gawonj iikawaa honja koloju.

² Poijnonj anjo aposol gawonj nono iwo nama mewe onjo uugia meleema noo munjenj aasona koloju. Kawaajonj tosanonj gosinj nongji aposol mende koloowenagati eenj, onjononj mono kanana iikaanja moma yagoju. Ii mono afaanjonj nanjonj jegi sokombaa.

³ Ejemba tosanonj noojonj "Aposol mende koloowa," jenj ajoroonj gemanonj qeque ama nomakejuto, niinonj mono onjoononj sundu jenj iikanonj neenaa kanana nanjonj jenkejenj.

⁴ Kawaajonj gere ano nembanene nononjgi nenjauruna yonjowo menj nej laligowonaga, iikanonj mono soyanonj koloonaga.

⁵ Piito, aposol tosaanja ano Ponj Jiisaswaa kouruta yonjononj embaurugia momalaari-giawo urjuama motoonj kema kankeju. Niinonj kaanagadeenj iikawaa so ambenagati eenj, sili iikanonj mono kana waleema qetetanngowenaga me qaago? Ii qaago totoonj.

⁶ Selewaa laaligoyanonj onjo ejemba geria nanjonj onjomakejuto, nii ano Barnabas qaago. Noro gawombaa tawaya mende noronjgi eenj laligonjkejo. Ii mogi sokonja me qaago? Tosianonj uuwaa gawonj megij tawa onjngi selegiaa gawonj mende menkejuto, noroojonngadeenj mono nanjonanjonara noronaro mokoloowotiwaajonj jeju me?

⁷ Gawmambaa manjaqeqe gawonj menkejuti, yonjoononga monjonj anjaa laaligoya nanjonj aonj menkeja me qaago? Wain gawonj komomakejuti, yonjononj kuuya iikawaa honja menj nenkeju me qaago? Kaanjadeenj bulmakao galenj komakejuti, yonjononj kuuya iikawaa aju apuya nenkeju me qaago?

⁸ Qaa ii balonj ejemba ananaa momonana iikayadeenj mondama otaanj mende jejentonj, Anutunonj kaanagadeenj qaa iikayadeenj Mooseswaa Kana qaanonj jeja.

⁹ *Mooseswaa Kana qaanonj Juuda nonjoo gawonj meme silinana ii jenj asarinj kokaenj oogita eja, "Wiit dumunj kota ano kaawoya gosiwombaaajonj bulmakao ejia wama kanj oonjgi dumunj tuunj qaganonj riinj rijijiaankeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaenj wagigi saanonj nene kitia nero sokombaa." Kawaa so kasunonj tiwojunj menj oro metogoro qenj nene kitia mugi nero sokombaa. Anutunonj kasu bulmakao yonjoonja majakaka mende moma kaenj jeja. Ii qaago.

¹⁰ Orowaajonj qaagoto, qaa ii mono nonoojonj jero eja. Qaa ii nonononj kokaenj ambombaajonj ama oogita eja: Kinonjonj gawonj tetebar meji, iinonj mono honja koloowaatiwaajonj jejeromonjromonj qaganonj gawonja menkeba. Kaanagadeenj dumunj tonjononj qenj honja ano kaawoya gosiji, iinonj mono bakaya menj newaatiwaa mamboma gawonja menkeba.

¹¹ *Nonononj uuwaa qaa kota batugianonj qosoma kororoonj laligoninj onjononj laaligowaa nanjonanjo iwoi mende nononjgi gamuyawo koloonjkeja. Niinonj menj qeangonj onjombe onjononj iikawaa kitia meleema nongji soyanonj koloowaa.

¹² Tosianonj batugianonj uuwaa gawonj megij nanjononj onjngi soyanonj kolooji eenj, nii mono so ii uugunj nanjononj nongji sokombaa. Kitia onjoninj iikawaa kitia nononjgi so konagato, niinonj iikaanj ambutiwaajonj mende qisinj onjombe. Kraistwaa Oligaa Bunja qaa seiwaatiwaa kania somonjgowombotiwaajonj mono iwoi nonombutiwaajonj mende qisinj onjoninj. Qaagoto, nononanodeenj mono kaparanj koma kotiinj lombo kuuya bosima laligoninj.

¹³ *Qaa koi mono romonjgowu: Jiwowonj jigononj gawonj menkejuti, iyonjononj mono jigo iikanonja nembanenegia menj nenkeju. Siimolonj oonj alatawaa gere bolanja galenj kombutiwaajonj kuunj onjngi nanjuti, iyonjononj ejemba nene nandunjgia alatanonj anjgi nene iikawaa kitia tosia ii iikanonja bunja qenj aonjkeju.

* 9:9: Dut 25.4; 1 Tim 5.18

* 9:11: Room 15.27

* 9:13: Dut 18.1

¹⁴ *Qaa iikawaa so Pohnoj kaanagadeen jey kotonj qaa kokaen jero, “Oligaa Buja jey seigi ejembanonj mobuti, iyonononj mono Oligaa Bujawaa kitia kotinj nanduj anji laaligogiaa nanjonanogogia mokoloonj laligowu.”

¹⁵ Niinonj saanonj qaa iikawaa so romonjonj uuwaa gawonj menj tawa nombutiwaajonj qisin onjombenagato, kotinj nanduj ambutiwaa qaa kuuya ii mesaowe. Monenj ambutiwaa qaa oojenji, ii onjononj kaenj ama nombutiwaajonj mende oojenj. Tawa memambaajonj romonjowe bimooro koomuwaajonj mobe afaanjoja. Neenaajonj ii qaa omaya qaagoto, tawa mende nombutiwaa qaaya ii mono selena mepeseen jeyen. Noononj qaa ii mojononj me monjononj qewagomambaajonj amamaaro laligomanja.

¹⁶ Oligaa Buja jey seinkejenji, iikawaajonj selena mepeseemambaa so mende koloojen. Niinonj Anutuwaa jenkooto baatanonj laligonj ii jey seimambaa so koloojen. Gawonj ii mono mesaomambaajonj amamaajen. Oligaa Buja mende jey seiwenagati eenj, iikawaajonj lombononj qananonj uro niima ilipizi jewutiwaa so koloowenaga.

¹⁷ Neenaa siinnaajonj gawonj ii meweengonj mewenagati eenj, mono saanonj tawa nombutiwaajonj mambombenaga. Kaento, Anutunonj kuunj nono neenaa aijnja mende otaanj Bujaya galen komakejenji eenj, ii mono Anutunonj moma laarinj noma gawonja nono laligojenjiwaa so menkejenj.

¹⁸ Kaenj kolooro naa iwoinonj mono tawana koloonkeja? Oligaa Buja jey seinj ii sewanja qaa amakejenji, iikanonj mono noo tawana koloonkeja. Anutunonj gawonja kitia nombutiwaajonj jey kotonj Buja Terenonj eji, qaa iikawaa so tawawaajonj mende kaparanj komakejenj.

¹⁹ Ejemba mojononj me mojononj mende somonjonj nono saanonj neenaa aijnonj laligowenagato, ii kilenj neena menj kamaanj aonj laligojenj. Ejemba kuuyanonj uugia melembutiwaajonj kaparanj komakejenj. Kaenj ambutiwaajonj ejemba kuuya welenjgia qenj laligojento, seiseiya yonononj kilenj Kraistwaa bujaya mende koloowutiwaa so koloojen.

²⁰ Juuda yonononj uugia melembutiwaajonj ilaan onjoma batugianonj Juuda tani koloonj laligowe. Mooseswaa Kana qaa baatanonj laligojuti, iyonononj uugia melembutiwaajonj ilaan onjoma neeno Kana qaa kawaa baatanonj mende laligonj kilenj qaa iikawaa gbadononj somonjonj nonjiwaa tani koloonj batugianonj laligowe.

²¹ Mooseswaa Kana qaa mende moma laligojuti, iyonononj uugia melembutiwaajonj ilaan onjoma batugianonj Kana qaa mende moma laligojenjiwaa tani koloonj laligowe. Neeno Anutuwaa Kana qaawaajonj tompinj mende laligojento, Kraistwaa Kana qaa baatanonj kema ii tenj komakejenj. Ii kilenj yonoo batugianonj Anutuwaa Kana qaa mende mojenj tani koloonj laligowe. Ejemba seiseiyanonj uugia melembutiwaajonj kaenj ama laligowe.

²² Momalaarigianonj looloria laligojuti, iyonononj uugia meleema kotiiwutiwaajonj ilaan onjoma batugianonj looloria tani koloonj laligowe. Ejemba tosaanja naa afaanaga kana iinonj me iinonj uugia melembutiwaajonj ilaan onjoma ejemba kania kania yonoo batugianonj tani kania kania ama laligowe.

²³ Tani kuuya ii Oligaa Bujanonj seiwaatiwaajonj amakejenj. Seiro kotumotueyanonj neenaa qananonj uro neeno kaanagadeen oyanjboyanj koloomambaajonj ama kaenj amakejenj.

²⁴ Qaa koi mono romonjowu: Kuu aambaa kambananonj kuuya yonononj haamo ambutiwaajonj esungia menj kululuunj kemakejuto, motoonjgo monjononj mono haamo ama tawa mewaa. Onjo mono motoonjgo iikawaa so bobogarinj kema tawa mewombaajonj kaparanj koma laligowu. Mono iikawaa so momalaari koma gbilinj laligowu.

²⁵ Ejemba aangolenonj haamo ambombaajonj kemakejuti, iyonononj mono kuuyanonj iyangia tororo galenj koma aowombaajonj koma gbilinjkeju. Yonononj kasasononj juquma gororonjgowaati, iikayadeen mewombaajonj kaparanj komakejuto, nonononj ila wage mende aliwaati, mono tawa ii mewombaajonj kaparanj komakejenj.

²⁶ Kawaaajonj niinonj lansanj kema koma kanj koma mende bobogarinj kemakejenj. Borona kuma manja lansanj mende qenkejentonj, kuu aanj alauruna haamo ama onjomambaajonj mono dindinagadeen tororo qenkejenj.

²⁷ Niinonj ejemba tosaanja Buja qaanonj uugia kuunj laligowe tegoro Anutunonj mono gema nuro neeno ilawage mende memambo. Kawaaajonj mono neenaa sele busuna mindinjonj tororo koma gbilinj galenj komakejenj. Kianj.

10

Israel wala laligogiti, iyonononj galenj meme qaa

* 9:14: Mat 10.10; Luuk 10.7

1 *Oo uumeleen alauruna, Israel nonoo ambosakonananon Mooseswaa gematanon otaan kagi iwoi koloroti, iika-waajon poumapou laligowubo. Kawaajon Israel nonoo kananana kokaen toroqen oomaña: Yoñonon kuuya koosu baatanon kan laligon Kowe Osoga kotogi yoñoononga monnon monj mende tiwilaaro.

2 Anutunonj oomuluya koosunonj ano kowenonj ano ii kotonj kan kuuyanonj uugia meleema Mooseswaanonj kanageso koloogi.

3 *Kaen koloonj kuuya yoñononj uuwaa nene iikayadeenj mokoloonj nenj laligogi.

4 *Kaanagadeen kuuya yoñononj uuwaa apuya iikayadeenj mokoloonj nenj laligogi. Uuwaa apuya ii jamo somata monnonj onjotaan kanagianonj karoti, mono iikanonja mokoloogi. Jamo somata ii Kraistwaa sareya.

5 *Kaen laligogito, ii kilenj Anutunonj kanageso honja yoñoojonja uukorisoro mende moma laligoro balon qararanjonkonjonj tiwilaagi qamogianonj qeqlalanj enj gisaagi.

6 *Kaen koloroti, ii ananaa gejatootoonanaga kolooja. Anutunonj mono sare ii nonoonjonj ama ano galenj meme qaananaga kokaen kolooja: Yoñononj uugia mende galenj koma bologa mewombaajonj koposongogiti, nonononj mono iikawaa so ama tiwilaawombo.

7 *Kaanagadeen Israel yoñoononga tosonianj tando lopionj waegia menj mepeseen laligogiti, onononj mono iikawaa so ama laligowubo. Yoñoojonj Buña Terenonj qaa kokaen oogita eja, "Kanageso yoñononj nenj korisoro ama ajoroonj raji uugianonj waaro iikanonj meleema gejajojomban kokaen kolooro: Yoñononj rii gbawe oronj apu kotiga nenj serowilin lanj anji." Qaa kaen eja.

8 *Yoñoononga tosonianj serowilin anji Anutuwaa irinjonsoonjaajonj ama ejemba 23,000 kawaa so weenj motoongwaa uutanonj komunj kamaagi. Nonononj mono tosaanja yoñoo so serowilin ambombo.

9 *Kaanagadeen Israel yoñoononga tosonianj Ponj iijongogi mokolenj yoñononj injigi komugi. Nonononj mono tosaanja yoñoo so Ponj iijonggo wombo.

10 *Yoñoononga tosonianj galenjurugia njindin-junduruj jenmeesanj ama gema ununj laligogi menj tiwtiwilaa gajobanonj mono unjuro komugi. Nonononj mono tosaanja yoñoo so njindin-junduru jenmeesanj lanj ama laligowombo.

11 Kaen koloonj ononoti, sareqaa ii mono ananaa gejatootoonanaga kolooja. Namononj laaligowaa kambanj tetegoyanonj kanj kuuj nonono laligojonj, sundu ii mono nonoojonj ama oogi galenj meme qaananaga kolooja.

12 Kawaajonj nama kotiimambaajonj jejani, gii mono kamaanj guwabotiwaajonj ama galenj menj aonj laligowa.

13 Anggobato qagianonj umakejuti, iikayadeenj mono balonj ejemba kuuya nonoo qanananonj umakeju. Anggobato tania monj mokoloowuyaga, iikanonj esungianonj mende sokombaatiwaajonj kamaawuyagato, Anutunonj qaaya somonjgorotiwaa so ii pondan otaan amakeja. Iinonj anggobato Toya anjonj kono anggobato esungia mende sokombaatiwaa so ii ama onjomambaajonj amamaankeja. Kawaajonj anggobato mogi Anutunonj esuja onoma iikaanja kanonj oloj kombombaa kana kaanagadeenj meleun onono koloojkeja. Kawaajonj onononj balombaa anggobatoya iikanonj saanonj kotiinj haamo ambutiwaa so kolooju. Kianj.

Tando lopiombaa lomban ano Pombaa samonj kowoga

14 Kawaajonj wombo alauruna, tosonianj tando lopionj waegia menj mepeseen onomakejuto, onononj ii kok koma mesaowu.

15 Niinonj momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa so qaa jemanjati, ii mono onjoangio gosinj iikawaa honja mokoloowu.

16 *"Pombaanonj samonj newonja," kaen jen kotumotuwaa qambiwaajonj Anutu dangisen jen qama koolinj qambi iikanonja nenkejonj, iikanonj mono Kraistwaanonj toroqen saya nenkejonj. Bered motonj iikanonja nenkejonj, iikanonj mono Kraistwaanonj toroqen busuya nenkejonj. Iikawaajonj mono duduuwubo.

17 Kuuya nonononj bered motoonggo iikanonja nenkejonj. Bered ii motoonggo koloojiwaajonj ama mamaga nonononj Kraistwaa honja motoonggo koloojonj.

18 *Ono mono Israel kanagesowaa laaligoya romonjgowu. Ejemba siimolonj oowutiwaajonj nene anji tosonianj iikawaa kitia nenkejuti, iyonononj alatanonj toroqen gawonja Anutuwaajonj menkeju.

* 10:1: Eks 13.21-22; 14.22-29 * 10:3: Eks 16.35 * 10:4: Eks 17.6; Jan 20.11 * 10:5: Jan 14.29-30 * 10:6: Jan 11.4 * 10:7: Eks 32.6 * 10:8: Jan 25.1-18 * 10:9: Jan 21.5-6 * 10:10: Jan 16.41-49 * 10:16: Mat 26.26-28; Maak 14.22-24; Luuk 22.19-20 * 10:18: Lew 7.6

¹⁹ Qaa iikawaa kania hona ii mono nomaen jewenaga? Tando lopion onjoonj bao qegi saya kamaaro siimolonj onjkejuti, iikanonj honawo koloowiwaajon jeja me qaago? Tando lopion ii hona koloowutiwaajon jeja me qaago? Qaa kawaa kania ii nomaen?

²⁰ *Tando lopion ii hona qaagoto, uumeleembaa gadokopa yonononj kilenj siimolonjia omejiilanj yonoojon onjkeju. Ii Anutuwaajon qaago. Niinonj onjo ome yonowo toroqen laligowubotiwaajon majakaka mojen.

²¹ Onjo Pombaa qambinonja ano omejiilanj yonoo qambinonja ororonj newombaajon amamaawuya. Kaanagadeen Pombaa nene dunj ano omejiilanj yonoononj nene dunj ii ororonj toroqewombaajon amamaawuya.

²² *Nanamemenj kaananonj mono Pombaa uuta mero boliro irinja soombaatiwaajon mojon me? Ku-usunananonj mono Ponj uugunj uma laligojon me?

Nononana ainana mesaonj Ponj mepeseewonja.

²³ *Tosianonj kokaenj jenkeju, “Nono saanonj nononana jaajaa ainana otaanj iwoi kuuya amakebonja.” Qaa ii honagato, nanamemenj kuuya kanonj mono mende ilaaj nonomakebaa. “Nono saanonj nononana jaajaa ainana otaanj iwoi kuuya amakebonja,” kaenj jenkejuto, nanamemenj kuuyanonj mono uunana mende nanjonj menj kotiinj nonomakebaa.

²⁴ Monjonj monj iyanjaajonjadeen romonjonj qeangomambaajonj kaparanj kombaboto, alaurutanonj qeangowutiwaajonj kaparanj kono sokombaa.

²⁵ Oro ii me ii maaketnonj ama qetegonj nene mirinonj (sii mirinonj) sewanja mewutiwaajonj amakejuti, ii mono uuwoi mesaonj nenkebu. Orowaajonj ama uugianonj menjerenjowabotiwaa qisiqisia monj mono mende ambu. Qaago!

²⁶ *Qaa iikawaa kania ii Bunja Terenonj kokaenj oogita eja, “Balonj ano iwoi kuuya kanonj eji, ii Pombaa bunjaga kolooja.”

²⁷ Monj Kraist mende moma laariji, iinonj onjoono iwaanonj kembombaajonj moma kema ragi nembanene ii me ii jaagianonj ama onjombuti, ii mono uuwoi mesaonj newu. Nenewaajonj ama uugianonj menjerenjowabotiwaa qisiqisia ii mono mende ambu. Qaago!

²⁸ Onjoangiaajonj qaagoto, “Nene koi tando lopion yonoo nandunj aana kolooja,” monjonj kaenj injjoroti eenj, ii injjoroti, iwaa uutanonj boliwabotiwaaajonj mono galenj menj aonj mende newu.

²⁹ Geengaa uuganonj menjerenjowabotiwaaajonj mende jejento, alagaa uutanonj boliwabotiwaaajonj ii jejenj. Niinonj neenaa aijnonj iwoi ambe alanaa uutanonj boliro gosinj noma Anutunonj qaana jenj tegonj kitia meleema nombabo. Eenj kaenj mendeema aoninj jawo kolooro mende sokonja.

³⁰ Niinonj ejemba yonowo toroqen rama nenegiaajonj “Anutu danggisenj!” jenj oro nemanjati, tosanonj iikaanj ambe niima iikawaajonj gema nugi mende sokombaa. Orowaajonj Anutu mepesejenj, iikawaajonj mono qaa tokoronjkota jenj nonji mende sokonja.

³¹ Kawaajonj nene apu newuti, ano ii me iiambut, ii kuuya mono Anutuwaqaabunjanonj seiwaatiwaajonj ama amakebu.

³² Iwoi monj mende anji mombaa uutanonj iikawaajonj boliro momalaarianonj zololonjonj kamaawabo. Juuda me kantri tosiaa ejemba me Anutuwaanonj kanageso yonoo batugianonj mombaa uutanonj mono onjoonj ama boliwabo.

³³ Niinonj kaanagadeen iwoi kuuya amakejenj, iikanonj mono ejemba korebore uugianonj qeangowaatiwaajonj kaparanj koma laligojenj. Neenodeen qeangomambaajonj mende nanjento, ejemba seiseiyanonj qeangowutiwaajonj janjarinj riawe mombo letoma Siwewaa bunja koloowutiwaajonj kaparanj komakejenj. Kianj.

11

¹ *Niinonj Kraistwaa sili kaanja amakejenj, iikawaa so onjononj mono noo silina otaanj laligowu. Kianj.

Emba onjononj mono wangja esuunj Ponj mepeseewu.

² Niinonj iwoi kuuya amakejenj, onjo iikanonj romonjonj nomakejutiwaajonj danggisenj jenj onjonjenj. Onjo kuma onjombetiwaqa so qaana tenj koma otaanjkejuti, iikawaajonj mono mepeseen onjonjenj.

³ Niinonj onjo qaa koi moma kotowutiwaajonj mojenj: Kraistnonj eja kuuya nonoo wangjana kolooja. Ejanonj embawaa wangja kolooja ano Anutunonj Kraistwaa wangja kolooja.

⁴ Kawaajon eja onjo mono wan'kougia qetegon gama koolin Anutuwaa qaa jegi sokombaa. Eja kuuyanon wangia turun gama koolijuti, me Anutuwaa gejatootoo qaa jen asarijuti, Anutunonj mono iyon'oo momogiaajonj moro gamuyawo kolooro iyan'gia menj kamaanj aon'keju.

⁵ Kaento, emba mon'ononj wanja mende esuunj qenjaaro ajojoroononj gama kooliji me Anutuwaa gejatootoo qaa jen asariji, iinonj mono loya wanj kolooji, ii gamu qenj munj iyan'ja menj kamaanj aowaa. Kaenj ama wanj juya kuuya motogi asuganonj eenj laligowaatiwaa so koloowaa.

⁶ Embanonj wanja mende esuuji eenj, iinonj mono wanj juya kaan'agadeenj jero motogi sokombaa. Ii sokombaato, embanonj wanj juya jero motogi gamuyawo koloowabo. Kawaajonj mono wanja esuunj laligoro sokombaa.

⁷ *Embanonj loyaa akadamuya koloojato, ejanonj Anutuwaa un'au'nyaya ano akadamuya kolooja. Kawaajonj ejanonj mono wanja mende esuuro sokombaa.

⁸ *Ii kokaembaajonj: Waladeenj ejanonj embanon'nga mende kolooroto, embanonj ejawaanon'ja kolooro.

⁹ Anutunonj eja ii embawaajonj qaagoto, emba ii ejawaajonj mokolooro laligoju.

¹⁰ Kania kawaajonj ama embanonj mono ku-usunj baatanonj laaligowaa aiweseya ii wanja esuunj laligoro sokombaa. Kaenj kolooro Siwe gajoba yon'ononj godaqeqewaa sili awaa iimakebu.

¹¹ Kaenj sokombaato, Pombo qokotaan'j laligonin'j embanonj mono ejawaa qaaya mende uugun'j an'aa ain'anonj lanj mende laligowa. Ejanonj kaan'agadeenj embawaa qaaya mende uugun'j an'aa ain'anonj lanj mende laligowa.

¹² Embanonj ejawaa siitanon'nga kolooro kawaa so ejanonj kaan'agadeenj embawaa goronj uutanon'nga koloonj laligojonto, ilawoila kuuyaa kondomondoo Toya ii Anutu.

¹³ Kawaajonj embanonj wanja mende esuunj Anutu gama kooliro sokombaa me qaago? Qaa ii mono onjoan'gio gosin'j somon'gowu.

¹⁴ Anutunonj ejemba mokoloonj nonoma balononj motoonj laaligo arenj'goroti, arenj ii iima gosin'j sili koi kaan'ja mono moma asarijonj me qaago? Ejanonj wanj juya mende motoro koriji eenj, iikanonj mono gamu qenj aoja.

¹⁵ Anutunonj embawaa wanj juya koriga ii esuya koloowaatiwaaajonj muro laligoja. Kawaajonj embanonj wanj juya mende motoro koriji eenj, iikanonj mono akadamuya koloonj muja.

¹⁶ Mon'ononj qaa kawaajonj niinon'giinonj amambaajonj moji eenj, niinonj iikawaajonj qaa motoon'go kokaenj jema'ja: Anutuwaanonj kanagesoya kanagesoya Anutu mepeseewom-baaajonj ajoroon'kejuti, iyon'ononj mono nonowo uumotoon'go ama sili iikayadeenj otaan'j sili tosaan'ja togon'keju. Kianj.

Pombaa samonj toroya newutiwaa silia

Mat 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

¹⁷ Onjo uumeleenj ajojoroononj ajoroonj kanonj mende qean'gon'kejuto, mono toroqenj kileqileen'keju. Kawaajonj niinonj mende mepeseenj on'onjento, arenj ama jenj kotonj on'onjenj.

¹⁸ Qaa mutuya monj gejananonj kemero kokaenj mobe, "Onjo uumeleenj kanagesowaa ajojoroononj ajoroon'kejuti, iikanonj mono batugianonj an'gowowo amakeju." Qaa ii jegi moma bakayagadeenj honja kolooji, iikaenj moma laarijenj.

¹⁹ Batugianonj deema tuun'j busubuusu an'gi Anutunonj inji'iro daen'j on'ononj momalaariwaa an'gotetenonj nama kotiiwu ano daen'j on'ononj mende sokombuti, qaa iikanonj mono asuganonj koloon'keja. Iikawaajonj uuwoi mende mojenj.

²⁰ Uumeleenj ajojoroononj ajoroon'kejuti, iikanonj mono Pombaa samonj kowoga newombaa silia mende otaan'keju.

²¹ Ii kokaembaajonj jejenj: Samonj kowoga nen'kejuti, iikanonj ororonj qaagoto, anja anja nenegia menj kanain'j lanj negi tegoro tosianonj toroqenj wosogia inji'iro tosianonj apu kotiga mamaga nenj en'kalolonj kolooji.

²² Ee mirigia enj on'onja me qaago? Iikanonj saanonj nene ano apu newu. Anutuwaa uumeleenj kanageso jejewili ama onjombombaaajonj moju me ejemba wanaya nembanenegia qaa ii menj kamaanj onjombombaaajonj moju me? Kawaajonj niinonj onjo mepeseen'j onjoman'jwaaajonj moju me? Kaenj qaago totoonj. Mono nomaen'j jenj onjombe sokonaga?

²³ Pon'ononj qaa nonoti, niinonj on'ononj kaan'agadeenj ii mobutiwaaajonj kokaenj jema'ja: Ponj Jiisas memelolo menj mugi gomantiin'ja kanonj bered mero.

²⁴ Ii menj kotuegon dangisen jen motonj kokaen jero, “Koi neenaa busunaga. Ii onjoonj ama togon onjonjen. Ii nenj mono nii romonjonj noma laligowu.”

²⁵ *Kaen jero negi tegoro kaanjadeen qambi menj kokaen jero, “Qambi koi mono soomonggo gbilia kolooja. Noo sana koi kanonj mono Anutuwaaw soomonggoya menj kotihiro ewaa. Ii nenkebutiwaaw so mono nii romonjonj noma laligowu.”

²⁶ Bered ano qambi iikanonja nenkebuti, iikanonj mono kambañ so Ponjonj komuroti, iikawaa bunaya menj asarinj laligonj ugi eleema karo tegowaa.

²⁷ Kawaajonj monjonj bered me Pombaa qambi iikanonja arambaranj qaganonj neji, iionj mono Pombaa busuya ano saya menj kamaanj ama singisonjgoyawo kolooja.

²⁸ Kawaajonj ejemba nonononj ananaa uunanaa kania gosinjonj mono bered ano qambi iikanonja neninj sokombaa.

²⁹ Monjonj Pombaa busuya ano saya mende goda qen nembanene toonj kaanja lanj neji, Ponjonj mono iwaa qaaya jenj tegoro lombo qaganonj ubaa.

³⁰ Lanj nenj laligogitiwaaajonj ama ejemba seiseiyanonj batugianonj loorinj ji mokoloogi mamaganonj goronj qen komudaborogi.

³¹ Komudaborogito, ananaa uunana gosiwonagati eenj, Anutunonj qaanana gosinj jenj tegoro lombo mende mokoloowonja.

³² Ii mende mokoloowonjato, Ponjonj qaanana gosinj jenj tegonj kaenj mono kambañ kokaamba mindinjonj nonomakeja. Kanagej jenj tegonj nonono ejemba uugia mende meleengiti, iyonjowo ororonj gere sianonj kemebombotiwaajonj mono mindinjonj nonomakeja.

³³ Kawaajonj uumeleenj alauruna, nene newombaajonj ajoroonkebuti, iikanonj mono onjoanjanonj mamboma aonj ororonj nenkebu.

³⁴ Monjonj wosoya kiji eenj, iionj mono iyanjaa mirinonj nembaneneya newa. Ajoroonj lanj negi Anutunonj injiima qaagia jenj tegoro lombo mokoloowubotiwaajonj ii jejenj. Qaa tosaanja onjoononj kamañati, kambañ iikanonj jenj kotonj onjomanja. Kianj.

12

Gawonj memewaa momo kalenj yonjo kanagia

¹ Oo uumeleenj alauruna, niinonj Uña Toroyaa momo kalenja kalenja iikawaa qaawaajonj poumapou laligowubotiwaajonj mojenj.

² Uumeleembaa gadokopa laligogiti, kambañ iikanonj iionj me iionj horonj onjoma unjano tando lopionj omaya waegia menj mepeseenj laligogi. Kaen me kaen jenj jinjaun kema lanj laligogiti, ii saanonj moju.

³ Kawaajonj onjo qaa koi mobutiwaaajonj jejenj: Anutuwaaw Unjayanonj monj sololoooro “Jiisas qasuaajen,” qaa ii jemambaajonj osiwaaw. Kaanjadeen Uña Toroyanonj eja me emba monj mende sololoonj muji eenj, iionj mono “Jiisasnonj Ponjna koloonj nonja,” qaa ii jemambaajonj amamaawaa.

⁴ *Gawonj memewaa momo kalenja ii kania kania koloojuto, Uña Toroya iionj mono motoonjonj kolooja.

⁵ Uumeleenj kanageso welenj qen onjombombaaajonj gawonj kania kania menkejonto, Ponjonj mono motoonjonj kolooja.

⁶ Welenj qen onjombombaaajonj Anutunonj ku-usunja kuuya nonoojonj mendeema nonono afaanjonj kotiinj gawonj meninj honja kania kania koloonkeja. Honja kuuya ii Anutuwaanongga kankejato, Anutunonj mono motoonjonj kolooja.

⁷ Uña Toroyanonj kanageso uunana nangoro kotiiwombaajonj moma gawonj memewaa momo kalenja ninisaano honjanonj mono motomotoonj nonoononj kokaen me kokaen koloonkeja:

⁸ Uña Toroyanonj mombaa uutanonj kemeñ Anutu nemunj koma munj momakooto qaa jejewaa kalenja muja. Uña motoonjonj iikanondeenj mono monj sololoooro momo qaita monj moma yagojiwaa kalenja bunja qen aoja.

⁹ Monjonj Uña motoonjonj ii qokotaanj momalaariwaa kalenja bunja qen aoja. Toroqen monjonj Uña Toroya iikanondeenj qokotaanj menj qeeanjonwaa kalenja kalenja bunja qen aoja.

¹⁰ Mombaajonj angoletto memewaa esunja muja. Mombaajonj Anutuwaaw gejatootoo qaa jejewaa kalenja muja. Mombaajonj unja ano ome mendeembombaa kalenja muro unja awaanonj me omejiilan monjonj sololoooro laligoji, ii saanonj gosinkeja. Mombaajonj qaaya qaaya qaita monj jejewaa kalenja muja. Toroqen monjonj qaa qaita monj jero mombaajonj ii meleembaatiwaa kalenja muja.

* 11:25: Eks 24.6-8; Jer 31.31-34

* 12:4: Room 12.6-8

¹¹ Gawonj memewaa momo kalen kuuya ii Unj Toroyamotoonjo iikanondeen mono sololonj moro sokonjiwaa so mendeeno kuuya nonononj anja anja buja qen aonj laligojonj. Kianj.

Kraistwaa selia motoongoto, kitiuruta mamaga.

¹² *Sele busunana motoongoto koloojato, kilen iikawaa uutanonj sele kitiuruta ii mamaga koloou. Kitia kuuya ii mamaga koloojuto, kilen ii mindirinj sele busu motoongoto koloou. Kraistwaa selianonj kaanagadeen mono iikawaa so kolooua.

¹³ Kawaa kania ii kokaenj: Unj motoongononj mono kuuya nono sololonj koma konjoratinj kanonj mulu menj nonono Kraistwaa sele busu motoongoto kolooujonj. Nono Juuda me kantri tosiaa toya laligojonj, ananaa gawonana menkejonj me tonana eenj welenj qen onjmakejonj, ii kilen kuuya nono mono Unj iikayadeen buja qen aoninj uunananonj kemero moma mujonj.

¹⁴ Sele busunananonj mono sele kitia motoongowaa so mende koloojato, iikawaa uutanonj kitiuruta mamaga koloou.

¹⁵ Kananananonj kokaenj jenaga, "Nii boroga qaago. Kawaajonj sele busu mende toroqen laligojenj." Kaen jenagati eenj, iikawaajonj mono kilen sele busu mesaonj anjodeen mende laligonaga.

¹⁶ Gejanananonj kokaenj jenaga, "Nii jaaga qaago. Kawaajonj sele busu mende toroqen laligojenj." Kaen jenagati eenj, iikawaajonj mono kilen sele busu mesaonj anjodeen mende laligonaga.

¹⁷ Selenananonj kuuya jaa koloonagati eenj, qaa momowaa gejanananonj mono daen ranaga? Kaanagadeen jumunjonj geja koloonaga, iikaya moronj momowaa sewanananonj mono daen ranaga?

¹⁸ Anja anja qaagoto, Anutononj sele busu kiti motomotoonj ii arengonj moro sokonjiwaa so mindirinj onono sele busu motoongoto koloou.

¹⁹ Sele kiti kuuya ii kiti motoongoto koloowuyagati eenj, mono nomaen sele busu motoongoto koloonaga?

²⁰ Kaen qaagoto, sele kitinana ii magagato, sele busunonj motoongoto kolooua.

²¹ Kawaajonj jaanonj borowaajonj kokaenj jemambaajonj amamaaja, "Nii goojonj mende amamaajenj." Kaanagadeen wanjonj kanawaajonj "Nii goojonj mende amamaajenj," kaen jemambaajonj amamaaja.

²² Simbirinsambaranj qaagoto, sele kitinana moninj looloria kolooujuti, iyonjononj qaongi jaawo laligowombaajonj amamaawonja.

²³ Sele kitinana moninj qabunagija kamakamaata kolooujuti, ii mono esuuninj qabunagiawo koloou. Sele kitinana moninj gamugiawo kolooujuti, ii mono tororo esuuninj ejemba jaagianonj sokonja.

²⁴ Sele kitinana asuganonj qendeembombaajonj gamu mende mojonj, ii mende esuuninj sokonja. Kaen amakejonto, Anutononj sele kitia mindirinj somonjonj onjoma kitia omaya ii qabunja somata muro ororonj koloou.

²⁵ Sele busu kiti yonjononj batugianonj juma angowowo menj aowuboto, tani motoongoto kalanj koma aowutiwaajonj mono arengoro ororonj koloou.

²⁶ Sele busu kitia monjonj siimbobolo moji, tosaanja kuuya mono iwo siimbobolo momakeju. Sele kitia monjonj qabunja mokoloou, tosaanja kuuya mono iwo aisoonkeju.

²⁷ Onjononj Kraistwaa sele busuya koloou ano motomotoonj onjononj mono iwaa sele kitiuruta koloou.

²⁸ *Kawaa so Anutononj ama onono uumeleenj kanagesowaa gawonj kokaenj menkeju. Wala tosaanja kuuy onono wasiwasi eja aposol koloou. Kawaa gematanonj tuunj woiya kuuy onono gejatootoo ejemba koloou. Tuunj karonja yonjononj boi qaazuu koloou. Kawaa gematanonj tosanonj angoletto meme ejemba koloou. Tosaanja yonjoojonj momo kalen onono jia jia menj qeangonkeju. Tosianonj afaangonj kotiinj tosaanja ala ilailaa ama onjmakeju. Tosaanja yonjoojonj kalen onono galenjonkonj gawonj menkeju. Tosianonj qaa qaita monj jenkeju.

²⁹ Kuuya onjononj wasiwasi eja aposol mende koloou. Awawi totoonj! Kuuya onjononj gejatootoo ejemba mende koloou. Kuuya onjononj boi qaazuu koloou me qaago? Kuuya onjononj angoletto meme ejemba koloou me qaago?

³⁰ Ji menj qeangowombaa momo kalenja kalenja ii kuuya onjononj eja me qaago? Kuuya onjononj qaa qaita monj mende jenkeju. Qaago. Qaaya qaaya qaita monj jegi onj kuuya ii meleembombaajonj afaangoju me qaago?

³¹ Onjononj mono gawonj memewaa momo kalenja kalenja awaa soro ii buña qen aowombaaonj awelegonkebu. Kaen awelegogi niinonj kana awaa soro qendeema iikawaa momo kalenja ii kokaen jerj asarimanja:

13

Uunonj jopagonj aooawaa kalenja

¹ Niinonj ejemba ano Siwe gajoba yonjo qaaqa qaita monj kanonj qaa jerj laligowenagato, uujopananonj mende kolooji eenj, mono kilenj kokaenj koloowenaga: Gonj qegi gonjonj qaro anjgotomanja momakejonj me goubire utugogi kinjroronj qamakeji, mono iikawaa so koloowenaga.

²*Gejatootoo qaa jejewaa momo kalenja enj nono qaa aasangoya kuuya mobenaga ano qaa kuuyaa kania moma yagowenagati eenj, iikanonj mono soyanonj kolooja me qaago? Ii kilenj uujopanaa honjanonj mende asugiro iikaanja mono iwoi omayagadeenj koloonj eenj totoonj laligowenaga. Momalaari kotiga totoonj mokoloonj kawaa qaganonj baanjaa Toya jerj kotowe saanonj tej koma baanja qetegonj monjerj anagato, uujopana mende asugiji eenj, iikanonj kilenj mono iwoi omayagadeenj koloonj eenj totoonj laligowenaga.

³Eshinana kuuya ejemba wanaya yonjoonj mendeema onjombenaga ano sele busuna tosia yonjononj oogi jewaatiwaaonj togonj onjombenagato, uujopanaa honjanonj mende asugiji eenj, iikanonj mono mende totoonj ilaanj nombaa.

⁴Monjonj alia uutanonj jopagoji, iinonj mono ugereya qaa uubonjonj qaganonj ala ama munkeja. Goronkiki mende moma iwoiyaaonj mende koposonjonkeja. Selia mende menj uma jaba-arambaranj mende laligoja.

⁵Nanamemenjanonj alia horonj ureenj mende ama uuta mende menj bolinkeja. Iyanja qeangomabaaonjdeenj mende kaparanj komakeja. Uuqeqa ama mugu uu ugere uulanjowo mende amakeja. Menj bolinj mugu siimbobolo moroti, ii mende romonjonj mesaonkeja.

⁶Tosianonj bologa anjuti, iikawaajonj mende aisoojato, qaa honja otaanjkejuti, mono iyonjowo motoonj aisoonkeja.

⁷Kambanj so alia sapa somonjonj kooronjanonj nama kotiinj moma laarinj munkeja. Kaen me kaenj kolooro Anutuwaajerjeromonjromonj ama mamboma awasanjkaka nama siimbobolo kuuya moma mokosinjonkeja.

⁸Uujopana nanamemenj ii kambanj tetegoya qaa enj ubaa. Gejatootoo qaa jerj qaaqa qaita monj jenkejuti, iikanonj qaombaa ano momo qaita monj iikanonj mono kaanagadeenj omaya koloonj tegowaa.

⁹Momo qaita monj ii bakasasanj moma yagonkejonj ano gejatootoo qaa ii bakasasanj jenkejonj.

¹⁰Bakasasanj amakejonto, Anutuwaajalenja kalenja akadamiugawo koloowuti, kambanj iikanonj bakasasanj laaligonananonj mono qaono oyanjboyanj siiseweweya qaa laligowonja.

¹¹Niinonj naamade laligoweti, kambanj iikanonj naamade qaa jerj laligowe. Uumomonanonj naamade uu kolooro iikawaa so qaa gosinj romonjonj laligowe. Eja somata koloonj kanonj naamade nanamemenj ii mesaonj gema qewe.

¹²Kawaa so kambanj kokaamba Anutuwaajakadamuya ii saanonj mende iimakejonj. Ii atatononj uunj ii-iitaa tani iima bimbimjonj tania tororo mende moma eenj romonjonkejonj. Kaen romonjonkejonto, kanagerj Anutuwo jaasewanj qerj aonj iima sororogowonja. Kambanj kokaamba momo qaita monj ii bakasasanj moma yagojento, kambanj iikanonj ii mono kuuya moma yagodaboro manja. Anutunonj nii moma komurj nonji, niinonj iikawaa so iwaa kania moma komudaboro manja.

¹³Qaa koi jerj kotiijonj: Kalenj karonj momalaari, jejeromonjromonj ano uujopa ii kotiinj enj ubuto, uujopana nanamemenj iikanonj mono batugianonj uuta kolooja. Kianj.

14

Gejatootoo qaa ano qaa qaita monj jejewaa kalenja

¹Uujopawaa kania mono otaanj laligowu ano gawonj memewaa momo kalenj kania kania ii mono buña qerj aowombaaonj kaparanj koma laligowu. Iikanonj awaato, gejatootoo qaa jejewaa kalenja mewombaaonj mono kotiinj kaparanj koma laligowu.

²Monjonj qaa qaita monj jeji, iinonj ejemba nonoojonj qaagoto, mono Anutuwaajonjdeenj ii jenkeja. Unja Toroyanonj sololooro qaa aasangoya asugiro jenkejiwaaonj tosaanj nonononj qaa ii mende moma asarinj munkejonj. Mono iyanja siri ilaanj aonkeja.

* 13:2: Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

³ Tompiñ laligojonto, gejatootoo qaa jenkeji, iinonj mono ejemba uunana menj kotiin najonj ulunjkolej ama nonomambaajonj ama qaa jenkeja.

⁴ Moñonj qaa qaita monj jenj iikanonj iyanjaa uuta meagonj kotikotii mokoloonkejato, gejatootoo qaa jenkeji, iinonj mono uumeleenj kanageso kuuya uunana meagonj menj kotiin nonomakeja.

⁵ Onjo kuuyanonj qaa qaita monj jewutiwaajonj mojento, gejatootoo qaa jewutiwaajonj mono kaparanj koma mamaga mojenj. Gejatootoo qaa jenkeji, iinonj mono qaa qaita monj jenkeji, ii uuguja. Qaa qaita monj jenj ii iikanondeen ananaa qaanonj meleenji, iikaanja mono ororonj koloojao. Kaenj kolooro qaayanonj mono uumeleenj kanageso uunana meagonj menj kotiin nonono sokonja.

⁶ Oo uumeleenj alauruna, niinonj onjoononj kanj qaaya qaaya qaita monj jewenaga, iikanonj mono nomaen onjo menj qeangonj onjombenaga? Kaenj qaagoto, Anutuwaanonj qaa injisaamaña me momo qaita monj onjomaña me gejatootoo qaa jemaña me gejanono qaa kuma onjomañati eenj, iikanonj mono menj qeangonj onjomaña.

⁷ Awelo me gita kulele me iwoi moñonj riiwaa aroya mokoloonkejoni, iyonononj mono laaligogia qaagoto, kanagia mono kaanjiadeenj kokaenj eja: Moñonj awelo lanj uuj me gita kulele lanj qero iikanonj qagia anja anja mende mokoloonkeji eenj, riiwaa aroya mono nomaenj moma asariwonaga?

⁸ Kaanagadeenj romonj uuj boligi qata tororo mende moma asarijonj eenj, morononj mono manja qeqewaaajonj afaangonj jorinaga?

⁹ Onjo kanagia ii kaanjiadeenj eja: Neselangianonj ejemba mende moma asariwutiwaa so qaa lanj jejuti eenj, moñonj qaa kaanja mono nomaenj moma asarinaga? Qaa kaenj jejuti, iikanonj mono eenj lanj haamononj kemakeja.

¹⁰ Balonja balonja kanonj qaa morota morota dawii jenkejonj, ii morononj monagato, kilen kuuya yonononj mono qaawaa kania moma asariwonjwaajonj eju.

¹¹ Kania kawaajonj ama jenkejonto, moñonj qaa jero qaayaa kania mende mojenj eenj, niinonj iwaa qaayaa wabaya koloowe iinonj kaanagadeenj noo qaanaa wabana kolooja.

¹² Onjo kanagia ii kaanjiadeenj eja: Onjo gawonj memewaa momo kalenja kalenja bunja qenj aowombaajonj awelegogi sokonja. Iikanonj mono kalenj koi kaanja mewombaajonj kaparanj koma laligowu: Momo kalenj uumeleenj kanageso uugia meagonj menj kotiinkejuti, mono ii bunja qenj aonj gawononj anji awaa soro koloowaa.

¹³ Kawaajonj qaa qaita monj jenkeji, iinonj mono kokaenj qama kooliro sokombaa, "Oo Anutu, qaa jejeni, ii meleemanjwaa momo kalenja mono nomba."

¹⁴ Iikawaa kania ii kokaenj: Niinonj qaa qaita monj jenj qama koolijenj eenj, noo unjananonj qaagadeenj jenj qama koolinkejato, uumomonanonj mono honja monj mende mokoloonkeja.

¹⁵ Kawaajonj mono nomaenj ambe sokombaa? Niinonj mono unjananondeenj qaagoto, uumomona kaanagadeenj iikanonj ama qama koolinkejato. Rii qama mepeseenkejeni, ii unjananondeenj qaagoto, uumomona mono kaanagadeenj iikanonj ama qamakemaña.

¹⁶ Gii Anutu unjananonj mepeseen mujani eenj, ejemba omaya moñonj ajoajoroogianonj kanj rama mepeseenjanjwaa kania mende moma kotowaati, iinonj mono "Qaa ii onjanonj," ii nomaenj jenaga? Naama jejari, iinonj ii mende moma asariñ eenj tompiñ raja.

¹⁷ Gii saanonj Anutu mepeseenjanto, goo qaaganonj tosaanja yonjo uugia mende meagonj menj kotiin onjonja.

¹⁸ Niinonj kuuya onjo unjuugun qaaya qaaya qaita monj ii mamaga jenkejenj, iikawaajonj Anutu mepeseenjenj.

¹⁹ Anutu mepeseenjento, uumeleenj kanageso uutanonj ejemba kuma onjomambaajonj kaparanj koma moma asariwutiwaajonj qaa jeta 5 jemambaajonj mobe honja kolooja. Qaaya qaaya qaita monjonj qaa jeta 10,000 neenaajonjadeenj jemambaajonj mobe kamakamaata kolooja.

²⁰ Uumeleenj alauruna, onjo qaa gosin romonjonkejuti, iikanonj mono naamade tani mesaonj ejemba somata yonjo tani koloonj romonjonj laligowu. Bologa ambonja jegi iikanonj mono merasiisii kaanja koloonj amamaawuto, momakootogianonj mono ejemba somata koloonj laligowu.

²¹ *Mooseswaa Kana qaanonj qaa monj kokaenj oogita eja,

"Niinonj waba ejemba kuuj onjombe kanageso koi yonjoononj kanj jeganonj qaa tania monj jegi lanj walinjonkebuto, ii kilen noo qaana mende moma kotowu. Ponj niinonj kaenj jejeni."

²² Qaa kawaa so qaa qaita monj jenin uugia mende meleenji yonononj mogi Anutu waa aiweseya koloonj onjonjato, momalaari ejemba nonoojonj iikanonj mono aiweseya monj

* 14:21: Ais 28.11-12

mende koloaja. Ii qaagoto, gejatootoo qaa jenij iikanonj momalaari ejemba nonoojonj Anutuwaaw aiweseya koloaja. Uumeleembaa gadokopa yonononj ii mogi Anutuwaaw aiweseya monj mende kolooj onjonja.

²³ Uumeleen kanageso onononj ajoroonj kuuya onononj qaaya qaaya qaita monj kanonj jegi tosianonj Bunja qaa mende kuma ononjgi uugia mende meleema eenj kanonj ubuti, iyonononj mono aaruj kokaenj jewuyaga me qaago, “Wanjsoosoo mono kolooj onjonja.”

²⁴ Kaenj jewuyagato, kuuya onononj gejatootoo qaaya qaaya jegi monjonj Bunja qaa mende kuma mugi momalaaria qaa eenj ajoajoroogianonj ubaati eenj, kuuya onononj mono sinjisonjgoya isaama uuta mende meleenotiwaa qaaya jedaborogi kaniaya moma kotoro asuganonj asugiwaaw.

²⁵ Utaaw qaa aasanjgoya aasanjgoya asuganonj asugiro iinonj mono dagonj kamaanj Anutu waeya menj mepeseenj kokaenj jokolooj qabaa, “Anutu ii onanonj onoo batugianonj laligoja.” Kianj.

Uumeleen ajoajoroowaa arenja ii kokaenj:

²⁶ Oo uumeleen alauruna, kawaajonj nono mono nomaenj jenij sokombaa? Onjo Bunja qaawaajonj ajoroonkebuti, iikanonj motomotoonj onjo mono kuuya arengia monj me monj ii kokaenj amakebu: Monjonj Bunja oonj saawaa arenja ano monjonj Bunja qaa kuma onono monjonj Anutuwaaw gejanono qaa donjgoga injisaano monjonj qaa qaita monj injijoro monjonj ii meleembaa. Arenj kuuya ii mono uumeleen kanageso uunana kuunj menj kotiiwombaajonj ama amakebu.

²⁷ Tosianonj qaa qaita monj jewuti eenj, ejemba 4 qaagoto, woi me karonj yonononjgadeenj mono ajoajorootoonjgowaaw uutanonj kaenj jewu. Yonononjgadeenj mono arengiaaw so awanjoo jegi monjonj ii meleembaa.

²⁸ Monjonj qaa meleemambaa so mende kolooji eenj, iyonononj mono uumeleen kanagesowaa ajoajoroononj qaagia bogoro rama iyanjgiaajonjgadeenj qaagia qaita monj jegi Anutononj mobaa.

²⁹ Gejatootoo ejemba yonononjga woi me karonj yononondeenj mono arenj ononjgi qaa injijogi tosianonj mono qaagia gosiwu.

³⁰ Kaenj ambuto, monjonj ajoajoroononj raro Anutononj gejanono qaa uutanonj isaano moji eenj, iinonj mono ii injijoro gejatootoo qaa wala jeji, iinonj qaaya mesaonj qaa bo raba.

³¹ Ejemba kuuyanonj Anutuwaanonj gejanono qaa mogi uugia nanjoro qeangowutiwaajonj onjo mono korebore saanonj kambanjga menj arengiaaw so gejatootoo qaa jewu.

³² Gejatootoo ejemba yonononj mono saanonj unjagia galenj konjgi unjagianonj qaa baatanonj kenjutiwaaw so kolooju.

³³ Anutononj gijigaju Toya qaagoto, luae Toyaga kolooja. Kawaajonj ajoajoroogia mono arenjanonj otaanj amakebu. Ejemba soraaya yonoo batugianonj kanageso so amakejuti, onjo kaanjgadeenj mono iikawaa so kokaenj amakebu:

³⁴ Emba onjo mono uumeleen kanagesowaa ajoajoroogianonj qaa bogoro rabu. Yonononj qaa jewutiwaaw so mende koloojuto, Kana qaa ejiwaaw so mono qaa baatanonj kema laligowu.

³⁵ Embanonj uumeleen kanagesowaa qaa menj kotonj kuma onono mende sokonja. Kawaajonj qaa mombaa kania mobombaajonj mojuti eenj, iyonononj mono mirigianonj kema rama anjiaaw lourugia qisinj onjombu.

³⁶ Anutuwaanonj Bunja qaa iikanonj onoo batugianonjga kolooro me qaago? Qaa iikanonj kolooj seinj onononj kanj onoo bunjagadeenj kolooja me qaago?

³⁷ Monjonj kokaenj jenaga, “Niinonj gejatootoo qaa jewe Unja Toroyanonj sololooj nono qaa iikawo uumotoonj mende anjenj.” Kaenj jeji, iinonj mono qaa koi moma yagowa: Niinonj embawaajonj qaa onj ononjenj, iikanonj mono Pombaa jenkooto qaaga kolooja.

³⁸ Monjonj qaa iikawaa geja mende ama silemale laligoji eenj, onjo mono eja iwaa qaawaajonj geja mende ama laligowu.

³⁹ Kawaajonj uumeleen alauruna, onjo mono gejatootoo qaa jewombaajonj awelegonj laligowu ano qaa qaita monj jewubotiwaa songoya ii mende ambu.

⁴⁰ Ii mende ambuto, iwoi kuuya mono tororo arenj ama otaanj amakebu. Kianj.

15

Kraistnonj koomunonjga waaro.

¹ Oo uumeleen alauruna, niinonj Oligaa Bunja menj asarinj onjombeti, ii duduuwubotiwaaajonj mono menj gbilinj onjomanja. Onjo ii bunja qenj aonj momalaaria iikanonj ama rindanjonj nanju.

² Niinon Oligaa Buja jey asarin onjombeti, onjo ii iikawaa so pondan men anjon kombuti een, iikanon mono men letoma onono Siwewaa buja koloowu. Kaen mende ambuti een, uugia mono een totoon meleema laligoju.

³*Niinon qaa tosaanu kuuya goraayanon ama neeno Buja qaa moma anjon kombeti, ii mobe uro iikawaa qaa kota mobutiwaajon ii kokaen onjombe: Kraistnon Buja Tere ejiwaa so nono singisonjonanaajon ama komuro.

⁴*Komuro Buja Tere ejiwaa so ron kongi somanja karoon kolooro koomunonga waaro.

⁵*Koomunonga waama Piitowaanon asugiro ano kawaa gematanon gowokouruta 12 yonoonon asugiro.

⁶ Kawaa gematanon kamban motoonjo iikanondeen uumeleen laurunana jangogia 500 uuguroti, mono iyonoonon asugiro. Yonoononga ejemba hona yononon toroqen kamban kokaamba kaanagadeen laligojuto, tosonian komudaborogi.

⁷ Kawaa gematanon koga Jeimswaanon asugiro ano kawaa gematanon aposol kuuya yonoonon asugiro.

⁸*Yonoonon kuuya asuginjo konoga mono noonon kaanagadeen asugiro. Niinon aposol kolokolooyan qagoto, paluga kaanja koloowe.

⁹*Kawaa kania ii kokaen: Niinon aposol yonoo batugianon mobe kamaaro daaburugiaga koloojen. Anutuwa uumeleen kanageso sisiwerowero ama onjoma laligoweti, iikawaajon noo qana aposol qagi mobe gamuyawo koloaja.

¹⁰ Gamuyawo koloojato, kamban kokaamba iwoi anjenj, ii mono Anutuwa kalejmorianon men letoma nemuj koma nono laligojen. Iinon kalejmorianon nono lalabubu mende ambe kamaan qen omaya mende kolooroto, niinon mono aposol kuuya unjuugun haamo ama onjoma kotiin gawon men laligowe. Ii neeno qagoto, Anutuwa kalejmorianon mono inaan nono gawonaa hona kaen koloon seiro.

¹¹ Niinon meweti me yononon megii hona kolooroti, ii kilen. Nononon mono Oligaa Buja qaa kaen jey asarinkejon ano onjo iikawaa so uugia meleema Kraist moma laarin laligoju. Kianj.

Anana koomunonga nomaen gbilin waabonja?

¹² Mobu! Kraistnon koomunonga gbilin waaroti, iwaa kania kaen jey asarinkejonj een, onoononga tosonian mono nomaen ama kokaen jenkeju, "Koomuya yononon mende gbilin waabuya."

¹³ Kaen jenkejuto, koomuya yononon mende gbilin waabayagati een, Kraistnon mono kaanagadeen mende gbilin laligon kotiinaga.

¹⁴ Anutonon Kraist mende men gbiliro koomunonga waanagati een, nono Buja qaaya ii jey asarinkejonj ii mono qaa omaya koloonaga. Ii moma laarigi momalaarigia iikanon mono kaanagadeen jangon qaoma omaya koloonaga.

¹⁵ Anutonon onjanon koomuya mende men gbilin onono waabayagati een, Kraist kaanagadeen mende men gbiliro waanaga. Nono ii kilen Anutuwa kania kokaen nanjon jenkejon, "Anutonon mono Kraist men gbiliro koomunonga waaro." Qaa ii hona mende koloonaga, ejembanon mono kawaajon ama kanaanana mokoloogi qoolongoya kolooro saanon nonoojon kokaen jewuyaga, "Anutuwa kania mono nanjon jey soonkeju." Qaa kanon mono gamuyawo koloonaga.

¹⁶ Anutonon koomuya mende men gbilin onono waabuti een, Kraistnon kaanjadeen mende gbilin waanaga.

¹⁷ Anutonon Kraist mende men gbiliro waanagati een, onjo mono een toontoon moma laarin mun toroqen singisongogiaa kasagbadonon laligowuyaga.

¹⁸ Kaen kolooro alaurunananon Kraistwo qokotaan komugiti, iyononon mono kaanagadeen soon gere siawaa buja koloowuyaga.

¹⁹ Anana Kraist jejeromonjonon ama mun balonon laligowombaa so galen koma nonono kamban iikanon tegowaatiwaajon mambonjonj een, nono mono ejemba tosaanu kuuya unjuugun baagianon kemeni auta dawoyagadeen laligonin kuuyanon woso momo ama nonomakejutiwaa so koloowonaga.

²⁰ Kaanja koloowonagato, Kraistnon mono onjanon gbilin koomuya yonoo jetamemegia koloon koomunonga waaro.

²¹ Kawaa kania ii kokaen: Eja monjon koomu kondooro asugiro kanain komun laligon kounin. Komun laligojonjwaajon ama eja monjon komun gbilin laaligo kombombanja kondooro asugiro. Kawaaajon anana kuuyanon mono kaanagadeen gbilin koomunonga waabonja.

* 15:3: Ais 53.5-12 * 15:4: Ond 16.8-10; Mat 12.40; Apo 2.24-32 * 15:5: Mat 28.16-17; Maak 16.14; Luuk 24.34, 36; Jon 20.19 * 15:8: Apo 9.3-6 * 15:9: Apo 8.3

²² Kuuya anono Aadam kaanja koloonj komuwonjati, kaanjaadeen Kraistwo qokotaajoni, Anutunonj anana kuuya laligonj kotiiwombaajonj menj gbilinj nonombaa.

²³ Menj gbilinj nonombaato, kuuya anono mono Anutunonj kambanj anotiwaas so gbilinj waabonja. Kraistnonj jotamemenana koloonj gbiliro iikawaa gematanonj iwaa bunja koloojonj, anono eleema karo kambanj iikanonj gbilinj waabonja.

²⁴ Kraistnonj mono eleema kanj omejiilanj kuuya balonj so esunpmumu qaganonj galenj komakejuti, iyonjoo usunjgia menj kamaanj ama esunjgia kuuya kondeembaa. Ii kondeema bentotonja Anutu Mambaa borianonj ano balononj laaligo kanonj tegowaa.

²⁵ *Kraistnonj galenj koma laligonj uro Anutunonj Bunja qaa ejiwaa so “mono kereuruta kuuya haamo ama iyanja kana baatanonj ama onjombaa.” Kraistwaa galenjonkonj gawonjonj mono iikanonj tegowaa.

²⁶ Kereuruta haamo ama onjono kanonj koomu Toyanonj mono konoga kolooro menj kamaanj mubaa.

²⁷ *Kawaa kania ii Bunja Terenonj kokaenj eja, “Anutunonj mono iwoi kuuya iwaa kana baatanonj ano eja.” Qaa kaenj ejato, “Iwoi kuuya ano eja,” qaa kaenj jero kania mono asuganonj kokaenj eja: Anutunonj iwoi kuuya Kraistwaa baatanonj ano ero iyanja mono mende menj kamaanj Kraistwaa baatanonj ama aoro.

²⁸ Kaenj qaagoto, Anutunonj iwoi kuuya Meriaa baatanonj ano galenj koma kereuruta kuuya iyanjaa ku-usunjaa baatanonj ama onjombaa. Ii tegoro kanonj Anutunonj mono Meria kaanagadeenj iyanjaa ku-usunjaa baatanonj ama galenj koma mubaa. Kaenj koloonj Anutunonj iwoi kuuyaa Ponja koloodaboronj laligonj ubaa.

²⁹ Qaa monj ii kokaenj: Ejemba tosianonj uugia mende meleema eenj komugitiwaajonj tosianonj koomuya ii ilaanj onjombutiwaajonj jenj kitigia koloogi dujanonj mombo oomulu menj onjmakeju. Koomuya yonjonj mende gbilinj waabuyagati eenj, iyonjoo gawonj honjonj mono nomaenj koloonaga? Anutunonj komugiti, ii qaago totoonj menj gbilinj onjono waabuyagati eenj, ejemba kaanja yonjononj mono nomaembaajonj ama jegi yonjoo kitigia koloogi oomulu menj onjmakeju? Gawonjgia ii mono eenj mewubo.

³⁰ Komunj mende waabonagati eenj, nonononj kaanagadeenj mono uunana Anutuwaas gawononj mende ama somonjgownaga. Anutuwaas gawombaajonj ama komuwombotiwaa lombo baatanonj suulanj mende kema laligowonaga. Qaago.

³¹ Koomunonj mono kambanj so gogonj nomambaa so kolooja. Qaa ii onja. Oo uumeleenj alauruna, niinonj Kraist Jiisas Pohnana iwo nama onjoojonj ama selena menj umakejenj, iikawaa sareqaa honja ii asuganonj injjowe mobutiwaajonj mojenj.

³² *Neenaa ainj otaanj gawonj koi memambaaajonj romonjgojuti eenj, iwoi koi kanonj mono nomaenj ilaanj nombaa? Kaenj qisinj onjombe ii mono romonjonj meleembu: Niinonj Efesus siti kokanonj ejemba jeranj kanjanjawa kaanja mokolonj komumambotiwaajonj yonjowo aonj laligowe. Mono doomorona keno moma aonj laligowe. Komunjgo mende gbilinj waabonjati eenj, iikaanja mono mende aonj orowenaga. Mono Efesus uulanjowo mesaowenaga. Kaenj kolooro saanonj tosaanja yonjowo kokaenj jewenaga, “Woranj komuwonjatiwaajonj mono saanonj nenjkorisoro ama apu kotiga nenj laligowonja.”

³³ Jinjaunj mende ambu. “Ejemba bologa yonjowo ainjolonj ragi nanamemengia awaa iikanonj boliwaa.” Qaa monj kaenj eja.

³⁴ Onjoo batugianonj ejemba tosianonj Anutu mende moma mujuti, iikawaajonj uumeleenj onjononj gamugia mobutiwaajonj ama ii jejenj. Kawaaajonj mono poumapougia mesaowu. Uugianonj letono tororo moma sinjgisonjgo mende toroqenj amakebu. Kianj.

Sele busunananonj gbilinj waama qaita monj koloojaa.

³⁵ Monjonj kokaenj qisinaga, “Anutunonj koomuya ii nomaenj menj gbilinj onjono waabuya? Sele busugianonj letono mono tani nomaenj kolooowuyaga?”

³⁶ Kaenj qisinaga, mono uuta qaawaa qaa jenaga. Onjo yagonj kota mende komuro komowuyati eenj, iikanonj mono mende juma waabaa.

³⁷ Kotaa gowoya waabaati ii mende komojanto, kotagadeenj komojanj. Wiit me yagonj kota me waroga tosaanja komoma kororoonjkejanj.

³⁸ Iikayadeenj komoma kororoonjkejanj, Anutunonj mono siinjaa so gowoya mubaa. Kota tania anja anja ii iyanjgiaa gowogia anja anja onjmakeja.

³⁹ Iwoi busugia ii tanigia motoonjgo qaago. Ejemba busugia anja, oro busugia anja, koonj busugia anja ano sora busugia ii anja.

⁴⁰ Iikawaa so Siwenonj laaligowaa sele busu ii anja kolooja ano namononj laaligowaa sele busu ii anja kolooja. Anja anja koloojaoto, Siwe selewaa akadamuya ii namo selewaa akadamuya uugunj qaita monj kolooja.

⁴¹ Weembaa asamararanga ii anja, koimbaa asamararanga anja ano sengelao yonoo asamararanga ii anja. Sengelao asarigi tosaanja yonoo asamararanga ii sengelao tosaanja yonoo asamararanga ii uugunkeja.

⁴² Koomunonga gbilij waabonjati, iikawaa kanianonj mono iikawaa so eja. Sele busu ronj kombonjati, iikanonj gisaanj qaombaato, Anutunonj ii menj gbiliro waabaati, iikanonj mende komuwaa.

⁴³ Sele busu ronj kombonjati, iikanonj looloria akademuya qaa koloojato, Anutunonj ii menj gbiliro waama kanonj mono kotiga koloonj asamararanjawo koloowaa.

⁴⁴ Sele busu ronj kombonjati, iikanonj namononj laaligowaa selia koloojato, Anutunonj ii menj gbiliro waama iikanonj mono unja gomanonj laaligowaa sele busuga koloowaa. Namowaa sele busu eji eenj, iikawaa so unjawaa selia ii kaanagadeenj eja.

⁴⁵ *Kawaa qaaya ii Bunja Terenonj kaanagadeenj kokaenj oogita eja, "Eja mutuya Adam iinonj letoma unjaya mokoloonj sewanj aasonj horonj laaligoyawo kolooro." Qaa ii moninj bakaya kokaenj kolooro: Adam monj kanagenj asuginj mono menjgibiligbiliwaa unjaya kolooro.

⁴⁶ Unjawaa iwoiya ii wala mende kolooroto, namowaa iwoiya kanonj mono mutuya kolooja. Unjawaa iwoiyanonj mono iikawaa gematanonj kolooro.

⁴⁷ Anutunonj eja mutuya sububunonga mero balonj eja kolooro. Adam kanagenja iinonj mono Siwenonjga kamaanj batunananonj asugiro.

⁴⁸ Namu ejembanonj eja balononjga kolooroti, mono iwaa so kolooju. Siwewaa bunja koloojonj, nonononj eja Siwenonjga kamaanj asugiroti, mono iwaa tani koloojonj.

⁴⁹ Anana namo eja mutuyaa kaitania menj laligojonj, iikawaa so Siwe ejawaa kaitania ii kaanagadeenj menj laligowonja. Kianj.

⁵⁰ Oo uumeleenj alauruna, niinonj qaa kokaenj injjowe mobu: Sa busunananonj mono Anutuwaabentotonj uutanonj keuma duj mewutiwaa so qaago. Ii amamaawao. Sele busu koi kanonj gisaanj qaombaati, iikanonj mono oyanjboyanj mende mokoloowaa. Siwewaa duj mende aliwaati, sele busu koi kanonj mono ii memambaajonj amamaawaa.

⁵¹ *Mobu! Niinonj qaa aasangoya monj kokaenj injisaamaanja: Kuuya nonononj mono mende goronj qenj komuwonja. Qaagoto, koomuya yonjononj letongi tosaanja nonononj mono sele busunanawo letombonja.

⁵² Anutunonj koomuya menj gbilinj onono romonj qaita monj konoganonj qaro iikanonj waagi anono bilisik ano uulanjwodeenj letombonja. Wala komugiti, iyonjononj mono mombo mende komuwu.

⁵³ Sa busu koi gisaanj qaombaati, iikanonj mono letoma mende aliwaatiwaa so koloowaa. Sele busu koi komuwaati, Anutunonj ii mono opo kaanja qetegonj kawaa kitianonj sele busu mende komuwaati, ii nonono menj maleku kaanja moubonja.

⁵⁴ *Kaenj koloojato, letoqetoma ii asugidabororo sele busunana qaita monj meninj mende komunj gisaawaati, kambanj iikanonj mono aisoowonja. Bunja Terenonj qaa oogita eji, iikanonj mono honjowo kolooro iikawaa so kokaenj jewu, "Iinonj mono koomu Toya kondeema haamo ano otokorianj maajonj."

⁵⁵ *Qaa iikawaa alia monj ii kokaenj, "Oo koomu Toya, giinonj mono haamo ambagatiwaa so qaago. Oo koomu Toya, goononj wasa jeta kanonj mono ninimambaajonj amamaawaa."

⁵⁶ Qaa kaenj ejato, koomuwaa wasa jeta ii singisonjgo nanamemenj. Jojopanj qaayanonj mono singisonjgo ambombotiawaa songo ano kilenj aninj singisonjgononj esunjawo koloonkeja.

⁵⁷ Esunjawo koloonkejato, Pohnana Jiisas Kraistnonj mono Anutuwaanonj nemunj kono ala ilailaanana kolooro iwaajonj ama koomu haamo ama uugunj laligowonja. Kawaaajonj "Anutu dangisenj!" jejenj.

⁵⁸ Oo wombo alauruna, haamo ambonjatiwaaajonj onjononj mono nama kotiinj wansanj-wansanj mesaonj uugia mende uma kamaanj amakeba. Pombaanonj qokotaanj gawonja megij honjanonj mono kamaanj omaya mende koloowaa. Ii moma yagonj Pombaa gawonja ii mono uugere* qaganonj bonj qenj pondanj menj laligowu. Kianj.

16

Jerusalem ala ilailaa onjombutiwaa jenkootoya

¹ *Judia kanageso soraaya yonoojonj ala ilailaa monenj menj kululuuwutiwaaajonj qisinj nonjgiti, iikawaaajonj kokaenj jenkotonj onjonjen: Niinonj Galesia prowinswaa uumeleenj

* 15:45: Jen 2.7 * 15:51: 1 Tes 4.15-17 * 15:54: Ais 25.8 * 15:55: Hoos 13.14 * 15:58: Uugere ii Pombaanonj awaawaaajonj jeja. Uugere bologa ii qaago. * 16:1: Room 15.25-26

kanagesoya kanagesoya jen koton onjombeti, onjonon kaanjiadeen mono iikawaa so kokaen amakebu:

² Sonda so ween mutuya kanon onjo kuuya anja anja mono nandun amakebu. Toomorian menkejutiwaa so monengia bakaya ii kowigiaa goraayanon ama galej koma laligowu. Kaen анги niinon kamban monjon onjonon kawe kanon nandun sangabanga ambutiwaa so mende ambuto, ii saanon kowigianonga men alatanon ambu.

³ Kaen анги onjonon kamarjati, niinon kamban iikanon saanon jen-asa-asari tere onj eja gawon kawaajon mogi sokonji, mono iyonjoo borogianon ama wasin onjombe kulukululuu kalengia ii men Jerusalem kembu.

⁴ Niinon yonjowo motoon kemambaajon kemaajati een, iyonjonon mono saanon niwo toroqen motoon kowe koton kembonja. Kianj.

Poolwaa gawonjaa ano kana kekembaa arenja

⁵ *Niinon Masedonia prowins uugun kemaaja. Kawaajon Masedonia mesaonjo mono onjonon kamambaajon mojen.

⁶ Onjonon kan kamban tosaanja onjowo rabenaga me konjuru kamban (winter) ii kaanagadeen onjoo batugianon toroqen laligodaborowenaga. Kaen laligowe saanon ilaaj nongi daen daen kembenaga, iikanon mono afaanjon kana toroqen kemaaja.

⁷ Kamban kokaamba onjonon kan tatawagadeen injiima unjuugun kemambaajon mende mojenton, Ponjon onjowaati een, mono kamban tosaanja onjowo ramambaajon jorjorjen.

⁸ **Kaen jorjorjento, wala Efesus siti kokanon toroqen laligowe gbani jaayaqeqe dologa (pentekost) kanon kan kuuwaa.

⁹ Anutunon noojon gawombaa naguya somata hororo saanon gawon somata mewe honja koloon seinkejato, mamaganon tuarenjen ama nomakeju. Kawaajon kokanon toroqen laligomambaajon mojen.

¹⁰ *Timotinon nii kaanja Pombaa eja geria koloon gawonja men laligoja. Kawaajon iinon onjonon kawaati een, onjo mono kalan koma mugi kee momoya qaa onjoo batugianon laligowaa.

¹¹ Monjon monj mende iima sisiriinj jefewili ambato, onjowo laligoro tegoro noonon kamambaajon jewaati, iikanon mono ilaaj mugi luaenon onjomesaon eleema kawa. Niinon uumeleen alauruna yonjowo ii iibambaajon mambonjon.

¹² Uumeleen alanana Apolos iwaa qaa ii kokaen jemaaja: Iinon uumeleen alauruna yonjowo onjonon kawaatiwaaajon qaa kotakota ijon uu kuun mube. Kaen kuun mubeton, kamban kokaamba onjonon kamambaajon uuta kotiitiro togoja. Kanagen kambanja saanon enj mubaati, mono iikanon kawaa. Kianj.

Yeizozo qaa tetegoya

¹³ Onjo mono uugbiligibili laligon momalaarigia men gbilinj kotiinj laligowu. Eja kotigaa so mono uuwaa nanjonanjo ejemba koloon Pombaa ku-usunawo nambu.

¹⁴ Iwoi kuuya ama mewuti, ii mono uujopanon angi koloowaa.

¹⁵ *Stefanas iwaa mirinon laligojuti, onjo ii moma onjonju. Akaija prowinsnon gawon meninj uugia meleengj gawonanaa honja mutuya kaen kolooroti, ii moju. Yonjonon ejemba soraaya ii pondan welej qen onjoma uugia iikanon somonjon ama laligojuti, ii moju. Oo uumeleen alauruna, niinon uugia kokaen kuun onjonjen:

¹⁶ Onjo kaanjiadeen ejemba kaanja ano yonjowo toroqen gawon motoon men Anutuwaa welej genkejuti, mono kuuya iyonjoo qaa baatanon kema laligowu.

¹⁷ Niinon Stefanus Fortunatus ano Akaikus koi kagitiwaaajon aisoonkejen. Onjo niwo Efesus koi mende laligogi yonjonon mono onjoo kitigia koloon ainjolon ama nongi sokonja.

¹⁸ Yonjonon onjoo unjagja keraqeeangjo qen laligojuti, iikawaa so mono noo unjana kaanagadeen keraqeeangjo qen noma laligogi. Kawaajon onjo mono eja kaanja yonjoojon mogi uro ii asuganogadeen jen qaagiaajon tororo geja ama laligowu.

¹⁹ *Uumeleen kanagesoya kanagesoya Eisia prowins kokanon laligojuti, iyonjonon mono yeizozogia angi onjonon kaja. Akwila Prisila ano uumeleen kanageso yoroo mirinon ajoroonkejuti, iyonjonon mono Pombaa qatanon yeizozogia mamaga angi onjonon kaja.

²⁰ Uumeleen alauruna kuuya Efesus koi laligojuti, iyonjonon mono yeizozogia angi onjonon kaja. Onjo mono uumeleen alaurugia yonjowo jolongia jen anjon aonj buugia kiton nen laligowu.

²¹ Neenaa yeizozona onjonon ama qana neenaa boronanon kokaen oojen: Pool.

* 16:5: Apo 19.21 * 16:8: Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * 16:8: Apo 19.8-10 * 16:10: 1 Kor 4.17 * 16:15: 1 Kor 1.16 * 16:19: Apo 18.2

²² Mononon Pon mende jopagon uujopa mende ama laligoji een, Pononon mono qasuaanq iwaa qaganon ano ubaa. Pononana, gii mono kawa!

²³ Pon Jiisaswaa kalejmorianonon mono onowo ewa.

²⁴ Kraist Jiisaswo qokotaan nanjuti, noo uujopananon mono kuuya onowo en kotuegon onono laligowu. Qaa ii ononon. Kianj.

Korint Tere 2 Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere ano 2 kolooro. Jeŋ-asa-asari

Pool ano Korint uumeleen kanageso yoŋonoŋ uumotooŋ awaa mende anŋi kambaŋ iikanonŋ Poolnoŋ Masedonia laligoŋ tereya koi ooro. Tosianonŋ Pool tuarenjenŋ kotiga ama mugito, Poolnoŋ kilen anŋowowo meŋ kamaanŋ ama yoŋowo uumotooŋ ambombaajoŋ kaparanŋ kono. Anŋowowogia tegowaatiwaa uukoisoroya qendeema oŋono.

Tere bakaya mutuya (Boŋ 1-7) iikanonŋ Poolnoŋ Korint uumeleen kanageso yoŋowo soomongoŋ anotiwaa qaaya jeja. Kania naata uumeleen kanageso ii kotakotagadeenŋ jeŋ oŋono? Kaen ano uugia meleema uumotooŋgo anŋiti, iikawaa korisoroya qendeema jeŋ asarija.

Tere bakaya 2 (Boŋ 8-9) iikanonŋ Judia uumeleen kanageso ilaanŋ oŋoma nandunŋ oŋombutiwajoŋ kuunŋ oŋonja.

Tere bakaya 3 (Boŋ 10-13) iikawaa qaaya ii kokaenŋ: Boi takapolakaya tosanonŋ iyangiaa qagia 'Aposol hoŋa' jeŋ Poolwajoŋ aposol qolon-molonŋgoya jeŋ Poolnoŋ qaa iikawaa kitia meleema oŋono.

Buk kokawaa bakaya wanja 5 ii kokaenŋ:

Jeŋ-asa-asari qaa 1.1-11

Pool ano Korint uumeleen kanageso 1.12-7.16

Judia uumeleen tuunŋ yoŋooŋ nandunŋ ambu 8.1-9.15

Poolnoŋ aposol hoŋa koloojiwaa ku-usunja 10.1-13.10

Qaa tetegoya 13.11-13

¹ *Anutunonŋ uusiŋaa so Pool nii kuunŋ nono Kraist Jiisaswaa wasiwasi eja aposol koloojenŋ. Niinonŋ uumeleen alanana Timotiwo rajo. Korint siŋonŋ Anutuwaa uumeleen kanageso laligojuti ano ejemba soraaya kuuya Akaiia prowinsgia sokoma laligojuti, norononŋ oŋowo Buŋa qaa aminŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi ojo.

² Anutu Manŋana ano Poŋ Jiisas Kraist yorononŋ mono kalenŋmorianŋ oŋoni luaenonŋ laligowu.

Poolnoŋ Anutu uluŋkolenjaajoŋ mepeseja.

³ Nono Poŋnana Jiisas Kraistwaa Manja Anutu mepeseŋkejoŋ. Iinonŋ kiankomu Toya ano uluŋkolenŋ kuuya nonomakejiwaa Anutuya kolooja.

⁴ Nono kakasililinŋ kania kania mokolooŋkejoŋi, kambaŋ iikanonŋ Anutunonŋ uunana meŋ saalinŋkeja. Uunana meŋ saaliro moma iikawaa qaganonŋ naninŋ tosanonŋ kakasililinŋ kania kania mokolooŋkejuti, ii saanonŋ afaanŋonŋ meŋ saalinŋ oŋomakeboŋa.

⁵ Kawaa kania ii kokaenŋ: Kraistwo qokotaaninŋ iwaa siimboboloyanŋ qanananonŋ uro kelemalelenŋ momakejonto, iikawaa so uunana kaanŋadeenŋ meŋ saaliro Kraistwo qokotaaninŋ uluŋkolenjanonŋ uunananonŋ kemero kelemalelenŋ momakejoŋ.

⁶ Nonononŋ konjilinŋ uutanonŋ laligojoŋi eenŋ, Anutunonŋ mono oŋoo uugia meŋ saaliro uugia mombo meleema oyanboyanŋ koloowutiwajoŋ moja. Anutunonŋ uugia meŋ saaliro oŋononŋ ii iima oŋoanŋgio uugia meŋ saalinŋ aonŋ laligowu. Meŋ saalinŋ oŋomakejiwaa hoŋanonŋ mono uugianonŋ kokaenŋ kolooŋkeja: Nono siimbobolo moninŋ oŋononŋ kaanŋadeenŋ siimbobolo iikayadeenŋ mokoloowuti eenŋ, ii mono saanonŋ moma kokosinŋ kotiinŋ laligowu.

⁷ Siimbobolononŋ qagianonŋ uro momakejuti, uluŋkolenonŋ mono kaanŋadeenŋ oŋoo qagianonŋ uro laligojuti, ii moŋonŋ. Ii moma kawajoŋ oŋononŋ nama kotiiwutiwajoŋ mamboma jejeromonŋromonŋ kotakota amakejoŋ.

⁸ *Oo uumeleen alauruna, nono Eisia prowins uutanonŋ gawonŋ meŋ laligoŋ gawombaa siimbobolo moma kakasililinŋ mokolooŋ moninŋ, oŋo iikawajoŋ poumapou laligowubonŋ jeŋ moŋonŋ. Gawombaa lombotanonŋ esunŋana uugunŋ uuta kolooŋ mendunŋonŋ nonono nama kotiiwombajoŋ amamaaninto, kilenŋ kaparanŋ koninŋ meŋ kamaanŋ nonono laligoŋninŋ. Kaenŋ kolooŋo toroŋonŋ jaananawo laligowonaga me qaago, iikawajoŋ kaanŋagadeenŋ doomoronana keno laligoŋninŋ.

⁹ Kaenŋ laligoŋ uunananonŋ kokaenŋ romonŋoninŋ: Moŋonŋ komuwonŋatiwaa qaaya jeŋ tegoro qaa iikanonŋ qanananonŋ uro tiwilaawonŋatiwajoŋ mamboninŋ. Ananaa esunŋananonŋ laarinŋ laligowomboto, Anutu waa ku-usunŋ qaganonŋ laarinŋ laligowombajoŋ

ama kaen kolooro. Anutunonj koomuya meñ gbilin onono waabuti, iinonj mono afaanjonj nono kaanagadeen ilaaj nonomakebaa.

¹⁰ Komuwombotiwaa torokonana somata tootoonj moninto, Anutunonj iikanonja metogonj nonono. Metogonj nonono ano toroqenj metogonj nonomakebaa. Nono jejeromononana Anutuwaanonj ama kaenj moma laarij muñ nanjonj.

¹¹ Onjo kaanagadeen ilaaj nonoma nonoojonj ama qama kooligi metogonj nonomakebaa. Mamaganonj nonoojonj ama qama kooligi Anutunonj moma iikawaa kitia meleeno kaleñmoriañanonj sokoma nonono niniima koboñkebaa. Kaenj metogonj nonono alauruna mamaganonj ii moma nonoojonj ama mindiriñ mepeseenj mugi qamakooligianonj otokorianj kaanja uma Anutuwaawaa gejianonj kemenkebaa. Kawaañonj mono toroqenj noojonj ama Anutu qama koolinjebu. Kaenj qisijerj.

Poolnonj kana kekenjaa areña utegoro.

¹² Tosaanja onononj noo kaniañaajonj uuwoi anjuti, iikawaañonj qaa kokaenj jemaña: Anutunonj solanja laligowombaañonj momakeji, nonononj mono iikawaa so gomaña gomaña liliqonj kanoñ nanamemenj soraaya ii pondanj otaañ laligonij. Onjo batugianonj ii mono kaparañ koma tororo otaañ laligonij. Ii balonj ejemba momakootonanaa so qaaqoto, Anutuwaawaa kaleñmoriañanonj inaanj nononotiwaa so ii ama meñ laligonij. Anutunonj nanamemena ii iima nanjonj “Sokonja,” jero ugejananonj qaa ii momakejenj ano iikawaañonj selenana meñ umakejonj.

¹³ Tere onjkejenj, iikawaa qaaya kuuya mono saanonj weenjonj moma asariwutiwaa so koloaja. Qaana ii gbiñgbaonja qaa. Qaa kania aasangoya moñ mende onjkejenj. Ii asuganondeenj eja. Kawaañonj noo kaniaña ii kuuya moma asaridaborowutiwaañonj moma jejeromonononj anjenj.

¹⁴ Noo kaniaña ii bakasanañ kokaenj moma asariju: Poñnana Jiisanonj mombo asugiwaati, niinonj mono kambañ iikanonj onjojonj ama selenana meñ umaña. Kawaa so onononj kaanagadeen saanonj noojonj ama onjoañgiaa selegia mepeseegi sokombaa. Onjo noo kaniaña kaenj moma asaridaborowutiwaañonj mojenj.

¹⁵ Niinonj qaa iikawaa qaganonj awasankaka nambetiwaañonj ama wala onjoononj kanj injimambaa areña ambe. Indinja woi kanj injiibe kotumotue mewutiwaañonj ama kana kamambaa areña kokaenj ambe ero:

¹⁶ *Masedonia prowinsnonj kemambaa kanaanonj wala onjo injiima toroqenj Masedonia kema eleema mombo onjoononj kamambaañonj jewe. Kanj laligowe iwoi tosia ilaaj noma wasinj nonji onjomesaonj Judia prowinsnonj kemambaañonj mobe.

¹⁷ Areña kaenj ambe eroto, ii utegowe. Kaenj ama kemakonkankonj qaganonj mondonj lanj mende ambe. Neenaa areña ii balonj ejemba yonjo so neenañonj lanj romonjonj mende ambe. Kaenj mende romonjonjowu. Qaa aasonj motoonjo iikanondeenj “Oonj, saanonj kamaña,” ano “Mende kamaña,” qaa woi ii mindiriñ mende jewe. Mono nanamemenj soraaya otaañkejenj.

¹⁸ Anutunonj qaa jenj iikawaa so pondanj amakeji, nonononj mono iwaa jaanonj kokaenj jenj kotiijonj: Nonononj kambañ moñnonj “Oonj, ii saanonj ambonja,” jenj somonjonj iikawaa gematanonj “Ii mende ambonja,” potagororonj kaenj melenjeleenj mende jenj laligonij.

¹⁹ * Anutuwaawaa Meriaa kania ii kokaenj: Nii, Sailas ano Timoti nonononj onjo batugianonj Kraist Jiisanwaa kania jenj asariñ laligonij, Kraist ii “Anutuwaawaa jeta tej komaña,” ano “Mende tej komaña,” qaa aro woiwuiwaa qaganonj melenjeleenj amambaañonj mende asinj laligoroto, Anutunonj qaa jenj somonjgoroti, iikawaa so mono “Oonj!” jenj ama mero honjowo kolooro.

²⁰ Anutunonj somonjonjo qaa (promis) seiseiya dawi nononoti, janjogia mende mojonjo, Kraistnonj qaa kuuya iikawaañonj “Oonj!” jenj meñ kotiirota powowonj eja. Kawaañonj Kraistnonj kaanagadeen nemuj koma nonono qaa iikawaa honjgianonj kolooro moma “Qaa ii onjanonj,” jewonja. Kaenj aninj Anutuwaawaa qabunjanonj seinkebaa.

²¹ Anutu anjo mono nono ano onjo kaanagadeen meñ kotiiñ nonono Kraistwo qokotaañ nama kotiiwonja. Iinonj mono Bunja qaa jenj seiwombaañonj ama bedu meñ nonono laligojonj.

²² Anutunonj uunananonj Unja Toroya mokotaaro iinonj oyanboyanj laligowombaa qaaya nanjonj jenj kotiiñkeja. Anutunonj kaenj ama bunjaya kolojonjiwaa munjenj aasoya ii mokotaañ nonono.

²³ Niinonj temboma lombo onjomambotiwaañonj moma uulanjowo Korint onjoononj mende eleema kawee. Kaenj jenj Anutuwaawaa qata qabe saanonj qaana ii nanjonj jewaa.

²⁴ Sili nomaen ama Anutu moma laarinkejuti, iikanon pongia koloowaatiwaajon mende mojen. Momalaarigianon rindanjon onono nama kotiinkeju. Kawaajon korisoro qaganon laligowutiwaajon ilaan onjomambaajon moma onowo motoon uuwaa gawon menkebona. Kian.

2

¹ Wala onoonon kan sisau angitiwaajon jen onombe gamugia moma wosobiri angi. Kawaajon ama onoonon kawe mombo iikaan ambubotiwaajon moma uunanon qaa somonjon kana kekenaa arena utegowe.

² Kawa kania ii kokaen: Gamu qen onombe wosobiri ambuyagati een, moronon saanon uuna menj saalin nono mombo korisoro mokoloowenaga? Jinjaungiaajon ama jen onombe wosobiri ambuyagati een, tosanon korisoro qen nombombaaajon amamaagi neeno kaanagadeen wosobiri ama laligomambo. Kawaajon uulanawo kan gamu qen onjomambaajon togojen.

³ Tere kotakota ii kania kokaembaajon oon ambe: Niinon aisoowe kuuya ononon mono niwo aisoowu. Niinon onjo kuuya kaen uuwoiya qaa moma laarin ononjen. Niinon tosaan onoojon korisoro mokoloomambaajon mojenton, kawe kanagia sooro lan laligogi injiima wosobiri momambo.

⁴ Wosobiri ambutiwaajon tere ii mende ooweton, hononon qaa uu jopagon onomakejen, onjo iikawaa kania moma yagowutiwaajon mono qaa kotakota ii terenon oowe. Uunanon onoojon ama majakaka somata moma konajilin qaganon rama jaunhanon kamaarota oowe. Kian.

Mojonon kana uuguroti, iwa singisongoya mono mesaowu.

⁵ Mojonon singisongon anota ononon gamugia mogi wosobiri asugiroti, iikanon mono noo qananondeen qaagoton, kuuya onoo qagianon kaanagadeen uro. Qaa ii jen somariwe soowabotiwaajon mono kokaanadeen jemanon: Gamu iikanon mono kuuya sokoma onono iikawaajon mamaga me boronon mon wosobiri angi.

⁶ Kanageso honon ononon qaayaa kitia meleema mugiti, iikanon mono sokoma muro uuta mombo meleeno.

⁷ Kamban kokaamba gamu ano wosobiri somata qatawo moro iikanon jen kelelejangwabotiwaajon mono lombo mende toroqen mubu. Lombo qaagoton, mono kaparan koma singisongoya mesaon ulunkolen ama mubu.

⁸ Kawaajon kokaen uukuuku menj ononjen: Onjo mono qaa somonjon uujopagia mombo toroqen kotiin gendeema muj laligowu.

⁹ Niinon terena ii kokaembaajon oowe: Onjo noo qaana kuuya ten koma angobatonon nama kotiiwu me mende ten koma riporogon kamaawuti, iikawaa kania gosin momambaajon moma ii oowe.

¹⁰ Onjo mombaa singisongoya mesaajuti een, niinon ii kaanagadeen mesaon mujen. Bologa ama nonoti, iikawaajon mende mobe ujaton, ononon mombo qeangon mindirin aowutiwaajon mojen. Kawaajon kilenyaya ii Kraistwaa jaanon onanon mesaon mube tegoro.

¹¹ Satanon arenan ama selenon kuuku kania kania amakeji, iikawaajon tompin mende laligojen. Kawaajon Satanon haamo ama nonombaboti-waajon ama eja iikawaa singisongoya mono mesaodaborowu. Kian.

Poolon Troas laligon Taituswaajon majakaka moro.

¹² *Niinon Kraistwaa Oligaa Bunyaya jen seimambaajon ama Troas taanon kembe Ponjon nagu horon nono gawonon iikanon memambaajon afaangoro.

¹³ Kaen afaangoroton, uumeleen alana Taitus mende mokoloowe qaagia mende nijoro mobetiwaajon ama majakaka moma luwe uunanon mende ero. Kawaajon yeizozogia jen onomesaon Taitus monjamambaajon Masedonia prowinsnon kembe. Kian.

Kraistnon ku-usun nonono haamo amakejon.

¹⁴ Nononon Anutu kokaembaajon mepeseenkebonon: Kraistwaa bunan koloon welenan genin Anutunon kamban so kawali galen kaanja nunuano kema otokorian maamakejon. Haamonon japujarin jurayaa moronon awaa menj karo momakejon, iikawaa so Anutunon nemun koma nonono goman daen daen liligon Kraistwaa kania jen asarinin asuganon koloon sein keno goman so momakeju. Kawaajon Anutu mepeseenkejon.

¹⁵ Iikawaa kania ii kokaen: Nononon ejemba Siwenon ubuti ano gere sianon kemebuti, iyonoo batugianon kema kanin mozo morononana soraaya momakeju. Kraistwaa kania jen seinin Anutunon gawonanaa moronon moro awaa koloonkeja.

* 2:12: Apo 20.1

¹⁶ Gere sianonj kemebuti, iyonononj Buᶇa qaanana mogi iikanonj qaagia jej tegoro komuᶇ kotiiwutiwaajonj mogi qamowaa mumu moronᶇa kaanᶇa koloonᶇkeja. Siwenonj ubuti, iyonononj Buᶇa qaanana mogi oyanᶇboyᶇn onᶇombaatiwaajonj mogi laaligo kombombanᶇaa moronᶇa unᶇkoowayawo kaanᶇa koloonᶇkeja. Morononj gawonj kaanᶇa mewaatiwaa so kolooja?

¹⁷ Ejemba tosaᶇᶇa mamaganonj nii kaanᶇa mende koloou. Yoᶇononj laaligogia nanᶇgowombaajonj moma Anutuwaanonj qaa ii komahooro gawonj kaanᶇa lanj menj ama jenᶇkeju. Niinonj iyonoo so mende koloonj amakejento, Kraistwo qokotaanᶇ qalomalowerj mesaonj uuna soraaya kolooro nanjenj. Anutunonj wasinᶇ nonoti, ii moma iwaa jaasewanᶇanonj nama Buᶇa qaaya tororo jenj seinᶇkejenj. Kianᶇ.

3

Soomonᶇo arenj gbiliaa gawonj meme ejemba koloouj.

¹ Neeno kaniaᶇa mombo kanainᶇ jenᶇ qeaᶇᶇomᶇatiwaajonj romonᶇᶇoju me? Kaenᶇ qaago. Gawonj meme ejemba tosanonj Korint onᶇo iyonoo kaniaᶇia mobutiwaajonj moma jenᶇqeeᶇᶇo tere oowombaajonj kaparanᶇ komakeju. Tosianonj Korint onᶇo iyonoo kanagia nanᶇᶇonj jenᶇqeeᶇᶇo tere mamaga oowutiwaajonj onᶇo kuunᶇ onᶇmakeju. Niinonj gawona dindinᶇagadeenᶇ mewetiwaajonj jenᶇqeeᶇᶇo tere kaanᶇaajonj mende amamaajenᶇ.

² Anutunonj Korint onᶇo noo boronanonj onᶇoono letoma noo wombo alauruna koloou onᶇoᶇᶇᶇᶇo neenaa jenᶇqeeᶇᶇo terena kaanᶇa koloouj. Anutunonj neenaa jenᶇqeeᶇᶇo terena kaenᶇ oorota ejemba kuuyanonj onᶇoo kaisiligia gbiliaa ii iima weenᶇᶇonᶇkeju.

³ *Onᶇo Kraistwaa tere papia kaanᶇa kolooujuti, iikanonj asuganonj eja. Moosesonj Kana qaaya nanᶇinᶇ apuya inᶇk kanonj jamo tafenonj ooroti, onᶇo iikawaa so mende kolooujuto, Kraistnonj tereya onᶇoo uugiaa tafeyanonj kokaenᶇ oorota nanju: Nonononj gawonj meninᶇ honᶇa kolooro Kraistnonj Anutu laaligo kombombanᶇa Toyaa Unᶇaya uugianonj ano letonᶇᶇi. Ejembanonj gawonanaa honᶇa ii iigi iikanonj ilaanᶇ onᶇono gawonanaa kaniaᶇa moma asarinᶇkeju.

⁴ Kraistwo qokotaaninᶇ Anutunonj gawonanaa tania moja. Kawaaajonj gawonj meninᶇ onᶇo Kraistwaa bunᶇaya koloogiti, ii saanonj Anutuwaawaa jaanonj awasanᶇkaka nama jejonj.

⁵ Anana kotikotii qaganonj gawonj awaa koi Anutuwaawaa jaanonj mewonᶇatiwaa so kolooujonj, iikaenᶇ saanonj mende jewonᶇa. Anana iwoi monᶇonj mende rapinᶇᶇonᶇkejonto, Anutunonj anᶇodeenᶇ inaanᶇ nonoma momo nonono gawonj koi menᶇkejonj.

⁶ *Anutunonj inaanᶇ nonoma momo nonono soomonᶇo arenj gbiliaa gawonj meme ejemba koloouj. Mooseswaa Kana qaawaa tereya motomotoombaajonj uugere ambonagati eenj, qaa iikanonj mono qaanana jenᶇ tegoro koomu kotigaa bunᶇa kolooujonj. Unᶇa Toroyaa gawonj arenᶇa jenᶇ asarininᶇ iinonj menᶇ gbilinᶇ nonono kotiinᶇ laligojonj. Kawaaajonj Kana qaawaa arenᶇa iikayadeenᶇ otaawutiwaajonj mende kaparanᶇ komakejonto, Unᶇa Toroya moma anᶇonj kombutiwaajonj uu kuunᶇ onᶇmakejonj. Kianᶇ.

Soomonᶇo arenj gbiliaa gawonᶇa ii akadamyawo.

⁷ *Anutunonj Kana qaaya jenᶇ tereya jamononj kondonᶇᶇonj ooroto, ejembanonj ii mende tenᶇ konᶇᶇi Anutunonj qaa iikawaa so gosinᶇ ironᶇa meleema onᶇono komuᶇ koomuyaa laligonᶇ kougi. Anutunonj wala Kana qaaya nonono kambanᶇ iikanonj asamararanᶇanonj Mooseswaa jaasewanᶇa qero asariro. Asamararanᶇ iikanonj waziinᶇ aliwaatiwaa so kolooroto, ii kilenᶇ Israel ejemba yoᶇononj jaasewanᶇa tororo uunᶇ iibombaa so mende koloogi. Mamaga asarirotiwaajonj ii amamaagi. Kana qaawaa Buᶇa arenᶇ walaganonj iikaanᶇa asamararanᶇawo asugiro.

⁸ Iikaanᶇa asugiroto, Unᶇa Toroyanonj Buᶇa arenᶇ gbiliaa nonono iikawaa asamararanᶇanonj asugiwaati, iikanonj mono soomonᶇo arenᶇ walagaa asamararanᶇa uugunᶇ hononᶇa qaa asarinᶇ jaanana gamugamuyawo qenᶇkebaa.

⁹ Wala Mooseswaa Kana qaa ii asuginᶇ gosinᶇ nonono iikawaa so gere siawaa bunᶇa kolooujonj. Buᶇa qaa ii akadamyawo asugiro. Kawaaajonj Anutunonj qaanana gosinᶇ jenᶇ tegoro solanᶇaniwonᶇati, Buᶇa qaa iikawaa akadamyanonj mono uuta koloouja. Iikanonj soomonᶇo arenᶇ walagaa akadamyaa ii mamaga uugunᶇ qaqabunᶇayawo koloouja.

¹⁰ Buᶇa gawonj walaganonj wala akadamyawo kolooroto, ii Buᶇa gawonj arenᶇ gbiliawo mindirinᶇ gosininᶇ walaga iikanonj mono qabunᶇaya qaa koloouja. Unᶇa Toroyaa gawonj arenᶇ iikawaa akadamyanonj uuta kolooujiwaajonj gawonj arenᶇ walaganonj mono iwoi omyaa kaanᶇa koloouja.

* 3:3: Eks 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19; 36.26 * 3:6: Jer 31.31 * 3:7: Eks 34.29

¹¹ Anutu hamoqeqeyaa kana walaganonj aloweewaatiwaa so kolooro. Iikanonj asamararanawo asugidabororo. Kawaajonj kana dologa tetegoya qaa enj ubaati, iikawaa asamararanonj mono kana mutuyaa asamararanja ii hononja qaa uugun jaanana gamugamuyawo qenkeja.

¹² Soomonggo gbilianonj tetegoya qaa ilaaj nonono asamararanonj asugiwaati, iikaen Anutu jejeromonjronom ama munkejonj. Kawaajonj keenana qaago totoonj moma awasankaka nama qaa ii kuma onjomakejonj.

¹³ *Moosesnoj Israel ejemba asamararanj enj aloweeroti, ii iigigiwubotiwaajonj majakaka moma jaasewanja opo jakananonj esuuro. Nonononj iikawaa so mende amakejonto, Bunjana qenjaarononj jenkejonj.

¹⁴ Buja walagaa asamararanja iigito, uugianonj kilen gojono lanj laligonj kougi. Kambanj kokaamba kaanagadeen iwoi monjonj mono opo jakanja iikawaa so Juuda ejemba mamaga yonoo uugia gojono laligoju. Kawaajonj Soomonggo Walagaa Buja qaaya qaaya weengojuti, iikawaa kanagia ii tororo mende moma asarinkeju. Uugia meleema Kraistwo toroqegi iikaanj kanonj mono opo jakanja ii qetegoro moma asariwuya.

¹⁵ Kambanj kokaamba kaanagadeen Mooseswaa Kana qaaya weengogi iwoi monjonj mono opo jakanja kaanja uugia gojono momogianonj bimooro laligoju.

¹⁶ *Kaanja laligojuto, Buja Terewaa qaa monj kokaenj eja, “Moosesnoj ‘Pombo aminj mobo,’ jenj opo jakanja jaasewananonja qetegonkero.” Qaa kaenj ero yonoononjga monjonj uuta meleema Pombo toroqegi, kambanj iikanondeen mono iwoi opo jakanjaa so ii qetegoro Anutuwaawo hamoqeqeyaa kania moma asariwaa.

¹⁷ “Pombaajonj” jeji, qaa ii Pombaa Unjayaajonj jeja. Pombaa Unja Toroyanonj daenj yonoo uugianonj laligoji, iinonj mono singisonjgogaa kasia isano solanja (frii) laligoju. (Kanja laligonj solanja dindinja koloowombaaajonj Kana qaa otaawombaaajonj mende kaparanj komakeju.)

¹⁸ Kawaa so uunana meleeninj Pombaa asamararanonj kuuya ananaa jaa wambusoonananonj kuuro bilibili ano jaanana mende esuuninj ejembanonj niniima Anutuwaawo akadamura awaa soro ii atatononj uunj ii-ittaa tani iimakeju. Nono ii somariinj seinj iimakebutiwaa so letomakebonja. Kaenj letoma akadamura awaa soro ii somariinj asarinj Pombaa tanitani koloonkebonja. Pohnonj Unjaya kolooji, iwaa asamararanonj mono kaenj menj letoma nonomakeja. Kianj.

4

Nono koworanenj kaanja kolooninj Unja Toroyanonj honja kolooja.

¹ Anutunonj kiankomunj nononotiwaa so gawonj koi qanananonj ano menkejonj, iikawaa-jonj mono bonj qenj naninj uunananonj mende kamaabaa. Qaago!

² Nonononj gawonj memewaa kana aasangoya gamugiawo ii kuuya gema qeninj. Tiliqili mende ama Anutuwaawo qaaya mende meeranjonkejonto, qaa honja ii asuganondeen jenj silia qenkejonj. Iikaanj aninj Anutuwaawo jaasewananonj ejemba keraqeeanjgo moma nonombutiwaajonj naninj jenqeeanjgo qanananonj kolooro kuuyanonj qaa tororo jenj nonombombaaajonj amamaanjkeju.

³ Kaenj amakejonto, tosia onjonj kokaenj jenkeju, “Poolnonj Oligaa Buja ii esuyawo jenkeja.” Kaenj jenenagati eenj, esu iikanonj gere sianonj kemebuti, mono iyonoo uugianonj ejiwaajonj gojono osinkeju.

⁴ Kraistnonj Anutuwaawo unjanjaya kolooja. Kraistwaa akadamura ii anjaa Oligaa Bujanonj ninisaama asasaga kanja asarinkejato, yonoo jaagianonj umunj kono tintuanj qenkeju. Kambanj kokaamba bologaa Ponja gomanj so galenj koma onjomakeji, iinonj uumeleembaa gadokopa ejemba yonoo unjagaa jaaya menj gooro lanj laligoju. Kawaajonj Oligaa Bujaawo asasaga iima asariwombaaajonj amamaanjkeju.

⁵ Neenaa qabunananonj somariwaatiwaajonj Buja qaa ii mende jenj asarinkejento, onjononj Ponj Jiisa Kraistwaa kania moma jeta tenj kombutiwaajonj uu kuun onjomakejen. Nonononj Pombaa jeta otaanj onjo welenj qenj onjomakejonj.

⁶ *Kania kokaembaajonj welenj qenj onjomakejonj: Anutunonj kanakanaiyanonj kokaenj jenj kotoro, “Asaganonj mono pangamanj qero asariwa.” Kaenj jeroti, iinonj mono Bujaawo asasaga ano uunana kuuro asariro. Kraistnonj nanamemenja ama mero Anutuwaawo asamararanonj jaasewanonj asariro iigiti, Anutunonj nono iikawaa kania moma kotowombaaajonj kaparanj komakeja. Asagaa kania jenj seiwombaaajonj ama asasaga ii nonono.

⁷ Asasaganon uunana kuuro asarinij momakooto iikawaa sewanja ii milyon kina uugun uuta koloojato, sele busunana ii koworanen kaanja afaangon jumakeja. Anutuwaa asasaganon mono sele busu kaanja uutanon eja. Ejembanon iikawaa kania iibutiwaajon Anutunon arenja ama nonono. Sareqaa iikawaa kania ii kokaen: ku-usun hononja qaa ama nonomakeji, ii nonoononga een koloonkejiwaa so qaagoto, Anutunon mono iikawaa Toya kolooja.

⁸ Eu emu lee lee iikanonja lombo kania kania qanananon uma qololombin nonongi konjajilin momakejon. Ii momakejonto, kilen iikanon mende qezejaan nonongi kamaankejon. Kamban tosaanonon jun kaanja wanjonanon osin kana mende mokoloonkejonto, kilen titiboronana tegoro doomoronana mende momakejon.

⁹ Ejembanon sisiwerowero ama nonomakejuto, Anutunon gema mende nununkeja. Ejembanon men kamaan ama riinj nonomakejuto, kilen mende tiwilaankejon.

¹⁰ Jiisas qegi komuroti, iikawaa so nono kaanjadeen bunaya jen seinjkejonjwaajon ama nunugi komuwombotiwaa moma kema kan laligojon. Jiisaswo kotiin laligonin inaan nonomakeji, ejembanon iikawaa kania moma kotowutiwaajon ama kaen laligowombaa-jon uumotoon anjon.

¹¹ Balonon jaawo laligon Jiisaswaa gawonja menkejonjwaajon ama kamban so komuwombaa so kolojon. Sele busunananon komuwaatiwaa so koloojato, Jiisasnon uunananon kotiin laligon sele busunana men gbilinkeji, ejembanon iikawaa honja iima asariwutiwaajon ama nanjon.

¹² Nono kamban so siimbobolo moma komuwombaa so koloonkejonto, niinon onjo batugianon gawon men laligoweti, onjonon iikawaajon ama gbilin laaligo kotiganon keuma laligon ubuya.

¹³ *Ondino (Buk Song) monjon qaa kokaen oogita eja, "Anutu moma laarin koomunonja metogon nombaatiwaa qama koolin laligowe." Nononon qaa iikawaa so koomunonja metogon nonombaatiwaajon moma laarinjon. Momalaariwaa Unja Toroya iikayadeen bunja qen aojonjwaajon nononon mono kaanagadeen qaanana jen qama koolinkejon.

¹⁴ Anutunon Pon Jiisas men gbiliro koomunonja waaroti, iinon mono nono kaanagadeen men gbilin nonono waama Jiisaswo unin jaasewananon ama nonono onjowo moton laligon ubonja. Ii mojonjwaajon ama qaanana jen qama koolinkejon.

¹⁵ Qaanana jen qama koolinin Anutuwaawaa kalenmoriananon toroqen ejemba seiseiya sokoma onjombaa. Kaen kolooro yononon afaangon Anutu kelemalelen mepeseegi qaqaabunayanon sein en ubaa. Onjonon kaanagadeen Anutu mepeseen seiwutiwaajon mojen. Kawaaajon lombo kania kania bosima aon oron laligojon.

Momalaarinon laaligowaa tania ii kokaen:

¹⁶ Anana men gbilin nonombaatiwaajon moma mono bon qen nanin uunananon mende kamaawa. Onjonon selenanaagen waziin soolinkejonto, ii kilen uunanaagen kamban so kolonanjkejon.

¹⁷ Ii kokaembaajon: Namonon kakasililin kamban torodaamon moma laligowonjato, iikawaa gematanon asamararan hononja qaa mokoloon tetegoya qaa oyanboyon laligowonja. Asamararan ano kakasililin woi ii gosin oronin asamararan iikanon mono uuta kolooro namowaa kakasililin kania kania ii monin afaanja ano kamaanqeqeta kolooja.

¹⁸ Ejemba ano ilawoila jaanon ii-iita ii kambanjia tegoro aliwuto, Siwe gomambaa ilawoila kamban kokaamba mende iimakejon, iyononon mono kamban tetegoya qaa en ubu. Kawaaajon nononon jaanananon ii-iita ii qaagoto, mende ii-iita mono iikaa baagen uun injiimakejon. Kian.

5

Poolnon Siwewaa oyanboyon kuunon kemambaajon moro.

¹ Nononon qaa koi mojon: Namu sele busuwaa opo sel kuunanon laligonin koomunon ii kondeeno kamaawaati, Anutunon kamban iikanon sele busuwaa miri donjoga ajo mero Siwenon ewaati, ii bunja qen nonono iikanon laligowonja. Sele busuwaa miri qaita mon ii tetegoya qaa kotakota en ubaa.

² Qaa ii moma kamban biiwianon kokanon letombombaa ainja moma osonjon nunuro Siwe laaligo gomanananon ubombaajon awelegonkejon.

³ Siwenon unin sele busu qaita mon mouma nonono rabonati, kamban iikanon monjon bombolan mende mokoloon nonombaa.

* 4:13: Ond 116.10

⁴ Namo sele busu koi qetegowutiwaajon mende mojonto, Siwe laaligo gomanananon uma sele busunana dongoga mewombaaajon awelegonkejon. Sele busu koi komuwaati, ii laaligo kotiganon gogoro qaono Anutunon kitia oyanboyon sele busuga nonombaati-waajon mojon. Kawaajon kamban kokaamba sel kuun kokawaa utanon laligon uulombonana bosima letombombaa ainja moma osonjon nununkeja.

⁵ Anutu anjo Siwe sele busu mewombaaajon moma mokoloon nonoma Unja Toroya uunananon ano oyanboyon koloowombaa dangunuya kolooja.

⁶ Kawaajon nono mono kamban so qaqabunabunanawo satiin laligon kokaen mo-makejon: Sele busunanaa laaligo kuunananon koi laligowonati, kamban iikawaa so eu Siwe laaligo gomanananon Pon Jiisaswo mende laligowonja.

⁷ Kamban kokaamba Siwe gomambaa ilawoilaya mende uun injimakejonto, kilen ii moma laarin iikawaa so ama menj laligoninj nemun koma nonomakeju.

⁸ Kawaajon qaqabunabunanawo kotiin sele busunanaa laaligo kuunja koi mesaowombaaajon kaparan koma gomanana honjanon eu uma Pombo laligowombaaajon mojon.

⁹ Kawaajon gomanananon koi me eu laligowonati, nononon mono uunana Pon Jiisasweraqaenango ama mubombaaajon somonjon iikawaajon kotiin kaparan komakejon.

¹⁰ *Iikawaa kania ii kokaen: Kuuya anana mono Kraistwaa qaa jakeyanon asugiwonja. Namonon sele busuwo laligon Pombaa uusiinja soyanon ten koninji me qetemetetan aninji me een lan laligoninji, anjo mono qaanaa ii gosin iikawaa so tawanana anja anja nonona bunja qen aowonja. Kian.

Ejemba Anutuwo uumotoon ambutiwaa gawonja menkejon.

¹¹ Kraistwaa qaa jakeyanon nambonati, nononon ii moma Pombaa momoya uuguwombotiwaajon keenana momakejon. Ii mojonjwaajon ejemba kanianana soraaya mobutiwaajon kaparan koma uu kuun onomakejon. Kanianana ii Anutuwaajon jaanon asuganon eja. Niinon tiliqili ejaga qaago, ononon kaanagadeen ii uugianon moma yagowutiwaajon moma jejeromonromon amakejen.

¹² Kaen jen ananaa jenqeeenango qaanaa mobutiwaajon mombo mende kaparan komakejonto, kanianana iikayadeen jen asarin onomambaaajon mojen. Onjo ii moma saanon nonoo selenana ii boi takapolakaya yonoo jaagianon mepeseegi sokombaa. Yononon iwoi onoo uugianon eji, iikawaajon qaagoto, selegiaa iwoiya jaanon iibombaa so kolooji, mono iikawaajon awelegon onoanqiaa selegia menj uma qaa lan jenkeju. Kawaajon qaana koi jejen. Ononon yonoo qaagia auta (gorosonja) mojutuwaajon mono nonoo kanianana jen asarin tororo meleema onjombu.

¹³ Ononon noojon "Uusoo tani kaanja kolooja," jegiti een, niinon mono Anutuwaawawombaaajon ama ugere moma laligowe. Tosianon noojon kokaen jeju, "Uugereya qaagoto, qaaya bonjonja-gadeen jenkeja." Kaen jejuti een, ii mono onjo ilaan onjombombaaajon ama ambe. Mono ii duduuwubo.

¹⁴ Kawaa kania ii kokaen: Kraistnon jopagor nonomakeji, iikanon mono kondoon kuun nonono gawonja menkejon. Eja motoonjonon kuuya ananaa kitinanaga durnana menj komuro. Kawaajon singisongonanaa ironja mende meleema nononoto, kuuya ananaa singisongonana mesaoro toroqen koomuya mende koloojon. Qaa ii moma asarin moma yagojon, Kraistwaa uujopayanon mono kuuya anana jolonjon gawonja mewombaaajon kuun nonomakeja.

¹⁵ Iinon mono kokaembaajon kuuya ananaa durnana menj komuro: Namonon jaawo laligojon, anana mono laaligonana toroqen ananaajonadeen laligowombo. Kaen qaagoto, mojon ananaajon ama komun waaroti, laaligonana mono iwaajon togon mun laligowombaaajon komuro.

¹⁶ Kawaajon uunana meleeninji, kamban iikanonadeen kanain ejemba selesese mende gosin ononon. Ejemba mojon namonon siliaa so mende moma koton mujon. Wala Kraist gosin monin balon eja toon kolooroto, kamban kokaamba moma koton munin Siwewaa Hamoqeqe Tonanaga kolooja.

¹⁷ Kawaajon mojon Kraistwo qokotaaji een, iinon mono kolokoloo dologa koloon donja dongoga kolooja. Laaligo walaganon aliro laaligo gbilianon mono dujanon koloon asugin muja.

¹⁸ Kaanja laligojato, iwoi kuuya iikawaa kondomondoo Toya ii Anutu. Iinon Kraist wasiro tawanana menj anjalij nonoma Anutu iyanawo uumotoonngo amboniwaawaa kania mesasariro. Kana kaen asugiro Anutunon gawon nonono ejemba Anutuwaawaa alauruta koloowutiwaajon jolonjon kuun onomakejon.

¹⁹ Anutuwo uumotoonngo amboniwaawaa kania ii kokaen: Kraistnon kamaan gomanja gomanja ananaa tawanana mero sokono Anutunon anjalij nonono alauruta kolooninji.

* 5:10: Room 14.10

Kana uugur laligon kouninj, singisonggo iikawaa qaagia mende weengon romongon irona mende meleema nonono. Anutuwaa alauruta kolooninj moma laarinj nonoma Kraistwaa tawawaaajon ama Anutuwo uumotoonggo ambombaa Buṅa qaaya ii boronananonj ano.

²⁰ Ii ano Kraistwaa jotamemeuruta koloojonj. Anutunonj qaa saje ama nonono iikawaa so ejemba uugia kuuj onjomakejonj. Kraistwaa jeta menj kaparanj koma kokaen qisin onjomakejonj: Mono Kraistwaa tawaya buṅa qerj aonj Anutuwaa alauruta kolooju.

²¹ Anutunonj kuuya ananaa singisonggonanaa qaaya jerj tegonj ironj meleema Kraist singisonggo monj mende anotiwaa qaganonj ano uro dunjana menj siimbobolo moro. Kraistwaa siimboboloyaaajonj ama iwaanonj qokotaaninj Anutunonj saanonj qaanana jerj tegoro solanjaniwonja. Kianj.

6

¹ Nono Anutu iyanṅaa gawonj meme alauruta koloojonj iwaajonj ama uugia kokaen kuujonj: Anutuwaa kalenj morianjanonj omaya koloo wabotiwaajonj ii mono buṅa qerj aowu.

² *Anutunonj qaa monj kokaen jerota Buṅa Terenonj eja,

“Giima koboomambaa kambananonj mono kanj kuuro niinonj qamakooliga mobe.

Hamoqeqe kambananonj kanj kuuro iikanonj ilaanj gombe.”

Qaa kaerj eji, ii mobu! Kambanj keteda koi kanoj mono Anutuwaa hamoqeqe kambanja kolooja. Anutunonj injiima koboomambaaajonj moro kambananonj kanj kuuro kiankomuya ii mono keteda koi buṅa qerj aowu. Kianj.

Poolnoj kakasililinj kania kania mokolooro.

³ Monj nonoojonj ama uuta boliro kamaawabotiwaajonj galenana menj aonj laligonjkejonj. Jenj nononjgi gawonananonj qaayawo kolooj kamaawabotiwaajonj kaerj amakejonj.

⁴ Anutuwaa gawonj meme ejemba awaa soro koloojonj, ii nanamemenana kuuyanonj qendeemakeja. Kakasililinj ama jaabamagege kania kania ama nononjgi konjajilinj uutanonj laligonto, iikanonj mono mokosinjgonj kaparanj koma kotiinj namakejonj.

⁵ *Ooli waayawononj nunuj kapuare miria kanoj nononjgi laligoninj. Kareña kareña asugigi kawaa uutanonj komuwombotiwaajonj doomonana keno keenana moma laligoninj. Gaonj gbili rama nenewaaajonj wosonana niniro laligoninto, kilenj selenana qerj gawonj menj laligoninj.

⁶ Nanamemenj soraaya otaanj Anutuwaa uusiinṅa moma asarinj lombo anjonj mokosinjgonj ejemba ala menj onjomakejonj. Uṅa Toroyanonj uunana saa qero batugianonj gbingbbaonja qaa jopagonj onjoma laligojonj.

⁷ Qaa honjagadeen jeninj Anutuwaa ku-usunjanonj nemunj koma nonono nanamemenj solanṅaa tiwo sumanja meninj boro dindinananonj ano qaninananonj menj nanjonj. Kaerj nama leegen Buṅa qaa jerj seininj, leegen qaa qolonj molonggoya selenananonj anjgi iikawaa kitia jerj mindingonj laligoninj.

⁸ Qabuṅa nononjgi selenana mende mepeseenkejonj. Yonj jerj gamu qerj nononjgi uunananonj mende kamaankeja. Nonoojonj sundu awaa ano bologa ii lanj jenjkeju. Ejemba qaa qolonj molonggoya jenjkejuti, iikaanṅa ama nonomakejuto, kilenj qaa honjagadeen kuuya jenjkejonj.

⁹ Ejembanonj kanianana saanonj moma kotonjkejuto, kilenj tosanonj lolomoninj telambelanj ama nonomakeju. Kambanj tosaanjanonj komuwombaajonj ama laligoninto, kilenj toroqerj jaawo laligojonj. Kikekakasililinj eja kaanṅa nunuj laligogito, kilenj mende komuninj.

¹⁰ Wosobirinonj nunuro kilenj kambanj so aisoonj laligojonj. Wanaya laligonj kilenj ejemba mamaga ilaanj onjoninj ugianonj qaqabunṅagiawo koloojkeju. Namowaa esuhinanana qaagoto, kilenj oyanjboyanj kuuya buṅa qerj aonj simbawonjawo laligojonj.

¹¹ Oo Korint ejemba, nonononj uunanaa naguya onjoojonj horonj qaa monj mende koninj kemero kanianana asuganondeen injjowe moju.

¹² Onjononj nonoo uumomonana mobubotiwaajonj ii mende anjonj komakejonto, nonononj onjoo uugia mobombotiwaajonj mono onjoo ngideen anjonj koma aonjkeju.

¹³ Niinonj uumomona onjombe onjononj mono iikawaa kitia kaanṅagadeen tororo nombu. Niinonj meraborauruna kaanṅa tani qaa kokaen injijonj oojenj: Onjoo kaanṅagadeen mono onjoo ngiṅaa uugiṅaa naguya horonj uujopagia ii mombo momboga qendeema nonombu. Kianj.

Momalaarigia qaa yonjowo mende qokotaawu.

¹⁴ Ejemba uugia mende meleengiti, iyonowo mono uugia mende somonjon* ororon mende laligowu. Laaligo solanja ano laaligo doogoya ii anja anja koloojao. Ii mindirin orombombaajon amamaawonja. Pangamanj ano asasaga ii motoonj mende koloojao. Qaago!

¹⁵ Kraist ano Iimolanj (Satan) yorononj uumotoonj ama motoonj laligowowaajon ama-maawaota. Kawaajonj uumeleenj ejemba monjonj nanamemenja uumeleembaa gadokopa ejemba monj iwo motoonj mindirin ambowaajon amamaanjkebaota.

¹⁶ *Anutu anjo qaaya monj kokaenj jerota eja,
 “Niinonj kanagesouruna yonoo uugianonj laligonj batugianonj kema kanj Ponjgia kolooewe yonononj nii welenj qenj mepeseenj noma laligowuya.”

Qaa iikawaa so Anutuwaa Unjayanonj uugianonj laligoro sele busunananonj Anutu laaligo kombombanjaa Toyaa jigo kolooja. Anutunonj iyanjaa jiwowonj jigoyanonj tando lopionj mepeseewombaa sonjo ano erota amamaanjkejon. Anutuwaanonj jigo ano asa jigo ii anja anja. Iikawaa so nonononj uumeleembaa gadokopa ejemba yonowo qokotaawombaa sonjo ano erota amamaanjkejon.

¹⁷ *Kawaajonj onjo mono Ponjonj qaa kokaenj jerotiwaa so otaanj ambu,
 “Ii mono onjomesaonj seleenjenj kanj tuunj iyanja monj laligowu.
 Anjonjoragiawo koloonjkejuti, ii mono mende onjoozirigi niinonj moma anjonj koma kalanj koma onjoma laligomanja.

¹⁸ *Niinonj Manjgia kolooewe onjo noo meraborauruna koloonj laligowuya.
 Ponj ku-usunj kuuyaa Toyanonj kaenj jeja.” Kianj.

7

¹ Oo wombo alauruna, Anutunonj kalanj koma nonomambaa qaaya kaenj somonjonj nonono eja. Kawaajonj iwoi sele unjanana menj tilooji, anana mono ii kuuya qetegowombaaonj Kraist qama koolininj hamo qenj nonombaa. Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajonj mono keenana moma kaparanj koninj menj solananinj nonono soraaya koloodaborowonja. Kianj.

Uugia meleengitiwaajonj Poolnonj keraqeeangjo moro.

² Nonononj monj mende jenj kondemondeenj ama muninj tiwilaaro. Mombaanonj iwoi mende qenjamenjanjoninj. Monj mende tiligonj jaameesanj ama muninj. Kawaajonj onjononj mono uugiaa naguya horonj nono uugianonj somonjonj nonoma laligowu.

³ Tosianonj batugianonj gawonj menj selenonj kuukuu qaa kaenj jenj nononjgito, niinonj qaa koi onjoo qaagia jenj tegonj ironja meleema onjomambaajonj ama mende jejenj. Niinonj qaa kokaenj jewe modaborogi: Nonononj uunanaa naguya horonj onjo uunananonj somonjonj onjmakejonj. Kaenj ama saanonj onjowo ororonj somonjonj komuwonja ano ororonj kotiinj laligowonja.

⁴ Uuwoiya qaa momalaarina somata onjooonj ama laligojenj. Onjoo selegia mamaga mepeseenjenj. Onjooonj ama ulunjkolena somata mokoloofeniwaajonj kakasililinj kania kania moma iikanonj kilenj hononja qaa aisoojenj.

Masedonia prowinsnonj kema Taituswo aitongori.

⁵ *Taitus mongama laligowetiwaajonj* jeweti, qaa ii toroqenj jemanja. Masedonia prowinsnonj kouma kanonj kaanjagadeenj uuluue mokoloomambaajonj amamaawe. Daenj daenj kembeti, iikanonj konjilinj kania kania mokoloowe. Anutuwaa manja qenj tosaanja yonowo anjgowowo ama onjooonj majakaka moma laligowe.

⁶ Kaanj laligoweto, Anutunonj uukamakamaa ejemba nanjonj nonomakeji, iinonj Taitus karoti, iikanonj ulunjkolenj ama nono.

⁷ Taitusnonj karoti, iikanondeenj qaagoto, Korint onjononj ulunjkolenj ama mugi iinonj nijoro Anutunonj iikanonj kaanjagadeenj ulunjkolenj ama nono. Onjoo sundugia kokaenj nijoro, “Onjononj nii niibombaajonj koposonjonj laligoju. Wosogia onjanonj moma noma lombo nonjgitiwaa qaaya jenj noo kitina nanjonj jewombaajonj jojorinjkeju.” Sundu ii nijoro moma uukoisoro somata qatawo mobe.

⁸ Niinonj uugia Bunja qaanonj kuunj tere ii oowe weenjonj onjooanjia moma bolinj aogiti, iikawaajonj mende moma bolinj aojenj. Wala moma bolinj aoweti, ii kilenj kambanj kokaamba kokaembaajonj mombo aisoojenj: Tere qaananonj uugia menj boliro wosobiri

* **6:14:** Qaqanj (yoke) ii hoos me bulmakao woi yoro arogaranonj anjgi kemero kare me kinonj iwoi horonjkejao. Kaenj oronjanjaa aingara ambotiwaajonj amamaanjkejao. Kaenj jinjanj kembabo. * **6:16:** Lew 26.12; Eze 37.27; 1 Kor 3.16; 6.19 * **6:17:** Ais 52.11 * **6:18:** 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13; Ais 43.6; Jer 31.9 * **7:5:** 2 Kor 2.13 * **7:5:** 2 Kor 2.13 kanonj Taituswaajonj jero.

angito, wosobiri iikanonj mono meleema kambanj torodaamonda enj tegoro. Kaniagia kaen iibe.

⁹ Kambanj kokaamba onjo moma bolinj aogitiwaajonj ama mende aisoojento, kokaembaajonj aisoojerj: Onjo nanamemengiaajonj ama moma bolinj aogi gamu wosobirigianonj ilaanj onjono uugia mombo meleema dinggogi. Ii Anutuwaaja jetaa so kolooro uugianonj mono nonoojonj ama mende boliroto, onjanonj ilaanj onjombe.

¹⁰ Singisonjonanajaajonj ama moma bolinj aojonj eenj, gamu wosobiri iikanonj mono ilaanj nonono uunana mombo meleema dinggowonja. Dinggowonjati, Anutunonj mono nunuano Siwenonj ubonja. Mojononj uuta meleema iikawaajonj mende moma bolinj aowaa. Balonj ejemba tosianonj singisonjogogiaa wosobiri momakejuto, Anutunonj ii mesaowaatiwaajonj mende qisiwuti eenj, iinonj mono ironja meleema onjono koomu kotiga kumuwuya.

¹¹ Onjononj Anutuwaaja uusiinaa so wosobiri mokoloogi gamu iikawaa honja ii uugianonj kolooro letonggiti, ii gosinj iima walingonj kokaenj jegi, “Anana gorj-aanggolenana mesaonj uunana menj kululuuj uugere qaganonj waama kanianana soosooya gosinj mindingoninj. Ejemba singisonjogog angiti, iyonoojonj uunana waaro sisigia menj jenj onjoninj. Anutuwaaja jeta uuguwombotiwaajonj aaruj lalajaninj keenana moninj. Poolonj kanj uunana meleeninjwaaja honja iibaatiwaajonj koposonjonj laligojonj. Uunana nanamemenj dindinja ambombaajonj aninj ano mojononj kana qiwitigoroti, ii mindingonj mubombaajonj jojorinj laligoninj.” Kaenj jegi sokombaa. Kambanj kokaamba kana dindinja otaajuti, ii qendeema nonjgi iijenj.

¹² Kawaajonj mojononj batugianonj boliroti, iigadeenj mindingonj mubutiwaajonj ama terena mende oowe me monj ii menj bolinj muroti, iigadeenj ilaanj onjombutiwaajonj tere ii mende oonj ambe. Ii kokaembaajonj oowe: Onjo Anutuwaaja jaasewanjanonj niwo uumotoonj ambombaajonj kaparanj komakejuti, sili iikanonj asuganonj asugiwaatiwaajonj tere ii oowe.

¹³ Neenaa ulunkolena iikayadeenj mende mojento, Taituswaa uuta batugianonj qeangoro iininj iikanonj kaanagadeenj uuna nangoro hononja qaa aisoonkejenj. Onjononj korebore Taitus keraqeeanggo qenj mugitiwaajonj aisoonkeji, korisoro iikanonj kaanagadeenj nanjonj nono iikawaajonj hononja qaa aisoojerj.

¹⁴ Niinonj onjoo siligiaajonj ama selegia Taituswaa jaanonj mepeseenj laligoweti, onjononj iikawaa so angji niinonj gamu mende mewe. Niinonj onjoo batugianonj laligonj qaa kuuya injjoweti, ii honjagadeenj. Kawaa so onjoo qaagia Taituswaa jaanonj jenj mepeseenj laligoweti, qaa iikanonj mono kaanjadideenj kaniagia mindingogogi honja kolooro.

¹⁵ Onjo korebore noo qaana tenj koma Taitusonj karo sombugiawo moma jenengia ororo koma horonj mugi. Taitusonj siligia ii romonjonj qaa nijoro uqeeanggoyanonj onjoojonj ama somariiro kotiinj mepeseenj onjomakeja.

¹⁶ Niinonj nanamemengia kuuya romonjonj iikanonj saanonj onjoojonj ama qaqabunabunanawo kaenj moma kotiinj satiinj laligomanja. Kawaajonj aisoonkejenj. Kianj.

8

Uumeleenj alaurunana nanjonj onjombombaa qaaya

¹ *Oo uumeleenj alauruna, Anutunonj kalejmoriaja uumeleenj kanagesoya kanagesoya kanonj nonono honja mono Masedonia prowins uutanonj awaagadeenj kolooro. Niinonj onjo kawaajonj poumapou laligowubotiwaajonj moma sundugia kokaenj jemanja:

² Yonjononj kakasililinj kania kania mokoloogi angotete lombotawononj qagianonj uro wanaya totoonj laligojuto, ii kilenj hononja qaa aisoojitiwaajonj ama uumeleenj alaurunana nanjonj onjombombaajonj monenj nanduj somata qatawo angji.

³ Yonjoo kaniagia kokaenj nanjonj jemanja: Mojononj mende kuuj onjono iyanggiaa siingiaajonj kilenj afaangonj esungiaa so nandungia angji ano ii kaanjadideenj uuguj onjonj.

⁴ Yonjononj kaparanj koma mamaga kuuj nonoma kokaenj welema ninijogi, “Nono kaanjadideenj Judia prowinswaa ejemba soraaya ilaanj onjombombaajonj mojonj. Kawaajonj Pool, gii saanonj ‘Oonj!’ jena mono simbawonjawo moma gawonj iikawaa bakaya afaangonj mewonja.”

⁵ Kaenj jegi jewe nanduj ambutiwaajonj mambombeti, iikawaa so iikayadeenj qaagoto, ii uuguj kokaenj angji: Yonjononj wala nanjonanngo Pombaa jaanonj sokonji, ii ambombaajonj uugia somonjogogi ano iikawaa gematanonj Anutuwaaja jeta tenj kombombaajonj moma iyanggiaa laaligogia ii kaanagadeenj nonoo boronananonj angji.

⁶ Kawaajonj Taitus kokaenj jenj kotonj mube, “Gii nanjonanngo gawonj ii kanainj menati, iikawaajonj ii mono toroqenj Korint kanageso ilaanj onjona uukalengia qendeema monenj nanduj somata ii mombo toroqenj angji batugianonj tegowaa.”

* 8:1: Room 15.26

⁷ Uuwaa iwoi kania kania ii kelemalelej buja qej aonj kokaenj ama laligoju: Awaagadeej Kraist moma laarinj Buja qaa honja jey sororogonj Anutuwaa uusiina moma kotonj tosaanja nanjonj onjombobaajonj pondanj koposonjonkeju. Onjononj tosaanja unjuugonj awaagadeej jopagonj nonoma awaa soro koloouju. Kawaa so nanjonanjo gawonj koi kaanagadeej mono saanonj menj sororogonj tosaanja unjuugugi awaa soro koloowaa.

⁸ Kaenj jey monenj ambutiwaajonj mende jey kotonj onjonj. Ii qaagoto, uukalengia gbingbaonj koloouja me qaagoti, mono ii anjotetenonj ama kaniagia momambaajonj mojenj. Kanageso tosianonj gonjaangole mesaonj nanjonanjo gawonjgia honja toonja menj zej nanjuti, qaa ii jey iikanonj onjo anjotete ama onjonj.

⁹ Nandunj dawu ambutiwaajonj gosiwuti, iikanonj mono Pohnana Jiisaa Kraistwaa kaniaa tania romonjowu. Onjo iwaa kalenjmorianta somata ii kokaenj moju: Iinonj Siwewaa ilawoila kuuyaa Toya uuta kolooroto, kilenj onjo oyanboyambaa qaqabunjagiawo koloowutiwaajonj ama namononj kamaanj kamaanj qeqeta koloonj laaligoya togonj qeleeno.

¹⁰ Monenj ambutiwaajonj mende jey kotonj onjonjento, Jiisasnonj sare anoti, iikawaa so qambarjambana iikayadeej onjonj. Onjononj gbani emugenanonj mutuya koloonj nanjonanjo gawonj kaparanj koma megii ano ii toroqenj mewombaa siinj kotiga mogi.

¹¹ Kambanj kokaamba gawonjgia ii mono medaborowu. Wala nanjonanjo gawonj mewombaaajonj kaparanj koma awelegogiti, iikawaa so ii mono toroqenj medaborowu. Iwoi ej onjonjiwaa so mono nandunjgia mamaga ambu.

¹² Kawaa kania ii kokaenj: Nandunj ambombaa siingianonj koloonj eji een, mono iwoi ej onjonjiwaa so anji Anutononj moma anjonj kono sokombaa. Iwoi mende ej onjonjiwaa so mono mende gosinj jey onjmakeja.

¹³ Nandunj somata anji alaurunana yonoo laaligogianonj afaangoro onjonganjaa qagianonj lombo ubaatiwaajonj mende mojonjo, alaurunana amamaanj memeqemeenj mejuti, iyonjowo mendeema ororonj laligowonjatiwaajonj mojonj.

¹⁴ Kawaaajonj kambanj kokaamba iwoi kelemalelej ej onjono tosianonj laaligogiaa iwoiwaajonj amamaajuti, onjo mono ii ilaanj onjonji soyanonj koloowaa. Kaenj ama onjonganja kanagenj iwoiwaajonj amamaagi yonoo ilawoiligianonj kelemalelej ewaati, kambanj iikanonj mono iidamonj ilaanj onjombuya. Kaenj ama aogi ala ilailaa siligianonj ororonj koloowaa.

¹⁵ *Ii Buja qaa koi oogita ejiwaa so koloowaa, “Mamaga menj kululuunj laligoroti, iinonj anjaa so nero qaa suruya mende raro ano borombooronj menj kululuunj laligoroti, iinonj nene iwoiwaajonj mende amamaaro.” Kianj.

Nejauruna karoonj wasinj onjonij kanj ilaanj onjombu.

¹⁶ Anutononj Taituswaa uuta sololooro onjoojonj nii kaanja majakaka moma ilaanj onjombobaajonj kaparanj koma laligoja. Kawaaajonj “Anutu dangisen!” jejenj.

¹⁷ Niinonj Taitus onjoojonj kawaatiwaajonj qisinj uuta kuuwe wanja meleeno. Iikayadeej qaagoto, anjo onjo ilaanj onjombobaajonj moma koposonjonj iyanjaa siina otaanj nonomesaonj Korint onjoojonj kamambaajonj jero.

¹⁸ Nonononj uumeleenj alanana monj wasininj iwo kawaota. Kokanonj Oligaa Buja jey seinjkejiwaajonj ii uumeleenj kanageso so mepeseenj munjkeju.

¹⁹ Iwaa qaa toroqenj kokaenj jemaaja: Masedonia uumeleenj kanageso yonjononj ii meweengogii nanjonanjo nandunja ii menj nonowo motoonj kana kembonja. Nonononj Pohn iyanjaa qabunjanonj seiwaatiwaajonj moma nandunj somata ii saanonj galenj koma Judia prowinsnonj kema onjombonja. Ala ilailaa onjombombaa uukalenana kaenj asuganonj qendeema onjombonja.

²⁰ Kaenj ama nanjonanjo nandunj somata ii tiliqili anji soowabotiwaajonj saanonj galenj koma sororogowonja. Monjonj silinana iikawaajonj jey nonombabotiwaajonj moma kaparanj koma nanjonj.

²¹ *Qaa kawaa kania ii kokaenj: Nonononj sili Pombaa jaanonj dindina koloouji, ii qetetanjonowombotiwaajonj galenj menj aonjkejonj. Iikayadeej qaagoto, sili ejemba jaagianonj sokonji, ii kaanagadeej ambombobaajonj moma kaparanj komakejonj.

²² Yorowo uumeleenj alanana monj ii kaanagadeej wasininj kawaa. Ii kambanj mamaga anjotete menj munj tania kokaenj iininj: Iinonj kambanja kambanja Pombaa gawonj memambaajonj geregere amakeja. Kambanj kokaamba onjo tosaanja ala ilailaa onjombobaajonj mojuji, iikaenj moma laarinj onjonjiwaajonj mono onjoojonj kanj ilaanj onjombobaajonj moma uuwaawaa somata momakeja.

²³ Niinonj Taitus kokaambaajonj meweengowe: Iinonj noo ala ilailaana ano gawonj meme nenjana koloouja. Uumeleenj kanagesoya kanagesoya yonjononj alawoinana woi ii

meweengonj oronji jotamemegia koloojao. Kraistwaa qabunyanonj mono yoroojonj ama somariinkeja.

²⁴ Kawaajonj eja karoonj kawuti, ii mono uugianonj jopagonj onjoma kaniagia kaenj ii qendeengji iibuya. Kaenj ambuti eenj, nonononj siligiaajonj selegia mepeseeniji, qaa iikawaa honjanonj mono asuganonj kolooro iigi uumeleenj kanageso mamagayanonj mobuya. Kianj.

9

Mono uumeleenj alaurugia ilaaj onjombu.

¹ Anutuwwaa ejemba soraaya ala ilailaa monenj onjombutiwaaajonj oomambaaajonj mojentonj, onjo qaa ii modaborojutiwaaajonj qaa mombo jemambaaajonj mende amamaajenj.

² Onjo ala ilailaa ambombaa uusiingia eja. Niinonj ii moma iikawaajonj onjoo selegia menj uma Masedonia uumeleenj kanageso yonjoo jaanonj mepeseenj onjoma kokaenj jewe, “Korint ano Akaia uumeleenj alaurunana tosonianonj mono gbani emugendeenj kanainj Judia ala ilailaa ama onjombombaaajonj jojorinj laligoju.” Kaenj jewe onjoo uugeregiaajonj mogi qaa iikanonj mono uugia kuuro. Kawaajonj kanageso honja yonjoo uugia waaro ala ilailaa ambombaaajonj afaangogi.

³ Onjonganjaa siinj koloonj onjono mojuto, kilenj nenjauruna karoonj koi wasinj onjonjen. “Korint yonjononj monenj menj kululuuwombaaajonj jojorinj laligoju,” kaenj jenj qaa iikawaajonj onjoo selegia mepeseewe. Qaa iikanonj omya kolooro mamaganonj mobuboto, qaagia otaanj monenj onjanonj anji ozonj esunonj raro kuuyanonj kaanj injiibutiwaaajonj mojenj.

⁴ Qaa iikanonj omya kolooro monengianonj mawosusunonj mende raro eenj laligogi Masedonia nenjauruna tosonianonj niwo kanj kaanj mokoloonj onjombuyagati eenj, niinonj mono onjoojonj ama gamu mokoloomambo. Tenj kombutiwaaajonj moma laarinj onjoma laligowe honja mende koloonagati eenj, onjo mono kaanjadeenj qaagia omyaajonj ama gamu mokolooowubo.

⁵ Kawaajonj uumeleenj alaurunana karoonj ii uu kuunj onjomambaaajonj mobe sokono kokaenj injjowe, “Onjo mono waladeenj Korint yonjononj kema nanjonanjo nandunj somata ambutiwaa qaa somonjogiti, arenj ii otaanj andaborowutiwaaajonj mono uukuukuu menj onjombu. Kaenj anji ala ilailaa nandungia ii kikuyawo otoko qaganonj qaagoto, mono loloogendeenj afaangonj mamaga ambu. Ii mindirigji ziozwaa ozonj esunonj raro kanj saanonj mewonja.” Kaenj jewe.

Kota afaangonj mamaga qosoma kororoowu.

⁶ Qaa koi mono romononj laligowu: Nene kota afaangadeenj qosoma kororooji, iinonj mono honja kaanjagadeenj afaangadeenj mewaa. Nene kota mamaga qosoma kororooji, iinonj mono honja kaanjagadeenj mamaga mewaa. Kawaajonj mamaga anji Anutunonj kitianonj mamaga onjombaa.

⁷ Onjo anja anja nandungia mono uugianonj somonjogitiwaa so amakebu. Korisorononj afaangonj mojqoqororonj ejemba kalenj onjonjuti, Anutunonj ii jopagonj onjmakeja. Kawaajonj nandungia monjonj kuunj onjonjiwaaajonj ama uuwoi qaganonj mende ambu. Ii kikuwo mende ambu.

⁸ Uuafaanj qaganonj kotingia mamaga anji Anutunonj mono kotiinj kalenjmoriana kuuya menj seinj onjmakebaa. Kaenj onjono laaligo kuuya kanonj iwoiwaajonj amamaawuti, ii kuuya mono kambanj so bunja qenj aogi sokoma onjmakebaa. Kaenj kolooro gawonj awaa kania kania ii afaangonj megij honja kelemalelenj koloojaa.

⁹ *Otokoya qaa nandunj somasomata amakejuti, ii Bunja Tere qaa koi oogita ejiwaa so kolooju,

“Iinonj afaangonj kalenja kalenja mendeema ejemba wanaya onjmakeja.

Nanamemenja dindinja kikuya qaa kanonj mono kambanj tetegoya qaa Anutuwwaa jaanonj enj ubaa.”

¹⁰ *Anutunonj qosomakororoo ejawaajonj nene kota muro nene kolooro nenjkejonj, iinonj mono nembanenewaa mojqoqororonj amakebuti, ii kaanjagadeenj onjmakebaa. Ii onjono uugianonj lolooro saanonj afaangonj qaa kota qosoma kororoonj seigi nanamemenj solanja honja kolooro Anutunonj ii menj somariiro seinjkebaa.

¹¹ Kaenj anji Anutunonj mono laaligo kuuya kanonj kotuegonj menj seinj onjono qeangonjkebu. Kanonj saanonj afaangonj ejemba kambanj so gbinjgbaonja qaa kalenj mamaga onjmakebu. Kaenj anji ii menj (Jerusalem kema) onjoninj ejemba mamaganonj kotingiaajonj ama Anutu mepeseegi honja onjonoonj koloonjkebaa.

¹² Nanjonango gawonj koi menkebuti, iikanonj mono Anutuwaa ejemba soraaya yonononj iwoiwaajonj memegemeaj angj ilaanj onomakebaa. Iikayadeenj qaagoto, iikawaajonj “Anutu dangisen!” qaa ii mamaga jewutiwaajonj ama honja onjooonj koloonkebaa.

¹³ Kawaa kania ii kokaenj: Nanjonango gawonj koi menj iikaanja kanonj momalaarigaa kania qendeenji ejemba mamaganonj ii iima Anutu tenj kombutiwaajonj mepeseen munj kokaenj jewuya, “Korint yonononj Kraistwaa Oligaa Buja ii qaanondeenj mende jokoloojuto, Poolwaanonj qaa ii gbingbaonja qaa tenj koma afaanjonj loloogendeenj nono ano tosaanja kuuya nonjoojonj kalenj jaasoonjo nonomakeju.”

¹⁴ Kaenj jenj onjoojonj qamakooli gawonj menj iikanonj waegia mamaga menj onjoma kokaenj jewuya, “Iiya! Anutunonj mono kalenjmoriana kelemalelenj Korint onjono uujopagaa honja mamaga nononji.” Kaenj jegi Anutuwaawaa kalenjanonj asuganonj kolooawa.

¹⁵ Oo anana Anutu kalenjaajonj ama mono mepeseenkebonja. Iwaa kalenja Jiisas Kraistnonj mono awaa soro kolooja. Nanjonango ambutiwaa qaaya ii kaenj kanj tegoja.

10

Poolwaa gawombaajonj qaa jegi kitia meleeno.

¹ Tosianonj onjoo batugianonj noojonj kokaenj jenkeju: Jaasewanj qenj aonj geregere mende amakejato, mongerj kema kanonj mono qaa kotakotagadeenj jenj nonomakeja. Kaenj jenkejuto, Kraistnonj kiankomunj gumbonjonjonj nomakeji, niinonj mono iikawaa qaganonj neeno uugia kokaembaajonj kuumaanja:

² Tosaanja yonononj nonoojonj kokaenj romonjonj jenkeju, “Pool ano iwaa nenauruta yonononj balombaa nanamemenjaa taniga otaanj iyangiaajonj romonjonj amakeju.” Niinonj onjooonj kanj qaa kaenj jenkejuti, ii mono temboma onjoma awasankaka nama jenj onjomambaajonj mojentonj, kilenj uugia kotakota totoonj kuunj jenj onjomambaajonj togojenj. Kawaaajonj onjoo ejemba noojonj qaa kaanja jenkejuti, ii mono uulanjawo gema unjuwu. Qaagia kaanja ii mindinjogoni injiibe uunanonj mono luae qero batugianonj kanj bonjonj laligomanja.

³ Onjanonj, nanamemena namononj amakejento, ii kilenj neenaajonj ama balombaa nanamemenj bologa mende otaanj manja mende qenjejenj. Kaenj qaagoto, Anutuwaawaa kawali galenj koloonj kereuruta kiroponj kuunj onjoma kanonj arenj soraaya otaanj manja qenjejenj.

⁴ Balonj ejemba yonononj uugia walaga otaanj manjawaa iwoiya kuuya iikawo manja qenjejuto, nonononj kaenj qaago. Manjaqeqe eja yonononj jinjaronj jake kiripoya kiripoya simej aenjonj memeta ii idonj kondeenj kamaanjkejuto, Anutunonj tiwo sumanj qaaita monj usunjawo ii nonono inaanj nonono iikanonj mono kere yonjoo qaa arenjia powowonj kotigia ii kuunj qewagoninj kamaanjkeju.

⁵ Uumeleembaa gadokopa yonononj Anutuwaawaa kania moma kotowubotiwaajonj ama onjooanjiaa selegia menj uma momogia dindinja kojanjgiro lalabubu laligojuto, nonononj iyonjoo roromongjo arenjia doogoya kiripoyawo ii kuuya qewagonj kondeeninj kamaanjkeju. Ejembanonj qaa momogia bologa ii menagonj somongwutiwaajonj kana qendeema onjoninj saanonj qaagia kuuya Kraist tenj koma munjkebonjatiwaa so romonjonjkebu.

⁶ Kaenj romonjonj Korint onjooonj wala Kraistwaa qaa kuuya tenj koma aposol gawona nanjgowutiwaajonj mambonjonj. Onjooonj uugia mombo kaenj meleengigoni nonononj mono qaa qootogo ejemba yonjoo qaagia kuuya gosinj jenj tegonj ironja meleema onjombombaajonj jojorinj laligojonj. Kianj.

⁷ Onjoo iwoi kuuya mono selewaajonjadeenj mende iima gosiwu. Batugianonj nanamemenj soonkeji, iikawaa kaniaa honja ii mono romonjowu. Tosianonj batugianonj nii menj kamaanj nooma iyangio Kraistwaa jotamemeuruta koloojutiwaajonj uuwoi mende ama moma kotijjuti eenj, iyonononj mono toroqenj noojonj kaanjagadeenj kokaenj romonjowu: Yonononj Kraistwaa buja koloojuti, niinonj mono kaanjagadeenj Kraistwaa buja koloojenj.

⁸ Ponjonj kokaembaajonj ku-usunj nono: Onjoo menj kamaanj onjoomambaajonj qaagoto, mono uugia meagowe kotiiwutiwaajonj ama laligojenj. Kawaaajonj ku-usunj iikawaajonj awelegonj konjanj kaanja selena menj uma terereewenagati eenj, ii kilenj mono gamu monj mende mokolowenaga.

⁹ Tereya tereya onj ambe weenjonj ku-usunaajonj toogia mobubo. Iikawaa toroko mobutiwaajonj mende mojenj. Kawaaajonj qaa ii kambanj kokaamba mende toroqenj jemanja. Kianj.

¹⁰ Tosianonj qaa kokaenj jenkeju: Poolnonj tereya kanonj qaa lombotawo onj uunana onjanonj kuunjkejato, batunananonj nano iininj eja loota kolooja ano qaaya jero moninj piapiaya kolooja.

¹¹ Niinon qaa iikawaa kitia kokaen jemaŋa: Qaagia omaya mono mesaowu. Noo kani-anaajon mono kokaen romongowu: Nii monjen kema terenon qaana kotiga onkejenj, iikawaa so mono batugianon laligon kaanagadeen kotakota mindingon onomaŋa.

¹² Umbuqumbulin yononon iyangia jen qeangon aonkejuto, onjonon nii nuugun aposol qabuŋagiawo koloowuyagati een, niinon mono gamuna mobenaga. Kaen kolooro neenaa ano yonoo nanamemengia leelee ama iima gosimambaajon qetetanjon kokodundun ambenagato, yononon mono momogia toroga otaan iyangiaa aingiaa so uugia kedaya ama gosinkeju. Nanamemengia kaen lan gosin "Pool uugujon," jen uuqeeanggo momakeju. Qaa omaya kaen jen uugia qaa koloou. Anutuwa kedanon gosin nonji saanon urjuugun laligojen.

¹³ Anutunon gawon memewaa jawoya ama nonoti, ii mende uugun selena mamaga mepeseemambaajon mende mojen. Anutunon gawon meme arenŋa ama nono menkejenj, iikawaa so mono onoo batugianon kaanagadeen gawon menkejenj ano iikawaa honjaonadeen selena mepeseenkejen.

¹⁴ Tosianon qaa kokaen jen soonkeju, "Poolnon Korint batugianon gawon merotiwaajon selia mepeseero mende sokonja. Anutunon balon mosoma gawon mewaatiwaa jawo ama muroti, Poolnon ii uugun lansan waleemakeja." Yononon waladeen gawon onoo batugianon mende megito, kilen nii men kamaan nooma iyangiaa selegia qaanondeen mepeseenkeju. Niinon Kraistwaa Oligaa Buŋa jen sein kema laligon wala Korint onoonon kan uuwaa gawon mewe. Wala mende kawenagati een, umbuqumbulin boi yononon noo qaana kaen jegi sokono niinon neenaa kaniana jemaŋ jen jen soowenaga.

¹⁵ Anutunon balon mosoma gawon memewaa jawo ama ononoti, iyononon jawogia ii waleema onoo batugianon kan uuwaa gawon menkeju. Neeno jawona mende waleema tosaana yonoo batugianon gawon mewetiwaajon selena mepeseenkejen. Boi tosanon uuwaa gawon men laligogiti, iikawaajon selena mende mepeseenkejen. Onoo batugianon wala kanain gawon mewetiwaajon kaen ambe saanon sokonja. Anutuwa arenŋa otaan batugianon gawon men laligonin momalaarigianon toroqen somariiro nanjon nonombutiwaajon mamboma jejeromonromon anjen.

¹⁶ Nanjon nononji saanon gomaŋa gomaŋa Korint leegenanon Noot waagen ejuti, mono endukanon kaanagadeen kema Oligaa Buŋa jen asariwonŋa. Gawonananon kaen somariiro gemaqeqe qaagianon tegowaa. Anutunon tosaana yonoo gawon meme jawogia ama onono megii honŋa koloodabororoti, iikawaajon neenaa selena mepeseemambaajon mende mojen.

¹⁷ *Kaen qaagoto, Buŋa qaa koi otaan amambaajon mojen, "Monjon selia mepeseemambaajon moji, iinon mono Pombaa gawombaa honjaajon ama selia mepeseero sokombaa."

¹⁸ Qaa iikawaa kania ii kokaen: Iyangia jen qeangon aonkejuti, iyononon Anutuwa jaanon mende sokonjuto, Ponjon moroga jen qeangon mubaati, iinon mono angotetenon kotiin nambaa. Kian.

11

Aposol takapolakaya yononon tiligon onombubo.

¹ Niinon uuna qaa taniŋaŋ qaa boronŋa mon jen selena men ube iikawaajon mono mende moma bimoowu. Ii kilen nii gema mende nuwuyati, ii mojen.

² Niinon onjo eja motoongo Kraist iwaa buŋa koloogi emba saran jumunŋa soraaya kaanŋa onoombe iinondeen unjuambaatiwaa qaaya jen somonjewe. Kawaajon Anutunon onjoon ama uutanon motoqoto moma uugereya waamakeji, niinon mono iikawaa so tosanon qaanon tutugon onoma kele qen horon ononji boliwubotiwaajon majakaka momakejen.

³ *Kokaembaajon majakaka momakejen: Mokolenon ononkakale ano Iiwnon (Eewanon) boliroti, iikawaa so umbuqumbulin yononon kaen me kaen jen tiligon onoonji uugianon menjerenjoro jinjaun ambubo.

⁴ Iikawaa kania ii kokaen: Tosianon kan Jiisas jen asarininji, ii qaagoto, Jiisas morota mombaa kania jen sein laligogi ononon yonoonon mende mogi bimoonkeja. Unŋa Toroya buŋa qen aogiti, ii qaagoto, ome monjon tosaana onoo uugianon kemero melokanjil laligon iikawaajon kilen konjilin mende moju. Oligaa Buŋa moma anjon kongiti, ii qaagoto, qaa tania anŋa so mon qatagadeen Oligaa Buŋa qama lan jegi tosanon ii afaanagadeen moma anjon komakeju. Kaen koloonkejiwaajon ononon kilen majakaka mon mende momakeju. Ii mende sokonja.

* 10:17: Jer 9.24 * 11:3: Jen 3.1-5, 13

⁵ Kawaajon majakaka momakejento, nanamemena kaen me kaen gosigi niinon kamaanqeqeta mende koloojen. Tosianon aposol qa menj umbuqumbulinj lanj amakejuti, niinon mono iyonoo newo baagianon qaago totoon laligojen.

⁶ Qaa nomakejutiwaa kitia ii kokaen jejen: Qaa awaga jejetaa tania ii saanon mende mojento, Bunja qaawaa kania ii mono moma sororogojen. Ii kambaŋa kambaŋa pondan asuganon injisaambe moma yagoju.

⁷ Onjo metaama onjomambaajon moma neena menj kamaanj aonj laaligona nangomambaajon gawonj menj laligowe. Kawaajon Anutuwaanon Oligaa Bunja ii onjojon sewanja qaa eenj jenj asarij onjoma laligowe. Kaenj ama laligowetiwaajon tosanonj noojonj uuduudu qaa kokaen jenkeju, "Poolnonj kana uugujj singisonggo amakeja."

⁸ Uumeleen kanageso tosanonj gawonj mende mewe kilej nandungia eenj nonji mewe nangonj nono onjo eenj welenj qenj onjoma laligowe. Tosianonj iikawaajonj kokaen jenkeju, "Poolnonj yongoro meme sili kaanja ama onjoma laligoja. Kawaajonj iinonj aposol mende kolojato, anja gawonja menkeja." Noojonj kaen jenj soonkeja.

⁹ *Onjowo laligonj iwoiwaajonj amamaanj memeqemeanj menj iikanonj onjoonngga monj mende kuuj menj bimoonj muuj nene iwoiya mende menj laligowe. Kaenj qaagoto, uumeleen alauruna Masedonia prowinsnongga kanj iwoiwaajonj amamaaweti, ii iima asarij monenj nonji sokono. Nanamemena kuuya kanonj menj bimoonj onjomambotiwaajonj moma galej menj aonj laligoweta mombo toroqen kaenj laligomanja.

¹⁰ Menj bimoonj onjomambotiwaa qaana iikawaajonj mono neenaa selena menj uma laligojen. Monjonj qaana ii Akaia prowinsgiaa gomanja gomanja kuuya kanonj qewagomambaajonj amamaawaa. Kraistwaa qaa honjanonj mono nemuj koma nono qaa kaenj somongoj jenj nanjenj.

¹¹ Ii naambaajonj? Ii onjo mende jopagonj onjombenaga, iikawaajonj me? Mono onjanonj jopagonj onjomakejenj, ii Anutononj moja.

¹² Aposol sosonjae kaanja koloonkejuti, iyonononj nonowo "Ororonj koloowombaa gawonj tania iikayadeen menkejonj," kaenj jewombaaajonj moju. Kawaajonj kokaen kuuj onjoma jenkeju, "Poolwaa tani kaanja gawonj menkejonj, iikawaajonj mono Pool kaanja nangonj nonombu." Gawonjgiaajonj selegia mepeseewombaaajonj moma iikawaa kania monjgamakejuto, ii saanonj mende mokoloowu. Niinonj ii kaanja mende koloojen. Kawaajonj menj bimoonj onjomambotiwaajonj mono neena galej menj aonj laligonkejenja mombo toroqen iikaanja laligomanja.

¹³ Yonjononj aposol honja qaagoto, aposol takapolakaya ano gawonj meme ejemba osonjakalegiawo koloju. Kraistwaa aposol nonoo tanitani koloonj qendeema aonj gawonj lanj menkeju.

¹⁴ Satan anjo asasagaa gajoba tani kaanja qendeema aonj gawonj lanj menkeja. Kawaajonj umbuqumbulinj yonjononj kaenj koloogitiwaajonj mende walingonkebonja.

¹⁵ Kawaajonj Satambaa welenjqeqe ejembauruta yonjononj ejemba welenjgia qewombaa tanitani ama Kana qaa otaanj iikaanja kanonj solanja koloowutiwaajonj jenj soonj qendeema aonkeju. Gawonj kaanj lanj menkejutiwaajonj nono mende aaruj walingonkejonj. Selememe kaenj amakejuto, kambanj tetegoyanonj Anutononj tawagia nanamemengiaa so meleema onjombaa. Kianj.

Poolnonj aposol gawonj menj siimbobolo mamaga moro.

¹⁶ Qaana mombo kokaen jemanja: Onjoonngga tosanonj noojonj "Uuta qaaga laligoja," kaenj jenj romongowuyaga. Kaenj romongowuyagati eenj, nii eja uuta qaa kaanja mono koma horonj nombu. Kaenj anji saanonj ii kaanja neenaa selena menj uma batugianonj laligomanja.

¹⁷ Awasanjaka somata moma selena menj uma qaana jejenj, ii Pombaa momononj mende otaanj jejento, qaa ii eja uuta qaanonj jewageen jejenj.

¹⁸ Ejemba mamaganonj batugianonj balombaa nanamemenj bologa otaanj selegia menj umakejuti, iikawaajonj niinonj kaanjadeen ama qaana iikawaa so jejenj.

¹⁹ Onjoanngio "Momo ejemba uuta koloojonj," jejutiiwaajonj onjononj ejemba uugia qaa yonjojonj mogi mende bimoonkeja.

²⁰ Onjononj honja toontoonj kokaen koloju: Ejemba koi kaanja yonjojonj mogi uugianonj mende bimoonkeja: Monjonj unuama somonjgoro welenjqeqeuruta kamaanqeqeta koloju. Monjonj tutugonj onjoma nenegia nedaboronkeja. Monjonj jenj keleleke ama onjono iwaa bunja koloju. Monjonj iyanjaa selia menj uma qaa tokoronkota jenj urungia qetaalinkeja.

²¹ Ii kaanja horonj ureen ama onjomambaajonj mono looloria koloonj laligowe. Bonjonja ama onjombetiwaajonj "Kee momo meraga koloja," jenj noojonj kaenj romongoj me qaago? Qaa kaenj jenj iikanonj saanonj gamu qenj nombutiwaa so koloja me? Qaa jemanjati, ii eja

* 11:9: Fil 4.15-18

uuta qaanon jewageen jemaŋa. Umbuqumbulin yoŋonon gawon menkejutiwaajon selegia menj uma gamugia mende mojuti een, niinonj mono kaanagadeen gawonaajon ama selena menj umambaajon kotiiŋkejen.

²² Yoŋononj qaa kokaen jenj selegia menj umakeju, “Nono Juuda ejemba kolooŋ Hibruu qaa jenkejon.” Kaen jenkejuto, niigago mono kaanjadeen koloojen. “Israel ejemba koloojon,” jenkejuto, niigago mono kaanjadeen koloojen. “Aabrahambaa esa ambouruta koloojon,” jenkejuto, niigago mono kaanjadeen koloojen.

²³ *Qaa monj ii eja uuta qaanonj jewageen jemaŋa, “Yoŋononj Kraistwaa gawonj menkejon,” jenkejuto, niinonj ii mono ii haamo ama unjuuguj menkejen. Niinonj mono ejemba ii unjuuguj gawonj kotiiŋ menj laligowe. Kraistwaa gawombaaajon ama kapuare mirinonj noonji kanonj ii unjuuguj kambanj mamaga rabe. Ooli waayawononj geriawo geriawo nunj laligogi. Kambanja kambanja lombo mokolooŋ komumambaajon ama laligowe.

²⁴ *Juuda jigo galenj tosianonj jegi arawambu nonj nugi indenja 39 koloooro siimboboloya moma laligowe. Kaenj ama nonji arenja 5 koloooro.

²⁵ *Room gawman yoŋononj jegi oporondaayanonj nugi indinja karooŋ koloooro. Somanja motoonjo jamononj nugi komumambaajon ambe. Wanjo somatanonj laligowe kowe toronjanonj kuuj qagonj janjoro indinja karooŋ koloooro. Kambanj moŋonj wanjo janjoro kowenonj kemenj weenj motoonjo ano gomantiinja monj kowe qaganonj lanj laligowe.

²⁶ *Kambanja kambanja kana kema kanj laligowe. Apu somasomata mamaga kotonj iikanonj lombo mokolooŋ tiwilaamambaajon ama laligowe. Kikekakasilinj ejemba yoŋoojon ama koomuwaa toroko moma laligowe. Juuda kanagesouruna yoŋoojon ama lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Waba kantri yoŋoojon ama lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Taonja taonja kanonj lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Duuyaa gomanja gomanja kanonj lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Kowe kotonj kema kanonj lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Alauruna takapolakagiawo yoŋononj nugi komumambotiwaajon wosona (ba kukuuna) kouma gojono laligowe.

²⁷ Laaligona nanjomambaajon gawonj kotiiŋ menj laligowe. Gaonj gbili mamaga laligowe. Gawonj mamaga mewetiwaajon nenewaa kambana mende ero nene apuwaa komuj laligowe. Nene qaono kambanj mamaga bodi laligowe. Opo malekuwaajon amamaanj totonja ariŋ laligowe.

²⁸ Iikayadeen qaagoto, toroqenj kokaenj moma laligowe: Uumeleenj kanagesoyaa kanagesoyaa kuuya yoŋononj majakaka qaagia nijogi uunanonj mono kambanj so moma bimoŋ laligowe.

²⁹ Momalaari alauruna daenj yoŋononj solooŋ loorijuti een, niinonj mono kaanjadeen ii mobe bimooro uuna loorinkeja. Moŋonj koŋgoro ano uumeleenj alananonj singisonjo anji, singisonjo iikawaa gerianonj mono noo uuna kaanagadeen nooro tembomakejen.

³⁰ Oŋononj sele menj-uu qaagadeen mobombaa siinja momakeju. Kawaaajon niinonj selena menj ubenagatiwaa so koloowenagati een, nii selena iwoiwaajon qaagoto, mono uunaa iwoiwaajon kamaanjeqeta koloowe esujna kamaanjejiwaajon ama selena menj ubenaga.

³¹ Anutu Poŋ Jiisaswaa Manja kambanj so mepeseeninj tetegoya qaa akadamyawo laligonj ubaati, iinonj mono noo kaniaa moro qaa qolonolonjgoya qaagoto, qaa honja toonj ii jejenj.

³² *Damaskas sitinonj laligowe kinj Aretaswaa kiapyanonj goondomonjuruta noma somonjonj nombutiwaajon jenj kotonj oŋono Damaskas ejemba yoŋoo siti sopa naguyanonj emboma oloŋ koma kemambotiwaajon galenj menj nanji.

³³ Kaen nanjito, alauruna yoŋononj noma konde uutanonj nooma kasanonj somonjonj siti kiropo jenjenanongga sosooda anji namononj kamaanj koma borianongga oloŋ koma kawe. Kianj.

12

Poolonj jaameleenj unja iima isaisaanj qaa moro.

¹ Oŋoo selememe alaurugianonj jaameleembaa qaaya qaaya jenkejuti, iikawaaajon niinonj kaanagadeen selena mepeseen jaameleembaa qaana jemaŋa. Qaa ii saanonj mende ilaanj oŋombaato, kilenj qaa toroqen jaameleenj unjaya unjaya ii Poŋonj qaagia nisaano mobeti, iikawaa sunduya jemaŋa.

* 11:23: Apo 16.23 * 11:24: Dut 25.3 * 11:25: Apo 16.22; 14.19 * 11:26: Apo 9.23; 14.15 * 11:32: Apo

² Eja monj moma mube Kraistwo qokotaan laligoja. Uña Toroyanonj ii wano namowaa koosu haamo jawoya uugunj uma sengelao jawoya uugunj uma Anutu iyanjaa Siwe gomanj uutanonj eu uro. Kambanj iikanonjadeen gbani 14 tegoro laligojonj. Seliawo me selia qaa uña kokoosoyagadeen uroti, ii mende mojenj. Anutunonj ii moja.

³⁻⁴ Uña Toroyanonj eja ii wano Anutuwaaw oyanboyanj gomanjanonj uro qaa qaita monj jegi moro. Balonj eja niinonj qaa ii jemambaajonj songo eja ano qaa ii balonj ejemba ananaa qaanananonj jewombaa so qaago. Seliawo me selia qaa uroti, ii Anutunonj moja. Niinonj ii mende mojentto, iwaa sunduya mojenj.

⁵ Niinonj eja iwaanonj iwoi kolooroti, iikawaajonj selena menj umanjatiwaa so koloojenj. Neenaajonj ii kolooroto, kilenj iikawaajonj ama neenaa selena mende mepeseenjejenj. Kawaajonj qaagoto, esunjakamakamaa koloojenjiwaaajonj kaenj amakejenj.

⁶ Neenaajonj selena kaanagadeen menj umambaajonj mobenagati eenj, qaana mono qaa honjaa so jewenaga. Kaenj qaa omaya jeje ejaga mende koloowenagato, ii kokaembaajonj kolatinj aonkejenj. Kuuya onjonj jaameleenj ii iibetiwaajonj qaa dindinj uugunj noojonj mogi uuta koloomambo. Nanamemena ambe iigi qaa jewe mogiti, mono iikawaa sogadeen gosinj nombutiwaaajonj mojenj.

⁷ Nisanj nisaan qaa uuta mobe qaa tosaanja uugunjeji, iikawaajonj awelegonj aomamboti-waaajonj Anutunonj iwoi jetawo noo sele busunanonj ano sosoro somambaa so nunkeja. Satambaa gajobanonj siimbobolo ii nono momakejenj.

⁸ Kawaajonj Ponjonj ii sele busunanonjga itagowaatiwaaajonj qama kooliwe indinj karoonj kolooro.

⁹ Kaenj qama kooliweto, qaa kokaenj nijoro, “Qaago. Esunjakamakamaa koloona noo ku-usunanonj mono afaanjonj uuga saa qero akadamegawo koloonkebaa. Kawaajonj noo kalenj moriana mono bunja qenj aona sokombaa.” Qaa ii nijonj Kraistwaa ku-usunanonj qananonj ubaatiwaaajonj momakejenj. Kawaajonj esunjakamakamaa koloonkejenjiwaaajonj selena mepeseenjejenj. Lombo ii qaombaatiwaaajonj mende torogonj qama koolinkejenj.

¹⁰ Kraistnonj nii esunjakamakamaa koloonkejenji, kambanj iikanonj esunj nono kotiinj namakejenj. Kawaajonj esunjakamakamaa koloojenjiwaaajonj kilenj mobe sokono kiku mende amakejenj. Tosianonj uugeqe qaa tokoronkota menj nongji mobe sokoma nonja. Kraist-waaajonj ama kakasilinj sisiwerowero ama nonji konajilinj moma kanonj kilenj uubonjonj mokoloonkejenj. Kianj.

Poolnonj Korint yonoojonj majakaka moro?

¹¹ Selena menj uma eja uuta qaa tanijaan koloojenj. Dingowutiwaaajonj ama kana morota monj mende mokoloonj noojonj mogi ubaatiwaaajonj ii jejenj. Onjanonj, Anutunonj mende ilaanj nonagati eenj, neeno mono iwoi monj mende ambe gemageqe qaagianonj honja koloonaga. Honja koloonagato, nanamemena kaenj me kaenj gosijenj, mono ka-maanjeqeta mende koloojenj. Tosianonj aposol qabunajagawoo qaa menj umbuqumbulinj lanj laligojuti, niinonj mono iyonjoo newo baagianonj mende totoonj laligojonj.

¹² Onjoo batugianonj gawonj menj lombo mamaga moma mokosinjgonj laligoweti, iikanonj Anutuwaaw ku-usunanonj sololoonj nono angoleto aiwese kania kania asugiro. Nanamemenj iikanonj aposol koloojenjiwaa kania qendeema onjonota iigi.

¹³ Onjo ilaanj onjombe ano uumeleenj kanageso tosaanja ii onjowo ororonj ama onjombe. Tosaanja onjombe waagita onjo mono nomaenj onjomesaowe eenj laligowuyaga? Onjanonj, nanjonj nombutiwaa lombota ii onjoo qagianonj mende ambe. Aposol takapolakagiawo yonjononj lombo ii onjoo qagianonj amakejuto, niinonj ii tosaanja yonjoo qagianonj ambe bosimakeju. Nanjonj nombutiwaaajonj mende kuuj onjoma iikanonj koposo ama onjombe me? Kawaajonj “Poolnonj koposo ejaga kolooja,” jewuyaga, mono qinjina ii mesaowutiwaaajonj qisinj onjonjenj.

¹⁴ Mobu, kambanj kokaamba mombo onjononj kamambaajonj jojoriwe indinj karoonj koloowaa. Kanj gawona nanjgowutiwaa lombota ii dujanonj mombo onjoo qagianonj mende amanja. Ii qaago. Onjoanjiia esuhinagaaajonj mende koposonjonkejentto, onjoanjiio noo siinj mobutiwaaajonj mojenj. Merabora yonjononj nemunjanurugia nanjonj esuhina menj kululuuj onjombutiwaa so mende koloojuto, nemunjanj yonjononj ii meraboraurugia yonjoojonj menj kululuugi sokombaa. Iikawaa so uuwaa gawonj baagenj niinonj manjia koloojenj. Kawaajonj uunonj baagenj ilaanj onjomambaajonj mojenj.

¹⁵ Kawaajonj onjononj qeangowutiwaaajonj iwoina kuuya ii korisoro qaganonj togonj onjombe onjoo bunja koloowaatiwaaajonj mojenj. Neenaa laaligona kaanjiadeen qeangowutiwaaajonj qeleemambaajonj mojenj. Kaenj hononja qaa jopagonj onjombe uujopananonj somariinkejato, onjoo uukalengianonj mono kilenj naambaajonj waziinkeja?

¹⁶ Onjanonj, nanjonj nombutiwaa lombota ii onjoo qagianonj mende ambe. Noo tuarenjenjuranonj qaa iikawaajonj uumotoonjgo anjuto, tosiannonj kokaenj jewuyaga, “Pool

ii momo eja kolojjiwaajon tiliqili ama uugia mejanjon kokosiin onjoma monengia kaen me kaen horonkeja." Qaa ii honja qaago!

¹⁷ Ii nomaembaajon jeju? Nenjauruna wasin onjombe onjonon kagiti, iyonjononja monjon Pool esuhina mubutiwaajon kuun onjono me qaago? Qaago.

¹⁸ Taitusnon nii esuhina nambutiwaajon kuun onjono me qaago? Qaago. Unja Toroya motoongonon mono sololon norono gawon nanjonanngowaa kana motoondeen kema kan laligori. Kian.

Poolnon Anutuwaaw ku-usun qaganon kawaa.

¹⁹ Tere koi weenjon iikanon noojon kokaen romonjowubo, "Qaa jen muniji, mono iikawaa kitiaga kaparan koma jen kaen ooja." Oo wombo alauruna, niinon iikawaajon kokaen jemaña: Niinon Kraistwo qokotaan qaana Anutuwaaw jaasewanjon jen oowe. Gawonana kuuya ii onjonon uugia meagon kotikotii mokoloowutiwaajon menkejon.

²⁰ Onjonon kan iibe nanamemengia togonkejenj, ii mombo otaan laligowubo. Kaen mokolon onjomambotiwaajon majakaka mojen. Nanamemengiaa ironja meleema onjombe qagianon ubaati, onjonon tani amanjati, ii togowuya, iikaen mojen. Batugianon nanamemen kokaen ambubotiwaajon toona mojen: Uunon motoqoto moma juma andoruru jewubo. Uduuduun ama yon jewubo. Selenon kuukuu ama aon deema onjonganjaa tuumbaajonadeen romonjon laligowubo. Gemaqeqe qaa tokoronkota jen iikanon menj bolin aowubo. Tosaanja yonoo qaagia aasangyanon jegi dimbonjowo kembabo. Jaba-arambaran ama areña tororo mende otaan onjonganjaa aingianon lan laligowubo.

²¹ Kaen ama laligowuti een, niinon kokaen koloowaatiwaajon majakaka moma kamaña: Ejemba mamaganon wala singisonjo ama laligogiti, niinon iyonjoojon uukondun ama saamambo. Nanamemen jewonjowo lan otaan siingia kombombara mokoloowutiwaajon serowilin ama gamugia moma mende moma bolin aogi. Batugianon kawee uugia mombo mende meleengji injibe Anutonon uuna kuuro mombo uukamakamaa amambo. Kian.

13

Galenj meme qaa konoga

¹ *Kamban kokaamba onjonon kawee indija karon koloowaa. "Qaawaa jakeyanon aambaa qaaya kuuya ii ejemba woi me karonjonon nanjon jegi kotiinkeja."

² Niinon Bunja qaa iikawaa so anjen. Onjo batugianon laligowe indija woi kolooro kamban iikanon galenj meme qaa onjombe. Qaa ii kamban kokaamba mombo qen gbilin waladeen jejenj, iikanon tegoja. Kawaajon mombo kamanjati, kamban iikanon ejemba singisonjo wala anjiti me anjuti, ii mende injima koboomanja. Kilenjagiawo onjo mono kuuya mindinjon onjomaña.

³ Kraistnon esunkamakamaa qaganon mende ama onjomakejato, ku-usuna onjo batugianon qendeemakeja. Kraist iikanondeen mono sololon nono aposol kolon qaa jenkejenj, onjo iikawaa kaniaajon uuwoi ama kaparan koma qisin aonkeju. Kawaajon siligiaa so mono qaa jen onjoma mindinjon onjomaña.

⁴ Kraist maripoonon qegi komuroti, kamban iikanon esunkamakamaa tani laligoroto, kilenj Anutuwaaw ku-usunanon nemun koma muro kotiin laligoja. Niinon kaanjadeen iwo qokotaan neena esunkamakamaa kolon laligojeto, Anutuwaaw ku-usunanon mono nemun koma nono Kraistwaa jeta ten koma mindinjon onjomambaajon kotiin laligojen.

Mono onjonganja gosin aon uugia melembu.

⁵ Mono onjonganja tororo gosin aowu. Uugia meleema onjanon Kraist moma laariju me qaago, iikawaajon mono anjotetenon ama gosin aowu. Kraist Jiisaswaa Unyanon uugianon kotiin laligoji, ii moma kotoju me qaago? Uugianon mende laligoji een, onjo mono anjotete iikanon kamaan unjuro Kraistwaa bunja mende koloju.

⁶ Niinon onjonon aposol honja koloojen me qaago, onjo kaen gosin nongi anjotete iikanon mende kamaan nuwaa, iikaen mojen. Onjo noo kaniaan kaen asuganon iima moma kotowutiwaajon jejeromonromon ama laligojen. Kawaajon mindinjon onjombe onjanon sokombaa.

⁷ Qaa kuuya oon koujenj, ii anji soowabotiwaajon Anutu qama koolijon. Qaa mon jen soon laligogi kan mindinjon onjombe tuarenjenunanon mono aposol ku-usuna onjanon iima asariwuya. Kaen koloowaatiwaajon mende qama koolijen. Onjo mende mindinjon onjomatiwaa so niububotiwaajon mende qama koolijento, onjonon uugia

* 13:1: Dut 17.6; 19.15

dindinga meleembutiwaajon qama koolijen. Uugia onanon meleembuti een, niinon mende mindinjon onombe tuarenjenurunanon noojon toroqen “Eja looloriaga!” jen mobuyagato, ii kilen.

⁸ Nono qaa hona qotogon mon utegowombaajon amamaawonato, qaa honanon seiwaatiwaajon saanon nambonja.

⁹ Niinon ku-usuna mende qendeema esunjakamakamaa tani laligowe ononon kotiin nambuti, kamban iikaananon mono korisoro amakebonja. Uumeleembaa akadamugia kuuya mokoloon kotiin nambutiwaajon nononon Anutu qama koolin munkejon.

¹⁰ Ponjon onjo men kamaan onjomambaajon qaagoto, uugia meagowe kotiiwutiwaajon moma ku-usuna ii nono. Ku-usun iikawaa qaganon nama onjoonon kamanati, kamban iikanon geriawo ama onjomambotiwaajon mono qaa koi koriganon laligon onjoonon tere koi oojen. Onjoangio mindinjon aowuti een, mono bonjonja ama onomanja. Kian.

Yeizozo qaa tetegoya

¹¹ Oo uumeleen alauruna, qaana jen tegon qambanmamban kokaen onjonjen: Mono aisoon laligowu. Kaniagia sooroti, ii mono kuuya mindinodaborowu. Uukuuku qaa onjonjeni, ii mono bunja qen aon ten kombu. Qaa jeweti, iikanon mono uumotoon ama luaenon laligowu. Kaen анги Anutu jopagon aowutiwaajon inaan nonoma luae qen nonombaati, iinon mono onjowo laligowa.

¹² Onjo uumeleen alaurugia yonowo mono jolongia jen anjon aon kana soraaya otaan buugia kitor nen aon laligowu. Anutuwaajon ejemba soraaya kuuya koi laligojuti, iyononon yeizozogia анги onjoonon kaja.

¹³ Pon Jiisas Kraistnon mono kalenmorianja onono Anutuwaajon uujopayanon nemun koma onono Unja Toroyanon kuuya inaan onono uumotoon ama ainjolon laligowu. Kian.

Galesia Tere Poolnoŋ Galesia yoŋoo Tere ano. Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ Buŋa Tere koi Galesia prowinswaa uumeleen kanageso yoŋoojon ooro. Galesia prowins ii Eisia Maino (Turkey) uutanonŋ Room yoŋononŋ jeŋ kotonŋ onŋonŋ baagianonŋ laligogi.

Aposol yoŋononŋ Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ seigi wala Juuda tosaanŋ ano kanageŋ waba kantri tosianonŋ kaŋagadeeŋ uugia meleenŋi. Kambanŋ iikanonŋ Juuda yoŋononŋ kaparanŋ koma qaa woi kokaenŋ jeŋi bimooro:

1) “Waba kantri yoŋononŋ Mooseswaanonŋ Kana qaawaa so Anutuwaa aiweseya selegianonŋ mende kotowuti eeŋ, iyoŋononŋ mono uumeleen kanageso hoŋa mende koloowuya.” Anutunonŋ ejemba iyaŋaajonŋ meweŋ-ŋonŋ onŋonoti, iyoŋoo aiweseya ii sele kooto. Jeŋ 17.10-12. Poolnoŋ ii moma “Qaa ii hoŋa qaago!” jeŋ kokaenŋ jeŋ kotonŋ onŋono, “Waba kantri yoŋononŋ Jiisas moma laarigi Anutunonŋ momalaarigia iikawaajonŋ ama qaagia jeŋ tegoro solanŋanŋ uumeleen tuuŋ hoŋa koloowuya.”

2) Boi takapolakaya yoŋononŋ Poolnoŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋonŋ gawonŋ meroti, ii meŋ kamaanŋ ama kokaenŋ jeŋi, “Pool ii aposol hoŋa mende koloojiwaaajonŋ ama qaaya mende mobu.” Kaenŋ jegito, Poolnoŋ kotiŋ jero, “Niŋonŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa jeŋe ejaga koloowe Anutunonŋ metogonŋ kuuŋ nono aposol hoŋaga laligojeŋ.” Kaenŋ jeŋ Galesia yoŋoo uumeleen tuuŋa tuuŋa nanamemembaa qambanŋmambanŋ qaa ooro. Uunana melembonŋati eeŋ, mono afaanŋonŋ Kraist jopagonŋ gawonŋa menŋ hoŋa koloowaa.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya 1.1-10

Pool nii aposol hoŋa koloojeŋ 1.11-2.21

Anutu kalenŋmorianŋa Buŋa qaa 3.1-4.31

Nononanaa aiŋnanaa songoya 5.1-6.10

Terewaa qaa kota waŋa 6.11-18

¹ Pool niŋonŋ qaa aminŋ mobombaajonŋ Galesia uumeleen kanageso onŋoojonŋ tere koi oojonŋ. Wasiwasi eja koloojeŋiwaa kania ii kokaenŋ: Ejembanonŋ aposol gawombaajonŋ mende kuuŋ nonŋi meŋ laligojeŋ. Balonŋ eja moŋnoŋ mende wasiŋ nonoto, Jiisas Kraist ano Maŋ Anutu ii koomunonŋa meŋ gbiliroti, iyorononŋ mono areŋŋonŋ aposol gawonŋ noni meŋ nanjeŋ.

² Neŋauruna kuuya niwo nanjuti, iyoŋononŋ nii kotinŋonŋ nonŋi tere koi ambe Galesia prowinsnoŋ uumeleen kanageso tuuŋa tuuŋa onŋononŋ kaja.

³ Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yorononŋ mono kalenŋmorianŋ onŋoni luaenonŋ laligowu.

⁴ Jiisasnoŋ ananaa Anutu ano Maŋ iwaa je buuta otaanŋ ananaa siŋgisonŋgonanaajonŋ ama laaligoya qeleeno qegi. Kambanŋ kokaamba namowaa kambanŋ bologanonŋ laligonŋkejonŋ, iinonŋ mono kokainonŋa hamo qeŋ metogonŋ nonombaatiwaaajonŋ ama komuro.

⁵ Kawaajonŋ Anutuwaa qabuŋaya kambanŋ kambanŋ mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamyawo eŋ eŋ ubaa. Qaa ii onŋanonŋ.

Oligaa Buŋa ii mende jeŋ soonŋ modoqodowagowu.

⁶ Niŋonŋ onŋoo kanagiaajonŋ ama aaruwe jaa kona luguja. Anutunonŋ Kraistwaa kalenŋmorianŋa buŋa qeŋ aowutiwaaajonŋ onŋono iwo laligogito, niŋonŋ onjomesaowe tosianonŋ kanŋ Oligaa Buŋa morota jeŋi kambanŋ mende koriro eleema qaa doogoya kanonŋ qokotaanŋ eŋkalolonŋ laligoju. Kawaajonŋ mono aaruŋ tililinŋonŋ.

⁷ Qaagia ii Oligaa Buŋa hoŋa mende totoonŋ koloojato, ejemba tosianonŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa ii eŋkalolonŋ meŋ meeŋeeranŋ anŋi dogoja. Kaenŋ kolooro lanŋ liligonŋ ejemba kuuŋ onŋonŋi uugia sisau kolooro laligoju.

⁸ Ejemba kaanŋa ii mono yamagenŋ (kozigenŋ)! Nonononŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ onŋoma laligonŋi, moŋnoŋ ii qewagonŋ buŋa qaa morota jeŋ asarinagati eeŋ, iinonŋ mono Anutuwaa jaanonŋ gere siawaa buŋa kolooja. Ii nonoononŋa moŋnoŋ me Siwewaa gajoba moŋnoŋ kamaanŋ jenaga, ii kilenŋ qaa kaanŋa mono mende totoonŋ teŋ kombu. Qaa doogoya ii kilenŋ.

⁹ Qaa wala jeŋ laligonŋi, iikayadeeŋ mono keteda koi mombo jeŋeŋ: Onŋonŋ Oligaa Buŋa aŋalinŋ moma anŋonŋ kondaborogiti, moŋnoŋ ii qewagonŋ buŋa qaa morota jeŋ asarinagi eeŋ, Anutunonŋ mono ii qasuaanŋ muro gere sianonŋ kemeba.

¹⁰ Qaa kaen jejenj, ii ejembanonj nisosoroogi neeno yonoo jaanonj sokomambaajonj ama mende jejento, Anutunonj niiro iwaa jaanonj sokomambaajonj ama ii jejenj. Niinonj balonj ejemba uuqeeanggo moma nombutiwaajonj mende totoonj kaparanj komakejenj. Toroqenj ejemba kele ama onjoma usugowenagati eenj, niinonj mono Kraistwaanonj gawonj memambaajonj amamaawenaga. Kianj.

Kraistnonj menj letoma nono aposol koloowe.

¹¹ Oo alauruna, Oligaa Bunawaa kania ii kokaenj moma yagowu: Bunj qaa jenj asarinjejenj, ii balonj eja monjonj mende uunonj junjunj qaa jerota eja.

¹² Monjonj monj ii mende kuma nono. Ii balonj eja mombaanonjga mende moma anjonj kombeto, Jiisas Kraistnonj iyanj asuginj noma Oligaa Bunaya nisaano moma asariwe noo bunjaga kolooro.

¹³ *Onjonj noo kaniana saanonj moju. Juuda ejembanonj Anutuwa Kana qaawaajonj uugere amakejuti, niinonj waladeenj iyonjoo momogia otaanj yonjoo so koloonj menj laligowe. Kaanj laligonj Anutuwaanonj uumeleenj kanageso ii ununj ureenj jaabamagege menj onjoma laligowe. Geriawo sisiwerowero ama onjoma menj tiwilaanj onjombaaajonj anjgobato menj laligowe.

¹⁴ *Juuda ejemba gbaworo alauruna gbaninana motoonjanonj laligoninj, niinonj iyonjooonjga seiseiya ii haamo ama onjoma Kana qaawaajonj uugere menj laligowe. Kaen laligonj Juuda nanamemenanaa kania tororo otaanj ambosakonanaa jenkooto qaa kamaawabotiwaajonj mono hononj qaa kaparanj koma laligowe.

¹⁵ *Kaenj ama laligoweto, Anutunonj walagadeenj nemun goronj uutanongga niima iyanjaajonj meweengonj nono ano kanagenj kalenjmorianjaajonj ama noono. Noonoti, iinonj mono noojonj arenj kokaenj moro sokono:

¹⁶ Iinonj Meriaa kania nii nisaano momambaajonj moma Jiisaswaa Oligaa Bunaya menj waba kantri tosanonj kema yonjoo batugianonj jenj asarinj laligomambaajonj nijoro. Iinonj kaenj nijorotiwaajonj ama niinonj waama kanakanaiyanongga kaninj balonj ejemba yonjoo gejanono qaagiaajonj mende totoonj monggama qisinj onjoma laligonj koube.

¹⁷ Kaanjadeenj Jerusalem sitinonj mende uma wasiwasi eja aposol wala laligonj kougiti, iyonjooonj mende kema asugiwe. Kaenj qaagoto, iikanondeenj Arebia gomanonj kema laligonj mombo Damaskas sitinonj eleembe.

¹⁸ *Damaskas eleembe gbani karonj tegoro “Piito iima moma kotomanj,” jenj Jerusalem sitinonj uma iwo somanj 15 kawaa so laligowe.

¹⁹ Kanonj laligoweto, wasiwasi eja aposol tosaanj ii mende injiibe. Pombaa koga Jeims iigadeenj iibe.

²⁰ Kawaajonj mobu, qaa onj onjonjenj, ii qaa honjaga koloaja. Qolonjmolonggoya monj qaago. Qaa ii Anutuwa jaasewarjanonj jejenj.

²¹ Jerusalem mesaonj Siria ano Silisia balononj kema gomanj tosaanj liligonj laligowe.

²² Kaenj kema laligoweto, Judia prowinswaa uumeleenj kanageso tuunja tuunja Kraistwo qokotaanj nanjuti, iyonjooonj mende niigitiwaajonj kambanj iikanonj nii mende moma kotonj noma laligogi.

²³ Noononj buju qaa kokaenda ii yonjoo gejagianonj kemero mogi, “Wala sisiwerowero menj nonoma laligoroti, iinonj mono letoma laligoja. Momalaari qaa aliwaatiwaajonj jaabamagege menj nononoti, iinonj mono kambanj ketada kokaamba anj qaa iikayadeenj jenj asarinjeja.”

²⁴ Kaenj moma noojonj ama Anutu mepeseenj munj laligogi. Kianj.

2

Aposol yonjononj Pool horogi batugianonj karo.

¹ *Kawaa gematanonj gbani 14 tegoro kanonj “Barnabaswo Jerusalem sitinonj mombo umanj,” jenj Taitus kaanjagadeenj wambe motoonj uninj.

² Anutunonj wala noononj asuginj kemañatiwaa qaa nisaanotiwaajonj ama yorowo kema Jerusalem keuma gawonaa kania jenj asarinj onjombe. Gawonj pondanj menj kouma laligojenj, iikanonj aposol yonjooonj mende sokono gawonaa honjanonj kamaanj qero pogowabo. Kaenj romonjonj sunduna ejemba omaya yonjooonj lanj mende injjoweto, jotamemeurunana goda qen onjomakejonj, iigadeenj horonj onjombe ajoroogi. Ajoroogi kanonj Oligaa Bunj waba kantri batugianonj liligonj jenj seinjejenj, ii asuganonj jenj asariwe mogi.

* 1:13: Apo 8.3; 22.4-5; 26.9-11 * 1:14: Apo 22.3 * 1:15: Apo 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18 * 1:18: Apo 9.26-30

* 2:1: Apo 11.30; 15.2

³ Yoŋonoŋ ii moma “Saanoŋ!” jegi. Kaen jey neŋana Taitus Griik eja iinoŋ niwo laligoroto, kileŋ somataurunana yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseya selianoŋ kotowutiwaajoŋ mende jey kotoŋ mugi. Juuda nononoŋ Kana qaa ii mende meŋ kotiŋ mugi.

⁴ Juuda somata yoŋonoŋ qaagoto, toŋianoŋ eja selia kotowombaajoŋ moma batuyanoŋ batuyanoŋ kuŋ jegiti, boi takapolakaya iyoŋoo kanagia ii kokaen: Yoŋonoŋ “Uunana meleenjoŋ,” jey kaen mondoŋ nonoo kaniaana iima kotowutiwaajoŋ olon jaŋ qeŋ kaŋ ala kaŋa batunanoŋ kouma laligogi. Nono Kraist Jiisaswo qokotaaniŋ laaligo walagaa kasanonŋa isama nonono solanŋa laligojoŋi, iikawaa silia iima kotowutiwaajoŋ nanŋi. Yoŋonoŋ nonoojoŋ kokaen moma koposonŋogi: Saanoŋ laligogi onŋoniŋ ananaa sopa uatanonŋ kougi Mooseswaa Kana qaa baatanonŋ onŋoniŋ ananaa welenŋeŋeurunana koloowuya.

⁵ Kaen koposonŋoŋ metama nononŋito, nononoŋ Oligaa Buŋawaa qaa honanoŋ meeŋeesoo koloowabotiwaajoŋ nanjoŋ. Ii onŋoo batugianoŋ agokayan koniŋ kotiŋ ewaatiwaajoŋ nanjoŋ. Kawaajoŋ kamban moŋnoŋ mende looriŋ qaagiaa baatanonŋ kembombaaajoŋ mende totoŋ wambelaaniŋ.

⁶ *Ajojoroonoŋ nii Buŋa qaana jey asariwe jotamemeya yoŋonoŋ “Saanoŋ!” jey niinoŋ Buŋa qaa moŋ toroŋen jemaŋatiwaajoŋ mende jegi. Eja ii geregiaga koloogi goda qeŋ onŋomakeju. Qabuŋagia kaen me kaen kolooji, niinoŋ iikawaajoŋ mobe so motoonŋo kolooji. Anutunonŋ ejemba tosaŋa mende ninisorooŋ tosaŋa mende sureen onŋomakeja. Keda motoonŋonoŋ gosin nonomakeja.

⁷ Buŋa qaana mende totoŋ utegogito, Anutuwaanonŋ gawon areŋa iikawaajoŋ mono “Ahaa!” jey kokaen iima asarigi: Anutunonŋ moma laariŋ nonoma Oligaa Buŋa jey asariwombaa gawonŋa ii kokaen mendeeno: Niinoŋ ii waba kantri batugianoŋ jey seiwe Piitononŋ Buŋa qaa iikayadeen Juuda kanageso yoŋoojoŋ jey asariŋ uugia kuŋ onŋomakeja.

⁸ Gawonŋa kaen mendeema aposol Piito inaan muro Juuda eja selegia kotogiti, iyoŋoo batugianoŋ uukuuku gawon meŋkeja ano nii kaŋiadeen inaan nono wasiwasi eja ga koloon waba kantri batugianoŋ liligon gawon iikayadeen meŋkejen.

⁹ Kawaajoŋ Jeims, Piito ano Jon, eja geria qabuŋagiawo yoŋonoŋ Poŋnoŋ kalenmorian kaŋa nono laligoweti, qaa ii moma kotogi uumotoonŋo anin. Gawon kaen mendeema iikawaa kaisareyaga Barnabaswo noro boronara qeŋi kokaen jey kotiŋin, “Noro waba kantri yoŋonoŋ kema gawon meri onŋoŋgia Juuda kanageso yoŋoo batugianoŋ toroŋen gawon meŋkebu.”

¹⁰ Qaa motoonŋo qisin noroma kokaen toroŋen nirijogi, “Ejemba wanaya ilaan onŋomboŋ mono toroŋen romonŋonŋ laligowao.” Kaen nirijogi niinoŋ iikaŋagadeen ama onŋomabaajoŋ kaparanŋ koma laligojen. Kian.

Poolonŋ Piito jey qotogon muro.

¹¹ Kaen jey kotiŋininto, Piitononŋ Antiokia sitinonŋ kaŋ melenŋeleen ano ejemba uugianoŋ mamaga boliro. Kawaajoŋ Piitononŋ karo iibeti, kamban iikanonŋ niinoŋ jaayanonŋ kuŋ kokaembaajoŋ tuarenjen ama mube:

¹² Piitononŋ wala waba kantri yoŋowo laligon nene motoŋen jey laligogito, eja toŋianoŋ Jeims mesaŋon Jerusalemga kagi iikawaa gematanonŋ ejemba ii injiima sisiriŋ sigenŋigen nano. Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotogi yoŋoojoŋ toroko moma zirinŋirin ama Juuda tuŋ yoŋowo qokotaanŋ laligoro.

¹³ Kaen waba kantri ejemba ii moŋogia tiiro koŋbara qeŋi Juuda uumeleen ejemba toŋianoŋ kaŋagadeen Piitowo qokotaanŋ uumeleembaa selesele qeŋ nanŋi. Selesele qeŋ nama Barnabas kaŋagadeen horogi yoŋowo jibijabu qero.

¹⁴ Kaen ama nanamemengianonŋ Buŋa qaa hona dindiŋagadeen mende otaagiti, niinoŋ ii iima ejemba kuuya yoŋoo jaasewangianonŋ nama kokaen ijowe, “Piito, gii Juuda ejaŋato, kileŋ waba kantri yoŋonoŋ nanamemengia otaanŋ laligojan. Gii Juuda ananaanonŋ nanamemen mende otaanŋ kileŋ waba kantri ejemba ii otaanŋ nambutiwaajoŋ kuŋ onŋoma uugere amakejan? Ii mende sokonja.” Kian.

Juuda ano waba kantri anana Anutuwaa jaanonŋ ororonŋ kolojoŋ.

¹⁵ Juuda koloon uunana meleenini, nononoŋ waba kantri ejemba siŋgisonŋogiawo kaŋa mende koloon laligojen.

¹⁶ *Kaŋa laligojonto, hamoŋeŋewaa kania ii kokaen erota moma yagojoŋ: Jiisas Kraist moma laariŋin qaanana jey tegoro solanŋonjoŋ. Moŋnoŋ Kana qaa otaanŋ iikaŋa kanonŋ solanŋa mende koloowaa. Kawaajoŋ nononoŋ kaŋiadeen solanŋa koloowombaajoŋ moma

Kraist Jiisas moma laarin munin qaanana jen tegoro solanjaninin. Ii Kana qaa ten kombonagatiwaajon ama qaago.

¹⁷ Kaen ama Kraistwo qokotaan Anutuwa jaanon solanjaniwombajon kaparan konin Anutunon kilen mokoloon nonono nononano kantri tosaanja yonoo tani kaanja singisonjonanawo laligojon eeñ, Kraistnon singisonjo ambombajon nemuj koma nononja me qaago? Qaago toton! Qaa ii yamagen (kozigen)!

¹⁸ Kana qaa otaan solanja koloowombaa qaaya ii kondeema qewagowe. Qewagoweto, ii mombo angobato men jen kuuwenagati eeñ, mono Kana qaa iikayadeen qotogon singisonjo ejaga koloon kania mombo iikaen mokoloomambo.

¹⁹ Wala kania iikaen mokoloon Kana qaawaajon ama koomuya tani kaanja koloowe. Kaen koloowe Kana qaanon mende toroqen galer koma nono solanja laligojen. Niinon laaligona Anutuwaanon ambe Kraistwo maripoonon nugi kaanja komun nama iwo kotiin laligojen.

²⁰ Kawaajon neeno mende toroqen laligojento, Kraistwaa Unyanon mono noo unnanon kotiin laligoja. Kraistnon uu jopagon noma laaligoya noojon qeleema downa mero. Kawaajon toroqen jaawo laaligo laligomanati, ii mono Anutuwa Meria moma laarin mun laligomanja.

²¹ Kana qaa otaan iikaanja kanon solanja koloowonagati eeñ, Kraistnon mono eeñ toontoon komunaga. Komuroti, ii moma laarin Anutuwa kalerjmorianta kaen mende qewagonkejen. Iikanon mono nemuj koma nonono solanjaninkejon. Kianj.

3

Kana qaawaajondeen nambu me Jiisas moma laariwu?

¹ Oo Galesia kaamaa ejemba, uugia qaa! Niinon Jiisas Kraist maripoonon qegitiwaa kania ii jaagianon ama jen qendeema onjombeto, monjon noo gemananon kan uusooso men onono jinjaun qeju. Ii mende sokonja.

² Iwoi motoondago qisin onjombe nijogi momambajon mojen: Onjon Unja Toroya ii mono nomaen ama buja qen aogi? Ii Kana qaa otaagitiwaajon ama qaagoto, Oligaa Buja moma Jiisas moma laarigi Unja ii uugianon ano buja qen aogi. Niinon qaa ii duduuwubotiwaajon nama uugia kuujen.

³ Ii duduugitiwaa tanitani meleema momogia mesaon uugia sooro kaamaa anju. Wala Unja Toroyanon uugianon kemen inaan onono kania kanain kenjito, mombo Mooseswaa Kana qaawaa kaniaon kemen kemakeju. Kamban kokaamba onjongan esun qaganon solanja koloowombajon angobato menkeju me? Esungia iikanon mende sokonja.

⁴ Kraistwajon ama siimbobolo mamaga ama onjongi qagianon uroti, ii mono eeñ toontoon moma bosima laligogi me? Honja mende kolooro ii mono onjon eeñ toontoon bosingi. Kawaajon onjo mono ejemba uugia qaaga laligoju.

⁵ Kawaajon Anutunon Unja Toroya onjoma batugianon angoletto kania kania esunmumuyawo menkeji, ii onjonon Buja qaaya moma Jiisas moma laarinkejutiwaajon ama menkeja. Kana qaa otaankejutiwaajon ama ii mende menkeja. Qaago. Qaa ii mono mende duduuwu. Kianj.

Aabrahambaa kana otaanin sokombaa.

⁶ *Qaa iikawaa so Anutunon Abraham ama muro ii Buja qaanon kokaen oogita eja, "Abrahamnon Anutu moma laarin muro iima qaaya jen tegoro solanjaniro."

⁷ *Kawaajon Aabrahambaa kania romongon kokaen mobu: Daen yonjonon Anutu moma laarinkejuti, iyonjonon mono Aabrahambaa mundanjuruta koloon laligoju.

⁸ *Anutunon walawala areña kokaen ano, "Ejemba Juuda qaago yonjonon nii moma laarin nonji qaagita jen tegowe solanjanuwuya." Areña kaen ama iikawaa so Aabrahambajon Oligaa Buja qaa walawala kokaen ijoro, "Goojon ama noo kotuemotuenanon mono namowaa ejemba tuun kuuya yonoo qagianon ubaa." Tosianon qaa ii waladeen iima asarin Buja qaanon oogi.

⁹ Aabrahamnon Anutu moma laarin muro kotuegon muro momalaariwaa wanjaleya kolooro. Iikawaa so daen yonjonon Abraham kaanja moma laarijuti, Anutunon ii kaanagadeen kotuegon onono Aabrahambaa mundanjuruta koloowuya.

Jiisanon kitinana kolooro Anutuwa qasumasuwaa buja qen aoro.

¹⁰ *Kaen koloowuyato, kuuya yonjonon Kana qaa otaan kawaa qaganon laarin laligojuti, Anutunon mono qasuaan onono laligowuya. Qaa ii Buja qaanon kokaen oogita eja, "Kana

qaa Terenon qaa kuuya oogita eji, mononon mon ii kuuya mende tej koma otaankeji, Anutunon mono ii qasuaan murota laligowaa.”

¹¹ *Buŋa qaa mon kokaen oogita eja, “Ejemba solanja mombaa momalaarianon mono nemuŋ koma muro kotiin laligowaa.” Kawaajon mononon Kana qaa otaan iikanon solanja koloomambaajon moji, iinon mono Anutuwaawaa jaanon mende solanjaniiwaawaa. Qaago. Qaa ii asuganon qendeema onjombe tegoja.

¹² *Momalaarinon Mooseswaa Kana qaa mende nemuŋ konja. Qaa iikanon jojopan qaa kuuya tej kondaborowombaaajon uunana kuunkeja. Kana woi ii anja anja. Kana qaawaa kania ii kokaen jero oogita eja, “Kana qaa kuuya tej koma otaankeji, iinon mono kotiin laligowaa.”

¹³ *Kana qaa mende waleembonaga, kaenanon laaligo kombombanja mokoloowonaga. Kaento, Anutunon anana iyanqaa Kana qaayaa so qasuaan nonomambaajon togon Kraist wasiro ala ilailaanana koloon downenana mero. Buŋa Terenon qaa mon kokaen oogita eja, “Ejemba gere batuyanon mononon onjonjuti, Anutunon ii kuuya qasuaan onjon laligoju.” Iikawaa so Kraist gerenon mononon ananaa kitinana kolooro Anutunon qasuaan muro iikaanjan kanon downenana mero. Qasumasuaa ananaa qanananon uroti, ii qetegero.

¹⁴ Benjana Aabrahamnon Anutu moma laariro kotuegon muroti, iikawaa so kotumotue iikanon waba kantri kuuya sokoma yonoo buŋagiaga kolooaatiwaaajon moro. Kaen moma kuuya ananaa downenana mero. Downenana mero Kraist moma laarinin kana kokaen kolooaawaa: Anutunon Unjaya Toroya nonomambaa qaaya somongoroti, nono uunana meleema Unja ii saanon buŋa qen aowonja. Kianj.

Kana qaa ano oyanboyon mokoloowonatiwaa soomonjo qaa

¹⁵ Oo uumeleen alauruna, niinon balonon laaligowaa sareqaaya mon kokaen jemaŋ: Mononon borosamoya tosia yonoo buŋaga kolooaatiwaa qaaya tuunonon jero somongogita eji, ii mononon mon qewagon kanagen qaa mon qaganon toroqemambaajon amamaawaa.

¹⁶ *Mobu, Anutunon soomongowaa qaaya ii Aabraham ano gbilia mon yorojonon jen somongorota eja. Buŋa qaa iikanon “gbiliuruga” mamaga ananaajon tani kaanja mende jejato, eja motoongowaajon kokaen jeja, “Ii goo gbilinonja mon ii mumanja.” Eja motoonjo ii Kraist.

¹⁷ *Qaa iikawaa kaniaajon kokaen jejen: Soomongowaa qaa iikawaa honja ii mono kamaawaatiwaaajon amamaawaa. Anutunon ii walawala jen somonjonon gbani 430 tegoro kanon Kana qaaya mokoloon Mooses muro. Kana qaa iikanon soomonjo qaaya wala jeroti, ii qewagomambaajon amamaawaa.

¹⁸ *Oyanboyon kolooowombaa kotumotueya ii Kana qaa otaan mokoloowonagati eenj, Anutuwaawaa soomonjo qaawaajon mende toroqen amamaanij eenj tontonon ewabo. Buŋa qaaya Aabraham muroti, ii eenj totoon mende eroto, Anutunon qaaya iikawaa so Aabraham kotuegon muro oyanboyon mokoloon laligoro.

¹⁹ Aabraham eenj kotuegon muŋ Kana qaa ii mono nomaembaajon anota eja? Kawaa kania ii kokaen: Ejembanon kana uugun jinjaun qen laligogitiwaaajon Anutunon Kana qaa ii kanagen toroqen jen asugiro. Jen asugiro Siwe gajoba yonononon ii menj kamaan ala ilailaa eja (namel man, mediator) Mooseswaaajon isaama borianon anji Anutuwaawaa je menj ejemba batunananon nama jen kotoro. Kana qaa iikanon kamban so enj uma galen koma nonombaatiwaaajon ama qaagoto, kanagen Kana qaawaa esujanon kamaawaatiwaaajon ii nonono. Aabrahambaa gbili mombaa soomonjo qaaya nonono eja iikanon asugiroti, kamban iikanon Kana qaawaa esujanon mono kamaaro.

²⁰ Ala ilailaa eja iinon Anutu ano ejemba batunananon nama qaa gawon menkeja. Anutunon soomonjo qaaya ii ala ilailaaya qaa, mono anjo Aabraham muro. Kawaajon oyanboyon kolooowombaa soomonjo qaaya ii uuta ano Kana qaa iikanon mono newo baatanon raja. Kianj.

Kana qaawaa gawon honja ii nomaen?

²¹ Kaen raro Kana qaa ano oyanboyon kolooowombaa soomonjo qaa ii aojao me qaago? Awawi! Anutunon kotiin laligowombaa Kana qaaya nononagati eenj, mono onanon Kana qaa otaan Anutuwaawaa jaanon solanja kolooowonaga. Kawaajon qaa woi ii mende aojao.

²² Qaagoto, qaa woi ii anja anja. Anutunon soomonjo qaaya ii uumeleen ejemba oyanboyon mokoloon nonomambaajon ama anota eja. Soomonjo qaa iikanon Jiisas Kraist moma laarionon, mono anananon honjowo kolooaatiwaaajon moma kokaen arengon jero, “Singisonjo ejemba uugia mende meleembuti eenj, mono eenj tontonon

Anutuwaa jaanon mende solananiwuya.” Kawaa kania ii Buŋa qaanon kokaen jerota eja, “Singisongononj mono gomanj so ejemba kuuya gbadoon nonono laligojonj.”

²³ Wala uunana mende meleeninj momalaarinananonj mende kolooro Kana qaanonj somonjonj galej koma nonoma kapuare uutanonj nonono. Kanagenj Anutunonj momalaariwaa kania ninisaano kolooroti, kambanj iikanonj kasa gbadoonj laaligonana ii tegoro.

²⁴ Kaenj raninj Kana qaa ii boinanaga koloonj Kraistwaa kania mobombaajonj kuma nonomakeja. Boi eja gbaworo kuma onjonjgiti, iikawaa so qaa iikanonj nunuama solanja koloowombaaajonj mindinjonj galej koma nonomakeja. Kaenj ama Kraistwaa kania moma asarinj moma laarinj muninj gaanana jej tegoro solananiwombaaajonj kuunj nonomakeja. Uunana meleeninj boiwaa gawonja ii mono kambanj iikanonj tegowaa.

²⁵ Uunana meleeninj momalaarinananonj kolooro Kana qaa baatanonj mende laligoninj iikanonj boi kaanja mende toroqenj galej koma nonomakeja. Kianj.

Anutuwaa meraboraanja koloonj laligojonj.

²⁶ Kuuya onjononj Jiisas moma laarinj mugj kolokoloo dologa onjono Anutuwaa meraboraanja koloonj Kraistwo qokotaanj nanju.

²⁷ Kraistwo nambutiwaaajonj oomulu menj onjonjgiti, kuuya onjo mono Kraist moma anjonj koma iikanonj maleku taanja kaanja esuunj aonj iwo qokotaanj nanju.

²⁸ Onjo korebore Kraist Jiisaswo qokotaanj nanji mindirinj onjono motoonjo koloonj laligojonj. Kawaaajonj Juuda ano kantri tosaanja yonjononj Anutuwaa jaanonj tuunj woi ii mombo mende koloouju. Iyangiaa gawongia menkejuti ano welenjeqe omaye kolooujuti, Anutunonj mono injiro tuunj woi mende toroqenj koloouju. Ejemba onjononj Anutuwaa jaanonj tuunj woi mende toroqenj koloouju.

²⁹ * Onjo Kraistwaa buŋa kolooujuti eenj, mono Aabrahambaa gbilja iwaanongja koloonj tinitosauruta laligoju. Kaenj koloonj soomonjo qaayaa honja oyanjboyanj ii buŋa qen aowutiwaa so koloouju. Kianj.

4

Anana Kraistwaaajonj ama Anutuwaa meraborata kolooninj.

¹ Qaa ii toroqenj kania kokaenj jemaŋa: Meranonj maŋaa borosamoya buŋa qen aowaatiwaa so kolooujato, mera gbaworo laligonj kambanj kanonj welenjeqe omaye yonjowo ororonj kaanja koloouja. Maŋaa borosamo iwoi kuuyaa toya koloowaato, kilen welenjeqe yonoo kooronjianonj alagiaga koloonj gawonj tawaya qaa eenj menkeja.

² Kaenj mera laligonj galejuruta yonoo newo baagianonj nano yonjononj laaligoya kuuya arenjonj galej koma jej kotonj munkeju. Maŋanonj kambanj ama muro kanj kuuwaati, iikanonjadeenj kanainj anjo borosamo toya koloonj laligowaa.

³ Nononana kaanjadeenj wala uuwaa leegenanonj mera gbaworo kaanja laligoninj. Kambanj iikanonj benj ano kawali galej Siwe namo batugaranonj iwoi kuuya galej koma onjomakejuti, iyonjononj mono nono kaanjadeenj galej koma nononjgi eenj yonoo welenjia qen newo baagianonj laligoninj.

⁴ Kaenj laligoninto, Anutuwaa kambananonj kanj kuuro Meria wasiro embawaanonja kolooro. Juuda ananaa Kana qaa baatanonj laligomambaajonj kolooro.

⁵ * Kana qaa baatanongja isama nonoma downana memambaajonj asugiro. Kaananonj Anutuwaa meraboraanja koloonj buŋaya moma anjalidaboronj laligojonj.

⁶ Kaenj Anutuwaa meraboraanja kolooujutiwaaajonj ama Anutunonj Meriaa Unjaya wasiro uunananonj kemenj kokaenj qamakeja, “Oo Aba Amana!”*

⁷ Kaenj qamakejiwaaajonj ama mende toroqenj welenjeqe omaye kolooujanto, Anutuwaa meraboraanja koloonj laligojanj. Kaenj laligojanjwaaajonj ama Anutunonj oyanjboyanj Buŋaya gono buŋa qen aonj galej koma laligowaga. Kianj.

Poolnonj Galesia yonjojonj majakaka moro.

⁸ Onjo wala Anutu mende moma kotonj laligogi. Kambanj iikanonj tando lopionj ano benj kawali galej benj honja laaligoya mende menj laligojuti, ii tawagia qaa eenj welenj qen onjoma kamaanjqegeta laligogi.

⁹ Kaenj laligogito, uugia meleema kambanj kokaananonj Anutuwaa kania moma kotonj laligogita Anutunonj moma kotonj onjono laligoju. Anutunonj moma onjonji, qaa iikanonj waŋa koloonj onjonja. Kaenj laligojuto, duŋanonj mombo naambaajonja benj kawali galej iwoi kuuya galej komakejuti, mono iyonjoononj meleema jaasewanj qen onjoma laligoju?

* 3:29: Room 4.13 * 4:5: Room 8.15-17 * 4:6: Aba ii Arameik qaanonj Ama.

Berj kawali galen ii esungia kamaanqeqeta koloojuto, onjononj mono kilen ii welenj qenj onjoma kamaanqeqeta koloowombaa siija moju. Ii mende sokonja.

¹⁰ Ii welenj qenj onjoma kendonj rara kambanj kania kania iikawaajonj mogi uro tororo otaankeju. Sabat kendonj ramakeju. Koinj gbiliala kouro bengia romonjonj koinj so aisoonkeju. Yambuyambu korisoro ama kendonj tosia ii gbani so tororo otaankeju.

¹¹ Niinonj onjoonj ama toroko kokaambaajonj mojenj; Niinonj onjo batugianonj gawonj mewe honja mende kolooro eenj toontoonj seleqeqe amambo.

Galesia yonjononj Pool gema qewombaaajonj anji.

¹² Oo uumeleenj alauruna, niinonj kokaenj kuunj qisinj onjonjenj; Niinonj onjo kaanja koloonj laligowetiwaajonj onjononj mono noo so koloowu. Iwoi bologamoj mende ama nonjgi.

¹³ Niinonj wala onjononj kanj ji niro selena kamaaro laligoweti, kania iikawaajonj rama Oligaa Bunja jenj asariwe mogi. Onjononj ii moma komuju.

¹⁴ Niinonj selekamakamaa laligowe gema nuwombaa angobatoya mokoloogi, ii mojentonj, kilen mende jejewili ama sureenj nonjgi. Kaenj qaagoto, nii niigi Anutuwaaj gajoba kaanja koloowe nonjgi. Oopopoo, noojonj Kraist Jiisas iyanjaa tani romonjonj horonj noma "Oowe oowe!" jegi.

¹⁵ "Oowe oowe!" jenj selenanonj gemananonj poujou qenj jaa korogia qonjoma nombombaaajonj mogito, ii mende sokono mesaogi. Onjoo kaniagia moma ii onjanonj kaenj nangonj jejey. Yei! Kambanj iikanonj qaakorisoro hononja qaa angiti, ii mono nomaambaajonj kambanj kokaamba qaonota eenj laligoju? Ii mende sokonja.

¹⁶ Onjoo Bunja qaa honja jenkejenjiwaajonj mono kere ama nonju me?

¹⁷ Ejemba tosaanja yonjononj onjoonj ama uugere amakejuto, ii uugere awaaga qaago. Ii awaaga qaagoto, yonjononj onjo nonononja unuama batunananonj jawo ama togonj nombutiwaajonj moju. Kaenj mendeema nononjgi uugere qaganonj iyangia nangonj onjombutiwaajonj kaparanj komakeju.

¹⁸ Onjo nanamemenj awaa ambutiwaa uugereya amakejuti, ii awaa soro. Niinonj onjo batugianonj laligowe kambanj iikanonjadeenj qaagoto, mono kambanj so kaenj angji sokombaa.

¹⁹ Oo kokouruna, nii kolokoloo dologa koloowutiwaajonj masu kaanja nuro siimbobolo mobeti, iikaanqadeenj mono dujanonj mombo mojenj. Kraistwaa nanamemenjanonj onjononj koloonj kotowaatiwaajonj siimbobolo ii moma laligojenj.

²⁰ Noo uunanonj mono onjoonj ama sisau kolooja. Kawaaajonj niinonj kambanj kokaamba onjo batugianonj laligomambaajonj motoqoto mojenj. Onjowo laligonj qaa arona menj kamaanj ama qaa bonjonj jemambaajonj mojenj. Kianj.

Haagar ano Saara yoroo sareqaa

²¹ Tosaanja onjononj Juuda nonoo Kana qaa Tere otaawombaaajonj mojuto, qaa iikawaa kania ii onjanonj moma kotoju me qaago? Kania ii moma asariwutiwaajonj qisinj kuunj onjonjenj.

²² *Bunja qaa mojenj kokaenj oogita eja: Aabrahambaa merawoita woi koloori: Monj welenj qeqe emba kamaanqeqetanonj (sleiw) mero ano mojenj ii anjaa suujarinj embia (frii) solanja laaligoya iinonj mero.

²³ Welenj qeqe embanonj meria meroti, iikanonj mera kolokoloo waa kananonj kolooroto, monj emba (frii) solanja laaligoyanonj meroti, iinonj Anutononj mera koloowaatiwaa qaa somonjgoroti, mono qaa iikawaa honja koloowaatiwaaajonj kolooro.

²⁴ Qaa iikawaa kania ii aasangoya. Emba woi ii Anutononj ejemba ananawo soomonjgo arenj woi anoti, mono iyoroo saregaraga. Soomonjgo arenj mojenj ii Sainai (Sinai) baananonj anoti, iikawaa sareya ii emba qata Haagar. Ejemba soomonjgo arenj ii otaankejuti, iyonjononj mono Kana qaawaa jenjkoto baatanonj laligoju ano gbiliurugianonj qaa iikawaa welenja qenjkebutiwaajonj koloonjkeju.

²⁵ Haagar ii Sainai baanja, Arebia balononj nanjiwaa sareya kolooja. Sainai iikawaa alia ii Juuda gomambaa siti qata Jerusalem. Siti iikawaa kanagesoya somata melaa yonjononj kambanj kokaamba Kana qaa baatanonj laligogi somonjonj onjono solanja (frii) mende koloojju. Kawaaajonj sogara motoonjgo koloojao.

²⁶ Solanja (frii) mende koloojuto, Jerusalem siti mojenj eukanonj laligojuti, iyonjononj mono kasa gbadogia qaa solanja laligoju. Nonoo nemunana Saara iinonj siti iikawaa sareya kolooja.

²⁷ *Iikawaa gejatootoo qaaya ii kokaenj oogita eja,

"Emba ejanonj mojoya tiroti, iinonj mono merabora onjono seigi iikanonj emba loyawo ii uugunj haamo ambaa.

Kawaajon emba aruna merabora mende menati, gii mono kilen aisoon laligowa.

Masu mende guro laligonati, gii mono kilen qa gigilaan merabora koloowaatiwaaajon otokorian maama laligowa.*

²⁸ Oo uumeleen alauruna, onjo Aisakwaa so Anutuwaa soomonggo qaanon nemun koma onono kolokoloo dologa koloon laligoju.

²⁹ *Kamban iikanon merabora kolokoloo waa kananon kolooroti, iinon koga Unja Toroyanon nemun koma muro kolooroti, ii sisiwerowero ama mun laligoro. Kamban kokaamba kaanjadeen sisiwerowero kaanja ii eja.

³⁰ *Kaen ejato, Bunja qaa mon ii toroqen kokaen jegita eja, "Welenqe qe embawaa merianon mono Manaa borosamoya mende mewaa. Emba solanja laaligoya i waa meriawo ii motoon mende mendeema anjon kombao. Kawaajon welenqe qe emba kamaanqe qeta ii mono konjona meriawo kembao."

³¹ Oo uumeleen alauruna, sareqaa kaanja so anana mono welenqe qe embawaa mundanuruta gbadonanawo mende koloojonto, emba solanja laaligoyaa mundanuruta koloojon. Kawaajon meloqelokanjin nanamemen ii mono konjombu. Kian.

5

Lolonjon Kraistwo nanan solananon nambu.

¹ Kraistnon Kana qaa baatanonga isama nonono solanja laligojon. Iikaanja laligon tosonianon onjo mombo horon Kana qaawaa qaqan iikanon* somongon onjombubotiwaajon mono galen menj aon laligowu. Welenqe qe omaya kaanja koloowubotiwaajon mono kotiin bon qen nambu.

² Mobu! Pool niinon kokaen injjowe mobu: Tosianon Anutuwaa aiweseya selegianon kotowutiwaajon jegi wambelaawuti een, Kraistnon mono ilaan onjomambaajon amamaawaa.

³ Qaa ii toroqen kokaen nanjon jemaanja: Eja kuuya onjo selegia koton aiwese mewutiwaajon mogi onjonon wambelaawuti, iyonjonon mono Kana qaa kuuya ten koma otaawutiwaa so kolooju. Ii mende otaagi mende sokombaa.

⁴ Onjo Kana qaa ten koma otaan iikaanja kanon solanja koloowombaaajon mojuti, onjonon mono Kraistwaanon sopa qisigon iwo mende toroqen nanju. Onjo mono Anutuwaa kalerimorianja mesaon seleenjen kamaan lan laligoju.

⁵ Lan laligojoto, anana mono Anutuwaa jaanon dindinja koloowombaaajon jejeromonjomonja ama awelegonkejon. Kaen anin Unja Toroyanon inaan nonono Anutuwaa laarin munin qaanana jen tegoro solananiwombaaajon mambomakejon.

⁶ Kraist Jiisaswo nanin uuwaa honja momalaari ii motoonjonon mono ilaan nonomakeja. Anutuwaa laarin inaan nonono afaanjon uujopa ama aonin sokonjato, momalaari honja qaa ii mende ilaan nonomakeja. Kaanagadeen Anutuwaa aiweseya selenananon kotogita eja me qaago, ii so motoonggo kolooja. Selewaa mon me mon ii Anutuwaa jaanon mende ilaan nonombaa.

⁷ Wala uu melenmeleembaa kuu aajnon aangole kaanja uulanawo kengi. Awaagadeen kengito, boi takapolakaya monjon kan sisau menj onjoma batuyanon koto qaa honja mende toroqen ten komakeju.

⁸ Anutunon onjomakeji, iinon batuyanon kotowutiwaajon mende tutugon kuun onjomakeja. Ii qaago.

⁹ *Yiist melaada monjonon ama flauawo meleenin korebore mero somariin waamakeja. Iikawaa so sisau melaanon mono sokoma onono korebore jinjaun qewubo.

¹⁰ Boi takapolakaya iinon sisau menj onono jinjaun amakejuti, Anutunon mono iwaa nanamemenjaa ironja meleema muro siimbobolo moma laligowaa. Niinon Pombo nama moma laarin onjoma onjojon kokaen moma awasankaka koloojen: Onjo Kraistwaa Bunja qaa tororo otaan momo morota kuuya yakariwombaaajon moma kotiin laligowu.

¹¹ Oo uumeleen alauruna, onjo kaen laligowuyato, niinon Kraist maripoonon komurotiwaa kania jen seiwe Juuda yonjo uugianon iikawaajon bolinkeja. Maripoombaa qaaya mesaowenagati een, mono sisiwerowero mende ama nombuyaga. Anutuwaa aiweseya eja selegianon koma kotowutiwaa Bunja qaaya toroqen jen uukuuku menj onjombenagi een, mono kakasililin mende ama nombuyaga.

¹² Tosianon kuun onjoma sisau menkejuti, iyonjonon mono koma kootowaa qaagia otaadaboron iyangiaa sele kitigia kuuya koton aogi mobe sokonaga.

* 4:29: Jen 21.9 * 4:30: Jen 21.10 * 5:1: Gere batuya (yoke) ii bulmakao woiwaa arogaranon ama somonggon mindirin orono iikanon motoon kare me balonqeqewaa kinon horonkeja. Kawaa so Kana qaa gbadanon laligojanj een, gawonja mono pondan mewa. * 5:9: 1 Kor 5.6

¹³ Oo uumeleerj alauruna, Anutunonj onjo kana walagaa qaanongga loloonj gbadogia qaa laligowutiwaajonj onjoonoto, kokaembaajonj mono galenj menj aonj laligowu, "Mono gbadonongga loloonj solarja laligojonj," kaenj jenj mondonj uugianonj waaro selewaa siingia kombombanja bologanonj mono galenj koma onjombabo. Onjoangiaa aingianonj qaagoto, mono uujopa qaganonj nama welenj qenj aonj laligowu.

¹⁴ *Kana qaa wanaj motoonjgo otaagi Anutuwaanonj qaa kuuya mono kaanagadeen honjiawo koloowuya. Qaa wanaj motoonjgo ii kokaenj, "Geengja jopagonj aonjkejari, iikawaa so mono ejemba kuuya uuganonj jopagonj onjomakeba."

¹⁵ Kaenj jejato, bao kasu kaanja ainj aonj memesoso menj aonjkejuti eenj, mono onjoangia tiwilaanj aowubotiwaajonj toogia pondanj moma laligowu. Kianj.

Uña Toroyanonj galenj koma onjono laligowu.

¹⁶ Niinonj kokaenj jemaña: Uña Toroyanonj mono nanamemengja galenj kono laligowu. Kaenj laligogi iinonj uu selewaa siingia kombombanja bologa ii qero kamaaro mende tenj koma otaanjkebu.

¹⁷ *Kawaa kania ii kokaenj: Uu selewaa siinj kombombanja bologanonj mono Uña Toroya qetama lanj koposonjgoro Uña Toroyanonj uu walagaa ku-usunja qemambaajonj moro batugaranonj deendeen ero aonjkejoo. Kaenj aonjkejaotiwaajonj onjononj iwoi awaa ama mewombaajonj moma ii amamaanjkeju.

¹⁸ Ii amamaanjkejuto, Uña Toroyanonj unjuano kema laligojuti eenj, mono Kana qaa baatanonj mende laligoju.

¹⁹ Uu selewaa nanamemenj walagaa gawonj honja ii asuganonj ero mojonj. Ii kokaenj: Kaisero alia-alia lanj angji uugianonj menjerenjgoro serowilinj amakeju.

²⁰ Tando lopionj waegia menj bengia mepeseen onjngi uugia sololoonj onjono owenjenanj amakeju. Kere kolooro anggowowo ama aonjkeju. Mombaanonj iwoiwaajonj uutanonj motogoto moma baagonj yonj jenj uuduuduu momakeju. Iyangiaajonjadeen romonjonj iwoi horonj kiririnjaba menjkeju. Juma mendeema aonj tuunja tuunja menj jejewili ama aonjkeju.

²¹ Tosaanja yonjoo iwoiwaajonj iimasiiinj moma goronjkiki ama jejelombanj ama nene jabujabu nenj apu kotiganonj enkalolonj amakeju. Ii ano sili tosaanja kaanja amakejuti, iyonjoojonj wala jewe ano iikawaa so galenj meme qaa ii walawala jeweta dunjanonj mombo kokaenj jejerenj: Ejemba sili kaanja amakejuti, iyonjononj mono Anutuwaawo bentotonj uutanonj mende ubuya.

²² Yonjononj qaagoto, Uña Toroyanonj gawonj menjkejiwaa honja ii uujopa, korisoro, luae ano nanamemenj awaa kokaenj: Lombo kuuya moma mokosinjonj tosaanja ala menj onjoma nanamemenj loloogenj amakeju. Qaagia pondanj otaanjkeju.

²³ Gumbonjonjonj qaganonj tosaanja ama onjoma iyangia tororo galenj koma aonjkeju. Ejemba sili kaanja amakejuti, iyonjononj Kana qaa mende qotogonjkeju.

²⁴ Ejemba Kraist Jiisaswaa bunja koloonj laligojuti, iyonjononj uu selegiaa siingia kombombanja bologa ano bologaa uugeregia ii kuuya Jiisaswo maripoononj angji menj komurota laligoju.

²⁵ Uña Toroyanonj uunananonj kemero laligojonj eenj, nanamemenana mono kaanagadeen Uña iikanonj galenj koma nonono ama menj laligowonja.

²⁶ Kaenj laligonj qabunja omaya nonombutiwaajonj mende kaparanj koma eenj tootonj mende awelegonj aonjkebu. Uubooli ama aowubotiwaajonj mono uuwaawaa ano uuhoonjgo qaganonj mende ama aonjkebu. Kaanagadeen goronjkiki mende amakebu. Kianj.

6

Lombogia mono bosima ilaanj aonjkebu.

¹ Oo uumeleerj alauruna, monjonj kana uugunj sinjgisonjgo ano mokolojuti eenj, uumeleerj alauruna onjononj mono ala kaanja ii migigiinj mindinjonj mugi mombo kana mokoloowaa. Kaenj ama geengja kaanagadeen angjatononj kamaanj guwabotiwaajonj mono galenj menj aonj laligowa.

² Lombogia mono ilaanj aonj bosimakebu. Iikaanja kanonj Kraistwaa Kana qaaya otaagi honjowo koloonjkebaa.

³ Monjonj kamaanj qeqeta laligonj kilenj anjaajonj moro uuta kolooji, iinonj mono iyanja tiligonj aonjkeja.

⁴ Kaenj mende ambuto, motomotoonj onjononj mono onjoangiaa nanamemengja gosinj anggotete megij sokombaa. Kaenj ama alagia uugunj qabunagiawo koloojutiwaajonj mende awelegowuto, mono onjoangiaa kanagiaajondeen selegia mepeseegi sokombaa.

⁵ Anutunonj lombonana morota morota mendeema nonono anja anja bosimakejon. Kawaajon anana tosaanja yonowo leelee ama gosinj aowombaajon amamaankejon.

⁶ Boi qaqazunonj mombaajon Buŋa qaa kuma munkeji, iinonj mono iikawaa tawaya meleema iwoiya awaa kuuya mendeema bakaya munkeba.

⁷ Onjoangia mono mende tiligonj aonkebu. Monjonj nene waroga komoro honja iikawaa so kolooro mokoloowaa. Qaa iikawaa so Anutunonj kilenjanana iima ironja iikawaa so nonombaa. Kawaajonj Anutu ii eja omaya kaanja mepaqepae menj mubombaajon amamaankejon.

⁸ Uu selewaa siinj kombombanja bologanonj monj nemunj koma muro iikawaa waroga lanj komomakeji, iinonj mono iikawaa kondemonddeenja mokoloonj bolinkebaa. Iinonj bolinkebaato, Unja Toroyanonj monj sololoonj muro iikawaa waroga komomakeji, iinonj mono honja iikawaa so mokoloonj laaligo kotigaa buŋa koloonj laligowaa.

⁹ Anana jegenja nama gawonj awaa awaa menj laligonj iikanonj mono loorinj tanzololonj mende ambonja. Ataqtanj ama gawonj mende mesaowonjati eerj, honja meme kambananonj kanj kuuro iikanonj mono gawonanaa tawaya mokoloowonja.

¹⁰ Kawaajonj namononj laligowonjatiwaa so anana mono ejemba awaa ama onjombombaajonj jegenja nama laligowonja. Uumeleenj kanageso uutanonj laligojuti, ii wala ala ilailaa ama onjomakebonja ano yonoo gemagianonj ejemba tosaanja kuuya kana kolooro menj qeangonj onjomakebonja.

Galenj meme ano yeizozo qaa tetegoya

¹¹ Pool niinonj kirifi menj neenaa boronanonj tere wanja somata koi onjoonj oojenji, ii iibu.

¹² Ejemba Anutuwaa aiweseya selegianonj kotowutiwaaajonj kuunj onjomakejuti, iyonononj kuuya sele megij balonj ejembanonj yonjoonj mogij ubaatiwaaajonj kaparanj komakeju. Kraistnonj maripoononj komuroti, qaa iikawaajonj sisiwerowero ama onjombubotiwaaajonj mono kaenj kuunj onjomakeju. Iikawaa kania morota monj qaago.

¹³ Anutuwaa aiwesegiawo yonononj mono angio kaanjagadeenj Kana qaa mende otaadaboronj laligoju. Kaenj qaagoto, onjoo selegia kotowutiwaaajonj mojutij, iyonononj mono onjoo sele kitigiaajonj ama iyanggiaa selegia menj uma qabuŋagiawo koloowombaajonj momakeju.

¹⁴ Kaenj momakejuto, niinonj Pojnana Jiisas Kraist maripoononj komuroti, mono Buŋa iikawaajonj ama selena mepeseenjejenj. Qabuŋa morota monj mende mongamakejenj. Ii yamagenj (kozigenj)! Kraistnonj maripoononj komuro iwo toroqewe momo arennanonj utegoro sili bologaa sisia menkejenj. Balonj ejembanonj selewaa nanamemenj bologa mewombaajonj romonjonj qaa jenkejuti, niinonj mono iikaanj baagenj koomuya tani koloojenj. Mepeseenj nombuti me selenanonj qaa ambuti, iikawaa kitia ii mende meleemanja. Namononj qaa gosinj tosia mogij uro tosia mogij kamaanjeqeta kolooji, ii noo momo arennawo so motoonjo mende koloojao.

¹⁵ Selenananonj aiwese kotogij me qaagoti, iikanonj mono so motoonjo kolooja. Iikanonj gorosonja koloojato, kolokoloo dologaa donja koloojonji, iikanonj mono honja toon kolooja.

¹⁶ Ejemba kolokoloo dologaa jenkooto qaa otaanj laligojuti, Anutunonj Juuda kuuya ii ano Anutuwaa uumeleenj kanageso kuuya onjo mono kiankomunj onono luaenonj laligowu.

¹⁷ Qaa tetegoya ii kokaenj jejenj: Niinonj Jiisas qegitiwaa lopoya ii neenaa selenanonj ero bosimakejenjiwaaajonj monjonj mono uulombo mende toroqenj nomba.

¹⁸ Oo uumeleenj alauruna, Pojnana Jiisas Kraistwaa kalenjmorianjanonj mono onjowo enj unjagia kotuegonkeba. Qaa ii onjanonj.

Efesus Tere Poolnoŋ Efesus yoŋoo Tere ano. Jeŋ-asa-asari qaa

Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinoŋ rama Efesus uumeleen tuuŋ yoŋoojoŋ Tere koi ooro. Efesus ii Eisia prowinswaa siti waŋa. Siti iikawaa uutanonŋ koŋkoŋoro mamaga ama meŋ laligogi. Poolnoŋ misin gawon meŋ liligoro indina karooŋ kolooro Efesus kaŋ gbani karooŋ kanon Buŋa qaa jeŋ laligoro. Efesus sitinoŋ Juuda ejemba tosaanŋ gomaŋ toya yoŋoo batugianonŋ laligogitiwaaŋ Poolnoŋ tere koi ooŋ kokaen kuma oŋono, “Kraistnoŋ tuuŋ woi mindiriro uumeleen tuuŋ motooŋgo koloojao.” (2.15-16), (3.6) Anutunoŋ uusiina ano kalenmoriaŋa uumeleen tuuŋ ananaaŋonŋ nomaen ano eji, ii mamaga jeŋ asarija. (3.10) Iikawaa sare-qaaya karooŋ ii kokaen jero:

1. Uumeleen kanageso oŋonoŋ sele busu motooŋgo koloogi Kraist aŋo waŋgia kolooja. (1.23; 4.15-16)

2. Uumeleen kanageso oŋonoŋ miri motooŋgo kaŋa koloogi Kraistnoŋ oŋoo tandogia kombombaŋa kolooja. (2.21-22)

3. Uumeleen kanageso oŋonoŋ emba buŋa kaŋa koloogi Kraistnoŋ logia kolooja. (5.25-27) Kaŋaŋadeen Kraistnoŋ Efesus oŋoo tuuŋ woi mindirinŋ orono iikawaajoŋ sele busu motooŋgo koloju. Asasagaa ejemba koloogitiwaaŋ laaligogiaa gejanono qaaya qaaya ooro. Kiaŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-2

Kraist ano uumeleen kanageso 1.3-3.21

Kraistwo laaligo gbilia 4.1-6.20

Terewaa qaa kota waŋa 6.21-24

1 *Anutunoŋ Pool nii uusiina so wasinŋ nono Kraist Jiisaswaa aposol kolojoŋ. Momalaari alauruna soraaya Kraist Jiisaswo qokotaanŋ Efesus sitinoŋ laligojuti, niinoŋ oŋowo qaa aminŋ mobombaajoŋ tere koi ooŋen.

2 Anutu Manŋana ano Poŋ Jiisas Kraist yorononŋ mono kalen-moriaŋ oŋoni luaenonŋ laligowu.

Kraistnoŋ Anutu waa kotumotueya nonomakeja.

3 Anana Poŋnana Jiisas Kraistwaa Manŋa Anutu mepeseenkeboŋa. Iinoŋ anana Kraistwo qokotaanŋ uunananoŋ qeaŋgowaatiwaaŋ Siwewaa kotumotueya ano kalenŋ kania kania ii uunananoŋ anota laligoŋ koujoŋ.

4 Anutunoŋ anana wala monowaa monoyanoŋga kokaen koloowombaaŋ meweegoŋ nonono: Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono anana i waa buŋa soraaya koloŋ Anutu waa jaase-waŋanoŋ koposwaa qaana qaa namboŋa. Kaen meweegoŋ nonoma iikawaa gematanonŋ Siwe namo mokoloŋ ama oroono. Kambaŋ iikanonŋadeen kanainŋ ejemba jopagoŋ nonoma laligoŋ kouro.

5 Jopagoŋ nonoma uusiina so walawala qaa je areŋa ama qaana kokaen jeŋ tegoro: Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono Anutunoŋ nonono iyanŋa meraboraana koloowonŋa.

6 Wombo Meria ii ananaaŋonŋ wasiro kamaanŋ Anutu waa kalenmoriaŋa ku-usuŋa buŋabuŋayawo qeleema sewana qaa eenŋ nonono. Anana mono kalenmoriaŋa iikawaajoŋ Anutu mepeseenŋ muŋkeboŋa.

7 *Anutu waa kalenmoriaŋa kowia ii somata qatawo. Kawaa so Jiisasnoŋ saya maama iikanonŋ downana mero. Ii merotiwaajoŋ Anutunoŋ saanonŋ singisongonana mesaŋ songbama nonomakeja.

8 Iinoŋ kalenmoriaŋa ii kowanonŋga kelemaleŋ maaro qanananoŋ uro. Momakootoya uuta kuuya iikawaa so kokaen meŋ asariŋ nonono:

9 Anutunoŋ wala iyanŋa uutanonŋ qaa areŋ somoŋgoŋ moro awaa kolooro qaa areŋa ii aasangoŋanoŋ ero eenŋ laligoŋ kougito, Kraistnoŋ Anutu waa qaa jetaa so otaanŋ kamaanŋ anana ninisaano iima moniŋ.

10 Anutunoŋ waladeen kalenmoriaŋ areŋa kania ii kokaen romoŋgoro, “Anutu niinoŋ areŋ ii otaanŋ laligoŋ laligowe kambaŋa tororo kaŋ kuuro iikanonŋ hoŋawo kolooro kokaen asugi-waa: Kuuya Siwe gomambaa jakeya jakeya iikanonŋ me namonoŋ koloŋ laligojuti,

niinonj mono ii kuuya mindirinj somonjonj onomanja ano Kraist kuuj mube kuuya yonoo wanjia motoonjgo koloonj laligowaa.”

¹¹ Anutunonj waladeenj iyanjaa uutaa so qaa somonjgorota eji, mono arenj iikawaa so kuukuu qaaya jero iwoi kuuya koloonjkeja. Iyanjaa arenja iikawaa so walawala Juuda kanageso nono iyanjaa bunja koloonj laligowombaajonj jery tegonj nonoono. Kawaa so tosia anana Kraistwo qokotaaninj metogonj nonono iwaanonj oyanjboyanj akadamu ii borosamo kaanja bunja qer aonj laligojonj.

¹² Juuda kanageso nonononj Kraistnonj galenj koma nonombaatiwaaajonj mamboma walawala jejeromonjromonj ama muuj laligonj kouninj, iinonj anana Anutuwaawaa ku-usunja bunjabunjayawo ii mepeseenj laligowombaajonj ama meweengonj nonono.

¹³ Waba kantri onjoononga tosianonj kaanagadeenj Kraistwo toroqenj qokotaagi. Hamo-qeqewaa Oligaa Bunjaya jegi qaa honja ii moma uugia meleengji. Uja Toroya iinonj Anutu qaqabunjayawo mungerj aiweseya kolooja. Uja ii wasiro kamaawaatiwaa qaa somonjgoroti, iinonj mono ii uugianonj ano kemero. Kraist moma laarinj mugj Anutunonj aiweseya kombombanja ii mokotaanj onjono laligoju.

¹⁴ Anutunonj kanagesouruta Siwewaa oyanjboyanj akadamu nonomambaa qaa somonjgoroti, ii mewombaa aiweseya Uja Toroya ii wala ama nonono. Uja Toroya uunananonj ano laligojiwaaajonj mono kokaenj moma kotiijonj: Anutunonj downana menj bunjauruta kolooninj era namononjga nunuano Siwenonj uma oyanjboyanj mokoloowonja. Kawaaajonj mono Anutuwaawaa ku-usunja bunjabunjayawo ii mepeseenjkebonja. Kianj.

Poolnonj Anutu mepeseenj kokaenj qama kooliro:

¹⁵ Kanonj oyanjboyanj mokoloowombaajonj ama niinonj Efesus onjojonj qama koolinjkejen. Onjononj Ponj Jiisas pondanj moma laarinj ejemba soraaya kuuya uugianonj jopagonj onjmakejuti, tosianonj iikawaa buju qaaya jegi mobe.

¹⁶ Kawaaajonj buju qaa ii mobeti, niinonj kaanagadeenj onjojonj ama Anutu mepeseenj laligoweti, ii mende mesaowe. Qaago. Niinonj qama koolinj kanonj romonjonj onjmakejen.

¹⁷ Romonjonj onjoma Ponjana Jiisas Kraistwaa Anutuya ii kokaenj qama koolinj munjkejen, “Oo Manjana ku-usunj Toya, gii mono Ujaga Toroya ii Efesus alaurunana onjomba. Uja ii uugianonj ana momakootogia qaita monj koloooro Anutuwaawaa kania awaagadeenj injisaano moma yagowuya.

¹⁸ Anutu, gii mono uugiaa jaaya menj asarina geengaa Bunjagaa kania moma yagowuya.” Anutunonj iyanjaa ejemba soraaya nonoojonj Siwe Bunja ku-usunja bunjabunjayawo ii nonomambaa qaa somonjgoro onjo iwoi ii mokoloowutiwaaajonj mamboma jejeromonjromonj ambutiwaaajonj onjono. Jejeromonjromonj angj Jiisasnonj mombo asugiro akadamuugiawo kolooiwuti, onjo oyanjboyanj iikawaa kania moma sorogowutiwaaajonj qama koolinjkejen.

¹⁹ Moma laarinj muninj Anutuwaawaa ku-usunja kotakotononj uunananonj seinj gawonj menjkeji, iikanonj mono somata qatawo tetegoya qaa kolooja. Onjo iikawaa kania moma kotowutiwaaajonj qama koolinjkejen. Esunjmumuya damuyawo kanonj selenana kotonj inaanj nonomakeji, Anutunonj iikawaa usunja ii kokaenj qendeema nonono:

²⁰ * Anutunonj ku-usunja gawononj ama Kraist menj gbilinj muro koomunonjga waaro ano wano Siwe gomanonj uma sopaya laligonj jakeya jakeya unjuugunj uro Anutunonj iyanjaa boro dindinanonj dunj rara mutuyanonj anota raja.

²¹ Ano jinjkaronj dunjanonj rama ilawoila kuuyaa wajnanaga nanja. Berj kawali galenj ano yonjoo newogianonj jawinj, ponj qerewenja ano gawman kiap uuta ano kamakamaata ku-usunjiawo galenj koma nonomakejuti, Kraistnonj mono iyonjoo wanjalegia koloonj korebore galenj koma onjmakeja. Siwe gomanonj, namononj ano yoroo batugaranonj galenj qa kuuya qama onjngi bosinjuti, Kraistnonj mono ii kuuya unjuugunj uja. Balombaa kambanj kokaanjanondeenj qaagoto, kanagenj kambanj qaita monj koloooro laligonj ubonjati, iikanonj kaanagadeenj ilawoila kuuya galenj koma laligonj ubaa.

²² ** Anutunonj unja, ome, ejemba ano ilawoila kuuya ii menj kamaanj Kraistwaa baatanonj ama nonono laligoninj Ponjana uuta kolooja. Anutunonj Kraist ii uumeleenj kanageso nonooma wajnana nambaatiwaaajonj kuuj muro laligoja.

²³ Iinonj kopagonj nonoma zioz ananaa wajnana koloooro anana iwaa honjaa kana boboria koloojonj. Kraistnonj wajnana koloonj arjodeenj raro mende sokonagato, anana iwaa dondomonjurutu koloonj iwo toroqeninj honjanonj asugiro sokonja. Kraistnonj kaanjadienj ilawoila kuuyaa dondomonja monj koloonj toroqero korebore anana mono Anutuwaawaa akadamanunawo asugininj sokoma kemakeja. Kianj.

Koomuyanongga gbilinj Kraistwo kotinj laligojonj.

2

¹ *Waladeen kana uugunj singgisonjgoya singgisonjgoya anjiti-waajonj laaligo koomuya laligonj kougi.

² Onjo kambanj iikanonj balombaa nanamemenj bologa otaagi. Omejiilanj yonoo Ponjgiononj kambanj kokaamba Siwe namo batugaranonj laligonj qootogo ejemba uugia sololonj galenj koma onjomakeji, mono iwaanonj qokotaanj tenj koma munj laligogi.

³ Anana kuuya kaanjiadeenj wala yonoo batugianonj silemale ama lanj laligoninj. Uu selewaa siinnana kombombanja bologa otaanj ananaa jaajaa laligoninj. Kaenjanj laligoninj Anutunonj niniiro mende sokono irinjonsoonja qanananonj ano laligoninj. Qaa qootogo ejemba tosaanja yonoo so kaanja Anutuwaaj irinjonsoonja bunja koloonj laligoninj.

⁴ Kaanj laligoninto, kambanj kokaamba iikaanj qaago. Anutunonj kiankomuya tetegoya qaa kanonj jopagonj nonono.

⁵ Kana uugunj Anutu qetama munj iikawaajonj koomuya koloonj laligoninto, Anutunonj Kraist menj gbiliroti, anana mono kaanjiadeenj menj gbiliinj nonono kotiinj laligojonj. Iwaa kalenj moriananonj mono hamo qenj onjono mombo letonjgi.

⁶ Kraistnonj waaroti, anana mono kaanjiadeenj nonomindiuro koomuyanorja waaninj. Anutunonj Kraist Jiisas wano Siwe gomanonj uroti, anana kaanjiadeenj Siwe laaligowaa jake ejuti, mono iikanonj nonoono iwo tosaanja galenj koma onjoma laligojonj.

⁷ Anutunonj kokaembaajonj kaenjanj nonoono: Anutuwaaj kalenj-morianja kowia tetegoya qaa iikanonj asuganonj asugiro moma asariwombaaonj moro. Moma asarij kanagenj kambanja kambanja qaita monj asugiro tetegoya qaa laligonj ubonjati, kambanj iikanonj ii menj somariinj nonomambaajonj moro. Anutunonj Kraist Jiisas wasiro kanj uujopaya kaenjanj gendeema nonono.

⁸ Anutu moma laarinj mugi kalenjmoriananonj mono hamo qenj onjono mombo letonjgi. Onjonganj nemunj koma aonj iikaanja kanonj mende letonjgito, Anutunonj kalenjaajonj ama menj letoma onjono.

⁹ Anjgo iwoi monj ama menj sororogogitiwaajonj mende letonjgi. Monjonj monj anja selia menj ubabotiwaajonj mono kalenjmorianjaajonj kaenjanj ama onjono.

¹⁰ Anana Anutuwaaj borosowoga laligojonj. Kraist Jiisaswo qokotaaninj Anutunonj uu dologa mokolonj nonono. Anutunonj walawala gawonj awaa awaa meweengonj mozozonjgoroti, anana ii menj laligowombaaonj kaenjanj mokolonj nononota laligojonj. Kianj.

Kraistwo qokotaanj sele busu motoonjgo koloojonj.

¹¹ Kawaajonj Efesus onjo wala Juuda ejemba mende koloonj Anutuwaanonj kanageso mende laligogiti, mono ii romonjonj laligowu. Tosianonj onjoojonj kokaenjanj jenjen onjoma laligogi, "Nono Anutuwaaj aiweseenanawo laligojonto, kantri tosaanja onjo ejemba omaya aiwesejaa qaa!" Qa ii eja borononj aiwese selenananonj kotonjkejuti, mono ii romonjonj jenjen laligogi.

¹² Onjo kambanj iikanonj uugia Kraistwo mende jopagonj aonj eenj yamagenj laligogi. Waba kantri onjo Juuda kanageso nonoo too leeurunanaga laligogi. Anutunonj ejemba iyanjaajonj meweengonj nonono laligojonj, onjo nonoo batunananonj qagia qaa laligogi. Anutunonj Bunja alauruta onjomambaajonj jenjen qaa somonjgoroti, onjo ii mende totoonj moma kotonj tompinj laligogi. Oyanboyanj koloowombaa jejeromonjromongia qaa. Anutugia qaa kaanja namononj eenjanj laligogi. Mono ii romonjonj laligowu.

¹³ Onjo wala sigensigenj laligogito, Kraist Jiisaswo qokotaagi sayanonj songbama onjono kambanj kokaamba afaangonj Anutuwaaj kosianonj kanj laligojonj.

¹⁴ Kraist anjo luaj Tonana kolooja. Iinonj Juuda kanageso ano waba kantri ejemba tuunjanj woi anana mindirinj nonono mutulanjonjkejonj. Batunananonj kere enj sopa renjen kotiga kuunjanj mendeema nononoti, iinonj mono songjo ii riwagoro uumeleenjanj kanageso motoonjgo koloojonj.

¹⁵ *Jiisasnonj iyanja balonj selianonj komuro iikaanja kanonj Juuda nonoononj Kana qaa ano iikawaa jopojanjanj qaaya ano jenjkoto tosia ii kondeeno. Tuunjanj woi mindirinjanj nonoma kanageso gbilia motoonjgo koloowombaaonj ii kondeeno. Kawaajonj uu gbilia mokolonj nonono Kraistwo qokotaaninj batunananonjanj luajaja koloo.

¹⁶ *Kraistnonj komunjanj kere nanamemenana maripoononj qero komunjanj kamaaro. Sele busunonj motoonjgo komurotiwaa sayanonjanj mono ejemba tuunjanj woi nunuano saanonjanj eleema Anutuwaaj kosianonjanj kawonja. Kaenjanj mindirinjanj nonono saanonjanj boroqeqe ambonja. Ii andaboronj Kraistwo sele busu motoonjgo koloonj laligojonj.

¹⁷* Kraistnoj kan luae koloowaatiwaa Bunaya ii waba kantri ejemba Anutu gema qer sigensigen laligogiti, oŋoojon jer asarin oŋono ano Juuda ejemba Anutuwaas kosianon laligoninj, mono nonoojon motoonjadeen jer asarin nonoma laligoro.

¹⁸ Kraistnoj Juuda ano waba kantri ejemba anana kuuya nemun koma nonono Uŋa Toroya motoonjonon kana qendeema nonono saanon afaangon Manjananaa jaasewanon keubonja.

¹⁹ Kawaajon oŋo Juuda ejemba qaagoto, kilen waba ejemba tawatawaya ii mende toroqen laligoju. Anutuwaas goman balon toya soraaya koloogi nonowo motoon Anutuwaas uumeleen kanageso koloojon.

²⁰ Gejatootoo ejemba yoŋonon waladeen Anutuwaas qaanon tando oson kuugi Kraist Jiisas anjo kan tandonana kombombanja koloon aposol wasin nonoma warjanana nano Anutuwaas uumeleen jigo koloojon. Oŋo kaanagadeen tando iikanon keuma nanjonanjo ama aon kotikotii mokoloonkeju.

²¹ Iinon miri ii muzugin mindirin somongoro namakeja. Anana Pombo qokotaan nama mutulangoninj momalaarananon kotiin somariiro Anutuwaas uumeleen jigo kowoga koloojon.

²² Oŋo kaanagadeen Pombaanon qokotaan uumeleen alaurunana tosaanjo yoŋowo mutulangon motoon nama uugia nanjon aon kotikotii mokoloonkeju. Kaen nama Anutuwaas uumeleen jigo koloogi Uŋa Toroya uugianon anota anjo jigoya iikawaa utanon laligoja. Kianj.

3

Poolnon waba kantri yoŋooŋonj kema Buŋa gawonj mero.

¹ Kania iikawaajon ama Pool niinon waba kantri ejemba oŋo ilaan oŋomabaajon gawon menj laligojen. Kaen laligowe Kraist Jiisaswaa gawon mewetiwaajon kapuare mirinon noonji rama siminj kuma qama koolinkejen.

² Anutunonj kalenmorianja kantri tosaanjo oŋoojon mendeema oŋono qeangowutiwaa gawon nonoti, oŋo ii oŋanon modaboroju.

³ Anutunonj qaa arenja aasangoya nisaama jero moma yagojenj, qaa iikawaa kania torodaamonda oon oŋombe.

⁴* Oonj oŋombeti, oŋo tere ii weenjon saanonj noo kania kokaen moma asariwu: Niinon Kraistwaa kania aasangoya ii awaagadeen moma kotojenj.

⁵ Monowaa monoyanonja ejembanonj kanainj laligonj kouma laligogiti, iyonononj kamban iikanonj Buŋa aasangoya iikawaajon tompinj laligogi. Kaanja laligonj kougito, kamban kokaamba Uŋa Toroyanonj ii Anutuwaas aposol ano gejatootoo ejemba takkootoya nonoojon jer ninisaanon mojonj.

⁶ Buŋa aasangoya ii kokaenj: Kraist Jiisasnonj oyanboyanj buŋa qer nonombaatiwaaajon jer qaa somongoroti, oŋo ii Juuda nonowo ororonj anjonj koma menj laligoju. Oligaa Buŋanonj iikawaa kania ii waba kantri ejemba oŋoojon kaanagadeen qendeema oŋomakeja. Oŋo uugia meleema saanonj nonowo motoon kotumotueyaa Buŋaya so motoondeen buŋa qer aon laligoju. Uugia Anutuwo somonjonj motoon Kraistwaa sele busuya koloonj nonowo tuunj motoonjo nanjonj.

⁷ Iwaa ku-usujanonj mono noo uuna sololoo uuna meleembe Anutunonj kalenmorianja sewanja qaa nono. Ii nono kana kolooro Oligaa Buŋawaa gawonj meme ejaga koloowe.

⁸ Niinonj Anutuwaanonj kanageso soraaya kuuya oŋoo newo baagianon kamaanqeqeta totonj laligojen. Kaen laligojento, Anutunonj kilen kalenja uuta koi kaanja nono: Niinonj Kraistwaa oyanboyanjaa Buŋaya ii waba kantri ejemba oŋoojon jer asarimabaajonj simbaonjawa mojenj. Oyanboyanj iikawaa kania ii kuuya osonj moma kotodaborowonjatiwaa so qaago.

⁹ Anutunonj monowaa monoyanonj iwoi kuuya mokoloonj Buŋaya aasangoya kojangiro ejembanonj laligonj kouma laligogiti, kamban iikanonj tompinj laligogi. Kawaajonj niinonj Anutuwaas Buŋa arenj aasangoya ii galenj koma laligowe honjawa koloonkeja. Niinonj iikawaa kania asuganonj jewe ejemba kuuyanonj moma sorogowutiwaaajonj simbaonjawa mojenj.

¹⁰ Anutunonj momakootoya kania kania qaita mojenj ninisaanon kamban kokaamba uumeleen zioz tuunj batunananonj aminj moninj asuganonj koloonj seinkeja. Anutunonj uusiinja kokaenj momakeja: Benj kawali galenj ano ponj qerewenja gajoba uuta ano kamaanqeqeta Siwe namo batugaranonj ilawoila kuuya galenj komakejuti, iyonononj kaanagadeen Anutuwaas momakootoya ii geja ama mobutiwaaajonj momakeja.

¹¹ Yoŋononj ii mobutiwaajonj Anutunonj Buŋa arenja ii monowaa monoyanonja kambanja qaanonj uutanonj jej kotiinj ano ero. Iikawaa so Poŋnana Kraist Jiisas wasiro honja mokoloooro kanagesouruta koloonj mindirinj nanjonj.

¹² Kraistwo qokotaaŋ nama moma laarinj muninj Anutuwaana nugu-nonj kaenj tano saanonj iwaa jaasawanjanonj keubombaajonj awasankaka nanjonj.

¹³ Kawaajonj kokaenj welema onjonjen: “Niinonj kapuare mirinonj rama onjo qeaŋgowutiwaajonj ama konjilinj moma laligonjkejenj, iikawaajonj uugia mono mende kamaawa. Onjo noo siimbobolona iikawaajonj ama saanonj akadamugiawo koloowuya.” Kianj.

Poolnonj Efesus yoŋoojonj kokaenj qama kooliro:

¹⁴ Kania iikawaajonj niinonj Maŋnana siminj kuma munj qama koolinjejenj.

¹⁵ Iinondeej mono maŋnana mutuya kolooja. Iwaa so Siwe ano namowaa kanageso kuuya anana ama qa ii menj qamakejonj.

¹⁶ Kokaenj qama koolinjejenj, “Anutu, gii mono Uŋaga Toroya ama onjona uugianonj kottiŋkebaa. Goo Buŋaga ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii tetegoya qaa kowiganonj eji, gii mono ku-usuŋa iikawaa so menj kotiinj onjomakeba.

¹⁷ Menj kotiinj onjona saanonj Kraist moma laarinj mugi uugianonj duŋ menj laligowaa. Kaenj laligoro kosogia Kraistwaa uujopanonj mondongonj mendungogi kemero rindanjonj nambu.

¹⁸ Uujopayanonj nemunj koma onjono kanageso soraaya kuuya yoŋowo saanonj Kraistwaa uujopayaa kania moma kotowu. Jopagonj nonomakeji, uujopa iikawaa soya ii kokaenj: Goraaya leelee tetegoya qaa kema bimbimgoja. Koriga enduwaa enduyanonj kemalija. Koriga euwaa euyanonj uja. Kaanagadeej dutanonj emuwaa emuyanonj kemenj eja.

¹⁹ Kraistwaa uujopayanonj mono balombaa momonanaa soya uuguja. Ii moma komuwutiwaajonj kokaenj qama koolinjejenj: “Anutu, gii mono akadamuga kuuya kanonj uumomogia saa qerj musulunjonj onjomba.”

²⁰ Anutu kaenj qama koolinj munj kokaembaajonj mepeseenjejenj: Anana momonana uugunj iwoiwaajonj qama koolinj qisiwonaga me jaameleenj urja iima romonjonagati eenj, iinonj mono iwoi ii saanonj menj kotiinj nonombaa. Anutu ku-usuŋanonj unananonj gawonj menjeji, iinonj mono iikawaa so qamakooli ano momonanaa soya ii uugudaboronj afaanjonj iwoi kuuya saanonj nonomakebaa. Kawaajonj mepeseenj munkebonja.

²¹ Uumeleenj kanageso anana ajoroonj Kraist Jiisaswaaajonj ama Anutuwaana qabuŋaya mepeseeninj akadamuyawo koloonj ewaa. Ii benj isiurunana yoŋononj menj kotiinj tetegoya qaa enj ubuti, kambanj iikanonj mono kaanjadeenj akadamuyawo koloonj ewaa. Qaa ii onjanonj.

4

Kraistnonj mindirinj nonono sele busu motoonjo koloojonj.

¹ Niinonj Pombo qokotaaŋ nama gawonja mewetiwaajonj kapuare eja koloojenj. Qaa ii jedaboronj uugia qaa kokanonj jej kuujenj: Anutunonj nanamemenj akadamuyawo ama menj laligowutiwaajonj onjooti, iikawaa so onjo mono laaligo qaita monj laligowu.

² *Mono uugia menj kamaanj ama qaa baatanonj kema ejemba gumbonjonjonj qaganonj ama onjoma laligowu. Lombo mokosinjonj laligowu. Mono lolongonj bologaa kitia mende melembuto, qaqaanjonj jopagonj aonj laligowu.

³ Uŋa Toroyanonj uugia menj kululuunj luaewaa kasanonj somonjonj mindirinj onjomakeji, onjo mono uusoomonjo ii batugianonj ewaatiwaajonj kaparanj koma nambu.

⁴ Anutunonj onjooti, iikanonj mono ororonj oyanboyonj koloowombaajonj jejeromonjonjomongia motoonjo iikayadeenj ama onjono mamboma laligoju. Iikawaa so onjo kaanjadeenj Kraistwaa honja sele busuya motoonjo kolooji mono Uŋa Toroya motonjononj inaanj onjono laligowu.

⁵ Poŋnana motonjononj galenj koma onjono ororonj moma laarinj mugi oomulu motonjo iikayadeenj menj onjonji motonj koloonj laligoju.

⁶ Anutunana motonjononj kuuya maŋ koma nonomakeja. Iinonj iwoi kuuya kore nunuugunj Poŋnana uuta koloonjeja. Kaenj koloonj jeta tenj kombombaajonj kuuya kuunj inaanj nonoma uunana so laaligo ano rama momo nonomakeja.

⁷ Iikawaa so ororonj Kraistwaa sele busu motoonjo laligojonto, Kraistnonj kalenjonianja uusiŋjaa so maama nonono. Gawonj memewaa momo kalenja kania kania ii motomotoonj sonananonj mendeema nonono laligojonj.

⁸ *Kawaa qaaya ii kokaenj jegita Buŋa Terenonj eja,

“Iinonj eukanonj uma nama kapuare ejemba mamaga onono bunjauruta koloogi kalenja kalenja ii ejemba ananaajonj nonono.”

⁹ “Eukanonj uro,” Anutunonj qaa ii mono nomaembaajonj jero? Iikawaa kania ii kokaenj: Kraistnonj wala Siwenonjga kamaaro. Mono namo dutanonj emukanonj kemero.

¹⁰ Kamaaroti, iinonj mono kaanagadeenj eleema eu uro. Uma Siwe gomambaa jakeya kuuya unyugunj qaganonj eukanonj uma laligoja. Iikanonj laligonj Siwe ano namowaa ilawoilaya kuuya ii esunanonj menj saa qenj kuuya sokondaboronj laligoja.

¹¹ Kraistnonj ejemba ananaajonj momo kalenja kania kania kokaenj mendeema nonono: Gawonja mendeema nonono tosanonj wasiwasi ejemba warja (apostol) koloogi. Tosianonj gejatootoo ejemba (profet) koloogi. Tosianonj uukuuku ejemba (ewanjelijis) koloogi. Tosianonj eja to pasto ano boi qaqazu koloogi.

¹² Kraistwaa sele busuya ii uumeleenj kanagesouruta. Nonononj yonoo uugia nanjoninj kotikotii mokolowutiwaajonj gawonja kaenj mendeema kuun nonono. Kanageso soraaya anana kuayanonj uuwaa gawonj mewombaajonj joridaboronj laligowombaajonj ama kaenj inaanj nonono.

¹³ Kaanonj kaenj gawonj morota morota menj laligonj Anutu moma laarinj kanagenj Meria moma yagonj iikanonj menj kululuunj aonj motoongoo koloonj nambonja. Anutuwaawaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii koreyanonj Kraistwaanonj eja. Nonononj Kraistwaa kowinonja momoya ano esunja horoninj musulunjonj nonono somariinj seinj kotiinj laligonj akadamyua maama nonono kuuya asugiro laligowonja.

¹⁴ Toroqenj naamade kaanja laligowombotiwaajonj Kraistnonj uunana kuun iyanja kaanja akadamananawo kolowonjatiwaajonj inaanj nonomakeja. Naambora kaanja laligoninj qewolonj ejembanonj arenj ii me ii ama mondonj tutugonj nononjgi tama kamaanj nunuroti, onjo mono iikawaa so koloonj lanj laligowubo. Haamononj momosiinj ewaewanj kono kowenonj qindiiro sirinonj godomaruru lanj wama kemaqenj-kanqenj ama simbirinsambaranj amakeja. Kawaa so balonj ejembanonj selenonj kuukuu ama unju menj momo tiliqiliawo mokoloonj ejemba lanj kuma onjonj jinjaunj amakeju.

¹⁵ Iikawaa so lanj mende laligowuto, qaa honagadeenj pondanj jenj jopagonj aonj laligowu. Kaanja laligonj Kraistnonj wajnana kolooji, kosogia mono iwaanonj mondonjgogi kemero rindangonj iwoi kuuya kanonj somariinj kotiinj akadamyuawo koloonj laligowu.

¹⁶ *Kraistnonj wajnana koloonj anjaa sele busuya anana kuuya galenj koma nonono tokotokoya kuayanonj sele busuya ano kana boria toroqenj somonjonj metulangonj nononjgi motoonj koloojonj. Esunj motomotoonj enj nononjiwaa so mono gawonana menj kotingonj jopagonj aoninj honja sele busuya iikanonj kotiinj somariinjkeja. Kianj.

Asagaaa nanamemenj gbilia ama menj laligowu.

¹⁷ Kaanja koloojonjwaajonj niinonj Pombaa jeta menj galenj meme qaa kokaenj jewe moma yagowu: Uumeleembaa gadokopa ejemba uumomogia sooro kikisi kaanja koloonj eenj omaya lanj laligonjkejuti, onjo mono iyonoononj tani bologa ii mende toroqenj ama menj laligowu.

¹⁸ Uumeleembaa gadokopa ejemba yonoo uumomogia-nonj tiiro Anutuwo laaligowaa-jonj sisau ama sooju. Momo bologanonj uugia gojoma duurotiwaajonj ama poumapou ama tompinj laligoju. Kawaaajonj Anutuwaanonj laaligo kotiganonj mende qokotaanjkejuto, iyangiodeenj lanj toontoonj laligoju.

¹⁹ Galengia mende menj aogi uugia gojondabororo gamu sayawo unjuro laligoju. Uugia kaiserononj somonjonj menj tiloonj onono iwoi kaanjaajonj lanj aisoonjkeju. Iwoi menjgo mewombaajonj otoko ama koposonjonjkeju.

²⁰ Yonononj kaenj amakejuto, onjo Kraistwo laaligowaa kania ii kaanja mende kuma onjonj mogi.

²¹ Onjo qaa honjaa Toya Jiisaswo qokotaagi iikawaa so kania kuma onjonj honja kokaenj moma yagogi:

²² *Wala nanamemengia walaga otaagi siingia kombombanja bologanonj anjomokolonj ama onono tiwilaanj aowombaajonj anjgi. Kana kuma onjonj mogiti, iikawaa so mono uugia walaga motogonj gilinj gema qewu.

²³ Uumomogia menj gbiligi kolonjaninj laligowutiwaajonj kana kuma onjonjgi.

²⁴ *Anutunonj anana anjaa kaitaniaa so soraaya koloonj kotiinj laligowombaajonj mokoloonj nonono. Uu gbiliaa laaligo solanja otaawombaajonj mono nonoono. Kawaaajonj uu gbilia iikayadeenj mono bo konjgi kemero laligowu. Kana ii kaenj kuma onjonjgi moma yagogi.

²⁵ *Kana kaen ero anana Kraistwaa sele busuya motoonjo iikawaa uutanonj daremunj kaanja toroqenj ala-ala koloonj laligojonj. Kawaajonj qaa qolonmolongoya ii mono motogonj giligi kemero batugianonj qaa honjagadeen kuuya aminj moma laligowu.

²⁶ *Temboma kukupirinonj ambuti eenj, mono kilenj singisonjo mende ambu. Iriingia soombaati, qaagia ii mono uulanawo weenj jaayanonj mende tegonj kemero jej tegogi solananiwa.

²⁷ Kaen Kilenaa Toyanonj batugianonj koubabotiwaaajonj qewagonj kambanj monj mende munj uulanawo yakariwu.

²⁸ Monjonj yonjoro meme laligoroti, iinonj kaanja mombo mende amba. Kaen qaagoto, mono iyanaa borianonj gawonj kaparanj koma menj laligowa. Gawonj menj anaa nene hinaya mokoloonj saanonj afaanjonj ejemba wanaya nanjonj onjmakeba.

²⁹ Qaa saga monj jegianonja mende kamaawato, qaa ejemba uugia nanjonj menj kotiiwaati, mono iikayadeen jej laligowu. Ejemba qaagia moma uugia ejiwaa so qambanjmambambaajonj amamaajuti, mono iikawaa so gejanono qaagia onjonji naanja moma qeangowuyaga.

³⁰ Anutunonj bunauruta downana mero Siwenonj ubonjati, kambanj iikawaajonj aiweseya kombombanja mokotaan onono uugianonj kemenj Anutuwaaw munjenja kolooja. Kawaajonj Anutuwaaw munjenja Unj Toroya ii mono wosobiri mende qenj mubu.

³¹ Onjo mono uuukaambo ano uuduudu kuuya ii qetegonj giligi koriganonj raba. Uugerenonj mende juma onjoro uugianonj aonj yonj qama jej aowubo. Kaanagadeen gemageqe qaa tokoronkota ii mende jewu. Anjonjora kania kanianonj uugia menj tiloowabotiwaaajonj ii mono kuuya gema qegi korikori ewa.

³² *Korikor i ewato, ala-ala menj migigiinj aonj gumbonjonjonj qaganonj ama aonj laligowu. Kraistwo qokotaagi Anutunonj singisonjogia mesaonj songbama onjonoti, onjo mono iikawaa so toroqenj koposogia mesaonj aonj laligowu. Kianj.

5

Anutuwaaw اساسaganonj laaligo ii kokaenj:

¹ Anutuwaaw wombo meraboraanja koloojutiwaaajonj siligia mono kaparanj koma Anutunonj amakejiwaa so ama otaanj laligowu.

² *Kraistnonj jopagonj nonoma laaligoya nonoonj ama qeleema mesaoro. Siimolonj oogi kaasoyanonj umakeroti, Anutunonj iikawaa so Kraist laaligoyaa kalenja ii moma anjonj kono moronja unkoowayawo kaanja koloonj iwaa jaanonj pumponjoro aisooro. Onjo mono kaanagadeen uujopanonj nama Kraistwaa so jopagonj aonj ama menj laligowu.

³ Serowilinj ano anjonjora kania kania me otokowaa (greedy) silia ii Anutuwaaw jaanonj mende sokonja. Kawaajonj Anutuwaaw ejemba soraaya koloojutiwaa so iwoi kaanja qaaya monj ii batugianonj mende oosirinj jegi mobu. Awawi!

⁴ Gonj koma jononjsisi ama qaa saga arokuukuuyawo ano qaa seña seña ii mende jewu. Iikanonj uugia menj tilooro mende sokonja. Kawaajonj ii mono mesaadaboronj mepemepesee qaa jej seinj laligowu.

⁵ Qaa kota koi mono moma komuwu: Monjonj serowilinj me anjonjora me otoko koloonj iwoiwaajonj koposonjonkeji, iinonj mono Anutuwaaw bentotonja bunja qenj aomambaajonj amamaawaa. Nanamemenj iikanonj benj qolonmolongoya me tando lopionj mepeseen onjmakejutiwaa tania kolooja. Kaen anji, iinonj mono Kraist ano Anutu yoroo bentotonj uutanonj keumambaajonj amamaawaa.

⁶ Anutunonj singisonjo iikaanjaajonj ama temboma irinjonsoonja qaa qootogo ejemba yonjo qagianonj ano umakeja. Kawaajonj monjonj qaa omaya kaanja jej kele ama tutugonj tiligonj onjombabo.

⁷ Kawaajonj ejemba kaanja mono gema unjun yonjowo ainjolonj mende laligowu.

⁸ Wala pangamanonj laligogito, kambanj kokaamba Pombo qokotaan nama iwaa اساسagawo laligoju. Nanamemenjia mono اساسagaa bunjaya koloojutiwaa so ama menj laligowu.

⁹ Asasagaa bunja koloojutiwaa toomorianja honja ii kokaenj: Onjo nanamemenj awaa otaagi Anutunonj qaagia jej tegoro solananiwu ano qaa honja toonjgadeen jej laligowu.

¹⁰ Naa iwoi Pombaa jaanonj sokombaati, iikawaa kania mono monjgama gosinj moma asariwu.

¹¹ Pangamambaa nanamemenj gorosonja ama menjkejuti, iyonjowo mono ainjolonj mende toroqenj laligowu. Yonjo kilenjagia ii mono injisaama اساسaganonj ama jej onjombu.

¹² Tosianonj singisonjo aasangoyanonj amakejuti, ii asuganonj jeninj gamuyawo koloowabo.

¹³ Anutuwaa asasaganonj singisonjogia kuuya menj asariro kaniagia honjanonj mono asuganonj asugiwaa.

¹⁴ Asasagaa Toyanonj mono aasangoyaa iwoiya kuuya injisaano asasaganonj asuginj ewaa. Kawaajonj qaa monj kokaenj jegita eja,

“Gaonj ejanj, gii mono uuga tooro moba.

Mono koomuyanongja gbilinj waana Kraistnonj menj asarinj gombaa.”

¹⁵ Qaa iikawaa so nanamemenjgia mono momakooto qaganonj ama menj laligowu. Moto koloonj tompinj laligowubotiwaajonj mono awaagadeenj galenj menj aonj laligowu.

¹⁶ *Kambanj kokaamba bobooli kambanj koloojiwaajonj ama uuwaa gawonj mewombaa kana monj koloowaati, kambanj ii mono mende mesoqesoonj tiwilaawuto, ejemba koorongianonj kema osonj qambanjmambanj koma onjombu.

¹⁷ Kawaajonj eja uugia qaa kaanja lanj mende laligowuto, Pombaa uusiinja ii awaagadeenj moma asarinj nambu.

¹⁸ Wain apu kotiga nenj enjkalolonj ambubo. Anggiaa jaajaa laligogi momogia bologanonj asugiro pangamanj laaligononj ritogonj kemenj tiwilaawubo. Kawaajonj enjkalolonj ambuboto, Unja Toroyanonj uugia saa qewaatiwaajonj mono kaparanj koma nambu.

¹⁹ *Mono Bunja qaa aminj moma ondino (Buk sonj), mepemepese rii (oonjaa) ano uuwaa rii tosia ii uu wombogianonj qama Ponj mepeseenjkebu.

²⁰ Kaenj me kaenj kolooro iikawaajonj mono Ponjana Jiisas Kraistwaa qata qama Manjana Anutu suulanj dangisenj jerj munj laligowu. Kianj.

Loemba onjo qambanjmambanj qaa

²¹ Kraistwaa jeta uuguwubotiwaajonj mono keegia moma batugianonj qaa baatanonj kemenj aonj laligowu.

²²⁻²³ *Kraistwaa sele busuya ii uumeleenj kanageso. Iinonj iikawaa wanja ano Hamoqeqe Toya kolooja. Iikawaa so ejanonj kaanjagadeenj embiaa wanja kolooja. Kawaajonj emba onjo mono Pombaa qaa baatanonj kekembaa so onjoanggiaa lourugia goda qenj onjoma qaagia baatanonj kema laligowu.

²⁴ Uumeleenj kanageso anana Kraistwaa qaa baatanonj nanjonj, iikawaa so emba onjononj kaanjagadeenj mono lourugia yonoo qaa kuuya otaanj laligowu.

²⁵ *Kraistnonj iyanjaa uumeleenj kanagesoya jopagonj nonoma ananaajonj ama laaligoya togonj geleenoti, iikaanja eja onjononj mono kaanjagadeenj embaurugia jopagonj uukalenj ama onjoma laligowu.

²⁶ Kraistnonj uumeleenj kanagesoya Bunja qaayanonj tak kotonj emba bunjaya soraaya koloowombaaajonj apu kaanja kanonj songbama menj solanjaninj nonono.

²⁷ Iinonj anana bumbunja awaa soro koloowombaaajonj moma uunanaa sunuya menj solanjaninj jewanj gojejeraya qaa koloowombaaajonj kaparanj komakeja. Kanageso soraaya koposowaa qaanaa qaa koloowombaaajonj momakeja. Kraistnonj kanj nunuano asamararanjanonj eu keuninj jiiilanjanonj kuuro asarinj emba bunjaya kaanja iyanjaa jaasewanjanonj nonoma nonoono akadamunanawo ano iimasiinjiinanawo nambonja.

²⁸ Eja onjo kaanjagadeenj mono Kraistwaanonj tani ii otaanj embaurugia jopagonj onjoma laligowu. Embia jopagonjkeji, iinonj mono iyanja kalanj koma aonjkeja. Kawaajonj onjoanggiaa sele busugia kalanj koma aonjkejuti, iikaanja mono embaurugia kalanj koma onjongi sokombaa.

²⁹ Monjonj monj anjaa sele busuya kambanj monjonj kazi mende ama muroto, kuuya anana sele busunana waginj kalanj komakejonj. Kraistnonj kaanjagadeenj uumeleenj kanagesouruta anana sele busuya kaanja qaayanonj nunuaginj kalanj koma nonomakeja.

³⁰ Uumeleenj kanageso anana Kraistwaa sele busuya koloojonj. Anana Kraist sele busuyaa dondomonjuruta koloonj laligojonj. Kawaajonj nunuaginjkeja.

³¹ *Bunja qaa monj kokaenj eja, “Kawaajonj ejanonj mono nemunjanja oromesaonj embiawo qokotaanj woi yorononj selemotoongjo koloonj laligowao.”

³² Qaa ii sareqaa aasangoyaa. Ii Kraist ano uumeleenj kanageso ananaa uu soomongonanaajonj jerj oojen. Qaa arenj iikawaa kania ii aasangoyaa ano dusiita keemeya.

³³ Kaenj koloojato, onjojonj qaa ii kokaenj jejen: Onjo motomotoonj mono kaanjagadeenj embaurugia onjoangiaa kalanj koma aonjkejutiwaa so jopagonj onjoma laligowu. Emba onjononj mono kaanjagadeenj lourugia goda qenj onjoma laligowu. Kianj.

* 5:16: Kol 4.5 * 5:19: Kol 3.16-17 * 5:22-23: Kol 3.18; 1 Piito 3.1 * 5:25: Kol 3.19; 1 Piito 3.7 * 5:31: Jen 2.24

6

Merabora ano nemunman ojoo uusoomonjo

1 *Merabora onoononj nanamemenj dindiña ii kokaenj: Onjo mono Pombo qokotaan nemunmanwoigia yoroo jegara tenj koma otaanj laligowu.

2 *Anutunonj jojopan qaa 1-2-3 kawaa tetegoyanonj tawaya nonomambaaonj mende jero ejato, jojopan qaa janjo 4 ii dondomonjowo. Wala kokaenj jeja, “Nemunmanwoiga mono goda qenj oroma laligowa.” Qaa ii tenj koninj Anutunonj iwaa tawaya nonomambaa qaaya kokaenj somonjoro oogita eja,

3 “Goda qenj orona Anutunonj toomorianj gono toroqenj namononj kambanj koriga laligowaa.”

4 *Meraboraurugianonj uukanjanjiawo koloowubotiwaajonj manj onjononj mono qaanonj soya uuguj mende horonj kitonj onjoma laligowu. Kaenj qaagoto, Pombaa Kana qaa tenj kombutiwaajonj kuma onjoma iikawaa so mindinjonj onjonji somariiwu. Kianj.

Welenqege ano galen onjo qambanmamban qaa

5 *Welenqege onjo mono namononj galenjurugia yonjo qaagia Kraistwaa qaa kaanja tenj koma siijaago siimeme mende amakebu. Qaagia uuguwubotiwaajonj sombugia moma jenenjiawo ororo laligowu. Uugianonj gbingbaonj mende ambuto, mono borj qenj nama ama menj laligowu.

6 Tourugianonj kondokondoowaa wanj arji ejembanonj injisosoroowutiwaajonj qaagoto, jaaqasua mesaonj uugia gawononj ama menjkebu. Kaenj ama Anutuwaawaa uusiña otaanj Kraistwaa welenqege kaanja koloonjkebu.

7 Balonj ejembaga welenj qenj onjonjonjen Ponj anja welenj qenj munkejonj. Kaenj moma gawonjia mono Pombaa jaanonj sokombaatiwaa so uuqeeangowo menj laligowu.

8 Qaa koi mobu: Onjo batugianonj tosianonj gawonj toya laligoju ano tosianonj tourugia ii tawagia qaa eenj welenj qenj onjoma kamaanqegeta laligoju. Ii kilen daenj yonjononj gawonj awaa ii me ii menjkejuti, Anutunonj mono iikawaa tawaya onjono bunja qenj aowuya. Qaa ii mono romonjonj laligowu.

9 *To ano welenqege onjo Pongia motoonjo iinonj Siwe gomanonj laligoja. Iinonj ejemba tosaanja mende injisosoroonj tosaanja mende surenj onjomakejato, so motoonjononj gosinj qaanana jenj tegonj nonombaa. Galen onjo ii moma kotojutiwaajonj mono welenqege alaurugia yonjowo wasombura maayanonj aonj so motoonjo ama onjoma horonj urenj memetorotoro mesaonj laligowu. Kianj.

Anutuwaawaa jurujamban kuuya menj laligowu.

10 Terena oodaboromambaaonj ama qaa kokaenj oojenj: Onjo Pombo qokotaan nanji ku-usunja somatanonj mono inaanj nanjonj onjono kotiinjkebu.

11 Kilenja Toyanonj selenonj kuukuuwaa momo arej kania kania amakeji, onjo ii jaasewanj qenj kotakota nambutiwaajonj mono Anutuwaawaa jurujamban kuuya menj kongi kemero laligowu.

12 Nonononj balonj ejemba sa busugiawo yonjowo manja mende aonkejonto, benj kawali galen ano konjhaamo bologa bologa tuarenjenj ama onjombombaaonj nanjonj. Benj kawali galen bologa namo sombinj batugaranonj jinjaronj dungianonj nama ponj kaanja galen komakejuti, ii mono qotogonj qetama onjomakejonj. Kaanjagadeenj ponj qerewenja boi uuta ano kamaanqegeta batunananonj panggamambaa emetotombaa eja geria laligonj ilawoila kuuya galen komakejuti, nonononj mono iyonjowo manja qenkejonj.

13 Kawaajonj tuarenjenj ama onjombombaaonj mono Anutuwaanonj jurujamban kuuya menj kongi kemero nambu. Kaenj nanji kereurugia kambanj bologanonj unjuwombaaonj alanzanj koumakebuti, kambanj iikanonj mono saanonj afaanjonj manja qenj riitama onjombo ano manja qegi tegoro saanonj gomanj balongianonj wakasiinj nambu.

14 *Jurujambangia mono kokaanja kaya mouma aowu: Qaa honjagadeenj jejeta iikanonj mono irimunjanj kaanja iingianonj somonjonj nambu. Nanamemenj solanja soro ii totogianonj reenj maleku kaanja koma sopa somonjonj aonj nambu.

15 *Kana esu mouma saanonj rindanonj riinj kemakejonj. Kawaa so onjo mono luaewaa Bunja jenj seiwombaaonj jojorigi iikanonj nemun koma onjombaa.

16 Jurujamban iikawo toroqenj sumanj wanja qata momalaari ii mono bunja qenj aonj suulanj besaanj namakebu. Kilenja Toyanonj ninidonj siwisewe nonomambaaonj moma

* 6:1: Kol 3.20 * 6:2: Eks 20.12; Dut 5.16 * 6:4: Kol 3.21 * 6:5: Kol 3.22-25 * 6:9: Dut 10.17; Kol 3.25; 4.1
* 6:14: Ais 11.5; 59.17 * 6:15: Ais 52.7

tiwo wasaya motonkeji, iikawaa angobato geria kuuya mono reen iikanon qewagon angon koma aonkebu.

¹⁷ * Anutuwaa Hamoqege Toya ii mono buŋa qeŋ aowu. Buŋa qeŋ aon mombo letombuti, donhamo ii mono wanŋianon aen wanŋkou kaanŋ mougi turun angon koma onjomaakebaa. Uŋa Toroyanon manjawaa soo somata nononji, ii Anutuwaanon Buŋa qaa. Ii kaanŋagadeen mono buŋa qeŋ aon uu wombogianon ama manja iikanon qeŋkebu.

¹⁸ Jurujambanŋia kuuya ii mouma aon mono kamban so Anutu qama koolin qisin laligowu. Uŋa Toroyanon kondoon inaan onjomaakejiwaa so mono welema saama munkebu. Mono pondan uugbiligbili laligon suulan Anutuwaa ejemba soraaya kuuya yonoojon ama kaparan koma qama koolinkebu.

¹⁹ Noojon kaanŋagadeen kokaen qama koolinkebu, “Anutu, gii mono qaa kota dindinŋa Pool muna goo Oligaa Buŋaga aasanŋoya ii qaa jetanon jewaatiwaa so jen asarin awasanŋakagadeen nama uukuuku meŋ onjomaakeba.”

²⁰ Niinon Oligaa Buŋa iikawaajon ama Anutuwaa jotamemeya eja wanŋa kolojento, gawonŋa menkejenjiwaaon ama kamban kokaamba kapuare mirinon rajen. Kawaajon Buŋa qaa ii Anutuwaa jaanon sokombaatiwaa so awasanŋakagadeen jen laligomambaanon mono qama koolin laligowu. Kian.

Yeizozo qaa tetegoya

²¹ Wombo alana Tikikus iinon noo sunduna ano mobuya. Iinon Pombo qokotaan gawonŋa membiri-qembiria qaa menkeja. Kokanon nomaen ama meŋ ramakejenj, ii kuuya injoro onj kaanŋagadeen ii mobu.

²² Nononon nomaen rama laligojon, onj sundu ii mobutiwaaon Tikikus wasin mube Efesus onjooon kawaa. Iinon kan ulunŋolen meŋ onjono saanon bonjon laligowu.

²³ Manŋana Anutu ano Pon Jiisas Kraist yoronon mono uumeleen alaurunana onj luae qeŋ uunon jopagon onjoma momalaarigia meŋ kotiinkeba.

²⁴ Ejemba Ponŋana Jiisas Kraist kamban tetegoya qaa jopagon laligowuti, Anutuwaa kalenmoriananon mono kuuya onjowo en en ubaa. Kian.

Filipai Tere Poolnoŋ Filipai yoŋoo Tere ano. Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ liligoŋ mero indiŋa woi kolooro Eisia Maino (Turkey) mesaŋoŋ Yuroŋ balonoŋ keno. Kema Room prowins qata Masedonia kanonŋ uugia kuuro meleengi Kraistwaa kanageso mutuya ii Filipai sitinoŋ kolooro. Kanagenŋ aposol Pool ii Room sitiwaa kasa mirinoŋ anŋi siimbobolo qaganonŋ raro gawoŋ meme ejemba tosiانوŋ tu-arenjenŋ ama mugi. Ii ama mugi tosiانوŋ Filipai uitanonŋ kaanŋadeenŋ qaa doogoya kuma oŋoŋgitiwaaŋonŋ majakaka moro. Kambanŋ iikanonŋ Buŋa Tereya koi Filipai momalaari kanageso yoŋooŋonŋ ooro. Majakaka moroto, kilenŋ ulunŋkolenŋ qaa ano uunanŋŋonanŋo qaa koi korisoro qaganonŋ oonŋ ano.

Poolnoŋ kapuare mirinoŋ raro Filipai momalaari kanageso yoŋononŋ ilaanŋ mubom-baajoŋ kalenŋ anŋi karoti, iinoŋ iikawaa danŋisenŋ jenŋ oŋomam-baajoŋ Tere koi ooro. Ii oonŋ toroqenŋ uunanŋŋonanŋo qaaya mamaga motoonŋ ano. Anŋo konŋjilinŋ kania kania moro Filipai yoŋononŋ Poolwaa qaaya ii mogi kilenŋ kotiinŋ awasanŋkaka nambutiwaaŋonŋ uu nanŋonŋ oŋono. Gejanono qaa tosaanŋa kokaenŋ: Oŋoanŋgiaa selegia menŋ uma awele-gowubotiwaajoŋ mono galeŋ menŋ laligowu. Dogo mambanŋ koloonŋ toroqenŋ neweqewele ambuloto, Jiisas kaanŋa uugia menŋ kamaanŋ ama aonŋ laligowu. Qaa koi duduuwubo: Kraistwo qokotaanŋ nanjuti, ii Anutuwaa kalenŋa. Juuda yoŋononŋ Mooseswaanonŋ Kana qaa arenŋa tenŋ koma otaanŋ Anutuwaajoŋ sili iwoi amakejuto, uumeleenŋ alaurunana oŋononŋ kaenŋ qaago. Oŋononŋ mono Anutu moma laarinŋ mugi kalenŋmorianŋa sewanŋa qaa oŋono buŋa qenŋ aonŋ iikanonŋ laaligo donŋgoga mokoloonŋ laligoju. Daenŋ yoŋononŋ Kraistwo qokotaanŋ laligojuti, Anutunonŋ mono ii luae qenŋ oŋono aisoonŋ laligowu.

Kraist moma laarininŋ Anutunonŋ uukoisoro nonono saanonŋ awasanŋkaka qaganonŋ kotiinŋ laligowonŋa ano uumeleenŋ alaurunana yoŋowo motoonŋ kaparanŋ koma kotiinŋ nambonŋa. Poolnoŋ iikawaa qaaya ii mamaga ooro. Poolnoŋ Filipai kanageso yoŋoo waegia kotiga mewombaaŋonŋ moma laligoroti, iikawaa qaaya ii kaanŋagadeenŋ asuganonŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya wanŋa 7 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya 1.1-11

Poolnoŋ nomaenŋ ama laligoro 1.12-26

Kraistwo laaligowaa kania 1.27-2.18

Timoti Epafroditus yoroononŋ gawoŋ arenŋa 2.19-30

Tuarenjenŋ yoŋononŋ tiligonŋ oŋonŋi kamaawubo 3.1-4.9

Poolwaa alauruta Filipai laligogiti, iyonŋoo qaagia 4.10-20

Terewaa qaa kota wanŋa 4.21-23

¹ *Pool Timoti norononŋ Kraist Jiisaswaa welenŋ qenŋ laligojo. Uumeleenŋ kanageso soraaya kuuya Kraist Jiisaswo qokotaanŋ nama Filipai sitinoŋ laligojuti, noro oŋowo ano oŋoo wanŋia (bisop, pasto) ano Buŋa gawoŋ meme ejemba tosaanŋa (diikon) oŋowo qaa aminŋ mobombaaŋonŋ moma tere koi oojenŋ.

² Anutu Manŋana ano Ponŋ Jiisas Kraist yorononŋ kalenŋmorianŋ oŋoni luaenonŋ laligowuti-waajoŋ mojenŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseenŋ qama koolija.

³ Niinoŋ romonŋonŋ oŋomakejenŋi waa so Anutu mepeseenŋkejenŋ.

⁴ Kambanŋ so korebore oŋooŋonŋ Anutu qama koolinŋkejenŋ, ii mono korisoro qaganonŋ qama koolinŋkejenŋ.

⁵ Niinoŋ Anutu kokaembaajoŋ mepeseenŋkejenŋ: Oŋo Oligaa Buŋanonŋ qokotaagiti, kambanŋ mutuya iikanonŋadeenŋ kanainŋ niwo manŋa qenŋ kotiŋŋonŋ noma laligonŋ kouma laligoju.

⁶ Anutunonŋ uugianonŋ gawoŋ awaa kanainŋ menŋ laligoji, ii mono toroqenŋ mero Kraist Jiisasnonŋ mombo asugi-waatiwaa kambanŋanonŋ tegowaa. Kaenŋ moma laarinŋ kotiinŋ Anutu mepeseenŋkejenŋ.

⁷ Oo jogia newe, wombo alauruna koloojutiwaaŋonŋ kuuya oŋo kaenŋ romonŋonŋ oŋombe awaagadeenŋ sokonŋa. Anutunonŋ gawoŋ nonota kapuare mirinoŋ ramakejenŋ me aworo niinoŋ Oligaa Buŋawaajoŋ manŋa qenŋ enŋkalolonŋ qaa qewagonŋ qaa oŋanonŋ tiita iriga menŋ kotiiwaatiwaaŋonŋ liligonŋkejenŋ. Kaenŋ me kaenŋ amakejenŋi, kuuya oŋononŋ mono niwo

* 1:1: Apo 16.12

nangi kalenmoriañ iikayadeenon sokoma onono gawona nanngogi motoon simbawonawo koloojon.

⁸ Kraist Jiisasnon onjo jopagon inaan onomakeji, niinon ii moma iikawaa qaganon nama kuuya onoojon siin moma injimabaajon kaparan koma laligojen. Kaen jen qaa hona jejeni, ii Anutu anjo saanon nanngon noma jewaa.

⁹ Niinon onoojon kokaen qama koolinkejen: Anutu, gii mono Filipai alauruna inaan onona toroqen kotiin jopagon aogi uujopagianon somariin seiwaa. Kaen kolooro saanon kana hona iima koton enkalolon qaa mesaon laligowu.

¹⁰ Kaen laligon saanon qaa gosin kana awaa soro meweengon soraaya koloon koposowaa qaagia qaa laligon ubu. Kraistnon eleema kawaati, kamban iikanon lombonananon tegowaa.

¹¹ Jiisas Kraistnon nanamemen solana nemun kono iikawaa hona asuginkebaa. Hona kanon uugia saa qero ejembanon kaen injiima Anutu mepeseegi qabunayanon seiwaati-waajon qama koolinkejen. Qaa ii onanon.

Pool kapuare mirinon anji Buña qaanon kotiuro.

¹² Oo uumeleen alauruna, ononon noo kanana moma kotowu-tiwaajon kokaen moma oojen: Iwoi bologa noonon kolooroti, iikawaa bujukanon seiuro Oligaa Bunanananon ejemba sokoma onono gawona-nanon toomorianawo koloonkeja.

¹³ *Nii Kraistwaajon ama kasanon gbadoon nonji Room kokanon rajeni, qaa ii manjaqeqe eja kuuya Siisa-kimbaa galenkonkon miri galen menkejuti, iyononon moju ano kaanagadeen ejemba tosaana mamaga yonoo gejagianon kemero modaboroju.

¹⁴ Toroqen hona kokaen kolooro: Uumeleen alaurunananon kapuare mirinon rabe Ponnon ilaaj nomakejiwaa qaaya mogi. Ii moma seiseiyanon Pombo kotiin qokotaan nama kaparan koma awasankaka koloogi. Kaen koloon Anutuwaanon qaa torokoya qaa jen seigi toroqen kemakeja.

¹⁵ Tosianon noojon mogi uro usuiin soraayanon nama Kraistwaa kania jen asarinkejuto, tosanon noojon ama uugianon junjun moma gema nun angwowo ambombaajon moju.

¹⁶ Alauruna hona yononon noo kanana kokaen moju: Anutunon kuuj nonota aworo niinon Oligaa Bunawaajon manja qen enkalolon qaa qewagonkejen. Kaen moma jopagon noma nanngon nomakeju.

¹⁷ Gemaqeqe ejemba yononon iyangiaajonadeen romonjon tawawaajon mondon uugianon menjerengoro Kraistwaa kania kaen jen asarinkeju. Kaen ama kapuare mirinon rajeni, kamban kokaamba anngosisiri toroqen ama nombombaajon moju.

¹⁸ Kaen mojuto, ii kilen. Kraistwaa kania ii iwoiwaajon mondon silemale amakeju me Anutu tororo ten koma jen asarinkejuti, ii niinon mobe sokonja. Kaen me kaen amakejuti, uunanon mono iikawaajon qeanggoro onanon aisoonen aisoonkemanja.

¹⁹ Aisoowe noojon qama kooligi Jiisas Kraistwaa Unja Toroyanon nanngon nono saanon isama nonji kamaamambaa tani mojen. Kaen koloowaati-waajon moma iikawaajon kaanagadeen aisoonkejen.

²⁰ Iwoi mon ama gamu mokooloomambotiwaajon mono jejeromonromon ama laligojen. Gamu qaagoto, kamban so Kraist mepeseen laligoweti, iikawaa so kamban kokaamba kaanagadeen koloowaatiwaajon mojen. Sele busunanon komuwaa me laligowaati, ii kilen mono awasankaka qaganon Kraist mepeseewe qabunayanon somariiwaa.

²¹ Laligomanjati een, laaligona mono Kraistwaa qabunayanon somariiwatiwaajon ama laligomanja. Nugi komuwenagati een, iikanon mono men qeangon nono oyanboyan koloomanja.

²² Kaen koloowenagato, balonon sele busuwo laligomanjati een, mono uuwaa gawon mewe toroqen honawo koloonkebaa. Ii romonjon neenaajon laaligo me koomuga meweengowenaga, ii saanon mende mojen.

²³ Laaligo ano koomu batugaranon papanjon laligojen. Kraistwo eu laligowenaga, iikanon mono iwoi kuuya uugun morian somata mokolon nonaga. Kawaajon balon mesaomambaa siinja moma laligojen.

²⁴ Kaana laligojento, sele busuwo qen korin laligomanjati een, iikanon mono onjo ilaaj onombe hona onoonon koloowaa. Komu-wenaga, iikanon mono onjo mende ilaaj ononaga.

²⁵ Iikaana moma laarin kotiin kawaajon niima koboogi toroqen laligon kuuya onjo ilaaj onoma laligomambaajon mojen. Ilaaj onombe momalaarigaa onanon mono somariin kotiuro saanon hononja mende aisoon lali-gowu.

²⁶ Kaanagadeen Kraistnon niima kobooro mombo ononon kawo onjo saanon noojon ama Kraist Jiisas hononja mende mepeseen mun laligowu. Kianj.

* 1:13: Apo 28.30

Momalaarigianonj kottiwaatiwaajonj manja qeñ laligowu.

²⁷ Nanamemengia ii mono Kraistwaa Oligaa Bunayanonj akada-muyawo koloowaatiwaa so ama meñ laligowu. Kaen laligogi onjoon-ñonj kanj injiimanjati me mende kanj sigensigenj laligonj qaa bujugia mobe kanagianonj kokaenj ero sokombaa: Onjo kulukululuu arenj motoonjgowaa qaa somonjonj uumotoonjo ama nambu. Kaen nama Oligaa Bunawaa qaa onjanonj sooliwabotiwaajonj motoonj somonjonj manja qeñ laligowu.

²⁸ Kaanagadeenj tosanonj tuarenjenj ama onjomakebuti, onjononj mono qaa jegia kania kania kawaajonj mende aarunj lalanjanigi uugia mende kamaawa. Kaniagia kaenj mobe sokombaa. Anutunonj ku-usunj onjono tuarenjenj ejemba yonjononj kaniagia iima kokaenj moma asariwu: Onjoanxia kamaanj unjuro tiwilaagi Anutunonj metogonj nonono eu oyanboyonj laligowonja.

²⁹ Anutunonj arenja ama onjoti, ii kokaenj: Onjo Kraist moma laarinj munj leegenj aisonj leegenj iwaajonj ama siimbobolo moma laligowuya.

³⁰ *Niinonj momalaariwaa manja wala onjowo laligonj qeweti, niigi ano kambanj kokaamba toroqenj qenkejenjwaa buju qaa koi mojuji, onjo mono manja iikayadeenj niwo nanjonj qeñ laligoju, ii mojenj. Kianj.

2

Kraistwaa so onjoanxia meñ kamaanj ama aonj laligowu.

¹ Onjo Kraistwo qokotaanjanj nanjutiwaajonj mono uugia nanjonj aowombaaajonj qambanmambanj mokoloowu. Uujopagia iikanonj mono ulunjekoj ama aonjkebu. Unja Toroyawo ususugonj nama waegia meñ kiankomunj aonjkebu.

² Kaenjanjutiwaajonj mono momo motoonjo otaanj ororonj jopagonj aonj luaenonj laligowu. Mono uusiingia ano momo arenxia motoonjo ambombaaajonj somonjowu. Qaa kaenj somonjonj uumotoonjo anjij honja kolooro moma niinonj onjoonj hononja qaa aisonj laligomanja.

³ Ilawoila onjoanxiaajonjadeenj horowombaa siijanonj mono mende nemunj koma onjomba. Onjoanxiaa qabunjanonj somariwaatiwaajonj mono selegia mende meñ uboto, uugia meñ kamaanj ama tosaanj yonjoonj mogi umakeba.

⁴ Onjo motomotoonj mono onjoanxiaa uugiagadeenj qeangowaatiwaajonj mende romonjowuto, tosaanja yonjo uugianonj qeangowaatiwaajonj kaanagadeenj kaparanj koma romonjonj yagowu.

⁵ Kraist Jiisanonj balononj laligoro aro momo enj muroti, iikayadeenj mono onjoononj ero ii otaanj laligowu.

⁶ Anutuwaa kaitani kaanja enj muro laligoroto, kilenj Anutu kaanja laligorotiwaajonj mende mondonj awelegonj laligoro.

⁷ Kaenj qaagoto, anjo afaanjonj Anutuwaa asamararanja mesaonj kamaanj meleema eja tani koloonj welenqeqewaa kaitania meñ laligoro.

Mono balonj eja ananaa tani koloonj laligoro.

⁸ Kaenj laligonj uuta meñ kamaanj aonj Manjaa qaa jeta kambanj so tenj koma laligoro. Kaenj laligoro gamu qeñ munj “Maripoononj qewonja,” jegito, kambanj iikanonj kaanagadeenj tenj kondabororo.

⁹ Kaenj tenj koma laligorotiwaajonj ama Anutunonj wano eukanonj uma raro qabunja muroti, iikanonj qa tosaanja kuuya unjuugunj akadamuyawo kolooja.

¹⁰ *Anutunonj qabunja uuta ii kokaembaajonj muro:

Ejemba korebore anana mono qa iikawaajonj ama kambanj monjonj siminj kuma mepeseenj mubonja. Tosianonj Siwe gomanonj eukanonj laligoju. Tosianonj namononj koi laligojonj. Tosianonj komunj koomu mirinonj me senjonj mirinonj laligoju. Anana mono korebore kululuunj usugonj siminj kuma mubonja.

¹¹ Kuuya anana siminj kuma munj je buu susugia so Manj Anutu asuganonj goda qewombaaajonj qata jokoloonj kokaenj jewonja, “Jiisas Kraistnonj mono Porjana kolooja.” Kianj.

Jiisaswaa asasaga ii ejemba batugianonj qendeema laligowu.

¹² Kawaajonj wombo alauruna, onjo mono Kraistwaa sareya otaanj iikanonj mende sologonj kamaawu. Kambanj so Anutuwaa qaa tenj koma letoma laligogiti, iikawaa so siligianonj uumeleenj ejemba onjoononj sokonji, ii mono kaparanj koma otaanj uuwaa gawonj meñ laligowu. Niinonj onjowo laligoweti, kambanj iikanonj Bunja qaa awaagadeenj koma gbilinj zenj nama laligogi. Onjomesaonj sigensigenj laligojenj, kambanj kokanonj mono

kaanjadeen Anutuwaa jaanon sombugia moma jenengia ororo pondan gawon ii men sororogon laligowu.

¹³ Anutu anjo mono onjo suulan sololoon nemun koma onjoma iyanjaa arenjaa so uugia kuunkeja. Kaen kanon uusiingia Anutu sokoma mubaatiwaa so kolooro inaan onjono gawonja megi honja koloonkeba.

¹⁴ Galenurugia yonjowo qaa menkamakamaa mende ama laligowu. Jenmeesan ano uunon njindin-nunduru lan mende amakebuto, arenjana kuuya mono uuwoi jeaqea mesaan pondan men laligowu.

¹⁵ *Nanamemengianon mono koposowaa qaaya qaa soraaya koloon ama men laligowu. Ejemba doogoya irinqirina kete balonon laligojuti, onjo mono iyonoo batugianon Anutuwaa merabora solana soro laligowu. Sengelao sombinon eu asarijuti, onjo mono kaanjadeen balonon sili awaa ama iikanon ejemba asarin onjoma laligowu.

¹⁶ Kaen laligon laaligo kotigaa Buna qaaya pondan men ejemba onjombombajaan joririn laligowu. Kaen laligogi Kraistnon eleema kawaati, kaman iikanon noo kanananon kokaen asugiwaa, "Aangole ejanon kuunon haamo amambajaan esunja men kululuun kemakeji, niinon iikawaa so uuwaa gawombajaan sele qen men kotiin laligowe. Ii een toontoon mende men laligoweto, honja kolooro." Kanana kaen kolooro saanon neenaa selena onjoojon ama mepeseemana.

¹⁷ Niinon laaligona qeema togon onjoma Anutuwaanon gawon ten koma men laligowe. Kaen laligowe onjo uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaa honja asuginkeja. Kawaajon Room gawman yononon qaana jen tegon oro kaanja nun siimolon onjoojon kaanja ama nombuyaga. Sele busunaa saya kaen maabenagati een, ii mono apu kaanja een tooton mende kemenaga. Onjo momalaari gawongiaa honjaajon ama ii mono akadamuyawo koloowe sokonaga. Kawaajon nugi komuwenagato, uunanon mono kilen aisoonkejen ano kuuya onjowo motoon aisoonkebonja.

¹⁸ Kaaanjadeen onjo mono aisoowu ano niwo otokorian maama aisoon laligowonja. Kianj.

Timoti wasiwe Filipai onjoojon kawaa.

¹⁹ Pon Jiisanon noojon moro sokombaati een, mono uulanawo Timoti wasimambajaan moma jejeromonromon anjen. Onjoojon kan nomaen laligojuti, ii moma eleema kan nijoro moma noo uunanon kaanjagadeen qeangon sororogonaga.

²⁰ Momalaarigianon kotijuu me loorijuti, iinon yanodeen onjoojon majakaka kaen moma noo kooronanon nanja. Tosianon koi laligojuti, iyononon mono "Iyanjiaa majakakagiaga," jen qaago toton kotingon onjombombajaan momakeju.

²¹ Yononon kuuya iyanjiaa iwoiwaajon moma ii koma horon men somariiwombajaan janjarin riinkejuto, Kraist Jiisaswaa gawononon honjowo koloonkebaatiwajaan mende kaparan komakeju. Mono qemasolonen lan laligoju.

²² Lan laligojuto, Timotinon kania awaa qendeenoti, ii onjoojon moma yagoju. Meranon anja manja welen qen munkeji, iinon mono iikawaa so nii Oligaa Buna gawombaa ilaan noma welen qen laligoro.

²³ Kawaajon Room gawman yononon noo qaa nomaen ama nombombajaan somongowuti, ii momag mono saanon Timoti wasiwe uulanawo onjoojon kawaatiwaa jejeromonromon anjen.

²⁴ Neeno kaanjadeen Pombo nama kaman mende koriro onjoojon kamambajaan awasankaka kaen moma laarijen.

Epafroditus wasiwe Filipai onjoojon kawaa.

²⁵ Niinon iwoi monjama amamaan laligowe onjoojon nerjana Epafroditus wasigi kan nanjon ilaan nono. Iinon noo kooronanon gawon men manja qen laligoroto, toroqen somongon mubenaga, iikanon mende sokonaga. Kaen romonjon uumeleen alana ii kaman kokaambaga wasiwe onjoojon eleema kawaa.

²⁶ Iinon kuuya onjo injimambajaan kaparan koma laligoja. Ji kiro eroti, onjo qaa ii mogi onjoojon bimooro moma kawaajon uukamakamaa laligoja.

²⁷ Iinon onjoojon jinon enj koomu borianon meroto, Anutunon kiankomun muro qeangoro. Anutunon Epafroditus iigadeen mende kiankomun muroto, nii kaanjagadeen niima koboon men afaangon nono. Iinon komunagati een, neenaa wosobirinanon mono somariin sein qana qana uro laligowenaga.

²⁸ Onjo Epafroditus iima mombo aisoogi noo wosobirinanon kaanjagadeen afaangowaatiwajaan mojen. Kawaajon kaman kokaambadeen uulanawo wasiwe onjoojon kawaa.

* 2:15: Dut 32.5

²⁹ Oŋo Pombaa ejemba yonoojon honoŋa mende aisoonkejuti, korisoro iikawaa qaganonj mono iinonj karo koma horonj mubu ano gawonj meme ejemba kaanja ii mono goda qeŋ oŋoma laligowu.

³⁰ Iinonj Kraistwaa gawombaaajonj ama koomu borianonja uma komuŋ tagoro. Oŋo nii nanjonj ilaaj nombombaaajonj mogito, ii amamaagitiwaaajonj iinonj oŋoo kitigianonj kaenj ama nomambaaajonj kanj laaligoya mesaoro tiwilaaj tagoro. Kianj.

3

Solaŋa koloowombaa kana hoŋa ii kokaenj:

¹ Oo uumeleenj alauruna, qaa kota kokaenj toroqen jemaŋa: Mono Pombo qokotaan qaganonj laligowu. Qaa ii dunjonj mombo oonj oŋomambaaajonj mojana mende tiija. Ejemba tosianonj tiligonj oŋombubotiwaajonj ii oonj oŋombe saanonj sokonja.

² Zioz gawonj meme ejemba bologa yonoojonj mono galengja menj laligowu. Yonononj uumeleembaa gadokopa ejemba batugianonj liligonj uugia kuunj kokaenj jenkeju, “Anutuwaa buŋa koloowutiwaajonj mono aiweseya menj selegia kotowu.” Kaenj kaparanj koma qaagadeenj jenj kasu kaanja honjhouŋ qama “Kanageso walaga koloojonj,” jenj eenj totoonj jenkeju.

³ Yonononj Anutuwaa jaanonj mende diŋgoju. Selegianonj aiwese iikayadeenj kotonj oŋonjgito, hoŋa ii mono ananaanonj kokaenj kolooro: Anutuwaa Buŋa qaayanonj uunana mosonoti, anana mono iwaa uumeleenj kanageso honjabonja koloonj laligojonj. Anutuwaa qatanonj selenananonj aiwese ama nononjgiti, nonononj iikawaa qaganonj mende nama nanjonj moma laarinkejonto, Kraist Jiisanonj hamo qeŋ nononoti, iikawaaajonj mono selenana menj umakejonj. Anutuwaa Uŋa Toroyanonj inaanj nonono afaanjonj Anutuwaa waeya menj mepeseenkejonej.

⁴ Tosianonj selegiaa iwoinonj nanjonj Anutuwaa buŋa koloowombaaajonj moma laarijuti, niinonj mono ii uruugujenj. Kawaajonj awagadeenj koroa kaanja terereenj engana menj waama awelegowenaga.

⁵ *Noo akadamuna ii kokaenj: Niinonj Israel ejemba tuunj uutanonj jotamemeya moŋ koloojenj. Benj isina qata Benjamin. Nemunmana Hibruu ejembaga. Niinonj yoroononjga koloonj Hibruu eja hoŋa koloojenj. Koloonj ewe ween 8 kolooro kanonj selenakotogi. Farisii koloonj laligowetiwaajonj Mooseswaanonj Kana qaa ii tororo otaamambaaajonj kaparanj koma laligowe.

⁶ *Farisii laligonj uunanonj otoronjonj gere tooro uumeleenj kanageso ii oŋanonj sisiwerowero ama oŋoma laligowe. Mooseswaanonj Kana qaa tenj koma otaanj dindinja koloowonagati eenj, niinonj mono iikawaa so koposowaa qaaya qaa solaŋa laligowe.

⁷ Iwoi ii mobe uro iikanonj nanjonj moma laarinj laligoweto, uuna meleema ii kuuya mesaonj zenj sureen muŋ jejenj. Kambanj kokaamba Kraistnonj hamo qeŋ nono letombeti, iikawaaajonj mono mobe umakeja.

⁸ Poŋna Kraist Jiisas moma kotonj oyanboyonj mokoloomanati, ii moma gosiwe sewana uuta kaanja koloaja. Kawaajonj laaligona walagaa akadamu iwoina kuuya ii Kraist toroqen iikanonj mesaonj zenj sureen muŋ jejenj. Kraist mokoloonj noononj iwoi kuuya ii mobe kikisi kera toonj kaanja kolooro sureen gemagen giliwe.

⁹ Tosianonj “Mooseswaanonj Kana qaa tenj kondaboronj iikaanja kanonj nononano dindinja koloowonja,” jejuto, niinonj so iikanonj solaŋa mombo mende laligojenj. Kambanj kokaamba Kraist moma laariwe Anutononj iikaanja kanonj qaana jenj tegoro solaŋaninj laligojenj. Momalaari qaganonj laligowe Anutononj kiankomuŋ noma jenj kotonj sirjisonjonaa qaayanonj komuro laligojenj. Kraistwo qokotaan nama laligowe Anutononj noo kanana kaenj mokoloowaatiwaajonj kaparanj komakejenj.

¹⁰ Niinonj Kraist kokaenj moma kotomambaaajonj kaparanj komakejenj: Siimbobolo moroti, iikanonj iwo toroqemambaaajonj jojorijenj. Siimbobolo moma komuroti, niinonj tani iikayadeenj komuŋ iikaanja kanonj iwaa tani kaanja koloowombaaajonj jojorijenj. Komuŋ waaroti, iwaa ku-usunja iikanonj mono inaanj nono kottiimambaaajonj mojenj.

¹¹ Komuwe Anutononj menj gbiliŋ nono koomunonja waamambaaajonj jejeromonjromonj anjenj. Kianj.

Mono Anutuwaa kuunonj kaparanj koma toonjanonj kembu.

¹² Neenaajonj kokaenj mende jejenj, “Anutononj toonj anoti, iikanonj mono koudaboronj uumeleembaa akadamuya kuuya mokoloonj laligojenj.” Kaenj mende koloonj laligojento, Kraist Jiisanonj haamo ama nonotiwaajonj mono oyanboyonja buŋa qeŋ aomambaaajonj kaparanj komakejenj.

¹³ Oo uumeleen alauruna, Anutuwaa toon iikanonj mende keudaborojenji, ii mojen. Motoonjo kokaenj moma amakejenj: Iwoi kotogonj gema qeweti, ii duduuw Anutunonj iwoi wambusoonanonj ano eji, mono iikaan baagenj uulanawo kemambaajonj awelegonjkejenj.

¹⁴ Anutunonj eukanonj umanjatiwaaajonj nooma toonj kaenj qenj nono. Kawaajonj Kraist Jiisasnoj hamo qenj nonotiwaajonj niinonj angobatononj kotiinj haamo ama Anutuwaa toononj keube iinonj ila wage wajnanonj koma nombaa. Ii memambaajonj awelegonj toonj iikaan baagenj dindinjagadeenj ulanjinj esuna menj kululuun bobogarinjkejenj.

¹⁵ Kawaajonj uuwaa akadamananawo koloojonj, Anutunonj anana kuuya momo motoonjgowaa qaganonj Kraist moma kotonj laligowombaaajonj moja. Qaa mombaajonj momo aro morota monj enj ononagati enj, Anutunonj mono qaa iikawaajonj nomaenj mogi sokonji, ii kaanagadeenj jenj injisaama onjombaa.

¹⁶ Onjooonj majakaka wanja ii kokaenj kolooro sokombaa: Anana kambanj koriga me toroga uunana meleema Anutuwaa kananonj laligonj kouninj, mono nanamemembaa kana motoonjo iikayadeenj toroqenj keninj sokombaa.

¹⁷ *Oo uumeleen alauruna, niinonj nanamemena amakejenj, onjo mono nii niima noo silina ii otaanj laligowu. Nonononj sili awaa qendeema onjoninj tosanonj iikawaa so riinj horonj onjomakejuti, onjo mono iyonjooonj nanamemenj ii suuj injiima kotonj laligowu.

¹⁸ Ejemba kelemaleen yonjononj nanamemengianonj Kraist kere ama muj iyangiaa aingianonj lanj laligoju. Maripoononj komuroti, iikawaa kania riinj kolonjaninj laligoju. Qaa ii kambanj mamaga jinjauj koloowubotiwaaajonj injijowe mogito, kambanj kokaamba ii saama jaujna kamaaro jejenj.

¹⁹ Sele busugiaa siinj kombombanja bologanonj bengia koloaja. Iwoi gamuyawo amakejuti, iikawaajonj mogi uro akadamyugia kolooro sewanjpirinj laligoju. Uumomogia balombaa iwoinonj somonjgogi gbadoon onjono lanj laligonj tetegoyanonj gere sianonj kemebuya.

²⁰ Yonjononj emu kemebuto, tosaanja nonoo kulukululuu totonana ii Siwenonj eu eja. Balononj wabaya koloonj tatawagadeenj laligonj Ponj Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonananonj mombo asuginj nunuambaatiwaaajonj mambomakejonj.

²¹ Iinonj balonj sele busunana kamaanj qeqeta koi ii menj letono iyanjaa Siwe sele busu kaanja asamararanawo koloowaa. Ku-usuj kaanja ii Kraist enj muja. Iinonj ku-usuj kaanja kanonj ejemba ano namo Siwewaa ilawoila kuuya ii saanonj kotiinj menj kamaanj nonono iwaa newo baatanonj keninj galenj koma nonono laligowonja. Kianj.

4

Qambanjmambanj qaa tosia

¹ Oo wombo alauruna, kaenj koloowaatiwaaajonj Ponjononj mono ilaan onjono bonj qenj kotiinj nambu. Niinonj onjooonj siinj moma injimambaajonj kaparanj komakejenj. Onjo korisoro qenj nonji. Batugianonj gawonj mewetiwaa honja kolooro qendeenji Anutunonj iikawaa tawa nonombaati, iikawaajonj mono sewanjpirinj ama aisoonjkejenj.

² Jotamemeya emba woi Yuodia Sintike, orononj juma angowowo ama laligojao, kaenj mobe. Kawaajonj niinonj uugara kokaenj kuujenj: Oro Pombo motoonjo nanjao, iikawaajonj mono uumotoonj ama laligowao.

³ Oo nenjana honja, gawombaa motoonj bosima laligoriti, gii kaanagadeenj kokaenj qisin gonjenj: Emba woi yorononj uumotoonj ambaotiwaajonj mono ilaan oromba. Yorononj niwo Oligaa Bunja kotiinj seiwaatiwaaajonj manja qenj laligori. Yorononj Kleemen ano nenjauruna tosaanja yonjoo kooronjgianonj motoonj manja qenj laligori. Tosaanja yonjoo qagia ii laaligo kotigaa buk papianonj eu eja.

⁴ Kambanj so mono Pombo nama aisoonj laligowu. Aisoowu qaa ii dunjanonj mombo jejenj.

⁵ Onjo mono gumbonjonjonj qaganonj ejemba ama onjongi kuuyanonj tanigia ii mobu. Ponjononj mono kamambaajonj dodowija.

⁶ Iwoi mombaajonj mono konjajilinj mende moma laligowuto, iwoi kuuya kawaajonj qiqisigia mono Anutu ijogi mobaa. Kaenj me kaenj koloowaati, mono Anutu qama koolinj welema dangisenj jenj laligowu.

⁷ Anutunonj uuluue onjonji, nono iikawaa kania moma kotowombaaajonj amamaanjkejenj. Ii momakootonana kuuya uugunj qaita monj koloaja. Kraist Jiisaswo nanji Anutunonj mono uugia ano qaa momogia sopa somonjgonj kokojiji menj onjono laligowu.

⁸ Oo uumeleen alauruna, qaana jenj tegomambaajonj ama qambanjmambanj qaa kokaenj jejenj: Angonjora qaa mende romonjgowuto, iwoi kuuya goda qeninj akadamyawo kolooji, uugia mono iikanonj somonjgonj laligowu. Qaa honja, qaa dindinja ano soraaya ii mono

* 3:17: 1 Kor 4:16; 11:1

romonjon laligowu. Qaa siijnananon momakejonj, iikanon mono uugia saa qero nambu. Qaa qaqabunabunayawo mepemepesee koloowaatiwaa so kolooji, uugia mono iikanon qokotaan laligowu.

⁹ Noo nanamemena iima Buja qaana moma uu konongianon ama buja qerj aogiti, onjo mono ii koma gbilinj ama menj laligowu. Kaerj laligogi luae Toya Anutu iinon onjowo nambaa. Kiarj.

Poolnoj Filipai yonoo kalengiaajon dangisen jeja.

¹⁰ Niinon Pombo qokotaan nama onjojon keraqeeanjo somata mojerj. Onjo waladeerj nii kalan koma monerj nombombaa siinj moma laligogito, nomaerj ambombaa kana mongama amamaagi. Kambanj koriga amamaan laligogi Ponjon kambanj kokaamba uugia menj gbiliro afaangonj mombo ilaan nonji.

¹¹ Sele busunaa lombononj rama amamaawenaga, iikawaajonj qaa koi mende jejerj. Noononj iwoi eji, niinonj mono kawo uuluaenonj bonjonj laligomambaajonj mojerj.

¹² Nii janjarinj riinj luaenonj laligowe ano laaligo qaqabunayawo siiseweweya qaa laligonj luaenonj laligowe. Miri so kambanj so uuna bonjonj kono laligomambaajonj mojerj. Nerj timbirinj ambenaga me bodi rabenaga, iikawaajonj mono uuna mende menj kamaanj aonkejerj. Iwoina kelemaleerj me boronja erj nonaga, ii kilenda. Mono saanonj bonjonj laligomanja.

¹³ Ii me woi monj kolonaga, Kraistnonj menj kotiinj nono iwoi monjonj monj mono mende menj kamaanj nono saanonj laligomanja.

¹⁴ Kilenj konajilina iikawaa uutanongga ala ilailaa ama menj afaangonj nonji sokono.

¹⁵ * Filipai onjo kaanagadeerj noo kanana moma komuju. Niinonj kanainj liligonj Oligaa Buja gawonj menj onjowo Masedonia prowinsnonj laligonj onjomesaoweti, kambanj iikanonja kanainj momalaari kanageso tosianonj nii selewaa iwoigianonj mende nanjonj nonji. Niinonj uuwaa Buja onjombe buja qerj aogito, selewaa leeya monj mende meleema nonji. Filipai uumeleerj kanageso onjo motoonjononj mono niwo soomonggo ama laaligona nanngogi nandunj monenana buja qerj aonj laligowe.

¹⁶ * Niinonj iwoiwaajonj amamaanj laligoweti, onjo ii noojonj anji Tesalonaika sitinonj karo. Indinj motoonjgo qaagoto, indinj woi selenaa iwoiwaajonj amamaaweti, ii anji noononj karo.

¹⁷ Onjoo hina kalengiaajonj koposongowenaga, iikawaajonj qaa koi mende ojerj. Anutunonj onjoo ala ilailaagaa kitia meleema onjmakebaati, niinonj mono honja ii onjooonj seiwaatiwaajonj mojerj.

¹⁸ * Onjononj kambanj kokaamba iwoi anjiti, ii buja qerj aonj noononj iwoi kuuya kanonj mono sona uugunj mamaga erj nonja. Epafroditus iinonj onjoo ala ilailaa kalengia menj kanj nonota morianawo koloonj laligojerj. Onjo nandunj mamatewoogia anji iinonj menj karoti, Anutunonj iikawaa siinja moro saanonj sokonja. Anutunonj onjoo nandungia moma anjonj kono moronja awaa unkoowayawo koloonj iwaa jaanonj pumpungoro aisoonkeja.

¹⁹ Noo Anutunanonj toomorianj kuuyaa Toya kolooja. Iwaa kowianonj iwoi kuuya ii tetegoya qaa eja. Kawaajonj onjo Kraist Jiisaswo qokotaan nama iwoiwaajonj amamaajuti, ii kuuya mono erj mujiwaa so onjmakebaa.

²⁰ Kawaajonj Anutu Manjana mono kambanj so mepeseenkebonja. Kaerj aninj Anutuwaa qabunayanonj kambanj tetegoya qaa seinkebaa. Qaa ii onjanonj.

Yeizozo tetegoya

²¹ Niinonj yeizozona alaurunana soraaya Kraist Jiisaswo motoondeerj nanjuti, kuuya onjojonj ambe kaja. Nenauruna niwo koi laligojuti, iyonjononj yeizozogia anji onjooonj kaja.

²² Anutuwaanonj ejemba soraaya tosaanja kuuya koi laligojuti, iyonjononj yeizozogia anji onjooonj kaja. Yonjooonnga tosianonj Siisakimbaa jinjaronj mirinonj gawonj menkejuti, iyonjononj mono kaerj moma kaparanj koma jeju.

²³ Ponj Jiisas Kraistwaa kalenjmorianonj mono onjowo erj uma unjagia kotuegonkeba.

Kolosi Tere Poolnoŋ Kolosi yoŋoo Tere ano. Jeŋ-asa-asari

Kolosi ii Eisia prowinswaa taonja monj. Ii Efesus sitiwaa weej koukoutanonj baagen eja. Poolnoŋ Kolosi kambanjonjen mende kenoto, Eisiawaa siti somata Efesus kanonj gbani karoonj Buŋa gawonj menj Kolosi yoŋooŋonj kaanjiadeen majakaka moma laligoro. Kanagen Kolosi tosonianj uugia meleenji (1.7; Apo 19.10). Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinonj raro nenjata Epafraŋs iinonj Kolosi uumeleenj tuumbaa buju qaaya menj iwaanonj karo. (1.7-8) Sundugia tosaanja ii awaa koloogito, Kolosi kanonj boi takapolakaya kaanjiadeen laligogi.

Boi yoŋononj ejemba kokaenj kuma soonj onjoma laligogi: “Uumeleenj kanageso onononj Anutu waeya mewombaa kana qaa kania kania ii saanonj otaawu. Onononj saanonj uugia menj kamaanj selegia qeŋ siimbobolo mobu.” (2.16, 20-21, 23) Toroqenj kokaenj jeŋ kotonj onjoni, “Momalaarigiawo onononj mono siminj kuma gajoba waegia menj laligowu.” (2.18) Jiisas kaanagadeen menj kamaanj muŋ kokaenj jegi, “Ii Anutuwaaw Meria qaagoto, gajoba wanja monj.” Kaenj jeŋ kokaenj toroqegi, “Nonoo qaanana otaawuti, iyonononj mono momo aasanjgoya qaita monj mokoloowuya.”

Kawaajonj Poolnoŋ Tere koi onj Kolosi uumeleenj tuunj kokaenj kuma onjono, “Iwoi kuuya mono Jiisaswaa baatanonj ero iinonj Anutu honja toonj koloonj (1.15-17) uumeleenj tuunj ananaa Wanŋnanaga laligoja.” (1.18) Toroqenj qaa kokaenj qendeema onjono, “Kraist Jiisas moma laarigi iinonj Anutuwaaw momo ano momakooto aasanjgoya saanonj qendeema onjombaa. Anutuwaaw momoya ii momo tosia kuuya uugunj qaita monj kolooja.” (2.2-3, 9-10) Poolnoŋ kaanagadeen uumeleenj ejemba laaligogiaa jeŋkooto qaa tosaanja onj ano Kolosi keno. (3.1-4.1)

Buk kokawaa bakaya wanja 4 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-8

Kraistwaa laaligoya ano gawonja 1.9-2.19

Kraistwo laaligo gbilila 2.20-4.6

Terewaa qaa kota wanja 4.7-18

¹ Anutunonj Pool nii wasinj nono jetaa so Kraist Jiisaswaa aposol koloojenj. Uumeleenj alanana Timoti iinonj niwo rajoo.

² Oo uumeleenj alaurunana soraaya Kolosi taononj laligonj Kraistwo qokotaagi moma-laarigianonj mende sologoro zeŋ nanjuti, niinonj onjowo qaa aminj mobombaajonj tere koi oojenj. Anutu Manŋnananonj mono kalenmorianj onjono luaenonj laligowu.

Onjooŋonj Anutu mepeseenj qama koolinjkejonj.

³⁻⁴ Onjo Kraist Jiisas pondanj moma laarinj ejemba soraaya kuuya uu wombogianonj jopagonj onjomaakejuti, iikawaa buju qaaya jegi moninj. Kawaajonj onjooŋonj qama koolinjkejonj, iikanonj mono kambanj so Anutu, Ponjana Jiisas Kraistwaa Manja mepeseenkejonj.

⁵ Oligaa Buŋawaa qaa onjanonj wala onjooŋonj karo jegi jejeromonjromonanaa kania moma moma asaridaborogi. Moma asarinj Anutunonj onjooŋonj iwoi ano Siwe gomanonj ozonj esunjonj eji, onjo ii buŋa qeŋ aowombaajonj mamboma jejeromonjromonj amakeju. Jejeromonjromonj kanonj nemunj koma onjono afaanjonj Anutu moma laarinj uugianonj jopagonj aonj laligojuti, mono iikawaajonj mepeseenj munkejonj.

⁶ Oligaa Buŋa qaa iikanonj seinj gomanja gomanja sokoma honjowo koloonj somariinkeja. Kawaa so onjooŋonj karo onjo Anutuwaaw kalenmorianjaa kania honja ii moma moma asarigi. Ii waladeenj moma asarigiti, weej iikanonjadeen kanainj onjoo batugianonj kaanjiadeen honjowo koloonj kotuegonj onjomaakeja.

⁷ *Wombo nenjanana Epafraŋs iinonj Kolosi onjooŋonj Oligaa Buŋa ii kuma onjono mogi. Epafraŋs iinonj nonoo kitiŋnana nama Kraistwaa gawonja pondanj kaparanj koma menkeja.

⁸ Unja Toroyanonj sololoonj onjono jopagonj aonjkejuti, Epafraŋsnonj onjoo kaniagia kaenj iima ninijoro moninj.

⁹ Kawaajonj buju qaa ii moninji, nonononj kaanagadeen kambanj iikanonjadeen kanainj onjooŋonj Anutu qama koolinj laligonj koujonj. Onjooŋonj Anutuwaaw uusiina moma yagogi momo iikanonj uugia saa qewaatiwaaajonj welema munkejonj. Iikanonj saa qeŋ onjono Unja Toroyanonj mono sololoonj momo onjomaakebaa. Iikaanja kanonj mono saanonj Anutuwaaw siinja kuuya dindinjagadeen moma kotonj laligowuya.

* 1:7; Kol 4.12; Flm 23

¹⁰ Onjoonj kokaen qama koolinjeonj: Momakooto kanonj nemunj koma onono saanonj laaligogia Pombaa jaanonj sokombaatiwaa so laligowu. Uusiinja ejiwaa so nanamemengia kuuya ama menj laligowu. Kaenj saanonj gawonj awaa kania kania pondanj megj kawaa honja koloonjkeba. Momakootogia kaenj koma gbiligi saanonj kotiinjebu ano Anutuwaa kania toroqenj moma sororogonj laligowu.

¹¹ Anutuwaa ku-usunja ii akademuyawo. Iikawaa so iyanjaa esunjumuyaya kuuya togonj onono turunj menj kotiinj onjmakebaatiwaaqonj qama koolinjeonj. Anutunonj kaenj menj kotiinj onono saanonj kotiinj kambanj so kaparanj koma uubonjononj nama lombo moma mokosingonj aisoonj laligowu.

¹² Aisoonj laligonj Manjiaa dangisenj jery laligowutiwaaqonj qama koolinjeonj. Manjananonj alauruta soraaya ananaaqonj iwoi oyamboyanjawo arengonj ano asamararanjaa uutanonj eja. Iinonj onjo kaanagadeen menj letoma onono iwoi oyamboyanjawo ii buja qen aowutiwaa so koloouj.

¹³ Pangamanonj galenj koma nononoti, Manjananonj iikanonja metogonj nunuama kanj wombo Meriaa bentotonj uutanonj nonoma nonoono.

¹⁴ *Meria iinonj downenana menj singisonjonana songbama mesaowaatiwaaqonj makeja. Kawaajonj dangisenj jery munjeonj. Qaa ii onjanonj.

Kraistnonj iwoi kuuyaa kania ano wanja koloouja.

¹⁵ Kraistnonj Anutu mende ii-iita iwaa unjanjaya koloouja. Monowaa monoyanonj laaligo kuuya mende kolooro Kraistnonj mono waladeen Manjawa eja wanj koloonj laligoro. Kaenj laligonj Manja Anutu ilaanj muro ilawoila kuuya mokoloonj onjoni koloogi.

¹⁶ Merianonj Anutu ilaanj muro ilawoila kuuya mokoloonj onjoni. Iwoi tosaanja Siwe gomambaa jakeya jakeya kanonj egi mende injimakejonj ano iwoi tosaanja namononj egi injimakejonj, ii Kraistnonj jero letongi. Iwoi kuuya ii galenj koma onjbutiwaajonj unja kawali (ome) galenja galenja mokoloonj onono Siwe namo batugaranonj jinjaronjgianonj nama jerykootogia amakeju. Yonjoo newogianonj ponj qerewenja jawingia uuta ano kamakamaata ii kuunj onjono jakegianonj ku-usunjiawo nama tosaanja ponj kaanja galenj koma onjmakeju. Merianonj iwoi kuuya koloowaatiwaa bemunjaleya koloorota Anutunonj unja (ome) mokoloonj onjnoti, ii Kraist mepeseegi akademuyawo koloonjkebaatiwaaqonj kuunj onjnota raju.

¹⁷ Kraistnonj waladeen laligorogo ilawoila kuuya ii iwaa gematanonj koloogi. Iinonj mono iwoi kuuya mindirinj nemunj koma onjono metulanjonj iwaanonj riinj rindanjonj nanju.

¹⁸ *Kraistnonj bemunjalenana koloouja. Ilawoila kuuya anana horonj nonoma wanjanana koloonj laligowaatiwaaqonj koomunonja waaro. Komugiti, iyonjoo batugianonja iinonj wala jota menj gbilinj waaro. Kaenj jotamemenana mutuya kolooro anana kanageso walagaa zioz gbilila koloonj nanjonj. Kawaajonj uuwaa, sele busuwaa, iwoi kuuyaa wanjanana kolooro uumeleenj kanageso anana iwaa sele busuya kuuya koloonj.

¹⁹ Anutunonj Meria anjaa so korondonj kinerj laligowaatiwaaqonj modabororo sokono. Kawaajonj iyanjaa momoya ano akademu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwo qokotaan nanjiwaaqonj keraqeeanjo moma laligoja.

²⁰ *Ilawoila kuuya namononj ano sombinonj Anutuwo kazi amakejuti, ii Anutunonj kuuya tawagia menj unjuano iyanjawa qokotaan uumotoonjo ambutiwaaqonj moma kokaenj jery tegoro sokono, "Mono neenaa Meranaga wasiwe kemenj maripoononj komunj saya maama laue nemunj kono koloowaa."

²¹ Onjo kaanagadeen wala nanamemengia bologa erotiwaajonj ama uugianonj Anutuwo uumotoonjo mende ama kere moma munj sigersigerj laligogi.

²² Wala kaenj laligogito, kambanj kokaamba Anutunonj anjawa uumotoonjo ama nambutiwaaqonj Meria wasiro balonj sele busuwo komunj koma konjoratinj onono. Kaenj nanji qewomewolonjgia songbano laligogi unjuama iyanjaa jaanonj soraaya koposogiaa qaaya qaa onjono keubutiwaaqonj mamboma jejeromonjromonj amakeju.

²³ Jejeromonjromonj amakejuto, laligonj wanjanwanjanj qen kamaanj unjwabotiwaajonj mono Kraist pondanj moma laarinj nambu. Anutunonj Oligaa Bunjaya iikanonj tando kuuroti, onjo iikawaa qaaya mogi. Uugianonj iikanonj nanjonj rindanjonj nama kotiinj laligowuti eej, mono oyanjboyanj koloowu. Nono Oligaa Bunjaya ii jery seinjeonj. Anutunonj ejemba mokoloonj onjono Siwe baatanonj laligonj kenjuti, iyonjoo batugianonj ii lligonj jery asarinj laligojonj. Pool niinonj kaanagadeen Oligaa Bunjawaawo gawonja ii menj laligojenj. Kianj.

Poolnonj zioz tuumbaa gawonj nomaenj menj laligoro?

²⁴ Kraistwaa sele busuya kuuya ii uumeleen kanageso anono koloojon. Kraistnon ananaajon ama konajilij moro kitia ej uumeleen kanageso qanananon umakeja. Niinon Kraistwaa sele busuya ilaan onjomambaaajon ama sele busunanon konajilij kitia ii menj moma laligojkejen. Kaen koloon nono onjojon ama siimbobolo moma laligoweti, iikawaaajon kamban kokaamba aisojkejen.

²⁵ Anutunon kuuj nono uumeleen kanagesoya kanagesoya welen qej onjoma gawon menj laligojen. Anutunon kalenmorianja ejemba mendeema nonomambaa arenja anoti, iikawaa so Buja qaaya jen seidaboromanatiwaaajon jero. Onjonon qeangon kotiwutiwaa gawon ii nono.

²⁶ Anutunon Buja qaa ii monowaa monoyanonga mesangoro ejemba qej seinj ama komugi gbiliurugia waama kaanagadeej komugi kaandeej kaan ama laligon kouma tompinj laligogi. Kaen laligogi qaa ii kambanja kambanja aasangoyanon eroto, kamban kokaamba kanagesoya kanagesoya soraaya anana ninisaama jero mojon.

²⁷ Anutunon kalenmorianjaa arenja kokaen jen anota eja, "Niinon qaana aasangoya ii neenaa kanagesouruna onjo inisaama injowe mobutiwaaajon mojen. Yonjonon ii moma yagon kema jen seigi Bujana aasangoyaa akadamuyanon mono waba kantria kantria yonoo batugianon somariinj qaqabunayawo koloowaa." Qaa kota aasangoya ii kokaen: Kraistnon onjo uugianon laligoji een, mono asamararanon keubombaa jejeromonjromon ama onjmakebaa.

²⁸ Anana Anutuwaaw arenj iikawaa so Kraistwaa kania ejemba kuuya onjojon menj asarinj laligojon. Yonjonon kuuya Kraistwo qokotaan nama kotiin akadamugiawo koloowutiwaaajon kuma onjmakejon. Kaen unjaninj Anutuwaaw jaasewanjon keubutiwaaajon mojon. Kawaajon momakootonana kuuya menj kululuun qambarjmban qaaya qaaya onjmakejon.

²⁹ Niinon iikawaaajon aon oronjkejen. Kraistnon ku-usunja qaganon sololoon inaan nomakeji, niinon mono iikawaa so manja qej laligojkejen. Kianj.

2

Poolnon Kolosi yonjojon majakaka moro.

¹ Niinon Kolosi onjojon ama manja qej laligojen. Kaanagadeej Laodisia sitinon laligojuti ano uumeleen alauruna tosanon noo jaasewana mende iigiti, mono kuuya yonjojon qama koolinj mamaga aon oronjkejen. Niinon onjo iikawaa kania mobutiwaaajon mojen.

² Kokaen qama koolinjkejen: Anutu, gii mono uugia nanjon onjona ororon somonjon jopagon aon motoon uuwaa akadamugia kuuya mokolowu. Ii mokoloon saanon kotiin iwoi kuuya moma kotodaborowuya. Kaen ama saanon Anutuwaaw Buja aasangoya, Kraistwaa kania ii kuuya moma asaridaborowuya.

³ Anutunon momoya ano momakootoya ii kuuya Kraistwaanon ama mesangorota eja. Anutuwaanon momakootoyaa kowia ii maa suanj kaanja kowi aasangoyanon ero Kraistnon iikawaa kiija meria kolooja. Kraistwaa jeta tenj koma iikaanjon saanon momakootoya ii mokolowonja.

⁴ Monjon mondokondoron ama qaa kele menj uugia kuuj tiligon onjombabotiwaajon Kraistwaa qaa ii jejen.

⁵ Selenon onjowo motoon mende laligojento, unja kokoosonanon mono onjowo nanja. Onjo kotiin Kraistwaa laarin qaaya tenj koma batugianon arenjiaa so bonjon laligojuti, onjojon kaen moma romonjon aisojkejen. Kianj.

Balombaa momoyanon somonjon onjombabotiwaaw galen meme qaa

⁶ Kawaajon onjo Kraist Jiisas menj ajaligi Pongja koloon nanji, mono iwo qokotaanjkejutiwaa so nanamemengia ama menj laligowu.

⁷ Qaa kuma onjogiti, iikawaa so mono kosogia Kraistwaanon mondongon iwo qokotaan nama uugia nanjon aon momalariwaa esunmumuya toroqen mokoloon laligowu. Dangisengia mono apu sasagon kamaanjkejiwaa so menj mepesej laligowu.

⁸ Ambosakon yonjonon balombaa momakooto kuma onjongi kana walaga mokoloon tosanon ii otaanjeju. Kaanagadeej ben kawali galen sombinj namo batugaranon laligon yoroo ilawoilagara kuuya galen koma onjmakejuti, tosanon Kraistwaa uugun iyonoonon qokotaanj qaa kuma onjmakeju. Kaen amakejuti, iyonoononga monjon onjoma tiligili omaya kawaa kasianon somonjon onjono kamaan boi iyonoo buja koloowubo.

⁹ Anutuwaaw momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwaanon ero balon sele busu menj asugiro. Kawaajon boi takapolakaya kaanja yonjojon mono galen menj aon laligowu.

¹⁰ Kraistnoŋ unja kawali galeŋ ano poŋ qerewenja ano jawiŋ kuuya yoŋoo wanġia kolooja. Kraistwo qokotaagi iinoŋ Anutuwaaw momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii saanoŋ sogianoŋ oŋono laligojuya.

¹¹ Kaen laligoŋ Kraistwo qokotaagi iinoŋ aiweseya hoŋa ii oŋoonoŋ kaanġagadeen kotoŋ oŋono laligoju. Aiwese ii boronoŋ selenananon kotonkejuitiwaa so qaagoto, Kraistnoŋ sele kotokoto qaita moŋ ama oŋonoti, ii kokaen; linoŋ selewaa nanamemen wala-ganoŋ galeŋ koma oŋombabotiwaajoŋ mono siingia kombombanja bologa ii somoŋgoro laligoju.

¹² *Kraistwaa qamoya roŋnoŋ anġiti, oŋoo uu walaganon mono iikaanġa tanitani komuŋ oomulu iikanon koomu roŋnoŋ kemero. Kaen kemeroto, Anutunoŋ Kraist menġ gbiliro koomunonġa waaroti, iwaa ku-usuŋanoŋ mono oŋo kaanġa-deen inaan oomulu iikanon nemuŋ koma oŋono gbiligi. Oŋo Anutuwaaw ku-usuŋa ii menġ aŋaliŋ moma laariŋ mugitiwaajoŋ ama Kraistwaa kooroŋanoŋ gbilin kотиin laligoju.

¹³ *Wala moŋnoŋ oŋoo siingia kombombanja bologa ii mende somoŋgoro uugia walaganon galeŋ koma oŋono laligogi. Singisoŋgo anġitiwaajoŋ ama uu koomuya laligogito, Kraistwo qokotaagi Anutunoŋ iwaa kooroŋanoŋ menġ gbilin oŋono. Singisoŋgonana mono kuuya soŋbandabororo kottiin laligojoŋ.

¹⁴ *Kilenjanana ano iikawaa ironġa jenġootoya ii Siwe gomanon lopo terenon oogita ero. Kraistnoŋ lophonana ii korebore koton qewagoro. Lopo iikanon Anutuwo nama gemanananon qeŋ tuarenjenġ ama nonoma eroti, iinoŋ ii kotogon maripoonon kosigoro tegoro.

¹⁵ Maripoonon komuŋ beŋ kawali galeŋ ano unja poŋ qerewenja namo sombin batugaranon ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, Kraistnoŋ iyoŋoo ku-usuŋia ii lua janġben jeta kaanġa qewagon riligoŋ rijonġodabororo. Kaen ama kaziurata kasanon gbadoon oŋoma gamu qeŋ oŋono. Kaen ama unjama otokoriaŋ maama renduŋ hororo qenjaaroyanon kagi haamo ama oŋonotiwaaw kania ii asuganon asugiro iigi.

¹⁶ *Kraistnoŋ haamo ama oŋonoti, iikawaajoŋ oŋo mono Kraistwo nama qaqaŋabuŋaŋagiawo satiin laligowu. Kaen laligogi oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ naa nene apuga oon nenġejuti, iikawaa soŋgoya eenġ ama jenġ koton oŋombabo. Gbani so kendon kowoga moŋ ano koin so koin dologa koujiwaa korisoroya ii amakeju me qaago, iikawaajoŋ eenġ jenġ bolin oŋombubo. Sabat kendon ii Sondameraanon me ween moŋnoŋ ramakejuti, iikawaajoŋ eenġ wambusoŋgianoŋ qeŋ jenġ oŋombubotiwaajoŋ mono galenġia men aon laligoju.

¹⁷ Soŋgo kaanġa kawaajoŋ mono geja mende ambu. Iwoi ii sareyagadeen koloaju. Eja oŋanoŋ dodowiro unjaunyanon wala kankeji, iikawaa so hoŋa ii Kraist. Nene soŋgo ano kendon rarawaa qaaya ii Kraistwaa sareya koloon kamaanġeqeta koloaja. Kraistnoŋ mono asugiroto, oŋo kilenġ kema kana sareya walaganon eenġ qokotaan laligowubo.

¹⁸ Tosia oŋonoŋ siingianoŋ kokaen amakeju: Oŋoanġiaa uugia menġ kamaanġ ama Siwe gajoba waegia menġ beŋ kaanġa mepeseen oŋomakeju. Kaanġagadeen jaagia meleeno unjaunġiaa iima iikawaajoŋ sewanġiki amakeju. Kaen oŋoanġiaa namowaa momoyanon kuuŋ oŋono selegia eenġ totoon menġ uma selememe amakeju. Yoŋoononġa moŋnoŋ tiligoŋ oŋoma Kraistwaanonġa utuŋ oŋombabo. Kaen ano oŋo momalaariwaa kuunon haamo mende ama tawagia mende mewubo. Kawaajoŋ mono galenġia menġ aon laligoju.

¹⁹ *Yoŋonoŋ Kraist wanġana koloaji, iwo nananġia ii mesaon lan laligoju. Kraistnoŋ wanġana koloon iyanġa sele busuya kuuya anana galeŋ koma nonono saanon qokotaan aon laligojoŋ. Sii toroqeqeya ano tokotokoya iikanon mono sele busuyaa dondomonuruta mindiriŋ somoŋgoŋ nononġi metalanġon motooŋgo kolojoŋ. Kaen koloon Anutunoŋ nemuŋ koma nonomakejiwaa so somariin kottiinkejoŋ.

Kraistwo nanġi namowaa momoyanon galeŋ koma oŋombabo.

²⁰ Oŋo Kraistwaanon qokotaagi uu walagagianon komuro beŋ kawali galeŋ yoŋoo kasa gbadononġa loloogi. Yoŋonoŋ namo sombin batugaranon laligoŋ iwoigara kuuya galeŋ koma oŋomakejuto, oŋo mende galeŋ koma oŋomakeju. Kawaajoŋ boi takapolakaya kaanġanoŋ jenġkoto lanġ ama oŋomakejuti, ii mono naambaajoŋ eenġ otaanġeju? Siwewaa buŋa koloajuto, kilenġ namowaa qaaya otaagi sisau koloonkeja.

²¹ Soŋgoda kokaen amakeju, "Ii mende gajuŋon mewa. Moŋ ii mende kisiriwa. Iwoi ii mende oosiriwa."

²² Balon ejembanon iyanġiaa wanġianoŋ kaen jenġ koton tosaanġa kuma oŋomakejuto, Anutunoŋ kaanġa qaago. Anutunoŋ iwoi kuuya ii ama mewonatiwaajoŋ ama jero men neniŋ qaombutiwaajoŋ ano eju. Ii balombaa iwoi tatawaga.

²³ Ii kilen tosonianj bej kawali galen ano gajoba waegia mej bej kaanja mepeseen onjombotiwaajon kaparanj komakeju. Ii kaparanj koma "Ananaa uunana mej kamaanj anjonj," jen iikanonj mondonj selewaa siingia kombombanja bologanonj galen koma onjombabotiwaajonj songoya songoya ama selegia qen sembenj aonj aonkeju. Kaenj ama jenkootogia amakejuti, ii momakooto qaganonj aambaa tani kolooro mamaganonj siligia ii iima mogi umakeja. Umakejato, ii kilenj kaenj selewaa siingia kombombanja bologa anjonj kombombaaajonj amamaanj ii laj otaankeju. Kawaajonj jenkooto qaagia iikanonj mono iwoi omaya totoonj kolooja. Kianj.

3

Kraistnonj laaligo gbilianonj laligowombaa esuja nonomakeja.

¹ *Kraistnonj eukanonj uma Anutuwaaw boro dindinanonj jinjaronj jakeya menj qaqabuayawo raja. Anunotonj Kraist menj gbiliinj muroti, iikawaa tani kaanjagadeen onj menj gbiliinj onjono koomuyanongja waama laligoju. Kawaajonj onj Siwe gomanonj eu ilawoila eji, uugia mono iikanonj somongonj laligowu.

² Balombaa ilawoilaya kanonj qaagoto, eukanonj ilawoila eji, uugia mono iikanonj somongonj kotiiinj laligowu.

³ Onjoo uugia walaganonj komuro Anutuwaanonj dunjonj laligoju. Kaenj Anutuwaaw aonjanonj kema laaligo kotigaa kania mokoloogi. Kraistnonj Siwe laaligo aasangoyanonj laligoji, onjoo uulaaligogianonj mono iikawaa so aasangoyanonj eja. Kawaajonj uugia mono Kraistwo somongonj laligowuya.

⁴ Kraist laaligo kotigaa Tonananonj mombo karo asamararanjanonj asugiwaati, kambanj iikanonj onjono mono kaanjagadeen asugigi unjano iwo Anutuwaaw asamararanjanonj keubu.

Uu walaga ano uu gbilia ii aworanjonj aojao.

⁵ Balombaa siingia kombombanja bologa kania kania ii uugianonj enj yayasesen menj onjomekejuti, iyonjoo wanjia mono kuuya rinjanjgodaborowu. Bao kasu kaanja serowiliinj ano qewolonj anjonjorayawo ii mono gema qewu. Uuselewaa siinj kombombanja bologa ii mono mesaonj ugere bologa qowogogi bogowa. Iwoi menjgo mewombaaajonj mambanj koloonj koposongonjkejuti, iikanonj tando lopionj waegia menj mepeseen onjonjutiwaaw tania kolooja.

⁶ Ii angitiwaajonj ama Anutuwaaw irinjanonj soono uuказia qagianonj ano umakeja.

⁷ Siingia kombombanja bologa kaananonj mono wala onjooanjiaa laaligogia kaanjagadeen galenj kono kana bologa ii riinj otaanj laligonjkegi.

⁸ Kaenj laligogito, kambanj kokaamba onj kaanjagadeen iwoi iikaanja kuuya ii mono giligi kema: Uuduudu moma uugeregianonj juma onjoro uugianonj aonj uubooli mojufo, ii unjuma giligi kema. Kaanjagadeen uuqege qaa tokoronjkota ano qaa anjonjorayawo jenj uugia menjerenjgojuti ii mono kuuya gema qenj mesaowu.

⁹ *Onjoo uu walaga ano iikawaa nanamemenja anjonjora-yawo ii yakarinj qenj komunj laligojuti eenj, qaa qolonjmolongoya mono mende aminj mobu.

¹⁰ *Onjoo uu walaga kotogonj mombo letoma uu dologa mouma laligoju. Mokomokoloo Tonananonj iyanjaa kania moma asariwombaa sareya anoti iinonj mono iikawaa so uu dologa ii letoma muro toroqenj kolonjanjkeja.

¹¹ Kawaajonj anana Juuda me kantri tosiaa ejemba laligojonj, ii mono so motoonjgo koloojonj. Anutuwaaw aiweseya selenananonj kotogi me qaago, ii kilenj Anutuwaaw jaanonj so motoonjgo koloojonj. Taonj ejemba momogiaawo me qandaya (bus kanaka) laligonj iyanjiaa qaagianonj irikawaraka jenj poumapou laligojuti ii kilenj Kraistnonj uunananonj nano motoonjgo koloojonj. Ananaa gawonana menjkejonj me tourunana ii tawaya qaa eenj welenj qenj onjomekejoni, iikanonj iwoi qerewenja koloojato, honjbonja ii Kraist. Iinonj mutulangonj kuuya nunuugunj uma Kinj Pohnana uuta motoonjgo kolooja.

¹² *Anunotonj meweerjonj onjono uu dologa otaanj Anutuwaaw wombo alauruta soraaya kolooju. Kawaajonj onjono mono batugianonj kiankomu ama ala menj aonj laligowu. Uugia menj kamaanj tosaanja gumbonjonjonj qaganonj ama onjoma lombo moma mokosingonj laligowu. Sili iikanonj mono malekugia kolooro konji kemero ii pondanj menj laligowu.

¹³ *Mono lolongonj bologaa kitia mende meleembuto, mono qaqa-anjonj aonj laligowu. Kalanj koma aogi batugianonj qaa koposo kolooro monjonj alia jenj mumambaaajonj moji, ii mono mesaonj aowu. Pohnonj singisonjogogia songbama mesaoroti, onjono mono batugianonj kaanjagadeen ama aonjkebu.

¹⁴ Kaen ama uujopawaa malekugia ii konji kemero iikawaa qaganonj mono uukalenj ama jopagonj aogi qabo koloowaa. Uujopa kanonj akadamu kuuyaajonj jejenj, ii qoonjonj mindirinj wanjiaga nanja.

¹⁵ Kraistnonj onjo luaenonj sele busu motoonggo koloonj laligowutiwaajonj onjoono. Kawaa-jonj iwaa luaenonj mono uugianonj enj awaawaa qawa loqagia kolooro uubonjononj jenj mepeqepesee ama laligowu.

¹⁶ *Kraistwaanonj Buja qaa iikanonj mono uugianonj enj batugianonj mamaga asuginj seiwaa. Mono momakooto qaa kuuya jenj kuma aonj qambanmambanjenj aonkebu. Unja Toroyanonj sololoonj onjomakejiwaa so mono Buja Rii Ondino (Buk Song), mepepepese rii (oonjaa) ano uuwaa rii tosia ii uu wombogianonj Anutu mepepeenjenj qamakebu.

¹⁷ Nanamemenj ii me ii jenonj me silinonj ama mewuti ii kuuya mono Ponj Jiisaswaa qanonj amakebu. Kaenjenj anji Kraistnonj nemunjenj koma onjono Manjenj Anutu oewae jenj munjenj laligowu. Kianjenj.

Loemba, nemunjenjenj ano welenjeqe onjo qambanmambanjenj qaa

¹⁸ *Emba onjo mono lourugia yonjo qaa baatanonjenj kema laligowu. Pombaa buja koloojutiwaajonj mono kaenjenj anji sokombaa.

¹⁹ *Eja onjo mono embaurugia uukalenonjenj jopagonjenj onjoma goronjooso wosokondunjenj qaganonjenj mende ama onjoma laligowu.

²⁰ *Merabora onjo Pombo qokotaanjenj nama nemunjenjenjwoigia yoroo jegara otaagi Ponjonjenj injiuro sokombaa. Kawaaajonjenj onjo mono qaagia jewutiwaa so kuuya tenjenj koma onjoma laligowu.

²¹ *Manjurunana onjo meraboraurugianonjenj awasanjakagia mesaowubotiwaajonjenj mono mende unjenj ureenjenj horonjenj kitorjenj onjoma laligowu.

²² *Welenjeqe onjo mono namononjenj galenjurugia yonjo qaagia kuuya tenjenj komakebu. Kondokondoowaa wanjenj anji ejembanonjenj injisosoroowutiwaajonjenj qaagoto, gbingbaonjenj mesaonjenj Pombaa jeta uuguwombotiwaajonjenj sombugia moma uugia gawononjenj ama menjenj laligowu.

²³ Iwoi ama menkebuti uugia mono iikanonjenj somonjonjenj kokaenjenj romonjonjenj: Balonjenj ejembagadeenjenj qaagoto, Ponjenj iyanjenj mono welenjenjenj qenjenj munjenj laligoju.

²⁴ Ponjenj Kraist welenjenjenj qenjenj munjenj laligogi iinonjenj tawagia Siwe gomanonjenj ano eji, ii onjono bujagia koloowaa. Mono kaenjenj romonjonjenj laligowu.

²⁵ *Monjonjenj gawonjenj menjenj soowaati Anutunonjenj kaanjiadeenjenj menjenj soosooyaa ironjenj meleema mubaa. Anutunonjenj tosaanjenj mende injisosoronjenj tosaanjenj mende sureenjenj onjomakejato, kuuya anana so motoonjononjenj gosinjenj nonoma qaanana jenjenj tegowaa.

4

¹ *Galenjurunana onjoononjenj Ponjenj somata ii Siwe gomanonjenj laligoji, ii moma kotojutiwaajonjenj mono welenjeqeurguia yonjowo wasombura maayanonjenj aonjenj so motoonggo ama onjoma laligowu. Kianjenj.

Qambanmambanjenj qaa tosia

² Qamakooli gawonjenj mono kaparanjenj koma menjenj laligowu. Iikanonjenj mono uugbiligibili laligonjenjenj mepeqepesee ama laligowu.

³ Mepeqepesee ambuti iikanonjenj mono nonojonjenj kaanagadeenjenj kokaenjenj gama koolinjenj laligowu, "Anutu, gii mono Pool nenjauruta kana menjenj onjona saanonjenj Kraistwaa Buja qaa aasanjgoya ii jenjenj asarigi seiwaa." Niinonjenj Buja gawonjenj mewutiwaajonjenj gbadoonjenj nongjenj kapuare mirinonjenj rajenjenj.

⁴ Niinonjenj Buja qaa Anutu waa siinjenj aa so jewe asariwutiwaajonjenj mono qamakooligianonjenj nanjonjenj noma laligowu.

⁵ *Ejemba uumeleenjenj mende ama seleenjenjenj laligojuti ii mono momakooto qaganonjenj ama onjoma laligowu. Uuwaa gawonjenj mewombaa kana monjenj koloowaati kambanjenj ii mono mende mesoqesoonjenj tiwilaawuto, ejemba kooronjianonjenj kema bonjonjenj qambanmambanjenj koma onjombu.

⁶ Qaa aminjenj mobuti, ii mono kambanjenj so siyawo mindirinjenj injijogi naanjawo koloonjenj keba. Qaa injijogi ejemba motomotoonjenj siingia kolooro kuuya yonjoononjenj qaa nomaenjenj meleema onjombuti ii mono moma yagonjenj iikawaa so jenkebu. Kianjenj.

Poolnonjenj Tikikus Onesimus wasinjenj orono kawao.

* 3:16: Ef 5.19-20 * 3:18: Ef 5.22; 1 Piito 3.1 * 3:19: Ef 5.25; 1 Piito 3.7 * 3:20: Ef 6.1 * 3:21: Ef 6.4
* 3:22: Ef 6.5-8 * 3:25: Dut 10.17; Ef 6.9 * 4:1: Ef 6.9 * 4:5: Ef 5.16

7 **Wombo alana Tikikus iinon Pombo qokotaan nama niwo gawonɔ tororo men neɣana koloɔja. Iinon onɔonon kan nomaen ama laligonkejenj, iikawaa sunduya kuuya injjoro mobu.

8 Nomaen ama men rama laligojonj, onɔ sundu ii mobutiwaajon wasin mube onɔonon kawaa. Iinon kan saanon ulunɔkolej ama onɔmbaa.

9 *Kaanagadeen wombo alanana Onesimus Kolosi onɔononɔga kan Pombaa qaaya pondan otaan men yagonkeji, niinon ii wasiwe eleema kawaa. Eja woi yoronon kan kokanon iwoi kuuya nomaen kolooro laligojonj, iikawaa sunduya saanon jedaborori mobuya. Kian.

Yeizozo qaa tetegoya

10 *Aristarkus niwo kapuare mirinon raji ano Barnabaswaa niwita Maak yoronon yeizozogara jen ani onɔonon kaja. Maakwaaajon qaana kokaen jen kotowe mogi: Onɔonon kan koubaati eenj, ii mono saanon koma horon ala men mubu.

11 Joosua qata mon Jastus qajuti iinon kaanagadeen yeizozoya jen ano onɔonon kaja. Neɣaurunanon niwo Anutuwaabentotonɔga gawon men laligojuti iyonoo batugianon eja karoon yonononɔga Juuda ejaga laligoju. Yononon ulunɔkolej ama noma laligogi.

12 *Anɣiaanona eja Epafras Kraist Jiisas welen qen munkeji, iinon yeizozoya jen ano onɔonon kaja. Iinon kamban so onɔonon ama qama koolinkeja. Qaa kuuya Anutuwaab jetaa so koloon eji, onɔ iikanon rindanɔn nama kotiin akadamiawo koloon laligowutiwaajon aon onɔnkeja.

13 Niinon iwaa kania moma kokaen nanɔn jejen: Iinon onɔ ilaan onomabaaajon gawon mamaga menkeja. Kaanagadeen Laodisia ano Hierapolis taon woi kanon moma laarin laligojuti iyononon ama gawon naa afaanaga men aon onɔnkeja.

14 *Wombo doktanana Luuk ano Deemas yoronon kaanagadeen yeizozogia jen ani onɔonon kaja.

15 Niinon yeizozogia jen oojenj, ii mono uumeleen alaurunana Laodisia taonon laligojuti, ii injjogi mobu. Kaanagadeen Nimfa ano iwaa mirinon kanageso ajoroonkejuti mono ii injjogi mobu.

16 Tere koi weenɔn onɔnɔngi mogi tegoro iikawaa gematanon ii mono anɣi Laodisia uumeleen kanageso yononon keno weenɔwu. Laodisia yononon tere mon oowe kenoti ii anɣi onɔonon karo onɔ ii kaanagadeen weenɔwu.

17 *Arkipus eja ii mono kokaen ijogi moba, "Ponon Bunɔ gawon mewaatiwaajon jen koton goma koipuga raro laligojanj, giinon mono gawon ii romonɔn kuuya medaborowa."

18 Pool niinon yeizozogia jen neena boronanon qana kokaen oojen: Pool. Onɔ mono kasa gbaddonawo nii romonon noma laligowu. Kalenmorianon mono onɔowo ewa. Kian.

* 4:7: Apo 20:4; 2 Tim 4:12 * 4:7: Ef 6:21-22 * 4:9: Flm 10-12 * 4:10: Apo 19:29; 27:2; Flm 2-4; Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39 * 4:12: Kol 1.7; Flm 23 * 4:14: 2 Tim 4.10, 11; Flm 24 * 4:17: Flm 2

Tesalonaika Tere 1

Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere mutuya ano.

Jen-asa-asari

Room mindimindiri kantriwaa prowins qata Masedonia kawaa siti waŋa ii Tesalonaika. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoŋ Filipai siti mesaŋ Tesalonaika kaŋ gawoŋ mero tosiaŋoŋ uugia meleenŋi kuma oŋono uumeleen tuuŋ kolooro. Ii kolooro, tuarenjen iikanondeen kolooro. Poolnoŋ Kraistwaa Buŋa qaa jen asariŋ uugia kuuro iikanŋoŋ Griik ejemba Juuda yoŋowo toroqen laligogiti, iyoŋoonoŋga mamaganŋoŋ uugia meleenŋi tuuŋ iikanŋoŋ somariiro. Kawaajoŋ Juuda ejemba uugia mende meleema uugianoŋ boliro Pool gema qeŋ mugi. Gema qeŋ mugitiwajoŋ bimooro kana moŋgama oŋomesoŋ Berea taonoŋ keno. Kanagen Korint sitinoŋ laligoro neŋata Timotinoŋ ala ilailaaya koloŋ Tesalonaika sitiga kaŋ nomaen moma laarigiti, iikawaa sunduya ijoro mero.

Poolnoŋ Tereya mutuya Tesalonaika anoti, ii Kraistwaa alauruta yoŋoo uugia nanŋon momalaariga meŋ kotiiwaatiwajoŋ ooro. Poŋ moma laarin uunŋoŋ jopagoŋ aŋŋeŋjuti, iikawaa bujuya momago yoŋooŋoŋ Anutu mepeseja. Aŋo laaligo yoŋowo nomaen ama laligoroti, ii duduuwubotiwajoŋ ii papianoŋ ooja. Tesalonaika uumeleen tuuŋ batugianoŋ qaa tosaŋa kolooro jegiti, Poolnoŋ ii meleema jen asariŋ ooja. Qaa tosia ii kokaen: Kraistnoŋ eleema karo Siwe laaligoŋoŋ keubŋoti, iikanŋoŋ tosiaŋoŋ uugia meleema koomunoŋ ejuti, iyoŋooŋoŋ mono nomaen koloowaa? Kraistnoŋ naa kambanoŋ eleema kawaa? Qaa ii meleema kokaen jen kotoŋoŋoŋ, “Oŋo Kraist mombo kawaatiwajoŋ jejeromŋromŋoŋ ama mamboma laligoŋ iikanŋoŋ mono gawoŋ awaa awaa ii jeŋeŋa nama pondan meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1

Dangisen jen aisoŋoŋ mepeseja 1.2-3.13

Nanamemen dindiŋa ambutiwajoŋ kuuŋ oŋoŋja 4.1-12

Kraistnoŋ kawaatiwaa qaaya kuma oŋoŋja 4.13-5.11

Qambanmamban qaa tetegoya tosaŋa 5.12-22

Terewaa qaa kota waŋa 5.22-28

¹ *Pool, Sailas ano Timoti nononoŋ Tesalonaika uumeleen kanageso oŋowo qaa amin mobombaajoŋ tere koi ooŋoŋ.

Oŋo Maŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaan nanŋi mono kalenmoriar oŋoni luaenoŋ laligowu.

Momalaari qeŋ gbilijutiwajoŋ aisoŋoŋ.

² Nononoŋ suulan romoŋoŋ oŋoma kuuya oŋooŋoŋ “Anutu keraqeeango dangisen!” jen mepeseŋkeŋoŋ ano qamakoŋoŋ gawoŋ meŋ iikanŋoŋ kamban so qagia qamakeŋoŋ.

³ Oŋo Jiisas Kraist jopagoŋ moma laarigi uujoŋpayanŋoŋ nemuŋ koma oŋono gawoŋa kotiiŋ meŋkeju ano Poŋnananoŋ eleema kawaatiwajoŋ jejeromŋromŋoŋ ama kaparan koma mambomakeju. Nononoŋ ii kuuya Anutu Maŋnanaa jaasewananoŋ saanoŋ romoŋoŋkeŋoŋ.

⁴ Uumeleen alaurunana, Anutunoŋ jopagoŋ oŋoma oŋo iyanŋajoŋ kokaen meweŋoŋoŋ oŋonoti, ii moŋoŋ.

⁵ Nononoŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋaya meŋ oŋooŋoŋ kaŋ batugianoŋ nomaen ama laligoŋiŋi, oŋo ii moju. Nononoŋ Buŋa ii qaa toŋgadeen mende jeniŋ mogito, Uŋa Toroyanoŋ sololoŋ nonono awasankaka nama esuŋmumuyawo uugia kuuŋ laligoŋiŋi.

⁶ *Kaen laligoŋiŋi oŋo koŋajiliŋ somataa uutanŋoŋ laligoŋ Buŋa qaa moma aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgi. Ii aŋgoŋ koŋgi Uŋa Toroyanoŋ korisoro oŋono Poŋ ano nonoo silinana otaan laligoŋi. Ii nomaen kolooroti, nononoŋ ii saanoŋ moŋoŋ.

⁷ Kaen gemananoŋ kaŋ laligoŋ Masedonia Akaia prowins woi kanŋoŋ Jiisas moma laarijuti, korebore yoŋooŋoŋ sili awaa qendeema oŋomakeju.

⁸ Ii kokaen: Oŋo Pombaanoŋ qaa moma aŋaliŋ aŋgoŋ koma jen laligogi tosiaŋoŋ ii aŋgotoman kaŋa toroqen jen seiŋi keno. Kema laligoŋ Masedonia ano Akaia prowins woi ii sokondabororo. Ii sokondabororo, iikayadeen qaago. Oŋo Anutu moma laariŋ gawoŋa megiti, iikawaa oŋanoŋ mono gomaŋ so kema kaŋ seiŋo mamaganŋoŋ uugia meleenŋi. Ii kilikalu qaago. Kawaajoŋ nono iikawaa qaa moŋ mende toroqen jewoŋa.

⁹ Nono onjoonon kanij nomaen kolooroti, iikawaa sunduya ii gomañ tosaana yonjonon jej seigi angotomañ kaanja momakejon. Onjo tando lopion ano beñ qolonjoya ii gema unuj Anutu honjatonja ano laaligo Toyaanon eleema gawonja menj laligoju.

¹⁰ Anutunon Meria menj gbiliro koomunonja waaroti, onjo iinon Siwe gomanonja kamaañ asugiwaatiwaajon mambomakeju. Anutuwaaw irinjonsoonjonon kanagen asuganon asugiro Jiisasnon mono kamaañ jinjaun kanjanawo iikanonja metogon nonombaa. Kianj.

2

Poolnon Tesalonaika sitinon gawon nomaen mero?

¹ Oo uumeleer alaurunana, nono onjoonon kanj gawon meninj, iikanon mende janjon qaonoto, honja saanon kolooro. Onjoanjo ii kaanjagadeer saanon moju.

² *Mende janjon qaonoto, wala Filipai sitinon gawon meninj horon ureer ama nononji siimbobolo moninj, ii moju. Siimbobolo ii momago onjoonon kanij tosianon tuarenjen kotakota ama nonongito, ii kilen Anutunon awasankaka nonono nama iwaanon Oligaa Buña ii jenj asarin onjoma laligoninj.

³ Nonoo kanianana ii kokaen: Uukuuku qaanaa ii anjomokolon qaganon mende jenkejon. Anano jinjaun anij uunananon menjerenjonaga, ii kaanja mende jenkejon.

⁴ Kaanja qaagoto, Anutunon Oligaa Buña jenj seiwonjatiwaajon niniima uunana gosiro sokono moma laarin nonoma Buñaja nononoti, iikawaa so mono qaaya menj jenj asarinkejon. Anutunon uunana angotete menj gosinkeja. Kawaajon sokonagoti iwoi kuuya ii Anutuwaaw jaanon sokombonjatiwaajon amakejon. Ii ejemba siingia otaawonjatiwaajon qaago.

⁵ Nononon kamban monjen ejemba kebelele qaanon kele qen onjombombaaon mende kema kaniñ, ii moju. Nono dogonana esuuj monej iwoi nonombutiwaajon monjon qaa siliaa siliaa mende jeninj. Anutunon kanianana ii saanon jenj nanjowaa.

⁶ Onjo me ejemba tosianon qabuñja nonombutiwaajon mende kaparan koma laligoninj.

⁷ Kraistwaa aposoluruta koloojonjawaajon saanon uugia kokaen kuuwonaga, "Onjo mono nanjon nononji batugianon uuwaa gawon mewonja." Iikaen jeninj sokonagoti, nononon onjo batugianon migigiñ onjoma laligoninj. Merabora nemunjanon aju onjoma kalan koma onjomakeji, iikawaa so mono nononana menj kamaañ aon bonjon ama onjoma laligoninj.

⁸ Nononon nemurman kaanja kokokolinj onjoma laligoninjawaajon ama Anutuwaanon Oligaa Buña onjoninj ano toroqen ananaa laaligonana kaanjagadeer qeleema onjombombaaon jororinj laligoninj. Onjonon honjaga komunja meraboraurunana kolooji.

⁹ Oo uumeleer alaurunana, nono onjoonon ama gawon menj selenana qen laligoninj, mono ii romongowu. Nanjon nonombutiwaa lombotanon onjoononja mombaa qaganon ubabotiwaajon gomantiña asasaga nononanaa boronananon gawon menj Anutuwaanon Oligaa Buña jenj asarin onjoma laligoninj. Ii mono duduuwubo.

¹⁰ Jiisas moma laarjuti, nononon onjo qaagia kuuya dindinjagadeer gosin soraaya koposowaa qaanaa qaa laligoninj. Onjo ii iima moma nanjon jenj nanjowutiwaa so kolooju. Anutunon kaanjagadeer ii jenj nanjon dangunu kaanja nanja.

¹¹ Amanon iyanja meraboraanja bonjonbonjon ama onjomakeji, iikawaa so nononon onjo motomoton ama onjoma laligoninj. Ii kaanjadeer saanon moju.

¹² Nononon uuwaa nanjonanjo qaa jenj ulurkolen menj onjoma laligoninj. Anutunon onjo iyanja bentotonon keuma asamararanon asariwutiwaajon onjoono. Kawaajon nononon uugia kuun qaa kokaen jenj asarin laligoninj, "Nanamemengia mono Anutuwaaw jaanon sokombaatiwaa so soraaya soro ama menj laligowu."

¹³ Kawaajon nononon kaanjagadeer suulan Anutu kokaembaajon mepeseenkejon: Anutuwaaw Buña qaa onjoninj, ii balon ejemba ananaa qaa kaanja mende buña qen agito, onjonon Anutuwaaw qaa jeta kaanja moma ii anjalinj anjon konji. Ii moma laarigi iikanon mono menj gbilinj onjono letomakeju.

¹⁴ *Juuda ejemba Judia prowinsnon uugia meleengi Juuda tosianon anjosiri ama onjonji siimbobolo mogi. Yonjonon ii moma kilen Kraist Jiisaswo qokotaan nama Anutuwaanon uumeleer kanageso kolooji. Uumeleer alaurunana, onjo batugianon mono kaanjadeer kolooro: Onjoanjoa Griik ejembanon Juuda yonjo tani kaanja ama onjonji onjonon siimbobolo ororon moma Anutuwaanon kanageso kolooji.

¹⁵ *Juuda yonjonon gejatootoo ejemba unugi komugi Pon Jiisas kaanjagadeer qegi komuro nono sisiwerowero ama nonoma laligogi. Yonjonon Anutuwaaw jaanon mende sokoma ejemba kuuya kere ama nonomakeju.

* 2:2: Apo 16.19-24; 17.1-9

* 2:14: Apo 17.5

* 2:15: Apo 9.23, 29; 13.45, 50; 14.2, 5, 19; 17.5, 13; 18.12

¹⁶ Nono waba kantri oñonon uugia meleema letombutiwaajon Buja qaa jewombotiwaajon ama anjon koma kojangin nonomakeju. Kaen singisonjo qeragogi qagianon umakeja. Singisonjogia qeragogi soya Anutuwa jaanon saa qero irinjonsoonja toroqen anjon komambaajon amamaan kamban kokaamba qendeeno qagianon udaboroja. Kian.

Poolnoj Tesalonaika mombo kemambaajon moro.

¹⁷ Oo uumeleen alaurunana, anana kamban kokaamba kamban toroga deema laligojon. Selenananon deema laligojonto, uunananon somonjon motoon laligojon. Kawaajon onjo jaasewangia iibombaajon mono kaparan koma uuqeeango laligojon.

¹⁸ Kawaajon onjoonon kawombaajon moma laligonin. Pool niinon indin motoonjon qaagoto, indin woi kamambaajon batogoweto, Satanon somonjon nonono amamaanin.

¹⁹ Onjo nononanaanon ila wage soronana kaanjan nanju. Pohnana Jiisanon eleema karo iwa jaasewananon keuma nambonati, iikanon injiima "Uuwa gawon eengereda mende men laligonin," kaen jewombaajon mojon. Nononon qaa ii onjo ano tosaan yonjojon ama afaanagadeen jewombaajon jejeromonromon anjon. Kawaajon onjojon ama hononja qaa aison selenana men umakejon.

²⁰ Nononon onjojon ama qabuja mokolonin korisoro ama nonomakeju. Kian.

3

Timoti wasiri Tesalonaika keno.

¹ *Onjo nomaen ama laligojuti, ii mobombaa motoqoto somata moma bimbimjon toroqen een laligowombaajon amamaanin. Kawaajon noronarodeen Atens sitinon laligowotiwa qaa somonjon

² alanara Timoti wasiri onjoonon karo. Iinon Anutuwa gawon men norowo Kraistwaa Oligaa Buja jen seinkeja. Iinon uu nangonanjo qaa onjoma momalaargia men kotiiwaatiwaajon karo.

³ Anutonon arenjana jen tegoro tosanon qotogon onjomaakeju, ii onjoangio saanon moju. Onjoononga monjon konjilin uutanon kongbara ama looriwabotiwaajon jenin karo.

⁴ Nononon Tesalonaika onjowo laligon kamban iikanon onjojon walawala qaa kokaen jenin, "Pombaa uusiina ten konin ejembanon sisiwerowero ama nonongi konjilin mokoloowonja." Kaen jenin iikawaa so onjanon kolooroti, ii saanon moju.

⁵ Kaen kolooro angobato Toyanon injiongoro loorin kamaagi gawonana onjanon kamaan janjon qaombabo. Kawaajon nomaen moma laarin laligojuti, ii mobombaajon motoqoto somata anin bimooro mombo een laligomambaajon amamaan Timoti wasiwe qisin momambaajon karo. Kian.

Timotinon sundugia ano monin qeangoro.

⁶ *Motoqoto moma laligoninto, Timotinon kema onjomesaon eleema kan bujagia awaa men kan kokaen ninijoro: Onjo Pon saanon moma laarin uujopagon aonkeju ano kamban so nonojon romongogi awaa koloonkeja. Nononon injiibombaa siin monin onjonon kaanagadeen nono niniibombaajon kaparan komakeju.

⁷ Oo uumeleen alaurunana, nononon sisiwerowero konjilin kania kania monin kamban iikanon kan moma laarijutiwa sunduya awaa ninijoro monin qaa iikanon mono onjanon ulunkolej men nonono. Kawaajon kamban kokaamba onjojon ama afaanjon luaenon awaagadeen laligojon.

⁸ Onjo Pombo qokotaan bon qen nambutiwaajon nononon mono onjanon kotiin laligojon.

⁹ Onjojon ama Anutuwa jaasewananon hononja qaa aisonkejon, korisoro kuuya iikawaajon mono nomaen Anutu mepeseen dangisen jenin sokonaga?

¹⁰ Nononon asasaga gomantiina uunana men kululuun kaparan koma kokaen qama koolinkejon, 'Anutu, mono ilaen nonona Tesalonaika kema jaasewangia iima mondorin momalaargiaa iwoiwaajon amajaajuti, ii onjombonja. Qaa ii onjanon.'

¹¹ Kaen qama koolinin Anutu Manjana anja ano Pohnana Jiisas yoronon mono kana meleun nononi saanon onjoonon kawonja.

¹² Toroqen kokaen qama koolinkejon, 'Nono honombononja qaa uujopagon onjomaakejon, Pon giinon mono uujopaga toroqen onjon batugianon seiro angia qendeema aon ejemba kuuya kaanjadeen qendeema onjomaakebu.

¹³ Pon, giinon mono uugia men kotinkeba. Pohnana Jiisas giinon kanagen kanagesoga soraaya kuuya yonjo mombo kawagati, kamban iikanon Tesalonaika yonjon soraaya koposowaa qaagia qaa Manjana Anutuwa jaanon nambu.' Kaen qama koolinkejon.

4

Nanamemenj solarja uujopayawo ii sokombaa.

¹ Uumeleenj alaurunana, qaa monj ii kokaenj: Nanamemenjia Anutuwaaw jaanonj anjgi sokombaatiwaaw kania kuma onjoninj ii koma gbilinj otaanjkejuto, ii toroqenj mamaga amakebutiwaajonj uugia kuujonj. Nonononj qambanjmambanj qaa iikaenj Ponj Jiisaswaa qatanonj onjonj.

² Nonononj Ponj Jiisaswaa ku-usunj qaganonj nama jojopanj qaaya jenj kotonj onjoninj, onjononj qaa kota motomotoonj ii modaboroju.

³ Anutunonj onjoonj uusiinj kokaenj moja: Onjo mono serowilinj gema qenj soraaya takkootoya koloonj laligowu.

⁴ Anutuwaanonj kana dindinj ii mono kokaenj moma kotowu: Uu selegiaa siingia kombombanja galenj koma soraaya (laligonj onjoangiaa embagia anja anja menj) laligogi akadamuyawo koloowaa.

⁵ Uumeleembaa gadokopa yonjononj Anutuwaaw kania mende moma kotonj uugianonj gere jero emba lanj menkjeju. Iikawaa so mono mende ama laligowu.

⁶ Kaenj qaagoto, emba loyanonj monjenj keno monjononj oloj kanj emba mende seigowa. Monjononj bologa kaanja ano uugaranonj koboowabo. Wala qambanjmambanj qaa ii jenj galenj menj onjoninj, iikawaa so monjononj emba menj boliro Ponjononj singisongoya kuuyaa ironja meleema mubaa.

⁷ Anutunonj anana qewolonj laligowombaaajonj qaagoto, laaligo soraaya laligowombaaajonj nonoono.

⁸ Kawaajonj monjononj jojopanj qaa ii mesaowaati, iinonj balonj ejembaga qaagoto, mono Anutu gema qewaa. Anutu Unjaya Toroya onjomakeji, ii mono gema qewubo.

⁹ Batugianonj jopagonj aonkejuti, iikawaa kania Anutunonj kuma onjono onjoangio modaboronj laligoju. Kawaajonj nonononj uunonj jopagonj aowombaa qaaya mombo onj onjombombaaajonj mende amamaajonj.

¹⁰ Oo uumeleenj alaurunana, onjo Masedonia prowins uutanonj uumeleenj alaurunana kuuya uunonj jopagonj onjoma laligojuto, ii mono toroqenj mamaga ama laligowutiwaajonj uugia kuujonj.

¹¹ Mono osonjononj laligonj onjoangiaa laaligo nanjonanngogia galenj koma borogianonj gawonj menj laligowu. Kaenj ama akadamugiawo koloowombaaajonj mono kaparanj koma nambu. Wala kaenj jenj kotonj onjoninj iikawaa so mono ama menj laligowu.

¹² Kaenj anjgi uugia mende meleema seleenjenj nanjuti, iyonjononj nanamemenjia solarja iima yagonj goda qenj onjoma laligowu. Injarere lanj laligonj nene iwoiwaa welema mombaa qanonj mende laligowu. Kianj.

Pombaa kaka kambanjanonj kokaenj koloowaa:

¹³ Oo uumeleenj alaurunana! "Tosianonj uugia meleema komugita rojononj ejuti, iyonjoonj nomaenj koloonaga?" Onjo qaa kaenj jenj iikawaajonj poumapou laligowubo. Ejemba uugia mende meleema jejeromonromongia qaa laligojuti, iyonjononj koomuya yonjoonj ama wosobiri laligojuto, onjononj ii kaanja wosobiri laligowubotiwaajonj qaa kokaenj jewonja:

¹⁴ Jiisasnonj komunj waaroti, nono qaa ii moma laarinj kokaenj jejonj: Anutunonj Jiisas menj gbiliro. Kawaajonj ejemba iwo komunj goronj qegiti, Anutunonj mono ii kaanjagadeenj menj gbilinj onjoma Jiisaswo motoonj unjano asuganonj asuginj waabuya. Qaa leeya moma laarinjonj eenj, leeya monj ii kaanjagadeenj moma laarininj sokombaa.

¹⁵* Ponjononj qaa kuma nononoti, nonononj iwaa jo menj onjo kokaenj injjoonj: Tosia mende komunj toroqenj sele busuwo laligoninj Ponjononj eleema kawaati, anana kambanj iikanonj wala mende ubonja. Anana ejemba koomuya mende unjuguwonja. Qaago.

¹⁶ Iikawaa arenja ii kokaenj: Anutunonj romonja qaita monj uuro otonja kolooro Siwe gajoba wanjanonj jenjkooto qa qaro ejembanonj otonja mogi Ponj anjo Siwenonjga kamaawaa. Kraistnonj kamaaro ii moma laarinj munj komugiti, iyonjononj mono wala koomunonjga waabuya.

¹⁷ Yonjononj wala waagigo anana mende komunj jaawo laligowonjati, Anutunonj mono nunuano kanakeewanj ubonja. Waabuyati, iyonjowo ororonj koosunonj uma Pombo aitonjononj iwo Siwe gomanonj kambanja qaa laligowonja.

¹⁸ Kawaajonj qaa kaanja jenj iikanonj mono uugia nanjononj aonj laligowu. Kianj.

5

Ponjononj kawaatiwaajonj mono jojorinj laligowu!

* 4:15: 1 Kor 15:51-52

¹ Oo uumeleerj alaurunana, Kraistnoj eleema kawaato, naa gbaninonj ano naa kambanonj asugiwaati, naa iikawaa qaaya oonj onjombombaaajonj mende amamaajonj.

² *Onjoangio mono qaa ii kokaerj moma komuju: Yongoro memenonj gomantiinanonj olonj koumakeji, Pombaa kaka kambanonj mono iikawaa so alanzanjanj kuuwaa.

³ Ejembanonj kokaerj jewuyaa, "Kete kambanjanj kokaamba luaenonj siiseweweya qaa laligojonj." Kaerj jegi iikanondeerj kondemondeerj asuginjanj qagianonj ubaa. Embanonj merabora memambaa masuya qero momakeji, mono iikawaa so kolooro misinjonj kembombaaajonj amamaawuyaa.

⁴ Yonjononj amamaawuyato, uumeleerj alaurunana, onjononj pangamanjanj uutanonj kematoukantou mende laligojutiwaajonj ama kambanjanj iikanonj mono utunj saanjonj yongoro meme kaanja onjoo qagianonj umambaaajonj amamaawaa.

⁵ Kuuya onjononj mono asasagaa ejembayaa kolooju ano iwoi kuuya asuganonj ambombaa siinjanj momakeju. Anana pangamambaa ejemba mende koloojonj ano ununjonkonjanj aawoiya togonj sisia menkejonj.

⁶ Kawaajonj tosaanjanj ii kaanja uunananonj mono gaonj ewabo. Kaerj qaagoto, mono anana galenjanj koma aonj uugbiligibili laligowonjanj.

⁷ Gaonj ejuti, iyonjononj gomantiinanonj gaonj enkeju. Ejemba apu kotiga negi enjalolonjanj menjanj onjomakeji, iyonjononj mono pangamanjanj uutanonj kaerj ama laligoju.

⁸ *Pangamanjanj uutanonj kaerj amakejuto, asasagaa ejemba anana mono galenjanj koma aonjkebonjanj. Waajambaranana mono opo maleku kaanja kokaerj nouma nambonjanj: Anana momalaari ano uujopa koma gbiliinjanj iikaanja kanonj totonananonjanj reerjanj maleku koosinjanj (reerjanj * kaanja besaanjanj) sopa somonjonjanj aonjanj nambonjanj ano Siwe gomanonjanj ubombaaajonjanj mamboma jejeromonjanjromonjanj ama iikaanja kanonjanj wanjanjana aenjanj wanjanjou kaanja esuunjanj turuwonjanj.

⁹ Anutunonjanj nono kamaanjanj nunuro irinjonsoonjanj mobombaaajonjanj mende jenjanj tegoroto, Pohnana Jiisas Kraistnoj menjanj letoma nonono oyanjanjboyanjanj buwanjanj qerjanj aowombaaajonjanj jenjanj tegoro laligojonjanj.

¹⁰ Jiisasnoj ananaajonjanj ama komurotiwaajonjanj laaligonana balononjanj laligowonjanjati me komunj goronjanj qerjanj ewonjanjati, ii mono Jiisaswo kotiinjanj laligowonjanj.

¹¹ Kawaajonjanj uu nanjonnanjanjgo menjanj mindinjonjanj aonjanj kotikotii mokolonjanj mondorinjankejuti, ii mono toroqerjanj menjanj laligowu. Kianjanj.

Qambanjanmambanjanj ano gejanono qaa konoga

¹² Uumeleerjanj alaurunana, nonononjanj kokaerjanj jenjanj kotonjanj onjonjonjanj: Ejembanonjanj togia Pombo qokotaanjanj nama batugianonjanj gawonjanj menjanj qambanjanmambanjanj onjomakejuti, ii mono goda qerjanj onjoma laligowu.

¹³ Goda qerjanj onjoma gawonjanjgia menjankejutiwaajonjanj mono yonjoojonjanj mogi uro pondanjanj jopagonjanj onjoma waegia menjanj laligowu. Kanageso batugianonjanj mono luae qerjanj aonjanj laligowu.

¹⁴ Uumeleerjanj alaurunana, nonononjanj uukuukuuu qaa tosaanjanj kokaerjanj onjonjonjanj: Tosianonjanj iyangiaa jaajaa injarere lanjanj laligojuti, ii mono jenjanj onjoma galenjanj meme qaa onjombu. Ejemba zirinjanzirinanjanj mono uu nanjonnanjanjgo qaa injijogi kotiinjanj awasankaka kolooju. Ejemba uugia looriro laligojuti, ii mono kalanjanj koma onjombu. Uugere mende ambuto, ejemba kuuya mono uubonjanjanj qaganonjanj ama onjombu.

¹⁵ Jena jewee, nuna guwe me ana ambe ii monjononjanj mende amba. Sonjoo ii waleembubotiiwaajonjanj mono galenjanj menjanj aonjanj laligowu. Kambanjanj so iwoi awaa awaa ii kaparanjanj koma anjanjgia jopagonjanj aonjanj ejemba tosaanjanj kuuya ii kaanjaideerjanj jopagonjanj onjoma laligowu.

¹⁶ Mono kambanjanj kambanjanj korisoro ama laligowu!

¹⁷ Mono Anutu suulanjanj qama koolinjanj munjanj laligowu!

¹⁸ Kaerjanj me kaerjanj koloowaati, iikanonjanj mono Anutu mepeseerjanj laligowu! Kraist Jiisaswo qokotaanjanj nanjuti, Anutunonjanj onjoojonjanj uusiinjanj iikaanja momakeja.

¹⁹ Unjanj Toroyaa bolanja mono mende qowogowu.

²⁰ Anutuwaanonjanj gejatootoo qaa jenkejuti, iikawaa jejewilia mono mende ambu.

²¹ Qaa kuuya mono gosinjanj batogowu. Batogonjanj iigi qaa awaa koloowaati, ii mono anjanjinjanj anjonjanj koma laligowu.

²² Qaa ano nanamemenjanj bologa kania kania ii mono gema qerjanj laligowu.

²³ Niinonjanj onjoojonjanj kokaerjanj qama koolinjanjkejerjanj, 'Luwawaa berjanj Anutu, gii geenjanjgo mono kuuya tak kotonjanj onjona soraaya koloonjanj laligowu. Giinonjanj mono uugia, kokoosugia ano sele busugia ii kuuya sopa somonjonjanj onjona koposowaa qaagia qaa koloonjanj laligowu. Kaerjanj

* 5:2: Mat 24.43; Luuk 12.39; 2 Piito 3.10 * 5:8: Ais 59.17; Ef 6.13-17 * 5:8: Omejiilanjanj yonjononjanj sololonjanj nonombutiwaajonjanj iwoi bologa bologa ii wasa kisare kaanja nonoojonjanj motonjanj giliinjankejuto, iikawaa jeta ii saanonjanj Jiisas moma laarinjanj uukalenjanj qendeema aonjanj nama leeleerjanj reerjanj kaanja kojanganjanj aonjanj kokojinjanjinjanj komakebonjanj.

kamban so laligogi Pohnana Jiisas Kraistnon eleema kan iikaan mokolon onombaa. Qaa ii onanon.'

²⁴ Onoonji, iinon qaaya pondan otaankeja. Kawaajon mono qamakooli iikawaa so ama onondaborowaa.

²⁵ Uumeleen alaurunana, onon mono nonoojon ama Anutu qama koolin laligowu.

²⁶ Uumeleen alaurunana kuuya batugianon mono angon aon qaqatetegia men laligowu.

²⁷ Niinon Pombaa qatanon jen koton onoma jojopan qaanon somonon kokaen oojen: Tere koi mono uumeleen alaurunana kuuya yonoojon анги keno weenon onongi mobu.

²⁸ Pohnana Jiisas Kraistwaa kalenmoriananon mono onowo ewa. Kian.

Tesalonaika Tere 2

Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere ano 2 kolooro.

Jeŋ-asa-asari

Tesalonaika uumeleen tuuŋ uutanonŋ Kraist kawaatiwaajonŋ mambonŋgi tosianonŋ “Mono karo,” jeŋi tosianonŋ “Qaa ii qolonmolonggoya,” kaerŋ lansarŋ jeŋ sisau ama laligogi. Tosianonŋ “Pombaa kaka kambanjonŋ mono kanŋ kuuro,” jeŋ moma laarigi. Kawaajonŋ “Poolnoŋ Tere Tesalonaika ano 2 kolooro,” buk ii oonŋ qaa ii jeŋ asariro. Poolnoŋ qaa qolonmolonggoya ii mindinjonŋ kania kokaerŋ injisaano: Kraistwaa kaka kambanjonŋ dodowiwaati, kambanŋ iikanonŋ ejemba nanamemengianonŋ dogonŋ boliwaa. Kaerŋ boliro eja tania monŋ qata Jeulalanŋ Toya iinonŋ asuginŋ wala aasangoyonŋ laligonŋ kanagenŋ Kraist asuganonŋ tuarenjeŋ ama munŋ ejemba kantri so galenŋ koma onombaa.

Tosianonŋ Tesalonaika uumeleen tuuŋ kakasililinŋ meŋ onjonŋgi siimbobolo moma laligogi. Kawaajonŋ aposol Poolnoŋ qaa waŋa tosaana kokaerŋ jeŋ asarinŋ onono, “Ono mono kaparanŋ koma kotiinŋ Pombo qokotaanŋ nama moma laarinŋ laligowu.” Qaa kota monŋ ii kokaerŋ jeŋ asariro, “Niinonŋ neŋauruna yoŋowo laaligonana nanŋonŋ aowombaaajonŋ gawonŋ meŋ laligoninŋ, onjo mono iikawaa so injarere laaligo mesaonŋ onjoangia nene apu mokoloonŋ ii neŋ laligowu ano gawonŋ awaa awaa kaparanŋ koma jegenŋ nama meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaerŋ:

Qaa mutuya 1.1-2

Keraqeeanŋo moma onjoma aisoonŋ mepesejeŋa 1.3-12

Kraistnoŋ kawaatiwaa qaaya kuma onjonŋa 2.1-17

Nanamemeŋ dindinaŋ ambutiwaajonŋ kuunŋ onjonŋa 3.1-15

Terewaa qaa kota waŋa 3.16-18

¹ *Pool, Sailas ano Timoti nonononŋ Tesalonaika uumeleenŋ kanageso onjowo qaa aminŋ mobombaajonŋ tere oonjonŋ. Onjononŋ Manŋana Anutu ano Ponŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaanŋ nanju.

² Manŋ Anutu ano Ponŋ Jiisas Kraist yorononŋ mono kalenmorianŋ onjoni luaenonŋ laligowu. Kiarŋ.

Siimbobolo momago mono oyanboyanŋ mokoloonŋ laligowonŋa.

³ Uumeleenŋ alaurunana, onjoo momalaarigianonŋ mamaga kotiiro korebore uukalenŋ ama aonkejuti, sili iikanonŋ motomotoonŋ onjoo uugianonŋ seirkeja. Kawaajonŋ nonononŋ onjoonjonŋ kambanŋ so “Anutu dangisen!” jeŋ mepeseenŋ munkejonŋ, ii awaagadeenŋ sokonja. Buŋa qaa koma gbiligitiwaajonŋ dangisenŋ jeŋkejonŋ, ii mono gawonanaga.

⁴ Sisiwerowero anŋosisiri kania kania ama onjonŋgi momakejuti, ii kuuya kaparanŋ koma mokosinjonŋ boŋ qeŋ nanŋgi momalaarigianonŋ mende sologonŋ loorija. Nononana kaanagadeenŋ iikawaa sunduya ii Anutuwaa kanagesoya kanagesoya yoŋoo jaagianonŋ jeŋ selenana onjoonŋ ama meŋ uma mepeseenkejonŋ.

⁵ Anutunonŋ qaa dindinagadeenŋ gosinŋ jeŋ tegonkeji, anŋosisiri momogianonŋ mono iikawaa aiweseya koloowa. Anutuwaa bentotonŋ uutanonŋ kouma laligojutiwaajonŋ siimbobolo mogi injiŋro Siwe gomanonŋ ubutiwaa so soraaya soro koloowutiwaajonŋ kaparanŋ komakeja. Kawaajonŋ konjilinŋ mende anjonŋ kono kambanŋ kokaamba qagianonŋ umakeja.

⁶ Anutunonŋ dindinaŋ koloowiwaajonŋ nama kakasililinŋ ama onjomakejuti, ii mono kakasililinŋ iikayadeenŋ meleeno iyanŋgia qagianonŋ ubaa.

⁷ Qagianonŋ ubaato, kakasililinŋ moma laligojuti, onjononŋ mono oyanboyanŋ mokolowuya. Ponŋ Jiisasnoŋ gajobauruta ku-usunŋgiawo unuama yoŋowo Siwenonŋga kamaanŋ asugiwuti, kambanŋ iikanonŋ mono nonowo motoonŋ haamo mewuya.

⁸ Jiisasnoŋ gere bolarŋ uutanonŋ kamaawaa. Kaerŋ kamaanŋ ejemba Anutu mende moma munŋ Ponŋana Jiisaswaa Oligaa Buŋaya mende tenŋ komakejuti, ii mono ironŋa meleema onjono siimbobolo kokaerŋ moma laligowuya:

⁹ *Ponjonŋ mono “Yamagenŋ (kozigenŋ)!” jeŋ jaasewarŋanonŋga konjoma onjono Anutuwaa ku-usunŋa asamararŋawononŋ mende ubuyato, seleenŋenŋ laligonŋ gere siawaa siimboboloya tetegoya qaa moma laligowu.

¹⁰ Ponjonŋ eleema kawaati, kambanŋ iikanonŋ tuunjuruta soraaya anana mono iwaa asamararŋa iima iikawaa so letoma “Oowe, Jiisas Ponŋana oowe!” jewonŋa. Moma laarinŋ muninŋ, kuuya anana kaerŋ walinjoninŋ ejemba omayanonŋ niniima “Yei!” jeŋ aarunŋ

nambuya. Nononoj Jiisaswaa kania nanjon jenin onjonon kaanagadeen ii moma laarin uugia meleenjitiwaajon mono letoma jilalenggiawo asarin nonowo motoon nambuya.

¹¹ Kaen koloowaatiwaajon nononoj kamban so onjoonj kokaen gama koolinjejon, “Anutunana, geengjo onjooma iikawaa so mono nemun koma onjona soraaya soro koloon laligowu. Mono ku-usungja ama inaan onjona iwoi awaa kuuya ama mewombaa uusiingja kuuya kolodaborowa. Kaen momalaariwaa gawonjia megi honja kuuya koloowa.”

¹² Kaen gama koolinin Ponjana Jiisas mepeseegi qatanon onjoonj ama batugianon akadamuyawo koloowaa. Ananaa Anutunana ano Pon Jiisas Kraist yoronon kalenmorian onjoni laligojutiwaa so mono onjoanji kaanagadeen akadamugiawo koloowuya. Kian.

2

Ponjon kamambaajon ano Jeulalan Toyanon asugiwaa.

¹ *Uumeleen alaurunana, Ponjana Jiisas Kraistnon eleema kan nunuano iwaanon eu ajorowonjati, onjo qaa ii mojuto, nononoj kokaen qisin qambanmamban onjononj:

² “Pombaa kaka kambanjon kan kuuya,” haamo qaa kaen jegi doomoronganon mono iikanondeen keno onjopopo qen rabubo. Qaa ii nomaen kolooro? Omejiilaan monjon eja mon qaganon uro umbeumbenjon tururo unawja iima gejatootoo qaa jen songiro me monjon uugia kumanjen qaa ii jen songiro kolooro? Tosianon kokaen jewubo, “Pool alauruta yonjonon qaa ii terenon onj anji karo.” Qaa omaya iikawaajon mono een totoon aarun lalanjan jenengja ororo laligowubo.

³ Monjon mon kaen me kaen tiligon onjombotiwaajon mono galengja men aon laligowu. Ii kokaembaajonja: Wala aiwese woi kokaen asugiri Ponjon iikawaa gematanon kawaa: Ejemba kelemalelen yonjonon Pon jeulalan ama gema qewuya ano Jeulalan Toyanon anjo kaanagadeen asuganon asugiwaa. Anutonon ii jen tegoro gere sianon kemebaa. Aiwese woi ii wala asugiri iikawaa gematanon kamban somata ii kawaa.

⁴ *Tuarenjen Toya iinon jaba-arambaran ama anaa selia momboga men ubaa. Ejembanon iwoiwaa waeya men mepeseenjejuti me qata ben qajuti, iinon mono ii kuuya unjuugun selia men ama laligowaa. Kaanja laligon Anutuwaa jiwowon jigonon uma jinjaron dunja koma “Anutu koloojen,” jen kantri kuuya galen koma nonoma laligowaa.

⁵ Niinon Tesalonaika onjowo laligoweti, kamban iikanon qaa ii jewe modaborogi. Onjonon ii duduuwubo.

⁶ Jeulalan Toyanon alanzan asugiwaatiwaajon amamaawaa. Naa iwoinon kania anjon komakeji, onjonon ii kamban kokaamba moju. Kambanja tororo kan kuuwaati, iikanonadeen mono asugiwaa.

⁷ Kamban kokaamba Jeulalan Toyaa ku-usunja aasangoya iikanon mono koloon ejemba sololon onomakeja. Asuganon asugiwabotiwaawaa kania kolanjiji, iinon ii mesaoro kana koloowaatiwaajon mamboma laligoja.

⁸⁻⁹ **Mambono kania kolooro iikanonadeen mono afaanjon asugiwaa. Satanon Jeulalan Toya sololon nemun koma muro angoletto qolonmolonjgoya ano aiwese tere kania kania mero iima laligowuyua. Ii iima laligowuyato, Pon Jiisasnon asamararanawo asugin aon ii buu aasonjon qen japalelen men mubaa.

¹⁰ Ejemba Anutonon hamo qen onjombaatiwaajon togon qaa honja bunja qen aowombaa siija mende moma tondu laligon gere sianon kemebuti, iyonjonon Jeulalan Toyaa angolettoya ii iigi kaitere kania kania qendeema onjono jinjan amakebuya.

¹¹ Kawaajon Anutonon momo aren jinjanja uupanawo ii ano kolooro ejembanon ii ku-usunggiawo jen seigi kanageso honja yonjonon sosogon jo kelega gogon qaaya qolonmolonjgoya ii onjonon jen moma laariwuya.

¹² Kaniagianon asuganon asugiwaatiwaajon Anutonon momo aren jinjanja ii ano karo qagowuya. Ejemba qaa honja mende moma laarin uusiingja nanamemen doogoyanon ama osigiti, Anutonon mono kuuya iyonjoo qaagia jen tegoro gere sianon kemebuya. Kian.

Qaa honja ten koma kapanan koma kotiin nambu.

¹³ Yonjonon kaen koloowaato, Pombaa wombo alauruna, onjoonj kamban so “Anutu dangisen!” jen mepeseenin sokonja. Ii gawonanaga. Anutonon onjo kakananaiyanonga Siwewaa bunja koloon letombutiwaajon meweenjon onjono. Iikawaa so qaa honja moma laarigi Unja Toroyanon men sorain onjono laligoju.

¹⁴ Kaan laligowutiwaajon ama Oligaa Bunja ano nonoonon karo jen asarinini, iikanon onjo onjono. Kaan toroqen laligon Ponjana Jiisas Kraistwaa asamararanon uma akadamugiawo koloowuya.

* 2:1: 1 Tes 4.15-17

* 2:4: Dan 11.36; Eze 28.2

* 2:8-9: Ais 11.4

* 2:8-9: Mat 24.24

¹⁵ Kawaajon uumeleer alaurunana, kongbara mono mende qer laligowu. Nononon qaa kuma onoma jenananon jenin me terenon oonin iima mogiti, qaa kota ii mono qokotaan otaan laligowu. Kian.

¹⁶ Ponana Jiisas Kraist ano ano Anutu Manana yoronon jopagon nonoma kalenmorian qaganon oyanboyan koloowombaaajon jejeromonromonon nononi iikawaaajon mamboma ulunkolen tetegoya qaa mama laligojon.

¹⁷ Yoronon mono uugia nanjori gawon awaa kuuya men qaa awaa kuuya jen laligowuti, iikanon mono men kotiin onjoni laligowu. Kian.

3

Saanon nonoojon qama koolin laligowu.

¹ Qaa tetegoya mon koi: Pombaa qaanon sein onoo batugianon akadamyawo kolooroti, iikawaa so mono uulanawo goman tosonian kaanjadeer kema jen seinin honjowo koloon kembaa. Kawaajon uumeleer alaurunana, onjonon mono nonoojon ama Anutu qama koolin laligowu.

² Ejemba kelemalelerjanon Anutu mende moma laarinkeju. Kawaajon ejemba kamaaya doogoya yononon kakasililin ama nonombubotiwaajon mono Anutuwa qama koolin laligogi sopa somonjon nonombaa.

³ Kelemaleler yononon bolijuto, Pon qaaya pondan otaankeji, iinon mono men kotiin onoma bologanonqa sopa somonjon onombaa.

⁴ Qaa jen koton onjonin, onjonon ii kamban kokaamba ano kanagen ten koma laligowuti, ii moma uuwoi mende anjon. Nononon Pombo qokotaan nama kaen mojon.

⁵ Ponjonon mono uugia meleema Anutuwo somonjoro uujopaya moma yagon Kraist kaanja kaparan koma mokosinjon laligowu. Kian.

Injarere laligowombotiwa galej meme qaa

⁶ Uumeleer alaurunana, nono onjoangiaa airgia otaan lansan laligowubotiwaajon kuma onjoninto, tosonian kilen qaa baatanon mende kema nepinepi tondu laligoju. Kawaajon nono Pon Jiisas Kraistwaa qatanon kokaen jen koton onjonon: Onjo mono uumeleer alaurunana kaanja kuuya ii onjomesaon misinjon sigensigen laligowu.

⁷ Nononon onoo batugianon nononanaa airjon lansan qaagoto, qaa baatanon laligonin. Kawaajon nonoo kana lasunana otaawutiwaa kania ii onjoangio saanon moju.

⁸ Nono injarere mende laligonin ano onjononqa mombaanon nene iwoi ii een mende ne laligonin. Qaago. Nanjon nonombutiwaa lomboton onjononqa mombaa qaganon ubabotiwaajon mono asaga gomantiinga gawon suulan suulan men selenana qer laligonin.

⁹ Anutonon gawon mewombaa ku-usunja nonono laligojoniwaajon saanon nanjon nonombutiwaa qaanon uugia kuun onjombonagato, nonoo kana lasunana otaawutiwaa sili awaa qendeema onjombonagato mojon.

¹⁰ Onjowo laligonin, kamban iikanon kokaen jen koton onjonin: Gawon membaajon togoji, iinon mono nene kaanagadeer mende newa.

¹¹ Onoo batugianon tosonian qaa baatanon mende kema iyanjiaa airgia otaan lansan laligoju. Yononon gawon honja mende menkejuto, gawon meme tanitani een lan ewawar koma iinon wainon mondon tosia yonjonon iwoi men soon qewolon qer silemale lan laligonkeju. Onoo buju qaa mon ii kaen karo monin.

¹² Nononon ejemba kaanja ii Pon Jiisas Kraistwaa qatanon jen koton uugia kokaen kuujon: Onjo mono kemaqokotaanqokotaan mesaon zen laligon gawon meg honja kolooro onjoangiaa nene apugia ne laligowu.

¹³ Oo uumeleer alaurunana, onjonon gawon awaa awaa men iikanon mono ataqtan mende ambu.

¹⁴ Nononon tere koi on jen koton onjonin, monjon ii mende ten kombaati een, onjo mono uuta meleembaatiwaajon gamu qer mun iima tiin iwo qaa qaa mende ama ainjon mende rama laligowu.

¹⁵ Kaanja laligon kere qaagoto, ala kaanja men mun qambanmamban koma mun laligowu. Kian.

Qamakooli ano yeizozo qaa tetegoya

¹⁶ Pon luae Toyanon ano mono kamban so nanamem kuuya kanon luae qer onjon bonjon laligowu. Ponjonon mono kuuya onjowo laligowa.

¹⁷ Pool neeno yeizozogia neenaa boronanon oojen. Tere kuuya oonkejen, iikanon neenaa yeizozo qa tere koi neeno amakejen. Qana kokaen oojen: Pool*

* 3:17: Wala monjon tiligon Poolwaa qatanon tere mon ano sisau kolooro. Kawaajon iyanjaa borianon qata ooro.

¹⁸ Ποηνα Jiasas Kraistwaa kalenmoriantanon mono kuuya onowo ewa. Kiaη.

Timotiwaa Tere 1 **Poolnoŋ Timotiwaa Tere mutuya ano.** **Jen-asa-asari**

Timoti sagbili eja iwaa nemuŋa ii Juuda embaga ano manja ii Griik ejaga. Iinoŋ Eisia prowinsnoŋ laligoŋ uuta meleema Kraistwaa alia kolooŋ laligoro. Kaanja laligoŋ Poolwaa nejata kolooŋ ilaaj muro motooŋ liligoŋ misin gawoŋ meŋ laligori. Poolnoŋ lombonoŋ Timoti meŋ kamaanj mubabotiwaajoŋ majakaka qaa waŋa karooŋ romoŋgoŋ Buŋa Tere koi ooro.

Majakaka waŋa somata ii boi takapolakaya. Tosianoŋ zioz uutanonj nama qaa doogoya kuma sooŋ oŋoma laligogiti, Poolnoŋ iyoŋooŋonj ama galeŋ meme qaa kotakota ooro. Boi yoŋonoŋ Juuda yoŋooŋonj momo ano balombaa momo tosia mindiŋqindirigi kaniagia siliqalu kolooŋo kokaenj moma laariŋ jenj ejemba kuma oŋoma laligogi: "Namo ano iwoi kuuya iimakejoŋi, ii iwoi bologa. Kawaaŋoŋ tosianoŋ Siwewaa buŋa kolooŋwombaaŋoŋ kaparaŋ koma momo aasaŋgoŋa qaita moŋ mende buŋa qeŋ aonj nembaneewaa qizimizin ama soŋgo tosaanja waleema loemba kolooŋjuti eenj, Anutunoŋ mono qaa iikanonj osin hamo qeŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa."

Majakaka qaa waŋa moŋ ii: Nomaenj uumeleenj kanageso galeŋ koma oŋoninj tororo Anutuwaawaa waeya meŋ mepeseewuyaga. Poolnoŋ iikawaa qambaŋmambaŋ qaaya papi-anonj ooro. Kaanjiadeenj zioz galeŋ, babafi ano gawoŋ meme ejemba tosianoŋ nomaenj ama laligogi sokonji, iikawaa qaa areŋa ii jenj asariŋ ooro.

Tetegoyanoŋ qaa waŋa karooŋa kanonj Timotiwaawaa gejanono qaa tosaanja ooro. Mundanja iinoŋ mono nomaenj Jiisas Kraistwaa welenjeqe awaa kolooŋ momalaari ejemba tuuŋa tuuŋa oŋombosima ilaaj oŋono sokombaati, iikawaa gejanonoya oonj muro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 3 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-2

Ziozwaa gawoŋ meme yoŋoo jenjkooto 1.3-3.16

Timotinoŋ gawoŋa mewaatiwaa jenjkootoya 4.1-6.21

¹ Anutu, Hamoqeŋe Tonana ano Kraist Jiisasnoŋ galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ jejeromonromonj ama mamboma mujonj, iyorononj Pool nii jenj kotonj noma kuuj wasinj noni aposol kolooŋen. Kraist Jiisaswaa jotamemeya kaanja kolooŋ giwo qaa aminj mobojonj tere koi oojen.

² *Oo Timoti! Gii uuga meleema Jiisas moma laariŋ momalaariwaa mera sorona kolooŋ laligoŋaŋ. Manj Anutu ano Poŋnana Kraist Jiisas, yorononj mono kiankomuŋ kalenjmorianj goni luaenoŋ laligowa.

Enjalolonj kuma oŋombubotiwaawaa galeŋ meme qaa

³ Masedonia prowinsnoŋ kemambaajoŋ ambeti, kambaŋ iikanonj kokaenj jenj kotonj gombe, 'Gii mono Efesus sitinoŋ toroŋen laligoŋ uumeleenj tuuŋ ilaaj oŋomakeba. Tosianoŋ momalaariwaa qaa batuya tosaanja kuma soonjeŋjuti, ii toroŋen ambubotiwaajoŋ galeŋ meŋ aonj laligowu.' Kaenj jenj kotonj oŋoma laligowagatiwaajoŋ jewe.

⁴ Tosianoŋ beŋ sosombanja sosombanja ano ambosakonj yoŋoo qa areŋa areŋa ii tetegoya qaa aminj mogi sipasipa kono angowowo ano qaa qiqisi omaya kolooŋo romoŋgoŋkeju. Yoŋonoŋ uugia iikanonj ama soowubo. Qaa seŋa seŋa jeje kaanja ii mende totonj ilaaj oŋombaato, Anutuwaawaa laaligo areŋa ii kokaenj eja, 'Moŋnoŋ Jiisas moma laariŋ uuta meleeno iinoŋ mono ii hamo qeŋ muro letombaa.' Kete kaenj ama oŋombagatiwaajoŋ mombo uuwaa-waataa qaaya jenj gonjenj.

⁵ Jenj kotonj gonjenj, iikawaa toonja ii uujoŋa. Niinoŋ uujoŋa koloowaatiwaajoŋ manja qeŋ kokaenj jenj asariŋ oŋoma laligowagatiwaajoŋ kuuj gonjenj: Yoŋonoŋ uugianoŋ soraaya ewaatiwaajoŋ galeŋ koma aogi momo bologanoŋ ii mende gojombaa. Mende gojono Anutunoŋ saŋe qeŋkeji, ii uugejagianonj saanonj moma laligowuya. Kaenj laligoŋ Kraist tororo moma laariŋ Anutunoŋ mono uujoŋaya uugianoŋ ano saanonj kolooŋkebaa. Uujoŋa iikanonj batugianoŋ asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejenj.

⁶ Tosianoŋ Anutuwaawaa laaligo areŋa ii soŋginj jinjaunj ama qaa julujulu omaya omaya tondu jenkeju.

⁷ Yoŋonoŋ Anutuwaawaa Kana qaawaa boi koloowombaaŋoŋ mojuto, iyanjio Buŋa qaawaa kania mende moma kotonj jaasewanj qeŋgadeenj jenkeju. Eenj ejemba jaagianonj awasankaka nama qaa katiinj lansanj jenj manja qeŋkeju.

* 1:2: Apo 16.1

⁸ Anutuwaanonj Kana qaa ii awaa soro. Ii kania ejiwaa so tororo kuma aon otaaninj saanonj meagonj nonomakeja, ii mojonj.

⁹ Anutu Kana qaayaa kania mono kokaenj moma yagowu: Ii ejemba solanja dindinja yonjoojonj ama qaagoto, Anutunonj ii ejemba doogoya mindingonj onjombaatiwaajonj ama anota eja. Tosianonj dogonj kokaenj amakeju: Jeulalanj jeubaba ama qaa qen yangisenj qaganonj aonj jaasiisii amakeju. Anjonjora ano singisonjogiwao laligonj kilenj Anutu telambelanj ama mugi uugia menjerenjonj lolomoninj laligoj. Nemunmanjgia ano tosaanj unugi komunkeju.

¹⁰ Serowilinj amakeju. Sodom taononj angiti, iikawaa so kana uugunj eja iyanjarodeenj ano emba iyanjarodeenj agiminj aonkeju. Ejemba menj bolinj onjombutiwaajonj qelanjinj somonjonj onjomakeju. Qaa qolonjolonjonkeju. Qaa jenj jopopan qaanonj somonjonj kilenj tiligonjkeju. Anutunonj nanamemenj dindinja ambombaaajonj Oligaa Bunja nononoti, ii ii me woi ama menj iikanonj qetamakeju. Anutuwaaw Kana qaa iikanonj ejemba momalaariwaa kana dindinja songinjkejuti, mono ii mindingonj onjombaatiwaajonj ama eja.

¹¹ Anutu, oyanjboyanj Toya iinonj momalaariwaa kana dindinja ii Bunja qaanonj anota eja. Niinonj Oligaa Bunjaya akadamyawo jenj seimanjatiwaajonj moma laarinj noma Bunja qaaya ii nono. Kianj.

Poolnonj Ponj kalenjmorianaajonj mepeseaja.

¹² Kraist Jiisasnonj uuna gosiro gawonja pondanj memanjatiwaa so koloowe niiro sokono gawonja nono menkejenj. Gawonj memambaa ku-usunj noma laligonj kouji, iikawaajonj Ponjana mepeseenj laligojenj.

¹³ * Niinonj wala Jiisawaa alauruta mepaegonj sisiwerowero molanjkota ama onjoma laligowe. Kaanja laligoweto, iwoi ii Jiisas mende moma laarinj silemale tompinj laligonj tondu ama menj laligowe. Singisonjogo kaenj ama laligowetiwaajonj mono kiankomunj noma kolonjaninj nono letombe.

¹⁴ Ponjananonj kalenjmoriana noma kelemalelej maaro noo qananonj uro. Kaenj uro momalaarinanonj kolooro uujopawaa kondomondoo Toya Kraist Jiisas nokoloowe. Iwo qokotaanj nama uujopaya bunja qen aonj ejemba uunanonj jopagonj onjomakejenj.

¹⁵ Niinonj ejemba tosaanj kuuya unjuugunj singisonjogwaa ejemba yonjoo batugianonj somatagia koloonj laligowe. Kaanja laligoweto, Kraist Jiisasnonj singisonjogo ejemba hamo qenj nonomambaaajonj ama namononj kamaaro. Qaa kota ii noononj honjowo kolooro. Kawaajonj qaa kota iikanonj mono powowonj kotiga koloaja. Ii ejemba korebore moma laarinj menj anjalinj anjonj kombonjatiwaa so koloaja.

¹⁶ Singisonjogwaa ejemba yonjoo somatagia koloonj laligoweto, Kraist Jiisasnonj nii kokaembaajonj kiankomunj nono: Iinonj niwo uuluaj qaganonj hamo qenj noma Anutuwaaw uu tania asuganonj koloowaatiwaajonj moma kotiuro. Noo gemananonj ejemba tosanonj Jiisas moma laariwuti, tania ii iyonjoojonj qendeema onjomambaaajonj moro. Ii qendeema onjono saanonj afaanjgonj uugia meleema laaligo kotigaa bunja koloowuya.

¹⁷ Kiankomunj nonotiwaajonj ama Anutu mepeseenkejenj. Iinonj Kinj Ponj tetegoya qaa koloonj laligowaa. Anutu motoonjgononj goronj mende qero kaitania mende iimakejonj. Niinonj iwaa qabunjaya kambanj so mepeseewe tetegoya qaa akadamyawo koloonj enj ubaa. Qaa ii onjanonj.

¹⁸ Oo momalaariwaa merana Timoti! Wala gejatootoo qaa tosaanj goojonj jegiti, qaa iikanonj kotinjgonj gono saanonj akadamyawo koloonj laligowa. Qaa iikawaa so kokaenj jenj kotonj gonjenj: Giinonj mono laaligo soraaya laligowagatiwaajonj manja kotakota qen laligowa.

¹⁹ Manja qen iikanonj momalaariga zololonjonj soowabotiwaajonj mono koronsonj mewa. Uuga kalanj koma aona momo bologanonj mende gojono Anutunonj ugejanonj sanj qenkeji, ii saanonj moma laligowa. Ejemba tosanonj uu kalanjkonjkonjgia mesaonj lanj laligogi momalaarigianonj loorinj koomuya koloonj janjonj qaono. Wanjononj kowe torononj kuunj janjgoji, mono iikawaa so unjanjqujanjonj boligi.

²⁰ Momalaarigianonj janjonj qaonoti, iyonjoo batugianonj eja woi qagara Himeneus ano Aleksander laligojao. Neeno mindingonj oromambaaajonj amamaanj uugara meleembaotiwaajonj ii Satambaa borianonj oroombe. Oroombe Satambaa ku-usunj nanamemenjgara iikawaa so moma uugara siimbobolowaajonj looriro eleema mepaqepae mombo toroqen mende ambaoraga. Kianj.

2

Bunja gawombaa qamakooli arej

* 1:13: Apo 8:3; 9:4-5

¹ Iwoi wanja ii qamakooli gawonj. Niinonj iikawaa uuwaawaataa qaaya jen uugia kokaen kuujejen; Onjo mono ejemba korebore onjoonj qama koolinj kaparanj koma welema Anutu qisinj muj dangisen jen laligowu.

² Kij eja ponj ano gawmambaa galenj ejemba kania kania yonjoonj ama qama koolinj laligowu. Kaenj kotinjonj onjongi dindinjagadeen galenj koma nonongj luae qaganonj gumbonjonjonj laligowonja. Kaenj laligonj Anutuwaaw jeta otaanj nanamemenj dindinja ama menj laligoninj akadamuyawo koloonkebaa.

³ Qamakooli gawonj kaanja kanonj awaa soro kolooja. Ii Anutu, Hamoqeqe Tonanaa jaasewaranonj saanonj sokonja.

⁴ Iinonj ejemba kuuyanonj Bunja qaa honja moma kotonj uugia meleengj hamo qen onono letombutiwaa uusiinja momakeja.

⁵ Anutu motoonjo raja ano ejemba Anutuwo mindirinj nonombaatiwaajonj eja motoonjo kaanagadeenj raja. Eja motoonjo Jiisas Kraistnonj mindirinj nonomambaaonj kotiro tosonianj ii amamaanjeju.

⁶ Iinonj singisonjo ejemba kuuya ananaa downana mewaatiwaajonj laaligoya qeleema mesaoro. Bunja qaa ii Anutunonj kambanj ano tosonianj kambanj dindinja iikanonj kanainj nanjonj jen asarigi ananaanonj karo.

⁷ *Kawaajonj ama Anutunonj aposol koloomam-baajonj kuuj wasinj nono qeleya qen kantri so liligonjejen. Ejemba Jiisas moma laariwutiwaa Bunja qaa honjona kuma onjomakejen. Kiania kaen jen qolomolonj qaagoto, qaa honjaga kaen jejen. Kianj.

Eja ano emba onjo laaligo arengia

⁸ Kawaajonj uusiinanonj kokaen jejen: Eja onjononj mono pondanj gomanj so ajoroonj qamakooli gawonj koronsonj menj laligowu. Yonj kazi ano anjowowo mesaonj uugia sorairo saanonj borogianonj menj waama Anutu qama koolinjebu.

⁹ *Emba onjo qambanjmambanj qaa ii kokaen jejen: Onjononj mono kinisurugia mouma selegia tororo turuj laligowu. Opo suru soro akadamuyawo ii mesaowu. Wanj jugia qen gawasu kania kania mende ama miziziinj honjonj mewu. Kasasoronj me goul kanonj mende menjerengonj aowu ano moumou sewanja somata kanonj menj aiweleqaiwele mende ambu.

¹⁰ Akadamugia honja ii nanamemenj awaa. Emba Anutuwaaw jeta uuguwombojenj keegia moma qata asuganonj jokolonjejuti, iikawaa so onjononj mono gawonj awaa awaa jegenja nama menjebu.

¹¹ Ejanonj kuma onjongi emba onjononj mono anjgia menj kamaanj aonj Bunja qaa osonjononj moma neselanj qaganonj takaparaka ama jegianonj kooga mende meleembuto, ii uu wombogianonj ama laligowu.

¹² Emba onjononj eja galenj koma kuma onjombutiwaajonj niinonj 'Oonj!' mende jejentonj, ajoroogi onjo osonj qaagia bogoro rabu.

¹³ *Anutunonj wala Adam mokolonj iwaaw gematanonj Iiw (Eewa) mokolooro.

¹⁴ *Mokolenonj Adam mende tiligoroto, emba ii tiligonj muro qaa uuguj singisonjo ano.

¹⁵ Kilenj emba yonjononj gawonj arengia otaanj merabora menj Kraist moma laarinj nanamemenj soraaya otaanj uumeleenj alaurugia uunonj jopagonj onjoma bonjonj laligowuti eenj, Anutunonj mono saanonj hamo qen onono letoma Siwenonj ubuya. Kianj.

3

Ziozwaaw gawonj galenj onjo qaa arenj

¹ Monjonj uumeleenj kanagesowaa uu galenj pasto koloomambaa ainj moji, iinonj mono gawonj qabo akadamuyawo mokoloowaa. Qaa ii honj toonjaga.

² *Kawaajonj uumeleenj kanagesowaa uu galenj gawombaajonj mono eja koi kaanja me-weengonj kuugi sokombaa: Mombaa selianonj koposowaa qaaya qaa, emba motoonjgowaaw loya, kepiriria qaa, nanamemenja tororo galenj koma aoro goda qen munjeju. Iwaanonj kawuti, ii saanonj koma horonj kalanj koma onjoma momo tororo kuma onjomakeja.

³ Monjonj apu kotiga neij manja lanj qen anjowowo ama monembaaw otoko amakeji, ii qaagoto, monjonj saanonj ejemba mondorinj migigiinj onjoma gumbonjonjonj ama onjomakeji, mono eja iikaanja kuuwu.

⁴ Monjonj iyanjaa embameraanja saanonj galenj koma gejanonogia onono meraboraanjonj goda qen muj qaaya kuuya tenj koma laligojuti, mono iiga kuugi nambaa.

⁵ Galen eja moŋnoŋ aŋaa sumanuruta galen koma oŋomambaajon qetetangoji een, iinon Anutuwaa uumeleen kanagesouruta mono nomaen kalan koma oŋonaga? Ii mono amamaanaga.

⁶ Eja moŋnoŋ kamban koriga uuta meleema zen nanji, iinon saanon mindimindiri gawon meme galenggiaga koloon laligowaa. Moŋnoŋ kamban toroga uuta meleema kemakon kanjon ama wewomawoo ama totoyanon qen selia men ubabo. Kilenaa Toyanon gejajuju ano Anutunon qaaya jen tegon hagon mun konjono kamaaro. Iikawaa so oŋoo galenggianon selia men uro Anutunon ii Satan kaanja jen tegoro kamaawabo.

⁷ Galen moŋnoŋ uumeleembaa gadokopa yoŋoo batugianon qabuŋa awaa mende bosinagati een, ejembanon ii lan jen boligi Kilenaa Toyanon moto siwaya ano iikanon ritogoro qero kamaawabo. Kianj.

Ewanjelis ano Buŋa gawon ejemba yoŋoo qaa

⁸ Buŋa gawon ejemba* yoŋonon kaanagadeen ejembanon goda qen oŋombutiwaa so tanhoragia qaa koloon laligowu. Tosianon qaa aro woiwoi jen wain apu mamaga nen mondomondo qaganon injarere laligon monej iwoiwaajon kaparan komakejuti, ii mono mende kuun oŋonji nambu.

⁹ Ii qaagoto, ejemba momalaariwaa qaa hona aasangoya Anutunon injisaanoti, iinon men iikanon qokotaan uugia menjerengo-wabotiwaajon galen men aon soraaya laligojuti, mono iiga kuun oŋombu.

¹⁰ Ii mono kaanagadeen wala gosin oŋonji qaa jejeniwaa so kotiin nanji sokombaati een, mono saanon kuun oŋonji nama Buŋa gawombaa ejembagiaga koloon laligowu.

¹¹ Yoŋoo embaurugianon† kaanagadeen ejembanon goda qen oŋombutiwaa so tanhoragia qaa ano gemagege qaa jenon kiisan mende ama laligowuto, kepiririgia qaa nama gawon kuuya membiriqembirigia qaa men laligowu.

¹² Buŋa gawon ejanon mono emba motooŋgowaa loya koloon iyanaa embameraanja ano welenqeuruta ii saanon galen koma oŋomakeba.

¹³ Buŋa gawon ejemba gawonjia awagadeen menkejuti, ejembanon ii goda qen oŋonji qabuŋa awaa mokoloowuya. Ii mokolon saanon awasankaka nama ejemba uugia kuun Jiisas Kraist moma laariwombaa qaa ii kotiin jenkebu. Kianj.

Anutunon Buŋaya aasangoya ninisaano.

¹⁴ Oo Timoti, niinon uulanawo goonon kan giimambaajon jejeromonromon anjento, kilen tere koi gooŋon ooŋen.

¹⁵ Kambana qen korin kamambotiwaajon wala tere koi kokaembaajon oon ambe kaja: Gii Anutuwaa uumeleen kanagesouruta nomaen galen koma oŋona nanamemenggianon diŋgon awaa koloowaati, mono qambanmamban qaa ii weenjon moba. Anutuwaa kanagesouruta anana Anutuwaa kulukululuun zioz sopaya koloojon. Laaligo Toyaanon qokotaanij mindirin nonono goman so ajoroon qaa hona jen seinkejon. Qaa honanon bolin esuja kamaawabotiwaajon iikawaa wota ano tandoya koloojon.

¹⁶ Anutunon hamoqeqewaa kania aasangoya ninisaanoti, nononon Buŋa qaa ii moma asarin kokaen jen mokoloonkejon:

Buŋa Toya iyanon namo ejaga koloon batunananon asugiro.

Asugiro qaa jakeyanon oombombaa qaaya tondu moŋgama bimbimgogi Unja Toroyanon kania solanja asuganon qendeeno. Ii qendeema kuuro Pon koloon waama Siwe gajoba galen koma oŋono akadamuya uun iigi.

Ii iigi Anutunon wano Siwenon uma Anutuwo rama galen koma nonomakeja. Galen koma nonono Buŋa qaaya ii kantria kantria liligon jen asarigi mamaga yoŋonon moma laarin munkeju.

Kaen jokolonin onanon akadamuyawo kolooja. Kianj.

4

Qaa qolonmolongoya kuma oŋonji enkalolon kolooja.

¹ Anutuwaa Unayanon qaa kokaen jen asariro tororo moma yagojon: Balombaa kambana tegomambaajon ambaati, kamban iikanon ejemba kelemalelen yoŋonon momalaari mesaon Pon gema qen omejiilan yoŋoo borogianon kemebuya. Kaen kemegi omejiilanon sololon kuma oŋomakejuti, mono iyoŋonon momo aren otaan enkalolon laligowuya.

* **3:8:** Diikon ii eja ano diikones ii emba, yoŋonon pasto koorngianon ilaan gawon men uumeleen tuun kalan koma oŋoma Buŋa qaanon unuagij selewaa gawon tosaanj men kanon nanjon oŋomakeju. Ewanjelis me uukuukuu ejemba yoŋonon sopa seleenjenanon nanjuti, iyoŋonon uugia meleembutiwaa Buŋa qaa kuma kanon uugia kuun gejanon qaagia oŋomakeju. † **3:11:** Buŋa gawon emba ano Buŋa gawon ejawaa embia yoŋoo jenkootogia jeja.

² Sisau ii kokaen koloowaa: Tosianonj uumeleenj selesele anji Satanonj aaso aiweseya uugianonj aenj geriawononj qokotaan uugejagia gojono koomuya kolooro qaa qolonjmolongoya lanj jenj soonkeju.

³ Yonononj ejemba kokaen kuma soonj onjmakeju, 'Uumeleenj ejemba onjononj mono loemba kaanja mende agiminj aonj laligowu ano nene tosia newubotiwaaw qizimizinj ama laligowu.' Kaen kuma soonj onjmakejuto, Anutononj nembanene kuuya ii newombaaonj mokolooro. Ii ejemba Anutu moma laarinj qaa honja moma yagojonj, iinonj ii kotuegoro saanonj danjisenj jenj newom-baaonj ama nonono.

⁴ Anutononj iwoi kuuya mokoloroti, ii awaa koloouju. Ii gema qewombaa so qaagoto, iwoi ama nonombaati, ii saanonj danjisenj jenj bunja qenj aowonja.

⁵ Iwoi ejemba jaagianonj qizimizinjawo koloonagati eenj, ii mono saanonj Anutuwaaw qaa jenj qama koolininj esunanonj turunj hamo qero saanja koloowaa. Kianj.

Kraist Jiisaswaa welenqeqe awaa ii kokaenj:

⁶ Giinonj uumeleenj ejemba kaen kuma onjoma laligonj Kraist Jiisaswaanonj Bunja gawonj meme eja awaa koloonj laligowa. Giinonj Bunja qaa otaanj laligonj koujanj, ii tosaanja kuma onjoma geenjo kaanjadeen qaa awaa ii ano momalaariwaa qambanmamban qaa kuuya weenjonj romonjonj iikanonj uuga waginj aonj laligowa.

⁷ Balonj ejembanonj benj sosombanj qaaya julujulu jegi Anutuwaaw Bunja qaanonj bibiloko amambaaonj anji, ii mono yakarinj gema qewa. Ii gema qenj Kraist kaanja koloonj laligowagatiwaajonj uuwaa komagbiligbili ama laligowa.

⁸ Anutononj laaligo kambanj kokaamba namononj laligojonj, ii kotuegonj nonono kanagenj oyanboyanj laligowombaa soomonjo ano. Aangole ii sele busu gbligbiliiwaajonj melaada ilaanj nonoma kamaanjeqeta koloojato, uuwaa komagbiligbilii ii tandonana kombonj kolooja. Kawaajonj uuwaa nanamemenja ii pondanj koma gbilinj laligona iikanonj mono iwoi kuuya kanonj nemunj koma nanjonj gomakebaa.

⁹ Qaa jejenj, ii ejemba korebore menj anjalinj anjonj kombonjatiwaa so powowonj kotakota kolooja. Qaa powowonj kotakota monj ii kokaenj:

¹⁰ "Anutu laaligo Toya iinonj ejemba korebore hamo qenj nonomambaaonj moja. Uunana meleema moma laarinj munjkebonjati eenj, mono onjanonj hamo qenj nonomakebaa. Kaenj moma laarinjonj. Tosia nonononj kaenj koloowaatiwaa jejeromonjromonj iikaanja Anutu ama munj nama gawonja menj selenana qenj aonj oronjkejonj."

¹¹ Gii mono ejemba qaa iikawaa so otaanj ama mewutiwaajonj jenj kotonj kuma onjoma laligowa.

¹² Oo Timoti, sagbili laligojanjwaajonj monjonj menj kamaanj gombabo. Kawaajonj mono uumeleenj ejemba batugianonj sili awaa kokaenj qendeema onjoma laligowa: Qaa awaagadeenj jenj nanamemenj dindinja otaanj ejemba tororo jopagonj onjoma laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondanj menj Anutuwaaw gawonja menj sororogona iikawaajonj moma laarinj goma laligowu. Kaanja soraayagadeen koloonj mena ejembanonj saanonj goda qenj gonji laligowa.

¹³ Mono pondanj Uumeleembaa Bunja Tere ii jegenja weenjonj kaparanj koma jenj asarinj kanageso uugia iikanonj kuunj kuma onjoma laligowa. Kambanj batuya kokanonj kaenj ama laligona niinonj kawo sokombaa.

¹⁴ Jotamemeya yonononj borogija goo qaganonj ama qama kooligi Anutuwaaw gejatootoo qaa goojonj kolooro Anutononj gawonj memewaa momo kalenj gonjo uuganonj eji, ii mende kolatiwato, iikawaa qaganonj gawonj menj laligowa.

¹⁵ Mende kolatiwato, Bunja Tere weenjonj jenj asarinj kuma onjoma laligowa. Iwoi karonj ii mono kaparanj koma jegenja nama koma gbilinj laligowa. Ataqtan mende ambagati eenj, uugaa toomoriarjanonj mono somariiro kotiinj awasankaka koloowaati, ii kuuyanonj iima kotowuya.

¹⁶ Oo Timoti, mono geengaa uu selega galenj koma aonj uumeleenj gawonj tororo kuma onjombagiwaajonj galenja menj aonj laligowa. Kaenj ama laligowaati eenj, mono geengaa oyanboyanj qenj aowaga ano qaaga momakejuti, ii kaanjadeenj oyanboyanj qenj onjoma Siwenonj ubuya. Kianj.

5

Malo ano ejemba waja ii kokaenj galenj koma onjombu:

¹ Eja waja ii geriawo mende jenj mindinjonj onjombato, manja kaanja arobonjonjanonj qaa jena mobu. Eja sagbili ii daremunjuruga kaanja ama onjoma laligowa.

² Emba waja ii nemunja kaanja arobonjonjanonj qaa jena mobu. Emba saranj ii naanjuruga kaanja nanamemenj soraaya otaanj goda qenj onjoma laligowa.

³ Malo tinitosagia qaa ii mono godaqe qaganonj ama onjoma laligowa.

⁴ Malo mombaa esamerauruta laligojuti een, iyonononj mono mutuya koloonj wanj kuunj ii galej koma mubu. Anutunonj jenj kotonj nononoti, iyonononj mono iikawaa so iyangiaa sumanjurugia kalanj koma onjombombaa kania moma kotowu. Nemunjanjurugia-noonj wala kambanj koriga kalanj koma onjoma laligogiti, onjonoj iikawaa kitia meleema tosgaia metogonj onjongi Anutuwa jaanonj sokombaa.

⁵ Malo emba honja, tinitosaya qaa anjodeen laligoji, iinonj jejeromonjromonja Anutu ama munj ii suulanj asaga gomantiinja qisinq qama koolinj munjeja.

⁶ Iinonj kaenj laligojato, emba malo tosonianj uugianonj gere tooro siingia kombombanja so iwoi lansambaajonj borojanj merkejuti, iyonononj namononj selewo laligojuto, kilen uunonj koomuya kolooju.

⁷ Kawaajonj malo yonoo selegianonj koposowaa qaaya mende ero laligowutiwaajonj mono kaanjagadeen jenj asarinj onjoma laligowa.

⁸ Monjonj anjaa tinitosauruta mende kalanj koma onjomesaoro guanj laligojuti, iwaa nanamemenanonj mono holidaboroja. Iinonj Ponj moma laarijiwaa qaaya ii silianonj qakooma uumeleembaa gadokopa tani uugunj kileqileenj laligoja.

⁹ Uumeleenj kanageso onjonoj malo tosaanja kululuunj kalanj koma onjomakejuti, malo monjonj iyonoo arehnonj koubaatiwaa (aplikesin) qiqisi ambaati een, emba ii mono gosiwu. Gosigi kokaenj kolooro iigadeenj mono qa arenj iikanonj toroqenj oonj ambu: Monjonj gbania 60 uugunj eja motoongowaa embiaga laligoro.

¹⁰ Kaenj laligoro tosonianj kaniaajonj kokaenj nanjonj jenjeju: Iinonj gawonj awaa awaa menj laligonj merabora galej koma gejanono qaa onjono somariigi. Ejemba wabaya mirianonj koma horonj kalanj koma onjono Kraistwaa alauruta soraayanonj kagi wijigia songbama esuunj nene apu oonj unuaginj laligoro. Konjilinj uutanonj laligogiti, ii menj qeangonj onjoma gawonj awaa kuuya memambaajonj uuta pondanj somonjonj jegenja nama laligoro. Malo kaanja mono arenj papianonj oonj kalanj koma laligowu.

¹¹ Malo emba wanja mende koloojuti, iyonoo qagia mono qa arenj papia iikanonj mende amba. Ii anagati een, iyonoo siingia kombombananonj gere jero eja mombo mewombaajonj uugia waaro Kraist silemale ama munj zioz gawonj mesaowubo.

¹² Ii mesaonj wala Kraist tenj kombombaaajonj jojopanj qaagia asuganonj jenj somonjogiti, ii qegi jangonj qaono Kraistnonj qaagia jenj tegonj gamu qenj onjono eenj lanj laligowubo.

¹³ Nepinepi lanj laligonj toroqenj kokaenj boliwubo: Miria miria lanj laligonj kambanj tiwilaawutiwaa kania menj anjalinj anjonj kombubo. Toroqenj bolinj qaa kisama lanj jenj qaa baatanonj mende kema iyangiaa aingia otaanj gawonj meme tanitani eweewanj kombubo. Iinonj woinonj lanj mondonj gawonj honja mende menj tosaanja yonjonoonj iwoi menj soowubo. Qaa tosia yonjonoonj iwoiga qaagoto, kilenj ii eenj lanj jenj seiwubo.

¹⁴ Kaenj ambubotiwaa siijnja moma kokaenj jejerj: Malo emba wanja mende koloojuti, iyonononj mono eja menj merabora menj gawonj mirigia galej koma laligogi sokombaa. Kaenj anji tuarenjenananonj jenj bolinj nonomambaa kania monjgama ii mende mokoloowaa.

¹⁵ Malo tosonianj galej mende menj aonj Kraist gema qenj kamaanj Satambaa kanaanonj kemenj otaanj laligoju.

¹⁶ Uumeleenj kanageso anana emba malo toonj, tinitosagia qaa laligojuti, ii mono kalanj koma onjombombaaajonj amakejonj. Kawaajonj uumeleenj emba mombaa tinitosaurutanonj malo koloojuti, iinonj mono ii kalanj koma onjoma laligowa. Iikawaa lombotanonj mono zioz tuunj onjoo qagianonj mende uba. Kianj.

Ziozwaajotamemeya ii kokaenj kalanj koma onjomborja:

¹⁷ Jotameeurunana uumeleenj kanageso saanonj galej koma onjomakejuti, onjonoj mono iikawaa tawaya meleema godaqe qe uuta qendeema onjoma laligowu. Yonjonoonjga tosonianj Bunja qaa jenj asarinj kuma onjomakejuti, iikawaajonj mono kotingia toroqegi uro onjoma laligowu.

¹⁸ *Bunja Terewaa qaa monjonj kawaa kania ii kokaenj jeja,

“Wiiit dumumbaa kota ano kaawoya mendeembombaaajonj bulmakao ejia wanjgi dumunj tuunj qaganonj riinj rinjanjanjonjeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu.

Kaenj wagigi saanonj nene kitia nero sokombaa.”

(Kawaa so kasunonj tiwojunj menj oro metogoro qenj oonj kitia mugi nero sokombaa.) Qaa monj kokaenj eja,

“Monjonj gawonj mero tosonianj tawaya mugi sokombaa.”

¹⁹ *Jotamemeya mombaa selianonj qaa lanj ama jenj mugu woi me karononj ii mende nanjgowuyagati eenj, ii mono qaa jakeyanonj mende amba.

²⁰ Daen yoŋononj singisonjgo amakejuti, giinonj mono ii asuganonj temboma jej onjona korebore qaaga ii moma singisonjgo ambombotiwaaw toroko moma galengia menj aonkebu.

²¹ Oo Timoti, qaa onj jej kotonj gonjerji, ii mono terj koma otaanj laligowa. Eja me emba monj mende isosoroonj tosaanj mende sureenj onjomba. Kawaajonj mombaa qaaya ii waladeej lanj mende somonjgowa. Ejemba korebore mono ororonj gosinj onjomba. Kaenj ambagatiwaaw qaaya ii mono Anutu, Kraist Jiisas ano Siwe gajobaurugara soraaya yoŋoo jaasewanjgionj jej ii jojopanj qaanonj somonjgona mobe sokombaa.

²² Tosaanj yoŋoo singisonjgogiononj goo qaganonj uro gamu mokoloowabo. Kawaajonj monjnonj "Pombaa gawonj memanj," me "Uumeleenj tuunj toroqemanj," jeji, iwaaw kaniaya wala mende gosinj boroga ilinj alan iwaaw qaganonj mende ama kotuegonj muba. Geenjo soraaya laligowagatiwaajonj mono galej koma aonj laligowa.

²³ Oo Timoti, gii kambanj tosaanj ji koloonj gono "Yaenjaen!" qama enkejaj. Kawaajonj mono apugadeenj mende newato, wain apu tosia kaanjagadeenj nena korojongga ilaaro afaanjgowa.

²⁴ Qaa monj ii kokaenj: Ejemba tosianonj singisonjgo anjgi uulanjawo asuganonj asugiro ejembanonj iima walawala jej tegogi kambanj kokaamba gamugiawo nanju. Kaenj nanjuto, tosianonj singisonjgo ama mesanjgor aonj laligonj daandaanj Anutuwaaw jaanonj keugi asuganonj asugiro jej tegonj onjomba.

²⁵ Ejemba gawonj awaaw akadamyawo menkejuti, gawonj iikanonj kaanjagadeenj kambanj kokaamba asuganondeenj eja. Gawonj awaaw tosaanj asuganonj mende ewuyagati eenj, ii mono kaanjagadeenj aasanjgoyanonj ewombaajonj amamaanj daandaanj asugiro iibonj. Kianj.

6

Welenjeqe yoŋoononj qambanjmambanj arenj

¹ Welenjeqeurugia kuuya togiaa qaqanj bosima gawonj tawagia qaa menkejuti, onjnonj mono tourugia jeulalanj lanj mende ama onjombuto, godaqeje kuuya qendeema onjombombaa so injiima laligowu. Onjnonj mono tosia yoŋononj Anutuwaaw qata mepaegonj jowubotiwaajonj kaparanj koma nambu. Anutuwaaw Buŋa qaaya ejemba kuma onjoniŋ ii onjoo nanamemenjgiaajonj ama gema qegi boliwabo.

² Tourugia tosianonj uumeleenj alaurugia koloojuti, iikawaajonj mono godaqejeqegiaajonj mogi kamaanjeqeta mende kolooowa. Kaenj qaagoto, tourugia welenj qenj onjoniŋ gawonjgia awaaw koloojkeji, iyonjnonj Kraist moma laarigi wombo ala koloonj onjoniŋ iikawaajonj mono kaparanj koma tourugiaa qaa baatanonj kema uugia gawononj ama awaagadeenj menj laligowu. Mono kaenj jej kotonj kuma onjoma laligowa. Kianj.

Buŋa qaa jej soogi uugere kolooowubo.

³ Ponjana Jiisas Kraistnonj uuwaa komagbiligbili ambombaajonj Buŋa qaaya nononoti, nonononj mono iikawaa so ejemba qeangowutiwaajonj kuma onjomakejonj. Monjnonj Buŋa qaa honj qiwitigonj qaa batuya morota ejemba kuma onjomakeji, iinonj mono gadokopa kolooja.

⁴ Iinonj selia menj umakejato, qaawaa kania mende moma kotoja. Mende moma kotonj momalaariwaa qaa batuya batuya jej melenjeqeleema jenonjkooli ambombaajonj koposonjgonjkeja. Kaenj moma tosaanj yoŋowo mondongosi anjgi honj kokaenj kolooowa: Leelee uunonj motoqoto anjgowowo ama aonj uuqeje qaa tokoronkota jej menj bolinj aowubotiwaaw sombu momo amakeju.

⁵ Kaenj ama momogia sooro kaamaa ama laaligo honjqa kania songinj kokaenj romonjgonjkeju: 'Uunonj komagbiligbili aninj iikanonj donana koloooro iikanonj riinj monenj hina mokoloowonj' Kaenj romonjgonj ajoroonj suulanj jenonjkooli aminjkeju.

⁶ Kaenj amakejuto, anana Anutu Buŋayaa komagbiligbili ama monenj hina enj nononji, iikanonj uu luae qenj aonjkejonj. Uŋa Toroyanonj donana koloonj menj bonjonj ama nonomakejiwaajonj mono onjanonj oyanjboyanj somata mokoloonj simbawonjawo laligojonj.

⁷ Kawaaw kania ii kokaenj: Anana wala boronananonj iwoi monj mende menj eenj tontonj namononj asugininj. Kanagenj kaanjagadeenj komunj namo koi mesaonj bobora kembonj.

⁸ Kaenj kembonjato, kambanj kokaamba nene ano opo maleku enj nonono iikawo mono menj bonjonj ama luae qenj aonjkebonj.

⁹ Kaenj ambonjato, ejemba monenj esuhina somata mokoloowombaajonj momakejuti, iyonjnonj mono anjgobatononj siwa kaanja ritogogi kamaanj unjnjkeja. Kamaanj unjuro siingia kombombanja bologa bologa ii mamaga asuginj uugia enjkalolonj megj gejjajuju amakebu. Siingia kombombanja doogoya iikanonj mono horonj somonjgonj onjoniŋ ulunjonj kondemondeenj mokoloonj tiwilaawuya.

¹⁰ Monej hinawaa siih kombombanja kanonj mono iwoi bologa kuuyaa wanjaleya kolooja. Mamaga yonononj monej hinawaa uusiingia moma ewaewanj koma jinjaunj anji momalaarigianonj janjonj qaono lanj laligoju. Uugere somata mogi iikanonj mono gbagia qosono siimbobolo mamaga moma wosobiri laligoju. Kianj.

Poolnoj Timoti gawombaa jenkooto ama muro.

¹¹ Mamaganonj kaanja laligojuto, Anutuwaanonj eja gii mono iwoi kaanja ii misinjonj gema qen laaligo koi kaanja laligowagatiwaaajonj kaparanj koma laligowa: Nanamemenj dindinja otaanj Anutuwaa laaligo kombombanja koma gbiliinj laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondanj menj ejemba onjonj jopagonj onjoma laligowa. Mono kaparanj koma kotiinj nama ejemba gumbonjonjonj qaganonj ama onjoma laligowa.

¹² Aangole ejanonj kuu anji iikanonj haamo ambaatiwaaajonj esunja kuuya menj kululuunj kenji, gii mono iikawaa so momalaariga koma gbiliinj Anutononj kuu akadamyawo ano iikanonj kotiinj pondanj manja qen laligowa. Anutononj laaligo kotiganonj keubagatiwaaajonj goonoti, gii mono laaligo ii koronsonj menj bunja qen aonj laligowa. Laaligo kotigaa bunja koloojanj, giinonj qaa ii awaagadeenj jokoloona mamaganonj ii moma saanonj nanjonj jenkeju.

¹³ *Anutu iwoi kuuya menj gbiliinkeji, gii iwaa jaanonj kaniaga jokoloona ano Kraist Jiisaswaa jaanonj ii kaanagadeenj jokoloona moro. Jiisasnonj gawana Pontius Pailotwaa jaasewanjanonj nama kaniaya jenj asarinj qaa awaa soro jokoloroti, mono Kraist iikawaa jaanonj kokaenj jenj kotonj gonjenj:

¹⁴ Gii mono Bunja qaa koma gbiliinj pondanj tenj koma otaanj laligowa. Kaenj laligona monjonj “Gii kana songinj bolina,” qaa kaenj jenj gomambaajonj amamaawaa. Ponjana Jiisas Kraistnonj mombo asugiwaatiwaa moti, kambanj batuya kokanonj mono uuwaa gawonj kaenj menj laligowa.

¹⁵ Anutononj oyanboyanj Toya koloonj kambanja ano kanj kuuro iikanonj Jiisas Kraist wasiro asuganonj asugiro iibonja. Anutu yanodeenj Uutanana kolooro kuuyanonj iwaa newo baatanonj nanjonj. Iinonj kinj ponj yonoo Ponjia ano jawinj yonoo wanjia kolooja.

¹⁶ Anutu, oyanboyanj Toya iinonj motoonjo kambanj monjonj mende komuwaa. Iinonj asamararanj gomanonj eukanonj laligoro kuuya nono nononano iikanonj ubombaajonj qagojonj. Namowaa ejemba monjonj ii jaayanonj mende uunj iiro ano iimambaajonj amamaawaa. Iwaa qaqabunajaya mepeseeninj ku-usunj Toya akadamyawo koloonj kambanj tetegoya qaa iwoi kuuya galej koma laligowaa. Qaa ii onjonj.

¹⁷ Ejemba qaqabunajagiawo kambanj kokaamba namononj uuta laligojuti, ii giinonj mono kokaenj jenj kotonj onjoma laligowa: Monej esuhinanonj kambanj monjenj qaondaborowaa. Kawaajonj yonononj mono uugia iikanonj mende ama laligowu. Monej esuhina qaganonj nama awelegonj sewanjiki koloojuti eenj, jejeromonromonngianonj mono janjonj qaombaa. Uugia namowaa tiwomalekunonj mende ambuto, Anutononj iwoi kuuya kanonj kalanj koma onjombaatiwaaajonj ama mambonji sokombaa. Anutuwo qokotaanj nanji iinonj saanonj iwoi kania kania ii kelemalelenj laaligononj aisoowonjwaaajonj nonomakeja.

¹⁸ Kokaenj jenj kotonj onjoma laligowa: Yonononj mono gawonj awaa awaa jegerja nama menj iikaanja kanonj akadamyawo koloowu. Anutuwaa jaanonj akadamyawo koloonj afaanjonj jojorinjtsaanja ilaanj onjoma kalenj seinj mendeema laligowu.

¹⁹ Kaenj Anutuwaa jaanonj qaqabunajagiawo koloonj laaligowaa maa suanj honja mokoloonj menj seinkebu. Maa suanj kaanja ii laaligowaa tando wota kotakota kolooja. Ii menj seinj galej koma saanonj kanagenj tando wota iikanonj nanjonj nama laaligo honjabinja bunja qen aonj laligowu.

²⁰ Oo Timoti, Anutononj moma laarinj goma gawonj memewaa momo kalenj uuganonj anoti, ii mono gawononj ama soowaboti-waaajonj galej menj laligowa. Balombaa qaa julujulu omaya ano angowowo sipasipa koma jegi soonkeji, ii mono mesaonj gema qen laligowa. Tosianonj “Momakooto aminj mobonja,” jenj qaa senja senja jenj seiği kemakeja. Momakooto honja ii kaenj jenj soonkeju.

²¹ Tosianonj momo soosooya bunja qen aonj jokoloonj tintuanj anji momalaarigianonj zololonjonj loorinj sooro.

Anutuwaa kalenjmorijanonj mono onjowo ewa.

Timotiwaa Tere 2

Poolnoj Timotiwaa Tere ano 2 kolooro.

Jen-asa-asari

Poolnoj mundanja ano gbaworo ala ilailaaya Timotiwaajon “Ando qambanjmamban qaana konoga muman,” jen Buja Tere koi ooro. Qaa arena waja ii awaawaa kaparanjonkonj. Poolnoj ii jen asarinj uuta nanjon qambanjmambanja kokaen muj ooro: Timoti giinonj mono pondanj nama Jiisas Kraistwaa kania nanjon jen laligowa. Oligaa Buja ano Soomongo Arenj Walaga mojanj, mono iikanonj qokotaanj iikawaa qaaya honjbonja ii ejemba kuma onjoma uukuukuu gawonj menjkeba. Tuarenjenj ama gonji siimbobolo kania kania mokoloonj monagati eenj, mono kilenj Anutunonj gawonj gonotiwaaw so ii kaparanj koma menjkeba.

Poolnoj galenj meme qaa kotiga Timoti kokaenj muro: Tosianonj “poumapou qaganonj anjgowowo omaya ama gejajojombanj amakejuti” giinonj mono iikawaa qaanonj keuma kambanga mesogesoony tiwilaawabo. Anjgowowo qaa kaanja kanonj ejemba mende totoonj ilaan onjomekejuto, ejemba geja ama momakejuti mono ii menj bolinj onjono tiwilaawuya.

Poolnoj qambanjmambanj qaaya kuuya nangomambaaajonj anja laaligoyaa sunduya ooro. Naambaaajonj nomaenj gawonj arenja ama manja qen laligoroti Timotinonj iikawaa qaaya duduuwabotiwaajonj ii kokaenj jenj asariro, “Niinonj Jiisas moma laarinj lombo moma mokosinjonj uujopa ama laligowe. Sisiwerowero ama nonji siimbobolo moma kaparanj koma kotiinj nambe.”

Buk kokawaa bakaya waja 5 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-2

Anutu mepeseen Timoti qambanjmambanj muro 1.3–2.13

Gejanono ano galenj meme qaa tosaanja 2.14–4.5

Pool horonj ureenj ama mugi laligoro 4.6-18

Terewaa qaa kota waja 4.19-22

¹ Anutu uusiinanonj jenj kotonj Pool nii kuunj nono Kraist Jiisaswaa aposol koloony jenj. Kraist Jiisaswo qokotaanj naninj laaligo kombombanja nonombaatiwaa qaaya somongorotiwaaw Buja qaaya jenj asarimambaaajonj wasinj nono laligojenj.

² *Timoti giinonj momalaariwaa wombo merana koloony. Niinonj giwo qaa aminj mobojonj tere koi oojenj.

Manjana Anutu ano Pojnana Kraist Jiisas, yorononj mono kiankomunj kalenjmorianj goni luaenonj laligowa.

Poolnoj Timoti uuta nanjonj qaa jero.

³ Noo ambosakonururanonj Anutu welenj qen muj laligogi niinonj toroqenj gawonja mewe Anutunonj “Giibe sokonja,” nijoro ugejananonj kaenj momakejenj. Uuna soraaya kolooro Anutu mepeseenkejenj. Mepeseenj asaga gomantiinja qama koolinj gii suulanj romonjonj gomakejenj.

⁴ Gomeaowe saana jaungaa kamaaroti, niinonj ii romonjonj giimambaaajonj awelegonj kaparanj komakejenj. Giima ainjolonj rari korisorononj uuna saa qewaatiwaajonj mojenj.

⁵ *Giinonj gbingbaonja qaa onjononj Jiisas moma laarinj laligojanj, qaa ii uu wombonanonj ero romonjonjkejenj. Wala augga Lois ano nemungaa Yunis yorononj uuggara meleeni momalaariganonj kolooro. Yoroo gemagaranonj giinonj kaanagadeenj ama laligojanj, iikaya moma laarinj kotiijenj.

⁶ Kawaajonj imowamo laligowabotiwaajonj qaa kokaenj qenj gbilinj gijojenj: Niinonj wala borona wanjanonj ama qama kooliwe Anutunonj gawonj memewaa momo kalenj gonota uuganonj eji, ii mono menj gbilina gere bolanj kaanja kotiinj jenj mende illingowa.

⁷ Qaa koi mono romongowa: Anutunonj Unja Toroya ii jirinjinj ama qarasombunana mobonatiwaajonj qaagoto, iyanjaa ku-usumbaa Unjaya nonono saanonj uunananonj jopagonj aonj nanamemenana tororo galenj koma aonj nambonja.

⁸ Kawaajonj Pojnanaa qaaya nanjonj jenj seimambaaajonj ataqatanj mende amba. Kaenj qaagoto, mono nii kaanja koloonj laligowa. Niinonj Pombaa gawonja menj laligowe iikawaajonj kapuare mirinonj noonj rajento, kilenj noojonj ama kuukamakamaa mende moma laligowa. Mono kotiinj nii kaanja awasankaka nama uuwaa gawonj menj laligowa. Oligaa Bujawaajonj ama anjosisiri ama gombuyagati eenj, mono iikawaa siimboboloya

moma mokosingon bosima laligowa. Anutunon ku-usun gomakejiwaa so ii saanon niwo motoon kaparanj koma bosima laligowota.

⁹ Anutunon monowaa monoyanon Siwe namo mende mokoloon oroma kamban iikanon ananaajon romonjon arej kokaen ano: Anutunon Kraist Jiisaswajaan ama kalenmorian nonombaa. Arej ii ano ero laligon kouma laligoi anana koloonin. Koloonin Anutunon anana iwaa bunj koloon soraaya laligowombaajon nonoma hamo qen nonono. Anano iwoi awaa aninjiwajaan ama mende meweenjon nonoma nononoto, iyanja arej walaga ii otaan nama iikanon nonoono.

¹⁰ Arej walaga iikawaa honj ii kamban kokaamba asuganon kolooro. Hamoqeqe Tonananon asugin Anutuwa kalenmorian maama nonono. Kraist Jiisasnon asugin koomuwaa esuna qen melungoro kemero Oligaa Bunja ninisaano asariro. Bunj qaa ii moma laarin saanon laaligo kombombanj mokoloon tetegoya qaa kotiin laligon kamban monjon mende koomu kombonj mende komuwonj.

¹¹ * Anutunon nii Oligaa Bunj arej asarin ejemba kuma onomanjatiwajaan kuun nono wasiwasi eja aposol koloojen.

¹² Aposol koloojenjiwajaan ama gawonj kotiin mewe tosanon angosisiri nan nongi simbobolo momakejen. Siwe Eja moma laarin munkejen, niinon iwaa kania awaagadeen moma yagojen. Kawajaan awasankaka nama kuukamakamaa mende momakejen. Qaago totoon! Anutunon moma laarin noma Bunj gawonj ama nonotiwa so nii galen koma nomambaa kotiin laligoi, ii moma yagojen. Kaen moma yagowe gawonjon mende sooma kamaaro laligon uma kamban somatanon keubonj. Kaen moma laarin iikawajaan uuwoiwoi mende anjen.

¹³ Momalaariwaa qaa ii uunana meagowaatiwaa soga kolooji, niinon qaa honj ii kuma goma sili awaa qendeema goma laligowe. Ii mono uu kononjonon ama kaanjiadeen otaan laligowa. Nono Kraist Jiisaswo qokotaan motoon nanin jopagon nonomakeji, giinon mono uujopa iikawaa uutanon laligowa.

¹⁴ Anutunon giima moma laarin goma iwoi awaa kuuya gono bunja kolooji, iikanon mesoqesoowabotiwajaan mono ii galen menj laligowa. Unj Toroyanon uunananon nama laligoi mono iwaa ku-usun qaganon iwoi honj ii agokayan kona ewaa.

¹⁵ Eisia prowinswaa nenjauruna yononon kuuya nomesaon gema nugi, ii mojan. Eja qagara Figelus ano Hermogenes yoronon iyonoo batugianon laligojao.

¹⁶ Tosianon nomesaogito, Onesiforus iinon qaago. Kawajaan Pon, gii mono Onesiforuswaa sumanjuruta kiankomun onona laligowu. Eja kanon noo gbadonaajon (tape) gamu mende qen nomakejato, kamban mamaga kanon keraqeeanggo qen nono uuna bonjon kono.

¹⁷ Onesiforusnon Room sitinon koi kouma kamban iikanondeen noojon kaparanj koma monjama laligon mokoloon nono.

¹⁸ Iinon wala Efesus sitinon nomaen ilailaa somasomata ama menj afaangon noma laligoroti ii geenjo saanon njemba tasaanj toroqen kuma onjombutiwaa so koloowu. Kawajaan kamban somatanon Pombaa kooronjon keunin Onesiforusnon kiankomuwaa tawaya mokoloowaatiwajaan qama koolijen. Kian.

2

Kraist Jiisaswajaan mono manja qen laligowa.

¹ Oo uumeleen merana Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo qokotaan kalenmorian uutanon bonj qen kotiin namba.

² Niinon Bunj qaa kuma gombe mamaganon niima nanjon jegi monati, ii ejemba moma laarin onj-onjombaa so koloojuti, mono iyonoo bunj ewaatiwajaan onjomba. Kaen ama onona ero saanon ejemba tasaanj toroqen kuma onjombutiwaa so koloowu.

³ Oo Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo nama iwaa manjaqeqe eja akadamugawo koloon kaparanj koma kotiin manja qen laligowa. Angosisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma mokosingon bosima laligowa.

⁴ Manjaqeqe ejawaa tania ii kokaen: Kawali galen wanjianon eja onjono manjaqeqe tuumbaa arenon keuma kema kan gawon pondan menj laligojuti, iyononon kuuya galenjianon jen kotonkejiwaa so tenj koma ambombaajon jojorin nanju. Kaen nama iyanjiaa laaligowaa nanjonangowajaan iwoi monj mende menj laligoju. Uu deendeen mende laligoju.

⁵ Kawaa sareqaaya monj ii kokaen: Aangole ejanon kuu aanjon keuma jenkooto galenjanon qaa uugun lanj bobogarin kenji iinon akadamuyawo mende koloowaa.

* 1:11: 1 Tim 2.7

Iwaa wanjon haamo aambaa ila monj mende konji kemebaa. Kawaajon gii mono dindinjagadeej kamba.

⁶ Kaanjiadeej komakoomo ejanon gawon somata mero honja kolooro wala kema jaaya qej nero sokombaa. Tosianon loorigiti, iyonjonon iwaa gematanon kawuya. Gii mono iikawaa so kotiin gawon mej laligowa.

⁷ Qaa oojenji, ii weengonj moma bimoona Pohnonj mono momakooto gono ii kuuya saanonj moma asariwa. Kawaajon ii mono uu kononjonon ama romonjon laligowa.

⁸ Mono Jiisas Kraist romonjon laligowa. Niinon Oligaa Bunja jey asarinkejenji, Jiisasnon qaa iikawaa so kin Deiwidwaa gbiliga koloonj Hamoqeqe Toya kolooro Anutunonj mej gbiliro koomunonga waaro.

⁹ Niinon Oligaa Bunja qaa ii kaparanj koma jey asarinj anjosisiriwaa siimboboloya mobe kikekakasililij eja kaanja kasanonj gbadoonj nonjgita rajen. Kaen rajento, Anutuwaanonj Bunja qaa ii mende gbadoonj somongogi.

¹⁰ Kania kawaajon ama niinonj siimbobolo kuuya moma mokosingonj kotiin nanjen. Anutunonj ejemba iyanjaajonj meweengonj ononoti, niinonj mono iyonoojon ama kaparanj koma manja qej laligojen. Kraist Jiisasnonj hamo qej onono yonononj kaanagadeej letoma oyanboyanj koloowutiwaajonj mojen. Uugia meleema laligowuti eenj, mono Siwewaa asamararanonj uma tetegoya qaa kotiin laligonj ubu.

¹¹ Qaa koi mono powowonj kotakota kolooja:

“Anana uunana walaganonj iwo motoonj komuro laligojonj eenj, mono kaanjiadeej iwo kotiin laligowonja.

¹² *Iwo motoonj siimbobolo moma mokosingonj laligojonj eenj, mono kaanjiadeej iwaa bentotonj uutanonj iwo galenkonjonj gawonj mewonja.

Anana ii qakoonjonj eenj, iinonj mono kaanjiadeej qakooma nonoma niniima tiiwaa.

¹³ Anana gema qej muninj ironja meleema nonombaatiwaa qaa somongoro eji, iinonj ii qewagomambaajonj amamaawaa.

Mindinjindinj ama iyanja kania utegomambaajonj qetetanjonkeja.

Kawaajonj ezelobezelo ama qaanana pondanj mende otaawonjati eenj, iinonj mono kilen (dindinja nama) qaaya pondanj otaanj iikawaa so ama nonombaa.” Kian.

Anutuwaa Bunja gawombaa eja kokaen koloonj laligowa:

¹⁴ Oo Timoti, qaa koi duduuwabotiwaaajonj ii mono jey gbilin onjoma Anutuwaa jaase-wanjonj kokaen jey koton onjoma laligowa: Momalaariwaa qaa aro kania kania ii mono melenqeleema mondonj mende gosinj nambu. Jenonkoolinonj mono mende totoonj ilaanj nonomakejato, tosanonj niinonjginonj qaa kaanja moma elonkalonj anji momalaarigianonj sooro tiwilaawubo.

¹⁵ Giinonj mono Bunja gawombaa anjotete kania kania ii haamo ana Anutunonj giima “Sokonjanj,” jewaatiwaaajonj kaparanj koma namba. Gii Kraistwaa gawombaaajonj gamuga mende moma laligowato, Bunja qaa honja mono tororo mendeema uugia kuunj onjoma laligowa.

¹⁶ Balombaa qaa julujulu omaya omaya ii mono yakarinj gema qewa. Tosianonj ii jey seinj laligonj iikaanja kanonj balombaa anjonjorayanonj qokotaanj Anutu toroqenjolomoninj kaamaa amakeju.

¹⁷ Wiji kotiga (qata kensa) kanonj sele busugia siriawo qej kiro somariinj kemakeji, yonononj iikawaa so qaa omaya jey iikanonj ejemba mej bolinj onjmakeju. Yonoo tuunjonja eja woi qagara Himeneus ano Filetus laligojao.

¹⁸ Yorononj qaa honja kania mesaonj jinjaunj qej qaa seja kokaen jenkeja, “Uumeleej ejemba anono mono gbilinj waama laligojonj. Kawaajonj kanagenj koomunonga mombo mende gbilinj waabonja.” Kaen jey tosaanja enkalolonj mej onjoni momalaarigianonj bolinkeja.

¹⁹ *Kaen bolinkejato, Anutunonj tando powowonj kotakota kuuroti iikanonj mono kilen mende joloma nanja. Iikawaa munjenja ii kokaen oogita eja, “Pohnonj anja bunja koloojuti ii moma koton onjona.” Munjenja monj ii kokaen, “Ejemba Pombaa qata mej qamakejuti, kuuya iyonononj mono nanamemenj bologa qej yakarinj laligowu.”

²⁰ Miri somata kanonj juu, monjonj, amanene, komanene, kosonene, uunene kania kania eja. Tosia gerenonj ano gbakonj namononj memeta, ii kambanj so mej gawononj amakejonj. Tosia goul ano silwanonj memetaga. Akadamugiawo kaanja ii korisoro kambanondeej gawononj amakejonj.

²¹ Kawaa so monjonj qaa omaya mesaonj iyanja koma konjoratinj aoji, iinonj mono monjonj goulonj memeta kaanja koloowaa. Toyanonj ii mej gawonj akadamuyawononj ano

menkebaa. Ii mero toomorianawo kolooro Somatayanon iwaajon aisoonkebaa. Anutunon men sorain muro tirin koton nama gawon awaa kuuya memambaajon jorinj nambaa.

²² Sagbili laaligowaa siin kombombanja bologanon galen koma gombabotiwaajon mono galen men aon laligowa. (Gawongaa honjanon kamaawabotiwaajon ii jejen.) Anjobatonon horon gomakejuti, ii mono misinjon gema qen laaligo koi kaanja laligomambaajon kaparan koma laligowa: Ejemba uu soraayaa qaganon Pon ilaan onjombaatiwaajon qamakejuti iyonowo mono nanamemen dindina otaan Anutu tororo mona laarin onjanon jopagon aon luaenon laligowu.

²³ Tosianon gejojomban qaa oyomakandowe jen niinonngiinon jenonkooli angj anggowo koloonkeji, ii onjanon mojan. Kawaajon ii mono yakarin gema qen laligowa.

²⁴ Pombaa gawon meme eja kolooji, iinon mono anggowo ambaatiwaa so qaagoto, ejemba kuuya gumbonjonjon qaganon ama onjoma afaanjon kuma onjoma laligowa. Anjosisiri ama mug i kotiin mokosinjon laligowa.

²⁵ Tosianon tuarenjen ama mug i saanon uuluue qaganon metulanjon mindinjon onjoma keba. Kaen ama onjono Anutunon uugia men looriro saanon Buja qaa moma koton uugia meleembuyaga.

²⁶ Tuarenjen ejemba yonjonon Bologa Toyaa moto siwanon ritogogi onjono jeta ten koma amakeju. Kaen ama uugia tooro uuroromongogia kolooro Bologa Toyaa kasa gbadononga loloon kamaawuyaga. Kian.

3

Kamban tetegyanon laaligo bolin anjonjorayawo koloowaa.

¹ Qaa kota koi mono moma koton laligowa: Jiisas kakataa kambananon toriro ejemba kaniagianon boliro tetegyanon laaligo kanjanawo kokaen koloowaa:

² Ejembanon angiaajonadeen romonjon monej iwoi buuju menjo mewombaajon otoko (greed) amakebuya. Selegia mepeseen momoso kaanja engangia qerereen sewanjiki laligon uuqe qaa tokoronkota lan jenkebuya. Nemunmanjurugia yonoo jegia mende ten koma iwoi awaawaajon dangisen mende jen nesaqesa (nenhololo) amakebuya. Anutuwa telambelan ama lolomoninkebuya.

³ “Anaa lomboga,” jen woso momo mende amakebuya. Tosaanja yonoo singisonngogia mende mesaon iikawaa uuboolia bosimakebuya. Gemaqeqe qaa kisama jen iyangia mende galen koma aon ejemba horon ureen ama onjoma kebuya. Nanamemen awagaajon mojogia tiiro togonkebuya.

⁴ Memelolo ama iyangiaa aingia otaan jeubaba qenkebuya. Sewanjiki laligon jaba-arambaranon uugia utitiuro ugere amakebuya. Sele busuwaa siin korisorogiaajon siin mamaga moma Anutuwaajon mogi kamaanjeqeta kolooro gogoraagen amakebuya.

⁵ Anutuwa Buja gawon bakasasan bosima silemale ama Sonda arej lan otaan mondonkejuto, nanamemengianon Anutuwa ku-usunja ii kondama qakoomakeju. Ejemba kaanja ii mono jawo ama misinjon gema unun laligowa.

⁶ Yonoononga tosanon lan liligon ejemba mirigianon uma qaa kelenon uuqe men onjoma gejagia qeduunkeju. Gejagia qeduugi emba tosanon loorin yonoonon qokotaankeju. Emba singisonngogia gamuwaajon kamaan unuro siingia kombombanja kania kania iikanon yaiwisisi men onjoni sisau anjuti, iyonjonon ii gbawii fua manera men kokosin onjoni qaa motogianon kamaan ununkeja.

⁷ Emba kaanja yonjonon moma bimoon suulan qaa kuma onjom-butiwaajon mondon momakejuto, Buja qaa honaa kania ii kamban so moma kotowombaajon amamaankeju.

⁸ *Iijpt kantriwaa tiriqoonjon eja qagara Janes ano Jambres yoronon Mooses tuarenjen ama muri. Ejemba takapolakaya yonjonon iyoroo so Buja qaa honaajon tuarenjen amakeju. Ejemba kaanja yonoo momogianon sooro kaamaa koloojuti, ii mono Anutunon momalaargia anjotete mero kamaan unuro Pombo nanangianon sologowaa.

⁹ Kamban toroga selegia men umakebuto, gawongiaa honja ii kamban mende koriro janjon qaombaa. Iijpt eja yoroo kaniagara asuganon kolooroti, iyonoo kaamaagia kanianon mono iikawaa so asuganon kolooro ejemba kuuyanon ii iima asariwuya. Kian.

Poolwaanon jenkoto qaa tetegya

¹⁰ Yonoonon kaen koloowaato, niinon laaligonaa toonja morota kuun aren ambe. Ejemba Buja qaa kuma onjoma nanamemena ama men laligoweti giinon ii iima modaborojan. Laaligonaa toonja otaan momalaariwaa komagbiligibili pondan men siimbobolo mokosinjon laligoweti iikawaa sunduya jen jegi moma sorogojan. Uumeleen

alauruna uunanon jopagon onoma laligowe. Tuarenjen angosisiri ama nonji iikanon kaparan koma kotiin nama laligowe.

¹¹ *Sisiwerowero kakasilin kania kania ama noma laligogiti, ii mojan. Antiokia, Aikoniam ano Listra taon karoon kanon siimbobolo noo qananon uro konajilin mobeti, ii iwoi kanjanawo kolooro. Yei, mangaa siita! Angosisiri mokosinjon bosima laligoweto, Ponjon ii kuuya kanon metogon nono.

¹² Qaa koi mono moba: Ejemba Kraist Jiisaswo qokotaan nama laaligo kombombanja laligon iikawaa komagbiligbilila ambombajaan momakejuti, ii kuuyanon sisiwerowero mokoloowuya. Nii angosisiri ama nonjiti, eer, tosaanja onjo kaanagadeer ama onombuya.

¹³ Tirigoonjon ejemba bologa Buja gawon selesele men onjompopo qenkejuti, iyonjonon toroqen kileqileenkebuya. Yonjonon ejemba tosaanja tiligon onoma iyangia kaanagadeer tiligon aon laligowuya.

¹⁴ Yonjonon kaen laligowuyato, Timoti gii Buja qaa honja moma uu kononjonon ama uuwoiwoiya qaa moma laarijanj, mono iikanon toroqen bon qen nama kotiin laligowa. Daen yonjonon kuma gonggiti, giinon iyonjoo kaniagia moma kotojan. Ii moma laarin onjonjanjwaajon mono Buja qaa koronjon men mende zololonjon mesaowa.

¹⁵ Uumeleembaa Buja Tere Toroya ii meraaganonadeer moma sorogon laligon kouna. Giinon mono ii weenjon romonjonon momakootoga asariro iikawaa qaganon nama Hamoqeqe Toyaa kania moma asariwa. Ii moma asarin Kraist Jiisas moma laarin muna hamo qen gono toroqen letoma laligowa.

¹⁶ Anutunon Buja Terewaa qaaya kuuya ii ejemba tosaanja sololon onono oogita kokaen men qeangon nonombaatiwaajon eja: Ii weenjonon Anutunon uunan sololon kana honja kuma nonoma kilejananaajon temboma jen nonoma mindinjon nonomakeja ano laaligo solanja laligowombaajon gejanono nonoma koma gbilin nonomakeja.

¹⁷ Anutuwaajon ejemba anana ii weenjonon koma gbilin Anutu jetaa so kotiin akadumunanawo kolon gawon awaa kuuya mewombaajon jojorin laligowonja. Kian.

4

Poolnon gawonj mundaña Timotiwaaj qaganon ano.

¹ Kij Ponjana Kraist Jiisasnon asugin jaawo laligowonati, me komun ewonati ananaa qaanana gosin jen tegon tosaanja anana bentotonjonon ama galej koma nonombaa. Niinon Jiisas ii ano Anutu yoroo jaasewanganonon nama gii uuwaaj gawon mewagatiwaajon jen koton gonjen. Ii otaamambaajon jen qaa ii jojopan qaanon somonjonon mobe sokombaa.

² Kokaen jen koton gonjen: Giinon Buja qaa jen ejemba uugia kuun onoma laligowa. Mobutiwaajon kambanajon mogi sokonja me mende sokonji, mono kilej kaparan koma waama qaa jen asarin laligowa. Ejemba kilejanajon jen onoma mindinjonon ama galej meme qaa jen uuwaaj qaa onoma laligowa. Qaaga mobu me mende mobuti, ii kilej mono mokosinjonon nama kana honja kamban so kuma onoma laligowa.

³ Anana momalaariwaajon qaa kamban kokaamba ejemba qeangowutiwaajon kuma onomakejonto, kamban mon kan kuuro iikanon momalaariwaajon qaa batuya mon mobubutiwaajon togon gejagajon gojombuya. Qaa morota morota mobombajaan gejagajon koriro ejawaa eja kelemalelen horon onjonji kan ejemba qaa ii me woi mobombaa siinja mobuti, iikawaa so kuma onjonji laligowu.

⁴ Kaen laligon Buja qaa honja mobubutiwaajon lolomonin ama gejagajon gojoma ben sosomban lan jenkejuti, iyonjoon meleema geja ama moma laligowu.

⁵ Laaligo kaen me kaen utegon koloowaati, Timoti gii mono kilej bon qen zen nama nanamemenga tororo galej koma aon laligowa. Angosisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma mokosinjonon bosima laligowa. Uukuukuu (ewanjelis) ejawaa gawon arej ii sokoma kuuya medaborowa.

⁶ Kamban koriga ilaan gomambaajon amamaanatiwaajon kaen jejen. Tando lopion mepeseewombaajon oro qen jakenon ama oogi kaasonjon umakero. Iikawaa so niinon laaligona Anutuwaajon ama qeleema gawon men laligowetiwaajon gawman yonjonon qaana somonjonon nugi neenaa sana maamanatiwaajon dodowijen. Namo koi mesaomanatiwaajon kambanjonon mono kan kuumambaajon dodowin karo mojen.

⁷ Aangole ejanon kuu aan kambanjonon haamo amambaajon esuja kuuya men kulu-luun bobogarin kenji, niinon iikawaa so momalaari koma gbilin kuu aan akadumuyawo andaborojen. Kraist moma laarin jeta ten komambaa qaa jen somongoweti ii mende kolatin qakoombeto, iikawaa manjaya mono pondan kotiin qen laligowe.

* 3:11: Apo 13.14-52; 14.1-7, 8-20

⁸ Poŋnoŋ jenteego Toya dindiŋa kolooŋ laaligona gosin solanŋa kolooŋ laligoweti, iikawaa ila soronŋa ii jeŋ tegon nonota nooŋon mamboma eja. Poŋnoŋ eleema kawaati kamban iikanonŋ ii noma aronanonŋ kono kemero qabunanawo koloomanŋa. Ii nooŋonadeen mende nombaato, ejemba jopagonŋ munŋ mombo asugiwaatiwaajonŋ mambo-makejuti, ii iyonŋoo arogianonŋ kaanŋagadeen kono kemenŋ onŋombaa. Kianŋ.

Neŋaurunanonŋ nomesaonŋ qeqelalanŋ kenŋgi.

⁹⁻¹⁰ *Kambanŋ kokaamba balombaa nanamemenŋ ama menŋkejuti, neŋana Deemas iinonŋ uuta iikanonŋ somonŋonŋ nomesaonŋ Tesalonaiika sitinonŋ keno. Neŋana Kresens iinonŋ Galesia prowinsnonŋ keno. Taitusnonŋ Dalmesia balononŋ keno. Kawaajonŋ gii mono uulanŋawo noononŋ kamambaaajonŋ kaparanŋ komba.

¹¹ *Luuk iinonŋ anodeen niwo laligojo. Maaknonŋ welenŋ qeŋ nombaatiwaajonŋ mamaga noma iwaajonŋ amamaajenŋ. Kawaajonŋ Maak wama motoonŋ kawao.

¹² *Neŋana Tikikus wasinŋ mube Efesus sitinonŋ keno.

¹³ *Troas taononŋ laligonŋ malekuna eja qata Karpus iwaawo mirinonŋ mesaoweti, mono ii menŋ kawa. Kaanŋagadeen tere lama selianonŋ oonŋ lipinŋgiti, noononŋ lama selia ii mono kaparanŋ koma mewa ano kawaa gematanonŋ buk tosaanŋa ii mujonŋ menŋ kawa.

¹⁴ *Aleksander, silwa kopa oonŋ qokoqokotaa eja mojanŋi, iinonŋ bologa kania kania mamaga ama noma laligoro. Poŋnoŋ nanamemenŋa gosin iikawaa so ironŋa meleeno qaganonŋ uro siimbobolo mobaati ii mojenŋ.

¹⁵ Iinonŋ qaananaajonŋ mamaga tuarenjenŋ ama nonoma laligoro. Kawaajonŋ gii kaanŋagadeen mono iwaajonŋ galeŋ menŋ aonŋ laligowa.

¹⁶ Indinŋ mutuya mindimindiri qaa jake wanŋanonŋ ama nonŋgi qaana kitia jewe moŋnoŋ moŋ mende kanŋ nii nanŋonŋ noma jeroto, alauruna kuuya yonŋononŋ boratinŋ nomesaogi. Anutunonŋ singisongogia iikawaa kitia qagianonŋ ambabotiwaajonŋ qama koolijenŋ.

¹⁷ Yonŋononŋ nomesaogito, Poŋnoŋ ilaanŋ nono. Niinonŋ Buŋa qaa jeŋ ejemba uu kuunŋ onŋoma gawonŋ ii kuuya medaboronŋatiwaajonŋ ama menŋ kotiinŋ nono. Kantri kuuya yonŋononŋ Buŋa ii mobutiwaajonŋ moma ilaanŋ noma laionŋ kawalia yonŋoo qaa oogianonŋ gilinŋ nombubotiwaajonŋ anŋonŋ koma jeganonŋa metogonŋ nono kamaawe.

¹⁸ Poŋnoŋ bologa kania kania menŋ nombubotiwaajonŋ metogonŋ nono saanonŋ Siwe bentotonŋaa utanonŋ eu umanŋa. Pombaa qata mono suulanŋ mepeseeninŋ kambanŋ tetegoya qaa akadamyawo kolooŋ enŋ ubaa. Qaa ii onŋanonŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

¹⁹ *Gii mono noo yeizozona Prisila ano loya Akwila yoroonŋonŋ ano Onesiforuswaa sumanŋuruta yonŋooŋonŋ jena mobu.

²⁰ *Neŋana Erastus mesaowe Korint sitinonŋ laligoja. Trofimius ii Miletus sitinonŋ mesaowe ji kiro eja.

²¹ Kawaajonŋ konŋuru kambanŋ mende karo mono baatanonŋ kokanonŋ noononŋ kamambaaajonŋ kaparanŋ komba. Eja qagia Yubulus, Pudens, Linus, Kloodia ano uumeleenŋ alaurunana kuuya yonŋononŋ yeizozogia jeŋ anŋgi goononŋ kaja.

²² Oo Timoti, Poŋnoŋ unŋaga kotuegonŋ giwo namba.

Anutuwaawo kalenŋmoriaŋanonŋ mono onŋowo ewa. Kianŋ.

* **4:9-10:** Kol 4.14; Flm 24; 2 Kor 8.23; Gal 2.3; Tai 1.4 * **4:11:** Kol 4.14; Flm 24; Apo 12.12, 25; Apo 13.13; 15.37-39; Kol 4.10 * **4:12:** Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8 * **4:13:** Apo 20.6 * **4:14:** 1 Tim 1.20; Ond 62.12; Room 2.6 * **4:19:** Apo 18.2; 2 Tim 1.16-17 * **4:20:** Apo 19.22; Room 16.23; Apo 20.4; 21.29

Taituswaa Tere Poolnoŋ Taituswaa Tere ano. Jeŋ-asa-asari

Eja gbaworo qata Taitus iinon uuta meleema Poolwo ororon somonŋon ilaan misin gawon meri. Meŋ kowe biiwianon wato qata Kriit (Crete) kanon laligori Poolnoŋ batuyanon koton ala ilailaaya mesaoro zioz gawon areŋŋon iima gosin galen kono. Poolnoŋ mesaon kema iwaajon qama koolin laligon Buŋa Tere koi ooro.

Kriit ii qaa Griik iikawo gajugowabo. Kriit ii kowe biiwianon wato mon ano Griik (Greece) ii kantri mon.

Poolnoŋ Taituswaaŋon majakaka karoon moma qambanmamban qaa kokaen onŋ muro: Kriit yonoo kaniagia ii dogodabororo bao jaagoo koloon laligogi. Tosianon uugia meleenŋi laaligogianon dingoroti, iyonononŋ mombo boliwubo. Kawaajon yonoo jotamemegianon sili awaa totonŋ qendeema qamakooli ano Baibel stadi gawon mende mesaon tuunŋia mindinŋon laligowutiwaajon jeŋa. Uugia meleenŋiti, iyonoo batugianon tuun boloboolo ii nomaen mindinŋon kuma onŋoma laligowuyaga? Eja wanŋa, emba wanŋa, emba saran, eja gbaworo ano welenqeŋe yonoo qambanmamban qaagia ii anŋa anŋa kokaen jeŋ asarija: “Uugia meleema Buŋa qaa otaen luaenon laligon somata yonoo qaa baatanon kema jeŋenŋa komuniti gawon awaagadeen meŋ nama jumbubotiwaajon kazi anŋowowo mesaon laligowu.”

Buk kokawaa bakaya wanŋa 5 ii kokaenŋ:

- Poolnoŋ aposol gawonŋaa kania jeŋa 1.1-4
- Anutuwaa jotamemeya yonoo gejanono qaagia 1.5-16
- Ejemba tuun boloboolo yonoo gejanono qaagia 2.1-15
- Uukuuku ano galen meme qaa 3.1-11
- Yeizozo ano qaa tetegoya tosia 3.12-15

Poolnoŋ aposol gawonŋaa kania jeŋa.

¹ Anutunonŋ ejemba meweengonŋ onŋonoti, iyonoo momalaarigianon koloon somarii-waatiwaajon ama Jiisas Kraistonŋ Pool nii wasin nono iwaa aposolya kolooŋen.

Niinonŋ Anutu welenŋa qeŋ mun qaa honŋa kuma onŋomakeŋen. Qaa honŋa ii moma kotonŋ koma gbiliwuti een, onŋo laaligogianonŋ mono utegonŋ letomakebaa. Kawaajonŋ tere koi ooŋen.

² Anutunonŋ qaa qolonŋmolonŋgoya jewaatiwaa so qaago, iinonŋ monowaa monoyanonŋ laaligo kombombanŋa nonomambaajonŋ jeŋ somonŋonŋ iikawaa gematanonŋ iwoi kuuya mokolooro. Onŋononŋ qaa honŋa moma kotonŋ moma laarigi iikanonŋ mono nemunŋ koma onŋono laaligo kotiganonŋ keubombaajonŋ mamboma jejeromonŋromonŋ amakeju.

³ Anutu, Hamoqeŋe Tonananonŋ oyanboyonŋ laaligoyaa qaaya jeŋ somonŋonŋ iikawaa kambanŋa dindinŋa mero kanŋ kuuro iikanonŋ Buŋa qaaya ninisaama ii jeŋ seiwombaa jeŋkootoya ano. Iikawaa so ii jeŋ asarigi Anutunonŋ nii ii jeŋ seimanŋatiwaajonŋ moma laarinŋ noma kuunŋ nono.

⁴ *Oo uumeleenŋ mera sorona Taitus! Niinonŋ ilaanŋ gombe uuga meleema ala ilailaana koloonŋ motoonŋ Ponŋ moma laarinŋ laligonŋkejo.

Manŋana Anutu ano Hamoqeŋe Tonana Jiisas Kraist yorononŋ mono kalenŋmorianŋ goni luaenonŋ laligowa.

Galenŋ jotamemeya yonoo qaa arenŋ

⁵ Kowe wato Kriit (Crete) kanonŋ motoonŋ misin gawonŋ meŋ batuyanonŋ gomesaomambaajonŋ ama kokaenŋ jeŋ kotonŋ gombe: “Uumeleenŋ yonononŋ ilinŋosonŋ lanŋ laligojuti, ii mono areŋŋonŋ onŋoma (eja to pasto ano) jetamemeurugia gonanŋ ano taonŋ so kuunŋ kuma onŋona areŋŋiawo zioz gawonŋ meŋ laligowu.” Kaenŋ jeŋ deeni.

⁶ *Uugia meleenŋiti, iyonoo batugianonŋa eja koi kaanŋa meweengowa: Mombaa selianonŋ koposowaa qaaya qaa, embia motoonŋgo meŋ laligoja. Meraboraanŋanonŋ uugia meleema Anutu moma laarinŋ yanŋisenŋ gejajuju siligiaa qaa selegianonŋ mende kuunŋ jeŋ onŋomakeju.

* 1:4: 2 Kor 8.23; Gal 2.3; 2 Tim 4.10 * 1:6: 1 Tim 3.2-7

⁷ Uumeleen kanagesowaa somatagia pasto (bisop)* iinon Anutuwaanon kanageso galen koma onjomaakebaati, iikawaajon mono eja koi kaanja kuuwa: Mombaa selianon koposowaa qaaya qaa, jaba-arambaran ano goronkikia qaa. Apu kotiga mende nen manja tondur mende qen mondomondo qaganon injarere laligon monen iwoiwaajon mende kaparan komakeja.

⁸ Iwaanon kawuti, ii saanon koma horon kalan koma onjoma qaa nanamemen awaawaa siija moma uuta iikanon ama laligowaa. Kilikalu kepiriria qaa, qaa kuuya dindinagadeen gosin soraaya toroya qaita mon koloon iyanjaa nanamemen tororo galen koma aonkeja.

⁹ Buja qaa kuma nonongi iikanon tando ejia kaanja laaligo doongon nangomabaajon nanji, pastonon ii mono koronson men iikanon qokotaan nambaa. Kaen nama saanon Buja Tere otaan momalaariwaa qaa batuya batuya ejemba kuma onjoma iikanon uugia kuunkebaa ano tosonian Buja qaa meeranjon qetamaakebuti, iyonoo qaagia doogoya ii saanon qewagon mindinjonkebaa. Kian.

Boi takapolakaya mono qotogon onjombu.

¹⁰ Ejemba mamaganon qaa qen gejajuju ama sosonae kaanja qaa senja senja jen ejemba tiligon onjomaakeju. Anutuwaa aiweseya selegianon kotogiti, iyonoo tuunjonja ejemba jaasonjonon iikaanja koloonkeju.

¹¹ Ejemba iikaanja yonoo qaagia mono qowogowu. Yononon Buja qaa kuma onjombomabaajon monon monen iwoi horowomabaajon moma kesa-awaran qaa lan jegi gamuyawo koloonkeja. Kaen ama suman tosaan mono korebore men soon onjongita enkalolon koloogi.

¹² Kriit iyanjiaa gejatootoo eja monjon kaiyakagiaajon kokaen jen ooro, “Kriit ejembanon mono kaman so qaa qolonmonjon injarere qezen laligon jeranai kombo kaanja ewaewar koma baanon newageen nepaqepalo nenkeju.”

¹³ Yonoojon qaa kaen nanjon jeroti, ii honjaga. Kawaaajon jigia iikanon qaono momalaarigianon asugij honjawa koloowaatiwaaajon ii mono kotakota jen terejon onjomaakeba.

¹⁴ Momalaarigianon honjawa kolooro Juuda nonoo ben sosombanana ano ejemba qaa honja songin jenkooto amakejuti, qaa iikaanjaajon geja mende ambu.

¹⁵ Uunana meleenin Uja Toroyanon konkonjora men nonono soraaya koloonjon, anana nemanene mombaa songoya ii mende eja. Anana nemanene kuuya saanon newonatiwaa so koloajat, qewolon jemba qaa honjaajon yangisen amakejuti, iyononon ii me woi angi uugianon kilen tiloonkeja. Uugianon kokojinjawo kolooro uu gegagia duuro mono bao jaagoo tani kaanja laligoju.

¹⁶ Yononon “Anutu koma yagojon,” jegianon kaen jen kaiyakagianon ii qakooma qewagonkeju. Kaanja koloon Anutuwaanon qaa qegi injiuro arokuukuugiawo kolooro gawon awaa mon mewutiwaa so mende koloju. Kian.

2

Ejemba somata onoo qambanmamban qaa

¹ Giinon kaanja mende laligojanjawaajon mono momalaariwaa qaa batuya batuya ii Buja Tere otaan kokaen kuma onjomaakeba:

² Eja waja ononon mono kilikalugia qaa laligogi goda qen onjombonatiwaa so koloowu. Iyanjiaa nanamemengia tororo galen koma aogi momalaarigiaa jianon qaono honja uukalen koloonkebaa. Honja kolooro jemba tororo jopagon onjoma laligowu ano kaparan koma bon qen nambu. Kaen laligowutiwaaajon kuma onjomaakeba.

³ Emba waja ononon kaanagadeen Anutuwaanon emba soraaya yonoo so nanamemengia ama men laligowu. Gemagege qaa mende kisama kema kankebu. Wain apu mamaga newutiwaa moto siwa-yanon mende kemen osiwa. Uumeleen nanamemembaa silia awaa qendeema tosaan kuma onjomaakebu.

⁴ Kaen ama laligon emba newo baagianon laligojuti, iyonoojon saanon qambanmamban qaa injijon laligogi yononon kaanagadeen lomeraanurugia uu wombogianon jopagon onjoma laligowu.

⁵ Jopagon onjoma iyanjiaa nanamemengia tororo galen koma aon soraaya koloowu. Kaen koloon miriwaa gawon men qelanjin nogo toro qaganon men lomeraanurugia kalan koma onjoma lourugia qaa baatanon kema kotinjon onjomaakebu. Kaiyaka soraaya kaen kuma onongi ama men laligogi tosonian Anutuwaa Buja qaa mepaego-womabaajon amamaawuya. Kian.

* 1:7: Ouwasia, zioz paris liida, bisop, gawon meme waja iinon qa somata een mende bosimbaato, paris tuunuruta yonoojon qama koolin kuma onjoma uugia kuun gawonjiaa arenjia onjoma gejanono qambanmamban qaganon galen koma mindinjon onjomaakebaa.

Eja gbaworo ano welenqege onoo qambanmamban qaa

⁶ Eja gbaworo yonoo uugia mono kaanagadeen kokaen kuuj onomakeba: Yononon mono gawon awaa mewutiwaajon oyanƙasa laligon iyanƙaa nanamemengia tororo galen koma aonkebu.

⁷ Uugia kaen kuuj onoma geenjo nanamemen kuuya kanon sili awaa qendeema onoma laligowa. Mono gbingbaonƙa qaa bon qen nama tanhoraya qaa kuma onomakeba.

⁸ Qaa momasiinjawo jen laligona ejembanon mepaegon men kamaan gombombaaƙon amamaawuya. Kaen jen laligona tuarenjenjuronanon qaa bologa jen nonombombaaƙon qaa monƙama hona mende mokolon gamugia mobuya. Kaen kuma onomakeba.

⁹ Welenqegeurunana ii kokaen kuma onomakeba: Yononon mono somaturugia yonoo qaagia kuuya ten koma qaa baatanon kema laligowu. Mono korisoro qen onombombaaƙon kaparan koma nambu. Qaa injiwuti, ii mono neselan kiito qaganon mende meleema onomakebu.

¹⁰ Somatagiaa mirinonƙa iwoi woi motoon iiolon mende menkebuto, somatagianon injiima moma laarin onomakebaatiwaajon mono kaparan koma nambu. Gawonƙa kuuya mono gbingbaonƙa qaa pondan men laligowu. Kaen laligon Anutu Hamoqege Tonanaa Buƙa qaa kuma onomakejuti, ii kotinƙon kopagogi hona kolooo iigi akadamyawo koloonkebaa. Kian.

Laaligo soraayaa nemuƙa ii kalenmorian.

¹¹ Laaligo soraayaa nemuƙa ii kokaen: Anutunon ejemba kuuya hamo qen nonombaatiwaajon ama kalenmoriana ninisaano goman so asugiro.

¹² Kalenmorian iikanon gadokopawaa laaligoya anƙonjorayawo ii gema qewombaa kana qendeema balombaa siin kombombanƙa bologa qowogowonatiwaajon mindinƙon kuma nonomakeja. Nanamemena tororo galen koma aon qaa kuuya dindinagadeen gosin laligowombaaƙon koma gbilin nonomakeja. Iikaanƙa kanon Anutuwa laaligo kombombanƙa ii kamban kokaamba koma gbilin namonon laligowonƙa.

¹³ Kaanƙa laligonin Jiisas Kraistnon mombo kawaati, anana kamban iikanon Anutu qabunayawo ano Hamoqege Tonana yoroo asamaranƙara asugiro iibonƙa. Anana oyanboyan kambanƙa ii kan kuuwaatiwaajon jejeromonromon ama mamboma laligoƙon.

¹⁴ *Jiisas Kraistnon ananaaƙon ama iyanƙaa laaligoya qeleema mesaoro. Anana nanamemen bologa kania kania iikanonƙa metogon nonoma downana memambaajon moma koma konjoratin nonoma iyanƙaa buƙa soraaya kolooowombaaƙon ama laaligoya qeleema mesaoro. Ii mesaon qewolonana songbano anaa kanageso koloon mono gawon awaa awaa mewombaa uugeregere ama jojorin laligowonƙa.

¹⁵ Iikawaa qaaya mono kuma onoma ejemba uugia nanƙon kana songiwuti, ii kuusun kuuyaa qaganon temboma jen onomakeba. Kaen ana mononon jejewili ama gombabotiwaajon mono galen men aon laligowa. Kian.

3

Umeleen ono mono sili kokaen ama men laligowu:

¹ Kuma onoma qaa koi mono koma gbilin onoma saanon uu wombogianon ama romonƙowu: Umeleen kanageso yononon mono kaunsol komiti ano gawmambaa somaturugia tosaaya yonoo qaa baagianon kema qaagia ten koma laligowu. Kulukululuu gawon awaa mewutiwaajon jegi ii kuuya mono jojorin menkebu.

² Uuqege qaa tokoronƙota ii mombaajon mende jewu. Angowowo mende ambuto, ala men aon uumotoon ama laligowu. Ejemba kuuya ii gumbonjonon qaganon ama onoma uuluaenon metulanƙon aon laligowu. Kian.

³ Anana kaanagadeen wala uunana mende tooro qaa qotogon jinjan laligonin. Siinƙana kombombanƙa bologa kania kania iikawaa moto siwayanon kemejin osin qagonin galen koma nononjin sele busuwaa siin korisoroya monƙama lan laligonin. Goronƙiki qaga-non kikekakasililin ama iikanon laaligonana tiwilaan laligonin. Tosianon arokuuku moma kazi ama nononjin batunananon kere jaa aima aon laligonin.

⁴ Kaen laligoninto, Anutu Hamoqege Tonananon silia awaa qeleema ninisaano ukalenanon koloon asugiro kotama uutanon jopagon nonono.

⁵ Jopagon nonoma wanƙana somonƙon hamo qen nonono. Nononano dindinƙa laligon gawon awaa awaa men laligowonagati, iikawaajon ama mende niniima koboo. Kawaajon qaagoto, iyanƙaa kianƙomuyanon mono nemun koma muro singisonƙonana songbano kolokoloo dologa koloonin Unaya Toroya uunananon ano men gbilin nonono.

* 2:14; Ond 130.8; Eks 19.5; Dut 4.20; 7.6; 14.2; 1 Piito 2.9

⁶ Anutunonj hamo qeŋ nonoma Hamoqeŋe Tonana Jiisas Kraist ijoro Uŋa Toroya wasin kelemaleleŋ maaro uunananonj kemero laligojŋ.

⁷ Anutuwaŋa kaleŋmoriananŋonj nemuŋ koma muro qaanana jeŋ tegoro solananiwombaajŋonj ama Uŋa Toroyanŋonj uunananonj kemero gbiliniŋ. Gbiliŋ nama oyaŋboyaŋ laaligo tetegoya qaa laligowombaajŋonj jejeromonjromonj ama mambomakejŋonj, ii saanonj buŋa qeŋ aowonja. Kianj.

⁸ Qaa oojenji, iikanonj hoŋ toonja. Giinonj mono qaa kokaenj kaparanj koma jeŋ asarinj oŋoma laligowa: Ejemba Anutu moma laarijuti, iyoŋononj mono jegenj qeŋ nama uugia pondanj gawonj awaa awaa mewutiwaajŋonj ama laligowu. Kaenj ambuti, iikanonj mono ejemba ilaŋ oŋono gawonjgiaa hoŋa iima “Awaŋa sorŋ!” jeŋ laligowuya.

⁹ Tosianonj eja uugia qaanonj jewageen jeŋuti ano ambosakonj yoŋoŋononj qa arenja arenja aminj mogi kesa-awaranj ano angowowo koloonkeji, giinonj mono ii yakariŋ gema qewa. Kaanagadeen Moosesonj Kana qaa nononoti, tosiŋonj qaa motomotoonj iikawaajŋonj mondongosi anji sipasipa koma soonkeja. Jenonjkooli kaanja ii iwoi omaya toonj koloonj mende totoonj ilaŋ oŋomakeja. Kawaajŋonj ii mono gema qeŋ mesaowa.

¹⁰ Moŋonj qaa kaenj jeŋ horonj iikanonj undeundenj ama oŋomakeji, ii mono galenj meme qaa jeŋ muna mende teŋ kono mombo jeŋ muna indinj woi kolooro kilenj yanggisenj ambaati eenj, ii mono konjona uumeleenj tuunj mesaonj selegenj laligowa.

¹¹ Iwaŋa kania kokaenj ero moma yagojanj: Iinonj kana soŋginj oŋompopo qeŋ meeqeeseonj siŋgisonjgo nanamemenj amakeja. Siŋgisonjgoya iikanonj mono kania qendeeno soodabororo Anutunonj qaaya jeŋ tegoro gere siawaŋa buŋa kolowaa. Kianj.

Yeizozo qaa tetegoya

¹² *Nii konjuru kamban koi siti qata Nikopolis Griik kanonj rama laligomambaajŋonj mojenj. Kawaajŋonj Artemas me Tikikus kitiga laligowaatiwaajŋonj wasiwe goononj koubaati, kamban iikanonj mono kamban mende qeŋ koriwaato, uulaŋawo mesaonj Nikopolis kanj mokolonj nomba.

¹³ *Kana qaawaŋa momo eja (lawyer) qata Zenas ano Apolos yorononj iwoi mombaajŋonj amamaanj memeqemeŋ meŋ Kriit kanonj osinj rabaobo. Kawaajŋonj mono kaparanj koma ilawoila tosiŋonj sogaranonj nanjonj orona saanonj toroqen kembao.

¹⁴ Alaurunananonj mono gawonj awaa awaa mewutiwaŋa kania moma sororogonj pondanj jegenja zeŋ nama uugia iikanonj ama laligowu. Kaenj anji tosiŋonj lombo somata qatawo sangabaŋga mokoloowuti, ii afaanjonj nanjonj oŋomakebu. Momalaariwaŋa hoŋa kaenj kolooro laaligo gipeya (auta) nepinepi mende laligowu.

¹⁵ Niwo koi laligojuti, iyoŋononj kuuya yeizozogia jegi goononj kaja. Giinonj alaurunana Kriit kanonj Poŋ moma laariŋ uugianonj jopagonj nonomakejuti, ii mono noo yeizozona injjona mobu.

Kaleŋmorianonj mono kuuya oŋowo ewa.

* 3:12: Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8; 2 Tim 4.12

* 3:13: Apo 18.24; 1 Kor 16.12

Filemombaa Tere Poolnoŋ Filemombaa Tere ano. Jen-asa-asari

Eja qabuŋayawo Filemon ii Kolosi sitinoŋ laligoŋ uuta meleema zioz gawoŋ meŋ welenqegeya qata Onesimus galeŋ kono kilen kok koma Room sitinoŋ keno. Kanon kema Poolwo metularŋoŋ qaaya moma uuta meleema Poolwo Buŋa gawoŋ meri kapuare mirinoŋ oroŋgi rari. Onesimuswaa kambaŋa qaono Poolnoŋ Tere koi Filemombaaŋoŋ oonŋ Onesimuswaa boronoŋ ama wasiro Kolosi eleeno. Tere kokanoŋ uuta meleenoti, iikawaa bujuya isaama Filemombaa uuta ii kokaen kuuro: “Gii mono welenqegega qin-jita mesaon iwo uumotoonŋ ama koma horonŋ muna uumeleenŋ alaga kaanŋa kooronŋanonŋ nano iwaajonŋ aisoonŋ laligowa.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya 1-3

Poolnoŋ Filemon mepeseeya 4-7

Onesimuswaaŋoŋ Filemombaa uuta kuuro 8-22

Terewaa qaa kota waŋa 23-25

¹ Oo wombo alana ano neŋana Filemon. Pool niinoŋ Jiisas Kraistwaa gawoŋa meŋkejenjwaajonŋ ama gbadoonŋ nonŋi kapuare mirinoŋ rajenŋ. Uumeleenŋ alana Timoti iinoŋ niwo raro niinoŋ giwo qaa aminŋ moboŋonŋ tere koi oojenŋ.

² *Kaanŋagadeenŋ emba somata uumeleenŋ naanŋana Apia ano Arkipus uumeleembaa manjaqeqe ejanana ano uumeleenŋ kanageso goo mirinoŋ ajoroŋkejuti, niinoŋ onjoonŋ tere koi oojenŋ.

³ Anutu Manŋana ano Ponŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kalenŋmoriaŋ onŋoni luaenonŋ laligowu.

Filemombaa uukalenŋaajonŋ Ponŋ mepeseeya.

⁴ Niinoŋ kambaŋ so qama koolinŋ gii romonŋonŋ gomakejenjiwaa so Anutuna danŋisenŋ kokaembaajonŋ jenŋ munkejenŋ:

⁵ Gii Ponŋ Jiisas moma laarinŋ jopagonŋ munŋ Anutuwaŋa ejemba soraaya kuuya jopagonŋ uukalenŋ onŋoma laligojanŋ.

⁶ Danŋisenŋ jenŋ kokaenŋ qama koolinkejenŋ: Momalaariganonŋ mono kotiinŋ powowonŋ kolooro saanonŋ kooronananonŋ nama nonowo momalaariwaa qaaya jenŋ seinŋ laligowaga. Kaenŋ Kraistwo qokotaanŋ naninŋ kalenŋ awaa awaa nonomakeji, gii mono iikawaa kania korebore moma sorogowaga.

⁷ Oo uumeleenŋ alana, gii ejemba soraaya keraqeeanŋo qenŋ onŋona afaanŋonŋ laligoju. Niinoŋ uujopaga iikawaajonŋ ama mamaga aisoowe iikanonŋ noo uuna nanŋonkeja.

Filemononŋ Onesimus koma horowaatiwaaŋonŋ qisija.

⁸ Giinoŋ kaenŋ laligoŋ Kraistwo qokotaari saanonŋ awasankaka koloonŋ ku-usunŋ qaganonŋ nama iwoi ambaatiwaaŋonŋ jenŋ kotonŋ gombenaga.

⁹ Ii kilenŋ Anutunonŋ uutanonŋ jopagonŋ noronjiwaaŋonŋ ama saanonŋ jenŋkootona mesaonŋ qisinŋ welema gonjenŋ. Gii Pool noo silina mojanŋ. Niinoŋ eja waŋa koloijenŋ ano Kraist Jiisaswaa gawombaajonŋ ama kambaŋ kokaamba kapuare ejaga kaanŋagadeenŋ koloijenŋ.

¹⁰ *Nii kapuare miri kokanoŋ alaga qata Onesimus aitonŋonŋ ilaanŋ mube uuta meleema momalaariwaa merana kolooro. Kawaajonŋ kete iwaa je meŋ iwaajonŋ ama qisinŋ welema gonjenŋ.

¹¹ Iinoŋ wala welenŋ qenŋ lanŋ mondonŋ injarere laligoŋ qemasologenŋ ama goma laligoroŋto, kambaŋ kokaamba letoma gii ano nii awaagadeenŋ ilaanŋ norono gawoŋaa honŋanonŋ asuŋinkebaatiwaa so kolooja.

¹² Iinoŋ neenaa wombo merana kolooja ano neenaa wombona kaanŋa wasinŋ mube eleema goononŋ kaja.

¹³ Niinoŋ Oligaa Buŋawaajonŋ ama kapuare mirinoŋ rajenŋ. Kawaajonŋ Onesimus somonŋowe niwo laligoŋ goo kitiga ilaanŋ nombaatiwaaŋonŋ mojenŋ.

¹⁴ Kaenŋ mojentonŋ, ilaanŋ nombaatiwaaŋonŋ mende kuunŋ gonjenŋ. Siinŋanonŋ jero ilaanŋ nona sokonagato, giinoŋ welenqegega nombaga me anŋonŋ kombagati, iikawaajonŋ “Oon!” mende jena neenodeenŋ somonŋonŋ mumambaajonŋ amamaajenŋ.

¹⁵ Onesimusnonŋ kokaembaajonŋ ama gomesaoromaenŋ? Iinoŋ kambaŋ torodaamonŋ seleenŋenŋ laligoŋ mombo eleema kanŋ giwo kambaŋ tetegoya qaa laligowaa.

¹⁶ Wala welenqege omaya koloon laligoroto, kamban kokaamba ii uugun eja qaita mon koloaja. Uuta meleema mono wombo alanaraga koloaja. Niinon iwaajon siin mamaga mobe giinon eja ii iina Pombaa bunja kolooro iwaajon nii nuugun siin hononja qaa momakebaga.

¹⁷ Giinon niwo ala-ala ama laligojotiwaajon niinon kawe koma horon nonagati een, mono Onesimuson karo iikaanja koma horon muba.

¹⁸ Iwoi mon ama bolin gono me iwaanon tosa mon goonon eji een, ii mono noo tosaga jena ewa.

¹⁹ Nii Pool neenaa boronanon kokaen oojen, “Niinon ii metogomaja.” Niinon ilaan gombe uuga meleema tosaga somata ii kumbaatiwaajon geenga kaanjaadeen noo bunja jen tegon aona sokonaga. Kawaajon saanon kokaen jewenaga: Onesimuswaanon tosa ii mono jena geengaa tosaga ewa.

²⁰ Oo uumeleen alana, Pombaa Bunja gombeti, ii mono meleema ilaan nombagatiwaa siinja mojen. Kraistwo qokotaajani, iikawaa so mono Onesimus koma horona noo uunanon afaangon qeangowaa.

²¹ Qaana ten kombagati, ii moma laarin qaana oon goo kaniaga kokaen ero mojen: Qaa jejen, ii mono uugun awaa soro ama sororogowaga. Kian.

²² Qaa mon koi: Ononon qama kooligi Ponon nii wasin meleema nono onoonon kamambaaajon mamboma jejeromonromon anjen. Kawaajon mono miri uuta mon noojon mojqojojongona raba.

Yeizozo ano kotumotue qaa tetegoya

²³ * Alana Epafraas iinon Jiisas Kraistwaa gawombaaajon ama niwo kapuare mirinon rama yeizozoya ano goonon kaja.

²⁴ * Nejauruna gawon motoon menkejon Maak, Aristarkus, Deemas ano Luuk yononon kaanjaadeen yeizozogia anji goonon kaja.

²⁵ Pon Jiisas Kraistwaa kalenmorianon mono unagia kotuegon onowo ewa. Kian.

Hibruu Tere Moŋnonj Hibruu yoŋoo Tere anji. Jen-asa-asari

Jiisasnoŋ Siwenonj uro iikawaa gematanonj gbani 35 kawaa so tegoro eja monj qata mende moŋonj, iinonj Tere koi oonj Juuda uumeleenj ejemba yoŋoononj ano. Juuda yoŋononj Hibruu (waba) qaa jegitiwaaŋonj qagia Hibruu qagi. Tosianonj Juuda uumeleenj ejemba ii sisiwerowero mamaga ama onŋonji Jiisaswaanonj kana dindinja mesaowombaaŋonj romonŋonj Juuda yoŋoo kana walaganonj dunjanonj mombo keubombaaŋonj mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparanŋonj.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaenj:

1. Jiisas, Anutuwaa Meria iinonj siimbobolo somata moma iikaanŋa kanonj Manŋa tenj komambaa kania moro. Kawaaŋonj Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya unjuugunj uuta kolooja.

2. Anutunonj Jiisas kuuro kambanj tetegoya qaa jigo gawonj galenana waŋa koloonj laligowaa. Anŋaa saya molaarotiwaajaŋonj siimolonj oonj-oononj tegoro jigo gawonj galen tosaanŋa yoŋooŋonj mende amamaawonja.

3. Uumeleenj anono Jiisas moma laarininj siŋgisonŋonana mesaonj hamo qenj nonoma koomunonja metogonj nonono toroko mende moŋonj. Jigo gawonj walaga ii unjaanŋa kaanŋa koloooro megi Jiisasnoŋ hamoqeqewaa kania honja ninisaama anŋaa siimolonj oonj-oonj kaanŋa ambutiwaajaŋonj ama aoro.

Momalaari ejemba somata yoŋoo siligiaa sunduya ii tetegoyanonj (Bonj 11) oonj momalaarigianonj zololonjgowabotiwaajaŋonj kokaenj kuunj onŋonja, "Sisiwerowero ama onŋonji kawaa siimboboloya ii mono kaparanj koma mokosinŋonj moma Jiisaswo haamo ambu." Buk kokawaa qambanjambarŋa ano galenj meme qaaya ii aijnawo.

Buk kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaenj:

Qaa mutuya: Kraistnoŋ Anutuwaa kania ninisaandabororo 1.1-3

Kraistnoŋ gajoba kuuya unjuuguja 1.4-2.18

Kraistnoŋ Mooses ano Joosua uruuguja 3.1-4.13

Kraistnoŋ jigo gawonj galenj kuuya unjuuguja 4.14-7.28

Kraistwaa soomonŋo arenja ii soomonŋo arenj walaga uuguja 8.1-9.28

Kraistwaa sa busuyanonj siimolonj kuuya unjuuguja 10.1-39

Momalaari ii iwoi mutuya ano waŋa 11.1-12.29

Nanamemenananonj Anutu kerageeŋonj menj mubu 13.1-19

Qamakooli tetegoya 13.20-21

Uuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunonj Meria wasiro qaaya ninisaano.

¹ Anutunonj monowaa monoyanonjga kanainj kana morota morota otaanj qaaya ninisaamambaaŋonj moro. Kaenj moma qaaya kambanj mamaga gejatootoo ejemba sololoonj uugianonj ano asuganonj jegi ambosakonjrunananonj moma laligonj kougij.

² Kaanj laligonj kougito, kambanj tetegoyanonj laligoninj kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganonj jero moninj. Meria iinonj Manŋa ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoilagara kuuya mokoloori Merianonj kambanj tetegoyanonj iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaajaŋonj jenj tegoro laligoja.

³ Anutuwaa kaitanianonj Meria enj muro kamaanj qendeeno. Anutuwaa asamararajanonj mono ii kuuro bilisik ano unjaanŋa kaanŋa iininj. Siŋgisonŋonana koma konjoradaboronjgo mono Siwe gomanonj uma dunja menj Uutananaa boro dindinanonj raja. Iikanonj rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya ku-usunjanonj bosima galenj koma laligoja.

Anutuwaa Merianonj Siwe gajoba unjuuguja.

⁴ Anutunonj Meria qa muro iikanonj mono Siwe gajoba yoŋoo qagia uugunj akadamyawo kolooji, iikawaa so Merianonj Siwe gajoba unjuugunj somatagia koloooro newo baatanonj laligoju.

⁵ *Anutunonj kambanj moŋnonj Siwe gajobauruta yoŋoononjga mombaaŋonj qaa kokaenj mende jero,

"Giinonj noo Merana koloono niinonj kete goo Manŋa koloojen."

Kaanjagadeenj qaa monj kokaenj jerota eja,

* 1:5: Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13

“Niinon ijwaa Manja koloowe iinon noo Merana koloowaa.”

⁶ *Qaa ii mombo toroqen mutu Meria jen tegoro namonon kamaamambaajon anoti, kambañ iikanon waladeen kokaen jero,

“Oo Siwe gajobauruna, onjo mono korebore iwaa waeya menj mepeseen laligowu.”

⁷ *Siwe gajoba ii qaa kokaen injjorota eja,

“Anutunon gajobauruta menj letoma onono haamo kaanja koloonj kema kawuya. Welenjeqeurutanon letoma gere bolanj kaanja koloonj kema kawuya.”

⁸ *Ii kaen injjoroto, Meria ii qaa monj kokaen ijorota eja,

“Oo Ponj, giinonj mono jinjaronj dunj raraganonj kambañ tetegoya qaa rama uba. Taa gbaruga ku-usunjawo iikanonj qindinjgonj nonona nanamemenj dindinjgonj mono bentotonggaa munjenja koloonj enj ubaa.

⁹ Giinonj nanamemenj solanjaa siinj enj gono nanamemenj doogoyaaajonj iringa soono kazi ama laligonj kouna.

Kawaajonj goo bejnga Anutu iinonj mono goo siinj enj muro gii korisoro kelenonj alauruga unjuugunj honombononja qaa gomoriro laligojanj.”

¹⁰ *Meriaa qaa monj ii kokaenj,

“Oo Ponj, giinonj kanakanaiyanonj namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya jakeya iikanonj mono goo boroterega koloouju.

¹¹ Siwe balonj kuuya kanonj opo maleku kaanja walaga koloonj aliwuyato, giinonj mono kotiiinj nama uba.

¹² Maki pipiinjejonj, giinonj mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somonjgojonj kaanja pipiinj onona letombu.

Iwoi kuuya utegowaato, giinonj mono tani motoonjgo kayadeen koloonj gbaniga tetegoya qaa laligonj uba.”

¹³ *Anutunonj kambañ monjonj Siwe gajobauruta yonjonongga mombaajonj qaa kokaenj mende jero,

“Giinonj kanj boro dindinanonj rana niinonj mono tuarenjenjuruga kambañ batuya kokanonj riinj riitama onjombe kamaanj unjuro goo kanagaa doya koloogi otokorianj maabonja.”

¹⁴ Meriaajonj qaaya qaaya kaenj jeroto, Siwe gajoba ii moroga koloouju? Kuuya yonjononj Anutuwwa welenjeqee unjauruta koloouju. Kanja koloonj ejemba oyanboyonj bunja qen aowuti, ii ilaan onjombutiwaaajonj wasinj onono laligoju. Kianj.

2

Unana mende meleembombotiwwa galeñ meme qaa

¹ Kawaajonj Bunja qaa moninj, ii mono tororo moma asariwombaaajonj kaparanj koma geja ambu. Namononj laaligowaa iwoiya monjononj nunuano lanj kema kanj lalabubu laligowonjati eenj, mono Jiisawaa hamoqeeqee gawonja uugunj eenj laligonj tiwilaawombo.

² Qaa ii kokaenj jenj asarimanja: Wala Siwe gajoba yonjononj Bunja qaa jegi iikanonj ejemba somonjgonj onono laligogi. Kaenj laligonj daenj yonjononj Kana qaa mende tenj koma songo waleengiti, Anutunonj mono kuuya iyonjoo qaagia dindinjagadeen jenj tegonj ironja meleema onono lombo qagianonj uro laligonj kougi.

³ Yonjononj lombo mokoloogi nonononj kaanjadeen qaa qewonjati eenj, iikawaa ironjaajonj mono nomaenj olonj kombonaga? Hamoqeeqee gawonj somata ii telambelanj qaganonj lolomoninj ambonjati eenj, mono iikawaa ironjanongga olonj kombombaaajonj amamaawonja. Ponjonj kanainj hamoqeeqewaa kania injisaano tosianonj qaa ii jetanonjga moma nanjonj jenj kotiigi seinj sokoma nonono.

⁴ Ii nanjonj jenj asarigi Anutunonj yonjowo motoonj nama qaagia nanjonj jero anjoleto aiwese kania kania ii ku-usunjawo asugiro Unja Toroya molaanj uusinjaa so mendeeno sokoma nonono. Kianj.

Jiisanonj danana koloonj Siwenonj nunuamambaajonj moja.

⁵ Siwe namo gbilila koloowutiwwa qaaya jenjejonj, Anutunonj anana iikanonj Siwe gajoba newo baagianonj laligowombaa arenja mende jenj kotoro.

⁶ *Kaenj qaagoto, qaa ii monjononj nanjonj jerota Bunja Terewaa batuya monjononj kokaenj eja,

“Namo ejanonj mono moroga kolooro ii romonjgonj munjejanj? Siwe gomambaa Eja honjanonj mono moroga kolooro ii kalanj komakejanj?

⁷ Giinonj ii menj kamaanj muna kambanj toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianoj kamaanj kamaanqeqeta koloonj laligoro. Laligoro wana asamararananoy uro kasasoronj ilawage muna akadamuyawo koloonj qabunayawo laligoja. Kaanja laligonj ilawoila kuuya galenj koma laligoja.

⁸ Boroterega kuuya mono iwaa jenkootoyaa baatanonj laligowutiwaajonj menj kamaanj onoma laligowu.”

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usunj baatanonj laligowutiwaajonj menj kamaanj onoma iikanonj iwoi monj mende mesaoro iwaa qaayaa baatanonj mende enaga. Arej kaen anoto, kambanj kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-usunj baatanonj menj kamaanj onono qaaya tenj komakejutiwaa so mende injiimakejonj.

⁹ Kaanja mende injiimakejonto, Jiisasnoj mono kokaenj letoma laligoro iimakejonj: Koomuwaa siimboboloya morotiwaajonj Anutunonj wano asamararananoy uro kasasoronj ilawage muro iininj akadamuyawo koloonj qabunayawo laligoja. Anutunonj kalenmorianja qendeema nonomambaajonj moma kuuya ananaajonj ama koomuwaa siimboboloya mobaatiwaajonj jenj tegoro. Kawaajonj menj kamaanj muro kambanj toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianonj kamaanj kamaanqeqeta koloonj laligoro. Kaanja laligoro, kambanj kokaamba qabuja uuta menj laligoja.

¹⁰ Anutunonj ilawoila kuuyaa kania koloaja. Iinonj kuuya anana iyanja mepeseenj mubombaajonj ama mokoloonj nonono laligojonj. Iinonj ejemba seiseiya nunuano asamararananoy ubombaajonj moja. Kaenj moma hamoqeqenanaa Toya ii mende anjonj kono siimbobolo moma iikaanja kanonj gawonja ii medabororo asamararanja kuuya mokoloowaatiwaajonj moro sokono.

¹¹ Monjonj menj sorainj nonomakeji ano ejemba soraaya koloonjkejonj, kuuya ananaa kondomondoo Tonananonj mono motoonggo koloaja. Kawaajonj Jiisasnoj qanana “Alauruna,” kaenj qamambaajonj gamuya mende momakeja.

¹² *Kaniananaajonj Buja qaa monj kokaenj jerota eja,

“Niinonj goo qaga ii neenaa alauruna yonoojonj qama asarinj onoma uumeleenj kanageso batugianonj nama mepeseenj gomakemaja.”

¹³ *Kaanagadeenj iikawaa Buja qaaya monj kokaenj jerota eja, “Niinonj momalaarina Anutuwaanonj ama laligomaja.” Dujanonj mombo iikawaa Buja qaaya monj ii kokaenj jerota eja, “Moba, nii ano Anutunonj merabora nonoti, nonononj koi laligojonj.”

¹⁴ Monjonj menj komunj nonomambaa ku-usunja menj laligoji, Jiisasnoj mono ii melungoro kemebaatiwaajonj ama komunj iikanonj haamo ano. “Kilenaa Toya melungomaja,” jenj ejemba sa busunanawo laligojonj, iikawaajonj iinonj kaanagadeenj ananawo tani motoonggo iikayadeenj namo ejaga kolooro.

¹⁵ Ejemba laaligogia namononj laligojutiwaa so komuwombaa torokogianonj somonjonj onono laligonj kougiti, ii kuuya mono isama onono solanjaniwutiwaajonj ama namo ejaga kolooro.

¹⁶ Siwe gajoba kalanj koma onombaatiwaajonj balonj ejaga mende kolooroto, Aabrahambaa gbiliuruta anana moma anjonj koma ilaanj nonomakebaatiwaajonj mono iikaanja kolooro.

¹⁷ Kania kawaajonj ama iinonj ilawoila kuuya kanonj alauruta ananawo tani motoonggo iikayadeenj kolooro. Jigo gawonj galenana wanja koloonj gawonja nonj menj kiankomunj nonoma laligowaatiwaajonj mono ananawo tani motoonj kolooro. Tani motoonggo koloonj mono saanonj jotamenenana koloonj jigo galenj wanjaa gawonja menjkeja. Ii memambaajonj singisonjonanana tawaya ama Anutuwaa jaanonj ii koma konjoratiro.

¹⁸ Balonj ejaga kolooro ijonjonj anjobato menj mugj anjo siimbobolo moma laligoroti, iikawaajonj ejemba anjobato menj nonomakejuti, anana mono saanonj ilaanj nonomakebaa. Kianj.

3

Jiisasnoj Mooses uugunj uuta kolooja.

¹ Kawaajonj uumeleenj alaurunana soraaya, Siwe Toyanonj onoono nonowo tuunj somata motoonggo laligojuti, onononj mono uuroromongogia pondanj Jiisaswaanonj ama laligowu. Anutunonj ii wasiro aposol koloonj jigo gawonj galenana wanja kolooji, iwaajonj kaenj jokolonjkejonj.

² *Moosesnoj Anutuwaanonj kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondanj galenj koma onoma laligoro. Iikawaa so Jiisasnoj kaanagadeenj morononj kuunj muroti, iwaa qaaya misi metetanja qaa tororo otaanj membiriqembiria qaato, pondanj menj laligoro.

³ Miri ano eja miri meroti, ii gosinj oroninj motonqege ejawaa qabunayanonj mono miriwaa qabunaya mamaga uugur nanja. Iikawaa so Mooses ano Jiisas gosinj oroninj Jiisaswaa asamararanja utanonj mono Mooses mamaga uuguja. Kania kaanja iima mokolonkejonj.

⁴ Miri kuuya ii mombaa borosowoya koloojuto, iwoi kuuya ii Anutuwaa borosowoya kolooja.

⁵ Moosesnoj Anutuwaanonj kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondanj welen qenj onoma laligoro. Kaenj laligonj Anutunonj kanagenj eja qaita mombaajonj jeroti, mono qaa iikawaa sareya ii waladeenj isaama danggunuyaga nano.

⁶ Kaanja nanoto, Kraistnoj Anutuwaa Meria koloon Manaa qaaya (misi metetanja qaa) nonj menj kanagesoya pondanj galenj koma nonoma laligoja. Anutuwaanonj kanageso ii anono koloojonj. Oyanboyanj mokoloowombaaajonj jejeromonjromonj ama iikanonj qokotaanj selenana menj uma awasankaka nama kotiidaborowonjati eenj, mono Anutuwaa uumeleenj kanageso koloon laligowonja. Kianj.

Yanjisenj ama laligowombotiwaa galenj meme qaa

⁷*Kawaajonj onjononj mono Uja Toroyanonj qaa kokaenj jenkejiwaa so kolooju,
“Keteda kokaamba Anutunonj onjooma qaaya saje ano mojutu eenj,

⁸ uugia mono roromonjgo bologanonj mende gojombu. Onjo ambosakonjurugianonj balon qararanjonkonjanonj kanj kambanj mojnnonj Anutu qetama anjgobato menj muj karej anjgiti, onjo mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.

⁹ Yonjononj balon qararanjonkonjanonj kanj Anutu nii anjgobato menj noma laligogi. Anjgoletu ama menj laligoweti, onjononj ii gbani 40 kawaa so iima laligonj ii kilenj nii mende moma laarinj nonj uunanonj boliro laligowe.

¹⁰ Kawaajonj ejemba tuunj somata kambanj iikanonj namononj laligogiti, iyonjoonj ama irinjna soono kokaenj jewe, ‘Yonjononj mono suulanj uugianonj kaamaa ama jinjaunj kemakeju. Laaligowaa kana kuma onjoma laligoweto, ii mende moma kotonj kougi. Qaago!’

¹¹ Kaenj jenj irinjonjsoonj qaganonj qaana jenj kotonj jojopanj qaananonj ii somonjonj kokaenj jewe,
‘Haamo menj laligowutiwaa arenj ama onjombeto, yonjononj mono oyanboyanj iikanonj mende keubu.’”

¹² Oo uumeleenj alauruna, onjononj mono kokaembaajonj galenj menj aonj laligowu: Onjooonjga mombaa utanonj doogoro momalaarianonj zololonjonj kamaaro Anutu laaligo Toya gema qenj laligowabo.

¹³ Kaenj qaagoto, singisonjgowaa anjomokolonjanonj tiligonj onjono iikanonj onjooonjga mombaa uuta gojombabotiwaajonj mono weenj so batugianonj uugia kuuj aonj laligowu. “Kete” qaa ii jenkejonj, iikawaa so mono jolonjonj aonj laligowu.

¹⁴ Anana Kraist moma anjonj koma iwo tuunj somata motoonjgo koloonj laligojonj. Wala uunana meleema uuwoi yakarinj awasankaka mokolonj laligoninji, iikaanja namononj laligowonjatiwaa so kaparanj koma kotiinj nambonjati eenj, mono oyanboyanj kolooonja.

¹⁵*Buja qaa ii mombo jenj kokaenj oojenj,

“Kete Anutunonj onjooma qaaya saje ano mojutu eenj, uugia mono mende gojombu. Onjo ambosakonjurugianonj Anutu qetama karej anjgiti, onjononj mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.”

¹⁶*Ejemba daenj yonjononj Buja qaa moma Anutu qetama karej anji? Moosesnoj kanageso unjano Iijipt mesaonj kagiti, iyonjononj mono kuuya kaanj anji.

¹⁷ Ejemba daenj yonjoonj ama gbani 40 kawaa so irinjna soono kazi ama onjono laligogi? Ejemba singisonjgo anji menj komunj onjono sele busugianonj balon qararanjonkonjanonj kamaanj konjgiti, iyonjoonj mono kaenj koloojo.

¹⁸ Luaenonj haamo menj laligowutiwaa arenj ama iyanjgiaa balonjianonj mende keubutiwaa qaaya jenj kotonj jojopanj qaayanonj somonjgoroti, qaa ii mono daenj yonjoonj jero? Ejemba qaaya qotogonj yanjisenj laligogiti, ii mono iyonjoonj ama jero.

¹⁹ Qaa iikawaa kania ii kokaenj iima asarijonj: Yonjononj Anutu mende moma laarinj yanjisenj anjgitiwaaajonj ama iyanjgiaa balonjianonj keubombaaajonj amamaagi. Kianj.

4

Anutunonj kanagesoya sonda kendonj nonombaa.

¹ Anutuwaanonj keuma luaenonj haamo menj laligowombaa qaa somonjgoroti, qaa iikanonj mono powowonj kotakota enj nononja. Kawaajonj onjooonjga mojnnonj loorinj

iyanaa Siwe kana kekena ii batuyanonj kotooro iikaanja mokoloonj mubombo. Kawaajonj mono batunananonj galej mejj aowonja.

² Balonj qararanjonkjonanonj kagi Oligaa Buja jenj asarinj nononji kaanja jegi mogito, qaa ii mono eenj selegianondeen mogi uugianonj mende kemero. Kawaajonj moma-laarigia mende mekolooro tompinj eenj laligogi mende ilaanj onjoma jangonj qaano.

³ *Uunana meleema moma laarinj laligojonj, anana mono Anutuwaanonj keuma haamo menj oyanboyanj laligowonja, ii mojonj. Anutunonj iikawaa Buja qaaya ii kokaenj jerota eja, “Kaenj jenj irinjonsoonj qaganonj qaana jenj kotonj jojopanj qaananonj ii somonjonj kokaenj jewe, ‘Haamo menj laligowutiwaa arenj ama onjombeto, yonjononj mono oyanboyanj iikanonj mende keubuya.’”

Anutunonj Siwe namo mokoloonj orono kambanj iikanonja kanainj oyanboyanj gomanjononj mono medaborogita ejato, kilenj qaa kaenj jero.

⁴ *Anutunonj weenj 7:baa qaaya jerota Buja Terewaa batuya monjonj kokaenj eja, “Somanja 7 kolooro Anutunonj gawonja kuuya medabororotiwaa haamo menj kendonj rama moro.”

⁵ *Anutunonj Buja qaa ii toroqenj kokaenj jerota eja, “Haamo menj laligowutiwaa arenj ama onjombeto, yonjononj mono oyanboyanj iikanonj mende keubuya.”

⁶ Ejemba tosianonj Anutuwwa oyanboyanj mokoloonj haamo menj laligowuti, qaa iikanonj powowonj kotakota enj nononja. Oligaa Buja wala kanageso jenj asarinj onjonjiti, iyonjononj qootogogiaajonj ama oyanboyanonj mende keuma haamo mende megj.

⁷ *Haamo mende megitiwaaajonj ama Anutunonj mombo kambanj monj ama qata ‘Kambanj keteda koi,’ kaenj garo. Kambanj koriga tegoro kambanj iikawaa Buja qaaya keteda koi jenj oojenji, ii mono Deiwid isaano kokaenj jero,

“Ketada koi kaananonj Anutunonj onjooma qaa saje ano mojuti eenj, uugia mono nanamemenj bologanonj mende gojombu.”

⁸ *Kaenj jero Joosuanonj unjano oyanboyanonj keuma haamo mewuyagati eenj, Anutunonj mono kambanj qaita mombaa qaaya ii kanagej mende jenaga.

⁹ Ii mende jenagato, Anutunonj onjononj kanagesoya haamo meme nonono oyanboyanj mokoloowonja. Qaa iikanonj mono powowonj kotakota enj nononja.

¹⁰ *Iikawaa kania ii kokaenj: Anutunonj anjaa gawonja merotiwaa haamo menj kendonj raroti, iikawaa so monjononj Anutuwwa oyanboyanonj keuma haamo mewaati, iinonj mono iyanjaa gawonja merotiwaa haamoya ii kaanjadeenj menj oyanboyanj laligowaa.

¹¹ Kawaajonj anana mono Anutuwwa oyanboyanonj keuma haamo memeta mokoloowombaaajonj kaparanj kombonja. Onjooonja monjononj kamaanj qenj kanageso walaga yonjoo qootogo tanigia iikayadeenj otaawabotiwaaajonj mono kaparanj kombonja.

¹² Anutuwwa qaaya ii menjbiligibiliwaa kania ano ku-usunjawo kolooja. Manjawaa soo somata ii leelee jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanonj mono soo somata kuuya unjuugun jebombonj kolooro jeta leelee ii jetawo koloojao. Qaa iikanonj mono uu kokoosonana kotonj omononj me Anutuwwa Unjayanonj inaanj nonomakeji, ii undeema kuuj nonomakeja. Sele busu kiti toroqeqenana ano siijnanaa aladawoya ii kaanjagadeenj gosinj (qaanana aasangoya mokoloonj) awaa ano bologa mendeema oromakeja. Uuwombonana ano momakooto arenjana ii gosinj qaanana jenj tegonkeja.

¹³ Anutunonj iwoi kuuya mokolooro eji, iikanondeenj iwoi monj ii aasangoyanonj mende ero awagadeenj iimakeja. Iwoi monj esuuninj Anutunonj esunana ii saanonj luluuma iiro iwaa jaasewanjononj asuganonjgadeenj eja. Nanamemenanaa lopoya kuuya ii mono iwaanonj jenj asariwombaa so koloojonj. Kianj.

Jiisanonj jigo gawonj galenana uuta kolooja.

¹⁴ Jiisanonj jigo gawonj galej wana uuta koloonj nononjiwaaajonj ama anana “Moma laarinj mujonj,” jenj jokoloonjkejonj, iikanonj mono kotiinj nambonja. Jiisas Anutuwwa Merianonj mono Siwe jakeya jakeya unjuugun urota raja.

¹⁵ Uuroromongonana tosia loolooria kolooro jigo gawonj galej tosianonj kawaajonj wosomomo mende ama nonomakejuto, ananaa jigo gawonj galenanonj mono qaita monj kokaenj kolooja: Iinonj anana kaanja nanamemenj kuuya kanonj ananawo tani mootonjgo ijongonj angobato menj mujj laligogito, ii kilenj singisonjgo monj mende ano.

¹⁶ Jigo galenananonj mono eu kalenjmoriambaa duj rarayanonj rama kiankomunj nonomambaaajonj momakeja. Kawaajonj mono awasankaka qaganonj nama iwaa kosianonj kembonja. Iwaa kosianonj keninj kalenjmoriambaaajonj amamaajonj, iwaa kambanj dindinjanonj mono ilaanj nonono ii saanonj mokoloowonja. Kianj.

* 4:3: Ond 95.11 * 4:4: Jen 2.2 * 4:5: Ond 95.11 * 4:7: Ond 95.7-8 * 4:8: Dut 31.7; Joos 22.4 * 4:10: Jen 2.2

5

Galen wajnana Jiisasnoj ilaaj nonomakeja.

¹ Namowaa jigo gawoj galen waja kuuya ii ejemba batugianonga meweengoj onjoma gawoj kokaen mewutiwaajon kuuj onjomaekoj: Iinoj ejemba jotamemenana kolooj Anutuwo uumotoonggo ama laligowombaa gawoj menj singisonggo aninjiaa oro kalena kalena ii Anutuwaajon ama iikanoj siimolonj oonjeja.

² Iyanjaa uuroromonggoya tosianoj kaanagadeen looloria kolooja. Kawaajon ejemba lalabubu qaganonj jinjaun amakejuti, ii saanonj wosomomo qaganonj ama nonomakeja.

³ *Looloria koloojiwaajonj mono iyanjaa singisonggoya ano kanagesouruta yonoo singisonggogia kaanagadeen koma konjoratiwaatiwaajonj orononj siimolonj oonjeja.

⁴ *Moijnonj qabuja ii anajonj mende buja qej aowaato, Anutunonj Aaronj oonoti, iikawaa so mono ii kaanagadeenj oonja.

⁵ *Iikawaa so Kraistonj kaanagadeenj anjo jigo gawoj galen waja koloowaatiwaa qabunaya ii anajonj mende buja qej aoroto, Anutunonj kokaen jej kotonj muro, "Giinonj noo Merana koloona niinonj kete goo Manja koloojejen."

Qaa iikawaa so jigo gawoj galen wajnana koloojo.

⁶ *Qaa iikayadeenjerota Buja Terewaa batuya moijnonj kokaen eja, "Giinonj Melkizedek kaanja jigo gawoj galen kolooj kambañ tetegoya qaa laligonj ubaga."

⁷ *Jiisasnoj sele busuwo namononj laligonj iikanonj kambañ kambañ qama koolinj kotakota qaro jaunononj kamaaro Anutu koomunonggo metogowaatiwaajonj kotiiroti, ii qisinj muj laligoro. Qisinj muj laligonj Anutu goda qej qaayaa baatanonj ama aonj laligorotiwaajonj Anutunonj qumakoolia moro.

⁸ Meria kolooroto, Anutunonj ii kilenj siimbobolo mende somonjgoro qaganonj uro moma kanonj tenkonkombaa kania mokolooj moma sororogoro.

⁹ Ii moma akadamuya kuuya mokolooj oyanboyanj tetegoya qaa laligowombaa kondomondoo Toya koloojo. Kawaajonj ejemba iwaa jeta tenj koma laligojuti, ii kuuya mono saanonj kondoonj onjono oyanboyanj koloowuya.

¹⁰ Toya ii koloojo Anutunonj ii Melkizedek kaanja jigo gawoj galen waja koloowaatiwaajonj jej tegonj kuuj muro. Kianj.

Momalaariwaa honja soowabotiwaa galen meme qaa

¹¹ Qaa ii saanonj toroqej mamaga jej somariiwonagato, onjononj qaa moma otaawombaajonj gaonjaajaa ama tanqan anju. Kawaajonj ii jej asarinj onjombombaajonj osiqosi anjonj.

¹² *Onjononj kambañ korija kanageso walaga laligonj saanonj kambañ kokaamba boi qaqazu koloowutiwaa so koloowuyagato, onjanganj Anutuwa qaa kota mutuya ii moijnonj dujanonj mombo kuma onjombaatiwaajonj amamaanjeju. Onjononj mono osinj Buja qaa ii aju kaanja newombaajonj momakeju. Nene kotiga kaanja ii newombaajonj amamaanjeju.

¹³ Moijnonj ii aju kaanja nej laligoji, iinonj mono toroqej merasisi kaanja kolooja. Anutuwa jaanonj solanja koloowombaa qaa kuma onjoninto, iinonj iikawaa kania mende moma kotonj tompinj laligoja.

¹⁴ Merasisi kaanja laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianonj somariiroti, iyonjononj newutiwaajonj ama eja. Ejemba Buja qaa suulanj koma gbilinj laligogi uumomogianonj meleendabororo saanonj afaanjonj sili kuuya gosinj awaa ano bologa mendeema oroma awaaya otaanjeju. Nene kotiga ii iyonjoonj ama eja.

6

¹ Kawaajonj Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboronj iikanonj mono mende osiwonja. Kaen qaagoto, mono toroqej somariinj akadamunanawo koloowombaajonj kaparanj koma laligowonja. Momalaariwaa tandoya kuudaboronj ii mono dujanonj mombo kanainj kuuwombo. Tando ii uagianonj kokaen kuuninj: Nanamemenana koomuya mesaonj uunana meleema Anutu moma laarinj muninj.

² Uunana meleeninj momalaariwaa qaa batuya batuya kokaen kuma nonongj moijnj: Singisonggonana koma konjoratiwutiwaa oomulu ano hamoqege kania kania iikawaa kania kuma nonongj. Borogia qanananonj aambaa kania kuma nonongj. Gbilinj koomunonggo waabonjatiwaa kania kuma nonongj. Anutunonj qaanana jej tegoro kambañ tetegoya qaa kotakota ewaatiwaa kania kuma nonongj.

* 5:3: Lew 9.7 * 5:4: Eks 28.1 * 5:5: Ond 2.7 * 5:6: Ond 110.4 * 5:7: Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46 * 5:12: 1 Kor 3.2

³ Momalaariwaa tandoya iikaya kuungo mono toroqen tej koma qen gbiliwombaajon momakeboŋa. Anutunonj esunmumu nonomakejiwaa so mono akadamunana kuuya mokoloowombaajon kaparanj koma nanboŋa.

⁴ Kaenj nambombaajon moma iikanonj osinj kamaawombotiwaajonj ama nanboŋa. Ejemba koi kaanaj ii uugia meleembutiwaajonj onjombombaajonj amamaanjkejonj: Tosianonj uugia kambanj moŋonj asariro Anutunonj Siwe kalenja onjono moma aisoogi Unja Toroy-anonj susugonj onjono laligogi.

⁵ Anutu Buŋa qaayaa naanja mogi oyanboyanj kambanj kanagenjaa ku-usujanonj uu-gianonj kemero mogi.

⁶ Ii kuuya momago momalaarigia mesaonj Anutu gema qegi. Ejemba kaanaj ii uugia mombo meleembutiwaajonj onjombombaajonj amamaanjkejonj. Yoŋononj Anutuwaajonj Meria mepaegonj dujanonj mombo maripoononj qeŋe kaanaj menj kamaanj ama asuganonj gamu qen muŋkeju. Iikaanaj kanonj Kraist qenjaarononj jenj gamu qen muŋkeju.

⁷ Ii sareqaa kokawaa so: Koŋonj kambanj mamaga kinj namo qaganonj kamaanj uutanonj kemenj balonj menj kelekele mero gawonj toyaa welenj qeŋeŋurutanonj nene komogi Anutunonj balonj kotuegoro honja kolooro komakoomo toya yoŋononj ii menj kowigianonj amakeju.

⁸ *Kaenj amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanonj namononj asuginj waamakeji, balonj iikanonj mono nesambureya kolooja. Toya yoŋononj ii seigowombaajonj momago kaparanj koma mambonjgi honja mende kolooro iima tetegoyanonj mono kuugi jewaa.

⁹ Oo wombo alauruna, nonononj sareqaa kaenj jeŋonto, ii kilenj onj uugia meleema laligowutiwaajonj uuwoi mende anjonj. Onjoo uugianonj Buŋa qaawaa honjanonj asuginj somariwaatiwaajonj moma awasankaka nanjonj. Anutunonj honja ii iima metogonj onjono letoma Siwenonj ubuya.

¹⁰ Anutunonj kalembone qaganonj doogoya mende kolooja. Onjonoŋ Anutuwaajonj ejemba soraaya ilaan onjoma laligonj kouma toroqenj ilaan onjoma gawonj menj laligonjkeju. Kaenj uujoŋpagia Anutu qendeema mugij qabuŋayanonj somariŋkeji, iinonj gawonjgia ano uujoŋpagia kawaajonj mende duduunj tawaya meleema onjombaa.

¹¹ Anana oyanboyanj koloowombaajonj jejeromonjromonj ama iikanonj awasankaka uuwoi qaa nambutiwaa siŋnana moma kokaenj awelegonjkejonj: Onjonoŋ anaj anaj Anutuwaajonj uugere amakejuti, iikayadeenj mono toroqenj qendeema laligowu. Akadamugiaawo koloowombaajonj kaparanj koma namononj laligodaborowutiwaa so iikanonj mono mende looriwu.

¹² Qezenj koloowubotiwaajonj mono awelegonjkejonj. Anutunonj oyanboyanj iwoi nonomambaa qaa somonjgoroti, tosianonj Anutu moma laarinj siimbobologia moma mokosinjonj iikaanaj kanonj ii buŋa qenj aonjkeju. Onjonoŋ iyoŋoo siligia otaawutiwaajonj moŋonj. Kianj.

Anutuwaajonj soomonjgo qaa ii uuwoiya qaa.

¹³ Anutunonj Aabraham soomonjgo qaa muŋj ii iyanjaa qata qama jojopanj qaayanonj jenj kotiitiro. Moŋonj Anutu uugunj uuta laligonagati, saanonj iwaa qata qanagato, iikaanaj moŋ mende laligorotiwaajonj mono iyanjaa qata qama jojopanj qaaya jero kotiitiro.

¹⁴ *Jojopanj qaaya ii Aabrahambaajonj kokaenj jenj ijoro, “Niinonj mono onjanonj kotuegonj gomana. Mono onjanonj gbiliuruga gombe seiwuya.”

¹⁵ Kaenj ijoro Aabraham iwoi mubaatiwaa qaa somonjgoro eroti, iinonj ii honjawo koloowatiwaajonj kaparanj koma mamboma laligonj honja buŋa qenj aoro.

¹⁶ Ejembanonj somatagiaa qata qama jojopanj qaa jegi momakeju. Jojopanj qaagianonj qaa jeŋuti, ii menj kotiitiro qewagowombaajonj amamaagi qaa jejegianonj tegoja.

¹⁷ Iikawaa so Anutunonj qaaya Aabrahambaa gbiliuruta anana mobombaajonj somonjonj jero. Qaa areŋa ii moŋonj qewagonj utegomambaajonj amamaaji, gbiliuruta anana soomonjgo qaa iikawaa kania ii tororo moma yagowombaajonj moro. Kawaajonj soomonjgo qaaya ijoro mutuya kolooro qaa ii mombo jojopanj qaayanonj jenj kotiitiro indin woi kolooro.

¹⁸ Anutunonj qaa ii jenj iikawaa qolomolonja jemambaajonj amamaaro. Iinonj qaa utekuteya qaa ii jenjo jenj kotiitiro, iikanonj mono uunana nangowaatiwaajonj moro. Kawaajonj ijonjgo ii mono jenj kotiitiro. Anana balombaa nanamemenj bologanonja olonj koma Anutuwaanonj keuma oyanboyanj nonombaatiwaajonj jejeromonjromonj nononoti, ii mono koronj menj mamboma laligonjonj.

¹⁹ *Oyanboyanj koloowombaajonj ama mamboma iikawaa uuwoi moŋ mende amakejonj. Jejeromonjromonana iikanonj uunanaa kasa mindanja tani kaanaj koloonj nono Jiisaswo

somonjon nonomakeja. Jejeromonromonanaa kasa mindanja koriga iikanonj mono nonoononga kanainj Siwe jigo gorawaa uutanonj uma jigo uuta leele batugaranonj opo sopa eji, ii kaanagadeenj kotonj toroqen Jiisas jinjaronj dunj kowoganonj raji, iwaanonj kenja. ²⁰ *Jiisasnonj jotamemenana koloonj wala eukanonj uma jinjaronj dunja menj kamban tetegoya qaa rama ubaa. Kaenj Melkizedek kaanja jigo gawonj galenana wanja koloonj laligoja. Kianj.

7

Jigo gawonj galen Melkizedekwaa sundu

¹ *Melkizedek eja ii gomanj qata Saalem kawaa kinj ponja koloonj Anutu uutaa jigo gawonj galenaga laligoro. Kaanja laligoro Aabrahamnonj kinj ponja ponja manja qen haamo ama onjoma eleema gomanjanj karoti, kamban iikanonj kanj Aabraham mokoloonj kotuegonj muro.

² Kotuegonj muro esuhinaya kuuya mendeema tenonja motomotoonj (1/10) menj nandunaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemenj solanaga kinj ponja.” Qataa so wala “Nanamemenj solanaga kinj ponja” kolooro ano toroqen kaanagadeenj “Saalembaa kinj ponja” laligoro. Saalembaa kinj ponj qa iikawaa kania ii “Luwawaa kinj ponj.”

³ Melkizedeknonj nemunmanja qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kambanja qaa ano koomuya qaa.* Kaenj jigo gawonj galenj wanja koloonj kamban tetegoya qaa laligonj ubaa. Iinonj Anutuwaaw Meriaa tani kaanja kolooja.

⁴ Wanjalenana Aabrahambaa godaqeqe silianonj Melkizedekwaa kania qendeeno ii mono kokaenj iima asariwu: Aabraham anjo esuhina iwoi akadamyawo kalugonj menj karoti, iyonoononga boro woi (10) kuuya gosinj bakaya motoonggo menj Anutuwaaw nandunj ano. Kawaaonj Melkizedeknonj onjanonj uuta somata qaita monj kolooja.

⁵ *Anutunonj Kana qaanonj qaa kokaenj jenj kotonj nononota eja, “Liwaiwaa gbilinonja eja kuuj onjonji jigo gawonj meme (Liwait) kolooji kanageso onjononj mono esuhinagia boro woi (10) kuuya gosinj iikanonja bakaya motoonggo menj Anutuwaaw nandunj ama onjomaebu.” Yonjononj onjo kaanja Aabrahambaa gbiliuruta koloojuto, ii kilenj iyanggiaa kanagesourugia onjoo borogianonja nandunana ii bunja qenj aonjkebu.

⁶ Jenkotoo qaa kaenj ejato, Melkizedeknonj Liwaiwaa gbiliga monj mende kolooja. Ii kilenj Aabrahamnonj Anutuwaaw soomonggo qaa moma anjonj koma laligonj esuhinaya gosinj tenonja motoonggo (1/10) menj Anutuwaaw nandunj anoti, ii bunja qenj aonj kotuegonj muro.

⁷ Somatananaa newo baagianonj laligojonj, iyonjononj mono kotuegonj nononji laligojonj. Qaa ii qakoombombaajonj amamaanjkejonj.

⁸ Kanageso anana tenonja motoonggo (1/10) menj Anutuwaaw nandunj amakejonj, ii balombaa jigo gawonj meme (Liwait) yonjononj bunja qenj aonjkeju. Yonjononj namononj laligonj komunjkejuto, Siwenonj eukanonj mombaajonj nanjonj jegi kotiin laligonj ubaati, iinonj mono ii bunja qenj aonjkeja.

⁹ Aabrahamnonj esuhinaya gosinj boro woi kuuya iikanonja bakaya motoonggo (1/10) menj Anutuwaaw nandunj anoti, iinonj ii gbilia Liwaiwaaonj kaanagadeenj waladeenj ano. Kaenj jeninj saanonj sokonaga. Kambanj kokaamba tenonja motoonggo (1/10) menj Anutuwaaw nandunj amakejonj, ii benjana Liwaiwaa gbiliurutanonj bunja qenj aonjkeju.

¹⁰ Kaanagadeenj mundunja Liwai kolooawaatiwaa romonjonj iwaa nandunj anoti, iikawaa kania ii kokaenj: Liwainonj amboyaa sele busunonj raro Melkizedeknonj mono kamban iikanonj kanj Aabrahambaa aitonjgori. Kianj.

Melkizedek ii Jiisaswaa sareya kolooja.

¹¹ Anutunonj Kana qaanonj Israel kanageso jenj kotonj nonono iikawaa so Liwai tuunjonja eja kuuj onjonj jigo gawonj galenana koloonjkegi. Gawonj ii megj iikaanja kanonj akadamonana kuuya mokoloowonagati eenj, anana jigo gawonj galenj qaita mombaajonj mende amamaawonaga. Gawonj iikawaa honjanonj mende sokonotiwaajonj ama Jiisasnonj mono Melkizedek kaanja asugiro. Ejembanonj ii Aarombaa arenjaa so mende kuugi asugiro.

¹² Jigo gawonj galenj gawonjaa kanianonj utegoji, kamban iikanonj Kana qaanonj mono kaanjiadeenj utegoja.

* 6:20: Ond 110.4

* 7:1: Jen 14.17-20

* 7:3: Bunja Qaanonj Melkizedekwaa nemunmanja ano sakitiuruta,

kolokoloo ano koomu kambanja ii mende jen asarija.

* 7:5: Janj 18.21

¹³ 'Jigo gawon galeŋ qaita monj,' qaa ii Poŋnanaaŋon jeŋonto, iinon Liwai tuuŋŋonŋa qaagoto, mono tuuŋ monŋonŋa kolooro. Tuuŋ iikawaa eja monŋon jiwowon jigowaa alatanon nama gawon mende meŋ laligoro.

¹⁴ Poŋnananon Juuda tuuŋŋonŋa kolooroti, qaa ii asuganon eja. Mooseson Juuda tuuŋ yononon jigo gawon galeŋ kombutiwaa qaa mon mende jero.

Jigo gawon galeŋ Melkizedek kaanŋa monj

¹⁵ Kawaajon jigo gawon galeŋ monj Melkizedekwaa tani kaanŋa asugiji, iikanon mono qaa jeŋonatiwaa honŋa ii asuganondeen gendeeno sokonja.

¹⁶ Iinon namo ejembanon Kana qaa otaan tuuŋaa so jeŋ kotogitiwaaŋon ama jigo gawon galeŋ mende kolooroto, laaligo kombombanŋa mende aliwaaŋi, iikawaa ku-usuŋanon mono nemuŋ koma muro jigo gawon galeŋ kolooro.

¹⁷ *Monŋon iwaa kania nanŋon jero Buŋa Terenon kokaen eja, "Giinon Melkizedek kaanŋa jigo gawon galeŋ koloon kamban tetegoya qaa laligon uba."

¹⁸ Anutunon kaen jeŋ jeŋkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-usuŋanon qaono ilaan nonombaatiwaaŋon amamaankeji, iikawaajon ii qewagoro.

¹⁹ Kana qaanon ejemba akadamanana mokoloowombaaŋon mende ilaan nonono. Qaago. Kawaajon qaa aren mutuya qetegon kitianon jejeromonromon awaa soro nononja. Anana jejeromonromon iikawaa qaganon nama saanon Anutuwwa kosianon kema qama koolinkebonja.

²⁰ Anutunon jigo gawon galeŋ donŋogaa qaaya jeŋ ii jojopan qaayanon jeŋ kotiuro. Kaen anoto, jigo gawon galeŋ tosaanŋa yonoo qaagia ii jojopan qaanon mende jeŋ kotiigi kilen kaen anŋi.

²¹ *Tosianon jigo gawon galeŋ een koloogito, Anutunon Jiisas kuun qaaya ii jojopan qaayanon jeŋ kotiin kokaen ijoro,

"'Giinon mono jigo gawon galeŋ koloon kamban tetegoya qaa laligon uba.' Poŋnon jojopan qaa jeŋ kotiuroti, qaa ii mombo mende utegowaa."

²² Jojopan qaa iikawaajon ama Jiisasnon mono soomonŋo aren gbiliaa honŋa koloowaatiwaa galeŋa koloon nanja. Kaen Anutu ano ejemba batunananon gawon meŋ laligoja. Soomonŋo aren iikanon walaga uugun awaa soro kolooja.

²³ Jigo gawon galeŋ tosaanŋa ii wala eenanon mamaga laligogi. Komunŋ gawonŋia toroŋen mewombaajon amamaagiti, iikawaajon ii mamaga laligogi.

²⁴ Yononon mamaga laligogito, Jiisasnon kamban tetegoya qaa laligon ubaati, iikawaajon jigo gorawaa galeŋ gawon ii tetegoya qaa meŋ laligon ubaa.

²⁵ Gawon ii meŋ laligojiwaaŋon ama Jiisasnon ejemba iwaanon kagi unuano Anutuwwa kosianon kemakejuti, ii saanon kotiin hamo ŋen onono qaagianon komunkeja. Kamban so yonooŋon ama Anutu qama koolinkejiwaaŋon laligoji, iikawaajon mono saanon hamo ŋen nonondaboronkeja.

²⁶ Jigo gawon galeŋ wanŋa kaanŋanon mono saanon sokoma nononja. Iinon toroya koposowaa qaaya qaa ano soraaya kolooja. Anutunon Jiisas singisonŋo ejemba ananaanonŋa tirin koton wano Siwe jakeya kuuya koton euwaa euyanon uma qaita mon koloon laligoja.

²⁷ *Jigo gawon galeŋ tosanon somanŋa somanŋa wala iyannŋiaa singisonŋogiaaŋon ama iikawaa gematanon kanageso yonoo singisonŋogiaaŋon ama oronon siimolon onŋ laligonkegi. Jiisasnon anaa sele busuya qeleeno siimolon onŋon kaanŋa ama mugi iikaanŋa kanon kanageso ananaa singisonŋonana ii indin motoonŋo iikanondeen koma konjoratiro sokondabororo. Kawaajon Jiisasnon ii jigo gawon galeŋ tosaanŋa kaanŋa kamban so amakebaatiwaaŋon mende amamaaja.

²⁸ Anutunon Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejembanon eja ii kuun onŋon jigo gawon galeŋ wanŋa koloonkeju. Balon eja yononon ku-usunŋia qaa laligojuto, Anutunon oyanboyan kolooombaa qaaya ii kanagen nonoma ii jojopan qaayanon jeŋ kotiuroti, iikawaa so Meria kuuro wanŋana kolooja. Wanŋana iinon mono akadamyua korebore mokolon kamban tetegoya qaa kotiga laligon uma laligowaa. Kian.

8

Soomonŋo aren gbiliaa jigo gawon galeŋ wanŋa

¹ *Qaa jeŋonŋi, iikawaa qaa kota wanŋa ii kokaen: Anana jigo gawon galeŋ wanŋanawo kolooŋon. Wanŋana iinon Siwe gomanon uma Uutanana iwaa jinŋkaron dun rara kooronanon boro dindinanon raja.

² Opo sel jigo honja ii Siwenonj eja. Ii namo ejanonj memeta qaagoto, Ponjonj anjo ii mero. Jigo gawonj galenj wajnnana iinonj opo sel jigowaa uuta leegenj qata kowoga totoonj iikanonj laligonj Anutu welenja qemambaa gawonja menkeja.

³ Balombaa jigo gawonj galenj waja kuuya ii nandunj kalenj Anutuwaajonj ama orononj siimolonj oonj laligowutiwaajonj kuunj onjomakejonj. Iikawaa so jigo gawonj galenj wajnnana Jiisasnonj kaanjiadeenj anja Anutuwaan nandunj ama muro.

⁴ Mooseswaa Kana qaawaa so nandunj kalenj Anutuwaajonj amakebonjatiwaajonj eja kuunj onjongi laligoju. Kawaajonj jigo gawonj galenj wajnnana iikanonj namononj laligonagati eenj, iinonj mono balombaa jigo gawonj galenja koloomambaaajonj amamaanaga.

⁵ *Balombaa jigo gawonj galenj yonjononj balombaa jiwowonj jigononj Anutu welenja qewombaa gawonja menkeju. Jigo iikanonj Siwe jigo gorogaa sareya ano unaya kolooja. Moosesnonj jigo opo selnonj memambaaajonj anoti, kambanj iikanonj Anutunonj Siwe jigoyaa arenja ii isaano. Aisandaboronj galenj meme qaaya kokaenj ijoro, “Moba, baanjononj laligona arenj qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo otaanj mewa.” Iikawaa so opo selnonj jiwowonj jigo gora mero iikanonj Siwe jigowaa qerewenja kolooro.

⁶ Anutunonj oyanboyanj koloowombaa soomonggo qaa gbilia nonono iikanonj soomonggo qaa walaga uugunj awaa soro kolooja. Soomonggo qaa iikanonj arenj gbiliaa tandoya kolooja. Soomonggo arenj gbilia iikanonj mono arenj walaga uugunj qabunayawo kolooja. Qabunja iikawaa so Jiisasnonj soomonggo arenj gbiliaa gawonja awaa soro ii bunja qenj aonj Anutu ano ejemba batunananonj nama ilaanj nonomakeja. Gawonja iikanonj mono balombaa jigo gawonj meme ii mamaga uugunj akadamyawo kolooja.

⁷ Soomonggo arenj mutuyanonj koposowaa qaaya qaa koloonj sokonagati eenj, soomonggo arenj kanagenjanonj koloowaatiwaajonj mono eenj mende mambombonaga.

⁸ *Kaento, ejembanonj kilenj boligi Anutunonj kanagia mokoloonj jenj onjoma kokaenj jero, “Ponj niinonj kokaenj jenj kotojenj: Mobu! Kambanj monj kanj kuuwaati, iikanonj Israel tuunj ano Juuda tuunj onjowo soomonggo arenj gbilia amanja.

⁹ Niinonj ambosakonjurugia borogianonj menj Iijipt kantrinongga unjuambe seleengenj kagi yonjowo soomonggo arenj ambeto, yonjononj noo soomonggo arenj ii mende qokotaanj tenj kongi. Kawaajonj niinonj kaanjiadeenj ii gema unjuwe. Ponj niinonj kaenjenj kotojenj. Soomonggo arenj gbilia amanjati, ii Bunja qaa walagaa so qaago.

¹⁰ Kaanja qaagoto, kambanj iikanonj kanj kuuro Ponj niinonj Israel kanageso yonjowo soomonggo arenj gbilia kokaenj ama jemanja: Niinonj mono neenaa Kana qaana kuuya ii yonjoo roromongogianonj ama uugianonj tere kaanja oowe ewaa. Kaenj ama yonjoo Anutugia koloowe yonjononj mono noo kanagesona koloonj laligowuya.

¹¹ Kambanj iikanonj somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagonj laligowuya. Kawaajonj boi monjononj Pombaa kania mobutiwaajonj batugianonj mende kuma onjoma laligowaa. Datanonj koga kokaenj mende ijowaa, ‘Gii mono Ponj moma yagowa.’

¹² Kokaembaajonj nii moma yagonj noma laligowuya: Niinonj nanamemengia bologa ii songbama mesaamanja. Singisongogia mono duduunj ii mende toroqenj romongomanja.”

¹³ Anutunonj soomonggo arenja kanagenjaajonj “Gbilia” jenj iikaanja kanonj soomonggo arenj mutuyaajonj “Mono walaga kolooro,” jero kania kaenj kolooro. Qaa arenj monjononj kambanj koriga enj walaga kolooji, iikanonj mono alimambaa anja. Kian.

9

Balombaa opo sel jigononj Anutu kokaenj mepeseegi:

¹ Anutunonj soomonggo arenj mutuya ama iikanonj kaanagadeenj waeya menj mepeseewombaa arenja ii jenj kotooro otaagi. Ii otaanj namononj opo sel jigo gora megii ero.

² *Anutuwaan opo sel jigo gora ii kokaenj megii: Jigo uuta mutuya kanonj lambewaa dunj rarata ano bered kowoga ii Anutuwaan jaasewanjononj nene dunjononj Anutuwaan bunja anjii raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya

³ *Kawaa gematanonj uuta monj qata jigo kowoga totoonj ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranonj opo soppa nano.

⁴ *Jigo uuta kowoga totoonj iikanonj jininj oonjoombaa alata ano soomonggo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulonj memeta ano bokis selia ii kuuya goulonj tuuruya kolooro. Paora qata mana ii goul monjononj ama bokis iikawaa uutanonj galenj komakegi. Kaanagadeenj

* 8:5: Eks 25.40 * 8:8: Jer 31.31-34 * 9:2: Eks 26.1-30; 25.23-40 * 9:3: Eks 26.31-33 * 9:4: Eks 30.1-6; 25.10-16; 16.33; Jan 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5

Aarombaanon taa gbaru sota junjuna ano Anutunonj soomongo arenja jamononj ooro ilanja ii bokis iikawaa uutanonj galenj komakegi. Bokis uutanonj iwoi karonj ii kaenj egi.

⁵*Bokis qaganonj borosowo gajoba woi goulnoñ memeta ii nani. Ii Anutunonj kosere laligoro asamararanjaa sareya ii kolooro. Borosowo woi ii engangara kotuma bokis ununja turuj nani. Bokis ununja ii Anutuwaaw koma konjoratiwaa dunja kolooro. Qaa motomotoonj ii kambañ kokaamba anja anja tororo aminj mobonjatiwaa so qaago.

⁶*Anutuwaaw opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaenj arenjgogi ero jigo gawonj galenj yonononj kambañ so jigo uuta mutuya kanonj uma Anutu welenja qenj gawonjgia menj laligogi.

⁷*Kaana laligogito, jigo gawonj galenj wana iinondeen gbani so indinja motoonggo kanonj jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uma laligoro. Sa menj iikanonj uma anjaajonj ano kanageso yonononj poumapou qaganonj singisonjgo anjiti, mono iikawaajonj ama siimolonj oonj sa maaro kamaaro.

⁸Kaenj arenjgonj anji Unja Toroyanonj sare ii qendeema iikanonj ejemba kokaenj kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanonj toroqen nanji, kambañ iikanonj Anutunonj jigo uuta kowoga totoonj iikawaa kania ii asuganonj mende injisaano laligogi.

⁹Qaa ii kambañ kokaamba sareya kolooja. Kania ii kokaenj; Ejembanonj kalenja kalenja nandunj ama siimolonj menj kagi oonjkejuto, uugianonj kilenj luae mokoloowombaajonj amamaanjkeju. Uugianonj singisonjgo anjitiwaaajonj ama tilooro siimolonj menj kanj Anutuwaaw jigo goranonj uma qama koolinjkejuto, iikanonj mono singisonjgogia koma konjoratiwombaajonj amamaanjkeju.

¹⁰Nene kalenj ano apu kalenj menj kanj kema koma kanj koma anji oomulu kania kania menj onomakejuto, kaenj selewaa jenjkootoya kayagadeenj otaanjkeju. Iwoi ii wala sokono ama laligogito, Anutuwaaw arenj gbiliaa kambañanonj kanj kuuro iikanondeen kanainj mende toroqenj sokombaa. Kianj.

Kraistwaa sayaa kania

¹¹Kraistnonj kanj oyanjboyanj nonomakejiwaa jigo gawonj galenj wana kolooroti, iinonj balombaa opo sel jigo ejanonj memeta iikanonj mende uro. Kaenj qaagoto, Siwenonj jigo gora raji, mono iikanonj uro. Jigo gora iikanonj uuta qaita monj kolooja. Asamararanjanonj mono akadamuyawo.

¹²Iikanonj uma jigo uuta mutuya kotonj meme ano bulmakao meria yonoo sagia mende menj kenoo. Kaenj qaagoto, iyanjaa saya maaro iikanonj nemunj koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uro. Iikanonj kambañ motoonggowaa so uro tegonj sokonota eja. Downana kaenj menj oyanjboyanj koloowombaajonj kondooro kambañ tetegoya qaa sokoma enj ubaa.

¹³*Wala namononj meme ano bulmakao eja ununj sagia menj kanj bulmakao embia kowinja kanonj siimolonj oonj iikawaa bugaaajonja kaanagadeenj menj kanj ejemba kokojinjigawo iikanonj qeesaanj onjomorigi sokoma onjono. Kaenj hamo qenj onjnjgi iikanonj selegia songbama menj sorainj onjono laligogi.

¹⁴Kaenj anjiti eenj, Kraistwaa sayanonj mono kambañ kokaamba hamoqeqe tani ii mamaga uugunj kokaenj ama nonomakeja: Sayanonj mono uunana tilooro songbama nanamemenana koemu kotigaa bunja koloowonjatiwaa so ii koma konjoratinjkeja. Kaenj ama nonono laaligo Toya Anutu welenja qewombaa gawonja ii mono afaangonj menj laligowonja. Unja Toroyanonj laligonj kouma tetegoya qaa laligonj ubaati, iinonj mono Kraist ilaanj muro kopoulosa qaa laligoroto, ananaajonj ama iyanja qeleema aonj Anutuwaaw siimolonj lama kolooro.

¹⁵Kania kokaembaajonj Kraistnonj soomongo arenj gbiliaa galenj wana kolooja: Anutunonj ejemba oyanjboyanj koloonj kambañ tetegoya qaa kaanja laligowombaa qaa somonjonj onjonoñoti, iyonononj iwoi ii bunja qenj aowutiwaaajonj moja. Kawaaajonj ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba batunananonj uumotoonj ambombaa gawonja menj laligoja. Soomongo arenj mutuyaa kambañanonj ejembanonj kana uugunj singisonjgo anji iikanonj somonjonj onjono laligogiti, Kraistnonj ii iikanonja isama onjomambaajonj ama komunj dowegia mero.

¹⁶Monjonj ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambañ iikanonj aliaa bunjaya koloowaatiwaaajonj jenj kotorota qaa eji, alianonj iwoi ii uulanjawo mende mewaa. Uulanjawo qaagoto, qaa toyanonj komuro kanianonj asuganonj asugiro iigigo kambañ iikanonj ii saanonj mewaa.

¹⁷ Jaawo laligoro kambaŋ iikanonj qaaya iikanonj hoŋawo mende koloowaato, qaa toyanonj komurogo qaayanonj mono esuŋawo koloowaa.

¹⁸ Qaa iikawaa so soomongo arenj mutuya ii kaanagadeenj oro saya mende maabuyagati eenj, mono hoŋawo mende koloonaaga.

¹⁹* Arenj mutuyaa hoŋa ii kokaenj kolooro: Moosesonj Kana qaawaa jenjkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yonoojonj weenjonj bulmakao meria ano meme unjuro sagianonj kamaaro. Kamaaro ii menj apuwo mindirinj lama juya osoga nezongbala menj gumionj susuyanonj somonjonj sanonj qendunjonj qeesaaro Kana qaa Tere lama selianonj onj lipinjiti, ii moriro. Ii morinjo kanageso kuuya batugianonj liligonj sa apunonj qendunjonj qeesaanj giliro iikanonj onjomoriro.

²⁰ Kaenj onjomorinj kokaenj injjoro, “Anutunonj qaaya tenj kombutiwaajonj jenj kotonj onjoma onjowo soomongo anji, mono iikawaa sayaga koi.”

²¹* Kaenj injjonj toroqenj opo sel jigo gora ii kaanjiadeenj sa iikanonj qendunjonj giliro moriro. Hamoqeeqe gawonj mewutiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaanagadeenj qendunjonj giliro moriro.

²²* Anutuwwa Kana qaanonj jenj kotojiwaa so ii me woi kuuya ii mono sanonj songbaninj soraaya koloonkeja. Kawaajonj monjonj sa mende maanagati eenj, Anutunonj sinjisonjononana mende mesaonaga. Kianj.

Kraistwaa sayanonj sinjisonjononana koma konjoratinkeja.

²³ Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya ano unjaunaya. Namononj jigo ano iwaa borotere ano borosowo ii siimolonj onoonj ama iikaanja kanonj hamo unugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ilawoilawaajonj ii mende sokonja. Kawaajonj Kraistnonj siimolonj onoonj qaita monj anoti, iikanonj mono Siwe jigononj uma iwaa ilawoilaya kuuya hamo unjuro soraaya koloogi sokono. Siimolonj onoonj qaita monj iikanonj mono namowaa siimolonj onoonja ii uugunj akadamyawo kolooro.

²⁴ Iikawaa kania ii kokaenj: Kraistnonj jiwowonj jigo uuta kowoga totoonj ejanonj memeta iikanonj mende uro. Namowaa jigo goraya ii Anutuwwa jigo goraya hoŋaa unjaunaya kolooro. Kraistnonj mono Siwe gomanj hoŋa iikanonj uma kambaŋ kokaamba ilaanj nonomakebaatiwaajonj jotamemenana koloonj Anutuwwa jaasewanonj asuginkeja.

²⁵ Namowaa jigo gawonj galenj wanjonj gbani so oro sagia menj jiwowonj jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uma laligoro. Kraistnonj iikawaa so mende amakeja. Iinonj Siwe gomanonj indinj mamaga mende uro. Anutuwwa siimolonj lama kolooro gbani so qenkebutiwaajonj ama eu mende uro.

²⁶ Indinj motoonjononj mende sokonagati eenj, iinonj mono Anutunonj Siwe namo mokolonj oronoti, kambaŋ iikanonja kanainj siimboboloya kanjanawo moro indinj sei-seiya koloonaaga. Kaenj qaagoto, namowaa kambaŋanonj tegomambaajonj ano kambaŋ kokaamba indinj motoonjogadeenj sinjisonjo koma konjoratiwaatiwaajonj ama asugiro. Asuginj iyanja siimolonj onoonj kaanja ama mubutiwaajonj ama aoro.

²⁷ Namu ejemba ananaa arenjana ii kokaenj eja: Anana kambaŋ monjonj komuwonja ano iikawaa gematanonj Anutunonj qaanana gosinj jenj tegonj nonombaa.

²⁸* Arenj iikawaa so Kraistnonj kaanjiadeenj ejemba seiseiya ananaa sinjisonjononana koma konjoratiwaatiwaajonj indinj motoonjgowaa so kanj iyanja siimolonj onoonj kaanja ama mubutiwaajonj ama aoro. Iinonj kambaŋ monjonj eleema kawaa. Sinjisonjowaajonj ama mombo mende kawaato, ejemba asugiwaatiwaajonj mambomakejonj, mono anana oyanboyanj nonoma nunuambaatiwaajonj ama asugiwaa. Kianj.

10

Indinj motoonjgo koomunonj ama aoro sokondaborota eja.

¹ Kana qaa walaga iikanonj oyanboyanj koloowombaa kania hoŋa ii mende kolooro, oyanboyanj asugiwaatiwaa unjaunaya iikaya ero. Anutuwwa Kana qaawaa kania kaenj ejiwaajonj ama ejemba Anutu mepeseewombaajonj jigo goranonj kambaŋ so umakejuti, iyonononj mono letoma akadamyawo koloowombaajonj amamaankeju. Yonononj kambaŋ tetegoya qaa nandunj kalenj menj kanj ama siimolonj onoonj iikayadeenj gbani so toroqenj ama laligogito, iikanonj mende sokono.

² Iikanonj sokonagati eenj, siimolonj onoonj ii saanonj mesaowuyaga. Jigo goranonj Anutu waeya menj mepeseegiti, iyonononj indinj motoonjgo hamo unugi soraaya kolood-aborowuyagati eenj, iikaenj mono sinjisonjogiaa gamuya ii mende toroqenj mobuyagato, ii toroqenj mogi. Kawaajonj oro kalenj ii toroqenj nandunggiaga amakegi.

³ Gbani so siimolonj oonj laligogiti, iikanonj mono toroqenj singisonjgogiaa gamuya ii jenj gbilinj onono laligogi.

⁴ Bulmakao eja ano meme yonoo sagianonj mono singisonjgo koma konjoratiwaatiwaa-
jon amamaanjeja. Ii batogogito, osinj laligonj kougi.

⁵ *Kawaajonj Kraistonj namononj kamaanj asugiroti, kambanj iikanonj kokaenj jero,
“Anutu, giinonj nandunj kalembaajonj ano siimolonj oowutiwaaajonj mende koposonjonj
laligonato, namononj laaligowaa selia ii mozozonjonj nona.

⁶ Siimolonj oonj singisonjgogiaajonj ama nandunj kalenja kalenja ama laligogiti, ii iima
kawaajonj mende aisoonj laligona.

⁷ Kambanj iikanonj kokaenj ijowe, ‘Anutu, moba, niinonj koi kajenj.

Noo kanana ii papia liipinja iikanonj oogita eja. Iikawaa so mono goo uusiingaa so
ama menj laligomanja.’”

⁸ Wala kokaenj jero, “Nandunj kalenj ama siimolonj oonj singisonjgogianonj
solananiwaatiwaaajonj iwoi kania kania ama laligogiti, iikawaajonj mono siinganonj
mende kolooro moma laligona. Ii iima kawaajonj mende aisoonj laligona.” Iwoi ii Kana
qaa walagaa so toroqenj amakejuto, ii kilenj kaenj jero.

⁹ Kawaa gematanonj qaa kokaenj jero, “Anutu moba, niinonj mono koi kanj goo uusiingaa
so ama menj laligomanja.” Kaenj jenj Anutu waeya menj mepeseewombaa kania mutuya ii
qewagonj kana gbilija kuuro.

¹⁰ Anutuwaa uusiinganonj nemunj koma muro selianonj siimolonj oonjonj kaanja anjgi
tegorotiwaajonj mono tak kotonj nonono soraaya koloodaboroninj. Indinj motoongowaa
so selia qeleenoti, iikanonj mono kambanj so sokoma enj ubaa.

¹¹ *Kambanja kambanja jigo gawonj galenj kuuya yonononj nama jigo gawonjgia menjkeju.
Suularj siimolonj iikayadeenj oonjgo oonj amakejuto, iikanonj singisonjgogia koma konjorati-
wombaaajonj amamaanjeju.

¹² *Iikanonj amamaanjejuto, Siwewaa jigo gawonj galenj wanjja Jiisasnonj mono indinj
motoongowaa so singisonjgowaajonj ama selia qeleeno kambanj tetegoya qaa sokoma enj
ubaa. Namononj siimolonj oonjonj kaanja nama mugi Siwe jigononj uma Anutuwaa boro
dindinanonj raja.

¹³ Iikanonj rama kambanj batuya kokanonj Anutunonj tuarenjenjuruta riitano kamaanj
uujuro Kraist kaniaa doya* koloogi otokorianj maabombaaajonj mamboma laligoja.

¹⁴ Indinj motoongowaa so koomononj ama aoro siimolonj oonjonj kaanja ama mugi
iikanonj sokondabororo saanonj ejemba tak kotonj nonono soraaya koloowombaa so
koloonjonj. Kaenj saanonj menj letoma nonono akadamunana kuuya mokolonj kambanj
tetegoya qaa iikaanja laligonj ubonja.

¹⁵ Unja Toroyanonj kaanjaadeenj qaa ii nanjonj jero mojonj. Wala qaa kokaenj jerota eja:

¹⁶ *Ponj niinonj kokaenj jejenj: Kambanj tosanonj tegoro iikanonj mono soomongjo arenj
gbilija yonjowo amanjati, ii kokaenj: Niinonj Kana qaana kuuya ii uu kononjgianonj
ama momogianonj tere kaanja oomanja.”

¹⁷ *Kaenj jenj kokaenj toroqero, “Niinonj yonjoo singisonjgogia ano nanamemengja jeulalanja
anjgiti, iikawaajonj duduuw ii mende toroqenj romonjonj laligomanja.”

¹⁸ Qaa iikawaa so honja kolooro Anutunonj singisonjgonana mesaoro qaanananonj tegoroti-
waaajonj singisonjgonanaajonj siimolonj oowombaa so mende kolooja. Kianj.

Anutuwo kaparanj koma laligowombaaajonj nonoono.

¹⁹ Kawaajonj uumeleenj alaurunana, Jiisaswaa sayanonj songbama nonono mono saanonj
Anutuwaa jigo uuta kowoga totoonj iikanonj ubonja. Kaenj moma laarinj kotiinj uuwoi
mende amakejonj.

²⁰ Jiisasnonj kana kekenjaa kana gbilija meleuro anjo laaligo kotigaa kania koloonj
nononja. Kana ii iyanjaa selia qeleema iikaanja kanonj meleurota eja. Kana ii riinj
Anutuwaa jigoyaa opo sopaya kotonj jigo uuta kowoga totoonj iikanonj ubonja. Jiisaswaa
selianonj nemunj koma nonono opo sopaya ii saanonj kotowonja.

²¹ Jiisasnonj jigo gawonj galenj uuta koloonj nonomakeja. Iiinonj Anutuwaanonj kanageso
kuuya galenj koma nonoma laligoja.

²² *Kaanja laligojiwaaajonj anana mono gbingbaonj mesaonj uuwoi kuuya yakarinj
pondangadeenj momalaari qaganonj nama Anutuwaa kosianonj kema qama koolinj
laligowonja. Sayanonj qeesaoro nonomorinj uutitoliloonana songbano soraaya koloonj

* 10:5: Ond 40.6-8 * 10:11: Eks 29.38 * 10:12: Ond 110.1 * 10:13: Kereuruta menj kamaanj onjoma haamo
ama gamu qen onjombombaaajonj kanagianonj riiwagone qagianonj do kaanja rilanjinj laligogi. Juuda yonjoo kanagija kianj.

* 10:16: Jer 31.33 * 10:17: Jer 31.34 * 10:22: Lew 8.30; Eze 36.25

laligowonja. Uunananon mende toroqen jerj nonono mono awasankaka laligowonja. Apu taanja ariniñ mej taaliñ nonono iikaanja mono Anutuwo qokotaanj laligowonja.

²³ Anutunonj oyanboyonj koloowombaa qaa somonjonj nononoti, iinonj mono qaaya pondanj otaan ananawo nanja. Kaenj nanjiwaaonj ama iikaanja koloowombaaonj mamboma jejeromonromon ama jokoloonkebonja. Iikanonj mono kongbara mesaonj zerj nama kotiiñ laligowonja.

²⁴ Uujopa ano nanamemenj awaa ambombaaonj mono uukuuku meñ nanjonj aon laligowonja. Kaanja laligowombaaonj mono pondanj galenj mej aon laligowonja.

²⁵ Tosianonj iyanggiaa uumeleenj kanagesowaa ajoajorogia mesaonjkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowonja. Kaenj qaagoto, Ponj kawaatiwaa aiweseya iima kambanjonj dodowiji iikaanj mojonji, iikawaa so mono kaparanj koma kotiiñ uukuuku meñ aon laligowonja.

²⁶ Buñja qaa honja momago ananaa airnonj sinjisonjo lanj ambonjati eenj, sinjisonjonana iikawaaonj mono nandun jiwowonj monj ambombaaonj amamaawonja. Siimolonj oonjonj monj ii mende ilaan nonombaa.

²⁷ *Ii mende ilaan nonombaato, Anutunonj qaanana ii jerj tegonj ironja meleeno qanananonj ubaatiwaaonj mamboma jenenana ororo keenana moma laligowonja. Anutunonj tuarenjenjuruta gere gagirinonj onjoowaati, iikawaa usunja kayadeen koloowaatiwaaonj mono mamboma laligowonja.

²⁸ *Mojnonj Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa jakeyanonj oonji woi karononj qaaya nanjonj jegi qaayawo koloowaati eenj, ii mono mende kiankomun mugi koomuwaa buñja koloowaa.

²⁹ *Kaenj koloowaato, ejemba monj kokaanja iwaa qaayaonj mono nomaen romonjgoju? Moñnonj Anutuwaa Meriaa qaaya kanianonj rikotaanj gilinjeja. Soomongor areñ gbilaa sayanonj tak koton muro soraaya kolooroto, sa ii iwoi omaya kaanja mej kamaanj amakeja ano kalenmorianj Toya Unja Toroya ii mepaegonj munjeja. Moñnonj kaanja kolooro Anutunonj qaaya gosin ironja dawiwaa so muro sokonaga? Kana qaa qotogonj koomuwaa buñja koloowombaa so koloojonto, Anutunonj ejemba kaanja ironja ii mono gere gagiriawo kuun muro qaganonj uro siimbobolo honombononja mende moma laligowaa. Naa siimbobolononj sokoma munaga? Iwaa kaniaaonj mono nomaen romonjgoju?

³⁰ *Qaa monj kokaenj eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii noo gawonja. Niinonj mono ejemba qaagiaa ironja meleemaña.” Toroqen qaa monj kokaenj jerota eja, “Ponjonj kanagesouruta onjo qaagia gosin jerj tegowaa.” Monj morononj kaenj jeroti, nonononj ii moma mujonj.

³¹ Anutu laaligo Toyaa jaanonj nama kamaanj nunuro boria-nonj nunuwaati, iikanonj mono kanjanawo totoonj koloowaa. Kianj.

³² Looriwubotiwaajonj kokaenj jejenj: Anutuwaas asaganonj karo buñja qenj aon asarigiti, mono kambanj kutuya ii romonjonj laligowu. Kamban iikanonj momalaariwaa manja qenj siimbobolo mamaga mokolonj ii kilenj aon oronj nuuguna guuguwe ama nama kotiiñ. Ii mende duduuwu.

³³ Kambanj tosaanjononj gamu qenj onjonji konjajilinj mogi qenjaarononj injiigiiñ laligogi. Kambanj tosaanjononj alaurugia tani kaanjagadeen ama onjonji yonjo kooronjononj nanji.

³⁴ Tosaanja kapuare mirinonj onjonji ragiti, mono ii injiima siimbobologia motoonj moma laligogi. Esuhinagia kisiyaen qenj kopepereen megiti, ii mono korisoro qaganonj moma anjonj koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita monj mende aliwaati, ii enj onjonjiwaaonj moma iikawaaonj ulunkoleñ moma laligogi.

³⁵ Kawaajonj awasankakagia mono kambanj kokaamba mende gilinj mesaowu. Ii mende mesaogi Anutunonj mono iikawaa tawaya somata onjombaa.

³⁶ Anutunonj iwoi onjombaatiwaa qaa somonjgorota eji, onjononj ii buñja qenj aowutiwaaonj nanju. Kawaajonj Anutuwaas uusiiñ otaanj lombo moma mokosinjonj kaparanj koma laligowuti eenj, Siwewaa buñyaya iikanonj mono onjo buñja koloowaa.

³⁷ *Kokaambaonj mono nama kotiiñ laligowu: Kambanj torodaamonj iikayadeen mono toroqen mambonin

“Mombo kawaati, iinonj mono kanj kuuwaa. Kambanja mende qenj koriro ubaato, kambanja so tororo kawaa.

³⁸ Tororo kawaato, noo alananonj nanamemenj dindinja otaanjeji, iwaa momalaarianonj mono nemun koma muro kotiiñ laligonj ubaa. Mombo eleema momalaaria mesaowaati eenj, ii mende sokono uunanonj iwaajonj mende aisowaa.”

³⁹ Qaa kaen ejato, nononoj ejemba uugia mombo eleema momalaarigia mesaonj gere siawaa bunja koloowuti, iyonoo tuunjanonj mende nanjonj. Kaen qaagoto, momalaarigana ii mono galen koninj Anutunonj hamo qerj nonono laligonj Siwe gomanonj ubonatiwaa so koloonj. Kianj.

11

Ejemba momalaarigiaajonj ama iwoi kokaenj kolooro:

¹ Momalaariwaa kania ii kokaenj: Iwoiwaajonj jejeromonjromonj anjonj, ii koloowaatiwaajonj mono kotiinj uuwoiya qaa moma laarijonj. Iwoi mende ii-iita iikawaa so ama men honja iibombaajonj mamboma awasankaka nanjonj.

² Monowaa monoyanonga kanaij ejemba momalaarigianonj nemunj koma onono uugia meleenji Anutunonj injiuro sokono jen qeangonj onono laligogi.

³ *Momalaarinananonj nemunj koma nonono iwoi kuuyaa kania ii kokaenj moma asarinkejonj: Anutunonj qaaya jen kotonj iikanonj Siwe namowaa ilawoilaya kuuya mokolooro. Kawaaajonj kambanj kokaamba iwoi iimakejonj, ii iwoi ii-iita iikanonja mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nooa yonoo momalaarigia

⁴ *Kein (Kain) Aabel yorononj Anutuwaajonj siimolonj oori Aabelnonj uuta meleenon momalaarianonj nemunj koma muro tororo tenj kono kaasoyanonj dindinja uro. Kaen uro Anutunonj siimolonja iiro sokono jen qeangoro. Jen qeangonj Aabelnonj solanja kolooroti, Anutunonj qaaya ii nanjonj jero momalaarianonj nemunj koma muro moro. Kaanja moma laligonj komuroto, ii kilenj kambanj kokaamba nanamemenja moninj qaa iikanonj mono toroqenj uunana kuun nanjonj nonomakeja.

⁵ *Eja qata Eenok iinonj wala eenanonj uuta meleenon Anutunonj qaaya nanjonj jen qeangoro moma iwaa jaayanonj sokoma laligoro. Kaen laligonj kouro momalaarianonj Eenok nemunj koma muro Anutunonj jaawo wano Siwenonj uro. "Anutunonj wano eu uro toroqenj mokoloowombaajonj amamaagi." Bunja Tere iikawaa so Eenok momalaarianonj anjonj koma muro mende komuro.

⁶ Uuta Anutuwaanonj meleenji, iinonj qaa kokaenj moma laariwaa: Anutunonj laligolja ano Anutunonj ejemba iwaa jaayanonj sokombombaajonj monjanjuti, ii tawa qen onjombaa. Qaa woi ii moma laarinj saanonj Anutuwaawaa kosianonj kawaato, mende moma laarinj munj eenj iwaa jaayanonj sokombombaajonj amamaawonja.

⁷ *Anutunonj Nooawaajonj iwoi koloowaatiwaa galenj meme qaaya isaano. Aisano Nooanonj moma asarinj sombuya qaita monj moma honja mende iiro momalaarianonj nemunj koma muro tenj koma wanjo mero. Anutunonj iyanja ano sumanjuruta anjonj koma onjom-baatiwaajonj moma wanjo ii mero. Nooa momalaarianonj nemunj koma muro wanjo meroti, nanamemenj iikanonj mono namo ejemba kanagia doogoya injisaano Anutunonj qaagia jenj tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito, Nooawaa momalaarianonj nemunj koma muro Anutuwaawaa jaanonj solanja koloowombaa kalenja ii bunja qen aoro. Ejemba Anutu moma laarinj muninj qaanana jenj tegoro solanjaninkejonj, Nooanonj mono iikawaa so solanja kolooro. Kianj.

Aabraham Saara yoroo momalaarigara

⁸ *Anutunonj Aabraham balonj monj iwaa bunja koloowaatiwaajonj jenj iikanonj kemaatiwaajonj oono. Oono momalaarianonj nemunj koma muro qaa ii tenj kono. Dakanonj kema keunaga ii mende moroto, ii kilenj iyanjaanonj balonj mesaonj keno.

⁹ *Kema kema Anutunonj balonj iwaa bunja koloowaatiwaajonj jenj somonjgoroti, mono iikanonj keuro. Keuma waba koloonj ejemba nanamemenjgia mende moroto, momalaarianonj nemunj koma murotiwaajonj mono kilenj opo kuun menj maama kanonj enj laligogi. Esameria Aisak Jeikob yorononj kaanagadeen Anutunonj balonj onjombaatiwaajonj soomongo qaaya iikayadeen bunja qen aonj balonj iikanonj toroqenj opo kuunjia menj maama enj laligogi.

¹⁰ Siwe siti tandoyanonj mende gisaawaati, Aabrahamnonj ii iimambaajonj mamboma laligoro. Anutunonj siti iikawaa arenja ama unyaya menj miri tandogia osonj mero poworonj kotakota enj ubaati, mono iikanonj keumambaajonj ama mamboma opo kuunjonj laligoro.

¹¹ *Kanja laligonj eja wana kolooroto, momalaarianonj nemunj koma muro kotiinj manj kolooro. Aabrahambaa embia Saara iinonj kopinj laligoro, ii kilenj koro ama mera mero.

* 11:3: Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 * 11:4: Jen 4.3-10 * 11:5: Jen 5.21-24 * 11:7: Jen 6.13-22 * 11:8: Jen 12.1-5 * 11:9: Jen 35.27 * 11:11: Jen 18.11-14; 21.2

Anutunonj Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somonjonj muroti, iwaajonj ama qaayanonj honjowo koloowaatiwaaonj moma laarinj laligoro. Momalaaria iikanonj nemunj koma muro meria kolooro iiro.

12 *Eja motoonjo iwaa momalaarianonj nemunj koma muro koomuwaa so kolooroto, ii kilenj iwaanongga kanageso somata qatawo koloogi. Sengelaosombinonj asarigi janggogia weengowombaaonj amamaajonj, me sakasinj kowe goraayanonj ejuti, gbiliurutanonj mono iikawaa so seinj koloogi.

Ejemba kokaamba Siwe gomambaajonj awelegonj laligori:

13 *Ejemba sundugia ii jejonj, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laarinj munj laligonj komugi. Anutunonj balonj onjombaatiwaa qaa somonjonj onjono laligogito, balonj iikanonj mende keugi. Kaenj qaagoto, balongia ii koriganonj nama uunj iima waeya menj aisoogi. Iima eenj aisoonj kokaenj menj asarinj jegi, “Namomonj wabaga koloonj qanda laligojonj.”

14 Ejemba iyanjgiaa miri gomangianonj keubombaaonj janjarinj riinkejuti, iyonjononj qaa kaenj menjkeju.

15 Balonj mesaogiti, iikawaajonj romonjonj qaaya jewuyagati eenj, yonjononj mono saanonj eleema iikanonj kenji uugianonj tegonaga.

16 Mono saanonj eleembuyagato, yonjononj iikawaajonj mende romonjonj laligogi. Iikawaajonj qaagoto, kantri qaita monj Siwenonj eji, mono iikanonj keubombaaonj awelegonj laligogi. Anutunonj yonjojonj siti merotiwaajonj Anutu qata “Ananaa Anutu!” jegi ii moma aisoonj yonjojonj ama gamu monj mende momakeja.

Aabraham, Aisak, Jeikob, Joosef yonjoo momalaaria

17 *Anutunonj Aabraham angotetenonj ama muro momalaarianonj nemunj koma munj Aisak Anutu kalengga muro. Anutunonj Aisakwaajonj balonj mumambaajonj ijoro Aabrahamnonj soomonjo qaa ii bunja qenj aoroto, kilenj meria motoonjo ii moma tegonj iikanonj siimolonj oomambaajonj ano.

18 *Anutunonj Aabrahambaaonj qaa kokaenj ijoro, “Aisaknonj mono gbiliuruga nemunj koma onjono koloonj goo qaga bosima laligowuya.” Qaa ii moroto, kilenj meria alatanonj ano.

19 Ama kokaenj gosinj romonjoro, “Komuwaato, Anutunonj saanonj kotiin menj gbiliro koomunongga waabaa.” Sareqaa kaenj jeroti, iikawaa so merianonj mombo toroqenj koomunongga kaanja waaro wano.

20 *Momalaarianonj Aisak nemunj koma muro merawoita Jeikob ano Iisoo (Eesau) ii kotuegonj orono. Anutuwaaw kotumotueya iikanonj mono kambanj kanagenanonj kaanagadeenj sokoma orono qagaranonj umakebaatiwaaonj qama kooliro.

21 *Jeikobnonj komumambaajonj anoti, kambanj iikanonj momalaarianonj nemunj koma muro meria Joosefwaaw merawoita woi ii kotuegonj oroma taa gbaruyaa kitianonj laarinj Anutu waeya menj mepeseero.

22 *Joosefwaaw koomuyanonj dodowiroti, kambanj iikanonj momalaarianonj nemunj koma muro Israel kanageso Iijipt mesaonj kagiti, iikawaa sunduya ii menj gbilinj injjoro. Kaenj injijonj kanagenj qamoya dakanonj ronj kombutiwaa qaaya ii menj kotonj onjono. Kianj.

Mooseswaa momalaaria

23 *Momalaarianonj Mooseswaa nemunjanja nemunj koma orono Moosesonj kolooroti, ii kambanj iikanonja kanainj koinj karoombaa so mesangori. Mera ii iimasinjijawo tania monj kolooroti, ii iima kinj pombaa menjkootoya uuguwobotiwaajonj toroko mende moma meragara mesangonj galenj koni.

24 *Moosesonj somariiro qata faarao kimbaa borataa meria qagi momalaarianonj nemunj koma muro qa ii bosimambaajonj togonj faarao kimbaa miria mesaonj kemaliro.

25 Saanonj toroqenj Iijipt yonjowo singisonjgowaa korisoroya mokoloonj ii kambanj toroga lanj aisoonagato, laaligoya kaanja ii gema qero. Ii gema qenj Anutuwaaw uumeleenj kanageso yonjowo toroqero kakasililinj ama onjongi ii motoonj moma aonj orowombaaonj moro uuta kolooro.

26 Anutunonj tawa mubaatiwaaenj uunj nama kotiiro. Kawaaajonj Iijipt yonjononj maa suangiawo koloonj siiseweweya qaa laligogiti, iikawaajonj moro iwoi kamaanjqeqeta kolooro. Iikanonj iwoi kamaanjqeqeta kolooro gema qenj Hamoqeqe Toyawo toroqero iwaajonj ama mepaqepae ama munj laligogito, ii moro kilenj honjowo ano uuta kolooro.

* 11:12: Jen 15.5; 22.17; 32.12 * 11:13: Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12 * 11:17: Jen 22.1-14 * 11:18: Jen 21.12
 * 11:20: Jen 27.27-29, 39-40 * 11:21: Jen 47.31-48.20 * 11:22: Jen 50.24-25; Eks 13.19 * 11:23: Eks 2.2; 1.22
 * 11:24: Eks 2.10-12

²⁷ Momalaarianon Mooses nemun koma muro Iijipt kin pongiaa irinja soombabotiwaa-
jon toroko mende moma kantria mesaon karo. Anutu ii-iita qaago ii ii-iitaa tani romonjon
mun laligoroti, iikawaaon mono kaparan koma nama kotiuro.

²⁸ *Momalaarianon nemun koma muro kiankomu kendon* ama iikawaa arenja jen
koton onono aisoon ragi. Koomuwaa gajobanon Iijipt uutanon mutu meraurugia unugi
Israel yonoo meraurugianon komuwubotiwaaon mono jen koton onono nagugianon sa
morigi.

²⁹ *Momalaarigianon Israel ejemba nemun koma onono Kowe Osoga ii balon
kerasianon kekenaa so koton kagi. Iijipt manjaqeqe eja yononon ii kotowombaaon
batogogito, mono apunon nemoton tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

³⁰ *Momalaarigianon Israel kanageso nemun koma onono Jeriko taonon kan kiropo
sopaya ween 7:baa so liligon motoon kema kagi kiropo sopaya sopaya kotakota iikanon
mono ororonjon kamaagi.

³¹ *Momalaarianon kana somata emba Reihab nemun koma muro kokaen ano Anu-
tunon iima kobooro: Israel jotamemeya yoronon balon iima mobowaaon oloj kari ala
menj koma horon orono. Anutunon ii iima kanagen yanjisen ejemba unuro tiwilaagi
Reihab iima kobooro yorowo motoon mende komuro. Kianj.

³² *Naa qaaga mombo toroqen jewenaga? Deiwid, Samuel ano gejatootoo ejemba
tosaanja yonoo sundugia toroqen jewenagati een, noo kambananon mono mende sokon-
aga.

³³ *Momalaarigianon tosaanja nemun koma onono galenkonjon totonja totonja melunjon
menj ejemba mindinjon ononji nanamemen dindina otaan laligogi. Anutunon iwoi
nonombaatiwaa qaa somonjgorota eji, mamaganon qaa iikawaa so qama koolinj moma
laarigi honja kolooro megii. Tosianon laion oro batugianon qama koolinj moma laarigi
Anutunon laion qaa oogia somonjgoro.

³⁴ *Tosianon gere bolanj uutanon qama koolinj moma laarigi Anutunon gere esunja
qowogoro mende onoooro. Tosaanja manjawaa soo somatanon unuwombaaon anji
Anutunon yonoonon soo jeta menj mooniro kok konji. Mamaganon loolooria koloon qama
koolinj moma laarigi Anutunon esun onono kotiigi. Tosianon manja qen qama koolinj
moma laarigi Anutunon esun onono kawali kotakota koloogi. Waba yonoo manjaqeqe
tuungianon kagi tosaanjaon qama koolinj moma laarin kanoja mono onjotaagi unjurama
kenji.

³⁵ *Emba tosanon kitigianon komuro qama koolinj moma laarigi Anutunon menj
gbilin muro koomunonga waaro mombo toroqen aitonjgogi. Ejemba tosanon koomu
gematanon oyanboyan uuta mokoloowombaaon moma kaparan koma nanji. Kaanja
nanji qanjonon unun kakasililij kania kania ama onoma kokaen injjogi, "Anutu qakoona
uulanjowo isama gombonja." Kaen injjogito, yononon ii togogi toroqen jaabamagege menj
onoma laligogi.

³⁶ *Tosianon Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawonon unugi siimbobolo
kania kania mokoloon laligogi. Toroqen tosaanja gbadoon kapuare miria miria kanon
onononji laligogi.

³⁷ *Tosaanja jamanon unugi komugi. Tosaanja segenan moton ononji woi koloogi.
Tosaanja manjawaa soo somatanon unugi komugi. Tosianon lama selia ano meme selia
kanon opo kaanja mouma lanj kema liligogi. Kaanja wanaya toon koloogi sisiwerowero
ano kakasililij tondun menj ononji laligogi.

³⁸ Siwewaa akadumugiawo koloon balombaa nanamemen bologaaon mogi
mende sokoma onono iikanon mende toroqegi. Mende toroqen lanj liligon balon
qararanjonkonjonon kema kanj baanja baanja uma kamaan kobaa me namo riiriitaa
uutanon enj laligogi. Kianj.

* 11:28: Eks 12.21-30 * 11:28: Anutuwaa gajobanon Israel ejemba injiima koboon unjuuguroti, iikawaa kendonja ii
ananaa qaanon kiankomu kendon jenin Koon qaanon Pasowa jeju. * 11:29: Eks 14.21-31 * 11:30: Joos 6.12-21
* 11:31: Joos 2.1-21; 6.22-25 * 11:32: Ponj 6.11-8.32; 4.6-5.31; 13.2-16.31; 11.1-12.7; 1 Sml 16.1-1 Kinj 2.11; 1 Sml
1.1-25.1 * 11:33: Dan 6.1-27 * 11:34: Dan 3.1-30 * 11:35: 1 Kinj 17.17-24; 2 Kinj 4.25-37 * 11:36: 1 Kinj
22.26-27; 2 Hist 18.25-26; Jer 20.2; 37.15; 38.6 * 11:37: 2 Hist 24.21

³⁹ Ejemba sundugia jejenj, ii kuuya momalaarigianon nemunj koma onono uugia meleengj Anutunonj injiuro sokono jen qeangonj onono laligogi. Kaanja laligogito, ii kilej Anutunonj oyanboyaj qaita monj nonombaatiwaa qaa somonjgorota eji, iikanonj iyonjoononja monjonj monj mende keuro. Qaago.

⁴⁰ Anutunonj ii angiodeerj qaagato, mono ananawo motoonj akadamunanawo kolood-aborwonjatiwaaajonj moja. Kaenj moma kawaajonj oyanboyaj qaita monj nonono mokoloowombaa qaa arenja ano eja. Kianj.

12

Anutunonj manj koma mindinjonj nonomakeja.

¹ Ejemba tuunj somata gatawo kaanjonj momalaariwaa kania nanjonj jen koosu kaanja liligonj nonoma nanjuti, ii mojonj. Kawaajonj anana kaanjiadeerj mono lombonana kuuya ano singisonjgo afaanagadeerj kokosiiij nonomakeji, ii giliniij kema. Anutunonj anana momalaariwaa manjaya qenj Satan haamo ama mubombaa arenja anota eja. Kawaajonj laaligo batuya koi laligonjgo komuwonjati, batuya ii mono nuuguna guuguwe kaan kaparanj koma manja qenj bobogarij kembonja.

² Jiisasnonj momalaarinana menj letono kolooro menj somariiro kotiiij akadamuyawo koloonkeji, Toya ii mono jaanananonj uunj tororo iimakebonja. Iinonj saanonj toroqenj Siwe gomanonj laligonj aisoonagato, ii mesaonj kamaanj iikawaa kitia siimbobolo moro. Maripoononj kikekakasiliiij kaanja komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii qenjaarononj moma mokosinjonj komuro. Komunj Anutuwwa jinjaronj duj raranonj uma boro dindijanonj raja.

³ Singisonjgo ejemba yonjononj kaenj tuarenjenj ama mugi siimbobolo moroti, onjononj mono ii romonjonj laligowu. Zolologonj loorinj uukamakamaa koloonj nama momalaarigia ano jejeromonjromonjgia mesaowubotiwaaajonj mono kaenj amakebu.

⁴ Singisonjgo ambombotiwaaajonj aonj oronj manja qenj laligogi iikanonj sinjgisonjgowaa Toyanonj mono sagorogoro (gbilibamban) mende unjuro.

⁵ *Amanonj meraborauruta yonjoonj qambanmamban qaa ononji, Anutunonj iikawaa so qaa monj kokaenj injiuro mono ii duduunj laligoju,

“Oo merana, Ponjonj mindinjonj gomakeji, iikawaajonj mono mona geegee mende koloowa. Qaa jenj gono iikanonj mono uukamakamaa mende koloonj laligowa.

⁶ Ponjonj ejemba jopagonj onomakeji, ii mono mindinjonj onomakeja.

Ejemba merabora kaanja unjuama kalanj koma onomakeji, ii kuuya koobinonj unjungeja.”

⁷ Merabora monj amayanonj mende mindingoro lanj laligonaga, iikaanja mono iwaa meraborata mende koloonaga. Kawaajonj Anutunonj onjo merabora kaanja ama onomakeja. Kawaajonj lombo onono ii mono mindinjonj onjombaatiwaa tania romonjonj moma mokosinjonj dinjonj laligowu.

⁸ Anutunonj meraborauruta kuuya mindinjonj onomakejiwaa so onjo mende mindinjonj ononagati eenj, mono iwaa meraborauruta honja mende koloowuyaga. Kaenj mono onjoanjiiaa jaajaa gua merabora manjgia qaa kaanja koloowuyaga.

⁹ Qaa ii mombo kokaenj jemaaja: Namowaa manjrunananonj mindinjonj nononji ii goda qenj onjoma laligonij. Selewaa manjrunananonj qerewenja koloojuto, uunanaa Amanananonj mono honja ano uuta koloaja. Kawaajonj mono iwaa qaa baatanonj kema dinjonj laligonj kotiiinij sokombaa.

¹⁰ Selewaa manjrunananonj mono iyanjgiaa momogiaa so kaparanj koma namononj kambanj toroga laligowombaaajonj ama mindinjonj nonoma laligonjkeju. Yonjononj kaanja laligonjkejuto, Anutunonj mono tak kotonj nonono iwaa so soraaya koloowombaaajonj ama mindinjonj nonomakeja. Kaenj ama onjanonj awaa ano oyanboyaj koloowombaaajonj moja.

¹¹ Monjonj mindinjonj nonono kambanj iikanondeerj korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejonj. Qaa ii honjato, iikawaa honja ii kanagenj kokaenj koloowaa: Anutunonj ejemba iikaanja kanonj menj gbiliij onomakeji, iyonjoo nanamemenjianonj dinjgoro luae qenj onono moma laligowuyaga. Kianj.

Qambanmamban ano galej meme qaa tosia

¹² *Kawaajonj “Sawinjgia tegoro borogia bimoonj sororonjonj nanji, ii mono menj waama mindinjonj. Tawogia juma siminjgia sunji, ii mono menj kotiiwu.” Buja qaa monj kaenj eja.

¹³ *Korinkorinjawonon ligisoon kamaan qero kansion suma bolidaborowabo. Qaa iikawaa so alagia qotogon mende ama mubuto, mono qeangowaatiwaajon kaparan koma laligowu. Buna qaa mon kokaen eja,

“Kana riih kekenaa kanagia mono men qeleleegi dindija koloowu.”

Qaa iikawaa so mono uqeanjon qen aon laligowu.

¹⁴ Ejemba kuuya yonowo luaenon uumotoon laligowutiwaajon mono kotiin kaparan koma laligowu. Monjon laaligo soraaya mende mokoloowaati, mono eer Porj mende iibaa. Kawaajon Anutunon men sorain onjombaatiwaajon mono kaparan koma nambu.

¹⁵ *Monjon Anutuwa kalemorianja uuguj mende buna qen aowabotiwaajon mono galej men aon laligowu. Nene gawonon oro kaambogawo ii tiitawo qonjomakejon. Iikawaa so uukaambowaa kania kuuya ii mono qewagowu. Mende qewagogi iikanon somariin kouma enjalolon men onjo mamaga onjo uugianon tilowabo.

¹⁶ *Kaanagadeen monjon serowilij ambabo me Iisoo (Eesau) kaanja anjonjorayawo laligowabotiwaajon mono galej men aon laligowu. Iisoonon mutu mera koloorotiwa borosamo toya kolooroto, qaa ii nene indij motoonjo newaatiwaajon ama qewagoro. Qewagoro koga Jeikobnon borosamowaa qaaya ii nene iikanon sewanja men buna qen aoro.

¹⁷ *Kanagen soomonjo qaagaraa so kolooro Manja kotumotueyanon mono Jeikob qaganon uro, onjo ii moju. Kaen uro Iisoonon kotumotue ii buna qen aomambaajon moma welema saaro jaujanon kamaaro. Kaen kaparan koma welenoto, kilej qaa kogawo somongoriti, ii utegomambaa kania mon mende mokolooro. Kawaajon mutu meriaa kotumotueya ii buna qen aomambaajon moroto, iikanon osinj amamaaro.

¹⁸ *Wala eenanon Israel kanageso yononon Sainai (Sinai) kosianon kan nanji baanja iikanon gere bolanon jero. Jen kaaso kondundunjon kamaan pangaman mero raidimbon qero Anutunon iikanon yonowo soomonjo aren ano. Sainai (Sinai) baanja iikanon boronon oosiriwonjatiwaa so koloojato, onjonon baanja kaanja iikawaa kosianon mende kan kouma laligoju.

¹⁹ Anutunon soomonjo arenja ii Sainai baananon kokaen ano: Gajobaurutanon romon qaita mon uugi angotomana ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otona mogi. Ii moma qaa kaanja mombo mende jero mobutiwaajon welenji. Onjonon baanja kaanja kawaa kosianon mende kan kouma laligoju.

²⁰ *Anutunon qaa kotiga jen kokaen jen koton onono, “Monjon ejemba me bao oro monjon baanja ii oosiriwaati eer, ii mono jamonon qegi komuwa.” Kaen jen koton onono qaa ii otaawombaaajon moma bimon amamaagi. Kawaajon qaa mombo mende jewaatiwaajon welenji.

²¹ *Iwoi kanjanawo toton ii uuj iigi Moosesnon kokaen jero, “Nii mono toroko moma jenena ororo nanjen.”

²² Onjonon kaen qaagoto, mono uugia meleema Zaion baanja dodowin kouma laligoju. Anutu laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenon eji, iikanon gajobauruta ten tausen ten tausen yononon tuunja tuunja men rii onon korisoro amakejuti, onjonon mono siti ii dodowin laligoju.

²³ Wala kolokoloo donjoga koloon uumeleen kanageso koloogi qagia Laaligowaa buknon oogita Siwenon eji, onjonon mono iyonoo tuunja somata ii toroqen laligoju. Anutunon ejemba kuuya ananaa qaanana gosin jen tegonkeji, onjonon mono bejnana iwo toroqen laligoju. Anutunon ejemba men solanjanij onono letoma akadamugiawo koloon komugiti, onjonon mono iyonoo kokoosogiawo toroqen laligoju.

²⁴ *Onjonon soomonjo aren gbiliaa galeja Jiisas iwaanon kan iwo qokotaan nanju. Iinon sayanon qeesaaro onjomoninkeji, mono laaligo iikaananon kouma laligoju. Aabelnon saya maaroto, Jiisaswaa sayanon Aabelwaa saya uuguj qaa akadamuyawowaa munjena koloaja.

²⁵ *Wala eja monjon namonon laligon Anutuwa uusiija ejemba inisaama onono mamanon ii mobombaajon togogi Anutunon ironja meleeno qagianon uro. Yononon iikanon kok kombombaajon amamaagiti eer, anana mono nomaen kok kombonaga? Kamban kokaamba alanana monjon Anutuwa uusiija Siwenonga ninisaama jenkeji, anana ii silemale ama mesaojoni eer, mono lombononga kok mende toton kombonja. Qootogonanaa ironja mono onjanon qanananon ubaatiwaajon mojon. Kawaajon monjon

* 12:13: Gba 4.26 * 12:15: Dut 29.18 * 12:16: Jen 25.29-34 * 12:17: Jen 27.30-40 * 12:18: Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27 * 12:20: Eks 19.12-13 * 12:21: Dut 9.19 * 12:24: Jen 4.10 * 12:25: Eks 20.22

saje qero mojudi, ononon qaa ii moma ten kombombaajon gejajuju me mondomondo mende ambu. Gejajuju laligowubotiwaajon mono galen men aon laligowu.

²⁶ *Wala eeranon qaaya injoro namo utugon memenjaliroto, gejataotoo qaaya mon jen somongorota kamban kokaamba kokaen eja, “Kamban mononon namo mombo utugon memenjalinama. Namogadeen qaagoto, iwoi ambe sombinon kaanogadeen utugowaa.”

²⁷ Qaa kaen ejato, “Kamban mononon mombo” jeji, qaa iikawaa kania ii kokaen: Anutunon ilawoila mokoloorota eji, iikanonogadeen mono utugon utegowaato, Siwewaa ilawoila mende utugowaati, iikanonon mono nama kotiinj en ubaa.

²⁸ Anana bentoton mende utugowaati, ii bunja qen aon nanjon. Kawaajon mono “Anutu dangisen!” jen iikaanja kanon waeya men mepeseen uuqeeangon men munkebonja. Ii jeta uuguwombotiwaaa keenana moma goda qen laligowonja.

²⁹ *Anana Anutunananonon mono gere bolan kaanja kolooja. Kawaajon gereyanon nonooro siimbobolo mobombotiwaajon mono toroko qaganon goda qen munkebonja. Kianj.

13

Qambanmamban qaa tetegoya

¹ Uumeleen alaurunana ononangia mono jopagon aon laligowu.

² *Waba ejemba batugianon kawuti, ii mono kalan koma ononji ainjolon mokolonkebu. Kaen ambombaajon mono mende duduunkebu. Tosianon kaanja angiti, iikanon Siwe gajoba tosaanja mende moma asarinj motoon koma horon ononji mirigianon laligogi.

³ Tosianon kapuare mirinon laligojuti, ii romonjon onomakebu. Ononangio yonowo gbadoon ononji laligowuyagati, tani ii moma mono ii romonjon onomakebu. Tosaanja men bolinj ononji iikawaa siimboboloya mojudi, ii mono ononangio kaen laligowuyagati, iikaanja moma romonjon onomakebu.

⁴ Ejemba olonkalu ano serowilinj anjuti, Anutunon ii jen tegon onombaa. Kawaajon kuuya onononon mono loemba laaligo ii goda qegi soraaya kolooro loemba batugaranon kiiqetete qaa jewonja mon mende ewa.

⁵ *Anutunon anjo qaa mon kokaen jerota eja, “Niinon mono kamban mononon mende gomesaon gema gumaanja.” Qaa kawaajon ama nanamemengianon menjgo mewombaajon otoko mende koposongonkebuto, iwoi en ononji, iikawaajon mono mogi sokoma onono korisorowo laligowu.

⁶ *Kaen moma saanon qaqaqabunabunanawo sating nama kokaen jen laligowonja,

“Ponjon ilailaana kolooro namo ejembanon tiwilaanj nombutiwaaa so mende kolooja.

Kawaajon keena mon mende moma laligojen.”

⁷ Galenjurgianon Anutuwaaa qaa injogiti, ii mono romonjon onoma laligowu. Nanamemengia nomaen ama megil laaligogianon tegoroti, mono ii romonjon momalaa-rigiala siligia otaanj laligowu.

⁸ Jiias Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeen kete laligoja ano kamban tetegoya qaa laligon ubaa.

⁹ Kalenmorianj toroqen bunja qen aoninj uunana men kotiino qeangonkebaato, nene newombaa silia ii me iikanon mono uunana men kotiiwaatiwaajon amamaankeja. Tosianon newewaa qizimizin kania kania otaagi nanamemen iikanon mono mende totoon ilaaj onono porogoro. Kawaajon tosanon qizimizin morota morota ejemba kuma onomakejuti, onononon mono qaa ii mesaowu. (Siliwaa qaayanon mono jinjanj mende ama onomba.)

¹⁰ Siimolon ononon alata qaita mon ii ananaanon eja. Balonon opo sel jigo gorawaa gawon menkejuti, iyononon siimolon qaita mon iikawaa bakaya men newombaajon amamaankeju. Anutunon iyonononon qaa kaen mende jen tegorota eja.

¹¹ *Mamonon jigo gawon galen wananon nama ejemba singisonoggia koma konjorati-waatiwaajon ama oro qen saya men jigo gorawaa uuta kowoga totoon iikanon umakejato, oro hongia ii men goman tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleengenjon kema iikanon oogi jen aloweenkeja.

¹² Iikawaa so Jiias kaanogadeen kanagesouruta iyanjaa sayanon men sorain onombaatiwaajon ama siti kiropowaa nagu seleengenjon qegi siimbobolo moma komuro.

* 12:26: Hag 2.6 * 12:29: Dut 4.24 * 13:2: Jen 18.1-8; 19.1-3 * 13:5: Dut 31.6, 8; Joos 1.5 * 13:6: Ond 118.6

* 13:11: Lew 16.27

¹³ Kawaajon goman tawatawa* laligojoni, anana mono iikawaa kiropo seleengenganon kema Jiisaswaanon toroqewonja. Iwaaajon ama mepaqepae ama nonomakejuti, mono ii bosima laligowonja.

¹⁴ Ii kokaembaajon: Siti tetegoya qaa en ubaati, ii namonon mende en nononjato, siti kanagan asugin nonombaati, ii iibombaaajon mono janjarin riin laligojon.

¹⁵ Kawaajon mono suulan Jiisasnon nemun koma nonono Anutuwaajon mepemepese nandun ama laligowonja. Jiisas qata mepeseenkejuti, iyonoo je buugiaa honanon mono Anutuwaa nandunja kolooja.

¹⁶ Iwoi en ononji, ii mendeema aon men qeangon aonkejuti, iikanon mono Anutuwaa nandunja mon kolooja. Anutunon nandun ii iiro uutanon qeangoro sokomakeja. Kawaajon kaen ambutiwaajon mono mende duduuwu.

¹⁷ Galejurugia mono ten koma onoma ku-usungia baatanon kema laligowu. Gawon megitiwaa sundugia Anutuwaa jaanon ambuti, iyononon mono iikaanja injiima uugia galej komakeju. Yononon gawongia ii uulombo qaganon mewubo. Iikanon onjo mende ilaan ononaga. Kawaajon mono qaagiaa baatanon kema laligogi korisoro qaganon gawongia megi sokombaa.

¹⁸ Mono nonoojon ama Anutu qama koolinkebu. Iwoi kuuya kanon nanamemen qabunayawo ambombaa siija en nonono Anutunon niniima "Sokonja," jero ugejanananon monin qeangonkeja. Qaa ii moma yagojon.

¹⁹ Noojona qama koolinkebutiwaajon mono kaparan koma kokaembaajon kuun ononjen: Onjo qama kooligi Anutunon kamban mende men koriro qeangon saanon mombo onoonon kamanja.

Kokaen qama koolinkejon:

²⁰ Jiisasnon komurotiwaajon ama lama galej qabunayawo koloon laligoja. Saya molaan iikawaa mungenanon Anutuwaa soomongo arenja qokotaan men kotihiro kamban tetegoya qaa en ubaa. Anutunon Pohnana ii men gbiliro koomunonga waama kotiin laligoja.

²¹ Anutu luae Toyanon mono inaan onoma uusijaa so ama men laligowutiwaa akadamuya kuuya onomakebaa. Iikaan saanon kotiin gawon awaa kania kania men laligowu. Iinon meweengon kuun onono Jiisas Kraistwaanon nanjon laaligo Anutuwaanon sokonji, mono iikaanja laligowu. Kraistwaa qabunaya mono kamban so mepeseenin kamban tetegoya qaa akadamuyawo en ubaa. Qaa ii onanon.

Qaa tetegoya

²² Oo uumeleen alauruna, niinon kokaen qisin ononjen: Bunja Tere toroga koi onon ononjen. Kawaajon qambanmamban qaana koi mono kaparan koma bunja qen aowu.

²³ Buju koi mono mobu: Uumeleen alanana Timoti ii kapuare mirinonga isangi kamaaro. Uulanawo koi koubaati een, mono iwo kan injibota.

²⁴ Yeizozo qaa ambe galejurugia kuuya ano Anutuwaa ejemba soraaya kuuya ii injjowu. Itali alaurunananon yeizozogia anji onoonon kaja.

²⁵ Anutuwaa kalenmoriananon mono kuuya onjowo en uma ewa.

* 13:13: Balanon kusu laligojoni, iikawaa qata tawatawa.

Jeimswaanonj Tere Jeimsnonj Tereya ano. Jen-asa-asari

Gomaña gomaña kanonj ejemba kania kania uugia meleema letoma-kejuti, iyonjoo nanamemenjianonj sisau siliqalu kolooro metetanjonj kamaanj ujuro Anutuwaaw qabunayanonj kamaawabo. Kawaajonj Jerusalem bisop Jeims iinonj gejanono qaa morota morota mej kululuunj koi ooja. Gejanono qaaya tosia ii kokaenj: Momakooto honja ii nomaenj? Zioz gawonj honja ano qolonmolonggoya. Anjotete uutanonj laaligo. Tosia mende injiima sureewu. Je buu susugia mono galenj kombu. Selegia mepeseewu me uugia mej kamaanj aowu? Anjowowo me ala ilailaa ambu? Kaparanj koma qamakooli gawonj mewu.

Majakakaya wanja ii kokaenj: Kraistwaa Buja qaayanonj somariinj akademuyawo koloowaatiwaa qata bosima qaaya koma gbiliinj meniinj honja koloowaa me qaago? Je buu susunananondeenj moma laarijonj jeniinj mende sokonja. Zioz gawonj honja qaa, ii zioz koomuya.

Tere kokawaa bakaya wanja 10 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1

Momalaari ano momakooto 1.2-8

Ejemba wanaya ano qabunayawo 1.9-11

Anjogbato (manambato) ano anjotete 1.12-18

Buja gejanondeenj momo me tenkonkonj 1.19-27

Kamaanjqeqeta ii mende injiima sureewu 2.1-13

Momalaari gawonja qaa ii omaya kolooja 2.14-26

Neselanananonj mono tiwilaanj nonombabo 3.1-18

Luaenonj laaligo me balombaa nanamemenj 4.1-5.6

Lombo bosima qama kooliniinj honja koloowaa 5.7-20

¹ *Jeims niinonj Anutu ano Ponj Jiisas Kraistwaanonj gawonj mej laligojenj.

Israel tuunj 12 ananaanonga tosaanja onjo Israel mesaonj gomaña gomaña deema kema laligojuti, niinonj onjowo qaa aminj mobombaaajonj tere koi onj jolongia jejenj.

Moma laariinj qama kooliinj momo honja mokoloowonja.

² Oo uumeleenj alauruna, momalaariwaa anjotete kania kania qagianonj umakeji, iikawaajonj uugianonj mono mende kamaaro simbawonjajogadeenj moma aisoonj laligowu.

³ Anjotetenonj qagia-norj uro iikanonj momalaarijia kotiuro mono kaparanj koma moko-singonj nambu. Ii mojutiwaajonj mono aisoonj laligowu.

⁴ Kaparanj koma nambuti eenj, iikanonj mono toroqen mej letoma onjono nanamemenjiaa honja kuuya ii akademuyawo koloonjkebaa. Iikaenj kolooro Anutunonj oyanboyanonj uugia mej saa qero uuwaa iwoi mombaaajonj mende memeanjonj laligowuya.

⁵ Onjooononga mojnorj “Nomaenj ambenaga?” jenj momakootowaajonj amamaaji, iinonj mono Anutu qama kooliro ii mubaa. Anutunonj kalenja ii loloogenj kuuya nonoma sologenj mende jenj nonomambaaajonj momakeja. Kawaajonj ii saanonj muro buja qen aowaa.

⁶ Qama kooliwaati, iikanonj nombaati, mono iikaenj moma laariinj uuwoi mende totoonj amba. Mojnorj uuwoi anji, iinonj kowe siri kaanja ama kamaanjkeja. Haamononj kowe qindiuro lansanj kema kanjeja. Iikawaa so koloowabotiwaajonj mono qamakooliaajonj uuwoi mende amba.

⁷ Uuwoi ejemba kaanja Ponjonj iwoi mubaatiwaajonj mono mende romonggowa.

⁸ Iwaa uutanonj mono juquno kaiyakaya kuuya kanonj kinkololonj ama kongbara qen qaa kemamenj-kanmenj jenjeja. Kianj.

Wanaya ano qabunawo laaligo

⁹ Uumeleenj alauruna, onjoo batugianonj tosianonj kamaanjqeqeta laligogi Anutunonj onjooonj moro uuta kolooja. Kawaajonj mono saanonj onjoanija mepeseenj aonjkebu.

¹⁰ *Tosianonj uuta laligojoto, monenj hinagiaajonj mende mogi umakejiwaajonj ama kamaanjqeqeta tani laligonj mono onjoanija mepeseenj aonjkebu. Yonjoo laaligogianonj mono bura juraya kaanja koloonj sooliwaa. Kamaanjqeqeta ano uuta anana komuwonjati, iikanonj ororonj koloowonja.

* 1:1: Mat 13.55; Maak 6.3; Apo 15.13; Gal 1.19

* 1:10: Ais 40.6-7

¹¹ Weenjonj kouma bura jen koto ro qararangoj soolin jurayanonj suma kamaanjeja. Jurayanonj kamaaro batuyaa kaitania iimasiinjinawo kanonj titiikota koloonjeja. Qabunagjiao yonononj esuhinagia menj seiwombaaonj ewaewan komakejuto, laligonj bura kaanja gororonjgowuya. Kianj.

Anjobato (manambato) ano anjotete

¹² Anutunonj qaaya kokaenj somonjgorota eja, “Ejemba uugianonj jopagonj nomakejuti, niinonj ii laaligo kombombanja onoma wanjianonj goul ila koma onjomanja.” Qaa iikawaa so bologaa anjobatononj mombaa qaganonj uro iikanonj kaparanj koma kotiuro tegoro mono laaligo kotigaa ila soronj buja qenj aonj oyanjboyanj koloowaa. Iwaaonj “Mono simbawonjowo!” jejonj.

¹³ Kilenjaa Toyanonj Anutu anjobato menj mubaatiwaa so mende kolooro Anutunonj monj singisonjgo ambaatiwaaonj mende anjobato menj muja. Kawaajonj monjonj anjobato uutanonj laligonj kokaenj mende jewa, “Anutunonj anjobato menj nono singisonjgo amambaajonj anjenj.”

¹⁴ Anutunonj qaagoto, ananaa siijnana kombombanja bologanonj mono potitij kaanja horonj nonono motowaa bitinbitinanonj osinij singisonjgowaa anjobatoya kaenj motomotoonj ananaanonj koloonjeju.

¹⁵ Monjonj siija kombombanja bologa mende somonjgoji, ii singisonjgo kondooja. Kondooro siija kombombananonj koro ama singisonjgo ii merabora kaanja mero koloonjeju. Singisonjgononj koloonj somariidabororo koomu kotiga koloonj munjeja.

¹⁶ Oo wombo alauruna, siingia kombombanja bologanonj mono mende tiligonj onjomba.

¹⁷ Kalenj awaa akadumugiawo kuuya ii Anutunonj ano Siwe eukanonja asuginjeja. Koinj ano ween jaagara kouma kotonj kemeri unja-unjagaranonj korinj torinj amakejato, asa-saga kuuyaa Toya anjo mende utegowaa. Aunja me unjauja monj ii iwaanonj mende eja.

¹⁸ Anutunonj iwoi kuuya mokolooroti, nono iyonjoo batugianonj yambu dologa koloonj laligowonjatiwaaonj moro. Kawaajonj anjaa siijnjaa so qaa honjaa kota uunananonj komoro iikanonj kolokoloo donjgoga nonono koloonij. Kianj.

Buja qaa eenj mobonja me tenj koma mewonja?

¹⁹ Oo wombo alauruna, mono qaa koi romonjonj mende duduuwu: Onjo mono kuuya qaa mobombaaonj geja uulanawo qewu. Qaa lanj ii uulanawo mende jewu. Iringianonj mono uulanawo mende soomba.

²⁰ Anutunonj nanamemenj dindinja ambombaa siija momakejato, irinjonjsoononj ii mende kondoonjeja. Kawaajonj mono irinjonjsoonj mesaonj qaa bonjonj jenj laligowu.

²¹ Qewolonj kania kania ano nanamemenj jewonjawanonj qokotaajuti, ii mono mesaowu. Mono yangisengia mesaonj Anutuwwaa qaa baatanonj kema qaa kota uugianonj komomakeji, ii mono moma anjonj koma laligowu. Kaenj anjgi qaa iikanonj saanonj hamo qenj onjono letoma Siwenonj ubuya.

²² Buja qaa ii eenj toonj mogi honja mende koloowabo. Kaanja silemale ama tiligonj aowuboto, qaa ii mono koma gbilinj laligowu.

²³ Monjonj qaa eenj toonj moma iikawaa so mende amakeji, iinonj eja kokawaa so kolooja: Monjonj jaasewanja atatononj (jainonj) aimakeja.

²⁴ Aima mesaonj monjenj kema kaitania nomaenja, ii uulanawo duduunjeja.

²⁵ Ii awaa qaagoto, monjonj kana qaa akadamyawowaaonj geja ama iigigiinj iikanonj qokotaanj singisonjgowaa kasanonjga loloonjeji, iwaa nanamemenjaajonj mono “Eeso simbawonjowo!” jewonja. Iinonj qaa moma ii mende duduunjejato, ii onjanonj tenj koma iikawaa so amakeja.

²⁶ Monjonj uumeleembaa komagbiligibili amambaajonj jenj je buu susuya mende galenj koma anja kaenj tiligonj aonjeji, iwaa uumeleembaa Buja gawonjanonj mono iwoi omaya, honja qaa koloonjeja.

²⁷ Anutu Mangjaa jaasewananonj uumeleembaa Buja gawonj soraaya silemaleya qaa memambaajonj jejanj eenj, mono kokaenj amba: Guanj mera ano malo konjilinj qaganonj laligojuti, mono ii kema injima kalanj koma onjoma laligowa ano balombaa nanamemenjaa qewolonjanonj uuga tilowabotiwaajonj mono galenj menj aonj laligowa. Kianj.

2

Kamaanjeqeta ii mende surenj onjombu.

¹ Oo uumeleenj alauruna! Jiisas Kraist Poijnana qaqabunajawo moma laariwombaaonj jejuti eenj, mono ejemba tosaanja mende injisoroonj tosaanja mende surenj onjombuto, keda motoonjgononj ama onjoma laligowu.

² Iikawaa sareqaaya moñ ii kokaen: Eja qabunayawo moñ, boro susuya goul biniñawo ano opo malekuya iimasiñsiñawo, iinon qaa mirigianon uro eja wanaya moñ selekopaaya junjuraña jewonawo iinon kaanagadeen unaga.

³ Uri onjo eja geria iimasiñsiñawo ii koma horon muñ kokaen jewuyaga, “Oo somatanana, gii saanon jaaqeqeyanon eu kema dun rara qembonawo iikanon raba.” Kaen jen eja kamaanqeqeta ii iima tiñ muñ jewu, “Gii saanon goraayanon kema namba me kana qembonon kamaan raba.”

⁴ Sili kaaña kolooro onjo kanageso batugianon bon jawo ama mendeema aon qemasologen ama qaagiawo kolooju. Roromonngogia bologa otaan jenteego ejemba doogoya kolooju.

⁵ Oo wombo alauruna, mobu! Anutunon bentoton ejemba jopagon munkejuti, iyonoo bunja ewaatiwaa qaaya jen kotiiñ somongoro. Qaa iikawaa so tosanon balon ejemba yonoo jaagianon kamaanqeqeta koloojuto, Anutunon ii iyanajon meweenjon onono momalaarigiaajon ama uuta kolooju. Yononon bentotonaa uutanon keugi galen koma onono esuhinagiawo kolowuya.

⁶ Honanon uuta koloojuto, onjo ejemba wanaya injiima tiñ sisiriñ onoma laligoju. Ejemba qabunagiawo yononon onjo monen hinagia qaawaajon men kamaan onoma olonkalu ama ononji kamaanqeqeta koloonkeju. Yononon onjo horon ononji qaa jakeya jakeya kanon keumakeju.

⁷ Onjo Kraistwaa bunja kolooji qa awaa soro ii onoma iikawaa so onoomakejuto, qabunagiawo yononon mono uumeleen (kristen) qa ii lan jen bolin kisma kema kan jenkeju? Namowaa uuta yononon ii kuuya amakeju.

⁸ *Kaen amakejuto, ononon Anutu bentotonaa kana qaa waja ten koma otaagi sokombaa. Anutuwaanon qaa ii Bunja Terenon kokaen eja: “Geenja jopagon aonkejan, iikawaa so mono ejemba tosaña kaanjadeen uuganon ukalen ama jopagon onomakeba.”

⁹ Iikanon sokombaato, onjo ejemba tosaña injisoron tosaña sureen onoma keda motoonjonon mende ama onomakejuti een, mono singisonjo amakeju. Anutuwaanon kana qaa waleenji iinon mono qaagia ii mokolon jen tegon onjombaa.

¹⁰ Monjon kana qaa kuuya ten koma otaankejato, iikanonja jopon motoonjonon kamaan qeji, iinon mono kana qaa korebore waleema qaayawo kolooja.

¹¹ *Kawaa kania ii kokaen: Anutu “Serowilin mono mende amba,” jeroti, iinon kaanjadeen jopon qaa kokaen jen koto, “Mon mono mende qena komuwa.” Gii serowilin mende anjanto, kilen moñ qena komuji, iikanon mono kana qaa kuuya waleendaboron laligojan.

¹² Anutuwaanon kana qaa ii singisongowaa kasanonja lolon laligowombaaajon eja. Anutunon kana qaa iikanon gosin nonoma qaanana jen tegero solananiwutiwaajon romonjon qaagia iikawaa so jenkebu ano nanamemengia uujopa qaganon amakebu.

¹³ Monjon ejemba uujopa qaganon mende kiankomun onoma laligowaati, Anutunon mono iwaa qaa gosin kiankomu qaganon mende jen tegon mubaa. Monjon ejemba uujopa qendeema onoma laligowaati, Anutunon ii gosin muñ saanon kiankomun muro simbawonawo koloon selia men ubaa. Kian.

Momalaari honja qaa ii koomuya kolooja.

¹⁴ Oo uumeleen alauruna, monjon “Jiisas moma laarijen,” jen iikawaa gawonja mende mero momalaaria iikanon mono nomaen ilaan munaga? Qaayanondeen moma laariro Anutunon iima hamo qero letombaa me qaago? Ii qaago!

¹⁵ Iikawaa qaaya moñ ii kokaen: Uugia meleengiti, onoo batugianon ejemba monjon opo kerembaajon amamaan memeqemejen men ween motoongowaa so nembanenea qaa laligonaga.

¹⁶ Kaen laligoro onononja monjon iwo aitonjon selewaa nanjonon mende muñ kokaen ijoro monaga, “Gii saanon kema nembanene nen gere konama bonjon raba.” Qaa omaya ii moro iikanon mono nomaen ilaan munaga? Ii qaago totoon!

¹⁷ Kaanjadeen momalaari omaya toon ii koomuya kolooja. Momalaari gawonaa honja mende mejiwaajon momalaarianon mono qamo kaanja kolooja.

¹⁸ Monjon kokaen jenaga, “Giinon uuga meleena niinon nanamemen dindin otaankejen.” Niinon kawaajon kokaen gijojen, “Giinon ‘Anutu moma laarijen,’ jen iikawaa gawonja mende men een momalaarigaa honja mono nomaen qendeema nonaga? Niinon uumeleembaa gawonja mewe iina kanon mono saanon neenaa momalaarinaa honja qendeema gombaa.”

¹⁹ Gii “Anutu motoonggo raji, ii moma laarijen,” jejanj, ii awaa! Omejiilan yonononj kaanagadeenj ii moma laariju. Ii moma laarijuto, iikanonj qindiiij onono Anutuwaajonj jenenjia oronjeja.

²⁰ Oo eja uuga qaa, gii omejiilan yonoo tani kaanja moma laarinkejanj me? Momalaariwaa gawonja mende mena honja mende kolooro qaa ii eenj omaya jena momalaariganonj mono iwoi omaya, honja qaa koloonjeja. Iikawaa kania ii sareqaana iikanonj qendeema gonja me qaago?

²¹ *¹⁹ “Qaago!” jewabotiwaajonj ama sareqaa monj jemaña. Momalaariwaa wanjalenana Abraham iinonj dindiña nomaenj kolooro? Iinonj Anutuwaawaa jeta tej koma meria Aisak wama kema alatanonj ama kanonj siimolonj oomambaajonj ano. Kaenj ama momalaari qaganonj gawonj mero Anutunonj ii iima qaaya jenj tegoro solananiro.

²² Sareqaa iikawaa kania ii iima asarijanj me qaago? Abrahamnonj moma laarinj qaagadeenj mende jeroto, momalaari qaganonj nama iikawaa silia kaanagadeenj qero nemuñj kono sokono. Nanamemenj dindiña ama menj laligoro momalaarianonj iikaanj somariinj akadamuyawo kolooro.

²³ *²⁰ Buña Terenonj qaa monj ii kokaenj eja, “Abrahamnonj Anutu moma laarinj muro qata Eja Dindiña jero.” Qaa ii eenjanonj honjawo koloorotiwaawaa so ii oogita tosiannonj Aabrahambaawaa qata “Anutuwaawaa aliaga,” kaenj qama jenj laligogi.

²⁴ Solanja koloowombaajonj momalaariwaa qaa ii jenananondeenj jeniñj mende sokonja. Silinananonj momalaariwaa nanamemenj honja ambonjati eenj, Anutunonj mono qaanaana jenj tegoro solananiwonja. Sundunanonj mono iikawaa kania qendeenja.

²⁵ *²¹ Sareqaa monj ii kaanagadeenj jewee uumeleenj gawombaawaa kania ii qendeema gombaa: Israel yonononj gomanj iima kotowaotiwaajonj eja woi wasinj oronj keni kana somataa emba qata Reihab iinonj uruama kalanj koma oroma kana monjonj oromesaoro keni. Iinaanj momalaariwaa nanamemenj kaenj ano Anutunonj ii iima qaaya jenj tegoro solananiro. Kianj.

²⁶ Niinonj qaana koi kokaenj jenj tegomanja: Eja kokoosoya qaa ii qamoya. Iikawaa so momalaari gawonjememeyaa qaa ii mono koomuyaa kolooja. Kianj.

3

Neselanananonj mono tiwilaanj nonombabo.

¹ Oo uumeleenj alauruna, onjoononga mamaganonj uugia waaro “Tosaanja yonoononj koposo mindingowonja,” jenj boi qaazuu, eja to koloowombaajonj uugia waambabo. Nono tosaanja kuma onjoma ananaa roromonjonana mende mindingowonjati eenj, Anutunonj ii iiro mende sokono qaanaana gosinj kotakota jenj tegonj iikawaa so ironja uuguj nonombaa.

² Ii kokaembaajonj jejenj: Anana kuuyanonj kana qaa mamaga qiwitigonkejonj. Monjonj neselanj galeñj koma qaa mende qiwitigonkeji, iinonj mono eja akadamuyawo soro kolooja. Iinonj saanonj kotiinj laaligoya kuuya kaanagadeenj galeñj koma laligowaa.

³ Hoos ii siiñnana tej kombutiwaajonj ama aenj qawa qaa oogianonj suluj somonjonj kasanonj horonj kanonj saanonj honjia somata kuuya ii mindinqindiñj ama onjonj kemakeju.

⁴ Kaanagadeenj wanjo somata iikawaa siligia romonjowu. Wanjo tosia ii somasomatato, kileñj haamo kotiganonj ii nanjonj onjonj kowe kotonj kemakeju. Somata qatawo koloojuto, ii kileñj kekenjaa galeña kaptan iinonj wanjo giliñjanonj rama siinja otaanj stia (steer) loqaya melaa iikayadeenj melenjeleenj ano wanjo somatanonj kawaa so meleema kemakeja.

⁵ Neselambaa kania ii kaanjadeenj. Ii sele busunanaa kitia melaadaga koloojato, kileñj saanonj qaa somata kania kania iikanonj selenana menj uma jenkejonj. Mono koi romonjonj laligowa:

Gere lokota melaadanonj tereema kemenj saanonj jolononj mondonj duuya somata qatawo jedabororo kamaanaga.

⁶ Neselanananonj kaanagadeenj gere bolanj kaanja kolooja. Ii sele busunanaa kitia kitia iikawaa batugianonj rama qewolombaa kondomondoo nemuñja kolooja. Kaenj kolooro gere siawaa Toyanonj jiilanonj ootirinj iikanonj upipiuro afaanagadeenj ugerenonj mondonj jero uuta kuuya kotomotonj tilooro laaligoyanonj nanamemenja kuuya ii jewonj kaanja totowiwaa.

⁷ Anutunonj iwoi kuuya mokoloroti, ii oro kania kania, koonj me iwoi baagianonj koma kondondonjonkejuti me kowenonj laligojuti, ii ejembanonj menj loorinj onjombutiwaa so koloojou. Tosaanja ii koma tutugonj menj loorinj onjonj miriwaa oroya koloojou.

* 2:21: Jen 22.1-14 * 2:23: Jen 15.6; 2 Hist 20.7; Ais 41.8 * 2:25: Joos 2.1-21

⁸ Kaar koloojuto, neselanananonj mono oro kawalia kaarja kolooja. Ii nomberj warabe kaarjanonj saa qegeta koloonj onjomumu kaarja onjonjonj nininj menj komunj nonomambaa-jonj jojorinjkeja. Ejemba kuuyanonj ii menj loorinj somonjonj mubombaaajonj amamaanjkeja.

⁹ *Neselanananonj Ponj Jiisas ano Marj Anutu mepeseenj oromakejonj ano leegenj ejemba iyanjaa kaitani kaarja mokoloonj onjonoti, ii qaa seinonj lanj qasuaanj onjomakejonj.

¹⁰ Neselanj motoonjonj iikanonj Anutuwaaw qata mepeseenjkejonj ano qaa seinonj tosaanj qasuaanj onjoma jenjkejonj. Oo uumeleenj alauruna, kaniagianonj kaarja ero mende sokonja.

¹¹ Apu saanj ano kaambogawo ii apu jaaya motoonjononja ujunjonj koumakejao me qaago? Kaar qaago.

¹² Oo uumeleenj alauruna, joganjonnga pandigbamo (san) ii saanonj koloonjkeja me qaago? Kaarjaadeenj jao gerenonja mandariina saanonj koloonjkeja me qaago? Iikawaa so apu saanj ii kou kaambogawononja ujunjomambaaajonj amamaanjkeja. Mono ii.

Momakooto honja ano qolonjmolonjgoya

¹³ Onjoo batugianonj morononj momakootowo koloonj qaa mindingowaatiwaa so kolooja? Monjon "Kaarja kolooja," jewuti eenj, iinonj mono uuta ii momakootoyaa so menj kamaanj silianonj gumbonjonjonj nanamemenja qendeeno asuganonj asugiro iininj sokombaa.

¹⁴ Iikanonj sokombaato, uugianonj motoqoto koloonj uunonj junjunj ero irinjonsoonj kaambogawo moma gemaqeqe ama aonjkejuti eenj, momakootogia iikawaajonj mono selegia eenj toonj mende menj ubu. "Qaa honja otaajonj," jenj mono iikawaa honja kolatiwubo.

¹⁵ Yonjoo-nonj momakooto kaarja ii balombaa momakootoyaga. Ii Siwenonja mende kamaanjkejato, omejiilanj yonjononj ejemba sololoonj onjonji jegi Unja Toroyanonj iikawaajonj wosobiri momakeja.

¹⁶ Daenj yonjoo uugianonj motoqoto koloonj uunonj junjunj ero irinjonsoonj moma gemaqeqe ama aonjkejuti, iyonjoo laaligogianonj sisau iinjalinj ero sili anjonjorayawo kania kania otaanjkeju.

¹⁷ Ii otaanjkejuto, momakooto Siwenonja kamaanjkeji, iikawaa kania mutuya ii nanamemenj soraaya. Momakooto soraayaa silia tosaanj ii kokaenj: Luaenonj laligowom-baa siinja enj onjono gumbonjonjonj qaganonj tosaanj uujopa ama onjoma qaa baatanonj kenji Unja Toroyanonj uugia saa qero tosaanj kiankomunj ama onjonji uumomogiaa honja awaa awaa ii mamaga asuginjkeja. Gbingbaonj mesaonj ejemba qaagia bakasasanj mende gosinj selenondeenj ala-ala mende laligoju.

¹⁸ Luaeqeqe ejembanonj luaenonj laligowombaaajonj moma iikawaa kota komogi honja nanamemenj dindinja kolooro oyanboyanj laligonjkeju. Kianj.

Balombaa momakooto mesaonj Anutuwaaw ala koloonj laligowu.

4

¹ Naa iwoinonj manja ano anjgowowo kondooro batugianonj koloonjkeja? Onjooanjiaa siingia kombombanjonj mono waama sele busugia sokono awaa ano bologa iikanonj aworanjonj manja ano anjgowowo koloonjkeja.

² Onjoo iwoi kania kania mewombaa siinja kotakota bobo momakejuto, ii onjoo bunja mende koloonjkeja. Iwoiwaa iimasinj ama baagonj uugianonj gere jero ejemba unjgi komunjkejuto, kilenj ii mende menjkeju. Kawaaajonj yonj jenj anjgo-wowo ama manja qenjkeju. Onjoo Anutuwaajonj mende gama koolinj onjooanjio eenj mewombaaajonj mojuti, iikawaajonj ii mende bunja qenj aonjkeju.

³ Anutuwaajonj gama koolinjkejuto, kilenj ii kokaembaajonj mende menjkeju: Uugianonj mende dijgoro iwoi onjono ii mesoonj onjooanjiaa siingia kombombanja bologa metogonj sele busugiaa korisoro ambombaaajonj moma welemakeju. Ii mende sokono Anutunonj ii anjonj komakeja.

⁴ Oo onjoo olonjkalu ejemba kaarja koloojuto. Loemba kana dindinja mesaonj serowilinj amakejuti, onjoo mono iikawaa so Anutu mesaonj uumeleembaa gadokopa ejemba yonjowo ala-ala menj monenj hinanondeenj uugia somonjonj laligoju. Tani kaarj ama iikanonj mono Anutuwo kerekere amakeju. Ii moma kotoju me qaago? Kawaaajonj monjonj uuta balombaa siinj kombombanja bologa metogomambaaajonj amakeji, iinonj mono Anutuwaaw kereya kolooja.

⁵ Bunja Terewaa qaa monj ii kokaenj oogita eja, "Unjaya Toroya uunananonj ama nononota laligoji, Anutunonj ii siinja kombombanja iikanonj saa qero laligoja."* Qaa ii omayaga kania qaa kaenj romongowubo.

* 3:9: Jen 1.26

* 4:5: Bunja Tere qaa iikawaa kania monj ii kokaenj, "Unja Toroya uugianonj anota laligoji, iinonj jopagonj nonomambaa siinja kombombanja moma ananaajonj motoqoto momakeja."

⁶ *Qaa ii omayaga qaagoto, oŋo iikawaa so siingia tororo Anutuwaanonj ambuti een, iinonj mono kalenmorianja hononja qaa onjmakebaa. Kawaajonj Buŋa Tere koi jeŋ oogita eja:

“Anutunonj sewanjiki ejemba tuarenjenj ama onjmakejato, uugia meŋ kamaanjkejuti, iiga mono kalenmorianj onjmakeja.”

⁷ Kawaa so onjo mono uugia gosinj Anutuwaa qaa baatanonj kema laligowuto, Kilenaa Toya tuarenjenj ama mugi onjomesaonj misinjonj kemaliwaa.

⁸ Mono Anutuwo soomonggo ama kosianonj kagi iinonj onjowo soomonggo ama kosogianonj nambaa. Singisonggo megi borogia-nonj totowiro Jiisaswaa sayanonj ii songbambaatiwajonj qama kooliwu. Uugianonj junquno kemaqen-kanqen laŋ angi uugianonj tilooro koma konjoratinj onjono soraaya koloowutiwajonj qama koolinkebu.

⁹ Mono tapekokorogia moma kotonj jingenj qama woso-biri moma silama saabu. Jomo ainjolongja mesaonj meleema amburereŋ ambu. Korisorogia mono mesaonj wosobiri moma aowu.

¹⁰ Mono Pombaa jaanonj meŋ kamaanj aogi iinonj metaama onjombaa. Kianj.

Uumeleenj alaurugia yoŋoo qaagia mende jeŋ tegowu.

¹¹ Uumeleenj alauruna, gemaqeqe qaa mono mende jeŋ aonj laligowu. Moŋonj qaa kaanja jeŋ kisama uumeleenj aliaa qaaya jeŋ tegoji, iinonj mono Anutuwaanonj kana qaa jeŋ tegonj meŋ kamaanj anja. Gii Anutuwaanonj kana qaa jeŋ tegonj gogoraagenj ama iikaanja kanonj ii mende teŋ komakejanto, ii silemale ama umbuqumbulinj ejaga koloonj laligojanj.

¹² Anutunonj kana qaa jeŋ kotonj nonoma iikawaa so mono qaanana gosinj jeŋ tegoro tiwilaawonja me kiankomuj nonono oyanboyonj kolooonja. Iinondeenj jenteego Tonana koloojato, gii mono geengajonj “Moroga koloojen?” jeŋ alaga gosinj qaaya jeŋ tegonjkejanj? Kianj.

Sele memewaa galenj meme qaa

¹³ *Mono geja ambu! Tosaanja onjo selegia meŋ uma kokaen jeŋkeju, “Nono kete me woranj koi mesaonj taonj ii me ii kanonj kema konjkororo ama monenj somata horonj gbani motoonjo laligoninj tegoro kanongga eleema kawonja.” Niinonj kawaajonj kokaen injjowe mobu:

¹⁴ Laaligogia woranj nomaenj laligowuti, onjo ii mende moma kotoju. Onjo laaligogiaa kania ii nomaenj? Ii kaaso koosuwaa soga kambanj torodaamonj asuginj enj aliwaa.

¹⁵ Kawaajonj onjo mono kokaen jeŋi sokombaa, “Pombaa uusiŋjanonj ananaajonj kaen ero jaawo laligowonjati een, mono kaanj kaanj ama mewonja.”

¹⁶ Kaen mende jeŋkejuto, een toonj jaba-arambaranj ama onjoangiaa selegia meŋ uma mepeseenjeju. Nanamemenj kuuya kaanja kanonj mono bologa kolooja.

¹⁷ Qaana jeŋ tegomambaajonj ama kokaen jeŋenj: Moŋonj sili awaa qenj mewaatiwaa kania moma kotonjo ii mende ama mewaati, iinonj mono singisonggo anja. Kianj.

5

Ejemba esuhinagiawo yoŋoo galenj meme qaa

¹ Oo ejemba esuhinagiawo, onjo mono geja ama qaana koi mobu: Kakasililinj siimbobolo qagianonj ubaati, iikawaajonj mono amburereŋ ama qama silama saabu.

² *Monenj esuhinagianonj mono gisaadaboroja. Gejalolonj ano dumunjanj yoŋononj oro malekugia kitomitonj neŋkeju.

³ Onjo kambanj tetegoya kokaamba miri, kare ano esuhina tosaanja goul, silwanonj memeta ii qanonj qanonj meŋ kululuugi eji, ii kasukerajujonj turudabororo tonoreawo (rost) meŋ eja. Tonorea ano kasukerajuju iikanonj danjgunu kaanja enj kaniagia kambanj tetegoya kokanonj kokaen qendeembaa: Onjo laaligogia monenj hinanonj somonjonj mesoqesoogi janjonj qaono tiwilaawuya. Tonorea ano kasukerajuju iikanonj mono gere bolanj kaanja sele busugia kaanjagadeŋ meŋ boliwaa.

⁴ *Mono koi romonggowu: Gawonj meme ejemba gawonjgianonj tetebaro meŋ timinjamenj ano oro qinjij qonjoma laligogiti, onjononj iyonjo tawagia ii bone qaganonj anjonj konji. Onjo iyonjo saa njindinj-nundurugia moju me qaago? Qamasilangja iikanonj mono Ponj Anutu, ku-usunj kuuyaa Toyaa gejianonj kemedabororo moja.

⁵ Onjononj namononj koi iwoi kania kania jaasoonggo buŋa qenj aonj siiseweweya qaa laligonj sele busuwaa korisoro ama siingia metogonj aonj laligogi. Balombaa omakeleyanonj somonjonj onjono jejelombanj mamaga laŋ ama baanonj newageen nepaqepalo neŋ

lalogigi. Anutunonj qaagia jen tegoro unugi komuwutiwaa kambanjanonj kanj kuuwaati, mono kamban iikawaajonj jojorinj kelegiawo koloonj lalogiji.

⁶ Ejemba kopouloswaa qaagia qaa onjo mende tuarenjenj ama onjonji kilen qaagia jen tegonj lanj unugi komunj komunj lalogigi. * Kianj.

Binj mokosinjgonj bosima qama koolinj lalogiwu.

⁷ Oo uumeleenj alauruna, onjo Ponjonj koubaatiwaaajonj mamboma kamban biiwia kokanonj mono mokosinjgonj binj bosima nambu. Kaenj nama komakoomo ejawaa tania ii romonjgowu: Iinonj nembanene namononj komoma nama honj sewanj uuta asugiwaatiwaaajonj kaparanj koma mambomakeja. Kaparanj koma mamboma laligoro konj bedu kambanjanonj karo mombo mambono konjuru kambanjanonj kanj kuunjeja.

⁸ Onjo kaanjadeenj mono binj bosima mokosinjgonj nambu. Ponjonj mombo kawaatiwaa kambanjanonj torijiwaaajonj ama mono uugia menj kululuunj bonj qenj nambu.

⁹ Oo uumeleenj alauruna, Anutunonj qaagia jen tegoro lombo mokoloowubotiwaajonj mono onjoanjiaa batugianonj qaa jenmeesanj ama uugianonj njindinj-ndundu mende jenj aonkebu. Mobu, jenteego Toyanonj mono dodowinj nagunonj nanja. Kianj.

¹⁰ Uumeleenj alauruna, gejatootoo ejemba yonjonj wala eerjanonj Pombaa qatanonj Bunja qaa jegi kakasililinj menj onjonji moma kilenj mokosinjgonj binj bosima kaparanj koma lalogigi. Onjo mono iyonjoo tanigia romonjgonj kana lasugia otaanj lalogiwu.

¹¹ *Tosianonj kaparanj koma binj bosima laligonj haamo angiti, nono iyonjoojonj "Ii-a simbawonjowo!" jejonj. Eja qata Job iinonj kakasililinj moma kilenj kaparanj koma haamo anoti, ii moju. Haamo ano tetegyanonj Ponj kiankomu Toya koloonj niniima koboonkeji, iinonj oyanjboyanja muro laligoro. Mono ii romonjgowu. Kianj.

¹² *Oo uumeleenj alauruna! Qaa kota uuta monj koi jemaŋa. Onjo qaa ii me ii jewuti, ii jojopanj qaanonj kokaenj mende jenj kotiiwu, "Qaana honjowo mende kolooji eenj, Siwe Toyanonj saanonj lombo ano qananonj ubaa me balombaa omejiilanjanonj balonj mewagoro merenj menj turunj nomba." Qaa ii me jojopanj qaa tosaanja iikaanjanonj kanonj mono qaagia mende jenj kotiiwu. Kaenj qaagoto, oo-qaawaajonj moma "Oonj!" iigadeenj jewu ano qaago-qaawaajonj "Qaago!" jewu. Potagororonj qaa jegi Anutunonj qaagia jen tegonj ironja meleeno qagianonj ubaa. Kianj.

Momalaari qaganonj qama kooligi honja koloowaa.

¹³ Uumeleenj ejemba onjoonogga monjonj qenjjenmanjenjowo lalogiji eenj, iinonj mono Anutu qama kooliwa. Monjonj korisorononj lalogiji eenj, iinonj mono rii qama Anutu mepeseewa.

¹⁴ *Onjoonogga monjonj ji kiro lalogiji eenj, iinonj mono uumeleenj kanagesowaa jotamemeya horonj onjono kanj Pombaa qatanonj kele selianonj morinj iwaajonj qama kooliwa.

¹⁵ Momalaari qaganonj qama kooligi Ponjonj ejemba jiawo ii hamo qenj muro qeangonj mombo waabaa. Singisonggo ama ji mokolooroti eenj, Anutunonj mono singisonggoya ii songbama mesaowaa.

¹⁶ Kaenj kolooro Anutunonj hamo qenj onjono qeangowutiwaaajonj mono singisonggogia jokoloonj aonj Anutu qama koolinkebu. Ejemba solanja monjonj uuta menj kululuunj Anutu qama kooliwaati, iikawaa honjanonj mono damuyawo ano usunjowo koloowaa.

¹⁷ *iikawaa sareya monj ii gejatootoo eja qata Elaija. Iinonj balonj eja anana kaanja laligoro. Iinonj koj mende kawaatiwaaajonj uuta menj kululuunj kaparanj koma qama kooliro konjonj gbani karoonj ano kojnj 6 kawaa uutanonj namononj mende kamaaro.

¹⁸ *Kambanj ii tegoro mombo qama kooliro sombinj injanj kono konj kinj bedu mero nembanene mombo tonjoninj kolooro. Kianj.

Monjonj jinjaunj keno alianonj ilaaro sokombaa.

¹⁹ Uumeleenj alauruna, onjoonogga monjonj qaa honja kania qiwitigonj jinjaunj keno monjonj ii mokoloonj kana dindinjanonj mombo wama ambaati eenj,

²⁰ *iikawaajonj mono kokaenj romonjgowu: Singisonggo ejemba monjonj jinjaunj kanianonj keno alianonj ii iikananja wano uuta looriro mombo meleembaati, iinonj mono koomu kotiga mende komuwaa. Alianonj ii gere sianonj kemebabotiwaajonj anjonj koma muro Anutunonj singisonggoya seiseiya ii songbama koma turuwaa. Kianj.

* 5:6: Qaa iikawaa kania monj ii kokaenj: Onjo eja kopouloswaa qaaya qaa kilen qaaya jen tegonj qegi komuroti, iinonj onjo mombo mende qotogonj onjomakeja. * 5:11: Job 1.21-22; 2.10; Ond 103.8 * 5:12: Mat 5.34-37 * 5:14: Maak 6.13 * 5:17: 1 Kinj 17.1; 18.1 * 5:18: 1 Kinj 18.42-45 * 5:20: Gba 10.12; 1 Piito 4.8

Piitowaanon Tere 1 Piitonon Tereya mutuya ano. Jen-asa-asari

Piitonon Bunja Tere koi oon Kraistwaa alauruta Eisia prowinswaa Noot waagen deema laligogiti, iyonoojon ano goman liligon keno. Kanain qagia kokaen qama ooro, "Anutunon ejemba anaaon meweengon ononoti, iyononon." Momalaari ejemba sisiwerowero mokoloon siimbobolo moma laligogiti, iyonoo uugia nanggawaatiwaajon moma Tere koi ooro. Kraistwaa Oligaa Bunawaa kania duduuwubotiwaajon ama Jiisaswaa qaaya mombo kokaen jen asariro, "Jiisasnon komuroto, mombo koomunonga gbiliin waama mombo eleema kamambaajon jen somononon oyanboyon koloowombaa jejeromonromonon nonono mambomakejon. Kawaajon siimbobolo momakejuti, ii mono moma anjon koma kaparan koma kotiin nama laligowu. Siimbobolo iikanon momalaarigia gosiro honawo koloowaati een, Anutunon mono tawaya meleema onombaa. Jiisas Kraistnon asugiwaati, kamban iikanondeen mono akadamiagiawo koloowuya. Qaa ii moma mono awasankaka nambu." Kaen qambanmamban onoma ooro.

Konajilin kambananon uugia nanjon onoma toroqen kotiin kokaen uukuuku men onono, "Ono Kraistwaa bunja koloojutiwaa so mono laaligo soraaya laligowu."

Buk kokawaa bakaya wanja 6 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-2

Anutuwaa hamoqeqe gawombaa kania 1.3-12

Laaligo soraaya laligowombaa jenkooto 1.13-2.10

Siimbobolo qaganon gawon nomaen bosimbona 2.11-4.19

Uugia meleema men kamaan gawon mewu 5.1-11

Bunja tere kokawaa qaa kota wanja 5.12-14

¹ Anutunon ejemba iyanaaon meweengon nonono nonoononga tosia ononon Israel mesaon prowins qagia Pontus, Galesia, Kapadosia, Eisia ano Bitinia kanon deema kema laligoju. Piito niinon Jiisas Kraistwaa wasiwasi eja aposol koloon onowo qaa amin mobombaajon tere koi oojen.

² Manana Anutunon waladeen monowaa monoyanon momo arej ano ero iikawaa so Unja Toroyanon onjo men sorain onono Anutuwaa bunja koloogi. Anutunon onjo Jiisas Kraistwaa jeta ten kombutiwaajon meweengon onono Kraistwaa sayanon qeesaaro onomorin songbama onomakeja.

Anutuwaa kalenmoriananon mono uugia so seiro luaenon laligowu. Kianj.

Oyanboyambaa jejeromonromonanaajon Anutu mepeseewonja.

³ Anana Pohnana Jiisas Kraistwaa Manja Anutu ii kokaembaajon mepeseenkebona: Anutunon kiankomu somata nonoma nunuano kolokoloo dologa koloonin. Kolokoloo dologa koloon Jiisas Kraistnon gbiliin koomunonga waaroti, anana iikawaa so gbiliin waama oyanboyon koloowombaaon jejeromonromonon ama laligojon.

⁴ Oyanboyon bunja qen aowombaaajon jejeromonromonon ama mambomakejon. Anutunon oyanboyon ii uumeleen alauruta nonombaatiwaajon Siwe gomanon anota eja. Iikanon en mende sakaka kasukerajuju men totowin gisaan aliwaa.

⁵ Momalaari koma gbiliwuti een, Anutuwaa esunanon sopa somononon kokojiji onono Siwewaa bunja laligogi Jiisasnon saanon unuano Siwenon uma oyanboyon koloowuya. Anutunon Hamoqeqe Toyaa kania kamban tetegyanon kaen ninisaandabororo ejemba jen asarin onombonatiwaajon ama eja.

⁶ Oyanboyon koloowombaaajon aison laligojuto, namonon laligonin Anutunon anjobato Toyaa mende somongoro lombo anjosisiri kania kania kolooro siimbobolo mokoloon moma laligoju. Kamban toroga kaanja laligowuto, ii kilen korisoro ama laligoju.

⁷ Anutunon anjobato mende somongoro qagianon uma momalaarigaa tania gosinjeja. Jamo honja kotakota qata goul kawaa sewanja ii maa suan uugujato, kilen kamban monjon alidaborowaa. Kamban toroga ewaatiwaajon ama ejembanon goul ii gerenon dalasisi onon honjanon godomaruruya ewabotiwaajon gosin anjotete menkeju. Iikawaa so onon onanon tororo moma laarin nama kotiinkeju me qaago, anjotetonon mono iikawaa kania qendeemakeja. Anutunon uugaa honjanon goul kokaembaajon uuguwaatiwaajon moma gosinjeja: Momalaarigianon powowon kotakota kolooro sewanja uuta iikanon goul silwa mamaga uugun kamban tetegoya qaa ilaan onono sokombaa. Kaen injiro sokombaati een, Jiisas Kraistnon mombo asugiwaatiwaa kambananon mono mepeseen onono Anutu waa jaaon qabunja mokoloon akadamiagiawo koloowuya.

⁸ Onjo Kraist mende iima kilen jopagon munj laligoju. Kambanj kokaamba Kraist mende iima kilen moma laarinj munkeju. Kaenj ama korisoro akadamuyawo ama aisoonkeju. Korisorogia iikanonj mono jenonj mende jejetaa so kolooja.

⁹ Onjo Jiisas moma laarigi hamo qenj onono letonji. Momalaarigaa toonja ii Siwe gomanonj eu raja. Anutunonj kokoosogia mero onjononj eukanonj uma toonj ii uulanawo oosiriwutiwaajonj moma korisoro amakeju. Kianj.

Gejatootoo ejembanonj jejeromonjromonj ama laligogi.

¹⁰ Gejatootoo ejemba yonjononj hamoqeqewaa kania monggama Anutu qama koolinj qiqisi ama moma gosinj laligonj kougi. Kaenj laligonj Anutunonj kalenjmorianj onjombaatiwaajonj moma asarinj iikawaa gejatootoo qaaya ii waladeenj jenj laligonj kougi.

¹¹ Kraistwaa Unja Toroyanorj gejatootoo ejemba sololoonj onjoma asugiwaatiwaa qaaya injisaama sane qenj kokaenj injjoro, “Kraistnorrj siimbobolo moma iikawaa gematanonj asamararanj akadamuyawo mokoloonj asarinj laligowaa.” Kaenj injjoro moma Hamoqeqe Toyanorj naa kambanonj ano nomanomaenj asugiwaati, iikawaa kania monggama qiqisi ama moma gosinj laligogi. Kaenj laligonj buju qaaya qaaya waladeenj nanjonj jenj laligonj kougi.

¹² Hamoqeqe Toyaa kania monggama qiqisi ama moma gosinj laligogi Unja Toroyanorj momo kokaenj injisaama injjoro, “Onjo mono onjonganja welenj mende qenj aowuto, ejemba kanagenj koloonj qaagia weenjonwuti, mono ii ilaanj onjoma laligowu.” Kaenj injjorj gejatootoo qaa onjonoti, nono tosanonj ii kambanj kokaamba laligonj jenj asarinj onjoninj mogi. Kraistnorrj Unja Toroya Siwenonja wasiro kamaanj ejemba sololoonj inaanj onono Oligaa Bunja jenj uukuukuu menj onjoma laligogiti, iyonjononj Bunja qaa iikayadeenj jenj laligogi. Gejatootoo qaa iikawaa honja kolooro Siwe gajobaurunananonj kaanagadeenj ii uuj iima kania moma asariwombaaajonj awelegonj laligoju. Kianj.

Anutunonj soraaya laligowombaaajonj nonoomakeja.

¹³ Bunja qaaya kaenj ejiwaajonj onjo mono uugia Anutuwaaw gawonj mewombaaajonj opogia horogi kiro jororinj menj afaangonj aonj nambu. Mono bonj qenj onjonganjaa nanamemenjgia galenj koma aonj laligowu. Jiisas Kraistnorrj mombo asugiwaatiwaa kambanjonj kalenjmorianj onjombaati, mono iikawaajonj mamboma jejeromonjromonjgia kuuya iikanonj ama laligowu.

¹⁴ Anutuwaaw meraboraurutanonj qaaya tenj komakejuti, onjo mono iikawaa so kana soraaya otaanj laligowu. Wala lalabubu tompinj laligogi onjonganjaa siingja kombombanja bologanonj yaiwisisi menj onjonjgi lansanj laligogi. Kaanja laligogito, kambanj kokaamba nanamemenjgia mono siinj iikawaa so mende toroqenj ama menj laligowu. Lanj sisau laligowubotiwaajonj mono galenjgia menj aonj laligowu.

¹⁵ Lanj sisau qaagoto, Anutu soraayanonj onjoono onjo mono kaanagadeenj iwaa so nanamemenjgia kuuya kanonj soraaya koloonj laligowu.

¹⁶ *Bunja Terewaa qaa monj kokaenj oogita eja, “Niinonj toroya soraaya laligojenjwaajonj noo bunjauruna onjo mono soraaya koloonj laligowu.”

¹⁷ Anutuwaajonj “Manjana,” jenj ku-usunja koma horonkejonj, iinonj manj awagayaajonj ama ejemba tosaanja mende ninisoroonj tosaanja mende sureenj onjmakeja. Kuuya ananaa nanamemenana mono keda motoonjononj gosinj motomotoonj ananaa qaanana jenj tegowaa. Kawaajonj Anutu toroyaa bunjauruta koloojuti eenj, namononj kusu laligowutiwaa so mono soraaya koloonj laligowu. Jegianondeenj qaagoto, nanamemenjianonj mono Anutuwaaw jeta uuguwombotiwaajonj sombugia moma laligowu.

¹⁸ Kaanagadeenj Anutunonj dowegia merotiwaa kania momago mono soraaya koloonj laligowu. Ambosakonjurananonj tando lopionj momo arenj tondu otaanj nanamemenj omaya qendeema nononjgiti, Anutunonj onjo iyonjoo so toroqenj tondu laligowubotiwaajonj sewangia uuta gilinj dowegia mero. Sewangia ii silwaa goul uuguj giliroti, ii moju. Balombaa monerj hina aliwaatiwaa so kolooji, iwoi iikaanja kanonj sewangia mende mero.

¹⁹ Iikanonj qaagoto, Kraistwaa saya sewanja uuta iikanonj mono wangia mero. Kraistnorrj lama meria solanja wiji buubuuya qaa kaanja kolooro ii siimolonj onj-onjombaa tani kaanja qegi saya kamaaro. Kawaajonj mono soraaya koloonj laligowu.

²⁰ Anutunonj walawala Siwe namo mende mokoloonj oroma kambanj iikanonja Kraist meweenjonj downana mewaatiwaa gawonj arenj ii waladeenj ama arenjgoro. Ii arenjgodabororo ero laligonj kouma laligogito, kambanj tetegoya kokanonj onjononj qeangowutiwaajonj ama ninisaano asuganonj kolooro.

²¹ Kraistnorrj nemunj koma onjono saanonj Anutu moma laarinj munkeju. Anutunonj Kraist menj gbilinj muro koomunonjga waaro asamararanj muro laligoja. Iikaanja laligojiwaajonj

* 1:16: Lew 11.44-45; 19.2

ama oŋo Anutu moma laarin nama qaa kuuya jeroti, iikawaa so ama menkebaatiwaajon jejeromonromon ama munkeju.

²² Jejeromonromon ama mun qaa honja ten konji Kraistwaa sayanon koma konjoratin onono laligowu. Kaanja laligon saanon uumeleen alaurugia gbingbaonja qaa jopagon onoma laligowu. Uu wombogia kuuyanjon mono kaparan koma tororo uujopa ama aon laligowu.

²³ Laaligo kotigaa qaaya kanonj mono nemun koma onono kolokoloo dologa koloogi. Balombaa qaa kusuga monjonj mende nemun koma onono Man somataa meraborauruta koloogi. Anutuwaqa qaayanjon mende aliwaato, mono tetegoya qaa zen enj ubaa.

²⁴ *Qaa iikawaa kania ii Buŋa Terenonj kokaen oogita eja:

“Ejemba kuuya onjo mono gbojoja lolo tani kaanja koloou. Akadamugia kuuya ii juraya asasagagiawo tani kaanja koloouja.

Gbojoja lolononj mono soolinj gororonjgogi juragianonj boratinj tegogegonj kamaawuya.

²⁵ Kaen kamaawuto, Pombaa Buŋa qaa laaligo kombombanja nonomakeji, iikanonj mono tetegoya qaa kotiin enj ubaa.”

Buŋa qaa iikanonj Oligaa Buŋaya kolooro tosanonj ii jen asarin ononj moju. Kianj.

2

Jamo laaligoyawo iwo nama mono soraaya koloowu.

¹ Buŋa qaa mojuatiwaajonj mono kilenagia kuuya kotogonj giliwu. Gbingbaonj qalomalowen kuuya ii mono mesaowu. Uumeleembaa nanamemenj seleseleya ii mono sisia menj togowu. Goronkiki ano gemaqeqe qaa kiisanj amakejuti, ii kuuya mono qetegogi kamaanj tegowa.

² Merasisi gbingbaonj qaa yonononj ajugadeen newombaaajonj moma awelegonkeju. Ono mono iikawaa so Buŋa qaa mende meeranogogiti, ii uu wombogianonj ambombaaajonj awelegonj laligowu. Kaen laligonj momalaarigia koma gbiligi somariinj kotiiro letoma laligonj oyanboyanj koloowu.

³ *Buŋa Terewaa qaa monj ii kokaen eja, “Nembanene monj kisiriinj ainja mogiti, iikawaa so mono Ponj awaa iwo qokotaan ainja mobu.” Qaa iikawaa so Pombaa ainja moju eej, mono Buŋa qaanonj somariinj kotiin laligowu.

⁴ Kraistwaa sareqaa monj kokaen jemanja: Kraistnonj waama Anutuwaqa tando kombombanja koloonj laaligo kotigaa wota koloouja. Onjo mono iwaanonj kanj mombo letombu. Ejembanonj tando mombaaajonj “Jamo omaya,” jenj gema qenj mesaogito, Anutunonj ii Hamoqeqe Toya koloowaatiwaajonj meweengonj iwaajonj moro sewanja uuta somata koloouja.

⁵ Kraistwaanonj kanj gbilin onjoangio kaanagadeenj mono jamo kowonjinj laaligogiawo kaanja koloowu. Kaen koloonj kotiin laligogi Siwewaa motonqeqe iinonj onoma uugia meagoro kotikotii mokoloonj uuwaa laaligowaa jiwowonj jigo honja koloowu. Unja Toroyanonj uugianonj laligonj sololonj menj letoma onono mono jiwowonj jigo iikawaa jigo gawonj galenj soraaya koloonj nambu. Unja Toroyanonj nemun koma inaanj onono tenj koma Anutuwaqa waeya menj mepeseenj munj laligowu. Kaen laligogi Anutunonj injiima Jiisas Kraistwaaajonj ama nanamemengia kaanjaqaa ainja moma laligowaa.

⁶ *Buŋa Terenonj qaa monj ii kokaen eja:

“Iibu, Anutu niinonj kowonjinj tando monj meweengonj Zaion baanjonj Israel tuun somata uugianonj komowe ii jinjgbilin tando kombombanja maa suanj damandanjowo (milyon Kina kaanja) koloowaa.

Daen yonononj tando powowonj kotakota ii moma laarinj munkebuti, iyonononj iwaajonj ama gamu mende moma laligowuya.”

⁷ *Moma laarinj munj laligojuti, onoo jaasewanjianonj ii tando kombombanja akademuyawo koloojato, tosanonj uugia mende meleema eej laligojuti, iyonoo jaagianonj ii Buŋa qaa kokawaa so eja:

“Miri meme yonononj ‘Kowonjinj omaya,’ jenj tando ii gema qenj mesaogiti, tando iikanonj mono tando kombombanja kolooro.

Kanagenj tania ii aenj kaanja mokoloogi. Tando powowonj kotakota kaanja ii riinagati eej, mirinonj mono ororonjonj kamaanj konaga.”

⁸ *Buŋa qaa monj ii kokaen eja,

“Ejembanonj jamo kowonjinj iikanonj ritatanjonj unjoro iikanonj mono ununj mizimizi ama onjombaa.”

Yononon Bunja qaa mende ten koma iyanggiaa aingia otaankejutiwaajon ama ritatanjon kamaankeju. Anutunon kaen arengon ononotiwaa so kamaankeju.

⁹ *Yononon kaen kamaankejuto, ononon ejemba tuun somata qaita mon kokaen koloou: Anutunon onjo iyanjaajon meweengon onono tak-kootoya koloou. Anutunon pangamanonga onono اساسا damuyawo iikanon keuma jigo gawon galen tuun soraaya koloou. Anjoletu akadamyawo men laligoroti, iikawaa Bunja qaaya ii jen asariwutiwaajon onono. Ononota ononon Anutuwaanon kanageso bunjaya laligon Kin Pombaa jawinjuruta koloou gawon laligon menkeju.

¹⁰ *Wala Bunja Terewaa qaa mombaa so “Simbirinsambaran lan laligogito,” kamban kokaamba uugia somonjon aon mutulangon “Anutuwaa uumeleer kanageso tuun” koloou laligoju. Wala Anutuwaa kiankomuwaajon “Poumapou laligogito,” kamban kokaamba “Injiima kobooro kalenmorianja saanon moma koton laligoju.” Kian.

Anutuwaa welenqeqe ejemba kokaen koloou laligowonja:

¹¹ Oo wombo alauruna, Siwewaa bunja koloou namonon koi tatawaga wabaya laligojuti, niinon onoo uugia kokaen kuumanja: Selewaa siingia kombombanja bologanon galen koma onombotiwaaajon mono onongia anjon koma aowu. Siin morota morota iikanon uugia men boliwaatiwaajon manja qenkeju.

¹² Uugia mende meleengiti, iyonoo batugianon nanamemengia awaagadeen ama men laligowu. Tosianon onjo bologa meme ejemba kaanja qaanon jen bolin onomakejuti, iyononon nanamemengia awaa iima kaniagia tororo moma asarigi roromonggianon utegowaa. Roromonggianon utegoro iyanggiaa singisongogia ano momasoosogia iima koton uugia meleema Kraist asugiwaatiwaa kambanjon onjoon ama Anutu mepeseen munkebu.

¹³ Anutunon laaligo arengoro ejemba tosiannon galen koma nonomakeju. Pombaa qata bosinjuti een, onjo mono kuuya iyonoo qaa baatanon kema laligowu. Kin ano gawana yononon wanjia kolooujuti, onjo mono iyonoo jegia ten koma laligowu.

¹⁴ Kaunsol ano komiti yonoo jegia kaanagadeen ten koma laligowu. Yononon ejemba kaiyaka bologa amakejuti, iyonoo qaagia gosin ironja meleema onomakejuto, kaiyaka awaa amakejuti, iyonoo qagia mepeseenkeju. Anutunon kawaajon ama gawman ejemba kuun onono laligoju.

¹⁵ Anutuwaaw usiinja ii kokaen eja: Gejajuju ejemba uugia qaa poumapou laligon onjoon qaa omaya omaya jenkejuti, onjo mono nanamemen awaa ama men iikanon iyonoo buugia mejugogi olon laligowu.

¹⁶ Anutunon bologaa kasa gbadoyanonga isama onono loloogiti, onjo mono iikawaa so nanamemen solanja ama men laligowu. Kaan laligowuto, kilenagia koma turuwutiwaajon kokaen mende jewu: “Kasa gbadonana qaa solanja (frii) laligojon.” Kaen jen iikanon mondon onongiaa aingia mende otaawu. Kaen qaagoto, Anutuwaaw jeta ten koma welen qenkejuti, mono iikawaa so gbadoya qaa laligowu.

¹⁷ Ejemba kuuya ii mono goda qen onoma laligowu. Uumeleer alaurugia ii mono uu wombogianon jopagon onoma laligowu. Anutuwaaw qaaya uuguwombotiwaaajon mono sombugia moma laligowu. Kin ano galenjurgia yonjoon mono mogi uro goda qen onoma laligowu. Kian.

Kraistnon siimbobolowaa sili awaa qendeema nonono.

¹⁸ Welenqeqe onjo mono somatagiaa qaa baatanon kema goda kuuya qendeema onoma laligowu. Uubonjonon galen awaa koma onomakejuti, iyonoojodeen qaagoto, horon ureen ama onomakejuti, ii kaanagadeen tororo goda qen onoma laligowu.

¹⁹ Daen yononon Anutuwaaw jetaa so ejemba goda qen onoma laligogi kilen kania qaato, een kakasililij ama onongi siimbobolo kaparan koma moma mokosinjonkejuti, Anutunon ii iima tawaya meleema kotuegon onono simbawonawo koloou.

²⁰ Kaiyaka bologa angi koobinon unugi ii moma mokosinjon nambuti een, onongiaajon mono nomaen mogi unaga? Kaiyaka amakegitiwaa so unugi qabunagiawo mende koloowu. Kaen qaagoto, nanamemen awaa angitiwaajon ama siimbobolo mokoloou moma mokosinjon laligowuti een, Anutunon mono iikawaa tawaya meleema kotuegon onono simbawonawo koloou.

²¹ Kraistnon kaanjadeen onjoon ama siimbobolo moma sili awaa qendeema onono. Kawaajon onjo iwaa kana tamboya kosin metetereen siimbobolo moma mokosinjon laligowutiwaajon onono. Kaen laligon simbawonawo koloowuya.

* 2:9: Eks 19.5-6; Ais 43.20-21; Dut 4.20; 7.6; 14.2; Tai 2.1; Ais 9.2

* 2:10: Hoos 2.23

22 *Bunja Terewaa qaa monj ii kokaen eja, “Iinonj singisonjo monj mende ano ano iwaa je buutanonja qaa qolomolonjgoya monj mende kamaaro.” Onjo qaa iikawaa so otaanj anji sokombaa.

23 *Ejembanonj uuqeqe qaa tokoronkota Kraist mamaga jen mugit kitia monj mende meleeno. Siimbobolo ama mugit moma kitia metogomambaajonj mende torogonj onjono. Kaenj qaagoto, Anutunonj qaa dindinjagadeen jen tegonjeji, mono ii moma laarinj qaaya iwaa borononj ama jen tegowaatiwaaajonj mambono.

24 *Kraistnonj ananaajonj kaparanj koma singisonjo gema qenj nanamemenj solanja otaanj laligowombaajonj ama siimbobolo moro. Ii moro Bunja Terenonj ejiwaa so “Selia qegi wiji koloorotiwaajonj ama Anutunonj onjo menj qeangonj onjono.” Qeangowutiwaajonj mono “Arjo singisonjonana menj sele busianonj anjonj” maripoononj uma komuro. Kawaaajonj onjo mono Kraistwaa tani kaanja koloonj siimbobolo moma mokosinjgogi awaa koloowaa. Singisonjgowaa angobatononj horonj nonono iikanonj mono qamo tanijaen koloonj koomuya laligowonja.

25 *Wala onjo “Lama kaanja jinjaunj kema kanj lansanj laligogi.” Kaanj laligogito, kambanj kokaamba uugiaa galenjaanonj eleema kanj laligoju. Iinonj onjo lama kaanja sopa somonjonj kalanj koma onjomakeja. Kianj.

3

Loemba onjoo qambanjmambanj qaa

1 *Anutu welenj qewombaa qaaya jedaborojento, emba onjo mono kaanjadeen lourugia yonjoo qaa baatanonj kema laligowu. Kaanja laligogi lourugia tosonianj Bunja qaa mende tenj koma laligojuti, iyonjononj mono kaanjadeen embaurugia yonjoo nanamemenjgia iima uugia meleembuyaga. Uugia meleema laaligogia Kraistwaa borononj ambutiwaa Bunja qaa jegianondeenj mende jewuto, Kraistwaa kania mono siligianonj qendeema onjonji iima asariwuyaga.

2 Nanamemenj soraaya dindinja ama menj Anutu waa jeta uuguwubotiwaajonj keegia mogi ejanonj kaenj injiima yagogi Kraistwo qokotaanj laligowombaa siingia asuginaga.

3 *Selewaa akadamyugiajonjadeenj mono mende menj umakebu. Wanj sawagia qenj gawasu kania kania mende ama miziziinj sele menj mende awelegonj laligowu. Kasasoronj goul iwoinonj selegia mende menjerenjonj aowu. Selekopaa awaa soro akadamyawo ii mende menj aowu.

4 Kaenj qaagoto, akadamyugia honja ii mono pondanj megit uugianonj ewa. Unjagianonj luaenonj bonjonj laligogi akadamyugia honja kanonj aasanjgoyanonj ej mono kambanj monjonj mende aliwaa. Uubonjonj laligogi Anutunonj injiima moro umakebaa.

5 Wala eenjanonj emba soraaya yonjononj Anutu waa nama jejeromonjromonj ama munj iwoi kuuyaajonj mamboma laligogiti, iyonjononj kaanjagadeenj uugiaa akadamyugianonj menjerenjonj aonj lourugia yonjoo qaa baatanonj kema laligogi. Mono emba iyonjoo tani kaanja koloonj laligowu.

6 *Saaranonj loya Aabraham tenj koma munj “Eja Ponja,” jenj munj laligoro. Onjo kaanjagadeenj zenj nama gawonj awaa awaa menj awasankaka nama iwoi mombaajonj jenenjgia mende ororo lourugiawo laligowuti eenj, mono Saara kaanja emba akadamyugawo koloonj laligowu.

7 *Emba yonjononj esungia kamaanjeqeta koloojuto, kilenj laaligowaa kalenjmorianja ii ejawo ororonj bunja qenj aonj laligoju. Esungia kamaanjeqeta koloojutiwaajonj eja motomotoonj onjo mono embaurugia tororo kalanj koma loloonjonj onjoma laligowu. Anutunonj eja onjoo qamakooligia surewabotiwaajonj mono goda qenj onjoma laligowu. Kianj.

Gawonj awaa menjkejuto, siimbobolo kilenj moju.

8 Qaana tegowaatiwaa qambanjmambanja ii kokaen jejenj: Onjo mono kuuya uumotoonj ama uumeleenj alaurugia yonjowo uubonjononj jopagonj aonj laligowu. Gumbonjonjonj laligonj onjaanja menj kamaanj aonj uugianonj somonjonj aonj motoonj nambu.

9 Jena jewe nuna guwe ana ambe ii mende amakebu. Uuqeqe qaa tokoronkota jenj onjonji kitia mende meleembu. Kaenj qaagoto, qaa bologaa kitia meleema mono kotuegonj onjoma laligowu. Kaenj ama laligogi Anutunonj iikawaa tawaya meleeno kotumotueya bunja qenj aowutiwaajonj onjono. Kaenj ama laligonj Ponj asugiwaatiwaa kambananonj mono oyanboyanj koloowu.

* 2:22: Ais 53.9 * 2:23: Ais 53.7 * 2:24: Ais 53.5 * 2:25: Ais 53.6 * 3:1: Ef 5.22; Kol 3.18 * 3:3: 1 Tim 2.9 * 3:6: Jen 18.12 * 3:7: Ef 5.25; Kol 3.19

- 10 *Kaana koloowutiwaa qaaya ii Bunja Terenonj kokaenj oogita eja:
 “Moŋnonj laaligo naanawo laligomambaa aŋa koloonj muro ween awaa awaa iima laligomambaaŋonj moŋi, iinonj mono neselanja qaa bologa jewabotiwaajonj somonjonj laligowa. Buu susuyanonja gbingbaonj qaa koloowabotiwaajonj mono galenj menj aonj laligowa.
 11 Nanamemenj bologa mono gema qenj gawonj awaa awaa menj laligowa. Luanonj laaligo iikawaajonj moŋgama ii bunja qenj aomambaajonj kaparanj koma namba.
 12 Ii kokaembaajonja: Poŋnonj ejemba solanja injiima galenj koma qamakooligiaajonj geja amakejato, ejemba doogoya ii ba mende koma onjomakeja.”
 Qaa kaenj eja.

13 Onjo gawonj awaa mewombaajonj uugere ama laligowuti eenj, ejemba seiseiyanonj gawonja siimbererenj menj menj bolinj onjombombaaajonj mende mobuyaa.

14 *Ii mende mobuyato, kilenj nanamemenj solanja anjitiwaajonj ama siimbobolo mobuyagati eenj, onjo mono kilenj Anutunonj kotuegonj onono oyanboyonj mokoloowuya. Kakasililinj menj onjombubotiwaajonj mono eenj aarunj lalanjaninj keegia moma uugia kamaaro uubobooligianonj unuwabo.

15 Uugianonj mende kamaawato, uugia mono Poŋ Kraistwaanonj somonjonj kania soraaya pondanj romonjogogi uro laligowu. Mono kambanj so jorinj Kraistwaa kania ejemba jenj asarinj onjoma laligowu. Oyanboyonj koloowombaa jejeromonromonj anjuti, ejembanonj iikawaa kaniaajonj qisinj onjonji mono kuuya iyonjoononj qaa ii meleema onjoma laligowu. Mono gumbonjonjonj qaganonj ejemba goda qenj onjoma uu kuunj onjoma laligowu.

16 Qaagia kaenj galenj konji Anutunonj injiima “Sokonja,” jero uugejagianonj kaenj mobutiwaajonj nambu. Kraistwo qokotaanj nama nanamemenj awaa anji uuqeqe qaa tokoronjota tondunjenj onjmakejuti, iyonjononj mono iyanjiaanonj qaa bologaajonj ama gamu mewuya.

17 Gawonj awaa awaa menj laligogi ejemba tosianonj kilenj kakasililinj ama onjonji Anutuwaajonj ama siimbobolo mogi sokonja. Iwoi bologa ama menj iikanonj siimbobolo mokoloogi gamuyawo koloaja.

18 Kraistnonj kaanagadeenj kambanj motoonjgo sinjgisonjonanaajonj ama komuro. Anana doogoya kolooninj Dindinja iinonj nunuano Anutuwaanonj keubombaaajonj ama siimbobolo moro. Namonj ejaŋa jenj selia qegi komuroto, Unja Toroyanonj menj gbilinj muro waama laligoja.

19 Unja Toroyanonj wanonj nonomesaonj koomuwaa senjonj gomanonj kemenj kokooso kasa gbadononj laligogiti, iyonjoonj Bunja qaaya jenj asarinj onjono.

20 *Wala eenjanonj Nooawaa kambanonj wanjo somata megij Anutunonj uugia meleembutiwaajonj kaparanj koma moma mokosinjonj mambonoto, ejembanonj qaa mende tenj koma tiwilaanj koomuwaa kasa gbadononj kemegi. Ejemba sumanj melaada 8:yanonj Anutuwaawaa jeta tenj konji jero konj kiro apunonj waama balonj qenj turunj wanjo elaaro Anutunonj ii gboulunonja gou gajogia koma wanjia somonjoro.

21 Iwoi kaana kolooroti, ii oomuluwaa sareya kolooja. Jiisas Kraistnonj koomunonja waama laligojiwaajonj ama kambanj kokaamba apu nonomorigi Kraistwaa esujanonj turunj nonoma wanjana somonjonkeja. Apu ii selewaa jewonja songbambaatiwaajonj ama mende ama nononjuto, oomuluwaa honja ii kokaenj: Anana Anutuwo laligowombaajonj soomonjo ama joponj qaanonj somonjonj kokaenj qama koolinjkejonj, “Anutu, giij mono uutaa gojejeraya songbana uutaa soraaya kolooro goo jaanonj sokombaa.”

22 Jiisas Kraistnonj Siwe gomanonj eu uma Anutuwaawaa boro dindinjanonj bunjabunjayawo raja. Anutunonj ku-usunj muro rama Siwe gajoba ano Siwewaa benj kawali kania kania esunmumugianonj niniima galenj kuunj nonomakejuti, ii kaanjadeenj galenj koma onjono qaaya baatanonj laligoju. Kianj.

4

Mono letoma laaligo qaita moŋ laligowu.

1 Kraistnonj anja selianonj siimbobolo morotiwaajonj onjo kaanagadeenj sele busugianonj siimbobolo mobombaaajonj jorinj laligowu. Iwo momo motoonjgo kokaenj menj romonjgowu: Moŋnonj sinjgisonjo amakeji, iinonj iyanjaa seliaa siinja kombombanja otaamambaajonj nama munkeja. Moŋnonj Kraistwaajonj ama siimbobolo momakeji, iwaa siinja kombombanja bologanonj mono zololonjonj kamaaro sinjgisonjo togonj mombo mende

* 3:10: Ond 34.12-16

* 3:14: Mat 5.10; Ais 8.12-13

* 3:20: Jen 6.1-7.24

amamambaajon kaparan koma laligowaa. Uuroromongogia iikanonj mono wogia mero iikanonj rindanjon akadamugiawo koloonj laligowu.

² Uuroromongogia iikanonj rindanjon nama uuselewaa siinj kombombanja bologa mono somonjon galen koma laligowu. Kamban kokaambadeen kanainj namononj toroqen laligonj ubuti, iikanonj mono Anutuwaa uusiija ten koma otaanj laligowu.

³ Ono kamban laligonj kougiti, iikanonj ejemba anjonjoragiawonj uugia mende meleema nanamemenj bologa lanj ambombaaajonj mojutu, iyonoo tani kaanja kokaenj lanj laligogi: Serowilin ama siingia kombombanja bologa tondu otaanj laligogi. Apu gisi (marihuana), goja deuj iwoi ii otonomboranj menj wakasiinj negi wangia sooro enkalolonj laligogi. Jejelomban onj nenj rii gbawe oronj embaqemba menj bolinj onjoma geajaju ama laligogi. Tando lopionj liligonj siminj kuma onjoma iwoi kanjanawo amakegi. Kaenj amakegito, onj kamban kokaamba nanamemenj kaanja ii mende toroqen amakeju.

⁴ Ejemba anjonjoragiawonj pangamanonj laaligowaa resa sumu pilinjilinjgonj eji, iikanonj horonj lugunj kemenkejonj. Ono yonjowo mende horonj kemegi iima aarunj uugeqe qaa tokoronjkota jenj onjomaakeju.

⁵ Kaenj amakejuto, Anutuwaa jaanonj keugi qisinj onjono kaniagia asuganonj isaama jenj asarigi mondomondogia qewagowaa. Anutunonj ejemba jaawo laligojoni ano koomuya mono kuuya ananaa qaanana gosinj jenj tegomambaaajonj jorijia.

⁶ Sele busunananonj komuwonjati, qaanana iikanonj mende tegowaa. Kawaajonj Oligaa Bunja ii koomuwaa senjonj gomanonj laligojuti, iyonononj kaanagadeen mobutiwaajonj Ponjonj wala jenj asariro. Ii kokaembaajonj: Anutunonj nanamemenjgia gosinj ejemba tosaanj nono kaanja jenj tegonj onjono sele busuwo laligogitiwaa ironj mokoloowuto, tosanonj uugia meleema kokoosogianonj gbilinj laaligo kotigaa bunja koloogi. Anutu anj kotiinj laligonjkeji, iikaanjadien kuuyanonj laaligo kombombanja laligonj ubutiwaajonj moma kotiinjkeja. Tosianonj Bunja qaa ii uugia kuunj onjombutiwaajonj jegi. Kianj.

Gawonj memewaa momo kalenja ii mono galenj koma ubu.

⁷ Iwoi kuuyaa kambananonj tegomambaaajonj dodowija. Kawaajonj onjono qama kooliwombaaajonj imowamo mende laligowuto, onjangaia nanamemenjgia galenj koma aonj zenj nama qamakooli gawonj menj laligowu.

⁸ *Bunja Terewaa qaa monj ii kokaenj eja, “Ejemba uunananonj jopagonj onjoma singisongogia seiseiya koleleen gamugia turunkejonj.” Kawaajonj alaurugia onjono batugianonj mono pondanj jopagonj aonj laligowu.

⁹ Onjono mono alaurugia koma horonj mirigianonj ainjolonj rama uugianonj jejewenenj njindinj-njunduruya qaa kalanj koma aonj laligowu.

¹⁰ Anutunonj kalenjmorianj kania kania iikawaa Toya kolooja. Iinonj gawonj memewaa momo kalenj morota morota mendeema onjono laligoju. Onjono motomotoonj mono momo kalenjgia awagadeen galenj koma iikanonj kanagesourugia welenj qen onjoma laligowu. Ii bunja qen aogitiwaa so mono gawononj ama tuunj batugianonj ilaanj aonj laligowu.

¹¹ Gawonj memewaa momo kalenj woi ii kokaenj: Daenj yonononj Bunja qaa jenj asarinjkejuti, iyonononj ii mono Anutunonj sololonj onjomaakejiwaa so jenj laligowu. Daenj yonononj alaurugia welenj qen nanjonj onjomaakejuti, iyonononj mono Anutunonj inaanj esunj onjomaakejiwaa so ala ilailaa ama onjoma laligowu. Jiisas Kraistwaa bunja koloojutiwaajonj iwoi kuuya kanonj mono Anutu mepeseegi qabunyanonj akadamuyawo koloonj enj ubaa. Iinonj asamararanj Toya ano ku-usunj Toya ii kambanja kambanja laligonj kouma laligoja ano tetegoya qaa laligonj ubaa. Qaa ii onjanonj.

Kraistwo nama mono siimbobolo moma laligowu.

¹² Oo wombo alauruna, siimbobolo qagianonj uro iwaa kukujanonj gere kaanja getaalinj anjotete menj onjomaakeji, iikawaajonj mono mende aarunj laligowu. Iwoi koloonj onjomaakeji, ii batugianonj iwoi morota kaanja, iikaenj romongowubo. Ii namononj laligojoniwaa so koloonjkeja.

¹³ Mende aaruwuto, Kraistnonj kaiyaka awaa ano kakasililinj ama mugij moroti, onjono mono siimbobolo iikawaa kitia mojutuwaa so korisoro ama laligowu. Iwoi kaanja laligogi eleema karo asamararanonj asugiro kambanj iikanonj kaanagadeen aisoonj oyanboyanj mokoloowuya.

¹⁴ Ejembanonj injiima uugia Kraistwaanonj meleengitiwaajonj ama uugeqe qaa tokoronjkota jenj onjomaakejuti eenj, onjono mono simbawonj kolooja. Kaenj jenj onjomaakejutiwaajonj ama Anutuwaa Unj Toroya asamararanj iinonj mono qagianonj uma ku-usujanonj turunj onjoma kotuegonj onjomaakeja.

* 4:8: Gba 10.12

¹⁵ Oŋoonoŋga moŋnoŋ iwoi bologa anotiwaajon siimbobolo mokoloŋ mobabo. Moŋnoŋ kikekakasililin ama ejemba unuŋ iwoi yongoro meroti me tosia siijaago men oŋomanjen yoŋoonoŋ qaa lan jero sipasipa qero gawoŋ meme kaanŋ mondon lan ewaewar koma lombo mokoloŋkeji, iinoŋ mono siimboboloya anaa soyanon moja.

¹⁶ Moŋnoŋ Kraistwaa alia koloŋjiwaajon anŋosisiri mokoloŋ siimbobolo moji een, iinoŋ mono iikawaa gamugamuya een mende moba. Gamu qaagoto, Kraistwaa qata bosinjiwaajon mono Anutu mepeseen laligowa.

¹⁷ Anutunon ejemba qaanana gosiwaatiwaa kambanŋ kan kuuro iyanŋaanon uumeleen kanagesouruta ananaa qaanana ii wala jen tegowaa. Wala ananaa qaanana jen tegowaati een, ejemba Anutuwaa Oligaa Buŋa mende ten koŋgi lombo qagianon uro tetegoyanon mono nomaen koloŋ oŋonaga?

¹⁸ *Buŋa Terenon qaa moŋ ii kokaen eja:

“Solaŋa yoŋonon Siwe gomanon ubombaaŋon kupukapa ambuti een, singisonŋo ejemba anŋonjoragiawo yoŋoo qaagia mono nomaen koloŋnaga?”

¹⁹ Kawaajon alauruna Anutuwaa jeta ten koma anŋosisiri mokoloŋ siimbobolo momakejuti, oŋonon mono kokoosogia mokomokoloo Toyaa boronon ambu. Toya iinoŋ qaa jerotiwaa so alauruta sopa somonŋon kokojiji koma kalan koma oŋomakeja. Kokoosogia iwaa boronon ama mono jegenŋa nama gawoŋ awaa awaa pondan men laligowu. Kian.

5

Jotamemeya oŋoonon qambanmamban qaa

¹ Niinoŋ uumeleen kanagesowaa jotamemeya moŋ koloŋ Kraistnoŋ siimbobolo moroti, iikawaa qaaya nanŋon jenkejen. Kanagen eleema karo asamararananon asugiro qabuŋa nono mokoloŋmambaaŋon mojen. Oŋoo batugianon noo jotameme alauruna koloŋjuti, niinoŋ oŋoo uugia kokaen kuun oŋonjen:

² *Anutunon moma laarin oŋoma lama tuuŋa borogianon anoti, oŋonon mono ii kalan koma oŋoma laligowu. Gawoŋ ii mojotiiti qaganon qaagoto, Anutuwaa jeta otaen uusiingia gawonon ama afaanŋon geregere qaganon zen men nambu. Mondomondo qaganon injarere laligoŋ monen iwoiwaajon mende kaparan koma laligowu.

³ Lama tuuŋ baagianon kan nanjuti, ii mono eja pon tani kaanŋ mende galeŋ koma oŋombu. “Zioz galeŋ koloŋon,” jen totogianon mende qen men biwiin aowuto, nanamemembaa sili awaa ii lama tuuŋ qendeema oŋoma laligowu.

⁴ Nanamemen awaa ama laligogi lama galeŋ wanŋanon mombo asugiwaati, kamban iikanon mono soron arogianon kotogon ila wage akadamyawo wanŋianon mouma somonŋogi buŋa qen aowuya. Akadamu iikanon mono kamban moŋnoŋ mende taalin titiikota koloowaa. Kian.

Sagbili oŋoonon qambanmamban qaa

⁵ *Sagbili oŋonon kaanŋagadeen galeŋurugia yoŋoo qaa baatanon kema laligowu. “Anutunon sewanŋiki ejemba tuarenjen ama oŋomakejato, iyanŋia men kamaan aonkejuti, ii mono kalenmorianŋa oŋomakeja.” Kawaajon oŋo mono korebore batugianon oŋoanŋia men kamaan aon laligowu. Tani iikanon mono maleku kaanŋ kotogogi kemero laligowu.

⁶ *Kawaajon mono oŋoanŋia men kamaan aon Anutuwaa boro ku-usuŋawo iikawaa baatanon kenŋi kambanŋon kan kuuro saanon men biwiin oŋombaa.

⁷ Buŋa qaa moŋ ii kokaen eja, “Iinoŋ oŋo kalan koma oŋomakejiwaajon majakakagia kuuya mono iwaa boronon ama mesaowu.”

⁸ Nanamemengia galeŋ koma aon zen nama pondan uugbiligibili laligowu. Kilenŋa Toyanon lan liligoŋ ejemba tuarenjen ama moŋgama nonomakeja. Moŋnoŋ uruambe qero iinoŋ mono laion kaanŋ gogon nonomambaaŋon jojorija. (Laionon gbuu gbororo qama silano moma bombonŋaogia waamakeja.)

⁹ Oŋo siimbobolo momakejuti, oŋoo uumeleen alaurugianon kaanŋadeen goman so kakasililin iikayadeen moma mokosonŋon laligoju. Ii romonŋon torokogia yakarin momalaarinon rindanŋon nama laion ii kotakotagadeen tuarenjen ama muŋ laligowu.

¹⁰ Oŋo kamban torodaamon siimbobolo moma laligogi mososonŋon nanŋon men kotiin oŋonogo saanon nendun powowon kotiganon koŋgbaraya qaa nama laligowuya. Kaanŋ Kraistwo nanŋigo akadamyua togon oŋono asamararananon uma tetegoya qaa asarin laligoŋ ubuya. Anutu, kalenmorianŋ kuuyaa Toya koloŋji, iinoŋ mono oŋo kaen ama laligowutiwaajon oŋoono.

¹¹ Iinonj ku-usunj Toya laligonj kouma laligoja ano kambanj tetegoya qaa laligonj uma laligowaa. Qaa ii onanonj.

Piitononj yeizozo qaa tetegoya jero.

¹² *Anutuwaa kalenmorianj ii kiankomu hona toonj kolooja. Niinonj qaa ii kотиin nanjonj jen onononj kalenmorianj iikanonj nanjonj nama kotiinj laligowutiwaajonj jen kotonj ononjen. Kawaajonj tere toroga koi jewe nejana Sailasnonj onj ononja. Iinonj niwo pondanj nama uumeleenj nejana kolooja. Iwaajonj kaen romonjgojen.

¹³ *Anutunonj uumeleenj kanageso onj kaanja iyanjaajonj meweengonj onono Babilon siti bologa kanonj *laligojuti, iyonononj yeizozogia anji onoononj kaja. Momalaariwaa merana Maak iinonj kaanjaadeen yeizozoya anja.

¹⁴ Onj batugianonj waegia menj anjonj aonj newogia kososoonj laligowu.†

Alaurunana Kraistwo qokotaanj nanjuti, luaenonj mono kuuya onjowo ewa. Kianj.

* **5:12:** Apo 15.22, 40 * **5:13:** Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24 * **5:13:** Babilon ii Room sitiwaa qa aasanjogaya. Aisisaan buknonj kaanjaadeen qa ii iikawaa so oogita eja. † **5:14:** Kambanj kanonj jolongia jen waegia menj buugia kitonj nenj laligogiti, mono iikawaajonj jeja.

Piitowaanonj Tere 2 Piitonoj Tereya ano 2 kolooro. Jen-asa-asari

Piitonoj Tere koi Kraistwaa alauruta balonj so rama kengiti, iyonojonoj ano liligonj keno. Tosianonj qaa soosooya mokoloonj ejemba kuma soonj onjongitiwaaajonj laaligo soraaya mesaonj serowilinj nambonj nambonj iwoi lanj ama menj laligogi. Boi takapolakaya ii Anutuwaa qaa baatanonj mende kema (2.10) jeulalanj (3.17) ama selegia mepeseen (2.18) jaba-arambaranj (2.10) ama iyanjgiaa jaajaa laligogi. Kaiyakagianonj Jiisas qakooma mugi. Yonjononj mepaqepae ejemba godaqegegia qaa laligonj wansanj wansanj ejemba (2.3) looloria (2.18) jinjaun menj onjongi. (3.3-4)

Piitonoj qaa ano nanamemenj iikawaaajonj majakaka somata moma dingowaatiwaaajonj manja qenj hamoqeqewaa kania jenj asarija. Uugia kuunj jenjkootoya kokaenj ooro, "Anutu ano Ponj Jiisas Kraist ii onjanonj moma laarinj oroma yorowo qokotaaninj lombo ii menj kamaanj ano afaanjgowaa. Momo kaanja ii jembiri qaagoto, ejemba iyanjgiaa jaagianonj Jiisas iigi ejemba kuma onjoma laligoroti, ii moma ninijogi karo moninj. Kawaajonj mono laaligo soraaya laligonj gadokopa laaligo ano uuwoi ii gema qewu."

Tosianonj kaparanj koma kokaenj lanj jenj ejemba kuma soonj onjoma laligogi, "Kraistnonj mombo mende eleembaa." Qaa ii jembiri qaaya. Piitonoj qaa iikawaaajonj majakaka somata moma kitia kokaenj meleema jenj ooro, "Kraistnonj eleembaatiwaa kambanja qero ujiwaa tani kolooj, ii kokaembaajonja: Anutunonj ejemba ananaanonja monjonj tiwilaawaatiwaaajonj mende mojato, kuuya anana uunana meleema singisonjgo laaligonana mesaowombaajonj moma kaparanj komakeja."

Buk kokawaa bakaya waja 4 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-2

Anutunonj soraaya laligowombaajonj nonoono 1.3-21

Boi takapolakaya yonjoo kaniagia 2.1-22

Tetegoyanonj Kraistnonj eleema kawaa 3.1-18

¹ Saimon Piito niinonj onjowo qaa aminj mobombaaajonj tere koi oojen.

Jiisas Kraistnonj wasinj nono aposol koloonj welenj qenj munj laligonjkejen. Benj Anutunanonj Hamoqeqe Toya Jiisas Kraist wasiro kamaaro iwaajonj ama qaanana jenj tegoro solananinj momalaarinananonj kolooro. Onjo momalaari iikayadeenj buja qenj aogi sewanja uuta kolooro nono kaanja simbawonjowo laligoju.

² Onjo Anutu ano Pojnana Jiisas moma kotonj oronjuti, iyorononj mono kalenj morianja kelemalelej onjoni luaenonj laligowu. Kianj.

Anutunonj onjooonoti, iikanonj mono kotiinj nambu.

³ Anutunonj asamararanj Toya akadamuyawo kolooja. Kawaa so anana soraaya tataanjkota koloonj laligowonjatiwaaajonj nonoono. Kania kaenj moma yagoninj kalenj nono-makejiwaa kania kolooro. Anana laaligo kombombanja laligonj uuwaa komagbiligibili tororo ambombaaajonj iwoi amamaanjkebonjati, iwaa benj esujanonj mono ii kuuya nonono bujananaga koloonjkebaa.

⁴ Asamararanj Toya iinonj uunananonj gawonja gawonja damuyawo menj kalenja kuuya nonomambaaajonj momakeja. Anutunonj soomonggo qaaya nononoti, iikawaa sewananonj mono uuta kolooja. Onjo wala balombaa siinjgia kombombanja bologa tondu otaanj anjonjora uutanonj laligogito, Anutunonj onjo iikanondeenj metogonj wanjia somonjoro. Kaenj kolooro gadokopa laaligo serereenj gema qewutiwaaajonj hamoqeqe arenja anota eja. Momo ano nanamemenj akadamuyawo Anutuwaanonj eji, iinonj onjo iikawaa so letoma gbilia koloowutiwaaajonj kaparanj komakeja. Onjo soomonggo qaaya somata qatawo iikanonj qokotaajuti eenj, iinonj mono inaanj onjono mombo letoma Siwewaa akadamuya mokoloonj buja qenj aonj laligowu. Akadamuya iikanonj saanonj rijooonj sokoma onjombaa.

⁵ Anutuwaanonj soomonggo qaa kaanja ejiwaaajonj ama onjo mono momalaariwaa honja koloonj onjono qendeema laligowu. Kaanja laligowutiwaaajonj mono kaparanj koma zenj nama manja qenj laligowu. Honja koloonj onjombaati, iikaenj saanonj Anutuwaa kania toroqenj moma kotowuya.

⁶ Momakoogianonj somariiro saanonj nanamemenjgia toroqenj galenj koma aonjkebuya. Galenj koma aaoagianonj somariiro saanonj nama kotiinj lombo mokosinjgonj bosima laligowuya. Nama kotikotiiganonj somariiro saanonj mombo Anutuwaa jetaa so uuwaa komagbiligibili ama laligowuya.

⁷ Uuwaa koma gbiligbiligianon koloon somariiro saanon uujopagianon seiro uumeleen alaurugia ala-ala menj kalanj koma aonj laligowu. Uujopagianon seiro saanonj ejemba kuuya jopagonj onjoma laligowu.

⁸ Onjo Anutuwaa akadamu kaanja bunja qenj aonj menj seinj laligowuti eenj, mono gorosonja mende laligowu. Kaanja qaagoto, akadamura iikanonj mono nemunj koma onjono afaanjonj Pohnana Jiisas Kraistwaa kania moma kotonj saanonj gawonja jegenja nama megij honja koloonkebaa.

⁹ Saanonj koloonkebaato, dakaya yonjooonj Anutuwaa akadamu kaanja mende enj onjonj eenj, iyonjoo momakootogianonj mono toroga kolooro bao jaagoo kaanja kemakuunjanjuun amakeju. Anutononj singisongogia walaga songbano soraaya koloogiti, ii duduun imowamo laligoju.

¹⁰ Oo uumeleen alauruna, Anutononj meweengonj onjoma onjooonoti, onjo iikanonj riinj rindangonj nambutii eenj, mono kambanj monjonj mende tama kamaanj kombuya. Kawaajonj onjononj mono iikanonj kotakota rindangonj nambombaajonj kaparanj koma laligowu.

¹¹ Kaenj ama laligogi Anutononj injiuro sokono koma horonj onjono Siwe gomanj naguyanonj kuuya tano saanongadeenj uutanonj ubuya. Pohnana Jiisas Kraistonj Hamoqeqe ano bentotonj Toya kolooja. Iwaa bentotonj uutanonj ugi kambanj tetegoya qaa galenj koma onjono oyanboyanj koloon laligowuya.

¹² Bunja qaa honjanonj kana kaanja qendeema onjonj, onjo ii mono bunja qenj aonj iikanonj bonj qen nama kotiiju. Kawaajonj qaa arenj jejenj, ii saanonj moma asarijuto, niinonj kilenj iikawaajonj kambanj so jenj gbilinj onjomambaajonj mojenj.

¹³ Kaenj moma sele busu kokawaa kala kuunjonj laligomanjatiwaa so qaa arenj ii duduuwubotiwaajonj momogija jenj gbilinj kuun onjomambaajonj mende sokonja.

¹⁴ Niinonj sele busuna kusuga koi kala kuun kaanja luluuma uulanjawo komunj koomu gomanonj umanjati, kaenj moma yagojenj. Pohnana Jiisas Kraistonj kaanagadeenj buju qaa kaanjadeenj nisaano mobe.

¹⁵ Qaa arenj kuma onjombeti, iikanonj uu wombogianonj ero niinonj goronj qenj koomu gomanonj kembe iikawaa gematanonj kaanagadeenj ii saanonj kambanj so romonjonj laligowu. Niinonj iikawaajonj kotiinj kaparanj komakejenj. Kianj.

Kraistwaa asamararanja ii jaanananonj iima nanjonj jenkejonj.

¹⁶ Pohnana Jiisas Kraistonj qabunjaya uuta menj gawonj ku-usunjawo menj laligoroti, nonononj ii nononanaa jaanananonj suun iima laligoninj. Kaenj laligonj iikawaa so ku-usunjaa kania ano eleema kawaatiwaa qaaya ii jenj asarinj onjoma laligoninj. Ii benj sosombanj sundu* kaanja mende jembiri aninj roromonjgo giraboga kaanja ii lanj mende otaanj laligoninj.

¹⁷ Niinonj Jiisaswaa qabunjaya uuta ii nononano kokaenj kolooro iininj: Asamararanj Toya uuta iinonj qaa ijoro qa kokaenj kolooro moro: "Eja koi neenaa wombo merana kolooro iwaajonj uunanonj qeangoro iimasiiinj mojenj." Kaenj ijoro moro Manj Anutononj asamararanj muro akadamura bunja qenj aonj laligoroti.

¹⁸ Nonononj iwo baanja kowoga kanonj uma laligoninj qa iikanonj Siwenonja kolooro moninj.

¹⁹ Gejatootoo ejemba waladeenj Bunja qaa jenj oogiti, ii kambanj kokaamba moma sorogonj anjonj koninj powowonj kotakota koloon nononja. Kawaajonj Bunja Tere walagaa qaaya ii mono tororo geja ama bunja qenj aonj laligowu. Kiwanonj gomanj sijsingoro asarinkeji, gejatootoo qaa iikanonj mono iikawaa so jenj asarinj onjomakeja. Onjo iikawaa asaganonj qokotaanj nambutii eenj, mono saanonj Anutu-waa kana honja iima pangamambaa nanamemenja yakarinj mesaonj laligowu. Kaanja laligonj uma mambongi gomanj wenjeranj suluro gomaambawaa widia asugiro uuwombogianonj asariwaa. Pohnanonj eleema kawaatiwaa widianonj mono menj asarinj onjono iima Anutu-waa iwoi kuuya iima asaridaborowu.

²⁰ Qaa wanja mutuya koi mono moma asarinj mende duduuwu: Balonj ejemba monjonj Bunja Terewaa gejatootoo qaaya ii iyanjaa roromonjgo qaganonj jenj asarimambaajonj amamaankebaa.

²¹ Ii kokaambaajonj amamaankebaa: Balonj ejemba mombaa uusiinjonj kambanj monjonj mende nemunj kono gejatootoo qaa kolooro jegi. Kaenj qaagoto, Unja Toroyanonj gejatootoo ejemba uugianonj sololoonj onjono Anutu-waa jetanonja qaa menj jegi. Kianj.

* **1:16:** Benj sosombanj iikawaa kania monj ii kokaenj: Momo ejemba yonjoo uugianonj jembiri momo letono qaa kania kania lanj romonjonj gisomaso anji koloonkeju. * **1:17:** Mat 17.1-5; Maak 9.2-7; Luuk 9.28-35

2

Boi takapolakayanonj mono laligonj tiwilaawu.

¹ Gejatootoo ejemba takapolakaya ii kaanagadeen Israel kanageso batugianonj asugigi. Iikawaa so onjoo batugianonj boi soosooya kaanagadeen asugiwuya. Asuginj nama onjoo momalaarigia tiwilaawaatiwaajonj enjalolonj qaa batuya batuya ii aasangoyanonj menj batugianonj kawuya. Somatanananonj dowegia meroti, Ponj ii kaanagadeen qakooma muj iikaanja kanonj iyangia kondeema aonj uulanjawo tiwilaawuya.

² Kaento, ii kilenj ejemba seiseiyanonj yonoononj serowilinj siligia otaanj iyangiaa jaajaa laligowuya. Kaanja laligowuyatiwaajonj ama ejembanonj roromongogia anji qetetangoro uumeleembaa kana honjaajonj mogi gamuyawo koloonkebaa.

³ Boi takapolakaya yonononj mono otoko qaganonj sundu kania kania jembiri (qaa aisenja) lanj jenj seinj laligowuya. Kaanja laligogi onononj ii moma afaangonj monej iwoi menj kululuugi lanj amanagaju menj laligowuya. Anutu-nonj ejemba kaanja yonoo qaagia mono monowaa monoyanonj jenj tegerota ironja meleeno qagianonj ubaatiwaajonj aja. Anutunonj kondemondeema onjomambaajonj ataqtanj imowamo mende ambaato, honj toonqaga siimbobolo moma laligowuya.

⁴ Kondemondeen koloowaatiwaa galenj meme qaa tosaanja ii kokaenj: Siwe gajoba tosianonj Anutuwaa jeta qotogonj singisonjo anjiti, Anutunonj ii mende injiima kobooroto, hagonj onjoo gere sianonj emukanonj kemegi. Hagonj panggamanj ziwiziwi dutanonj onjooma aenj gbadononj (tape) gbadononj onjono. Gbadonj galenj koma onjono qaagia jenj tegowaatiwaajonj mamboma ragita rama kouju.

⁵ *Monowaa monoyanonj ejemba angonjoragiawo namononj laligogiti, Anutunonj ii kaanagadeen mende injiima kobooroto, gboulu somata jero waama unuj turun onjono. Turun onjono, kilenj aja Nooa iinonj uumeleembaa qaa jenj nanamemenj dindinja ambutiwaajonj ama uukuuku menj onjoma laligoroti, ii ano ejemba 7 ii laaligogia anjonj koma sopa somonjonj onjono.

⁶ *Kaanagadeen Sodom Gomora taonj woi ii tiwilaawaatiwaa qaaya jenj tegonj gerenonj onjoro gere sogogaragadeen eri. Ejemba angonjoragiawo yonoonj iwoi nomaenj koloowaati, iikawaa sareya iibutiwaajonj ii ano koloojao.

⁷ *Gerenonj kuuya onjoomambaajonj anoto, kilenj aja solanja Loot ii wala batugianongga metogonj anjonj koma muro. Jeulalanj ejemba serowilinj nambonjambonj ama iyangiaa jaajaa nanamemenj tosaanja tondun anji iima yonoonjonj moma bolinj uuta kamaaro laligoro.

⁸ Eja solanja ii yonoo batugianonj laligonj nanamemenj jeulalanj kanjanjawo iima moma laligoroti, iikawaajonj mono weenj so moma jinjinjonj laligoro. Iwaa uuta solananonj mono sulanj boliro laligoro.

⁹ Galenj meme qaa jejenj, iikanonj Anutuwaa kania kokaenj qendeemakeja: Ponjonj ejemba Anutuwaa laaligo kombombanja koma gbilinjejonj, anana saanonj angobatonongga metogonj wajnana somonjomambaajonj momakeja. Iikaanj momakejato, ejemba doogoya ii qaagia ironja meleeno qagianonj uro gajobaurutanonj galenj koma onjonji laligowuya. Kaanja laligonj ugi kambanj somatanonj karo qaagia jenj tegoro toroqen siimbobolo moma laligowuya.

¹⁰ Ejemba selegiaa siinj kombombanja bologa otaanj angonjora-giawo koloonj jeulalanonj Anutuwaa ku-usunja menj kamaanj amakejuti, Anutunonj ii mono waladeen jenj tegonj onjonota siimbobolo somata moma laligowuya. Boi takapolakaya yonononj mono jabararambaranj qaganonj iyangiaa jaajaa laligonj Siwewaa bejsakonj kawali asamararanggiawo eukanonj laligojuti, iyonoonjonj sombugia mende momakeju. Ii qaago totoonto, ii kaanagadeen uuqeqe qaa tokoronkota jenj onjomakeju.

¹¹ Kaenj amakejuto, Siwe gajoba ku-usunjiawo boi soosooya ii unjuugunj uuta koloojuti, ii kilenj Siwewaa bejsakonj kawali ejemba ii Pombaa jaasewananonj qotogonj uuqeqe qaanonj tokoronkota mende jenj tegonj onjomakeju.

¹² Gajoba yonononj kaenj mende amakejuto, ejemba yonononj selegia menj uma Bunja qaa mende moma kotonj ii kilenj yonoonjonj uuqeqe qaa tokoronkota lanj jenkeju. Oro soonja kaanja momakoogia honja mende kolooro oro laaligowaa siinj iwoi qerewenja iigadeen momakeju. Oro soonja ii koloogita ejembanonj lanj unjugi komunjejuti, iyonononj mono iikawaa so lansanj tompinj laligonj tiwilaawuya. Iyangiaa siinj roromongogia injonjmanjonjanonj mono kondeema onjonji tiwilaadaborowuya.

¹³ Tosaanja horonj ureenj ama onjonji kakasililinj mogito, Anutunonj iyangiaa qaagia ironja meleema onjono siimbobolo iikayadeen qagianonj ubaa. Uumeleenj onjonoj uukalenj qendeema aowombaajonj ajoroonj lombanj anji boi takapolakaya yonononj mono iikanonj

kaanagadeen kankeju. Kan dogogia asuganon qendeema iyanggiaajonadeen romonjon baonon newageen nepaqepalo nenkeju. Kaen ama onoo sele jewonggia boronja boronja gamugiawo kaanja koloouju. Iyanggio sele busugiaa siija metogowombaajon ajoajoroo iwoi asasaganon ama serowilin asuganon ama lansan aisoonkeju. “Ziozwaa eja toya kolooujon,” jen tosia onoojon mende romonjon tiligon onjombombaa korisoro momakeju.*

¹⁴ Jaagianon kairoso jaajaa uun emba injiimakejuti, ii serowilingadeen ambombaa-jon momakeju. Serowilin iwoi ambombaa siija ii mende totoon mesaowombaajon momakeju. Ejemba kongbara komakejuti, ii horon onjongi kana goraayanon kemegi horombobo menj arogia mosomakeja. Otoko ama uuroromonjoggia kotakota iikanon eja. Kaen amakejutiwaajon Anutonon seigon onjon tiwilaawuya.

¹⁵ *Yononon kana dindija gema qen uusoosoo tinjuan kema gejatootoo eja Balaam Beorwaa meria iwaa uugere kana otaankeju. Kere eja pon monjon Balaam Israel ejemba tiliqili ama onjombaatiwaajon tawa muroti, uusiinanon mono monej ii memambaajon koloon muro.

¹⁶ Koloon muroto, donji monjon kilenayaajon terenjon jen muro. Donji qaa mende jejeta kanon mono eja aronon qaa jen gejatootoo eja iikawaa uusoo nanamemen ii somonjon muro amamaaro.

¹⁷ Ejemba yononon mono apu jaaya juuguya kaanja tani laligoju. Raidimbon haamonon koosu omaya kooja qaa ii utitij onjomeji, mono iikawaa so een lansan kema kankeju. Anutonon yonoojon pangaman ziwiziwiwaa uutanon miri arenjon onjonoti, mono dutanon emukanon kemen laligon ubuya.

¹⁸ Yononon gejajuju qaa omaya jen selegia menj uma lan aweqaweale ama terenjonkeju. Sele busuwaa siingia kombombanja bologa otaan serowilin nambonambonon ejemba lan horon onjomeju. Tinjuan laligojuti, tosianon iyonoo batugianonga olon kongiti, mono ii kele qaanon kuun onjongi kana goraayanon kemegi horombobo menj arogia mosomakeja.

¹⁹ Iwoi monjon ejemba mon somonjon galen koma munkeji, iikawaa kasayanon mono ii somonjoro ii tawaya qaa een welen qen laligoja. Iikawaa so boi takapolakaya yononon kele qaa kokaen lan jenkeju, “Ono mono nono toroqen nononji saanon kasagia qaa solanja (frii) koloon onjonganja jaajaa laligowu.” Qaa kaen jenkejuto, ii kilen iyanggio anjonjoragiaa welenqeqeya koloon iikawaa kasanon laligoju.

²⁰ Yonoo kaniagianon kokaen dogoro laligoju: Ponjana Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonana ii moma koton iikaanja kanon balombaa nanamemen anjonjorayawo ii misinjon gema qenjo mono mombo iikawaa kasanon kokosiin aon osin raju. Kawaaon kanakanaiyanon kilenkilenda laligoto, tetegoyanon kileqileedaboron laligoju.

²¹ Anutonon qaanaa jen tegoro solananiwombaa kania wala mende moma koton tompin laligowuyaga, iikanon mono afaanja koloon ononaga. Kaen koloonagato, Bunja ii onanon injigon kania moma kotogi bunjagiaga kolooro. Uugia meleema iikawaa gematanon jopjan qaa kowoga gema qegiti, iikanon mono iwoi kanjanawo koloon gamu qen onjomeja.

²² *Gema qen kokosiin aon kamaan unjuroti, ii gbaqooson qaa honjaborja woi iikawaa so koloouja. Qaa jeta mon ii kokaen, “Kasunon loma mombo eleema lolonja nenkeja.” Qaa jeta mon ii kokaen, “Bao apu morininjo mono mombo eleema sumu pilinpinon lugun kemen lomu aonkeja.” Kian.

3

Pon kawaatiwaa soomonjo qaaya

¹ Oo wombo alauruna, niinon tere indin woi koi ambe onoonon kaja. Qaa jejenj, onjoo ii modaborjoto, niinon Bunja qaawaa honja koloowaatiwaajon uugia soraaya ii kuun jen gbilin onjoma tere indija woi koi kokaembaajon oojen:

² Gejatootoo ejemba soraaya yononon eenanon Bunja qaa jen laligogiti, ii mono duduwubo. Kaanagadeen Pon Hamoqeqe Toyanon jenkooto nonono onjonganja wasiwasi eja aposolurugia nononon kuma ononinji, mono ii romonjon koma gbilin aon menj laligowu. Kawaaon niinon qaa iikayadeen ooewe indija woi koloouja.

³ *Qaa mutuya mon ii kokaen moma asariwu: Kraistnon eleemambaajon ano kamban tetegoya kanon mepaqepae ejemba asugin nanamemengianon iyanggiaa siingia kombombanja bologa ii otaan mepaqepae qaa jen laligowuya.

⁴ Tosianon eleema kawaatiwaa qaaya kokaen jen qewagon laligowu: “Kawaatiwaa soomonjo qaaya ii mono dakanon eja? Ambosakonanon laligon kouma komugiti,

* 2:13: Boi yononon toron kaanja asanjon rajuto, wangogianon iyonoonon qagon jangowabo.

* 2:15: Jan 22.4-35

* 2:22: Gba 26.11 * 3:3: Juud 18

kamban iikanonja iwoi monjonj mende meleeno kemero. Anutunonj Siwe namo mokoloon orono ilawoila kuuya kanain eroti, ii mono kaanjadeen ej kouro laligojor.”

⁵ *Kaen jen qaa kota koi duduunkeju: Anutunonj monowaa monoyanonj jen koton qaayaa ku-usujanonj siwe namo mokoloon orono. Kaanagadeen jen kotooro apu deema horonj kenji apu utanonja namo asuginj kouro. Yonononj qaa kota ii mojuto, ii mende mojonj tani mondonj lan jen lolomoninj amakeju.

⁶ *Kanagen jen kotooro apu gboulunonj waama balonj tururo ejemba kamban iikanonj namononj laligogiti, ii apu nej motonj komugi.

⁷ Yonononj apunonj unjuro komugito, namo sombinj kambanj kokaamba iriimakejonj, ii gerenonj tiwilaawaatiwaa so kolooja. Anutunonj iikawaa qaaya ii gbontonj gbontonj jen kotodabororota eja. Qaa iikawaa honja koloowaatiwaa kambanjonj kanj kuuro Anutunonj ejemba anjonjoragiawo laligowuti, iyonoo qaagia jen tegonj kondeema onono tiwilaawuya.

⁸ *Kaenj koloowaato, wombo alauruna, nononano iininj gbani 1,000 ii kambanj koriga koloojato, Bunja qaa motoonjo koi mono mende duduuwu, “Weenj motoonjo ii Pombaa jaasewanjonj gbani 1,000:baa so kolooja ano gbani 1,000 iiro weenj motoonjowaa so kolooja.”

⁹ Pombaa soomonjo qaa ii honjowo koloowaato, iikawaa kambanja ii tororo mende mojonj. Tosianonj kambanj ii qero ubaatiwaaonj romonjonj lan jenkeju. Anjo kambanja mende qero ubaato, moma mokosinjonj ejemba kuuyanonj uunana meleembonjatiwaaonj mambomakeja. Monjonj gere sianonj kemebotiwaajonj mono kaparanj komakeja.

¹⁰ *Qaayaa honja koloowaato, Pombaa kaka kambanjonj mono yonjoro meme ejawaa tani kanj kuuwaa. Ii obabanj kota banananonj riiro amamaawonja. Kambanj iikanonj namo sombimbaa iwoi ii-ita kuuya ii mono gere toonj jen sogoyagadeen ewaa. Weenj koinj, senjelao ano sombimbaa iwoiya kuuya ii juquma otonj jinjererenjowo qama alinj qaombuya. Namu ano ejembanonj iwoi kuuya iikanonj menj angita eji, Anutunonj ii kuuya kondemondeema meleeno kemebaa. Kemenj jen tegoro iwoi monj mende totoonj ewaa. Awawi totoonj!

¹¹ Ilawoila kuuya ii tani kaanja juquma qaombutiwaajonj onjononj mono ejemba nomaa ja koloonj laligogi sokonaga? Kawaajonj mono nanamemenj soraaya otaanj Kraist kaanja koloonj laligowombaaonj koma gbilinj aonj laligowu.

¹² Onjo Anutuwaawaa kambanj somata ii kanj kuuwaatiwaaonj mamboma uulanjowo kawaatiwaa gawonja kaparanj koma menj laligoju. Kambanj iikanonj namowaa ilawoilaya ano weenj koinj, senjelao ano iwoiya ii gere toonj tanjururuj jewaa. Anutunonj sombimbaa ilawoilaya ii kuuya kondemondeeno juquma jedaborowaa.

¹³ *Kaenj jedaborowaato, Anutunonj iwoi asugiwaatiwaa qaa somonjorota eji, nonononj iikawaa so namo sombinj dologa mokoloonj orombaatiwaaonj mambomakejonj. Ii mokoloonj orono iikanonj keuma nanamemenj dindinja otaanj laligowonja.

¹⁴ Oo wombo alauruna, onjo kambanj somata ii kanj kuuwaatiwaaonj mamboma laligoju. Kawaajonj mono kokaenj ambombaaonj kaparanj koma nambu: Uugia soraaya koloooro Anutunonj jewonjgia boronjaa qaaya monj mende mokoloooro iwo ososogojutiwaajonj luaenonj laligowu.

¹⁵ Mamboma Pojnanaa uu taniaajonj kokaenj romonjonj laligowu: Iinonj onjo uugia meleema mombo letombutiwaa kambanja qenj koriro uro mamboma onjoma mokosinjonj laligoja. Wombo alanana Poolnoln kaanagadeen qaa iikayadeen onj onjoto, Anutunonj momakooto uuta murotiwaa so qaa ii onj onjono.

¹⁶ Iikawaa qaaya ii tereya kuuya kanonj jen oonkejato, Bunja Tereyaa utanonj qaaya tosia ii lombotawo. Kawaajonj tosonianonj ii moma asariwombaaonj janjarinj riinj bi-moonkeju. Poumapou ejemba kongbara qenj kokobimbij lanj laligonkejuti, iyonononj tereya tereya ii tondu meeranjonkeju. Iikawaa so Poolwaanonj qaa ii kaanagadeen melenqeleenj anji sipasipa koma soonkeja. Kaenj meeranjonj nama iyanjgia menj bolinj aonj gere sianonj kemebuya.

¹⁷ Yonononj kemebuto, wombo alauruna, onjononj kaenj koloowaatiwaa qaaya ii mono waladeen modaborogita laligoju. Kawaajonj mono onjonganja galen menj aonj laligowu. Jeulalanj ejemba kana sonjinj qiwitigonkejuti, onjononj mono iyonoo kele qaagianonj horonj onjono onjotaanj jinjauj kembubo. Laaligowaa tando powowonj kotakota iikanonja kaenj ligisoonj tama kamaanj unjuwabo.

* 3:5: Jen 1.6-9 * 3:6: Jen 7.11 * 3:8: Ond 90.4 * 3:10: Mat 24.43; Luuk 12.39; 1 Tes 5.2; Isa 16.15 * 3:13: Ais 65.17; 66.22; Ais 21.1

¹⁸ Pohnana Jiisaswaa kalenmorianaŋonŋ nanjuti, iikanonŋ mono mombo toroqen men somariinŋ laligowu. Hamoqeqe Tonana Kraistwaa kania moma kotojuti, ii mono toroqen moma sororogonŋ laligowu. Ii mepeseeninŋ qatanonŋ kambanŋ kokaamba akadamuyawo koloonŋ kanagenŋ tetegoya qaa kaanŋ en ubaa. Qaa ii onŋonŋ.

Jombaanonj Tere 1 Jononj Tere mutuya ano. Jen-asa-asari

Jononj uunonj jopagonj aoaowaa qaaya ii kotiin jen laligoro. Uumeleen ejemba anana Anutu ano Jiisas Kraist yorowo qokotaan nama uunana somonjonj aonj motoonjgo kolooj laligojonj.

Tosianonj qaa qolonjmolonjgoya ii ejemba kokaenj kuma soonj onjoma laligogi: “Jiisasnonj Siwe ejagadeen kolooja. Balononj iwoi kuuya ii bologa kolooja. Kawaajonj Jiisasnonj balonj eja honja mende kolooj laligoro.” Qaa kawaajonj ama tosianonj “Anutu moma laarijonj,” jenj nanamemenj awaa mesaonj sisau silemale laligonj ejemba tosaana yonj kazi ama onjngi ano qezenj injarere laligogi. Qaa senja senja kaanjonj zioz menj boliwabotiwaajonj Jononj gejanono qaaya terenonj kokaenj oonj anota karo, “Jiisasnonj Siwe ano namo ejaga motoondeen kolooja. Namononj gawonj meme ano momo meme ii iwoi bologa qaago. Kawaajonj ‘Anutu moma laarijonj,’ jenj Meria Jiisas mende mesaowonja ano alaurunana onjowo uunananonj jopagonj aowonja. Uujopa ii mono kaparanj koma ama aonjkebonja.”

Tere kokawaa bakaya wanja 6 ii kokaenj:

Laaligowaa kania ii Jiisas 1:1-4

Asasaga ano pangamanj uutanonj laaligo 1:5-2:29

Anutuwaanonj ano Satambaanonj merabora 3:1-24

Uña me ome ii mono kaniagara gosinj mobu. 4:1-6

Uujopawaa kania ano jenjkootoya 4:7-21

Momalaari anana bologa haamo amakebonja 5:1-21

Laaligo kotigaa qaaya ii Jiisas Kraist

¹ *Niinonj laaligo kotigaa qaaya jemambaajonj tere koi oojen. Waladeen laaligowaa qaa Toyanonj laligorogo kanagenj ilawoila kuuya koloojo. Iinonj laligonj kouma namononj kamaaro ii jaanananonj iima boronananonj selia oosirinij qaaya jero moma laligonij.

² *Oyanjboyanj laaligowaa Toyanonj asugirota nonononj ii iima kania nanjonj jenj dangunu kaanja nanjonj. Laaligo tetegoya qaa iikawaa Toyanonj Manjowo laligonj kouma kamaan asuginj nononoti, nonononj iikawaa Buña qaaya jenj asarinj uugia kuunjekjonj.

³ Nonononj Manjnana ano Meria Jiisas Kraist yorowo uunana somonjonj motoonjgo kolooj laligojonj. Onjo kaanagadeen uugia nonowo somonjonj motoonjgo laligowombaa-jonj moma iwoi iima moninj, ii jenj asarinj onjmakejonj.

⁴ Korisorononj uunana saa qero laligowombaaajonj qaa koi nenjaurunawo jenj asarinj oojonj. Kianj.

Pombaa asasaganonj laaligo

⁵ Buña qaa iwaa Meriaanongja moma jenj asarinj onjonjonj, ii kokaenj: Anutunonj asasagaa Toya kolooja ano iwaanonj pangamanj monj mende eja.

⁶ “Nonononj iwo uunana somonjonj motoonjgo laligojonj,” kaenj jenonj jenj kilenj kaiyakanananonj kematoukantou ama pangamanonj laligojonj eenj, mono qaa qolonjmolonjgoya jenj nanamemenananonj qaa honja mende otaanjekjonj.

⁷ Anutunonj asasagaa uutanonj laligoro nonononj iikawaa so kaiyakanana asasagaa uutanonj amakejonj eenj, mono batunananonj uunana somonjonj aonj motoonjgo laligonij Meria Jiisas Kraistwaa sayanonj mono singisonjonana kuuya songbamakeja.

⁸ “Uunananonj singisonjgo mende eja,” kaenj jewonagati eenj, mono anana tiligonj aoninj qaa honjanonj uunananonj mende nanja. Qaago!

⁹ Singisonjonana jokoloojonj eenj, iinonj mono uuta dindinjaa so soomonjgo qaaya pondanj otaanj singisonjonana mesaonj nanamemenana doogoya kuuya songbamakeja.

¹⁰ “Singisonjgo mende aninj,” kaenj jewonati eenj, mono qaa Toya uugininj Anutunonj qolomolonj jeje eja kaanja koloojo qaayanonj uunananonj mende nanja. Kianj.

2

Jiisasnonj aworo koipu Tonana kolooja.

¹ Oo kokouruna, onjononj singisonjgo ambubotiwaajonj qaa koi oojen. Ii oojento, monjonj kilenj singisonjgo anagati eenj, aworo koipu Tonananonj mono enj nononja. Jiisas Kraist iinonj Manjaa kosianonj laligonj qaa kuuya dindinjagadeen gosinj ama nonomakeja.

² Aworo koipu Tonana iinon singisongonanaa tawaya koloonj koma konjoratinj nonono. Ii ananaa singisongowaajonadeen qaagoto, mono namononj kuuya ananaa singisongonana ii kaanjadeen koma konjoratimambaajon komuro. Kian.

Tenkonjon ii kaiyaka dindiŋa.

³ Anutuwaa jojopanj qaaya tenj komakebonjati eenj, iikaanŋa kanonj ii moma mujonj, ii saanonj uuwoiya qaa moma yagojonj.

⁴ Moŋnonj “Anutu moma mujen,” jenj jojopanj qaaya mende tenj koma otaankeji, iinonj mono qolomolonj qaa jeje ejembaga kolooro qaa honjanonj iwaa uutanonj mende eja.

⁵ Qaagoto, moŋnonj Anutuwaa qaaya tenj koma otaankeji, Anutuwaa uujopayanonj mono onjonj iwaa uuta saa qero akademuyawo laligoja. Iikaanŋa kanonj Anutuwo qokotaanj motoonjo laligojonj, ii moma yagojonj.

⁶ Moŋnonj “Anutuwo qokotaan laligojen,” jeji, iinonj mono Jiisasnonj nanamemenja anoti, iikawaa so mono otaanj ama menj laligowaatiwaa so kolooja. Iikaanj mende ama menj laligoro mende sokonja. Kian.

Uujopa ambonatiwaa jojopanj qaa gbilia

⁷ *Oo wombo alauruna, niinonj jojopanj qaa gbilia qaagoto, jojopanj qaa walaga kanakanaiyanonjga enj onjonj, mono ii onj onjonjen. Jojopanj qaa walaga iikawaa Buŋa qaaya ii mono moma laligonj kougi.

⁸ Kilenj iikawaa jenkootoya gbilia ii onj onjonjen. Panjgamanonj alimambaajonj ano asasagaa honja asarinj somariinjejiwaaajonj jojopanj qaa iikawaa honja mono Anutuwaanonj ano onjoononj koloonj asuginj eja.

⁹ Moŋnonj jetanonj “Asasaganonj laligojen,” jejato, alia kazi ama muji, iinonj mono toroqen panjgamanj uutanonj laligoja.

¹⁰ Moŋnonj alia jopagonj munkeji, iinonj mono asasagaa uutanonj pondanj laligoro silianonj tosaanja singisonggo ambutiwaaajonj mende kondoonkeja.

¹¹ Kaento, moŋnonj alia kazi ama muji, iinonj mono umunjonkonjanonj kematoukantou laligonj nanamemenja panjgamanj uutanonj amakeja. Panjgamanonj jaaya menj gooro jinjaunj ama laligojiwaaajonj dakanonj kembraati, ii anjo mende moma kotonkeja. Qaago.

Anutunonj singisongonana qosolonjonkeja.

¹² Oo meraborauruna, Jiisasnonj komunj qa somata menj laligojiwaaajonj ama Anutunonj onjo singisongogia mesaonj qosolonjgodabororo. Iikawaajonj qaa koi onj onjonjen.

¹³ Oo manjruna, morononj kanakanaiyanonjga laligonj kouji, onjo ii moma munj laligonj kougi. Kawaajonj qaa koi onj onjonjen. Oo gbaworouruna, onjo kilenja Toya haamo ama munj laligojuti, iikawaajonj qaa koi onj onjonjen. Meraborauruna, onjo Manjananaa kania moma kotonj laligojuti, iikawaajonj qaa koi onj onjonjen.

¹⁴ Manjruna, morononj kanakanaiyanonjga laligonj kouji, onjo ii moma munj laligonj kougita kouju. Kawaajonj qaa koi oowe onjoononj kaja. Eja gbaworouruna, onjo Anutuwaanonj Buŋa qaa uugianonj anji kotiin nano esunjumugiawo koloonj kilenja Toya haamo ama munj laligoju. Kawaajonj qaa koi oowe onjoononj kaja. Kian.

Balombaa nanamemenj bologa mono yakariwu.

¹⁵ Onjo balombaa nanamemenj bologa ano iwoi kuuya iikanonj eji, iikawaajonj mende nanj onjomba. Moŋnonj uutanonj balombaa nanamemembaajonj nanj muji eenj, Manjananaa uujopayanonj mono iwaa uutanonj mende nanja.

¹⁶ Balombaa nanamemenj ii kokaen: Ejembanonj sele busugiaa siingia kombombanj bologa otaankeju. Iwoi jaagianonj iima iimasiin ama koposonjonkeju ano balombaa laaligogiaajonj biririgonj terereenj selegia menj umakeju. Ii ano uugere tosaanja ii Manjanonjga mende kankeja. Qaago! Ii balombaa nanamemenj bologa kolooja.

¹⁷ Balombaa nanamemenonj goronj qewaa ano iikawaa siinja bologa bologa ii kaanagadeen goronj qewuto, moŋnonj Anutuwaa uusiinja tenj koma otaankeji, iinonj mono bonj qen kambanj tetegoya qaa kotiin laligonj ubaa. Kian.

Kraistwaa tuarenjenjurutu ii mono asugiju.

¹⁸ Oo kokouruna, Kraistwaa kitia* nama tuarenjenj ama mubaati, iinonj kambanj tetegyanonj asugiwaati, kaenj jegi momakeju. Qaa iikawaa so kambanj kokaamba Kraistwaa tuarenjenjurutu mamaganonj mono asuginj nanju. Qaa iikawaa honja kaenj koloorotiwaajonj ama kambanj tetegoyaa uutanonj kouma laligojonj, iikaanj mojonj. Iikawaa aiweseya kaenj.

* 2:7: Jon 13.34 * 2:18: Kraistwaa tuarenjenj ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania ii woi. Iinonj Kraistwaa kitia nanja ano Kraist tuarenjenj ama munkeja.

¹⁹ Tuarenjen ejemba iyononon ananaa tuunnondeen laligon nonomesaon kenji. Uugia nonowo selesele somongon momalaari kanageso batunananon tondu laligon boratigi. Ananaanon kanageso hona koloowuyagati een, mono ananawo pondan qokotaagi motoon laligowonaga. Nonomesaon sigensigen nanjuti, sili iikanon mono kaniagia kokaen qendeema nonono iima mojon: Iyonoononga mononon nonowo onanon motoonggo mende koloon laligoro.

²⁰ Yononon sigensigen nanjuto, Kraistnon Unga Toroya onoo uugianon maaro bedu men inaan onono kuuya ononon qaa hona moma koton laligoju.

²¹ Ononon qaa hona mende moma kotowubotiwaajon ama qaa koi mende oon ononjen. Kawaajon qaagoto, onjo qaa hona moma kotoju ano qaa honanon qaa qolonmolonggoya mon kondoomambaajon amamaankeja. Kawaajon qaa koi oon ononjen.

²² Jiisanon Hamoqeqe Toya Kraist koloojato, mon moronon qaa ii qakoonji, iinon angomokolon ejembaga kolooja. Iinon Kraistwaa kitia nama tuarenjen ama mun Man ano Meria ii motoon qakooma oromakeja.

²³ Monon Mambaa Meria qakoomakeji, iinon Man qaa een laligoja. Monon Meria jokolonkeji, iinon mono Man kaanagadeen mokolon iwo laligoja.

²⁴ Onjo Bura qaa kakananaiyanonga moma kougiti, ii uugianon kotiin nambaatiwaajon galengia men aowu. Bura qaa moma kougiti, iikanon uugianon nambaati een, ononon kaanagadeen mono bon qen Man ano Meria yorowo qokotaan nambu.

²⁵ Kraistnon soomonggo qaa kokaen nononota eja, "Niwo nambuti een, mono laaligo oyanboyanawo onombe tetegoya qaa kotiin laligowuya."

²⁶ Tosianon batogon jinjauj men onomakejuti, niinon iyonoojon ama qaa ii oon ononjen.

²⁷ Tosianon jinjauj amakejuto, Kraistnon Unga Toroya onoo uugianon maaro bedu men inaan onomakeja. Unga Toroya iinon uugianon bon nano mende looriwuti een, ononon mono boi mombaajon mende amamaawuya. Ii kokaembaajon: Iwaa Unga Toroyanon mono nanamemen awagaa qaa kuuya kuma onomakebaa. Bedu men inaan onomakeji, ii iwoi qolonmolonggoya mon qaagoto, momo qaa hona toonga koloonkeja. Kawaajon qaa hona kuma ononotiwaa so mono qaaya kuuya ten koma Kraistwo pondan qokotaan nambu.

²⁸ Oo kokouruna, onjo mono Kraistwo koronon qokotaan nambu. Iwo nama laligonin mombo asugiwaati, kamban iikanon mende konjoma nonono gamu qaganon mende kokomomola men kembonoto, saanon iwaa jaanon awasanakaka qaganon saitinjen nambona.

²⁹ Kraistnon solana kolooji, ononon qaa ii moma kotojuti een, mono qaa koi kaanagadeen saanon moma asariwu: Ejemba kuuyanon nanamemen solana amakejuti, iyononon mono kaanagadeen Anutuwaanonga koloon iwaa meraboraana kolooju. Kian.

3

Anana Anutuwaanonga koloon meraboraana koloojon.

¹* Mibu! Siwe Manjananon nonoojon "Neenaa meraboraana," kaen nonooma iikanon uujopaya somata qendeema nonomakeja. Anana onanon Anutuwaa meraboraana koloojon. Ii koloojonwaajon balon ejembanon kanianana mende moma koton laligoju. Anutuwaa kania mende moma kotojutiwaajon ananaa kaniananaajon kaanagadeen kokobimbij ama laligoju.

² Oo wombo alauruna, kamban kokaamba anana Anutuwaa meraboraana koloon laligojon. Kaen laligon kanagen nomaen koloon laligowonati, ii asuganon mende asugija. Qaa motoonggo mojonji, ii kokaen: Iinon mombo asuganon asugiro kaitania hona jaanananon iibonati, kamban iikanondeen mono letoma ii kaanja koloowonja.

³ Daen yononon Kraistwaaajon jejeromonromon iikaan ama mun laligojuti, iinon mono ii koma konjoratin onono iwaa tani kaanja soraaya koloon laligowu.

⁴ Daen yononon singisonnggo amakejuti, iyononon mono kana qaa qen waleemakeju. Singisonnggo ii jeulalan nanamemenja.

⁵* Kraist ajo singisonngoya qaa iinon mono ananaa singisonngonana koma konjoratimambaajon kamaan asugiroti, ii moju.

⁶ Daen yononon Kraistwo bon qen nanjuti, iyononon singisonnggo mende ama laligoju. Monon singisonnggo toroqen amakeji, iinon Jiisas mende iima kania mende moma koton laligoja. Kian.

⁷ Oo kokouruna, monon jinjauj men onombabotiwaajon mono galengia men onon laligowu. Kraistnon solana koloojiwaa so mononon nanamemen solana tororo otaankeji, iinon solana kolooja.

⁸ Kilenaa Toyanon kanakanaiyanonnga singisonngo ama kouma laligoja. Kawaa so daen yonononj singisonngo amakejuti, iyonononj mono Kilenaa Toyaa bunaga kolooju. Anutuwaa Merianonj mono iwaa gawonja kisiyaen memambaajonj kamaan asugiro.

⁹ Daen yonononj Anutuwaanongga koloogiti, iyonoonongga monononj laaligo qaita mombaa uutanonj ejiwaaajonj ama singisonngo mende toroqen amakeja. Kolokoloo donggoga koloonj laligojiwaaajonj ama singisonngo toroqen amambaajonj amamaankeja.

¹⁰ Daen yonononj Anutuwaa meraboraana koloonj daen yonononj Kilegaa Toyaa meraboraana koloojuti, ii kokaen gosinj moma asariwonja: Monononj nanamemenj solanja mende otaankeji, iinonj Anutuwaa bunja mende kolooja. Kaanjadeen monononj alauruta mende jopagonj onjmakeji, iinonj Anutuwaa bunja mende kolooja. Iikawaa aiweseya kaen.

Ojo mono jopagon aonj laligowu.

¹¹ *Bunja qaawaa kota kanakanaiyanongga moma kouma laligojonj, iikawaa jopagonj qaaya ii kokaen: Anana mono uunonj jopagonj aonj laligowonja.

¹² *Kein (Kain) iinonj Kilegaa Toyaa bunja laligonj koga qero komuro. Anana mono ii kaanja koloonj laligowombo. Iinonj kokaembaajonj koga qero: Anjaa nanamemenanonj bologa kolooroto, kogaanonj ii solanja kolooro. Mono iikawaaajonja qero.

¹³ Oo uumeleen alauruna, balonj ejembanonj kazi ama onjombuti een, iikawaaajonj mono mende waliingowu.

¹⁴ *Anana uumeleen alaurunana jopagonj onjmakejonjwaaajonj ama qaa koi moma asarijon: Anana koomu kotigaa jawoya waleema laaligo kotiganonj keuma laligojonj. Monononj uujopa mende amakeji, iinonj mono toroqen koomu kotigaa uutanonj nambaa.

¹⁵ Ejemba alaurugia kazi ama onjmakejuti, ii kuuyanonj mono koomuya unu-unu ejembaga kolooju. Laaligo kotiga ii unu-unu ejemba kaanja mombaa uutanonj mende eji, ii saanonj moma yagoju.

¹⁶ Jiisas Kraistnonj laaligoya ananaajonj ama qeleema mesaonj jopagonj aoaowaa kania kaen qendeema nonono iima moma kotojonj. Anana mono kaanjadeen laaligonana uumeleen alaurunana yonoojonj ama qeleema mesaoninj sokombaa.

¹⁷ Monononj balombaa ilawoilaya soyanonj menj laligoro alianonj iwoiwaajonj amamaanj memegemeanj ano iijato, kilen bone koloonj uuta somongoji een, Anutuwaa uujopayanonj mono iwaa uutanonj nomaen enaga?

¹⁸ Oo kokouruna, jopagonj aoo ii je buu susunanandeenj tiwirigonj jenkebomboto, ii mono nanamemenananonj qaa honja otaanj ama laligowonja.

Mono Anutuwaa jaasewananonj saitingenj nambonja.

¹⁹ Anana qaa honja bunaga koloojonj me qaago? Koloojonj een, mono saanonj uunana bonjonj kono Anutuwaa jaasewananonj awasankaka nambonja. Qaa ii anana gosinj aonj kokaenj moma kotowonja:

²⁰ Uunananonj iwoi bologaajonj ama jen nononji een, nono qaa koi saanonj moma yagojonj: Anutunonj gosigosi Tonana koloonj qaanana dindinagadeenj gosiwaa. Anutuwaa roromonogyanonj mono ananaa roromonogonana uugunj uuta kolooro qaa kuuya saanonj modaboroja. Kawaaajonj mono saanonj uunana bonjonj kono laligowonja.

²¹ Oo wombo alauruna, uunananonj mende jen nononji een, anana mono saanonj Anutuwaa jaasewananonj awasankaka koloonj saitingenj nambonja.

²² Anana Anutuwaanonj jopagonj qaa tenj koninj nanamemenana ii iiro sokomakejiwaa so ama menj laligonkejonj een, iwoi mombaajonj qama koolinj qisinj mubonjati, ii mono nonono bunja qen aowonja.

²³ *Anutuwaanonj jopagonj qaa woi ii kokaen: Anana mono Meria Jiisas Kraistwaa qata menj moma laarinj uunana melembonja ano jopagonj qaa jenj kotonj nononotiwaa so jopagonj aonj laligowonja. Kaan mende ama laligowonagati, ii Anutuwaa jaanonj mende sokonaga.

²⁴ Daen yonononj Anutuwaanonj jopagonj qaa tenj komakejuti, iyonononj mono Anutuwo qokotaan laligogi Anutunonj yonowo rapingonj nanja. Iinonj ananawo rapingonj nanji, ii Unjaya Toroya nonono uunananonj sane nunuj laligojiwaaajonj moma kotojonj. Kianj.

4

Unja me ome ii mono kaniagara gosinj mobu.

¹ Oo wombo alauruna, gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganonj gomanj so liligonj laligojutiwaaajonj qaa kuuya ii uulanawo mende menj moma laariwu. Anutuwaa Unjanonj me ome monononj sololooro qaa jeji, ii mono wala anggotetenonj ama gosiwu.

² Anutuwaa Uņayaa kania ii mono kokaen gosin mokoloowu, “Jiisas Kraistnoņ kamaan sele busuwo koloon laligoro,” daen yononon qaa ii jen asuginkejuti, iyononon kuuya Anutuwaa buņa koloou.

³ Moņnoņ Jiisaswaa kania kaen mende jen asuginkeji, iinon Anutuwaa buņa mende koloou. Kraist tuarenjen Toyaa omeyanon mono iwaa uuta sololooro qaa jenkeja. Moņnoņ asugin Kraistwaa kitia nama tuarenjen ama mubaa,* qaa kaen injigoti, iinon mono kamban kokaamba namonon asugija.

⁴ Oo kokouruna, oņo Anutuwaa buņa koloogi Uņa Toroyanon uugianon nama namowaa omejiilanņa ii unuugun haamo ama oņomakeja. Kawaajon gejatootoo ejemba takapolakaya ii saanon haamo ama oņoma laligowutiwaa so koloou.

⁵ Yononon balombaa buņa koloogi namowaa omeyanon sololoon oņomakeju. Kawaajon balombaa nanamemenņa otaan qaa jegi uumeleembaa gadokopa ejemba yononon qaa-giaajon geja ama momakeju.

⁶ Anana Anutuwaa buņa koloonin Uņa Toroyanon sololoon nonomakeja. Anutu moma mujuti, iyononon anana qaa jenin iikawaajon geja qeņ momakeju. Anutuwaa buņa mende kolooujuti, iyononon anana qaa jenin iikawaajon geja mende ama momakeju. Qaa honņa Uņaya ano angomokolombaa omeya yoroo kanagara ii mono iikaen gosin moma kotonkebon. Kian.

Anutunon uujopawaa kania koloou.

⁷ Oo wombo alaurana, Anutunon jopagon aoawaa wanjaleya koloou. (Kawaajon uujopa ii apu jaayaan en koumakeja.) Kawaajon anana mono jopagon aon laligowonņa. Kaen ama laligojoni, kuuya anana Anutu moma mun iwaanonņa kolokoloo donņoga koloon laligojon.

⁸ Anutunon uujopawaa kondokondoo Toya koloou. Iikaen koloojiwaaajon moņnoņ ejemba mende jopagon oņomakeji, iinon Anutu mende moma mun tompin laligoja.

⁹ Anutunon uujopaya batunananon asuganon kokaen qeņdeema nonono: Iinon Meria motoonņo ii nemun koma nonono kotiin laligowonņatiwaaajon ama wasiro namonon kamaaro.

¹⁰ Anana Anutu jopagon mun iikanon uujopa mende kondoonin kolooroto, uujopawaa kania ii kokaen: Anutunon wala jopagon nonoma singisonņonana koma konjoratimambaajon Meria wasiro ananaanon kamaaro.

¹¹ Oo kokouruna, Anutunon kaen hononņa qaa jopagon nononotiwaajon ama anana mono kaenjaaden uunananon jopagon aonkebonņa. Uujopa mende ama aonin mende totoon sokonņa.

¹² *Moņnoņ Anutu kamban moņnoņ mende iiroto, jopagon aon laligojoni een, Anutunon mono uunananon leinņon nano uujopayanon uunana saa qero akadamunanawo koloon laligojon.

¹³ Anana Anutuwo qokotaan laligonin iinon uunananon leinņon nanji, ii Uņaya Toroya nononotiwaajon ama moma koton uuwoi mende amakejon.

¹⁴ Manņanon Meria gomaņa gomaņa anana Hamoqeqe Tonana koloowaatiwaaajon wasiro kamaaro. Nononon ii iima moma nanņon jenkejon.

¹⁵ Moņnoņ “Jiisas Anutuwaa Meria koloou,” jen asuginkeji, Anutunon mono iwaa uutanon leinņon nano iinon Anutuwo qokotaan laligoja.

¹⁶ Anutunon uutanon jopagon nonomakeji, nono iikawaa kania moma koton iikanon moma laarinkejon. Anutunon uujopawaa Toya koloou. Kaanņa koloojiwaaajon moņnoņ ejemba jopagon oņoma laligoji, iinon mono Anutuwo qokotaan nano Anutunon iwaa uutanon leinņon laligoja.

¹⁷ Kaen laligonin Anutuwaa uujopayanon goonņon kalan koma nonoma uunana saa qero akadamunanawo laligojon. Kraistnoņ namonon tatawaga laligoroti, anana tani kaanņa laligojon. Iikaanņa laligojoniwaaajon ama Anutuwaawaa jenteego kamban somatanon Kraistwaa jaanon keuma iikanon awasanņaka koloon saitinņer nambonņa.

¹⁸ Anutunon jopagon nonono nama een toon toroko mobombo. Singisonņo ejemba Anutunon singisonņogiaa ironņa meleema oņombabotiwaajon toroko momakejuto, Anutuwaawaa uujopayanon uunana saa qeji een, iikanon mono toroonana kuuya yakaridaboronkeja. Kawaajon moņnoņ toroko momakeji, iinon jopagon nonomakejiwaa kania ii tororo mende modaboroja.

¹⁹ Iinon wala jopagon nononotiwaajon ama anana uujopa amakejon.

* **4:3:** Kraistwaa tuarenjen toya ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania woi. Iinon Kraistwaa kitia nanņa ano Kraist honņa tuarenjen ama munkeja. * **4:12:** Jon 1.18

²⁰ Moñnoñ “Anutu jopagojen,” jejato, alia kazi ama munkeji, iinoñ mono ejemba qolomolongoja kolooja. Iikawaa kania ii kokaen: Alia iima kilen mende jopagon muji een, iinoñ Anutu mende iima ii mono nomaen jopagon munaga?

²¹ Moñnoñ Anutu jopagon munkeji, iinoñ mono alauruta kaanagadeen jopagon onjoma laligowa. Anutunoñ uujopawaa jojopan qaaya kaen anota eja. Kian.

5

Uumeleen ejemba anana haamo amakebonja.

¹ Daen yononon Jiisas moma laarin “Hamoqeqe Tonanaga kolooja,” jenkejuti, ii kuuyanoñ mono Anutuwaanonga kolokoloo donogoga koloon laligoju. Daen yononon Maña jopagonkejuti, ii kuuyanoñ mono iwaa Meria kaanagadeen jopagon munkeju.

² “Anutuwwa meraboraanja jopagon onjonon,” jenin qaa iikawaa honja ii anana kokaembaajon gosin aon mojon: Anutu jopagon mun jojopan qaaya ten koma otaankejonj een, mono Anutuwwa meraboraanja kaanagadeen jopagon onjomaakebonja. Iikawaa aiweseya ii kaen.

³ *Anutu jopagon mubonatiwwa honja ii qaa tenkonkon. Anutuwaanon jojopan qaa otaanin sokonja. Jojopan qaaya ten konin lombotawo mende koloowaa.

⁴ Anutuwaanonga kolokoloo donogoga kolooninji, anana kuuyanoñ saanon iwaa jeta ten koma balombaa nanamemen bologa haamo amakebonja. Anutunoñ momalaari nonono iikawaa qaganon qama koolinin Anutunoñ balombaa nanamemen bologa ii qen yakariro kamaadabororota laligojon. Haamo ambonatiwwa kania morota moñ mende eja.

⁵ Anana haamo mende ambonagati een, daen yononon ii ambuyaga? Jiisas Anutuwwa Meria kolooji, moñnoñ ii moma laarin mono balombaa nanamemen bologa haamo amakebaa. Kian.

Anutunoñ Meriaa qaa kokaen nanjon jero:

⁶ Jiisas Kraist Anutuwwa Meria kolooji, ii nomaen mojon? Jiisasnoñ apunoñ kemero Jonon oomulu men muro Anutunoñ kamban iikanon qaa ii jero mogi ano kanagen saya molaamambaaajon ano iikanon qa aro moñ Siwenonnga kolooro mogi. Qaa apunoñ indin motoonjo kolooroti, iikayadeen qaago. Siwe Toyanoñ qaa nanjon jeroti, iikawaa aiweseya ii apu ano sa, woi ii. Toroqen Uña Toroyanoñ qaa ii jenkeja. Iinoñ qaa honjaa Toya koloojiwaaajon ama qolonjomambaaajon amamaankeja.

⁷ Nanjonanjo qaa karoonj ii kaen moninja eja.

⁸ Qaa karoonj iikawaa aiweseya ii Uña, apu ano sa. Qaagia ii ororon asuganon monin sokondaboroja.

⁹ Qaa jakeyanon kouma nanjonanjo amakejuti, ii saanon moma anjaln anjon komakejonto, Anutuwwa nanjonanjo qaayanon mono ejemba qaanana uugun powowon kotakota kolooja. Anutunoñ Meriaajon “Neenaa Meranaga,” qama kania kaen asuganon nanjon jero. Kawaaajon qaa ii gema qewombo.

¹⁰ Moñnoñ Anutuwwa Meria moma laarinkeji, nanjonanjo qaa Toyanoñ mono anjo iwaa uutanon laligoro iwaa kania saanon moma yagonkeja. Moñnoñ Anutu mende moma laarinkeji, iinoñ mono nanjonanjo qaa Toya anja men kamaan aon eja qolomolongoja koloonkeja. Anutunoñ qaa kota Meriaajon nanjon jeroti, iinoñ qaa ii mende moma laarjiwaaajon mono Anutu iyanja gema qen munkeja.

¹¹ *Anutunoñ qaaya kokaen nanjon jero, “Niinoñ laaligo kombombanja onjomambaaajon jeweti, neenaa Merananoñ mono laaligo kombombanja iikawaa kondomondoo Toya kolooja.”

¹² Iwaa Meriawo qokotaan laligoji, iinoñ laaligo kombombanja bunja qen aon laligoja. Anutuwwa Meriawo mende qokotaan laligoji, iinoñ laaligo kombombanja mende bunja qen aon laligoja. Kian.

Laaligo kotigaa kania

¹³ Uugia meleema Anutu Meriaa qata ii moma laarinkejuti, niinoñ tere koi onjojon oonjen. Laaligo kotigaa bunja koloojuti, onjonon iikawaa kania tororo moma kotowutiwaaajon ama koi oojen.

¹⁴ Anana saanon awasankaka koloon Anutuwwa kosianoñ kema qama koolin nama kokaen moma yagonkejon: Naa iwoiwaajon iwaa uusiña otaan qama koolin mubonati, iinoñ mono qamakoolinana ii mobaa.

¹⁵ Ii me ii kawaaajon qama koolinin qamakoolinana mobaatiwaaajon mojonj een, mono qaa koi kaanagadeen moma kotojon: Naa iwoiwaajon qama koolin mujonj, ii kuuya mono ananaa bunananaga koloowaa.

¹⁶ Moŋnoŋ alia iiro ŋiŋgiŋgo ano iikanonŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowaati, iinonŋ mono alia iwaajonŋ Anutu qama kooliro hamo qeŋ muro laaligo kotiganonŋ keubaa. ŋiŋgiŋgo Anutunonŋ mesaowaatiwaa so aŋgiti, qaa koi mono iyonŋoŋonŋ jejeŋ. Tosianonŋ ŋiŋgiŋgo aŋgi iikanonŋ koomu kotigaa buŋa koloowuti, iyonŋoŋonŋ qama kooliwutiwaajonŋ ii mende jejeŋ. Qaago.

¹⁷ Nanamemeŋ bologa kuuya ii ŋiŋgiŋgo kolooja. Koposo tosaŋa aninŋ iikanonŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowonŋa. Kianŋ.

Uumeleer ejemba anana Anutuwo qokotaanŋ nanjonŋ.

¹⁸ Daerŋ yonŋononŋ Anutuwaanonŋa kolokoloo donŋgoga koloogiti, iyonŋoononŋa moŋnoŋ ŋiŋgiŋgo mende toroqerŋ amakeji, ii mojonŋ. Anutuwaanonŋa kolokoloo donŋgoga koloonŋ laligoji, iinonŋ mono iyanŋa galeŋ meŋ aoro Kilerŋaa Toyanonŋ ii mende qelanjinŋ mewaa.

¹⁹ Anana qaa koi mojonŋ: Anana Anutuwaa buŋa koloŋonŋo, gomaŋ so yonŋononŋ uugia mende meleema Kilegaa Toyaa ku-usuŋ baatanonŋ laligogi galeŋ koma oŋomakeja.

²⁰ Qaa koi kaanŋagadeerŋ mojonŋ: Morononŋ eja hoŋa toonŋ kolooji, anono ii moma mubombaajonŋ Anutunonŋ Meria wasiro kamaanŋ moma-asa-asari nonono. Morononŋ eja hoŋa toonŋ kolooji, anana iwo qokotaanŋ motoonŋo koloonŋ laligojonŋ. Eja hoŋa toonŋ ii Anutuwaa Meria Jiisas Kraist. Iinonŋ Anutu hoŋabonŋa ano laaligo kotigaa kondomondoo Toya kolooja.

²¹ Oo kokouruna, tando lopionŋ ano beŋ qolonŋmolonŋgoya tosanonŋ kokosiinŋ qelanjinŋ oŋombubotiwaajonŋ mono oŋoanŋia galeŋ meŋ aonŋ laligowu. Kianŋ.

Jombaanon Tere 2 Jonon Tereya ano 2 kolooro. Jey-asa-asari

Bunja Tere kokawaa toya iinon iyanjaa qata “Jotamemeya mon,” qaro. Iinon tere ii “Wombo emba ano iwaa meraborauruta,” yonoojon ano. Qaa aasangoya ii uumeleen kanageso mombaa sareqaaya. Merabora ii kanageso ano wombo emba ii yonoo galengiaga. Bunja Terewaa qaa toroga kokanon jopagon aowombaaon uu kuuy nonomakeja ano boi takapolakaya yononon ejemba kuma ononji qaagianon seiwabotiwaa galen meme qaaga koloaja.

Buk kokawaa bakaya waja 4 ii kokaen:

Qaa mutuya 1-3

Uujopa ii iwoi waja 4-6

Qaa doogoyanon seiwabotiwaa galen meme qaa 7-11

Terewaa qaa kota waja 12-13

¹ Oo emba soro, Anutunon meweengon gono uumeleen kanagesouruga galen koma onoma nanjan. Niinon onjo qaa honjaa so uu wombonanon jopagon onomakejen. Neenodeen qaagoto, ejemba qaa honja moma kotojuti, kuuya iyononon mono kaanagadeen onjo jopagon onoma laligoju. Niinon jotamemeya koloojen ano giwo qaa amin mobojon kan tere oojen.

² Qaa honanon uunananon nama ananawo tetegoya qaa en ubaa. Niinon Bunja qaa iikawaajon ama jopagon ononjen.

³ Anana qaa honja otaan uunon jopagon aon laligojon ee, Manj Anutu ano Meria Jiisas Kraist yoronon mono kiankomun ano kalenmorian nononi luaenon laligowonja.

Uujopa ano qaa honja ii motoon otaawu.

⁴ Manjon uujopawaa jenkooto qaaya nononoti, iikawaa sogadeengoo kanagesouruga tosonian qaa honjaa so nanamemengia ama menj laligoju. Niinon siligia kaanja iibe korisoro somata nomakeja. Kianj.

⁵ *Oo wombo alana emba somata, kamban kokaamba jenkooto qaa oon gonjen, ii qaa dologa qaago. Qaa kanakanaiyanongga kanain moma kouninji, niinon qaa ii mombo oon kokaen jey koton gonjen: Anana mono uunananon jopagon aon laligowonja.

⁶ Jopagon aon laligowombaa qaaya jejen, iikawaa honja ii kokaen: Anana mono Anutu waa jojopan qaa kuuya ten koma nanamemenana ama menj laligowonja. Kuuya ononon jojopan qaa kanakanaiyanongga moma laligon kougiti, ii kokaen: Onjo mono uugianon jopagon aon laligowu.

⁷ Angomokolon ejembanon Jiisas Kraistwaaon kokaen jey asuginjeju: “Hamoqeqe Toyanon balon eja sele busuwu asugimambaaon amamaaro.” Kaen jey asugin tiliqili angj enkalolon koloonkeja. Angomokolon ejemba kaanja ii Kraistwaa kitia nama tuarenjen ama munkeju. Ejemba kaanja mamaganon mono balonja balonja liligon lanj kema kan laligoju.

⁸ Nononon uuwaa gawon menin honja uugianon kolooroti, iikanon soon janjon qaambabotiwaaon mojen. Kawaaon angomokolon ejembanon enkalolon ama onombubotiwaaon mono galengia menj aon laligowu. Kaen laligogi uugiaa honanon mende sooro Ponjon tawagia kuuya onondaborowaa.

⁹ Kraistnon qaa kuma nononoti, mojon ii mende qokotaajato, ii uugun qaa toroqero melokanjin jenkeji, iinon Anutuya qaa een laligoja. Daen yononon Kraistwaa Bunja qaanon qokotaajuti, iyononon mono Manj ano Mera yorowo kotiin laligoju.

¹⁰ Mojon Bunja qaa jumuja ii mende menj onoonon kaji, onjo mono iwaa jolonja mende jey mirigianon mende horogi uba.

¹¹ Mojon iwaa jolonja jewaati, iinon mono kilenaa binawo hororo qaganon uro ororon bosimbaota. Kianj.

Qaa tetegoya

¹² Niinon onoojon qaa seiseiya oomambaaon siin mojentto, ii papia serananon inknon oomambaaon mende moma mesaojen. Onoonon kusu kan jaasewan qen qaa amin mobombaaon mamboma jejeromoyromon anjen. Aitongowonjati, kamban iikanon ain-jolon rama amin moma korisoronana asugidaboron uunana saa qero laligowombaaon mojen.

* 1:5: Jon 13.34; 15.12, 17

¹³ Anutunonj emba alaga galenj gawombaaionj meweenjgoroti, emba soro iwaa kanage-sourutanonj yeizozogia anji goononj kaja. Kianj.

Jombaanon Tere 3 Jonon Tereya ano 3 kolooro. Jen-asa-asari

Bunja Tere kokawaa toya iinon iyanjaa qata “Jotamemeya monj,” qaro. Iinon Tere ii uumeleerj kanageso mombaa jotamemeya monj qata Gaius iwaajonj ano. Gaiusnonj uumeleerj ejemba tosaanja miri ano nembanene iwoinonj ilaerj onjoma laligoro. Kawaajonj ii mepeseerj muro ano tompe eja monj qata Diotrefes iwaajonj galenj meme qaa jero.

Buk kokawaa bakaya wanja 5 ii kokaerj:

Qaa mutuya 1-4

Jononj Gaius mepeseerja 5-8

Diotrefeswaa galenj meme qaa 9-10

Demitriuswaa korisoro qaa 11-12

Buk kokawaa qaa kota wanja 13-15

¹* Oo wombo alana Gaius, niinonj jotamemeya monj koloorj giwo qaa aminj mobojonj kanj tere oojerj. Niinonj qaa honjaa so uunanonj jopagonj goma laligojerj.

² Oo wombo alana, goo kokoosoganonj Anutuwo qokotaerj qeangoro laligojanji, ii mojerj. Kaanjadeerj sele gbiligibili laligonj iwoi kuuya kanonj toomorianj mokoloorj laligowaatiwaaajonj Anutu qama koolijerj.

³ Uumeleerj alaurunana tosianonj goonongga kanj goo sunduga kokaerj nanjonj nijogi, “Giinonj Anutuwaanonj qaa honja ii pondanj otaerj ama menj laligojanj.” Kaerj nijogi mobe korisoro somata kondoonj nono.

⁴ Noo kokourunanonj Anutuwaanonj qaa honja otaerj ama menj laligojuti, niinonj buju kaanja moma hononja qaa aisoonjkejerj. Buju morota monjonj korisoro uuta ii mende uuguro mojerj. Kianj.

Jononj galenj eja qata Gaius mepeseerja.

⁵ Oo wombo alana, gii uumeleerj alaurunana welenj qerj onjoma iikanonj pondanj nama laligojkejerj. Yojoonongga tosianonj gomanj liligonj onjoononj kanjkejuti, ii kalanj koma onjomakejerj. Moma onjonjanji me qaago, ii kilenj awaagadeerj ilaerj onjomakejerj.

⁶ Gii uuganonj jopagonj onjoma laligonati, iyojoonongga tosianonj koi kanj momalaari tuumbaa jaagianonj kaniaga kaerj nanjonj jegi moninj. Kawaajonj alaurunana kaanjanonj onjoononj kawuti, ii mono ilaerj onjoma laligona saanonj afaangjonj gawonj menj kanagia toroqerj kembu. Gawonj kaanja ii Anutuwwa jaanonj sokombaatiwwa so mono toroqerj menj laligowa.

⁷ Yojoononj Kraistwaa bunjaga koloojutiwaaajonj ama iyanjgiaanonj gomanj mesaonj liligonj qabunjaya jerj seinjeju. Gawonj kaerj menj uumeleembaa gadokopa ejemba yojoonongga nembanene iwoi monj mende anjalinj menjeju.

⁸ Kawaajonj Jiisaswaa alauruta nononanodeerj alaurunana kaanja ii koma horonj nanjonj onjoninj sokombaa. Anana gawonj bakaya ii menj iikanonj qaa honjaa Toya motoonj welenj qerj muninj qaaya honjanonj seinjkebaa. Kianj.

Diotrefes kaanja koloowabotiwaa galenj meme qaa

⁹ Niinonj momalaari tuunj onjoonj tere monj ooweto, Diotrefes jotameme eja iinonj batugianonj galenj wanj laligomambaa siinja moji, iinonj qaanaa geja mende ama telambelanj amakeja.

¹⁰ Kawaajonj niinonj onjoononj kawenagati eerj, mono iwaa nanamemenja bologa ii asuganonj jewe kokaerj mobuya: Iinonj nonoojonj andoqege qaa jerj qolongonj kisama jerjkeja ano qaagadeerj mende jerjkeja. Qaagoto, uumeleerj alaurunana gomanjlili gawonj menjkejuti, iinonj ii mende koma horonj onjomakeja ano alaurunana tosianonj koma horonj onjombomaaajonj mojuti, iinonj ii anjonj koma onjoma momalaari tuunjanongga utama onjono seleejgerj kamaerjkeju.

¹¹ Oo wombo alana, gii nanamemenj bologa qaagoto, nanamemenj awaa ii mono otaerj laligowa. Daerj yojoononj nanamemenj awaa ama menj laligojuti, iyojoononj Anutuwwa meraboraanja kolooju. Daerj yojoononj nanamemenj bologa ama menj laligojuti, iyojoononj Anutuwwa kania mende moma kotonj sopa seleejgerjanonj laligoju.

* 1:1: Apo 19.29; Room 16.23; 1 Kor 1.14

¹² Demetrius eja iikawaa kania ii awaa. Alaurunana kuuyanon kaen jenkeju. Qaa honaa Toya anjo qaa ii kaanjadeen nanjon jenkeja ano nononon toroqen iwaajon qaa ororon jenkejon. Nononon qaa jenkejon, ii qaa hona toon kolooji, ii mojan. Kian.

Yeizozo qaa tetegoya

¹³ Niinon goojon qaa seiseiya oomambaajon siina mojento, ii kirifi ano inknon oon gomambaa so mende moma mesaojen.

¹⁴ Niinon uulanawo goonon kan giimambaajon mamboma jejeromonromon anjen. Aitongowonjati, kambar iikanon saanon jaasewan qen aon qaa qaa amin mobon.

¹⁵ Anutunon luae qen gono laligowa!

Momalaari alaurunana koi laligojuti, iyononon yeizozogia angi goonon kaja. Giinon kaanjadeen uumeleen alaurunana giwo nanjuti, ii anja anja noonon yeizozona injiona mobu. Bonjon!

Juudawaanonj Tere Juudanonj Tereya ano. Jeŋ-asa-asari

Juuda ii Jiisas ano Jeims yoroŋ kogara. Tosianonj “Kraist moma laarijon,” jeŋ qaa doogoya ejemba kuma soonj onjoma laligogiti, Juudanonj iyonoojonj ama galenj meme qaa ooro. Bunja Tere koi torodaamonj. Qaaya ii 2 Piito 2 qaa iikawaa so. Juudanonj Kraistwaa alauruta ananaa uunana kokaenj kuuro, “Anutunonj anana kamban so moma laariwombaaajonj momalaari nonono kanagesouruta koloojonj, onjononj mono momalaariagianonj seij kotiiwaatiwaaajonj toroqen manja qen laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1-2

Boi takapolakaya yonjoo kanagia ano jenteegogia 3-16

Toroqen pondan moma laariwombaa jeŋkootoya 17-23

Kotumotue qaa 24-25

¹ *Juuda bisop Jeimswaa koga niinonj Jiisas Kraistwaa welenj qen munj uumeleenj alauruna onjowo qaa amij mobombaaajonj kanj tere koi oojenj.

Anutu Manjananonj onjooma uu konojanonj jopagonj onjono Jiisas Kraistnonj sopa somonjonj onjono laligoju.

² Anutunonj mono kiankomunj uujopaya kelemalelen onjono luaenonj laligowu. Kianj.

Bunja qaa meeqeeranjonwaa galenj meme qaa.

³ Oo wombo alauruna, Anutunonj hamo qen nonono letoma motoonj Siwewaa bunja koloojonj, niinonj iikawaa qaaya jeŋ asarij oonj onjomambaaajonj siinj somata moma laligowe. Laligonj laligowe bimooro toroqen mambomambaaajonj amamaajen. Kawaajonj tere oonj uugia kokaenj kuun onjonjen: Anutunonj momalaariwaa qaa batuya kuuya ii ejemba soraaya tataanjkota anono menj galenj konij mende utegowaatiwaaajonj ano bunjananaga kolooja. Kawaajonj boi takapolakaya tosanonj Bunja qaa melokanjij ambubotiwaajonj mono boŋ nama manja qen laligowu.

⁴ Ejemba tosanonj mondonj uumeleenj tuun batugianonj oloŋ kondondonjonj kougi kaniagia doogoya ii asuganonj mende asugiro laligoju. Anutunonj ejemba kaanja yonjoo qaagia mono wala eerjanonj jeŋ tegoro oogita siimbobologianonj yonjoo qagianonj umambaaajonj anja. Anutananonj qaaya ama kalenmorianjaa kania honjanonj ninisaamakejato, ejemba anjonjoragiao yonjononj mono iyangiaa serowilij nambonjambongia turuwutiwaaajonj ama kalenmoriambaa qaaya ii meeqeeranjonj melenqeelenji bolinjkeja. Kaenj ama ananaa Somatanana motoonjo Jiisas Kraist Porjana kolooŋ namakeji, ii qakooma gema qerkeju.

⁵ *Onjo qaa kuuya ii mono kamban koriga modaboronj laligojoto, kilen galenj meme qaa koi duduuwubotiwaajonj mombo kokaenj jeŋ gbilij onjomambaaajonj mojen: Poŋonj kanagesouruta Iijipt kantrinonja metogonj uruano kagito, kanagenj tosanonj kamban moŋonj mende moma laarij mugiti, ii kondemondeenj ama onjono tiwilaagi. Galenj meme qaa iikaanja ii onjoojonj ama mombo jejenj.

⁶ Kaanjagadeenj Anutunonj Siwe gajobauruta galenjonjonj toonjia ama onjono laligogito, iyonjooŋonja tosanonj uugere ama qaa baatanonj mende kema iyangiaa galenjonjonj toonjia galenj koma onjombombaaajonj uumotoonj mende ama sopagia kororoogi. Qaa qootogo angitiwaaajonj ama Anutunonj ii hagonj onjono jinjaronj dunj mirigia mesaonj kamaagi. Kamaagi “Kamban somatanonj qaagia jeŋ tegomanja,” jeŋ gbadononj gbadononj onjoma pangamanj utanonj onjono rama kougita kambanj tetegoya qaa rama ubuya. Galenj meme qaa ii onjoojonj ama mombo jejenj.

⁷ *Tani motoonjo iikanonj Sodom, Gomora ano gomanj tosaanja liligonj ragiti, iyonjooŋonj koloo. Ejemba yonjononj kaanjadeenj serowilij ama selewaa siingia kombombanja meeranjonj tania monj kokaenj angj: Eja woi iyanjarodeenj ano emba woi iyanjarodeenj agimij aonj laligogi. Kaenj laligogi Anutunonj ironjia meleema onjono gere jeta tetegoya qaa onjoro siimbobolo moma laligonj kouma laligowuya. Kaenj laligonj boi takapolakaya yonjoo galenj menj aowombaa kaisarenanaga kolooŋkeju.

⁸ Ejemba takapolakaya yonjononj kambanj kokaamba tani motoonjo kaanjadeenj amakeju. Jaagia meleeno iwoi unjanjaya lanj iima iikanonj mondonj otaanj iyangiaa selegiaa laaligogia ii menj bolinj kokojinjinj mokolooŋkeju. Iikaanja kanonj Anutu jejewili

* 1:1: Mat 13.55; Maak 6.3 * 1:5: Eks 12.51; Janj 14.29-30 * 1:7: Jen 19.1-24

ama jenkonjonjon jen mun ku-usuna men kamaan amakeju. Kaen ama Siwewaa bensakon kawali ejemba asamaranjiawo eukanon laligojuti, iyonjoonjon uuqege qaa tokoronkota jen onomakeju.

⁹ *Kaen amakejuto, Siwe gajoba waja qata Maikel iinon kaanagadeen kaen amambaajon moma bimondjon amamaaro. Maikelnon Mooseswaa qamoyaajon Kilenaa Toyawo angowowo ama mondongosi ano. Ii ama uma kamaaroto, kilen uuqege qaa tokoronkota ii jen tegon mumambaajon awasajkaka mende mokolon amamaaro. Amamaan kokaanadeen jen muro, "Pon ajo mono mindinjon gomba."

¹⁰ Maikelnon kaanagadeen ii amamaaroto, ejemba soosooya yononon mono selegia men uma Bunja qaa mende moma kotonkejuto, kilen iikawaaajon uuqege qaa tokoronkota lan jenkeju. Tompin laligon oro soona kaan lansan laligoju. Momakootogia honja mende kolooro oro laaligowaa siingia qerewenja iikayadeen momakeju. Iyangiaa siin momogia injonmanjonja iikanon mono kondeema onono tiwilaawuya.

¹¹ *Anutunon boi takapolakaya yonoo irongia meleema onono siimbobolo somata mobutiwaajon qama wanjinjonjon "Yei!" jejen. Ejemba soosooya yononon eja Kein (Kain) iwaa kania metetereen kemakeju. Kanagen kere eja pon monjon eja qata Balaam tawa muro Israel ejemba tiligon onono jinjaun kenji. Boi takapolakaya yononon Balaambaa silia otaan monen mokoloowombaajon uugere moma iwoi ilinlan ama bimbingon lan soonkeju. Eja qata Koora iinon Mooses ano Aaron yanjisen qaganon tuarenjen ama oroma iikanon tiwilaaroti, boi yononon mono Koora kaanja gejajuju ama laligon tiwilaawuya.

¹² Uumeleen ononon uukalen qendeema aowombaajon ajoron lomban angi boi takapolakaya yononon iikanon kaanagadeen kankeju. Kan dogogia asuganon qendeema iyangiaajonadeen romonjon baonon newageen nepaqepalo nenkeju. Kaen ama onoo sele jewongia boronja boronja gamugiawo kaanja kolooju. "Ziozwaa eja toya koloojon," jen ala onjoon mende romonjon kele qaa lan jenkeju. * Koosu omaya toontoon konja qaa kaanja laligogi haamonon utiitjin onono lansan kema kankeju. Honja koloowaatiwaa kambanjon geria geria araroga hongia qaa kaanja nanju. Gulun senja kaanja koloon wala koomuya koloon tiigia laaligo kotigaa kanianonja qonjoma tama mombo komun kotiigi indin woi kolooro koomuya totoon koloon laligoju.

¹³ Yononon kowe siri usunawo kaanja lan qindiingi nanamemengia gamuyawo iikanon kokopa godomaruruyawo kaanja asuganon asuginkeja. Sengelao tosia kanagia sonjin lan kamaankejuti, yononon mono iikawaa so jinjaun qenkeju. Sengelao iikawaa so kamaan Anutunon yonjoon panjaman ziwiziwawo uutanon mirigia arenjoroti, mono dutanon emukanon kemen kamban tetegoya qaa rama ubuya.

¹⁴ *Aadambaa sakonaa esia qata Eenok iinon kaanagadeen ejemba takapolakaya yonoo gejatootoo qaagia waladeen kokaen jerota eja: "Mobu, Ponjon Siwe kawali ejemba toroya tauserja tauserja janggogia uuta somata ii unjuama kamaan asugiwuya.

¹⁵ Asugin korebore ananaa qaanana jen tegowaa. Ejemba anjonjoragiawo yononon nanamemen anjonjorayawo otaan singisonjogogia anjonjoragiawo ama kougiti, ii kuuya gosin iikawaa ironja meleema onono kuuya yonoo qagianon ubaa. Qinji ejemba anjonjoragiawo yononon qaa jaanon kemekeme gamuyawo iikanon Anutu jen qewagon mun kougiti, iikawaa ironja kuuya meleema onono siimbobologia moma laligowuya." Eenoknon galer meme qaa kaen jero.

¹⁶ Boi soosooya yononon jenkonjonjon temboma sosenae kaanja njindin-nunduru lan jen aonkeju. Iyangiaa siingia kombanjan bologa otaan teqerereen selegia men uma jaba-arambaran amakeju. Ejemba tosaanja goda qen kele unjuti een, ii iwoi meleema iyangiaajon onombutiwaa siinja moma kelebele amakeju. Kaanja laligoju.

Galer meme ano qambanmaban qaa tosia

¹⁷ Kaen laligojuto, wombo alauruna, Ponjana Jiisas Kraistwaa aposolurutanon boi takapolakaya yonoo qaagia mono waladeen jedaborogita eja. Ono yonoo qaagia dudu-uwubotiwaajon mono galengia men aon laligowu.

¹⁸ *Aposol yononon qaa kokaen jegi, "Jiisaswaa kaka kambanjon toriro kamban tetegoya kanon mepaqepae ejemba koloowuya. Yononon iyangiaa siingia kombanjan bologa otaan laaligo anjonjorayawo laligowuya." Kaen jegi.

* 1:9: Dan 10.13, 21; 12.1; Isa 12.7; Dut 34.6; Zek 3.2 * 1:11: Jen 4.3-8; Jan 22.1-35; 16.1-35 * 1:12: Boi yononon toron kaanja asanjon rajuto, wanjogianon iyonjoonon qagon janjowabo. * 1:14: Jen 5.18, 21-24 * 1:18: 2 Piito 3.3

¹⁹ Ejemba takapolakaya yononon batugianon uudendeen ama onongi siinsereren ambubo. Unja Toroyanon mende sololoon onono balombaa siin kombombanja bologanon galen koma onono ii otaankeju.

²⁰ Oo wombo alauruna, Anutunon momalaari qaita mon ononoti, ii mono tandogia sewanja uuta kaanja kolooja. Ononon mono momalaari iikawaa qaganon nama nanjon aon kotikotii mokoloonkebu. Unja Toroyanon inaan onomakejiwaa so mono iwaa kususunon nama qama koolin laligowu.

²¹ Anutunon jopagon onomakeji, onono iwaa uujopayanon bon qen nambu. Ponjana Jiisas Kraistnon kiankoomu onoma mombo asugiro laaligo kotiganon keuma oyanboyon laligowu. Onono kamban ii kan kuuwaatiwaaon kaparan koma mam-boma laligowu.

²² Ejemba uugia meleembombaaon uuwoi anjuti, ii mono kiankomun onoma uujopa qaganon laligowu.

²³ Tosianon gere bolanon kemen tagowombaaon anjuti, ii kemebubotiwaajon mono uulanawo horon wanja somonjon onongi letombuyaga. Tosianon siingia kombombanja bologanon galen koma onono qemasolonen laligojuti, ii mono kiankomun onoma laligowu. Kaanja laligowuto, ononangiaa laaligogianon boliwabotiwaajon mono keegia moma laligowu. Qemasolonen yononon singisonogoya singisonogoya angii iikanon uugia selegia saa qero asuganon totowin laligojuti, iyonoojon mono galengia men aon laligowu. Kokojinjin ambubotiwaajon mono opo surugia jewonawo ii kaanjaadeen sisigia men mende oosiriwu. Kian.

Mepemepese qaa

²⁴ Mono Anutu mepeseenkebona. Iinon onono tama kamaan unuwabotiwaajon ama sopa somonjon onomambaaon kotijia. Iinon saanon unuama iyanjaa jaasewananon ononono keuma solanja koposowaa qaagia qaa nama asamaranja iima aisoon otokorian maama laligowu.

²⁵ Anutu motoonngo iinon Hamoqeqe Tonana kolooja. Ponjana Jiisas Kraistnon nemun koma nonono Anutu mepeseen munin qata akadamyawo koloon en ubaa. Iinon monowaa monoyannga kanain kouma Uutanana ku-usunawo kolooja ano kamban kokaamba toroqen iwoi kuuya esunmuyanon galen koma kamban tetegoya qaa Pon koloon nonoma laligon ubaa. Qaa ii onanon.

Aisisaan Kraistnoŋ qaa aasanŋoya Jon isaano. Jeŋ-asa-asari

Jiisasnoŋ namo mesaonŋ Siwe gomanonŋ uro gbani 65 kawaa so tegoro aposol Jononŋ Tere koi ooro. Kambanŋ kanonŋ uumeleenŋ kanageso Jiisas moma laarigiti, ii sisiwerowero somata ama onŋonŋi. Jon ii wato qata Patmos kanonŋ anŋi kapuare mirinonŋ kaanŋa raro. Patmos laligoro Anutunonŋ jaaya meleenŋ iwoi kanagenŋ koloowaatiwaa unŋaya iiro. Patmos ii wato melaa (Yurop ano Afrika) Batugaranonŋ Kowe (Mediterranean Sea) kanonŋ eja. Efesus mesaonŋ Saut waagenŋ 80 kilomiita kembaga. Room gawmanŋ yonŋononŋ kikekakasililinŋ ejemba qaagia jeŋ tegonŋ konjoma onŋonŋi iikawaa kapuare mirinonŋ tani laligogi. Olonŋ kombombaajonŋ amamaagi. Balonŋ ii qararanŋkonŋona, jamoya seiseiya. Jononŋ iyonŋoo batugianonŋ laligoro Siisa-kiŋ Nerwa iwaa kambanŋanonŋ (gbani 96-98) isanŋi kamaaro.

Qaa waŋa kokaenŋ: Jiisasnoŋ Satan ano kereuruta kuuya haamo ama meŋ kamaanŋ onŋondaborowaa. Kaenŋ ama momalaari ejemba kotuegonŋ nonono Siwe donŋoga ano namo donŋoga kanonŋ keuma tetegoya qaa oyanŋboyanŋ laligowonŋa. Sisiwerowero uutanonŋ laligogiti, iyonŋononŋ lombo moma mokosinŋonŋ Jiisas moma laarinŋ pondanŋ boŋ qeŋ nambutiwaajonŋ kuunŋ onŋomakeja. Jiisasnoŋ qaaya qaaya kaanŋa jeŋ kotonŋ isaano Jononŋ moma Tere koi ooro. Ii uumeleenŋ ejemba uunana nanŋgowombaajonŋ ama ooro. Sareqaa ano qaa aasanŋoya ii mamaga. Qaa tosaanŋa moma kotowombaajonŋ moma bimbimŋojonŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 11 ii kokaenŋ:

Qaa mutuaya 1.1-8

Zioz tuunŋ 7 yonŋoo teregia 1.9-3.22

Tere pipipiŋiia aaso 7:nanonŋ soomonŋgoya 4.1-8.1

Romonŋ qaita monŋ 7 uugi 8.2-11.19

Jewenanŋ nemuŋa ano jeŋnemba woi 12.1-13.18

Jaameleenŋ unŋa kania kania 14.1-15.8

Anutuwaanonŋ irinŋonŋsoonŋ qambi 7 maagi 16.1-21

Babilon siti, jeŋnemba, gejatootoo takapolakaya ano Satan ii tiwilaawu 17.1-20.10

Jenteegowaa kambanŋ somata 20.11-15

Siwe namo donŋoga ano Jerusalem donŋoga 21.1-22.5

Qaa kota tetegoya 22.6-21

¹ Anutunonŋ iwoi kambanŋ mende koriro koloowaati, iikawaa tania gawonŋ memeuruta ninisaambaatiwaajonŋ moma Jiisas Kraistwaajonŋ qendeema gejatootoo qaa jeŋ isaano. Aisano Siwe gajoba monŋ wasiro welenŋqeqeya Jon noononŋ kanŋ nijoro mobe.

² Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaanonŋ Buŋa qaa nanŋonŋ jeŋ asarinŋ qendeema nono Jon niinonŋ iwoi ii jaana meleenŋ uunŋ iibeti, ii kuuya iikawaa so toroqenŋ nanŋonŋ jeŋ asarinŋ oojenŋ.

³ Monŋonŋ gejatootoo qaa koi weenŋgowaati, iinonŋ mono simbawonŋawo kolooja. Jiisas-waa kaka kambanŋanonŋ torija. Kawaaajonŋ tere kokanonŋ qaa ooweta eji, ejemba ii geja ama mobuti, ano ii moma sorogonŋ anŋonŋ kombuti, iyonŋononŋ kaanŋagadeenŋ simbawonŋawo kolooja. Kianŋ.

Jononŋ Eisia prowinswaa zioz tuunŋ 7 yonŋoo jolonŋgia ooro.

⁴ *Jon niinonŋ Eisia prowinswaa zioz tuunŋ 7 onŋoojonŋ kokaenŋ oojenŋ:

Monŋonŋ kotiinŋ laligogi, monowaa monoyanonŋga laligonŋ kouroti, ano mombo eleema koubaati, iinonŋ mono kalenŋmorianŋ onŋono luaenonŋ laligowu. Kaanŋiadeenŋ Anutuwaa unŋa waŋa 7 iwaa jinŋkaronŋ dunŋ batanonŋ nanjuti, iyonŋononŋ mono kalenŋmorianŋ onŋonŋi luaenonŋ laligowu.

⁵ *Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaa kania pondanŋ nanŋonŋ jeŋ asarinŋ laligonŋ mutuaya koomunonŋga waaro. Iinonŋ namowaa eja ponŋ yonŋoo Ponŋgia kolooja. Iinonŋ sayanonŋ sonŋgbama sinŋgisonŋgonananonŋga isama nonoma jopagonŋ nonomakeja.

⁶ *Iinonŋ anana iyanŋaa bentotonanŋonŋ ama meŋ letoma nonono kinŋ kaanŋa koloojonŋ. Buŋa gawonŋ galeŋjuruta (priist) ano iyanŋaa Maŋa Anutuwaa welenŋ qeŋkejonŋ. Anana iwaa qabuŋaya ano ku-usuŋa mepeseeninŋ kambanŋ tetegoya qaa akadamuyawo enŋ ubaa. Qaa ii onŋanonŋ.

* 1:4: Eks 3.14; Ais 4.5 * 1:5: Ais 55.4; Ond 89.27 * 1:6: Eks 19.6; Ais 5.10

⁷ *Iibu, Kraistnoŋ mono kokoosu uutanon kawaa! Kawaati, kamban iikanon anana korebore ii jaananon uun iiboŋa. Kana boria ano maroŋa qetooŋiti, iyoŋonon mono kaanagadeen ii iibuya. Ejemba tuuŋa tuuŋa balon so rama kenjoŋi, anana mono ii iima korebore iwaajon ama jinŋen qama amburereŋ mewoŋa. Qaa ii oŋanon, uuwoiya qaa.

⁸ *Poŋ Anutu kotiiŋ laligoji, iinon kokaen jeja, “Niinon walawala laligoŋ (iwoi kuuya mokolooweta kanagen jewe qaono) tetegoya qaa laligoŋ umaŋa. Kawaa so niinon tere nemuŋa mutuya A ano tere nemuŋa konoga Z koloojen.” Niinon ku-usuŋ kuuyaa Toya monowaa monoyanoŋga laligoweta laligoŋ kouma laligojen ano mombo eleema koumanja. Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋaa tania ii kokaen iibe:

⁹ Jon niinon oŋoo uumeleen neŋagia koloojen. Kraistwo qokotaawe iyaŋaa bentotonon noma noono ejembanon siimbobolo ama nongi konajilin momakejen. Ii oŋowo motoon moma mokosiŋgoŋ kaparan koma kotiiŋ nanjen. Anutuwaanon Buŋa qaa jen seiŋ Jiisaswaa kania nanŋon jen asariŋ laligowetiwaajon nuama kema wato qata Patmos iikanon noonŋi laligowe.

¹⁰ Pombaa sonda kendon rara kamban moŋnon Uŋa Toroyanon turuŋ nono umbeumbenanon qananon uro gemananoŋga qa somata moŋ mobe. Qa otoŋa ii romon qaita moŋ (biugel) qaji, iikawaa taniŋaen kolooro.

¹¹ Qa iikanon kokaen nijoro, “Ilawoila uun iibagati, iikawaa qaaya mono tere pipipii-iyanon oowa. Ooŋ ana zioz tuuŋ 7 yonoonon kemba. Siti 7 yonoo qagia ii kokaen: Efesus, Smirna, Pergamum, Taiataira, Sardis, Filadelfia ano Laodisia.”

¹² Qaa kaen nijoro otoŋa mobeti, “Ii moronon?” jen iima momambaajon eleemba. Eleema nama lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 nanŋi iibe.

¹³ *Lambewaa duŋ rara iikawaa batugianon eja moŋ iibe kaitanianon Siwe gomambaa Eja hoŋaa kaanŋ kolooro. Malekuya koriga koma hororo kana susuyanon kamaan tururo. Opo jokaŋa goulyawo ii iin kasa kaanŋ mankiila koma nano.

¹⁴ *Wan juyanon tualalakota koosu kombo (snow) kaanŋ kolooro. Lama juya soŋbbaŋgi taaliji, mono iikawaa so iibe. Jaa kotanon gere bolan kaanŋ jen asariro nano.

¹⁵ *Kana susuyanon sostoniŋ goota kolooro. Aen braas gerenon oogi jero gogorin toonkeji, mono iikawaa so kokobilibiliawo ero. Qaa nijoro mobeti, ii apu soma-tanon sia kiringkiriŋanon kuuro otoŋa somata momakejoŋi, mono iikawaa so ero.

¹⁶ Boria dindiŋanon ŋengelao 7 meŋ nano. Buutanonŋga manjawaa soo somata (bainat) jeta leelee sulutuk aanaga kamaaro. Jaasewanon ween jaaya kuuya asarid-aboronkejiwaa so asariro iibe.

¹⁷ *Niinon ii iima uuna doŋgoro iwaa kanianon tama kamaan koomu tani ewe. Kaanŋ ewe boria dindiŋanon noo wanŋanon meŋ kokaen nijoro, “Mono toroko mende moba! Niinon walawala laligoŋ (iwoi kuuya mokolooweta kanagen jewe qaono) tetegoya qaa laligoŋ umaŋa.

¹⁸ “Niinon laaligo Toya koloojen. Komuŋ laligoweto, moba, niinon mono gbilin waama laaligo kombombaŋa tetegoya qaa laligoŋ umaŋa. Niinon koomuwaa kondomondoo Toya galen koma koomu gomaŋ Toya uuguŋ kiya melaa meŋ laligojen.

¹⁹ Kawaajon iwoi kamban kokaamba kolooji ano kanagenon koloowaati, niinon iikawaa kania gisaambe iibaga. Iwoi iibagati, ii mono papianon oona ewa.

²⁰ ŋengelao 7 boro dindiŋanon rajuti ano lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iijani, iikawaa kanagia aasangoŋa ii kokaen: ŋengelao 7 ii zioz tuuŋ 7 yonoo gajoba galengiaa sare kolooji. Lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iikanon mono zioz tuuŋ 7 iyoŋoo saregiaga kolooja.” Kiaŋ.

2

Efesus uumeleen kanageso yonoo qambanmamban qaa

¹ Jiisasnoŋ toroqen jero, “Jon giinon mono Efesus sitiwaa zioz tuuŋ yonoo poŋ qerewenja gajobagiaajon tere kokaen oowa,

“Moŋnon boro dindiŋanon ŋengelao 7 meŋ lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 yonoo batugianon kema kan namakeji, iinon qaa kokaen jeja:

² Niinon goo nanamemengaa kania moma kotoweta kokaen eja: Giinon nogo arin gawona kotiiŋ meŋ laligoŋkejan. Anŋosisiriŋon kaparan koma mokosiŋgoŋ laligoŋkejan. Ejemba doogoya yonowo ala mende meŋ aon oŋanon sureen konjoma oŋomakejani, ii

* 1:7: Dan 7.13; Mat 24.30; Maak 13.26; Luuk 21.27; 1 Tes 4.17; Zek 12.10; Jon 19.34, 37 * 1:8: Ais 22.13; Eks 3.14

* 1:13: Dan 7.13; 10.5 * 1:14: Dan 7.9; 10.6 * 1:15: Eze 1.24; 43.2 * 1:17: Ais 44.6; 48.12; Ais 2.8; 22.13

mojenj. Tosianonj wasiwasi eja aposol mende koloonj kilenj qagia kaenj qamakejuti, giinonj ii angotetonj ama gosinj onona qolomolonj qaa jejegiaa kaniagianonj asuganonj asugiro.

³ “Tosianonj noo qanaajonj ama kakasililinj ama gonjgi kaparanj koma siimbobolo moma mokosingonj laligona. Esunkamakamaa olanj mende ama laligonato, iwoi kuuya moma mokosingonj nama laligona, ii mojenj.

⁴ Kaanja laligonato, uugaa qaaya monj kokaenj mobe mende sokonja: Walawala uuga meleema hononja qaa jopagonj noma laligonato, uuganonj mono sologoro kambanj kokaamba olomoonj laligojanj.

⁵ “Walawala uukoisoro somata moma laligonato, iikanonjadeenj loorinj olomoonj kamaanj qenj laligojanj. Gii mono geenгаа kanaga ii romonjonj moma kotowa. Kawaajonj mono uuga meleemba. Walawala uumeleembaa iwoiya anati, mono iikawaa so mombo toroqenj amba. Uuga singisongoya iikanonja mende meleembagati eenj, niinonj mono goononj kanj lambewaa dunj raraga qetegowe uumeleenj kanageso Efesus kanonj mombo mende ewaa.

⁶ Kamaanj guroto, goonj kokaenj mobe qeangoja: Giinonj Nikolaitj yonjononj nanamemengia togonj uuduudu amakejanj. Niinonj kaanjadeenj ii togonj kawaajonj uuduudu amakejanj.

⁷ * “Onjononja morononj gejiawo laligoji eenj, Uña Toroyanonj zioz tuunja tuunja ananaajonj qaa jenkeji, iinonj mono ii geja ama moma kotowa.

“Monjonj angobato bologa kuuya uugunj haamo ambaati, niinonj ii wambe Anutuwaa oyanboyanj gawononj (paradais) eukanonj uma laaligo kotigaa gere umuganonj rama kota nenj laligowaa.” Kianj.

Smirna uumeleenj kanageso yonoo qambanjmambanj qaa

⁸ * “Smirna sitiwaa zioz tuunj yonoo ponj qerewenja gajobagiaajonj mono tere kokaenj oowa,

“Komunj gbilinj kotiinj laligoji, iinonj waladeenj laligonj (iwoi kuuya mokolonj kanagenj jero qaono) konoga laligonj ubaati, iinonj qaa kokaenj jeja:

⁹ Giinonj konjajilinj moma kamaanjqegeta koloojani, ii mojentonj, Anutuwaa jaanonj qabunaganonj uuta kolooro simbawonj koloojanj. Tosianonj Juuda ejemba mende koloonj kilenj qagia kaenj qamakejuti, iyonjononj mepaqepae ama gema qenj gonjgi angosisiri momakejanj, ii mojenj. Yonjononj ‘Qamakooli miri honja koloojonj,’ jenj kaiyakagianonj Satan mepeseenjeju.

¹⁰ “Siimbobolo moma laligowagato, iikawaajonj toroko mende moba. Moba, Kilenjaa Toyanonj angobatononj ama onjomambaaajonj ejemba kuunj onono onjononjga tosaanja unjuama kapuare mirinonj onjoombu. Angosisiri ama onjombuti, onjo ii weenj 10 moma laligowu. Jaawo laligowuyaga me komuwuyaga, mono niwo pondanj nanjgi niinonj laaligo kotigaa ila wage onjomanja.

¹¹ * “Onjononja morononj gejiawo laligoji eenj, Uña Toroyanonj zioz tuunja tuunja ananaajonj qaa jenkeji, iinonj mono ii geja ama moma kotowa.

“Monjonj angobato bologa kuuya uugunj haamo ambaati, iwaa selianonj komuro motoonjgo koloowaato, koomu indenj woia ii mende komuwaa.” Kianj.

Pergamum uumeleenj kanageso yonoo qambanjmambanj qaa

¹² “Pergamum sitiwaa zioz tuunj yonoo ponj qerewenja gajobagiaajonj mono tere kokaenj oowa,

“Monjonj manjawaa soo somata (bainat) jewoita leelee sulutuk aanja menj laligoji, iinonj qaa kokaenj jeja:

¹³ Giinonj laaligo raraga dakanonj ama laligojanj, ii mojenj. Satanonj anjo jinjaronj dunj raraya kuurota eji, gii mono iikawaa kosianonj laligonjejanj. Kilenj noo qana menj niwo toroqenj qokotaanj namakejanj. Satambaa laaligo raraya Pergamum siti kanonj ero Antipasnonj noo kanana pondanj nanjonj jenj kotiinj nano onjo batugianonj kanonj qegi komuro. Giinonj nii moma laarinj nomakejanj, qaa ii kambanj iikanonj kaanjagadeenj mende kolatinj qakoona.

¹⁴ * “Kaento, uugaa qaaya melaa monj kokaenj mobe mende sokonja: Goo kanageso batugianonj tosonianj gejatootoo eja takapolakaya qata Balaam iwaa jinjaunj arembo laligonj otaanjeju. Kantri tosaanja yonjononj nembanene menj tando lopionj yonoo nandunj mamatewoo bunja qenj kanagianonj anjgi esungianonj tururoti, Israel ejembanonj ii mende nenkeji. Wala mende negito, Balaamnonj eja qata Baalak kokaenj kuma muro, ‘Gii mono Israel ejemba ii newutiwaaajonj tutugonj onjomba.’ Kaenj kuma kuunj onjoma siwa

* 2:7: Jen 2.9; Ais 22.2; Eze 28.13; 31.8

* 2:8: Ais 44.6; 48.12; Ais 1.17; 22.13

* 2:11: Isa 20.14; 21.8

* 2:14:

kaanja utuj anoti, iyonononj mono iikanonj osinj afaanjon negi ano serowilinj lanj anji. Onoononga tosianon Balaambaanon momo arenj ii otaankeju.

¹⁵ “Kaanjadeenj goo kanageso batugianonj tosia Nikolait yonoononj momo qolonjmolongoya menj otaankeju.

¹⁶ Kawaajonj gii mono uuga meleemba. Kaenj mende ambagati eenj, niinonj mono uulanjwo goononj kanj kanagesouruga kaanja ii metama onjomanj. Buunanonj manjawaa soo somata (bainat) eji, iikanonj manja qerj kotonj gilinj onjomanj.

¹⁷ * “Onoononga morononj gejiawo laligoji eenj, Unj Toroyanonj zioz tuunja tuunja ananaajonj qaa jenkeji, iinonj mono ii geja ama moma kotowa.

“Mojononj angobato bologa kuuya uuguj haamo ambaati, niinonj mono nene aasargoya qata mana ano jamo taanja mumanja. Woi ii mube jamo taanja iikanonj qata dologa oogita ewaati, ii yanodeenj weenjonj mobaa. Tosianonj ii mende mobuya.” Kianj.

Taiataira uumeleej kanageso yonoo qambanjmambanj qaa

¹⁸ “Taiataira sitiwaa zioz tuunj yonoo ponj qerewenja gajobagiaajonj mono tere kokaenj oowa:

“Anutuwaa Meriaa jaa kotanonj gere bolanj kaanja menj asariro kana susuyanonj soseninj aenj braas kaanja kokobilibiliawo kolooji, iinonj qaa kokaenj jeja:

¹⁹ Niinonj goo nanamemenj gaa kania moma kotoweta kokaenj eja: Giinonj Anutu jopagonj moma laarinj muj gawonj menkejanj ano angosisiri kaparanj koma moma mokosinjgonj laligonjkejanj. Kanakanaiyanonj iwoi ama menati, ii kambanj kokaamba menj seinj ama menkejanj.

²⁰ * “Kaenj menkejanto, uugaa qaaya monj kokaenj mobe mende sokonja: Giinonj emba qata Jezebel iwo uumotoonj ama ii mende totonj sureenj munkejanj. Iinonj gejatootoo emba mende koloojato, kilenj iyanjaa qata kaenj qamakeja. Iinonj ejemba tutugonj kokaenj kuma onjomakeja: Tando lopiombaa nandunj mamatewoo nembaneneya bunja qerj kanagianonj anji esunjanonj tururoti, ii mono saanonj nenj laligowu. Kaenj kuma onjoma gawonj meme alauruna kuuj onjono loorinj jinjaunj kema ii nenkeju ano serowilinj lanj amakeju.

²¹ Niinonj Jezebel uuta meleembaatiwaaajonj kambanj mubeto, serowilinj mesaonj uuta meleembaatiwaaajonj mende moma tondu laligoja.

²² “Kawaajonj niinonj emba ii qewe ji kiro salenonj enj siimbobolo mobaa. Kaanjagadeenj iwo serowilinj amakejuti, iyonononj nanamemenj gaa bologa ii mende mesaonj uugia meleembuti eenj, niinonj mono ii kaanjagadeenj unjuwe siimbobolo kanjanjawo mubu.

²³ * Iwaa meraborauruta ii mono unuj konjoratiwe komuwu. Kaenj kolooro zioz kanageso kuuya onononj injiima noo kania kokaenj moma yagowu: Niinonj ejemba uuroromonj gaa gosinj qaa jegia ano uusiinj gaa kuuya moma komunj nanamemenj gaa so kitia meleembe kuuya motomotoonj onjoo qagianonj ubaa. Niinondeenj mono iikawaa Toya koloojenj.

²⁴ “Yonoojonj kaenj koloowaato, Taiataira onjoononga tosianonj Jezebelwaa momo arenja ii mende otaankeju. Kaenj mende anji onjoojonj mepaqepae kokaenj ama menj onjomakeju, ‘Onj roromonj keemeyaa kania mende moma kotonj seleenjenj laligoju.’ Mepaqepae kaenj ama menj onjomakeju, Satambaa bunja momowaajonj qa kaanja qamakeju. Niinonj zioz tuunj kuuya onjoojonj kokaenj jewe mobu: Niinonj lombo monj mende toroqenj ambe onjoo qagianonj ubaa.

²⁵ Onj Bunja qaa menj laligojuti, mono iikanonj qokotaanj laligowu. Ii mono pondanj otaanj laligonj ugi nii mombo eleemanj.

²⁶ * “Mojononj noo uusiinj na otaanj angobato bologa kuuya uuguj haamo ama laligonj komuwaati, niinonj ii ku-usunj mube waba kantria kantria galenj koma onjoma laligowaa.

²⁷ Manjanonj ku-usunj nono ii bunja qerj aonj Ponj laligojenj. Kaanjadeenj onjoononga monjonj haamo ambaati, niinonj ii galenkonjonj gawombaa ila wageya ano aenj taa gbaruya mumanja. Ii mube iikanonj gomanja gomanja ejemba galenj koma onjoma kotakota mindinjgonj onjoma laligowaa. Gbakonj monjonj gbarunonj qerj qosonjuti, iinonj mono iikawaa so qaa qootogo ejemba taa gbaru powowonj kotiga iikanonj unuj kondeema mendeema onjono qeqelala laligowuya.

²⁸ Kaanjagadeenj gomanj aanja widi senjelaoya mumanja.

²⁹ “Onjoononga morononj gejiawo laligoji eenj, Unj Toroyanonj zioz tuunja tuunja ananaajonj qaa jenkeji, iinonj mono ii geja ama moma kotowa.” Kianj.

* 2:17: Eks 16.14-15; 16.33-34; Jon 6.48-50; Ais 62.2; 65.15 * 2:20: 1 Kinj 16.31; 2 Kinj 9.22, 30 * 2:23: Ond 7.9; Jer 17.10; Ond 62.12 * 2:26: Ond 2.8-9

3

Sardis uumeleen kanageso yonoo qambanmamban qaa

1 Jiisasnoy toroqen kokaen jero, "Sardis sitiwaa zioz tuun yonoo pon qerewenja gajobagiaajon mono tere kokaen oowa,

"Moñnoy Anutuwaa uja waja 7 ano sengelao 7 ii borianon raro men laligoji, iinon qaa kokaen jeja: Niinon goo nanamemengaa kania moma kotoweta kokaen eja: Giinon ejemba jaagianon gbilin laligojaniwaa qata bosimakejanto, Anutuwaa jaanon koomuya koloojan.

2 Kawaajon mono uuga tooro moma waaba. Goo nanamemenganon noo Anutunaa jaanon akadamyawo mende kolooja. Goo kaniaga gosin kaen mokoloowe. Goo kanageso utanon uumeleen ejemba tosaan toroqen laligojuto, iyononon kaanagadeen komuñ tagowombaaajon anju. Kawaajon giinon mono men kotiin onjoma laligowa.

3 * "Anutuwaa iwoi gonji buña qen aon monati, ii mono uu womboganon somonjon romongowa. Buña ii mono ten koma uuga meleemba. Gbiligbili mende laligowaati een, niinon mono yongoro meme kaanja oloñ kan asugimana. Kamanatiwaa aua kambañ mende mona qaanon mono uulanawo qaganon uro lombo mokoloowaga.

4 Kaento, Sardis zioz tuun onoo batugianon ejemba afaandia ononon opo surugia awagadeen galen kongi jewonawo mende kolooja. Kawaajon yononon saanon maleku taanjon selegianon mouma niwo kema kan laligowuya. Yononon kaanja koloon laligowutiwaa so koloju.

5 * "Moñnoy angobato bologa kuuya uugun haamo ambaati, iwaajon mono maleku tualalakota mugi mouma laligowaa. Iwaa qata laaligo kotigaa buk papianon oogita eji, niinon ii mende kondeemana. Manaa jaasewanon keuro Siwe gajobaurutanon iigi qata saanon asuganon jokolon onjomanja.

6 "Onoononja moronon gejiawo laligoji een, Uña Toroyanon zioz tuunja tuunja ananaajon qaa jenkeji, iinon mono ii geja ama moma kotowa." Kian.

Filadelfia uumeleen kanageso yonoo qambanmamban qaa

7 * "Filadelfia sitiwaa zioz tuun yonoo pon qerewenja gajobagiaajon mono tere kokaen oowa,

"Moñnoy Eja Toroya ano Honabonja koloon kin Deiwidwaanon kiiya meria men galen koma laligoji, iinon qaa kokaen jeja: Iinon nagu metano moñnoy ii koma kii ii memambaajon amamaawaa. Iinon ii koma kii mero kiro moñnoy ii metambaajon amamaawaa.

8 Niinon goo nanamemengaa kania saanon moma kotojen. Alana moba, goo esunganon kamaanqeqeta kolooji, ii mojen. Kamaanqeqeta kolojato, giinon noo Buña qaana ten koma kanana otaan qana mende qakooma laligona. Kawaajon niinon nagu moñ baganon metambe moñnoy ii komambaajon amamaawaa.

9 * "Moba, tuun moñ yononon 'Qamakooli mirinanawo kolojon,' jen kaiyakagianon Satan mepeseenjeju. Juuda ejemba mende koloon kilen qasia kaen gama qolonjon jenkeju. Niinon ejemba ii kuun onombe goo kaniaga moma asariwuya. Ii moma asarin kan goo kanaganon usugon kamaan jopagon gomakejenji, ii asuganon jokoloowu.

10 Niinon kaparan koma lombo moma mokosinjon nama kotiiwagatiwaaajon jeweti, giinon noo jenkootona ii angon koma otaan laligona. Kawaajon niinon kaanagadeen gii kokaen analin angon koma gomanja: Konjilin kambañ qaita moñ kan kantria kantria sokoma namonon laligon kenjuti, ii angotetenon ama onombaa. Kambañ iikanon kan kuuro niinon gii konjilin iikanon metogon wanga somonjon gomanja.

11 "Niinon mono uulanawo eleema kamanja. Moñnoy guugun kouma tawa memeyaa kambañonon haamo ama gombabotiwaajon mono uuwaa hina en gonji, ii mono pondan kalan koma laligona mende soowa.

12 * Moñnoy angobato bologa kuuya uugun haamo ambaati, niinon mono ii wama noo Anutunaa mepemepese jigo (tempel) utanon kuuwe tandoya koloowaa ano kambañ moñnoy ii mombo mende mesaawaa. Iikanon laligoro selianon neenaa Anutunaa qata, Anutuwaa sitiaa qata ano neenaa qana dologa qa karonn ii oomanja. Anutanonon Jerusalem sitia donggoga ii iyanaa gomanon eukanon ano eji, iikanon Siwenonja kamaan namonon asugiwaa.

13 "Onoononja moronon gejiawo laligoji een, Uña Toroyanon zioz tuunja tuunja ananaajon qaa jenkeji, iinon mono ii geja ama moma kotowa." Kian.

* 3:3: Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Isa 16.15 * 3:5: Eks 32.32-33; Ond 69.28; Isa 20.12; Mat 10.32; Luuk 12.8 * 3:7: Ais 22.22; Job 12.14 * 3:9: Ais 49.23; 60.14; 43.4 * 3:12: Ais 21.2; Ais 62.2; 65.15

Laodisia uumeleen kanageso yonoo qambanmamban qaa

14 **“Laodisia sitiwaa zioz tuun yonoo pon qerewenja gajobagiaajon mono tere kokaen oowa,*

“Mon qata Aamen, iinon Anutuwaa qaaya pondan nanjon Dangunu honabonja kolooja. Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloori galen komakeji, iinon qaa kokaen jeja:

15 *Niinon goo nanamemengaa kania moma kotoweta kokaen kolooja: Uuga mende olomooja ano noo gere bolananon uuganon mende jenkeja. Oo uuganon olomoonaga me gere toonaga, iikanon mobe sokonagato, biiwianon kotamototan laligona mende sokonja.*

16 *“Mon me mon sokonagato, uuganon boronja mon geregere ano greganon mende jeji me uuhamo mende koloojani, ii mende sokonja. Gere ano hamo batubatu uuwoinon lan laligojanjiaajon mono buunanonga sulaan gombe kemebag.*

17 *Geengaa selega menj uma kokaen jenkejan: Niinon eja kindimbiri qabunanawo koloojen. Eshina menj seiñ sonanon mokoloojen. Siiseweweya qaa laligon iwoi mombaajon mende amamaajen. Kaen jenkejanto, kaniaga honja mende moma kotojanj, ii kokaen: Giinon mono uunjonjan ama tapekokoro laligona tosonian wosomomo ama gomakeju. Wanaya laligon jaaga gooro titou sele bombolan laligonkejan.*

18 *“Kawaajon qambanmamban qaa kokaen gonjen: Giinon noononga iwoi karonj koi sewanja mewa: Eja kindimbiri qabunagawo koloowagatiwaaajon mono goul gerenon dalasisi oon godomaruruya mendeenji sostonj kamaanj qaonoti, ii mono sewanja mewa. Sele bombolan laligonkejanj, iikawaa gamuya kolangiwagatiwaaajon mono maleku taanja sewanja menj mouba. Jaaga gooji, iikawaajon mono jaaosowaa keleya ii sewanja menj jaaga tororo uuwagatiwaaajon moriwa.*

19 **Niinon wombo alauruna jopagon onomakejenj, ii kuuya kilenagiaajon temboma jen onoma mindinjindinj ama onomakejen. Qeangowutiwaaajon kaen amakejen. Kawaajon gii mono jeulalan mesaon uuga meleema singisonogoga gema qen laligowa.*

20 *“Moba, niinon naguronj qen nanjen. Monjonj noo qaa arona moma uu naguya metambaati, niinon mono iwaa miri uutanonj uma iwo rabe iinon niwo ainjolon rama motoon nembanene newota.*

21 *“Niinon angobato bologa kuuya uugun haamo ama Manjanon nuano iwaa jinjaron dujanon kamaanj kooronjon rajen. Kawaa so monjon angobato bologa kuuya uugun haamo ambaati, niinon mono ii wambe noo jinjaron dujanon kamaanj kooronjon rabaa.*

22 *“Onoononga moronon gejiawo laligoji een, Unja Toroyanonj zioz tuunja tuunja ananaajon qaa jenkeji, iinon mono ii geja ama moma kotowa.” Kianj.*

4*Jaana meleeno monjon Siwewaa jinjaron jakenon raro iibe.*

1 *Kawaa gematanon jaameleen mombo kolooro Siwe goman naguya mon aantano iibe. Iibe aro wala romonj qaita monj (biugel) kaanja qaa jero mobeti, iinon toroqen kokaen nijoro, “Gii mono kokaen kouna gemagenj iwoi koloowaati, ii qendeema gomanja.”*

2 **Kaen nijoro iikanondeen Unja Toroyanonj turunj nono umbeumbenjon qananonj uro iwoi kokaen iibe: Siwe gomanj uutanonj jinjaron dunj ero monjon iikanonj raro.*

3 *Raroti, iwaa jaasewanja asasaganonj mono taronjii me kowonjin qata jaspaa ano qilimomoso bumbunja me kowonjin qata karnilian iikawaa so bilibiliawo asarinj ero. Marilolonj monj tere mundaya mumunj kaawoya me kowonjin qata emerald kaanja kanon jinjaron dunj ii kuuya liligon tonjonj ero.*

Dunj wana liligon dunj 24:yanonj raju.

4 *Jinjaron dunj tosaanja 24 iikanonj dunj wana ii liligon ragi iyonoo qagianonj Anutuwaa jotamemeuruta 24 ragi. Yonononj malekugia tualalakotagadeen mougi oronjon kemero wanjanonj goul ila wage qindiima ragi.*

5 **Dunj wana iikanonja pilisik bilibili jaasoongo asariro gbinggururunj kolooro aro gunparandambaa otanja kaanja mobe. Dunj wanaa batanonj toos kiwa asasaga 7 jen asarinj nanji. Kiwa 7 ii Anutuwaanonj unja wana 7 kolooj.*

6 **Kaanjadeen jinjaron jake batanonj iwoi bilibiliawo kowe kaanja ero iibe. Ii kaaro jokanja jokanja kokobilibiligiawo meleema asarinkejuti, mono iikawaa so asariro. Jake biiwianonj dunj liligon benj jawinuruta 4 nanji. Gemagia ano wosogia ii jaagiagadeen sokono nanji.*

* 3:14: Gba 8.22 * 3:19: Gba 3.12; Hib 12.6 * 4:2: Eze 1.26-28; 10.1 * 4:5: Eks 19.16; Isa 8.5; 11.19; 16.18; Eze 1.13; Isa 1.4; Zek 4.2 * 4:6: Eze 1.5-10, 22; 10.14

⁷ Ben jawinja mutuyanon laion kaanja kolooro. Alianon bulmakao ejia kaanja kolooro. Alagara mombaa kaitania ii eja jaasewanaa tani kolooro. Alagia 4:yanon tuu koon elelaonkeji, iwaa tanijaan kolooro.

⁸ *Ben jawinjuruta 4 motomotoon yonoo engangia 6 kuuya en onono. Selegia kuuya ano engangia baatanon kaanagadeen jaa kogiagadeen sokoma onono nangi. Nama asaga gomantiija rii kokaen pororo qamakeju,

“Pon Anutu ku-usun kuuyaa Toya giinon mono toroya, toroya ano toroyagadeen koloosan.

Laaligo Toya giinon mono monowaa monoyanonga laligon kouma laligojan an mombo eleema asugin laligon ubaga.”

⁹ Ben jawinjuruta 4 yononon mepemepesee rii kaen qamakeju. Mononon jinjaron dunjon nama kamban tetegoya qaa laligon uma laligowaati, ii akadamu ano qabuna mun dangisen jenkeju.

¹⁰ Kaen amakejutiwaa so Anutuwa jotamemeya 24 yononon kamaan mon jinjaron dunjon raji, iwaa jaanon simin kuma usugonkeju. Mononon kamban tetegoya qaa laligon uma laligowaati, iwaa waeya men mepeseen munkeju. Mepeseen mun ila wagegia qetegon jinjaron dun batanon ama kokaen jenkeju,

¹¹ “Oo Pon Anutunana, giinon ilawoila kuuya mokoloon onona. Goo uusinganon nemun koma onono letoma laaligo mokoloon laligoju. Kawajon akadamu ano qabuna ii goma dangisen jen gomakejon. Gii motoongoyanon mono mepepepesee kuuya analin angon kombaatiwaa so koloosan.” Kian.

5

Lamanon Anutuwa borononga tere pipipipiya mero.

¹ *Kawaa gematanon tere pipipipiya mon iibe jinjaron dunjon rajiwaa boro dindinanon ero. Tere iikawaa seja ii leele kuuya teregadeen oon pipiin saponon ama munjen aaso (siil)* 7:non koma mokotaagita ero.

² Kaanagadeen Siwe gajoba esunmumuyawo mon iibe kotakotagadeen qama buju qaa kokaen qisin jero, “Moronon soraaya soro koloon saanon tere pipipipiya koi kawaa munjen aasoya (siil) menjurama kotumbaatiwaa so koloja?”

³ Kaen jeroto, Siwenon, namonon ano koomu goman kanon korebore injiigi mononon ii metuma tereya iibaatiwaa so mende kolooro.

⁴ Mononon mon soraaya soro koloon tere ii metuma tereya iibaatiwaa so mende mokoloogiti, niinon iikawajon mamaga sama boliwe.

⁵ *Saama boliwe Anutuwa jotamemeya yonoononga mononon qaa kokaen nijoro, “Mono mende saaba. Moba, Juuda tuunononga Deiwidwaa gbilia mon koloon laion oro kaanja koloon Kilenaa Toya haamo ama laligoja. Iinon mono saanon kotiin tere pipipipiya kokawaa munjen aasoya (siil) 7 ii menjurama kotumbaa.”

⁶ *Kaen nijoro Lama meria iibe jinjaron dun biwianon ben jawinjuruta 4 yonoo batugianon nano Anutuwa jotamemeya yononon liligon mug. Lama meria ii qegi komurotiwaa tanijaan nano. Ila 7 ano jaa kota 7. Anutonon unauruta waja 7 wasin onono namowaa ejemba kuuya yonoonon kema laligojuti, jaa kota 7 ii mono iyonoo saregia koloju.

⁷ Lama meria ii iibe kan tere pipipipiya aasoyawo ii jinjaron dunjon rajiwaa boro dindinanonga mero.

⁸ *Ii mero ben jawinjuruta 4 ano Anutuwa jotamemeya 24 yononon mono iikanondeen Lama meriaa batanon usugon kamaan simin kungi. Yononon motomotoon kulele ano goul gambi men nangi. Ejemba soraayanon qama kooligi Anutuwaanon umakeji, iikanon mono jinin on-oombaa so kolooro moronon unkoowayawonon uma pumpungonkeja. Moron kaananon mono goul qambigia saa qero nangi.

⁹ *Simin kuma rii dologa kokaen qama jegi,

“Giinon qaita mon koloosan. Gii gugi komun saga maama iikanon ejemba sewanjia men onona.

* 4:8: Eze 1:18; 10:12; Ais 6:2-3 * 5:1: Eze 2:9-10; Ais 29:11 * 5:1: Kantri tosanon tere onon esunon ama sapo men mononon ii kotumbabotiwaajon ama munjen aasonon mokotaankeju. Mononon munjen aaso (siil) ii lan menjurama tereya yongoro weenonagati, ii mono mokoloogi qaayawo koloowaa. Tere toyanondeen ii galen komakeja. Miri ii kii nemuna ama kunin kemenkejato, tere ii munjen aasonon somononkeju. * 5:5: Jen 49:9; Ais 11:1, 10 * 5:6: Ais 53:7; Zek 4:10 * 5:8: Ond 141:2 * 5:9: Ond 33:3; 98:1; Ais 42:10

Ejemba ii bej isigiaa so, qaa aro jejegiaa so, tuungiaa so ano kantrigiaa so. Giinon yonoononga tosaanja onona Anutuwaa buña koloouj.

Kawaaonj giinonj mono soraaya soro koloonj tere pipipiiya aasoyawo menj munjen aasoya (siil) metumbagatiwaa so kolooujan.

¹⁰ *Yonononj Anutuwaa buña koloogi kuma onoma kuuj onoma berjtotongaa kinj ponj tuuj koloonj jigo gawonj galenjuruta koloouj. Yonononj Anutananaa gawonja menj laligonj balonj so ejemba galenj koma onoma laligonj ubuya.”

¹¹ *Rii dologa kaenj qama jegi moma toroqen uuj Siwe gajoba janngogia tausenja tausenja ano milyonja milyonja ii injiima rii otongia mobe. Yonononj jinjaronj duj kosianonj nama bej jawinjuruta 4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 ii liligonj onoma rii qagi.

¹² Rii kotakotagadeen qama kokaenj qagi,

“Oo Lama meria qegi komuroti, iinonj mono soraaya soro kolooro Anutunonj esunmumu ano toomorijan muro sokonja.

Momakooto uuta ano ku-usunj kuuya buña qero sokonja. Soraaya soro kolooro saanonj qabunja kuuya muninj asamararanj buña qero mepeseen mujonj.”

¹³ Kaenj qama mepeseegi rii tuuj monj yonononj kokaenj qagi mobe: Anutunonj laaligowo mokoloonj ononoti, iyonononj mono korebore rii qagi mobe. Siwenonj laligojuti, namononj laligojuti, koomu gomanonj ano kowe qaganonj laligojuti, iyonononj mono kuuya buugia mindirinj rii kokaenj qagi,

“Jinjaronj dujanonj raji ano Lama meria nonononj oro mepeseenj orononj.

Kotumotue Toya oroo qabunjarara jenj somariinkejon. Kambanj so asamararanj oroninj ku-usunj Toya ii tetegoya qaa laligonj ubao.”

¹⁴ Kaenj qagi bej jawinjuruta 4 yonononj “Qaa ii onononj,” jegi. Jegi Anutuwaa jotamemeya yonononj usugonj kamaanj siminj kuma Anutu waeya menj mepeseenj mug. Kianj.

6

Lama merianonj munjenj aaso motomotoonj menjuranja.

¹ Kaenj moma iwoi kokaenj kolooro iibe: Lama merianonj tere pipipiiya aasoyawowaa munjenj aasoya (siil) 7 iikanongga mutuya menjurama kotuno. Kotuno bej jawinjuruta 4 yonoonongga mononj qaa kokaenj jero, “Mono asuginj kawa!” Qaaya ii gunjarandanj tani kaanja kotakotagadeen qaro mobe.

² *Kaenj jero moma iikanondeenj hoos taanja monj asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganonj eja monj tiwoyawo raro tosianonj ıla wage mug wajananj kono. Ii koma manjaqeqenonj haamo ama laligoroti, iinonj mono mombo hoos qaganonj manjaqeqenonj haamo amambaajonj keno. Kianj.

³ Lama merianonj munjenj aaso (siil) woiya menjurama kotuno bej jawinjuruta yonoonongga woiya iinonj qaa kokaenj jero mobe, “Mono asuginj kawa!”

⁴ *Kaenj jero iikanondeenj hoos monj selia osoga songobolambo asugiro iibe. Eja monj hoos iikawaa qaganonj raroti, Anutunonj mono ii yonj karenj qen luae qaombaatiwaa ku-usunja muro. Ii muro namononj kisooma aonj komuwutiwaajonj kuuro ejemba uugia menj waamambaa ku-usunja mokolooro. Ii mokolooro manjawaa soo (bainat) somata qatawo mug menj keno. Kianj.

⁵ *Lama merianonj munjenj aaso (siil) karoonja menjurama kotuno bej jawinjuruta yonoonongga karoonja iinonj qaa kokaenj jero mobe, “Mono asuginj kawa!” Kaenj jero iikanondeenj hoos injanja monj asugiro iibe. Eja monj hoos iikawaa qaganonj raroti, iinonj hinawaa binja gosiwonjatiwaa kedaya (skeil) ii borianonj menj raro.

⁶ Kaenj raro bej jawinjuruta 4 yonoo batugianongga mononj qaa jero otonga kokaenj mobe, “Weenj motoongowaa tawaya (Kina 10) kanonj saanonj 1 kilogram wiit flaua me 3 kilogram baali flaua ii sewanja mewa. Kilenj nembanewaa oil gere ano wain kasa gawonj ii mono mende menj boliwu.” Kianj.

⁷ Lama merianonj munjenj aaso (siil) 4:ya menjurama kotuno bej jawinjuruta 4:yanonj qaa jero otonga kokaenj mobe, “Mono asuginj kawa!”

⁸ *Kaenj jero iikanondeenj hoos monj selia googookota ano tootooyawoga asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganonj rarotiwaa qata ii koomuwaa kondomondoo Toya. Iwaa kosianonj koomu gomanj Toyanonj kaanjadeenj ii otaanj karo. Namo mendeengi bakaya 4 eroti, iikanongga mombaa ejembaya ii galenj koma onjombotiwaa ku-usunja ii Anutunonj orono. Ku-usunj ii orono ku-usungaranonj namowaa ejemba bakaya ii kokaenj menj komuj ononj: Tosianonj soo somatanonj (bainat) aonj komugi. Tosianonj bodinonj komugi. Ji

* 5:10: Eks 19.6; Ais 1.6 * 5:11: Dan 7.10 * 6:2: Zek 1.8; 6.3, 6 * 6:4: Zek 1.8; 6.2 * 6:5: Zek 6.2, 6 * 6:8:

kanjanawonon tosaana injiro komugi ano tosaana ii balombaa oro kawalia yononon inji komugi. Kianj.

⁹ Lama merianon munger aaso (siil) 5:ya menjurama kotuno iikanondeen Anutuwaa ejemba tosaana unugi komugiti, iyonoo kokoosogia injiibe. Yononon Anutuwaa Buja qaaya analin angon koma nanjon jen seinj laligogitiwaaon unugi komun alata baatanon nanji.

¹⁰ Eukanon nama kotakota kokaen qagi, “Oo Pon ku-usun Toya, giinon dindina ano honobona koloojan. Kawaajon mono kamban dawi mamboninj tegoro iikanon namowaa ejembaya gosinj onoma qaagia jen tegowaga? Nononon gii welen qen goninj nunugi sananaa irona ii mono naa kambanon meleena qagianon ubaa?”

¹¹ Kaen jegito, maleku taana koriga ii motomotoon yonoojon koma onoma Anutuwaa jenkoto kokaen ononji mogi, “Ono mono toroqen kamban torodaamon mamboma laligowu. Momalaari alaurugianon toroqen uuwaa gawon menj laligogi onjo kaana kaanjiadeen unugi komuwuya. Yononon komugi jango ambeti, iikawaa soyanon kolood-abororo kamban iikanondeen mono unugiti, iyonoo qaagia jen tegomanja.” Kianj.

¹² *Lama merianon munger aaso (siil) 6:ya menjurama kotunoti, ii unj iibe. Ii menjurama kotunoti, kamban iikanon nan tania soosooya giliro. Ween jaayanon bututugon injan koma wosobiriwaa malekuya sokosaare kaana (meme juyanon memetaa tani) kolooro tiiro. Koin jaayanon meleema osaan sa kaana kolooro.

¹³ *Kaen kolooro senjelao sombinon ejuti, iyononon namonon kamaagi. Neqan kota goorinj ragi haamo kotiganon qen utugon memburatiro kamaankejuti, mono iikawaa so boratinj namonon tata bobolo kamaagi.

¹⁴ *Kaen kamaagi sombin iimakejonj, iikanon aliro. Tere pipipipiya pipiigi horon kemakejiwaa so mono wolaza horonj kema aliro. Ii aliro baana kuuya ano kowewaa watoya watoya ii kuuya eegianonga uulanawo kok ama musulungon qaonji.

¹⁵ *Kaen kolooro balombaa kinj ponja ponja, eja jawina jawina ano kawali galena galena yononon oloj koma asangogi. Ejemba kindimbiri qabunagiawo, ejemba ku-usunggiawo ii mono kuuya kok ama asangogi. Angiaa gawongia menkejuti ano togiaa welen een qenkejuti, ii mono korebore kobaa, jamo oota ano baanaa senj sia oota oota monyama iikanon asangogi injiibe.

¹⁶ *Iikanon asangonj baana Toya ano senj sia Toya onooma kokaen welema ononji, “Ono mono baana jen tegogi bagon kanj turun nonombu. Jinkaron dujanon raji, iinon jaasewanj koma nonombabotiwaajon ama Lama meriaa irinjonsoonjanon nunuwabotiwaajon mono jen tegogi kojanjin nonombu.” Kaen welema ononji.

¹⁷ *Yoronon irinjonsoonjara asuganon qendeenjaoti, iikawaa kambana somatanon mono kanj kuunj eja. Ii monjon monj jaasewanj qen kotiin nambaatiwaa so qaago. Kianj.

7

Israel ejemba 144,000 ii Anutanonj aaso kuma onombaa.

¹ *Kawaa gematanon Siwe gajoba 4 injiibe namowaa wangona 4 iikanon nanji. Yononon namowaa haamo Toya wana 4 ii somonjon anjon koma ononji. Haamononj namo qaganon me kowe qaganon gere monjon lanj qewabotiwaajon mono Toya 4 ii borogianon menj somonjon nanji.

² Anutanonj Siwe gajoba 4 ii namo ano kowe kondeema onjombutiwaa ku-usuna onono namo wangonjianon nanji. Kaen nanji injiibe Siwe gajoba monjonj weenj koukoutanonga asugin waaro iibe. Iinon laaligowaa Toya Anutuwaa munger aaso taa gbaruya galen koma kanj Siwe gajoba 4 yonoojon kotakatagadeen qaro.

³ *Qama qaa kokaen injjoro, “Ono mono namo me kowe ii ilinjin alanzan mende kondeema orombu ano gere ii mende tiwilaan onombu. Ii qaagoto, mono mambongi wala ilinj alandeen Anutananaa munger aasoya ii gawona menkejuti, iyonoo wambusoonjianon mokotaan onombona. Ii wala menj mokotaan ononinj gematanonj ii saanonj kondeema tiwilaawu.”

⁴ Kaen injjoro Anutuwaa munger aasoya ii Israel ejemba tosaana yonoo wambusoonjianon menj mokotaan ononji. Monjon yonoo jangogia jero kokaen mobe: Israel ejemba tuun 12 kuuya yonoononga mindirin ejemba 144,000 ii menj mokotaan ononji.

* 6:12: Isa 11.13; 16.18; Ais 13.10; Joel 2.10, 31; 3.15; Mat 24.29; Maak 13.24-25; Luuk 21.25 * 6:13: Ais 34.4 * 6:14: Isa 16.20 * 6:15: Ais 2.19, 21 * 6:16: Hoos 10.8; Luuk 23.30 * 6:17: Joel 2.11; Mal 3.2 * 7:1: Jer 49.36; Dan 7.2; Zek 6.5 * 7:3: Eze 9.4, 6

⁵ Israel tuun motomotoon yonoononga 12,000 kaan kaan men mokotaan onjngi. Juuda tuumbaa 12,000, Ruuben tuumbaa 12,000, Gaad tuumbaa 12,000,

⁶ Aser tuumbaa 12,000, Naftali tuumbaa 12,000, Manase tuumbaa 12,000,

⁷ Simeon tuumbaa 12,000, Liwai tuumbaa 12,000, Aiskar tuumbaa 12,000,

⁸ Zebulun tuumbaa 12,000, Joosef tuumbaa 12,000 ano Benjamin tuumbaa 12,000. Kaan kaan aaso men mokotaan onjngi mindirin 144,000 kolooro. Kian.

Oyanboyay laligowutiwaa tuun somata iibe.

⁹ Kawaa gematanon tuun jeta boorongoya jangogia mende weenweengoyaa so ii injiibe. Ejemba ii tuungiaa so, bejsakon isigiaa so, kantrigiaa so ano qaa aro jejegiaa so ajoroon jinjaron duj ano Lama meria yoroo bagaranon nanji. Iikanon nama maleku koriga taanja kotogon aogi kemero borogianon tombi sena boriawo men nanji.

¹⁰ Ii men nama kotakotagadeen qama kokaen jegi, "Anutunanon jinjaron dujanon raji ano Lama meria yoronon mono men letoma nononi oyanboyay koloojon."

¹¹ Kaen gama jegi Siwe gajoba kuuya yononon jinjaron duj kosianon arehnon nama Anutuwaa jotamemeya ano ben jawinjuruta 4 ii liligon onjngi. Kaen nama jinjaron duj batanon usugon kamaan simin kuma Anutu waeya men mepeseen mug.

¹² Anutu mepeseen mun kokaen jegi, "Qaa ii onanon! Anutu gii mono kotumotue, asamararan ano momakooto uutaa Toya koloojan. Nononon gii mepeseen goma qabunaga jen somariinkejon. Anutunana, giinon esunmumu ano ku-usun Toya koloojan. Nononon kamban so kaen jen kotinin Toya ii tetegoya qaa laligon uma laligowaa. Qaa ii onanon!"

¹³ Kaen mepeseen jegi Anutuwaa jotamemeya yonoononga monjon kokaen jen qisin nono, "Ejemba maleku koriga taanja mouma nanjuti, ii daan yononon? Ii mono dakanonga kan kaen ajoroon nanju?"

¹⁴ *Qisin nono kokaen meleema mube, "Oo somatana, niinon ii mende mobe geengodeen mojan." Kaen meleema mube jotamemeya iinon kokaen nijoro mobe, "Kakasiliin somataa biiwianonga kougiti, iyononon mono ii kolooju. Lama meriaa sayanon opo malekugia songbano taaliro laligogi.

¹⁵ Kaanja laligogitiwaajon ama Anutuwaa jinjaron duja jaasewan qen asaga goman-tiina mepemepese jigoyanon (tempel) laligon Anutuwaanon gawon men laligowuya. Kaen laligogi jinjaron dujanon raji, iinon mono opo kuunja mororongon koma turun onono laligowuya.

¹⁶ *Kaen laligogi kamban monjon nembanewaa me apuwaa mende komuwuya. Weenjon me iwoi geriawo monjon mende jen koton onjombaa.

¹⁷ *Kokaembaajon oyanboyay laligowuya: Lama merianon jinjaron jake biiwianon rama galen koma onjoma unjuano laaligo kotigaa apu gowoyaa jaayanon kemakebu. Anutu anjo jaagianonga jaungia kuuya kotoo tegowaa." Kian.

8

Lama merianon munjen aaso 7:na menjuranja.

¹ Lama merianon munjen aaso (siil) 7:na menjurama kotuno Siwe goman iikanon otan kuuya 30 minitwaa so goron qen ero.

² Kaen kolooro Siwe gajoba 7 Anutuwaa batanon nanjuti, ii injiibe monjon romon qaita mon (biugel) 7 ii borogianon onono.

³ *Ii injiibe Siwe gajoba mon asugin jinin onj-oombaa goul gambia men kan alata kosianon nano. Ejemba soraaya kuuya Anutuwaa gama kooligi iinon jinin alatanon ooro moronja unkoowayawo ii qamakooligiawo toroqen pumpungon motoon uma Anutuwaanon kemakeja. Goul alata ii jinjaron duj batanon nanji, iinon mono iikawaa kosianon nano tosianon jinin ii mamaga oowaatiwaajon mug.

⁴ Iinon jinin ii ooro iikawaa kaasoyanon mono Anutuwaa jemba soraaya yonoo qamakooligiawo toroqen Siwe gajoba iwaa borononga waama Anutuwaa jaasewanon ugi.

⁵ *Siwe gajoba iikanon jinin gambi ii men alatanonga gere jeta mero jero gambi iikanon uuro saa qero namonon giliro kemero. Giliro kemero iikanonga gunparandambaa gujuya mamaga koloon gbingururun qaro. Oobili esunjiawo asugigi kambanja kambanja nanja mero. Kian.

* 7:14: Dan 12.1; Mat 24.21; Maak 13.19 * 7:16: Ais 49.10 * 7:17: Ond 23.1; Eze 34.23; Ond 23.2; Ais 49.10; 25.8

* 8:3: Aam 9.1; Eks 30.1, 3 * 8:5: Lew 16.12; Eze 10.2; Eks 19.16; Isa 11.19; 16.18

Gajoba yononon romon qaita mon uugi.

⁶ Siwe gajoba 7 romonja qaita mon (biugel) megiti, iyononon ii uubombaaajon jojorigi.

⁷ *Gajoba mutuyanon waama romonja qaita mon uuro. Ii uuro kombo (ais) kota ano gere bolanja ii kon kaanja koloon sawo gajugogi monnon ii maaro motoon namonon kamaaro. Iikanon gerawo kamaan balonon qero namowaa bakaya karoon ii gerenon jedabororo. Duuyaa geria iikawaa bakagia karoon ii gerenon jedaborogi ano gbojoja senja tongonja ii kuuya gerenon jen jedabororo.

⁸ Gajoba woiya iinon waama romonja qaita mon uuro. Ii uuro monnon baanja somata gere jejeta tani kaanja (wolkeino) iwoi ii giliro kowenon kemero. Kemej kowe mero kowewaa bakaya karoon iikanonja monnon meleema sa kolooro.

⁹ Kaanjadeen Anutunon kowewaa iwoiya kuuya mokolooro laligojuti, iikawaa bakaya karoon yonoononja mon ii komugi ano wango kuuya tuuj karoon iikanonja tuuj mon ii jangon tiwilaagi.

¹⁰ *Gajoba karoonanon waama romonja qaita mon (biugel) uuro. Ii uuro sengelao somata kiwa bolanj kaanja tani jen sombinonja tegon kamaaro. Kamaan koma namowaa apu gowoya unuj iikawaa bakaya karoon iikanonja mon ano apu jaaya kuuya ii sokoma onono.

¹¹ *Sengelao iikawaa qata ii nomben warabe kaambogawo. Nomben warabe iikanon kamaaro apuya apuya iikawaa bakagia karoon ii meleema kaambogagiawo koloogi. Kaambogagiawo koloogitiwaaajon ama ejemba mamaganon ii nen komugi.

¹² *Gajoba 4:ya iinon waama romonja qaita mon uuro. Ii uuro monnon ween jaaya ano koin jaaya yoroo asasagaraa bakagara karoon ii qebugoro bakasasan umuj koma tiiri. Kaanjadeen sengelao bakagia karoon qebugoro meleema tiigi. Kawaajon ween kambanja bakaya karoonanon tiiro pangaman mero. Kaanjadeen gomantiinjaa asasaganon toriro bakaya karoonanon tiiro.

¹³ Kaen kolooro eu unuj tuu koon mon iima mobe kanakeewanonon eu elelaon sombin biiwianon koton kan kotakotagadeen qama kokaen jero, "Oo ejemba namonon laligojuti, Siwe gajoba karoon yononon mono toroqen romongia qaita mon uuwombaaajon anju. Romon karoon iikawaa otongia mogi lombo kanjanawo karoon koloowaati, iikawaajon mono qama wanjinjingon 'Yei! Yei! Yei!' jen saajen." Kianj.

9*Siwe gajoba 5:yanon romonja qaita mon uuro.*

¹ Siwe gajoba 5:ya iinon romonja qaita mon (biugel) uuro iibe sombinonja sengelao mon tegon namonon kamaaro. Kamaaro monnon omejiilan yonoo ron dusiita qaa iikawaa kii meria ii sengelao Toya muro.

² *Ii muro omejiilan ron dusiita qaa iikawaa unuja mesuno iikanonja songo songo tanjurun jen kaaso kondundunjon waamakeji, iikawaa so kondundunjon waama ween jaaya esuuj haamo kaasonondeen sokondabororo.

³ *Kaaso iikawaa uutanonja naagisoya naagisoya mesaon namonon kougii Anutunon ku-usun onono. Ku-usun ii kuanjuan yonoonon ku-usun tani kaanja kolooro.

⁴ *Ii onono Anutunon kokaen jen koton onono, "Ono mono namowaa iwoi tongonja gbojoja me gere kaanja ii mende tiwilaan onombuto, ejemba wambusoongianon Anutuwa munjen aasogia qaa iyonogadeen mono men bolin onombu." Kaen jen koton onono.

⁵ Anutunon naagiso ii ku-usun onono ejemba injigi koin 5:waa so siimbobolo honombononja mende mogi. Siimbobolo ii kuanjuanon eja kiro siimbobolo moji, mono iikawaa so. Siimbobolo kaen mogito, Anutunon anjon koma onono men komuj onombutiwaa ku-usunja ii naagiso yononon mende men een injigi.

⁶ *Ejemba injigiti, iyononon kamban iikanon komuwombaaajon koomu kana mongambuyato, koomu ii mende mokoloon komuwombaaajon amamaawu. Komuwombaaajon moma qenjen qewuto, koomuwaa kondomondoo Toyanon mono monjer kembraa.

⁷ *Naagiso injiibe yononon hoos manjaqeqewaajon akadamugiawo jojorinjekuti, mono ii kaanja koloogi. Wanjianon iwoi mundaya goul kaanja kongiti, ii ila wage tanitani kolooro. Jaasewanjianon ejemba jaasewan tani kaanja koloogi.

* 8:7: Eks 9.23-25; Eze 38.22 * 8:10: Ais 14.12 * 8:11: Jer 9.15 * 8:12: Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15

* 9:2: Jen 19.28 * 9:3: Eks 10.12-15 * 9:4: Eze 9.4 * 9:6: Job 3.21; Jer 8.3 * 9:7: Joel 2.4

⁸*N̄aagiso yon̄oo wan̄ jugia ii gbala emba yon̄oo wanju kaanja kolooro. N̄aagiso jegianon̄ laion orowaa jeta kaanja kolooro.

⁹*Reen̄ malekugia ii aen̄ reen̄ kaanja kolooro. En̄ḡan̄gia qegi oton̄ kolooro mobeti, ii kokaen̄: Hoos seiseiya yon̄onon̄ man̄jaqeqewaa kareya kareya horon̄ lugun̄ man̄janon̄ ken̄gi gb̄in̄gururun̄ qamakeji, iikawaa so qaro.

¹⁰Daagia ii kuan̄kuan̄ kaanja jegiawo koloogi. Iyon̄onon̄ ejemba koin̄ 5 kawaa so siimbobolo mobutiwaaajon̄ injigiti, iikawaa ku-usun̄janon̄ mono n̄aagiso yon̄oo daagianon̄ ero.

¹¹N̄aagiso yon̄oo kin̄ pongia ii omejiilan̄ yon̄oo ron̄ dusiita qaa iikawaa gajobaya qata Tiwitiwilaa Toya. Ii Hibruu qaanon̄ Abadon̄ ano Griik qaanon̄ Apolion̄.

¹²'Yei!' qagi lombo mutuya kanjanawo ii kaen̄ tegoro. Mobu, iikawaa gematanon̄ 'Yei!' qagi lombo kanjan̄garawo woi ii mono toroqen̄ kanagen̄ koloowaota. Kian̄.

Siwe gajoba 6:yanon̄ romon̄a qaita mon̄ uuro.

¹³*Siwe gajoba 6:ya iinon̄ romon̄a qaita mon̄ (biugel) uuro. Ii uuro Anutuwaa batanon̄ goul alata eji, iikawaa ilia 4 iikanongga qa mon̄ kolooro mobe.

¹⁴Oton̄ iikanon̄ Siwe gajoba 6:ya romon̄awo iwaaajon̄ kokaen̄ ijoro, "Anutunon̄ gajoba 4 somon̄gon̄ gbadoon̄ oñoma apu gowoya somata qata Yufreit̄is kawaa kooron̄janon̄ on̄onoti, ii mono isama on̄omba."

¹⁵Anutunon̄ gajoba 4 ii somon̄gon̄ on̄oma gbadoonon̄ rabutiwaa gbanigia, koingia, weengia ano aua kambangia ii tororo aren̄gon̄ on̄ono ragi. Yon̄onon̄ kambangia ii kan̄ kuuro iikanondeen̄ ejemba kantria kantria yon̄oo bakaya karoon̄ ii un̄uwombaaajon̄ jojorin̄ rama kambangiaajon̄ mambon̄gi. Kawaajon̄ Siwe gajoba 6:yanon̄ alatanongga qa moma iikanondeen̄ kema gajoba 4 ii isama on̄ono.

¹⁶Aisma on̄ono man̄jaqeqe tuun̄ somata qatawo ii hoosgiawo asugin̄ kagi. Niinon̄ jangogia mobe 200 milyon̄ kolooro.

¹⁷Jaameleen̄ un̄a iikanon̄ eja hoos qaganon̄ rama kagiti, iyon̄oo kaitanigia iibe kokaen̄ kolooro: Reengia (totowaa aen̄ reengia) ii gere jo osoga, ason̄a in̄jan̄kon̄kon̄awo ano goota salfa gere jamo kaanja. Hoos yon̄oo kaitanigia in̄iibe wangia laion̄ orowaa wan̄a kaanja koloogi qaa oogianongga gere, kaaso ano jamo geriawo qata salfa ii kamaan̄ karo.

¹⁸⁻¹⁹Hoos yon̄oo qaa oogianongga gere, kaaso ano gere jamo qata salfa kamaaroti, iikanon̄ mono ejembaya ejembaya un̄uro. Hoos yon̄oo ku-usun̄gia ii qaa oogianon̄ ano daagianon̄ ero. Daagia ii mokolen̄ kaanja koloogi daa susugia ii jetawo. Daa susugia jetawo iikanon̄ mono ejemba ooli kaanja on̄ootin̄keju. Lombo kanjanawo karoon̄ ii namowaa ejemba kuuya yon̄oo bakagia karoon̄ ii un̄uro komugi.

²⁰*Lombo kanjanawo iikanon̄ ejemba tosaan̄a mende un̄ugi komun̄ toroqen̄ laligogiti, iyon̄onon̄ kilen̄ uugia mende meleenḡi. An̄giaa borogianon̄ iwoi men̄ waegia men̄ mepeseegiti, iikawaajon̄ mende moma bolin̄ aogi. Omejiilan̄ ano tando lopion̄ waegia men̄ mepeseen̄ on̄o-on̄on̄a ii mende mesaogi. Tando lopion̄ tosia ii goul, silwa me brons ain̄on̄ memetaga. Tosia ii jamo orasin̄ me gere sogon̄ memetaga. Kawaajon̄ tando lopion̄ iikanon̄ iwoi iima mobombaaajon̄ me kema kawombaaajon̄ amamaan̄keju. Kilen̄ ejembanon̄ ii mende mesaogi.

²¹Kaan̄agadeen̄ ejemba un̄ugi koomuya me sei suuqan̄goron̄ hamoqeqe ii mende mesaogi. Ii toroqen̄ ama men̄ serowilin̄ an̄gi ano iwoi lan̄ yon̄goro men̄ laligogi. Iikawaajon̄ uugia mende meleenḡi. Kian̄.

10

Siwe gajoba ano tere pipipipiia melaa

¹Kawaa gematanon̄ Siwe gajoba ku-usun̄a qeekuuya mon̄ iibe Siwenongga koosunon̄ esuun̄ muro kamaaro. Wan̄a marilolonon̄ liligon̄ ero. Jaasewan̄a ween̄ jaaya kaanja kolooro kanawoita ii tando gere bolan̄garawo woi kaanja jer̄ nano.

²Borianon̄ tere pipipipiia melaa mero qeetun̄a kolooro. Kania dindin̄a kowenon̄ riin̄ kania qania ii namonon̄ riin̄ nano.

³Kaen̄ nama laion̄ oronon̄ gbuu gbororo qamakeji, qata mono iikawaa so kotakota qaro. Qaro gun̄parandambaa gb̄in̄gururun̄ 7 iyon̄onon̄ mono meleema gbuu gbororo qan̄ qaagia qagi mobe.

⁴Gun̄parandambaa gb̄in̄gururun̄ 7 iyon̄onon̄ qama qaagia jegi mobeti, niinon̄ ii mono iikanondeen̄ papianon̄ oomambaaajon̄ ambe. Tere oomambaaajon̄ ambeto, qa mon̄

Siwenonja mobe qaa kokaen nijoro, “Gunparandambaa gbinggururun 7 qaa jejuti, ii mono geengodeen oloj mona ewa. Ii mende oowa.”

⁵ *Siwe gajoba kania kowe ano namo qagaranonj riinj nano iibeti, iinonj boria dindinja metaama Siwenonj baagenj ano.

⁶ Jojopanj qaa jemambaajonj boria kaenj ama ii jej kotiinj ano. Mojnnonj Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikanonj eji, ii mokolonj nama kambanj so tetegoya qaa kotiinj laligon ubaati, mono iwaa qatanonj jojopanj qaa kokaenj jero, “Anutunonj mono kambanj mombo mende qenj koriro ubaa.

⁷ Kaenj qaagoto, Siwe gajoba 7:nanonj romonja qaita monj (biugel) uuro otonja mobuti, kambanj iikanondeen Anutuwaa qaa arenj aasangoyanonj mono honjowo koloowaa. Gejatootoo ejemba Anutuwaa gawonja menj laligon kougi yonjoonj Bunja qaaya awaa jej injisaama onono moma kouma laligogiti, Bunja qaa iikawaa so ii mono uulanjawo honjowo koloowaa.”

⁸ *Kawaa gematanonj qa monj wala Siwenonja mobe qaa jeroti, iikanonj mono dunjonj mombo qaa jero kokaenj mobe, “Siwe gajobanonj kowe ano namo qagaranonj riinj nama tere pipipipiya mero borianonj qeetunja eji, ii mono kema mewa.”

⁹ Kaenj moma Siwe gajobawaanonj kema tere pipipipiya melaa ii nombatiwaaajonj qisiwe. Qisiwe kokaenj nijoro, “Ii mono menj newa. Nena tomenjanonj kemenj meleeno gubeso guwaato, buuganonj ii moronj apuyaa ainja kaanja koloowaa.”

¹⁰ Kaenj nijoro tere pipipipiya melaa ii iwaa borononja menj newe. Newe buunanonj moronj apuyaa ainja kaanja koloowoto, gogowe tomenanonj kemero meleeno gubeso nuro.

¹¹ Kaanj nuro niinonj qaa kokaenj mobe, “Gii mono dunjonj mombo Anutuwaa gejatootoo qaaya qaaya jej seinj laligowa. Kantria kantria ano bejsakonj isia isia qaa tani jejegiaa so laligojuti, mono iyonjoo ano iyonjoo kinj ponja yonjoo gejatootoo qaagia ii waladeen jej laligowa.” Kianj.

11

Anutuwaa jotamemeya woiyanonj qaaya nanjonj jeri.

¹ *Kaenj nijoro moma nambe Siwe gajoba iikanonj keda aambaa gere goronja bowo kaanja ii noma kokaenj jej kotonj nono, “Gii mono waama kema Anutuwaa jiwowonj jigo ano iikawaa siimolonj alataya ii keda aambaa gere goronja (rula mesa) kanonj soya ama weengowa. Kaanagadeen iikanonj uma Anutu mepeseenj qamakooligia amakejuti, mono ii gosinj janjogia weengowa.

² *Jiwowonj jigo soya ama kanonj sombenj seleenjenja ii mono uugunj mesaowa. Ii waba kantri yonjoonj ama onjngi ero yonjonj siti toroya ii koinj 42 kawaa so riinj kema kankebu. Kawaaajonj sombenj seleenjenja soya ii mende weengowa.

³ Niinonj jotamemewoina wasinj oroma qaana nanjonj jewaatiwaa ku-usunja ama orombe asugiawo. Asuginj wosobiriwaa maleku sokosaare kaanja menj aonj liligonj (gbakonj osoga arinj) weenj boria 1,260 kawaa so gejatootoo qaa gawonj menj laligowao.”

⁴ *Oil gere woi ano lambe dunj raraya woi namowaa Pombaa batanonj nanjaoti, ii mono meleema kamaanj asuginj dangunu kaanja nama noo kaniaana nanjonj jej laligowao.

⁵ Mojnnonj me mojnnonj urunj mizimizi ama oromambaajonj moji eenj, gere bolananonj mono buugaranonja kamaanj kereurugara onjoro tiwilaankebuya. Mojnnonj me mojnnonj urumambaajonj moji eenj, ii mono kana kaanjadeen iikanonj qeri komuwaa.

⁶ *Sombimbaa koosuya somongowaatiwaa ku-usunja ii yoroononj ero gejatootoo qaa jej seiwaoti, kambanj iikawaa so konj mende kiwaa. Ku-usungaranonj apu jaaya kuuya kaanjadeen sokono iikanonj saanonj apu kuuya meleengi sa koloowuya. Kaanjadeen ku-usungaranonj uuta ejiwaaajonj ama siingaranonj jewaatiwaa so saanonj jegi lombo kanjanjawo kania kania koloonj namo menj bolinj ejemba unjkebuya.

⁷ *Anutuwaa qaaya nanjonj jej tegori omejiilanj yonjoo ronj dusiita qaa iikanonja jejnema mojnnonj waama manja qenj oroma haamo ama ururo komuwaa.

⁸ *Komuri qamogara siti qabunjayawowaa kana somatanonj oromesaogi lanj ewao. Siti iikawaa qata aasangoya ii Sodom ano Iijipt qamakeju. Pongara Jiisas ii kaanagadeen iikanonj maripoononj qegi komuro.

⁹ Qamogaranonj lanj eri ejemba kuuya ii iriimakebuya. Balononj ronj koma orombombaa-jonj jegi anjonj kombuya. Kaenj eenj lanj eri ejemba kantria kantria, tuunja tuunja, bejsakonj

* 10:5: Eks 20.11; Dut 32.40; Dan 12.7; Aam 3.7 * 10:8: Eze 2.8-3.3 * 11:1: Eze 40.3; Zek 2.1-2 * 11:2: Luuk

21.24 * 11:4: Zek 4.3, 11-14 * 11:6: 1 Kinj 17.1; Eks 7.17-19; 1 Sml 4.8 * 11:7: Dan 7.7, 21; Ais 13.5-7; 17.8

* 11:8: Ais 1.9-10

isia isia qaa tanigia aña aña jenkejuti, iyononon qamogara ii ween karoon ano bakaya mon kawaa so uun irigigiigi.

¹⁰ Gejatootoo eja woi yoronon ejemba namo qaganon laligojuti, ii uu kuun ononi iikawaajon siimbobolo hononja mende mokoloon laligogi. Kawaaajon komuri qamogara iriimakabuti, kamban iikanon mono otokorian maama rendun oron nen korisoro ama iyangia kalej kania kania angun aogi kema kawaa.

¹¹ *Ween karoon ano bakaya mon ii tegoro Anutonon buu aason sewanjaranon uuro kemero gbilin waama konja nani. Waama nani ejembanon iriima riimburatin jenengia ororo sombugia mogi.

¹² *Konja nani Siwenonja qa kotakota mon kokaen qama irijoro, "Oro mono kokaen waabao!" Kaen irijoro moma koosu uutanon waama Siwenon uri kereurugaranon een iriima newogia tegoro nanji.

¹³ *Kanagaranon namo mesaon uri kamban iikanondeen nan tania soosooya men siti bakaya 10% (bakaya tenonja motonjo) kawaa so kuma qenjanjanjoro kamaaro. Kamaan ejemba 7,000 kawaa so unuro komugi. Ejemba mende komugiti, iyononon ii iima riimburatin sombugia moma Siwewaa benja Anutu ii ku-usunaa mepeseen mugi qabunayawo kolooro.

¹⁴ *Yeil' qama wanjinjina woiya kanjanawo ii kaen tegoroto, mobu, qama wanjinjin yei qa karoonaa honanon mono uulanawo koloon qagianon ubaa. Kian.

Siwe gajoba 7:nanon romonja qaita mon uuro.

¹⁵ *Siwe gajoba 7:na iinon romonja qaita mon (biugel) uuro. Ii uuro Siwenon qaa kotakotagadeen amin mogi qagia mobe kokaen jegi, "Ayo, ananaa Ponana ano iwaa Hamoqeqe Toya Kraist yoronon mono namo kuuya galen koma onombaotiwaawo ku-usunja ii kuuya bunja qen aojao. Iinon mono kambanja kambanja galen koma onoma laligowaa, ee-aa-ee. Galenkonjononon mono kamban monjon mende tegowaa, ee-aa-ee."

¹⁶ Kaen jegi mobe Anutuwaawo jotamemeya 24 Anutuwaawo jaasewanjon jinkaron dunganon rajuti, iyononon mono kamaan usugon Anutu waeya men mepeseen mugi.

¹⁷ Mepeseen mun kokaen jegi,

"Oo Pon Anutu ku-usun kuuyaa Toya, giinon mono laligon kouma kamban kokaamba laligojan.

Giinon ku-usunja uuta men kanain namo kuuya galen koma onoma kin ponjiaga koloon laligowaga.

Kawaaajon nononon mono mepeseen dangisen jen gonjon.

¹⁸ *Waba kantria kantria yononon irinjia soono kazi ama goma laligogito, goo kazi kambanganon mono ketada koi kaananon kan kuun eja.

Giinon kamban kokaamba koomuya yonoo qaagia gosin jen tegon onombaga ano geenjaa ejembauruga tawagia onombaga.

Gejatootoo ejemba ano ejemba soraaya tosaanja goo gawonja men laligogiti ano uuta kamaanqeqeta goo qaganon tiwilaawobotiwaajon keegia moma laligogiti, ii mono tawagia onombaga.

Kaanagadeen tosanon ejemba unun kantri kondeema laligogiti, ii mono kondeema onombaga." Kaen mepeseen jegi.

¹⁹ *Kawaa gematanon Siwenon aantano Anutuwaawo mepemepese jigowaa (tempel) naguyanon tano iibe jigo utanon Anutuwaanon soomongo aren bokis akadamyawo iikanon ii-iita ero.* Siwenon aantano kamban iikanondeen oobili ano gunparandan gbimgururun qaro mobe. Otonja otonja ii mobe nan men kon rombun giliro kombo (ais) kota somasomata kamaagi. Kian.

12

Emba ano jewenan waja iliawo

¹ Siwenon aiwese somata damuyawo mon kokaen asugiro iibe: Emba mon ween jaayanon malekuya kolooro koinjon kana tamboya baatanon asariro sengelao 12 ii ila wage kaanja wanjon konji kokobilibiligiawo ragi.

² Koroyawo laligon mera memetaa kambananon dodowiro bimooro masu qero siimbobolo moma qa gigilaaro.

* 11:11: Eze 37.10 * 11:12: 2 Kin 2.11 * 11:13: Isa 6.12; 16.18 * 11:15: Eks 15.18; Dan 2.44; 7.14, 27 * 11:18: Ond 2.5; 110.5; 115.13 * 11:19: Isa 8.5; 16.18, 21 * 11:19: Anutuwaanon jojonan qaa 10 ano jenkooto tosaanja ii jamo ilanjon on bokis iikawaa utanon anji raro galen komakeju.

³ *Kawaa gematanonj aiwese monj Siwenonj kokaenj asugiro iibe: Jewenanj nemunja iliawo (dragon), mundaya oso popolanj, wanja 7 ano ilia 10. Wanja 7 iikanonj ila wage 7 konjgi raro.

⁴ *Jewenanj nemunja iikanonj daayanonj sombinj qewagonj sengelao iyonjoonongga bakaya iwarooj horonj giliro namononj kamaagi. Kamaagi emba iyanja mera memambaajonj anoti, iwaa batanonj nano. Kaenj nama meria mewaati, ii iikanondeenj gogomambaajonj moro.

⁵ *Emba iikanonj mera ejaga mero. Iinonj kantria kantria kuuya aenj taa gbarunonj galej koma onjoma laligowaa. Embanonj mera meroti, gajobanonj ii mono iikanondeenj uulanjawo menj kema Anutuwaajonj jinjaronj duj kooronjonj ano.

⁶ Iikanonj ano embanonj anjodeenj mesaonj kok koma keno. Anutunonj emba ii weenj 1,260 kawaa so balonj qararanjkonjonjonj kalanj koma mugj laligowaatiwaaajonj gomanj miri monj mozozonjgoroti, iikanonj kok ama keno.

⁷ *Siwe uutanonj manja junoo kokaenj aogi: Siwe gajoba wanja Maikel ano iwaa gajobauruta yonjononj jewenanj nemunja tuarenjenj ama ii ano iwaa gajobauruta yonjowo aogi.

⁸ Aonj jewenanj nemunja ano iwaa gajobauruta yonjoo esungjanonj mende sokono haamo mende ama onjoma gomangia mesaonj Siwe uutanonj toroqen laligowombaajonj amamaagi.

⁹ *Amamaagi jewenanj nemunja iliawo ii mono konjoma Siwenongga otaagi. Jewenanj nemunja iikanonj monowaa monoyanongga mokolej koloonj liw (Eewa) manambato menj muro. Qata monj Kilenjaa Toya ano Satan. Iinonj kantria kantria kuuya kuuj onjono jinjaunj kema laligogiti, ii ano iwaa gajobauruta ii mono iwo Siwenongga konjoma hagonj onjonjgi namononj kamaagi.

¹⁰ *Kamaagi Siwenonj qa somata monjononj kokaenj jero mobe, "Selenonj kuukuu Toyanonj asaga gomantiinja Anutunanaa batanonj nama uumeleenj alaurunana jenonjkuukuu qaa jen onjoma laligoroti, ii mono yakarinj hagonj mugj seleenjenj kamaaro otokorianj maajonj. Ananaa Anutunananonj mono kambanj kokaamba ejemba hamo qenj onjoma ku-usunjaa qaganonj galej koma onjono bentotonjaa honjanonj mono kolooja. Hamoqeqe Toyaa esunmumuyanonj mono koloodaboroja.

¹¹ Iinonj momalaari alaurunana qaanonj ama onjoma laligoroto, Toya ii kokaenj haamo ama mugj: Lama meriaa sayanonj ii hamo qenj onjono kotiinj Bunja qaa honjonja nanjonj jen seinj laligogi. Kaanja laligonj jojorinj selegia togonj bonj nama manja qenj haamo anji.

¹² "Kawaaajonj Siwe gomanonj laligojuti, onjononj mono korebore aisonj otokorianj maama laligowu. Kaanja laligowuto, namononj ano kowenonj laligojuti, onjono lombo kanjanjawo bosimbutiwaajonj mono 'Ye!' jen saajen. Kilenjaa Toyanonj lugunj kamaanj riinj onjooonj kanj gawonj meme kambanja torodaamonj ero mojiwaaajonj mono kazi somata amakeja."

¹³ Jewenanj nemunja iliawo yakarinj hagonj mugj namononj kamaaroti, ii iima asarinj emba mera meroti, ii kazi ama muj otaaro.

¹⁴ *Otaaroto, embanonj kok kono Anutunonj tuu somataa enganja woi muro kanonj elelaonj uulanjawo keno. Anutunonj balonj qararanjkonjonjonj iwaajonj gomanj miri monj mozozonjgoroti, mono iikanonj keno. Iikanonj kema asangonj laligoro gbani 3 ano bakaya monj ii kalanj koma mugj mokolenonj ii mende mokoloonj qelanjinj mewaa.

¹⁵ Embanonj elelaonj keno mokolembaa irinja soondabororo qaa ootanongga embawaa gematanonj apu gboulu furugoro apu gowoya koloooro. Apu iikanonj emba ii kisama menj somonjonj mubaatiwaaajonj moma kaenj furugonj lono.

¹⁶ Kaenj lonoto, namononj emba ii ilaanj muj riiri ronj koloooro. Jewenanj nemujanonj qaa ootanongga apu furugoro apu gowoya koloooroti, iikanonj mono ronj iikanonj kemenj jugunj qaono.

¹⁷ Kaenj koloooro jewenanj nemunjaa irinja emba kawaaajonj ama soono mesaonj emba iikawaa gbiliuruta tosaanja qetama manja qenj onjomambaajonj keno. Gbiliuruta yonjononj Anutuwaajonj jojopanj qaa tenj koma Jiisaswaa Bunja qaa pondanj nanjonj jen seinjkejuti, mono iyonjowo karenj aowombaajonj keno.

¹⁸ Aowombaajonj kema kowe sakasinjanonj keuma nano. Kianj.

13

Jenjemba kowenongga kouro.

* 12:3: Dan 7.7 * 12:4: Dan 8.10 * 12:5: Ais 66.7; Ond 2.9 * 12:7: Dan 10.13, 21; 12.1; Juud 9 * 12:9: Jen 3.1; Luuk 10.18 * 12:10: Job 1.9-11; Zek 3.1 * 12:14: Dan 7.25; 12.7

1 *Kawaa gematanon jeynemba monj ilia 10 ano waja 7 ii kowenonga kouro iibe. Ilia 10 iikanonj ila wage 10 konji ragi ano waja motomotoonj iikanonj qa mepaqepaegiawo oogita ero.

2 *Jeynemba ii iibe kokaenj kolooro: Kaitania ii oro somata qagara lepaad ano taiga iyoro tani kaanja kolooro. Kana boriaa silia ii bea orowaa sili kaanja kolooro. Qaa oota ii laion orowaa qaa oota kaanja. Jewenanj nemujanonj esunja, jinjkaronj dunja ano ejemba galej koma onombaatiwaa ku-usunja uuta ii jeynemba muro.

3 Muroto, waja monj ii wiji kotiga monjonj kiro komumambaa anoto, wijianonj misiriropogadeenj raro. Namowaa ejemba korebore yonjononj aarunj jeynemba ii gematanonj otaanj kenji.

4 Otaanj kema jewenanj nemunja waeya menj mepeseenj laligogi. Ku-usunj kaanja ii jeynemba murotiwaaonj ii ano jeynembawaa waeya kaanjiadeenj menj mepeseenj kokaenj jegi, "Morononj jeynembawaa so koloona? Morononj ii tuarenjenj ama munj iwo aomambaajonj kotiinaga?"

5 *Kaenj jegi Satanonj jeynembawaa qaa oota solooro kotiinj jaba-arambaranj qaganonj mepaqepae qaaya lansanj jey laligoro. Anutunonj Satanj mende anjonj kono mepaegomambaa ku-usunja ii koinj 42 kawaa so enj mubaatiwaaonj jey tegoro.

6 Ii jey tegoro qaa ootanonj aantano Anutu mepaegonj laligoro. Anutu waa qata, Siwe gomanja ano Siwe uutanonj laligojuti, ii kuuya mono mepaqepae ama onjoma laligoro.

7 *Kaenj laligoro Satanonj ejemba soraaya tuarenjenj ama onjomambaa ku-usunja muro yonjowo manja aonj haamo ama onjono. Haamo ama onjono Satanonj ejemba isigia kuuya tuungiaa so, qaa tanigiaa so ano kantrigiaa so ii mono jeynembawaa borianonj ama onjono.

8 *Ejemba korebore namononj laligojuti, iyonjononj mono jeynembawaa waeya menj mepeseenj laligowuya. Anutu waa ejemba solanja qagia Siwe gomanonj papianonj oogita eji, iyonjonondeenj mono jeynemba ii mende mepeseewuya. Monowaa monoyanonj Anutunonj Siwe namo mokolonj oronoti, kambanj iikanonja kanainj qagia ii laaligo kotigaa papia iikanonj onj laligonj kougij. Laaligo papia ii Lama meria qegi komuroti, iwaa bunjaga ero galej komakeja.

9 "Monjonj gejiawo laligoji eenj, iinonj mono qaa koi geja ama moma kotowa!

10 *Monj kapuare mirinonj kembatiwaa so kolooji, iinonj mono iikanonj kembraa. Monj manjawaa soo somatanonj uugi komuwaatiwaa so kolooji, iinonj mono kaenj komuwaa.* Kawaaonj ejemba soraaya, onjononj mono kaparanj koma lombo menj mokosinjgonj pondanj moma laarinj laligowu." Kianj.

Jeynemba monj namo uutanonjga kouro.

11 Mombo iibe jeynemba monj namo uutanonjga kouro. Ii ilia woi Lama meriaa ilia kaanja koloonj qaaya ii jewenanj nemunja ilia wononj jeroti, mono kaanjiadeenj jey laligoro.

12 Iinonj kouma alia mutuyaa jotamemeya koloonj ku-usunja kuuya menj iikanonj iwoi kuuya aliaa jaanonj ano. Kaanja ano namo ejemba kuunj sololonj onjono aarunj alia mutuyaa waeya menj mepeseegi. Jeynemba mutuya ii wiji kotiganonj kiro komumambaajonj anoto, misiriropogadeenj raro.

13 Jeynemba woiya iinonj angoletoto somata tania kania kania mero. Monj meroti, ii gere bolanonj sombinonjga kamaanj namononj kanj jero ejembanonj ii jaagianonj iigi.

14 Anutunonj Satanj mende anjonj kono ku-usunj muro jeynemba mutuyaa jotamemeya koloonj iwaa jaanonj angoletoto kania kania menj laligoro. Iikanonj mono namowaa ejemba tiligonj onjono jinjaunj ama soogi. Soogi kokaenj kuunj jey kotonj onjono, "Onjono mono jeynemba mutuyaa unjaya sogonj kuugi nano goda qenj munj laligowu. Jeynemba mutuya ii manjawaa soo somatanonj (bainat) uugi wiji kiro komumambaa so kolooroto, kilenj gbilin laligoji, mono iwaa unjaya kuuwu."

15 Kaenj anji Satanonj ku-usunj jeynemba kanagenja muro tando lopionj ii menj gbilin muro kanainj buu aasonj ano. Kaanagadeenj jeynemba mutuyaa unjaya menj letono eja qaa jey ejemba kuunj onjono kokaenj kolooro: Daenj yonjononj tando lopionj iikawaa waeya mende menj mepeseegiti, ii mono kuuya unjugi komugi.

16 Jeynemba kanagenjanonj ejemba korebore kokaenj kuunj onjoma injjoro, "Onjono mono jeynemba mutuyaa munjgenj aasoya ii jaasewangianonj me boro dindinjgianonj menj mokotaawu." Kaenj injjoro iyanjgiaa gawonjgia menkejuti ano togiaa welenj eenj qenkejuti,

* 13:1: Dan 7.3; Ais 17.3, 7-12 * 13:2: Dan 7.4-6 * 13:5: Dan 7.8, 25; 11.36 * 13:7: Dan 7.21 * 13:8: Ond 69.28
 * 13:10: Jer 15.2; 43.11 * 13:10: Tosianonj qaa ii kokaenj meleenjju: Monjonj manjawaa soo somata (bainat) kanonj tosaanja unjuro komuwuti, tosanonj mono iyanja ii soo kaanjanonj uugi komuwaa.

ejemba qaqabunayawo ano wanaya, somata ano melaa yonononj mono korebore munjen aasoya ii mej boro dindingia me wambusoongianonj mokotaagi.

¹⁷ Daen yonononj jeynembawaa qata me qataa jangoya selegianonj mende mej laligogiti, iyonononj nembanene iwoi stuanonj me maaketnonj sewanja mewombaajonj me ambombaajonj amamaagi.

¹⁸ Qaa koi moma asariwombaa momakootoya ii kokaenj: Monjonj momakootoyawo laligoji, iinonj mono jeynembawaa jangoya weengowa. Jangoya ii balonj ejawaa jangoya koloaja. Aaso jangoya ii 666. Kianj.

14

Lama meria ano kanagesouruta 144,000.

¹ *Kawaa gematanonj uunj Lama merianonj Zaion baanjonj nano iibe. Iwo kanagesouruta jangogia 144,000 ii motoonj nanji Lama meriaa qata ano iwaa Manjaa qata ii kuuya yonoo wambusoongianonj oo-ootaga ero injiibe.

² Iikanondeenj mobe Siwenonjga otonj monj apu somata sianonj giliro kemenj kuunj qamakeji, kaanja kolooro. Ii gunparandanj gbingururunj somata qajiwaaw otonja iikawaa tanijaenj kolooro. Otonja ii gita kulele mamaga qegi otonja koloonkejiwaa so mobe.

³ Anutunonj ejemba 144,000 ii namononjga sewangia mej unjanoti, iyonononj mono Anutuwaaw jinkaronj duj batanonj kouma ben jawina 4 ano jotamemeya waja 24 iyonoo jaasewangianonj nama rii donjgoga qagi. Kuuya yonononj iyanggiaa riigia qagi seleengenj yonononj ii kuma aowombaajonj amamaagi.

⁴ Yonononj ejemba qaita monj koloonj laligonj kougij. Mende tiloonj soraaya laligowombaajonj iyanggia galenj koma aonj emba yonowo jewonj mende mokoloonj laligogij. Lama merianonj dakanonj kema kankeji, iyonononj mono ii otaanj iikawaa so kema kankeju. Anutunonj ii ejemba batugianonjga sewangia mej metogonj unjuano Anutu ano Lama meria yoroo yambugara dologa koloaju.

⁵ *Yonoo jeganonja qaa qolonjmolongoya monj mende mokoloogi koposowaa qaagia qaa soraaya laligonj kougij. Kianj.

Siwe gajoba karonj yonononj qaagia jey elelaogi.

⁶ Kawaa gematanonj Siwe gajoba monj iibe sombinj kotonj kanakeewanj elelaoro. Iinonj Oligaa Bunja konkonjonj* menj kanj balonj ejemba yonoojonj jey asarimambaajonj karo. Ejemba ii tuunjiiaa so, benjakonj isigiaa so, qaa tania jejegiaa so ano kantrigiaa so balonj sokoma rama kenjuti, mono kuuya iyonoojonj jey seimambaajonj karo.

⁷ Kanj kotigagadeenj silama kokaenj qarow, "Anutunonj ejemba gosinj jey tegonj onjombaatiwaa kambanjonj mono torinj dodowija. Kawaaajonj onjo mono Anutuwaaw jeta uguwombotiwaaajonj keegia moma mepeseenj qabunajaya menj seiwu. Monjonj siwe, namo, kowe ano apu jaaya mokoloonj onjnoti, mono iwaa waeya menj mepeseenj laligowu."

⁸ *Kaenj qarow iwaa kanianonj Siwe gajoba alia monj mutuya otaanj kanj kokaenj qarow, "Babilonj siti somata ii meleeno kemerota eja. Babilonj emba qabunajawo iikanonj mono serowilinj ama iikanonj kantri kuuya menj tiloonj onjono sokono. Iinonj wain apu kaanja newutiwaaajonj onjono uugia sooro uusoosoo koloonj laligogij. Kaanja koloonj laligorotiwaaajonj Anutuwaaw irinja soono kazi ama jero siti qabunajawo ii mono kondeenj meleeno kemerota eja." Kianj.

⁹ Kaenj qarow iwaa kanianonj Siwe gajoba karonjanonj orotaanj elelaonj kanj kotigagadeenj silama kokaenj qarow, "Monjonj jeynemba ano iwaa unajaa waeya menj mepeseenj munjenj aasoya anjonj koma wambusoonanonj me borianonj menj mokotaaji eenj,

¹⁰ *iinonj mono kaanjiadeenj Anutuwaaw irinjonsoonja ii wain apu kotiga kaanja nenj mobaa. Anutunonj wain apu ii apu toonjowo mende mindirinj wain kotiga toongadeenj irinjonsoonjaa qambinonj maaro raji, iinonj mono ii newaa. Ii nenj Siwe gajoba toroya ano Lama meria yonoo baagianonj nano salfa jamowaa gere bolanjonj ooro siimbobolo hononja mende moma laligowaa.

¹¹ *"Iikanonj onjoro siimbobolo hononja mende moma laligowuti, iikawaa kaasoyanonj mono kambanj so tetegoya qaa waama umakebaa. Ejemba jeynemba ano iwaa unajaa waeya menj mepeseenjkejuti, iyonononj mono asaga gomantiinja senjonj moma laligowu.

* 14:1: Eze 9.4; Ais 7.3 * 14:5: Zef 3.13 * 14:6: Ponj benj konkonjonj Toyaanonj Bunja qaa towoya ii konkonjonj. Ii monowaa monoyanonjga kanainj tetegoya qaa enj ubaa. * 14:8: Ais 21.9; Jer 51.8; Ais 18.2 * 14:10: Ais 51.17; Jen 19.24; Eze 38.22 * 14:11: Ais 34.10

Moŋŋon munger aasoya anŋon koma selianon meŋ mokotaaji, iinon mono selianon ororo qenjen qen haamo memambaajon amamaan laligowaa.”

¹² Kawaajon ejemba soraaya Anutuwaa jojopar qaaya teŋ koma otaankejuti, oŋonon mono kaparan koma lombo meŋ mokosinŋon Jiisas pondar moma laarin laligowu.

¹³ Kawaa gematanon Siwenonŋa qaa moŋ mobe kokaen nijoro, “Gii mono tere kokaen oowa: Ejemba Pombo qokotaan nama kambaŋ kokaamba kanain komuwuti, iyononon mono oyanboyar koloowuya. Uŋa Toroyanon qaa kitia ii metogon ‘Qaa ii onanon,’ jeja. Yononon gawon kotiga meŋ qenjenmanjen moma kan laligogi tegoro gawonŋiaa hoŋa kolooro Siwe Toyanon sundugia moro sokono iikawaajon korisoro onono rama haamo meŋ bonjon laligowuya.” Kian.

Balombaa nene morian hoŋa mewutiwaa kambanja

¹⁴ *Kaen nijoro uun koosu taanŋa iibe iikawaa qaganon moŋ kaitania Siwe gomambaa Eja hoŋa kaanŋa iinon raro. Ila wage goulon memeta ii wanjon raro borianon soo kaapengoya jetawo meŋ raro.

¹⁵ *Ii iibe Siwe gajoba moŋŋon mepemepesee jigononŋa (tempel) asuganon kouma koosu qaganon raji, iwaajon qaa kokaen jen kotakotagadeen qaro, “Namonon morian hoŋa momogoro hoŋa mewutiwaa kambananon mono koloaja. Kawaajon giinon mono sooga kaapengoya meŋ gawonon kema iikanon namowaa morian hoŋa ii koton meŋ kululuwaa.”

¹⁶ Koosu qaganon raji, iwaajon kaen qaro sooya kaapengoyanon namonon gilin gwombaa morian hoŋa koton meŋ kululuuro.

¹⁷ Ii meŋ kululuuro Siwe gajoba moŋŋon Siwewaa mepemepesee jigononŋa (tempel) asuganon kouro. Iinon kaanŋagadeen soo kaapengoya jetawo moŋ meŋ kouro.

¹⁸ Kouro Siwe gajoba karonanon Siwewaa alatawaa gere galenŋa ano alata ii mesaon kouro. Kouma kotakotagadeen qama Siwe gajoba soo kaapengoya jetawo meŋ nanoti, ii kokaen ijoro, “Giinon sooga kaapengoya jetawo ii mono meŋ gawonon kema iikanon balombaa wain kanŋenŋa kanŋenŋa ii kotowa. Kanŋen iikawaa kota mono momogon yagon raju.”

¹⁹ Kaen ijoro sooya kaapengoya namonon gilin namowaa wain kasa hoŋa ii kotogon meŋ kululuun Anutuwaa wain juu somata iikanon rijijaawutiwaajon giliro. Wain juu ii Anutuwaa irinŋonŋonŋa kaisareya koloaja.†

²⁰ *Wain bagen hoŋa ii siti seleenŋenanon kananon riin rijijaagi sayanon wain juu somataa qaa ootanon kouma kokon tani kaanŋa lansan waama kouma apu gowoya kolooro. Sa iikawaa diinŋa ii wan miita ano bakaya moŋ kolooro. Hoosonon iikanon riin keno qaa ootanon kouro hoos qawayaa kasianon samoriro. Diinŋa kaen kolooro koriga 300 kilomiita kawaa so kolooro. Kian.

15

Siwe gajoba 7 ano lombo kanjanawo 7.

¹ Kawaa gematanon siwe uutanon uun angoletto somata moŋ kolooro iima kokaen waliŋgowe: Siwe gajoba 7 ii lombo kanjanawo (plague) 7 meŋ nanŋi. Ejemba singisongogiaajon Anutuwaa irinŋa soono jen tegon ironŋa meleen lombo kanjanawo qagianon uro mogi uutanon olomooro qaagianon komuwaa. Kawaajon qagia lombo kanjanawo konoga 7 qagi.

² Ii iima iwai bilibiliawo kowe kaanŋa iibe gere bolanjawo melokanjin ero. Iikawaa kooronanon Anutuwaa ejemba nanŋi injibe. Yononon haamo ama jeynembawaa qaaya mende teŋ koma unayaya waeya mende meŋ gataa jangoya selegianon mende analin anŋon koma laligogi. Anutonon ii motomotoon kulele onono meŋ nanŋi.

³ *Iikanon nama Anutuwaa gawon meme eja Mooseswaa rii ano Lama meriaa rendun ii kokaen qagi,

“Oo Pon Anutu ku-usun kuuyaa Toya, giinon angoletto somasomata damuyawo amakejan.

Giinon kantria kantria ii kin pon ama onona nanamemengaa kania ii dindinŋa ano hoŋa toon koloaja. Kawaajon Anutu qaita moŋ koloon laligojan.

⁴ *Oo Pon, goonon nanamemengaa dindinŋa ii mono asuganon asugiro mojon.

Kawaajon kantri kuuya yononon kan goo waega meŋ mepeseen gomakeju.

* 14:14: Dan 7.13 * 14:15: Joel 3.13 † 14:19: Anutuwaa irinŋonŋonŋa ii wain juu somatanon rijijaagi uutanon olomoodaborowaa. Aisisaan 19.15 ii iiba. * 14:20: Ais 63.3; Seru 1.15; Ais 19.15 * 15:3: Eks 15.1 * 15:4: Jer 10.7; Ond 86.9

Giinonj geengodeej toroya koloojaj. Kawaajonj ama morononj goojonj toroko mende monaga? Kuuya nonononj goo qabunaga menj seij mepeseenjejonj.”

⁵ *Kawaa gematanonj uuj iwoi kokaenj iibe: Siwewaa mepemepesee jigowaa (tempel) naguyanonj tano iikawaa uutanonj Anutu danggunuyaa opo sel jigoyanonj nano iibe.

⁶ Mepemepesee jigo iikanonja Siwe gajoba 7 lombo kanjanawo 7 menj nangiti, iyonononj kamaanj asuganonj kagi. Malekugia tualalakota bilibiligiawo moug opo jokanja mankililaya gouluyawo ii iinj kasa kaanja basamonjianonj embaanj aonj nangi.

⁷ Yonononj kagi menj jawina 4 yonoononjga mononj goul qambi 7 onono Anutuwaa irinjonsoonononj qambi ii qaa ootanonj kougi. Anutu irinja sooji, iinonj laligonj kouma laligoja ano tetegoya qaa laligonj ubaa.

⁸ *Qambi ii onono Anutunonj asamaranja ano kuusuna qendeeno iikawaajonj kaaso pumpunjonj mepemepesee jigo (tempel) saa qero mononj Siwe jigo ii uu-uutaa so mende kolooro. Siwe gajoba 7 yonononj wala qambigia maagi lombo kanjanawo 7 asuginj honjowo koloowaati, iikawaa gematanonj saanonj mombo ubuya. Kianj.

16

Qambi 7 maagi Anutuwaawo irinjonsoonononj asugiro.

¹ Mepemepesee jigo (tempel) uutanonjga qa somata monj asugiro Siwe gajoba 7 yonoononj qaa kokaenj menj kotooro mobe, “Onjo kema Anutuwaawo irinjonsoonononj qambi 7 qaa ootanonj kouma eji, iikawaa honjia mono namononj maabu.”

² *Siwe gajoba mutuyanonj mesaonj kema qambiaa honja ii namononj maaro. Maaro wiji arokuukuuyawo siimbobologia tania soosooya ii qaa qootogo ejemba yonoo selegianonj asugiro. Ejemba jennembawaa munjenj aasoya selegianonj menj unayaa waeya menj mepeseegiti, mono iyonoo selegianonj asugiro.

³ Gajoba woiya iinonj mesaonj kema qambiaa honja ii kowenonj maaro. Maaro kowenonj meleema sa kolooro. Mono eja qeqetaa saya kaanja kolooro. Kaenj kolooro kowe uutanonj iwoi kuuya laaligiawo laligojuti, ii kuuya komudaborogi.

⁴ *Siwe gajoba karonononj qambiaa honja ii apu gowoya ano apu jaaya kanonj maaro meleema sa koloonj sokono.

⁵ Kaenj kolooro Siwe gajoba apu galej komakeji, iinonj qaa kokaenj jero mobe, “Oo Anutu toroya, giinonj qaa gosinj kokaenj menj tegona lombo koi asugijiwaaajonj dindinja koloojaj. Mono solanja laligonj kouma laligojanj.

⁶ Yonononj goononj ejemba soraaya ano gejatootoo ejemba ununj laligogi sagianonj maaro. Giinonj ii unugitiwaa ironja meleema sa onona negiti, ii mono sogianonj ana qagianonj uro. Kawaajonj Anutu giinonj dindinjagadeenj koloojaj.”

⁷ Apu galej komakeji, iinonj kaenj jero qaa monj alatanonjga kokaenj karo mobe, “Qaa ii onanonj! Oo Ponj Anutu ku-usunj kuuyaa Toya, giinonj ejemba qaagia gosinj dindinjagadeenj menj tegonj onomakejanj.”

⁸ Siwe gajoba 4:ya iikanonj qambiaa honja ii weenj jaayanonj maaro iikanonj weenj esunj muro geriawo totonj koloonj ejemba gere kaanja onjooro.

⁹ Weenj jaaya geriawo iikanonj onjooro selegia delatiro. Anutunonj lombo kanjanawo iikawaa Toya koloonj ano gejatootoo eja takapolakaya uroti, ejembanonj ii moma iikawaajonj Anutuwaawo qata menj qasuaanj munj laligogi. Kaanja laligogito, Anutu mepeseenj qabunaya menj seiwutiwaaajonj mono uugia mende meleengito, toroqenj yangisenj ama laligogi.

¹⁰ *Siwe gajoba 5:ya iikanonj qambiaa honja ii jennembawaa jinjaronj dunjonj maaro. Iikanonj maaro pangamanj somatanonj jennembawaa ometotonja (kingdom) ii sokoma pangamanj mero. Pangamanj mero ejemba irinjia soono neselangia jegianonj kitogi riiri.

¹¹ Ejembanonj siimbobolo ano wiji nombongiaa siimboboloya somata moma iikawaajonj Siwewaa Anutuya ii menj qasuaanj munj laligogi. Kaanja laligogito, nanamemengia bologa ama menj laligogiti, ii mende gosinj mesaonj uugia mende meleengiti.

¹² *Siwe gajoba 6:ya iikanonj qambiaa honja ii apu somata qata Yufreitis kanonj maaro juguro. Weenj koukoutanonjga kinj ponja ponja kawombaajonj moma jororinj laligogiti, iyonononj apu juguro mombo mende papangogito, kotonj kawutiwaa kania kolooro.

¹³ Iikanonja uunj omejiilanj bologa karonj tanjia tana kaanja ii injiibe jewenanj nemunja iliawo, jennemba ano gejatootoo eja takapolakaya yonoo qaa oogianonjga kouma kamaagi.

¹⁴ Omejiilanj yonononj kamaanj kema angoletto kania kania amakeju. Kaenj ama balonja balonja kuuya laligonj kinj ponjia injiima Anutu tuarenjenj ambutiwaaajonj uugia kuunj

* 15:5: Eks 38.21 * 15:8: Eks 40.34; 1 Kinj 8.10-11; 2 Hist 5.13-14; Ais 6.4 * 16:2: Eks 9.10 * 16:4: Eks 7.17-21; Ond 78.44 * 16:10: Eks 10.21 * 16:12: Ais 11.15

kokaen jegi, “Mono mindirin aon Anutu ku-usun kuuyaa Toyaa kamban somatanon motoon manja aowonja.”

¹⁵ *Jiisasnon jeja, “Geja ambu! Niinon mono yongoro meme kaanja oloj kamaña. Mononon uughiligbili laligowaati, iinon mono simbawonjowo kolooja. Bombolan tondu kema karo gamuya iibubotiwaajon sele esuya galen komakeji, iinon mono oyanboyon koloowaa.”

¹⁶ *Ome welenqege yononon kin ponja ponja ii kuun unjuama balon koria qata Hibruu qaanon Armagedon jejuti, iikanon ajoroogi injiibe. Kian.

¹⁷ Siwe gajoba 7:ña kanon qumbiaa honja ii kanakeewar maaro. Maaro mepemepesee jigo (tempel) uutaa jinjaron dujanongga qa somata mon koloon qaa kokaen karo jero, “Ii maadaborogi asugidaboroja.”

¹⁸ *Kaen jero iikanondeen oobili mero gunparandan ghingururun qama ero nan jeta buuratia mon mero. Iiw (Eewa) Adam yoro kambanonga kanain namonon laligon kouninj, kamban iikanon nan kaanja mon mende giiliaga. Iikawaa so tania soosooya giliro bologa toton kolooro.

¹⁹ *Kaen asugiro siti somata Babilon iikanon juma bakaya karon kolooji ano kantria kantria kuuya iyonoo sitigia ii kaanjadeen tiwilaan meleeno kemegi. Anutunon siti qabunayawo Babilon yonoo kilenagja mende duduun ironjgia meleema onono. Anutunon uugere ama irinjonsoonjonon qambi saa qen raroti, ii mono maama onono qagianon uro wain apu kaanja negi.

²⁰ *Kowenon wato kuuya egiti, ii mono kok koma musulungogi ano baanja baanja nangiti, ii mono kaanjadeen alin qaonji.

²¹ *Kaen asugiro kombo kota somata lombogia 45 kilogram iikanon sombinongga ejemba qagianon kamaaro. Lombo kanjanjowo ii tania soosooya kolooro. Kon kota tanijaan iikaanja kanon kamaan unjuro ejembanon iikawaajon Anutu jen qasuaan mug. Kian.

17

Emba monjon jeynembawaa qaganon raro iibe.

¹ *Siwe gajoba 7 qambi 7 ii men nangiti, iyonoonongga monjon kan qaa kokaen nijoro, “Gii mono niwo kana kema kana somata emba qabunayawo apu mamagaa qagianon raji, ii qendeema gomanja. Anutunon qaaya gosin ironja meleeno qaganon uro laligoja.

² *Balombaa kin ponja ponja yononon iwo serowilin ama laligogi. Kanagesogianon namonon laligojuti, iyononon kaanjagadeen emba iikawaa serowilinajon ama uugia waaro uusoosoo kolooji. Wain apu nen enkalolon koloonkejuti, mono iikawaa so kanain serowilin ama laligon kaamaa anji.”

³ *Kaen jero Unja Toroyanon nunuano umbeumbenjon qananon uro Siwe gajoba iikanon nuano balon qararanjonjononon keube. Iikanon keuma emba mon jeynemba oso popolan iwaa qaganon raro iibe. Jeynembawaa selianon mepaqepae qa kania kania oogita saa qero waja 7 ano ilia 10 kaen nano.

⁴ *Emba iikanon opo suru osoga nezongbala ano oso popolan ii mouma raro. Akadamuya goul, kowonjin honjowo ano kasasoron tosaanja kanon menjerejgon aoro kaitanianon kokobilibiliawo kolooro. Borianon goul qambi men raroti, ii serowilin ama laligorotiwaan anjonjoraya arokuukuuyawonon saa qeqetaga.

⁵ Emba iikawaa palapanjon qata aasangoya ii kokaen oogita ero, “Babilon qabunjanawo, namowaa kana somata ejemba ano anjonjora arokuukuuyawowaa nemungja.”

⁶ Qata kaen ero Anutuwaan ejemba soraayanon Jiisaswaa kania nanjon bon qen nama jen laligogiti, ii unun sagia nen kawaajon uunjonjan qen nano iibe. Ii iima aarun tililingowe.

⁷ Aarun tililingowe Siwe gajobanon qaa kokaen nijiro, “Gii mono nomaembaajon aarun tililingojon? Niinon saanon emba kokawaa kania aasangoya gisaamanja ano jeynemba waja 7 ano ilia 10 emba ii bosimakeji, iwaa kania aasangoya ii kaanjagadeen gisaama jokolon gomanja.

⁸ *Jaaga meleeno jeynemba iijan, iinon wala laligoroto, kamban kokaamba jaawo mende laligoja. Iinon omejiilan yonoo ron dusiita qaa iikanonja gbilin waabaato,

* 16:15: Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Ais 3.3 * 16:16: 2 Kin 23.29; Zek 12.11 * 16:18: Isa 8.5; 11.13, 19 * 16:19: Ais 51.17 * 16:20: Isa 6.14 * 16:21: Eks 9.23; Isa 11.19 * 17:1: Jer 51.13 * 17:2: Ais 23.17; Jer 51.7 * 17:3: Ais 13.1 * 17:4: Jer 51.7 * 17:8: Dan 7.7; Ais 11.7; Ond 69.28

Kraistnoŋ hgoro gere sianonj kemebaa. Anutunonj Siwe namo mokoloonj oronoti, kambanj iikanonja kanainj namononj laligonj kougi qagia laaligo kotigaa papianonj mende oogita eji, ejemba iyonjononj mono jeŋnemba iima aaruwuya. Jaawo laligoroto, kambanj kokaamba jaawo mende laligoja ano kanagenj mombo gbilin asugiwaati, iikawaajonj mono aaruwuya.

⁹ “Anana qaa koi moma asariwombaajonj moninj momakootoya kokaenj eja: Waŋa 7 ii embanonj baanja 7:baa qagianonj raji, mono baanja iikawaa sareya kolooja.

¹⁰ Waŋa 7 ii kaanagadeenj kinj ponj 7 iyonjoo kaisaregiaga kolooja. Yoŋoononja 5 komunj kamaadaborogi 6:ya iinonj laligonj ejemba galenj koma onjomakeja. Konoga era asugiwaatiwaa so kolooja. Iinonj asugiwaati, iikanonj mono kambanj toroga ku-usunj qaganonj nambaatiwaa so koloowaa.

¹¹ Jeŋnemba laligoroto, kambanj kokaamba mende toroqen laligoji, iinonj 7 yoŋoononja monj kolooja. Iinonj mombo gbilin anjo kinj ponj janjgoya 8 koloowaa. Kaenj koloowaati, Kraistnoŋ kondeema muro tiwilaan gere sianonj kemebaa.

¹² *¹² “Ilia 10 injijani, ii kinj ponj 10 yoŋoo kaisaregia kolooja. Yoŋononj mende kanainj ejemba galenj koma onjomakejuto, Anutunonj kanagenj ku-usunj onono kinj ponj kaanja koloowuya. Kaenj koloonj jeŋnembawo aua motoonjgowaa so ejemba galenj koma onjoma laligowuya.

¹³ Kinj ponj 10 yoŋononj momo arenj motoonjgo iikayadeenj otaanj jeŋnemba nanjonj ku-usunja ii mugi laligowaa.

¹⁴ Esungia kaenj mindirinj Lama meria tuarenjenj ama manja aowuto, Lama merianonj mono haamo ama onono kamaawuya. Iinonj kinj yoŋoo Kingia ano eja ponj yoŋoo Ponjgia kolooja. Iinonj nonooma meweenjonj nonono iwo pondan nama laligowonjati, nonononj mono motoonj haamo ama onjoma otokorianj maabonja.”

¹⁵ Siwe gajobanonj qaaya kaenj jeŋ toroqen kokaenj nijoro mobe, “Kana somata emba somatanonj apu mamagaa qagianonj raro injiidaborojani, apu ii ejemba kantria kantria yoŋoo kaisaregia kolooja. Yoŋononj tuungia ano beŋsakon isigia so leelee rama kenji selegia kania kania kolooro qaagia tania morota morota jeŋkeju.

¹⁶ Jaaga meleeno ilia 10 injijani, iyonjononj esungia jeŋnembawo mindirinj kana somata emba ii kazi ama mugi kokaenj koloowaa: Yoŋononj ilawoilaya kuuya luluuma qegi kaapironja kolooro opo suruya kotogodaborogi bombolanj kolooro busuya nenj siita gerenonj anji jedaborowaa.

¹⁷ “Kaenj koloowaati, ii Anutunonj kinj ponj yoŋoo uugia kuunj sololoonj onono uumotoonj ama mindirinj ambuya. Anutuwaawo momo arenja kaenj otaawuya. Kawaa so ku-usunja jeŋnemba mugi ejemba galenj koma onjoma laligowaa. Kaanja laligoro Anutuwaawo qaayanonj honjowo koloowaati, kambanj iikanonj tegowaa.

¹⁸ Emba raro iijani, ii siti qabuŋayawo toyanonj balombaa kinj ponja ponja galenj koma onjomakeji, mono kinj iikawaa sareya kolooja.” Kianj.

18

Babilon siti kondeengi gororonjgowaa.

¹ Kawaa gematanonj Siwe gajoba monj ku-usunja uuta iibe Siwenonja asuginj kamaaro asamararanjonj balonj menj asariro.

² *Kamaanj kotakotagadeenj silama kokaenj qaro, “Babilon siti somata ii kondeengi. Ii onjononj kondeengi gororonjgoro. Ejemba qaonji omejiilan kania kania yoŋonondeenj mono ajoroonj mirigia iikanonj megi iyonjoo gomanj waŋa kolooro. Koonja koonja qiz-imizingiawo ano arokuukuugiawo yoŋonondeenj mono iikanonj ajoroonj haigia lanj ama sosoo laligoju.

³ *³ “Anutunonj ii kokaembaajonj jero kondeengi: Kantri kuuya yoŋononj emba iikawaa serowilinjaajonj ama uugia waaro enjalolonj koloogi Anutuwaawo irinja soono. Irinjonsoonja ii qagianonj uro wain apu nenkejutiwaa tani mogi. Namowaa kinj ponja ponja yoŋononj emba iikawo serowilinj nambonjambonj ama laligogi. Konjkororo ejembanonj balonj so iikanonja kanj esuhina akadamugiawo sewanja mewaatiwaaajonj anji honombononja qaa horonj siiseweweya qaa laligoro. Iwaa mejuqejuyaaajonj ama yoŋononj qaqaabuŋayawo kindimbiri koloonj ejemba uuta koloogi.”

⁴ *Iikawaa gematanonj Siwenonja monjonj qaa nijoro kokaenj mobe,
“Noo kanagesouruna, onjo mono siti ii mesaonj seleenjenj kamaawu.

* 17:12: Dan 7.24 * 18:2: Ais 13.21; 21.9; Jer 50.39; 51.8; Ais 14.8 * 18:3: Ais 23.17; Jer 51.7 * 18:4: Ais 48.20; Jer 50.8; 51.6, 45

Emba iikanonj singgisonjo amakeji, iikanonj mono turunj onono iwo nama uugia tiloowubo.

Anutunonj ironja meleema onono lombo kanjanawo qagianonj ubaati, lombo iikaanja monjonj mono ononjagaa qagianonj uro kaanagadeenji siimbobolo mobubo. Kawaa-jonj yonowo mono mende mindirinj laligowu.

⁵ *Emba iikanonj singgisonjgoya ama menj qanonj qanonj ano uma sombinj oosirid-aboroja.

Kikekakasililin ama laligogiti, Anutunonj ii mono anaa roromongononj ama iikawaa-jonj mende duduuwaa.

⁶ *Nanamemenj doogoya tosia ama onoma laligogiti, onjo mono iikawaa so meleema ama onjombu. Bologna ama menj laligogiti, onjo mono iikawaa ironja somanja woiwaa so meleema ononj qagianonj ubaa.

Singgisonjgowaa qambia newutiwaajonj maama laligogiti, iyanggiaa qambi iikanonja mono somanj woiwaa so kosonj meleema wain apu kaamboga kotakota ii iyanggia maagi newuya.

⁷ *Emba iikanonj esuhina akadamuyawo honombononja qaa horonj qabuja uuta mokolonj siiseweweya qaa laligoro. Iikawaa ironja mono iyanjaa oolinonj ootinj gere ozozopananonj siimbobolo honombononja qaa ama mugij jinggenj qama wosobiri laligowaa. Iyanjaa utanonj kokaenj romonjonj tondu jenkeja,

‘Niinonj kwiin emba pombaa jinakaranj dunj rarayanonj rajen. Malo mende koloojenj ano kambanj monjonj jinggenj mende qamaja.’

⁸ Kaenj tondu jenkejiwaajonj ama Anutunonj ironja meleema muro kambanj mo-tonjgowaa utanonj iwaa qaganonj ubaa.

Ponj Anutunonj qaaya gosinj jenj tegonj muroti, iwaa usujanonj mono uuta kolooja.

Kawaajonj lombo kanjanawo kania kania iikanonj mono uulanawo kokaenj koloonj mubaa:

Tinitosayanonj komugij jinggenj qama bodi raro iyanja gerenonj anjij jewaa.”

⁹ *Gerenonj anjij jero kaaso waabaati, kantria kantria kuuya yonoo kinj ponggianonj ii iima amburerej menj saabu. Kinj ponj yonononj iwo serowilinj ama laligogi. Eshuhinaya akadamugyawo honombononja qaa iikawaa nenj korisoroya iwo ama aisoonj laligogiti, iyonononj mono iwaajonj ama jinggenj qabu.

¹⁰ Jinggenj qama oolinonj ootigij gere ozozopananonj siimbobolo honombononja qaa mobaati, iikawaajonj mono riimburatinj korikori nama kokaenj saama jewu, “Oo Babilon siti qabuayawo, lombo qagianonj urotiwaajonj mono ‘Ye! Ye!’ jenj saajonj. Oo siti ku-usunja somata, Siwe Toyanonj ironja meleema onono uulanawo aua motoonjgowaa utanonj qagianonj uro siimbobolo somata moju. ‘Ye! Ye!’ jenj saajonj!”

¹¹ *Kantria kantria yonoo konkororo ejemba yonononj kaanagadeenji amburerej ambuya. Monjonj toroqenj yonoo hinagia sewanja mende menkebaatiwaajonj mono jinggenj qama saabuya.

¹² *Akadamugia goul, silwa, kowonjinj honjawo ano soronj kota ii Babilon yonononj me tosonianj mende sewanja mewuya. Opogia tualalakota, osoga nezongbala, oso popolanj ano opo qata silk ii mende sewanja mewuya. Gere awaa soro kania kania iikawaa batugia ano borosowogia kania kania ii mende toroqenj sewanja mewuya. Akadamugia elefant siitanonj memeta, ii eenj ewuya. Nembanene dunj iwoigija gere sewanjia somata juju, qonqonj, muzi, nanjinj ano yoware kanonj memeta, ii eenj ewuya. Borosowo aenj goota brons ano aenj injanonj memeta ano jamo qata maabol kanonj memeta ii mono eenj ewuya.

¹³ Babilon yonononj sosoni (sinamon) ano daje tosaanja ii mende sewanja mewuya. Selewaa sanda qata mor, jininj sambori ano selewaa unkoowa tosia ii mende sewanja mewuya. Marae, bera, jininj ano moronja koloowaatiwaa iwoi tosaanja ii mende sewanja mewuya. Kaanagadeenji wain apu, oil gerewaa oilya, wii kota ano flaua neneya ii mende sewanja mewuya. Bulmakao, lama, hoos ano hoos kare ii mende sewanja mewuya. Wala welenjeqe ejemba sewanjia menj gawononj onjoongi sele busu me uuroromongogianonj bolinj tiwilaaro. Kaenj mende toroqenj amakebuya.

¹⁴ Konkororo ejemba yonononj Babilon emba iikawaajonj kokaenj jewuya, “Gere honja nemambaa siinj moma laligonati, ii mono qaongi eenj laligojanj. Toomorianja ano esuhinaga akadamugyawo ii mono korebore gomesaonj aligij totominj laligojanj. Ii mono kambanj monjenj mombo mokoloowagatiwaa so qaago.”

¹⁵ *Konkororo ejemba esuhinagia kaenj kaenj sewanja mewutiwaajonj ama siti iikanonja

* 18:5: Jen 18.20-21; Jer 51.9 * 18:6: Ond 137.8; Jer 50.29 * 18:7: Ais 47.7-9 * 18:9: Eze 26.16-17 * 18:11: Eze 27.31, 36 * 18:12: Eze 27.12, 13, 22 * 18:15: Eze 27.31, 36

monen goul (maa suan) horon qabuŋagiawo koloogi. Yoŋonon korikori nanŋi tosianon oolinon ootigi gere ozozopaŋanon siimbobolo honombonoŋa qaa moroti, iikawaajon mono aarun saama jinŋen qabuya.

¹⁶ Jinŋen qama kokaen jewuya, “Oo siti somata, lombo qagianon urotiwaajon mono ‘Ye! Ye!’ qama jinŋen qajon. Yoŋonon opogia tualalakota, osoga nezongbala ano oso popolan ii mougi. Akadamugia goul, kowonjin honawo ano kasasaron tosianon menjereŋŋon aogi tanigianon kokobilibiliawo kolooro.

¹⁷ *Kaen angito, esuhinagia kaan hononŋa qaa ii mono uulanawo aua motoonŋowaa uutanon tiwilaan alin qaonŋi.” Kaen jegi.

Wanŋo kapten kuuya ano ejemba wanŋonon kema kankejuti, iyononon kaanjadeen kuuya Babilon siti oogita jero kaasoya ii korikori nama iibuya. Kaanŋagadeen wanŋo ejemba opo sel mororonŋogi haamonon nanŋoro kemakejuti ano kowenon gawon tosaanŋa men laaligogia nanŋonkejuti, iyononon mono korebore ii korikori nama iibuya.

¹⁸ *Emba somata qabuŋayawo anŋi jero gere bolanŋa kaasoya waabaati, ii korikori nama iima amburereŋ ama kokaen jewuya, “Siti qabuŋayawo kokawaa alia mono kamban monon mende ero.”

¹⁹ *Kaen jen sububun orasin too arin qama jinŋen qama oron saama kokaen jegi, “Oo siti somata, aua motoonŋowaa uutanon iwoiya kuuya mono tiwilaan alin qaono. Ejemba wanŋogiawo kuuya kowenon kema kan esuhinagia sewanŋa mewutiwaajon ama iikanon monen goul (maa suan) seiseiya horogi siti iikanon qabuŋayawo kolooro. Lombo qagianon ujiwaajon mono ‘Ye! Ye!’ jen saajon.” Kaen jegi.

²⁰ *Yoŋonon nanamemen doogoya tosaanŋa ama onoma laligogiti, Anutunon mono iikawaa qaaya jen tegon ironŋa meleeno qagianon uro siimbobolo somata momakeju. Kawaajon Siwe gomanon laligogiti, onŋo mono iwaajon ama otokorian maabu. Anutuwaajon ejemba soraaya, aposoluruta ano gejatootoo ejemba onŋo mono aisoon rendun horon laligowu.

²¹ *Kawaa gematanon Siwe gajoba esunŋa uuta monon kan jamo somata qatawo men waama kowenon giliro kemero kokaen jero, “Anutunon siti somata qabuŋayawo ii mono kokawaa so geriawo kondeema meleenŋi kemen qaondaborowaa. Qaondabororo kanagen kamban monon mende mokoloowutiwaa so koloowaa.

²² ** Onŋo siti iikanon koman koma gita kulele qen awelo romon unŋ rii qama oron laligogiti, iikawaa otonŋa mono kamban monon mombo mende mobuya. Babilon onoonon ejemba momo gawonŋia kania kania men laligogiti, ii mono tegoro. Dokta didiman, qagazu klaak ano kaanŋa ii iikanon mombo mende totoon mokolon onombuya. Wiit dumun kota kowonjin woiwaa batugaranon mejejaagi (mill) otonŋa kolooroti, iikawaa isinononon mono qaono sitinon mono goron qen ewaa.

²³ “Wala sitigiaa miria kuuya ii kiwagiawo asarigito, asasaga iikanon mono bogoro pangaman ewaa. Ejawaa gemaurugianon embawaa mata sewanŋa bao anŋon borun jegi embawaa sakitiurutanon otokorian maama nen qaa gon ama korisoro ama laligogiti, otokorian iikaanŋa otonŋa ii mono mombo mobotiwaa so qaago. Babilon onoo konkororo ejemba ii kantria kantria kanon moma ononŋi qabuŋagiawo koloon laligogi. Yoŋonon suuqanŋoron hamoqeqe ejemba ii balon so ejemba uugia men soogi jinŋan ama laligogi.” Siwe gajobanon kaen jero.

²⁴ *Babilon ii kokaembaajon tiwilaaro: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaajon ejemba soraaya ii mono yoŋonon batugianon tondun tanŋala ama unŋugi komugi sagianon kamaaro. Yoŋonon sa ano balonon ejemba tosaanŋa unŋugi komugiti, kuuya iyonon sagiaa irononon mono yoŋonon qagianon uro laligogi. Kaniagia kaanŋa mokoloogi ero. Kian

19

Siwe yoŋonon Babilon kemerotiwaajon Anutu mepeseegi.

¹ Kawaa gematanon Siwenonŋa qaa mon mobe tuun somata yoŋonon kotakatagadeen rendun rii qajuti, mono iikawaa tanitani kolooro kokaen jegi, “Anutu mepeseen haleluya! Anutunon hamo nunun nunuano iwaa bunŋa koloonon. Anutunanon ku-usun Toya kolooro mepeseen munin qabuŋayawo kolooŋa.

² *Anutunon mono qaa honŋa so ejemba qaagia gosin dindinagadeen jen tegon nonomakeja. Kana somata emba serowilin ama iikaanŋa kanon ejemba balon so men bolin

* 18:17: Ais 23.14; Eze 27.26-30 * 18:18: Eze 27.32 * 18:19: Eze 27.30-34 * 18:20: Dut 32.43; Jer 51.48

* 18:21: Jer 51.63-64; Eze 26.21 * 18:22: Eze 26.13; Ais 24.8 * 18:22: Jer 7.34; 25.10 * 18:24: Jer 51.49

* 19:2: Dut 32.43; 2 Kin 9.7

onoma laligoroti, Anutunonj mono iwaa qaaya gosinj jery tegoro. Emba iikanonj Anutuwaaw gawonj meme ejemba unjuro sagianonj kamaaroti, iikawaa ironj mono meleema muro qaganonj uro siimbobolo moma laligoja. Kawaajonj Anutu mepeseenj mujonj.”

³*Kaenj jery mombo qama kokaenj jegi, “Emba ii anji jero kaasoyanonj mono kambanj so tetegoya qaa waama umakebaa. Kawaajonj Anutu mepeseenj munkejonj, haleluya!”

⁴Kaenj qama jegi Anutuwaaw jotamemeya waja 24 ano ben jawina 4 yonjononj mono usugonj siminj kuma Anutu, jinjaronj dunjanonj rajiwaa waeya menj mepeseenj kokaenj qagi, “Qaa ii onjanonj, haleluya!”

Lama meriaa maranj lombanj

⁵*Kaenj qagi jinjaronj dunjonjga qaa monj kokaenj kolooro, “Anutuwaaw gawonj meme ejemba somata melaa jeta uuguwombotiwaajonj keegia momakejuti, onj mono korebore Anutunana mepeseenj laligowu.”

⁶*Qaa ii kolooro qaa monj mobeti, ii kokawaa tanitani: Tuunj somata yonjononj rii qama qaa qamakejuti ano apu sianonj tonjgbama nano otonja koloonkeji ano pilisik qendan somatanonj qaro gbingururunj koloonkeji, qaa ii mono iikawaa tanitani kaanja kolooro kokaenj jegi, “Ponj Anutunana, ku-usunj kuuyaa Toyanonj mono kanainj gomanj so galenj koma onoma kinj Ponjiaga koloonj laligowaa. Kawaajonj Anutu mepeseenj, haleluya!”

⁷Lama meriaa emba bunjayanonj mono marambaa moma iyanja mozozonjonj jojorinj aoro afaangoro emba memewaa kambanjanonj mono kanj kuuro laligojonj. Kawaajonj anana mono otokorianj maama aisoonj Anutu mepeseenj muninj qabunjanonj seinkebaa.

⁸Anutunonj maleku tualalakota asamararanjowo ii onjono mougi.” (Maleku tualalakota ii ejemba soraaya yonjoo nanamemenj solanjaa kaisareya, mono iikanonj mouma aogi.)

⁹*Tuunj somataa tanitani kaenj qama jegi Siwe gajoba gambiawo iikanonj mono toroqenj kokaenj nijoro mobe, “Qaa koi mono oowa: Anutunonj ejemba onjono Lama meriaa maranj (emba memewaa) lombanonj koubuti, iyonjononj mono simbanwanjowo koloju.” Kaenj jery mombo toroqenj kokaenj nijoro, “Qaa ii mono Anutuwaaw qaa honja toonj koloja.”

¹⁰Siwe gajobanonj kaenj nijoro niinonj iikanondeenj iwaa waeya menj mepeseenj mumambaajonj moma iwaa kanianonj siminj kuma usugoweto, iinonj kokaenj nijoro, “Ae! Kaenj mende amba. Gii ano goo uumeleenj alauruganonj Jiisaswaa kania nanjonj jery laligogi welenj qenj onjmakejonj, niinonj iyonjononjga monj kolojenj. Jiisasnonj Bunja qaa honja injisaanoti, iikawaa esujanonj mono gejatootoo ejemba inaanj onjono Unja Toroyaa qaaya moma jery seigi. Kawaajonj mono Anutuwaajonj usugonj waeya menj mepeseenj laligowa.” Kianj.

Kraistnonj manjaqeqe tuunjuruta yonjowo manja aowombaajonj kengji.

¹¹*Niinonj Siwe aantano hoos taanja monj iibe karo. Qaganonj raro karoti, iwaa qata ii Pondanj Nananj (Kawali) ano Eja Honjanonja. Qata kaenj qamakejuti, iinonj qaa dindinja otaanj qaa gosinj jery tegonj iikawaa so manja qerjkeja.

¹²*Jaayanonj gere bolanj kaanja jero wanjanonj ila wage mamaga konji qata asuganonj oo-ooyaga karo. Qata iyanjodeenj mojato, monjonj monj ii mende moja.

¹³Malekuya sanonj qeeqeesaaya ii mouma karo. Qata qamakejuti, ii Anutuwaanonj qaa.

¹⁴Ii otaanj kagiti, ii Siwe gomambaa manjaqeqe eja tuunja tuunja. Yonjononj hoosgia taanja unuama qagianonj rama malekugia tualalakota soraaya mouma kagi.

¹⁵*Kawaligiaa buutanonjga manjawaa soo somata (bainat) jeta sulutuk aanjowo monjonj karo. Ii kantria kantria ununj haamo ama onjombaatiwaajonj ama karo. Iinonj galenjonj kombaa aenj gbaruyanonj kantri so qindingonj galenj koma onjoma laligowaa. Iinonj Anutu ku-usunj kuuyaa Toyaa wain juuya somata rijijaawaa. Wain juu ii Anutuwaaw irinjsoonja uuduuduuyawowaa kaisareya koloja.*

¹⁶Malekuyanonj qata monj oogita maronjanonj kokaenj nano, “Kinj yonjoo Kinjia ano eja ponj yonjoo Ponjia.” Kianj.

¹⁷*Kawaa gematanonj Siwe gajoba monj iibe weenj jaayanonj nano. Eukanonj nama kotakota qama koonja koonja sombinj biiwia kotonj kanakeewanj elelanj kemakejuti,

* 19:3: Ais 34.10 * 19:5: Ond 115.13 * 19:6: Eze 1.24; Ond 93.1; 97.1; 99.1 * 19:9: Mat 22.2-3 * 19:11:

Eze 1.1; Ond 96.13; Ais 11.4 * 19:12: Dan 10.6 * 19:15: Ond 2.9; Ais 63.3; Joel 3.13; Ais 14.20 * 19:15:

Wain kasawaa honja osoga (greip) kawaa kanjenja ii juu somatanonj ama rijijaagi qisigoro apuyanonj dutaa ootanonj lalanonj kemero baket anji kawaa utanonj kemenkeja. Anana uunana mende meleeninj Anutuwaaw irinja toroqenj soono Jiisasnonj iikawaa siimboboloya moma irinjsoonja rijijaaro kemero Anutuwaaw utanonj olomooro luae koloowaa.

* 19:17: Eze 39.17-20

mono kuuya ii onjooma kokaen jero, “Onjo mono kawu-u! Anutunon jejelombar somata mozozongoroti, mono iikanon ajoroowu.

¹⁸ Kan ajoroon kin pon, kawali galen ano manjaqeqe eja yonoo busugia newu. Hoos ano hoos qagianon ramakejuti, mono iyonoo busugia newu. Ejemba kuuya yonoo busugia mono kan newu. Ejemba uuta kamaanqeqeta, iyangiaa gawongia menkejuti ano togiaa welenjia een qenkejuti, mono kuuya iyonoo busugia newu.”

¹⁹ Kawaa gematanon jejnemba ano balonja balonja yonoo kin ponjia iyononon mono manjaqeqe tuungia unuama kan ajoroogi injiibe. Monjon hoos qaganon rama manjaqeqe tuunja yonowo nanoti, mono ii tuarenjen ama onjoma manja aowombaajon ajoroogi injiibe.

²⁰ *Aogi jejnemba men somongogi. Gejatootoo eja takapolakaya jejnembawaa jeta men angoletto ama laligoroti, ii kaanagadeen jejnembawo men somongogi. Gejatootoo eja takapolakayanon angoletto ama iikanon ejemba tosaanja koi kaanja ii tiligon onjono jinjaun ama laligogi: Ejemba jejnembawaa aasoya men anjalij anjon kongiti ano tosonian unyayaa waeya men mepeseen laligogiti, ii mono tiligon onjoma laligoro. Oroma somongon gbiligbili hagon oronj roj salfa jamowaa gere bolananon jen gogorin qenkeji, mono iikawaa sianon kemeri.

²¹ Kemerii hoos qaganon rarotiwaa buutanonga manjawaa soo somata (bainat) karoti, iikanon mono kin pon ano manjaqeqe eja kuuya ii unjuro komugi. Komugi koon kuuya yononon kouma busugia uun nen nen timbiringogi. Kianj.

20

Satan somongogi gbani 1,000:baa so kapuare mirinon raro.

¹ Kawaa gematanon Siwe gajoba monj iibe Siwenonga kamaaro. Iinon omejiilan yonoo ron dusiita qaa iikawaa kii meria ano gbado somata monj ii borianon men kamaaro.

² *Gajoba iikanon kamaan jewenan nemunja iliawo (dragon) ii men gbani 1,000 rabaatiwaajon somongoro. Jewenan nemunja ii monowaa monoyanonga mokolen koloon laligon kouro. Qata monj ii Kilenjaa Toya ano Satan.

³ Gbani 1,000:baa uutanon toroqen ejemba kantri so kuun goman so jinjaun men ambutiwaajon tiligon onjombabotiwaajon somongoro. Somongon giliro omejiilan yonoo ron dusiita qaa iikanon kemero ununja koma sapo ama munjen aasonon (siil) qokotaan kii nemunja kuno kemero uutanon raro. Kaanja raro Siwe gajobanon kokaen jero, “Gbani 1,000 tegoro iikawaa gematanon Anutunon jero mombo isangi kaman toroga gawonja men laligowaa.” Kaen jero.

⁴ *Kawaa gematanon jinjaron dunja dunja iibe. Anutunon tosaanja ku-usun onjono ejemba qaagia jen tegowuti, iyononon mono dunja dunja kanon kamaan ragi. Kaanagadeen ejemba jiaswaa kania nangun jegitiwaajon ama Anutuwaaw Bunja qaawaa-jon ama arogia kotogi komugiti, mono iyonoo kokoosogia injiibe. Kaanagadeen ejemba jejnemba ano iwaaw unyayaa waeya mende men mepeseegiti ano iwaaw aasoya ii wambu-soongianon me borogianon mende men anjalij anjon kongiti, mono iyonoo kokoosogia injiibe. Kokoosogia ii injiibe mono gbilij waagi. Waama Kraistwo gbani 1,000:baa so iwoi kuuya galen koma laligogi.

⁵ Komugiti, iyonoononga tosonian koomunonga waawaa mutuyaa iikawaa kamanjanon mende gbiligi. Qaagoto, gbani 1,000 ii mambonji tegoro iikawaa gematanon mono gbilij waabuya.

⁶ Daen yononon koomunonga waawaa mutuyaa kamanjanon gbiliwuti, iyononon mono simbawonjowo ano toroya soraaya kolooju. Kaman iikanon gbilingo mono indinja woi mende komuwu. Koomu woiyaa ku-usunanon mono yonoo qagianon mende uro koomu kotiga komuwombaajon amamaawuya. Yononon mono Anutu ano Kraist yoroo jigo gawon galenurugara koloowuya. Ii ano Kraistwo gbani 1,000 ii iwoi kuuya galen koma laligon ubuya. Kianj.

Anutunon Satambaa qaaya jen tegoro kamaawaa.

⁷ Gbani 1,000 ii tegoro Satan kapuare mirinonga (kapuwareyanonga) isangi kamaawaa.

⁸ *Kamaan kema ejemba kantri so tiligon onjomabaajon balon so liligowaa. Balon goraaya leelee eu emu kema kan (uugia monjosoon) sisau ama onjoma kantri qagara Goog ano Maagog ii kaanjadeen sokoma kembaa. Anutu tuarenjen ama manja qewutiwaajon kuun onjono ajoroogi jangogianon kowewaa sakasimbaa so koloojaa.

⁹ Ajoroon kaj koton Israel goman sokondaboron kema Anutuwaanon kanageso yonoo sopagia ano Anutuwaa wombo sitia (Jerusalem) ii liligon rabuya. Kaen rabuyato, Anutunon gere bolan ano siwenonga kamaan jen koton onondaborowaa.

¹⁰ Jen koton onondaboro Kilenaa Toya tiligon onono jinjan angiti, gajoba yononon ii hagon mugi ron salfa jamowaa gere bolananon jen gogorinlao qen namakeji, mono iikawaa sianon kemero. Wala jen nema ano gejatootoo eja takapolakaya kaanagadeen hagon orongi iikanon kemej laligojao. Iikanon asaga gomantiina qanjonon onootigi tetegoya qaa siimbobolo honombononja mende moma laligon ubuya. Kian.

Anutunon ejemba komugiti, iyonoo qaagia jen tegowaa.

¹¹ *Kawaa gematanon jinjaron dun somata taanja ano iikanon raji, ii iibe. Iibe siwe namonon iwaa jaasewanonnga qaoma kemaliri. Kemalin mombo iriibonatiwaa so mende koloori.

¹² Kemaliri ejemba koomuya uuta ano kamaanqeqeta injiibe jinjaron dun batanon nanji Anutunon buk papiaya papiaya kotuno. Papiya alia mon qata laaligo kotigaa qa aren buk ii kaanagadeen kotuno. Kotuma ejemba koomuya yonoo qaagia gosiro nanamemengiaa sunduya buk papianon oogita eji, iinon mono iikawaa so weenjon ejemba jen tegon onono.

¹³ Kowenon komuj kemej laligogiti, ii kowe Toyanon meleema onono Anutuwaajaanon koug. Koomuwaa kondomondoo Toyaa boronon laligogiti, ii Toya iikanon meleema onono. Komuj koomu gomanon kemej laligogiti, ii iikawaa Toyanon meleema onono Anutuwaajaanon koug. Kaen kouma asugigi Anutunon qaagia motomotoon gosin nanamemengiaa so jen tegon onono.

¹⁴ Jen tegon onono koomuwaa kondomondoo Toya ano koomu goman Toya ii hagon orongi ron gere bolan jen gogorinlao qen namakeji, mono iikawaa sianon kemeri. Gere sia iikanon kemegiti, iikanon mono koomu indija woi kolooja.

¹⁵ Anutunon mombaa qata laaligo kotigaa qa aren buknon mende oogita ero mokoloroti, ii mono hagon muro ron gere bolan jen gogorin qen namakeji, iikawaa sianon kemero. Kian.

21

Siwe dologa ano namo dologa iriibe.

¹ *Siwe namo mutuya yoronon kaen qaoma aliri kowenon kaanagadeen mende toroqen ero. Iikawaa gematanon Siwe ano namo dologa iriibe.

² *Jerusalem donggoga, siti toroya ii Siwenon Anutuwaajaanonnga kamaaro iibe. Siti ii meagodaborogi iimasiinsinjawo kokaen kolooro: Emba marambaajon maleku iimasiinsinjawo mouma mug eja bunjayawo aitonngowaatiwajon menjerenjon aon jorinj akadamyawo nanji, siti kanon mono iikawaa so kolooro iibe.

³ *Ii iima nama jinjaron dunjonnga qaa mon kolooro mobe kotakota qama kokaen nijoro, "Iiba, Anutuwaajaanon mirinon mono ejemba batugianon kamaan eja. Anutunon batugianon laligoro iwo laligogi anjo ben Anutugia koloon yonowo laligon ubaa.

⁴ *Yonowo laligon jaunja kuuya kotodaborowaa. Iwoi kuuya wala eroti, iikanon mono qaondabororo. Kawaaajon mombo mende komugi jinjen mende qabuya ano toroqen siimbobolo mon mende mobuya. Iwoi mombaaajon mende amamaajon saabuya."

⁵ Jinjaron dunjon raji, iinon kokaen nijoro, "Moba, niinon jewe ilawoila kuuya mono kolonaniro gbilia kolowaa." Kaen nijon jero, "Qaa ii hona toonja uuwoiya qaa, iikawaajon ii mono papianon oowa."

⁶ *Toroqen kokaen nijoro, "Ii jen kotowe kolodaboroja. Niinon waladeen laligon (iwoi kuuya mokolon kanagen jewe qaono) konogaga laligon uma laligomanja. Kawaa so niinon tere nemunja mutuya A ano tere nemunja tetegoya Z koloojen. Monjon apuwaajon moji, niinon mono laaligo kotigaa apu jaayanongga apu ii kalen mube iikanongga sewanja qaa koson nen laligowaa.

⁷ *Monjon lombo kuuya uugun haamo ambaati, niinon mono iwaa Anutuya koloon iwoi kuuya ii mube iwaa bunja kolooro noo meraborana koloon qana bosima laligowaa.

⁸ "Kaen laligowuyato, tosianon ejemba jaagianon jirinjin ama bon mende nama momalaarigia mesaogi uugianon tilooji, iyonoo mirigianon mono ron salfa jamowaa

* 20:11: Dan 7.9-10 * 21:1: Ais 65.17; 66.22; 2 Piito 3.13 * 21:2: Ais 52.1; 61.10; Ais 3.12 * 21:3: Eze 37.27; Lew 26.11, 12 * 21:4: Ais 25.8; 35.10; 65.19 * 21:6: Ais 55.1 * 21:7: 2 Sml 7.14; Ond 89.26-27

gere* bolananon gogorinj lao jen namakeji, iikanon ewuya. Yonoonon toroqen ejemba koi kaanja yononon kaanagadeen iikanon kemej laligowuya: Ejemba unuji komugi serowilin owen hamoqeqe ama tando lopion waegia menj mepeseen qaa qolonj molonggoya jenkejuti, niinon mono ii hagon onombe sia iikanon kemej laligowuya. Ii koomu indinja woi koloowaa.” Jinjaron dujanonqaa qaa kaen karo mobe. Kian.

Jerusalem siti dologa ii qaita monj.

⁹ Lombo kanjanawo konoga 7 kanon qambi 7 saa qegi Siwe gajoba 7 yononon ii men nangiti, iyonoononqaa monjon kanj kokaen nijoro, “Mono kana emba Lama meriaa emba bunja koloomambaajon anji, ii qendeema gomanja.”

¹⁰ *Kaen nijoro Unja Toroyanon nono umbeumbenanon qananon uro Siwe gajoba iikanon nuano baanja koriga qabunayawo monjon uri. Iikanon uma siti toroya Jerusalem Siwanon Anutuwa gomanonqaa kamaaroti, ii qendeema nono kokaen iibe:

¹¹ Anutuwaas asamararaja iikanon asariro kokobilibilianon goul ano kowonjin honawo sewangia uuta iikawaa tani kolooro. Kowonjin honawo qata jaspera ii kaaro jokanja jokanja kokobilibiligiawo meleema asarinkejuti, mono iikawaa so tualalakota ero.

¹² *Kiropoya uuta ii akadamuyawo. Kiropoyaa naguya 12 nanji kosogianon Siwe gajoba 12 sokoma nanji. Israel kanagesowaa tuun 12 yonoo qagia ii nagu iikawaa selegianon oogita nano.

¹³ Nagu 12 ii leelee eu emu kokaen nanji: Weenj koukoutanonj karoonj, kemekemetanonj karoonj, Noot waagej karoonj ano Saut waagej karoonj.

¹⁴ Siti kiropo ii kowonjin tando damuyawo 12 iikayonoo qaganon megii nano. Lama meriaa aposoluruta 12 yonoo qagia 12 ii tando 12 iikanon oogita nano.

¹⁵ *Siwe gajoba niwo qaa jeroti, iinon siti, iikawaa kiropoya ano naguya 12 iyonoo sogia keda ama momambaajon jorinj goul kedaya (rula mesa) menj nano.

¹⁶ Siti ii arengon megii wangonja 4 kolooro. Leelee eu emu korigaya ii ororonj. Koriga motomotoonj ii goul kedaya iikanon kedaya ama 2,400 kilomiita kawaa so mokolooro ero.† Aaregenja ii kaanagadeen ororonj ero.

¹⁷ Siwe gajobanonj kaanagadeen siti kiropoya ii balonj ejawaa kedanonj so ama 60 miita mokolooro ero.

¹⁸ *Siti kiropoya ii kowonjin honawo qata jaspera kanon memetaga. Siti anj ii goul toononj megii asamararananonj mono kaaro taanja so asasagawo asariro.

¹⁹ Siti kiropoyaa tandoya ii kowonjin sewanja uuta kania kania kanon menjerengonj megii akadamugiawo kokaen koloogi injiibe: Tando mutuya ii kowonjin honawo qata jaspera mundaya injanja tanitani. Tando woia ii kowonjin asonja qata safaja, karoonja ii kowonjin tonjononjonj qata ageit. Tando 4:ya ii kowonjin tonjonja qata emerald.

²⁰ Tando 5:ya ii kowonjin nejongbalaya qata sardoniks. Tando 6:ya ii kowonjin osoga qata karnilian, 7:na ii kowonjin qata krisolait (kwartz), mundaya goul kaaro kaanja. Tandoya 8:ya ii kowonjin asonjonja qata beril, 9:na ii kowonjin goota qata topaz. Tando 10:na ii kowonjin qata kalsedoni (krisopreis) mundaya tootooyawo, 11:na ii kowonjin gogookota qata jeisint (torkwois). Tando 12:ya ii kowonjin osoga nezongbala qata ametist.

²¹ Siti kiropo nagu 12 ii soronj kota damuyawo 12 iikanon memetaga. Nagu motomotoonj ii soronj kota motomotoonj kanon orasinj memetaga. Sitinonj kana eji, ii goul toononja megii kaaro taanja kaanja asariro.

²² Siti kuuya yonononj Ponj Anutu ku-usunj kuuyaa Toya ano Lama meria tororo iriima uugia meleema waegara menj mepeseenkeju. Kawaaajonj jiwowonj jigo (tempel) mombaajonj mende amamaankeju. Jigo ii mende iibe.

²³ *Anutuwaas asamararananonj siti menj asarinj onono Lama merianon kiwagia koloaja. Kawaaajonj weenj koinj asariwaotiwaajonj mende amamaankeju.

²⁴ *Iinon kiwagia kolooro kantria kantria yonononj iwaa asasaganonj kema kanj laligowuya. Namowaa kinj ponja ponja yonononj bunjagia akadamugiawo ii menj kanj siti iikanonj ambuya.

²⁵ *Siti pangamanja qaa, iikawaajonj kiropo naguya ii kambanj monjonj mende kombuto, suulanj tama nambaa.

²⁶ Kantria kantria yonononj uugia meleema akadamugiaa bunjagiaajonj awelegonj qabunagiawo kolonj laligogiti, ii menj kanj siti iikanonj ambuya.

* 21:8: Salfa jamowaa geria ii kojuwaa jamoyanonj jen gogorinj qen jenkejiwaa so koloaja. * 21:10: Eze 40.2

* 21:12: Eze 48.30-35 * 21:15: Eze 40.3 † 21:16: Tuun 12 motomotoonj iikawaajonja 200 kilomiita. * 21:18:

²⁷ *Ejemba qagia laligo kotigaa qa aren buknoŋ oogita eji, iyononondeeŋ mono siti iikanon ubuya. Lama merianon qa aren buk ii galeŋ komakeja. Moŋnon uuta tilooji me anŋonjora imbilolonawo ama qaa qolonmolonŋoya jenkeji, iinon mono iikanon umambaajon amamaawaa. Kiaŋ.

22

Laaligo kotigaa apu gowoya iibe.

¹ *Kawaa gematanon Siwe gajoba iikanon laaligo kotigaa apu jaaya qendeema nono Anutu ano Lama meria yoroo jinŋkaron duŋnonga ujuŋon kan apu gowoya kolooro. Kawaa apuya ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so tualalakota kolooro.

² *Apu gowoya iikanon sitiwaa kana somatanon kamaan biiwia metetereen koton karo. Apu gowoyaa goraayanon leele kanon laaligo kotigaa gereya ii nano. Gere iikawaa hoŋanon mono gbani so somaŋa 12, ii koiŋ motomotoombaa uutanon koloonkeju. Gere iikawaa senanon mono kantria kantria ejembanon qeeanŋo mokoloowutiwaaŋon ama nanju.

³ *Moŋnon moŋ mende toroqen alia seigon qasuaawaa. Anutu ano Lama meria yoroo jinŋkaron duŋgaranon mono siti iikanon ero Lama meriaa gawon meme ejembaurutanon welen qen muŋkeju.

⁴ Welen qen muŋ jaasewaŋa iima Anutu waa qata wambusoŋgianon menj mokotaagi ewaa.

⁵ *Gomaŋ mende toroqen tiiwaa. Pon Anutunon menj asariŋ onŋmakejiwaaŋon kiwa asasagaajon me ween asasagaajon mende amamaawuya. Kaen oyanboyan laligon kamban so tetegoya qaa kin pon kaanŋa galenkonkon gawon menj laligon ubuya.

⁶ Ii iibe Siwe gajobanon kokaen nijoro, “Buŋa qaa mojanj, iikanon mono hoŋa toŋn uuwoiya qaa kolooja. Pon Anutunon gejatootoo ejemba sololon onŋmakeji, iinon mono Siwe gajobaya nii wasiŋ nono asugiŋ goma laligowe. Iwoi kuuya uulaŋawo kolooowutiwaa so anji, momalaari ejembaurutanon ii mobutiwaaŋon ii asugiŋ qendeema gombe.” Kiaŋ.

Jiisanon mombo eleema kawaa.

⁷ Jiisanon jeja, “Mobu, niinon mono uulaŋawo eleema kamaŋa. Tosianon buk kokawaa gejatootoo qaaya buŋa qen qokotaankejuti, iyononon mono simbawonawo kolooju.”

⁸ Jon niinon Buŋa qaa koi moma jaana meleeno unaya iibe. Ii iima modaboron Siwe gajobanon unŋa koi qendeema nonoti, niinon iwaa waeya menj mepeseemambaajon moma nanonon kamaan kanianon simiŋ kumbe.

⁹ Simiŋ kumbeto, kokaen nijoro, “Ae! Kaen mende amba. Niinon gii ano gejatootoo alauruga ano ejemba buk kokawaa Buŋa qaaya buŋa qen qokotaankejuti, mono kuuya onŋoo kooronŋianon nama motoon Anutu welen qen muŋkejon. Niiga qaagoto, mono Anutu waeya menj mepeseenkeba.”

¹⁰ Kaen jen kokaen nijoro, “Kamban torija. Kawaaŋon buk kokawaa gejatootoo qaayanon aasangoyanon ewabutiwaaŋon ii papia-non oowato, ii mono muŋgen aasonon (siil) mende qokotaawa.

¹¹ *Bologa menkeji, iinon mono toroqen kaen menj kileqileewa. Tiloon laligoji, iinon mono toroqen tiloon anŋonjorayawo koloon laligowa. Nanamemenj dindiŋa amakeji, iinon mono toroqen dindiŋagadeen ama menj laligowa. Soraaya koloonkeji, iinon mono toroqen soraaya totoon koloon laligowa.” Siwe gajobanon kaen nijoro.

¹² *Jiisanon jeja, “Mobu, niinon mono uulaŋawo eleema kamaŋa. Kamaŋati, iikanon mono tawagia menj kamaŋa. Nanamemengiŋa ama menj laligogiti, mono ii gosiŋ iikawaa so tawagia motomotoon onŋomaŋa.

¹³ * “Niinon kanakanaiyanon mutuya laligon (iwoi kuuya mokolon kanagen jewe qaono) tetegyanon konoga koloon laligomaŋa. Iikawaa so niinon A ano Z, tere nemuŋa mutuya ano tetegoya koloojen.

¹⁴ * “Niinon ejemba malekugia galen komakejuti, iyonoojon kiropo naguya horowe saanon siti uutanon ugi mende anŋon koma onombe laaligo kotigaa gere hoŋa newuya. Kawaaŋon opo malekugia galen koma songbamakejuti, ejemba iyononon mono simbawonawo ano oyanboyan kolooju.

* 21:27: Ais 52.1; Eze 44.9 * 22:1: Eze 47.1; Zek 14.8 * 22:2: Jen 2.9; Eze 47.12 * 22:3: Zek 14.11 * 22:5: Ais 60.19; Dan 7.18 * 22:11: Dan 12.10 * 22:12: Ais 40.10; 62.11; Ond 28.4; Jer 17.10 * 22:13: Ais 1.8, 17; 2.8; Ais 44.6; 48.12 * 22:14: Jen 2.9; 3.22

¹⁵ “Yononon oyanboyon mokoloowuto, tosaana yonoojon nagu koma somongowe seelenjen laligowuti, ii ejemba koi kaana: Kasu kaana serowilin ama owej hamoqege amakeju. Serowilin ama ejemba unugi komunkeju. Tando lopion waegia men mepe-seenkeju ano angomokolombaa siina moma ii amakeju. Ejemba kaana kuuya ii mono kiropo seelenjenanon laligowuya.

¹⁶ *¹⁶ “Jiisas niinon gajobana wasiwe liligon uumeleen kanageso onoojon gejatootoo qaa koi nanjon injijonkebaa. Niinon kin Deiwidwaa wanjaleya ano mundaana koloojen. Niinon gomaambawaa widia asamararanawo koloon asarinkejen.” Jiisasnon kaen jero.

¹⁷ *¹⁷ Unu Toroya ano emba bunaya yoronon kokaen jenkeja, “Jiisas, gii mono kawa.” Kaen jeri mobuti, onjo mono kaanjadeen kokaen jewu, “Jiisas, gii mono kawa.”

Monjon apuwaajon moji, iinon mono kawa. Monjon laaligo kotigaa apuwaajon siina moji, iinon mono kan ii kalenga anjalij anjon komba. Kian.

Galen meme ano jojopon qaa tetegoya

¹⁸ *¹⁸ Niinon buk kokawaa gejatootoo qaaya mobuti, kuuya onoojon galen meme qaa kokaen jejen: Monjon gejatootoo qaa koiwo qaa mon toroqen jewaati, lombo kanjanawo koloowaatiwaa qaaya buk kokanon ooweti, Anutunon ii mono iwaa qaganon ano ubaa.

¹⁹ Monjon buk kokawaa gejatootoo qaaya iikanonga qaa mon qetegowaati, Anutunon mono ii anjon kono laaligo kotigaa gere hona mende neji siti toroyanon mende ubaa. Iikawaa qaaya Anutunon somongoro buk kokanon ooweto, qaa iikanon mono iwaanon honawo mende koloowaa.

²⁰ Buna qaa koi nanjon jeji, iinon kokaen jeja, “Qaa ii onanon. Niinon mono uulanawo eleema kamaana.”

Kaen jero niinon kokaen jejen, “Qaa ii onanon. Oo Pon Jiisas, gii mono kawa.”

²¹ Pon Jiisaswaa kalenmoriananon mono kuuya onowo ewa. Qaa ii onanon.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matuyuu 1.1-2.12
2	Matuyuu 2.13-3.6
3	Matuyuu 3.7-4.11
4	Matuyuu 4.12-25
5	Matuyuu 5.1-26
6	Matuyuu 5.27-48
7	Matuyuu 6.1-24
8	Matuyuu 6.25-7.14
9	Matuyuu 7.15-29
10	Matuyuu 8.1-17
11	Matuyuu 8.18-34
12	Matuyuu 9.1-17
13	Matuyuu 9.18-38
14	Matuyuu 10.1-23
15	Matuyuu 10.24-11.6
16	Matuyuu 11.7-30
17	Matuyuu 12.1-21
18	Matuyuu 12.22-45
19	Matuyuu 12.46-13.23
20	Matuyuu 13.24-46
21	Matuyuu 13.47-14.12
22	Matuyuu 14.13-36
23	Matuyuu 15.1-28
24	Matuyuu 15.29-16.12
25	Matuyuu 16.13-17.9
26	Matuyuu 17.10-27
27	Matuyuu 18.1-22
28	Matuyuu 18.23-19.12
29	Matuyuu 19.13-30
30	Matuyuu 20.1-28
31	Matuyuu 20.29-21.22

February

date	Scripture
1	Matuyuu 21.23-46
2	Matuyuu 22.1-33
3	Matuyuu 22.34-23.12
4	Matuyuu 23.13-39
5	Matuyuu 24.1-28
6	Matuyuu 24.29-51
7	Matuyuu 25.1-30
8	Matuyuu 25.31-26.13
9	Matuyuu 26.14-46
10	Matuyuu 26.47-68
11	Matuyuu 26.69-27.14
12	Matuyuu 27.15-31
13	Matuyuu 27.32-66
14	Matuyuu 28.1-20
15	Maak 1.1-28
16	Maak 1.29-2.12
17	Maak 2.13-3.6
18	Maak 3.7-30
19	Maak 3.31-4.25
20	Maak 4.26-5.20
21	Maak 5.21-43
22	Maak 6.1-29
23	Maak 6.30-56
24	Maak 7.1-23
25	Maak 7.24-8.10
26	Maak 8.11-9.1
27	Maak 9.2-29
28	Maak 9.30-10.12

date	Scripture
1	Maak 10.13-31
2	Maak 10.32-52
3	Maak 11.1-26
4	Maak 11.27-12.17
5	Maak 12.18-37
6	Maak 12.38-13.13
7	Maak 13.14-37
8	Maak 14.1-21
9	Maak 14.22-52
10	Maak 14.53-72
11	Maak 15.1-47
12	Maak 16.1-20
13	Luuk 1.1-25
14	Luuk 1.26-56
15	Luuk 1.57-80
16	Luuk 2.1-35
17	Luuk 2.36-52
18	Luuk 3.1-22
19	Luuk 3.23-38
20	Luuk 4.1-30
21	Luuk 4.31-5.11
22	Luuk 5.12-28
23	Luuk 5.29-6.11
24	Luuk 6.12-38
25	Luuk 6.39-7.10
26	Luuk 7.11-35
27	Luuk 7.36-8.3
28	Luuk 8.4-21
29	Luuk 8.22-39
30	Luuk 8.40-9.6
31	Luuk 9.7-27

date	Scripture
1	Luuk 9.28-50
2	Luuk 9.51-10.12
3	Luuk 10.13-37
4	Luuk 10.38-11.13
5	Luuk 11.14-36
6	Luuk 11.37-12.7
7	Luuk 12.8-34
8	Luuk 12.35-59
9	Luuk 13.1-21
10	Luuk 13.22-14.6
11	Luuk 14.7-35
12	Luuk 15.1-32
13	Luuk 16.1-18
14	Luuk 16.19-17.10
15	Luuk 17.11-37
16	Luuk 18.1-17
17	Luuk 18.18-43
18	Luuk 19.1-27
19	Luuk 19.28-48
20	Luuk 20.1-26
21	Luuk 20.27-47
22	Luuk 21.1-28
23	Luuk 21.29-22.13
24	Luuk 22.14-34
25	Luuk 22.35-53
26	Luuk 22.54-23.12
27	Luuk 23.13-43
28	Luuk 23.44-24.12
29	Luuk 24.13-53
30	Jon 1.1-28

date	Scripture
1	Jon 1.29-51
2	Jon 2.1-25
3	Jon 3.1-21
4	Jon 3.22-4.3
5	Jon 4.4-42
6	Jon 4.43-54
7	Jon 5.1-23
8	Jon 5.24-47
9	Jon 6.1-21
10	Jon 6.22-40
11	Jon 6.41-71
12	Jon 7.1-29
13	Jon 7.30-52
14	Jon 7.53-8.20
15	Jon 8.21-30
16	Jon 8.31-59
17	Jon 9.1-41
18	Jon 10.1-21
19	Jon 10.22-42
20	Jon 11.1-53
21	Jon 11.54-12.19
22	Jon 12.20-50
23	Jon 13.1-30
24	Jon 13.31-14.14
25	Jon 14.15-31
26	Jon 15.1-27
27	Jon 16.1-33
28	Jon 17.1-26
29	Jon 18.1-24
30	Jon 18.25-19.22
31	Jon 19.23-42

date	Scripture
1	Jon 20.1-31
2	Jon 21.1-25
3	Aposol Gawoŋ Meme 1.1-26
4	Aposol Gawoŋ Meme 2.1-47
5	Aposol Gawoŋ Meme 3.1-26
6	Aposol Gawoŋ Meme 4.1-37
7	Aposol Gawoŋ Meme 5.1-42
8	Aposol Gawoŋ Meme 6.1-15
9	Aposol Gawoŋ Meme 7.1-29
10	Aposol Gawoŋ Meme 7.30-50
11	Aposol Gawoŋ Meme 7.51-8.13
12	Aposol Gawoŋ Meme 8.14-40
13	Aposol Gawoŋ Meme 9.1-25
14	Aposol Gawoŋ Meme 9.26-43
15	Aposol Gawoŋ Meme 10.1-33
16	Aposol Gawoŋ Meme 10.34-48
17	Aposol Gawoŋ Meme 11.1-30
18	Aposol Gawoŋ Meme 12.1-23
19	Aposol Gawoŋ Meme 12.24-13.12
20	Aposol Gawoŋ Meme 13.13-41
21	Aposol Gawoŋ Meme 13.42-14.7
22	Aposol Gawoŋ Meme 14.8-28
23	Aposol Gawoŋ Meme 15.1-35
24	Aposol Gawoŋ Meme 15.36-16.15
25	Aposol Gawoŋ Meme 16.16-40
26	Aposol Gawoŋ Meme 17.1-34
27	Aposol Gawoŋ Meme 18.1-21
28	Aposol Gawoŋ Meme 18.22-19.12
29	Aposol Gawoŋ Meme 19.13-41
30	Aposol Gawoŋ Meme 20.1-38

date	Scripture
1	Aposol Gawonj Meme 21.1-16
2	Aposol Gawonj Meme 21.17-36
3	Aposol Gawonj Meme 21.37-22.16
4	Aposol Gawonj Meme 22.17-23.10
5	Aposol Gawonj Meme 23.11-35
6	Aposol Gawonj Meme 24.1-27
7	Aposol Gawonj Meme 25.1-27
8	Aposol Gawonj Meme 26.1-32
9	Aposol Gawonj Meme 27.1-20
10	Aposol Gawonj Meme 27.21-44
11	Aposol Gawonj Meme 28.1-31
12	Room Tere 1.1-17
13	Room Tere 1.18-32
14	Room Tere 2.1-24
15	Room Tere 2.25-3.8
16	Room Tere 3.9-31
17	Room Tere 4.1-12
18	Room Tere 4.13-5.5
19	Room Tere 5.6-21
20	Room Tere 6.1-23
21	Room Tere 7.1-14
22	Room Tere 7.15-8.6
23	Room Tere 8.7-21
24	Room Tere 8.22-39
25	Room Tere 9.1-21
26	Room Tere 9.22-10.13
27	Room Tere 10.14-11.12
28	Room Tere 11.13-36
29	Room Tere 12.1-21
30	Room Tere 13.1-14
31	Room Tere 14.1-23

date	Scripture
1	Room Tere 15.1-21
2	Room Tere 15.22-16.7
3	Room Tere 16.8-27
4	Korint Tere 1 1.1-17
5	Korint Tere 1 1.18-2.5
6	Korint Tere 1 2.6-3.4
7	Korint Tere 1 3.5-23
8	Korint Tere 1 4.1-21
9	Korint Tere 1 5.1-13
10	Korint Tere 1 6.1-20
11	Korint Tere 1 7.1-24
12	Korint Tere 1 7.25-40
13	Korint Tere 1 8.1-13
14	Korint Tere 1 9.1-18
15	Korint Tere 1 9.19-10.13
16	Korint Tere 1 10.14-11.1
17	Korint Tere 1 11.2-16
18	Korint Tere 1 11.17-34
19	Korint Tere 1 12.1-26
20	Korint Tere 1 12.27-13.13
21	Korint Tere 1 14.1-17
22	Korint Tere 1 14.18-40
23	Korint Tere 1 15.1-28
24	Korint Tere 1 15.29-58
25	Korint Tere 1 16.1-24
26	Korint Tere 2 1.1-11
27	Korint Tere 2 1.12-2.11
28	Korint Tere 2 2.12-17
29	Korint Tere 2 3.1-18
30	Korint Tere 2 4.1-12
31	Korint Tere 2 4.13-5.10

date	Scripture
1	Korint Tere 2 5.11-21
2	Korint Tere 2 6.1-13
3	Korint Tere 2 6.14-7.7
4	Korint Tere 2 7.8-16
5	Korint Tere 2 8.1-15
6	Korint Tere 2 8.16-24
7	Korint Tere 2 9.1-15
8	Korint Tere 2 10.1-18
9	Korint Tere 2 11.1-15
10	Korint Tere 2 11.16-33
11	Korint Tere 2 12.1-10
12	Korint Tere 2 12.11-21
13	Korint Tere 2 13.1-14
14	Galesia Tere 1.1-24
15	Galesia Tere 2.1-16
16	Galesia Tere 2.17-3.9
17	Galesia Tere 3.10-22
18	Galesia Tere 3.23-4.20
19	Galesia Tere 4.21-5.12
20	Galesia Tere 5.13-26
21	Galesia Tere 6.1-18
22	Efesus Tere 1.1-23
23	Efesus Tere 2.1-22
24	Efesus Tere 3.1-21
25	Efesus Tere 4.1-16
26	Efesus Tere 4.17-5.2
27	Efesus Tere 5.3-33
28	Efesus Tere 6.1-24
29	Filipai Tere 1.1-26
30	Filipai Tere 1.27-2.18

date	Scripture
1	Filipai Tere 2.19-3.6
2	Filipai Tere 3.7-4.1
3	Filipai Tere 4.2-23
4	Kolosi Tere 1.1-20
5	Kolosi Tere 1.21-2.7
6	Kolosi Tere 2.8-23
7	Kolosi Tere 3.1-17
8	Kolosi Tere 3.18-4.18
9	Tesalonaika Tere 1 1.1-2.9
10	Tesalonaika Tere 1 2.10-3.13
11	Tesalonaika Tere 1 4.1-5.3
12	Tesalonaika Tere 1 5.4-28
13	Tesalonaika Tere 2 1.1-12
14	Tesalonaika Tere 2 2.1-17
15	Tesalonaika Tere 2 3.1-18
16	Timotiwaa Tere 1 1.1-20
17	Timotiwaa Tere 1 2.1-15
18	Timotiwaa Tere 1 3.1-16
19	Timotiwaa Tere 1 4.1-16
20	Timotiwaa Tere 1 5.1-25
21	Timotiwaa Tere 1 6.1-21
22	Timotiwaa Tere 2 1.1-18
23	Timotiwaa Tere 2 2.1-21
24	Timotiwaa Tere 2 2.22-3.17
25	Timotiwaa Tere 2 4.1-22
26	Taituswaa Tere 1.1-16
27	Taituswaa Tere 2.1-14
28	Taituswaa Tere 2.15-3.15
29	Filemombaa Tere 1.1-25
30	Hibruu Tere 1.1-14
31	Hibruu Tere 2.1-18

date	Scripture
1	Hibruu Tere 3.1-19
2	Hibruu Tere 4.1-13
3	Hibruu Tere 4.14-5.14
4	Hibruu Tere 6.1-20
5	Hibruu Tere 7.1-19
6	Hibruu Tere 7.20-28
7	Hibruu Tere 8.1-13
8	Hibruu Tere 9.1-10
9	Hibruu Tere 9.11-28
10	Hibruu Tere 10.1-18
11	Hibruu Tere 10.19-39
12	Hibruu Tere 11.1-16
13	Hibruu Tere 11.17-31
14	Hibruu Tere 11.32-12.13
15	Hibruu Tere 12.14-29
16	Hibruu Tere 13.1-25
17	Jeimswaanonj Tere 1.1-18
18	Jeimswaanonj Tere 1.19-2.17
19	Jeimswaanonj Tere 2.18-3.18
20	Jeimswaanonj Tere 4.1-17
21	Jeimswaanonj Tere 5.1-20
22	Piitowaanonj Tere 1 1.1-12
23	Piitowaanonj Tere 1 1.13-2.10
24	Piitowaanonj Tere 1 2.11-3.7
25	Piitowaanonj Tere 1 3.8-4.6
26	Piitowaanonj Tere 1 4.7-5.14
27	Piitowaanonj Tere 2 1.1-21
28	Piitowaanonj Tere 2 2.1-22
29	Piitowaanonj Tere 2 3.1-18
30	Jombaanonj Tere 1 1.1-10

date	Scripture
1	Jombaanon Tere 1 2.1-17
2	Jombaanon Tere 1 2.18-3.2
3	Jombaanon Tere 1 3.3-24
4	Jombaanon Tere 1 4.1-21
5	Jombaanon Tere 1 5.1-21
6	Jombaanon Tere 2 1.1-13
7	Jombaanon Tere 3 1.1-14
8	Juudawaanon Tere 1.1-25
9	Isaisaan 1.1-20
10	Isaisaan 2.1-17
11	Isaisaan 2.18-3.6
12	Isaisaan 3.7-22
13	Isaisaan 4.1-11
14	Isaisaan 5.1-14
15	Isaisaan 6.1-17
16	Isaisaan 7.1-17
17	Isaisaan 8.1-13
18	Isaisaan 9.1-21
19	Isaisaan 10.1-11
20	Isaisaan 11.1-19
21	Isaisaan 12.1-18
22	Isaisaan 13.1-18
23	Isaisaan 14.1-20
24	Isaisaan 15.1-8
25	Isaisaan 16.1-21
26	Isaisaan 17.1-18
27	Isaisaan 18.1-24
28	Isaisaan 19.1-21
29	Isaisaan 20.1-15
30	Isaisaan 21.1-27
31	Isaisaan 22.1-21

Diksenari (glossary)

Qaa kota waŋa iikawaa kaniagia

1) toroya, qaita moŋ, soraaya, kowoga, solanŋa, tak-kootoya, Anutuwaa buŋa, tirinŋkootoya, (*holy, set apart, clean*)

Anutu ano iwaanonŋ iwoi ii 1) toroya ano 2) qaita moŋ: Anutunonŋ toroya laligoro singisonŋgonanaa ironŋa nonombabotiwaajonŋ toroko moma ku-usuŋa romonŋoninŋ jenenana oronŋkeja. Zioz ano ejemba ii 3) soraaya, jewonŋgia qaa. Miri, jigo, kambanŋ ano samonŋ ii 4) kowoga: Miri kowoga ii meŋ tiloowonŋatiwaa so qaago. Kambanŋ kowogononŋ gawonŋ mewombotiwaa sonŋgo eja. Samonŋ kowoga ii singisonŋgonanaa mende jokoloonŋ eenŋ tondu newonŋatiwaa so qaago. Nanamemeŋ ano gawonŋ ii 5) solanŋa: Gawonŋ solanŋa ii singisonŋgo qaganonŋ mewombaajonŋ amamaawonŋa. Nanamemeŋ solanŋa iikayadeenŋ mono Anutuwaanonŋ sokonja. Anutuwaa gejatootoo ejemba ii 6) tak-kootoya ano 7) tirinŋkootoya koloju. *Holy (set apart)* qaa tosaanŋa ii 8) Anutuwaa buŋa, 9) tirinŋkootoya. Buŋa Tere Buk ii tirinŋkootoya.

Holy qaawaa kania ii kokaenŋ: Iwoi moŋ ii bologa kuuya iikanonŋa gosinŋ mendeenŋgi singisonŋgononŋga sorainŋ qaita moŋ koloonŋ yanodeenŋ (*set apart*) Anutuwaajonŋ nonŋ qeŋ eja. Anutunonŋ mombaa singisonŋgoya mesaaji eenŋ, iinonŋ mono solanŋaninŋ diŋgoro Uŋaya Toroya uutanonŋ ano kolonŋaninŋ morota ano soraaya koloowaa.

2) Uŋa Toroya (*Holy Spirit*)

Uŋa Toroya ii Anutuwaanonŋ Uŋaya. Iwaanonŋ jewonŋa me kokojinjinŋa moŋ mende totoonŋ eja. Iinonŋ ejemba uugia meleenŋgiti, ii inaanŋ sololoonŋ nonono uumeleenŋ laaligo laligojonŋ.

Uŋa Toroyanonŋ bedu meŋ inaaŋa (*anointing of the Holy Spirit*)

Kaenŋ ano uuta geregere kolooro Anutuwaa gawonŋa awaagadeenŋ meŋkeja.

3) Kaleŋmorianŋ (*grace, marimari*)

Anana iwoi awaa buŋa qeŋ aowonŋatiwaa so mende koloojonto, Anutunonŋ kilenŋ uusiinŋaa so eenŋ kiankomuŋ niniima koboonŋ kaleŋa hononŋa qaa nonomambaajonŋ moja.

4) Kiankomu (*mercy*)

Moŋnonŋ iwoi ano qaanananonŋ komuja. -*Pasowa*: Kiankomu kendonŋ, Goukonŋonŋ kendonŋ

5) akadamu, qabuŋa, asamararanŋ, ku-usuŋ, (*glory*)

Iwoi ii akadamyawo. Ejemba qabuŋagiawo. Anutu asamararanŋawo ano ku-usuŋawo.

6) Anutuwaa irinŋsonŋsoonŋ, kazi, uuduuduu (*God's wrath*)

Jon 3.36 Singisonŋgo aninŋ Anutuwaa irinŋa soono kazia qanananonŋ ano uma ewaa. Jopagonŋ nonomakejato, singisonŋgonanaajonŋ irinŋa soomakeja.

7) Singisonŋgo (*sin*)

Anutu Toroyaa uusiinŋa qeŋ uugujonŋi, ii iwoi kanjanawo. Irinŋa soono ironŋa meleeno qanananonŋ uja. Koposo (*mistake*) ii qaa afaanŋa. Anutuwaa qaa jakewaajonŋ onŋanonŋ jenenana oronŋkeja.

Singisonŋgonana kokaenŋ jokoloowonŋa:

Oo Anutu toroya, nii ejemba doogoyanonŋ goo jaasewanganonŋ nanjenŋ. Nii koloowetinonŋa kanainŋ bologa kania kania ama tomenganonŋ meŋ laligowe. Kawaajonŋ giinonŋ mono Jiisaswaa kaleŋmorianŋaajonŋ ama singisonŋgona mesaonŋ nombaa. Mesaonŋ noma Buŋa qaaga dindinŋa noo uunanonŋ ama mindinŋonŋ nombaa. Ku-usuŋganonŋ laaligona mindinŋgoro saanonŋ gbilinŋ goo laaligo gbilianonŋ keuma laligomanŋa. Ii onŋanonŋ. Iisanŋ qaa

Anutunonŋ singisonŋgogia mesaonŋ onŋonja. Iinonŋ Meria motoonŋgo ii ananaa singisonŋgonananonŋ solanŋaniwaatiwaajonŋ ama wasiro namononŋ kamaaro. Kamaanŋ kaleŋmorianŋa nonoma singisonŋgonanaa sonŋbanja. Ii mono moma laariwu. Ii moma laariŋgi iinonŋ unuano gowokouruta koloogi Uŋaya Toroya uugianonŋ ama onŋombaa. Oo Ponŋ, ii nonoononŋ mono kaenŋ koloowa.

8) kokojinjinŋawo, qaamuunŋawo, (*demon possessed*)

omeyawo, andoleinŋawo, omenonŋ buuta somonŋgoro qaamuunŋ kolojoo

9) 1) hamo qero 2) letoma 3) oyanŋboyanŋ kolojoo, 4) uuta meleema 5) Siwewaa buŋa kolojoo, 6) waŋa somonŋonŋ 7) metogonŋ 8) wama 9) anŋonŋ kono 10) qeaŋgoja. *Salvation, save, get saved, rescue, kisim bek*

Mojnnoj kere yonoo borogianoj kemero alianoj ii metogoj waŋa somojgoja. Iikawaa so bologa tosaanja kuuya iikanonja donhamo qeŋ nonoma laaligo donggoga meleembonjati eeŋ, Jiisasnoj mono singisongonana mesaonj hamo qeŋ nonoma koomunonja metogoj nunuama laaligo kotiganonj nonoombaa. Gere sianonj keme-bombotiwaajonj anjonj koma nonono letoma qeangonj Siwewaa buŋa koloonj eu uma oyanbayanj oompeleleŋ laligowonja.

10) Hamoqeŋe Toya (Hibruu qaanonj) Mesia, (Griik qaanonj) Kraist. (*Saviour, Messiah, Healer, Restorer*)

Iinonj singisonggo, qinji, ji, kokojinjinj, lombo, jinjauŋ, siinŋserereŋ toroko momo, koomu ano bologa tosaanja kuuya iikanonja donhamo qeŋ nonoma laaligo donggoga nonono kotiin laligowonja. Gejatootoo ejembanonj Hamoqeŋe Toyanonj asugiwaatiwaa qaa waladeeŋ jegiti, Jiisasnoj iikawaa so asugiro.

11) moma bolin aoja (*regret, feel sorry, be penitent, repent, do penance, rue*)

Mojnnoj kania bologa moma kotongjo laaligoya gema qeŋ Anutunonj ii mesaowaatiwaajonj qama koolinj uusiinja otaamambaajonj jeja.

12) Siwewaa kii meria (*confession*)

Kawaa leeya woi: I) Singisongonana jeŋ asugininj (jokolooninj) II) Anutunonj ii mesaoro moma laarijonj. Moma laariŋ “Ii onjonj,” jeŋ monin Anutu Siwenonj laligoji, iinonj aŋo jeŋ solanjanin nononja, mono iikaen koloowaa.

Tania karoonj: 1) Kana songininji, ii nononanodeeŋ aasangyonanonj Anutuwaajonj jeŋ asugiwonja (jokolowonja), 2) Anutuwaaw gawonj meme mombaajonj lombonana jeŋ asugininj (jokolooninj) aasangyonanonj ewaa, 3) uumeleeŋ kanageso yonoo jaagianonj singisongonana asuganonj jeŋ koloowonja. Kraistnoj singisonggo somonjgowombaajonj ama isambombaa ku-usuŋa me kiiya woi ii gowoko nonoo boronananonj anota eja. Mat 16:19; Jon 20.22-23

Uuwaa ala ilailaa nonononj Anutuwaaw uusiinja qawaa so gawonj meniŋ balononj ano Siwenonj honjowo koloonjeja. Ponj Jiisasnoj aŋo menjeji, mono iikawaa so amakeja. Kawaajonj jojopan qaa qotogonj singisonggo anjonj, ii mono moma bolin aonj laaligo bologa gema qeŋkebonja. Kaen aninj singisongonana jeŋ solanjanigi mombo horonj uumeleeŋ kanagesowaa sapa uutanonj nonoomakeja. Kaento, moŋ morononj uumeleeŋ mende ama lanj laligoji, iwaa singisonggoya mono ano qaganonj eŋ samonj toroya kowoga newombotiwaajonj anjonj koma nonomakeja.

13) Momalaari (*faith, bilip, trust, mamasin*)

Nonoo momonana kotiga kania ejato, Anutu moma laarijonj, iikanonj mono uunana kolonjaniro laaligonananonj utegoro letombonja. Selenana meleŋqeleeŋ ama wanana qembononj laariŋkejonj, iikawaa so uunana meleema Anutuwaanonj laariwonja. Anutunonj momalaari kalenjaŋa nonono iikanonj mono nanjonj nonoma nunuama iyajaa bentotonj uutanonj nonoombaa. Momalaari qaganonj qama koolininj angoleto koloonjeja. Momakotikotii qaa ii mesaowonja. Ii uuwoiyawo.

Momalaari qaa (Mamasasinj danj)

Nii Manj Anutu moma laariŋ mujeŋ. Iinonj ku-usuŋ kuuyaa Toya laligonj Siwe namo mokoloonj orono.

Nii Jiisas Kraist moma laariŋ mujeŋ. Iinonj Anutuwaaw Meria motoonjononj laligonj Ponjana kolooja. Ii Unja Toroyanonj meŋ letoma muro emba saraj Marianonj koro ama mero. Mero laligonj gawana Pontius Pailotwaa kamanonj siimbobolo moro maripoononj qeŋi komuro roŋ kongi. Roŋ kongi koomuwaa senjonj gomanonj kemeŋ laligonj weeŋ karoonj kolooro koomunonja waaro. Waama laligonj Siwenonj uma Manj Anutu, ku-usuŋ kuuyaa Toyaa boro dindinjononj raja. Rama laligonj iikanonja eleema kamaanj laligojonj ano koomuya ananaa qaanana jeŋ tegomambaajonj kawaa.

Nii Unja Toroya moma laariŋ mujeŋ. Iinonj ejemba soraaya mindirinj somonjonj nonono uumeleeŋ kanageso tak-kootoya somata motoonj koloonj laligojonj. Kaen laligininj singisongonana mesaonjeja. Mesaonj laligoro komuninj koomunonja meŋ gbilin nonono selewo waama laaligo kombombanja tetegoya qaa laligonj ubonja. Qaa ii onjonj.

14) qaa qootogo, yanjiseŋ, momalaaria qaa (*unbelief*)

Ejemba tuuŋ woi laligojonj: uumeleeŋ me momalaari ejemba ano leegeŋanonj uumeleembaa gadokopa me yanjiseŋ ano qaa qootogo ejemba.

15) jejeromonromonj (*hope*)

(iwoi koloowaatiwaajonj) jejeromonromonj ama mambonja

16) qamakooli (*prayer*)

Anutuwo aminjmomomo. Anutuwaajonj qaanana ijoninj qaaya jero momakejonj. Mindingi qa qamakooli iikawaa uutanonj qamakooli koi kaanja kaanja eja: Uunana

menj kululuun ananaajonj 1) welema 2) qisinj 3) dangisenj jenj 4) mepeseenj (*praise*) 5) Anutuwaa waeya menj (*worship*) 6) tosaanja yonjoonj ama qama koolinkejonj (*intercession*).

Pombaanonj qamakooli

Nonoo Manjana, gii Siwenonj laligojanj. Goo qaga mono toroya ewa. Mono galenj koma nonona bentotonjgaa honja koloowa. Goo uusiingga Siwenonj tenj komakejuti, ii mono namononj kaanjaddeenj koloowa. Ketewaa neneya ii mono sonananonj nonomba. Tosianonj singisonjgo ama nonongiti, nono ii mesaonj onjonjoni eenj, iikawaa so mono nonoononj singisonjgo songbama nonomba. Angobatononj kamaanj nunuwabotiwaaajonj mono anjonj koma nonoma Kilegaa Toyaa borononja metogonj nonomba. Gii geenjo bentotonj Toya, ku-usunj Toya ano asamararanj Toya ii kambanja kambanja laligonj kouma laligona ano tetegoya qaa laligonj ubaga. Ii onjanonj.

17) uujopa, uukalenj (*love, pasin bilong givim bel, manjaunj*)

Anutu uujopa Toyanonj jopagonj nonono moma meleema Anutu jopagonj qaaya tenj koma ejemba tosaanja kaanjaddeenj jopagonj onmakebonja. Uujopawaa ku-usunja ii uuta ano tetegoya qaa. Ii kazi ano bologa kuuya haamo ama unjuugunkeja. 1 Kor 13

Anutu jopagonj mubonja me qaago, iinonj kilenj (tawaya qaa) pondan jopagonj nono-makeji, ii *agape love*. Ejanonj embawaajonj siinja moro horoji, ii *eros love*. Agiminj aojaoti, ii *sex love*. Ala-ala menj aonkejonj, ii *fileia love*. Kantrinana me gomanana uukalenj ama munkejonj, ii uusoomonjgo (*filantropic love*). -*Dear*: wombo ala, komunjua ala, jojopan ala.

18) Oligaa Bunja (*Gospel, Biñe Bian*)

Oligaa Bunja ii motoonjgo ano eja fooyanonj ii oogiti, qagia Matyuu, Maak, Luuk ano Jon. -*Law*: Kana qaa. -*Prophets*: Gejatootoo yonjoononj Buju Tere

19) takapolakaya (*false*)

Gejatootoo ejemba me qaa takapola-kaya ii gisomaso, doogoya, irinjirinja, umaqen-kamaanqenjawo; *fruitless*: gipeya, auta, gorosonja

20) Anutuwaanonj bentotonj (*God's Kingdom, Anuturu uumanj*)

Ii gomanj me totonj monj qaagoto, ejemba uugia meleema Satambaa ometotonja mesaonj Anutuwaanonj qokotaagi galenj koma onono qaaya baatanonj totonj iikanonj laaligo kombombanja laligoju. Kanagenj iikawaa tania kuuya qaita monj ii Siwe uutanonj uma iibonja.

21) Satambaa ometotonj (*Kingdom of Satan*),

Satan ii bej qaago. Kawaaajonj iwaa totonjaajonj ometotonj jejonj. Deiwidwaa kantri totonj (*Kingdom of David*); Papua Nuginiwaa kantri totonj

22) doweya meja (*redemption, ransom*)

Kerenonj alanana qelanjinj mero tawa ama doweya meninj isano eleema kawaa. Jiisasnonj iyanjaa sele busuya ama downana mero.

23) Anutunonj tawanana menj nunuano alauruta koloowonja; Room 11.15, (*reconciliation, atonement*)

Anjo tawa ano qaanana komuro Anutuwo ala-ala koloowonja, qewolonana koma konjoratija.

24) Anutunonj qaaya jenj tegoro solanjanuwaa. (*justification, be put right with God, get righteous, pasin bilong kamap strepela*)

Monjonj moma bolinj aoro Jiisaswaa sayanonj turunj muro Anutu-nonj sa iikawaaajonj ama singisonjgoya mesamesaoya ii mombo mende iibaa. Singisonjgononj uuwaa opo malekuya menj jewo-ɲawo kolooro sayanonj songbano tualalakota kolooro iikayadeenj iibaa. Kaenj kolooro Anutuwaa irinjsonjsoonjanonj olomooro uuta-nonj tegowaa. -*Unrighteous*: doogoya qewolonjawo

25) (tak kotonj) menj soraija (*sanctification, pasin bilong kamap holi*)

Nononano jewonj anjonjorananaawo laligojonto, Jiisaswaa sayanonj songbama nonono Anutuwaa jaanonj soraaya koloowonja. Soraaya kolonj nanamemenj solanja (*holy*) otaawonja. Laaligo jeejowonjgo ii onjanonj sisia menj togonkebonja. Ii uuwoi qaagoto, pondan Jiisaswo qokotaan nambonja. Hib 10.10

26) uugeja (*conscience*)

Anutunonj saje amakeji, ii uugejanananonj mobonja. 1 Tim 1.5, 19 Uugejanananonj kanaanana ninisaama qaanana nanjonj jenkeja. Apo 24.16 Anjaa uu(geja) iikanonj Anutuwaa qaa nanjonj jenkeja. Jon 8.9 Anutunonj monj iima "Sokonja," jero uugejianonj moro qeanggoja. Apo 23.1 Uuwoi mesaonj uunananonj tilowabotiwaaajonj galenj menj aonkebonja. 1 Tes 3.9

27) uumeleenj eja ano emba, Kraistwaa alia (*Christian, kristen*)

Uumeleen kanageso (*congregation*), uumeleen miri (toroya miri), uumeleen ajoa-joroo (*Sande lotu*), Uumeleembaa Buña Tere (*Bible, Christian Sriptures*), uumeleen ejemba (*Christians*)

28) gowoko (*disciple, disaipele*)

Gowoko ii boiwaa gematanon otaan ainjolon laligon momoya kuma aon gawon men koma gbiligi laaligianon letoma utegonkeja.

29) gejatootoo ejemba (*prophet*)

Gejatootoo ejemba ii iwoi koloowaa, kolooja me kolooroti, iikawaa bujuya ano kania ii Anutunon uugianon ano moma iwaa jetamemeya koloon ejemba ananaajon ninisaama asuganon jejkeju. Kamban tosaanonon ejembanon gejanono ii togon temboma kema unugi komugi. Jiisas iyanjaa gomanurutanon gejatootoo qaaya men kamaanj angi.

30) Siwe gajoba (*angel, ensel, anjelo*)

Siwe gajoba yononon Anutu-waa jeta ten koma omejiilan tuarenjen ama ejemba ilaan welen qen nonomakeju. Hib 1 Tosianon qele anji tosianon manja qegi tosianon gawongia kania kania menkeju.

31) Oomulu (*baptism*)

Kamban so apu arinkejonto, oomulu ii Anutuwaanon mungen aiwese. Li iwoi somata. Li onjonbonjon laaligoyawo (*sacrament*). Buña qaawo mende mindirin apunondeen mulu men nonombuyagati een, ii mono apu toon omayaga koloonaga. Buña qaanon apu toon iikanon jenin turun kotuegoro iikanon honja koloonkeja. Oomulu meninj, nononon mono ween so singisongonanaajon moma bolinj aon uunana meleemakebonja. Uunana walaganon mono apunon kemenj nen olaan powogoro tani kolooro kitianon uu dologanon kolojaninj somariiro Anutuwo kooron laligonkebonja. Room 6.4; Tai 3.5-7 Oomulu ii uunana meleembombaaajon indija motoonggo men nononji Unja Toroyaa esujanon uunananon gawon menkeja. Oomuluwaa kania mende ten koma uunana mende meleembonjati een, mono kilenj tiwilaawonja.

32) Samonj Kowoga (*Holy Communion*)

Pombaa samonj kowoga (toroya): Ponjana Kraist Jiisas iyanjaa sa busuya alauruta anana bered ano wain apuyawo newombaaajon ajo ama jen tegon nonono. Luuk 22.14-20 Li onjonbonjon laaligoyawo (*sacrament*). Qaa koi kanon honjaga jen asarija: Onjo dowegia menj togoro ano onjo singisonjoggia solanjaniwaatiwaajon jen tegon ano. Monjon qaa iikawaajon uuwoi anji een, iinon samonj newaatiwaa so mende kolooja. Kawaajon Pombaanon qaa moma laarin honja mokoloowonja. Uunana onjonj mende gosinj meleema Pombaanon samonj kowoga tondunewonjati een, Anutunonj mono ironja meleeno lombo qanananon ubaa. Tosianonj mono komugi. 1 Kor 11.30; Apo 5.5, 10

33) kotumotue (*blessing*)

Kotumotue ii jenqeeango qaa. Iwoiwaajon Anutu qama koolinin iyanjaa ku-usun gaganonj jero me kotuegoro toomoriambo koloowaa. Wala “mosogojja” jeninto, Jiisasnonj moso jeje ejaga qaago. Iinonj ku-usun kuuyaa Toya koloojiwaajonj moso mende anjato, kotumotueya mendeema nonomakeja.

Aarombaanonj kotumotue qaa, Janjo 6.24-26

Ponjonj mono kotuegonj sopa somonjonj gomba. Ponjonj mono jaayaa asasaganon menj asarinj goma kalenjmoriana gomba.

Ponjonj mono jaasewanj qenj goma luae qenj gomba. Li onjanonj.

Aposol yonononj kotumotue qaa; 2 Kor 13.13

Ponj Jiisas Kraistnonj mono kalenjmoriana onjono

Anutuwwa uujopayanonj nemunj koma onjono

Unja Toroyanonj kuuya inaanj onjono uumotoonj ama ainjolonj laligowu.

34) Siwe gomambaa Eja honja (*Son of Man, Man tru*)

Gejatootoo eja Daniel ano Ezekiel yorononj qa ii qama “Anutunonj Hamoqeqe Toya wasiro namononj asugiwaa,” jenj oori. Jiisasnonj iyanjaa qata aasangoya kaen qaro Juuda yonononj ii mende moma asarigi. Eja kuuya anana ejawaa meriaga laligonj, iikawaajonj mende jeja. Jiisasnonj balonj eja ananaa so sa busuyawo koloonj kilenj Anutuwwa Meria kaanagadeenj laligoro. Kawaajonj Anutuwwa jeta kamban so tenj koma singisonjo monj mende ama laaligo kombombanja namononj laligoro. Balonj eja honja laligorotiwaajonj ama ejemba ananaa lombonana saanonj modaboronj bosimakeja.

35) maranj (agiminj aoo) ano loemba laaligo (*marriage*)

Jen 2.24 Loemba laaligo ii Anutunonj jenj kotooro loemba koloowotiwwa qaa ii Anutu ano ejemba jaagianonj asuganonj jewonjatiwaa so. Uusiinjaganonj asuganonj asugiro jojopanj qaagara jeri yoroonj qama koolininj Anutuwwa kotumotueyanonj yorowo nambaa. Kaenj goda qenj oroninj sisau olonjkalu mende koloowaa. Loemba laaligo

ii soraaya, (kowoga) ano kana songiri lombo qagaranon ubaa. Tosianon ji somata mokoloogi. Jen 12.17 Mamaganon tapekokoro ama laligogi. Hib 13.4 Loemba ii kalaŋ koma qaqaanjon aon laligon uma komuwao. Jiisanon menj sorain sopa somonjon oroma Pongaraga koloaja. Mesaon aoao ii Anutuwaa uusiŋa qaagoto, olonkaluwaajon ama kilen koloonkeja. Maak 10.2-12. Moŋonj uuta meleema uumeleembaa gadokopa emba me eja moŋ mende mewa. 1 Kor 7.39b

36) nanjonngo ama aon kotikotii mokoloowonja (*edification, build up ourselves*)

uunana meagon menj kotiin aowonja, uunana nanjon mozozonjon menj kotiiwonja 37) Baal

Baal ii Keinan kantri yonoo bengia. Yononon ii usugon waeya menj mepeseegi Israel yononon kagi. Anutunon gadokopa kanageso ii unjon Baal alatagia ama tando lopiongia kondebutiwaajon jen koton ononoto, yononon qaa ii qotogogi tosanon kanain Baal qama koolin mepeseen laligogi Anutuwaa irinja soono.

38) Soomongo areŋ (walaga ano gbilia) (*Covenant*)

Hib boŋ 8, 9 Singisonjo anin ejemba ano Anutu batunananon jawo kolooro irinja soono kazi qanananon uma eji, ii moronon qewagoro Anutuwo uumotoon ama ala-ala ambonati, iikawaa soomongo qaa areŋa. Mooseswaa kambanjon Anutunon soomongo areŋ ano walaga kolooroto, Jiisanon soomongo areŋ gbiliaa galenja koloon komuro. -*Ark of Covenant*: soomongo arembaa bokisya. Iikawaa uutanon soomongo arembaa iwoiya kuuya galenjon.

39) jiwowon jigo (*temple*)

Kamban kokaamba siimolon mende oonkejonjwaajon uumeleen jigo jenkejon. Siwenon siimolon mende oonj uumelenmeleen tegoro iikawaa jigoya qata mepemepese jigo jenkejon. Isa 3.12; 21.22

40) waeya menj mepeseeya (*worship*),

Awutamban (*bow down, kneel before God*) Anutu awutambanjan qen kosianon jenin kiankomun nonoma kalenmoriana nonombaa.

41) opo sel kuun (*tabernacle*)

Balon qararan konkonanon kan jiwowon jigo tawatawaya ii opo selnon megi. Ii afaanjon kokosiin menj anjon kema kemp gbilianon mombo kuun korereŋon laligogi. Keinan balonon kan Jerusalem kanon jiwowon jigo kotiga menj opo sel kuun ii mesaogi.

42) jen asarin uugia kuuja (*preach*)

Anutuwaanon qaa gawon iikawaa leeya woi.

43) jigo gawon galen (*priest, pris*)

Iinon ejemba ano Anutu batunananon komakonjorati gawon menj qama koolin gejanono jen siimolon ooro nandun anji menj kululuun batuya iyanjaajon menj laligoro.

44) jigo gawon eja (*levite*)

Anutunon jen kotooro Liwaiwaa kera-suru yononon jiwowon jigowaa welenqeQuruta koloogi. Kawaa-jon balon bakaya mende ononji tuun tosaanja yononon balon-giawo laligon nanjon onoma laligogi. Hamoqeqe gawombaa arenanon utegoro soomongo areŋ gbiliaa kamban kokaamba qagia Buŋa gawon eja (*deacon*) ano Buŋa gawon emba (*deaconess*) jenkejon.

45) Uukuuku eja (*evangelist*)

Uukuuku eja iinon Anutuwaa qaaya jen asarin ejembanon uugia meleembutiwaajon kuun onomakeja. Tosianon uugia meleema singisonngogia jokoloogi ilaŋ qambanmamban onomakeja.

46) jigo kaunsol tuun (*Sanhedrin, kaunsil*)

Kantriwaa jetame-meya yonoo qaa jake uuta ii Juuda yononon "*parliament*." Qaa galenja ii jigo gawon galen waja. Kantriwaa jetamemeya 70, paatigia kania kania, yononon ajojoroogia ama qaa gawon menj jen somonjon kanageso jen koton onoma laligogi. Ku-usun honja ii Room waba ejemba yonoo borogianon ero.

47) Farisii (Kana qaawaa kaparankonjon) (*Pharisee*)

Farisii yononon paati moŋ laligogi. Yonoononga mamaganon jigo kaunsol tuun (*sanhedrin*) uutanon kantriwaa jetamemeya koloon laligogi. Mooseswaa Kana qaaya awaagadeen moma toroqen iyanjiaa jenkootogia seiseiya mokolon mindirin ii kaanagadeen otaagi. Qaa kuuya ii kaparan koma "Anutuwaa jaanon sokonja," jen kaen moma laarin ejemba kuma ononji. Kuma onoma ejemba tosanon jenkooto qaagia ii mende moma hanqan laligogiti, ii menj kamaan ama onoma iyanjiaa selegia menj uma (selememe) laligogi. Kaen laligon awaagadeen Anutuwaa qama koolin nene singi laligon nandun ama borogia songbama iikaanja kanon donhamo menj aon laligogi. Iikaanja kanon Anutu hamoqeqeyaa kania honja mende moma asarin Jiisas uugun jinjan anji. Ejemba tosanon Jiisaswaa gematanon kema otaagiti, ii injiima

tembonji. Jiisasnoj Anutuwaa angoletto mero mepaegon “Kana qaa uuguja,” jegi. Jiisas qaawaa timbinonj horonj angobato menj mubombaajon kanj osonjakakale qaa mamaga jenj tuarenjenj ama mugj.

48) Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonkonj) (*Saducee*)

Yonononj Mooeswaa Kana qaaya qokotaanj “Farisii yonononj jigo gawonj awaagadeen mende menkejuti,” jegi paati gbilia kanaigi. Farisii yonononj qamakooli miri so kuma ononjgi Sadusii boi yonononj mindimindiri jiwowonj jigo wananonj kaparanj konjgi. Yonoo kondokondoogia ii jigo gawonj galenj qata Saadok. “Komugi yonononj mende waabuyaa,” jenj Uña Toroya ano Siwe gajoba mende laligojuti, iikaanj moma laarigi. Yonononj kantriwaa jetamememeya koloonj jigo kaunsol uutanonj Farisii yonowo jenonjkooli jenj angowowo ama laligogi. Kaenj laligogito, Jiisas qegi komu-waatiwaa qaaya jenj tegonj kabanj iikanonj uumotoonj anjgi.

49) Herodwaanonj paati (*Herodians, lain bilong Herot*)

Gawana qata Herod iinonj kanagesoya ano alauruta yonowo paati monj ama Room gawmanj yonoononj politik tenj koma otaanj laligogi.

50) Zelot paati (*Zealot, Selot*)

Nesanel Zelot paati yonononj Room mindimindiri gawmanj tuarenjenj ama anjgideen nananj mewom-baajonj tompe politik menj laligogi. Jiisaswaa gowokoya monj qata Saimon ii Zelot politik ejaga laligoro.

51) Siisa-kinj (*Cesar, emperor, sisa*)

Siisa-kinj ii Room mindimin-diri kantri (*empire*) galenj koma onjoma eja ponjiaga laligoro. Kinj Herod ano gawana Pailot ii iwaa jawinjwoita koloonj Juuda ejemba galenj koma ononjgi.

52) Teuteuhalihali (*Feast of Shelters or Booths*)

Jon 7.2 Juuda yonoononj yambuyambu korisoro kendonj ii gbani so kokaenj anjgi: Wain gawonjgiononj kema gere seña menj halihali qenj iikanonj enj weenj 8 aisoonj kendonj rama laligogi. Weenj konoganonj korisoro uuta anjgi. Wala eenanonj balonj qararanjonkonjanonj gbani 40 kawaa so opo kuungianonj enj kanj laligogiti, ii romonjonj aisoogi. Lew 23.33-36, 39-43; Dut 16.13-15

53) pondanj nanja, kaparanj koma anja, qaaya pondanj otaanj menj yagoja (*faithful*)

Faithful qaa tosaanja: membiriqembiria qaa, misi metetanja qaa nama kaparanj koma menjgadeenj meja, nonj menkeja, tororo gawonj meja, momalaarianonj mende sologoro zenj nanja

54) kongbaraya qaa (*firm*)

koronsonj menkeja, nama kotiija, pek nanja

55) kelebele (*flattery, pretended friendship, deceit*)

Ala-ala tani qaa awaa saanonj jero koloojato, honja qaa.

56) tapekokoro (*miserable*)

Singisongowaa tawaya ii tapekokoro.

57) dogo, bone (*stingy*)

senjgurunj kawalia, qebugonj nene, iimabaago. Monjonj iwoiyya eji, ii tosaanja yonoononj mendeuma onjomambaajonj togonj iyanjaajongadeenj anjonj komakeja. Ii loloogendeen (*generous*) qaago.

58) otoko ama mengo memambaajonj koposonggoja, kasumambanj anja (*greedy*)

(donj) nepaqepalo, iimabaago. Iwoiyya (balonj, nene, apu, gere, miri gawonj) edaborojato, kilenj tosaanja yonoonongga ii toroqenj buña qenj aomambaajonj koposongonkeja. Iyanjaajonj amanagaju orongaju amakemambaajonj momakeja. Iwoi kuuya iyanjaajongadeenj buña qenj aomambaajonj bobo momakeja. Ef 4.19 Iwoi enj mujato, kilenj ii toroqenj amanagaju orongaju memambaajonj kaparanj komakeja. Tosaanja mende romonjonj onjomakejato, iyanjaa buñayanonj somariiwaatiwaaajonj manja qenjkeja. Ii kantri kuuya ananaanonj lombonana wanja.

59) baagoja (*covet, mangalim*)

iimasiinj moja, iima siinj moja

60) goronjkiki (*envy*)

mombaa iwoiyya memambaajonj koposonggoja

61) momo eja tiliqiliawo (*cunning*)

Tosaanja tiligonj onjombaatiwaa so momakootoya somata enj muja.

62) uunonj junjuj, uunonj motoqoto (*jealousy*)

Monjonj alianonj uugunj qeangonj toomorianj awaa mokolooro iwaajonj ama momaboboli momakeja. Qaa jejenonj nuuguna guuguwe, qaa kiisanj jenj gemaqeqe anja, mombaajonj uuta qeja.

63) uumeleembaa komagbiligibili (*religion*)

Ejemba kuuyanoñ Buña gawoñ ii me woi menkeju. Tosianoñ omejiilan men loorin oñombombaañ gawoñ menkejuti, iikawaa qata animism. Maslim, Hindu, Komyunist ano tuuñ tosia yoñonoñ momogiaa so buña gawoñgia men uumeleembaa komagbilighilia (*religion*) amakeju. Naa gawoñ yoñonoñ ii momogiaa so menkeju. Mamaganoñ Anutuwaanon qaa ano balombaa momo tosia ii mindirin oronji siliqalu koloonkeja (*syncretism*).

64) uuwaa komagbilighili (*godliness*)

Kraist kaaña laligomam-baañ koma men gbilija, Anutuwaalaligo kombombaña koma gbilija, Anutu buña qaayaa so laaligo soraaya laligoja, Anutuwaalaligo buñayanon pitiri laligoja. 2 Piito 1.3

65) Oyañboyañ gomañ (*paradise*)

Aadam ano liw yoronon oyañboyañ gomañ laligoñ koisoro ama singisongo ani Anutunon konjoma orono kamaarito, kanagen uumeleen yoñonoñ Siwenon uma oyañboyañ gomañ laligowuya.

66) laaligo anñonjorayawo (*ungodliness*)

gadokopa laaligo, Anutu gema qeñ laaligo, ananaa jaajaa laaligo

67) koomu gomañ (*Hades, ples bilong daiman*)

koomu gomañ (uumeleen yoñonoñ koomu gomañ), koomuwaa senjoñ gomañ (uumeleembaa gadokopa yoñonoñ koomu gomañ)

68) salfa jamo (*sulfa, brimstone*)

Salfa jamo goota ii oogi bolaña kotakota jero moroña bologa koloonkeja. Ii saanon mejejaagi paora kolooro iikanon gbala tiwowaa kotaa paoraya menkeju.

69) doomoron, (*desperation*)

Toroqen laligomambaajon amamaamaña. Kaen romoñon majakaka moma konjilin somata moja.

70) kotosowaa qaaya qaa (*blameless*)

Tosaaña yoñoo jaagianon solaña kolooja.

71) masuqeqeta (*ripened, mellow*)

Nene ambembo mono masu qeja. Gawoñ toya qama kooliniñ gawoñ ejemba mokoloñ oñono kema hoña men kululuuwu. Mat 9.37-38

72) jaameleñ uña (*vision*)

Uñañon ejemba moñ kondooro jaaya meleeno uña(uña) iija.

73) uumeleembaa selesele laaligo (*hypocrisy*)

Uuta bakasasañ (qaanon me sili tosianon) meleenjato, hoña qaago. Skin kristen ii uu walaganon laligoju. Jiisanon qaa kotakota totoon iikanon jen oñono. Mat 23; Mat 6.2, 5, 16

74) kakasililin (*trouble, affliction, suffering*)

(uuwaa) konjilin, (selewaa) koñajilin, siimbobolo, jambalilin

75) jojopañ qaa (*commandment, oath, vow*)

Qaaya jojopañ qaanon jen kotijja. Qaa ii uuguwoñatiwaa so qaago. Mat 5.33-37

Anutuwaanon jojopañ qaa boro woi (10) Eks 20.1-17

1. Niion Anutu, goo Poñga koloojen. Noo kooronanon bensañon iwoi tosaaña moñ mono mende men laligowa.
2. Anutu Poñga qata mono een mende qama men kileewa. Moñon qata men kileewaati, ii Poñon manaya mende mewaa.
3. Kendon kambaña mono koboñ ewaatiwaañ romoñonkeba.
4. Nemun manña mono goda qeñ oromakeba. Kaen ana Anutunon toomorion gono namonon kambañ koriga laligoñgo komuwaga.
5. Moñ mono mende qena komuwa.
6. Serowiliñ mono mende amba.
7. Iwoi mono yoñgoro mende mewa.
8. Moñ jenonkuukuu mono mende ama muba.
9. Mombaanon borosamo iwoiwaajon mono mende kopoñgowa.
10. Mombaanon emba, weleñqeqe me bao oro iwoiwaajon mono mende kopoñgowa.

Anutunon jojopañ qaayaajon nomaen ninijorota eja:

Niion Anutu goo Poñga koloojen. Niion ku-usunawo laligo-jeniwaajon ama gema nuñkejuti, iyoñoo singisonogogiaa irona ii esamera ano gbiliurugia meleema oñomakemaña. Kaanagadeen ejemba tuuñ tuuñ uugianon jopagon noma qaana teñ komakejuti, ii kotuegon oñomakemaña.

76) soomonjo qaa (*promise*)

Iwoi amambaajon qaa somoñgoja. -*God's will*: Anutuwaalaligo uusiña.

77) uumeleembaa gadokopa, qaa qootogo, jeulalan (*heathen, haiden*)

Ejamba kaaña ii Israel ano kantri kuuyanoy mamaga laligoju.

78) (Juuda qaagoto,) waba kantri nononoy (*gentiles*)

Nonoonogga tosonianoy uunana meleenij tosonianoy toroqey uumeleembaa gadokopaya laligoju.

79) solaña kasia qaa (*free*)

Qaawaa kasa me kasa moñnoñga lolooro. (*Free men and*) *slave*: (tosianoy iyangiaa gawonja megi tosonianoy) togiaa welen een qenkeju. Welenqeeq toyanoñ kasanoy somonjoro welenja tawaya qaa een qey kamaañqeqeta kolooja. Gal 5.1

80) keraqeeango qey muja (*refresh*)

Mombaa uutanoy bimooro alianoy keraqeeango qey muro sokonja. Flm 7, 20

81) siinj kombombanja mokolooja me metogoya (*satisfy*)

Siinj kombombanja tosia ii awaa, tosia bologa kolooja. Ii metogogi uugianoy tegoja.

82) jenonkooli, mondonjosi, niinonjiiñoy (*debate, dispute*)

mondoy niinonjiiñoy ama jenonkooli amiju Apo 6.9, mondonjosi qaa melenjeleen jegi uma kamaañkeja Apo 9.29

83) uuqee qaa tokoronkota (*revile, insult*)

uuqee qaa tokoronkota jey nononja 1 Piito 2.23

84) uuta qeañgowaatiwaañoy janjariñ riija (*please*)

Mombaa uutanoy qeañgowaatiwaañoy janjariñ riiñ qaaya kaparanj koma otaaja. 1 Kor 7.32

85) uutanoy boliro osinj qagoja (*stumbling block*)

iwoiwaañoy uutanoy boliro osija, momalaarianoy sologonj kamaaja.

86) Ejemba qey seinj ama komugi gbiliurugia waama kaañagadeen komugi kaandeen kaañ ama laligonj kougi.

(*from generation to generation*) 1 Tes 2.2

87) kaparanj koma, nemunj koma (*especially*)

kotiñ meja, wala qeja

88) Kilegaa Poña gomanj so galenj koma onjmakeja (*Prince of the World*)

Ii Satambaa qata moñ.

89) oro kawalia, jeyñemba (*beast*)

Oro bologa jerenjai kaaña. Jeyñemba (*giant*) ii jekania boorongia.

90) tosaaña injisosoroonj tosaaña sureenj onjoma keda motoonjononj mende gosinj onjmakeja (*discriminate*)

Anutunoy kaenj mende amakeja. Uuta dindiña, gbingbaonja qaa.

91) lolomonij (*indifference*)

Qaa iikawaa alia ii telambelanj, nesambure, neñhololo, kosimosi, koyañmoyañ, kotamototañ. Ais 15.1

92) lombo kanjanawo (*plague*)

93) siijaago siimeme (*resistance, reluctance, recalcitrance, arguing*)

Kaenj me kaenj jena iinoy mono afaañgonj qaa qotogonj qaa jenkeja.

94) tawatawa (*temporary*)

tatawaga, tawaya, lageta, lagita

95) aasañgoya (*private*)

añodeen, yañabuju -qenjaaro (*public*)

96) tej, qaqañ (*yoke*)

Woiyanoy motoonj gawonj meri tejnoñ mindiriñ oronja. Qaqañ ii bulmakao woiwaa arogaranoy ama somonjogoy iikanoy kare me kinoy horojao.

97) tere pipipiipiia aasoyawo (*scroll with seal*)

Wala eenjanoy papiawaa kania mende mokoloonj laligogi. Tere ii lama selianoy oonj lipima pipiigi. Seleenjenj yoñonoy ii yonjoro weenjgowubotiwaañoy tosonianoy ii sapo kaaña aasonoy somonjogoy aiwese aasoyaa iikanoy mokotaagi. Moñnoñj ii olon menjurano iikawaa kania mono mokoloogi.

98) Balaam Beorwaa meria (*Balaam son of Beor*)

2 Piito 2.15; Juud 11 Balaam ii gejatootoo eja moñ. Kanagenj ñaa gawonj uugere ejaga kolooro. Kambañ moñnoñ Moab balonj yoñonoy Israel kanageso kere ama mugij. Yoñoo kinj poñgia qata Baalak Ziporwaa meria iinoy welenjeqeeruta wasinj onjono Balaambaanonj kañ qaaya kokaenj jegi, “Giinoy mono Israel kanageso qasuaañ onjona afaañgonj unjuniñ kamaawu.” Kaenj jeyñ kinjnoñ monenj mubaatiwaañoy jegi. Kaenj jegi wala qasuaañ onjombaañoj qetama togoroto, toroqey kele qaanoñ moriro monembaa siinja moma looriñ soonj uumotoonj ama Israel gomanj iimambaañoj baaña moñnoñ umambaañoj ano. Kaenj kolooro Anutuwaa iriña soono kanaanoy donji qaganoy rama

keno gajobaya wasiro kan kana somonjon nano. Donginon ii iima komuwabotiwaajon toroko moma toroqen kambaatiwaajon amamaaro Balaamnon gajoba ii mende iima irina soono dongia oolinon qero. Qero qaa ootanon aantano balon ejawaa qaa jen Balaam jen muro. Anutunon Israel kanageso kotuegon onono laligogiti, Balaamnon ii moma wala qasuaan onomambaajon togon kanagen ii kilen batogon amamaaro. Janjo bon 22-24, Ais 2.14

99) Koora (*Korah*)

Juuda jawo 11. Koora eja ii Israel jotamemeyagiaga kolooro Mooses Aaron qotogon oroma karen anji. Kawaajon Anutuwa irina soono balon kuuro rondan mero aantano sia ron asugiro Koora ano nenauruta qaaqeqe kuuya ii iikanon gororonjon kemegi gogon onono tiwilaagi.

100) Naaman (*Naaman*)

Luuk 4.27 Naaman ii Siria kantriwaa kawali galengia waja. Iinon kamban monjon manimba jinon kiro gejatootoo eja Elaisawaa bujuya moma Juuda yonoo balonon kan Elaisanon selia men solajanwaatiwaajon qisiro. Elaisanon ii Jordan apu gowoyanon kema apu ariro indina sewen koloowaatiwaajon jen koton muro uuwoi yakarin ten koma kaen ano selianon solajanidabororo.

Momalaari qaawaa jen-asa-asari

I Mokomokoloo Tonanaa kania kokaen:

Anutunon nii ano ilawoila laaligogiawo kuuya mokolon nonondabororo. Nii kian un qokoosu ano selenawo, jaa gejanawo, kana boronawo mokolon nono. Ii iima "Moma kotomana," jen selena men sororonon uumomonawo nono. Kaen galen koma noma laligon sele esu iwoi me apu ano nene, jigo miri, embamera nomakeja. Komakoomo, bao oro, monen hina ii kuuya selewaa nanjonangoya, somana somana nomakeja. Jetawonon umabotiwaajon kalan koma noma kakasilin tiwitiwilaa iikanonga sopa somonjon nomakeja. Nii iwaanon gawon mende men injarene laligowe Anutu Man soraayanon kalenmorianjaajon ama kaen ama nomakeja. Kawaajon iikawaa tosaya noonon ejiwaajon mono mepeseen uusiina ten koma welenqen mun laligomana. Qaa ii hon toontoonaga moma laarijen. Jon 1.18; Ais 1.8; Jei 2.14-17; Room 8.28

II Downana meme Tonanaa kania kokaen:

Jiisas Kraist Anutugadeen kolon Manawo kamban qaa iikanon laligoro. Kaen laligon kouro emba saran Marianon mero balon eja kolon noonon Pon kolooja. Eja soona kolooe nomesonagatiwaa so ii kilen noo downa men sewana mero. Bologanonga ano Satambaa gbadononga monen gbili iwoinon qaagoto, iyanjaa saya soraaya iikanon koton nono siimbobolo moma komun isama nono. Kaen ama tona koloorotiwaajon nii iwaa bentoton uutanon keuma dindina kolon soraaya laligon jeta ten koma mukemana. Anjo koomunonga waama Siwenon uma Pojnana laligon uma laligonkeja. Niinon kaanideen laligon koomunonga waama iwo kamban tetegoya qaa laligon uma laligomana. Qaa ii hon toontoonaga. Ii moma laarijen. Gal 3.26; Ais 25.8; 1 Kor 15.54-56; Ef 3.18-19; Mat 25.40

III Men sorain nononononon Tonanaa kania kokaen:

Nii neenaa esunon Jiisas Kraist moma laarin mun iwo qokotaamambaajon amamaanjkejento, Un Toroyanon Bun qaanon koma horon noma uuna kuun men asarin nomakeja. Iinon Jiisaswaanon noono moma laarin mun soraaya kolon Anutuwa merabaraana kolon laligojen. Balon so Kraistwaa kanageso laligojuti ano nono kaanideen kokaen ama nonomakeja: Horon nonoma mindirin uu soraaya men nonoma Kraist Jiisaswaanon toroqen nonono uumeleen kanageso motoon kolon laligojon. Kaen laliginon Un Toroyanon nii ano ejemba soraaya kuuya ananaa singisononana somana somana kalenmorianjanon songbama nonomakeja. Kaen laligon kamban tetegoyanon nii ano komugiti, men gbilin nonoma Kraistwaa uumeleen ejemba kuuya laaligo kombomana tetegoya qaa bun qen nonondaborowaa. Qaa ii hon toontoonaga. Ii moma laarijen. Jon 16.13a; Ef 4.4-5; 1 Kor 3.16-17; Joel 2.28-29

Jopopan qaa boro woiwaa jen-asa-asari

1. iikawaa kania kokaen:

Anana ben tosaana yonoonon monin omaya kolooro Anutu motoonggo iigadeen goda qen mun moma laarin mubona. 1 Jon 2.15-17; Maak 12.29-31; Mat 4.10b

2. iikawaa kania kokaen:

Anana Anutu goda qen uunananon jopagon mun laligowona. Qata qasumasuwaanon me qolomolon qaanon me jenmeesanon me omejiilan qaanon mende ama jewona.

Ii awawi totoonj! Kambanj so mono iwaa jej mepemepesee ama qama koolinj munkebonja. Jei 3.10-12; Mat 5.37; Ef 5.4; Room 12.14

3. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qej uunananoj jopagonj munj kendonj weenja mende menj kileewonja. Qaaya moninj siinjawo kolooro kendonj ii mono kowoga ewaatiwaajonj romonjowonja. Ond 26.6-8; Eks 20.11

4. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qej uunananoj jopagonj munj nemunjanj me jotamemeurunana tuarenjenj mende ama onjombonja. Uugia kaenj mende menj boliwonjato, kambanj so jegia tenj komakebonja. Ef 6.1-3; 1 Tim 5.4; Apo 5.29

5. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qej uunananoj jopagonj munj ejemba mende unun komuwonja me siimbobolo mende onjombonja. Mono ala menj onjoma ilaan onjomakebonja. Mat 5.21-22; 1 Jon 3.15; Ond 10.8

6. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qej uunananoj jopagonj munj sero yonjoro me qaa gamuyawo iwoi monj mende jej ama mewonja. Uu soraaya laligonj loemba soomonjgo ama laligowonja. Mat 19.6; Hib 13.4

7. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qej uunananoj jopagonj munj tosaanja yonjooonj monenj hina me borosamo iwoiwaajonj mende koposonjowonja. Komakoomo me tiwo junjemewaajonj koposonjgoj tuarenjenj mende jewonja. Ilawoilagia tororo enj onjombaatiwaajonj kalanj koma onjomakebonja. Ef 4.28; Mat 6.3-4; 2 Kor 9.7

8. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qej uunananoj jopagonj munj uuooso me jenonjkuukuu mende ama tiliqili qaa mende jewonja. Kaenj qaagoto, kaniagia moma asarinj iwoi awaa monj anjgiti eenj, ii jej asuginj onjombonja. Mat 7.1-5; 12.37

9. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qej uunananoj jopagonj munj tosaanja yonjooonj borosamo me gawonj bombaajonj mende koposonjowonja. Ii tororo sogianonj ewaatiwaajonj kalanj komakebonja. Ond 119.36; Joos 7.19-21

10. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qej uunananoj jopagonj munj ala yonjooonj welenjeqeqeyaajonj uuqeqe mende ama horonj onjombonja. Bao orogiaajonj mende koposonjowonja. Kaenj qaagoto, togiawo laligonj nanjonj mubutiwaajonj nanjonj onjombonja. Mat 5.28; 2 Piito 2.14